

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

10

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΜΑΤΘΑΙΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ
(ΟΜΙΛΙΑ ΚΑ΄—ΜΗ΄)

ΚΕΙΜΕΝΟΝ: FRIDERICUS FIELD

ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ - ΣΧΟΛΙΑ

Ὑπὸ

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ

Θεολόγου

Ελόπται

ΠΑΝ. Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ, Καθηγητής Πανεπιστημίου
ΘΕΟΔ. Ν. ΖΗΣΗΣ, Ὑφηγητής Πανεπιστημίου

Ἐπιμεληταὶ

ΒΑΣ. Δ. ΦΑΝΟΥΡΓΑΚΗΣ, π. Θεολογίας
ΕΛΕΥΘ. Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, π. Θεολογίας

ΕΠΕ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

10

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΜΑΤΘΑΙΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ

(ΟΜΙΛΙΑΙ ΚΑ'—ΜΗ')

Π Ι Ν Α Ξ Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Ω Ν

	Σελίς		Σελίς
ΟΜΙΛΙΑ ΚΑ΄	7—29	ΟΜΙΛΙΑ ΔΗ΄	600—623
ΟΜΙΛΙΑ ΚΒ΄	30—63	ΟΜΙΛΙΑ ΔΘ΄	624—643
ΟΜΙΛΙΑ ΚΓ΄	64—117	ΟΜΙΛΙΑ Μ΄	644—671
ΟΜΙΛΙΑ ΚΔ΄	118—143	ΟΜΙΛΙΑ ΜΑ΄	672—697
ΟΜΙΛΙΑ ΚΕ΄	144—169	ΟΜΙΛΙΑ ΜΒ΄	698—721
ΟΜΙΛΙΑ ΚΣΤ΄	170—215	ΟΜΙΛΙΑ ΜΓ΄	722—755
ΟΜΙΛΙΑ ΚΖ΄	216—243	ΟΜΙΛΙΑ ΜΔ΄	756—787
ΟΜΙΛΙΑ ΚΗ΄	244—277	ΟΜΙΛΙΑ ΜΕ΄	788—805
ΟΜΙΛΙΑ ΚΘ΄	278—297	ΟΜΙΛΙΑ ΜΣΤ΄	806—829
ΟΜΙΛΙΑ Λ΄	298—335	ΟΜΙΛΙΑ ΜΖ΄	830—853
ΟΜΙΛΙΑ ΛΑ΄	336—365	ΟΜΙΛΙΑ ΜΗ΄	854—893
ΟΜΙΛΙΑ ΛΒ΄	366—415	ΕΤΡΕΤΗΡΙΑ	894—911
ΟΜΙΛΙΑ ΛΓ΄	416—459	1. Εύρετήριον χωρίων	
ΟΜΙΛΙΑ ΛΔ΄	460—491	τῆς Γραφῆς	894—903
ΟΜΙΛΙΑ ΛΕ΄	492—527	2. Εύρετήριον ὀνομάτων	
ΟΜΙΛΙΑ ΛΣΤ΄	528—555	καὶ πραγμάτων	904—911
ΟΜΙΛΙΑ ΛΖ΄	556—699	Παροράματα	912

ΟΜΙΛΙΑ ΚΑ΄
Ματθ. 6, 24 - 27

«Οὐδείς δύναται δυοῖς κυρίοις δουλεύειν· ἢ γὰρ τὸν
ἓνα μισήσει, καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει· ἢ ἐνὸς ἀνθέξεται,
5 καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει».

1. Ὅρας πῶς κατὰ μικρὸν τῶν ὄντων ἀφίσιτοι καὶ
διὰ πλειόνων τὸν περὶ τῆς ἀκημοσύνης εἰσάγει λόγον καὶ
τὴν τῆς φιλαργυρίας καταβάλλει τυραννίδα; Οὐδὲ γὰρ ἠρ-
κέσθη τοῖς ἔμπροσθεν, καίτοι πολλοῖς καὶ μεγάλοις οὖσιν·
10 ἀλλὰ καὶ ἕτερα προσίθησι πλείονα καὶ φοβερώτερα. Τί
γὰρ τῶν νῦν εἰρημένων φοβερώτερον, εἶγε μέλλοιμεν τῆς
τοῦ Χριστοῦ δουλείας ἐκπίπτειν διὰ τὰ χρήματα; τί δὲ
ποθεινότερον, εἶγε μέλλοιμεν αὐτῶν ὑπεριδόντες ἀκριβῆ τὴν
πρὸς αὐτὸν εὐνοίαν ἔχειν καὶ τὴν ἀγάπην; Ὅπερ γὰρ αἰεὶ
15 λέγω, τοῦτο καὶ νῦν ἐρῶ, ὅτι δι' ἑκατέρων ὠθεῖ τὸν ἀκροα-
τὴν εἰς τὴν ὑπακοὴν τῶν λεγομένων, καὶ διὰ τῶν ὠφελίμων,
καὶ διὰ τῶν βλαβερῶν· καθάπερ ἰατρὸς ἄριστος, καὶ τὴν
ἐκ τῆς ἀπροσεξίας νόσον καὶ τὴν ἀπὸ τῆς ὑπακοῆς ὑγείαν
ἐνδεικνύμενος.

20 Ὅρα γοῦν οἷον πάλιν δείκνυσι τὸ κέρδος τοῦτο, καὶ
πῶς κατασκευάζει τὸ συμφέρον ἀπὸ τῆς τῶν ἐναντίων ἀπαλ-
λαγῆς. Οὐ γὰρ τοῦτο μόνον ὑμᾶς βλάπτει, φησὶν, ὁ πλοῦ-
τος, ὅτι λησιὰς ὀπλίζει καθ' ὑμῶν, οὐδ' ὅτι τὸν νοῦν σκοιοῖ
μετ' ἐπιτάσεως ἀπάσης· ἀλλ' ὅτι καὶ τῆς δουλείας ὑμᾶς ἐκ-
25 βάλλει τοῦ Θεοῦ, αἰχμαλώτους τῶν ἀψύχων χρημάτων ποι-
ῶν, καὶ ἑκατέρωθεν βλάπτων, καὶ τῷ δούλους ποιεῖν ὧν
κρατεῖν ἔδει, καὶ τῷ τῆς δουλείας ἐκβάλλειν τοῦ Θεοῦ, ᾧ

ΟΜΙΛΙΑ ΚΑ΄
Ματθ. 6, 24 - 27

«Κανείς δὲν ἠμπορεῖ νὰ δουλεύῃ εἰς δύο κυρίους· διότι ἢ τὸν ἓνα θὰ μισήσῃ καὶ τὸν ἄλλον θὰ ἀγαπήσῃ ἢ θὰ προσηλωθῇ εἰς τὸν ἓνα καὶ θὰ καταφρονήσῃ τὸν ἄλλον».

1. Βλέπεις πῶς σιγὰ - σιγὰ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὰ ὑλικά πράγματα καὶ διὰ περισσοτέρων λόγων εἰσάγει τὴν ἐντολὴν περὶ τῆς ἀκτημοσύνης καὶ κατατροπώνει τὴν τυραννίδα τῆς φιλαργυρίας; Διότι δὲν ἠρκέσθη εἰς ὅσα εἶπε προηγουμένως, ἂν καὶ εἶναι πολλὰ καὶ σπουδαῖα, ἀλλὰ προσθέτει καὶ ἄλλα περισσότερα καὶ φοβερώτερα. Διότι τί εἶναι φοβερώτερον ἀπὸ αὐτὰ πού τώρα ἔχουν λεχθῆ, ἐὰν βέβαια θὰ συνέβαινε ἐξ αἰτίας τῶν χρημάτων νὰ ἐκπέσωμεν ἀπὸ τὴν δουλείαν τοῦ Χριστοῦ; καὶ τί εἶναι περισσότερο ποθητόν, ἐὰν ἤθελε συμβῆ παραβλέποντες τὰ χρήματα νὰ ἔχωμεν τελείαν ἀφοσίωσιν πρὸς αὐτὸν καὶ τὴν ἀγάπην; Ἐκεῖνο λοιπὸν πού πάντοτε λέγω, αὐτὸ καὶ τώρα θὰ εἰπῶ, ὅτι δηλαδὴ καὶ διὰ τῶν δύο ὁδηγεῖ τὸν ἀκροατὴν εἰς τὴν ὑπακοὴν αὐτῶν πού λέγει, καὶ διὰ τῶν ὠφελίμων καὶ διὰ τῶν βλαβερῶν· ὡσὰν δηλαδὴ ἄριστος ἰατρός καὶ τὴν ἐξ ἀπροσεξίας ἀσθένειαν ὑποδεικνύει καὶ τὴν ἀπὸ τῆς ὑπακοῆς ὑγείαν.

Πρόσεξε λοιπὸν μὲ ποῖον τρόπον πάλιν καθιστᾶ φανερόν τὸ κέρδος αὐτὸ καὶ πῶς ἀποδεικνύει τὸ συμφέρον ἀπὸ τὴν ἀποφυγὴν τῶν ἀντιθέτων πραγμάτων. Διότι, λέγει, δὲν σᾶς βλάπτει μόνον ὡς πρὸς τοῦτο ὁ πλοῦτος, ὅτι δηλαδὴ ὀπλίζει τοὺς ληστὰς ἐναντίον σας, οὔτε ὅτι σκοτίζει ἐξ ὀλοκλήρου τὸν νοῦν, ἀλλ' ὅτι σᾶς ἀπομακρύνει καὶ ἀπὸ τὴν δουλείαν τοῦ Θεοῦ, κάμνοντάς σας αἰχμαλώτους τῶν ἀψύχων χρημάτων, καὶ σᾶς βλάπτει κατὰ τρόπον διπλοῦν, καὶ ὡς πρὸς τὸ ὅτι σᾶς κάμνει δούλους τῶν πραγμάτων ἐκείνων τῶν ὁποίων ἔπρεπε νὰ εἴσθε ἐξουσιασταί, καὶ σᾶς ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν δουλείαν τοῦ Θεοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον πρέ-

μάλιστα πάντων δουλεύειν ἀναγκαῖον ὑμῖν. Ὡσπερ γὰρ ἐκεῖ διπλῆν ἔδειξε τὴν βλάβην, τῷ καὶ ἐνταῦθα τιθέναι, ὅπου σὴς ἀφανίζει, καὶ ἐκεῖ μὴ τιθέναι, ἔνθα ἀνάλωτος ἢ φυλακή· οὕτω καὶ ἐνταῦθα διπλῆν δείκνυσι τὴν ζημίαν, καὶ δι' ὧν ἀφέλκει τοῦ Θεοῦ, καὶ δι' ὧν ὑποιάττει τῷ μαμωνᾷ. Ἀλλ' οὐκ εὐθέως αὐτὸ τίθησιν, ἀλλ' ἀπὸ κοινῶν αὐτὸ πρῶτον κατασκευάζει λογισμῶν, οὕτω λέγων· «Οὐδεὶς δύναται δυοὶ κυρίως δουλεύειν»· δύο τοὺς τὰ ἐναντία ἐπιπάτιοντος λέγων ἐνταῦθα. Ἐπεὶ εἰ μὴ τοῦτο εἶη, οὐδὲ δύο ἂν εἶεν.

10 Καὶ γὰρ «τοῦ πλήθους τῶν πιστευσάντων ἦν ἡ καρδιά καὶ ἡ ψυχὴ μία»· καίτοι εἰς πολλὰ σώματα ἦσαν διηρημένοι, ἀλλ' ὅμως ἡ ὁμόνοια τοὺς πολλοὺς ἐν ἐποίησεν.

Εἴτα ἐπιτείνων αὐτά, φησὶν· οὐ μόνον οὐ δουλεύσει, ἀλλὰ καὶ μισήσει καὶ ἀποσιραφήσεται. «Ἡ γὰρ τὸν ἕνα μισήσει», φησί, «καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει· ἢ ἐνὸς ἀνθέξεται καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει». Καὶ δοκεῖ μὲν δεύτερον εἰρησθαι τὸ αὐτό· οὐ μὴν ἀπλῶς οὕτως αὐτὸ συνέθηκεν, ἀλλ' ἵνα δείξῃ ραδίαν οὔσαν τὴν ἐπὶ τὸ βέλτιον μεταβολήν. Ἴνα γὰρ μὴ λέγῃς· ἐδουλώθη ἅπαξ, ἐτυραννήθη ὑπὸ τῶν χρημάτων· δείκνυσιν ὅτι δυνατὸν μεταθέσθαι, καὶ ὥσπερ ἐκεῖθεν ἐπὶ τοῦτο, οὕτω καὶ ἐντεῦθεν ἐπ' ἐκεῖνο ἐλθεῖν.

20

Εἰπὼν τοίνυν ἀορίστως, ἵνα πείσῃ τὸν ἀκροατὴν ἀδέκαστον κριτὴν γενέσθαι τῶν λεγομένων, καὶ ἀπ' αὐτῆς τῶν πραγμάτων τῆς φύσεως τὴν ψῆφον ἐξενεγκεῖν, ὅτι ἔλαβεν αὐτὸν συμφωνοῦντα, τότε καὶ ἐαντὸν ἀποκαλύπτει. Ἐπήγαγε

25

1. Πρὸβλ. Ματθ. 6, 19-20.

1α. Πράξ. 4, 32.

πει νὰ προσφέρετε περισσότερο ἀπὸ ὅπουδήποτε ἄλλοῦ τὰς ὑπηρεσίας σας. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖ ἀπέδειξε διπλὴν τὴν βλάβην, ὅτι δηλαδὴ εἶναι βλάβη καὶ νὰ τὸν τοποθετῆ κανεὶς ἐδῶ τὸν πλοῦτον του, ὅπου τὸν ἀφανίζει ὁ σκόρος, καὶ νὰ μὴ τὸν τοποθετῆ εἰς τὸν οὐρανόν, ὅπου εἶναι ἐξησφαλισμένη ἡ φύλαξις του¹, ἔτσι καὶ ἐδῶ διπλὴν ἀποδεικνύει τὴν ζημίαν, ἀναφέρων καὶ ἐκεῖνα διὰ τῶν ὁποίων ἀπομακρύνει ἀπὸ τὸν Θεόν, καὶ ἐκεῖνα διὰ τῶν ὁποίων ὑποτάσσει εἰς τὸν διάβολον. Ἄλλ' ὅμως δὲν τὸ θέτει αὐτὸ εὐθέως ἀλλὰ τὸ παρουσιάζει κατ' ἀρχὴν μὲ ἀπλοῦς συλλογισμοὺς λέγων τὰ ἐξῆς: «Κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ δουλεύῃ εἰς δύο κυρίους»· καὶ λέγει ἐδῶ ὅτι δύο εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι παραγγέλουν τὰ ἀντίθετα πράγματα. Διότι ἐὰν δὲν συνέβαινεν αὐτὸ δὲν θὰ ἦσαν καὶ δύο. Καθόσον «ἦτο μία ἡ καρδία καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ πλήθους αὐτῶν ποὺ ἐπίστευσαν»^{1α} καὶ μολονότι ἦσαν διηρημένοι εἰς πολλὰ σώματα, παρὰ ταῦτα ἡ ὁμόνοια τοὺς ἔκανε ὡσὰν νὰ ἦσαν ἓνας ἄνθρωπος.

Ἐν συνεχείᾳ, ἐπεκτείνων αὐτά, λέγει· ὅχι μόνον δὲν θὰ δουλεύσῃ ἀλλὰ καὶ θὰ τὸν μισήσῃ καὶ θὰ τὸν ἀποστραφῆ. «Διότι», λέγει, «ἢ τὸν ἓνα θὰ μισήσῃ καὶ τὸν ἄλλον θὰ ἀγαπήσῃ ἢ θὰ προσηλωθῆ εἰς τὸν ἓνα καὶ θὰ περιφρονήσῃ τὸν ἄλλον». Καὶ φαίνεται μὲν ὅτι αὐτὸ ἔχει λεχθῆ διὰ δευτέραν φοράν, ἀλλ' ὅμως δὲν προσέθεσεν αὐτὸ ἀπλῶς ἔτσι, ἀλλὰ διὰ νὰ δείξῃ ὅτι εἶναι εὐκόλος ἡ μεταβολὴ πρὸς τὸ καλύτερον. Διὰ νὰ μὴ λέγῃς λοιπόν, 'ἔγινα δοῦλος τῶρα πλέον, ἔγιναν τὰ χρήματα τύραννός μου', ἀποδεικνύει ὅτι εἶναι δυνατὴ ἡ ἀλλαγὴ τῆς καταστάσεως, καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἀπὸ ἐκεῖ ἠμπορεῖ νὰ ἔλθῃς πρὸς αὐτὴν ἔτσι ἠμπορεῖ καὶ νὰ μεταβῆς ἀπὸ αὐτὴν πρὸς ἄλλην κατάστασιν.

Ἄφοῦ λοιπὸν ὠμίλησε κατ' ἀρχὴν ἄδριστα, διὰ νὰ πείσῃ τὸν ἀκροατὴν νὰ γίνῃ ἀμερόληπτος κριτὴς τῶν λεγομένων καὶ νὰ βγάλῃ τὸ συμπέρασμα ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἰδίαν τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων, ὅταν εἶδεν ὅτι αὐτὸς συμφωνεῖ μαζί

γοῦν· «οὐ δύνασθε Θεῷ δουλεύειν καὶ μαμωνᾷ». Φοιξόμεν ἐννοήσαντες τί παρεσκευάσαμεν τὸν Χριστὸν εἰπεῖν, καὶ μετὰ Θεοῦ θεῖναι τὸν χρυσοῦν. Εἰ δὲ τοῦτο φοβικίον, τὸ διὰ τῶν ἔργων γίνεσθαι, καὶ προτιμᾶσθαι τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ τὴν
 5 τοῦ χρυσοῦ τυραννίδα, πολλῶ φοβικωδέστερον.

Τί οὖν; ἐπὶ τῶν παλαιῶν οὐκ ἦν τοῦτο δυνατόν; Οὐδαμῶς. Πῶς οὖν ὁ Ἀβραάμ, φησί, πῶς ὁ Ἰωβ εὐδοκίμησε; Μὴ μοι τοὺς πλουτιῶντας εἶπης, ἀλλὰ τοὺς δουλεύοντας. Ἐπεὶ καὶ ὁ Ἰωβ πλούσιος ἦν ἀλλ' οὐκ ἐδούλευε τῷ μαμωνᾷ, ἀλλ' εἶχεν αὐτὸν καὶ ἐκράτει, καὶ δεσπότης, οὐ δούλος
 10 ἦν. Ὡσπερ οὖν ἀλλοτριῶν οἰκονόμος ὢν χρημάτων, οὕτω πάντα ἐκεῖνα ἐκέκτητο, οὐ μόνον τὰ ἐτέρων οὐχ ἀρπάζων, ἀλλὰ καὶ τὰ ἴδια προϊέμενος τοῖς δεομένοις. Καὶ τὸ δὴ μείζον, ὅτι οὐδὲ παροῦσιν ἔχαιρεν· ὁ καὶ ἐδήλου λέγων· «εἰ
 15 καὶ εὐφράνθη πολλοῦ πλούτου μοι γενομένου»· διὰ τοῦτο οὐδὲ ἤλγησεν ἀπελθόντιος. Ἀλλ' οὐχὶ νῦν τοιοῦτοι οἱ πλουτιῶντές εἰσιν, ἀλλὰ καὶ παντὸς ἀνδραπόδου χειρὸν διακείμενοι, καθάπερ τυράννω τινὶ χαλεπῶ φόρους ἄγοντες. Ὡσπερ γὰρ ἀκρόπολιν τινὰ αὐτῶν καταλαβὼν τὴν διάνοιαν ὁ
 20 τῶν χρημάτων ἔρωσ, τὰ πάσης παρανομίας γέμοντα ἐπιτάγματα ἐκεῖθεν αὐτοῖς καθ' ἑκάστην πέμπει τὴν ἡμέραν, καὶ ὁ παρακούων οὐδεὶς.

Μὴ τοίνυν περιτιὰ φιλοσόφει. Καὶ γὰρ ἀπεφήνατο ἅπαξ ὁ Θεός, καὶ εἶπεν ἀδύνατον εἶναι ταύτην κακείνην συμβῆναι τὴν δουλείαν. Μὴ τοίνυν σὺ λέγε, ὅτι δυνατόν. Ὅταν γὰρ ὁ μὲν ἀρπάζειν κελεύῃ, ὁ δὲ τὰ ὄντια ἀποδύεσθαι

2. Μαμωνᾶς· διὰ τῆς λέξεως αὐτῆς πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν τὸν πλοῦτον μᾶλλον παρὰ τὸν διάβολον.

3. Ἰωβ 31, 25.

του τότε ἀποκαλύπτει καὶ τὴν βαθυτέραν σκέψιν του. Προσέθεσε λοιπὸν εἰς τὴν συνέχειαν· «Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ δουλεύετε εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὸν μαμωνᾶν»². Πρέπει νὰ φρίξωμεν ὅταν ἀντιληφθῶμεν τί διεπράξαμεν, ὥστε νὰ εἰπῇ ὁ Χριστὸς καὶ νὰ θέσῃ μαζὶ μὲ τὸν Θεὸν τὸν χρυσόν. Ἐὰν δὲ αὐτὸ εἶναι φρικτὸν πολὺ περισσότερον φρικτὸν εἶναι τὸ νὰ γίνεται κανεὶς ἐμπράκτως δοῦλος του καὶ νὰ προτιμᾷ ἀπὸ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ τὴν τυραννίαν τοῦ χρυσοῦ.

Τί λοιπόν; αὐτὸ δὲν ἦτο κατορθωτὸν εἰς τοὺς παλαιούς; Ἀσφαλῶς καθόλου. Πῶς λοιπὸν ὁ Ἀβραάμ, θὰ εἰπῇ κάποιος, πῶς ὁ Ἰὼβ προέκοψαν εἰς τὴν ἀρετήν; Μὴ μοῦ εἰπῆς αὐτοὺς ποὺ εἶναι πλούσιοι, ἀλλ' αὐτοὺς ποὺ εἶναι δοῦλοι τῶν χρημάτων. Διότι καὶ ὁ Ἰὼβ ἦτο πλούσιος, ἐν τούτοις ὅμως δὲν ὑπερέτει τὸν μαμωνᾶν, ἀλλὰ τὸν κατεῖχε καὶ τὸν ἐξουσίαζε, καὶ ἦτο κύριος καὶ ὄχι δοῦλος. Ὡσὰν δηλαδὴ νὰ ἦτο διαχειριστὴς ξένων χρημάτων, ἔτσι εἶχε καὶ ὅλα ἐκεῖνα ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του, ὄχι μόνον μὴ ἀρπάζων τῶν ἄλλων, ἀλλὰ καὶ τὰ ἰδικά του δωρίζων εἰς αὐτοὺς ποὺ εἶχον ἀνάγκην. Καὶ τὸ σπουδαιότερον βέβαια ἦτο τὸ ὅτι δηλαδὴ δὲν ἔχαιρε μὲ τὰ παρόντα πράγματα, πράγμα τὸ ὁποῖον καὶ ἐδήλωσε λέγων· «Ἄν καὶ εὐφράνθην μὲ τὸν πολὺν πλοῦτον ποὺ ἀπέκτησα»³· διὰ τοῦτο οὔτε ἐλυπήθη ὅταν τὸν ἔχασε τὸν πλοῦτον. Ἀλλὰ σήμερα δὲν εἶναι τέτοιοι οἱ πλούσιοι, ἀλλὰ συμπεριφέρονται χειρότερα καὶ ἀπὸ κάθε δοῦλον, καὶ ὁμοιάζουν ὡσὰν νὰ πληρώνουν φόρους εἰς σκληρὸν τύραννον. Διότι ὡσὰν κάποιαν ἀκρόπολιν κατακυριεύσασα ἡ μανία τῶν χρημάτων τὸν νοῦν των, κάθε ἡμέραν ἀποστέλλει ἀπὸ ἐκεῖ εἰς αὐτοὺς διαταγὰς ποὺ εἶναι γεμᾶται ἀπὸ κάθε παρανομίαν, καὶ δὲν ὑπάρχει κανεὶς ποὺ νὰ παρακούῃ.

Μὴ φιλοσοφῆς λοιπὸν περιττὰ πράγματα. Καθόσον ὠμίλησε μίαν φορὰν ὁ Θεὸς καὶ εἶπεν ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ συνυπάρχουν αὐτὴ καὶ ἐκείνη ἡ δουλεία. Μὴ λέγῃς λοιπὸν σύ, ὅτι εἶναι δυνατὸν. Διότι ὅταν ὁ μὲν ἕνας προστάζῃ νὰ

ὁ μὲν σωφρονεῖν, ὁ δὲ πορνεύειν· ὁ μὲν μεθύειν καὶ τρυφᾶν,
 ὁ δὲ γαστροδὸς κατέχειν· καὶ ὁ μὲν ὑπερορᾶν τῶν ὄντων, ὁ
 δὲ προσηλῶσθαι τοῖς παροῦσιν· ὁ μὲν θαυμάζειν μάρμαρα
 καὶ τοίχους καὶ δρόμους, ὁ δὲ ταῦτα ἀτιμάζειν, τιμᾶν δὲ
 5 φιλοσοφίαν, πῶς δυνατὸν ταῦτα συμβῆναι;

2. Κύριον δὲ ἐνταῦθα τὸν μαμωνᾶν ἐκάλεσεν, οὐ διὰ
 τὴν οἰκείαν φύσιν, ἀλλὰ διὰ τὴν τῶν ὑποκλινομένων αὐτῷ
 ταλαιπωρίαν. Οὕτω καὶ τὴν κοιλίαν Θεὸν καλεῖ, οὐκ ἀπὸ τοῦ
 τῆς δεσποίνης ἀξιώματος, ἀλλ' ἀπὸ τῆς τῶν δουλευόντων
 10 ἀθλιότητος· ὁ πάσης κολάσεως χειρόν ἐστι, καὶ πρὸ τῆς κολάσεως
 ἱκανὸν τιμωρήσασθαι τὸν ἄλόντα. Ποίων γὰρ κα-
 ταδίκων οὐκ ἂν εἶεν ἀθλιώτεροι οἱ τὸν Θεὸν δεσπότην ἔ-
 χοντες, καὶ ἀπὸ τῆς ἡμέρου βασιλείας ἐκείνης ἐπὶ τὴν
 χαλεπὴν αὐτομολοῦντες τυραννίδα, καὶ ταῦτα, τοσαύτης ἀπὸ
 15 τοῦ πράγματος βλάβης καὶ ἐνταῦθα γινομένης; Καὶ γὰρ
 ζημία ἄφατος ἀπὸ τοῦ πράγματος καὶ δίκαι καὶ ἐπήρειαι
 καὶ ἀγῶνες καὶ πόνοι καὶ ψυχῆς πῆρωςις· καὶ τὸ πάντων
 χαλεπώτερον, ὅτι τῶν ἀγαθῶν ἐκπίπτει τῶν ἀνωτάτω, ὅ-
 περ ἐστὶν ἡ τοῦ Θεοῦ δουλεία.

20 Διδάξας τοίνυν διὰ πάντων τὸ συμφέρον τῆς τῶν χρη-
 μάτων ὑπεροφίας καὶ πρὸς αὐτὴν τῶν χρημάτων τὴν φυλα-
 κὴν καὶ πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς ἡδονὴν καὶ πρὸς τὴν τῆς φιλο-
 σοφίας κινήσιν καὶ πρὸς τὴν τῆς εὐσεβείας ἀσφάλειαν, κα-
 τασκευάζει λοιπὸν ὅτι καὶ δυνατὴ αὕτη ἡ παραίνεσις. Τοῦτο

ἀρπάζῃ κανεῖς, ὁ δὲ ἄλλος νὰ χαρίζῃ κανεῖς καὶ αὐτὰ πού ἔχει· ὁ μὲν ἕνας νὰ σωφρονῇ κανεῖς, ὁ δὲ ἄλλος νὰ πορνεύῃ· ὁ μὲν ἕνας νὰ μεθᾶ κανεῖς καὶ νὰ ζῆ ζωὴν ἀκόλαστον, ὁ δὲ ἄλλος νὰ ἐξουσιάζῃ τὴν κοιλίαν· καὶ ὁ μὲν ἕνας νὰ περιφρονῇ κανεῖς τὰ ὑλικά πράγματα, ὁ δὲ ἄλλος νὰ προσηλώνεται κανεῖς εἰς τὰ γήινα· ὁ μὲν ἕνας νὰ θαυμάζῃ κανεῖς μάρμαρα καὶ τοίχους καὶ ὀρόφους, ὁ δὲ ἄλλος νὰ περιφρονῇ κανεῖς αὐτά, νὰ τιμᾶ δὲ τὴν εὐσέβειαν, πῶς εἶναι δυνατὸν αὐτὰ νὰ συμβοῦν;

2. Εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν ὠνόμασε τὸν διάβολον κύριον, ὅχι ἐπειδὴ ἐκ φύσεως εἶναι κύριος, ἀλλ' ἐξ αἰτίας τῆς ταλαιπωρίας αὐτῶν πού ὑποτάσσονται εἰς αὐτόν. Ἔτσι καὶ τὴν κοιλίαν ὀνομάζει θεόν, ὅχι ἀπὸ τὸ ἀξίωμα τῆς κυρίας, ἀλλ' ἀπὸ τὴν ἀθλιότητα αὐτῶν πού δουλεύουν εἰς αὐτήν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον εἶναι χειρότερον ἀπὸ κάθε τιμωρίαν καὶ ἰκανὸν νὰ τιμωρήσῃ πρὸ τῆς κολάσεως αὐτόν πού συλλαμβάνει εἰς τὰ δίκτυά της. Διότι ἀπὸ ποίους καταδίκους δὲν θὰ ἦσαν ἀθλιώτεροι αὐτοὶ πού ἐνῶ ἔχουν Κύριον τὸν Θεόν, καταφεύγουν ὅμως οἰκειοθελῶς ἀπὸ τὴν ἡμέρον ἐκείνην βασιλείαν πρὸς τὴν σκληρὰν τυραννίδα, ὅταν μάλιστα ὅλα αὐτὰ προξενοῦν ἀκόμη καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ζωὴν τόσῃν ζημίαν; Διότι πράγματι εἶναι ἀπερίγραπτος ἡ ζημία ἀπὸ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, καθόσον λαμβάνουν χώραν ἐξ αἰτίας αὐτοῦ καὶ δίκαια καὶ ἀδίκαια καὶ διαμάχαι καὶ πόνοι καὶ βλάβη τῆς ψυχῆς· καὶ τὸ φοβερότερον ἀπὸ ὅλα εἶναι τὸ ὅτι χάνει κανεῖς τὰ οὐράνια ἀγαθὰ, πού τὰ παρέχει ἡ δουλεία τοῦ Θεοῦ.

Ἄφοῦ ἐδίδαξε λοιπὸν δι' ὅλων αὐτῶν τὸ συμφέρον πού ἔχει κανεῖς νὰ περιφρονῇ τὰ χρήματα καὶ ὠμίλησε καὶ διὰ τὸν τρόπον πού ἠμπορεῖ κανεῖς ν' ἀσφαλίσῃ τὰ χρήματα καθὼς καὶ διὰ τὴν ἡδονὴν τῆς ψυχῆς καὶ διὰ τὴν ἀποκτησὶν τῆς εὐσεβείας καὶ μὲ ποῖον τρόπον θὰ ἀσφαλίσῃ κανεῖς τὴν εὐσεβείαν, παρουσιάζει ἐν συνεχείᾳ ὡς δυνατὴν τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῆς τῆς συμβουλῆς. Διότι αὐτὸ εἶναι

γὰρ μάλιστα νομοθεσίας ἀρίστης, τὸ μὴ τὰ συμφέροντα μόνον ἐπιτάττειν, ἀλλὰ καὶ δυνατὰ αὐτὰ ποιεῖν. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπάγει, λέγων· «μὴ μεριμνήσητε τῇ ψυχῇ ὑμῶν, τί φάγητε». Ἴνα γὰρ μὴ λέγωσι τί οὖν; ἂν πάντα ρίψωμεν, πῶς δυνη-
 5 σόμεθα ζῆσαι; πρὸς ταύτην λοιπὸν ἴσταιται τὴν ἀντίθεσιν σφόδρα εὐκαίρως. Ὡσπερ γὰρ εἰ παρὰ τὴν ἀρχὴν εἶπε, μὴ μεριμνήσητε, ἐδόκει βαρὺς εἶναι ὁ λόγος· οὕτως ἐπειδὴ ἔδειξε τὴν λύμην τὴν ἐγγινομένην ἀπὸ τῆς γίλαοργυρίας, εὐ-
 παραδέκτον λοιπὸν ποιεῖ τὴν παραίνεσιν. Διόπερ οὐδὲ νῦν
 10 ἀπλῶς εἶπε, μὴ μεριμνήσητε, ἀλλὰ τὴν αἰτίαν προσθεῖς, οὕτω τοῦτο ἐπέταξε. Μετὰ γὰρ τὸ εἰπεῖν, «οὐ δύνασθε Θεῷ δουλεύειν καὶ μαμωνᾷ», ἐπήγαγε· «Διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, μὴ μεριμνήσητε». Τοῦτο, ποῖον; Τὸ τῆς ζημίας ἄφατον. Οὐδὲ γὰρ ἐν χρήμασι μόνον ὑμῖν ἡ βλάβη, ἀλλὰ καὶ ἐν
 15 τοῖς καιριωτάτοις ἡ πληγὴ, καὶ τῇ τῆς σωτηρίας ὑμῶν ἀνατροπῇ. Τοῦ γὰρ ποιήσαντος ὑμᾶς καὶ κηδομένου καὶ φιλοῦντος ἐκβάλλει Θεοῦ. «Διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, μὴ μεριμνήσητε».

Ἐπειδὴ γὰρ τὴν βλάβην ἔδειξεν ἄφατον, καὶ ἐπιτείνει λοιπὸν τὸ ἐπίταγμα. Οὐδὲ γὰρ τὰ ὄντα κελεύει ρίπτειν μόνον, ἀλλὰ μηδὲ ὑπὲρ τῆς ἀναγκαίας μεριμνᾶν τροφῆς, λέ-
 20 γων· «Μὴ μεριμνήσητε τῇ ψυχῇ ὑμῶν, τί φάγητε». Οὐκ ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ τροφῆς δεῖται· ἀσώματος γάρ· ἀλλὰ κατὰ τὴν κοινήν ἐφθέγγαστο συνήθειαν. Εἰ γὰρ καὶ μὴ δεῖται τροφῆς, ἀλλὰ ἄλλως οὐκ ἂν ἀνάσχοιτο μένειν ἐν τῷ σώματι, ἀλλ' ἢ
 25 τροφεομένου αὐτοῦ. Καὶ τοῦτο εἰπὼν, οὐχ ἀπλῶς αὐτὸ τίθησιν, ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα λογισμοὺς ἀνακινεῖ· τοὺς μὲν ἐκ τῶν

πρὸ πάντων τὸ δεῖγμα τῆς ἀρίστης νομοθεσίας, τὸ νὰ μὴ παραγγέλη μόνον αὐτὰ ποὺ συμφέρουν, ἀλλὰ καὶ νὰ παρέχη τὴν δυνατότητα νὰ ἐφαρμοσθοῦν. Διὰ τοῦτο καὶ προσθέτει λέγων· «Μὴ μεριμνᾶτε διὰ τὴν ψυχὴν σας, τί νὰ φάγετε». Διὰ νὰ μὴ λέγουν βέβαια· τί λοιπόν; ἂν τὰ ἀπαρνηθοῦμεν ὅλα, πῶς θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ζήσωμεν; πρὸς αὐτὴν λοιπόν τὴν ἀντίθεσιν λαμβάνει θέσιν κατὰ τρόπον πολὺ κατάλληλον. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἐὰν ἔλεγεν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν «Μὴ μεριμνᾶτε» θὰ ἐφαίνετο ὅτι ἦτο βαρὺς ὁ λόγος του, ἔτσι ἀφοῦ ἀπέδειξε τὴν βλάβην τὴν προερχομένην ἀπὸ τὴν φιλαργυρίαν, κατέστησε εὐπρόσδεκτον εἰς τὴν συνέχειαν τὴν συμβουλήν. Καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο οὔτε τώρα ἀπλῶς εἶπε, «Μὴ μεριμνᾶτε», ἀλλ' ἀφοῦ προανέφερε τὴν αἰτίαν ἐν συνεχείᾳ ἔδωσεν αὐτὴν τὴν ἐντολήν. Διότι μετὰ τοὺς λόγους του, «Δὲν ἠμπορεῖτε νὰ δουλεύετε εἰς τὸν Θεὸν καὶ τὸν μαμωνᾶν», προσέθεσε· «Διὰ τοῦτο σᾶς λέγω, 'Μὴ μεριμνᾶτε'». Τί σημαίνει τὸ 'τοῦτο'; Σημαίνει τὸ ἀπερίγραπτον τῆς ζημίας. Διότι ἡ ζημία σας δὲν εἶναι μόνον χρηματικὴ, ἀλλ' ἡ πληγὴ ἀφορᾷ τὸ σπουδαιότερον μέρος, τὴν ἀπώλειαν τῆς σωτηρίας σας. Διότι σᾶς ἀπομακρύνει ἀπὸ τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος σᾶς ἐδημιούργησε, σᾶς φροντίζει καὶ σᾶς ἀγαπᾷ. «Διὰ τοῦτο σᾶς λέγω, μὴ μεριμνᾶτε».

Ἄφοῦ λοιπόν ἀπέδειξε τὴν βλάβην ἀπερίγραπτον, εἰς τὴν συνέχειαν ἐπαυξάνει τὸν τόνον τῆς προσταγῆς. Διότι δὲν προστάσσει μόνον ν' ἀπορρίπτῃ κανεὶς αὐτὰ ποὺ ἔχει, ἀλλὰ οὔτε καὶ διὰ τὴν ἀναγκαίαν τροφήν νὰ φροντίζῃ, λέγων· «Μὴ μεριμνᾶτε διὰ τὴν ψυχὴν σας, τί θὰ φάγετε». Ὅχι ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ ἔχει ἀνάγκην τροφῆς — διότι εἶναι ἀσώματος —, ἀλλὰ ὡμίλησε σύμφωνα μὲ τὴν κοινὴν συνήθειαν. Διότι ἂν καὶ δὲν ἔχη ἀνάγκην τροφῆς, ἀλλ' ὅμως δὲν θὰ ἠμποροῦσε κατ' ἄλλον τρόπον νὰ κατοικῇ εἰς τὸ σῶμα παρὰ μόνον ἐὰν τρέφεται τὸ σῶμα. Καὶ ἀφοῦ τὸ εἶπεν αὐτό, δὲν τὸ ἔθεσεν ἔτσι ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ ἐδῶ χρησιμοποιοῖ συλλογισμούς, ἄλλους μὲν ἀπὸ αὐτὰ ποὺ συμβαίνουν

ὑπηρογμένων ἡμῖν ἤδη, τοὺς δὲ ἐξ ἐτέρων παραδειγμάτων.
 Ἐκ τῶν ὑπηρογμένων, οὕτω λέγων· «Οὐχὶ πλέον ἐστὶν
 ἢ ψυχὴ τῆς τροφῆς καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἐνδύματος;». Ὁ τοῖνον
 τὸ μείζον δούς, πῶς τὸ ἔλατιον οὐ δώσει; ὁ τὴν τροφεομένην
 5 σάρκα διαπλάσας, πῶς τὴν τροφήν οὐ παρέξει; Διόπερ οὐ-
 δὲ ἀπλῶς εἶπε, μὴ μεριμνήσητε τί φάγητε καὶ τί ἐνδύση-
 σθε, ἀλλὰ, τῷ σώματι, καί, τῇ ψυχῇ· ἐπειδὴ ἀπ' αὐτῶν ἔμει-
 λε τὰς ἀποδείξεις ποιεῖσθαι, κατὰ σύγκρισιν τὸν λόγον προά-
 γων. Ἀλλὰ τὴν μὲν ψυχὴν ἄπαξ ἔδωκε, καὶ μένει τοιαύτη·
 10 τὸ δὲ σῶμα καθ' ἑκάστην ἐπιδίδωσι τὴν ἡμέραν. Ἐπερ οὖν
 ἀμφοτέρω ἐνδεικνύμενος, καὶ τῆς μὲν τὸ ἀθάνατον, τοῦ δὲ
 τὸ ἐπίκηρον, ἐπήγαγε λέγων· «Τίς δύναται ἐξ ὑμῶν προσθεῖ-
 ναι ἐπὶ τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ πῆχυν ἓνα;». Καὶ τὴν ψυχὴν σι-
 γήσας, ἅτε οὐ λαμβάνουσαν ἐπίδοσιν, περὶ τοῦ σώματος διε-
 15 λέχθη μόνον· ἀπὸ τούτου κακεῖνο δηλῶν, ὅτι οὐχ ἡ τροφή
 αὐτὸ αὐξοῖ, ἀλλ' ἡ τοῦ Θεοῦ πρόνοια. Ὁ καὶ δι' ἄλλων
 δηλῶν ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «Ὡστε οὔτε ὁ φυτεύων, οὔτε ὁ
 ποτίζων ἐστί τι, ἀλλ' ὁ αὐξάνων Θεός». Ἐκ τῶν ὑπηρογμένων
 οὕτω προέειπεν· ἀπὸ δὲ ἐτέρων παραδειγμα-
 20 των, «Ἐμβλέψατε εἰς τὰ πεινῶν τοῦ οὐρανοῦ», λέγων.

Ἴνα γὰρ μὴ λέγη τις, ὅτι ὠφελοῦμεν μεριμνῶντες, καὶ
 ἀπὸ τοῦ μείζονος καὶ ἀπὸ τοῦ ἐλάτιονος αὐτοὺς ἀποτρέπει
 τοῦ μείζονος μὲν, τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος· τοῦ ἐλάτιο-
 νος δέ, τῶν πεινῶν. Εἰ γὰρ τῶν σφόδρα καταδεεσιτέρων
 25 τοσοῦτος λόγος αὐτῷ, πῶς ὑμῖν οὐ δώσει; φησὶν. Καὶ πρὸς
 μὲν τούτους οὕτως· ὄχλος γὰρ ἦν τέως δημώδης· τῷ δια-
 βόλῳ δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ πῶς; «Οὐκ ἐπ' ἄριστῳ μόνῳ ζήσε-

εἰς ἡμᾶς, ἄλλους δὲ ἀπὸ ἄλλα παραδείγματα. Βάσει μὲν τῶν συμβαινόντων εἰς ἡμᾶς λέγει τὰ ἐξῆς· «Δὲν εἶναι ἀνωτέρα ἢ ψυχὴ ἀπὸ τὴν τροφήν καὶ τὸ σῶμα ἀπὸ τὸ ἔνδυμα;». Αὐτὸς λοιπὸν ποὺ δίδει τὸ μεγαλύτερον πῶς δὲν θὰ δώσῃ καὶ τὸ μικρότερον; αὐτὸς ποὺ ἔπλασε τὴν σάρκα ποὺ τρέφεται, πῶς δὲν θὰ δώσῃ τὴν τροφήν; Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς δὲν εἶπεν ἀπλῶς «Μὴ μεριμνᾶτε» τί θὰ φάγετε καὶ τί θὰ ἐνδυθῆτε, ἀλλὰ «διὰ τὸ σῶμα» καὶ «διὰ τὴν ψυχὴν», ἐπειδὴ ἐπρόκειτο ἀπὸ αὐτὰ νὰ λάβῃ τὰς ἀποδείξεις, ὁδηγῶν τὸν λόγον ἐπὶ τῇ βάσει τῆς συγκρίσεως. Ἄλλὰ τὴν μὲν ψυχὴν τὴν ἔδωσε μίαν φορὰν καὶ μένει ἀμετάβλητος, εἰς τὸ σῶμα ὅμως δίδει καθημερινῶς. Ἐπεξηγῶν λοιπὸν αὐτὰ τὰ δύο, ὅτι δηλαδὴ ἢ μὲν ψυχὴ εἶναι ἀθάνατος τὸ δὲ σῶμα πρόσκαιρον, προσέθεσε τὰ ἐξῆς· «Ποῖος ἀπὸ σᾶς ἡμπορεῖ νὰ προσθέσῃ εἰς τὴν ἡλικίαν του ἓνα πῆχυν;». Καὶ χωρὶς νὰ κἀνῃ λόγον διὰ τὴν ψυχὴν, καθόσον δὲν λαμβάνει αὐξήσιν, ὠμίλησε μόνον διὰ τὸ σῶμα, καθιστῶν φανερὸν ἀπὸ αὐτὸ καὶ ἐκεῖνο, ὅτι δηλαδὴ δὲν θὰ τὸ αὐξήσῃ αὐτὸ ἢ τροφή, ἀλλὰ ἢ πρόνοια τοῦ Θεοῦ. Τὸ ἴδιο πρᾶγμα δηλῶν ὁ Παῦλος δι' ἄλλων λέξεων ἔλεγεν· «Ὡστε οὔτε αὐτὸς ποὺ φυτεύει, οὔτε αὐτὸς ποὺ ποτίζει εἶναι κάτι, ἀλλ' ὁ Θεὸς ποὺ τὰ αὐξάνει»⁴. Ἀπὸ αὐτὰ λοιπὸν ποὺ συμβαίνουν εἰς ἡμᾶς προέτρεψε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἐνῶ ἀπὸ ἄλλα παραδείγματα προέτρεψε διὰ τῶν ἐξῆς· «Ρίψατε τὸ βλέμμα σας εἰς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ».

Διὰ νὰ μὴ λέγῃ λοιπὸν κανεὶς, ὅτι ὠφελοῦμεν ὅταν μεριμνῶμεν, τοὺς ἀποδεικνύει ὅτι δὲν ἔχουν δίκαιον καὶ ἀπὸ τὸ ἀνώτερον καὶ ἀπὸ τὸ κατώτερον· ἀπὸ μὲν τὸ ἀνώτερον, ἀπὸ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα, ἀπὸ δὲ τὸ κατώτερον, ἀπὸ τὰ πτηνά. Διότι, λέγει, ἐὰν διὰ τὰ κατώτερα ἐπιδεικνύῃ τόσον ἐνδιαφέρον, πῶς δὲν θὰ δώσῃ εἰς ἐσᾶς; Καὶ πρὸς αὐτοὺς μὲν ὠμίλησε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον διότι ἦτο τὸ ἀκροατήριόν του ἀπλόν, δὲν ὠμίλησεν ὅμως κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον πρὸς τὸν διάβολον· ἀλλὰ πῶς; «Δὲν θὰ ζήσῃ ὁ ἄνθρωπος

ται ἄνθρωπος, ἀλλὰ ἐπὶ παντὶ ρήμῳ ἐκπορευομένῳ διὰ στόματος Θεοῦ». Ἐνταῦθα δὲ τῶν ὀρνίθων μέμνηται, καὶ σφόδρα ἐντροπικῶς ἄπερ μεγίστην εἰς παραινέσεως λόγον ἔχει τὴν ἰσχύν. Ἀλλὰ γὰρ εἰς τοσοῦτον ἀνοίας ἤλθόν τινες
 5 τῶν ἀσεβῶν, ὡς καὶ ἐπιλαβέσθαι τοῦ παραδείγματος. Οὐ γὰρ ἔδει, φησί, προαίρεσιν ἀλείφοντα, ἀπὸ φυσικῶν πλεονεκτημάτων εἰς τοῦτο ἐνάγειν· ἐκείνοις γὰρ τοῦτο κατὰ φύσιν πρόσεσι, φησί.

3. Τί οὖν πρὸς τοῦτο ἂν εἴποιμεν; "Οτι εἰ καὶ κατὰ
 10 φύσιν ἐκείνοις πρόσεσιν, ἀλλὰ δυνατὸν καὶ ἡμῖν ἐκ προαιρέσεως γενέσθαι τοῦτο. Οὐδὲ γὰρ εἶπεν, ἐμβλέψατε ὅτι πέταται τὰ πτερινά, ὅπερ ἀδύνατον ἦν ἀνθρώπῳ· ἀλλ' ὅτι τρέφεται χωρὶς μερίμνης, ὅπερ καὶ ἡμῖν, ἐὰν ἐθέλωμεν, εὐκόλον κατορθωθῆναι. Καὶ τοῦτο ἔδειξαν οἱ διὰ τῶν ἔρ-
 15 γων αὐτὸ ἀνύσαντες. Διὸ δὴ ἄξιον μάλιστα θαυμάσαι τὴν τοῦ νομοθέτου σύνεσιν, ὅτι ἐξ ἀνθρώπων ἔχων τὸ ὑπόδειγμα παρασχεῖν, καὶ δυνάμενος εἰπεῖν τὸν Ἥλιον καὶ τὸν Μωϋσέα καὶ τὸν Ἰωάννην καὶ ἑτέρους τοιοῦτους μὴ μεριμνήσαντας, ἵνα αὐτῶν καθάφηται, τῶν ἀλόγων ἐμνημόνευ-
 20 σεν. Εἰ μὲν γὰρ εἶπε τοὺς δικαίους ἐκείνους, εἶχον οὗτοι λέγειν, ὅτι οὐδέπω καὶ ἐκείνους γεγόναμεν. Νυνὶ δὲ σιγήσας αὐτοὺς καὶ τὰ πτερινά τοῦ οὐρανοῦ παραγαγόν, πᾶσαν αὐτῶν ἐξέκοψε πρόφασιν, καὶ ἐνταῦθα παλαιὸν μιμούμενος νόμον. Καὶ γὰρ καὶ ἡ παλαιὰ διαθήκη καὶ πρὸς τὴν
 25 μέλισσαν πέμπει καὶ πρὸς τὸν μύρμηκα καὶ πρὸς τὴν τρυγὸνα καὶ πρὸς τὴν χελιδόνα. Οὐ μικρὸν δὲ καὶ τοῦτο τιμῆς δεῖγμα, διὰν ἄπερ ἐκεῖνα ἀπὸ φύσεως ἔχει, ταῦτα δυνώμεθα ἡμεῖς κατορθοῦν τῇ προαιρέσει. Εἰ τοίνυν τῶν δι' ἡμᾶς τοσαύτην ποιεῖται πρόνοϊαν, πολλῶ μᾶλλον ἡμῶν

μόνον μὲ τὸν ἄρτον, ἀλλὰ μὲ κάθε λόγον πού προέρχεται ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Θεοῦ»⁵. Ἐδῶ ἀναφέρει τὰ πτηνὰ καὶ μὲ πολὺ ἐμφαντικὸν τρόπον, πρᾶγμα πού ἔχει μεγαλυτέραν δύναμιν διὰ λόγον παραινέσεως. Ἄλλ' ὅμως ὠρισμένοι ἀπὸ τοὺς ἀσεβεῖς ἔφθασαν εἰς τόσον μεγάλην παρανοησίαν, ὥστε ν' ἀμφισβητοῦν τὴν ἀξίαν τοῦ παραδείγματος. Διότι, λέγουν, δὲν ἔπρεπε, ὁμιλῶν περὶ ἐνισχύσεως τῆς προαιρέσεως, νὰ προτρέπη πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν μὲ πλεονεκτήματα ἀπὸ τὴν φύσιν· διότι, λέγουν, αὐτὸ ὑπάρχει εἰς αὐτὰ ἐκ φύσεως.

3. Τί λοιπὸν θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ εἰποῦμεν σχετικὰ μὲ αὐτά; Ὅτι ἂν καὶ αὐτὰ ὑπάρχουν εἰς τὰ πτηνὰ ἐκ φύσεως, ὅμως εἶναι δυνατὸν καὶ εἰς ἡμᾶς νὰ συμβῆ αὐτὸ κατ' ἐλευθέραν ἐκλογήν. Διότι δὲν εἶπε, κοιτάξατε ὅτι τὰ πτηνὰ πετοῦν, πρᾶγμα πού ἦτο ἀδύνατον εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ ὅτι τρέφονται χωρὶς φροντίδα, πρᾶγμα πού καὶ ἡμεῖς εὐκόλως ἠμποροῦμεν νὰ τὸ ἐπιτύχωμεν, ἐὰν θέλωμεν. Καὶ αὐτὸ τὸ ἀπέδειξαν ἐμπράκτως αὐτοὶ πού τὸ κατώρθωσαν. Διὰ τοῦτο πρέπει πρὸ παντός νὰ θαυμάσῃ κανεὶς τὴν σύνεσιν τοῦ νομοθέτου, ὅτι δηλαδὴ ἂν καὶ ἠμποροῦσε νὰ λάβῃ τὸ παράδειγμα ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἠμποροῦσε νὰ ἀναφέρῃ τὸν Ἥλιαν καὶ τὸν Μωυσοῦν καὶ τὸν Ἰωάννην καὶ ἄλλους παρομοίους, πού δὲν κατέβαλαν καμμίαν μέριμναν, καὶ νὰ ἀναφέρῃ αὐτοὺς ὡς παράδειγμα, διὰ νὰ τοὺς ψέξῃ, ὅμως ἀνέφερε τὰ ἄλογα ζῶα. Διότι ἐὰν μὲν ἀνέφεραν ἐκείνους τοὺς δικαίους, θὰ ἠμποροῦσαν αὐτοὶ νὰ εἰποῦν, ὅτι δὲν ἐγίναμεν ἀκόμη ὅπως ἐκεῖνοι. Τώρα ὅμως ἀποσιωπήσας αὐτοὺς καὶ παρουσιάσας τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ, ἀφήρησεν ἀπ' αὐτοὺς κάθε δικαιολογίαν, μιμούμενος καὶ ἐδῶ παλαιὸν νόμον. Καθόσον μάλιστα καὶ ἡ Παλαιὰ Διαθήκη προτρέπει καὶ πρὸς τὴν μέλισσαν, καὶ πρὸς τὸ μυρμήγκι, καὶ πρὸς τὸ τρυγόνι, καὶ πρὸς τὸ χελιδόνι. Καὶ αὐτὸ δὲ δὲν εἶναι μικρὰ ἀπόδειξις τιμῆς, ὅταν, αὐτὰ πού ἐκεῖνα ἔχουν ἐκ φύσεως, αὐτὰ νὰ ἠμποροῦμεν ἡμεῖς νὰ τὰ ἐπιτύχωμεν προαιρετικῶς. Ἐὰν λοιπὸν τόσον πολὺ φροντίζῃ δι' αὐτὰ πού προο-

εἰ τῶν δούλων, πολλῶ μᾶλλον τοῦ δεσπότου. Διὰ τοῦτο ἔλεγεν· «Ἐμβλέψατε εἰς τὰ πειρινά»· καὶ οὐκ εἶπεν, ὅτι οὐ καπηλεύουσιν, οὐδὲ ἐμπορεύονται· ταῦτα γὰρ τῶν σφόδρα ἀπειρημένων ἦν· ἀλλὰ τί; «οὐ σπείρουσιν, οὐδὲ θερίζουσιν».

5 Τί οὖν; οὐ δεῖ σπείρειν; φησὶν. Οὐκ εἶπεν, ὅτι σπείρειν οὐ δεῖ, ἀλλ' ὅτι μεριμνᾷν οὐ δεῖ· οὐδ' ὅτι ἐργάζεσθαι οὐ χροῆ, ἀλλ' ὅτι μικρόψυχον εἶναι καὶ κατατείνειν ἑαυτὸν ταῖς φροντίσιν οὐ χροῆ. Ἐπεὶ καὶ τρέφεσθαι ἐκέλευσεν, ἀλλὰ μὴ μεριμνῶντας. Τοῦτον καὶ ὁ Δαυὶδ ἄνωθεν προκαταβάλλε-
10 ται τὸν λόγον, αἰνιγματωδῶς οὕτω λέγων· «Ἀνοίγεις σὺ τὴν χειρᾶ σου, καὶ ἐμπιπλᾷς πᾶν ζῶον εὐδοκίας»· καὶ πάλιν, «Τῶ διδόντι τοῖς κτήνεσι τροφήν αὐτῶν καὶ τοῖς νεοσσοῖς τῶν κοράκων τοῖς ἐπικαλουμένοις αὐτόν».

Τίνες οὖν οὐκ ἐμεριμνήσαν; φησὶν. Οὐκ ἤκουσας ὅ-
15 σους παρήγαγον τῶν δικαίων; Οὐχ ὄρας μετ' ἐκείνων τὸν Ἰακώβ ἀπὸ τῆς παιρώας οἰκίας γυμνὸν ἀπάντων ἀναχωροῦντα; οὐκ ἀκούεις αὐτοῦ εὐχομένου καὶ λέγοντος· «Ἐὰν δώῃ μοι Κύριος ἄριον φαγεῖν καὶ ἱμάτιον περιβαλέσθαι»; ὅπερ οὐχὶ μεριμνῶντος, ἀλλὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ τὸ πᾶν ζη-
20 τοῦντος ἦν. Τοῦτο καὶ οἱ ἀπόστολοι κατώρθωσαν, ἅπαντα θίψαντες καὶ μὴ μεριμνήσαντες· καὶ οἱ πεντακισχίλιοι καὶ οἱ τρισχίλιοι. Εἰ δὲ οὐκ ἀνέχη, τοσοῦτων ἀκούων ρημάτων, ἀπολῦσαι σαυτὸν τῶν χαλεπῶν τούτων δεσμῶν, τὸ ἀνόνητον τοῦ πράγματος ἐννοήσας, κατάλυσον τὴν φροντίδα. «Τίς
25 γὰρ ἐξ ὑμῶν», φησί, «μεριμνῶν δύναται προσθεῖναι ἐπὶ τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ πῆχυν ἕνα;». Εἶδες πῶς ἀπὸ τοῦ φανεροῦ

6. Ὁ Κύριος δὲν ἀποτρέπει ἀπὸ τὸ νὰ μὴ προνοῆ κανεῖς, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν μέριμναν, ἣ ὁποῖα τοῦ στρέφει τὴν προσοχὴν πρὸς τὰ γήινα καὶ ἀνώφελα πράγματα καὶ τὸν ὑποδουλῶνει κυριολεκτικῶς.

7. Ψαλμ. 144, 16.

8. Ψαλμ. 146, 9.

9. Γεν. 28, 20.

10. Πρβλ. Πράξ. 2, 41 καὶ 4, 4.

ρίζονται δι' ἡμᾶς, πολὺ περισσότερον θὰ φροντίση δι' ἡμᾶς· ἐὰν φροντίζη διὰ τοὺς δούλους, πολὺ περισσότερον θὰ φροντίση διὰ τὸν κύριον. Διὰ τοῦτο εἶπε, «προσέξατε τὰ πτηνὰ» καὶ δὲν εἶπεν, ὅτι οὔτε ἐκμεταλλεύονται κάτι, οὔτε ἐμπορεύονται· διότι κάτι τέτοιο θὰ ἦτο ἐντελῶς ἀπαράδεκτον· ἀλλὰ τί εἶπε; «Δὲν σπείρουν, οὔτε θερίζουν».

Τί λοιπόν; θὰ ἐρωτήση κάποιος· δὲν πρέπει νὰ σπείρη κανεὶς;⁶ Δὲν εἶπεν, ὅτι δὲν πρέπει νὰ σπείρη κανεὶς, ἀλλὰ ὅτι δὲν πρέπει νὰ μεριμνᾷ κανεὶς· οὔτε ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐργάζεται κανεὶς, ἀλλ' ὅτι δὲν πρέπει κανεὶς νὰ φρονῆ μικρὰ καὶ ταπεινὰ καὶ νὰ ἀσχολῆται μὲ ὄλην τὴν δύναμίν του μὲ τὰς φροντίδας. Διότι ἔδωσεν ἐντολὴν καὶ νὰ τρεφώμεθα, ἀλλ' ὅμως νὰ μὴ μεριμνῶμεν. Αὐτὴν τὴν παραίνεσιν, ἐμπνεόμενος ἐξ οὐρανοῦ, προλέγει καὶ ὁ Δαυῖδ, λέγων τὰ ἐξῆς, κατὰ τρόπον αἰνιγματικόν· «Ἐνοίγεις σὺ τὸ χέρι σου καὶ χορταίνεις τὴν ἐπιθυμίαν κάθε ζώου»⁷· καὶ εἰς ἄλλο σημεῖον· «Εἰς αὐτὸν ποὺ δίδει εἰς τὰ κτήνη τὴν τροφήν των καὶ εἰς τοὺς νεοσσοὺς τῶν κοράκων οἱ ὅποιοι ἐπικαλοῦνται αὐτόν»⁸.

Ποῖοι λοιπόν, θὰ ἐρωτήση κάποιος, δὲν ἐμερίμνησαν; Δὲν ἤκουσες ὄλους ἐκείνους τοὺς δικαίους ποὺ σοῦ προανέφερα; Δὲν βλέπεις μαζὶ μὲ ἐκείνους τὸν Ἰακώβ, ὁ ὅποιος ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὴν πατρικὴν του οἰκίαν χωρὶς τίποτε νὰ ἔχη; δὲν ἀκούεις αὐτὸν ὁ ὅποιος προσεύχεται καὶ λέγει· «Ἐὰν θελήσῃ ὁ Κύριος νὰ μοῦ δώσῃ νὰ φάγω ἄρτον καὶ ἔνδυμα νὰ φορέσω»;⁹ πρᾶγμα ποὺ δὲν φανερώνει μερίμναν, ἀλλ' εἶναι δεῖγμα αὐτοῦ ποὺ ἐμπιστεύεται τὸ πᾶν εἰς τὸν Θεόν. Αὐτὸ καὶ οἱ ἀπόστολοι τὸ ἐπέτυχαν, ἀφοῦ ἀπέρριψαν τὰ πάντα καὶ δὲν ἐμερίμνησαν, καθὼς καὶ οἱ πέντε χιλιάδες καὶ οἱ τρεῖς χιλιάδες¹⁰. Ἐὰν ὅμως δὲν δέχεσαι, ἀκούων τόσα λόγια, νὰ ἀπαλλάξῃς τὸν ἑαυτόν σου ἀπὸ τὰ σκληρὰ αὐτὰ δεσμά, κατάργησε τὴν φροντίδα, ἀφοῦ πρῶτα κατανοήσῃς, ὅτι αὐτὸ ἀποτελεῖ ἀνοησίαν. «Διότι ποῖος ἀπὸ σᾶς», λέγει, «μεριμνῶν ἠμπορεῖ νὰ προσθέσῃ ἕνα πῆχυν

καὶ τὸ ἀφανὲς κατὰδηλον ἐποίησεν; Ὡσπερ γὰρ τῷ σώματι, φησὶν, οὐδὲ μικρὸν προσθεῖναι δυνησὴ μεριμνῶν οὕτως οὐδὲ τροφήν συναγαγεῖν, εἰ καὶ οὕτω νομίζεις. Ἀπὸ τούτου δῆλον, ὅτι οὐχὶ ἡ ἡμετέρα σπουδή, ἀλλ' ἡ τοῦ Θεοῦ πρόνοια,
 5 καὶ ἐν οἷς δοκοῦμεν ἐνεργεῖν, τὸ πᾶν ἀνύει ὡς ἂν ἐκεῖνος ἡμᾶς ἐγκαταλίπη, οὐ φροντίς, οὐ μέριμνα, οὐ πόνος, οὐκ ἄλλο τι τῶν τοιούτων οὐδὲν φανεῖται ποτε, ἀλλὰ πάντα οὐχόσεται.

4. Μὴ τοίνυν νομίζωμεν ἀδύνατα εἶναι τὰ ἐπιτάγματα:
 10 πολλοὶ γάρ εἰσιν οἱ κατορθοῦντες αὐτὰ καὶ νῦν. Εἰ δὲ ἀγνοεῖς, θαυμασιὸν οὐδέν· ἐπεὶ καὶ Ἡλίας ἐνόμιζεν εἶναι μόνος, ἀλλ' ἤκουσεν, ὅτι «Κατέλιπον ἐμανιῶ ἐπτακισχιλίους ἄνδρας». Ὅθεν δῆλον ὅτι καὶ νῦν πολλοὶ τὸν ἀποστολικὸν εἰσιν ἐπιδεικνύμενοι βίον, καθάπερ καὶ οἱ τρισχίλιοι τότε
 15 καὶ οἱ πεντακισχίλιοι. Εἰ δὲ οὐ πιστεύομεν, οὐ παρὰ τὸ μὴ εἶναι τοὺς κατορθοῦντας, ἀλλὰ παρὰ τὸ πολὺ τοῦ πράγματιος ἀπέχειν. Ὡσπερ οὖν ὁ μεθύων οὐκ ἂν εὐκόλως πιστεύσειεν, ὅτι ἐστὶν ἄνθρωπός τις οὐδὲ ὕδατις ἀπογενόμενος· καίτοιγε καὶ τοῦτο πολλοὶ κατώρθωσαν ἐφ' ἡμῶν μοναχοί· καὶ ὁ
 20 μυρίαῖς γυναιξὶ μιγνύμενος, ὅτι εὐκόλον παρθενεῦειν· οὐδὲ ὁ τὰ ἀλλότρια ἀρπάζων, ὅτι καὶ τὰ αὐτοῦ τις ραδίως προήσεται· οὕτως οὐδὲ οἱ καθ' ἑκάστην ἡμέραν μυρίαῖς φροντίσιν ἑαυτοὺς καταιτήκοντες οὐκ εὐκόλως ἂν τοῦτο παραδέξοιντο. Ὅτι μὲν οὖν πολλοὶ οἱ τοῦτο κατορθωκότες εἰσὶν, ἀπ'
 25 αὐτῶν δυνατὸν ἡμῖν δεῖξαι τῶν ταῦτα φιλοσοφούντων καὶ

11. Ἡλικίαν ἐννοεῖ τὸ ἀνάστημα.

12. Γ' Βασ. 19, 18.

εἰς τὴν ἡλικίαν του;»¹¹. Βλέπεις πῶς ἀπὸ τὸ γνωστὸν ἔκα-
 με φανερὸν καὶ τὸ ἀόρατον; Διότι ὅπως ἀκριβῶς μεριμνῶν
 δὲν θὰ ἠμπορέσης, λέγει, νὰ προσθέσης εἰς τὸ σῶμα οὐδὲ
 τὸ ἐλάχιστον, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον δὲν θὰ ἠμπορέσης οὔ-
 τε τροφήν νὰ συγκεντρώσης, ἔστω καὶ ἂν ἔχῃς αὐτὴν τὴν
 γνώμην. Ἀπὸ αὐτὸ καθίσταται φανερὸν ὅτι δὲν εἶναι ἡ ἰδι-
 κή μας φροντίδα, ἀλλ' ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐκείνη
 ποῦ προξενεῖ τὸ πᾶν, ἀκόμη δὲ καὶ ἐκεῖ ὅπου νομίζομεν ὅτι
 ἐνεργοῦμεν μόνοι μας· εὐθὺς ὡς ἤθελε μᾶς ἐγκαταλείψει
 ἐκεῖνος, οὔτε φροντίς, οὔτε μέριμνα, οὔτε πόνος, οὔτε τί-
 ποτε ἄλλο ἀπὸ τὰ παρόμοια ἠμπορεῖ νὰ κάνῃ τίποτε, ἀλλὰ
 τὰ πάντα θὰ ἐξαφανισθοῦν.

4. Ἄς μὴ νομίζωμεν λοιπὸν ὅτι εἶναι ἀνεφάρμοστα
 τὰ προστάγματα τοῦ Θεοῦ· διότι εἶναι πολλοὶ αὐτοὶ ποῦ τὰ
 ἐπιτυχάνουν καὶ τώρα. Ἐὰν ὅμως τὸ ἀγνοῆς, δὲν εἶναι
 καθόλου παράδοξον· διότι καὶ ὁ Ἡλίας ἐνόμιζεν ὅτι εἶναι
 ὁ μόνος, ἀλλ' ἤκουσε τὰ ἐξῆς· «Ἐφῆσα διὰ τὸν ἑαυτὸν μου
 ἑπτὰ χιλιάδας ἀνδρας»¹². Ἐπομένως εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι
 καὶ τώρα ὑπάρχουν πολλοὶ ποῦ ζοῦν ὅπως τότε οἱ ἀπόστο-
 λοι, ὅπως ἀκριβῶς ἐζοῦσαν τότε οἱ τρεῖς χιλιάδες καὶ οἱ
 πέντε χιλιάδες. Ἐὰν ὅμως δὲν πιστεύωμεν, δὲν σημαίνει
 ὅτι δὲν ὑπάρχουν οἱ ἀσκοῦντες τὴν ἀρετὴν, ἀλλ' ὅτι ἀπέ-
 χομεν πάρα πολὺ ἀπὸ τὴν πραγματικότητα. Ὅπως ἀκριβῶς
 λοιπὸν αὐτὸς ποῦ μεθ' αὐτοῦ δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ πιστεύσῃ εὐ-
 κόλα, ὅτι ὑπάρχει κάποιος ἄνθρωπος ποῦ δὲν γεύεται οὔτε
 νερό, μολονότι βέβαια καὶ αὐτὸ τὸ ἐπέτυχαν πολλοὶ ἀπὸ
 τοὺς ἰδικούς μας μοναχοὺς· καὶ αὐτὸς ποῦ ζῆ μὲ ἀπίρους
 γυναῖκας, δὲν ἠμπορεῖ νὰ πιστεύσῃ, ὅτι εἶναι εὐκόλον κα-
 νεῖς νὰ εἶναι παρθένος, οὔτε καὶ ἐκεῖνος ποῦ ἀρπάζει τὰ
 ξένα πράγματα, ὅτι καὶ τὰ ἰδικά του κάποιος εὐκόλα θὰ τοῦ
 τὰ ἀφαιρέσῃ, ἔτσι οὔτε αὐτοὶ ποῦ καταλειώνουν καθημε-
 ρινῶς τοὺς ἑαυτούς των μὲ μυρίας φροντίδας δὲν θὰ ἠμπο-
 ροῦσαν εὐκόλως νὰ τὸ παραδεχθοῦν αὐτό. Τὸ ὅτι βέβαια
 ὑπάρχουν πολλοὶ ποῦ τὸ ἐπιτυχάνουν αὐτό, εἶναι δυνα-

ἐπὶ τῆς ἡμετέρας γενεᾶς. Ἄλλ' ὑμῖν τέως ἀρκεῖ τὸ μὴ
 πλεονεκτεῖν μαθεῖν, καὶ ὅτι καλὸν ἢ ἐλεημοσύνη, καὶ τὸ
 εἰδέναι ὅτι χρὴ τῶν ὄντων μεταδιδόναι. Ταῦτα γὰρ ἂν
 κατορθώσης, ἀγαπητέ, ταχέως καὶ ἐπ' ἐκεῖνα βαδιεῖς.

5 Τέως τοίνυν τὴν πολυτέλειαν ἀποδώμεθα τὴν περι-
 τήν, καὶ ἀνασχώμεθα τῆς συμμετρίας, καὶ μάθωμεν ἀπὸ δι-
 καίων πόνων κτᾶσθαι ἅπαντα ἅπερ μέλλομεν ἔχειν· ἐπεὶ
 καὶ ὁ μακάριος Ἰωάννης, ὅτε διελέγετο τοῖς περὶ τὴν τε-
 λωνίαν ἐσχολακῶσι καὶ τοῖς στρατενομένοις, ἀρκεῖσθαι τοῖς
 10 ὀψωνίοις προσέειπεν. Ἐβούλειτο μὲν γὰρ καὶ ἐφ' ἐτέραν
 μείζονα αὐτοὺς ἀγαγεῖν φιλοσοφίαν· ἐπειδὴ δὲ οὐδέπω πρὸς
 ταῦτα ἦσαν ἐπιτήδειοι, τὰ ἐλάττωνα λέγει, ὡς εἰς τὰ ὑψη-
 λότερα τούτων εἶπεν, οὐτ' ἂν ἐκείνοις προσέσχον, καὶ τού-
 των ἐξέπεσον ἂν. Διὰ δὴ τοῦτο καὶ ἡμεῖς ἐν τοῖς καταδεε-
 15 στέροις ὑμᾶς γυμνάζομεν. Καὶ γὰρ τέως ἴσμεν, ὅτι μείζον
 ὑμῶν τῆς ἀκημοσύνης τὸ φορτίον, καὶ ὅσον ἀφέσιτηκεν ὁ
 οὐρανὸς τῆς γῆς, τοσοῦτον ὑμῶν ἢ φιλοσοφία ἐκείνη.

Οὐκοῦν κἄν τῶν ἐσχάτων ἐπιλαβώμεθα ἐπιταγμάτων
 οὐδὲ γὰρ αὕτη μικρὰ παραμυθία. Καίτοιγε παρ' Ἑλλησί
 20 τινες καὶ τοῦτο κατώρθωσαν, εἰ καὶ μὴ μετὰ τῆς προση-
 κούσης γνώμης, καὶ τὰ ὄντα ἅπαντα ἀπεδύσαντο. Ἄλλ' ὁ-
 μως ἡμεῖς ἀρκούμεθα ἐφ' ὑμῶν τῷ τὴν ἐλεημοσύνην δαφι-
 λῆ παρέχεσθαι παρ' ὑμῶν· ταχέως γὰρ καὶ ἐπ' ἐκεῖνα ἤξο-
 μεν, ἂν οὕτω προβαίνωμεν. Εἰ δὲ μηδὲ τοῦτο ποιοῦμεν, τί-
 25 νος ἂν εἶημεν συγγνώμης ἄξιοι, οἱ τοὺς ἐν τῇ παλαιᾷ ὑπερ-

τὸν νὰ τὸ ἀποδείξωμεν ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ζοῦν καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας εὐσεβῆ ζωὴν. Σεῖς ὅμως πρὸς τὸ παρὸν ἀρκεῖ νὰ μάθετε νὰ μὴ εἴσθε πλεονέκται καὶ ὅτι εἶναι καλὸν πρᾶγμα ἢ ἐλεημοσύνη, καὶ ἐπὶ πλέον νὰ γνωρίζετε ὅτι πρέπει νὰ δίδετε εἰς τοὺς ἄλλους ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἔχετε. Διότι ἐάν, ἀγαπητέ, ἡμπορέσης νὰ ἐπιτύχης αὐτά, γρήγορα θὰ βαδίσης καὶ πρὸς ἐκεῖνα.

Κατ' ἀρχὴν λοιπὸν ἄς ἀπορρίψωμεν τὴν περιττὴν πολυτέλειαν, καὶ νὰ κρατήσωμεν τὴν συμμετρίαν καὶ νὰ μάθωμεν νὰ ἀποκτῶμεν μὲ δικαίους κόπους ὅλα γενικῶς ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα μᾶς εἶναι ἀπαραίτητα· ἐπειδὴ καὶ ὁ μακάριος Ἰωάννης, ὅταν συνωμίλει μὲ ἐκείνους ποὺ ἀσχολοῦνται μὲ τὴν εἴσπραξιν τῶν φόρων καὶ μὲ τοὺς στρατευομένους, ἔδιδε ἐντολὴν νὰ ἀρκοῦνται εἰς τοὺς μισθοὺς των¹³. Διότι πράγματι ἤθελε νὰ ὀδηγήσῃ αὐτοὺς καὶ πρὸς ὑψηλοτέραν φιλοσοφίαν, ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἦσαν ἀκόμη προετοιμασμένοι δι' αὐτά, τοὺς λέγει τὰ ἀπλούστερα, διότι ἐάν τοὺς ἔλεγε τὰ ὑψηλότερα ἀπὸ αὐτά, δὲν θὰ ἐπρόσεχαν εἰς αὐτά, καὶ δὲν θὰ ἡμποροῦσαν νὰ ἐφαρμόσουν καὶ τὰ ἀπλούστερα. Διὰ τοῦτο βέβαια καὶ ἐγὼ σᾶς διδάσκω τὰ ἀπλούστερα. Διότι πράγματι γνωρίζω πολὺ καλὰ ὅτι τὸ φορτίον τῆς ἀκτημοσύνης πρὸς τὸ παρὸν ὑπερβάλλει τὰς δυνάμεις σας καὶ ὅσον ἀπέχει ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τῆν γῆν, τόσον ἀπέχει καὶ αὐτὴ ἢ φιλοσοφία ἀπὸ σᾶς.

Ἐπομένως ἄς ἀσχολούμεθα τουλάχιστον μὲ τὰς ἀπλᾶς ἐντολάς· διότι οὔτε αὐτὸ εἶναι μικρὰ παρηγορία. Μολονότι βέβαια ὠρισμένοι ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας καὶ αὐτὸ τὸ ἐπέτυχαν, ἂν καὶ ὄχι μὲ τὴν κατάλληλον διάθεσιν, καὶ ἐγκατέλειψαν ὅλα τὰ ὑπάρχοντά των. Ἄλλ' ὅμως ἐγὼ θὰ εἶμαι εὐχαριστημένος μὲ σᾶς νὰ προσφέρετε μὲ ἀφθονίαν τὴν ἐλεημοσύνην· διότι συντόμως καὶ πρὸς ἐκεῖνα θὰ ἔλθωμεν, ἐάν βαδίζωμεν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Ἐάν ὅμως δὲν πράττωμεν οὔτε αὐτό, ποίας συγχωρήσεως θὰ ἡμπορούσαμεν νὰ εἴμεθα ἄξιοι, ἡμεῖς οἱ ὁποῖοι λαμβάνομεν ἐντολὴν νὰ ξε-

βῆναι κελευόμενοι, καὶ τῶν παρ' Ἑλλησι φιλοσόφων ἐλάτι-
 τους φαινόμενοι; Τί ἂν εἴποιμεν, ὅταν ὀφείλοντες εἶναι ἄγ-
 γελοι καὶ υἱοὶ Θεοῦ, μηδὲ τὸ ἄνθρωποι εἶναι διατηρῶμεν;
 Τὸ γὰρ ἀρπάζειν καὶ πλεονεκτεῖν οὐ τῆς ἀνθρώπων ἡμε-
 5 ρότητος, ἀλλὰ τῆς τῶν θηρίων ὁμότητος· μᾶλλον δὲ καὶ
 ἐκείνων χεῖρους οἱ τοῖς ἄλλοτριόις ἐπιτιθέμενοι. Τοῖς μὲν
 γὰρ ἀπὸ φύσεως τοῦτο πρόσεσιν· ἡμεῖς δὲ οἱ λόγῳ τι-
 μηθέντες, καὶ πρὸς τὴν παρὰ φύσιν καταπίπτοντες δυσγέν-
 ρειαν, τίνας ἀπολαυσόμεθα συγγνώμης;

10 Ἐννοήσαντες τοίνυν τὰ μέτρα τῆς προσκειμένης ἡμῖν
 φιλοσοφίας, καὶ εἰς τὰ μέσα φθάσωμεν, ἵνα καὶ τῆς μελ-
 λούσης ἀπαλλαγῶμεν κολάσεως, καὶ ὁδῶ προβαίνοντες ἐπ'
 αὐτὴν ἔλθωμεν τὴν κορυφὴν τῶν ἀγαθῶν· ὧν γένοιτο πάν-
 τας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου
 15 ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς
 αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

περάσωμεν τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Νόμου καὶ ἀποδεικνυόμεθα κατώτεροι καὶ ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας φιλοσόφους; Τί θὰ ἤμπορούσαμεν νὰ εἰποῦμεν, ὅταν, ὀφείλοντες νὰ εἴμεθα ἄγγελοι καὶ τέκνα τοῦ Θεοῦ, δὲν διατηροῦμεν οὔτε τὸ νὰ εἴμεθα ἄνθρωποι; Διότι τὸ νὰ ἀρπάζη κανεὶς καὶ νὰ εἶναι ἀχόρταγος δὲν εἶναι δεῖγμα τῆς ἡμερότητος τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ τῆς ἀγριότητος τῶν θηρίων· μάλιστα δὲ εἶναι χειρότεροι καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα αὐτοὶ ποὺ ἐπιτίθενται ἐναντίον τῶν ξένων πραγμάτων. Διότι εἰς μὲν τὰ θηρία ὑπάρχει αὐτὴ ἡ ἰδιότης ἐκ φύσεως, ἡμεῖς ὅμως οἱ ὅποιοι ἐτιμήθημεν μὲ τὸν λόγον καὶ καταπίπτομεν εἰς αὐτὴν τὴν παρὰ φύσιν ἄπρεπον ἐνέργειαν, ποίαν συγχώρησιν θὰ ἀπολαύσωμεν;

Ἄφοῦ λοιπὸν κατανοήσωμεν τὸ ὕψος τῆς φιλοσοφίας ποὺ εὐρίσκεται ἔμπροσθέν μας, τουλάχιστον ἄς φθάσωμεν εἰς τὸ μέσον, διὰ νὰ ἀποφύγωμεν τὴν μέλλουσαν τιμωρίαν, καὶ βαδίζοντες τὴν ὁδὸν νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν κορυφὴν τῶν ἀγαθῶν, τὰ ὅποια μακάρι νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι μας μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὅποιον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΚΒ΄

Ματθ. 6, 28 - 34

«Καταμάθετε τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ, πῶς αὐξάνει· οὐ
κοπιᾷ, οὐδὲ ῥήθει· λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι οὐδὲ Σολομῶν ἐν πάσῃ
5 τῇ δόξῃ αὐτοῦ περιεβάλετο ὡς ἐν τούτων».

1. Εἰπὼν περὶ τῆς ἀναγκαίας τροφῆς καὶ δείξας ὅτι
οὐδὲ ὑπὲρ ταύτης χορὴ μεριμνᾷ, ἐπὶ τὸ κουφότερον μεταβαί-
νει λοιπόν. Οὐδὲ γὰρ οὕτως ἀναγκαῖον ἔνδυμα, ὡς τροφή.
Τίνος οὖν ἕνεκεν οὐ κέχρηται καὶ ἐνταῦθα τῷ αὐτῷ ὑπο-
10 δείγματι τῷ τῶν ὀρνίθων, οὐδὲ λέγει τὸν ταῶνα ἡμῖν καὶ
τὸν κύκνον καὶ τὸ πρόβατον; καὶ γὰρ πολλὰ τοιαῦτα παρο-
δείγματα ἦν ἐκεῖθεν λαβεῖν. Ὅτι βούλεται ἐκατέρωθεν δεῖ-
ξαι τὴν ὑπερβολήν, ἀπὸ τε τῆς εὐτελείας τῶν τῆς τοιαύτης
μειασχόντων εὐπρεπείας, ἀπὸ τε τῆς φιλοτιμίας τοῦ καλλω-
15 πισμοῦ τῆς δοθείσης τοῖς κρίνοις. Διὰ τοῦτο ὅτι αὐτὰ κατε-
σκεύασεν, οὐδὲ κρίνα αὐτὰ καλεῖ λοιπόν, ἀλλὰ χόριον ἀ-
γροῦ. Καὶ οὐδὲ τῷ ὀνόματι ἀρκεῖται τούτῳ, ἀλλὰ πάλιν ἐ-
τέραν εὐτέλειαν προστίθῃσιν, εἰπὼν, «σήμερον ὄντια». Καὶ
οὐκ εἶπεν, αὔριον οὐκ ὄντια, ἀλλὰ τὸ πολλῶ πάλιν καταδεέ-
20 στερον, «εἰς κλίθανον θαλλόμενον». Καὶ οὐκ εἶπεν, ἀμφιέννου-
σιν, ἀλλ', οὕτως ἀμφιέννουσιν.

Ὅρθς πανταχοῦ πολλὰς τὰς ὑπερβολὰς καὶ τὰς ἐπι-
τάσεις; Ποιεῖ δὲ τοῦτο, ἵνα αὐτῶν καθάφηται διὰ δὴ τοῦτο
καὶ ἐπήγαγεν· «οὐ πολλῶ μᾶλλον ὑμᾶς;». Καὶ γὰρ πολλὴν
25 ἔχει καὶ τοῦτο τὴν ἔμφασιν. Τὸ γάρ, ὑμᾶς, οὐδὲν ἕτερον
ἐστὶν αἰνιτιομένου, ἢ τὸ πολυτίμητον καὶ περισπούδασιον τοῦ
γένους· ὡσανεὶ ἔλεγεν, ὑμᾶς, οἷς ψυχὴν ἔδωκεν, οἷς σῶμα

ΟΜΙΛΙΑ ΚΒ΄

Ματθ. 6, 28 - 34

«Παρατηρήσατε τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ πῶς μεγαλώνουν· δὲν κοπιάζουν, οὔτε γνέθουν· σᾶς λέγω δέ, ὅτι οὔτε ὁ Σολομῶν μὲ ὄλην τὴν βασιλικὴν του λαμπρότητα δὲν ἐφόρησε τόσον ὥραϊα ὡσὰν ἓνα ἀπὸ αὐτά».

1. Ἀφοῦ ὠμίλησε διὰ τὴν ἀναγκαίαν τροφήν καὶ ἀπέδειξεν ὅτι δὲν πρέπει νὰ μεριμνᾷ κανεὶς οὔτε δι' αὐτήν, προχωρεῖ λοιπὸν πρὸς τὸ εὐτελέστερον. Διότι δὲν εἶναι τόσο ἀναγκαῖα τὰ ροῦχα, ὅσον ἡ τροφή. Ἐξ αἰτίας ποίου πράγματος λοιπὸν δὲν χρησιμοποιεῖ καὶ ἐδῶ τὸ ἴδιο παράδειγμα μὲ τὸ παράδειγμα τῶν ὀρνίθων, οὔτε μᾶς ἀναφέρει τὸ παγῶνι καὶ τὸν κύκνον καὶ τὸ πρόβατον; καθόσον ἦτο δυνατὸν πολλὰ τέτοια παραδείγματα νὰ λάβη ἀπὸ τὰ πτηνά. Ἐπειδὴ θέλει καὶ ἀπὸ τὰ δύο νὰ ἀποδείξη τὴν ὑπερβολήν, καὶ ἀπὸ τὴν εὐτέλειαν αὐτῶν ποὺ μετέχουν εἰς αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὴν εὐπρέπειαν, καὶ ἀπὸ τὴν φιλοτιμίαν τοῦ καλλωπισμοῦ ποὺ ἐδόθη εἰς τὰ κρίνα. Διὰ τοῦτο ὅταν συνεπλήρωσε τὸν λόγον του, δὲν τὰ ὀνομάζει πλέον κρίνα, ἀλλὰ «χόρτον τοῦ ἀγροῦ». Καὶ δὲν ἀρκεῖται εἰς αὐτὸ τὸ ὄνομα, ἀλλὰ πάλιν προσθέτει ἄλλην εὐτέλειαν, ὀνομάζοντάς τα «σήμερον ὑπάρχοντα». Καὶ δὲν εἶπεν, ὅτι αὔριον δὲν θὰ ὑπάρχουν, ἀλλὰ καὶ πάλιν χρησιμοποιεῖ τὸ εὐτελέστερον ὄνομα, ὅτι δηλαδὴ «ρίπτεται εἰς τὸν φουρνον». Καὶ δὲν εἶπεν ἀπλῶς 'τὸ ἐνδύει', ἀλλὰ ὅτι τὸ ἐνδύει κατὰ τόσον ὥραϊον τρόπον.

Βλέπεις ὅτι παντοῦ χρησιμοποιεῖ τὰς ὑπερβολὰς καὶ τὰς ὀξύνοσεις; Τὸ κάμνει δὲ αὐτὸ διὰ νὰ τοὺς ψέξη· διὰ τοῦτο βέβαια καὶ προσέθεσε· «δὲν θὰ τὸ κάνη πολὺ περισσότερο διὰ σᾶς;». Πράγματι καὶ αὐτὸ ἔχει πάρα πολλὴν ἔμφασιν. Διότι μὲ τὸ «σᾶς» δὲν ἐννοεῖ τίποτε ἄλλο, παρὰ τὸ πολυτίμητον καὶ πάρα πολὺ ἀξιόλογον τοῦ γένους· εἶναι ὡσὰν νὰ τοὺς ἔλεγεν· Σᾶς, εἰς τοὺς ὁποίους ἔδωσε ψυχὴν,

διέπλασε, δι' οὓς τὰ όρώμενα πάντα έποίησε, δι' οὓς προ-
 γήτας έπειρε και νόμον έδωκε και τὰ μυρία είργασατο ά-
 γαθά· δι' οὓς τόν μονογενή παίδα έξέδωκεν. Έπειδή δέ
 άπέδειξε σαφώς, τότε και έπιπλήτει λέγων· όλιγόπιστοι.
 5 Τοιοῦτον γάρ ό συμβουλεύων· οὐ παραινεῖ μόνον, αλλά και
 καθάπεται, ίνα διεγείρη πλέον πρός την πειθώ τῶν λε-
 γομένων.

Άπό τούτων ήμās οὐχι μή μεριμνά διδάσκει μόνον,
 αλλά μηδέ έπιτοῆσθαι πρός την πολυτέλειαν τῶν ίματίων.
 10 Χλόης γάρ ή εύπρέπεια και πόας τὸ κάλλος· μάλλον δε
 και τιμιώτερος ό χόριος τῆς τοιαύτης σιολῆς. Τί τοίνυν
 μέγα φρονεῖς, έν οῖς τὰ νικητήρια παρὰ τῆ βοιάνη μετά
 πολλῆς τῆς περιουσίας; Και ὅρα πῶς άπό τῶν προσιμίων
 κοῦφον δείκνυσι τὸ έπίταγμα, πάλιν άπό τῶν έναντίων αυ-
 15 τούς και άφ' ὧν δεδοίκασιν, άπό τούτων άπάγων. Εἰπὼν
 γάρ, «καταμάθετε τὰ κρίνα τοῦ άγροῦ», έπήγαγεν, «οὐ κο-
 πιῶσιν». Ὡστε κόπων ήμās άπαλλάξαι θουλόμενος, ταῦτα
 έκέλευσεν. Οὐ τοίνυν τὸ μή μεριμνά ταῦτα πόνος, αλλά τὸ
 μεριμνά. Και καθάπερ εἰπών, «οὐ σπείρουσιν», οὐ τὸ έρ-
 20 γον άνεῖλεν, αλλά την μέριμναν. Εἰ δέ Σολομῶν ήτιήθη
 τοῦ κάλλους αυτιῶν, και οὐχ άπαξ οὐδὲ δίς, αλλά δι' ὅλης
 τῆς βασιλείας αυτου· (οὐδὲ γάρ έχοι τις εἰπεῖν, ὅτι νῦν μὲν
 τοιαῦτα περιεβάλετο, μετά δέ ταῦτα οὐκέτι, αλλά οὐδὲ έν
 μιᾷ ήμέρᾳ οὔτως έκαλλωπίσατο· τοῦτο γάρ έδήλωσεν εἰπών,
 25 «έν πάσῃ τῆ βασιλείᾳ αυτου»)· και οὐχ ὑπό τούτου μὲν ήτιή-

εἰς τοὺς ὁποίους διέπλασε τὸ σῶμα, διὰ τοὺς ὁποίους ἐδημιούργησεν ὅλα ὅσα βλέπομεν, διὰ τοὺς ὁποίους ἀπέστειλε προφήτας καὶ ἔδωσε τὸν νόμον καὶ ἔκαμε τόσα ἀμέτρητα καλά, διὰ τοὺς ὁποίους ἔδωσε τὸν μονογενῆ Υἱόν του καὶ ἐδώρησε δι' αὐτοῦ τ' ἀμέτρητα χαρίσματα του. Ἀφοῦ λοιπὸν τοὺς ἔδωσε σαφεῖς ἀποδείξεις, ἐν συνεχείᾳ τοὺς ἐπιπλήττει, λέγων· «Ὀλιγόπιστοι». Διότι τέτοιος πρέπει νὰ εἶναι αὐτὸς ποὺ δίδει συμβουλὰς· δὲν συμβουλεύει μόνον, ἀλλὰ καὶ ψέγει, διὰ νὰ τοὺς παρακινήσῃ περισσότερο ὥστε νὰ πιστεύσουν εἰς τοὺς λόγους του.

Μὲ αὐτὰ μᾶς διδάσκει ὄχι μόνον νὰ μὴ μεριμνῶμεν, ἀλλὰ οὔτε νὰ κατακυριευώμεθα ἀπὸ τὴν πολυτέλειαν τῶν ἐνδυμάτων. Διότι ἡ εὐπρέπεια εἶναι ἰδιότης τῆς χλόης καὶ τὸ κάλλος τοῦ χόρτου· μάλιστα δὲ ἔχει μεγαλυτέραν ἀξίαν τὸ χόρτον ἀπὸ τέτοιου εἴδους στολῆν. Διατί λοιπὸν μεγαλοφρονεῖς διὰ πράγματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸ βραβεῖον τῆς νίκης τὸ ἔχει ἡ βοτάνη, μὲ πολλὴν μάλιστα ὑπεροχὴν; Καὶ πρόσεχε πῶς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἀποδεικνύει τὸ πρόσταγμα εὔκολον, καὶ πάλιν δὲ τοὺς διδάσκει ἀπὸ τὰ ἀντίθετα καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ φοβοῦνται. Διότι ἀφοῦ εἶπε «προσέξατε τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ», προσέθεσε· «Δὲν κοπιάζουν». Ὡστε ἔδωσεν αὐτὴν τὴν ἐντολὴν ἐπειδὴ θέλει νὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τοὺς κόπους. Δὲν εἶναι λοιπὸν κόπος τὸ νὰ μὴ μεριμνᾷ κανεὶς δι' αὐτά, ἀλλὰ κόπος εἶναι τὸ νὰ μεριμνᾷ κανεὶς. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς μὲ τὸ νὰ εἰπῇ «Δὲν σπεύρουν», δὲν κατήργησε τὸν σπόρον, ἀλλὰ τὴν φροντίδα, ἔτσι λέγων, «Δὲν κοπιάζουν, οὔτε γνέθουν», δὲν ἀφήρησε τὴν ἐργασίαν, ἀλλὰ τὴν μέριμναν. Ἐὰν δὲ ὁ Σολομῶν ἐνικήθη ἀπὸ τὴν ὀμορφίαν αὐτῶν, καὶ ὄχι μίαν φοράν, οὔτε δύο, ἀλλὰ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς βασιλείας του (διότι δὲν ἤμπορεῖ κανεὶς νὰ εἰπῇ ὅτι κάποτε μὲν ἐνεδύετο μὲ παρόμοια, ὄχι ὅμως καὶ εἰς τὴν συνέχειαν, ἀλλὰ ὅτι δὲν ἐκαλλωπίσθη κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον οὔτε μίαν ἡμέραν· διότι αὐτὸ τὸ ἐδήλωσε λέγων «καθ' ὅλην τὴν βασιλείαν του»). Καὶ οὔτε ἤμπορεῖ

θη τοῦ ἀνθρώπου, τὸ δὲ ἕτερον ἐμιμήσατο, ἀλλὰ πᾶσιν ὁμοῦ παρεχώρησε· (διὸ καὶ ἔλεγεν, «ὡς ἐν τούτων»)· ὅσον γὰρ τῆς ἀληθείας πρὸς τὸ ψεῦδος, τοσοῦτον τῶν ἱματίων ἐκείνων καὶ τῶν ἀνθρώπων τούτων τὸ μέσον)· εἰ τοίνυν ἐκεῖνος
 5 ὡμολόγησε τὴν ἡτταν, ὁ πάντων βασιλέων τῶν πρόποτε γενομένων λαμπρότερος, πότε οὐ περιγενέσθαι δυνήσῃ, μᾶλλον δὲ ἐγγὺς γενέσθαι καὶ μικρὸν τῆς τοιαύτης εὐμορφίας; Ἐνθεῦθεν ἡμᾶς παιδεύει μηδ' ὕλως ἐφίεσθαι τοῦ τοιούτου καλλωπισμοῦ. Ὅρα γοῦν αὐτοῦ τὸ τέλος· μετὰ τὴν νίκην
 10 εἰς κλίβανον βάλλεται.

Εἰ δὲ περὶ τὰ εὐτελεῖ καὶ οὐδενὸς ἄξια λόγου, καὶ τὴν τυχοῦσαν παρεχόμενα χρεῖαν, τοσαύτην πρόνοιαν ὁ Θεὸς ἐπεδείξατο, πῶς οὐ προήσεται τὸ πάντων ἀναγκαιότατον ζῶον; Τίτος οὖν ἔνεκεν οὕτω καλὰ αὐτὰ ἐποίησεν; Ἴνα
 15 τὴν αὐτοῦ σοφίαν ἐπιδείξῃται καὶ τὴν περιουσίαν τῆς δυνάμεως, ἵνα πανταχόθεν αὐτοῦ τὴν δόξαν μάθωμεν. Οὐ γὰρ οἱ οὐρανοὶ μόνοι διηγοῦνται τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ἡ γῆ· καὶ τοῦτο ὁ Δαυὶδ δηλῶν ἔλεγεν· «αἰνεῖτε τὸν Κύριον, ξύλα καρποφόρα καὶ πᾶσαι κέδρον». Τὰ μὲν γὰρ διὰ
 20 τοῦ καρποῦ, τὰ δὲ διὰ τοῦ μεγέθους, τὰ δὲ διὰ τοῦ κάλλους ἀναπέμπει τῷ ποιήσαντι τὴν εὐφημίαν. Πολλῆς γὰρ καὶ τοῦτο περιουσίας σοφίας σημεῖον, διὰ καὶ εἰς τὰ σφόδρα εὐτελεῖ (τί γὰρ εὐτελέστερον τοῦ σήμερον ὄντιος καὶ αὐριον οὐκ ὄντιος;) τοσοῦτον ἐκχέῃ τὸ κάλλος. Εἰ τοίνυν τῷ
 25 χόρτῳ τὸ μὴ ἐν χρεῖα δέδωκε, (τί γὰρ αὐτοῦ τὸ κάλλος πρὸς τὴν τοῦ πυρὸς τροφήν συντελεῖ;) πῶς σοὶ τὸ ἐν χρεῖα οὐ δώσει; Εἰ τὸ πάντων εὐτελέστερον ἐκαλλώπισεν ἐκ περιουσίας, καὶ ταῦτα οὐ πρὸς χρεῖαν, ἀλλὰ πρὸς φιλοτιμίαν

1. Ψαλ. 18, 2.

2. Ψαλ. 148, 9.

νά εἶπῃ ὅτι ἀπὸ αὐτὸ μὲν τὸ ἄνθος ἐνικήθη, ὅμως τὸ ἄλλο τὸ ἀπεμιμήθη, ἀλλὰ ὅτι ἐνικήθη ἀπὸ ὅλα γενικῶς· (διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγεν «Ὡσὰν ἓνα ἀπὸ αὐτά»· διότι ὅσον ἀπέχει ἡ ἀλήθεια ἀπὸ τὸ ψεῦδος, τόση εἶναι καὶ ἡ ἀπόστασις τῶν ἐνδυμάτων ἐκείνων καὶ αὐτῶν τῶν ἀνθῶν). Ἐὰν λοιπὸν ἐκεῖνος ὡμολόγησε τὴν ἥτταν του, ὁ πῶς ἐνδοξος ἀπὸ ὅλους ποὺ ποτὲ ἐγένοντο βασιλεῖς, πότε σὺ θὰ ἠμπορέσης νὰ ὑπερβάλης, μᾶλλον δὲ νὰ πλησιάσης, ἔστω καὶ κατ' ἐλάχιστον, τὴν τοιούτου εἶδους ὁμορφίαν; Ἐξ ὅλων αὐτῶν μᾶς διδάσκει νὰ μὴ ἐπιθυμοῦμεν καθόλου αὐτοῦ τοῦ εἶδους τὸν καλλωπισμόν. Διότι πρόσεξε τὸ τέλος αὐτοῦ· μετὰ τὴν νίκην ρίπτεται εἰς τὸν φούρνον.

Ἐὰν λοιπὸν διὰ τὰ εὐτελεῖ καὶ τὰ κανενὸς λόγου ἄξια, ποὺ παρέχουν κάποιαν τυχαίαν ὠφέλειαν, τόσον μεγάλην πρόνοιαν ἐπέδειξεν ὁ Θεός, πῶς θὰ ἐγκαταλείψῃ σένα τὸ σπουδαιότερον ἀπὸ ὅλα τὰ ζῶα; Καὶ διατί τότε τὰ ἐδημιούργησε τόσον ὠραῖα; Διὰ νὰ καταστήσῃ γνωστὴν τὴν σοφίαν του καὶ τὴν μεγάλην δύναμίν του, διὰ νὰ γνωρίσωμεν ἀπὸ παντοῦ τὴν δόξαν αὐτοῦ. Διότι δὲν διηγοῦνται μόνον οἱ οὐρανοὶ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ¹, ἀλλὰ καὶ ἡ γῆ· καὶ αὐτὸ δηλώνων ὁ Δαυῖδ, ἔλεγε· «Δοξολογεῖτε τὸν Κύριον, ξύλα καρποφόρα καὶ ὄλαι αἱ κέδροι»². Ἄλλα μὲν μὲ τὸν καρπὸν, ἄλλα δὲ μὲ τὸ μέγεθος καὶ ἄλλα μὲ τὸ κάλλος ἀναπέμπουν τὴν δοξολογίαν πρὸς αὐτὸν ποὺ τὰ ἐδημιούργησε. Διότι καὶ αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξις πολλῆς ἀφθονίας τῆς σοφίας, ὅταν καὶ εἰς τὰ πάρα πολὺ εὐτελεῖ (διότι τί πῶς εὐτελεῖς ἀπὸ αὐτὸ ποὺ σήμερον ὑπάρχει καὶ αὔριον δὲν θὰ ὑπάρχει;) παρέχῃ τόσον πολὺ κάλλος. Ἐὰν λοιπὸν εἰς τὸ χόρτον ἔδωσεν αὐτὸ ποὺ δὲν τοῦ εἶναι ἀναγκαῖον (διότι εἰς τί συντελεῖ τὸ κάλλος αὐτοῦ εἰς τὴν τροφήν τῆς φωτιᾶς;), πῶς δὲν θὰ δώσῃ εἰς ἑσένα ὅ,τι σοῦ εἶναι ἀναγκαῖον; Ἐὰν τὸ πλεον εὐτελεῖς τὸ ἐστόλισε μὲ ἀφθονίαν, καὶ αὐτὸ ὅχι διὰ κάποιαν ἀνάγκην, ἀλλὰ τὸ ἔκαμε ἀπὸ γενναιοδωρίαν, πολὺ περισσότερον θὰ δώσῃ εἰς ἑσένα, ποὺ εἶσαι ὁ σπουδαιότε-

τοῦτο ποιῶν· πολλῶ μᾶλλον σὲ τὸν ἀπάντων τιμιώτερον ἐν τοῖς κατὰ τὴν χρεῖαν τιμήσει.

2. Ἐπειδὴ τοίνυν ἀπέδειξε πολλὴν τοῦ Θεοῦ τὴν πρόνοιαν οὖσαν, καὶ ἔδει καὶ ἐπιπλήξαι λοιπὸν, καὶ ἐνταῦθα
 5 κέχρηται τῇ φειδοῖ, οὐκ ἀπιστίαν, ἀλλ' ὀλιγοπιστίαν αὐτοῖς ἐγκαλῶν. «Εἰ γὰρ τὸν χόροιο τοῦ ἀγροῦ, φησί, ὁ Θεὸς οὕτως ἀμφιέννυσι, πολλῶ μᾶλλον ὑμᾶς, ὀλιγόπιστοι». Καίτοι γε ταῦτα πάντα αὐτὸς ἐργάζεται· «Πάντα γὰρ δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν»· ἀλλ' ὅμως οὐδα-
 10 μοῦ ἑαυτοῦ μέμνηται τέως. Ἦρκει γὰρ εἰς τὸ δεῖξαι τὴν ἀθνητίαν τέως, τὸ λέγειν καθ' ἑκάστην τῶν ἐντολῶν· «Ἠκούσατε ὅτι ἐρροῦθη τοῖς ἀρχαίοις· ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν». Μὴ τοίνυν θαυμάσης, ὅταν καὶ ἐν τοῖς μετὰ ταῦτα κρύπτη ἑαυτὸν ἢ ταπεινὸν τι περὶ ἑαυτοῦ φθέγγηται. Ἐν γὰρ ἐ-
 15 σπούδαζε τέως, εὐπαράδεκτον αὐτοῖς γενέσθαι τὸν λόγον, καὶ διὰ πάντων ἀποδειῖξαι οὐκ ἀντίθεόν τινα ὄντα, ἀλλ' ὁμοιοῦντα καὶ συμβαίοντα τῷ Πατρὶ. Ὁ δὴ καὶ ἐνταῦθα ποιεῖ. Τοσοῦτους γὰρ ἀναλώσας λόγους συνεχῶς αὐτὸν ἐν τῷ μέσῳ τίθησι, τὴν σοφίαν αὐτοῦ θαυμάζων, τὴν πρόνοιαν,
 20 τὴν κηδεμονίαν τὴν διὰ πάντων, καὶ τῶν μεγάλων καὶ τῶν μικρῶν. Καὶ γὰρ ὅτε περὶ τῆς Ἱερουσαλήμ ἔλεγε, τὴν πόλιν τοῦ μεγάλου βασιλέως αὐτὴν ἐκάλεσε· καὶ ὅτε τοῦ οὐρανοῦ ἐμνημόνευσε, θρόνον πάλιν ἠνόμασε τοῦ Θεοῦ· καὶ ὅτε περὶ τῆς κατὰ τὸν κόσμον οἰκονομίας διελέγετο, αὐτῷ
 25 πάλιν τὸ πᾶν ἀνατίθησι λέγων· «ὅτι τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους». Καὶ ἐν τῇ εὐχῇ δὲ ἐδίδασκε λέγειν, «ὅτι αὐτοῦ ἔστιν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα». Καὶ ἐνταῦθα περὶ τῆς προνοίας αὐτοῦ διαλεγόμενος καὶ δεικνύς

3. Ἰω. 1, 3.

4. Ματθ. 5, 21. 22 ἔ.

5. Πρβλ. Ματθ. 5, 34-35.

6. Ματθ. 5, 45.

7. Ματθ. 6, 136.

ρος ὅλων τῶν δημιουργημάτων, ὅλα ἐκεῖνα πού σου εἶναι ἀναγκαῖα.

2. Ἀφοῦ λοιπόν ἀπέδειξεν ὅτι εἶναι πάρα πολὺ μεγάλη ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπειδὴ ἔπρεπε καὶ νὰ τοὺς ἐπιπλήξῃ εἰς τὴν συνέχειαν, χρησιμοποιεῖ ἐδῶ τὴν ἐπιείκειαν, κατηγορῶν αὐτοὺς ὅχι διὰ ἀπιστίαν, ἀλλὰ δι' ὀλιγοπιστίαν. «Διότι ἐὰν τὸ χόρτον τοῦ ἀγροῦ», λέγει, «ὁ Θεὸς τὸ ἐνδύη κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, πολὺ περισσότερον θὰ ἐνδύσῃ σᾶς, ὀλιγόπιστοι». Καὶ εἶναι ἀλήθεια πῶς ὅλα αὐτὰ τὰ ἔκανεν αὐτός· «διότι ὅλα ἐδημιουργήθησαν ἀπὸ αὐτὸν καὶ τίποτε δὲν ἔγινε χωρὶς αὐτόν»³, ἀλλ' ὅμως εἰς τὴν ἀρχὴν πουθενὰ δὲν μνημονεύει τὸν ἑαυτὸν του. Διότι ἦτο ἀρκετὸν κατ' ἀρχὴν νὰ ἀποδείξῃ τὴν αὐθεντίαν του, τὸ νὰ λέγῃ εἰς κάθε μίαν ἀπὸ τὰς ἐντολάς· «Ἔχετε ἀκούσει ὅτι ἐλέχθη εἰς τοὺς ἀρχαίους· ἐγὼ ὅμως σᾶς λέγω»⁴. Μὴ θαυμάσης λοιπὸν ὅταν καὶ εἰς τὴν συνέχειαν ἀποκρύπτῃ τὸν ἑαυτὸν του ἢ λέγῃ κάτι ταπεινὸν διὰ τὸν ἑαυτὸν του. Διότι εἰς τὴν ἀρχὴν ἓνα σκοπὸν εἶχε, νὰ κάμῃ παραδεκτὸν τὸν λόγον του εἰς αὐτούς, καὶ μὲ ὅλα νὰ ἀποδείξῃ ὅτι δὲν εἶναι κάποιος ἀντίθεος, ἀλλ' ὅτι εὐρίσκεται ἐν ἀρμονίᾳ καὶ συμφωνίᾳ μὲ τὸν Πατέρα. Πρᾶγμα βέβαια πού κάμνει καὶ ἐδῶ. Διότι εἰς τὸν τόσον μακρὸν λόγον του, συνεχῶς ἀναφέρει τὸν Πατέρα του, θαυμάζων τὴν σοφίαν αὐτοῦ, τὴν πρόνοιαν, τὴν μέριμνάν του δι' ὅλα, καὶ διὰ τὰ μεγάλα καὶ διὰ τὰ μικρά. Διότι καὶ ὅταν ὠμίλει διὰ τὴν Ἱερουσαλήμ, ὠνόμασεν αὐτὴν πόλιν τοῦ μεγάλου βασιλέως· καὶ ὅταν ἐμνημόνευσε τὸν οὐρανόν, τὸν ὠνόμασε πάλιν θρόνον τοῦ Θεοῦ⁵. καὶ ὅταν ὠμίλει διὰ τὴν οἰκονομίαν εἰς τὸν κόσμον, εἰς αὐτὸν πάλιν ἀποδίδει τὸ πᾶν, λέγων ὅτι· «ἀνατέλλει τὸν ἥλιόν του εἰς τοὺς πονηροὺς καὶ τοὺς ἀγαθοὺς καὶ βρέχει καὶ εἰς τοὺς δικαίους καὶ εἰς τοὺς ἀδίκους»⁶. Καὶ εἰς τὴν προσευχὴν δὲ ἐδίδασκε νὰ λέγῃ κανεὶς ὅτι· «Αὐτοῦ εἶναι ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα»⁷. Καὶ ἐδῶ, ὁμιλῶν διὰ τὴν πρόνοιαν αὐτοῦ καὶ ἀποδεικνύων πῶς εἶναι ἀριστοτέχνης

πῶς καὶ ἐν τοῖς μικροῖς ἀριστοτέχνης ἐστί, φησὶν ὅτι «τὸν
 χόριον τοῦ ἀγροῦ ἀμεινύουσι». Καὶ οὐδαμοῦ ἑαυτοῦ Πα-
 τέρα καλεῖ, ἀλλ' ἐκείνων, ἵνα καὶ τῇ τιμῇ καθάφηται καὶ
 5 ὅταν αὐτοῦ λέγῃ Πατέρα, μηκέτι ἀγανακτῶσιν. Εἰ δὲ ὑπὲρ
 ψιλῶν καὶ ἀναγκαίων οὐ δεῖ μεριμνᾶν, τίνος ἂν εἶεν ἄξιοι
 συγγνώμης οἱ ὑπὲρ τῶν πολυτελῶν μεριμνῶντες; μᾶλλον
 δὲ τίνος ἂν εἶεν συγγνώμης ἄξιοι οἱ μηδὲ καθεύδοντες,
 ἵνα τὰ τῶν ἄλλων λάβωσι;

«Μὴ οὖν μεριμνήσητε λέγοντες· τί φάγωμεν, ἢ τί πίνω-
 10 μεν, ἢ τί περιβαλώμεθα; Πάντα γὰρ ταῦτα τὰ ἔθνη τοῦ
 κόσμου ἐπιζητεῖ». Εἶδες πῶς πάλιν αὐτοὺς καὶ ἐνέτριψε
 μειζόνως, καὶ παρεδήλωσεν ὅτι οὐδὲν φορτικόν, οὐδὲ ἐπα-
 χθὲς ἐπέταξεν; Ὡσπερ οὖν ὅτε ἔλεγεν· «ἐὰν ἀγαπᾶτε τοὺς
 ἀγαπῶντας ὑμᾶς, οὐδὲν μέγα ποιεῖτε· καὶ γὰρ οἱ ἔθνη οἱ
 15 τὸ αὐτὸ ποιοῦσιν»· ἀπὸ τῆς μνήμης τῶν ἐθνικῶν αὐτοὺς
 διήγειρε πρὸς τὸ μεῖζον· οὕτω καὶ νῦν ἐκείνους εἰς μέσον
 ἄγει, καθαπτόμενος καὶ δεικνὺς ὅτι ἀναγκαῖον ἀπαιτεῖ παρ'
 ἡμῶν ὀφείλημα. Εἰ γὰρ τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων
 πλέον ἐπιδείξασθαι χρή, τίνος ἂν εἴημεν ἄξιοι οἱ μὴ μόνον
 20 ἐκείνους μὴ ὑπερβαίνοντες, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ τῶν ἐθνικῶν
 εὐτελείᾳ μένοντες, καὶ τὴν αὐτῶν μικροψυχίαν ζηλοῦντες;
 Οὐ μὴν μέχρι τῆς ἐπιπλήξεως ἔσση, ἀλλὰ καθαψάμενος
 ἐντιεῦθεν καὶ διεγείρας αὐτοὺς καὶ ἐντιρέψας μεθ' ὑπερβο-
 λῆς ἀπάσης, καὶ ἐτέρωθεν παρακαλεῖ λέγων· «Οἶδε γὰρ
 25 ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος, ὅτι χρήζετε τούτων ἀπάντων».
 Οὐκ εἶπεν, οἶδεν ὁ Θεός, ἀλλ', οἶδεν ὁ Πατὴρ, ὥστε αὐ-
 τοὺς εἰς μεῖζονα ἐλπίδα ἀγαγεῖν. Εἰ γὰρ Πατὴρ ἐσσι, καὶ
 Πατὴρ τοιοῦτος, οὐ δυνήσεται περιιδεῖν τοὺς υἱοὺς ἐν ἐ-

καὶ εἰς τὰ ἀσήμαντα, λέγει ὅτι «ἐνδύει τὸν χόρτον τοῦ ἀγροῦ». Καὶ πουθενὰ δὲν τὸν ὀνομάζει Πατέρα του, ἀλλὰ Πατέρα ἐκείνων, καὶ διὰ τὰ τοὺς ἐλέγξῃ μὲ αὐτὴν τὴν τιμὴν, καὶ ὅταν τὸν ὀνομάζῃ Πατέρα του νὰ μὴ ἀγανακτοῦν πλέον. Ἐὰν δὲ διὰ τὰ ἀσήμαντα καὶ ἀναγκαῖα δὲν πρέπει νὰ μεριμνᾷ κανεὶς, ποίας συγχωρήσεως θὰ ἤμποροῦσαν νὰ τύχουν αὐτοὶ ποὺ μεριμνοῦν διὰ τὰ πολυτελεῖ πράγματα; μᾶλλον δὲ ποίας συγχωρήσεως θὰ ἤμποροῦσαν νὰ ἦσαν ἄξιοι αὐτοὶ ποὺ δὲν κοιμῶνται διὰ τὰ ἀφαιρέσουν τὰ πράγματα τῶν ἄλλων;

«Μὴ μεριμνᾶτε λοιπὸν λέγοντες· Τί θὰ φάγωμεν ἢ τί θὰ πίωμεν ἢ τί θὰ ἐνδυθῶμεν; Διότι ὅλα αὐτὰ τὰ ἐπιζητοῦν μὲ μανίαν οἱ ἐθνικοί». Εἶδες πῶς πάλιν ἡ συμβουλή του ἔγινεν ἐντονωτέρα, καὶ κατέστησε γνωστὸν ὅτι δὲν ἐπρόσταξε τίποτε τὸ ἐνοχλητικόν, οὔτε τὸ δυσάρεστον; Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ὅταν ἔλεγεν, «ἐὰν ἀγαπᾶτε αὐτοὺς ποὺ σᾶς ἀγαποῦν, δὲν κάμνετε τίποτε τὸ σπουδαῖον· διότι καὶ οἱ ἐθνικοὶ τὸ ἴδιον κάμνουν»⁸, παρῴτρυνεν αὐτοὺς πρὸς τὸ ὑψηλότερον, ὑπενθυμίζων τοὺς ἐθνικούς, ἔτσι καὶ τώρα ἀναφέρει ἐκείνους, ἐπιπλήττων ἡμᾶς καὶ δεικνύων ὅτι ζητεῖ ἀπὸ ἡμᾶς ἀναγκαῖον ὀφείλημα. Διότι ἐνῶ πρέπει νὰ ξεπεράσωμεν κατὰ πολὺ περισσότερον τοὺς γραμματεῖς καὶ Φαρισαίους, ποίαν ἀξίαν θὰ ἐδικαιούμεθα ἡμεῖς, ποὺ ὄχι μόνον δὲν ξεπεράσαμεν ἐκείνους, ἀλλὰ καὶ ποὺ παραμένομεν καὶ εἰς τὴν εὐτέλειαν τῶν ἐθνικῶν καὶ μιμούμεθα τὴν μικροψυχίαν αὐτῶν; Μάλιστα δὲν ἠρκέσθη μόνον εἰς τὴν ἐπίπληξιν, ἀλλ' ἀφοῦ τοὺς ἐπέπληξε μ' ὅλα αὐτὰ καὶ διήγειρε τὴν προθυμίαν των, καὶ ἀφοῦ τοὺς ἔκανε νὰ νοιώσουν μεγάλην ἐντροπὴν, ἐν συνεχείᾳ τοὺς προτρέπει καὶ μὲ ἄλλον τρόπον, λέγων· «Διότι γνωρίζει ὁ Πατὴρ σας ὁ οὐράνιος, ὅτι ἔχετε τὴν ἀνάγκην ὅλων αὐτῶν». Δὲν εἶπε, 'γνωρίζει ὁ Θεός', ἀλλὰ «γνωρίζει ὁ Πατὴρ», ὥστε νὰ δημιουργήσῃ εἰς αὐτοὺς μεγαλυτέραν ἐλπίδα. Διότι ἐὰν εἶναι Πατὴρ, καὶ μάλιστα τοιοῦτος Πατὴρ, δὲν θὰ ἤμπορέσῃ ν' ἀδιαφορήσῃ διὰ τοὺς

οχάτοις ὄντας κακοῖς· ὅπου γε οὐδὲ ἄνθρωποι πατέρες ὄν-
 τες τοῦτο ὑπομένωσι. Καὶ ἕτερον δὲ μετὰ τούτου πάλιν ἐπά-
 γει λογισμόν. Ποῖον δὴ τοῦτον; "Ὅτι χρῆζετε αὐτῶν.
 Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι. Μὴ γὰρ περιτὰ ἐσὶ ταῦτα, ἵνα
 5 καταφρονήσῃ; Καίτοι γε οὐδὲ ἐν τοῖς περισσοῖς κατεφρό-
 νησεν, ἐπὶ τοῦ χόρτου· νυνὶ δὲ καὶ ἀναγκαῖά ἐστιν. "Ὡστε
 ὁ νομίζεις αἴτιον εἶναί σοι τῆς φροντίδος, τοῦτο ἱκανὸν
 εἶναί φημι τῆς φροντίδος σε ταύτης ἀπαγαγεῖν. Εἰ γὰρ
 λέγοις, ὅτι διὰ τοῦτό με χρὴ μεριμνᾶν, ἐπειδὴ ἀναγκαῖά
 10 ἐστί, τὸνναντίον ἐγὼ φημι, ὅτι δι' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο μὴ
 μεριμνήσῃς, ἐπειδὴ ἀναγκαῖά ἐστιν. Εἰ γὰρ περιτὰ ἦν,
 οὐδ' οὕτως ἀπογινώσκειν, ἀλλὰ θαρρεῖν ὑπὲρ τῆς αὐτῶν
 χορηγίας ἐχρῆν· ἐπειδὴ δὲ ἀναγκαῖά ἐστιν, οὐκέτι ἀμφιβάλ-
 λειν δεῖ. Ποῖος γὰρ ἐσὶ πατήρ, ὃς ὑπομένει μηδὲ τὰ ἀ-
 15 ναγκαῖα παρασχεῖν τοῖς παισίν; "Ὡστε καὶ διὰ τοῦτο πάν-
 τως παρέξει ὁ Θεός. Καὶ γὰρ δημιουργὸς τῆς φύσεως αὐ-
 τὸς ἐστί, καὶ τὴν χρεῖαν αὐτῆς μετὰ ἀκριθείας αὐτὸς ἐπί-
 σταιται. Οὐδὲ γὰρ τοῦτο ἂν ἔχοις εἰπεῖν, ὅτι Πατήρ μὲν
 ἐστί καὶ ἀναγκαῖα ἐσὶ τὰ ζητούμενα, ἀγνοεῖ δὲ ὅτι ἐν
 20 χρεῖα αὐτῶν καθεσιήκαμεν. Ὁ γὰρ τὴν φύσιν αὐτὴν εἰ-
 δὼς καὶ δημιουργὸς αὐτῆς γεγεννημένος καὶ τοιαύτην αὐ-
 τὴν διαπλάσας, εὐδὴλον ὅτι καὶ τὴν χρεῖαν αὐτῆς ἐπίστα-
 ται σοῦ μᾶλλον τοῦ ἐν χρεῖα αὐτῶν καθεσιῶτος. Καὶ γὰρ
 αὐτῷ τοῦτο ἔδοξεν, ὥστε ἐν τοιαύτῃ χρεῖα εἶναι αὐτήν. Οὐ
 25 τοίνυν ἐναντιώσεται οἷς ἠθέλησε, κατασιήσας μὲν ἐν ἀνάγ-
 χρείας, ἀποστερῶν δὲ αὐτὴν πάλιν τῆς χρεῖας
 γκαίων αὐτήν.

υιούς του εύρισκομένους εἰς τὰ χειρότερα κακά, καθ' ἣν στιγμήν μάλιστα οὔτε ἄνθρωποι, πού εἶναι πατέρες, δὲν τὸ ἀνέχονται αὐτό. Καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὸ προσθέτει καὶ ἄλλον συλλογισμόν. Ποῖος λοιπὸν εἶναι αὐτός; «Ὅτι ἔχετε ἀνάγκην αὐτῶν». Αὐτὸ δὲ πού λέγει, σημαίνει τὸ ἐξῆς. Μήπως δηλαδὴ αὐτὰ εἶναι ἀσήμαντα διὰ νὰ τὰ περιφρονήσῃ; Καὶ ὅμως οὔτε τὰ ἀσήμαντα ἐπεριφρόνησε, ὅπως δηλαδὴ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ χόρτου· εἰς τὴν παροῦσαν περίπτωσιν δὲ εἶναι καὶ ἀναγκαῖα. Ὡστε αὐτὸ πού θεωρεῖς ὅτι εἶναι αἰτία τῆς φροντίδος σου, αὐτὸ εἶναι ἰκανόν, νομίζω, νὰ σὲ ἀπομακρύνῃ ἀπὸ αὐτὴν τὴν φροντίδα. Διότι ἐὰν ἰσχυρίζεσαι, ὅτι δι' αὐτὸ πρέπει νὰ μεριμνῶ, ἐπειδὴ εἶναι ἀναγκαῖα, ἀντιθέτως ἐγὼ λέγω, ὅτι ἀκριβῶς δι' αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ μεριμνήσῃς, ἐπειδὴ εἶναι ἀναγκαῖα. Ἄλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη ἦσαν περιττὰ πάλιν δὲν θὰ ἔπρεπεν ἔτσι νὰ ὀδηγούμεθα εἰς ἀπόγνωσιν, ἀλλὰ θὰ ἔπρεπε νὰ ἐλπίζαμεν εἰς τὴν χορηγίαν αὐτῶν· ἐπειδὴ ὅμως εἶναι ἀναγκαῖα, δὲν πρέπει καθόλου νὰ ἀμφιβάλλωμεν. Διότι ποῖος εἶναι ἐκεῖνος ὁ πατέρας, ὁ ὁποῖος ἀνέχεται, ὥστε νὰ μὴ ἐξασφαλίσῃ εἰς τὰ παιδιά του οὔτε τὰ ἀναγκαῖα; Ὡστε καὶ δι' αὐτὸν τὸν λόγον ὁ Θεὸς ὅπωςδῆποτε θὰ σοῦ χορηγήσῃ. Καθόσον μάλιστα αὐτὸς εἶναι δημιουργὸς τῆς φύσεως καὶ γνωρίζει μὲ ἀκρίβειαν αὐτὸς τὴν ἀνάγκην αὐτῆς. Φυσικὰ οὔτε αὐτὸ θὰ ἤμποροῦσες νὰ εἰπῆς, ὅτι εἶναι μὲν Πατὴρ καὶ ὅτι ἀναγκαῖα εἶναι αὐτὰ πού ζητοῦμεν, ὅμως ἀγνοεῖ ὅτι ἔχομεν τὴν ἀνάγκην αὐτῶν. Διότι αὐτὸς πού γνωρίζει τὴν φύσιν, καὶ εἶναι δημιουργὸς αὐτῆς, καὶ διέπλασεν αὐτὴν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι καὶ τὴν ἀνάγκην αὐτῆς γνωρίζει περισσότερο ἀπὸ σένα πού ἔχεις τὴν ἀνάγκην αὐτῶν. Καθόσον ἔτσι ἔκρινεν αὐτὸς σκόπιμον, ὥστε αὐτὴ νὰ εὑρίσκεται εἰς τέτοιου εἴδους ἀνάγκην. Δὲν θὰ ἐναντιωθῇ λοιπὸν εἰς αὐτὰ πού ἠθέλησεν ὁ ἴδιος, πού ἐδημιούργησε μὲν αὐτὴν τὴν μεγάλην ἀνάγκην, καὶ θὰ ἀπαλλάξῃ πάλιν αὐτὴν ἀπὸ τὴν φυσικὴν ἀνάγκην καὶ τὰ ἀναγκαῖα.

3. Μὴ τοίνυν φροντίζωμεν οὐδὲν γὰρ ἡμῖν περιέσται πλέον, ἢ τὸ καταιείνειν ἑαυτούς. Ὅταν γὰρ καὶ μεριμνῶντων ἡμῶν καὶ μὴ μεριμνῶντων παρέχη, καὶ μᾶλλον μὴ μεριμνῶντων, τί σοι πλέον ἀπὸ τῆς φροντίδος ἢ τὸ δίκην
 5 σαυτὸν περιτιῆν ἀπαιτεῖν; Οὐδὲ γὰρ ἐπὶ δαφυλῆς ἀπιέναι μέλλον ἄριστόν τις, ὑπὲρ τροφῆς ἀνέξεται μεριμνᾶν οὐδὲ ὁ ἐπὶ πηγὴν θαδίζων, ὑπὲρ τοῦ πίνειν φροντίζει. Μὴ τοίνυν μηδὲ ἡμεῖς, καὶ πηγῆς ἀπάσης καὶ μυρίων δείπνων παρεσκευασμένων δαφυλεσιτέραν ἔχοντες χορηγίαν τοῦ Θεοῦ
 10 τὴν πρόνοιαν, πωχεύωμεν, μηδὲ μικροψυχῶμεν.

Μετὰ γὰρ τῶν εἰρημένων καὶ ἕτερον λογιζομένον πάλιν ὑπὲρ τοῦ θαρρεῖν περὶ τῶν τοιούτων τίθησι λέγων «Ζητεῖτε τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ἡμῖν». Ἐπειδὴ γὰρ ἀνῆκε τῆς φροντίδος τὴν ψυ-
 15 χήν, τότε καὶ τῶν οὐρανῶν ἐμνημόνευσε. Καὶ γὰρ τὰ παλαιὰ ἀναλύσων παραγέγονε, καὶ πρὸς μείζονα καλέσων παιρίδα. Διὰ τοῦτο πάντα ποιεῖ, ὥστε τῶν περιτιῶν ἡμᾶς ἀπαλλάττειν καὶ τῆς πρὸς τὴν γῆν συμπαθείας. Διὰ τοῦτο καὶ τῶν ἐθνικῶν ἐμνημόνευσε, εἰπὼν ὅτι τὰ ἔθνη ἐπιζητεῖ
 20 ταῦτα, οἷς ὁ πόνος ἅπας κατὰ τὸν παρόντα βίον, οἷς λόγος οὐδεὶς περὶ τῶν μελλόντων, οὐδὲ ἔννοια τῶν οὐρανῶν. Ὑμῖν δὲ οὐχὶ ταῦτά ἐστι τὰ προηγούμενα, ἀλλ' ἕτερα. Οὐ γὰρ διὰ τοῦτο ἐγενόμεθα, ἵνα φάγωμεν καὶ πίωμεν καὶ περιβαλώμεθα ἀλλ' ἵνα ἀρέσωμεν Θεῷ, καὶ τῶν μελλόντων
 25 ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν. Ὡσπερ οὖν ἐν τῇ σπουδῇ πάρεργα ταῦτα, οὕτω καὶ ἐν τῇ αἰτήσει πάρεργα ἔστω. Διὰ τοῦτο

3. Ἄς μὴ φροντίζωμεν λοιπόν· διότι δὲν θὰ κερδίσωμεν τίποτε περισσότερο ἐκτὸς ἀπὸ τὸ νὰ βασανίζωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας. Διότι ὅταν ὁ Θεὸς μᾶς δίδῃ καὶ ὅταν μεριμνῶμεν καὶ ὅταν δὲν μεριμνῶμεν, καὶ μάλιστα πολὺ περισσότερα ὅταν δὲν μεριμνῶμεν, ποῖον εἶναι ἀπὸ τὴν φροντίδα τὸ ἐπὶ πλεόν κέρδος σου, παρὰ τὸ νὰ ἀπαιτῆς διὰ τὸν ἑαυτὸν σου περιττὴν τιμωρίαν; Διότι οὔτε ὅταν πρόκειται κάποιος νὰ μεταβῆ εἰς πλουσιοπάροχον γεῦμα, θὰ φθάσῃ εἰς τὸ σημεῖον νὰ φροντίζῃ διὰ τὴν τροφήν, οὔτε αὐτὸς πού πηγαίνει πρὸς πηγὴν φροντίζει διὰ νερό. Ἄς μὴ μεριμνῶμεν λοιπόν οὔτε καὶ ἡμεῖς καὶ ἄς μὴ μικροψυχῶμεν τὴν στιγμὴν πού ἔχομεν ἡμεῖς καὶ ἀπὸ κάθε πηγὴν καὶ ἀπὸ ἄπειρα προετοιμασμένα δεῖπνα, πλουσιωτέραν τὴν χορηγίαν τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ.

Μετὰ λοιπόν ἀπὸ ὅσα προελέχθησαν προσθέτει καὶ ἄλλον πάλιν συλλογισμόν διὰ νὰ μὴ χάνωμεν τὸ θάρρος μας διὰ τὰ τοιούτου εἶδους πράγματα, λέγων· «Ζητεῖτε τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν καὶ ὅλα αὐτὰ θὰ σᾶς προστεθοῦν». Ὅταν λοιπόν ἠλευθέρωσε τὴν ψυχὴν ἀπὸ τὴν μέριμναν, ἐμνημόνευσε τότε καὶ τὰ τοῦ οὐρανοῦ. Διότι ἦλθε νὰ ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὰ παλαιὰ καὶ νὰ καλέσῃ πρὸς μεγαλυτέραν πατρίδα. Διὰ τοῦτο τὰ πράττει ὅλα, ὥστε νὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὰ περιττὰ καὶ ἀπὸ τὴν προσήλωσίν μας εἰς τὰ γήινα. Διὰ τοῦτο ἐμνημόνευσε καὶ τοὺς ἐθνικούς, λέγων ὅτι οἱ ἐθνικοὶ τὰ ἐπιζητοῦν αὐτά, οἱ ὁποῖοι κοπιᾶζουν μόνον διὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν καὶ οἱ ὁποῖοι δὲν κάνουν κανένα λόγον διὰ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ, οὔτε ἔχουν ἰδέαν διὰ τὰ οὐράνια πράγματα. Εἰς σᾶς ὅμως δὲν εἶναι αὐτὰ τὰ πρωτεύοντα πράγματα, ἀλλ' ἄλλα. Διότι δὲν ἐδημιουργήθημεν δι' αὐτό, διὰ νὰ τρώγωμεν καὶ νὰ πίνωμεν καὶ νὰ ἐνδυώμεθα, ἀλλὰ διὰ νὰ γίνωμεν ἄρεστοὶ εἰς τὸν Θεὸν καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ. Ὅπως ἀκριβῶς αὐτὰ καταλαμβάνουν κατὰ τὴν προσπάθειάν μας δευτερεύουσαν θέσιν, ἔτσι καὶ κατὰ τὴν προσευχὴν μας ἄς εἶναι δευτερευούσης σημασίας.

καὶ ἔλεγε· «Ζητεῖτε τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, καὶ ταῦτα πάντα προσιεθήσεται ὑμῖν». Καὶ οὐκ εἶπε, δοθήσεται, ἀλλὰ, προσιεθήσεται, ἵνα μάθῃς, ὅτι οὐδὲν μέγα τῶν διδομένων τὰ παρόντα ἐστὶ πρὸς τὸ μέγεθος τῶν μελλόντων. Διὰ δὴ
 5 τοῦτο οὐδὲ αἰτεῖν αὐτὰ κελεύει, ἀλλ' αἰτεῖν μὲν ἕτερα, θαρρεῖν δὲ ὡς καὶ τούτων ἐκείνοις προσιδεμένων. Ζήτει τοίνυν τὰ μέλλοντα, καὶ λήψη καὶ τὰ παρόντα· μὴ ζήτει τὰ ὀρώμενα, καὶ πάντως αὐτῶν ἐπιτεύξῃ. Καὶ γὰρ ἀνάξιόν σου τὸ περὶ τοιούτων προσιέναι τῷ δεσπότῃ. Ὁ γὰρ τὴν
 10 ἅπασαν σπουδὴν καὶ τὴν μεριμναν ὑπὲρ τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν ἐκείνων ὀφείλων ποιεῖσθαι, σφόδρα σεαυτὸν καταισχύνεις, εἰς τὴν τῶν ρεόντων πραγμάτων ἐπιθυμίαν καταναλίσκων αὐτήν.

Πῶς οὖν; φησὶν· οὐκ ἐκέλευσε τὸν ἄριον αἰτεῖν; Ἀλλά·
 15 λά· τὸν ἐπιούσιον, προσέθηκε, καὶ τούτω πάλιν τό, σήμερον· ὅπερ οὖν καὶ ἐνιαῦθα ποιεῖ. Οὐ γὰρ εἶπε, μὴ μεριμνήσητε· ἀλλὰ, «Μὴ μεριμνήσητε ὑπὲρ τῆς αὔριου»· ὁμοῦ καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἡμῖν παρέχων καὶ τὴν ψυχὴν ἡμῶν προσηλῶν τοῖς ἀναγκαιοτέροις. Καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖνα αἰτεῖν διὰ τοῦτο
 20 ἐκέλευσε, οὐχ ὡς τοῦ Θεοῦ δεομένου τῆς παρ' ἡμῶν ὑπομνήσεως, ἀλλ' ἵνα μάθωμεν, ὅτι μετὰ τῆς αὐτοῦ βοηθείας κατορθοῦμεν ἅπερ ἂν κατορθώσωμεν, καὶ ἵνα οἰκειωθῶμεν τῇ συνεχεῖ περὶ τούτων αἰτήσῃ.

Εἶδες πῶς καὶ ἐντιεῦθεν ἔπεισεν, ὅτι λήφονται τὰ πα
 25 ρόντα πάντως; Ὁ γὰρ τὰ μείζω παρέχων, πολλῶ μᾶλλον τὰ ἐλάττω δώσει. Οὐ γὰρ διὰ τοῦτο, φησὶν, εἶπον μὴ μεριμνᾶν, μηδὲ αἰτεῖν, ἵνα ταλαιπωρηῆτε καὶ γυμνοὶ περιέρχησθε, ἀλλ' ἵνα καὶ τούτων ἐν ἀφθονίᾳ ἦτε· ὃ δὴ μάλιστα πάν-

Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγε· «Νὰ ζητῆτε τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν καὶ ὅλα αὐτὰ θὰ προστεθοῦν εἰς σᾶς». Καὶ δὲν εἶπε, 'θὰ δοθοῦν', ἀλλὰ «θὰ προστεθοῦν», διὰ νὰ μάθης ὅτι κανὲν ἀπὸ αὐτὰ ποὺ δίδονται κατὰ τὸ παρὸν δὲν εἶναι μεγαλύτερον ἀπὸ τὸ μέγεθος τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν προτρέπει νὰ μὴ τὰ ζητῆ κανεῖς αὐτά, ἀλλὰ νὰ ζητῆ μὲν ἄλλα νὰ ἔχη πίστιν ὅμως ὅτι καὶ αὐτὰ θὰ προστεθοῦν εἰς ἐκεῖνα. Ἐπομένως ζῆτει τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ καὶ θὰ λάβῃς καὶ τὰ παρόντα· νὰ μὴ ζητῆς αὐτὰ ποὺ βλέπεις, ὅπως οἴηται ὅμως νὰ εἶσαι βέβαιος πῶς καὶ ἐκεῖνα θὰ τὰ λάβῃς. Καθόσον δὲν σοῦ ταιριάζει νὰ ζητῆς ἀπὸ τὸν Κύριον τέτοια πράγματα. Διότι ἐνῶ ὀφείλεις νὰ δαπανᾷς ὅλην τὴν φροντίδα καὶ τὴν μέριμναν ὑπὲρ ἐκείνων τῶν ἀπεριγράπτων ἀγαθῶν, ντροπιάζεις πάρα πολὺ τὸν ἑαυτὸν σου, ἐξοδεύων αὐτὴν εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τῶν ἐφημέρων πραγμάτων.

Μὰ τί λοιπόν; θὰ ἐρωτήσῃ κάποιος· δὲν ἐπρόσταξε νὰ ζητῆ κανεῖς τὸν ἄρτον; Ἄλλ' ὅμως ἐπρόσθεσε «τὸν ἐπιούσιον», καὶ εἰς αὐτὸ πάλιν προσέθεσε τό, «σήμερον»⁹· πρᾶγμα τὸ ὁποῖον βέβαια κάμνει καὶ τώρα. Διότι δὲν εἶπε, 'Μὴ μεριμνήσετε', ἀλλὰ «Μὴ περιμνήσετε διὰ τὴν αὔριον ἡμέραν»· καὶ ἔτσι μᾶς παρέχει καὶ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ψυχὴν μας προσηλώνει εἰς τὰ πλεον ἀναγκαῖα. Καθόσον καὶ ἐκεῖνα ἐπρόσταξε δι' αὐτὸ νὰ τὰ ζητῆ κανεῖς, ὅχι ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἔχει ἀνάγκην τῆς ἰδικῆς μας ὑπενθυμίσεως, ἀλλὰ διὰ νὰ μάθωμεν, ὅτι μὲ τὴν βοήθειαν αὐτοῦ ἐπιτυγχάνομεν αὐτὰ τὰ ὁποῖα ἐπιτυγχάνομεν, καὶ διὰ νὰ ἐξοικειωθῶμεν μὲ τὴν συνεχῆ προσευχὴν ὑπὲρ αὐτῶν.

Εἶδες πῶς τοὺς ἔπεισε καὶ εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν, ὅτι θὰ λάβουν ὅπως οἴηται τὰ παρόντα ἀγαθὰ; Διότι αὐτὸς ποὺ χορηγεῖ τὰ μεγαλύτερα, θὰ δώσῃ πολὺ περισσότερον τὰ μικρότερα. Διότι, λέγει, δὲν εἶπα διὰ τοῦτο νὰ μὴ μεριμνᾶτε οὔτε καὶ νὰ ζητῆτε διὰ νὰ ταλαιπωρῆσθε καὶ νὰ περιφέρεσθε γυμνοί, ἀλλὰ διὰ νὰ ἔχετε καὶ αὐτὰ ἐν ἀφθονίᾳ·

των ἱκανὸν ἦν αὐτοὺς ἐφελκύσασθαι. Ὡσπερ οὖν ἐπὶ τῆς ἐλεημοσύνης ἀποτρέπων αὐτοὺς ἐπιδείκνυσθαι τοῖς ἀνθρώποις, τούτω μάλιστα ἔπειθε, τῷ μετὰ πλείονος αὐτὸ παρέξειν ὑποσχέσθαι τῆς φιλοτιμίας αὐτοῖς· («ὁ γὰρ Πατήρ σου»), φησί, «ὁ βλέπων ἐν τῷ κρουπιῷ, ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερωῷ»)· οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἀφέλκων αὐτοὺς τοῦ μὴ ζητεῖν αὐτά, τούτω μάλιστα πείθει, τῷ μὴ ζητοῦσι μετὰ πλείονος ὑποσχέσθαι παρέχειν τῆς περιουσίας. Διὰ γὰρ τοῦτο κελεύω, φησί, μὴ ζητεῖν, οὐχ ἵνα μὴ λάβῃς, ἀλλ' ἵνα λάβῃς δαφυλῶς· ἵνα λάβῃς μετὰ τοῦ σοι προσήκοντος σχήματος, μετὰ τῆς ἀρμοζούσης σοι λυσιτελείας· ἵνα μὴ μεριμνῶν, μηδὲ σχιζόμενος εἰς τὴν τούτων φροντίδα, ἀνάξιον σαυτὸν καὶ τούτων καὶ τῶν πνευματικῶν κατασιτήσῃς· ἵνα μὴ ταλαιπωρίαν περιττὴν ὑπομείνης, καὶ τοῦ προκειμένου πάλιν ἐκπέσης. «Μὴ οὖν μεριμνήσητε περὶ τῆς αὔριον ἀρκετὸν γὰρ τῇ ἡμέρᾳ ἣ κακία αὐτῆς». τουτέστιν, ἡ ταλαιπωρία, ἡ συντριβή. Οὐκ ἀρκεῖ σοι τὸ ἐν ἰδρωῷ τοῦ προσώπου σου ἐσθίειν τὸν ἄριον σου; τί καὶ ἑτέραν προσιθῆεις τὴν ἀπὸ τῆς φροντίδος ταλαιπωρίαν, μέλλων λοιπὸν καὶ τῶν προτέρων ἀπολύεσθαι κόπων;

4. Κακίαν δὲ ἐνταῦθά φησιν, οὐ τὴν πονηρίαν, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ τὴν ταλαιπωρίαν καὶ τὸν πόνον καὶ τὰς συμφοράς· ὥσπερ οὖν καὶ ἀλλαχοῦ φησιν· «Εἰ ἔστι κακία ἐν πόλει, ἦν Κύριος οὐκ ἐποίησεν;», οὐχ ἀρπαγὰς λέγων, οὐδὲ πλεονεξίας, οὐκ ἄλλο τι τῶν τοιούτων οὐδέν, ἀλλὰ τὰς ἀνωθεν φερομένας πληγὰς. Καὶ πάλιν, «Ἐγώ», φησί, «ποιῶν εἰρήνην καὶ κτίζων κακά». Οὐδὲ γὰρ ἐνταῦθα τὴν κακίαν φησίν, ἀλλὰ τοὺς λιμοὺς καὶ τοὺς λοιμοὺς, τὰ δοκοῦντα εἶναι

10. Ματθ. 6, 4.

11. Γεν. 3, 19.

12. Ἀμώς 3, 6.

13. Ἡσ. 45, 7.

πραγμα πού βέβαια περισσότερο ἀπό ὅλα ἦτο ἱκανόν νά προσελκύσῃ αὐτούς. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ἐλεημοσύνης ἀποτρέπων αὐτούς νά ἐπιδεικνύωνται εἰς τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ἔπειθε περισσότερο μὲ αὐτό, μὲ τὸ ὅτι ὑπέσχετο ὅτι θὰ τοὺς δίδῃ μὲ περίσσειαν γενναιοδωρίαν (Διότι ὁ Πατήρ σου, λέγει, πού βλέπει εἰς τὰ κρυφὰ θὰ σοῦ τὸ ἀποδώσει εἰς τὰ φανερά)¹⁰, ἔτσι καὶ ἐδῶ ἀποτρέπων αὐτούς ἀπὸ τὸ νά ζητοῦν αὐτά, μὲ αὐτὸ πρὸ πάντων τοὺς πείθει, μὲ τὸ ὅτι δηλαδὴ ὑπόσχεται ὅτι θὰ δώσῃ μετὰ περισσεύματος τὰ ἀγαθὰ εἰς αὐτούς πού δὲν ζητοῦν. Διότι, λέγει, δι’ αὐτὸ παραγγέλω νά μὴ ζητῆς, ὄχι διὰ νά μὴ λάβῃς, ἀλλὰ διὰ νά λάβῃς ἐν ἀφθονίᾳ· διὰ νά τὰ λάβῃς ὅπως ἀκριβῶς σοῦ ταιριάζει, καὶ μὲ τὴν ὠφέλειαν πού σοῦ ἀρμόζει· διὰ νά μὴ κάμῃς τὸν ἑαυτὸν σου, μὲ τὸ νά μεριμνᾷς καὶ νά καταπονῆσαι μὲ τὴν φροντίδα αὐτῶν, ἀνάξιον καὶ αὐτῶν καὶ τῶν πνευματικῶν ἀγαθῶν· διὰ νά μὴ ὑπομείνης περιττὴν ταλαιπωρίαν καὶ ἐκπέσης πάλιν ἀπὸ αὐτὸ πού ἐπιζητεῖς. «Μὴ μεριμνήσετε λοιπὸν διὰ τὴν αὐριον. Διότι εἶναι ἀρκετὴ διὰ τὴν κάθε ἡμέραν ἡ κακία αὐτῆς»¹¹, δηλαδὴ ἡ ταλαιπωρία, ἡ συντριβή. Δὲν σοῦ εἶναι ἀρκετὸν τὸ νά τρώγῃς τὸν ἄρτον σου μὲ τὸν ἰδρώτα τοῦ προσώπου σου; διατί προσθέτεις καὶ ἄλλην, τὴν ταλαιπωρίαν ἀπὸ τὴν φροντίδα, καθ’ ἣν στιγμὴν πρόκειται νά ἐλευθερωθῆς καὶ ἀπὸ τοὺς προηγούμενους κόπους;

4. Κακίαν δὲ ἐδῶ ὀνομάζει ὄχι τὴν πονηρίαν, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ τὴν ταλαιπωρίαν καὶ τὸν πόνον καὶ τὰς συμφοράς· ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἄλλοῦ λέγει· «Ἐὰν ὑπάρχη κακία εἰς πόλιν, τὴν ὁποῖαν δὲν ἐδημιούργησεν ὁ Κύριος;»¹², πού ἐννοεῖ ὄχι τὰς ἀρπαγὰς, οὔτε τὰς πλεονεξίας, οὔτε κανὲν ἄλλο ἀπὸ τὰ παρόμοια, ἀλλὰ τὰς πληγὰς τὰς προερχόμενας ἀπὸ ἄνωθεν. Καὶ ἄλλοῦ, λέγει, «Ἐγὼ εἶμαι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος φέρνω τὴν εἰρήνην καὶ δημιουργῶ κακά»¹³. Διότι οὔτε ἐδῶ ἐννοεῖ τὴν κακίαν, ἀλλὰ τὰς ἐλλείψεις τροφῶν καὶ τὰς ἀσθενείας, τὰ ὁποῖα θεωροῦνται ἀπὸ τοὺς πολλοὺς

κακὰ παρὰ τοῖς πολλοῖς. Ἔθος γὰρ τοῖς πολλοῖς τὸ ταῦτα λέγειν κακά. Οὕτω γοῦν καὶ οἱ τῶν πέντε σαιραπειῶν ἐκείνων ἱερεῖς καὶ μάντις, ἠρίκα τὰς βοῆς ὑποζεύξαντες τῇ κιθωτῷ χωρὶς τῶν δαμάλεων ἀφῆκαν βαδίσειν, κακίαν
 5 τὰς θεηλάτους ἐκάλουν πληγὰς ἐκείνας, καὶ τὴν ἐξ αὐτῶν ἀθυμίαν καὶ ὀδύνην ἐγγινομένην αὐτοῖς. Τοῦτο τοίνυν καὶ ἐνταῦθα δηλοῖ λέγων· «Ἄρκετὸν τῇ ἡμέρᾳ ἡ κακία αὐτῆς». Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἀλγύνει ψυχὴν, ὡς μέριμνα καὶ φρονίς. Οὕτω καὶ Παῦλος εἰς παρθενίαν ἐνάγων συνεβούλευε λέ-
 10 γων· «Θέλω δὲ ὑμᾶς ἀμερίμνους εἶναι». Ὅταν δὲ λέγη, ὅτι ἡ αὔριον μεριμνήσει περὶ ἑαυτῆς, οὐχ ὡς τῆς ἡμέρας μεριμνώσης ταῦτά φησιν, ἀλλ' ἐπειδὴ πρὸς δῆμον ἀτελέστερον ὁ λόγος ἦν αὐτῷ, βουλόμενος ἐμφαντικώτερον ποιῆσαι τὸ λεγόμενον, προσωποποιεῖται τὸν καιρὸν, κατὰ τὴν
 15 τῶν πολλῶν συνήθειαν φθεγγόμενος πρὸς αὐτούς. Καὶ ἐνταῦθα μὲν συμβουλεύει, προϊὼν δὲ αὐτὸ καὶ νομοθετεῖ λέγων· «Μὴ κτήσηθε χρυσίον, μήτε ἀργύριον, μήτε πῆραν εἰς ὁδόν». Ἐπειδὴ γὰρ διὰ τῶν ἔργων αὐτὰ ἐπεδείξατο, τότε λοιπὸν καὶ τὴν ἀπὸ τῶν ρημάτων εἰσάγει νομοθεσίαν
 20 εὐτιονωτέραν, ὅτι καὶ εὐπαράδεκτος ὁ λόγος ἐγένετο, τοῖς ἔργοις τοῖς ἑαυτοῦ πρότερον βεβαιωθεῖς. Ποῦ οὖν ἔδειξε διὰ τῶν ἔργων; Ἄκουσον αὐτοῦ λέγοντος· «Ὁ δὲ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἔχει ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίτην». Καὶ οὐδὲ τούτω ἀρκεῖται μόνω, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς μαθηταῖς παρέχεται
 25 τὴν ὑπερ τούτων ἀπόδειξιν, καὶ αὐτοὺς οὕτω σχηματίσας, καὶ οὐκ ἀφείς οὐδενὸς δεηθῆναι.

Σκόπει δὲ αὐτοῦ καὶ τὴν κηδεμονίαν, πῶς πατὴρ παντὸς ὑπερβαίνει φιλοσοργίαν. Τοῦτο γὰρ κελεύω, φησί, δι' ἕτερον μὲν οὐδέν, ἵνα δὲ ὑμᾶς ἀπαλλάξω περιτιτῶν φρον-

14. Πρὸβλ. Α' Βασ. 6, 1 ἔ.

15. Α' Κορ. 7, 32.

16. Ματθ. 10, 9. 10.

17. Ματθ. 8, 20.

ὅτι εἶναι κακά. Διότι συνηθίζεται ἀπὸ τὸν πολὺν κόσμον νὰ τὰ ὀνομάζει αὐτὰ κακά. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον λοιπὸν καὶ οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ μάντες τῶν πέντε ἐκείνων σατραπειῶν, ὅταν ἔξεψαν εἰς τὴν κιβωτὸν τὰς ἀγελάδας καὶ τὰς ἄφησαν νὰ βαδίζουσι χωρὶς τὰς δαμάλεις, κακίαν ὠνόμαζαν τὰς θεοσταλείσας ἐκείνας πληγὰς καὶ τὴν ὀλιγοψυχίαν καὶ τὴν ὀδύνην ποὺ συνέβη εἰς αὐτοὺς ἐξ αἰτίας αὐτῶν¹⁴. Αὐτὸ λοιπὸν δηλώνει καὶ ἐδῶ, λέγων· «Εἶναι ἀρκετὴ εἰς τὴν κάθε ἡμέραν ἢ κακία αὐτῆς». Διότι τίποτε δὲν κάμνει νὰ πονέσῃ τόσον ἢ ψυχὴ, ὅσον ἢ μέριμνα καὶ ἢ φροντίς. Ἔτσι καὶ ὁ Παῦλος προτρέπων διὰ παρθενίαν ἔδιδε τὴν ἐξῆς συμβουλήν· «Θέλω δὲ νὰ εἴσθε ἐλεύθεροι ἀπὸ βιωτικὰς φροντίδας»¹⁵. Ὅταν δὲ λέγῃ ὅτι ἡ αὐριανὴ ἡμέρα θὰ μεριμνήσῃ διὰ τὸν ἑαυτὸν της, δὲν ἐννοεῖ ὅτι ἡ ἡμέρα θὰ μεριμνήσῃ δι' αὐτά, ἀλλ' ἐπειδὴ ὠμίλει πρὸς λαὸν πνευματικῶς κατώτερον, θέλων νὰ κάμῃ περισσότερον κατανοητὰ τὰ λεγόμενά του, προσωποποιεῖ τὸν καιρὸν, ὁμιλῶν πρὸς αὐτοὺς συμφώνως πρὸς τὴν συνήθειαν τῶν πολλῶν. Καὶ ἐδῶ μὲν συμβουλεύει ἀπλῶς, εἰς τὴν συνέχειαν ὅμως καὶ νομοθετεῖ λέγων· «Μὴ ἀποκτήσετε χρυσᾶ, οὔτε ἀργυρᾶ νομίσματα, οὔτε σάκκον καθ' ὁδόν»¹⁶. Ἀφοῦ δηλαδὴ τὰ ἀπέδειξεν αὐτὰ ἐμπράκτως, τότε πλέον εἰσάγει καὶ τὴν νομοθεσίαν ποὺ ἦτο ἐντονωτέρα ἀπὸ τοὺς λόγους, ὅταν καὶ ὁ λόγος ἔγινεν εὐπρόσδεκτος, ἐπιβεβαιωθεὶς προηγουμένως μὲ τὰ ἰδικά του ἔργα. Ποῦ λοιπὸν ἐπεβεβαίωσε τοὺς λόγους του μὲ τὰ ἔργα του; Ἄκουσε αὐτὸν ποὺ λέγει· «Ὁ δὲ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἔχει ποῦ νὰ κλίνη τὴν κεφαλὴν»¹⁷. Καὶ δὲν ἀρκεῖται μόνον εἰς αὐτό, ἀλλὰ παρέχει καὶ εἰς τοὺς μαθητὰς τὴν δυνατότητα ν' ἀποδείξουν αὐτά, διότι καὶ αὐτοὺς τοὺς προητοίμασεν ἔτσι καὶ δὲν τοὺς ἄφησε νὰ ἔχουν ἀπὸ τίποτε ἀνάγκην.

Πρόσεξε δὲ καὶ τὴν κηδεμονίαν αὐτοῦ, ποὺ ξεπερνᾷ τὴν φιλοσοργίαν κάθε πατέρα. Διότι, λέγει, σᾶς δίδω αὐτὴν τὴν ἐντολήν ὅχι διὰ τίποτε ἄλλο, ἀλλὰ διὰ νὰ σᾶς ἀ-

τίδων. Καὶ γὰρ σήμερον μεριμνήσης ὑπὲρ τῆς αὔριον, καὶ
 πάλιν αὔριον μεριμνήσεις. Τί οὖν τὸ περιττόν; Τί κατα-
 ναγκάζεις τὴν ἡμέραν πλεον τῆς συγκεκληρωμένης αὐτῇ
 ταλαιπωρίας καταδέχεσθαι, καὶ μετὰ τῶν οἰκείων πόνων
 5 καὶ τὸ τῆς ἐπιούσης προστιθεὶς αὐτῇ φορτίον, καὶ ταῦτα
 οὐδὲν τὴν ἑτέραν μέλλων ἀπὸ τῆς προσθήκης τῆς γινομέ-
 νης ἐπικουφίζειν, ἀλλὰ πλεονεξίαν μόνον περιττῶν ἐπιδεί-
 κνυσθαι πόνων; Ἴνα γὰρ μειζόνως αὐτῶν καθάψηται, μο-
 νουχὶ τὸν καιρὸν αὐτὸν ψυχώσας ὡς ἀδικούμενον εἰσάγει,
 10 καὶ καταβοῶντα αὐτῶν ὑπὲρ τῆς περιττῆς ἐπηρείας. Καὶ
 γὰρ ἔλαβες τὴν ἡμέραν, ἵνα τὰ αὐτῆς φροντίσης. Τίνος οὖν
 ἔνεκεν καὶ τὰ τῆς ἑτέρας αὐτῇ προστιθεῖς; μὴ γὰρ οὐκ
 ἀρκοῦν ἔχει φορτίον τὴν ἐαυτῆς φροντίδα; τί τοίνυν αὐτὴν
 βαρύνεις μειζόνως; Ὅταν δὲ ὁ νομοθέτης ταῦτα λέγῃ,
 15 καὶ ὁ μέλλων ἡμῖν δικάζειν, ἐννόησον πῶς ἡμῖν χρησιὰς
 ὑποτείνει τὰς ἐλπίδας, ὅταν αὐτὸς μαρτυρῇ, ὅτι ταλαιπώρος
 ὁ θίος οὗτος καὶ ἐπίμοχθος, ὡς καὶ τὴν τῆς μιᾶς ἡμέρας
 φροντίδα ἀρκεῖν εἰς τὸ κακοῦν ἡμᾶς καὶ συντριβεῖν.

Ἄλλ' ὅμως τοσοῦτων εἰρημένων καὶ τηλικούτων, ἢ-
 20 μεις ὑπὲρ μὲν τούτων μεριμνῶμεν, ὑπὲρ δὲ τῶν ἐν τοῖς
 οὐρανοῖς οὐκέτι, ἀλλ' ἀντιστρέψαμεν τὴν τάξιν, ἐκατέρωθεν
 μαχόμενοι τοῖς λεγομένοις. Σκόπει γὰρ μὴ ζητεῖτε τὰ πα-
 ρόντα, φησί, καθόλου· ἡμεῖς δὲ ταῦτα ζητοῦμεν διηνεκῶς.
 Ζητεῖτε τὰ ἐπουράνια, φησὶν ἡμεῖς δὲ οὐδὲ μικρὰν ὥραν
 25 ἐκεῖνα ζητοῦμεν, ἀλλ' ὅσην ὑπὲρ τῶν βιωτικῶν ἐπιδεικνύ-
 μεθα τὴν μέριμναν, ισοσάτην ἐν τοῖς πνευματικοῖς ἔχομεν
 τὴν ὀλιγωρίαν, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῶ πλείονα. Ἄλλ' οὐκ
 ἀεὶ ταῦτα προχωρεῖ, οὐδὲ ἀεὶ ταῦτα ἐνδέχεται. Ἴδου δέκα

παλλάξω ἀπὸ περιττὰς φροντίδας. Διότι καὶ ἂν σήμερον μεριμνήσης διὰ τὴν αὔριον, καὶ αὔριον πάλιν θὰ μεριμνήσης. Διατὶ λοιπὸν τὸ περιττόν; Διατὶ καταναγκάζεις τὴν ἡμέραν νὰ λαμβάνῃ περισσότερον ἀπὸ τὴν ταλαιπωρίαν ποὺ ἔτυχε νὰ ἔχῃ, καὶ μαζὶ μὲ τοὺς ἰδικούς της κόπους προσθέτεις καὶ τὸ φορτίον τῆς ἐπομένης ἡμέρας, καὶ ὅλα αὐτὰ καθ' ἣν στιγμὴν ὡς πρὸς τίποτε δὲν πρόκειται νὰ ἀνακουφίσης τὴν ἄλλην ἡμέραν ἀπὸ τὴν προσθήκην ποὺ γίνεται, παρὰ μόνον θὰ φανερώσης περίσσευμα περιττῶν κόπων; Διὰ νὰ τοὺς ψέξῃ δὲ περισσότερον, ὡσὰν σχεδὸν νὰ ἔδωσε ψυχὴν εἰς τὸν χρόνον, τὸν παρουσιάζει ὡς ἀδικούμενον καὶ νὰ φωνάζῃ ἐναντίον αὐτῶν διὰ τὴν περιττὴν καταπόνησίν του. Καὶ βέβαια ἔλαβες τὴν ἡμέραν, διὰ νὰ φροντίζῃς διὰ τὰ ἀνήκοντα εἰς αὐτήν. Ἐξ αἰτίας τίνος λοιπὸν προσθέτεις εἰς αὐτὴν καὶ τὰ τῆς ἐπομένης; μήπως δὲν εἶναι ἀρκετὸν φορτίον ἢ ἰδικὴ της φροντίς; διατὶ λοιπὸν τὴν βαρύνεις περισσότερον; Ὅταν δὲ ὁ νομοθέτης λέγῃ αὐτά, καὶ αὐτὸς ποὺ πρόκειται νὰ σὲ δικάσῃ, ἀναλογίσου τὰς ἀγαθὰς ἐλπίδας ποὺ προβάλλει ἔμπροσθέν μας, ὅταν ὁ ἴδιος ἐπιβεβαιώσῃ, ὅτι αὐτὴ ἡ ζωὴ εἶναι γεμάτη ἀπὸ ταλαιπωρίας καὶ κόπους, ὥστε νὰ εἶναι ἀρκετὴ καὶ ἡ φροντίς τῆς μιᾶς ἡμέρας νὰ μᾶς βλάβῃ καὶ νὰ μᾶς συντρίψῃ.

Ἄλλ' ὅμως ἂν καὶ ἔχουν λεχθῆ τόσα πολλὰ καὶ τόσον σπουδαῖα, ἡμεῖς φροντίζομεν μὲν διὰ τὰ ἐπίγεια, ἀλλὰ δὲν φροντίζομεν καθόλου διὰ τὴν οὐράνια, ἀλλ' ἀντεστρέψαμεν τὴν τάξιν, πολεμοῦντες καὶ ἀπὸ τὰς δύο πλευρὰς τοὺς λόγους του. Πρόσεξε λοιπόν· μὴ ζητεῖτε, μᾶς λέγει, καθόλου τὰ παρόντα· ἡμεῖς ὅμως ζητοῦμεν αὐτὰ συνεχῶς. Ζητεῖτε, λέγει, τὰ ἐπουράνια· ἡμεῖς ὅμως οὔτε ἐπὶ ἐλαχίστην ὥραν ζητοῦμεν ἐκεῖνα, ἀλλ' ἀντιθέτως ὄσῃν μέριμναν καταβάλομεν διὰ τὰ βιωτικά, τόσῃν ἀδιαφορίαν ἐπιδεικνύομεν διὰ τὰ πνευματικά, μάλιστα δὲ καὶ πολὺ μεγαλυτέραν. Ἄλλ' ὅμως δὲν ἡμπορεῖ νὰ γίνεται πάντοτε αὐτό, οὔτε πάντοτε εἶναι δυνατὸν αὐτὰ νὰ συμβαίνουν. Καλά, περιφρονοῦμεν τοὺς

ἡμέρας καταφρονοῦμεν, ἰδοὺ εἴκοσιν, ἰδοὺ ἑκατόν· οὐκ ἀνάγκη πάντως ἀπελθεῖν, καὶ ἐμπεσεῖν εἰς τὰς τοῦ δικάζοντος χεῖρας; Ἄλλ' ἔχει παραμυθίαν ἢ ἀναβολή. Καὶ ποία παραμυθία, τὸ καθ' ἑκάστην ἡμέραν προσδοκᾶν κόλασιν καὶ
 5 τιμωρίαν; Εἰ γὰρ θούλει παραμυθίαν τινὰ ἀπὸ τῆς ἀναβολῆς ταύτης λαβεῖν, λάβε τὴν ἀπὸ τῆς μετανοίας καρπούμενος διόρθωσιν. Καὶ γὰρ εἰ τὸ μέλλειν τὴν τιμωρίαν παραψυχὴν τινα εἶναι νομίζεις, πολλῶ μᾶλλον κέρδος τὸ μὴ περιπεσεῖν τῇ τιμωρίᾳ.

10 Καταχρησώμεθα τοίνυν τῇ μελλήσει ταύτῃ πρὸς τὸ παντελῶς ἀπαλλαγῆναι τῶν ἐπικειμένων δεινῶν. Οὐδὲ γὰρ φορτικόν, οὐδὲ ἐπαχθές τι τῶν ἐπιταχθέντων ἐστίν· ἀλλ' οὕτως εὐκόλα πάντα καὶ ράδια, ὡς προαίρεσιν μόνον εἰσενεγκόντας γνησίαν πάντα δυνηθῆναι ἀνύσαι, καὶ μυσίων ὄ-
 15 μεν ὑπεύθυνοι πλημμελημάτων. Καὶ γὰρ ὁ Μανασσῆς μιάσματα ἄπειρα ἦν τειολμηκῶς· καὶ γὰρ κατὰ τῶν ἀγίων τὰς χεῖρας ἐξείεινε, καὶ τὰ θδελύγματα εἰς τὸν ναὸν εἰσήγαγε, καὶ φόνων τὴν πόλιν ἐνέπλησε, καὶ πολλὰ ἕτερα εἰργάσατο συγγνώμης μείζονα· ἀλλ' ὅμως μετὰ τὴν ἰοσαύτην
 20 καὶ τηλικαύτην παρανομίαν, ἅπαντα ἀπενίψατο ἐκεῖνα. Πῶς καὶ τίνι τρόπῳ; Μετανοία καὶ συγγνώμη.

5. Οὐ γὰρ ἐστίν, οὐκ ἔστιν οὐδὲν ἀμάρτημα, ὅπερ οὐκ εἶκει καὶ παραχωρεῖ τῇ τῆς μετανοίας δυνάμει, μᾶλλον δὲ τῇ τοῦ Χριστοῦ χάριτι. Καὶ γὰρ ἂν μεταβαλώμεθα μόνον,
 25 αὐτὸν ἔχομεν συνεφαπτόμενον ἡμῖν· καὶ θελήσης γενέσθαι καλός, οὐδεὶς ὁ κωλύων· μᾶλλον δὲ ἔστι μὲν ὁ κωλύων, ὁ διάβολος, οὐ μὴν ἰσχύει, σοῦ τὰ ἄριστα προαιρουμένου, καὶ

λόγους του ἐπὶ δέκα ἡμέρας, ἐπὶ εἴκοσιν, ἐπὶ ἑκατόν· μὰ δὲν πρέπει τέλος πάντων νὰ ἐπιστρέψωμεν καὶ νὰ πέσωμεν εἰς τὰ χέρια αὐτοῦ ποῦ δικάζει; Ἴσως ὅμως παρέχει παρηγορίαν ἢ ἀναβολή. Καὶ ποία εἶναι ἡ παρηγορία, τὸ νὰ ἀναμένης καθημερινῶς κόλασιν καὶ τιμωρίαν; Διότι ἐὰν θέλης κάποιαν παρηγορίαν νὰ ἔχης ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀναβολήν, λάβε τὴν διόρθωσιν ποῦ προέρχεται ἀπὸ τὴν μετάνοιαν. Διότι καὶ ἂν νομίζης ὅτι ἡ ἀναβολὴ τῆς τιμωρίας ὅτι σοῦ παρέχει κάποιαν ἀνακούφισιν, πολὺ μεγαλύτερον εἶναι τὸ κέρδος τὸ νὰ μὴ ὑποπέσης εἰς τὴν τιμωρίαν.

Ἄς χρησιμοποιήσωμεν λοιπὸν αὐτὴν τὴν ἀναβολήν, ὥστε νὰ ἀπαλλαγῶμεν ἐντελῶς ἀπὸ τὰ ἐπικείμενα κακά. Διότι δὲν εἶναι κανένα ἀπὸ τὰ παραγγέλματά του οὔτε φορτικὸν οὔτε καὶ βαρὺ, ἀλλ' εἶναι ὅλα τόσο εὔκολα καὶ εὐἄρμιστα, ὥστε ἐὰν προσφέρωμεν μόνον γνησίαν προαίρεσιν θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ τὰ ἐφαρμόσωμεν καὶ ἂν ἀκόμη εἴμεθα ὑπεύθυνοι μυρίων ἀμαρτημάτων. Διότι καὶ ὁ Μανασσῆς εἶχε διαπράξει ἅπειρα ἀνουσιουργήματα καθόσον καὶ ἤπλωσε τὰ χέρια του κατὰ τῶν ἀγίων, καὶ τὰ εἰδωλα εἰσήγαγεν εἰς τὸν ναόν, καὶ μὲ φόνους ἐγέμισε τὴν πόλιν, καὶ πολλὰ ἄλλα διέπραξε ποῦ ἦσαν μεγαλύτερα συγχωρήσεως¹⁸. ἀλλ' ὅμως μετὰ ἀπὸ τὴν τόσην καὶ τόσο μεγάλην παρανομίαν, ὅλα γενικῶς ἐκεῖνα τὰ ἀμαρτήματά του τὰ ἀπέπλυνε. Πῶς καὶ μὲ ποῖον τρόπον; Μὲ τὴν μετάνοιαν καὶ τὴν διάθεσίν του.

5. Διότι δὲν ὑπάρχει, δὲν ὑπάρχει κανὲν ἀμάρτημα, τὸ ὁποῖον νὰ μὴ ὑποχωρῇ καὶ νὰ μὴ παραμερίζῃ ἐμπρὸς εἰς τὴν δύναμιν τῆς μετανοίας, μᾶλλον δὲ ἐμπρὸς εἰς τὴν χάριν τοῦ Χριστοῦ. Διότι ἀπλῶς καὶ μόνον ἂν ἀλλάξωμεν διάθεσιν, ἔχομεν αὐτὸν συμβοηθὸν μας· ἐὰν πάλιν θελήσης νὰ γίνῃς καλός, κανεὶς δὲν σ' ἐμποδίζει· μᾶλλον δὲ ὑπάρχει μὲν αὐτὸς ποῦ σ' ἐμποδίζει, δηλαδὴ ὁ διάβολος, ἀλλ' ὅμως δὲν ἔχει τὴν δύναμιν· λαμβάνεις τὴν ἀπόφασιν νὰ πράξης τὰ ἄριστα; ἔτσι, μὲ τὴν ἐνέργειάν σου αὐτὴν, προσελ-

ταύτη τὸν Θεὸν ἐπιπομπόμενον πρὸς οὐμαχίαν. Ἐὰν δὲ οὐ
 μὴ βουληθῆς, ἀλλ' ἀποπηδήσης, πῶς σου προσιήσεται; Οὐδὲ
 γὰρ ἀνάγκη καὶ θία, ἀλλ' ἐκόντια βούλειαι σώζεσθαι. Εἰ
 γὰρ αὐτὸς οἰκείην ἔχων μισοῦντά σε καὶ ἀποσιρεφόμενον,
 5 καὶ συνεχῶς ἀποπηδῶντα καὶ φεύγοντα, οὐκ ἂν ἔλοιιο κατέ-
 χειν, καὶ ταῦτα δεόμενος αὐτοῦ τῆς διακονίας· πολλῶ μάλ-
 λον ὁ Θεός, ὁ μὴ διὰ τὴν οἰκείαν χρείαν, ἀλλὰ διὰ τὴν σὴν
 σωτηρίαν πάντα ποιῶν, οὐκ ἂν ἔλοιτό σε πρὸς θίαν κατέ-
 χειν ὥσπερ οὖν ἐὰν προαίρεσιν ἐπιδείξῃ μόνον, οὐκ ἂν
 10 ἔλοιτό σε ποτε προέσθαι, οὐδ' ἂν ὀτιοῦν ὁ διάβολος ποιῇ.

Ὡστε ἡμεῖς αἴτιοι τῆς ἀπωλείας τῆς ἡμετέρας ἐσμέν.
 Οὐδὲ γὰρ προσερχόμεθα αὐτῷ, οὐδὲ ἐντυγχάνομεν, οὐδὲ
 παρακαλοῦμεν, ὡς χρεῖ· ἀλλὰ κἂν προσέλθωμεν, τοῦτο ποι-
 οῦμεν οὐχ ὡς ὀφείλοντες λαβεῖν, οὐδὲ μετὰ τῆς προσηκού-
 15 σης πίστεως, οὐδὲ ὡς ἀπαιτοῦντες, ἀλλὰ χασμῶμενοι καὶ
 ἀναπεπιωκότες πάντα ποιῶμεν. Καίτοιγε βούλειαι ἀπαι-
 τεῖσθαι παρ' ἡμῶν ὁ Θεός, καὶ χάριν ἔχει σοι τούτου πολ-
 λήν. Μόνος γὰρ οὗτος ὁ χρεώσις, ὅταν ἀπαιτῆται, χάριν
 ἔχει, καὶ ἂ μὴ ἐδανείσαμεν δίδωσι. Κἂν μὲν σφοδρῶς ἴδῃ
 20 ἐπικείμενον τὸν ἀπαιτοῦντα, καὶ ἂ μὴ ἔλαβε παρ' ἡμῶν κα-
 ταβάλλει· ἂν δὲ νωθρῶς, καὶ αὐτὸς διαναβάλλεται, οὐ διὰ
 τὸ μὴ βούλεσθαι δοῦναι, ἀλλ' ἐπειδὴ παρ' ἡμῶν ἡδέως ἔχει
 ἀπαιτεῖσθαι. Διὰ τοῦτό σοι καὶ ὑπόδειγμα εἶπεν ἐκείνου
 τοῦ φίλου τοῦ νύκτιω παραγενομένου καὶ ἄριον αἰτοῦντος,
 25 καὶ τοῦ δικαστοῦ τοῦ τὸν Θεὸν μὴ φοβουμένου, μηδὲ ἀνθρώ-
 πους ἐντιρομένου.

Καὶ οὐκ ἔστιν μέχρι τῶν παραδειγμάτων, ἀλλὰ καὶ ἐπ'
 αὐτῶν αὐτὸ τῶν ἔργων ἔδειξεν, ἠνίκα τὴν Φοινίκισσαν ἐ-
 κείνην γυναῖκα τῆς μεγάλης δωρεᾶς ἐμπλήσας ἐξέπεμψε.

19. Πρὸβλ. Λουκᾶ 11, 5 ἔ.

20. Πρὸβλ. Λουκᾶ 18, 2 ἔ.

κύεις τὸν Θεὸν σύμμαχόν σου. Ἄν ὅμως σὺ δὲν θελήσῃς, ἀλλ' ἀποσκιρτήσῃς, πῶς θὰ σὲ προστατεύσῃ; Διότι θέλει νὰ σὲ σώσῃ ὄχι κατ' ἀνάγκην καὶ διὰ τῆς βίας, ἀλλὰ μὲ τὴν θέλησίν σου. Διότι ἐὰν σὺ ὁ ἴδιος, ἔχων ὑπηρέτην, ὁ ὁποῖος σὲ μισεῖ καὶ σὲ ἀποστρέφεται καὶ συνεχῶς ἀποσκιρτᾷ καὶ φεύγει, δὲν θὰ ἤθελες φυσικὰ νὰ τὸν κρατήσῃς κοντὰ σου, καὶ αὐτὰ παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἔχεις ἀνάγκην τῆς ὑπηρεσίας του, πολὺ περισσότερον ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος ὅλα τὰ κάμνει ὄχι ἀπὸ ἰδικὴν του ἀνάγκην, ἀλλὰ διὰ τὴν ἰδικὴν σου σωτηρίαν, δὲν θὰ ἤθελε νὰ σὲ κρατᾷ διὰ τῆς βίας· ὅπως ἀκριβῶς πάλιν, ἐὰν μόνον ἐπιδείξῃς ἀγαθὴν διάθεσιν, δὲν θὰ ἤθελε σὲ ἐγκαταλείψει ποτέ, οὔτε καὶ ἂν ἀκόμη μεταχειρίζεται ὁ διάβολος τὰ πάντα.

Ὡστε ἡμεῖς εἴμεθα αἴτιοι τῆς καταστροφῆς μας. Διότι δὲν προσφεύγομεν εἰς αὐτόν, οὔτε τὸν συναναστρεφόμεθα, οὔτε τὸν παρακαλοῦμεν ὅπως πρέπει· ἀλλὰ καὶ ἂν καταφύγωμεν εἰς αὐτόν, αὐτὸ τὸ κάμνομεν ὄχι ὡσὰν ἐκείνους ποὺ ὀφείλουν νὰ λάβουν, οὔτε μὲ τὴν ἀρμόζουσαν πίστιν, οὔτε τὸ ζητοῦμεν ἐπιμόνως, ἀλλὰ τὸ κάμνομεν πάντοτε μὲ νωθρότητα καὶ μὲ ἀδιαφορίαν. Καὶ βέβαια ὁ Θεὸς θέλει νὰ ζητοῦμεν ἀπ' αὐτόν καὶ εὐχαριστεῖται πάρα πολὺ μ' αὐτό. Διότι αὐτὸς εἶναι ὁ μοναδικὸς χρεωφειλέτης, ὁ ὁποῖος ὅταν τοῦ ζητοῦμεν, εὐχαριστεῖται καὶ μᾶς δίδει αὐτὰ ποὺ δὲν τοῦ ἐδανείσαμεν. Καὶ ἂν μὲν ἰδῆ αὐτόν ποὺ ζητεῖ νὰ ἴσταται ἐμπρὸς του μὲ πολλὴν ἐπιμονήν, δίδει καὶ αὐτὰ ποὺ δὲν ἔλαβεν ἀπὸ ἡμᾶς· ἂν ὅμως τὸν ἰδῆ μὲ νωθρότητα καὶ ὁ ἴδιος ἀναβάλλει τὴν χορηγίαν, ὄχι ἐπειδὴ δὲν θέλει νὰ δώσῃ, ἀλλ' ἐπειδὴ τὸν εὐχαριστεῖ νὰ τοῦ τὰ ζητοῦμεν. Διὰ τοῦτο καὶ σοῦ ἀνέφερε τὸ παράδειγμα ἐκείνου τοῦ φίλου, ποὺ ἦλθε νύκτα καὶ ἐζήτηι ἄρτον¹⁹, καὶ τοῦ δικαστοῦ ποὺ δὲν ἐφοβεῖτο τὸν Θεόν, οὔτε ἐντρέπετο τοὺς ἀνθρώπους²⁰.

Καὶ δὲν ἐσταμάτησε μόνον εἰς τὰ παραδείγματα, ἀλλὰ τὸ ἀπέδειξεν αὐτὸ καὶ μὲ τὰ ἔργα του, ὅταν ἀπεμάκρυνεν ἐκείνην τὴν φοινίκισσαν γυναῖκα ἀφοῦ τὴν ἐγέμισε μὲ

Διὰ μὲν γὰρ ταύτης, ὅτι καὶ τὰ μὴ προσήκοντα τοῖς ἀπαι-
 τοῦσι σφοδρῶς δίδωσιν, ἔδειξεν. «Οὐ γὰρ καλόν ἐστι», φη-
 σί, «λαθεῖν τὸν ἄριον τῶν τέκνων καὶ δοῦναι τοῖς κυναρί-
 οισ». Ἄλλ' ὅμως ἔδωκεν, ἐπειδὴ σφόδρα αὐτὸν ἀπήτησε.
 5 Διὰ δὲ τῶν Ἰουδαίων ἐδήλωσεν, ὅτι τοῖς ραθυμοῦσιν οὐδὲ
 τὰ αὐτῶν δίδωσιν. Οὐκοῦν ἔλαβον ἐκεῖνοι οὐδέν, ἀλλὰ τὰ
 αὐτῶν ἀπώλεσαν. Καὶ οὗτοι μὲν, ἐπειδὴ μὴ ἤτησαν, οὐδὲ
 τὰ ἴδια ἔλαβον· ἐκείνη δέ, ἐπειδὴ σφοδρῶς ἐπειτέθη, καὶ
 τὰ ἀλλότρια ἴσχυσεν ἐκδικῆσαι, καὶ τὰ τῶν τέκνων ἔλαβε
 10 τὸ κυνάριον. Τοσοῦτον ἡ προσεδροία ἀγαθόν. Κἂν γὰρ κύων
 ἦς, προσεδρεύων προτιμηθῆσῃ τοῦ τέκνου ραθυμοῦντος· ὅ-
 σα γὰρ οὐκ ἀνύει ἢ φιλία, ισοσῶτα ἤνυσεν ἢ προσεδροία.
 Μὴ τοίνυν λέγε, ὅτι ἐχθρός μου ἐστὶν ὁ Θεός, καὶ οὐκ εἰσα-
 κούσεται. Εὐθέως σοι ἀποκρίνεται συνεχῶς ἐνοχλοῦντι· εἰ
 15 καὶ μὴ διὰ τὸ εἶναι φίλον, ἀλλὰ διὰ τὸ προσεδρεύειν· καὶ
 οὔτε ἢ ἐχθρα, οὔτε ἢ ἀκαιρία, οὔτε ἄλλο οὐδὲν γίνεται
 κώλυμα. Μὴ εἶπης, οὐκ εἰμὶ ἄξιος, καὶ οὐκ εὐχομαι· καὶ
 γὰρ ἢ Συροφοινίκισσα τοιαύτη ἦν. Μὴ εἶπης, ὅτι πολλὰ
 ἥμαρτον, καὶ οὐ δύναμαι παρακαλέσαι τὸν ὠργισμένον· οὐ
 20 γὰρ τὴν ἀξίαν ὁ Θεὸς σκοπεῖ, ἀλλὰ τὴν γνώμην. Εἰ γὰρ
 τὸν ἄρχοντα τὸν τὸν Θεὸν μὴ φοβούμενον, μηδὲ ἀνθρώπους
 αἰσχυρόμενον ἔκαμψεν ἢ χήρα· πολλῶ μᾶλλον τὸν ἀγαθὸν
 ἐπισπάσεται ἢ συνεχῆς ἐντευξις. Ὅσοι κἂν μὴ φίλος ἦς,
 κἂν μὴ τὰ ὀφειλόμενα ἀπαιτῆς, κἂν τὰ παιρῶνα κατεδηδο-
 25 κῶς ἦς, καὶ πολὺν χρόνον ἐξ ὄψεως γενόμενος, κἂν ἄτιμος,
 κἂν πάντων ἔσχατος, κἂν ὀργιζομένῳ, κἂν ἀγανακτοῦν-
 τι προσέλθης· θέλησον μόνον εὐξασθαι καὶ ἐπανελθεῖν, καὶ

μεγάλην δωρεάν. Διότι δι' αὐτῆς ἔδειξεν, ὅτι δίδει εἰς αὐτοὺς πού ζητοῦν μὲ ἐπιμονὴν καὶ αὐτὰ πού δὲν τοὺς ἀνήκουν. «Διότι, λέγει, «δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ πάρῃς τὸν ἄρτον τῶν παιδιῶν καὶ νὰ τὸν δώσῃς εἰς τὰ σκυλιά»²¹. ἄλλ' ὅμως τὸν ἔδωσεν ἐπειδὴ τὸν ἐζήτησε μὲ μεγάλην ἐπιμονήν. Διὰ τῶν Ἰουδαίων δὲ κατέστησε φανερόν, ὅτι εἰς τοὺς ὀκνηροὺς δὲν δίδει οὔτε τὰ ἰδικά των. Ἐκεῖνοι λοιπὸν δὲν ἔλαβον τίποτε, ἀλλ' ἔχασαν καὶ τὰ ἰδικά των. Καὶ αὐτοὶ μὲν, ἐπειδὴ δὲν ἐζήτησαν, δὲν ἔλαβαν οὔτε τὰ ἰδικά των, ἐκείνη ὅμως, ἐπειδὴ ἐπετέθη μὲ πολλὴν ἐπιμονήν, καὶ τὰ ξένα κατῴρθωσε νὰ διεκδικήσῃ καὶ νὰ λάβῃ καὶ τὸ σκυλάκι ἔλαβεν αὐτὰ πού ἀνήκαν εἰς τὰ τέκνα. Τόσον μεγάλον ἀγαθὸν εἶναι ἢ ἐπιμονή. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη εἶσαι σκύλος, ἐπιμένων θὰ προτιμηθῆς ἀπὸ τὸ τέκνον πού εἶναι ὀκνηρόν· διότι ὅσα δὲν κατορθώνει ἢ φιλία, τόσον περισσότερα ἐπέτυχεν ἢ μετ' ἐπιμονῆς ζήτησις. Μὴ λέγῃς, λοιπὸν, ὅτι 'ὁ Θεὸς εἶναι ἐχθρὸς μου καὶ δὲν θὰ μὲ εἰσακούσῃ'. Ἀμέσως σοῦ ἀπαντᾷ ὅταν συνεχῶς τὸν ἐνοχλῆς· ἂν καὶ ὄχι ἐπειδὴ εἶσαι φίλος του, ἀλλὰ ἐξ αἰτίας τῆς ἐπιμονῆς σου· καὶ οὔτε ἢ ἐχθρα, οὔτε ἢ ἀκατάλληλος περίστασις, οὔτε τίποτε ἄλλο γίνεται ἐμπόδιον. Νὰ μὴ εἰπῆς 'Δὲν εἶμαι ἄξιος καὶ δὲν προσεύχομαι'· διότι καὶ ἡ Συροφοινίκισσα τέτοια ἦτο. Νὰ μὴ εἰπῆς, ὅτι 'διέπραξα πολλὰ ἁμαρτήματα καὶ δὲν ἤμπορῶ νὰ παρακαλέσω τὸν ὀργισμένον Θεόν'· διότι ὁ Θεὸς δὲν ἐξετάζει τὴν ἀξίαν, ἀλλὰ τὴν διαθέσιν. Διότι ἐὰν τὸν ἄρχοντα πού δὲν ἐφοβεῖτο τὸν Θεόν, οὔτε πού δὲν ἐντρέπετο τοὺς ἀνθρώπους, τὸν ἐλύγισεν ἢ χήρα, πολὺ περισσότερον θὰ ἀποσπάσῃ τὸ ἀγαθὸν ἢ συνεχῆς παράκλησις. Ὡστε καὶ ἂν δὲν εἶσαι φίλος του, καὶ ἂν δὲν ζητῆς αὐτὰ πού σοῦ ὀφείλει, καὶ ἂν ἔχῃς καταδαπανήσῃ τὰ πατρικά, καὶ ἀπουσίαζες ἐπὶ πολὺν χρόνον ἀπὸ κοντά του, καὶ ἂν εἶσαι περιφρονημένος, καὶ ἂν εἶσαι ὁ τελευταῖος ὄλων, καὶ ἂν προσέλθῃς τὴν στιγμὴν πού εἶναι ὀργισμένος καὶ ἀγανακτισμένος, θέλησε μόνον νὰ προσευχηθῆς καὶ νὰ ἐπιστρέψῃς καὶ ὅλα

πάντα ἀπολήψη, καὶ τὴν ὀργὴν καὶ τὴν καταδίκην σβέσεις εὐθέως.

Ἄλλ' ἰδοὺ εὐχομαι, φησί, καὶ οὐδὲν γίνεται πλεόν. Οὐ γὰρ εὐχὴ καὶ ἐκείνους· οἷον τὴν Συροφοινίκισσαν λέγω, 5 καὶ τὸν φίλον τὸν ἄωρὶ παραγενόμενον, καὶ τὴν χήραν τὴν συνεχῶς ἐνοχλοῦσαν τὸν δικαστήν, καὶ τὸν υἱὸν τὸν τὰ πατρῶα καταναλώσαντα. Εἰ γὰρ οὕτως ἠὔχου, ταχέως ἐπειτύγχανες. Καὶ γὰρ εἰ καὶ ὑβρίσθη, Παιτὴρ ἐστὶ καὶ εἰ ὄργισται, φιλόπαις ἐστὶ καὶ ἐν ζητεῖ μόνον, οὐ δίκην λαβεῖν τῶν 10 ὑβρεων, ἀλλ' ἰδεῖν σε μεταμελόμενον καὶ παρακαλοῦντα.

6. Ὅφελον καὶ ἡμεῖς οὕτω διεθερμάνθημεν, ὡς ἐκεῖνα τὰ σπλάγχνα πρὸς τὴν ἀγάπην διανίσταται τὴν ἡμετέραν. Ἄλλ' ἀφορμὴν ἐπιζητεῖ μόνον τοῦτο τὸ πῦρ· κἂν μικρὸν αὐτῷ παράσχῃς σπινθῆρα, ὀλόκληρον ἀνάπτεις φλόγα εὐεργεσίας. Οὐδὲ γὰρ ἐπειδὴ ὑβρίζεται, ἀγανακτεῖ, ἀλλ' ἐπειδὴ 15 σὺ ὁ ὑβρίζων εἶ, καὶ ταύτη γινόμενος πάροινος. Εἰ γὰρ ἡμεῖς πονηροὶ ὄντες, τῶν παιδῶν ὑβριζόντων, ὑπὲρ ἐκείνων ἀλγοῦμεν, πολλῶ μᾶλλον ὁ Θεός, ὁ μηδὲ ὑβρισθῆναι δυνάμενος, ὑπὲρ σοῦ τοῦ ὑβρικότιος ἀγανακτεῖ. Εἰ ἡμεῖς οἱ φύσει 20 ἀγαπῶντες, πολλῶ μᾶλλον ὑπὲρ φύσιν φιλόστοργος. «Εἰ γὰρ καὶ ἐπιλάθοιτο», φησί, «γυνὴ τὰ ἔκγονα τῆς κοιλίας αὐτῆς, ἀλλ' ἐγὼ οὐκ ἐπιλήσομαί σου».

Προσέλθωμεν τοίνυν αὐτῷ καὶ εἴπωμεν «Ναί, Κύριε· καὶ γὰρ τὰ κυνάρια ἐσθίει ἀπὸ τῶν ψυχίων τῶν πιπτόντων 25 ἀπὸ τῆς τραπέζης τῶν κυρίων αὐτῶν». Προσέλθωμεν εὐκαίρως ἀκαίρως· μᾶλλον δὲ οὐδέποτε ἐστὶν ἀκαίρως προσελθεῖν· ἄκαιρον γὰρ τὸ μὴ διηνεκῶς προσιέναι. Τὸν γὰρ ἐπιθυμοῦντα διδόναι διαπαντός εὐκαιρον αἰτεῖν. Ὡσπερ γὰρ

22. Ἦσ. 49, 15.

23. Ματθ. 15, 27.

θά τὰ ἀποκτήσης, καὶ ἀμέσως θὰ σβήσης τὴν ὀργὴν καὶ τὴν καταδίκην.

Ἄλλὰ νά, θὰ εἶπῃ κάποιος, προσεύχομαι καὶ δὲν γίνεται τίποτε πλέον. Διότι δὲν προσεύχεσαι ὅπως ἐκεῖνοι· ἐπὶ παραδείγματι ὡσάν τὴν Συροφοινίκισσαν, καὶ τὸν φίλον ποῦ ἐπῆγεν εἰς ἀκατάλληλον ὥραν, καὶ τὴν χήραν ποῦ ἐνοχλοῦσε συνεχῶς τὸν δικαστήν, καὶ τὸν υἱὸν ποῦ κατέφαγε τὴν πατρικὴν περιουσίαν. Διότι ἐὰν ἔτσι προσήυχεσο, ἀμέσως θὰ τὸ ἐπιτύχανες. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη ὑβρίσθῃ, εἶναι πατέρας· καὶ ἐὰν ἔχη ὀργισθῆ, ἀγαπᾷ τὰ τέκνα του· καὶ ἓνα μόνον ζητεῖ, ὅχι νὰ πάρῃ ἐκδίκησιν διὰ τὰς ὑβρεις, ἀλλὰ νὰ σὲ ἰδῇ μετανοοῦντα καὶ νὰ τὸν παρακαλῆς.

6. Ἐπρεπε καὶ ἡμεῖς ἔτσι νὰ εἴχομεν θερμανθῆ, ὅπως ἐκεῖνα τὰ σπλάγχνα τὰ ὁποῖα προστρέχουν πρὸς τὴν ἰδικήν μας ἀγάπην. Ἄλλ' ὅμως ἀφορμὴν θέλει μόνον αὐτὴ ἡ φωτιά· καὶ ἂν δώσης εἰς αὐτὴν μικρὸν σπινθῆρα, ἀνάπτεις ὀλόκληρον φλόγα εὐεργεσίας. Διότι δὲν ἀγανακτεῖ ἐπειδὴ ἔχει ὑβρισθῆ, ἀλλ' ἐπειδὴ σὺ εἶσαι αὐτὸς ποῦ ὑβρίζεις καὶ ἔχεις γίνεαι ὡσάν μέθυσος ἐξ αὐτῆς. Διότι ἐὰν ἡμεῖς ποῦ εἴμεθα πονηροί, ὅταν μᾶς ὑβρίζουν τὰ παιδιά μας, λυπούμεθα δι' ἐκεῖνα, πολὺ περισσότερον ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑβρίζεται, ἀγανακτεῖ ἐναντίον σοῦ ποῦ ὑβρίζεις. Ἐὰν ἡμεῖς ποῦ ἀγαπῶμεν ἐκ φύσεως, πολὺ περισσότερον ἀγαπᾷ αὐτὸς ποῦ εἶναι φιλόστοργος ὑπὲρ φύσιν. «Διότι καὶ ἂν ἐλησμονήσῃ», λέγει, «ἡ γυναῖκα τὰ τέκνα τῆς κοιλίας της, ἐν τούτοις ἐγὼ δὲν θὰ σὲ λησμονήσω»²².

Ἄς προσέλθωμεν λοιπὸν εἰς αὐτὸν καὶ ἄς εἰποῦμεν· «Ναί, Κύριε· διότι καὶ τὰ σκυλάκια τρῶνε ἀπὸ τὰ ψίχουλα ποῦ πίπτουν ἀπὸ τὴν τράπεζαν τῶν κυρίων των»²³. Ἄς προσέλθωμεν ἐγκαίρως, ἀκαίρως· μᾶλλον δὲ ποτὲ δὲν εἶναι ἀκατάλληλος ἡ ὥρα διὰ νὰ προσέλθωμεν· διότι ἀκατάλληλος καιρὸς εἶναι τὸ συνεχῶς νὰ μὴ προσερχώμεθα. Διότι αὐτὸν ποῦ ἐπιθυμεῖ νὰ δίδῃ, πάντοτε εἶναι κατάλληλος καιρὸς νὰ τοῦ ζητῆς. Διότι ὅπως ἀκριβῶς οὐδέποτε εἶναι

τὸ ἀναπνεῖν οὐδέποτε ἄκαιρον, οὕτως οὐδὲ τὸ αἰτεῖν, ἀλλὰ
 τὸ μὴ αἰτεῖν ἄκαιρον. Καὶ γὰρ καθάπερ τῆς ἀναπνοῆς δεό-
 μεθα ταύτης, οὕτω καὶ τῆς παρ' αὐτοῦ βοηθείας· κἂν θέλω-
 μεν, ραδίως αὐτὸν ἐπισπασόμεθα. Καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ προ-
 5 φήτης καὶ δεικνὺς τῆς εὐεργεσίας τὸ αἰεὶ παρεσκευασμένον,
 ἔλεγε· «Ὡς ὄρθρον ἔτοιμον εὐρήσομεν αὐτόν». Ὅσάκις γὰρ
 ἂν προσέλθωμεν, ἀναμένοντα τὰ παρ' ἡμῶν ὀφόμεθα. Εἰ δὲ
 οὐδὲν ἀπὸ τῆς πηγαζούσης αὐτοῦ ἀρετῆς ἀρούμεθα, ἡμέτε-
 ρον τὸ ἔγκλημα ἅπαν. Τοῦτο γοῦν καὶ Ἰουδαίοις ἐγκαλῶν
 10 ἔλεγε· «Τὸ δὲ ἔλεός μου ὡς νεφέλη πρωϊνὴ, καὶ ὡς δρόσος
 ὀρθρινὴ παραπορευομένη». Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· ἐ-
 γὼ μὲν τὰ παρ' ἑμανιοῦ ἅπαντα παρέσχον· ὑμεῖς δέ, ὥσπερ
 ἥλιος θερμὸς ἐπιῶν καὶ τὴν νεφέλην καὶ τὴν δρόσον δια-
 κρούεται καὶ ἀποκρούει, οὕτω διὰ τῆς πολλῆς πονηρίας
 15 τὴν ἄφαιτον ἀνεσιτείλατε φιλοτιμίαν. Ὁ καὶ αὐτὸ πάλιν προ-
 νοίας ἐστίν. Ὅτιαν γὰρ καὶ ἀναξίους ἴδῃ τοῦ παθεῖν εὖ,
 ἐπέχει τὰς εὐεργεσίας, ἵνα μὴ ραθύμους ἡμᾶς ἐργάσῃται.
 Ἄν δὲ μεταβαλώμεθα μικρόν, καὶ τοσοῦτον ὅσον γνῶναι
 20 ὅτι ἡμάρτομεν, ὑπὲρ τὰς πηγὰς ἀναβλύζει, ὑπὲρ τὸ πέλαγος
 χεῖται· καὶ ὅσῳ ἂν πλείονα λάβῃς, τοσοῦτω μᾶλλον χαίρει
 καὶ ταύτη πρὸς τὸ πλείονα δοῦναι διανίσταται πάλιν. Καὶ γὰρ
 πλοῦτον οἰκεῖον τὴν ἡμετέραν ἡγεῖται σωτηρίαν, καὶ τὸ δοῦ-
 ναι δαφυλῶς τοῖς αἰτιούσιν· ὅπερ οὖν καὶ ὁ Παῦλος δη-
 λῶν ἔλεγε· «Πλουτιῶν εἰς πάντας καὶ ἐπὶ πάντας τοὺς ἐπι-
 25 καλουμένους αὐτόν». Ὅτιαν γὰρ μὴ αἰτήσωμεν, τότε ὀργί-
 ζεται· ὅτιαν μὴ αἰτήσωμεν, τότε ἀποσιρέφεται. Διὰ τοῦτο

24. Ὡσηὲ 6, 3.

25. Ὡσηὲ 6, 4.

26. Ρωμ. 10, 12.

ἄκαιρον τὸ νὰ ἀναπνέη κανεὶς, ἔτσι οὔτε τὸ νὰ ζητῆ κανεὶς, ἀλλὰ ἄκαιρον εἶναι τὸ νὰ μὴ ζητῆ. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἔχομεν ἀνάγκην αὐτῆς τῆς ἀναπνοῆς, ἔτσι ἔχομεν ἀνάγκην καὶ ἀπὸ τὴν βοήθειαν αὐτοῦ· καὶ ἐὰν θέλωμεν, εὐκόλως ἠμποροῦμεν αὐτὸν νὰ τὸν προσελκύσωμεν πρὸς τὸ μέρος μας. Καὶ αὐτὸ δηλώνων ὁ προφήτης, καὶ δεικνύων ὅτι πάντοτε εἶναι προετοιμασμένη ἡ εὐεργεσία, ἔλεγεν· «Ὅτι θὰ εὕρωμεν αὐτὸν ἕτοιμον τὸ πρῶί»²⁴. Διότι κάθε φοράν πού θὰ προσερχόμεθα θὰ ἰδῶμεν νὰ περιμένη τὰς παρακλήσεις μας. Ἐὰν δὲ δὲν παίρνωμεν τίποτε ἀπὸ τὴν πηγάζουσαν ἐξ αὐτοῦ ἀρετὴν, ὅλον τὸ ἔγκλημα εἶναι ἰδικόν μας. Αὐτὸ λοιπὸν καταγγέλλων εἰς τοὺς Ἰουδαίους ἔλεγε· «Τὸ δὲ ἔλεός μου διέρχεται ἀπὸ ἐμπρὸς σας ὡσὰν πρωινὸν σύννεφον καὶ ὡσὰν πρωινὴ δροσιά»²⁵. Αὐτὸ δὲ πού λέγει ἔχει αὐτὴν τὴν σημασίαν· Ἐγὼ μὲν ὅλα τὰ ἰδικά μου σὰς τὰ ἔδωσα, σεῖς δέ, ὅπως ἀκριβῶς ὁ θερμὸς ἥλιος πού ἔρχεται καὶ ἀπομακρύνει καὶ ἀποκρύπτει καὶ τὸ σύννεφον καὶ τὴν δροσίαν, ἔτσι μὲ τὴν πολλὴν πονηρίαν κατηργήσατε τὴν ἀνεκδιήγητον γενναιοδωρίαν μου. Πρᾶγμα πού καὶ αὐτὸ πάλιν εἶναι δεῖγμα τῆς προνοίας του. Διότι, ὅταν ἰδῆ, ἐνῶ εἴμεθα ἀνάξιοι, νὰ εὐεργετούμεθα, διακόπτει τὰς εὐεργεσίας του, διὰ νὰ μὴ μᾶς κάμη ὀκνηρούς. Ἄν ὅμως ἀλλάξωμεν ὀλίγον, καὶ μάλιστα τόσον, ὅσον ν' ἀναγνωρίσωμεν ὅτι ἠμαρτήσαμεν, τότε ἀναβλύζει περισσότερον ἀπὸ τὰς πηγὰς καὶ ἐκχύει περισσότερον ἀπὸ τὸ πέλαγος· καὶ ὅσον περισσότερα θὰ λάβης, τόσον πῶς πολὺ χαίρεται· καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν προθυμοποιεῖται πάλιν διὰ νὰ δώσῃ περισσότερα. Καθόσον θεωρεῖ πλοῦτον ἰδικόν του τὴν ἰδικὴν μας σωτηρίαν καὶ τὸ νὰ δίδῃ ἀφθόνως εἰς αὐτοὺς πού ζητοῦν· πρᾶγμα λοιπὸν πού καὶ ὁ Παῦλος δηλώνων ἔλεγε· «Δίδων τὴν χάριν του πλουσίως εἰς ὅλους ἐκείνους πού τὸν ἐπικαλοῦνται»²⁶. Διότι ὅταν δὲν ζητήσωμεν, τότε ὀργίζεται· ὅταν δὲν ζητήσωμεν, τότε μᾶς ἀποστρέφεται. Ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἔγινε πτωχός, διὰ νὰ μᾶς κάμη πλουσίους· καὶ

ἐπιώχενυσεν, ἵνα ἡμᾶς πλουσίους ἐργάσῃται· διὰ τοῦτο καὶ πάντα ὑπέστη ἐκεῖνα, ἵνα ἡμᾶς ἐκκαλέσῃται πρὸς τὸ αἰτεῖν.

Μὴ τοίνυν ἀπογνῶμεν· ἀλλ' ἔχοντες τοσαύτας ἀφορμὰς καὶ χρησιὰς ἐλπίδας, κἂν καθ' ἐκάστην ἁμαρτάνωμεν τὴν
 5 ἡμέραν, προσίωμεν παρακαλοῦντες, δεόμενοι, τὴν ἄφεσιν τῶν πλημμελημάτων αἰτοῦντες. Οὕτω γὰρ καὶ πρὸς τὸ ἁμαρτάνειν ὀκνηρότεροι λοιπὸν ἐσόμεθα, καὶ τὸν διάβολον ἀποσοθήσομεν, καὶ τοῦ Θεοῦ τὴν φιλανθρωπίαν ἐκκαλεσόμεθα, καὶ τῶν μελλόντων ἐπιευξόμεθα ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλαν-
 10 θρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ἀκριβῶς δι' αὐτὸ ὑπέφερεν ὅλα ἐκεῖνα, διὰ νὰ μᾶς προτρέψη νὰ ζητοῦμεν.

Ἐπομένως ἄς μὴ ἀπελπιζώμεθα, ἀλλ' ἔχοντες τόσας ἀφορμὰς καὶ καλὰς ἐλπίδας, καὶ ἂν ἀκόμη ἀμαρτάνωμεν καθημερινῶς, ἄς προσερχώμεθα παρακαλοῦντες, ἱκετεύοντες, ζητοῦντες τὴν συγχώρησιν τῶν ἀμαρτημάτων μας. Διότι ἔτσι θὰ γίνωμεν πιὸ ὀκνηροὶ εἰς τὸ νὰ ἀμαρτάνωμεν, καὶ τὸν διάβολον θὰ ἐκδιώξωμεν, καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ θὰ ἀπαιτήσωμεν, καὶ θὰ ἐπιτύχωμεν τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΚΓ΄

Ματθ. 7, 1 - 23

«Μὴ κρίνετε, ἵνα μὴ κριθῆτε».

1. Τί οὖν; οὐ χροὶ τοῖς ἁμαρτάνουσι ἐγκαλεῖν; Καὶ
5 γὰρ ὁ Παῦλος τὸ αὐτὸ τοῦτο φησὶ μᾶλλον δὲ κάκει ὁ Χρι-
στὸς διὰ Παύλου, λέγων· «σὺ τί κρίνεις τὸν ἀδελφόν σου;
καὶ σὺ, τί ἐξουθενεῖς τὸν ἀδελφόν σου;». Καί, «σὺ τίς εἶ,
ὁ κρίνων ἀλλότριον οἰκέτην;». Καὶ πάλιν· «ὥστε μὴ πρὸ
καιροῦ τι κρίνετε, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ Κύριος». Πῶς οὖν
10 ἐτέρωθί φησιν· «ἐλεγξον, ἐπιτίμησον, παρακάλεσον»; καί,
«τοὺς ἁμαρτάνοντας ἐνώπιον πάντων ἐλεγχε»; καὶ ὁ Χρι-
στὸς δὲ τῷ Πέτρῳ· «ὑπάγε, ἐλεγξον αὐτὸν μεταξὺ σου καὶ
αὐτοῦ μόνου· κἂν παρακούσῃ, καὶ ἕτερον σανιῶ πρόσθε·
ἂν δὲ μὴδὲ οὕτως ἐνδῶ, καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ κατάγγειλον»; καὶ
15 ισοούτους ἐπέσιθησε τοὺς ἐπιτιμῶντας, καὶ οὐ μόνον τοὺς
ἐπιτιμῶντας, ἀλλὰ καὶ κολάζοντας; Τὸν γὰρ οὐδενὸς τού-
των ἀκούσαντα, ἐκέλευσεν ὡς ἐθνικὸν εἶναι καὶ τελώνην.
Πῶς δὲ αὐτοῖς καὶ τὰς κλεῖς ἔδωκεν; Εἰ γὰρ μὴ μέλλου-
σι κρίνειν, ἀπάντων ἔσονται ἄκυροι, καὶ μάτην τοῦ δεσμεύ-
20 ειν καὶ τοῦ λύειν ἐξουσίαν εἰλήφασιν. Καὶ ἄλλως δέ, εἰ
τοῦτο κρατήσειεν, ἅπαντα οἰχθήσεται, καὶ τὰ ἐν ταῖς ἐκκλη-
σίαις, καὶ τὰ ἐν ταῖς πόλεσι καὶ τὰ ἐν ταῖς οἰκίαις. Καὶ
γὰρ ὁ δεσπότης τὸν οἰκέτην καὶ ἡ δέσποινα τὴν θεραπαινί-
δα καὶ ὁ πατήρ τὸν υἱὸν καὶ ὁ φίλος τὸν φίλον ἐὰν μὴ κρί-
25 νωσιν, ἐπιδώσει τὰ τῆς κακίας. Καὶ τί λέγω, ὁ φίλος τὸν
φίλον; Τοὺς ἐχθροὺς ἐὰν μὴ κρίνωμεν, οὐδέποτε καταλῦ-
σαι δυνασόμεθα τὴν ἐχθραν, ἀλλ' ἄνω καὶ κάτω πάντα γε-
νήσεται.

1. Ρωμ. 14, 10.

2. Ρωμ. 14, 4.

3. Α΄ Κορ. 4, 5.

4. Β΄ Τιμ. 4, 2.

5. Α΄ Τιμ. 5, 20.

6. Ματθ. 18, 15-17.

ΟΜΙΛΙΑ ΚΓ΄

Ματθ. 7, 1 - 23

«Μὴ κρίνετε διὰ νὰ μὴ κριθῆτε».

1. Τί λοιπόν; δὲν πρέπει νὰ ἐλέγχωμεν αὐτοὺς ποὺ ἁμαρτάνουν; Διότι καὶ ὁ Παῦλος αὐτὸ τὸ ἴδιο λέγει· μᾶλλον δὲ καὶ ἐκεῖ ὁ Χριστὸς διὰ τοῦ Παύλου λέγει· «Σὺ διατί κρίνεις τὸν ἀδελφόν σου; καὶ σὺ διατί περιφρονεῖς τὸν ἀδελφόν σου;»¹· καί, «Σὺ ποῖος εἶσαι ποὺ κρίνεις ξένου ὑπηρέτην;»². Καὶ πάλιν· «Ὡστε μὴ κρίνετε πρὶν ἔλθῃ ὁ καιρὸς, μέχρις ὅτου ἔλθῃ ὁ Κύριος»³. Καὶ εἰς ἄλλο μέρος πῶς λέγει· «Νὰ τὸν ἐλέγξης, νὰ τὸν ἐπιτιμήσης, νὰ τὸν ἐνθαρρύνῃς»;⁴ καί, «Αὐτοὺς ποὺ ἁμαρτάνουν νὰ τοὺς ἐλέγξης παρουσία ὄλων»;⁵ Καὶ ὁ Χριστὸς δὲ εἰς τὸν Πέτρον εἶπεν· «Πήγαινε καὶ νὰ ἐλέγξης αὐτὸν ὅταν θὰ εἴσθε μόνοι σας· καὶ ἂν δὲν συμμορφωθῆ πάρε μαζί σου καὶ ἄλλον· ἐὰν ὅμως οὔτε ἔτσι ὑποχωρήσῃ νὰ τὸν καταγγείλῃς καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν»⁶· καὶ διατί τόσοις ὤρισε τοὺς ἐλεγκτὰς καὶ ὄχι μόνον ἐλεγκτὰς ἀλλὰ καὶ τιμωροὺς;⁷ Διότι ἐκεῖνος ποὺ δὲν θ' ἀκούσῃ εἰς κανένα ἀπ' αὐτούς, ὤρισε νὰ θεωρῆται ὡς ἐθνικὸς καὶ τελώνης. Πῶς ὅμως ἔδωσεν εἰς αὐτοὺς καὶ τὰ κλειδιὰ τῶν οὐρανῶν;⁸ Διότι ἐὰν δὲν πρόκειται νὰ κρίνουν, δὲν θὰ ἔχουν καμμίαν δύναμιν καὶ μάταια ἔλαβαν ἐξουσίαν τοῦ νὰ μὴ συγχωροῦν καὶ τοῦ νὰ συγχωροῦν ἁμαρτίας. Ἐξ ἄλλου δέ, ἐὰν αὐτὸ ἤθελεν ἰσχύσει, ὅλα θὰ ἀνατραποῦν, καὶ εἰς τὰς ἐκκλησίας καὶ εἰς τὰς πόλεις καὶ εἰς τὰς οἰκίας. Καθόσον ἐὰν δὲν κρίνουν ὁ κύριος τὸν δοῦλον καὶ ἡ κυρία τὴν ὑπηρέτριαν καὶ ὁ πατέρας τὸν υἱὸν καὶ ὁ φίλος τὸν φίλον, θὰ αὐξηθοῦν τὰ τῆς κακίας. Καὶ τί λέγω, ὁ φίλος τὸν φίλον; Ἐὰν δὲν κρίνωμεν τοὺς ἐχθροὺς μας, δὲν θὰ ἠμπορέσωμεν οὐδέποτε νὰ καταργήσωμεν τὴν ἐχθραν, ἀλλ' ὅλα θὰ γίνουν ἄνω-κάτω.

7. Πρὸβλ. Ματθ. 18, 15-17.

8. Πρὸβλ. Ματθ. 16, 19.

Τί ποι' οὖν ἐστὶ τὸ εἰρημένον; Προσέχωμεν μετὰ ἀ-
 κριθείας, ἵνα μὴ τὰ φάρμακα τῆς σωτηρίας καὶ τοὺς τῆς
 εἰρήνης νόμους νομίζῃ τις ἀνατροπῆς εἶναι καὶ συγχύσεως
 νόμους. Μάλιστα μὲν γὰρ καὶ διὰ τῶν ἑξῆς ἐνεδείξατο
 5 τοῖς νοῦν ἔχουσι τοῦ νόμου τούτου τὴν ἀρετὴν, εἰπὼν «τί
 βλέπεις τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὴν
 δὲ δοκὸν τὴν ἐν τῷ σῷ ὀφθαλμῷ οὐ κατανοεῖς;». Εἰ δὲ
 πολλοῖς τῶν ραθυμοτέρων ἀσαφέστερον ἔτι εἶναι δοκεῖ, ἄ-
 νωθεν αὐτὸ διαλύσαι πειράσομαι. Ἐνταῦθα γάρ, ὡς ἔμοιγε
 10 δοκεῖ, οὐχ ἀπλῶς ἅπαντα τὰ ἁμαρτήματα κελεύει μὴ κρίνειν,
 οὐδὲ ἀπλῶς ἀπαγορεύει τὸ τοιοῦτον ποιεῖν, ἀλλὰ τοῖς μυ-
 ρίων γέμουσι κακῶν, καὶ ἄλλοις ὑπὲρ τῶν τυχόντων ἐπεμ-
 βαίνουσι. Δοκεῖ δέ μοι καὶ Ἰουδαίους ἐνταῦθα αἰνίτισθαι,
 ὅτι πικροὶ τῶν πλησίων ὄντες κατήγοροι, μικρῶν ἕνεκεν καὶ
 15 οὐδαμινῶν, αὐτοὶ τὰ μεγάλα ἀνεπαισθήτως ἠμάρτανον· ὃ καὶ
 πρὸς τῷ τέλει ὄνειδίζων αὐτοὺς ἔλεγεν, ὅτι «Δεσμεύετε
 φορτία βαρέα καὶ δυσβάστακτα, ὑμεῖς δὲ τῷ δακτύλῳ οὐ
 θέλετε κινήσαι αὐτά»· καί, «Ἀποδεκατοῦτε τὸ ἡδύοσμον καὶ
 τὸ ἄνηθον, καὶ κατελίπετε τὰ βαρύτερα τοῦ νόμου, τὴν κρί-
 20 σιν, καὶ τὸν ἔλεον, καὶ τὴν πίστιν». Δοκεῖ μὲν οὖν καὶ πρὸς
 τούτους ἀποιεῖνεσθαι, προανασιέλλων αὐτοὺς ἐν οἷς ἔμελ-
 λον τῶν μαθητῶν κατηγορεῖν. Εἰ γὰρ καὶ μηδὲν ἡμαρτιον
 ἐκεῖνοι τοιοῦτον, ἀλλ' ὅμως ἐκείνοις πλημμελήματα ἐνομί-
 ζειο εἶναι οἶον, τὸ Σάββατον μὴ τηρεῖν, τὸ χερσὶν ἀνίπτοις
 25 ἐσθίειν, τὸ μετὰ τελωνῶν κατακεῖσθαι· ὃ καὶ ἀλλαχοῦ φη-
 σιν· «Οἱ τὸν κῶνωπα διῶλίζοντες καὶ τὴν κάμηλον καταλί-
 νοντες». Πλὴν καὶ κοινὸν τὸν περὶ τούτων τίθησι νόμον.

9. Ματθ. 7, 3.

10. Ματθ. 23, 4.

11. Ματθ. 23, 23.

12. Ματθ. 23, 24.

Ποία λοιπὸν εἶναι ἡ σημασία αὐτῶν τῶν λόγων; Νὰ προσέχωμεν μὲ ἀκρίβειαν, διὰ νὰ μὴ νομίζῃ κανεὶς ὅτι τὰ φάρμακα τῆς σωτηρίας καὶ οἱ νόμοι τῆς εἰρήνης ὅτι εἶναι νόμοι ἀνατροπῆς καὶ συγχύσεως. Ἀκόμη περισσότερο δὲ καὶ διὰ τῶν ἐξῆς ἔκαμε φανεράν τὴν ἀξίαν αὐτοῦ τοῦ νόμου εἰς αὐτοὺς πού ἔχουν νοῦν, λέγων· «Διατί βλέπεις τὸ καρφὶ πού ὑπάρχει εἰς τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὸ δὲ δοκάρι πού ὑπάρχει εἰς τὸν ὀφθαλμόν σου δὲν τὸ ἀντιλαμβάνεσαι;»⁹. Ἐὰν δὲ φαίνεται εἰς πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἀδιαφόρους ὅτι εἶναι ἀκόμη ἀκατανόητον, θὰ προσπαθῆσω νὰ τὸ ἐξηγήσω ἀπὸ τὴν ἀρχήν. Διότι ἐδῶ, καθὼς ἐγὼ νομίζω, δὲν παραγγέλλει ἀπλῶς νὰ μὴ κρίνῃ κανεὶς ὅλα τὰ ἀμαρτήματα, οὔτε ἀπλῶς ἀπαγορεύει νὰ κάμνῃ κανεὶς αὐτό, ἀλλ' ἐννοεῖ αὐτοὺς πού εἶναι γεμᾶτοι ἀπὸ ἀμέτρητα κακὰ καὶ ἐλέγχουν ἄλλους διὰ τελείως ἀσήμαντα ἀμαρτήματα. Νομίζω δὲ ὅτι ὑπονοεῖ ἐδῶ καὶ τοὺς Ἰουδαίους, οἱ ὅποιοι ἦσαν πικροὶ κατήγοροι τῶν πλησίον των διὰ μικρὰ καὶ μηδαμινὰ παραπτώματα, ἐνῶ οἱ ἴδιοι ἔκαμνον, χωρὶς καμμίαν συναίσθησιν, μεγάλα ἀμαρτήματα· δι' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ψέγων αὐτοὺς πρὸς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του ἔλεγεν, ὅτι «Τοὺς φορτῶνετε μὲ φορτία βαρέα καὶ δυσβάστακτα, σεῖς ὅμως δὲν θέλετε νὰ μετακινήσετε αὐτὰ οὔτε μὲ τὸν δάκτυλον»¹⁰. καί, «Δίδετε τὸ δέκατον ἀπὸ τὸν ἡδύοσμον καὶ τὸν ἄνηθον καὶ παραμελεῖτε τὰ σπουδαιότερα τοῦ νόμου, τὸ δίκαιον, τὴν ἀγάπην καὶ τὴν πίστιν»¹¹. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι ἀπευθύνεται καὶ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, συγκρατῶν αὐτοὺς ἀπὸ ἐκεῖνα διὰ τὰ ὅποια ἐπρόκειτο νὰ κατηγορήσουν τοὺς μαθητάς. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη δὲν διέπραξαν ἐκεῖνοι κανένα τέτοιο ἀμάρτημα, ἐν τούτοις ἐθεωροῦντο ἀπὸ ἐκείνους ὅτι ἦσαν ἀμαρτήματα, τὸ ὅτι ἐπὶ παραδείγματι δὲν ἐτηροῦσαν τὸ Σάββατον, τὸ ὅτι ἔτρωγαν μὲ ἄπλυτα χέρια, τὸ ὅτι παρηκάθοντο εἰς τὴν ἰδίαν τράπεζαν μὲ τοὺς τελώνας· πρᾶγμα διὰ τὸ ὅποιο καὶ ἄλλοῦ λέγει· «Σεῖς πού στραγγίζετε τὸν κώνωπα καὶ καταπίνετε τὸν καραβόσχοινον»¹². Πλὴν ὅμως ὀρίζει καὶ

Καὶ Κορινθίοις δὲ ὁ Παῦλος οὐχ ἀπλῶς ἐκέλευσε μὴ κρίνειν, ἀλλὰ τοὺς ὑπὲρ ἑαυτοὺς μὴ κρίνειν, καὶ δι' ὑπόθεσιν μὴ ὠμολογημένην· οὐχ ἀπλῶς τοὺς ἁμαρτάνοντας μὴ διορθοῦν. Καὶ οὐδὲ ἀδιορίστως ἅπανι τότε ἐπέτιμα, ἀλλὰ μα-
 5 θηταῖς περὶ διδασκάλων τοῦτο ποιοῦσιν ἐπέπληγτε, καὶ τοῖς μυρίων κακῶν ὑπευθύνοις οὔσι, τοὺς ἀνευθύνους διαβάλλουσιν. Ὅπερ οὖν καὶ ὁ Χριστὸς ἐνταῦθα ἠνίξαιτο· καὶ οὐχ ἀπλῶς ἠνίξαιτο, ἀλλὰ καὶ πολὺν ἐπέστησε τὸν φόβον, καὶ τὴν κόλασιν ἀπαραίτητον. «Ἐν ᾧ γὰρ κρίματι κρίνετε, φησί, 10 κριθήσεσθε». Οὐ γὰρ ἐκεῖνον καταδικάζεις, φησὶν, ἀλλὰ σαυτὸν, καὶ φοβερόν σοι ποιεῖς τὸ δικαστήριον, καὶ ἀκριβεῖς τὰς εὐθύνas.

Ὅπερ οὖν ἐν τῇ τῶν ἁμαρτημάτων ἀφέσει παρ' ἡμῶν αἱ ἀρχαί, οὕτω καὶ ἐν ταύτῃ τῇ κρίσει παρ' ἡμῶν τὰ μέτρα 15 τῆς καταδίκης τίθεται. Οὐδὲ γὰρ ὄνειδίζειν δεῖ, οὐδὲ ἐπεμβαίνειν, ἀλλὰ ρουθετεῖν· οὐ κακηγορεῖν, ἀλλὰ συμβουλεύειν· οὐδὲ μετὰ ἀπονοίας ἐπιτίθεσθαι, ἀλλὰ μετὰ φιλοσοργίας διορθοῦν. Οὐ γὰρ ἐκεῖνον, ἀλλὰ σαυτὸν ἐσχάτη παραδίδως τιμωρία, μὴ φειδόμενος αὐτοῦ, ἠνίκα ἂν δεήσῃ ψηφίζεσθαι 20 περὶ τῶν πεπλημμελημένων αὐτῷ.

2. Ὅρας πῶς αὗται αἱ δύο ἐπιτολαὶ καὶ κοῦφαι καὶ μεγάλων αἵτιαι ἀγαθῶν τοῖς πειθομένοις, ὥπερ οὖν καὶ κακῶν τοῖς μὴ προσέχουσιν; Ὁ τε γὰρ ἀφιεῖς τῷ πλησίον, ἑαυτὸν πρὸ ἐκείνου τῶν ἐγκλημάτων ἀπήλλαξεν, οὐδὲν κα-
 25 μῶν ὃ τε μετὰ φειδοῦς καὶ συγγνώμης τὰ πεπλημμελημένα ἑτέροις ἐξειάσας, πολὺν ἑαυτῷ τῆς συγγνώμης τὸν ἕρανον

κοινὸν νόμον περὶ αὐτῶν. Ἄλλὰ καὶ ὁ Παῦλος τοὺς Κορινθίους δὲν τοὺς παρήγγειλεν ἀπλῶς νὰ μὴ κρίνουν, ἀλλ' ἔδωσεν ἐντολὴν νὰ μὴ κρίνουν αὐτοὺς ποὺ προΐστανται αὐτῶν καὶ διὰ ὑπόθεσιν ποὺ δὲν ἔχει πλήρη ἀποδεικτικὰ στοιχεῖα. Δὲν εἶπε νὰ μὴ διορθῶνουν γενικὰ αὐτοὺς ποὺ ἁμαρτάνουν. Καὶ οὔτε ἐπέπληττε τότε ὄλους ἀδιακρίτους, ἀλλὰ κατέκρινε τοὺς μαθητὰς ποὺ κάνουν αὐτὸ πρὸς τοὺς διδασκάλους, καὶ αὐτοὺς ποὺ κατηγοροῦν τοὺς ἄθώους, ἐνῶ οἱ ἴδιοι εἶναι ὑπεύθυνοι μυρίων κακῶν. Πρᾶγμα λοιπὸν ποὺ καὶ ὁ Χριστὸς ὑπηνίχθη ἐδῶ· καὶ ὄχι ἀπλῶς ὑπηνίχθη, ἀλλὰ καὶ ἐνέβαλε πολὺν φόβον καὶ ὅτι εἶναι ἀναπόφευκτος ἡ τιμωρία. «Μὲ ὅποιον κριτήριον κρίνετε», λέγει, «μ' αὐτὸ καὶ θὰ κριθῆτε». Διότι δὲν καταδικάζεις ἐκεῖνον, λέγει, ἀλλὰ τὸν ἑαυτὸν σου, καὶ κάμνεις φοβερὸν διὰ σὲ τὸ δικαστήριον καὶ τὰς εὐθύνας βαρείας.

“Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν διὰ τὴν συγχώρησιν τῶν ἁμαρτημάτων ἀπὸ ἡμᾶς γίνεται ἡ ἀρχή¹³, ἔτσι καὶ κατ' αὐτὴν τὴν κρίσιν ὀρίζονται ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς ἰδίους τὰ κριτήρια τῆς καταδίκης. Διότι πρέπει οὔτε νὰ ὄνειδίζωμεν, οὔτε νὰ ἐλέγχωμεν, ἀλλὰ νὰ νουθετοῦμεν· ὄχι νὰ κατηγοροῦμεν, ἀλλὰ νὰ συμβουλεύωμεν· οὔτε νὰ ἐπιτιθέμεθα γεμᾶτοι ἀπὸ φθόνον, ἀλλὰ νὰ τοὺς διορθῶνωμεν μὲ φιλοστοργίαν. Διότι δὲν παραδίδεις ἐκεῖνον, ἀλλὰ τὸν ἑαυτὸν σου εἰς τὴν ἐσχάτην τιμωρίαν, μὴ εὐσπλαγχνιζόμενος αὐτόν, ὅταν χρειάζεται νὰ κρίνης τὰ ἁμαρτήματα ποὺ διέπραξεν αὐτός.

2. Βλέπεις πῶς αὐταὶ αἱ δύο ἐντολαὶ εἶναι καὶ εὐκόλαι καὶ γίνονται αἰτία μεγάλων ἀγαθῶν εἰς αὐτοὺς ποὺ ἐφαρμόζουν αὐτάς, ὅπως πάλιν γίνονται αἰτία μεγάλων κακῶν εἰς αὐτοὺς ποὺ δὲν τὰς προσέχουν; Διότι καὶ αὐτὸς ποὺ συγχωρεῖ τὸν πλησίον, ἀπαλλάσσει, πρὶν ἀπὸ ἐκεῖνον, τὸν ἑαυτὸν του ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματά του χωρὶς κανένα κόπον, καὶ αὐτὸς ποὺ ἐξετάζει μὲ εὐσπλαγχνίαν καὶ ἐπιείκειαν τὰ ἁμαρτήματα τῶν ἄλλων, ἀποταμιεύει μὲ τὴν κρίσιν του αὐτὴν διὰ τὸν ἑαυτὸν του μεγάλην βοήθειαν συγχωρή-

ἀπὸ τῆς ψήφου προαπέθειο. Τί οὖν; ἂν πορνεύῃ, φησί, μὴ
 εἶπω ὅτι κακὸν ἢ πορνεία, μηδὲ διορθώσωμαι τὸν ἀσελ-
 γαίνοντα; Διόρθωσον μὲν, ἀλλὰ μὴ ὡς πολέμιος, μηδὲ ὡς
 ἐχθρὸς ἀπαιτῶν δίκην, ἀλλ' ὡς ἰατρὸς φάρμακα κα-
 5 τασκευάζων. Οὐδὲ γὰρ εἶπε, μὴ παύσης ἁμαρτιάνοντα, ἀλ-
 λά, μὴ κρίνης· τουτέστι, μὴ πικρὸς γίνου δικαστής. Ἄλλως
 δὲ οὐδὲ περὶ τῶν μεγάλων καὶ ἀπηγορευμένων, ὅπερ ἔφθην
 εἰπῶν, ἀλλὰ περὶ τῶν οὐδὲ δοκούντων εἶναι πλημμελημά-
 των τοῦτο εἴρηται. Διὸ καὶ ἔλεγε· «Τί βλέπεις τὸ κάρφος
 10 τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου;». Καὶ γὰρ πολλοὶ νῦν
 τοῦτο ποιοῦσι· κἂν ἴδωσι μοναχὸν περιττὸν ἱμάτιον ἔχοντα,
 τὸν νόμον αὐτῷ προβάλλονται τὸν δεσποτικόν, αὐτοὶ μυρία
 ἀρπάζοντες καὶ καθ' ἑκάστην πλεονεκτοῦντες τὴν ἡμέραν
 κἂν ἴδωσι δαψιλεσιτέρας τροφῆς ἀπολαύοντα, πικροὶ γίνον-
 15 ται κατήγοροι, καθ' ἡμέραν αὐτοὶ μεθύοντες καὶ κραιπαλῶν-
 τες, οὐκ εἰδότες ὅτι μετὰ τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων μεῖζον
 ἑαυτοῖς ἐντεῦθεν συνάγουσι τὸ πῦρ, καὶ πάσης ἑαυτοῦς ἀπο-
 σιεροῦσιν ἀπολογίας. Ὅτι μὲν γὰρ δεῖ μετὰ ἀκριβείας ἐξε-
 τάζειν τὰ σά, σὺ πρῶτος νόμον ἔθηκας, οὕτω τοῖς τοῦ πλη-
 20 οῦ δίκασας. Μὴ τοίνυν βαρὺ νόμιζε εἶναι, εἰ καὶ αὐτὸς
 μέλλεις τοιαύτας ὑπέχειν εὐθύνas.

«Ὑποκριτά, ἔκβαλε πρῶτον τὴν δοκὸν ἐκ τοῦ ὀφθαλ-
 μοῦ σου». Ἐνιαῦθα τὴν ὀργὴν ἐνδείξασθαι βούλεται τὴν
 πολλήν, ἣν ἔχει πρὸς τοὺς τὰ τοιαῦτα ποιοῦντας. Καὶ γὰρ
 25 ὅπουπερ ἂν βουληθῇ δεῖξαι τὸ ἁμάρτημα μέγα ὄν, καὶ πολ-
 λὴν τὴν ἐπ' αὐτῷ κόλασιν καὶ ὀργὴν, ἀπὸ ὕβρεως ἄρχεται.
 Ὡσπερ οὖν καὶ πρὸς ἐκεῖνον τὸν τὰ ἑκατὸν δηνάρια ἀπαι-

σεως. Τί λοιπόν; ἐὰν κάποιος πορνεύῃ, λέγει, νὰ μὴ εἶπω ὅτι εἶναι κακὸν πράγμα ἢ πορνεία, οὔτε νὰ διορθώσω αὐτὸν ποὺ κάμνει αἰσχρὰς πράξεις; Νὰ τὸν διορθώσης βέβαια, ἀλλ' ὅμως ὄχι ὡσὰν ἀντίπαλος, οὔτε ὡσὰν ἐχθρὸς ποὺ θέλει ἐκδίκησιν, ἀλλὰ ὡσὰν ἰατρὸς παρασκευάζων φάρμακα. Διότι δὲν εἶπε νὰ μὴ συγκρατήσης αὐτὸν ποὺ ἀμαρτάνει, ἀλλὰ νὰ μὴ τὸν κρίνης· δηλαδή νὰ μὴ γίνης αὐστηρὸς δικαστής. Ἄλλωστε αὐτὸ δὲν ἔχει λεχθῆ, ὅπως προηγουμένως εἶπα, διὰ τὰ μεγάλα καὶ ἀπηγορευμένα, ἀλλὰ δι' αὐτὰ ποὺ οὔτε κὰν θεωροῦνται ἀμαρτήματα. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγε· «Διατί βλέπεις τὸ καρφί ποὺ ὑπάρχει μέσα εἰς τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ ἀδελφοῦ σου;». Καθόσον πολλοὶ τώρα τὸ κάμνουν αὐτό· καὶ ἂν ἴδοῦν μοναχὸν νὰ ἔχη περιπτὸν ἔνδυμα, προβάλλουν εἰς αὐτὸν τὸν νόμον τοῦ Κυρίου, ἐνῶ οἱ ἴδιοι ἀρπάζουν μύρια καὶ καθημερινῶς ἐπιδίδονται εἰς τὴν πλεονεξίαν· καὶ ἂν τὸν ἴδοῦν ν' ἀπολαμβάνῃ ἀφθονωτέραν τροφήν, γίνονται αὐστηροὶ κατήγοροι, ἐνῶ οἱ ἴδιοι καθημερινῶς μεθοῦν καὶ κάνουν ζωὴν ὀργιώδη, καὶ δὲν γνωρίζουν ὅτι μαζὶ μὲ τὰ ἰδικὰ των ἀμαρτήματα συγκεντρώνουν ἀπὸ τὴν πράξιν των αὐτὴν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των μεγαλυτέραν φωτιὰν καὶ στεροῦν τοὺς ἑαυτοὺς των ἀπὸ κάθε ἀπολογίαν. Διότι τὸ ὅτι πρέπει νὰ ἐξετάζῃ τὰ ἰδικὰ σου μὲ ἀκρίβειαν, σὺ πρῶτος ἔθεσες τὸν νόμον, μὲ τὸ ὅτι ἐδίκασες κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὰ σφάλματα τοῦ πλησίον σου. Ἐπομένως μὴ ἔχῃς τὴν ἐντύπωσιν ὅτι εἶναι βαρὺ, ἐὰν καὶ σὺ ὁ ἴδιος πρόκειται νὰ ἀναλάβῃς τέτοιας εὐθύνας.

«Ἵποκριτά, βγάλε πρῶτα τὸ δοκάρη ἀπὸ τὸν ὀφθαλμὸν σου». Μ' αὐτὰ θέλει νὰ δείξῃ τὴν μεγάλην ὀργὴν τοῦ ἐναντίον αὐτῶν ποὺ κάμνουν αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὰ πράγματα. Καθόσον βέβαια κάθε φορὰν ποὺ ἤθελε νὰ δείξῃ ὅτι τὸ ἀμάρτημα εἶναι μεγάλο καὶ ὅτι θὰ εἶναι δι' αὐτὸ μεγάλη ἢ τιμωρία καὶ ἡ ὀργή, ἀρχίζει ἀπὸ ὕβριν. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν καὶ πρὸς ἐκεῖνον ποὺ ἐζήτησε τὰ ἑκατὸν δηνάρια ἔλεγε μὲ ἀγανάκτησιν· «Πονηρὲ δοῦλε, ὅλον ἐκεῖνο τὸ χρέος σου

τοῦντα ἀγανακτῶν ἔλεγε· «Πονηρὸς δοῦλε, πᾶσαν τὴν ὀφει-
 λὴν ἐκείνην ἀφῆκά σοι»· οὕτω καὶ ἐνιαῦθα, ὑποκριτά. Οὐ
 γὰρ κηδεμονίας ἢ τοιαύτη ψῆφος, ἀλλὰ μισανθρωπίας ἐστί·
 καὶ προσωπεῖον μὲν φιλανθρωπίας προβάλλεται, ἔργον δὲ
 5 ἐσχάτης πονηρίας πληροῖ, ὀνειδὴ περιτὰ καὶ ἐγκλήματα
 προστριβόμενος τοῖς πλησίον, καὶ διδασκάλου τάξιν ἀρπά-
 ζων, οὐδὲ μαθητῆς ἄξιος ὢν εἶναι διὰ τοῦτο ὑποκριτὴν
 αὐτὸν ἐκάλεσεν. Ὁ γὰρ ἐν τοῖς ἐτέρων οὕτως ὢν πικρός,
 ὡς καὶ τὰ μικρὰ ἰδεῖν, πῶς ἐν τοῖς σοῖς οὕτω γέγονας ρά-
 10 θυμος, ὡς καὶ τὰ μεγάλα παραδραμεῖν; «Ἐκβαλε πρῶτον
 τὴν δοκὸν ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ σου».

Ὁρᾷς, ὅτι οὐ κωλύει τὸ κρίνειν, ἀλλὰ κελεύει ἐκβάλ-
 λειν πρῶτον τὴν δοκὸν ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ, καὶ τότε τὰ τῶν
 ἄλλων διορθοῦν; Καὶ γὰρ τὰ ἑαυτοῦ τις μᾶλλον οἶδεν, ἢ τὰ
 15 ἐτέρων· καὶ τὰ μείζονα μᾶλλον ὁρᾷ, ἢ τὰ ἐλάττω· καὶ ἑαυτὸν
 μᾶλλον φιλεῖ, ἢ τὸν πλησίον. Ὡστε εἰ κηδόμενος ποιεῖς,
 σαντοῦ κήδου πρότερον, ἔνθα καὶ σαφέστερον καὶ μείζον τὸ
 ἁμάρτημα. Εἰ δὲ σαντοῦ καταφρονεῖς, εὐδὴλον ὅτι καὶ τὸν
 ἀδελφὸν οὐ κηδόμενος κρίνεις, ἀλλὰ μισῶν καὶ ἐκπομπεῦσαι
 20 βουλόμενος. Εἰ γὰρ καὶ δέοι τοῦτον κρίνεσθαι, παρὰ τοῦ
 μηδὲν τοιοῦτον ἁμαρτάνοντος, οὐ παρὰ σοῦ. Ἐπειδὴ γὰρ
 μεγάλα καὶ ὑψηλὰ φιλοσοφίας ἐνέθηκε δόγματα, ἵνα μή τις
 λέγῃ, ὅτι τὰ τοιαῦτα φιλοσοφεῖν λόγοις εὐκόλον, δεῖξαι βου-
 λόμενος τὴν παρησίαν, καὶ τὸ μηδενὶ τῶν εἰρημένων ὑπεύ-
 25 θυνον εἶναι, ἀλλὰ πάντα κατορθωκένοι, ταύτην εἶπε τὴν
 παραβολήν. Καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς ἔμελλε κρίνειν μετὰ ταῦτα.
 «Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὑποκριταί», λέγων
 ἀλλ' οὐκ ἦν ὑπεύθυνος τοῖς εἰρημένοις· οὔτε γὰρ κάρφος

14. Ματθ. 18, 32.

15. Ματθ. 23, 14.

σοῦ τὸ ἐχάρισα»¹⁴. ἔτσι καὶ ἐδῶ (ἀρχίζει μὲ τὸ) «Ἵποκριτά». Διότι αὐτοῦ τοῦ εἴδους ἡ κρίσις δὲν γίνεται ἀπὸ ἐνδιαφέρον, ἀλλὰ ἀπὸ μισανθρωπίαν· καὶ φέρει μὲν τὸ προσωπεῖον τῆς φιλανθρωπίας, διαπράττει ὅμως πρᾶξιν χειρίστης πονηρίας, ἀποδίδων εἰς τοὺς συνανθρώπους του περιττὰς ὕβρεις καὶ κατηγορίας, καὶ ἀρπάζων τὴν θέσιν τοῦ διδασκάλου, ἐνῶ δὲν εἶναι ἄξιος οὔτε διὰ μαθητῆς· ἀκριβῶς δι' αὐτὸ τὸν ὠνόμασεν ὑποκριτὴν. Διότι σὺ ποῦ εἶσαι τόσον αὐστηρὸς πρὸς τοὺς ἄλλους, ὥστε νὰ βλέπῃς καὶ τὰ μικρὰ παραπτώματα, πῶς δείχνεις τόσην ἀδιαφορίαν διὰ τὰ ἰδικά σου, ὥστε νὰ παραβλέπῃς καὶ τὰ μεγάλα; «Βγάλε πρῶτα τὸ δοκάρι ἀπὸ τὸν ὀφθαλμὸν σου».

Βλέπεις ὅτι δὲν ἀπαγορεύει τὸ νὰ κρίνῃ κανεὶς, ἀλλὰ προτρέπει πρῶτα νὰ βγάζῃ τὸ δοκάρι ἀπὸ τὸν ὀφθαλμὸν του καὶ τότε νὰ διορθῶνῃ τὰ παραπτώματα τῶν ἄλλων; Καθόσον κανεὶς γνωρίζει καλύτερα τὰ ἰδικά του παρὰ τῶν ἄλλων· καὶ βλέπει καλύτερα τὰ μεγαλύτερα παρὰ τὰ μικρότερα· καὶ ἀγαπᾷ περισσότερο τὸν ἑαυτὸν του παρὰ τὸν πλησίον. Ὡστε ἐὰν τὸ κάμνῃς ἀπὸ φροντίδα, φρόντισε πρῶτα τὸν ἑαυτὸν σου, ὅπου εἶναι καθαρώτερον καὶ μεγαλύτερον τὸ ἀμάρτημα. Ἐὰν ὅμως ἀδιαφορῆς διὰ τὸν ἑαυτὸν σου, εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι καὶ τὸν ἀδελφόν σου τὸν κρίνεις ὄχι ἀπὸ φροντίδα, ἀλλὰ ἐπειδὴ τὸν μισεῖς καὶ θέλεις νὰ τὸν ἐξευτελίσης. Διότι καὶ ἂν εἶναι ἀνάγκη αὐτὸς νὰ κριθῇ, νὰ μὴ γίνῃ αὐτὸ ἀπὸ σένα, ἀλλὰ ἀπὸ ἐκεῖνον ποῦ δὲν διέπραξε κανένα παρόμοιον ἀμάρτημα. Διότι ἐπειδὴ ὤρισε μεγάλα καὶ ὑψηλὰ δόγματα εὐσεβείας, διὰ νὰ μὴ λέγῃ κανεὶς ὅτι εἶναι εὐκόλον νὰ φιλοσοφῇ μὲ λόγια τὰ παρόμοια πράγματα, θέλων νὰ δείξῃ τὴν παρρησίαν του καὶ ὅτι δὲν εἶναι ἔνοχος διὰ κανέν ἀπὸ ὅσα ἐλέχθησαν, ἀλλ' ὅτι ὅλα τὰ ἔχει ἐπιτύχει, εἶπεν αὐτὴν τὴν παραβολὴν. Διότι ἐπρόκειτο καὶ ὁ ἴδιος ἐν συνεχείᾳ νὰ κρίνῃ. Εἶπε λοιπόν· «Ἀλλοίμονόν σας, ὑποκριταὶ γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι»¹⁵. ἀλλ' ὅμως δὲν ἦτο ἔνοχος διὰ παρόμοια μ' αὐτὰ ἀμαρτήμα-

ἐξέβαλεν οὔτε δοκὸν εἶχεν ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν, ἀλλὰ πάντων
τούτων ὧν καθαρὸς, οὔτω τὰ πάντων διώρθου πλημμελήμα-
τα. Οὐδὲ γὰρ δεῖ, φησί, κρίνειν ἑτέρους, ὅταν τις τῶν αὐ-
τῶν ὑπεύθυνος ᾖ. Καὶ τί θαυμάζεις, εἰ τὸν νόμον τοῦτον
5 αὐτὸς ἔθηκεν, ὅπου γε καὶ ὁ λησιτῆς αὐτὸν ἐγίνωσκεν ἐπὶ
τοῦ σταυροῦ, τῷ ἑτέρῳ λησιτῇ λέγων· «Οὐδὲ φοβῆ σὺ τὸν Θε-
όν, ὅτι ἐν τῷ αὐτῷ κρίματί ἐσμεν;»· τὰ αὐτὰ τῷ Χριστῷ
νοήματα λέγων. Σὺ δὲ τὴν μὲν σαυτοῦ δοκὸν οὐ μόνον οὐκ
ἐκβάλλεις, ἀλλ' οὐδὲ ὄρας· τὸ δὲ ἑτέρου κάρφος οὐ μόνον
10 ὄρας, ἀλλὰ καὶ κρίνεις, καὶ ἐκβάλλεις ἐπιχειρεῖς· ὡσεὶ
εἴ τις ὑδέρω συνεχόμενος χαλεπῶ, ἢ καὶ ἑτέρῳ τινὶ νοσή-
ματι ἀνιάτῳ, τούτου μὲν ἀμελοῖη, ἐγκαλοῖη δὲ ἑτέρῳ φυσή-
ματος ἀμελοῦντι μικροῦ. Εἰ δὲ κακὸν τὸ μὴ ὄραν τὰ ἑαυτοῦ
ἀμαρτήματα, διπλοῦν καὶ τριπλοῦν κακὸν τὸ καὶ ἑτέροις δι-
15 κάζειν, αὐτοὺς ἀναλγήτως ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν περιφέρον-
τας τὰς δοκούς. Καὶ γὰρ δοκοῦ βαρύτερον ἁμαρτία.

3. Ὁ τοίνυν ἐκέλευσε διὰ τῶν εἰρημένων, τοῦτό ἐ-
στι, τὸν ὑπεύθυνον ὄντα μυρίοις κακοῖς μὴ πικρὸν εἶναι δι-
καστὴν τῶν ἑτέροις πλημμελουμένων, καὶ μάλιστα ὅταν μι-
20 κρὰ ταῦτα ᾖ· οὐ τὸ ἐλέγχειν, οὐδὲ τὸ διορθοῦν ἀναιρέπων,
ἀλλὰ τὸ τῶν οἰκείων ἀμελεῖν κωλύων, καὶ τὸ τοῖς ἄλλοτρι-
οῖς ἐνάλλεσθαι. Καὶ γὰρ εἰς μεγάλην ἐπιδιδόναί κακίαν ἐ-
ποίει τοῦτο, διπλῆν πονηρίαν εἰσάγον. Ὁ γὰρ μελετήσας
ἀμελεῖν μὲν τῶν ἑαυτοῦ μεγάλων ὄντων, ἐξετάζειν δὲ τὰ
25 ἑτέρων πικρῶς μικρὰ ὄντα καὶ εὐτελεῖ, διπλῆ διεφθείρειο·
τῷ τε τῶν οἰκείων καταφρονεῖν, τῷ τε ἔχθρας καὶ ἀπε-

τα· διότι οὔτε καρφὶ ἔβγαζεν, οὔτε δοκάρι εἶχεν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του, ἀλλ' ἐπειδὴ ἦτο καθαρὸς ἀπὸ ὅλα αὐτά, διώρθωνε τὰ ἁμαρτήματα ὅλων τῶν ἄλλων. Διότι, λέγει, οὔτε πρέπει κανεῖς νὰ κρίνη ἄλλους, ὅταν ὁ ἴδιος βαρύνεται μὲ τὰ ἴδια ἁμαρτήματα. Καὶ τί ἀπορεῖς, ἐὰν αὐτὸς ἔθεσεν αὐτὸν τὸν νόμον, καθ' ἣν στιγμὴν βέβαια καὶ ὁ ληστής, ποὺ εὐρίσκετο ἐπάνω εἰς τὸν σταυρὸν τὸν ἐγνώριζε, λέγων εἰς τὸν ἄλλον ληστήν· «οὔτε φοβᾶσαι σὺ τὸν Θεόν, καθόσον διὰ τὴν ἰδίαν καταδίκην εἴμεθα ἐδῶ;»¹⁶, καὶ διεκήρυττε τὰ ἴδια νοήματα τοῦ Χριστοῦ. Σὺ ὅμως τὸ μὲν ἰδικό σου δοκάρι ὄχι μόνον δὲν τὸ βγάζεις, ἀλλ' οὔτε τὸ βλέπεις, ὅμως τὸ καρφὶ τοῦ ἄλλου ὄχι μόνον τὸ βλέπεις, ἀλλὰ καὶ τὸ κρίνεις καὶ προσπαθεῖς νὰ τὸ βγάλης· ὅπως ἀκριβῶς ἐὰν κάποιος πάσχων ἀπὸ φοβερὰν ὑδρωπικίαν ἢ καὶ ἀπὸ κάποιο ἄλλο ἀθεράπευτον νόσημα, ἀδιαφορεῖ μὲν δι' αὐτό, κατηγορεῖ δὲ κάποιον ἄλλον ποὺ ἀδιαφορεῖ διὰ μικρὸν ὄγκον. Ἐὰν δὲ εἶναι κακὸν πράγμα τὸ νὰ μὴ βλέπωμεν τὰ ἰδικά μας ἁμαρτήματα, διπλοῦν καὶ τριπλοῦν κακὸν εἶναι νὰ κρίνωμεν τοὺς ἄλλους, ἐνῶ οἱ ἴδιοι περιφέρομεν χωρὶς νὰ τὸ αἰσθανώμεθα τὰ δοκάρια εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μας. Καθόσον ἡ ἁμαρτία εἶναι βαρυτέρα ἀπὸ τὸ δοκάρι.

3. Ἡ ἐντολὴ λοιπὸν ποὺ ἔδωσε διὰ τῶν λεχθέντων σημαίνει τὸ ἐξῆς· αὐτὸς δηλαδὴ ποὺ εἶναι ἔνοχος διὰ μύρια κακὰ δὲν πρέπει νὰ εἶναι αὐστηρὸς δικαστὴς τῶν ἁμαρτημάτων τῶν ἄλλων καὶ πρὸ πάντων ὅταν αὐτὰ εἶναι μικρά· μ' αὐτὸ δὲν καταργεῖ τὸν ἔλεγχον, οὔτε τὴν διόρθωσιν, ἀλλ' ἀπαγορεύει τὸ νὰ ἀδιαφορῇ κανεῖς διὰ τὰ ἰδικά του καὶ νὰ διαλαλῇ τὰ ξένα παραπτώματα. Καθόσον αὐτὸ ἐπροξενούσε πολὺ μεγάλην κακίαν, ἀφοῦ εἰσήγαγε διπλὴν πονηρίαν. Διότι αὐτὸς ποὺ φροντίζει νὰ ἀδιαφορῇ μὲν διὰ τὰ ἰδικά του, ἂν καὶ εἶναι μεγάλα, νὰ κρίνη δὲ τῶν ἄλλων μὲ αὐστηρότητα, ἂν καὶ εἶναι μικρὰ καὶ ἀσήμαντα, βλάπτεται κατὰ διπλοῦν τρόπον· καὶ μὲ τὸ ὅτι ἀδιαφορεῖ διὰ τὰ ἰδικά του καὶ μὲ τὸ ὅτι ἐπιδεικνύει τὴν ἔχθραν καὶ τὴν ἀποστροφὴν

χθείας πρὸς ἅπαντας ἀναδέχεσθαι, καὶ εἰς ἐσχάτην ὠμότητα καὶ τὸ ἀσυμπαθὲς καθ' ἑκάστην ἀλείεσθαι τὴν ἡμέραν.

Ταῦτ' οὖν ἅπαντα ἀνελὼν διὰ τῆς καλῆς ταύτης νομοθεσίας, ἐπήγαγε πάλιν ἕτερον παράγγελμα, λέγων· «Μὴ δώτε τὰ ἅγια τοῖς χοῖσι, μηδὲ ρίψητε τοὺς μαργαρίτας ἔμπροσθεν τῶν χοίρων». Καίτιοιγε προϊών, φησὶν, ἐκέλευσεν· «Ὁ ἠκούσατε εἰς τὸ οὖς, κηρύξαιτε ἐπὶ τῶν δωματίων». Ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο ἐναντίον ἐστὶ τῷ προτέρῳ. Οὐδὲ γὰρ ἐκεῖ πᾶσιν ἀπλῶς ἐπέταξεν εἰπεῖν, ἀλλ' οἷς δεῖ εἰπεῖν, μετὰ παρορησίας εἰπεῖν. Κύνas δὲ ἐνιαῦθα τοὺς ἐν ἀσεβείᾳ ζῶντας ἀνιέτω, καὶ μεταβολῆς τῆς ἐπὶ τὸ κρεῖττον οὐκ ἔχοντας ἐλπίδα ἠνίξαιτο, καὶ χοίρους τοὺς ἐν ἀκολάσιῳ βίῳ διατριβόντας διαπαντός, οὓπερ ἅπαντας ἀναξίους ἔφησεν εἶναι τῆς τοιαύτης ἀκροάσεως. Τοῦτο γοῦν καὶ ὁ Παῦλος δηλῶν ἔλεγε· «Ψυχικὸς δὲ ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ Πνεύματος· μωρία γὰρ αὐτῷ ἐστὶ». Καὶ πολλαχοῦ δὲ ἐτέρωθι βίου διαφθορὰν αἰτίαν φησὶν εἶναι τοῦ μὴ δέχεσθαι τὰ τελειότερα δόγματα. Διὸ κελεύει μὴ ἀναπειάσαι τὰς θύρας αὐτοῖς· καὶ γὰρ θρασύτεροι γίνονται μετὰ τὸ μαθεῖν. Τοῖς μὲν γὰρ εὐγνώμοσι καὶ νοῦν ἔχουσι ἐκκαλυπτόμενα σεμνὰ φαίνεται τοῖς δὲ ἀναισθητοῖς, ὅταν ἀγνοῆται μᾶλλον. Ἐπεὶ οὖν ἀπὸ τῆς φύσεως οὐ δύνανται αὐτὰ καταμαθεῖν, καλυπτέσθωσαν, φησὶν, ἵνα κἄν ἀπὸ τῆς ἀγνοίας αἰδεσθῶσιν. Οὐδὲ γὰρ ὁ χοῖρος οἶδε, τί ποιεῖ ἐστὶ μαργαρίτης. Οὐκοῦν ἐπειδὴ οὐκ οἶδε, μηδὲ ὁράτω, ἵνα μὴ καταπατήσῃ αὐτὸν οὐκ οἶδεν. Οὐδὲν

17. Ματθ. 10, 27.

18. Α' Κορ. 2, 14.

του πρὸς ὄλους γενικῶς καὶ ρυπαίνεται καθημερινῶς μὲ τὴν χειρίστην ὠμότητα καὶ ἀντιπαθητικότητα.

Καταργῶν λοιπὸν ὅλα αὐτὰ μ' αὐτὴν τὴν καλὴν νομοθεσίαν, ἐπρόσθεσε πάλιν ἄλλην ἐντολήν, λέγων· «Μὴ δίδετε τὰ ἅγια εἰς τοὺς σκύλους, οὔτε νὰ ρίπτετε τοὺς μαργαρίτας ἐμπρὸς εἰς τοὺς χοίρους». Μολονότι βέβαια εἰς τὴν συνέχειαν ἔδωσε ἐντολήν καὶ εἶπεν· «Αὐτὸ ποὺ ἠκούσατε μὲ τὰ αὐτιά σας κρυφὰ νὰ τὸ κηρύξετε ἐπάνω ἀπὸ τὰς στέγας τῶν οἰκιῶν»¹⁷. Ἄλλ' ὅμως οὔτε αὐτὸ δὲν εἶναι ἀντίθετον μὲ τὸ προηγούμενον. Διότι οὔτε ἐκεῖ διέταξεν εἰς ὄλους γενικῶς νὰ κηρύξουν, ἀλλ' εἰς ὄσους πρέπει νὰ κηρύξουν καὶ μάλιστα νὰ κηρύξουν μὲ θάρρος. Σκύλους δὲ ἔδῳ ὀνομάζει αὐτοὺς ποὺ ζοῦν μέσα εἰς τὴν ἀθεράπευτον ἀσέβειαν καὶ ποὺ ἄφησε νὰ ἐννοηθῆ ὅτι δὲν ἔχουν ἐλπίδα ἀλλαγῆς πρὸς τὸ καλύτερον, χοίρους δὲ αὐτοὺς ποὺ συνεχῶς ζοῦν ζωὴν ἀμαρτωλὴν, διὰ τοὺς ὁποίους βέβαια δι' ὄλους γενικῶς εἶπεν ὅτι εἶναι ἀνάξιοι αὐτῆς τῆς διδασκαλίας. Αὐτὸ λοιπὸν δηλώνων καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «Ὁ δὲ ψυχικὸς ἄνθρωπος δὲν δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος· διότι τὰ θεωρεῖ ὡς μωρίαν»¹⁸. Καὶ εἰς πολλὰς δὲ ἄλλας περιπτώσεις λέγει ὅτι ἡ διεφθαρμένη ζωὴ εἶναι ἡ αἰτία τοῦ νὰ μὴ δέχεται κανεὶς τὰ τελειότερα δόγματα. Διὰ τοῦτο προτρέπει νὰ μὴ ἀνοίγῃ κανεὶς τὰς θύρας εἰς αὐτούς, καθόσον γίνονται περισσότερο θρασεῖς ὅταν τὰ μάθουν. Διότι εἰς αὐτοὺς μὲν ποὺ εἶναι εὐγνώμονες καὶ εἶναι λογικοὶ φαίνονται ἀποκαλυπτόμενα τὰ δόγματα σεμνὰ, εἰς αὐτοὺς ὅμως ποὺ εἶναι ἀναίσθητοι εἶναι προτιμότερον νὰ μὴ τὰ γνωρίζουν. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὡς ἐκ τῆς φύσεώς των δὲν ἤμποροῦν νὰ τὰ κατανοήσουν αὐτά, λέγει νὰ ἀποκρύπτονται, μήπως καὶ τυχὸν τὰ σεβασθοῦν ἐξ αἰτίας τῆς ἀγνοίας των. Διότι οὔτε ὁ χοῖρος γνωρίζει ποία τέλος πάντων εἶναι ἡ ἀξία τοῦ μαργαρίτη. Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν γνωρίζει, οὔτε πρέπει νὰ τὸ βλέπῃ, διὰ νὰ μὴ καταπατήσῃ αὐτὰ ποὺ δὲν γνωρίζει. Διότι δὲν ἔχουν καμμίαν ὠφέλειαν, παρὰ μεγαλυτέραν ζημίαν αὐτοὶ ποὺ τὰ

γὰρ γίνεται πλέον, ἢ βλάβη μείζων τοῖς οὕτω διακειμένοις
καὶ ἀκούουσι. Καὶ γὰρ τὰ ἅγια ἐμπαροινεῖται παρ' ἐκείνων,
οὐκ εἰδότες τίνα ἐστὶ ταῦτα· καὶ ἐκεῖνοι μᾶλλον ἐπαίρον-
ται καὶ ὀπλίζονται καθ' ἡμῶν. Τοῦτο γὰρ ἐστὶ «Μὴ κατα-
5 παιήσωσι, καὶ σιραφέντες ρήξωσιν ὑμᾶς».

Καὶ μὴν οὕτως ἰσχυρὰ ἔδει εἶναι, φησὶν, ὡς καὶ μετὰ
τὸ μαθεῖν ἀνάλωτα μένειν, καὶ μὴ παρέχειν ἑτέροις λαβὰς
καθ' ἡμῶν. Ἄλλ' οὐκ ἐκεῖνα παρέχει, ἀλλὰ τὸ χοίρους εἶναι
τούτους· ὥσπερ οὖν καὶ ὁ μαργαρίτης καταπατούμενος, οὐκ
10 ἐπειδὴ εὐκαταφρόνητός ἐστι, καταπατεῖται, ἀλλ' ἐπειδὴ εἰς
χοίρους ἐνέπεσε. Καὶ καλῶς εἶπε· «Σιραφέντες ρήξωσιν».
Ἐποκρίνονται γὰρ ἐπιείκειαν, ὥστε μαθεῖν· εἶτα ἐπειδὴ
μάθωσιν, ἕτεροι ἀνθ' ἑτέρων γενόμενοι κωμωδοῦσι, χλευά-
ζουσι, γελῶσιν ὡς ἀπαιτηθέντας ἡμᾶς. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦ-
15 λος ἔλεγε τῷ Τιμοθέῳ· «Ὁν καὶ σὺ φυλάσσον· λίαν γὰρ
ἀνθήσεικε τοῖς ἡμετέροις λόγοις»· καὶ πάλιν ἀλλαγῶ· «Τοὺς
τοιούτους ἀποτρέπου»· καί· «Αἰρετικὸν ἄνθρωπον μετὰ μίαν
καὶ δευτέραν νουθεσίαν παραιτοῦ». Οὐ τοίνυν παρ' ἐκείνων
ὀπλίζονται, ἀλλ' αὐτοὶ ἀνόητοι ταύτη γίνονται, πλείονος ἀ-
20 πονοίας πληρούμενοι. Διὰ τοῦτο οὐ μικρὸν κέρδος τὸ ἐν
ἀγνοίᾳ μένειν αὐτούς· οὐδὲ γὰρ οὕτω καταφρονοῦσιν. Ἄν
δὲ μάθωσι, διπλῆ ἢ ζημία. Αὐτοὶ τε γὰρ οὐδὲν ἐντεῦθεν
καρπώσονται, ἀλλὰ καὶ βλαθήσονται μειζόνως, καὶ σοὶ μυ-
ρία παρέξουσι πράγματα.

25 Ἀκουέτωσαν οἱ πᾶσιν ἀναιδῶς συμπλεκόμενοι, καὶ τὰ
σεμνὰ εὐκαταφρόνητα ποιοῦντες. Καὶ γὰρ τὰ μυστήρια διὰ

19. Β' Τιμ. 4, 15.

20. Β' Τιμ. 3, 5.

21. Τίτ. 3, 10.

ἀκούουν καὶ ζοῦν μὲ τέτοιαν ψυχικὴν διάθεσιν. Καθόσον τὰ ἅγια ἐμπαίζονται ἀπὸ ἐκείνους, ἐπειδὴ δὲν γνωρίζουν ποία εἶναι ἡ ἀξία αὐτῶν, καὶ ἐκεῖνοι δὲ γίνονται περισσότερον ἀλαζόνες καὶ ὀπλίζονται ἐναντίον μας. Αὐτὸ λοιπὸν σημαίνει τὸ «Μήπως καὶ τὰ καταπατήσουν καὶ ἀφοῦ στραφοῦν ξεσχίσουν καὶ σᾶς».

Καὶ ὅμως, θὰ εἰπῆ κάποιος, ἔπρεπεν αἱ ἀλήθειαι τῆς πίστεως νὰ εἶναι τόσον ἰσχυραί, ὥστε νὰ παραμένουν καὶ μετὰ τὴν ἐκμάθησιν ἀπρόσβληται καὶ νὰ μὴ δίδουν ἀφορμὰς εἰς ἄλλους ἐναντίον μας. Ὅχι, δὲν δίδουν ἐκεῖναι ἀφορμὰς, ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτοὶ εἶναι χοῖροι. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν καὶ ὁ μαργαρίτης ὅταν καταπατῆται, δὲν καταπατεῖται ἐπειδὴ εἶναι ἀξίος περιφρονήσεως, ἀλλ' ἐπειδὴ ἔπεσεν εἰς τοὺς χοίρους. Καὶ καλῶς εἶπε, «Μήπως στραφοῦν καὶ σᾶς ξεσχίσουν». Διότι ὑποκρίνονται ἐπιείκειαν μέχρι νὰ τὰς γνωρίσουν· ἔπειτα ὅταν τὰς γνωρίσουν ἀλλάζουν τότε ὄψιν καὶ τὰ ἐμπαίζουν, τὰ χλευάζουν, τὰ περιγελοῦν, ὡσὰν νὰ μᾶς ἔχουν ἐξαπατήσει. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε, γράφων εἰς τὸν Τιμόθεον· «Ἀπὸ τὸν ὁποῖον καὶ σὺ νὰ προφυλάσσεσαι· διότι ἀντεστάθη πολὺ εἰς τοὺς λόγους μας»¹⁹· καὶ ἄλλοῦ πάλιν· «Αὐτοῦ τοῦ εἴδους τοὺς ἀνθρώπους νὰ τοὺς ἀποφεύγῃς»²⁰· καί· «Τὸν αἰρετικὸν ἄνθρωπον νὰ τὸν ἀφήνῃς μετὰ ἀπὸ τὴν πρώτην καὶ δευτέραν συμβουλήν»²¹. Ἐπομένως δὲν ὀπλίζονται ἀπὸ τὰ δόγματα τῆς πίστεως, ἀλλ' οἱ ἴδιοι γίνονται ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς νοθεσίας ἀνόητοι, καὶ καταλαμβάνονται ἀπὸ περισσοτέραν ἀπόγνωσιν. Διὰ τοῦτο δὲν εἶναι μικρὸν τὸ κέρδος τὸ νὰ παραμένουν αὐτοὶ εἰς ἀγνοίαν· διότι ἔτσι δὲν τὰ περιφρονοῦν. Ἄν ὅμως τὰ μάθουν ἢ ζημία εἶναι διπλῆ. Διότι καὶ αὐτοὶ δὲν θὰ καρπωθοῦν τίποτε ἀπ' αὐτό, ἀλλὰ καὶ θὰ ζημιωθοῦν ἀκόμη περισσότερον καὶ εἰς σὲ θὰ προξενήσουν μυρίας δυσκολίας.

Ἄς τὰ ἀκούσουν αὐτὰ αὐτοὶ ποὺ πλησιάζουν ὄλους γεμᾶτοι ἀπὸ ἀδιαντροπία καὶ καταφρονοῦν τὰ σεμνὰ πράγματα. Καὶ βέβαια διὰ τοῦτο ἐπιτελοῦμεν τὰ μυστήρια μὲ

τοῦτο τὰς θύρας κλείοντες ἐπιτελοῦμεν, καὶ τοὺς ἀμνήτους εἴργομεν, οὐκ ἐπειδὴ ἀσθένειαν κατέγνωμεν τῶν τελομένων, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀτελέστερον οἱ πολλοὶ πρὸς αὐτὰ ἔτι διὰ
 5 Ἰουδαίοις διελέγειο, ἐπειδὴ βλέποντες οὐκ ἔβλεπον. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἐκέλευσεν εἰδέναι, πῶς δεῖ ἐνὶ ἑκάστῳ ἀποκρίνεσθαι.

«Αἰτεῖτε καὶ δοθήσεται ὑμῖν· ζητεῖτε, καὶ εὐρήσετε· κρούετε, καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν». Ἐπειδὴ γὰρ μεγάλα ἐπέ-
 10 ταξε καὶ θαυμασιά, καὶ πάντων ἐκέλευσε τῶν παθῶν εἶναι ἀνωτέρους, καὶ πρὸς αὐτὸν ἦγαγε τὸν οὐρανόν, καὶ σπουδάξιν ἐπέταξεν, οὐκ ἄγγέλοις, οὐδὲ ἀρχαγγέλοις, ἀλλ' αὐ-
 τῷ τῷ τῶν ὄλων Δεσπότῃ κατὰ τὸ ἐγγωροῦν ὁμοίους γίνε-
 σθαι, τοὺς δὲ μαθητὰς οὐκ αὐτοὺς μόνους ταῦτα κατορθοῦν,
 15 ἀλλὰ καὶ ἑτέρους διορθοῦν ἐκέλευσε, καὶ διακρίνειν τοὺς πονηροὺς καὶ τοὺς οὐ τοιοῦτους, τοὺς κύνας καὶ τοὺς οὐ κύ-
 νας, (πολὸν δὲ τὸ ἐπικεκρομμένον ἐν ἀνθρώποις), ἵνα μὴ λέγωσιν, ὅτι χαλεπὰ ταῦτα καὶ ἀφόρητα. Καὶ γὰρ ἐν τοῖς
 μετὰ ταῦτα ὁ Πέτρος ἐφθέγγαστό τι τοιοῦτον εἰπών· «Τίς
 20 δύναται σωθῆναι;». Καὶ πάλιν· «Εἰ οὕτως ἐστὶν ἡ αἰτία τοῦ ἀνθρώπου, οὐ συμφέρει γαμῆσαι».

4. Ἴνα οὖν μὴ ταῦτα λέγωσι καὶ νῦν, μάλιστα μὲν καὶ διὰ τῶν ἔμπροσθεν ἀπέδειξεν εὐκόλα ὄντα, λογιμοὺς τι-
 θεῖς πολλοὺς καὶ συνεχεῖς, τοὺς δυναμένους πεῖσαι λοιπὸν
 25 δὲ καὶ τὴν κορωνίδα ἐπάγει τῆς εὐκολίας, οὐ τὴν τυχοῦσαν ἐπινοῶν παραμυθίαν τοῖς πόνοις, τὴν ἀπὸ τῶν εὐχῶν τῶν καρτερικῶν συμμαχίαν. Οὐ γὰρ αὐτοὺς σπουδάξιν δεῖ μό-

22. Ματθ. 19, 25.

23. Ματθ. 19, 10.

κλειστάς τὰς θύρας καὶ ἀπομακρύνομεν τοὺς ἀμυήτους, ὅχι ἐπειδὴ ἀποδίδομεν ἀδυναμίαν εἰς αὐτὰ πού ἐπιτελοῦνται, ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι εἶναι ἀκόμη ἀτελεῖς διὰ νὰ τὰ κατανοήσουν. Διὰ τοῦτο βέβαια καὶ ὁ Χριστὸς πολλὰς φορές ἐδίδασκε μὲ παραβολὰς εἰς τοὺς Ἰουδαίους, ἐπειδὴ ἂν καὶ ἔβλεπαν, ἐν τούτοις δὲν κατενόουν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος προέτρεπε νὰ γνωρίζῃ πῶς πρέπει νὰ ἀπαντᾷ εἰς τὸν καθένα χωριστά.

«Νὰ ζητῆτε μὲ ἐπιμονὴν καὶ θὰ σᾶς δοθῇ· νὰ ἐρευνᾶτε καὶ θὰ εὔρετε· νὰ κτυπᾶτε τὴν θύραν καὶ θὰ σᾶς ἀνοιχθῇ». Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐπρόσταξε μεγάλα καὶ θαυμαστὰ πράγματα, καὶ προέτρεψε νὰ εἶναι ἀνώτεροι ἀπὸ ὅλα τὰ πάθη καὶ τοὺς ὠδήγησε καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν οὐρανόν, καὶ ἔδωσε ἐντολὴν νὰ προσπαθοῦν νὰ γίνουν ὅμοιοι, κατὰ τὸ δυνατόν, ὅχι μὲ τοὺς ἀγγέλους, οὔτε μὲ τοὺς ἀρχαγγέλους, ἀλλὰ μ' αὐτὸν τὸν Δεσπότην τῶν ὅλων, τοὺς δὲ μαθητάς του προέτρεψε νὰ ἐφαρμόζουν ὅχι μόνον αὐτά, ἀλλ' ἔδωσε ἐντολὴν καὶ ἄλλους νὰ διορθώνουν, καὶ νὰ ξεχωρίζουν τοὺς πονηροὺς ἀπὸ αὐτοὺς πού δὲν εἶναι πονηροί, τοὺς σκύλους ἀπὸ αὐτοὺς πού δὲν εἶναι σκύλοι (πολλὰ δὲ εἶναι αὐτὰ πού ἔχουν ἀποκρυβῆ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους), διὰ νὰ μὴ λέγουν ὅτι αὐτὰ εἶναι δύσκολα καὶ δυσβάστακτα. Διότι καὶ ὁ Πέτρος εἰς τὴν συνέχειαν διειτύπωσε κάτι παρόμοιον, λέγων· «Ποῖος ἠμπορεῖ νὰ σωθῇ;»²²· καὶ πάλιν· «Ἐὰν πράγματι ἔτσι ἔχουν τὰ πράγματα διὰ τὸν ἄνδρα, δὲν συμφέρει νὰ συνάψῃ γάμον»²³.

4. Διὰ νὰ μὴ λέγουν λοιπὸν αὐτὰ καὶ τώρα, καθόσον βέβαια μὲ ὅσα εἶπε προηγουμένως ἀπέδειξεν ὅτι εἶναι εὐκόλαι αἱ ἐντολαί του, θέτων πολλοὺς καὶ ἰσχυροὺς συλλογισμούς, πού εἶχαν τὴν δύναμιν νὰ πείσουν, εἰς τὴν συνέχειαν προσθέτει καὶ τὸ ἀποκορύφωμα τῆς εὐκολίας, ἐφευρίσκων ὅχι τυχαίαν παρηγορίαν εἰς τοὺς κόπους, ἤτοι τὴν συμμαχίαν πού προέρχεται ἀπὸ τὰς ἐπιμόνους προσευχάς. Διότι, λέγει, δὲν πρέπει οἱ ἴδιοι νὰ προσπαθοῦν μόνον, ἀλλὰ

ρους, φησίν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἄνωθεν καλεῖν βοήθειαν· καὶ
 πάντως ἤξει καὶ παρῆσαι καὶ συνεφέσεται τῶν ἀγῶνων
 ἡμῶν καὶ πάντα ποιήσει ῥάδια. Διὰ τοῦτο καὶ αἰτεῖν ἐκέ-
 λευσε, καὶ τὴν δόσιν ἐνηγγυήσατο. Πλὴν οὐχ ἀπλῶς αἰτεῖν
 5 ἐκέλευσεν, ἀλλὰ μετὰ προσεδροίας πολλῆς καὶ εὐτονίας. Τοῦ-
 το γὰρ ἔστι τό, ζητεῖτε. Καὶ γὰρ ὁ ζητῶν, πάντα ἐκβαλὼν
 τῆς διανοίας, πρὸς ἐκεῖνο γίνεται μόνον τὸ ζητούμενον, καὶ
 οὐδένα τῶν παρόντων ἐννοεῖ. Καὶ ἴσασι τοῦτο ὁ λέγω, ὅ-
 σοι ἢ χρυσοῖον ἢ οἰκέτας ἀπολέσαντες ἐπιζητοῦσιν. Ἐπὶ μὲν
 10 οὖν τοῦ ζητεῖν, τοῦτο· ἀπὸ δὲ τοῦ κρούειν, τὸ μετὰ σφοδρό-
 τητος προσιέναι καὶ θερμῆς διανοίας ἐδήλωσε. Μὴ τοίνυν
 καιαπέσης, ἄνθρωπε, μηδὲ ἐλάτινα ἐπιδείξῃ περὶ τὴν ἀρε-
 τὴν σπουδὴν τῆς περὶ τὰ χρήματα ἐπιθυμίας. Ἐκεῖνα μὲν
 γὰρ πολλάκις ζητήσας οὐχ εὔρες· ἀλλ' ὅμως καὶ ταῦτα
 15 εἰδῶς, ὅτι οὐ πάντως εὐρήσεις, πάντα κινεῖς ἐρεῦνης τρό-
 πον· ἐνιαῦθα δὲ καὶ ἐπαγγελίαν ἔχων ὅτι λήψῃ πάντως,
 οὐδὲ τὸ πολλοσιὸν τῆς σπουδῆς ἐκείνης ἐπιδείκνυσαι μέρος.
 Εἰ δὲ μὴ εὐθέως λαμβάνεις, μηδὲ οὔτως ἀπογνῶς. Διὰ
 γὰρ τοῦτο εἶπε, κρούετε, ἵνα δείξῃ ὅτι καὶ εὐθέως μὴ ἀνοί-
 20 ξῇ τὴν θύραν, παραμένειν δεῖ. Εἰ δὲ ἀπιστεῖς μου τῇ ἀπο-
 φάσει, καὶ τῷ ὑποδείγματι πίστευσον. «Τίς γὰρ ἔστιν ἐξ
 ὑμῶν», φησίν, «ὃν ὁ υἱὸς αὐτοῦ αἰτήσῃ ἄριον, μὴ λίθον ἐ-
 πιδώσῃ αὐτῷ;». Ἐπὶ ἀνθρώπων μὲν γὰρ, ἂν συνεχῶς τοῦ-
 το ποιῆς, καὶ ὀχληρὸς καὶ βαρὺς εἶναι δοκεῖς· ἐπὶ δὲ τοῦ
 25 Θεοῦ, ὅταν μὴ τοῦτο ποιῆς, τότε παροξύνεις μειζρόνως. Ἄν
 δὲ ἐπιμένῃς αἰτῶν, καὶ μὴ εὐθέως λάβῃς, λήψῃ πάντως.

νὰ ζητοῦν καὶ τὴν ἄνωθεν βοήθειαν· καὶ ὅπωςδήποτε θὰ ἔλθῃ κοντὰ μας καὶ θὰ μᾶς συμπαρασταθῇ καὶ θὰ μᾶς βοηθήσῃ καὶ ὅλα θὰ τὰ κάμῃ εὐκόλα. Διὰ τοῦτο ἔδωσεν ἐντολήν καὶ νὰ ζητοῦμεν καὶ παρέσχε διαβεβαιώσεις ὅτι θὰ μᾶς δώσῃ. Πλὴν ὅμως ἐπρόσταξεν ὄχι ἀπλῶς νὰ ζητοῦμεν, ἀλλὰ μὲ πολλὴν ἐπιμονὴν καὶ δύναμιν. Διότι αὕτῃ εἶναι ἡ σημασία τοῦ «Νὰ ζητήτε». Καθόσον αὐτὸς ποὺ ζητεῖ, ἀφοῦ ἐκδιώξῃ ἀπὸ τὴν σκέψιν του ὅλα, ἀποβλέπει μόνον πρὸς ἐκεῖνο ποὺ ἐπιζητεῖ καὶ δὲν σκέπτεται τίποτε ἀπὸ τὰ παρόντα. Καὶ αὐτὸ ποὺ λέγω τὸ γνωρίζουν ὅσοι ψάχνουν νὰ εὔρουν τὰ χρήματα ἢ τοὺς ὑπηρέτας ποὺ τοὺς ἔχασαν. Καὶ αὐτὰ λοιπὸν σχετικῶς μὲ τὸ νὰ ζητῇ κανεῖς· σχετικῶς δὲ μὲ τὸ νὰ κτυπᾷ κανεῖς τὴν θύραν εἶπεν ὅτι πρέπει νὰ προσέρχεται κανεῖς μὲ ὀρμητικότητα καὶ θερμὴν διάθεσιν. Ἐπομένως μὴ δείξης, ἄνθρωπέ μου, ἀδιαφορίαν, οὔτε νὰ ἐπιδείξης μικρότερον ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ἀρετὴν, ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν διὰ τὰ χρήματα. Διότι ἐκεῖνα μὲν πολλὰς φορὰς ἂν καὶ τὰ ἐζήτησες δὲν τὰ εὔρες· ἀλλ' ὅμως ἂν καὶ γνωρίζεις ὅτι δὲν θὰ τὰ εὔρης ὅπωςδήποτε, ἐν τούτοις χρησιμοποιεῖς κάθε τρόπον ἐρεύνης· εἰς αὐτὴν ὅμως τὴν περίπτωσιν ἂν καὶ ἔχεις καὶ ὑπόσχεσιν, ὅτι ἐξάπαντος θὰ τὰ λάβῃς, δὲν ἐπιδεικνύεις οὔτε τὸ ἐλάχιστον μέρος ἐκείνου τοῦ ἐνδιαφέροντος. Ἐὰν δὲ δὲν λαμβάνῃς ἀμέσως δὲν πρέπει νὰ ἀπογοητευθῇς ἔτσι. Διότι διὰ τοῦτο εἶπε 'κρούετε', διὰ νὰ δείξῃ ὅτι καὶ ἂν δὲν ἀνοίξῃ ἀμέσως τὴν θύραν, πρέπει νὰ παραμένετε εἰς τὴν θέσιν σας. Ἐὰν δὲ δὲν πιστεύῃς εἰς τὴν ὑπόσχεσίν μου, πίστευσε τοῦλάχιστον εἰς τὸ παράδειγμα. «Διότι ποῖος ἀπὸ σᾶς εἶναι ἐκεῖνος», λέει, «ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἂν θὰ ζητήσῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἄρτον θὰ τοῦ δώσει λίθον;». Διότι ἂν μὲν αὐτὸ τὸ κάνης συνεχῶς πρὸς ἀνθρώπους νομίζεις ὅτι γίνεσαι καὶ ἐνοχλητικὸς καὶ βαρετός, ὅταν ὅμως αὐτὸ δὲν τὸ κάνης πρὸς τὸν Θεόν, τότε τὸν ἐξοργίζεις πάρα πολύ. Ἄν δὲ ἐπιμένῃς ὅταν ζητῇς, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν λάβῃς ἀμέσως, ὅπωςδήποτε ὅμως θὰ λάβῃς. Διότι ἀκριβῶς δι'

Διὰ γὰρ τοῦτο κέκλεισται ἡ θύρα, ἵνα σε εἰς τὸ κρούειν ἐνα-
γάγη· διὰ τοῦτο οὐκ εὐθέως ἐπινεύει, ἵνα αἰτήσης. Μένε
τοῖνον ταῦτα ποιῶν, καὶ λήψη πάντως.

“Ἴνα γὰρ μὴ λέγῃς· τί οὖν, ἂν αἰτήσω καὶ μὴ λάβω;
5 ἐπειείχισέ σοι τὴν παραβολήν, λογισμοὺς πάλιν τιθεῖς, καὶ
ἀπὸ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων εἰς τὸ περὶ τούτων θαρ-
ρεῖν ἐνάγων· δεικνὺς διὰ τούτων, ὅτι οὐκ αἰτεῖν χρὴ μόνον,
ἀλλὰ καὶ ἃ χρὴ αἰτεῖν. «Τίς γὰρ ἐστὶν ἐξ ὑμῶν πατήρ, ὃν
ὁ υἱὸς αὐτοῦ αἰτήσῃ ἄριον, μὴ λίθον ἐπιδώσει αὐτῷ;». “Ὡστε
10 ἂν μὴ λάβῃς, ἐπειδὴ λίθον αἰτεῖς, οὐ λαμβάνεις. Εἰ γὰρ
καὶ υἱὸς εἶ, οὐκ ἄρκει τοῦτο εἰς τὸ λαβεῖν· ἀλλὰ καὶ αὐτὸ
μὲν οὖν τοῦτο κωλύει τὸ λαβεῖν, τὸν υἱὸν ὄντα, ἃ μὴ συμφέ-
ρει, αἰτεῖν. Καὶ σὺ τοῖνον μηδὲν αἰτήσης κοσμικόν, ἀλλὰ
πνευματικὰ πάντα, καὶ λήψη πάντως. Καὶ γὰρ ὁ Σολομῶν,
15 ἐπειδήπερ ἤτησεν ἅπερ αἰτῆσαι ἐχοῖν, ὄρα πῶς ταχέως ἔ-
λαβε. Δύο τοῖνον εἶναι χρὴ τῷ εὐχομένῳ, καὶ τὸ αἰτεῖν
σοφορῶς, καὶ τὸ ἃ χρὴ αἰτεῖν· ἐπεὶ καὶ ὑμεῖς, φησί, κἂν
πατέρες ᾗτε, μένετε αἰτῆσαι τοὺς υἱούς· κἂν ἀσύμφορόν τι
παρ’ ὑμῶν αἰτήσωσι, κωλύετε τὴν δόσιν· ὥσπερ οὖν ἐὰν
20 συμφέρον, ἐπινεύετε καὶ παρέχετε.

Καὶ σὺ ταῦτα ἐννοῶν, μὴ ἀποσιῆς, ἕως ἂν λάβῃς· ἕως
ἂν εὕρῃς, μὴ ἀναχωρήσης· μὴ καταλύσης τὴν σπουδὴν, ἕως
ἂν ἀνοιχθῇ ἡ θύρα. Ἐὰν γὰρ μετὰ ταύτης προσέλθῃς τῆς
διανοίας, καὶ εἴπῃς, ἐὰν μὴ λάβω, οὐκ ἀπέρχομαι, λήψη
25 πάντως, ἐὰν τοιαῦτα αἰτῆς, οἷα καὶ τῷ αἰτουμένῳ δοῦναι

αὐτὸ ἔχει κλείσει ἢ πόρτα, διὰ νὰ σὲ προτρέψῃ εἰς τὸ νὰ κτυπᾶς· διὰ τοῦτο δὲν σοῦ δίδει ἀμέσως, διὰ νὰ ζητήσῃς. Ἐπέμενε λοιπὸν νὰ κάμνης αὐτὸ καὶ θὰ λάβῃς ὅπως οὐδέποτε.

Διὰ νὰ μὴ μοῦ λέγῃς ὅμως· Τί λοιπὸν, ἂν ζητήσω καὶ δὲν λάβω; σὲ περιεφρούρησε μὲ αὐτὴν τὴν παραβολὴν, ἀφοῦ πάλιν ἔθεσε συλλογισμούς, καὶ σὲ ὠδήγησεν ἔτσι, βάσει τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, νὰ ἔχῃς ἐμπιστοσύνην καὶ δι' αὐτά· καὶ ἀπέδειξε μὲ αὐτά, ὅτι δὲν πρέπει μόνον νὰ ζητῇ κανεὶς, ἀλλὰ καὶ ὅτι πρέπει νὰ ζητῇ αὐτὰ πού πρέπει. «Διότι ποῖος πατέρας ἀπὸ σᾶς εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἐὰν ὁ υἱός του τοῦ ζητήσῃ ἄρτον θὰ τοῦ δώσῃ λίθον;». Ὡστε ἐὰν δὲν λάβῃς, δὲν λαμβάνεις ἐπειδὴ ζητεῖς λίθον. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη εἶσαι καὶ υἱός, δὲν εἶναι αὐτὸ ἀρκετὸν διὰ νὰ λάβῃς· ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τοῦτο εἶναι ἐκεῖνο πού τὸν ἐμποδίζει νὰ λάβῃ, τὸ ὅτι ζητεῖ, ἂν καὶ εἶναι υἱός, αὐτὰ πού δὲν τοῦ συμφέρουν. Καὶ σὺ λοιπὸν νὰ μὴ ζητήσῃς τίποτε τὸ ἐγκόσμιον, ἀλλ' ὅλα τὰ αἰτήματά σου νὰ εἶναι πνευματικὰ καὶ νὰ εἶσαι βέβαιος πὼς θὰ λάβῃς ὅπως οὐδέποτε. Διότι καὶ ὁ Σολομῶν ἐπειδὴ ἀκριβῶς ἐζήτησεν αὐτὰ ἀκριβῶς πού ἔπρεπε νὰ ζητήσῃ, βλέπε πῶς τὰ ἔλαβε ἀμέσως. Δύο λοιπὸν πρέπει νὰ εἶναι τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσευχομένου, καὶ τὸ νὰ ζητῇ μὲ ἐπιμονὴν μεγάλην, καὶ τὸ νὰ ζητῇ αὐτὰ πού πρέπει· διότι καὶ σεῖς, λέγει, καὶ ἂν ἀκόμη εἴσθε πατέρες, περιμένετε νὰ σᾶς ζητήσουν οἱ υἱοὶ σας· καὶ ἂν ζητήσουν ἀπὸ σᾶς κάτι ἀσύμφορον, δὲν τοὺς τὸ δίδετε, ὅταν ὅμως κρίνετε ὅτι εἶναι συμφέρον συγκατατίθεσθε καὶ τὸ δίδετε.

Ἄφοῦ καὶ σὺ τὰ κατανόησῃς αὐτὰ μὴ σταματήσῃς νὰ ζητῆς μέχρις ὅτου νὰ λάβῃς· μὴ ἀναχωρήσῃς μέχρις ὅτου νὰ εὕρῃς· μὴ ἐγκαταλείψῃς τὴν προσπάθειαν, μέχρι πού νὰ ἀνοίξῃ ἢ θύρα. Διότι ἐὰν προσέλθῃς μὲ αὐτὴν τὴν διάθεσιν καὶ εἴπῃς, 'Ἐὰν δὲν λάβω δὲν φεύγω', θὰ λάβῃς ὅπως οὐδέποτε, ἐὰν ζητῆς τέτοια πράγματα, πού καὶ πρέπει νὰ τὰ δώσῃ αὐτὸς πού τοῦ τὰ ζητεῖς καὶ συμφέρουν εἰς σὲ πού τὰ ζητεῖς. Ποῖα λοιπὸν εἶναι αὐτά; Τὸ νὰ ζητῆς ὅλα γενικῶς

πρέπει καὶ σοὶ τῷ αἰτοῦντι συμφέρει. Τίνα δὲ ἔστι ταῦτα; Τὸ τὰ πνευματικὰ ζητεῖν ἅπαντα· τὸ ἀφέντα τοῖς πεπλημμεληκόσιν, οὕτω προσιέναι τὴν ἄφεσιν αἰτοῦντα· τὸ χωρὶς ὀργῆς καὶ διαλογισμῶν χειρὰς ἐπαίρειν ὁσίους. Ἄν οὕτως
 5 αἰτῶμεν, ληφόμεθα. Ὡς νῦν γε γέλως ἔστιν ἢ αἰτηοῖς ἡμῶν, καὶ μεθιόντων ἀνθρώπων ἢ νηφόντων. Τί οὖν, φηοῖν, διὰ καὶ πνευματικὰ αἰτήσω, καὶ μὴ λάθω; Οὐ μετὰ σπουδῆς ἔκρουσας πάντως, ἢ σαντὸν ἀνάξιον παρεσκεύασας τοῦ λαβεῖν, ἢ ταχέως ἀπέσιης. Καὶ τίνος ἔνεκεν, φηοῖ, μὴ εἴ-
 10 πεν ἂ χρὴ αἰτεῖν; Καὶ μὴν εἶπεν ἅπαντα ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, καὶ ἔδειξεν ὑπὲρ τίνων χρὴ προσιέναι. Μὴ τοίνυν λέγε, ὅτι προσῆλθον, καὶ οὐκ ἔλαβον. Οὐδαμοῦ γὰρ παρὰ τὸν Θεὸν τὸ μὴ λαβεῖν, τὸν οὕτω φιλοῦντα, ὡς καὶ πατέρας νικῆσαι, καὶ τοσοῦτον νικῆσαι, ὅσον τὴν πονηρίαν ταύτην ἢ ἀγαθότης.
 15 «Εἰ γὰρ ὑμεῖς, πονηροὶ ὄντες, οἴδατε δόματα ἀγαθὰ διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν, πόσω μᾶλλον ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος». Ταῦτα δὲ ἔλεγεν, οὐ διαβάλλων τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, οὐδὲ κακίζων τὸ γένος, ἀλλὰ πρὸς ἀντιδιαστολήν τῆς ἀγαθότητος τῆς αὐτοῦ, τὴν φιλοστοργίαν τὴν πατρικὴν πονηρίαν καλῶν
 20 τοσαύτη αὐτοῦ τῆς φιλανθρωπίας ἢ ὑπερβολή.

5. Εἶδες λογισμὸν ἀπόρητον, ἱκανὸν καὶ τὸν σφόδρα ἀπεγνωκότα πρὸς χρησιὰς διανασιῆσαι ἐλπίδας; Ἐνταῦθα μὲν οὖν ἀπὸ τῶν πατέρων τὴν ἀγαθότητα δείκνυσιν· ἐν δὲ τοῖς ἔμπροσθεν ἀπὸ τῶν μειζόνων ὧν ἔδωκεν, ἀπὸ τῆς ψυ-
 25 χῆς, ἀπὸ τοῦ σώματος· καὶ οὐδαμοῦ τὸ κεφάλαιον τῶν ἀγα-

τὰ πνευματικά· τὸ νὰ συγχωρῆς αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἁμαρτή-
σει καὶ ἀκολούθως νὰ προσέρχεται νὰ ζητήσης τὴν συγχώ-
ρησιν διὰ τὰ ἰδικά σου· τὸ νὰ ὑψώνης ἀγνάς χειρας, χωρὶς
ὀργὴν καὶ διαλογισμούς²⁴. Ἐὰν ζητοῦμεν κατ' αὐτὸν τὸν
τρόπον θὰ λάβωμεν. Διότι τώρα βέβαια τὸ αἴτημά μας εἶναι
γελοῖον καὶ ὁμοιάζει μὲ αἴτημα ἀνθρώπων μεθυσμένων παρὰ
σωφρώνων. Τί λοιπόν, λέγει, ὅταν ζητήσω καὶ πνευματικά
καὶ δὲν λάβω; Ὅπως ἴσως δὲν ἐκτύπησες μὲ προθυμίαν
καὶ ἐπιμονήν, ἢ κατέστησες τὸν ἑαυτὸν σου ἀνάξιον διὰ νὰ
λάβῃ, ἢ ἀνεχώρησες ἀμέσως. Καὶ ἐξ αἰτίας τίνος, λέγει,
δὲν ὤρισεν αὐτὰ ποὺ πρέπει νὰ ζητῶ; Καὶ βέβαια τὰ ὤρι-
σεν ὅλα εἰς τὰ προηγούμενα καὶ ἀνέφερε διὰ ποῖα
πρέπει νὰ προσέρχεται κανεὶς πρὸς τὸν Θεόν. Μὴ λέγῃς
λοιπόν ὅτι 'προσῆλθα' καὶ δὲν ἔλαβα. Διότι οὐδέποτε θὰ
συμβῆ νὰ μὴ λάβῃς ἐξ αἰτίας τοῦ Θεοῦ, τοῦ ὁποίου τόσον
μεγάλη εἶναι ἡ ἀγάπη του, ὥστε νὰ ξεπεράσῃ τοὺς φυσι-
κοὺς γονεῖς, καὶ τόσον πολὺ νὰ τοὺς ξεπεράσῃ, ὅσον ἡ ἀγα-
θότης ξεπερνᾷ αὐτὴν τὴν πονηρίαν. «Διότι ἐὰν σεῖς, ποὺ
εἴσθε πονηροί, γνωρίζετε νὰ δίδετε καλὰ πράγματα εἰς τὰ
τέκνα σας, πολὺ περισσότερον θὰ τὸ πράξῃ αὐτὸ ὁ Πατήρ
σας ὁ οὐράνιος». Αὐτὰ δὲ τὰ ἔλεγεν ὅχι διὰ νὰ κατηγορήσῃ
τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, οὔτε διὰ νὰ ψέξῃ τὸ γένος τῶν ἀν-
θρώπων, ἀλλὰ, πρὸς διάκρισιν τῆς ἰδικῆς του ἀγαθότητος,
ὀνομάζει τὴν πατρικὴν φιλοστοργίαν πονηρίαν· τόσον με-
γάλη εἶναι ἡ ὑπεροχὴ τῆς φιλανθρωπίας του.

5. Εἶδες συλλογισμὸν ἀκατονόμαστον, ἱκανὸν νὰ ἐμ-
πνεύσῃ ἀγαθὰς ἐλπίδας καὶ εἰς αὐτὸν ποὺ εὐρίσκεται εἰς
πάρα πολὺ μεγάλην ἀπόγνωσιν; Καὶ ἐδῶ μὲν ἀποδεικνύει
τὴν ἀγαθότητά του, συγκρίνων τὸν ἑαυτὸν του πρὸς τοὺς
φυσικοὺς πατέρας, ἐνῶ προηγουμένως τὸ ἔπραξεν αὐτὸ ἀπὸ
τὰ μεγάλα ποὺ μᾶς ἔδωσεν, ἀπὸ τὴν ψυχὴν καὶ ἀπὸ τὸ σῶ-
μα· καὶ πούθεν δὲν ἀναφέρει τὸ κυριώτερον ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ,
οὔτε παρουσιάζει εἰς τὸ μέσον τὴν ἰδικὴν του παρουσίαν.
Αὐτὸς λοιπόν ποὺ ἔσπευσε νὰ παραδώσῃ τὸν Υἱὸν του εἰς

θῶν τίθησιν, οὐδὲ εἰς μέσον παράγει τὴν ἑαυτοῦ παρουσίαν· ὁ γὰρ οὕτω τὸν Υἱὸν πρὸς σφαγὴν ἐκδοῦναι σπεύσας, πῶς οὐ πάντα ἡμῖν χαριεῖται; Οὐδέλω γὰρ ἦν ἐκβεβηκός. Ἄλλ' ὁ μὲν Παῦλος τοῦτο τίθησιν, οὕτω λέγων· «Ὅς γε τοῦ ἰδίου
5 Υἱοῦ οὐκ ἐφείσαιο, πῶς οὐχὶ καὶ σὺν αὐτῷ τὰ πάντα ἡμῖν χαρίσεται;». Αὐτὸς δὲ ἀπὸ τῶν ἀνθρωπίνων αὐτοῖς ἔτι διαλέγεται.

Εἶτα δεικνὺς ὅτι οὔτε εὐχῇ δεῖ θαρρεῖν, ἀμελοῦντας τῶν καθ' ἑαυτούς, οὔτε σπουδάζοντας τῇ οἰκείᾳ μόνον πι-
10 στεύειν σπουδῇ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἄνωθεν ἐπιζητεῖν βοήθειαν, καὶ τὰ παρ' ἑαυτῶν συνεισφέρειν, συνεχῶς τοῦτο κάκεῖνο τίθησι. Καὶ γὰρ παραινέσας πολλά, καὶ εὐχεσθαι ἐδίδαξε, καὶ διδάξας εὐχεσθαι, πάλιν ἐπὶ τὴν παραινέσιν τῶν πρακτέων ἦλθεν· εἶτα ἀπ' ἐκείνου πάλιν ἐπὶ τὸ δεῖν εὐχεσθαι συνεχῶς,
15 εἰπὼν· αἰτεῖτε, καὶ ζητεῖτε, καὶ κρούετε· καὶ ἐντεῦθεν πάλιν ἐπὶ τὸ δεῖν καὶ αὐτοὺς σπουδαίους εἶναι· «Πάντα» γὰρ, φησί, «ὅσα ἂν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς»· ἐν βραχεῖ πάντα ἀνακεφαλαιούμενος, καὶ δεικνὺς ὅτι σύντομος ἢ ἀρειή, καὶ ραδία, καὶ πᾶσι γνώ-
20 ριμος. Καὶ οὐδὲ ἀπλῶς εἶπε, πάντα ὅσα ἂν θέλητε· ἀλλὰ, «Πάντα οὖν ὅσα ἂν θέλητε». Τὸ γὰρ, οὖν, τοῦτο οὐχ ἀπλῶς προσέθηκεν, ἀλλ' αἰνιτιόμενος· εἰ βούλεσθε, φησί, ἀκούεσθαι, μετ' ἐκείνων ὧν εἶπον καὶ ταῦτα ποιεῖτε. Ποῖα δὴ ταῦτα; «Ὅσα ἂν βούλησθε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι».
25 Εἶδες πῶς ἔδειξε καὶ ἐντεῦθεν, ὅτι μετὰ τῆς εὐχῆς καὶ πολιτείας ἡμῖν ἀκριβοῦς δεῖ; Καὶ οὐκ εἶπεν, ὅσα θέλεις γενέσθαι σοι παρὰ τοῦ Θεοῦ, ταῦτα ποίει εἰς τὸν πλησίον· ἵνα μὴ λέγῃς, καὶ πῶς δυνατόν; ἐκεῖνος Θεός, ἐγὼ δὲ ἄν-

τοιαύτην σφαγήν, πῶς δὲν θὰ χαρίση εἰς ἡμᾶς τὰ πάντα; Βέβαια αὐτὸ δὲν εἶχεν ἀκόμη συμβῆ. Ἄλλ' ὁ μὲν Παῦλος ἀναφέρει αὐτό, λέγων τὰ ἐξῆς· «Αὐτὸς βεβαίως ποὺ δὲν ἐλυπήθη τὸν Υἱὸν του πῶς δὲν θὰ χαρίση εἰς ἡμᾶς μαζὶ μ' αὐτὸν καὶ τὰ πάντα;»²⁵. Ἐνῶ ὁ Χριστὸς τοὺς ἐδίδασκεν ἀκόμη ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνθρωπίνων δεδομένων.

Ἐν συνεχείᾳ, δεικνύων ὅτι οὔτε πρέπει νὰ στηρίζωνται εἰς τὴν προσευχὴν, ἐνῶ θὰ ἀδιαφοροῦν διὰ τοὺς ἑαυτούς των, οὔτε πάλιν ἐπιδεικνύοντες ἐνδιαφέρον νὰ στηρίζονται μόνον εἰς τὴν ἰδικὴν των προσπάθειαν, ἀλλὰ καὶ νὰ ζητοῦν τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ καταβάλλουν κάθε δυνατὴν προσπάθειαν, τονίζει συνεχῶς καὶ τὸ ἓνα καὶ τὸ ἄλλο. Πράγματι λοιπὸν ἀφοῦ ἔδωσε πολλὰς συμβουλάς καὶ ἐδίδαξε νὰ προσευχώμεθα, ἀφοῦ ἐδίδαξεν ὅτι πρέπει νὰ προσευχώμεθα, ἐπανῆλθε καὶ πάλιν εἰς τὸ νὰ μᾶς προτρέψῃ νὰ πράττωμεν αὐτὰ ποὺ πρέπει. Ἐν συνεχείᾳ δὲ αὐτῶν ἐδίδαξε καὶ πάλιν ὅτι πρέπει νὰ προσευχώμεθα συνεχῶς, εἰπὼν «ζητεῖτε καὶ ἐρευνᾶτε καὶ κτυπᾶτε». Καὶ πάλιν ἀπὸ ἐδῶ ἐπιστρέφει εἰς τὸ νὰ μᾶς διδάξῃ ὅτι πρέπει νὰ εἴμεθα ἐνάρετοι· «Ὅλα λοιπὸν», λέγει, «ὅσα θέλετε νὰ κάνουν εἰς σᾶς οἱ ἄνθρωποι, κάμνετε καὶ σεῖς τὰ ἴδια εἰς αὐτούς», ἀνακεφαλαιῶντων ἐν συντομίᾳ ὅλα καὶ δεικνύων ὅτι ἡ ἀρετὴ εἶναι σύντομος καὶ εὐκόλος καὶ εἰς ὅλους γνωστή. Καὶ δὲν εἶπεν ἀπλῶς 'ὅλα ὅσα θέλετε', ἀλλὰ, «Ὅλα λοιπὸν ὅσα θέλετε». Διότι αὐτὸ τὸ 'λοιπὸν' δὲν τὸ ἐπρόσθεσεν ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν, ἀλλὰ ὑπονοῶν κάτι· ἐὰν θέλετε, λέγει, νὰ εἰσακούωνται αἱ προσευχαί σας, πρέπει μαζὶ μὲ τὰ προηγούμενα νὰ πράττετε καὶ αὐτά. Ποῖα λοιπὸν εἶναι αὐτά; «Ὅσα θέλετε νὰ κάνουν εἰς σᾶς οἱ ἄνθρωποι».

Βλέπεις πῶς ἔδειξε καὶ μ' αὐτὰ τὰ λόγια ὅτι πρέπει νὰ ὑπάρχῃ μαζὶ μὲ τὴν προσευχὴν καὶ ἐνάρετος ζωὴ; Καὶ δὲν εἶπεν 'ὅσα θέλεις νὰ σοῦ κάνῃ ὁ Θεός, αὐτὰ νὰ κάμνης καὶ σὺ εἰς τὸν πλησίον', διὰ νὰ μὴ λέγῃς· 'Καὶ πῶς εἶναι δυνατόν; ἐκεῖνος εἶναι Θεὸς ἐνῶ ἐγὼ εἶμαι ἄνθρωπος'. ἀλλ' εἶ-

ἄνθρωπος· ἀλλ', ὅσα ἂν θέλῃς γενέσθαι σοι παρὰ τοῦ ὁμο-
 δούλου, ταῦτα καὶ αὐτὸς περὶ τὸν πλησίον ἐπιδείκνυσο.
 Τί τούτου κουφότερον; τί δικαιότερον; Εἶτα καὶ τὸ ἐγκώ-
 μιον πρὸ τῶν ἐπάθλων μέγιστον. «Οὗτος γάρ ἐστιν ὁ νόμος,
 5 καὶ οἱ προφηταί». "Οθεν δῆλον, ὅτι κατὰ φύσιν ἡμῖν ἡ
 ἀρετή, καὶ οἴκοθεν τὰ δέοντα ἅπαντες ἴσμεν, καὶ οὐχ οἷόν τε
 εἰς ἄγνοιαν οὐδέποτε καταφυγεῖν.

«Εἰσελθετε διὰ τῆς στενῆς πύλης, ὅτι πλατεῖα ἡ πύλη
 καὶ εὐρύχωρος ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ἀπώλειαν, καὶ
 10 πολλοὶ εἰσὶν οἱ εἰσερχόμενοι δι' αὐτῆς καὶ στενὴ ἡ πύλη
 καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν καὶ ὀλί-
 γοι εἰσὶν οἱ εὐρίσκοντες αὐτήν». Καὶ μὴν μετὰ ταῦτα ἔλε-
 γεν· «Ὁ ζυγός μου χρησιός, καὶ τὸ φορτίον μου ἑλαφρόν
 ἐστίν· καὶ ἐν τοῖς ἔναγχος δὲ εἰρημένοις τὸ αὐτὸ ἠνίξασθε
 15 πῶς οὖν ἐνταῦθα στενήν αὐτήν εἶναι φησι, καὶ τεθλιμμένην;
 Μάλιστα μὲν ἐὰν προσέχης, καὶ ἐνταῦθα δείκνυσι πολὺν κού-
 φην οὖσαν, καὶ ραδίαν, καὶ εὐκόλον. Καὶ πῶς, φησὶν, ἡ στε-
 νὴ καὶ τεθλιμμένη, ραδία; "Οτι ὁδὸς ἐστὶ καὶ πύλη· ὥσπερ
 οὖν καὶ ἡ ἑτέρα, κἂν πλατεῖα, κἂν εὐρύχωρος, καὶ αὐτὴ ὁ-
 20 δὸς καὶ πύλη. Τούτων δὲ οὐδὲν μόνιμον, ἀλλὰ πάντα παρο-
 δεύεται, καὶ τὰ λυπηρὰ καὶ τὰ χρησιὰ τοῦ βίου. Καὶ οὐ ταύτη
 μόνον ραδία τὰ τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ καὶ τῷ τέλει πάλιν εὐκο-
 λώτερα γίνεται. Οὐ γὰρ τὸ παροδεύεσθαι τοὺς πόνους καὶ
 τοὺς ἰδρωτίας, ἀλλὰ καὶ τὸ εἰς χρησιὸν τέλος ἀπαντιᾶν (εἰς
 25 ζωὴν γὰρ τελευτᾷ) ἱκανὸν παραμυθῆσασθαι τοὺς ἀγωνιζο-
 μένους. "Ωστε καὶ τὸ πρόσκαιρον τῶν πόνων, καὶ τὸ διηγε-
 κὲς τῶν στεφάνων, καὶ τὸ ταῦτα μὲν εἶναι πρῶτα, ἐκεῖνα
 δὲ μετὰ ταῦτα, μεγίστη τῶν πόνων γένοιτ' ἂν παραμυθία.

πεν, ὅσα θέλεις νὰ σοῦ κάνῃ ὁ σύνδουλός σου, αὐτὰ νὰ πράττῃς καὶ σὺ ὁ ἴδιος εἰς τὸν πλησίον σου. Τί πράγμα εἶναι εὐκολώτερον ἀπὸ αὐτό; τί πιὸ δικαιοῦτερον; Εἰς τὴν συνέχειαν καὶ τὸ ἐγκώμιον, πρὶν ἀπὸ τὰ ἔπαθλα, εἶναι πολὺ μέγαν. Διότι «Αὐτὸς εἶναι ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται». Ἐξ αὐτοῦ εἶναι ὀλοφάνερον, ὅτι ἡ ἀρετὴ εἶναι συνδεδεμένη μὲ τὴν φύσιν μας καὶ ἀπὸ μόνοι μας γνωρίζομεν ὅλοι τὰ πρέποντα καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν ποτὲ νὰ ἐπικαλεσθοῦμεν ἄγνοιαν.

«Νὰ εἰσέρχεσθε ἀπὸ τὴν στενὴν πύλην, διότι εἶναι πλατεῖα ἡ πύλη καὶ εὐρύχωρος ἡ ὁδὸς ποὺ ὀδηγεῖ εἰς τὴν καταστροφὴν καὶ πολλοὶ εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ εἰσέρχονται ἀπ' αὐτήν. Ἐνῶ εἶναι στενὴ ἡ πύλη καὶ στενόχωρος ἡ ὁδὸς ποὺ ὀδηγεῖ εἰς τὴν ζωὴν καὶ εἶναι ὀλίγοι ἐκεῖνοι ποὺ τὴν εὐρίσκουν». Καὶ ὅμως εἰς τὴν συνέχειαν ἔλεγεν· «Ὁ ζυγός μου εἶναι μαλακὸς καὶ τὸ φορτίον μου ἔλαφρόν»²⁶. τὸ ἴδιο δὲ ὑπηνίχθη καὶ μὲ ὅσα εἶπε προηγουμένως· πῶς λοιπὸν ἐδῶ λέγει ὅτι αὐτὴ εἶναι στενὴ καὶ στενόχωρος; Ἐὰν ὅμως προσέξῃς περισσότερον θὰ ἰδῆς καὶ ἐδῶ νὰ λέγῃ ὅτι εἶναι πολὺ ἔλαφρά καὶ εὐάρμοστος καὶ εὐκόλος. Καὶ πῶς, θὰ εἶπῃ κάποιος, ἡ στενὴ καὶ στενόχωρος εἶναι εὐκόλος; Διότι εἶναι ὁδὸς καὶ πύλη· ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ καὶ ἡ ἄλλη ἂν καὶ εἶναι πλατεῖα, ἂν καὶ εἶναι εὐρύχωρος, ἔτσι καὶ αὐτὴ εἶναι ὁδὸς καὶ πύλη. Τίποτε ὅμως ἀπ' αὐτὰ δὲν εἶναι μόνιμον, ἀλλὰ τὰ πάντα παρέρχονται, καὶ τὰ λυπηρὰ καὶ τὰ καλὰ τῆς ζωῆς. Καὶ δὲν εἶναι ὡς πρὸς αὐτὸ μόνον εὐκόλα τὰ τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ τέλος των πάλιν γίνονται πιὸ εὐκολωτέρα. Ὅχι μόνον ἐπειδὴ παρέρχονται οἱ κόποι καὶ οἱ ἰδρωῖτες, ἀλλὰ καὶ τὸ ὅτι καταλήγουν εἰς αἴσιον τέλος (διότι καταλήγουν εἰς ζωὴν), ποῦ εἶναι ἰκανὸν νὰ παρηγορήσῃ αὐτοὺς ποὺ ἀγωνίζονται. Ὡστε καὶ τὸ ὅτι οἱ κόποι εἶναι πρόσκαιροι ἐνῶ οἱ στέφανοι παντοπινοί, καὶ τὸ ὅτι αὐτὰ μὲν προηγοῦνται ἐνῶ ἐκεῖνα ἀκολουθοῦν, θὰ ἤμποροῦσε νὰ ἀποτελέσῃ πάρα πολὺ μεγάλην παρηγορίαν

Διὸ καὶ ὁ Παῦλος ἐλαφρὰν τὴν θλίψιν ἐκάλεσεν, οὐ διὰ τὴν φύσιν τῶν γινομένων, ἀλλὰ διὰ τὴν προαίρεσιν τῶν ἀγωνιζομένων, καὶ τὴν τῶν μελλόντων ἐλπίδα. «Τὸ γὰρ ἐλαφρὸν τῆς θλίψεως», φησί, «αἰώνιον βάρος δόξης κατεργάζεται, μὴ σκοπούντων ἡμῶν τὰ βλεπόμενα, ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα». Εἰ γὰρ τὰ κύματα καὶ τὰ πελάγη τοῖς ναύταις, καὶ αἱ σφαγαὶ καὶ τὰ τραύματα τοῖς στρατιώταις, καὶ οἱ χειμῶνες καὶ οἱ κρουμοὶ τοῖς γεωργοῖς, καὶ τοῖς πυκτεύουσιν αἱ δριμεῖται πληγαί, κοῦφα καὶ φορητὰ πάντα διὰ τὴν ἐλπίδα τῶν ἐπάθλων τῶν ἐπικήρων καὶ ἀπολλυμένων· πολλῷ μᾶλλον διὰ τὸ οὐρανὸς προκείμενος ἦ, καὶ τὰ ἀπόρρητα ἀγαθὰ, καὶ τὰ ἀθάνατα ἔπαθλα, οὐδενὸς τις αἰσθῆσεται τῶν παρόντων δεινῶν.

6. Εἰ δέ τινες αὐτὴν καὶ οὕτως ἐπίπονον εἶναι νομίζουσι, τῆς αὐτῶν ραθυμίας ἢ ὑπόνοια μόνον. Ὅρα γοῦν πῶς καὶ ἐτέρωθεν αὐτὴν εὐκόλον ποιεῖ, κελεύων μὴ συμπλέκεσθαι τοῖς κνσί, μηδὲ ἐκδιδόναι ἑαυτοὺς τοῖς χοίροις, καὶ φυλάττεσθαι ἀπὸ τῶν ψευδοπροφητῶν, καὶ πανταχόθεν αὐτοὺς ἐναγωνίους ἐργαζόμενος. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ στενὴν καλέσαι μέγιστον εἰς τὸ ποιῆσαι αὐτὴν εὐκόλον συνεβάλετο· νήφειν γὰρ αὐτοὺς παρεσκεύαζεν. Ὡσπερ οὖν ὁ Παῦλος, διὰ λέγει, «Οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα», οὐχ ἵνα καταβάλῃ, ἀλλ' ἵνα διεγείρῃ τὰ φρονήματα τῶν στρατιωτῶν, τοῦτο ποιεῖ· οὕτω δὲ καὶ αὐτὸς ἀφυπνίζων τοὺς ὁδοιπόρους, τραχεῖαν ἐκάλεσε τὴν ὁδόν. Καὶ οὐ ταύτη μόνον νήφειν παρεσκεύασεν, ἀλλὰ καὶ τῷ προσθεῖναι, ὅτι καὶ πολλοὺς ἔχει τοὺς ὑποσκελίζοντας· καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον,

27. Β' Κορ. 4, 17. 18.

28. Ἐφ. 6, 12.

εἰς τοὺς κόπους. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ὠνόμασε τὴν θλίψιν ἑλαφράν, ὅχι ἐξ αἰτίας τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ ἐξ αἰτίας τῆς προαιρέσεως αὐτῶν ποὺ ἀγωνίζονται καὶ τῆς μελλοντικῆς ἐλπίδος. «Διότι τὸ ἑλαφρὸν τῆς θλίψεως», λέγει, «προετοιμάζει τὸ αἰώνιον βάρος τῆς δόξης, ἀρκεῖ νὰ μὴ θέτῃμεν ὡς σκοπὸν μας αὐτὰ ποὺ βλέπονται, ἀλλ' αὐτὰ ποὺ δὲν βλέπονται»²⁷. Διότι ἐὰν τὰ κύματα καὶ τὰ πελάγη διὰ τοὺς ναύτας, καὶ αἱ σφαγαὶ καὶ τὰ τραύματα διὰ τοὺς στρατιώτας, καὶ οἱ χειμῶνες καὶ οἱ παγετοὶ διὰ τοὺς γεωργούς, καὶ δι' αὐτοὺς ποὺ πυγμαχοῦν αἱ σκληραὶ πληγαί, ὅλα αὐτὰ ἐὰν εἶναι ἑλαφρὰ καὶ ἀνεκτικὰ ἐξ αἰτίας τῆς ἐλπίδος τῶν προσκαίρων καὶ φθαρτῶν βραβείων, πολὺ περισσότερον ὅταν ὁ οὐρανὸς ἀπλώνεται ἔμπροσθέν μας μαζὶ μὲ τὰ ἀπόρρητα ἀγαθὰ καὶ τὰ ἀθάνατα βραβεῖα, δὲν θὰ αἰσθανθῇ κανεὶς κανένα ἀπὸ τὰ παρόντα κακά.

6. Ἐὰν δὲ μερικοὶ καὶ παρὰ ταῦτα τὴν θεωροῦν ἐπίπονον, ἢ γνώμη των αὐτὴ πηγάζει ἀπὸ τὴν ὀκνηρίαν των καὶ μόνον. Βλέπε λοιπὸν πῶς καὶ μὲ ἄλλον τρόπον τὴν κάμνει εὐκόλον, προτρέπων νὰ μὴ συμπλέκωνται μὲ τοὺς σκύλους, οὔτε νὰ ἐμπιστεύωνται τοὺς ἑαυτοὺς των εἰς τοὺς χοίρους, καὶ νὰ προφυλάσσωνται ἀπὸ τοὺς ψευδοπροφήτας καὶ μὲ τὸ ὅτι δι' ὅλων γενικῶς τοὺς ἐμβάλλει εἰς ἀγωνίαν διαρκῆ. Καὶ τὸ ὅτι δὲ τὴν ὠνόμασε στενὴν συνέβαλε τὰ μέγιστα εἰς τὸ νὰ τὴν κάμνη αὐτὴν εὐκόλον· διότι τοὺς προητοίμασε νὰ εἶναι ἄγρυπνοι. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ὁ Παῦλος ὅταν λέγη «ὅτι δὲν εἶναι ἡ πάλη μας πρὸς αἷμα καὶ σάρκα»²⁸, τὸ κάμνει αὐτὸ ὅχι διὰ νὰ ἐξασθενήσῃ ἀλλὰ διὰ νὰ ἀφυπνίσῃ τὰ φρονήματα τῶν στρατιωτῶν, ἔτσι λοιπὸν καὶ αὐτὸς ὠνόμασε τὴν ὁδὸν δύσκολον διὰ νὰ ἀφυπνίσῃ τοὺς ὀδοιπόρους. Καὶ δὲν προητοίμασεν αὐτοὺς νὰ εἶναι ἄγρυπνοι μὲ αὐτὰ καὶ μόνον ποὺ τοὺς εἶπεν, ἀλλὰ καὶ προσέθεσεν ἐπὶ πλέον εἰς αὐτὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἔχει πολλοὺς ποὺ τοὺς ὑπονομεύουν καὶ τὸ φοβερώτερον βέβαια εἶναι, ὅτι αὐτοὶ δὲν προσβάλλουν φανερά, ἀλλὰ κρύπτοντες τοὺς ἐ-

ὅτι οὐδὲ φανερῶς προσβάλλουσιν, ἀλλὰ κρούπιοντες ἑαυτούς·
 τοιοῦτον γὰρ τῶν ψευδοπροφητῶν τὸ γένος. Ἀλλὰ μὴ τοῦτο
 ἴδης, φησὶν, ὅτι τραχεῖα καὶ σιενή, ἀλλὰ ποῦ τελευτᾷ· μηδ'
 ὅτι πλατειᾶ καὶ εὐρύχωρος ἢ ἐναντία, ἀλλὰ ποῦ κατασιρέ-
 5 φει. Ταῦτα δὲ πάντα λέγει, διεγείρων ἡμῶν τὴν προθυ-
 μίαν· ὡσπερ οὖν καὶ ἀλλαχοῦ ἔλεγεν, ὅτι «Βιασται ἄρπάζου-
 σιν αὐτήν». Ὁ γὰρ ἀγωνιζόμενος, ἐπειδὴν ἴδη σαφῶς τὸν
 ἀγωνοθέτην θαυμάζοντα τὸ ἐπίπονον τῶν ἀγωνισμάτων, προ-
 θυμότερος γίνεται. Μὴ τοίνυν ἀλύωμεν, ὅταν πολλὰ ἡμῖν
 10 ἐντεῦθεν συμβαίη λυπηρά. Τεθλιμμένη γὰρ ἢ ὁδός, καὶ
 σιενή ἢ πύλη, ἀλλ' οὐχ ἢ πόλις. Διὰ δὴ τοῦτο οὐδὲ ἐνταῦθα
 ἄνεσιν χρὴ προσδοκᾶν, οὐδὲ ἐκεῖ λυπηρόν τι λοιπὸν ἐκδέ-
 χεσθαι.

Εἰπὼν δέ, ὅτι «Ὀλίγοι εἰσὶν οἱ εὐρίσκοντες αὐτήν»,
 15 πάλιν ἐνταῦθα καὶ τὴν τῶν πολλῶν ραθυμίαν ἐδήλωσε, καὶ
 τοὺς ἀκούοντας ἐπαίδευσε μὴ ταῖς τῶν πολλῶν εὐημερίαις
 προσέχειν, ἀλλὰ τοῖς τῶν ὀλίγων πόνοις. Οἱ γὰρ πλείους,
 φησὶν, οὐ μόνον αὐτήν οὐ θαδίζουσιν, ἀλλ' οὐδὲ αἰροῦνται
 ὅπερ ἐσχάτης κατηγορίας ἐστίν. Ἀλλ' οὐ τοῖς πολλοῖς δεῖ
 20 προσέχειν, οὐδὲ ἐντεῦθεν θορυβεῖσθαι, ἀλλὰ ζηλοῦν τοὺς
 ὀλίγους, καὶ πανταχόθεν ἑαυτοὺς συγκροτιοῦντας οὕτως αὐ-
 τὴν θαδίζειν. Καὶ γὰρ πρὸς τῷ σιενῇ εἶναι, πολλοὶ καὶ οἱ
 ὑποσκειλίζοντες τὴν ἐκεῖσε φέρουσάν εἰσιν ὁδόν. Διὸ καὶ
 ἐπήγαγε· «Προσέχετε ἀπὸ τῶν ψευδοπροφητῶν· ἐλεύσονται
 25 γὰρ πρὸς ὑμᾶς ἐν ἐνδύμασι προβάτων, ἔσωθεν δὲ εἰσὶ λύ-
 κοι ἄρπαγες». Ἴδου μετὰ τῶν κυνῶν καὶ χοίρων ἕτερον
 εἶδος ἐνέδρας καὶ ἐπιβουλῆς, πολὺ χαλεπώτερον ἐκείνου.
 Οἱ μὲν γὰρ ὠμολογημένοι καὶ φανεροί, οὗτοι δὲ συνεσκια-
 σμένοι. Διὸ καὶ ἐκείνων μὲν ἀπέχεσθαι ἐκέλευσε, τούτους

αυτούς των· διότι τέτοιο εἶναι τὸ γένος τῶν ψευδοπροφη-
 τῶν. Ἄλλά, λέγει, μὴ προσέχης αὐτό, τὸ ὅτι δηλαδὴ εἶναι
 δύσκολος καὶ στενὴ, ἀλλὰ ποῦ καταλήγει· οὔτε τὸ ὅτι ἡ
 ἀντίθετός της εἶναι πλατεῖα καὶ εὐρύχωρος, ἀλλὰ τὴν κα-
 ταστροφὴν ποῦ προκαλεῖ. Ὅλα δὲ αὐτὰ τὰ λέγει διὰ νὰ
 ἀφυπνίσῃ τὴν προθυμίαν μας· ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν καὶ εἰς
 ἄλλο σημεῖον ἔλεγεν ὅτι «Βιασταὶ ἀρπάζουν αὐτήν»²⁹. Διό-
 τι αὐτὸς ποῦ ἀγωνίζεται, ὅταν διαπιστώσῃ ὅτι ὁ ἀγωνοθέτης
 θαυμάζει τὰς δυσκολίας τῶν ἀγωνισμάτων, γίνεται πιὸ πρό-
 θυμος. Ἐπομένως ἂς μὴ καταλαμβάνωμεθα ἀπὸ στενοχω-
 ρίαν, ὅταν μᾶς συμβαίνουν κατὰ τὴν ἐδῶ ζωὴν μας πολλὰ
 δυσάρεστα. Διότι ἡ ὁδὸς εἶναι στενόχωρος καὶ ἡ πύλη στε-
 νή, ὅχι ὅμως καὶ ἡ πόλις. Διὰ τοῦτο λοιπὸν οὔτε ἐδῶ πρέ-
 πει νὰ περιμένωμεν ἄνεσιν, οὔτε ἐκεῖ νὰ ἀναμένωμεν ὅτι
 θὰ δοκιμάσωμεν κάποιο λυπηρόν.

Εἰπὼν δέ, «ὀλίγοι εἶναι ἐκεῖνοι ποῦ τὴν εὐρίσκουν»,
 πάλιν ἐδῶ ἐδήλωσε καὶ τὴν ὀκνηρίαν τῶν πολλῶν καὶ τοὺς
 ἀκροατὰς του ἐδίδαξε νὰ μὴ προσέχουν τὰς εὐημερίας τῶν
 πολλῶν, ἀλλὰ τοὺς κόπους τῶν ὀλίγων. Διότι οἱ περισσό-
 τεροι, λέγει, ὅχι μόνον δὲν βαδίζουν αὐτήν, ἀλλ' οὔτε τὴν
 προτιμοῦν· πρᾶγμα διὰ τὸ ὁποῖον εἶναι ἄξιοι ἐσχάτης κατη-
 γορίας. Ἄλλὰ δὲν πρέπει νὰ προσέχωμεν τοὺς πολλούς,
 οὔτε ἀπ' αὐτὸ νὰ θορυβούμεθα, ἀλλὰ νὰ μιμούμεθα τοὺς ὀ-
 λίγους καὶ ἀφοῦ ἐξοπλίζωμεν ἕτσι τοὺς ἑαυτοὺς μας νὰ βα-
 δίζωμεν αὐτήν ἐπὶ τῇ βάσει ὄλων αὐτῶν. Καθόσον ἐκτὸς
 ἀπὸ τὸ ὅτι αὐτὴ εἶναι στενὴ, εἶναι καὶ πολλοὶ αὐτοὶ ποῦ ὑ-
 πονομεύουν τὴν ὁδὸν ποῦ ὀδηγεῖ πρὸς τὰ ἐκεῖ. Διὰ τοῦτο
 καὶ ἐπρόσθεσε· «Νὰ προσέχετε ἀπὸ τοὺς ψευδοπροφήτας·
 διότι θὰ ἔλθουν πρὸς σᾶς μὲ ἐνδύματα προβάτων, ἐνῶ μέσα
 γινεῖν εἶναι λύκοι ἀρπακτικοί». Νά, μαζὶ μὲ τοὺς σκύλους καὶ
 τοὺς χοίρους ὑπάρχει καὶ ἄλλο εἶδος ἐνέδρας καὶ σκευωρίας
 πολὺ πιὸ φοβερόν ἀπὸ ἐκεῖνο. Διότι ἐκεῖνοι μὲν εἶναι ἀνα-
 γνωρισμένοι καὶ φανεροί, ἐνῶ αὐτοὶ εἶναι κεκαλυμμένοι.
 Διὰ τοῦτο καὶ ἐπρόσταξεν ἐκείνους μὲν νὰ τοὺς ἀποφεύγω-

δὲ καὶ διασκέπτεσθαι μετὰ ἀκριθείας, ὡς οὐκ ἐνὸν ἐκ πρώτης αὐτοὺς ἰδεῖν προσβολῆς. Διὸ καὶ ἔλεγε, προσέχετε, πρὸς τὴν διάγνωσιν αὐτῶν ἀκριθεσιτέρους ποιῶν.

Εἶτα, ἵνα μὴ στενήν ἀκούσαντες καὶ τεθλιμμένην, καὶ
 5 ὅτι ἐναντίαν τοῖς πολλοῖς δεῖ βαδίζειν, καὶ χοίρους φυλάττεισθαι καὶ κύνας, καὶ μετὰ τούτων ἕτερον πονηρότερον γένος τοῦτο τὸ τῶν λύκων ἵνα μὴ τῷ πλήθει τῶν λυπηρῶν καταπέσωσι, μέλλοντες καὶ ἐναντίαν τοῖς πολλοῖς ἵεναι, καὶ μετὰ τούτων πάλιν καὶ τὴν ὑπὲρ τούτων ἔχειν φρονίδα,
 10 ἀνέμνησε τῶν ἐπὶ τῶν παιτέρων αὐτῶν γενομένων, ψευδοπροφήτας καλέσας· καὶ γὰρ καὶ τότε τοιαῦτα συνέβαινε. Μὴ τοίνυν θορυβεῖσθε, φησὶν· οὐδὲν γὰρ καινὸν οὐδὲ ξένον συμβήσεται. Τῇ γὰρ ἀληθείᾳ παρυσίσησιν ἀεὶ τὴν ἀπάτην ὁ διάβολος.

15 Ψευδοπροφήτας δὲ ἐνιαῦθα οὐ τοὺς αἰρειτικούς αἰνιττεσθαί μοι δοκεῖ, ἀλλὰ τοὺς βίου μὲν ὄντας διεφθαρμένου, προσωπεῖον δὲ ἀρειῆς περικειμένους, οὓς τῇ τῶν ἐπιθειῶν προσηγορίᾳ καλεῖν εἰώθασιν οἱ πολλοί. Διὸ καὶ ἐπήγαγε λέγων· «Ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς».
 20 Παρὰ γὰρ αἰρειτικοῖς ἐστὶ πολλάκις καὶ βίον εὐρεῖν· παρὰ δὲ τούτους, οἷς εἶπον, οὐδαμῶς.

Τί οὖν, φησὶν, ἂν καὶ ἐν τούτοις ὑποκρίνωνται; Ἀλλὰ ἀλώσονται ραδίως. Τοιαύτη γὰρ ἡ τῆς ὁδοῦ ταύτης φύσις, ἣν ἐκέλευσα βαδίζειν, ἐπίπονος καὶ μοχθηρά· ὁ δὲ ὑποκρι-
 25 τῆς πονεῖν οὐκ ἂν ἔλοιπο, ἀλλ' ἐπιδείκνυσθαι μόνον· διὸ καὶ ἐλέγχεται ραδίως. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν, ὅτι «Ὀλίγοι εἰσὶν

μεν, αὐτοὺς δὲ νὰ τοὺς ἐξετάζωμεν μὲ προσοχὴν καὶ ἀκρίβειαν, διότι δὲν εἶναι δυνατὸν αὐτοὺς νὰ τοὺς διαπιστώσωμεν ἀπὸ τὴν πρώτην προσβολήν. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγε «προσέχετε» διὰ νὰ μᾶς κάμη πῶς προσεκτικούς εἰς τὴν ἀναγνώρισίν των.

Ἀκολουθῶν δέ, ἐπειδὴ ἤκουσαν ὅτι εἶναι στενὴ καὶ στενόχωρος καὶ ὅτι πρέπει νὰ βαδίζουν ἀντίθετα πρὸς τοὺς πολλούς, καὶ νὰ προφυλάσσωνται ἀπὸ τοὺς χοίρους καὶ τοὺς σκύλους καὶ μαζὶ μὲ αὐτοὺς νὰ προφυλάσσωνται καὶ ἀπὸ ἄλλο πῶς πονηρὸν γένος, ἀπὸ τὸ γένος τῶν λύκων, διὰ νὰ μὴ χάσουν τὸ θάρρος των ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν λυπηρῶν πραγμάτων, ἐφ' ὅσον ἐπρόκειτο νὰ βαδίσουν ἀντίθετα πρὸς τοὺς πολλούς, καὶ νὰ ἔχουν μαζὶ μὲ αὐτὰ καὶ τὴν φροντίδα δι' αὐτοὺς, τοὺς ὑπενθύμισεν αὐτοὺς πὺς ἐνεφανίσθησαν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν πατέρων των, ὀνομάσας αὐτοὺς ψευδοπροφήτας· καθόσον καὶ τότε συνέβαιναν τέτοια πράγματα. «Μὴ ταρασσεσθε λοιπὸν»³⁰, λέγει· διότι δὲν θὰ συμβῆ τίποτε τὸ νέον οὔτε τὸ παράδοξον. Διότι ὁ διάβολος πάντοτε ἀντιπαρατάσσει εἰς τὴν ἀλήθειαν τὴν ἀπάτην.

Εἰς αὐτὴν δὲ τὴν περίπτωσιν νομίζω, λέγων ψευδοπροφήτας δὲν ὑπαινίσσεται τοὺς αἵρετικούς, ἀλλὰ αὐτοὺς πὺς ζοῦν μὲν ζωὴν διεφθαρμένην, ἀλλ' ὅμως φοροῦν τὸ προσωπεῖον τῆς ἀρετῆς, τοὺς ὁποίους συνηθίζουν οἱ πολλοὶ ἄνθρωποι νὰ τοὺς ὀνομάζουν ἀπατεῶνας. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπρόσθεσε, λέγων· «Θὰ ἀναγνωρίσετε αὐτοὺς ἀπὸ τοὺς καρπούς των». Διότι μεταξὺ τῶν αἵρετικῶν εἶναι δυνατὸν πολλὰς φορὰς νὰ εὕρη κανεῖς καὶ ἐνάρετον ζωὴν, εἰς αὐτοὺς ὅμως, διὰ τοὺς ὁποίους εἶπα, κατ' οὐδένα τρόπον.

Τί λοιπὸν, θὰ εἶπῃ κάποιος, ἂν ὑποκρίνωνται καὶ εἰς αὐτά; Ἀλλὰ θ' ἀποκαλυφθοῦν εὐκόλα. Διότι τέτοια εἶναι ἡ φύσις αὐτῆς τῆς ὁδοῦ, τὴν ὁποίαν ἐπρόσταξα νὰ βαδίζετε, ἐπίπονος καὶ ταλαίπωρος, ὁ δὲ ὑποκριτῆς δὲν θὰ ἤθελε νὰ κοπιάζῃ, ἀλλὰ μόνον νὰ ἐπιδεικνύεται· διὰ τοῦτο καὶ ἀποκαλύπτεται εὐκόλα. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶπεν, ὅτι «ὀλίγοι

οὐκ εὐρισκόντων μὲν, ὑποκρινομένων δέ, κελεύων μὴ τοὺς τὰ προσωπεῖα περικειμένους μόνον ὁρᾶν, ἀλλὰ τοὺς μετὰ ἀληθείας μετιόντας αὐτήν.

5 Καὶ τίνας ἔνεκεν οὐ καταδήλους αὐτοὺς ἐποίησε, φησὶν, ἀλλ' ἡμᾶς εἰς τὴν ἔρευναν ἐνέβαλεν; Ἴνα γρηγορῶμεν, καὶ ἐναγώνιοι διαπαντὸς ὦμεν, μὴ τοὺς φανεροὺς μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς κρυπιομένους ἐχθροὺς φυλατιόμενοι· οὕπερ οὖν καὶ ὁ Παῦλος αἰνιτιόμενος ἔλεγε, ὅτι «Τῇ χρησιτολογία ἐξ-
10 απαιῶσι τὰς καρδίας τῶν ἀκάκων». Μὴ τοίνυν θορυβώμεθα, ἐπειδὴν πολλοὺς ἴδωμεν τοιούτους καὶ νῦν ὄντας. Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο προεῖπεν ἄνωθεν ὁ Χριστός.

7. Καὶ ὄρα τὴν ἡμερότητα. Οὐδὲ γὰρ εἶπε, κολάσατε αὐτούς, ἀλλὰ, μὴ βλαβῆτε παρ' αὐτῶν, μὴ ἀφύλακτοι αὐτοῖς
15 περιπέσητε. Εἶτα, ἵνα μὴ λέγῃς, ὅτι ἀδύνατον ἐπιγνῶναι ροὺς ποιεῖν, οὐδὲ δένδρον σαπρὸν καρποὺς καλοὺς ποιεῖν». πίνου τίθησιν, οὕτω λέγων· «Μήτι συλλέγουσιν ἀπὸ ἀκανθῶν σιαφυλάς, ἢ ἀπὸ τριβόλων σῦκα; Οὕτω πᾶν δένδρον ἀγαθὸν καρποὺς καλοὺς ποιεῖ· τὸ δὲ σαπρὸν δένδρον καρποὺς
20 πονηροὺς ποιεῖ. Οὐ δύναται δένδρον ἀγαθὸν καρποὺς πονηροὺς ποιεῖν, οὐδὲ δένδρον σαπρὸν καρποὺς καλοὺς ποιεῖν». Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· οὐδὲν ἔχουσι ἡμέρον, οὐδὲ γλυκύ· μέχρι τῆς δορᾶς τὸ πρόβατον· διὸ καὶ εὐκόλος ἢ διάγνωσις. Καὶ ἵνα μηδὲ τὸ τυχὸν ἐνδοιάζῃς,
25 φρυσικαῖς ἀνάγκαις παραβάλλει τὰ οὐκ ἐγγωροῦντα ἄλλως γενέσθαι. Ὅπερ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε· «Τὸ γὰρ φρόνημα τῆς σαρκός, θάνατος· τῷ γὰρ νόμῳ τοῦ Θεοῦ οὐκ ὑποτάσσεται· οὐδὲ γὰρ δύναται». Εἰ δὲ δεύτερον τὸ αὐτὸ τίθησιν,

31. Ρωμ. 16, 18.

32. Ρωμ. 8, 6. 7.

εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ τὴν εὐρίσκουν», τοὺς ξεχωρίζει πάλιν ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ δὲν τὴν εὐρίσκουν μὲν, ἀλλ' ὅμως ὑποκρίνονται, προτρέπων νὰ μὴ προσέχουν μόνον αὐτοὺς ποὺ φοροῦν τὰ προσωπεῖα, ἀλλ' αὐτοὺς ποὺ βαδίζουν αὐτὴν πραγματικά.

Καὶ διατί, θὰ ἐρωτήσῃ κάποιος, δὲν ἀπεκάλυψεν αὐτούς, ἀλλ' ἔβαλεν ἡμᾶς εἰς τὴν ἔρευναν; Διὰ νὰ ἐπαγρυπνοῦμεν καὶ νὰ ἀγωνιζώμεθα συνεχῶς, προφυλασσόμενοι ὄχι ἀπὸ τοὺς φανεροὺς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς κρυφοὺς ἐχθροὺς, διὰ τοὺς ὁποίους ὑπαινισσόμενος καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν, ὅτι «Μὲ τοὺς ἀγαθοὺς λόγους ἐξαπατοῦν τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων»³¹. Ἐπομένως ἄς μὴ μᾶς κυριεύῃ ὁ φόβος, ὅταν θὰ ἰδοῦμεν πολλοὺς νὰ εἶναι σήμερα τέτοιοι, καθόσον καὶ αὐτὸ τὸ προεῖπεν ὁ Χριστὸς προηγουμένως.

7. Πρόσεξε καὶ τὴν ἠπιότητά του. Διότι δὲν εἶπε 'Τιμωρήσατε αὐτούς', ἀλλά, 'Νὰ μὴ βλαβῆτε ἀπὸ αὐτούς, μὴ τυχὸν πέσετε εἰς αὐτοὺς ἀφύλακτοι'. Ἐπειτα, διὰ νὰ μὴ λέγῃς, ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ διακρίνῃς αὐτούς, ἀναφέρει πάλιν συλλογισμὸν ἀπὸ ἀνθρώπινον παράδειγμα, λέγων τὰ ἐξῆς· «Μήπως μαζεῦουν σταφύλια ἀπὸ τὰ ἀγκάθια ἢ ἀπὸ τριβόλους σῦκα; Ἐτσι, κάθε καλὸν δένδρον παράγει καλοὺς καρποὺς τὸ δὲ σάπιον δένδρον παράγει καρποὺς κακούς. Δὲν εἶναι δυνατὸν δένδρον καλὸν νὰ παράγῃ καρποὺς κακούς, οὔτε δένδρον σάπιον νὰ παράγῃ καρποὺς καλοὺς». Ἡ σημασία αὐτῶν τῶν λόγων εἶναι ἡ ἐξῆς. Δὲν ἔχουν τίποτε τὸ ἡμερον, οὔτε τὸ γλυκύ· διότι τὸ πρόβατον φθάνει μέχρι τὸ δέρμα· διὰ τοῦτο καὶ εἶναι εὐκόλος ἡ ἀναγνώρισις. Καὶ διὰ νὰ μὴ ἔχῃς οὔτε καὶ ἐλαχίστην ἀμφιβολίαν, τὰ παραβάλλει μὲ τὰς φυσικὰς ἐκεῖνας ἀνάγκας ποὺ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συμβοῦν κατ' ἄλλον τρόπον. Πρᾶγμα ποὺ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε· «Τὸ φρόνημα λοιπὸν τῆς σαρκὸς εἶναι θάνατος· διότι δὲν ὑποτάσσεται εἰς τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ· οὔτε βέβαια καὶ ἠμπορεῖ»³². Ἐὰν δὲ ἐκ δευτέρου ἀναφέρει τὸ ἴδιο πρᾶγμα, αὐτὸ δὲν ἀποτελεῖ ταυτολογίαν. Διό-

οὐκ ἔστι ταυτολογία. Ἴνα γὰρ μή τις εἴπῃ, ὅτι τὸ πονηρὸν
 δένδρον φέρει μὲν καρποὺς πονηροὺς, φέρει δὲ καὶ ἀγα-
 θούς, καὶ δύσκολον ποιεῖ τὴν διάγνωσιν, διπλῆς τῆς φορᾶς
 οὔσης· οὐκ ἔστι, φησί, τοῦτο· πονηροὺς γὰρ φέρει μόνον, καὶ
 5 ἀγαθοὺς οὐκ ἂν ποτε ἐνέγκοι ὥσπερ οὖν καὶ τὸ ἐναντίον.
 Τί οὖν; οὐκ ἔστιν ἀνὴρ ἀγαθός, γινόμενος πονηρός; Καὶ
 τοῦναντίον πάλιν ἐστί, καὶ πολλῶν ὁ βίος τοιούτων γέμει
 παραδειγμάτων. Ὁ δὲ Χριστὸς οὐ τοῦτο λέγει, ὅτι τὸν πο-
 νηρὸν ἀμήχανον μεταβαλέσθαι, ἢ τὸν ἀγαθὸν οὐκ ἔνι μετα-
 10 πεσεῖν· ἀλλ', ἕως ἂν ἡ πονηρία συζῶν, οὐ δυνήσεται καρ-
 πὸν ἀγαθὸν ἐνεγκεῖν. Μεταβαλεῖν μὲν γὰρ εἰς ἀρετὴν δύ-
 νηται πονηρὸς ὢν· μένων δὲ ἐν πονηρίᾳ, καρπὸν οὐκ οἴσει
 καλόν. Τί οὖν; ὁ Δαυὶδ οὐκ ἀγαθὸς ὢν πονηρὸν καρπὸν
 ἤνεγκεν; Οὐχὶ μένων ἀγαθός, ἀλλὰ μεταβληθεὶς· ὡς εἶγε
 15 ἔμενεν ὅπερ ἦν διηνεκῶς, οὐκ ἂν καρπὸν τοιοῦτον ἤνεγκεν.
 Οὐ γὰρ δὴ μένων ἐν τῇ ἔξει τῆς ἀρετῆς ἐτόλμησεν ἄπερ
 ἐτόλμησε.

Ταῦτα δὲ καὶ τοὺς ἀπλῶς διαβάλλοντας ἐπιστομίζων
 ἔλεγε, καὶ τῶν καιτηγόρων χαλινῶν τὰ σιόματα. Ἐπειδὴ γὰρ
 20 πολλοὶ τοὺς ἀγαθοὺς ἀπὸ τῶν πονηρῶν ὑποπιεύουσι, πάσης
 ἀποσιερωῶν αὐτοὺς ἀπολογίας τοῦτο εἶρηκεν. Οὐδὲ γὰρ ἂν
 ἔχοις εἰπεῖν, ὅτι ἠπάτημαι καὶ παρελογίσθην· καὶ γὰρ ἀκρι-
 βῆ σοι παρέσχον τὴν ἀπὸ τῶν ἔργων διάγνωσιν, καὶ προσ-
 τάξας βαδίζειν ἐπὶ τὰς πράξεις, καὶ μὴ πάντα ἀπλῶς συν-
 25 ταράττειν. Εἶτα ἐπειδὴ κολάζειν μὲν αὐτοὺς οὐκ ἐκέλευσε,
 φυλάττεσθαι δὲ μόνον, ὁμοῦ καὶ τοὺς ἐπηρεαζομένους παρ'
 αὐτῶν παραμυθούμενος, κἀκείνους φοβῶν καὶ μεταβάλλον,
 ἐπειτείχισεν αὐτοῖς τὴν παρ' αὐτοῦ κόλασιν, εἰπὼν ὅτι «Πᾶν

τι διὰ νὰ μὴ εἰπῆ κανεὶς, ὅτι τὸ πονηρὸν δένδρον παράγει μὲν καρποὺς πονηροὺς, παράγει ὅμως καὶ καλοὺς, καὶ γίνεται ἔτσι δύσκολος ἢ διάγνωσις, ἐπειδὴ εἶναι δύο εἰδῶν ἢ καρποφορία. Δὲν εἶναι δυνατόν, λέγει, αὐτό· διότι παράγει μόνον πονηροὺς καρπούς, καὶ δὲν εἶναι δυνατόν ποτὲ νὰ παράγῃ καὶ καλοὺς· ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν καὶ τὸ ἀντίθετον. Τί λοιπόν; δὲν εἶναι δυνατόν ἕνας ἀγαθὸς ἄνθρωπος νὰ γίνῃ πονηρός; Καὶ τὸ ἀντίθετον πάλιν ἤμπορεῖ νὰ συμβῆ καὶ εἶναι γεμάτη ἡ ζωὴ ἀπὸ πολλὰ τέτοια παραδείγματα. Ὁ Χριστὸς ὅμως δὲν λέγει αὐτό, ὅτι δηλαδὴ εἶναι ἀδύνατον ν' ἀλλάξῃ ὁ πονηρὸς ἢ ὅτι ὁ ἀγαθὸς δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ πονηρός, ἀλλὰ δὲν θὰ ἤμπορέσῃ νὰ παράγῃ καρπὸν, ὅσον χρόνον θὰ ζῆ μὲ τὴν πονηρίαν. Διότι εἶναι μὲν δυνατόν, ἐνῶ εἶναι πονηρὸς νὰ μεταβληθῆ καὶ νὰ γίνῃ ἐνἄρετος, παραμένων ὅμως εἰς τὴν πονηρίαν δὲν θὰ παράγῃ καρπὸν καλόν. Τί λοιπόν; ὁ Δαυῖδ δὲν παρήγαγε καρπὸν πονηρὸν ἂν καὶ ἦτο ἀγαθός; "Ὁχι παραμένων ἀγαθός, ἀλλὰ ὅταν μετεβλήθη· διότι ἐὰν διαρκῶς παρέμενε ἀγαθός, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ παράγῃ τέτοιον καρπὸν. Διότι δὲν θὰ ἐτόλμα νὰ διαπράξῃ αὐτὰ πού διέπραξεν ἐὰν παρέμενε εἰς τὴν κατάστασιν τῆς ἀρετῆς.

Αὐτὰ δὲ τὰ ἔλεγε καὶ διὰ ν' ἀποστομώσῃ τοὺς ἀπλῶς συκοφαντοῦντας καὶ διὰ νὰ κλείσῃ τὰ στόματα τῶν κακολόγων. Ἐπειδὴ δηλαδὴ πολλοὶ βλέπουν ὑπόπτα τοὺς ἀγαθοὺς πού προέρχονται ἀπὸ τοὺς πονηροὺς, τὸ εἶπεν αὐτὸ διὰ νὰ τοὺς ἀφαιρέσῃ κάθε δικαιολογίαν. Οὔτε βέβαια θὰ ἤμπορῆς νὰ εἰπῆς ὅτι ἔχω ἐξαπατηθῆ καὶ ἐσκέφθην ἐσφαλμένα, καὶ θ' ὅσον σοῦ ἔδωσα τὴν ἀκριβῆ διάγνωσιν ἀπὸ τὰ ἔργα, καὶ σὲ ἐπρόσταξα νὰ βαδίζῃς πρὸς τὰς πράξεις καὶ νὰ μὴ τὰ κάνῃς ὅλα γενικῶς ἄνω-κάτω. "Ἐπειτα ἐπειδὴ δὲν εἶπε νὰ τοὺς τιμωροῦν, ἀλλὰ μόνον νὰ προφυλάσσωνται ἀπ' αὐτούς, διὰ νὰ ἐνθαρρύνῃ καὶ ἐκείνους πού ἐβλάπτοντο ἀπὸ αὐτούς καὶ διὰ νὰ ἐκφοβίσῃ καὶ νὰ τοὺς κάνῃ καὶ ἐκείνους ν' ἀλλάξουν ζωὴν, τοὺς προέβαλε τὴν ἐκ μέ-

δένδρον μὴ ποιῶν καρπὸν καλόν, ἐκκόπεται καὶ εἰς πῦρ βάλλεται». Εἶτα ἀνεπαχθέσιον ποιῶν τὸν λόγον, ἐπήγαγεν· «Ἄρα οὖν ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς». ἵνα μὴ προηγουμένην τὴν ἀπειλὴν δόξῃ εἰσάγειν,
 5 ἀλλ' ἐν τάξει παραινέσεως καὶ συμβουλῆς κατασεῖειν αὐτῶν τὴν διάνοιαν. Ἐνταῦθά μοι καὶ Ἰουδαίους αἰνίττεσθαι δοκεῖ, τοιοῦτους καρποὺς ἐπιδεικνυμένους. Διὸ καὶ τῶν Ἰωάννου ρημάτων ὑπέμνησε, διὰ τῶν αὐτῶν ὀνομάτων τὴν τιμωρίαν αὐτοῖς ὑπογράψας. Καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖνος ταῦτα ἔ-
 10 λεγεν, ἀξίνης καὶ δένδρου κοπιομένου καὶ πυρὸς ἀσβέστου πρὸς αὐτοὺς μεμνημένος.

Καὶ δοκεῖ μὲν μία τις εἶναι τιμωρία, τὸ κατακαίεσθαι εἰ δέ τις ἀκριβῶς ἐξετάσειε, δύο αὗται κολάσεις εἰσὶν. Ὁ γὰρ καιόμενος καὶ τῆς βασιλείας ἐκπίπτει πάντως· αὕτη δὲ
 15 ἐκείνης χαλεπωτέρα ἢ τιμωρία. Καὶ οἶδα μὲν ὅτι πολλοὶ τὴν γέενναν μόνον πεφρίκασιν· ἐγὼ δὲ τὴν ἔκπτωσιν τῆς δόξης ἐκείνης πολὺ τῆς γέεννης κόλασιν πικροτέραν εἶναι φημι. Εἰ δὲ μὴ δυνατὸν παρασιῆσαι τῷ λόγῳ, θαυμασιὸν οὐδέν. Οὐδὲ γὰρ ἴσμεν ἐκείνων τῶν ἀγαθῶν τὴν μακαριό-
 20 τητα, ἵνα καὶ τὴν ἀθλιότητα τὴν ἀπὸ τῆς στερήσεως αὐτῶν σαφῶς ἴδωμεν· ἐπεὶ Παῦλος ὁ ταῦτα σαφῶς εἰδώς, οἶδεν ὅτι τὸ ἐκπεσεῖν τῆς τοῦ Χριστοῦ δόξης πάντων ἐστὶ χαλεπώτερον. Καὶ τοῦτο εἰσόμεθα τότε, διὰν εἰς αὐτὴν τὴν πείραν ἐμπέσωμεν.

25 8. Ἀλλὰ μήποτε τοῦτο πάθοιμεν, ὡς μονογενὲς τοῦ Θεοῦ παῖ, μηδὲ λάθοιμεν ποτέ τινα πείραν τῆς ἀνηκέστου ταύτης κολάσεως. Ὅσον γὰρ ἐστὶ κακὸν ἐκπεσεῖν τῶν ἀγαθῶν ἐ-

33. Ματθ. 3, 10.

34. Γαλ. 5, 4.

ρους του τιμωρίαν, λέγων ὅτι «Κάθε δένδρον πού δέν παράγει καλὸν καρπὸν κόπτεται καὶ ρίπτεται εἰς τὴν φωτιάν». Ἀκολουθῶς κάμνων τὸν λόγον ὀλιγώτερον δυσάρεστον, ἐπρόσθεσεν· «Ὡστε λοιπὸν θὰ τοὺς ἀναγνωρίσετε ἀπὸ τοὺς καρπούς των», διὰ νὰ μὴ φανῆ ὅτι παρουσιάζει τὴν ἀπειλὴν προηγουμένην, ἀλλ' ὅτι ἐν εἴδει παραινέσεως καὶ συμβουλῆς κατασεῖει τὴν σκέψιν αὐτῶν. Ἐδῶ μοῦ φαίνεται ὅτι ὑπαινίσσεται καὶ τοὺς Ἰουδαίους, οἱ ὅποιοι παρουσιάζουν τέτοιους καρπούς. Διὰ τοῦτο ὑπενθύμισε καὶ τοὺς λόγους τοῦ Ἰωάννου, περιγράψας εἰς αὐτοὺς τὴν τιμωρίαν μὲ τὰς ἰδίας λέξεις. Καθόσον καὶ ἐκεῖνος τὰ ἴδια ἔλεγεν, ὑπενθυμίζων εἰς αὐτοὺς τὴν ἀξίναν καὶ τὸ δένδρον πού κόπτεται καὶ τὴν ἄσβεστον φωτιάν³³.

Καὶ φαίνεται μὲν ὅτι μία εἶναι ἡ τιμωρία, ὅτι δηλαδὴ θὰ καίωνται συνεχῶς· ἐὰν ὅμως ἐξετάσῃ κανεὶς μὲ ἀκρίβειαν τοὺς λόγους αὐτοὺς θὰ διαπιστώσῃ ὅτι πρόκειται διὰ δύο τιμωρίας. Διότι αὐτὸς πού καίεται ὅπωςδήποτε ἐκδιώκεται καὶ ἀπὸ τὴν βασιλείαν· αὐτὴ δὲ ἡ τιμωρία εἶναι πολὺ πῖο χειρότερη ἀπὸ ἐκείνην. Καὶ γνωρίζω μὲν ὅτι πολλοὶ νοιώθουν φρίκην μόνον διὰ τὴν γέενναν τοῦ πυρός, ὅμως ἐγὼ νομίζω ὅτι εἶναι πολὺ πῖο πικρὴ ἀπὸ τὴν τιμωρίαν τῆς γεέννης ἢ ἀπώλεια ἐκείνης τῆς δόξης. Ἐὰν δὲ δέν εἶναι δυνατὸν νὰ τὴν παρουσιάσω μὲ λόγια δέν εἶναι καθόλου παράξενον. Διότι οὔτε γνωρίζομεν τὴν μακαριότητα ἐκείνων τῶν ἀγαθῶν διὰ νὰ ἀντιληφθοῦμεν ἐπακριβῶς καὶ τὴν ἀθλιότητα ἀπὸ τὴν στέρησιν αὐτῶν· ἐπειδὴ καὶ ὁ Παῦλος, πού εἶχεν ἀκριβῆ γνῶσιν αὐτῶν, λέγει ὅτι εἶναι τὸ πῖο χειρότερον ἀπὸ ὅλα τὸ νὰ ἐκπέσῃ κανεὶς ἀπὸ τὴν δόξαν τοῦ Χριστοῦ³⁴. Καὶ αὐτὸ θὰ τὸ διαπιστώσωμεν ὅταν θ' ἀποκτήσωμεν πείραν καὶ αὐτῆς τῆς καταστάσεως.

8. Ἄλλ' εἴθε νὰ μὴ πάθωμεν οὐδέποτε αὐτό, μονογενὲς Υἱὸ τοῦ Θεοῦ, οὔτε νὰ λάβωμεν ποτὲ κάποιαν πείραν αὐτῆς τῆς ἀθεραπεύτου τιμωρίας. Βέβαια πόσον κακὸν εἶναι τὸ νὰ ἐκπέσῃ κανεὶς ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ἀγαθὰ δέν εἶναι μὲν

κείνων, σαφῶς μὲν εἰπεῖν οὐκ ἔνι πλήν, ὡς ἂν οἴός τε ὦ,
 θιάσομαι καὶ φιλονεικήσω δι' ὑποδείγματος ὑμῖν αὐτὸ κἄν
 κατὰ μικρὸν ποιῆσαι φανερόν. Ὑποθώμεθα γὰρ παιδίον εἶ-
 ναι θαυμασιόν, καὶ μετὰ τῆς ἀρετῆς καὶ τὴν βασιλείαν τῆς
 5 οἰκουμένης ἔχειν, καὶ οὕτως εἶναι ἐνάρετον πανταχοῦ, ὡς
 δύνασθαι ἅπαντας ἐν φιλοσοργίᾳ παιρικῆς κατασιῆσαι δια-
 θέσεως. Τί τοίνυν οὐκ ἂν οἴεσθε τὸν πατέρα τὸν τούτου
 παθεῖν ἂν ἠδέως, ὥστε μὴ ἐκπεσεῖν αὐτοῦ τῆς ὀμιλίας;
 τί δὲ ἢ μικρὸν ἢ μέγα κακὸν οὐκ ἂν δέξασθαι, ὥστε ὄρᾶν
 10 καὶ ἀπολαύειν αὐτοῦ; Τοῦτο τοίνυν καὶ ἐπὶ τῆς δόξης ἐ-
 κείνης λογιζώμεθα. Οὐ γὰρ οὕτω πατρὶ παιδίον, κἄν μυ-
 ριάκις ἐνάρετον ἦ, ποθεινόν ἐστι καὶ ἐπέρασιον, ὡς
 τῶν ἀγαθῶν ἢ λῆξις ἐκείνων, καὶ τὸ ἀναλῦσαι καὶ
 οὐκ Χριστῷ εἶναι. Ἀφόρητον καὶ ἡ γέεννα, καὶ ἡ
 15 κόλασις ἐκείνη. Πλήν κἄν μυρίας τις θῆ γέεννας,
 οὐδὲν τοιοῦτον ἐρεῖ, οἷον τὸ τῆς μακαρίας δόξης ἐκπεσεῖν
 ἐκείνης, τὸ μισηθῆναι παρὰ τοῦ Χριστοῦ, τὸ ἀκοῦσαι ὅτι
 οὐκ οἶδα ὑμᾶς, τὸ ἐγκληθῆναι ὅτι πεινῶντα αὐτὸν ἰδόντες
 οὐκ ἐθρέψαμεν. Καὶ γὰρ μυρίους βέλτιον ὑπομεῖναι κεραν-
 20 νούς, ἢ τὸ πρόσωπον ἐκείνο τὸ ἡμέρον ἰδεῖν ἀποσιρεφόμενον
 ἡμᾶς, καὶ τὸν γαληνὸν ὀφθαλμὸν οὐκ ἀνεχόμενον εἰς ἡμᾶς
 βλέπειν. Εἰ γὰρ αὐτὸς ἐχθρὸν ὄντα με καὶ μισοῦντα αὐτὸν
 καὶ ἀποσιρεφόμενον οὕτως ἐδίωξεν, ὡς μηδὲ ἑαυτοῦ φεί-
 σασθαι, ἀλλ' ἐκδοῦναι ἑαυτὸν εἰς θάνατον· ὅταν μετὰ πάντα
 25 ἐκεῖνα μηδὲ ἄριον αὐτὸν ἀξιώσω λιμώτιοντα, ποίοις λοιπὸν
 αὐτὸν ὀφθαλμοῖς ὄψομαι;

Σκόπει δὲ αὐτοῦ καὶ ἐνταῦθα τὴν ἡμερότητα. Οὐδὲ γὰρ

35. Φιλίπ. 1, 23.

36. Ματθ. 25, 12.

37. Ματθ. 25, 35.

δυνατὸν νὰ τὸ περιγράψῃ κανεὶς ἐπακριβῶς, πλὴν ὅμως, ὅσον μοῦ εἶναι δυνατόν, θὰ καταβάλω ὅλην τὴν δύναμίν μου καὶ θὰ προσπαθῆσω διὰ παραδείγματος νὰ κάμω αὐτὸ φανερὸν εἰς σᾶς ἔστω καὶ κατ' ἐλάχιστον. Ἄς ὑποθέσωμεν λοιπὸν ὅτι ὑπάρχει κάποιο ἀξιοθαύμαστον παιδί, πού μαζὶ μὲ τὴν ἀρετὴν ἔχει καὶ τὴν βασιλείαν τῆς οἴκουμένης, καὶ ἔτσι εἶναι ἡ ἀρετὴ του γνωστὴ εἰς ὅλους, ὥστε νὰ ἡμπορῇ εἰς ὅλους νὰ δημιουργήσῃ τὴν διάθεσιν τῆς πατρικῆς φιλοστοργίας. Τί λοιπὸν νομίζετε ὅτι εἶναι ἐκεῖνο πού δὲν θὰ τὸ ἐδέχετο μὲ εὐχαρίστησιν ὁ πατέρας του, ὥστε νὰ μὴ στερηθῇ τὴν συντροφίαν του; Ποῖον μικρὸν ἢ μεγάλον κακὸν δὲν θὰ ἤθελε δεχθῇ, ὥστε νὰ βλέπῃ καὶ νὰ εὐχαριστῆται μὲ αὐτό; Αὐτὸ λοιπὸν ἄς ἀναλογιζώμεθα καὶ δι' ἐκείνην τὴν δόξαν. Διότι δὲν εἶναι τόσον περιπόθητον καὶ ἀξιαγάπητον τὸ παιδί ἀπὸ τὸν πατέρα, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι πάρα πολὺ ἐνάρετον, ὅσον ἐκείνη ἢ λῆξις ἐκείνων τῶν ἀγαθῶν καὶ τὸν ν' ἀποθάνῃ κανεὶς καὶ νὰ εἶναι κοντὰ εἰς τὸν Χριστόν³⁵. Ἐνῶ εἶναι ἀνυπόφορος καὶ ὁ τόπος τῆς κολάσεως καὶ ἡ τιμωρία ἐκείνη. Πλὴν ὅμως καὶ ἂν κανεὶς προσθέσῃ μυρίας γεέννας δὲν θὰ ἡμπορέσῃ νὰ εἰπῇ κάτι τὸ παρόμοιον, ὅπως λόγῳ χάριν τὸ νὰ ἐκπέσωμεν ἀπὸ τὴν μακρὰν ἐκείνην δόξαν, τὸ νὰ ἀκούσωμεν τὸ «Δὲν σᾶς γνωρίζω»³⁶, τὸ νὰ κατηγορηθοῦμεν ὅτι τὸν εἶδαμεν νὰ πεινᾶ καὶ δὲν τοῦ ἐδώσαμεν νὰ φάγῃ³⁷. Καὶ βέβαια θὰ ἦτο προτιμότερον νὰ ὑπομείνωμεν μυρίους κεραυνοὺς παρὰ νὰ ἰδοῦμεν ἐκεῖνο τὸ ἡμερον πρόσωπον νὰ μᾶς ἀποστρέφεται καὶ τὸν ἡρεμον ἐκεῖνον ὄφθαλμόν νὰ μὴ ἀνέχεται νὰ βλέπῃ πρὸς ἡμᾶς. Διότι ἐὰν αὐτὸς ἂν καὶ ἤμουν ἐχθρὸς του καὶ τὸν ἐμισοῦσα καὶ τὸν ἀπεστρεφόμενον, μὲ ἠγάπησεν, ὥστε νὰ μὴ λυπηθῇ οὔτε καὶ τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ νὰ παραδώσῃ τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὸν θάνατον, μὲ τί μάτια λοιπὸν θὰ τὸν ἀντικρῦσω, ὅταν μετὰ ἀπὸ ὅλα ἐκεῖνα δὲν καταδέχομαι οὔτε ἄρτον νὰ τοῦ προσφέρω;

Πρόσεξε δὲ καὶ ἐδῶ τὴν πραότητα αὐτοῦ. Διότι δὲν

λέγει τὰς εὐεργεσίας, οὐδ' ὅτι τὸν τοσαῦτα ὠφελήσαντα περιεῖδες. Οὐδὲ γὰρ λέγει ἐμὲ τὸν ἐκ τοῦ μὴ ὄντιος εἰς τὸ εἶναί σε παραγαγόντα, τὸν ψυχὴν ἐμπνεύσαντα, καὶ ἐπισιτήσαντά σε πᾶσι τοῖς ἐν τῇ γῆ, τὸν διὰ σὲ γῆν καὶ οὐρανὸν
 5 καὶ θάλατταν καὶ ἀέρα καὶ πάντα τὰ ὄντα ποιήσαντα, τὸν ἀτιμασθέντα παρὰ σοῦ, καὶ τοῦ διαβόλου ἀτιμότερον εἶναι δόξαντα, καὶ μηδὲ οὕτως ἀποσιάντα, ἀλλὰ μυρία μετὰ ταῦτα ἐπινοήσαντα, τὸν ἐλόμενον γενέσθαι δοῦλον, τὸν ραπισθέντα καὶ ἐμπυσθέντα, τὸν σφαγέντα, τὸν ἀποθανόντα θάνατον τὸν
 10 αἴσχιον, τὸν καὶ ἄνω ὑπὲρ σοῦ ἐντυγγάνοντα, τὸν πνεῦμά σοι χαριζόμενον, τὸν βασιλείας σε καταξιοῦντα, τὸν τὰ τοιαῦτα ἐπαγγελλούμενον, τὸν κεφαλὴν σου βουληθέντα εἶναι, καὶ νυμφίον, καὶ ἱμάτιον, καὶ οἶκον, καὶ ρίζαν, καὶ τροφήν, καὶ πόμα, καὶ ποιμένα, καὶ βασιλέα, καὶ ἀδελφόν, ἀκὶ κλη-
 15 ρονόμον καὶ συγκληρονόμον σε ἐλόμενον, τὸν ἀπὸ σκότους εἰς ἐξουσίαν φωτὸς ἀγαγόντα. Ταῦτα γὰρ καὶ πλείονα τούτων ἔχων εἰπεῖν, οὐδὲν τούτων λέγει ἀλλὰ τί; Μόνον αὐτὸ τὸ ἁμάρτημα. Καὶ ἐνταῦθα δείκνυσι τὴν ἀγάπην, καὶ τὸν πόθον ὃν ἔχει περὶ σὲ ἐνδείκνυται. Οὐδὲ γὰρ εἶπε, πορεύε-
 20 σθε εἰς τὸ πῦρ τὸ ἠτοιμασμένον ὑμῖν, ἀλλὰ, «Τὸ ἠτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ. Καὶ πρότερον λέγει ἃ ἠδίκησαν, καὶ οὐδὲ οὕτως ὑπομένει πάντα εἰπεῖν, ἀλλ' ὀλίγα. Καὶ πρὸ τούτων ἐκείνους καλεῖ τοὺς καιρωθωκότας, ἵνα δείξῃ καὶ ἐντεῦθεν δίκαια ἐγκαλῶν. Πόσης οὖν κολάσεως τὰ ρήματα ταῦτα
 5 οὐ χαλεπώτερα; Εἰ γὰρ ἄνθρωπόν τις εὐεργέτην λιμώτιοντα ἰδὼν, οὐκ ἂν περιίδοι· εἰ δὲ καὶ περιίδοι, ὄνειδιζόμενος ἔλοιτο μᾶλλον καταδῦναι εἰς τὴν γῆν, ἢ ἐπὶ δύο ἢ τριῶν φίλων ταῦτα ἀκοῦσαι· τί πεισόμεθα ἡμεῖς ἐπὶ τῆς οἰκουμέ-

38. Πρὸβλ. Ματθ. 25, 42-46.

39. Ματθ. 25, 41.

ἀναφέρει τὰς εὐεργεσίας του, οὔτε ὅτι περιεφρόνησες αὐτὸν ποὺ τόσο σὲ ὠφέλησεν. Οὔτε βέβαια λέγει· Ἐμὲ ποὺ σ' ἔφερα εἰς τὴν ὑπαρξιν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος, ποὺ σοῦ ἐνεφύσησα τὴν ψυχὴν καὶ σὲ κατέστησα ἐπιστάτην ὅλων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ποὺ πρὸς χάριν σου ἐδημιούργησα τὴν γῆν καὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν θάλασσαν καὶ τὸν ἀέρα καὶ ὅλα τὰ ὄντα, ποὺ περιεφρονήθην ἀπὸ σὲ καὶ ἐθεωρήθην ὅτι εἶμαι ἀτιμότερος ἀκόμη καὶ τοῦ διαβόλου, καὶ ποὺ οὔτε ἔτσι ἀπεμακρύνθην, ἀλλ' ἐπενόησα μετὰ ταῦτα μυρίους τρόπους, ποὺ κατεδέχθην νὰ γίνω δοῦλος, νὰ μαστιγωθῶ καὶ νὰ ἐμπυσοθῶ, νὰ θυσιασθῶ καὶ νὰ ὑποστῶ τὸν πιὸ ἀτιμωτικὸν θάνατον, ποὺ εὕρισκόμενος εἰς τὸν οὐρανὸν προσεύχομαι διὰ σέ, ποὺ σοῦ ἐχάρισα τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ποὺ σὲ κατέστησα ἄξιον τῆς βασιλείας καὶ σοῦ ἔδωσα τόσας ὑποσχέσεις, ποὺ ἠθέλησα νὰ εἶμαι ἡ κεφαλὴ σου καὶ νυμφίος καὶ ἰμάτιον καὶ οἶκος καὶ ρίζα καὶ τροφή καὶ ποτὸν καὶ ποιμὴν καὶ βασιλεὺς καὶ ἀδελφός σου καὶ σὲ ἐξέλεξα ὡς κληρονόμον καὶ συγκληρονόμον, ποὺ σὲ ὠδήγησα ἀπὸ τὸ σκότος εἰς τὸ βασίλειον τοῦ φωτός. Διότι ἂν καὶ ἔχει νὰ εἰπῇ ὅλα αὐτὰ καὶ περισσότερα ἀπὸ αὐτά, δὲν λέγει τίποτε ἀπὸ αὐτὰ· ἀλλὰ τί λέγει; Ὅμιλεῖ μόνον δι' αὐτὸ τὸ ἁμάρτημα³⁸. Καὶ ἐδῶ δείχνει τὴν ἀγάπην καὶ φανερῶνει τὸν πόθον ποὺ ἔχει δι' ἐσένα. Πράγματι δὲν εἶπε, ἴπηγαίνατε εἰς τὸ πῦρ ποὺ ἔχει ἐτοιμασθῆ διὰ σᾶς', ἀλλὰ «αὐτὸ ποὺ ἔχει ἐτοιμασθῆ διὰ τὸν διάβολον»³⁹. Καὶ κατ' ἀρχὴν λέγει τὰς ἀδικίας ποὺ διέπραξαν, καὶ οὔτε πάλιν ἐπιμένει νὰ τ' ἀναφέρῃ ὅλα, ἀλλ' ὀλίγα. Καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτοὺς καλεῖ ἐκείνους ποὺ διέπρεψαν εἰς τὴν ἀρετὴν, διὰ νὰ δείξῃ καὶ ἀπὸ ἐδῶ ὅτι δικαίως τοὺς κατηγορεῖ. Ἀπὸ πόσῃν λοιπὸν κόλασιν αὐτὰ τὰ λόγια δὲν εἶναι φοβερώτερα; Διότι ἐὰν κάποιος, βλέπων πεινασμένον ἄνθρωπον ποὺ τὸν ἠϋεργέτησε, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τὸν παραβλέψῃ, ἐὰν δὲ τὸν παρέβλεπε, κατηγορούμενος θὰ προτιμοῦσε μᾶλλον νὰ βυθισθῆ μέσα εἰς τὴν γῆν παρὰ νὰ τὰ ἀκούσῃ αὐτὰ ἀπὸ δύο ἢ τρεῖς φίλους, τί θὰ πάθωμεν ἡ-

νης ἀπάσης ταῦτα ἀκούοντες, ἄπερ οὐδ' ἂν τότε εἶπεν, εἰ μὴ ὑπὲρ τῶν καθ' ἑαυτὸν ἀπολογήσασθαι ἔσπευδεν; Ὅτι γὰρ οὐκ ὄνειδίῳ ἀυτὰ προέφερον, ἀλλ' ἀπολογούμενος, καὶ ὑπὲρ τοῦ δεῖξαι, ὅτι οὐ μάτην οὐδὲ εἰκῆ πρὸς αὐτοὺς ἔλεγε, 5 «Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ», δῆλον ἐκ τῶν ἀφάτων εὐεργεσιῶν. Εἰ γὰρ ἐβούλειτο ὄνειδίσαι, πάντα ἂν ἐκεῖνα εἰς μέσον ἤγαγε· νυνὶ δὲ ἄπερ ἔπαυε λέγει μόνον.

9. Φοβηθῶμεν τοίνυν, ἀγαπητοί, τὸ ταῦτα ἀκοῦσαι τὰ ρήματα. Οὐκ ἔστι παίγνιον ὁ βίος· μᾶλλον δὲ ὁ μὲν παρῶν 10 βίος παίγνιον, τὰ δὲ μέλλοντα οὐ παίγνια. Τάχα δὲ οὐδὲ παίγνιον μόνον ὁ βίος, ἀλλὰ καὶ τούτου χειρὸν. Οὐ γὰρ εἰς γέλωτα τελευτᾷ, ἀλλὰ καὶ πολλὴν φέρει τὴν βλάβην τοῖς μὴ μετὰ ἀκριθείας τὰ καθ' ἑαυτοὺς οἰκονομεῖν βουλομένοις. Τί γὰρ παίδων, εἶπέ μοι, διεσιτήκαμεν τῶν παιζόντων 15 καὶ οἰκίας οἰκοδομοῦντων ἡμεῖς οἱ τὰς λαμπρὰς οἰκίας οἰκοδομοῦντες; τί δὲ ἀριστοποιουμένων αὐτῶν ἡμεῖς οἱ τρυφῶντες; Οὐδέν, πλὴν ὅσον μετὰ κολάσεως ταῦτα πράττομεν. Εἰ δὲ οὐδέπω συνορῶμεν τὴν εὐτέλειαν τῶν γινομένων, θαυμασιὸν οὐδέν· οὐπω γὰρ ἄνδρες γεγόναμεν· ὅταν δὲ γε- 20 νώμεθα, εἰσόμεθα ὅτι ταῦτα πάντα παιδικά. Ἐπεὶ καὶ ἐκείνων γινόμενοι ἄνδρες καταγελῶμεν· παῖδες δὲ ὄντες περισπούδαστα νομίζομεν εἶναι, καὶ ὄστρακα καὶ πηλὸν συναγοντες, τῶν τοὺς μεγάλους ἀνισιῶντων περιβόλους οὐκ ἔλαιτον φρονοῦμεν. Ἀλλ' ὅμως εὐθέως ἀπόλλυται καὶ κα- 25 ταπίπτει, καὶ οὔτε ἐσιῶτά που χρήσιμα γένοιτ' ἂν ἡμῖν, ὥσπερ οὖν οὐδὲ αὐταὶ αἱ λαμπραὶ οἰκίαι. Τὸν γὰρ τοῦ οὐρα-

μεῖς, ἀκούοντες αὐτὰ ἐνώπιον ὅλης τῆς οἰκουμένης, αὐτὰ τὰ ὁποῖα οὔτε τότε θὰ ἔλεγεν ἐὰν δὲν ἔσπευδε ν' ἀπολογηθῆ διατὰς κατηγορίας ἐναντίον του; Τὸ ὅτι τὰ ἔλεγεν αὐτὰ ὄχι μὲ σκοπὸν νὰ τοὺς κατηγορήσῃ, ἀλλὰ ἀπολογούμενος καὶ διατὰ νὰ δείξῃ ὅτι ὄχι ἀδίκως οὔτε κατὰ τύχην ἔλεγε πρὸς αὐτοὺς «Φύγετε ἀπὸ κοντὰ μου»⁴⁰, γίνεται φανερὸν ἀπὸ τὰς ἀπεριγράπτους εὐεργεσίας του. Διότι ἐὰν ἤθελε νὰ κατηγορήσῃ θὰ ἀνέφερεν ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἀμαρτήματα των· τῶρα ὅμως λέγει μόνον ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἔπαθεν ὁ ἴδιος.

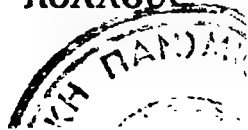
9. Ἐὰς φοβηθῶμεν λοιπὸν, ἀγαπητοί, τὸ νὰ ἀκούσωμεν αὐτὰ τὰ λόγια. Δὲν εἶναι ἡ ζωὴ παιχνίδι· μᾶλλον δέ, ἡ μὲν παροῦσα ζωὴ εἶναι παιχνίδι, τὰ μελλοντικὰ ὅμως δὲν εἶναι παιχνίδια. Ἴσως ὅμως ἡ ζωὴ δὲν εἶναι μόνον παιχνίδι, ἀλλὰ προξενεῖ καὶ πολλὴν ζημίαν εἰς αὐτοὺς ποὺ δὲν θέλουν μὲ ἀκρίβειαν νὰ ρυθμίζουν τὴν ζωὴν των. Διότι, εἶπέ μου, ὡς πρὸς τί διαφέρομεν ἀπὸ τὰ παιδιά ποὺ παίζουν καὶ κτίζουν οἰκίας, ἡμεῖς οἱ ὁποῖοι κτίζομεν τὰς λαμπρὰς οἰκίας; ὡς πρὸς τί δὲ ἡμεῖς ποὺ κάνομεν τρυφηλὴν ζωὴν ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἀπλῶς γευματίζουν; Δὲν διαφέρομεν ὡς πρὸς τίποτε, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ὅτι κάνομεν αὐτὰ κατὰ τρόπον ἄξιον νὰ τιμωρηθῶμεν. Ἐὰν δὲ δὲν ἀντιλαμβανώμεθα ἀκόμη τὴν εὐτέλειαν τῶν πράξεών μας δὲν εἶναι καθόλου ἀξιοθαύμαστον· διότι δὲν ἔχομεν γίνεαι ἀκόμη ἄνδρες· ὅταν ὅμως θὰ γίνωμεν, θὰ διαπιστώσωμεν ὅτι ὅλα αὐτὰ εἶναι παιδικὰ. Πράγματι τὰ περιγελῶμεν καὶ ἐκεῖνα, ὅταν γίνωμεν ἄνδρες, ἐνῶ ὅσον καιρὸν εἴμεθα παιδιά τὰ θεωροῦμεν πολὺ ἀξιόλογα, καὶ ἂν καὶ μαζεύομεν κόκκαλα καὶ πηλόν, δὲν θεωροῦμεν ὅτι τὸ ἔργον μας εἶναι κατώτερον ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἀνυψώνουν τὰ μεγάλα τεῖχη. Ἄλλ' ὅμως ἀμέσως καταστρέφονται καὶ κομματιάζονται, καὶ οὔτε βέβαια θὰ ἤμποροῦσαν νὰ μᾶς εἶναι χρήσιμα ἐὰν διετηροῦντο, ὅπως ἀκριβῶς βέβαια δὲν μᾶς ὠφελοῦν οὔτε αἱ λαμπραὶ οἰκίαι. Διότι δὲν θὰ ἤμποροῦσαν νὰ δεχθοῦν τὸν πολίτην τοῦ οὐρανοῦ,

νοῦ πολίτην οὐκ ἂν δύναιντο δέξασθαι, οὐδ' ἂν ἀνάσχοιτο
 μείναι ἐν αὐταῖς ὁ τὴν ἄνω πατρίδα ἔχων· ἀλλ' ὥσπερ ἡ-
 μεῖς τοῖς ποσὶ ταῦτα καθαιροῦμεν, οὕτω κακεῖνος τῷ φρο-
 νήματι κατασιρέφει. Καὶ καθάπερ ἡμεῖς τῶν παίδων ἐπὶ
 5 τῇ κατασιροφῇ κλαιόντων καταγελῶμεν· οὕτω καὶ οὗτοι,
 ταῦτα ὀδυρομένων ἡμῶν, οὐ γελῶσι μόνον, ἀλλὰ καὶ κλαίου-
 σιν· ἐπειδὴ καὶ συμπαθῆ αὐτῶν τὰ σπλάγγνα, καὶ πολλὴ
 ἐντεῦθεν ἡ βλάβη.

Γενώμεθα τοίνυν ἄνδρες. Μέχρι τίνος χαμαὶ συρόμεθα,
 10 ἐπὶ λίθοις καὶ ξύλοις μέγα φρονοῦντες; μέχρι τίνος παίζο-
 μεν; Καὶ εἴτε μόνον ἐπαίζομεν· νυνὶ δὲ καὶ τὴν ἑαυτῶν προ-
 δίδομεν σωτηρίαν· καὶ καθάπερ τὰ παιδιά, ὅταν τὴν ἐν τού-
 τοις σχολῇν ἀγάγη τῶν γραμμάτων ἀμελήσαντα, ἐσχάτας ὑ-
 πομένουσι πληγὰς· οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐν τούτοις ἅπασαν τὴν
 15 σπουδὴν καταναλίσκοιτες, καὶ τὰ πνευματικὰ ἀπαιτούμενοι
 μαθήματα τότε διὰ τῶν ἔργων, καὶ οὐκ ἔχοντες παρασχεῖν,
 τὴν ἐσχάτην δώσομεν τιμωρίαν. Καὶ οὐδεὶς ὁ ἐξαιρούμε-
 νος· καὶν πατὴρ ἦ, καὶν ἀδελφός, καὶν ὄσισοῦν. Ἀλλὰ ταῦτα
 μὲν οἰχθήσεται πάντα, ἡ δὲ ἐξ αὐτῶν γινομένη θάσσανος ἀνά-
 20 νατος μένει καὶ διηνεκῆς· ὅπερ οὖν καὶ ἐπὶ τῶν παίδων
 γίνεται, τὰ μὲν παιδικὰ ἀθύρματα τοῦ πατρὸς διὰ τὴν ρα-
 θυμίαν αὐτῶν τέλεον ἀφανίζοντις, αὐτοὺς δὲ εἰς τὸ κλαίειν
 διηνεκῶς καθιστῶντις. Καὶ ἵνα μάθης, ὅτι ταῦτα τοιαῦτά
 ἐστίν, ὃ μάλιστα πάντων εἶναι δοκεῖ περισπούδαστον, τὸν
 25 πλοῦτον εἰς μέσον ἀγάγωμεν, καὶ ἀντιθῶμεν αὐτῷ ψυχῆς
 ἀρειτὴν ἣν ἂν θέλῃς, καὶ τότε αὐτοῦ μάλιστα ὄψει τὴν εὐτέ-
 λειαν. Θῶμεν τοίνυν ἀνθρώπους εἶναι δύο· καὶ οὕτω λέγω
 περὶ πλεονεξίας, ἀλλὰ περὶ δικαίου πλούτου τέως· καὶ τῶν
 δύο τούτων, ὃ μὲν συναγέτω χρήματα, καὶ πλείτω θάλατταν,
 30 καὶ γεωργεῖτω γῆν, καὶ πολλοὺς ἐτέροισι ἐμπορίας εὐρισκέ-

οὔτε θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑποφέρῃ νὰ παραμείνῃ ἐντὸς αὐτῶν αὐτὸς ποὺ ἔχει τὴν οὐράνιον πατρίδα. Ἄλλ' ὅπως ἀκριβῶς ἡμεῖς αὐτὰ τὰ καταστρέφομεν μὲ τὰ πόδια μας, ἔτσι καὶ ἐκείνος τὰ καταστρέφει μὲ τὸ φρόνημα. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἡμεῖς γελοῦμεν ποὺ τὰ παιδιά κλαίουں μὲ τὴν καταστροφὴν των, ἔτσι καὶ αὐτοὶ ὄχι μόνον γελοῦν ποὺ θρηνοῦμεν ἡμεῖς δι' αὐτά, ἀλλὰ καὶ κλαίουں· ἐπειδὴ καὶ ἡ καρδία του εἶναι εὐσπλαγχνικὴ καὶ ἡ βλάβη ἐξ αἰτίας αὐτοῦ μεγάλη.

Ἄς γίνωμεν λοιπὸν ἄνδρες. Μέχρι πότε θὰ συρῶμεθα κάτω, ἔχοντες ἐστραμμένην τὴν προσοχὴν μας εἰς τοὺς λίθους καὶ τὰ ξύλα; μέχρι πότε θὰ παίζωμεν; Καὶ μακάρι νὰ ἐπαίζαμεν μόνον· τώρα ὅμως προδίδομεν καὶ τὴν σωτηρίαν μας· καὶ ὅπως ἀκριβῶς τὰ παιδιά ὑφίστανται βαρείας τιμωρίας, ὅταν παραμελοῦντα τὰ γράμματα, συγκεντρῶνουν ὅλην τὴν φροντίδα των εἰς αὐτά, ἔτσι καὶ ἡμεῖς καταδαπανοῦντες εἰς αὐτὰ ὅλην μας τὴν φροντίδα, ὅταν θὰ μᾶς ζητηθῇ νὰ παρουσιάσωμεν τὰ πνευματικά μας ἔργα, ἐπειδὴ δὲν θὰ ἔχωμεν νὰ ἐπιδείξωμεν τίποτε, θὰ ὑποστοῦμεν τὴν χειρίστην τιμωρίαν. Καὶ κανεὶς δὲν θὰ ἐξαιρεθῇ· εἴτε πατέρας, εἴτε εἶναι ἀδελφός, εἴτε εἶναι ὁποιοσδήποτε ἄλλος. Ἄλλὰ αὐτὰ μὲν ὅλα θὰ περάσουν, ἡ τιμωρία ὅμως ποὺ θὰ προέλθῃ ἀπ' αὐτὰ θὰ μένῃ ἀθάνατος καὶ θὰ εἶναι ἀδιάκοπος· πράγμα λοιπὸν ποὺ συμβαίνει καὶ εἰς τὰ παιδιά, καθόσον ὁ πατέρας των ἐξαφανίζει ἐξ αἰτίας τῆς ὀκνηρίας των ἐξ ὀλοκλήρου τὰ παιδικὰ παιχνίδια, αὐτὰ δὲ κλαίουں συνεχῶς. Καὶ διὰ ν' ἀντιληφθῆς ὅτι αὐτὰ εἶναι τέτοιου εἴδους, ἄς πάρωμεν ὡς παράδειγμα αὐτὸ ποὺ θεωρεῖται τὸ σπουδαιότερον ἀπὸ ὅλα, δηλαδὴ τὸν πλοῦτον, καὶ ἄς τὸν συγκρίνωμεν μὲ ὁποιαν ἀρετὴν τῆς ψυχῆς θέλεις καὶ τότε θὰ διαπιστώσης τελείως τὸ ἀσήμαντον αὐτοῦ. Ἄς ὑποθέσωμεν λοιπὸν ὅτι ἔχομεν δύο ἀνθρώπους· καὶ οὐδόλως ὁμιλῶ διὰ πλεονεξίαν, ἀλλὰ διὰ τὸν δίκαιον κατ' ἀρχὴν πλοῦτον· καὶ ἀπὸ αὐτοῦ τοὺς δύο ὁ μὲν ἕνας συγκεντρῶνει χρήματα, ταξιδεύει εἰς τὴν θάλασσαν, καλλιεργεῖ τὴν γῆν καὶ ἐξευρίσκει πολλοὺς

τω τρόπους· καίτοιγε οὐκ οἶδα εἰ ταῦτα ποιῶν δύναται δι-
 καίως κερδαίνειν· πλὴν ἀλλ' ἔστω καὶ ὑποκείσθω δίκαια
 κέρδη κερδαίνειν αὐτόν, καὶ ἀγροὺς ὠνεῖσθαι καὶ ἀνδρό-
 ποδα καὶ ὅσα τοιαῦτα, καὶ μηδεμίᾳ προσέστω τούτοις ἀδι-
 5 κία· ὁ δὲ ἕτερός τις τοσαῦτα κεκτημένος, πωλείτω ἀγροὺς,
 πωλείτω οἰκίας, καὶ σκεύη χρυσοῦ καὶ ἀργυροῦ, καὶ παρεχέ-
 τω τοῖς δεομένοις, ἐπαρκείτω τοῖς πενομένοις, θεραπευέτω
 νοσοῦντας, τοὺς ἐν ἀνάγκῃ λύειτω, τοὺς ἀπὸ δεσμῶν ἐκβαλ-
 λείτω, τοὺς ἐν μετάλλοις ἐλευθεροῦίτω, τοὺς ἀπὸ βρόχων
 10 καταγέτω, τοὺς αἰχμαλώτους λύειτω τῆς τιμωρίας. Τίνος
 οὖν βούλεσθε μερίδος εἶναι; Καὶ οὐδέπω τὰ μέλλοντα, ἀλλὰ
 τέως τὰ ἐνταῦθα εἰρήκαμεν. Τίνος οὖν εἶναι βούλεσθε; τοῦ
 συνάγοντος χρυσοῦ, ἢ τοῦ λύοντος συμφοράς; τοῦ τοὺς ἀ-
 γροὺς ὠνουμένου, ἢ τοῦ λιμένα κατασκευάζοντος ἑαυτὸν τῇ
 15 τῶν ἀνθρώπων φύσει; τοῦ τὸ πολὺ περιβεβλημένου χρυσοῦ,
 ἢ τοῦ μυρίαῖς εὐφημίαις ἐστεφανωμένου; Οὐχ ὁ μὲν ἀγγέ-
 λω τινὶ προσέοικεν ἐξ οὐρανοῦ καταβάντι πρὸς τὴν τῶν λοι-
 πῶν ἀνθρώπων διόρθωσιν, ὁ δὲ οὐδὲ ἀνθρώπῳ, ἀλλὰ παι-
 δίῳ τινὶ μάτην καὶ ἀπλῶς πάντα συνάγοντι; Εἰ δὲ τὸ δι-
 20 καίως χρηματίζεσθαι οὕτω καταγέλασιον καὶ ἀνοίας ἐσχά-
 τής, διὰ μὴδὲ τὸ δικαίως προσῆ, πῶς οὐ πάντων ἀθλιώτε-
 ρος ὁ τοιοῦτος; Εἰ γὰρ ὁ γέλως τοσοῦτος, διὰ καὶ γέεννα
 προσῆ καὶ βασιλείας ἔκπιωσις, πόσων ἂν εἴη θρήνων ἄξιος,
 καὶ ζῶν καὶ τετελευτηκῶς;

25 10. Ἀλλὰ καὶ ἕτερον βούλει τῆς ἀρετῆς μεταχειρισώ-
 μεθα μέρος; Οὐκοῦν ἀγάγωμεν πάλιν ἕτερον ἄνθρωπον ἐν

ἄλλους τρόπους ἐμπορίας· ἂν καὶ βέβαια δὲν γνωρίζω ἐὰν εἶναι δίκαιον τὸ κέρδος πού ἀποκομίζει ἀπ' αὐτὰς τὰς πράξεις του. Ὑποθέτομεν ὅμως ὅτι αὐτὸς κερδίζει δίκαια κέρδη, καὶ ἀγοράζει ἀγροὺς καὶ δούλους καὶ ὅσα ἄλλα παρόμοια, καὶ δὲν ὑπάρχει καμμία ἀδικία εἰς αὐτά. Ὁ δὲ ἄλλος ὑποθέτομεν ὅτι ἔχει τόσα πολλὰ καὶ πωλεῖ ἀγροὺς, πωλεῖ οἰκίας καὶ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ σκεύη, καὶ δίδει εἰς αὐτοὺς πού ἔχουν ἀνάγκην, βοηθεῖ τοὺς πτωχοὺς, θεραπεύει τοὺς ἀσθενεῖς, βοηθεῖ αὐτοὺς πού ἔχουν ἀνάγκην, ἐλευθερώνει τοὺς φυλακισμένους, ἐλευθερώνει τοὺς ἐργαζομένους εἰς τὰ μεταλλεῖα, ἐλευθερώνει τοὺς ὀδηγουμένους εἰς τὴν ἀγρόνην, ἐλευθερώνει τοὺς αἰχμαλώτους ἀπὸ τὴν τιμωρίαν. Εἰς ποῖον λοιπὸν μέρος θέλετε ν' ἀνήκετε; Καὶ δὲν ἀνέφερα ἀκόμη τὰ μελλοντικά, ἀλλὰ πρῶτα ἀνέφερα αὐτὰ πού συμβαίνουν ἐδῶ. Μὲ ποῖον λοιπὸν θέλετε νὰ εἴσθε; μὲ αὐτὸν πού συγκεντρώνει χρυσὸν ἢ μὲ αὐτὸν πού ἀνακουφίζει συμφοράς; μὲ αὐτὸν πού ἀγοράζει ἀγροὺς ἢ μὲ αὐτὸν πού κάμνει τὸν ἑαυτόν του λιμένα διὰ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν; μὲ αὐτὸν πού περιβάλλεται ἀπὸ χρυσὸν ἢ μὲ αὐτὸν πού εἶναι ἐστεφανωμένος μὲ χιλιάδας ἐπαίνους; Δὲν ὁμοιάζει ὁ μὲν ἕνας μὲ κάποιον ἄγγελον πού κατέβη ἀπὸ τὸν οὐρανὸν διὰ τὴν διόρθωσιν τῶν ὑπολοίπων ἀνθρώπων, ὁ δὲ ἄλλος οὔτε μὲ ἄνθρωπον, ἀλλὰ μὲ κάποιο παιδί πού συγκεντρώνει ὅλα χωρὶς σκοπὸν καὶ ἄδικα; Ἐὰν δὲ τὸ ν' ἀποκτᾶ κανεὶς χρήματα μὲ δίκαια μέσα εἶναι ἄξιον χλευασμοῦ καὶ ἀπόδειξις ἐσχάτης ἀνοησίας, ὅταν δὲν συνοδεύῃ τὸ δίκαιον τὰ πλούτη του, πῶς ὁ τοιοῦτος δὲν εἶναι πῶς ἄθλιος ἀπὸ ὅλους; Διότι ἐὰν ὁ χλευασμὸς εἶναι τόσοσ μεγάλος, ὅταν καὶ ἡ γέεννα προστεθῇ καὶ ἡ ἔκπτωσις ἀπὸ τὴν βασιλείαν, πόσων θρῆνων θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἶναι ἄξιος ἕνας τέτοιος ἄνθρωπος καὶ ὅσον θὰ ζῆ καὶ ὅταν θὰ ἀποθάνῃ;

10. Ἄλλὰ θέλεις νὰ λάβωμεν ὡς παράδειγμα καὶ μίαν ἄλλην ἀρετήν; Λοιπὸν ἃς λάβωμεν πάλιν ἕνα ἄλλον ἄνθρωπον πού εὐρίσκεται εἰς τὴν ἐξουσίαν καὶ διατάσσει ὅ-

δυνασιεία ὄντα, πᾶσιν ἐπιτάτιοντα, ἀξίωμα περιβεβλημένον
 μέγα, κήρυκα ἔχοντα λαμπρὸν καὶ ζώνην καὶ ραβδούχοις,
 καὶ πολλὴν τὸν τῆς θεραπείας χορὸν. Οὐχὶ δοκεῖ τοῦτο μέγα
 εἶναι καὶ μακαριστόν; Φέρε οὖν, καὶ τούτῳ πάλιν ἀντιθῶ-
 5 μεν ἕτερον, τὸν ἀνεξίκακον καὶ προῶν καὶ ταπεινὸν καὶ
 μακρόθυμον καὶ οὐτις ὑβριζέσθω, τυπέσθω, καὶ φερέτω
 εὐκόλως, καὶ τοὺς τὰ τοιαῦτα ποιοῦντας εὐλογεῖτω. Τίς οὖν
 ὁ θαυμασιός, εἶπέ μοι; ὁ πεφνσιωμένος καὶ φλεγμαίνων ἢ
 ὁ κατεσταλμένος; Οὐχὶ ὁ μὲν ἔοικε πάλιν ταῖς ἄνω δυνάμεσι
 10 ταῖς πολλὴν ἐχούσαις τὴν ἀπάθειαν, ὁ δὲ φύση σπωμένη, ἢ
 ὕδρον ἀνθρώπῳ ἔχοντι, καὶ πολλὴν τὴν φλεγμονήν; καὶ ὁ
 μὲν ἰατρῷ πνευματικῷ, ὁ δὲ τὰς γνάθους φνοῶντι παιδίῳ
 καταγελάστω; Τί γὰρ μέγα φρονεῖς, ἄνθρωπε; ὅτι ὑψηλὸς
 ἐπὶ ὀχθήματος φέρῃ; ὅτι σε ζεῦγος ἡμιόνων ἔλκει; Καὶ τί
 15 τοῦτο; Τοῦτο γὰρ καὶ ἐπὶ ξύλων καὶ ἐπὶ λίθων γινόμενον
 ἴδοι τις ἄν. Ἄλλ' ὅτι καλὰ περιβέβλησαι ἱμάτια; Ἄλλ' ὄρα
 τὸν ἀρειτὴν ἀγὶ ἱματίων ἐνδεδυμένον, καὶ ὄψει σαυτὸν μὲν
 χόρτω ἑοικότα σηπομένῳ, ἐκεῖνον δὲ δένδρῳ θαυμασιὸν φέ-
 ροντι καρπὸν, καὶ πολλὴν τοῖς ὀρῶσι παρέχοντι τὴν εὐφρο-
 20 σύνην. Σὺ μὲν γὰρ τροφήν σκωλήκων περιφέρεις καὶ ση-
 τῶν, οἷ, ἂν ἐπιθῶνταί σοι, ταχέως σε γυμνὸν ποιήσουσι τοῦ
 κόσμου τούτου (καὶ γὰρ καὶ ἱμάτια καὶ χρυσοὺς καὶ ἄργυρος,
 τὰ μὲν σκωλήκων νήματα, τὰ δὲ γῆ καὶ κόνις, καὶ πάλιν γῆ,
 καὶ πλεον οὐδέν), ὁ δὲ ἀρειτὴν περιβεβλημένος τοιαύτην ἔ-
 25 χει σιολήν, ἣν οὐ μόνον σῆτιες, ἀλλ' οὐδὲ αὐτὸς ὁ θάνατος
 λυμήνασθαι δύναται καὶ μάλα εἰκότως. Οὐ γὰρ ἀπὸ γῆς
 ἔχουσι τὴν ἀρχὴν αὐταὶ τῆς ψυχῆς αἱ ἀρειταί, ἀλλὰ πνεύ-

λους, πού περιβάλλεται ἀπὸ μεγάλο ἀξίωμα καὶ ἔχει λαμπρὸν κήρυκα καὶ ζώνην καὶ ραβδούχους καὶ μέγα πλῆθος ὑπηρετῶν. Δὲν θεωρεῖται αὐτὸ ὅτι εἶναι πρᾶγμα μεγάλο καὶ ἀξιομακάριστον; Ἐμπρός, λοιπόν, ἄς ἀντιπαραθέσωμεν εἰς αὐτὸν κάποιον ἄλλον, πού εἶναι ἀνεξίκακος καὶ πρᾶος καὶ ταπεινόφρων καὶ μακρόθυμος· καὶ αὐτὸς ἄς ὑποθέσωμεν ὅτι ὑβρίζεται, κτυπᾶται, ὅλα τὰ ἀνέχεται εὐκόλως καὶ εὐλογεῖ αὐτοὺς πού τοῦ κάμνουν ὅλα αὐτά. Εἶπέ μου λοιπόν ποῖος εἶναι ὁ ἀξιοθαύμαστος; αὐτὸς πού εἶναι ὑπερήφανος καὶ ἐγωῖστος ἢ αὐτὸς πού εἶναι ταπεινόφρων; Δὲν ὁμοιάζει ὁ μὲν ἕνας πάλιν μὲ τὰς οὐρανίους δυνάμεις πού ἔχουν μεγάλην ἀπάθειαν, ὁ δὲ πρῶτος μὲ ἄνθρωπον ἀνάλαφρον ἢ μὲ ἄνθρωπον πού ἔχει ὕδρον καὶ πού ἐρεθίζεται πάρα πολύ, καὶ ὁ μὲν ἕνας ὁμοιάζει μὲ ἰατρὸν πνευματικόν, ὁ δὲ ἄλλος μὲ παιδὶ γελοῖον πού φουσκώνει τὰ μάγουλά του; Διατί μεγαλοφρονεῖς, ἄνθρωπέ μου; διὰ τὸ ὅτι φέρεσαι ἐπάνω εἰς ὄχημα; διὰ τὸ ὅτι σὲ σύρει ζεῦγος ἡμιόνων; Καὶ τί ἀξίαν ἔχει αὐτό; Διότι αὐτὸ θὰ ἤμποροῦσε νὰ τὸ ἰδῆ κανεὶς καὶ εἰς τὰ ξύλα καὶ εἰς τοὺς λίθους. Ἀλλὰ τὸ κάμνεις αὐτό μήπως ἐπειδὴ φορᾶς ἐνδύματα; Πρόσεξε ὅμως αὐτὸν πού φορᾷ τὴν ἀρετὴν ἀντὶ ἐνδυμάτων καὶ θὰ ἰδῆς τὸν μὲν ἑαυτὸν σου νὰ ὁμοιάζῃ μὲ χόρτον πού σήπεται, ἐκεῖνον δὲ μὲ δένδρον πού παράγει καρπὸν ἀξιοθαύμαστον καὶ πού χαρίζει πολλὴν εὐφροσύνην εἰς ἐκείνους πού τὸν βλέπουν. Διότι σὺ μὲν φέρεις τροφήν σκωλήκων καὶ σκόρων, πού ἂν σοῦ ἐπιτεθοῦν ἀμέσως θὰ σὲ ἀπογυμνώσουν ἀπὸ αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὸν στολισμὸν (καθόσον καὶ τὰ ἐνδύματα καὶ ὁ χρυσοῦς καὶ ὁ ἄργυρος, τὰ μὲν εἶναι κλωσταὶ σκωλήκων, τὰ δὲ γῆ καὶ σκόνη πού καὶ πάλιν γῆ θὰ γίνουν, καὶ τίποτε παραπάνω), αὐτὸς ὅμως πού εἶναι ἐνδεδυμένος μὲ τὴν ἀρετὴν ἔχει τέτοιαν στολήν, τὴν ὁποίαν ὄχι μόνον σκόροι ἀλλ' οὔτε αὐτὸς ὁ θάνατος ἠμπορεῖ νὰ καταστρέψῃ· καὶ εἶναι πολὺ φυσικὸν αὐτό. Διότι αὐταὶ αἱ ἀρεταὶ τῆς ψυχῆς δὲν ἔχουν τὴν ἀρχὴν των εἰς τὴν γῆν, ἀλλ' εἶναι καρ-

ματός εἶσι καρπός· διὸ οὐδὲ σκολήκων ὑπόκεινται στόμασι.
 Καὶ γὰρ ἐν οὐρανῷ τὰ ἱμάτια ταῦτα ὑφαίνεται, ὅπου οὐ σῆς,
 οὐ σκόληξ, οὐκ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδέν. Τί τοίνυν βέλτιον,
 εἰπέ μοι; πλουτεῖν ἢ πένεσθαι; ἐν δυναστείᾳ εἶναι ἢ ἐν ἀ-
 5 τιμίᾳ; ἐν τρυφῇ ἢ ἐν λιμῷ; Εὐδηλον, ὅτι ἐν τιμῇ καὶ τρυφῇ
 καὶ πλούτῳ. Οὐκοῦν εἰ τὰ πράγματα θούλει καὶ μὴ τὰ ὀνό-
 ματα, τὴν γῆν ἀφείς καὶ τὰ ἐν αὐτῇ, μεθορμίζου πρὸς τὸν
 οὐρανόν· τὰ μὲν γὰρ ἐνταῦθα σκιά, τὰ δὲ ἐκεῖ πράγματα
 ἀκίνητα καὶ πεπηγότα καὶ πᾶσιν ἀχείρωτα.

10 Ἐλώμεθα τοίνυν αὐτὰ μετὰ ἀκριθείας ἀπάσης, ἵνα καὶ
 τοῦ θορύβου τῶν ἐνταῦθα ἀπαλλαγῶμεν, καὶ πρὸς τὸν γα-
 ληνὸν ἐκεῖνον καταπλεύσαντες λιμένα, μετὰ πολλῶν τῶν φορ-
 τίων φανῶμεν, καὶ ἀφάτου τοῦ τῆς ἐλεημοσύνης πλούτου
 οὗ γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία
 15 τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος
 εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

πὸς τοῦ πνεύματος· διὰ τοῦτο δὲν ὑπόκεινται εἰς τὰ στόματα τῶν σκωλήκων. Καθόσον αὐτὰ τὰ ἐνδύματα ὑφαίνονται εἰς τὸν οὐρανόν, ὅπου δὲν ὑπάρχει οὔτε σκόρος, οὔτε σκώληξ, οὔτε κανὲν ἄλλο παρόμοιον. Εἶπέ μου τί εἶναι καλύτερον; νὰ εἶσαι πλούσιος ἢ πτωχός; νὰ ἔχῃς ἐξουσίαν ἢ χωρὶς τιμᾶς; νὰ ζῆς τρυφηλὴν ζωὴν ἢ νὰ πεινᾷς; Εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι εἶναι προτιμώτερον νὰ ζῆς μὲ τιμὴν καὶ τρυφηλότητα καὶ μὲ πλοῦτον. Λοιπὸν ἐὰν τὰ πράγματα θέλεις καὶ ὄχι τὰ ὀνόματα, νὰ ἀφήσῃς τὴν γῆν καὶ τὰ ἀνήκοντα εἰς αὐτὴν καὶ νὰ στραφῆς πρὸς τὸν οὐρανόν· διότι αὐτὰ μὲν ποῦ συμβαίνουν ἐδῶ εἶναι σκιά, ὅμως τὰ ἐκεῖ πράγματα εἶναι ἀμετακίνητα, καὶ σταθερὰ τοποθετημένα καὶ κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὰ ἀρπάξῃ.

Ἄς προτιμήσωμεν λοιπὸν αὐτὰ ἐξ ὀλοκλήρου διὰ νὰ ἀπαλλαγῶμεν καὶ ἀπὸ τὸν θόρυβον τῶν ἐδῶ, καὶ ἀφοῦ καταπλεύσωμεν πρὸς ἐκεῖνον τὸν ἤρεμον λιμένα νὰ παρουσιασθῶμεν μὲ πολλὰ φορτία καὶ μὲ ἀπερίγραπτον τὸν πλοῦτον τῆς ἐλεημοσύνης, τὸν ὁποῖον μακάρι νὰ συμβῇ νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι ἡμεῖς μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

«Ὁὐ πᾶς ὁ λέγων μοι, Κύριε, Κύριε, εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ
5 Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς».

1. Διὰ τί μὴ εἶπεν, ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τὸ ἐμόν;
"Οἱ τέως ἀγαπητὸν ἦν καὶ τοῦτο πρότερον δέξασθαι καὶ
γὰρ πολὺ μέγα ἦν πρὸς τὴν ἀσθένειαν τὴν ἐκείνων." Ἄλλως
δὲ καὶ τοῦτο δι' ἐκείνου ἠνίξαιτο. Μετὰ δὲ τούτων κἀκεῖνό
10 ἔστιν εἰπεῖν, ὅτι οὐδέ ἔστιν ἕτερον θέλημα τοῦ Υἱοῦ παρὰ
τὸ τοῦ Πατρὸς.

Ἐνταῦθα δέ μοι τῶν Ἰουδαίων μάλιστα καδάπιεσθαι
δοκεῖ, ἐν τοῖς δόγμασι τιθεμένων τὸ πᾶν, καὶ τοῦ θίου πρό-
νοϊαν οὐδεμίαν ποιουμένων. Διὸ καὶ ὁ Παῦλος αὐτοῖς ἐγ-
15 καλεῖ λέγων· «Ἴδε σὺ Ἰουδαῖος ἐπονομάζῃ καὶ ἐπαναπαύῃ
τῷ νόμῳ καὶ κανχᾶσαι ἐν Θεῷ καὶ γινώσκεις τὸ θέλημα·
ἀλλ' οὐδέν σοι πλέον ἐντεῦθεν, ὅταν ἢ τοῦ θίου καὶ τῶν ἔρ-
γων ἐπίδειξις μὴ παρῇ.

Αὐτὸς δὲ οὐ μέχρη τούτων ἔστιν, ἀλλὰ καὶ τὸ πολλῶ
20 πλέον εἶπε. «Πολλοὶ γὰρ ἐροῦσί μοι ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ·
Κύριε, Κύριε, οὐ τῷ σῷ ὀνόματι προεφητεύσαμεν;». Οὐ γὰρ
δὴ μόνον, φησὶν, ὁ πίστιν ἔχων, τοῦ θίου ἡμελημένου, τῶν
οὐρανῶν ἐκβάλλεται, ἀλλὰ κἂν μετὰ τῆς πίστεως σημεῖα
πολλὰ πεποιηκῶς ἦ καὶ οὐδὲν ἀγαθὸν ἐργασάμενος, καὶ οὐ-
25 τος ὁμοίως τῶν ἱερῶν εἴργεται προθύρων ἐκείνων. «Πολλοὶ
γὰρ ἐροῦσί μοι ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ· Κύριε, Κύριε, οὐ τῷ

ΟΜΙΛΙΑ ΚΔ΄

Ματθ. 7, 24 - 27

«Δὲν θὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ὁ καθένας ποῦ μοῦ λέγει, Κύριε, Κύριε, ἀλλ' ἐκεῖνος ποῦ ἐκτελεῖ τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς μου, ὁ ὁποῖος εἶναι εἰς τοὺς οὐρανοὺς».

1. Διατί δὲν εἶπεν, 'Ἄλλ' αὐτὸς ποῦ ἐκτελεῖ τὸ ἰδικόν μου θέλημα; Ἐπειδὴ εἰς τὴν ἀρχὴν ἦτο ἀρκετὸν νὰ δεχθοῦν αὐτὸ πρῶτον, καθόσον ἦτο πολὺ μέγαλον λόγῳ τῆς πνευματικῆς ἀδυναμίας των. Ἐξ ἄλλου δὲ ὑπενήχθη καὶ αὐτὸ διὰ μέσου αὐτοῦ ποῦ εἶπε. Μαζὶ δὲ μὲ αὐτὰ εἶναι δυνατὸν νὰ λεχθῆ καὶ αὐτό, ὅτι δηλαδὴ δὲν ὑπάρχει ἄλλο θέλημα τοῦ Υἱοῦ, παρὰ τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς.

Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ νομίζω ὅτι κατηγορεῖ ἰδίως τοὺς Ἰουδαίους, οἱ ὁποῖοι ἐστήριζαν τὸ πᾶν εἰς τὰ δόγματα καὶ δὲν ἐφρόντιζαν καθόλου διὰ τὸν τρόπον τῆς ζωῆς των. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος κατηγορεῖ αὐτοὺς λέγων· Ἴδου σὺ ὀνομάζεσαι Ἰουδαῖος καὶ ἐπαναπαύεσαι ἐπάνω εἰς τὸν νόμον καὶ ὑπερηφανεύεσαι θεωρῶν ἰδικόν σου τὸν Θεόν, καὶ γνωρίζεις τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ»¹. ἀλλὰ δὲν ἔχεις καμμίαν πλέον ὠφέλειαν ἀπ' αὐτό, ὅταν δὲν ἔχῃς νὰ ἐπιδείξῃς τὴν ζωὴν σου καὶ τὰ ἔργα σου.

Αὐτὸς ὅμως δὲν ἠρκέσθη μόνον εἰς αὐτὰ, ἀλλ' ἐπροχώρησε πολὺ περισσότερον. «Διότι πολλοὶ θὰ μοῦ εἰποῦν κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν· Κύριε, Κύριε, δὲν ἐπροφητεύσαμεν ἐπικαλούμενοι τὸ ὄνομά σου;». Διότι βεβαίως, λέγει, δὲν ἐκβάλλεται ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς μόνον αὐτὸς ποῦ ἔχει πίστιν καὶ παραμελεῖ τὸν βίον του, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη μαζὶ μὲ τὴν πίστιν του ἔχῃ ἐπιτελέσει πολλὰ θαύματα, δὲν διέπραξεν ὅμως καμμίαν ἀγαθὴν πράξιν, καὶ αὐτὸς ὁμοίως ἐμποδίζεται ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ἱερὰ πρόθυρα. «Διότι πολλοὶ θὰ μοῦ εἰποῦν κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν· Κύριε, Κύριε, δὲν ἐπροφητεύσαμεν διὰ τῆς πίστεώς μας εἰς τὸ ὄνομά σου;».

οἷον ὀνόματι προεφητεύσαμεν;». Ὁρᾷς πῶς λανθανόντως ἑ-
 αυτὸν συνεισάγει λοιπὸν, ἐπειδὴ τὴν πᾶσαν ἀπήρτισε δημη-
 γορίαν, καὶ δείκνυοιν ἑαυτὸν ὄντα κριτὴν; "Ὅτι μὲν γὰρ
 κόλασις ἐκδέξεται τοὺς ἁμαρτάνοντας, ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἔ-
 5 δεῖξε· τίς δὲ καὶ ὁ κολᾶζων, ἐνταῦθα λοιπὸν ἐκκαλύπτει.
 Καὶ οὐκ εἶπε φανερῶς, ὅτι ἐγὼ εἰμι· ἀλλὰ «Πολλοὶ ἐροῦσί
 μοι», τὸ αὐτὸ τοῦτο πάλιν κατασκευάζων. Εἰ γὰρ μὴ αὐτὸς
 ἦν ὁ κριτής, πῶς ἂν πρὸς αὐτοὺς εἶπε· «Καὶ τότε ὁμολογήσω
 αὐτοῖς· ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ, οὐδέποτε ἔγνω ὑμᾶς». Οὐ-
 10 χι μόνον ἐν τῷ καιρῷ τῆς κρίσεως, ἀλλ' οὐδὲ τότε, ἡνίκα
 ἐθαυματουργεῖτε, φησί.

Διὰ τοῦτο καὶ τοῖς μαθηταῖς ἔλεγε· «Μὴ χαίρειτε, ὅτι
 τὰ δαιμόνια ὑμῖν ὑποτάσσεται, ἀλλ' ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν
 γέγραπται ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Καὶ πανταχοῦ πολλὴν κελεύει
 15 τοῦ βίου σπουδὴν ποιεῖσθαι. Οὐ γὰρ ἔστιν ἄνθρωπον ὀρθῶς
 βιοῦντα καὶ πάντων ἀπηλλαγμένον τῶν παθῶν, περιοφθῆναί
 ποτε· ἀλλὰ κἄν πλανώμενος τύχη, ταχέως αὐτὸν ὁ Θεὸς
 πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἐπισπάσει.

Ἄλλ' εἰσὶ τινες οἱ φασιν, ὅτι ψευδόμενοι οὗτοι ταῦτα
 20 ἔλεγον· διόπερ οὐδὲ ἐσώθησαν, φησὶν. Οὐκοῦν τὸ ἐναντίον
 οὐ βούλεται κατασκευάζει. Καὶ γὰρ βούλεται ἐνταῦθα δεῖ-
 ξαι, ὅτι ἡ πίστις οὐδὲν ἰσχύει χωρὶς ἔργων. Εἴτα ἐπιτείνων
 αὐτά, προσέθηκε καὶ τὰ σημεῖα, δηλῶν ὅτι οὐ μόνον ἡ πί-
 στις, ἀλλ' οὐδὲ ἡ τῶν σημείων ἐπίδειξις ὀνίνησί τι τὸν θαν-
 25 ματουργοῦντα ἀρειῆς χωρὶς. Εἰ δὲ μὴ ἐποίησαν, πῶς ἂν
 ἐδυνήθη τοῦτο συστῆναι ἐνταῦθα; Ἄλλως δὲ οὐδ' ἂν ἐ-
 τόλμησαν, τῆς κρίσεως παρούσης, πρὸς αὐτὸν ταῦτα εἰπεῖν.
 Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ ἀπόκρισις καὶ τὸ κατ' ἐρώτησιν λέγειν, δεῖ-

Βλέπεις πῶς εἰσάγει εἰς τὴν συνέχειαν κατὰ τρόπον ἀπαράτητον τὸν ἑαυτόν του, ὅταν ὠλοκλήρωσεν ὅλην τὴν ὁμιλίαν του, καὶ ὑποδεικνύει τὸν ἑαυτόν του ὅτι εἶναι κριτής; Διότι τὸ ὅτι μὲν θὰ τιμωρηθοῦν αὐτοὶ ποὺ ἁμαρτάνουν τὸ ἐφανέρωσεν εἰς τὰ προηγούμενα· ποῖος ὅμως εἶναι αὐτὸς ποὺ τιμωρεῖ, τὸ ἀποκαλύπτει εἰς τὴν συνέχειαν ἐδῶ. Καὶ δὲν εἶπε κατὰ τρόπον φανερόν ὅτι 'Ἐγὼ εἶμαι', ἀλλὰ «Πολλοὶ θὰ μοῦ εἰποῦν», δηλῶν καὶ πάλιν τὸ ἴδιο πρᾶγμα. Διότι ἐὰν αὐτὸς δὲν ἦτο ὁ κριτὴς πῶς θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἰπῆ πρὸς αὐτούς· «Καὶ τότε θὰ διακηρύξω πρὸς αὐτούς· φύγετε ἀπὸ ἐμέ, διότι οὐδέποτε σᾶς ἀνεγνώρισα διὰ ἰδικούς μου»; "Οχι μόνον κατὰ τὸν καιρὸν τῆς κρίσεως, λέγει, ἀλλὰ οὔτε τότε ὅταν ἐκάμνετε θαύματα ἐν τῷ ὀνόματί μου.

Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγεν εἰς τοὺς μαθητάς· «Μὴ χαίρεσθε ἐπειδὴ τὰ δαιμόνια ὑποτάσσονται εἰς σᾶς, ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ ὀνόματά σας ἔχουν γραφῆ εἰς τοὺς οὐρανοὺς»². Καὶ παντοῦ δίδει ἐντολὴν νὰ φροντίζουν πάρα πολὺ τὸν τρόπον τῆς ζωῆς των. Διότι δὲν εἶναι δυνατόν ἄνθρωπος ποὺ ζῆ ὀρθῶς καὶ εἶναι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ ὅλα τὰ πάθη νὰ τὸν παραβλέψη ποτὲ ὁ Θεός, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη συμβῆ νὰ πλανηθῆ, ἀμέσως ὁ Θεὸς θὰ τὸν ἐπαναφέρῃ πρὸς τὴν ἀλήθειαν.

'Ἄλλ' ὑπάρχουν μερικοὶ οἱ ὁποῖοι λέγουν, ὅτι αὐτοὶ τὰ ἔλεγον αὐτὰ λέγοντες ψέματα· διὰ τοῦτο ἀκριβῶς, λέγει, δὲν ἔσωθησαν. Λοιπὸν ὁ Ἰησοῦς παρουσιάζει ἐδῶ τὸ ἀντίθετον ἀπὸ αὐτὸ ποὺ θέλει νὰ εἶναι οἱ ἄνθρωποι. Καθόσον θέλει ἐδῶ νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ πίστις χωρὶς τὰ ἔργα δὲν ἔχει καμμίαν δύναμιν. Εἰς τὴν συνέχειαν ἐνισχύων τὴν ἰδέαν αὐτὴν προσέθεσε καὶ τὰ θαύματα, καθιστῶν φανερόν ὅτι ὄχι μόνον ἡ πίστις, ἀλλὰ οὔτε ἡ ἐπίδειξις τῶν θαυμάτων θὰ ὠφελήσουν εἰς τίποτε αὐτὸν ποὺ ἐπιτελεῖ θαύματα χωρὶς ἀρετὴν. Ἐὰν δὲ δὲν ἐθαυματούργησαν, πῶς ἦτο δυνατόν αὐτὸ τὸ πρᾶγμα νὰ λεχθῆ ἐδῶ; "Ἄλλωστε οὔτε θὰ ἦτο δυνατόν νὰ τολμήσουν νὰ εἰποῦν πρὸς αὐτὸν αὐτά, παρούσης τῆς κρίσεως. Καὶ αὐτὴ ὅμως ἡ ἀπάντησις καὶ τὸ ὅτι ἀ-

σῶ ὄνοματι προεφητεύσαμεν;». Ὅρας πῶς λανθανόντως ἑ-
 αυτὸν συνεισάγει λοιπὸν, ἐπειδὴ τὴν πᾶσαν ἀπήρτισε δημη-
 γορίαν, καὶ δείκνυσιν ἑαυτὸν ὄντα κριτὴν; Ὅτι μὲν γὰρ
 κόλασις ἐκδέξεται τοὺς ἁμαρτάνοντας, ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἔ-
 5 δειξεῖ τίς δὲ καὶ ὁ κολᾶζων, ἐνιαῦθα λοιπὸν ἐκκαλύπτει.
 Καὶ οὐκ εἶπε φανερῶς, ὅτι ἐγὼ εἰμι· ἀλλὰ «Πολλοὶ ἐροῦσί
 μου», τὸ αὐτὸ τοῦτο πάλιν κατασκευάζων. Εἰ γὰρ μὴ αὐτὸς
 ἦν ὁ κριτής, πῶς ἂν πρὸς αὐτοὺς εἶπε· «Καὶ τότε ὁμολογήσω
 αὐτοῖς· ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ, οὐδέποτε ἔγνων ὑμᾶς». Οὐ-
 10 χι μόνον ἐν τῷ καιρῷ τῆς κρίσεως, ἀλλ' οὐδὲ τότε, ἠνίκα
 ἐθαυματουργεῖτε, φησί.

Διὰ τοῦτο καὶ τοῖς μαθηταῖς ἔλεγε· «Μὴ χαίρειτε, ὅτι
 τὰ δαιμόνια ὑμῖν ὑποτάσσεται, ἀλλ' ὅτι τὰ ὄνόματα ὑμῶν
 γέγραπται ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Καὶ πανταχοῦ πολλὴν κελεύει
 15 τοῦ θείου σπουδὴν ποιεῖσθαι. Οὐ γὰρ ἐστὶν ἄνθρωπον ὁρθῶς
 βιοῦντα καὶ πάντων ἀπηλλαγμένον τῶν παθῶν, περιοφθῆναί
 ποιεῖ· ἀλλὰ κἄν πλανώμενος τύχη, ταχέως αὐτὸν ὁ Θεὸς
 πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἐπισπάσεται.

Ἄλλ' εἰσὶ τινες οἱ φασιν, ὅτι ψευδόμενοι οὗτοι ταῦτα
 20 ἔλεγον· διόπερ οὐδὲ ἐσώθησαν, φησὶν. Οὐκοῦν τὸ ἐναντίον
 οὐ βούλεται κατασκευάζει. Καὶ γὰρ βούλεται ἐνιαῦθα δεῖ-
 ξαι, ὅτι ἡ πίστις οὐδὲν ἰσχύει χωρὶς ἔργων. Εἴτα ἐπιτείνων
 αὐτά, προσέθηκε καὶ τὰ σημεῖα, δηλῶν ὅτι οὐ μόνον ἡ πί-
 στις, ἀλλ' οὐδὲ ἡ τῶν σημείων ἐπίδειξις ὀνίνησί τι τὸν θαν-
 25 ματουργοῦντα ἀρετῆς χωρὶς. Εἰ δὲ μὴ ἐποίησαν, πῶς ἂν
 ἐδυνήθη τοῦτο σοσιῆναι ἐνιαῦθα; Ἄλλως δὲ οὐδ' ἂν ἐ-
 τόλμησαν, τῆς κρίσεως παρουσίας, πρὸς αὐτὸν ταῦτα εἰπεῖν.
 Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ ἀπόκρισις καὶ τὸ κατ' ἐρώτησιν λέγειν, δεῖ-

Βλέπεις πῶς εἰσάγει εἰς τὴν συνέχειαν κατὰ τρόπον ἀπα-
ρατήρητον τὸν ἑαυτὸν του, ὅταν ὠλοκλήρωσεν ὅλην τὴν
ὀμιλίαν του, καὶ ὑποδεικνύει τὸν ἑαυτὸν του ὅτι εἶναι κρι-
τῆς; Διότι τὸ ὅτι μὲν θὰ τιμωρηθοῦν αὐτοὶ ποὺ ἁμαρτάνουν
τὸ ἐφανέρωσεν εἰς τὰ προηγούμενα· ποῖος ὅμως εἶναι αὐτὸς
ποὺ τιμωρεῖ, τὸ ἀποκαλύπτει εἰς τὴν συνέχειαν ἐδῶ. Καὶ
δὲν εἶπε κατὰ τρόπον φανερόν ὅτι 'Εγὼ εἶμαι', ἀλλὰ «Πο-
λοὶ θὰ μοῦ εἰποῦν», δηλῶν καὶ πάλιν τὸ ἴδιο πρᾶγμα. Διότι
ἐὰν αὐτὸς δὲν ἦτο ὁ κριτῆς πῶς θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἰπῇ
πρὸς αὐτούς· «Καὶ τότε θὰ διακηρύξω πρὸς αὐτούς· φύγετε
ἀπὸ ἐμέ, διότι οὐδέποτε σᾶς ἀνεγνώρισα διὰ ἰδικούς μου»;
"Ὅχι μόνον κατὰ τὸν καιρὸν τῆς κρίσεως, λέγει, ἀλλὰ οὔτε
τότε ὅταν ἐκάμνετε θαύματα ἐν τῷ ὀνόματί μου.

Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγεν εἰς τοὺς μαθητάς· «Μὴ καίρεσθε
ἐπειδὴ τὰ δαιμόνια ὑποτάσσονται εἰς σᾶς, ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ
ὀνόματά σας ἔχουν γραφῆ εἰς τοὺς οὐρανοὺς»². Καὶ παντοῦ
δίδει ἐντολὴν νὰ φροντίζουν πάρα πολὺ τὸν τρόπον τῆς
ζωῆς των. Διότι δὲν εἶναι δυνατὸν ἄνθρωπος ποὺ ζῆ ὀρθῶς
καὶ εἶναι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ ὅλα τὰ πάθη νὰ τὸν παραβλέ-
ψῃ ποτὲ ὁ Θεός, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη συμβῆ νὰ πλανηθῆ,
ἀμέσως ὁ Θεὸς θὰ τὸν ἐπαναφέρῃ πρὸς τὴν ἀλήθειαν.

Ἄλλ' ὑπάρχουν μερικοὶ οἱ ὁποῖοι λέγουν, ὅτι αὐτοὶ τὰ
ἔλεγον αὐτὰ λέγοντες ψέματα· διὰ τοῦτο ἀκριβῶς, λέγει,
δὲν ἔσώθησαν. Λοιπὸν ὁ Ἰησοῦς παρουσιάζει ἐδῶ τὸ ἀντί-
θετον ἀπὸ αὐτὸ ποὺ θέλει νὰ εἶναι οἱ ἄνθρωποι. Καθόσον
θέλει ἐδῶ νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ πίστις χωρὶς τὰ ἔργα δὲν ἔ-
χει καμμίαν δύναμιν. Εἰς τὴν συνέχειαν ἐνισχύων τὴν ιδέ-
αν αὐτὴν προσέθεσε καὶ τὰ θαύματα, καθιστῶν φανερόν ὅτι
ὄχι μόνον ἡ πίστις, ἀλλὰ οὔτε ἡ ἐπίδειξις τῶν θαυμάτων
θὰ ὠφελήσουν εἰς τίποτε αὐτὸν ποὺ ἐπιτελεῖ θαύματα χω-
ρὶς ἀρετὴν. Ἐὰν δὲ δὲν ἐθαυματούργησαν, πῶς ἦτο δυνα-
τὸν αὐτὸ τὸ πρᾶγμα νὰ λεχθῆ ἐδῶ; Ἄλλωστε οὔτε θὰ ἦτο
δυνατὸν νὰ τολμήσουν νὰ εἰποῦν πρὸς αὐτὸν αὐτά, παρού-
σης τῆς κρίσεως. Καὶ αὐτὴ ὅμως ἡ ἀπάντησις καὶ τὸ ὅτι ἀ-

κνυσιν αὐτοὺς πεποιηκότας. Ἐπειδὴ γὰρ ἐναντίον τῆ προσδοκίᾳ τὸ τέλος εἶδον, καὶ ἐνταῦθα μὲν θαυμαστοὶ ἦσαν παρὰ πᾶσι θαυματουργοῦντες, ἐκεῖ δὲ ὀρῶσιν ἑαυτοὺς λοιπὸν κολαζομένους, ὡς ἐκπλητιζόμενοι καὶ θαυμάζοντες λέγουσι
 5 «Κύριε, οὐχὶ ἐν τῷ σῶ ὀνόματι προεφητεύσαμεν;» πῶς οὖν ἡμᾶς ἀποστρέφη νῦν; τί βούλεται τὸ ξένον καὶ παράδοξον τοῦτο τέλος;

Ἄλλ' ἐκεῖνοι μὲν θαυμάζουσιν, ὅτι τοιαῦτα θαυματουργήσαντες ἐκολάσθησαν· σὺ δὲ μὴ θαύμαζε. Ἡ γὰρ χάρις
 10 πᾶσα τῆς τοῦ δεδωκότος δωρεᾶς· ἐκεῖνοι δὲ οὐδὲν παρ' ἑαυτῶν εἰσήνεγκαν· διὸ καὶ κολάζεσθαι δίκαιοι, ὅτι περὶ τὸν οὕτω τιμήσαντα, ὡς καὶ ἀναξίοις δοῦναι τὴν χάριν, ἀγνώμονες γέγονασι καὶ ἀναίσοθητοι.

Τί οὖν, φησὶν, ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν, τοιαῦτα ἐ-
 15 ποίουν; Τινὲς μὲν φασιν, ὅτι οὐκ ἐν τῷ καιρῷ, ἐν ᾧ ταῦτα ἐθαυματούργουν καὶ ἠνόμουν, ἀλλ' ὕστερον μετεβάλλοντο καὶ τὴν ἀνομίαν ἐποίουν. Ἄλλ' ἐὰν τοῦτο ἦ, πάλιν τὸ σπουδαζόμενον οὐχ ἴσταιται. Ὁ γὰρ δεῖξαι ἐσπούδακε, τοῦτό ἐστιν· ὅτι οὔτε πίσις, οὔτε θαύματα ἰσχύει, βίου μὴ παρόντος· ὅπερ
 20 οὖν καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «Ἐὰν ἔχω πίσιν, ὥστε ὄρη μεθισιάνειν, καὶ εἰδῶ τὰ μυστήρια πάντα καὶ πᾶσαν τὴν γνῶσιν, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν εἶμι».

Τίνες οὖν εἰσιν οὗτοι; φησί. Πολλοὶ τῶν πιστευσάντων ἔλαβον χαρίσματα, οἷς ἦν ὁ τὰ δαιμόνια ἐκβάλλων, καὶ οὐκ
 25 ὄν μετ' αὐτοῦ, οἷς ἦν ὁ Ἰούδας· καὶ γὰρ καὶ οὗτος, πονηρὸς ὢν, χάρισμα εἶχε. Καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ δὲ τοῦτο εὔροι

3. Πρὸβλ. Ματθ. 7, 21-23.

4. Α' Κορ. 13, 2.

παντᾶ κατόπιν ἐρωτήσεως, ἀποδεικνύουν ὅτι αὐτοὶ ἐθαυματούργησαν³. Ἐπειδὴ, δηλαδή, εἶδαν τὸ τέλος των ἀντίθετον ἀπὸ ὅ,τι ἀνέμεναν, καὶ ὅτι ἐδῶ μὲν ἦσαν ἀξιοθαύμαστοι ἀπὸ ὅλους ἐπιτελοῦντες θαύματα, ἐνῶ ἐκεῖ βλέπουν τοὺς ἑαυτοὺς των νὰ τιμωροῦνται εἰς τὴν συνέχειαν, καταλαμβανόμενοι ἀπὸ ἐκπληξιν καὶ θαυμασμόν λέγουν· «Κύριε, δὲν ἐπροφητεύσαμεν διὰ τῆς πίστεώς μας εἰς τὸ ὄνομά σου;»· πῶς λοιπὸν τώρα μᾶς ἀποστρέφουσαι; τί θέλει αὐτὸ τὸ περίεργον καὶ παράδοξον τέλος;

Ἄλλ' ἐκεῖνοι μὲν θαυμάζουν ἐπειδὴ ἐτιμωρήθησαν, μολονότι ἔκαμαν τέτοια θαύματα, σὺ ὅμως μὴ θαυμάζης. Διότι ἡ χάρις προέρχεται ὀλόκληρος ἀπὸ τὴν δωρεὰν αὐτοῦ ποὺ τὴν δίδει· ἐκεῖνοι ὅμως δὲν προσέφεραν τίποτε ἀπὸ τοὺς ἑαυτοὺς των· διὰ τοῦτο καὶ δικαίως τιμωροῦνται, ἐπειδὴ ἀπεδείχθησαν ἀγνώμονες καὶ ἀναίσθητοι πρὸς αὐτὸν ποὺ τοὺς ἐτίμησεν ἔτσι, ὁ ὁποῖος δίδει καὶ εἰς τοὺς ἀναξίους τὴν χάριν.

Τί λοιπὸν, θὰ ἔλεγε κάποιος, ἐπιτελοῦσαν τέτοια θαύματα καθ' ἣν στιγμήν ἐζοῦσαν βίον ἄνομον; Μερικοὶ μὲν λέγουν, ὅτι δὲν παρενόμουν καθ' ὃν χρόνον ἐπιτελοῦσαν αὐτὰ τὰ θαύματα ἀλλ' ὕστερον μετεβλήθησαν καὶ διέπραξαν τὴν ἀνομίαν. Ἄλλ' ἐὰν αὐτὸ συμβαίῃ, πάλι δὲν ἀληθεύει τὸ ἐξεταζόμενον θέμα. Διότι αὐτὸ ποὺ προσεπάθησε νὰ δείξη ὁ Ἰησοῦς εἶναι αὐτό· ὅτι δὲν ἔχουν ἰσχὺν οὔτε ἡ πίστις, οὔτε τὰ θαύματα ἐὰν δὲν ὑπάρχη ἐνάρετος βίος· πρᾶγμα ποὺ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «Ἐὰν ἔχω πίστιν, ὥστε νὰ μετακινῶ βουνά, καὶ ἐὰν γνωρίσω ὅλα τὰ μυστήρια καὶ ὀλόκληρον τὴν γνῶσιν καὶ δὲν ἔχω ἀγάπην, δὲν εἶμαι τίποτε»⁴.

Ποῖοι λοιπὸν εἶναι αὐτοί; θὰ ἔλεγε κάποιος. Πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἐπίστευσαν ἔλαβαν χαρίσματα, ὅπως ἦτο αὐτὸς ποὺ ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια καὶ δὲν εἶναι ἰδικός του ὅπως ἐπὶ παραδείγματι ὁ Ἰούδας· καθόσον καὶ αὐτὸς εἶχε χάρισμα ἂν καὶ ἦτο πονηρός. Καὶ εἰς τὴν Π. Διαθήκην δὲ

τις ἄν, εἰς ἀναξίους τὴν χάριν ἐνεργήσασαν πολλάκις, ἵνα
 ἑτέροισ ἐνεργειήσῃ. Ἐπειδὴ γὰρ οὐ πάντες πρὸς πάντα
 ἐπιτηδείως εἶχον, ἀλλ' οἱ μὲν ἦσαν βίου καθαροῦ, πίστιν δὲ
 οὐ τοσαύτην εἶχον, οἱ δὲ τοῦναντίον κἀκείνους διὰ τούτων
 5 προτιρέπει, ὥστε πολλὴν ἐπιδείξασθαι πίστιν, καὶ τούτους
 διὰ τῆς ἀφάτου ταύτης δωρεῆς ὥστε γενέσθαι βελτίους
 ἔξεκαλεῖτο.

2. Διὸ καὶ μετὰ πολλῆς τῆς δαφιλείας τὴν χάριν ἐδί-
 δον. «Δυνάμεις γάρ», φησί, «πολλὰς ἐποιήσαμεν». Ἄλλ' ὁ-
 10 μολογήσω αὐτοῖς τότε, ὅτι οὐκ οἶδα ὑμᾶς. Νῦν μὲν γὰρ νο-
 μίζουσιν εἶναι μοι φίλοι· τότε δὲ εἴσονται, ὅτι οὐχ ὡς φίλοις
 ἔδωκα.

Καὶ τί θαυμάζεις εἰ ἀνδράσι πεπιστευκόσι μὲν εἰς αὐ-
 τόν, βίον δὲ οὐκ ἔχουσι τῇ πίστει συμβαίοντα, χαρίσματα
 15 δέδωκεν, ὅπου γε καὶ εἰς τοὺς ἀμφοτέρων τούτων ἐκπεπιω-
 κότητας εὐρίσκειται ἐνεργῶν; Καὶ γὰρ ὁ Βαλαάμ καὶ πίστεως
 καὶ πολιτείας ἀρίστης ἀλλότριος ἦν· ἀλλ' ὅμως ἐνήργησεν
 εἰς αὐτὸν ἡ χάρις διὰ τὴν ἑτέρων οἰκονομίαν. Καὶ ὁ Φαραὼ
 τοιοῦτος· ἀλλ' ὅμως κἀκείνῳ τὰ μέλλοντα ἔδειξε. Καὶ ὁ
 20 Ναβουχοδονόσορ παρανομώτατος, καὶ τούτῳ πάλιν τὰ μετὰ
 πολλὰς ὑστερον ἐσόμενα γενεὰς ἀπεκάλυψε. Καὶ τῷ παιδί
 πάλιν τῷ ἐκείνου νικῶντι τὸν πατέρα τῇ παρανομίᾳ, τὰ
 μέλλοντα ἔδειξε, θαυμασιὰ καὶ μεγάλα οἰκονομῶν πράγματα.
 Ἐπεὶ οὖν καὶ τότε ἀρχὰς τὸ κήρυγμα εἶχε καὶ πολλὴν ἔδει
 25 γενέσθαι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ τὴν ἐπίδειξιν, πολλοὶ καὶ τῶν
 ἀναξίων δῶρα ἐλάμβανον. Ἄλλ' ὅμως ἀπὸ τῶν σημείων
 τούτων οὐδὲν ἐκέρδαναν ἐκείνοι, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον κολάζον-

5. Βαλαάμ· υἱὸς τοῦ Βαιώρ, ἐκ Φαθουρά τῆς Μεσοποταμίας, μάν-
 τις τὸ ἐπάγγελμα. Σχετικῶς βλ. Ἄριθ. 22, 5 ἔ. - 31, 20, Ἰη. Ναυῆ
 13, 22, Β' Πέτρου 2, 15, Ἀποκ. 2, 14, Ἰούδα 11.

6. Προβλ. Ἄριθ. 22, 1 ἔ. 23, 1 ἔ. καὶ 22, 21-35.

7. Γέν. 41, 1 ἔ. ὅπου γίνεται λόγος διὰ τὸ ὄνειρον τοῦ Φαραώ.

8. Δαν. 2, 28, ὅπου περιγράφεται τὸ ὄνειρον τοῦ Ναβουχοδονό-
 σορος.

θὰ ἠμποροῦσε κανεῖς νὰ εὕρῃ αὐτό, ὅπου ἡ χάρις πολλὰς φορὰς ἐνήργησε εἰς ἀναξίους ἀνθρώπους διὰ νὰ εὐεργετήσῃ ἄλλους. Ἐπειδὴ βεβαίως δὲν ἦσαν ὅλοι ἄξιοι ὡς πρὸς ὅλα, ἀλλ' οἱ μὲν εἶχαν καθαρὸν βίον, δὲν εἶχαν ὅμως καὶ ἀνάλογον πίστιν, εἰς ἄλλους δὲ συνέβαινε τὸ ἀντίθετον, προτρέπει καὶ ἐκείνους διὰ μέσου αὐτῶν, ὥστε νὰ ἐπιδείξουν πολλὴν πίστιν, καὶ προσκαλεῖ αὐτοὺς ὥστε νὰ γίνουν καλύτεροι μὲ τὴν βοήθειαν τῆς ἀνεκδιηγῆτου αὐτῆς δωρεᾶς.

2. Διὰ τοῦτο καὶ ἔδιδε μὲ πολλὴν ἀφθονίαν τὴν χάριν του. Διότι, λέγει, «Ἐκάμαμεν πολλὰ θαύματα». Ἀλλὰ θὰ εἰπῶ τότε εἰς αὐτοὺς, ὅτι 'Δὲν σᾶς γνωρίζω'. Διότι τώρα μὲν νομίζουν ὅτι εἶναι φίλοι μου, τότε ὅμως θὰ γνωρίσουν, ὅτι δὲν τοὺς ἔδωσα τὴν χάριν μου ἐπειδὴ ἦσαν φίλοι μου.

Καὶ διατί θαυμάζεις ἐὰν ἔδωσε χαρίσματα εἰς ἄνδρας ποὺ ἔχουν μὲν πιστεύσει εἰς αὐτόν, ὅμως δὲν ἔχουν βίον ποὺ νὰ συμφωνῇ μὲ τὴν πίστιν των, ἀφοῦ βεβαίως καὶ εἰς τὰ δύο αὐτὰ ἤδη τῶν ἀνθρώπων ἐνεργῆ ὁ Κύριος καὶ ὅταν αὐτοὶ στεροῦνται κάθε ἀγαθότητος; Διότι βέβαια καὶ ὁ Βαλαὰμ⁵ ἦτο ἄσχετος καὶ μὲ τὴν πίστιν καὶ μὲ τὸν ἐνάρετον βίον, ἀλλ' ὅμως ἐνήργησεν εἰς αὐτόν ἡ χάρις διὰ νὰ εὐεργετήσῃ ἄλλους⁶. Καὶ ὁ Φαραὼ ἦτο παρόμοιος, ἀλλ' ὅμως καὶ εἰς ἐκεῖνον ἔδειξε τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν⁷. Καὶ ὁ Ναβουχοδονόσορ ἦτο ὁ πλέον παράνομος, καὶ ὅμως καὶ εἰς αὐτόν ἐφάνέρωσεν αὐτὰ ποὺ θὰ συνέβαινον ὕστερον ἀπὸ πολλὰς γενεάς⁸. Καὶ εἰς τὸν υἱὸν ἐκείνου πάλιν, ποὺ ὑπέβηκε τὸν πατέρα του ὡς πρὸς τὴν παρανομίαν, ἐφάνέρωσε τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν, ἐπιτελῶν θαυμαστὰ καὶ μεγάλα πράγματα⁹. Ἐπειδὴ λοιπὸν τότε τὸ κήρυγμα εὕρισκετο εἰς τὴν ἀρχὴν του καὶ ἦτο ἀνάγκη νὰ κάμῃ μεγάλην ἐπίδειξιν τῆς δυνάμεώς του, ἐλάμβανον δῶρα καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀναξίους. Ἀλλ' ὅμως ἀπὸ αὐτὰ τὰ σημεῖα δὲν ὠφελοῦντο εἰς τίποτε ἐκεῖνοι, ἀλλὰ μᾶλλον ἐτιμωροῦντο. Διὰ

9. Δαν. 2, 1 ἐ., ὅπου γίνεται ἡ περιγραφὴ τῶν μυστηριωδῶν λέξεων (Θεκέλ, φάρες), τὰς ἐρμηνευθεῖσας ὑπὸ τοῦ Δανιήλ.

ται. Διὸ καὶ τὸ φοβερόν ἐκεῖνο ῥῆμα εἶπεν αὐτοῖς· «Οὐδέποτε ἔγνω ὑμᾶς». Πολλοὺς γὰρ καὶ ἐντεῦθεν ἤδη μισεῖ καὶ πρὸ τῆς κρίσεως ἀποστρέφεται.

Φοβηθῶμεν τοίνυν, ἀγαπητοί, καὶ πολλὴν ἐπιμέλειαν
 5 ποιησώμεθα θίου, μηδὲ νομίζωμεν ἔλαιον ἔχειν, ἐπειδὴ
 σημεῖα οὐ ποιοῦμεν νῦν. Οὐδὲν γὰρ ἐκ τούτου πλέον ἔσται
 ἡμῖν ποτε, ὡσπερ οὖν οὐδὲ ἔλαιον ἐκ τοῦ μὴ ποιεῖν, ἐὰν
 ἀρετῆς ἐπιμελώμεθα πάσης. Τῶν μὲν γὰρ σημείων αὐτοὶ
 ὀφειλέται ἐσμέν, τοῦ δὲ θίου καὶ τῶν πράξεων τὸν Θεὸν
 10 ἔχομεν ὀφειλέτην.

Ἐπειδὴ τοίνυν πάντα ἀπήρτισε καὶ περὶ ἀρετῆς διε-
 λέχθη μετὰ ἀκριβείας ἀπάσης καὶ τοὺς ὑποκρινομένους αὐ-
 τὴν ἔδειξε διαφόρους ὄντας, τοὺς τε νησιεύοντας πρὸς ἐπί-
 δεξιὴν καὶ εὐχομένους, τοὺς τε ἐν δορᾷ προβάτων παραγε-
 15 νομένους, τοὺς τε λυμαινομένους αὐτήν, οὓς καὶ χοίρους
 καὶ κύνας ἐκάλεσε, δεικνὺς λοιπὸν πόσον μὲν τῆς ἀρετῆς
 καὶ ἐνταῦθα τὸ κέρδος, πόσον δὲ τῆς κακίας τὸ θλάθος, φη-
 σί· «Πᾶς οὖν ὅστις ἀκούει μου τοὺς λόγους τούτους, καὶ ποιεῖ
 αὐτούς, ὁμοιωθήσεται ἀνδρὶ φρονίμῳ». Ἄ μὲν γὰρ οἱ μὴ
 20 ποιοῦντες, κἂν σημεῖα ἐργάζωνται, πείσονται, ἀκηκόατε· δεῖ
 δὲ ὑμᾶς εἰδέναί, καὶ τίνων οἱ πειθόμενοι τοῖς εἰρημένοις
 ἅπασιν ἀπολαύσονται, οὐκ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι μόνον,
 ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα.

«Πᾶς» γὰρ, φησί, «ὅστις ἀκούει μου τοὺς λόγους τού-
 25 τους καὶ ποιεῖ αὐτούς, ὁμοιωθήσεται ἀνδρὶ φρονίμῳ». Εἶδες
 πῶς ποικίλλει τὸν λόγον, ποτὲ μὲν λέγων, «Οὐ πᾶς ὁ λέγων
 μοι, Κύριε, Κύριε», καὶ ἐαντὸν ἐκκαλύπτων· ποτὲ δὲ λέ-

τοῦτο καὶ εἶπεν ἐκεῖνον τὸν φοβερὸν λόγον εἰς αὐτούς· «Οὐδέποτε σᾶς ἀνεγνώρισα διὰ ἰδικούς μου». Διότι πολλοὺς καὶ ἀπὸ ἐδῶ ἤδη τοὺς μισοῖ καὶ τοὺς ἀποστρέφεται πρὸ τῆς κρίσεως.

Ἄς φοβηθῶμεν λοιπὸν, ἀγαπητοί, καὶ ἄς καταβάλωμεν μεγάλην φροντίδα διὰ τὸν τρόπον τῆς ζωῆς μας, καὶ ἄς μὴ νομίζωμεν ὅτι ἔχομεν λάβει ὀλιγωτέραν χάριν ἐπειδὴ δὲν κάμνομεν τώρα θαύματα. Διότι δὲν εἶχαμεν ποτὲ ὠφεληθῆ ὡς πρὸς τίποτε περισσότερον ἐξ αὐτοῦ, ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν οὔτε μᾶς μειώνει τὸ γεγονὸς ὅτι δὲν θαυματουργοῦμεν ἂν φροντίζωμεν διὰ τὴν ἀρετὴν γενικῶς. Διότι διὰ μὲν τὰ θαύματα εἴμεθα οἱ ἴδιοι ὀφειλέται, διὰ τὸν βίον ὁμῶς καὶ τὰς πράξεις μας ἔχομεν ὀφειλέτην τὸν Θεόν.

Ὅταν λοιπὸν ὠλοκλήρωσε τὸν λόγον του δι' ὅλα καὶ ὠμίλησε διὰ τὴν ἀρετὴν ἐν γένει μὲ πᾶσαν ἀκρίβειαν, καὶ ἀπέδειξε πόσον ἄσχετοι εἶναι πρὸς αὐτὴν καὶ αὐτοὶ ποὺ νηστεύουν καὶ προσεύχονται πρὸς ἐπίδειξιν, καὶ αὐτοὶ ποὺ περιφέρονται μὲ τὸ δέρμα τῶν προβάτων, καὶ αὐτοὶ ποὺ βλάπτουν αὐτὴν, τοὺς ὁποίους ὠνόμασε χοίρους καὶ σκύλους, δεικνύων εἰς τὴν συνέχειαν πόσον εἶναι τὸ κέρδος ἀπὸ τὴν ἀρετὴν ἐδῶ καὶ πόση ἢ ζημία ἀπὸ τὴν κακίαν, λέγει· «Ὁ καθένας λοιπὸν ποὺ ἀκούει αὐτοὺς τοὺς λόγους καὶ πράττει αὐτούς, θὰ ὁμοιωθῆ μὲ φρόνιμον ἄνδρα». Ἦκούσατε λοιπὸν αὐτὰ ποὺ θὰ πάθουν ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἐκτελοῦν τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ καὶ ἂν ἀκόμη ἐπιτελοῦν σημεῖα. Πρέπει ὁμῶς νὰ γνωρίσετε καὶ τί θὰ ἀπολαύσουν αὐτοὶ ποὺ θὰ πιστεύσουν εἰς ὅλα γενικῶς ποὺ ἐλέχθησαν, ὄχι μόνον εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐδῶ.

Διότι, λέγει, «Ὁ καθένας ποὺ ἀκούει τοὺς λόγους μου αὐτοὺς καὶ τοὺς πράττει, θὰ ὁμοιωθῆ μὲ ἄνδρα φρόνιμον». Εἶδες πῶς ποικίλλει τὸν λόγον, ἄλλοτε μὲν λέγων, «Ὁχι ὁ καθένας ποὺ μὲ λέγει, Κύριε, Κύριε», καὶ συγχρόνως ἀποκαλύπτων τὸν ἑαυτόν του, ἄλλοτε δὲ λέγων, «Αὐτὸς ποὺ ἐκτελεῖ τὸ θέλημα τοῦ Πατρός μου», εἰσάγων καὶ πάλιν

γων, «Ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς μου»· καὶ πάλιν κρι-
τὴν ἑαυτὸν εἰσάγων· «Πολλοὶ γὰρ ἔροῦσί μοι ἐν ἐκείνῃ τῇ
ἡμέρᾳ, Κύριε, Κύριε, οὐ τῷ σῷ ὀνόματι προεφητεύσαμεν;
καὶ ἔρω, οὐκ οἶδα ὑμᾶς». Καὶ ἐνιαῦθα πάλιν δείκνυσιν ἐ-
5 αὐτὸν τὴν ἐξουσίαν ἔχοντα τοῦ παντός· διὸ καὶ ἔλεγεν· «Ὅσο-
τις ἀκούει μου τοὺς λόγους τούτους».

Ἐπειδὴ γὰρ πάντα περὶ τῶν μελλόντων διελέχθη καὶ
βασιλείαν λέγων καὶ μισθὸν ἄφατον καὶ παράκλησιν καὶ ὅσα
τοιαῦτα, θούλειαι καὶ ἐντεῦθεν αὐτοῖς δοῦναι τοὺς καρποὺς
10 καὶ δεῖξαι πόση καὶ κατὰ τὸν παρόντα βίον ἢ ἰσχὺς τῆς
ἀρετῆς. Τίς οὖν ἐστὶν ἡ ἰσχὺς; Τὸ μετὰ ἀσφαλείας ζῆν, τὸ
μηδενὶ τῶν δεινῶν εὐχείρωτον εἶναι, τὸ πάντων ἀνώτερον
ἑστάναι τῶν ἐπηρεαζόντων· οὐ τί γένοιτ' ἂν ἴσον; Τοῦτο
γὰρ οὐδὲ αὐτὸς ὁ τὸ διάδημα περικείμενος ἑαυτῷ κατα-
15 σκευάσαι δύναιτ' ἂν, ἀλλ' ὁ ἀρετὴν μειῶν. Αὐτὸς γὰρ μὴ-
νος μετὰ πολλῆς κέκτηται τῆς περιουσίας, ἐν τῷ τῶν πα-
ρόντων εὐρίπω πραγμάτων πολλῆς ἀπολαύων γαλήνης. Τὸ
γὰρ δὴ θαυμασιὸν τοῦτο ἐστὶν, ὅτι οὐκ εὐδίας οὔσης, ἀλλὰ
σοφοῦ τοῦ χειμῶνος καὶ πολλῆς τῆς ταραχῆς καὶ συνε-
20 χῶν τῶν πειρασμῶν, αὐτὸς οὐδὲ μικρὸν σαλευθῆναι δύναται.
«Κατέβη γὰρ ἡ βροχή», φησὶν, «ἦλθον οἱ ποταμοί, ἔπνευ-
σαν οἱ ἄνεμοι καὶ προσέπεσον τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ, καὶ οὐκ ἔ-
πεσε· τεθεμελίωτο γὰρ ἐπὶ τὴν πέτραν». Βροχὴν ἐνιαῦθα
καὶ ποταμοὺς καὶ ἀνέμους μεταφορικῶς τὰς ἀνθρωπίνας
25 λέγων συμφορὰς καὶ δυσπραγίας, οἷον συκοφαντίας, ἐπιβου-
λάς, πένθη, θανάτους, οἰκείων ἀποβολάς, ἀλλοτριῶν ἐπη-
ρείας, πάντα ὅσα ἂν εἴποι τις τὰ ἐν τῷ βίῳ κακά. Ἄλλ'
οὐδενὶ εἶκει, φησὶν, ἢ τοιαύτη ψυχὴ· τὸ δὲ αἷτιον, ὅτι ἐπὶ

τὸν ἑαυτὸν τοῦ ὡς κριτὴν· «Διότι πολλοὶ θὰ μοῦ εἰποῦν κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν, Κύριε, Κύριε, δὲν ἐπροφητεύσαμεν ἐπικαλούμενοι τὸ ὄνομά σου; Καὶ θὰ τοὺς εἰπῶ· Ἐν σῶς ἀναγνωρίζω». Καὶ ἐδῶ πάλιν παρουσιάζει τὸν ἑαυτὸν τοῦ ὡς ἔχοντα τὴν ἐξουσίαν τοῦ παντός· διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγεν· «Ὁ καθένας πού ἀκούει αὐτοὺς τοὺς λόγους μου».

Ἄφοῦ λοιπὸν ἔκανε λόγον δι' ὅλα τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ, ἀφοῦ ὠμίλησε δηλαδὴ διὰ τὴν βασιλείαν, καὶ διὰ μισθὸν ἀπερίγραπτον, καὶ διὰ παρηγορίαν, καὶ δι' ὅλα τὰ παρόμοια, θέλει καὶ ἀπὸ ἐδῶ νὰ δώσῃ εἰς αὐτοὺς τοὺς καρποὺς τῶν ἔργων των καὶ νὰ δείξῃ πόση εἶναι καὶ κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν ἢ δύναμις τῆς ἀρετῆς Ποία λοιπὸν εἶναι ἢ δύναμις τῆς; Τὸ ὅτι ζῆ κανεὶς μὲ ἀσφάλειαν, τὸ ὅτι δὲν καταβάλλεται εὐκόλως ἀπὸ κανένα κακόν, τὸ ὅτι στέκεται ἐπάνω ἀπὸ ὅλα πού ἐπηρεάζουν· πρᾶγμα μὲ τὸ ὁποῖο τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ ἐξισωθῆ; Διότι αὐτὸ οὔτε αὐτὸς πού φορᾷ τὸ στέμμα ἤμπορεῖ νὰ τὸ ἐξασφαλίσῃ διὰ τὸν ἑαυτὸν τοῦ, παρὰ μόνον αὐτὸς πού εἶναι ἐνάρετος. Διότι μόνον αὐτὸς ὑπερέχει εἰς μεγάλον βαθμὸν ἔναντι τῶν ἄλλων, ἀπολαύων μεγάλην γαλήνην ἐντὸς τῆς ἀσταθείας τῶν παρόντων πραγμάτων. Διότι βέβαια τὸ ἀξιοθαύμαστον εἶναι αὐτό, ὅτι ἐνῶ δὲν ὑπάρχει καλοκαιρία, ἀλλὰ σφοδρὸς χειμὼν, καὶ εἶναι πολὺ μεγάλη ἢ τρικυμία καὶ οἱ πειρασμοὶ συνεχεῖς, αὐτὸς δὲν εἶναι δυνατὸν οὔτε κατ' ἐλάχιστον νὰ σαλευθῆ. «Διότι κατέβη», λέγει, «ἡ βροχὴ, ἦλθαν οἱ ποταμοί, ἐφύσησαν οἱ ἄνεμοι καὶ ἔπρσαν μὲ ὄρμην ἐπάνω εἰς ἐκείνην τὴν οἰκίαν καὶ δὲν ἔπεσε· διότι εἶχε θεμελιωθῆ ἐπάνω εἰς τὴν πέτραν». Ἐδῶ βροχὴν καὶ ποταμοὺς καὶ ἀνέμους ὀνομάζει μεταφορικῶς τὰς ἀνθρωπίνας συμφορὰς καὶ δυστυχίας, ὡς ἐπὶ παραδείγματι τὰς συκοφαντίας, τὰς ἐπιβουλάς, τὰ πένθη, τοὺς θανάτους, τὰς ἀπωλείας τῶν συγγενῶν, τὰς περιφρονήσεις τῶν ξένων, ὅλα δηλαδὴ τὰ κακὰ πού θὰ ἤμποροῦσε κανεὶς νὰ ἀναφέρῃ εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν. Ἄλλ' εἰς οὐδέν, λέγει, ὑποχωρεῖ ἢ παρομοία ψυχὴ· ἢ αἰτία δὲ εἶναι, τὸ ὅτι ἔ-

τῆς πέτρας τεθμελίωται. Πέτραν δὲ τὴν ἀσφάλειαν τῆς
 ἑαυτοῦ διδασκαλίας καλεῖ. Καὶ γὰρ πέτρας ἰσχυρότερα τὰ
 προσιάγματα, ὑψηλότερον πάντων ποιῶντα τῶν ἀνθρωπίνων
 κυμάτων. Ὁ γὰρ ταῦτα μετὰ ἀκριθείας φυλάτιων, οὐκ ἀν-
 5 θρώπων περιέσται μόνον ἐπηρεαζόντων, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν
 τῶν δαιμόνων ἐπιβουλεύοντων αὐτῷ.

3. Καὶ ὅτι οὐ κόμπος τὰ εἰρημένα, μάρτυς ἡμῖν ὁ Ἰώβ,
 πάσας δεξάμενος τοῦ διαβόλου τὰς προσβολὰς καὶ μείνας ἀ-
 κίνητος· μαρτυρήσειαν δ' ἂν καὶ οἱ ἀποστολοὶ, τῶν κυμάτων
 10 τῆς οἰκουμένης προσρηγνυμένων αὐτοῖς, καὶ δήμων καὶ τυ-
 ράννων, καὶ οἰκείων καὶ ἀλλοτριῶν, καὶ δαιμόνων καὶ δια-
 βόλου, καὶ πάσης μηχανῆς κινηθείσης, πέτρας στερρότερον
 σιάντες, καὶ ταῦτα πάντα διαλύσαντες.

Τί τοίνυν τοῦ βίου τούτου μακαριώτερον γένοιτ' ἂν;
 15 Τοῦτο γὰρ οὐ πλοῦτος, οὐ σώματος ἰσχύς, οὐ δόξα, οὐ δυνα-
 στεία, οὐκ ἄλλο οὐδὲν ὑποσχέσθαι δυνήσεται, ἀλλ' ἡ τῆς ἀ-
 ρειῆς κτιῆσις μόνη. Οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστι βίον εὐρεῖν ἕτερον
 κακῶν ἐλεύθερον ἀπάντων, ἀλλ' ἡ τοῦτον μόνον. Καὶ μάρ-
 τυρες ὑμεῖς, οἱ τὰς ἐν τοῖς βασιλείοις εἰδότες ἐπιβουλὰς,
 20 οἱ τοὺς θορόδους καὶ τὰς ταραχὰς τὰς ἐν ταῖς τῶν πλου-
 τούντων οἰκίαις. Ἀλλ' οὐκ ἐν τοῖς ἀποστόλοις τοιοῦτον οὐ-
 δέν. Τί οὖν; οὐδὲν γέγονε τοιοῦτον, οὐδὲ ἔπαθόν τι δεινὸν
 παρ' οὐδενὸς ἐκεῖνοι; Τὸ γὰρ θαυμασιὸν τοῦτο μάλιστα πάν-
 των ἔστιν, ὅτι πολλὰς μὲν ὑπέμειναν ἐπιβουλὰς, καὶ πολλὰ
 25 κατερράγησαν ἐπ' αὐτῶν οἱ χειμῶνες, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτῶν
 οὐ περιέτριεψαν, οὐδὲ εἰς ἀθυμίαν ἐνέβαλον· ἀλλὰ γυμνοῖς
 σώμασι παλαίοντες ἐκράτησαν καὶ περιεγένοντο.

χει θεμελιωθῆ ἐπάνω εἰς πέτραν. Πέτραν δὲ ὀνομάζει τὴν ἀσφάλειαν ποῦ παρέχει ἢ διδασκαλία του. Καθόσον τὰ προστάγματα εἶναι ἰσχυρότερα ἀπὸ τὴν πέτραν καὶ τοποθετοῦν τὸν ἄνθρωπον ὑψηλότερον ἀπὸ ὅλα τὰ ἀνθρώπινα κύματα. Διότι αὐτὸς ποῦ φυλάσσει αὐτὰ μὲ ἀκρίβειαν, ὄχι μόνον θὰ διασωθῆ ἀπὸ τοὺς ἀθρώπους ποῦ θέλουν νὰ τὸν βλάψουν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς δαίμονας ποῦ τὸν ἐπιβουλεύονται.

3. Καὶ τὸ ὅτι τὰ ὅσα ἐλέχθησαν δὲν εἶναι μεγάλα λόγια, μάρτυς μας εἶναι ὁ Ἰώβ, ὁ ὁποῖος ἂν καὶ ἐδέχθη ὄλας τὰς προσβολὰς τοῦ διαβόλου, ἔμεινεν ἀμετακίνητος· θὰ ἤμποροῦσαν δὲ νὰ τὸ ἐπιβεβαιώσουν καὶ οἱ ἀπόστολοι, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἂν καὶ προσέκρουσαν τὰ κύματα τῆς οἰκουμένης, καὶ δῆμοι καὶ τύραννοι, καὶ συγγενεῖς καὶ ξένοι, καὶ δαίμονες καὶ ὁ διάβολος, καὶ ἐκινήθη ἐναντίον των ὄλη ἡ μηχανορραφία, ἀπεδείχθησαν πιὸ στερεοὶ ἀπὸ τὴν πέτραν καὶ τὰ διέλυσαν ὄλα αὐτά.

Τί λοιπὸν θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἶναι πιὸ ἀξιομακάριστον ἀπὸ αὐτὴν τὴν ζωὴν; Διότι αὐτὸ οὔτε ὁ πλοῦτος, οὔτε ἡ δύναμις τοῦ σώματος, οὔτε ἡ δόξα, οὔτε ἡ ἐξουσία, οὔτε τίποτε ἄλλο θὰ ἤμπορέσῃ νὰ τὸ παράσχη, ἀλλὰ μόνον ἡ ἀπόκτησις τῆς ἀρετῆς. Διότι δὲν ὑπάρχει, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εὔρη κανεῖς ἄλλον βίον ἐλεύθερον ἀπὸ ὄλα τὰ κακὰ παρὰ μόνον αὐτόν. Καὶ μάρτυρες εἶσθε σεῖς, οἱ ὁποῖοι γνωρίζετε τὰς σκευωρίας εἰς τὰ βασιλικά ἀνάκτορα, καὶ τοὺς θορύβους καὶ τὰς ταραχὰς ποῦ συμβαίνουν εἰς τὰς οἰκίας τῶν πλουσίων. Ἀλλὰ εἰς τοὺς ἀποστόλους δὲν συνέβη τίποτε τὸ παρόμοιον. Τί λοιπόν; δὲν συνέβη τίποτε τὸ παρόμοιον, οὔτε ἔπαθον ἐκεῖνοι κανένα κακὸν ἀπὸ κανένα; Διότι τὸ πλέον ἀξιοθαύμαστον ἀπὸ ὄλα εἶναι αὐτό, ὅτι ὑπέμειναν μὲν πολλὰς σκευωρίας καὶ πολλοὶ χειμῶνες προσέκρουσαν ἐπάνω των, ὅμως δὲν διέφθειραν τὴν ψυχὴν των, οὔτε τοὺς ἔκαμαν νὰ λιποψυχήσουν· ἀλλ' ἐνῶ ἠγωνίζοντο μὲ γυμνὰ σώματα ἐπεκράτησαν καὶ διεσώθησαν.

Καὶ οὐ τοίνυν, ἐὰν θέλῃς ταῦτα ποιεῖν μετὰ ἀκριβείας,
 πάντων καταγελάσῃ. Κἂν γὰρ ἦς ὠχρωμένος τῇ τῶν πα-
 ραιέσεων τούτων φιλοσοφία, οὐδέν σε λυπῆσαι δυνήσεται.
 Τί γάρ σε θλάπει ὁ θουλόμενος ἐπιβουλεύειν; Χρήματά σου
 5 ἀφαιρήσεται; Ἄλλὰ καὶ πρὸ τῆς ἀπειλῆς τῆς ἐκείνων ἐκε-
 λεύσθης αὐτῶν καταφρονεῖν, καὶ μετὰ τοσαύτης ἀπέχεσθαι
 τῆς ὑπερβολῆς, ὡς μηδὲ παρὰ τοῦ δεσπότου τί ποτε τοι-
 οῦτον αἰτεῖν. Ἄλλ' εἰς δεσποτιῆριον ἐμβάλλει; Ἄλλὰ πρὸ
 τοῦ δεσποτηρίου οὕτω ζῆν ἐκελεύσθης, ὡς καὶ παντὶ ἐ-
 10 σταυρῶσθαι τῷ κόσμῳ. Ἄλλὰ λέγει κακῶς; Ἄλλὰ καὶ ταύ-
 τῆς ἀπήλλαξέ σε τῆς ὀδύνης ὁ Χριστός, πολὺν σοι ἀπονητὶ
 τῆς ἀνεξικακίας ἐπαγγελλούμενος μισθόν, καὶ οὕτω σε καθα-
 ρὸν τῆς ἐντεῦθεν ὀργῆς καὶ λύπης ποιήσας, ὡς καὶ κελεῦ-
 σαι ὑπὲρ αὐτῶν εὐχεσθαι. Ἄλλ' ἐλαύνει καὶ μυρίοις σε περι-
 15 θάλλει κακοῖς; Ἄλλὰ λαμπρότερόν σοι ποιεῖ τὸν στέφανον.
 Ἄλλ' ἀναιρεῖ καὶ κατασφάττει; Καὶ διὰ τοῦτο τὰ μέγιστά
 σε ὠφελεῖ πάλιν, τὰ τῶν μαρτύρων σοι ἔπαθλα κατασκευά-
 ζων καὶ ταχύτερον εἰς τὸν ἀκύμαντον λιμένα παραπέμπων
 καὶ μείζονος ἀμοιβῆς ὑπόθεσιν σοι παρέχων καὶ τὴν κοι-
 20 νὴν δίκην πραγματεύεσθαι σε παρασκευάζων. Ὁ δὲ καὶ
 μάλιστα πάντων ἐστὶ θαυμασιότερον· ὅτι οὐ μόνον οὐδὲν
 παραβλάπτουσιν οἱ ἐπιβουλεύοντες, ἀλλὰ καὶ εὐδοκιμωτέ-
 ρους ποιοῦσι τοὺς ἐπηρεαζομένους. Οὐ τί γένοιτ' ἂν ἴσον,
 τοιοῦτον ἐλέσθαι βίον, οἷος μόνος οὗτός ἐστιν;
 25 Ἐπειδὴ γὰρ εἶπε στενὴν καὶ τεθλιμμένην τὴν ὁδόν,
 κἀντεῦθεν παραμυθούμενος τοὺς πόρους, δείκνυσι πολλὴν
 αὐτῆς οὔσαν τὴν ἀσφάλειαν, πολλὴν τὴν ἡδονήν, ὥσπερ οὖν

Καὶ σὺ λοιπὸν ἐὰν θελήσης νὰ πράξης αὐτὰ μὲ ἀκρίβειαν θὰ τὰ ὑπερνικήσης, διότι θὰ τὰ εὔρης γελοῖα. Διότι ἐφ' ὅσον θὰ εἶσαι κατωχυρωμένος μὲ τὴν φιλοσοφίαν αὐτῶν τῶν παραινέσεων δὲν θὰ ἤμπορέση τίποτε νὰ σὲ λυπήσῃ. Διότι εἰς τί θὰ σὲ βλάβῃ αὐτὸς ποὺ σὲ ἐπιβουλεύεται; Θὰ σοῦ ἀφαιρέσῃ χρήματα; Ἄλλὰ καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἀπειλὴν ἐκείνου ἔλαβες τὴν ἐντολὴν νὰ περιφρονῆς αὐτὰ καὶ νὰ ἀπέχῃς τόσον πολὺ ἀπὸ τὴν ὑπερβολήν, ὥστε οὔτε ἀπὸ τὸν Κύριον νὰ ζητῆς ποτὲ κάτι παρόμοιον. Μήπως θὰ σὲ κλείσῃ εἰς τὴν φυλακὴν; Ἄλλὰ πρὶν ἀπὸ τὴν φυλακὴν ἔλαβες ἐντολὴν νὰ ζῆς κατὰ τέτοιον τρόπον ὡσάν νὰ ἔχῃς σταυρωθῆ δι' ὀλόκληρον τὸν κόσμον. Ἄλλὰ μήπως σὲ κακολογεῖ; Ὅμως ὁ Χριστὸς σὲ ἀπῆλλαξε καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ὀδύνην, ὑποσχεθεὶς εἰς σὲ πολὺν τὸν χωρὶς κόπον μισθὸν τῆς ἀνεξικακίας, καὶ ἔτσι σὲ κατέστησε καθαρὸν ἀπὸ τὴν ὀργὴν καὶ τὴν λύπην ποὺ προέρχονται ἀπὸ αὐτὰς τὰς συκοφαντίας, ὥστε νὰ σὲ προτρέψῃ νὰ προσεύχεσαι καὶ ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν σου. Μήπως σὲ ἐκδιώκει καὶ σὲ ἀπειλεῖ μὲ ἀμέτρητα κακά; Ἄλλὰ τότε σοῦ κάνει λαμπρότερον τὸν στέφανον. Μήπως σὲ φονεύει καὶ σὲ κατασφάζει; Καὶ μὲ αὐτὸ πάλιν σὲ ὠφελεῖ τὰ μέγιστα, προετοιμάζων εἰς σὲ τὰ ἔπαθλα τῶν μαρτύρων, καὶ σὲ ἀποστέλλει πρὸ γρήγορα εἰς τὸν γαλήνιον λιμένα καὶ σοῦ παρέχει εὐκαιρίαν διὰ μεγαλυτέραν ἀμοιβὴν καὶ σὲ προετοιμάζει ν' ἀπαλλαγῆς κατὰ τὴν κοινήν δίκην. Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς, βέβαια, εἶναι τὸ πρὸ ἀξιοθαύμαστον ἀπὸ ὅλα· διότι ὄχι μόνον δὲν σὲ παραβλάπτουν εἰς τίποτε αὐτοὶ ποὺ σὲ ἐπιβουλεύονται, ἀλλὰ καὶ κάμνουν πρὸ εὐδοκίμους αὐτοὺς ποὺ δέχονται τὰς ἐπιβουλάς. Τί θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐξισωθῆ μὲ αὐτό, δηλαδή τὸ νὰ ἐκλέξῃ κανεὶς τέτοιον βίον, ποὺ παρόμοιός του δὲν ὑπάρχει;

Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶπεν ὅτι εἶναι στενὴ καὶ στενόχωρος ἡ ὁδός, διὰ τὸν λόγον αὐτὸν θέλων νὰ δώσῃ παρηγορίαν εἰς τοὺς πόνους δεικνύει ὅτι εἶναι πολὺ μεγάλη ἡ ἀσφάλειά της, καὶ πολὺ μεγάλη ἡ ἡδονή της, ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν

καὶ τῆς ἐναντίας πολλὴν τὴν σαθρότητα καὶ τὴν ζημίαν. Καθάπερ γὰρ τῆς ἀρετῆς κἀντιῦθεν ἔδειξε τὰ ἔπαθλα, οὕτω καὶ τῆς κακίας τὰ ἐπίχειρα. Καὶ γὰρ ὅπερ ἄει λέγω, τοῦτο καὶ νῦν ἐρῶ, δι' ἀμφοτέρων πανταχοῦ κατασκευάζει τῶν
 5 ἀκροαιῶν τὴν σωτηρίαν, διὰ τε τοῦ ζήλου τῆς ἀρετῆς, διὰ τε τοῦ τῆς κακίας μίσους. Ἐπειδὴ γὰρ ἔμελλον τινες εἶναι, τὰ μὲν λεγόμενα θαυμάζοντες, τὴν δὲ διὰ τῶν ἔργων οὐ παρέχοντες ἐπίδειξιν, προκαταλαμβάνων αὐτοὺς φοβεῖ λέγων, ὅτι εἰ καὶ κατὰ τὰ εἰρημένα, οὐκ ἀρκεῖ εἰς ἀσφάλει-
 10 αν ἢ ἀκρόασις, ἀλλὰ δεῖ καὶ τῆς διὰ τῶν ἔργων ὑπακοῆς, καὶ τὸ πᾶν ἐν τούτῳ μάλιστά ἐστι.

Καὶ ἐνταῦθα καταλύει τὸν λόγον, τὸν φόβον αὐτοῖς ἐνακμάζοντα ἀφείς. Ὡς περὶ γὰρ ἐπὶ τῆς ἀρετῆς οὐκ ἀπὸ τῶν μελλόντων προείρεψε μόνον, βασιλείαν εἰπὼν καὶ οὐρανούς
 15 καὶ μισθὸν ἄφατον καὶ παράκλησιν καὶ τὰ μυρία ἀγαθὰ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν παρόντων, τὸ σιερρὸν καὶ ἀκίνητον ἐνδειξάμενος τῆς πέτρας· οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς κακίας οὐκ ἀπὸ τῶν προσδοκωμένων φοβεῖ μόνον, οἷον τοῦ κοπιομένου δένδρου καὶ τοῦ πυρὸς τοῦ ἀσθέσιου καὶ τοῦ μὴ εἰσελθεῖν εἰς
 20 τὴν βασιλείαν καὶ τοῦ λέγειν, «Οὐκ οἶδα ὑμᾶς», ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν παρόντων, τῆς πτώσεως λέγω τῆς κατὰ τὴν οἰκίαν. Διὸ καὶ ἐμφαντικώτερον τὸν λόγον ἐποίησεν, ἐπὶ παραβολῆς αὐτὸ γυμνάζων. Οὐδὲ γὰρ ἦν εἰπεῖν ἴσον, ὅτι ἀχείρωτος ἔσται ὁ ἐνάρετος καὶ εὐάλωτος ὁ πονηρὸς καὶ πέτραν
 25 θεῖναι καὶ οἰκίαν καὶ ποταμούς καὶ βροχὴν καὶ ἄνεμον καὶ ὅσα τοιαῦτα. «Καὶ πᾶς ὁ ἀκούων μου τοὺς λόγους τούτους», φησί, «καὶ μὴ ποιῶν αὐτούς, ὁμοιωθήσεται ἀνδρὶ μωρῷ, ὅστις ὠκοδόμησε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἐπὶ τὴν ψάμμον».

καὶ τῆς ἀντιθέτου ὁδοῦ ὅτι εἶναι πολὺ μεγάλη ἢ σαθρότης καὶ ἡ ζημία. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἔδειξε, μὲ ὅσα εἶπε, τὰ ἔπαθλα τῆς ἀρετῆς ἔτσι ἐφάνερωσε καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῆς κακίας. Καὶ μάλιστα αὐτὸ πού πάντοτε λέγω, αὐτὸ καὶ τώρα θὰ εἰπῶ, ὅτι δηλαδὴ καὶ μὲ τὰ δύο συνεχῶς προετοιμάζει τὴν σωτηρίαν τῶν ἀκροατῶν, καὶ μὲ τὸν ζῆλον τῆς ἀρετῆς καὶ μὲ τὸ μῖσος διὰ τὴν κακίαν. Διότι ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ ὑπάρχουν ὠρισμένοι, πού τὰ μὲν λεγόμενα θὰ τὰ ἐθαύμαζαν, ὅμως δὲν ἐπεδείκνυαν καὶ ἔργα, καταλαμβάνων αὐτοὺς ἐκ τῶν προτέρων τοὺς ἐκφοβίζει λέγων, ὅτι ἂν καὶ εἶναι καλὰ τὰ ὅσα ἐλέχθησαν, ἐν τούτοις δὲν εἶναι ἀρκετὰ διὰ τὴν σωτηρίαν τὸ νὰ τὰ ἀκούη αὐτὰ κανεῖς μόνον, ἀλλὰ χρειάζεται καὶ ἡ ὑπακοὴ πού ἐκδηλώνεται μὲ τὰ ἔργα, καὶ ὅτι τὸ πᾶν μάλιστα ἐξαρτᾶται ἀπ' αὐτά.

Καὶ εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ τελειώνει τὸν λόγον, ἀφοῦ ἄφησεν αὐτοὺς μὲ τὸν φόβον εἰς πλήρη ἄνθησιν. Διότι ὅπως ἀκριβῶς δὲν προέτρεψεν διὰ τὴν ἀρετὴν μόνον ἀπὸ τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ, μὲ τὸ νὰ ὑποσχεθῆ βασιλείαν καὶ οὐρανοὺς καὶ ἀνεκδιήγητον μισθόν, καὶ παρηγορίαν, καὶ τὰ πάσης φύσεως ἀγαθὰ, ἀλλὰ παρεκίνησε καὶ ἀπὸ τὰ παρόντα δείξας τὸ σταθερὸν καὶ ἀμετακίνητον τῆς πέτρας, ἔτσι καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς κακίας δὲν ἐκφοβίζει μόνον ἀπὸ τὰ ἀναμενόμενα, ἐπὶ παραδείγματι ἀπὸ τὸ δένδρον πού κόπτεται, ἀπὸ τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον, καὶ τὸ ὅτι δὲν θὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν βασιλείαν καὶ μὲ τοὺς λόγους «Δὲν σᾶς ἀναγνωρίζω», ἀλλὰ τοὺς ἐκφοβίζει καὶ μὲ τὰ παρόντα, ἐννοῶ τὸ παράδειγμα τῆς πτώσεως τῆς οἰκίας. Διὰ τοῦτο καὶ ἔκαμε τὸν λόγον του πιὸ ἐκφραστικόν, μὲ τὸ νὰ ὁμιλήσῃ κατὰ τρόπον παραβολικόν. Διότι δὲν ἦτο τὸ ἴδιο πρᾶγμα νὰ εἰπῆ ἀπλῶς ὅτι ὁ ἐνάρετος θὰ εἶναι ἀκατάβλητος ἐνῶ ὁ πονηρὸς θὰ εἶναι εὐάλωτος, καὶ τὸ νὰ ἀναφέρῃ πέτραν καὶ οἰκίαν καὶ ποταμοὺς καὶ βροχὴν καὶ ἄνεμον καὶ ὅλα τὰ παρόμοια. «Καὶ ὁ καθένας πού ἀκούει αὐτοὺς τοὺς λόγους μου», λέγει, «καὶ δὲν τοὺς ἐκτελεῖ, θὰ ὁμοιωθῆ μὲ ἄνδρα μωρόν, ὁ ὁποῖος ἔ-

Καλῶς δὲ μωρὸν ἐκάλεσε τοῦτον. Τί γὰρ ἂν γένοιτο ἀνοη-
 τότερον τοῦ οἰκίαν οἰκοδομοῦντος ἐπὶ τῆς ψάμμου καὶ τὸν μὲν
 πόνον ὑπομένοντος, τοῦ δὲ καρποῦ καὶ τῆς ἀναπαύσεως ἀ-
 ποστερουμένου καὶ ἀντὶ τούτου κόλασιν ὑπομένοντος; Ὅτι
 5 γὰρ καὶ οἱ κακίαν μειόντες κάμνουσι, παντί που δῆλόν ἐ-
 σσι· καὶ γὰρ καὶ ὁ ἄρπαξ καὶ ὁ μοιχὸς καὶ ὁ συκοφάντης
 πολλὰ πονοῦσι καὶ ταλαιπωροῦνται, ὥστε τὴν αὐτῶν κακίαν
 εἰς τέλος ἀγαγεῖν· ἀλλ' οὐ μόνον οὐδὲν ἀπὸ τῶν πόνων τούτων
 καρποῦνται τὸ κέρδος, ἀλλὰ καὶ πολλὴν ὑπομένουσι τὴν ζη-
 10 μίαν. Ἐπεὶ καὶ ὁ Παῦλος τοῦτο αἰνιτιόμενος ἔλεγεν· «Ὁ
 σπείρων εἰς τὴν σάρκα αὐτοῦ, ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ θερίσει
 φθοράν». Τούτω εἰκόμασι καὶ οἱ ἐπὶ τῆς ψάμμου οἰκοδο-
 μοῦντες· οἷον οἱ ἐπὶ πορνείᾳ, οἱ ἐπὶ ἀσελγείᾳ, οἱ ἐπὶ μέθῃ,
 οἱ ἐπὶ θυμῷ, οἱ ἐπὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν.

15 4. Τοιοῦτος ἦν ὁ Ἀχαάβ, ἀλλ' οὐ τοιοῦτος ὁ Ἡλίας.
 Καὶ γὰρ παράλληλα θέντες τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν κακίαν, ἀ-
 κριθέστερον εἰσόμεθα τὸ διάφορον. Ὁ μὲν γὰρ ἐπὶ τῆς
 πέτρας ὠκοδόμησεν, ὁ δὲ ἐπὶ τῆς ψάμμου· διὸ καὶ βασιλεὺς
 ὢν ἐδεδοίκει καὶ ἔιχεμε τὸν προφήτην, τὸν τὴν μηλωτὴν
 20 ἔχοντα μόνον. Τοιοῦτοι οἱ Ἰουδαῖοι, ἀλλ' οὐχ οἱ ἀπόστο-
 λοι· διὸ καὶ ὀλίγοι ὄντες καὶ δεδεμένοι, τῆς πέτρας ἐνεδεί-
 κνυντο τὸ σιερρόν· ἐκεῖνοι δὲ καὶ πολλοὶ καὶ ὠπλισμένοι,
 τῆς ψάμμου τὸ ἀσθενές. Καὶ γὰρ ἔλεγον· «Τί ποιήσομεν
 τοῖς ἀνθρώποις τούτοις;». Ὁρᾷς ἐν ἀπορίᾳ ὄντας, οὐ τοὺς
 25 ὑποχειρίους καὶ δεδεμένους, ἀλλὰ τοὺς κατέχοντας καὶ δε-
 σμεύοντας; οὐ τί γένοιτ' ἂν καινότερον; Σὺ κατέχεις καὶ

10. Γαλ. 6, 8.

11. Πρὸβλ. Γ' Βασ. 16, 29 ἐ.

12. Ὁ Ἡλίας.

13. Ὁ Ἀχαάβ.

14. Πράξ. 4, 16.

χει οἰκοδομήσει τὴν οἰκίαν τοῦ ἐπάνω εἰς τὴν ἄμμον». Ὁρθῶς δὲ ὠνόμασεν αὐτὸν μωρόν. Διότι τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ πρὸ ἀνόητον ἀπὸ τὸ νὰ οἰκοδομηῇ κανεὶς τὴν οἰκίαν τοῦ ἐπάνω εἰς τὴν ἄμμον, καὶ τὸν μὲν πόνον νὰ τὸν ὑπομένη, νὰ στερηῆται ὅμως τοῦ καρποῦ καὶ τῆς ἀναπαύσεως, καὶ νὰ ὑπομένη ἀντὶ αὐτοῦ τιμωρίαν; Διότι τὸ ὅτι κουράζονται καὶ οἱ ἀσχολούμενοι μὲ τὴν κακίαν εἶναι βεβαίως φανερόν εἰς τὸν καθένα· καθόσον καὶ αὐτὸς πού ἀρπάζει, καὶ ὁ μοιχός, καὶ ὁ συκοφάντης ὑποβάλλονται εἰς μέγαν πόνον καὶ ταλαιπωρίας, διὰ νὰ φέρουν εἰς πέρας τὴν κακίαν των· ἀλλ' ὅχι μόνον δὲν ἀποκομίζουν κανὲν κέρδος ἀπὸ αὐτοῦς τοὺς πόνους, ἀλλὰ ὑφίστανται καὶ πολλὴν ζημίαν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ὑπαινισσόμενος αὐτὸ ἔλεγεν· «Αὐτὸς πού σπεῖρει εἰς τὴν σάρκα τοῦ θὰ θερίσῃ ἀπὸ τὰ ἔργα τῆς σαρκός τοῦ φθοράν»¹⁰. Μὲ αὐτὸν ὁμοιάζουν καὶ αὐτοὶ πού οἰκοδομοῦν ἐπάνω εἰς τὴν ἄμμον· ὡς ἐπὶ παραδείγματι οἱ ἀσχολούμενοι μὲ τὴν πορνείαν, αὐτοὶ πού ἀσελοῦν, αὐτοὶ πού μεθοῦν, πού ὀργίζονται, καὶ οἱ ἀσχολούμενοι μὲ ὅλα τὰ ἄλλα κακά.

4. Τέτοιος ἦτο ὁ Ἀχαάβ¹¹, ἀλλὰ δὲν ἦτο τέτοιος ὁ Ἡλίας. Καὶ βεβαίως ἐὰν θέσωμεν παράλληλα τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν κακίαν, θὰ γνωρίσωμεν τὴν διαφορὰν ἀκριβέστερον. Διότι ὁ μὲν ἕνας¹² ἔχει οἰκοδομήσει ἐπάνω εἰς τὴν πέτραν, ὁ δὲ ἄλλος¹³ ἐπάνω εἰς τὴν ἄμμον· διὰ τοῦτο ἂν καὶ ἦτο βασιλεὺς ἐφοβεῖτο καὶ ἔτρεμε τὸν προφήτην πού εἶχε μόνον τὴν μηλωτὴν. Τέτοιοι ἦσαν οἱ Ἰουδαῖοι, ἀλλ' ὅχι ὅμως οἱ ἀπόστολοι· διὰ τοῦτο ἂν καὶ ἦσαν ὀλίγοι καὶ δεμένοι, ἐφανέρωναν τὸ σταθερὸν τῆς πέτρας· ἐκεῖνοι δὲ ἂν καὶ ἦσαν πολλοὶ καὶ ὠπλισμένοι, ἐφανέρωναν τὸ ἀδύναμον τῆς ἄμμου. Καὶ διὰ τοῦτο ἔλεγαν· «Τί νὰ κάμωμεν μὲ αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους;»¹⁴. Βλέπεις εὐρίσκονται εἰς ἀπορίαν ὅχι οἱ αἰχμάλωτοι καὶ οἱ δεμένοι, ἀλλ' αὐτοὶ πού τοὺς κρατοῦν καὶ τοὺς ἔχουν φυλακισμένους; Ποῖο πρᾶγμα θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἶναι πρὸ πρωτοφανές; Σὺ εἶσαι ὁ κύριος καὶ κατα-

διαπορεῖς; Καὶ μάλα εἰκότως. Ἐπειδὴ γὰρ ἐπὶ τῆς ψάμμου πάντα ὠκοδόμησαν, διὰ τοῦτο καὶ ἀσθενέστεροι πάντων ἦσαν. Διὰ τοῦτο καὶ πάλιν ἔλεγον· «Τί ποιεῖτε βουλόμενοι ἐπαγαγεῖν ἐφ' ἡμᾶς τὸ αἷμα τοῦ ἀνθρώπου τούτου;».

5 Τί φησι; Σύ μασίζεις καὶ σὺ φοβῆ; σὺ ἐπηρεάζεις καὶ σὺ δέδοικας; σὺ κρίνεις καὶ σὺ τρέμεις; Οὕτως ἀσθενῆς ἡ κακία. Ἄλλ' οὐχ οἱ ἀπόστολοι οὕτως, ἀλλὰ πῶς; «Οὐ δύναμεθα ἡμεῖς ἃ εἶδομεν καὶ ἠκούσαμεν μὴ λαλεῖν». Εἶδες φρόνημα ὑψηλόν; εἶδες πέτραν κυμάτων καταγελῶσαν; εἶ-

10 δες οἰκίαν ἄσειστον; Καὶ τὸ δὴ θαυμασιότερον, ὅτι οὐ μόνον οὐδὲ ἐγίνοντο αὐτοὶ δειλοὶ δι' ὧν ἐπεβουλεύοντο, ἀλλ' ὅτι καὶ πλεῖον ἐλάμβανον θάρσος, κἀκείνους εἰς μείζονα ἐνέβαλον ἀγωνίαν. Καὶ γὰρ ὁ τὸν ἀδάμαντα πλήτιων, αὐτός ἐστιν ὁ πλητιόμενος, καὶ ὁ τὰ κέντρα λακτίζων, αὐτός ἐστιν

15 ὁ κεντούμενος, καὶ τὰ χαλεπὰ δεχόμενος τραύματα· καὶ ὁ τοῖς ἐναρέτοις ἐπιβουλεύων, αὐτός ἐστιν ὁ κινδυνεύων. Ἡ γὰρ κακία τοσοῦτω μᾶλλον ἀσθενεσιτέρα γίνεται, ὅσῳ περ ἂν πρὸς τὴν ἀρετὴν παραιάτηται. Καὶ καθάπερ ὁ πῦρ ἐν ἱματίῳ δεσμῶν, τὴν μὲν φλόγα οὐκ ἔσβεσε, τὸ δὲ ἱμάτιον

20 ἐδαπάνησεν· οὕτως ὁ τοῖς ἐναρέτοις ἐπηρεάζων καὶ κατέχων καὶ δεσμεύων, ἐκείνους μὲν λαμπροτέρους εἰργάσατο, ἑαυτὸν δὲ ἠφάνισε. Καὶ γὰρ ὅσα ἂν δεινὰ πάθῃς ἐπιεικῶς ζῶν, τοσοῦτω γέγονας ἰσχυρότερος· ὅσῳ γὰρ τιμῶμεν φιλοσοφίαν, τοσοῦτω μᾶλλον οὐδενὸς δεησόμεθα· καὶ ὅσῳ ἂν

25 μηδενὸς δεηθῶμεν, τοσοῦτω μᾶλλον ἰσχυροὶ γινόμεθα καὶ πάντων ἀνώτεροι.

Τοιοῦτος ἦν ὁ Ἰωάννης· διὸ ἐκεῖνον μὲν οὐδεὶς ἐλύπει, αὐτὸς δὲ ἐλύπει τὸν Ἡρώδη· καὶ ὁ μὲν μηδὲν ἔχων,

15. Πράξ. 5, 28.

16. Πράξ. 4, 20.

λαμβάνεσαι ἀπὸ ἀπορίαν; Καὶ πολὺ φυσικά. Ἐπειδὴ βεβαίως ὅλα τὰ ἔκτισαν ἐπάνω εἰς τὴν ἄμμον διὰ τοῦτο ἦσαν καὶ πρὸ ἀνίσχυροι ἀπὸ ὄλους. Καὶ διὰ τοῦτο πάλιν ἔλεγαν· «Τί κάνετε θέλοντες νὰ ρίψετε πρὸς ἡμᾶς τὸ αἷμα αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου;»¹⁵. Τί λέγει; Σὺ μαστιγώνεις καὶ σὺ φοβεῖσαι; σὺ ἀσκεῖς βίαν καὶ σὺ φοβεῖσαι; σὺ κρίνεις καὶ σὺ τρέμεις; Τόσον ἀδύναμος εἶναι ἢ κακία. Δὲν ἦσαν ὅμως τέτοιοι οἱ ἀπόστολοι· ἀλλὰ πῶς ἦσαν; «Δὲν ἤμποροῦμεν ἡμεῖς αὐτὰ πού εἶδαμεν καὶ ἠκούσαμεν νὰ μὴ τὰ κηρύττωμεν»¹⁶. Εἶδες φρόνημα ὑψηλόν; εἶδες πέτραν νὰ περιπαίζη τὰ κύματα; εἶδες οἰκίαν ἀσάλευτον; Καὶ τὸ πλεόν θαυμαστὸν βεβαίως εἶναι, ὅτι ὄχι μόνον δὲν ἐγίνοντο αὐτοὶ δειλοὶ δι' ὄσων ἐπεβουλεύοντο, ἀλλ' ὅτι ἐλάμβανον καὶ περισσότερον θάρρος, καὶ ἐνέσπειραν εἰς τοὺς διώκτας τῶν μεγαλύτεραν ἀγωνίαν. Καθόσον αὐτὸς πού κτυπᾷ τὸ διαμάντι, κτυπᾶται αὐτὸς ὁ ἴδιος, καὶ αὐτὸς πού κλωτσᾷ τὰ καρφιά αὐτὸς ὁ ἴδιος πληγώνεται καὶ δέχεται τὰ βαρέα τραύματα· καὶ αὐτὸς πού ἐπιβουλεύεται τοὺς ἐναρέτους κινδυνεύει αὐτὸς ὁ ἴδιος. Διότι ἢ κακία τόσον περισσότερον ἀσθενεστέρα γίνεται, ὅσον πρὸ πολὺ ἀντιμάχεται τὴν ἀρετὴν. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς αὐτὸς πού φυλακίζει φωτιὰν εἰς ἓνα ἔνδυμα τὴν μὲν φλόγα δὲν σβήνει τὸ δὲ ἔνδυμα τὸ καταστρέφει, ἔτσι καὶ αὐτὸς πού ἀπειλεῖ τοὺς ἐναρέτους καὶ τοὺς συλλαμβάνει καὶ τοὺς φυλακίζει, ἐκείνους μὲν τοὺς καθιστᾷ περισσότερον λαμπρούς, τὸν δὲ ἑαυτὸν τοῦ τὸν ἐξαφανίζει. Καθόσον ὅσον πρὸ πολλὰ κακὰ ἤθελες πάθει σὺ πού ζῆς ἐνάρετον ζωὴν, τόσον πρὸ ἰσχυρὸς γίνεσαι· διότι ὅσον περισσότερον τιμῶμεν τὴν εὐσέβειαν τόσον περισσότερον δὲν θὰ ἔχωμεν τὴν ἀνάγκην οὐδενός· καὶ ὅσον περισσότερον δὲν ἔχομεν τὴν ἀνάγκην κανενός, τόσον περισσότερον ἰσχυροὶ γινόμεθα καὶ ἀνώτεροι ἀπὸ ὄλους.

Τέτοιος ἦτο ὁ Ἰωάννης. Διὰ τοῦτο ἐκεῖνον μὲν δὲν τὸν ἐπύκρανε κανεὶς, αὐτὸς δὲ ἐπύκρανε τὸν Ἡρώδη· καὶ ὁ μὲν ἓνας χωρὶς νὰ ἔχη τίποτε ἐξηγέρθη ἐναντίον αὐτοῦ

κατεξανέστη τοῦ κρατοῦντος· ὁ δὲ διάδημα καὶ ἀλουργίδα καὶ μυρίαν φαντασίαν περιβεβλημένος, τρέμει καὶ δέδοικε τὸν πάντων γεγυμνωμένον, καὶ οὐδὲ ἀποτειμημένον τὴν κεφαλήν ἀδεῶς ἰδεῖν ἐδύνατο. Ὅτι γὰρ καὶ μετὰ τελευτὴν 5 ἀκμάζοντα εἶχε τὸν φόβον, ἄκουσον τί φησιν· «Οὗτός ἐστιν ὁ Ἰωάννης, ὃν ἀνεῖλον ἐγώ». Τὸ δέ, ἀνεῖλον, οὐκ ἐπαιρομένου ἦν, ἀλλὰ τὸν φόβον παραμυθουμένου καὶ πείθοντος τὴν ψυχὴν τῶν ταρατιομένην ἀναμνησθῆναι, ὅτι αὐτὸς αὐτὸν ἔσφαξε. Τοσαύτη τῆς ἀρετῆς ἢ ἰσχύς, ὅτι καὶ μετὰ 10 τελευτὴν τῶν ζώντων ἐστὶ δυνατωτέρα. Διὰ δὴ τοῦτο καὶ ἠνίκα ἔζη, οἱ τὰ πολλὰ κεκτημένοι χρήματα πρὸς αὐτὸν ἐρχόμενοι ἔλεγον· «Τί ποιήσομεν;». Τοσαῦτα ἔχετε καὶ παρὰ τοῦ μηδὲν ἔχοντος βούλεσθε μαθεῖν τῆς ὑμετέρας εὐημερίας τὴν ὁδόν; παρὰ τοῦ πένητος οἱ πλουτοῦντες; παρὰ τοῦ μηδὲ 15 οἰκίαν ἔχοντος οἱ σιραιεύομενοι;

Τοιοῦτος καὶ ὁ Ἡλίας ἦν· διὸ καὶ μετὰ τῆς αὐτῆς παρορησίας τῷ δήμῳ διελέγειτο. Ὁ μὲν γὰρ ἔλεγε, «Γεννήματα ἐχιδνῶν», οὗτος δέ, «Ἔως πότε χωλανεῖτε ἐπ' ἀμφοτέραις ταῖς ἰγνύαις ὑμῶν;». Καὶ ὁ μὲν ἔλεγεν, «Ἐφό- 20 νευσας καὶ ἐκληρονόμησας», ὁ δὲ ἔλεγεν, «Οὐκ ἔξεσί σοι ἔχειν τὴν γυναῖκα Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ σου». Εἶδες τὴν πέτραν; εἶδες τὴν ψάμμον; πῶς εὐκόλως καταπίπτει; πῶς εἴκει ταῖς συμφοραῖς; πῶς περιτρέπεται, κἂν μετὰ βασιλέως κἂν μετὰ πλήθους ἢ κἂν μετὰ δυναστείας; Ἀπάντων 25 γὰρ τοὺς μειόντας αὐτὴν ἀναισθητοτέρους ποιεῖ. Καὶ οὐδὲ ἀπλῶς καταπίπτει, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς συμφορᾶς. «Καὶ γὰρ ἦν», φησὶν, «ἡ πιῶσις αὐτῆς μεγάλη». Οὐδὲ γὰρ ὑπὲρ τῶν τυχόντων ὁ κίνδυνος, ἀλλ' ὑπὲρ ψυχῆς, ὑπὲρ ἐκπτώσεως οὐρανῶν καὶ τῶν ἀθανάτων ἐκείνων ἀγαθῶν. Μᾶλλον 30 δὲ καὶ πρὸ ἐκείνων, πάντων ἀθλιώτερον ὁ ταύτην διώκων

17. Ματθ. 14, 2. Πρὸβλ. Λουκᾶ 9, 9.

19. Πρὸβλ. Λουκᾶ 3, 14.

21. Γ' Βασ. 18, 21.

23. Μάρκ. 6, 18.

18. Λουκᾶ 3, 10.

20. Λουκᾶ 3, 7.

22. Γ' Βασ. 20, 19.

πὸν τὸν εἶχε φυλακισμένον, ὁ δὲ ἄλλος ἂν καὶ περιεβάλλετο διάδημα καὶ ἀλουργίδα καὶ πάρα πολλὴν μεγαλοπρέπειαν, τρέμει καὶ φοβεῖται αὐτὸν πὸν εἶναι γυμνὸς ἀπὸ ὅλα καὶ οὔτε ἠμποροῦσε νὰ τὸν ἰδῆ ἀφόβως καὶ μὲ κομμένην τὴν κεφαλὴν του. Τὸ ὅτι βεβαίως καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰωάννου εἶχε συνεχῶς καὶ μεγαλύτερον φόβον, ἄκουσε τί λέγει· «Αὐτὸς εἶναι ὁ Ἰωάννης τὸν ὁποῖον ἐφόνευσα ἐγώ»¹⁷. Τὸ δὲ «ἐφόνευσα» δὲν σημαίνει ἔπαρσιν, ἀλλὰ τὸν φόβον αὐτοῦ πὸν θέλει νὰ παρηγορηθῆ καὶ θέλει νὰ πείσῃ τὴν ταραγμένην ψυχὴν του, νὰ ἐνθυμηθῆ ὅτι αὐτὸς τὸν ἔσφαξε. Τόση εἶναι ἡ δύναμις τῆς ἀρετῆς, ὥστε καὶ μετὰ τὸν θάνατον εἶναι πῶς ἰσχυρὴ ἀπὸ τοὺς ζῶντας. Διὰ τοῦτο βεβαίως καὶ ὅταν ἔζη, αὐτοὶ πὸν εἶχον πολλὰ χρήματα ἐρχόμενοι πρὸς αὐτὸν ἔλεγον· «Τί νὰ κάμωμεν;»¹⁸. Τόσα ἔχετε καὶ θέλετε νὰ μάθετε τὴν ὁδὸν τῆς ἰδικῆς σας εὐημερίας ἀπὸ αὐτὸν πὸν δὲν ἔχει τίποτε; ἀπὸ τὸν πτωχὸν οἱ πλούσιοι; ἀπὸ αὐτὸν πὸν δὲν ἔχει οὔτε οἰκίαν οἱ ἀξιωματοῦχοι;¹⁹.

Τέτοιος ἦτο καὶ ὁ Ἥλιος· διὰ τοῦτο καὶ μὲ τὸ ἴδιον θάρρος ὠμιλοῦσεν εἰς τὸν λαόν. Διότι ὁ μὲν ἕνας ἔλεγεν· «Ἀπόγονοι τῶν ἐχιδνῶν»²⁰, αὐτὸς δέ· «μέχρι πότε θὰ κωτσαίνεται καὶ ὡς πρὸς τὰ δύο πόδια σας;»²¹. Καὶ ὁ μὲν ἔλεγεν· «Ἐφόνευσες καὶ ἐκληρονόμησες»²², ὁ δὲ ἄλλος ἔλεγε· «Δὲν σοῦ ἐπιτρέπεται νὰ ἔχῃς τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ σου Φιλίππου»²³. Εἶδες τὴν πέτραν; εἶδες τὴν ἄμμον; πῶς καταρρέει τόσον εὐκόλα; πῶς ὑποχωρεῖ εἰς τὰς συμφοράς; πῶς μεταβάλλεται καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι μαζὶ μὲ τὸν βασιλέα, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι μὲ τὸν λαόν, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι μὲ τὴν ἐξουσίαν; Διότι κάνει αὐτοὺς πὸν βαδίζουν μαζὶ τῆς περισσότερον ἀναισθήτους ἀπὸ ὄλους. Καὶ ὅχι ἀπλῶς καταρρέει ἀλλὰ μαζὶ μὲ πολλὴν συμφοράν, Διότι, λέγει, «ἦτο μεγάλη ἡ πτώσις τῆς». Διότι ὁ κίνδυνος δὲν εἶναι διὰ τυχαῖα πράγματα, ἀλλὰ διὰ τὴν ψυχὴν, διὰ τὴν ἔκπτωσιν ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς καὶ τὰ ἀθάνατα ἐκεῖνα ἀγαθὰ. Μᾶλλον δὲ καὶ πρὶν ἀπὸ ἐκεῖνα θὰ κἀνῃ τὴν πῶς ἀθλίαν ζωὴν ἀπὸ

διώσεται θίον, ἀθυμίαις διηνεκέσι, δειλίαις, φροντίσιν, ἀγωνίαις συζῶν ὅπερ οὖν καὶ τις σοφὸς αἰνιτιόμενος ἔλεγε· «Φεύγει ἀσεβής, οὐδενὸς διώκοντος». Οἱ γὰρ τοιοῦτοι τὰς σκίας τρέμουσι, τοὺς φίλους ὑποπιεύουσι, τοὺς ἐχθρούς, τοὺς οἰκέτας τοὺς εἰδότας, τοὺς οὐκ εἰδότας αὐτούς, καὶ πρὸ τῆς 5 κολάσεως ἐνταῦθα τὴν ἐσχάτην τίνουσι κόλασιν.

Καὶ ταῦτα πάντα δηλῶν ὁ Χριστὸς ἔλεγε· «Καὶ ἦν ἡ πιῶσις αὐτῆς μεγάλη», εἰς τὸ προσῆκον τέλος κατακλείων τὰ καλὰ ταῦτα παραγγέλματα καὶ τοὺς σφόδρα ἀπίστους πεί- 10 θων καὶ ἀπὸ τῶν παρόντων φεύγειν κακίαν. Εἰ γὰρ καὶ μείζων ὁ περὶ τῶν μελλόντων λόγος, ἀλλὰ τοὺς παχυτέρους οὗτος μᾶλλον ἱκανὸς κατασχεῖν καὶ ἀπαγαγεῖν τῆς πονηρίας. Διὸ καὶ εἰς αὐτὸ κατέληξεν, ὥστε ἔναυλον εἶναι τὴν ὠφέλειαν αὐτοῖς.

15 Πάντα τοίνυν ταῦτα συνειδότες, καὶ τὰ παρόντα καὶ τὰ μέλλοντα, φύγωμεν κακίαν, ζηλώσωμεν ἀρετήν, ἵνα μὴ μάτην μηδὲ εἰκῆ κάμνωμεν, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐνταῦθα ἀπολαύσωμεν ἀσφαλείας καὶ τῆς ἐκεῖ μετάσχωμεν δόξης· ἥς γέ- νοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ 20 Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ὄλους αὐτὸς ποὺ τὴν ἐπιδιώκει, ζῶν μαζὶ μὲ συνεχῆ λιποψυχίαν, δειλίαν, φροντίδας, ἀγωνίας, πράγμα λοιπὸν ποὺ καὶ κάποιος σοφὸς ὑπαινισσόμενος ἔλεγε· «Φεύγει ὁ ἀσεβὴς χωρὶς νὰ τὸν καταδιώκη κανεὶς»²⁴. Διότι οἱ ἄνθρωποι αὐτοῦ τοῦ εἴδους τρέμουν τὰς σκιάς, ὑποπεύονται τοὺς φίλους, τοὺς ἐχθρούς, τοὺς δούλους, αὐτοὺς ποὺ τοὺς γνωρίζουν, αὐτοὺς ποὺ δὲν τοὺς γνωρίζουν, καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν κόλασιν ἐδῶ εἰς τὴν γῆν πληρώνουν τὴν μεγαλυτέραν τιμωρίαν. Καὶ ὅλα αὐτὰ δηλώνων ὁ Χριστὸς ἔλεγε· «Καὶ ἦτο ἡ πτώσις της μεγάλης», κατακλείων τὰ καλὰ αὐτὰ παραγγέλματα μὲ τὸ κατάλληλον τέλος καὶ πείθων τοὺς πάρα πολὺ ἀπίστους ν' ἀποφεύγουν τὴν κακίαν ἐπὶ τῇ βᾶσει τῶν παρόντων πραγμάτων. Διότι μολονότι ὁ λόγος διὰ τὰ μελλοντικὰ εἶναι πολὺ πιὸ ἀνώτερος, ἐν τούτοις εἶναι περισσότερον ἱκανὸς νὰ ἀναχαιτίσῃ τοὺς παχυτέρους πνευματικῶς καὶ νὰ τοὺς ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὴν πονηρίαν. Διὰ τοῦτο καὶ ἐτελείωσε τὸν λόγον μὲ αὐτό, ὥστε νὰ εἶναι εἰς αὐτοὺς ἔντονος ἡ ὠφέλεια.

Ἄφοῦ λοιπὸν τὰ κατανοήσωμεν ὅλα αὐτά, καὶ τὰ παρόντα καὶ τὰ μέλλοντα, ἅς ἀποφεύγωμεν τὴν κακίαν, καὶ ἅς γίνωμεν ζηλωταὶ τῆς ἀρετῆς, διὰ νὰ μὴ ἐνεργοῦμεν εἰς τὰ χαμένα, οὔτε χωρὶς σκοπὸν, ὥστε νὰ ἀπολαύσωμεν καὶ τὴν ἐπίγειον ἀσφάλειαν καὶ νὰ μετάσχωμεν τῆς ἐκεῖ δόξης, τὴν ὁποίαν εἶθε νὰ συμβῇ ὅλοι μας νὰ τὴν ἐπιτύχωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΚΕ΄

Ματθ. 7, 28 - 8, 4

«Καὶ ἐγένετο, ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς λόγους τούτους, ἐξεπλήσσαντο οἱ ὄχλοι ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ».

5 1. Καὶ μὴν ἀκόλουθον ἦν ἀλγεῖν αὐτοὺς πρὸς τὸ φορτικὸν τῶν εἰρημένων καὶ ναρκᾶν πρὸς τὸ ὕψος τῶν ἐπιταγμένων· νῦν δὲ τοσαύτη ἡ ἰσχὺς τοῦ διδάσκοντος ἦν, ὡς πολλοὺς αὐτῶν καὶ ἐλεῖν καὶ εἰς θαῦμα μέγιστον ἐμβαλεῖν, καὶ πείσαι διὰ τὴν ἡδονὴν τῶν εἰρημένων, μηδὲ πανομένου
10 τοῦ λέγειν ἀποσιῆναι λοιπόν. Οὐδὲ γὰρ ἐπειδὴ ἐκ τοῦ ὄρους κατέβη, ἀπέσιησαν οἱ ἀκροαταί, ἀλλὰ καὶ οὕτω τὸ θέατρον ἅπαν ἠκολούθησε· τοσοῦτον ἐνέδηκεν αὐτοῖς τῶν εἰρημένων ἔρωτα.

Ἐξεπλήσσαντο δὲ αὐτοῦ μάλιστα τὴν ἐξουσίαν. Οὐ γὰρ
15 εἰς ἕτερον ἀναφέρων, ὡς ὁ προφήτης καὶ Μωϋσῆς, ἔλεγεν ἄπερ ἔλεγεν, ἀλλὰ πανταχοῦ ἑαυτὸν ἐνδεικνύμενος εἶναι τὸν τὸ κῦρος ἔχοντα. Καὶ γὰρ νομοθετῶν συνεχῶς προσετίθει· «Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν»· καὶ τῆς ἡμέρας ἀναμιμνήσκων ἐκείνης, ἑαυτὸν ἐδείκνυ τὸν δικάζοντα εἶναι, καὶ διὰ τῶν
20 κολάσεων καὶ διὰ τῶν τιμῶν. Καίτοι καὶ ἐντεῦθεν θορυβηθῆναι εἰκὸς ἦν. Εἰ γὰρ διὰ τῶν ἔργων ὁρῶντες ἐπιδεικνύμενον αὐτὸν τὴν ἐξουσίαν ἐλίθασον οἱ γραμματεῖς καὶ ἤλαννον· ὅπου ρήματα ἦν μόνον τοῦτο ἐμφαίνοντα, πῶς οὐκ εἰκὸς ἦν αὐτοὺς σκανδαλίζεσθαι, καὶ μάλιστα ὅποτε ἐν προ-
25 ομιμίσι ταῦτα ἐλέγειο καὶ πρὶν ἢ πείραν αὐτὸν δεδωκέναι τῆς ἑαυτοῦ δυνάμεως; Ἄλλ' ὅμως οὐδὲν τούτων ἔπασχον· ὅτιαν γὰρ ψυχὴ καὶ διάνοια εὐγνώμων ἦ, ραδίως πείθεται τοῖς τῆς ἀληθείας λόγοις. Διὰ δὴ τοῦτο ἐκεῖνοι μὲν, καὶ

ΟΜΙΛΙΑ ΚΕ΄

Ματθ. 7, 28 - 8, 4

«Καὶ συνέβη, ὅταν ὁ Ἰησοῦς ἐτελείωσεν αὐτοὺς τοὺς λόγους, τὰ πλήθη ἔμειναν κατάπληκτα ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν του».

1. Καὶ βεβαίως φυσικὸν ἦτο νὰ στενοχωρηθοῦν ἀπὸ τοὺς ἐνοχλητικοὺς λόγους καὶ νὰ περιέλθουν εἰς κατάστασιν νάρκης ἐξ αἰτίας τοῦ ὑψηλοῦ νοήματος τῶν παραγγελμάτων. Ὅμως τῶρα τόσο μεγάλη ἦτο ἡ δύναμις τοῦ διδασκάλου, ὥστε πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἀκροατὰς του τοὺς ἤχημάτωσε καὶ τοὺς κατέστησεν ἐκθάμβους καὶ τοὺς ἔπεισε μὲ τὴν γλυκύτητα τῶν λόγων του, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ μὴ φεῦγουν ἀπὸ κοντὰ του καὶ ὅταν ἐτελείωσε τὴν ὁμιλίαν του. Διότι οὔτε ὅταν κατέβη ἀπὸ τὸ ὄρος ἀπεμακρύνθησαν οἱ ἀκροαταί, ἀλλὰ καὶ τότε ὅλο τὸ πλῆθος τὸν ἠκολούθησε· τόσο μεγάλην ἀγάπην τοὺς ἐνέπνευσε διὰ τοὺς λόγους του. Κυρίως ὅμως κατεπλάγησαν ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν του. Διότι αὐτὰ ποὺ ἐδίδασκε τὰ ἐδίδασκεν ὄχι ἀναφερόμενος πρὸς ἄλλον, ὅπως ἔπραττεν ὁ προφήτης καὶ ὁ Μωϋσῆς, ἀλλὰ παντοῦ ἐπαρουσιάζετο ὅτι αὐτὸς εἶχε τὸ κῦρος ἀφ' ἑαυτοῦ. Καθόσον νομοθετῶν συνεχῶς προσέθετεν· «Ἐγὼ δὲ σᾶς λέγω»¹, καὶ ὑπενθυμίζων ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἐπαρουσιάζε τὸν ἑαυτόν του ὡς δικαστὴν καὶ διὰ τὰς τιμωρίας καὶ διὰ τὰς τιμὰς. Ἄν καὶ ἦτο φυσικὸν καὶ νὰ θορυβηθοῦν ἀπὸ αὐτό. Διότι ἐὰν τὸν ἐλιθοβολοῦσαν οἱ γραμματεῖς καὶ κατελαμβάνοντο ἀπὸ μανίαν βλέποντες αὐτὸν νὰ παρουσιάζῃ τὴν ἐξουσίαν του διὰ τῶν ἔργων, πῶς δὲν ἦτο φυσικὸν νὰ σκανδαλίζωνται αὐτοὶ ποὺ ἐφάνερωνεν αὐτὴν μόνον μὲ τοὺς λόγους του, καὶ μάλιστα ὅταν ἔλεγεν αὐτὰ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἀποστολῆς του καὶ προτοῦ αὐτοὶ νὰ γνωρίσουν τὴν δύναμίν του; Ἄλλ' ὅμως δὲν ἔπαθον τίποτε ἀπὸ αὐτά. Διότι ὅταν ἡ ψυχὴ καὶ ὁ νοῦς εἶναι πλήρεις ἀπὸ εὐσέβειαν, εὐκόλως πιστεύουν εἰς τοὺς λόγους τῆς ἀληθείας. Διὰ τοῦτο, βέβαια,

τῶν σημείων ἀνακηρυκτικῶν αὐτοῦ τὴν δύναμιν, ἐσκανδα-
 λίζοντο· οὗτοι δὲ λόγων ψιλῶν ἀκούοντες, ἐπείθοντο καὶ
 ἠκολούθουν. Τοῦτο γοῦν καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς αἰνιτιόμενος
 ἔλεγε, ὅτι «ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοί»· οὐχὶ τῶν
 5 ἀρχόντων τινές, οὐδὲ τῶν γραμματέων, ἀλλ' ὅσοι κακίας
 ἦσαν ἀπηλλαγμένοι, καὶ γνώμην εἶχον ἀδέκαστον. Διὰ παν-
 τὸς δὲ τοῦ εὐαγγελίου τούτους ὄρας αὐτῷ προσηλωμένους.
 Καὶ γὰρ ἠνίκα ἔλεγε, μετὰ σιγῆς ἤκουον, οὐδὲν παρεμβάλ-
 λοντες, οὐδὲ διακόπιοντες τὴν ἀκολουθίαν, οὐδὲ ἀποπει-
 10 ρώμενοι καὶ λαβὴν ἐπιθυμοῦντες εὐρεῖν, καθάπερ οἱ Φα-
 ρισαῖοι καὶ μετὰ τὴν δημηγορίαν ἠκολούθουν πάλιν θαυ-
 μάζοντες.

Σὺ δέ μοι σκόπει τοῦ δεσπότου τὴν σύνεσιν, πῶς ποι-
 κίλλει τὴν ὠφέλειαν τῶν παρόντων, ἀπὸ θαυμάτων εἰς λό-
 15 γους ἐμβαίνων, καὶ πάλιν ἀπὸ τῆς τῶν λόγων διδασκαλίας
 εἰς θαύματα μεταβαίνων. Καὶ γὰρ πρὶν ἢ ἀναβῆναι εἰς τὸ
 ὄρος, πολλοὺς ἐθεράπευσε, προσοδοποιῶν τοῖς λεγομένοις·
 καὶ μετὰ τὸ τὴν μακρὰν ταύτην ἀπαρτίσαι δημηγορίαν, πάλιν
 ἐπὶ θαύματα ἔρχεται, θεβαιῶν ἐκ τῶν γινομένων τὰ εἰρη-
 20 μένα. Ἐπειδὴ γὰρ ὡς ἐξουσίαν ἔχων ἐδίδασκεν, ἵνα μὴ
 νομισθῆ κόμπος εἶναι καὶ ἀνθαδιασμός οὗτος τῆς διδασκα-
 λίας ὁ τρόπος, καὶ ἐν τοῖς ἔργοις τὸ αὐτὸ τοῦτο ποιεῖ, ὡς
 ἐξουσίαν ἔχων θεραπεύειν, ἵνα μηκέτι θορυβῶνται ὄρων-
 τες αὐτὸν οὕτω διδάσκοντα, ὅποτε καὶ τὰ θαύματα οὕτως
 25 ἐποίει.

«Καταβάντι γὰρ αὐτῷ ἀπὸ τοῦ ὄρους, προσῆλθε λε-
 πρὸς λέγων· Κύριε, ἐὰν θέλῃς, δύνασαι με καθαρίσαι». Πολ-
 λὴ ἡ σύνεσις καὶ ἡ πίστις τοῦ προσελθόντος. Οὐ γὰρ διέκοψε
 τὴν διδασκαλίαν, οὐδὲ ἔτεμε τὸ θέατρον, ἀλλ' ἀνέμεινε τὸν

οί μὲν γραμματεῖς, ἂν καὶ τὰ θαύματα διεκήρυτταν τὴν δύναμίν του, ἔσκανδαλίζοντο, αὐτοὶ δὲ μολονότι ἤκουαν ἀπλοῦς λόγους, ἐπίστευαν καὶ τὸν ἀκολουθοῦσαν. Αὐτὸ λοιπὸν ὑπαινισσόμενος καὶ ὁ εὐαγγελιστῆς ἔλεγεν, ὅτι «Τὸν ἠκολούθησαν πολλὰ πλήθη λαοῦ». Ὅχι μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας, οὔτε ἀπὸ τοὺς γραμματεῖς, ἀλλ' ὅσοι ἦσαν ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ τὴν κακίαν καὶ εἶχον ἀμερόληπτον γνώμην. Διὰ μέσου δὲ ὄλου τοῦ Εὐαγγελίου βλέπεις αὐτοὺς νὰ εἶναι ἀφωσιωμένοι εἰς αὐτόν. Διότι καὶ ὅταν ὠμιλοῦσε τὸν ἤκουαν σιωπηλοί, χωρὶς καμμίαν παρέμβασιν, οὔτε διακόπτοντες τὴν παρακολούθησιν, καὶ οὔτε προσεπάθουν νὰ εὔρουν ἀφορμὴν πρὸς κατηγορίαν, ὅπως ἀκριβῶς ἔκαναν οἱ Φαρισαῖοι· καὶ μετὰ τὴν διδασκαλίαν τὸν ἀκολουθοῦσαν πάλιν μὲ θαυμασμόν.

Σὺ ὅμως πρόσεξε τὴν σύνεσιν τοῦ Κυρίου, πῶς δηλαδὴ ποικίλλει τὴν ὠφέλειαν αὐτῶν ποὺ ἦσαν παρόντες, μεταβαίνων ἀπὸ τὰ θαύματα εἰς τοὺς λόγους, καὶ πάλιν ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τῶν λόγων μεταβαίνων εἰς τὰ θαύματα. Καθόσον προτοῦ ἀνεβῆ εἰς τὸ ὄρος ἐθεράπευσε πολλούς², προετοιμάζων τὸν δρόμον δι' ὅσα θὰ ἔλεγε· καὶ μετὰ τὴν ὀλοκλήρωσιν τῆς μακρᾶς αὐτῆς διδασκαλίας, πάλιν ἔρχεται εἰς τὰ θαύματα, ἐπιβεβαιώνων τὴν ἀλήθειαν τῶν λόγων μὲ τὰ ἔργα. Διότι ἐπειδὴ ἐδίδασκεν ὡς ἔχων ἐξουσίαν; διὰ νὰ μὴ θεωρηθῆ ὅτι αὐτὸς ὁ τρόπος τῆς διδασκαλίας εἶναι κομπασμὸς καὶ αὐθάδεια, κάνει τὸ ἴδιο καὶ εἰς τὰ ἔργα του, θεραπεύει δηλαδὴ ὡς ἔχων ὁ ἴδιος ἐξουσίαν, ὥστε οὐδέποτε νὰ θορυβῶνται βλέποντες αὐτόν νὰ διδάσκη κατ' αὐτόν τὸν τρόπον, ἀφοῦ κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἐνεργοῦσε καὶ τὰ θαύματα.

«Διότι μόλις κατέβη ἀπὸ τὸ ὄρος τὸν ἐπλησίασε κάποιος λεπτὸς λέγων· Κύριε, ἐὰν θέλῃς ἡμπορεῖς νὰ μὲ καθαρῶς ἀπὸ τὴν λέπραν». Μεγάλη ἡ σύνεσις καὶ ἡ πίστις αὐτοῦ ποὺ προσῆλθε. Διότι δὲν διέκοψε τὴν διδασκαλίαν, οὔτε διέσχισε τὸ πλῆθος τῶν ἀκροατῶν, ἀλλ' ἐπερίμενε τὴν κατάλ-

προσέχοντα καιρόν, καὶ καταβάντι αὐτῷ προσέρχεται. Καὶ οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς θερμότητος καὶ πρὸ τῶν γονάτων αὐτὸν παρακαλεῖ, ὡς ἕτερός φησιν εὐαγγελιστῆς, καὶ μετὰ γνησίας τῆς πίστεως καὶ τῆς προσηκούσης περὶ
 5 αὐτοῦ δόξης. Οὐδὲ γὰρ εἶπεν, ἐὰν ἀξιώσης τὸν Θεόν· οὐδέ, ἐὰν εὐξῆ· ἀλλ', «Ἐὰν θέλῃς, δύνασαί με καθαρίσαι». Οὐδὲ εἶπε· Κύριε, καθάρισον· ἀλλ' αὐτῷ τὸ πᾶν ἐπιτρέπει, καὶ Κύριον ποιεῖ τῆς διορθώσεως καὶ τὴν ἐξουσίαν αὐτῷ μαρτυρεῖ ἅπασαν.

10 Τί οὖν, φησὶν, εἰ ἐσφαλμένη ἡ δόξα τοῦ λεπροῦ ἦν; Καταλῦσαι αὐτὴν ἐχρῆν καὶ ἐπιτιμῆσαι καὶ διορθῶσαι. Ἐὰρ οὖν τοῦτο ἐποίησεν; Οὐδαμῶς· ἀλλὰ καὶ τοῦναντίον ἅπαν, καὶ συνίστησι καὶ βεβαιοῖ τὸ εἰρημένον. Διὰ τοι τοῦτο οὐδὲ εἶπε, καθάρθητι· ἀλλά, «Θέλω, καθαρίσθητι»· ἵνα μηκέτι τῆς
 15 ὑπονοίας τῆς ἐκείνου, ἀλλὰ τῆς γνώμης τῆς αὐτοῦ τὸ δόγμα γένηται. Ἄλλ' οὐχ οἱ ἀπόστολοι οὕτως, ἀλλὰ πῶς; Ἐπειδὴ ὁ δῆμος ἐξεπλήττειτο ἅπας, ἔλεγον· «Τί προσέχετε ἡμῖν, ὡς ἰδία δυνάμει ἢ ἐξουσίᾳ πεποιηκῶσι τοῦ περιπατεῖν αὐτόν;». Ὁ δὲ Δεσπότης, καίτοι πολλὰ μέτρια φθνεγξάμενος πολλά-
 20 κως, καὶ καταδεέστερα τῆς αὐτοῦ δόξης, ὥστε πῆξαι τὸ δόγμα ἐνταῦθα τῶν ἐκπλητισμένων αὐτὸν ἐπὶ τῇ ἐξουσίᾳ, τί φησι; «Θέλω, καθαρίσθητι». Καίτοι τισαῦτα καὶ τηλικαῦτα ποιήσας σημεῖα, οὐδαμοῦ φαίνεται τοῦτο εἰρηκῶς τὸ ρῆμα.

2. Ἐνταῦθα μέντοι ὥστε κυρῶσαι τὴν ὑπόνοιαν καὶ τοῦ
 25 δῆμου παντός καὶ τοῦ λεπροῦ τὴν περὶ τῆς ἐξουσίας, διὰ τοῦτο προσέθηκε, θέλω. Καὶ οὐκ εἶπε μὲν τοῦτο, οὐκ ἐποίησε δέ· ἀλλὰ καὶ τὸ ἔργον εὐθέως ἠκολούθησεν. Εἰ δὲ μὴ καλῶς ἔλεγεν, ἀλλὰ βλασφημία ἦν τὸ εἰρημένον, ἔδει δια-

3. Πρὸβλ. Μάρκ. 1, 40.

4. Πρὸβλ. Πράξ. 3, 1 ἔ .

5. Πρὸβλ. Πράξ. 3, 12.

ληλον ὤραν, καὶ μόλις κατέβη τότε προσῆλθε. Καὶ δὲν τὸν ἐπλησίασεν ἀπλῶς, ἀλλὰ προσῆλθε μὲ πολλὴν θερμὴν πίστιν, καὶ ἀφοῦ ἐγονάτισεν τὸν παρακαλεῖ, καθὼς λέγει ἄλλος εὐαγγελιστής³, καὶ μὲ ἀληθινὴν πίστιν καὶ μὲ τὴν ἀρμόζουσαν περὶ αὐτοῦ γνώμην. Διότι δὲν εἶπεν Ἐὰν ζητήσης ἀπὸ τὸν Θεόν', οὔτε Ἐὰν προσευχηθῆς', ἀλλὰ, «Ἐὰν θέλῃς, ἠμπορεῖς νὰ μὲ καθαρίσῃς». Οὔτε εἶπε Ἐάντις, καθάρισέ με', ἀλλὰ τὸ πᾶν τὸ ἀφήνει εἰς τὴν διάθεσιν αὐτοῦ, καὶ τὸν κάνει κύριον τῆς θεραπείας καὶ ἀναγνωρίζει ὅτι ὅλη ἡ ἐξουσία ἀνήκει εἰς αὐτόν.

Τί λοιπὸν θὰ συνέβαιναν, θὰ ἔλεγε κάποιος, ἐὰν ἦτο ἐσφαλμένη ἡ γνώμη τοῦ λεπροῦ; Ἐπρεπε νὰ τὴν ἀπορρίψῃ καὶ νὰ τὸν ἐπιπλήξῃ καὶ νὰ τὸν διορθώσῃ. Μήπως λοιπὸν ἔκαμεν αὐτό; Καθόλου, ἀλλ' ὅπως ἀντιθέτως καὶ παραδέχεται καὶ ἐπιβεβαιώνει τὸ λεχθέν. Διὰ τοῦτο βεβαίως δὲν εἶπε Ἐάντις, ἀλλὰ «θέλω, νὰ καθαρισθῆς», διὰ νὰ μὴ προέρχεται τὸ δόγμα περὶ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ ἀπὸ τὴν γνώμην τοῦ λεπροῦ, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἰδικὴν του γνώμην. Οἱ ἀπόστολοι ὅμως δὲν ἐνεργοῦσαν ἔτσι· ἀλλὰ πῶς; Ἐπειδὴ ὅλο τὸ πλῆθος κατελαμβάνετο ἀπὸ ἐκπληξιν⁴ ἔλεγον· «Τί μᾶς προσέχετε, ὡσὰν μὲ τὴν ἰδικὴν μας δύναμιν ἢ ἐξουσίαν νὰ ἔχωμεν κάνει αὐτόν νὰ περπατῆ;»⁵. Ὁ Κύριος ὅμως, ἂν καὶ πολλὰς φορὰς ὠμίλησε μὲ μετριοπάθειαν καὶ εἶπε πράγματα κατώτερα ἀπὸ τὴν δόξαν του, εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν τί λέγει διὰ νὰ σταθεροποιήσῃ τὸ δόγμα εἰς αὐτοὺς ποὺ ἐξεπλήσσοντο μὲ τὴν ἐξουσίαν του; «θέλω, νὰ καθαρισθῆς». Ἄν καὶ ἔκανε τόσα καὶ τέτοιου εἴδους θαύματα, πούθεν δὲν φαίνεται νὰ λέγῃ αὐτόν τὸν λόγον.

2. Ἐδῶ ὅμως ἐπειδὴ ἤθελε νὰ ἐπιβεβαιώσῃ καὶ τὴν γνώμην ὀλοκλήρου τοῦ πλήθους καὶ τοῦ λεπροῦ σχετικὰ μὲ τὴν ἐξουσίαν του, διὰ τοῦτο προσέθεσε τὸ «θέλω». Καὶ δὲν εἶπε βέβαια αὐτὸ χωρὶς νὰ ἀκολουθήσῃ πρᾶξις, ἀλλὰ καὶ ἡ πρᾶξις ἠκολούθησεν ἀμέσως. Ἐὰν ὅμως δὲν ἦσαν σωστὰ τὰ λόγια του, ἀλλ' ἦτο βλασφημία αὐτὸ ποὺ εἶπεν, ἔ-

κοπήναι τὸ ἔργον. Νυνὶ δὲ καὶ εἶξεν ἡ φύσις ἐπιπαιτιομένη καὶ μετὰ τοῦ προσήκοντος τάχους καὶ μείζονος ἢ ὁ εὐαγγελιστῆς εἶπε. Καὶ γὰρ τό, εὐθέως, πολὺ βραδύτερόν ἐστι τοῦ τάχους τοῦ κατὰ τὸ ἔργον γεγενημένου.

- 5 Οὐχ ἀπλῶς δὲ εἶπε, «Θέλω, καθαρῶς ἦναι», ἀλλὰ καὶ «Τὴν χεῖρα ἐκτείνας ἤψαιτο», ὃ δὴ μάλιστα ἄξιον ζητήσεως. Τίνος γὰρ ἔνεκεν θελήματι καθαίρων αὐτὸν καὶ λόγῳ, τὴν τῆς χειρὸς προσέθηκεν ἀφήν; Ἐμοὶ δοκεῖ δι' οὐδὲν ἕτερον, ἀλλ' ἵνα δείξῃ καὶ ἐντεῦθεν, ὅτι οὐχ ὑπόκειται τῷ νόμῳ,
 10 ἀλλ' ἐπίκειται καὶ ὅτι τῷ καθαρῷ λοιπὸν οὐδὲν ἀκάθαρτον. Διὰ δὴ τοῦτο Ἐλισσαῖος μὲν οὐδὲ ἐώρα τὸν Νεεμάν, ἀλλὰ καὶ σκανδαλισθέντα ἰδὼν, ἐπειδὴ μὴ ἐξῆλθε καὶ ἤψαιτο, τηρῶν τοῦ νόμου τὴν ἀκρίβειαν, οἴκοι μὲν, καὶ πέμπει πρὸς τὸν Ἰορδάνην αὐτὸν λουσόμενον. Ὁ δὲ Δεσπότης δεικνύς
 15 ὅτι οὐχ ὡς δοῦλος, ἀλλ' ὡς Κύριος θεραπεύει, καὶ ἄπιεται. Οὐ γὰρ ἡ χεὶρ ἀπὸ τῆς λέπρας ἐγένετο ἀκάθαρτος, ἀλλὰ τὸ σῶμα τὸ λεπρὸν ἀπὸ τῆς χειρὸς τῆς ἁγίας καθίστατο καθαρὸν. Οὐ γὰρ δὴ μόνον σώματα παρεγένετο θεραπεύσων, ἀλλὰ καὶ ψυχὴν εἰς φιλοσοφίαν ἐνάξων. Ὡσπερ οὖν χερσὶν ἀνί-
 20 πτοις ἐσθίειν οὐκέτι λοιπὸν ἐκώλισε, τὸν ἄριστον ἐκεῖνον εἰσάγων νόμον, τὸν περὶ τῆς τῶν βρωμάτων ἀδιαφορίας· αὐτῷ δὴ καὶ ἐνταῦθα λοιπὸν παιδεύων, ὅτι τῆς ψυχῆς ἐπιμελεῖσθαι χρή, καὶ τῶν ἔξωθεν ἀπαλλαγέντας καθαρῶν ἐκείνην ἀποσμήγειν, καὶ τὴν αὐτῆς λέπραν δεδοικέναι μόνην,
 25 ὅπερ ἐστὶν ἁμαρτία (τὸ γὰρ λεπρὸν εἶναι οὐδὲν κώλυμα εἰς ἀρετὴν)· πρῶτος αὐτὸς ἄπιεται τοῦ λεπροῦ καὶ οὐδεὶς

6. Νεεμάν ἢ Ναϊμάν· ἔζησεν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ προφήτου Ἐλισσαίου, ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἐθεραπεύθη ἐκ τῆς λέπρας πὸν ἔπασχε (Δ' Βασ. 5, 1 ἐ.).

7. Πρὸβλ. Δ' Βασ. 5, 1 ἐ.

πρεπε νὰ διακόψη τὸ ἔργον. Τώρα ὅμως καὶ ἐφάνη νὰ ὑπακούη ἡ φύσις καὶ μὲ τὴν πρέπουσαν ταχύτητα, καὶ μάλιστα μεγαλυτέραν ἀπὸ ὅ,τι εἶπεν ὁ εὐαγγελιστής. Καθόσον τὸ «εὐθέως» εἶναι πολὺ βραδύτερον ἀπὸ τὴν ταχύτητα μὲ τὴν ὁποίαν ἔλαβε χώραν ἡ πρᾶξις.

Δὲν εἶπε δὲ ἀπλῶς «Θέλω, καθαρίσου», ἀλλὰ καὶ «ἀφοῦ ἄπλωσε τὸ χέρι του τὸν ἤγγισε», πρᾶγμα πού, βέβαια, εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἄξιον διὰ συζήτησιν. Διότι ἐξ αἰτίας ποίου πράγματος, καθαρίζων αὐτὸν μὲ τὸ θέλημά του καὶ τὸν λόγον του προσέθεσε καὶ τὸ ἄγγιγμα μὲ τὸ χέρι του; Ἐγὼ νομίζω ὅχι διὰ τίποτε ἄλλο, ἀλλὰ διὰ νὰ δείξῃ καὶ μ' αὐτό, ὅτι δὲν εὐρίσκεται κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ νόμου, ἀλλ' ἐπάνω ἀπ' αὐτόν, καὶ ὅτι εἰς τὸν καθαρὸν πλέον δὲν ὑπάρχει τίποτε ἀκάθαρτον. Διὰ τοῦτο βέβαια, ὁ μὲν Ἐλισσαῖος δὲν ἔβλεπε τὸν Νεεμάν⁶, ἀλλὰ καὶ ὅταν τὸν εἶδε νὰ ἐξοργίζεται, ἐπειδὴ δὲν ἐξῆλθε πρὸς προὔπαντησίν του καὶ οὔτε τὸν ἤγγισεν, ἐφαρμόζων πιστὰ τὴν διαταγὴν τοῦ νόμου, παραμένει εἰς τὸν οἶκον του καὶ στέλλει αὐτὸν εἰς τὸν Ἰορδάνην διὰ νὰ λουσθῇ⁷. Ὁ δὲ Κύριος, δεικνύων ὅτι θεραπεύει ὅχι ὡσὰν δούλος, ἀλλ' ὡς Κύριος, ἐπὶ πλέον τὸν ἀγγίζει. Διότι τὸ χέρι του δὲν ἔγινεν ἀκάθαρτον ἀπὸ τὴν λέπραν, ἀλλὰ τὸ σῶμα τὸ λεπρὸν ἔγινε καθαρὸν ἀπὸ τὸ ἅγιον χέρι του. Διότι δὲν ἦλθε, βέβαια, νὰ θεραπεύσῃ μόνον σώματα, ἀλλὰ νὰ ὀδηγήσῃ καὶ τὴν ψυχὴν εἰς τὴν ἀναζήτησιν τῆς ἀληθείας. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν δὲν ἀπηγόρευσε πλέον νὰ τρώγῃ κανεῖς μὲ ἄνιπτα χέρια, θεσπίζων τὸν ἄριστον ἐκεῖνον νόμον περὶ τοῦ ὅτι τὰ φαγητὰ δὲν ἔχουν καμμίαν σημασίαν, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐδῶ διδάσκει, ὅτι πρέπει νὰ φροντίζωμεν μόνον διὰ τὴν ψυχὴν καὶ ἀφοῦ ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τοὺς ἐξωτερικοὺς καθαρμούς νὰ καθαρίζωμεν αὐτήν, καὶ νὰ φοβούμεθα μόνον τὴν λέπραν αὐτῆς, δηλαδὴ τὴν ἁμαρτίαν (διότι τὸ νὰ εἶναι κανεῖς λεπρὸς δὲν ἐμποδίζει καθόλου εἰς τὴν ἄσκησιν τῆς ἀρετῆς). Πρῶτος αὐτὸς ἀγγίζει τὸν λεπρὸν καὶ κανεῖς δὲν τὸν κατηγορεῖ.

ἐγκαλεῖ. Οὐδὲ γὰρ ἦν διεφθαρμένον τὸ δικαστήριον, οὐδὲ ὑπὸ φθόνου κατεχόμενοι οἱ θεαταί. Διὰ τοῦτο οὐ μόνον οὐκ ἐπέσκηψαν, ἀλλὰ καὶ ἐξεπλάγησαν τὸ θάυμα καὶ παρεχώρησαν, ἀπὸ τε τῶν εἰρημένων, ἀπὸ τε τῶν γινομένων τὴν
5 ἀμήχανον αὐτοῦ δύναμιν προσκυνήσαντες.

Θεραπεύσας τοίνυν αὐτοῦ τὸ σῶμα, κελεύει «Μηδενὶ εἰπεῖν, ἀλλὰ δεῖξαι ἑαυτὸν τῷ ἱερεῖ καὶ προσενεγκεῖν τὸ δῶρον, ὃ προσέταξε Μωϋσῆς, εἰς μαρτυρίαν αὐτοῖς». Τινὲς μὲν οὖν φασιν, ὅτι διὰ τοῦτο ἐκέλευσε μηδενὶ εἰπεῖν, ἵνα
10 μὴ κακουργήσωσι περὶ τὴν διάκρισιν τοῦ καθαροῦ, σφόδρα ἀνοήτως τοῦτο ὑποπιεύοντες. Οὐ γὰρ οὕτως ἐκάθηρεν, ὡς καὶ ἀμφισβητήσιμον εἶναι τὸν καθαρόν· ἀλλὰ μηδενὶ εἰπεῖν κελεύει, διδάσκων τὸ ἀκόμψαστον καὶ ἀφιλότιμον. Καίτοι γε ἤδει, ὅτι οὐ πεισθήσεται ἐκεῖνος, ἀλλ' ἀνακηρύξει τὸν εὐερ-
15 γέτην· ἀλλ' ὅμως τὸ αὐτοῦ ποιεῖ.

Πῶς οὖν ἀλλαχοῦ κελεύει εἰπεῖν; φησὶν. Οὐχὶ ἑαυτῷ περιπίπτων, οὐδὲ ἐναντιούμενος, ἀλλὰ παιδύων εὐγνώμονας εἶναι. Οὐδὲ γὰρ ἐκεῖ ἀνακηρύττειν ἑαυτὸν ἐκέλευσεν, ἀλλὰ δοῦναι δόξαν τῷ Θεῷ· διὰ μὲν τοῦ λεπροῦ τούτου ἀ-
20 τύφους ἡμᾶς παρασκευάζων καὶ ἀκενοδόξους, διὰ δὲ ἐκείνου, εὐχαρίστους καὶ εὐγνώμονας εἶναι, καὶ παιδύων πανταχοῦ τῶν γινομένων τὴν εὐφημίαν ἀναφέρειν τῷ Δεσπότῃ. Ἐπειδὴ γὰρ ὡς τὰ πολλὰ οἱ ἄνθρωποι νοσοῦντες μὲν μέμνηνται τοῦ Θεοῦ, τῆς δὲ ἀρρωστίας ἀπαλλαγέντας ραθυμότεροι

8. Τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου προστασσόμενα ἦτοι δύο ἄμνοι καὶ ἓν πρόβατον μετὰ σεμιδάλεως καὶ ἐλαίου οἱ πλούσιοι καὶ ἓνα ἄμνον μὲ δύο τρυγόνας ἢ δύο νεοσσούς μὲ δλίγην σεμίδαλιν μετὰ ἐλαίου οἱ πτωχοὶ (Λευϊτ. 14, 1 ἑ.).

9. Πρὸβλ. Λευϊτ. 14, 1 ἑ.

10. Λουκᾶ 17, 18.

Διότι οὔτε ἦτο διεφθαρμένον τὸ δικαστήριον, οὔτε κατείχοντο οἱ θεαταὶ τοῦ θαύματος ἀπὸ φθόνον. Διὰ τοῦτο ὄχι μόνον δὲν τὸν κατηγορήσαν, ἀλλὰ καὶ ἐξεπλάγησαν μὲ τὸ θαῦμα καὶ συγκατετέθησαν καὶ προσεκύνησαν τὴν ἀκαταγώνιστον αὐτοῦ δύναμιν, παρακινήθentes εἰς τοῦτο καὶ ἀπὸ τοὺς λόγους καὶ ἀπὸ τὰ γεγονότα.

Ἄφοῦ λοιπὸν ἐθεράπευσε τὸ σῶμα αὐτοῦ τὸν διατάσσει «να μὴ εἰπῇ εἰς οὐδένα, ἀλλὰ να δείξῃ τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὸν ἱερέα καὶ να προσφέρῃ τὸ δῶρον⁸ ποῦ διέταξεν ὁ Μωϋσῆς⁹ εἰς ἀπόδειξιν τῆς ὑπακοῆς του». Μερικοί, λοιπόν, λέγουν, ὅτι διὰ τοῦτο τὸν διέταξε να μὴ τὸ εἰπῇ εἰς οὐδένα, διὰ να μὴ δυσπιστήσουν ὅταν θὰ ἐξέταζαν τὸν καθαρμόν. Αὐτὴ ὅμως εἶναι πολὺ ἀνόητος σκέψις. Διότι δὲν τὸν ἐκαθάρισεν ἔτσι, ὥστε να εἶναι ὑπὸ ἀμφισβήτησιν ὁ καθαρμός, ἀλλὰ τὸν διατάσσει να μὴ τὸ εἰπῇ εἰς οὐδένα, διδάσκων ἔτσι τὴν ἀποφυγὴν τῆς ὑπερηφανείας καὶ τῆς φιλοδοξίας. Μολονότι, βέβαια, ἐγνώριζεν ὅτι δὲν θὰ ὑπακούσῃ ὁ λεπρός, ἀλλὰ θὰ διακηρύξῃ τὸν εὐεργέτην, ἐν τούτοις ὅμως πράττει αὐτὸ ποῦ ἔπρεπε.

Πῶς, λοιπόν, θὰ εἰπῇ κάποιος, εἰς ἄλλην περίπτωσιν διατάσσει να διακηρύττουν τὸ θαῦμα; Δὲν συγκρούεται μὲ τὸν ἑαυτὸν του, οὔτε ἀντιτίθεται, ἀλλὰ μᾶς διδάσκει να εἴμεθα εὐγνώμονες. Διότι οὔτε εἰς τὰς περιπτώσεις ἐκείνας διέταξε διὰ να διακηρύσσουν τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ διὰ να δοξασθῇ ὁ Θεός¹⁰. Ἔτσι διὰ μὲν τοῦ λεπροῦ τούτου μᾶς προετοιμάζει να εἴμεθα ταπεινόφρονες καὶ χωρὶς ματαιοδοξίαν, διὰ δὲ τοῦ ἄλλου λεπροῦ να εὐχαριστοῦμεν καὶ να εἴμεθα εὐγνώμονες πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἀκόμη μᾶς προτρέπει να δοξάζωμεν τὸν Κύριον πάντοτε καὶ διὰ ὁποιοδήποτε γεγονός. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἱ ἄνθρωποι ὅταν μὲν εἶναι ἀσθενεῖς ἐνθυμοῦνται τὸν Θεόν, ὅταν δὲ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν γίνονται πρὸς ἀδιάφοροι, διὰ να μᾶς προτρέψῃ να προσευχώμεθα εἰς τὸν Κύριον ἀδιακόπως

γίνονται, κελύων διηνεκῶς καὶ νοσοῦντας καὶ ὑγιαίνοντας προσέχειν τῷ Δεσπότῃ, φησί· «Δὸς δόξαν τῷ Θεῷ».

Τίνος δὲ ἔνεκεν καὶ δεῖξαι ἑαυτὸν ἐκέλευσε τῷ ἱερεῖ, καὶ δῶρον προσενεγκεῖν; Πάλιν τὸν νόμον ἐνιαῦθα ἀναπλη-
5 ρῶν. Οὐδὲ γὰρ πανταχοῦ αὐτὸν παρέλκει, οὐδὲ πανταχοῦ ἐφύλαττεν· ἀλλὰ ποτὲ μὲν τοῦτο ἐποίει, ποτὲ δὲ ἐκείνο· τού-
τω μὲν τῇ μελλούσῃ φιλοσοφίᾳ προοδοποιῶν, ἐκείνῳ δὲ τὴν ἀναίσχυντον τῶν Ἰουδαίων ἰέως κατέχων γλῶτταν καὶ συγ-
καταβαίνων αὐτῶν τῇ ἀσθενείᾳ.

10 Καὶ τί θαυμάζεις, εἶγε ἐν προοιμίῳ αὐτὸς τοῦτο ἐ-
ποίησεν, ὅπου γε καὶ οἱ ἀπόστολοι μετὰ τὸ κελουσθῆναι εἰς
τὰ ἔθνη ἀπελθεῖν καὶ τὰς θύρας ἀνοιγῆναι τῆς κατὰ τὴν
οἰκουμένην διδασκαλίας καὶ τὸν νόμον ἐγκλεισθῆναι καὶ
ἀνανεωθῆναι τὰ προσιάγματα καὶ τὰ παλαιὰ ἀναπαύσασθαι
15 ἅπαντα, φαίνονται ποτὲ μὲν τηροῦντες τὸν νόμον, ποτὲ δὲ
αὐτὸν παραιρέχοντες; Καὶ τί τοῦτο, φησί, πρὸς τὴν τοῦ νό-
μου συντελεῖ φυλακὴν, τὸ εἰπεῖν, «Δεῖξον σεαυτὸν τῷ ἱερεῖ»;
Οὐ τὸ τυχόν. Καὶ γὰρ νόμος ἦν παλαιός, τὸν λεπρὸν κα-
θαρθέντα μὴ ἑαυτῷ τὴν δοκιμασίαν ἐπιτρέπειν τοῦ καθαρι-
20 σμοῦ, ἀλλὰ φαίνεσθαι τῷ ἱερεῖ καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς τοῖς
ἐκείνου παρέχειν τὴν ἀπόδειξιν καὶ ἀπὸ τῆς ψήφου ταύτης
ἐγκρίνεσθαι τοῖς καθαροῖς. Εἰ γὰρ μὴ εἶπεν ὁ ἱερεὺς, ὅτι
κεκάθαρται ὁ λεπρός, εἴ μετὰ τῶν ἀκαθάρτων ἔμενεν ἔξω
τῆς παρεμβολῆς. Διὸ φησι, «Δεῖξον σεαυτὸν τῷ ἱερεῖ καὶ
25 προσένεγκε τὸ δῶρον, ὃ προσέταξε Μωϋσῆς». Οὐκ εἶπεν,
ὃ προσιάσσω ἐγώ· ἀλλὰ ἰέως παραπέμπει τῷ νόμῳ, παν-
ταχόθεν ἀπορράπτων αὐτῶν τὰ σιόματα. Ἴνα γὰρ μὴ λέγω-
σιν, ὅτι τῶν ἱερέων τὴν δόξαν ἤρπασε, τὸ μὲν ἔργον αὐτὸς

καὶ ὅταν εἴμεθα ἀσθενεῖς καὶ ὅταν ὑγιαίνωμεν, λέγει· «Δῶσε δόξαν εἰς τὸν Θεόν».

Διὰ ποῖον ὅμως λόγον διέταξε καὶ νὰ δείξη τὸν ἑαυτὸν τοῦ εἰς τὸν ἱερέα καὶ νὰ προσφέρῃ τὸ δῶρον; Εἰς τὴν περίπτωση ἀυτὴν ἐφαρμόζει πάλιν τὸν νόμον. Διότι οὔτε τὸν κατήργει πάντοτε, οὔτε τὸν ἐφήρμοξε παντοῦ, ἀλλ' ἄλλοτε μὲν ἔπραττε τὸ πρῶτον, ἄλλοτε δὲ τὸ δεύτερον. Μὲ τὴν μὴ ἐφαρμογὴν τοῦ προετοίμαζε τὴν μελλοντικὴν γνῶσιν τῆς ἀληθείας, ἐνῶ μὲ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ἔθετε φραγμὸν εἰς τὴν ἀδιάντροπον γλῶσσαν τῶν Ἰουδαίων καὶ ἐδείκνυεν ἐπιείκειαν εἰς τὴν πνευματικὴν ἀδυναμίαν των.

Καὶ διατί ἀπορεῖς ἐὰν ὁ Κύριος ἔπραξεν αὐτὸ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἀποστολῆς του, καθ' ἣν στιγμὴν, βέβαια, καὶ οἱ ἀπόστολοι μετὰ τὴν ἐντολὴν ποῦ ἔλαβαν νὰ ἀπέλθουν εἰς τὰ ἔθνη καὶ νὰ ἀνοίξουν τὰς θύρας τῆς διδασκαλίας εἰς τὴν οἰκουμένην καὶ νὰ περιορίσουν τὸν νόμον καὶ νὰ ἀνανεώσου τὰ παραγγέλματα καὶ νὰ ἀτονίσουν ὅλα τὰ παλαιά, φαίνονται ἄλλοτε μὲν νὰ τηροῦν τὸν νόμον, ἄλλοτε δὲ νὰ τὸν παραβλέπουν; Καὶ κατὰ πόσον, θὰ ἠρώτα κανεῖς, αὐτὸ συντελεῖ εἰς τὴν φύλαξιν τοῦ νόμου, τὸ ὅτι εἶπε δηλαδὴ «Δεῖξε τὸν ἑαυτὸν σου εἰς τὸν ἱερέα»; Συντελεῖ, φυσικά, ὄχι ὀλίγον. Καθόσον ὑπῆρχε παλαιὸς νόμος¹¹, ἐφ' ὅσον ὁ λεπρὸς ἤθελε καθαρισθῆ νὰ μὴ ἐμπιστεύεται εἰς τὸν ἑαυτὸν τοῦ τὴν δοκιμασίαν τοῦ καθαρισμοῦ, ἀλλὰ νὰ παρουσιάζεται εἰς τὸν ἱερέα καὶ νὰ παρουσιάζῃ εἰς τὰ μάτια αὐτοῦ τὴν ἀπόδειξιν, καὶ νὰ ἐγκρίνεται ἢ εἰσοδός του εἰς τοὺς καθαρὸς μὲ τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ. Διότι ἐὰν δὲν ἔλεγεν ὁ ἱερεὺς, ὅτι ἔχει καθαρισθῆ ὁ λεπρὸς, ἔμενεν ἀκόμη μαζὶ μὲ τοὺς ἀκαθάρτους ἔξω ἀπὸ τὸν χῶρον τῶν καθαρῶν. Διὰ τοῦτο λέγει «Δεῖξε τὸν ἑαυτὸν σου εἰς τὸν ἱερέα καὶ πρόσφερε τὸ δῶρον ποῦ διέταξεν ὁ Μωϋσῆς». Δὲν εἶπεν 'Αὐτὸ ποῦ διατάσσω ἐγώ', ἀλλ' ἀκόμη παραπέμπει εἰς τὸν νόμον, κλείων ἀπὸ παντοῦ τὰ στόματα αὐτῶν. Διότι διὰ νὰ μὴ λέγουν ὅτι ἤρπασε τὴν δόξαν τῶν ἱερέων, τὴν μὲν πρᾶξιν

ἐπλήρωσε, τὴν δὲ δοκιμασίαν ἐκείνοις ἐπέτρεψε καὶ κριτὰς αὐτοὺς ἐκάθισε τῶν οἰκείων θαυμάτων. Τοσοῦτον γὰρ ἀπέχω μάχεσθαι, φησί, ἢ Μωϋσῆ ἢ τοῖς ἱερεῦσιν, ὅτι καὶ τοὺς παρ' ἐμοῦ εὐεργετηθέντας εἰς τὸ πείθεσθαι ἐκείνοις ἐνάγω.

5 3. Τί δέ ἐστιν, «Εἰς μαρτύριον αὐτοῖς»; Εἰς ἔλεγχον, εἰς ἀπόδειξιν, εἰς κατηγορίαν, εἰς ἀγνωμονῶσιν. Ἐπειδὴ γὰρ ἔλεγον, ὡς πλάνον καὶ ἀπαιεῶνα διώκομεν, ὡς ἀντίθεον καὶ παράνομον· σὺ μοι μαρτυρήσεις, φησί, κατ' ἐκείνον τὸν καιρὸν, ὅτι οὐ παράνομος ἐγώ. Καὶ γὰρ θεραπεύσας σε

10 παραπέμπω τῷ νόμῳ καὶ τῇ τῶν ἱερέων δοκιμασίᾳ· ὅπερ τιμῶντος ἦν τὸν νόμον καὶ θαυμάζοντος τὸν Μωϋσέα καὶ οὐκ ἐναντιουμένου τοῖς παλαιοῖς δόγμασιν. Εἰ δὲ μηδὲν ἔμελλον κερδαίνειν, κἀντεῦθεν μάλιστα τὴν πρὸς τὸν νόμον αὐτοῦ καταμαθεῖν ἐστὶ τιμὴν, ὅτι καὶ προειδῶς οὐδὲν καρ-

15 πωσομένους, τὰ αὐτοῦ πάντα ἐπλήρου. Καὶ γὰρ προήδει τοῦτο αὐτὸ καὶ προεῖπεν. Οὐδὲ γὰρ εἶπεν, εἰς διόρθωσιν αὐτῶν, οὐδὲ εἰς διδασκαλίαν· ἀλλ', «Εἰς μαρτύριον αὐτοῖς», τοῦτέστιν, εἰς κατηγορίαν καὶ εἰς ἔλεγχον καὶ εἰς μαρτυρίαν, ὅτι τὰ παρ' ἐμοῦ πάντα γέγονε· καὶ προειδῶς ἀδιορθώ-

20 τούς μένοντας, οὐδὲ οὕτως ἐνέλιπον ἅπερ ποιῆσαι ἐχρῆν· ἐκείνοι δὲ τὴν οἰκείαν ἔμενον διατηροῦντες κακίαν. Τοῦτο γοῦν καὶ ἀλλαχοῦ φησι «Κηρυχθήσεται τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ εἰς μαρτύριον πᾶσι τοῖς ἔθνεσι καὶ τότε ἤξει τὸ τέλος»· τοῖς ἔθνεσι, τοῖς οὐχ ὑπακούουσι, τοῖς οὐ

25 πειθομένοις. Ἴνα γὰρ μή τις λέγῃ, καὶ τίνας ἔνεκεν πᾶσι κηρύττεις, εἰ μὴ πάντες μέλλουσι πείθεσθαι; Ἴνα τὰ ἔμαν-

12. Δηλαδή ὁ μωσαϊκὸς νόμος.

13. Ματθ. 24, 14.

τὴν ἔκαμεν αὐτός, τὴν ἐξέτασιν ὅμως τὴν ἄφησεν εἰς τοὺς ἱερεῖς καὶ κατέστησεν αὐτοὺς κριτὰς τῶν ἰδικῶν του θαυμάτων. Διότι, λέγει, τόσον πολὺ ἀποφεύγω νὰ μάχωμαι μὲ τὸν Μωϋσῆν¹² ἢ τοὺς ἱερεῖς, ὥστε καὶ αὐτοὺς ποὺ εὐηργετήθησαν ἀπὸ ἐμὲ νὰ τοὺς στέλλω εἰς αὐτοὺς πρὸς ἐπιβεβαίωσιν τῆς θεραπείας των.

3. Τί σημαίνει ὅμως «εἰς μαρτύριον αὐτοῖς»; Σημαίνει διὰ νὰ εἶναι ἔλεγχος, ἀπόδειξις καὶ κατηγορία δι' αὐτούς, ἐὰν εἶναι δύσπιστοι. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἔλεγαν ὅτι τὸν διώκομεν ἐπειδὴ εἶναι πλάνος καὶ ἀπατεῶν, ἐπειδὴ εἶναι ἐναντίος πρὸς τὸν Θεὸν καὶ παράνομος, οὐ θὰ μαρτυρήσης, λέγει, διὰ μὲ κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν, ὅτι ἐγὼ δὲν ἤμουν παράνομος. Καθόσον ἀφοῦ σὲ ἐθεράπευσα σὲ παραπέμπω εἰς τὸν νόμον καὶ διὰ νὰ σὲ ἐξετάσουν οἱ ἱερεῖς· πρᾶγμα ποὺ σημαίνει ὅτι ἐτίμα τὸν νόμον καὶ ἐθαύμαζε τὸν Μωϋσῆν καὶ ὅτι δὲν ἦτο ἀντίθετος πρὸς τὰ παλαιὰ δόγματα. Ἄν καὶ δὲν ἐπρόκειτο ἐξ αὐτοῦ νὰ ὠφεληθοῦν καθόλου οἱ ἱερεῖς, παρὰ ταῦτα καὶ ἀπ' αὐτὴν τὴν ἐνέργειάν του εἶναι δυνατὸν νὰ γνωρίσης τὸν σεβασμὸν αὐτοῦ πρὸς τὸν νόμον, διότι μολονότι προεγνώριζεν ὅτι δὲν θὰ κερδίσουν αὐτοὶ τίποτε, ἐφήρμοζεν ὅλας τὰς ἐντολάς αὐτοῦ. Καθόσον προεγνώριζεν αὐτὸ τὸ πρᾶγμα καὶ τὸ προεῖπεν. Διότι δὲν εἶπε, διὰ νὰ διορθωθοῦν αὐτοὶ ἢ διὰ νὰ διδαχθοῦν, ἀλλὰ «εἰς μαρτύριον αὐτοῖς», δηλαδὴ διὰ νὰ εἶναι κατηγορία καὶ ἔλεγχος καὶ μαρτυρία ὅτι ἔγιναν ὅλα ἀπὸ ἐμέ. Καὶ μολονότι προεγνώριζα ὅτι θὰ παραμείνουν ἀδιόρθωτοι, δὲν παρέλειψα καὶ πάλι νὰ πράξω ὅσα ἔπρεπε νὰ πράξω. Ἐκεῖνοι ὅμως ἔμεναν σταθεροὶ εἰς τὴν κακίαν των. Αὐτὸ λοιπὸν λέγει καὶ εἰς ἄλλο σημεῖον· «Θὰ κηρυχθῆ αὐτὸ τὸ Εὐαγγέλιον εἰς ὅλον τὸν κόσμον πρὸς μαρτυρίαν δι' ὅλα τὰ ἔθνη, καὶ τότε θὰ ἔλθῃ τὸ τέλος»¹³ διὰ τὰ ἔθνη, δι' αὐτοὺς ποὺ δὲν ὑπακούουν, δι' αὐτοὺς ποὺ δὲν πιστεύουν. Διότι διὰ νὰ μὴ λέγη κανεὶς· Ἄλλοτι καὶ διὰ ποῖον λόγον κηρύσσεις τότε εἰς ὅλους, ἐὰν πρόκειται νὰ μὴ πιστεύσουν ὅλοι'; Διὰ νὰ γίνῃ φανερὸν ὅτι ἐγὼ ἔκανα ὅτι

ιοῦ πάντα φανῶ πεποιηκῶς καὶ μηδεὶς ἔχη μετὰ ταῦτα ἐγκαλεῖν, ὡς οὐκ ἀκηκοῶς. Καταμαρτυρήσει γὰρ αὐτῶν αὐτὴ ἢ κήρυξις καὶ οὐκ ἂν ἔχοιεν μετὰ ταῦτα εἰπεῖν, ὅτι οὐκ ἠκούσαμεν· πρὸς γὰρ τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης ὁ λόγος
5 ἐξέβη τῆς εὐσεβείας.

Ταῦτα οὖν ἐννοοῦντες καὶ ἡμεῖς, τὰ παρ' ἑαυτῶν ἅπαντα πληρῶμεν εἰς τοὺς πλησίον καὶ τῷ Θεῷ διαπαντὸς εὐχαριστοῦμεν. Καὶ γὰρ ἄτοπον, ἔργῳ τῆς εὐεργεσίας αὐτοῦ καθ' ἑκάστην ἀπολαύοντις τὴν ἡμέραν, μηδὲ λόγῳ χάριν
10 ὁμολογεῖν, καὶ ταῦτα τῆς ὁμολογίας πάλιν ἡμῖν τὴν ὠφέλειαν φερούσης. Οὐδὲ γὰρ αὐτὸς δεῖται τῶν ἡμετέρων τινός, ἀλλ' ἡμεῖς δεόμεθα τῶν ἐκείνου ἀπάντων. Καὶ γὰρ ἡ εὐχαριστία ἐκείνῳ μὲν οὐδὲν προστίθῃσιν, ἡμᾶς δὲ οἰκειοτέρους αὐτῷ κατασκευάζει. Εἰ γὰρ ἀνθρώπων εἰς μνή-
15 μην λαβόντες εὐεργεσίας, θερμαινόμεθα μειζρόνως τῷ φίλτρῳ πολλῶ μᾶλλον τοῦ Δεσπότου μεμνημένοι διηνεκῶς τῶν κατορθωμάτων τῶν εἰς ἡμᾶς, σπουδαιότεροι πρὸς τὰς ἐντολάς τὰς ἐκείνου ἐσόμεθα. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν «Εὐχάριστοι γίνεσθε». Φυλακὴ γὰρ εὐεργεσίας ἀ-
20 ρίστη ἢ τῆς εὐεργεσίας μνήμη, καὶ διηνεκῆς εὐχαριστία. Διὰ δὴ τοῦτο καὶ τὰ φοικῶδη μυστήρια καὶ πολλῆς γέμοντα τῆς σωτηρίας, τὰ καθ' ἑκάστην τελούμενα σύναξιν, εὐχαριστία καλεῖται, ὅτι πολλῶν ἐστὶν εὐεργειημάτων ἀνάμνησις, καὶ τὸ κεφάλαιον τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας ἐνδείκνυται
25 καὶ διὰ πάντων παρασκευάζει εὐχαριστεῖν. Εἰ γὰρ τὸ γεννηθῆναι ἐκ Παρθένου θαῦμα μέγα καὶ ἐκπλητιόμενος ὁ εὐαγγελιστῆς ἔλεγε, «Τοῦτο δὲ ὄλον γέγονε»· τὸ καὶ σφαγῆναι ποῦ θήσομεν; εἰπέ μοι. Εἰ γὰρ τὸ γεννηθῆναι «Τοῦτο ὄλον» καλεῖται, τὸ σιαυρωθῆναι καὶ τὸ αἷμα ἐκχεῖν καὶ τὸ ἑαυ-

14. Ψαλμ. 18, 5.

15. Κολ. 3, 15.

16. Ματθ. 1, 22.

ἔπρεπε νὰ κάνω καὶ νὰ μὴ ἡμπορῆ κανεὶς εἰς τὸ μέλλον νὰ μὲ κατηγορήσῃ ὅτι δὲν τὰ ἤκουσε. Διότι θὰ τοὺς κατηγορήσῃ τὸ ἴδιο τὸ κήρυγμα καὶ δὲν θὰ ἡμποροῦν ἐν συνεχείᾳ νὰ εἰποῦν, ὅτι 'δὲν ἠκούσαμεν'. διότι μέχρι τὸ τέλος τῆς οἰκουμένης ἔφθασεν ὁ λόγος τῆς εὐσεβείας¹⁴.

Ἔχοντες, λοιπόν, αὐτὰ ὑπ' ὄψιν καὶ ἡμεῖς ἄς πράττωμεν ὅλας τὰς ὑποχρεώσεις μας πρὸς τοὺς πλησίον καὶ ἄς εὐχαριστοῦμεν συνεχῶς τὸν Θεόν. Διότι θὰ ἦτο παράλογον, ἐνῶ ἀπολαμβάνομεν καθημερινῶς τὴν εὐεργεσίαν αὐτοῦ ἐμπράκτως, νὰ μὴ τὸν εὐγνωμονοῦμεν ἔστω καὶ μὲ τὸν λόγον, καὶ μάλιστα ὅταν ἔχωμεν ὠφέλειαν καὶ πάλιν ἀπ' αὐτὴν τὴν ὁμολογίαν. Διότι ὁ Θεὸς δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ τίποτε ἰδικόν μας, ἐνῶ ἡμεῖς ἔχομεν ἀνάγκην ἀπὸ ὅλα τὰ ἰδικὰ του. Καθόσον ἡ εὐχαριστία δὲν προσθέτει εἰς αὐτὸν τίποτε, ἡμᾶς ὅμως μᾶς κάμει περισσότερο ἰδικούς του. Διότι ἐὰν ἐνθυμούμενοι τὰς εὐεργεσίας ποὺ μᾶς ἔκαναν οἱ ἄνθρωποι γίνεται ὑπερβολικὰ θερμὴ ἢ ἀγάπη μας δι' αὐτούς, πολὺ περισσότερο ἐνθυμούμενοι συνεχῶς τὰ ὅσα συνέβησαν εἰς ἡμᾶς ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, θὰ γίνωμεν πιὸ πρόθυμοι εἰς τὸ νὰ ἐκτελοῦμεν τὰς ἐντολάς του. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «Νὰ γίνεσθε εὐγνώμονες»¹⁵. Διότι ὁ πιὸ ἄριστος φύλαξ τῆς εὐεργεσίας εἶναι ἡ ἀνάμνησις τῆς εὐεργεσίας καὶ ἡ συνεχὴς εὐχαριστία. Διὰ τοῦτο, βέβαια, καὶ τὰ προκαλοῦντα φρίκην μυστήρια, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐν ἀφθονίᾳ προσφέρεται ἡ σωτηρία καὶ ποὺ τελοῦνται εἰς κάθε σύναξιν, ὀνομάζονται Εὐχαριστία, διότι ἀποτελεῖ ἀνάμνησιν πολλῶν εὐεργεσιῶν καὶ δείχνει τὸ ἀποκορύφωμα τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ δι' ἡμᾶς καὶ γενικὰ μᾶς προετοιμάζει ἀπὸ κάθε ἄποψιν νὰ εὐχαριστοῦμεν τὸν Θεόν. Διότι ἐὰν τὸ νὰ γεννηθῆ ὁ Κύριος ἀπὸ τὴν Παρθένον ἦτο μέγα θαῦμα καὶ ἔλεγεν ὁ εὐαγγελιστὴς καταλαμβανόμενος ἀπὸ ἐκπληξιν, «ὄλον δὲ αὐτὸ τὸ θαῦμα ἔγινε»¹⁶, τὸ γεγονός ὅτι ἐθυσιάσθη, εἶπέ μου, πῶς νὰ τὸ χαρακτηρήσωμεν; Διότι ἐὰν τὸ ὅτι ἐγεννήθη ὀνομάζεται «τοῦτο ὄλον», τὸ ὅτι ἐσταυρώθη

τὸν δοῦναι ἡμῖν εἰς ἐστίασιν καὶ εὐωχίαν πνευματικὴν, τί ἂν κληθεῖη;

Εὐχαριστοῦμεν τοίνυν αὐτῷ διηνεκῶς καὶ ρημάτων καὶ ἔργων τῶν ἡμετέρων προηγείσθω τοῦτο. Εὐχαριστοῦμεν
 5 δὲ μὴ ὑπὲρ τῶν οἰκείων μόνων, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν ἀλλοτριῶν ἀγαθῶν· οὕτω γὰρ καὶ τὴν βασκανίαν ἀνελεῖν δυνησόμεθα, καὶ τὴν ἀγάπην ἐπισημῶς καὶ γνησιωτέραν ποιῆσαι. Οὐδὲ γὰρ δυνησθήσεται βασκανῆσαι λοιπὸν ἐκεῖνοις, ὑπὲρ ὧν εὐχαριστεῖς τῷ Δεσπότῃ. Διὸ δὴ καὶ ὁ ἱερεὺς ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης, ὑπὲρ τῶν προτέρων, ὑπὲρ τῶν νῦν, ὑπὲρ τῶν
 10 γεννηθέντων ἔμπροσθεν, ὑπὲρ τῶν μετὰ ταῦτα ἐσομένων εἰς ἡμᾶς εὐχαριστεῖν κελεύει, τῆς θυσίας προκειμένης ἐκείνης. Τοῦτο γὰρ ἡμᾶς καὶ τῆς γῆς ἀπαλλάττει καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν μεταίδησι καὶ ἀγγέλους ἐξ ἀνθρώπων ποιεῖ. Καὶ
 15 γὰρ καὶ ἐκεῖνοι χορὸν σιτησάμενοι, ὑπὲρ τῶν εἰς ἡμᾶς ἀγαθῶν εὐχαριστοῦσι τῷ Θεῷ, λέγοντες· «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία». Καὶ τί πρὸς ἡμᾶς τοὺς οὐκ ἐπὶ γῆς, οὐδὲ ἀνθρώπους; Μάλιστα μὲν οὖν πρὸς ἡμᾶς· οὕτω γὰρ ἐπαιδεύθημεν τοὺς συνδούλους φιλεῖν, ὡς καὶ τὰ ἐκείνων ἀγαθὰ ἡμέτερα εἶναι νομίζειν.
 20

4. Διὸ καὶ Παῦλος πανταχοῦ τῶν ἐπιστολῶν ὑπὲρ τῶν τῆς οἰκουμένης εὐχαριστεῖ κατορθωμάτων. Καὶ ἡμεῖς τοίνυν ὑπὲρ τῶν οἰκείων καὶ ὑπὲρ τῶν ἀλλοτριῶν καὶ ὑπὲρ μικρῶν καὶ ὑπὲρ μεγάλων διηνεκῶς εὐχαριστοῦμεν. Καὶ ἂν γὰρ
 25 μικρὸν ἢ τὸ δοθέν, μέγα γίνεται τῷ παρὰ τοῦ Θεοῦ δεδούσθαι· μᾶλλον δὲ οὐδὲν μικρὸν τῶν παρ' ἐκείνου, οὐ τῷ παρ'

καὶ ἔχυσε τὸ αἷμά του καὶ ἔδωσεν εἰς ἡμᾶς τὸν ἑαυτὸν του διὰ πνευματικὴν τροφήν καὶ εὐωχίαν, πῶς θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὀνομασθῆ;

Ἄς εὐχαριστοῦμεν λοιπὸν τὸν Θεὸν συνεχῶς καὶ ἃς προηγῆται αὐτὴ ἡ εὐχαριστία ἀπὸ κάθε λόγον καὶ πράξιν μας. Νὰ τὸν εὐχαριστοῦμεν δὲ ὄχι μόνον διὰ τὰ ἰδικά μας, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ ξένα ἀγαθὰ· διότι ἔτσι θὰ ἠμπορέσωμεν καὶ τὸν φθόνον νὰ ἐκρριζώσωμεν καὶ νὰ συσφίξωμεν τὴν ἀγάπην καὶ νὰ τὴν κάμωμεν περισσότερο εἰλικρινῆ. Διότι δὲν θὰ ἠμπορέσης εἰς τὸ ἐξῆς νὰ φθονήσης ἐκείνους διὰ τοὺς ὁποίους εὐχαριστεῖς τὸν Θεόν. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς καὶ ὁ ἱερεὺς μᾶς προτρέπει, καθ' ἣν ὥραν τελεῖται ἡ θυσία ἐκείνη, νὰ εὐχαριστοῦμεν τὸν Θεὸν δι' ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην, δι' ὅσα προηγῆθησαν, διὰ τὰ παρόντα, δι' ὅσα συνέβησαν εἰς τὸ παρελθὸν καὶ διὰ τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν. Διότι αὐτὴ ἡ εὐχαριστία καὶ μᾶς ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὴν γῆν, καὶ μᾶς μεταφέρει εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ μᾶς μεταμορφώνει ἀπὸ ἀνθρώπους εἰς ἀγγέλους. Καθόσον καὶ ἐκεῖνοι στήνουν χορὸν καὶ εὐχαριστοῦν τὸν Θεὸν διὰ τὰ ἀγαθὰ ποὺ μᾶς ἐχάρισε, λέγοντες· «Ἄς εἶναι δοξασμένος ὁ ἐν ὑψίστοις Θεός, καὶ εἰς τὴν γῆν νὰ ὑπάρχη εἰρήνη, μεταξὺ δὲ τῶν ἀνθρώπων φιλαλληλία»¹⁷. Καὶ τί σχέσιν ἔχουν πρὸς ἡμᾶς οἱ μὴ κατοικοῦντες εἰς τὴν γῆν, οὔτε εἶναι ἄνθρωποι; Συνεπῶς ἀπευθύνεται κυρίως πρὸς ἡμᾶς. Διότι ἔτσι ἐδιδάχθημεν νὰ ἀγαπῶμεν τοὺς συνανθρώπους μας, ὥστε νὰ θεωροῦμεν ὡς ἰδικά μας καὶ τὰ ἀγαθὰ ἐκείνων.

4. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος εἰς πλεῖστα σημεῖα τῶν ἐπιστολῶν του εὐχαριστεῖ τὸν Θεὸν διὰ τὰ κατορθώματά του ἐπὶ ὀλοκλήρου τῆς οἰκουμένης. Καὶ ἡμεῖς λοιπὸν ἃς εὐχαριστοῦμεν συνεχῶς τὸν Θεὸν καὶ διὰ τὰ ἰδικά μας ἀγαθὰ καὶ διὰ τὰ ἀγαθὰ τῶν ξένων καὶ διὰ τὰ μικρὰ καὶ διὰ τὰ μεγάλα. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι μικρὸν αὐτὸ ποὺ μᾶς ἐδόθη, γίνεται μέγα διότι ἐδόθη ἀπὸ τὸν Θεόν· μᾶλλον δὲ τίποτε ἀπὸ αὐτὰ ποὺ δίδονται ἀπὸ

ἐκείνου μόνον παρέχεσθαι, ἀλλὰ καὶ αὐτῇ τῇ φύσει. Καὶ
 ἵνα τὰ ἄλλα πάντα παρῶ, ἃ τὴν ἄμμον νικᾷ τῷ πλήθει· τί
 ἴσον τῆς ὑπὲρ ἡμῶν γενομένης οἰκονομίας; Ὁ γὰρ ἦν αὐ-
 τῷ τιμιώτερον ἀπάντων, ὁ μονογενὴς παῖς, τοῦτον ἔδωκεν
 5 ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἐχθρῶν· καὶ οὐκ ἔδωκε μόνον, ἀλλὰ καὶ με-
 τὰ τὸ δοῦναι τράπεζαν ἡμῖν αὐτὸν παρέθηκε, πάντα αὐτὸς
 τὰ ὑπὲρ ἡμῶν ποιῶν, καὶ τὸ δοῦναι καὶ τὸ εὐχαριστοὺς ὑπὲρ
 τούτων ποιῆσαι. Ἐπειδὴ γὰρ ὡς τὰ πολλὰ ἀχάριστός ἐστιν ὁ
 ἄνθρωπος, πανταχοῦ αὐτὸς ἀναδέχεται καὶ κατασκευάζει τὰ
 10 ὑπὲρ ἡμῶν. Καὶ ὅπερ ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων ἐποίησεν, ἀπὸ
 τόπων καὶ χρόνων καὶ ἐσσιῶν ἀναμιμνήσκων αὐτοῦ τῶν
 εὐεργεσιῶν, τοῦτο καὶ ἐνιαῦθα εἰργάσαιο, ἀπὸ τοῦ τρόπου
 τῆς θυσίας εἰς διηνεκῆ τῆς ὑπὲρ τούτων εὐεργεσίας μνήμην
 ἡμᾶς ἐμβάλλων. Οὕτως οὐδεὶς ἐσπούδακε δοκίμους γενέ-
 15 σθαι καὶ μεγάλους καὶ διὰ πάντων εὐγνώμονας, ὡς ὁ ποιή-
 σας ἡμᾶς Θεός. Διὰ τοῦτο καὶ ἄκοντας ἡμᾶς εὐεργετεῖ πολ-
 λάκις καὶ ἀγνοοῦντας τὰ πλείονα. Εἰ δὲ θαυμάζεις τὸ εἰρη-
 μένον, οὐκ ἐπὶ τῶν τυχόντων τινός, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ μακαρίου
 Παύλου δείκνυμί σοι τοῦτο συμβᾶν. Καὶ γὰρ ὁ μακάριος
 20 ἐκεῖνος πολλὰ κινδυνεύων καὶ θλιβόμενος, πολλάκις παρε-
 κάλει τὸν Θεόν, ἀποσιῆναι αὐτοῦ τοὺς πειρασμούς· ἀλλ' ὅ-
 μως οὐ τῇ αἰτήσει αὐτοῦ, ἀλλὰ τῇ λυσιτελείᾳ προσεῖχεν ὁ
 Θεός· καὶ τοῦτο δεικνὺς ἔλεγεν· «Ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου·

τὸν Θεὸν δὲν εἶναι μικρὸν ὄχι μόνον ἐπειδὴ παρέχεται ἀπὸ αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ λόγῳ τῆς φύσεώς του. Καὶ διὰ νὰ παραλείψω ὅλα τὰ ἄλλα, πού εἶναι περισσότερα ὡς πρὸς τὸ πλῆθος καὶ ἀπὸ τὴν ἄμμον. Ποῖο πρᾶγμα ἠμπορεῖ νὰ ἐξισωθῇ μὲ τὴν οἰκονομίαν τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ ἡμῶν; Διότι αὐτὸ πού ἦτο δι' αὐτὸν τὸ πιὸ πολύτιμον ἀπὸ ὅλα, ὁ μονογενὴς Υἱὸς του δηλαδή; αὐτὸν ἔδωσεν ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἐχθρῶν του· καὶ ὄχι μόνον τὸν ἔδωσεν, ἀλλὰ καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὸ παρέθεσεν αὐτὸν εἰς ἡμᾶς ὡς εἰς τράπεζαν καὶ ἔτσι ἔπραξεν ὅλα πρὸς χάριν μας, καὶ μᾶς τὸν προσέφερε δηλαδή, καὶ ἠθέλησε νὰ μᾶς καταστήσῃ εὐγνώμονας δι' ὅλα αὐτά. Ἐπειδὴ, δηλαδή, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀχάριστος πάντοτε, ὁ ἴδιος ἀναλαμβάνει καὶ πράττει ὅ,τι εἶναι διὰ τὸ συμφέρον μας. Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς πού ἔκαμεν εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν Ἰουδαίων, ὑπενθυμίζων εἰς αὐτοὺς τὰς εὐεργεσίας του μέσῳ τοποθεσιῶν, ἐποχῶν καὶ ἐορτῶν, τὸ ἴδιο πράττει καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτῆν, μὲ τὸ νὰ μᾶς κἀνῃ νὰ τὸν εὐγνωμονοῦμεν συνεχῶς διὰ τὰς εὐεργεσίας του μὲ τὸν τρόπον πού τελεῖται ἡ θυσία του. Κανεῖς δὲν ἐφρόντισε τόσον πολὺ ὥστε νὰ γίνωμεν ἄξιοι καὶ μεγάλοι καὶ εὐγνώμονες μέσῳ ὅλων αὐτῶν, ὅσον ὁ Θεὸς πού μᾶς ἐδημιούργησε. Διὰ τοῦτο καὶ πολλὰς φορὰς μᾶς εὐεργετεῖ καὶ παρὰ τὴν θέλησίν μας καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζωμεν. Ἐὰν δὲ ἀπορῆς μὲ αὐτὸ πού λέγω, θὰ σοῦ ἀποδείξω ὅτι αὐτὸ συνέβη ὄχι εἰς κάποιον ἀπὸ τοὺς τυχαίους ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν μακάριον Παῦλον. Καθόσον ὁ μακάριος ἐκεῖνος ἐπειδὴ ἀντεμετώπιζε πολλοὺς κινδύνους καὶ ἐδοκίμαζε πολλὰς στενοχωρίας, πολλὰς φορὰς παρεκάλει τὸν Θεὸν νὰ τὸν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς πειρασμούς· ἀλλ' ὅμως ὁ Θεὸς δὲν ἐπρόσεχε τὴν παράκλησιν αὐτοῦ ἀλλὰ τὴν ὠφέλειάν του· καὶ δεικνύων αὐτὸ ἔλεγε· «Σοῦ εἶναι ἀρκετὴ ἡ χάρις μου· διότι ἡ δύναμίς μου ἀναδεικνύεται τελεία ὅταν ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀσθενής»¹⁸. Ὡστε πρὶν ἀποκα-

ἢ γὰρ δύναμεις μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται». Ὡστε πρὶν εἰπεῖν αὐτῷ τὴν αἰτίαν, ἄκοντα εὐεργετεῖ καὶ οὐκ εἰδότα.

Τί οὖν μέγα αἰτεῖ, ἀντὶ τῆς ισοσύτης κηδεμονίας εὐχαρίστους κελεύων εἶναι; Πειθώμεθα τοίνυν, καὶ πανταχοῦ
 5 τοῦτο διατηρῶμεν. Καὶ γὰρ τοὺς Ἰουδαίους οὐδὲν οὕτως ἀπώλεσεν, ὡς τὸ ἀχαρίστους εἶναι, καὶ τὰς πολλὰς καὶ ἐπαλλήλους ἐκείνας πληγὰς οὐδὲν ἕτερον ἢ τοῦτο ἐπήγαγε·
 μᾶλλον δὲ καὶ πρὸ τῶν πληγῶν τὴν ψυχὴν αὐτῶν τοῦτο ἀπώλεσε καὶ διέφθειρεν. «Ἀχαρίστου γὰρ ἐλπίς ὡς τέχνη
 10 χειμέριος», φησὶν· οὕτω ναρκᾶν καὶ νεκροῦσθαι τὴν ψυχὴν ποιεῖ, ὥσπερ ἐκείνη τὰ σώματα. Τοῦτο δὲ γίνεται ἐξ ἀπονοίας, καὶ τοῦ νομίζειν ἑαυτὸν ἄξιον εἶναι τινος. Ὁ δὲ συντριμμένος, οὐχ ὑπὲρ ἀγαθῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν ἐναντίων δοκούντων εἶναι, εὐχαριστίας εἴσεται τῷ Θεῷ,
 15 καὶ ὅσα ἂν πάθῃ, οὐδὲν ἠγήσεται ἀνάξιον πεπονθέναι.

Καὶ ἡμεῖς τοίνυν, ὅσῳ ἂν πρὸς ἀρετὴν ἐπιδῶμεν, τοσοῦτω μᾶλλον ἑαυτοὺς συντριβόμεν· ἐπεὶ καὶ τοῦτο μάλιστα ἀρετή. Ὡσπερ γὰρ ὅσῳ περ ἂν ὀξύτερον ἴδωμεν, τοσοῦτω μᾶλλον
 20 ὅσῳ ἂν ἐπιδῶμεν πρὸς ἀρετὴν, τοσοῦτω μᾶλλον παιδευόμεθα εἰδέναι τοῦ Θεοῦ τὸ μέσον τὸ πρὸς ἡμᾶς. Οὐ μικρὸν δὲ τοῦτο μέρος φιλοσοφίας, δυνηθῆναι συνιδεῖν τὴν ἀξίαν τὴν ἡμετέραν. Οὔτις γὰρ μάλιστα εἶσιν ὁ ἑαυτὸν εἰδώς, ὁ μηδὲν εἶναι ἑαυτὸν νομίζων. Διὰ δὲ τοῦτο καὶ ὁ Δαυὶδ
 25 καὶ ὁ Ἀβραάμ, ὅτε πρὸς τὴν ἄκραν ἀνέβησαν τῆς ἀρετῆς κορυφῆν, τότε μάλιστα τοῦτο κατώρθωσαν καὶ ὁ μὲν γῆν

λύψη εἰς αὐτὸν τὴν αἰτίαν τὸν εὐεργετεῖ χωρὶς τὴν θέλησίν του καὶ χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζῃ.

Τί μεγάλο λοιπὸν ζητεῖ, προτρέπων ἡμᾶς νὰ εἴμεθα εὐγνώμονες ἔναντι αὐτῆς τῆς τόσο μεγάλης κηδεμονίας του; Ἄς ὑπακούσωμεν λοιπὸν εἰς τὴν προσταγὴν του καὶ ἄς τὴν ἐφαρμόζωμεν πάντοτε εἰς τὴν ζωὴν μας. Καθόσον τοὺς Ἰουδαίους τίποτε δὲν τοὺς κατέστρεψε τόσο, ὅσον ἡ ἀχαριστία αὐτῶν, καὶ τὰς πολλὰς καὶ διαδοχικὰς ἐκείνας πληγὰς δὲν τὰς ἐπέφερε τίποτε ἄλλο, παρὰ ἡ ἀχαριστία των, μᾶλλον δὲ καὶ πρὶν ἀπὸ τὰς πληγὰς αὐτὴ διέφθειρε τὴν ψυχὴν αὐτῶν καὶ τὴν κατέστρεψε. «Διότι», λέγει, «ἡ ἐλπίς τοῦ ἀχαρίστου ὁμοιάζει μὲ χειμερινὴν πάχνην»¹⁹, ναρκώνει καὶ νεκρώνει τὴν ψυχὴν ἔτσι, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἐκείνη τὰ σώματα. Αὐτὸ δὲ συμβαίνει ἀπὸ ἐγωῖσμόν καὶ ἐπειδὴ θεωρεῖ κανεὶς τὸν ἑαυτόν του ὅτι εἶναι ἄξιός διὰ κάτι. Ὁ ταπεινόφρων ὅμως εὐχαριστεῖ τὸν Θεὸν ὄχι μόνον διὰ τὰ ἀγαθὰ ποὺ τοῦ δίδει, ἀλλὰ καὶ δι' ἐκεῖνα ποῦ θεωροῦνται κακά, καὶ ὅσα ἂν ἤθελε πάθει, δὲν θὰ νομίση διὰ κανένα ὅτι τὸ ἔπαθεν ἀναξίως.

Καὶ ἡμεῖς, λοιπόν, ὅσον περισσότερο θὰ προσδεύωμεν εἰς τὴν ἀρετὴν, τόσο περισσότερο ἄς ταπεινώνωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας· ἐπειδὴ αὐτὸ κατ' ἐξοχὴν εἶναι ἡ ἀρετὴ. Διότι ὅπως ἀκριβῶς, ὅσον πιὸ προσεκτικὰ παρατηρήσωμεν, τόσο περισσότερο διαπιστώνομεν τὴν ἀπόστασίν μας ἀπὸ τὸν οὐρανὸν, ἔτσι καὶ ὅσον πιὸ πολὺ ἐπιδιδόμεθα εἰς τὴν ἀρετὴν τόσο περισσότερο διαπιστώνομεν τὴν ἀπόστασιν ποὺ ὑπάρχει ἀνάμεσα εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς ἡμᾶς. Ἄλλ' ὅμως δὲν εἶναι μικρὰ ἀπόδειξις εὐσεβείας τὸ νὰ ἡμπορέσωμεν νὰ γνωρίσωμεν τὴν ἰδικὴν μας ἀξίαν. Διότι αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ γνωρίζει καλύτερα τὸν ἑαυτόν του, αὐτὸς ποὺ θεωρεῖ τὸν ἑαυτόν του ὅτι δὲν εἶναι τίποτε. Διὰ τοῦτο βεβαίως καὶ ὁ Δαυῖδ καὶ ὁ Ἀβραάμ, ὅταν ἀνέβησαν εἰς τὴν τελευταίαν κορυφὴν τῆς ἀρετῆς, τότε ἀκριβῶς τὸ ἐπέτυχαν αὐτό. Καὶ ὁ μὲν πρῶτος ὠνόμαζε τὸν ἑαυτόν του χῶμα

καὶ σποδόν, ὁ δὲ σκώληκα ἑαυτὸν ἐκάλει καὶ πάντες δὲ οἱ ἅγιοι ὁμοίως τούτους ἑαυτοὺς ταλανίζουσιν· ὡς ὁ γε πρὸς ἀλαζονείαν αἰρόμενος, ἐκεῖνός ἐστιν ὁ μάλιστα πάντων ἑαυτὸν ἀγνοῶν. Διὸ καὶ κατὰ τὴν κοινὴν συνήθειαν ἔθος
 5 ἡμῖν λέγειν περὶ τῶν ὑπερηφάνων· οὐκ οἶδεν ἑαυτὸν, ἀγνοεῖ ἑαυτὸν. Ὁ δὲ ἑαυτὸν ἀγνοῶν, τίνα γινώσεται; Ὡσπερ γὰρ ὁ ἑαυτὸν εἰδώς, ἅπαντα εἴσεται· οὕτως ὁ τοῦτο μὴ εἰδώς, οὐδὲ τὰ ἄλλα εἴσεται. Τοιοῦτος ἦν ἐκεῖνος ὁ λέγων· «Ἐπάνω τῶν οὐρανῶν θήσω τὸν θρόνον μου». Ἐπειδὴ γὰρ
 10 ἠγνόησεν ἑαυτὸν, καὶ τὰ ἄλλα πάντα ἠγνόησεν. Ἄλλ' οὐχ ὁ Παῦλος· ἀλλ' ἔκτρισμα ἑαυτὸν καὶ τῶν ἁγίων ἔσχατον ἐκάλει, καὶ οὐδὲ τῆς προσηγορίας ἄξιον ἑαυτὸν εἶναι ἐνόμιζε τῶν ἀποσιόλων, μετὰ τσαῦτα καὶ τηλικαῦτα κατορθώματα.

Τοῦτον τοῖνον ζηλώσωμεν καὶ μιμησώμεθα. Μιμησώ-
 15 μεθα δέ, ἂν τῆς γῆς καὶ τῶν ἐν τῇ γῇ ἀπαλλαγῶμεν πραγμάτων. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἀγνοεῖν ἑαυτὸν ποιεῖ, ὡς τὸ τοῖς βιωτικοῖς προσηλῶσθαι· οὐδὲν οὕτω πάλιν τοῖς βιωτικοῖς προσηλῶσθαι πράγμασι παρασκευάζει, ὡς τὸ ἀγνοεῖν ἑαυτὸν· ἀλλήλων γὰρ ταῦτα ἐξήρηται. Ὡσπερ γὰρ ὁ τῆς δό-
 20 ξης ἐρῶν τῆς ἕξωθεν, καὶ μεγάλα τὰ παρόντα ἠγούμενος, καὶ μυστήρια φιλονεικῆ, οὐ συγχωρεῖται ἑαυτὸν κατιδεῖν· οὕτως ὁ τούτων ὑπεροχῶν ραδίως ἑαυτὸν εἴσεται· ἑαυτὸν δὲ μαθῶν, ὁδῶ καὶ ἐπὶ τὰ ἄλλα πάντα βαδιεῖται μέρη τῆς ἀρετῆς.

20. Γεν. 18, 27.

21. Ψαλμ. 21, 7.

22. Ἦσ. 14, 13.

καὶ στάχτην²⁰, ὁ δὲ δεύτερος σκώληκα²¹. καὶ ὅλοι δὲ οἱ ἅγιοι καθ' ὅμοιον τρόπον μὲ αὐτὰς τὰς λέξεις ἐλεεινολογοῦν τοὺς ἑαυτοὺς των. Διότι, βέβαια, αὐτὸς ποὺ ὑπερηφανεύεται, ἐκεῖνος εἶναι περισσότερο ἀπὸ ὅλους ποὺ δὲν γνωρίζει τὸν ἑαυτόν του. Διὰ τοῦτο κατὰ τὴν κοινὴν συνήθειαν συνηθίζομεν νὰ λέγωμεν περὶ τῶν ὑπερηφάνων· 'Δὲν γνωρίζει τὸν ἑαυτόν του, ἀγνοεῖ τὸν ἑαυτόν του'. Αὐτὸς δὲ ποὺ ἀγνοεῖ τὸν ἑαυτόν του, ποῖον ἄλλον ἠμπορεῖ νὰ γνωρίσῃ; Διότι ὅπως ἀκριβῶς αὐτὸς ποὺ γνωρίζει τὸν ἑαυτόν του, θὰ ἠμπορέσῃ νὰ γνωρίσῃ ὅλα γενικῶς, ἔτσι καὶ αὐτὸς ποὺ δὲν γνωρίζει αὐτόν, οὔτε τὰ ἄλλα θὰ γνωρίσῃ. Τέτοιος ἦτο ἐκεῖνος ποὺ λέγει· «Ἐπάνω ἀπὸ τὸν οὐρανὸν θὰ τοποθετήσω τὸν θρόνον μου»²². Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν ἐγνώρισεν τὸν ἑαυτόν του, καὶ ὅλα τὰ ἄλλα δὲν τὰ ἐγνώρισεν. Ὁ Παῦλος ὅμως δὲν ἐφέρετο κατ' αὐτόν τὸν τρόπον, ἀλλὰ ὠνόμαζε τὸν ἑαυτόν του ἔκτρωμα καὶ τελευταῖον ἀπὸ τοὺς ἁγίους, καὶ δὲν ἐθεώρει τὸν ἑαυτόν ἄξιον νὰ φέρῃ τὸ ὄνομα τῶν ἀποστόλων καὶ μάλιστα μετὰ ἀπὸ τόσα καὶ τέτοιου εἶδους κατορθώματα.

Αὐτοῦ λοιπὸν ἄς γίνωμεν ζηλωταὶ καὶ ἄς τὸν μιμηθῶμεν. Θὰ τὸν μιμηθῶμεν δὲ ἐὰν ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὴν γῆν καὶ τὰ πράγματα τῆς γῆς. Διότι τίποτε δὲν κάνει τὸν ἄνθρωπον νὰ ἀγνοῇ τόσον τὸν ἑαυτόν του, ὅσον τὸ νὰ προσηλῶνεται εἰς τὰ βιωτικὰ πράγματα· καὶ τίποτε πάλιν δὲν τὸν κάνει νὰ προσηλῶνεται τόσον εἰς τὰ βιωτικὰ πράγματα, ὅσον τὸ νὰ ἀγνοῇ τὸν ἑαυτόν του· ἐπειδὴ αὐτὰ ἐξαρτῶνται τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο. Διότι ὅπως ἀκριβῶς αὐτὸς ποὺ ἀγαπᾷ ὑπερβολικὰ τὴν κοσμικὴν δόξαν καὶ θεωρεῖ μεγάλα τὰ παρόντα πράγματα δὲν ἠμπορεῖ νὰ κατανοήσῃ τὸν ἑαυτόν του καὶ ἂν ἀκόμη καταβάλλῃ μυρίας προσπαθείας, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ αὐτὸς ποὺ περιφρονεῖ τὰ ἐπίγεια πράγματα θὰ γνωρίσῃ εὐκόλα τὸν ἑαυτόν του· ὅταν δὲ γνωρίσῃ τὸν ἑαυτόν του τροχάδην θὰ προχωρήσῃ καὶ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα μέρη τῆς ἀρετῆς.

Ἴνα οὖν τὴν καλὴν ταύτην μάθωμεν ἐπισιτήμην, ἀπαλαγέγιτες τῶν ἐπικήρων ἀπάντων τῶν πολλὴν ἐν ἡμῖν ποιούντων τὴν φλόγα, καὶ μαθόντες ἑαυτῶν τὴν εὐτέλειαν, πᾶσαν ἐπιδειξώμεθα ταπεινοφροσύνην καὶ φιλοσοφίαν, ἵνα καὶ
δ τῶν παρόντων καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ δόξα, κράτις, τιμή, σὺν τῷ ἁγίῳ καὶ ἀγαθῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

Ὡστε λοιπὸν διὰ νὰ γνωρίσωμεν αὐτὴν τὴν καλὴν ἐπιστήμην, ἀφοῦ ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ ὅλα τὰ φθαρτὰ ποὺ ἐμβάλλουν μέσα μας μεγάλην φλόγαν, καὶ ἀφοῦ κατανοήσωμεν τὴν εὐτέλειαν αὐτῶν, ἃς ἐπιδείξωμεν ὅλην τὴν ταπεινοφροσύνην καὶ τὴν εὐσέβειάν μας, διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ τὰ παρόντα καὶ τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις καὶ ἡ τιμὴ εἰς τὸν Πατέρα μαζὶ μὲ τὸ ἅγιον καὶ ἀγαθὸν Πνεῦμα τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΚΣΤ΄

Ματθ. 8, 5 - 13

«Εἰσελθόντι δὲ αὐτῷ εἰς Καπερναοῦμ, προσῆλθεν αὐτῷ ἑκατόνταρχος, παρακαλῶν αὐτόν, καὶ λέγων· Κύριε, ὁ παῖς μου θέβληται ἐν τῇ οἰκίᾳ παραλυτικός, δεινῶς βασανιζόμενος».

1. Ὁ μὲν λεπρὸς καταβάντι ἀπὸ τοῦ ὄρους προσῆλθεν· ὁ δὲ ἑκατόνταρχος οὗτος εἰσελθόντι εἰς τὴν Καπερναοῦμ. Τίνος οὖν ἕνεκεν οὔτε οὗτος, οὔτε ἐκεῖνος εἰς τὸ ὄρος ἀνέ-
10 θησαν; Οὐ διὰ ραθυμίαν· καὶ γὰρ ἀμφοτέρων ἡ πίστις θερμὴ· ἀλλ' ὥστε μὴ ἐγκόψαι τὴν διδασκαλίαν. Προσελθὼν δὲ φησιν· «Ὁ παῖς μου θέβληται ἐν τῇ οἰκίᾳ παραλυτικός, δεινῶς βασανιζόμενος». Τινὲς μὲν οὖν φασιν, ὅτι ἀπολογούμενος καὶ τὴν αἰτίαν εἶρηκε, δι' ἣν αὐτόν οὐκ ἤγαγεν. Οὐ-
15 δὲ γὰρ δυνατὸν ἦν, φησί, παραλελυμένον καὶ βασανιζόμενον καὶ πρὸς ἐσχάτας ὄντια ἀναπνοᾶς φοράδην κομίζειν. Ὅτι γὰρ καὶ ἀποπνεῖν ἔμελλεν, ὁ Λουκᾶς φησιν, ὅτι καὶ «Ἐμελλε τελευτᾶν». Ἐγὼ δὲ τοῦ μεγάλῃν αὐτόν ἔχειν πίστιν τοῦτο σημεῖον εἶναί φημι, καὶ πολλῶ μείζονα τῶν διὰ τοῦ
20 σιέγους χαλασάντων. Ἐπειδὴ γὰρ ἤδει σαφῶς, ὅτι καὶ ἐπίταγμα ἀρκεῖ μόνον εἰς τὴν ἀνάστασιν τοῦ κειμένου, περιττὸν εἶναι ἐνόμισεν αὐτόν ἀγαγεῖν.

Τί οὖν ὁ Ἰησοῦς; Ὁ μηδαμοῦ πρότερον ἐποίησεν, ἐνταῦθα ποιεῖ. Πανταχοῦ γὰρ ἐπόμενος τῇ προαιρέσει τῶν
25 ἰκτευνόντων, ἐνταῦθα καὶ ἐπιπηδᾷ, καὶ οὐχὶ θεραπεῦσαι ἐπαγγέλλεται μόνον, ἀλλὰ καὶ παραγενέσθαι εἰς τὴν οἰκίαν. Ποιεῖ δὲ τοῦτο, ἵνα μάθωμεν τὴν ἀρετὴν τοῦ ἑκατοντάρχου. Εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἐπηγγείλατο, ἀλλ' εἶπεν, ὕπαγε, ἰαθήτω ὁ

1. Ἦτο ρωμαῖος ἀξιωματοῦχος.
2. Λουκᾶ 7, 2.
3. Πρὸβλ. Μαρκ. 2, 1-12.

ΟΜΙΛΙΑ ΚΣΤ΄

Ματθ. 8, 5 - 13

«Μόλις είσηλθεν εἰς τὴν Καπερναοῦμ προσῆλθεν εἰς αὐτὸν κάποιος ἑκατόνταρχος¹ παρακαλῶν αὐτὸν καὶ λέγων· Κύριε, ὁ δοῦλός μου εἶναι κατάκοιτος εἰς τὴν οἰκίαν μου ἀπὸ παράλυσιν καὶ ὑποφέρει πάρα πολὺ θαρειά».

1. Ὁ μὲν λεπρὸς προσῆλθεν εἰς τὸν Ἰησοῦν ὅταν κατέβη ἀπὸ τὸ ὄρος, ὁ δὲ ἑκατόνταρχος αὐτὸς μόλις είσηλθεν εἰς τὴν Καπερναοῦμ. Ἐξ αἰτίας ποίου πράγματος λοιπὸν οὔτε αὐτός, οὔτε ἐκεῖνος ἀνέβησαν εἰς τὸ ὄρος; Ὅχι ἀπὸ ὀκνηρίαν, καθόσον καὶ τῶν δύο ἡ πίστις ἦτο θερμή, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ διακόψουν τὴν διδασκαλίαν. Ἀφοῦ δὲ προσῆλθε λέγει· «ὁ δοῦλός μου εἶναι κατάκοιτος εἰς τὴν οἰκίαν μου πάσχων ἀπὸ παράλυσιν καὶ ὑποφέρει θαρειά». Μερικοὶ λοιπὸν λέγουν ὅτι διὰ νὰ δικαιολογηθῆ εἶπε καὶ τὴν αἰτίαν διὰ τὴν ὁποίαν δὲν ἔφερεν αὐτὸν μαζί του. Διότι δὲν ἦτο δυνατὸν, λέγουν, νὰ τὸν φέρῃ σηκωτόν, καθ' ἣν στιγμὴν ἦτο παράλυτος καὶ ἐβασανίζετο καὶ εὐρίσκετο εἰς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του. Τὸ ὅτι ἐπρόκειτο νὰ ἀποθάνῃ μᾶς τὸ λέγει ὁ Λουκᾶς διὰ τῶν λέξεων «ἐπρόκειτο νὰ ἀποθάνῃ»². Ἐγὼ ὅμως λέγω ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξις τῆς μεγάλης πίστεως ποὺ εἶχε καὶ ποὺ ἦτο πολὺ μεγαλυτέρα τῆς πίστεως ἐκείνων ποὺ κατέβασαν τὸν ἄλλον παραλυτικὸν μέσῳ τῆς χαλασμένης σκεπῆς³. Διότι ἐπειδὴ ἐγνώρισε πολὺ καλὰ ὅτι ἀρκεῖ καὶ μόνον πρόσταγμά του διὰ νὰ σηκωθῆ ὁ κατάκοιτος, ἐθεώρησεν ὅτι εἶναι περιττὸν νὰ τὸν μεταφέρῃ ἐκεῖ.

Τί ἔκανε λοιπὸν ὁ Ἰησοῦς; Αὐτὸ ποὺ δὲν ἔκανε πουθενὰ ἄλλοῦ προηγουμένως τὸ κάμνει ἐδῶ. Διότι πάντοτε ἠκολούθει τὴν παράκλησιν αὐτῶν ποὺ τὸν ἰκέτευαν, ἐδῶ ὅμως καὶ προχωρεῖ βιαστικὰ καὶ δὲν ὑπόσχεται μόνον νὰ τὸν θεραπεύσῃ, ἀλλὰ καὶ νὰ μεταβῆ εἰς τὴν οἰκίαν του. Τὸ πράττει δὲ αὐτὸ διὰ νὰ γνωρίσωμεν τὴν ἀρετὴν τοῦ ἑκατοντάρχου. Διότι ἐὰν δὲν ὑπέσχετο αὐτό, ἀλλ' ἔλεγε Ἰη-

παῖς σου οὐδὲν ἂν τούτων ἔγνωμεν. Τοῦτο γοῦν καὶ ἐπὶ
 τῆς Φοινικίσεως ἀπεναντίας ἐποίησε γυναικός. Ἐνταῦθα μὲν
 γὰρ μὴ καλούμενος εἰς τὴν οἰκίαν, αὐτεπάγγελτός φησιν
 ἥξειν, ἵνα μάθῃς τοῦ ἑκατοντάρχου τὴν πίστιν καὶ τὴν πολ-
 5 λὴν ταπεινοφροσύνην· ἐπὶ δὲ τῆς Φοινικίσεως καὶ ἀρνείται
 τὴν δόσιν, καὶ ἐπιμένουσαν ἐξαπορεῖ. Σοφός γὰρ ὢν καὶ
 εὐμήχανος ἰατρός, διὰ τῶν ἐναντίων τὰ ἐναντία κατασκευά-
 ζειν οἶδε. Καὶ ἐνταῦθα μὲν διὰ τῆς αὐτεπαγγέλτου παρου-
 σίας, ἐκεῖ δὲ διὰ τῆς ἐπιειταμένης ὑπερθέσεως καὶ παραι-
 10 τήσεως τὴν πίστιν ἐκκαλύπτει τῆς γυναικός. Οὕτω καὶ ἐπὶ
 τοῦ Ἀβραάμ ποιεῖ λέγων· «Οὐ μὴ κρύψω ἀπὸ τοῦ παιδός
 μου Ἀβραάμ»· ἵνα μάθῃς ἐκείνου τὴν φιλοστοργίαν, καὶ τὴν
 ὑπὲρ Σοδόμων πρόνοιαν. Καὶ ἐπὶ τοῦ Λῶι ἀρνοῦνται εἰσελ-
 θεῖν πρὸς αὐτὸν οἱ πεμφθέντες, ἵνα τοῦ δικαίου μάθῃς τῆς
 15 φιλοξενίας τὸ μέγεθος.

Τί οὖν ὁ ἑκατοντάρχος φησιν; «Οὐκ εἰμι ἱκανός, ἵνα
 μου ὑπὸ τὴν στέγην εἰσέλθῃς». Ἀκούσωμεν ὅσοι τὸν Χρι-
 στὸν μέλλομεν ὑποδέχεσθαι· δυνατὸν γὰρ αὐτὸν ὑποδέχεσθαι
 καὶ νῦν. Ἀκούσωμεν καὶ ζηλώσωμεν, καὶ μετὰ τισαύτης
 20 δεξώμεθα τῆς σπουδῆς· καὶ γὰρ διὰ πένητα ὑποδέξῃ πει-
 νῶντα καὶ γυμνόν, ἐκεῖνον ὑπεδέξω καὶ ἔθρεψας. «Ἄλλ' εἰ-
 πὲ λόγῳ μόνον, καὶ ἰαθήσεται ὁ παῖς μου». Ὅρα καὶ τοῦ-
 τον, ὥσπερ τὸν λεπρόν, τὴν προσήκουσαν περὶ αὐτοῦ δόξαν
 ἔχοντα. Οὐδὲ γὰρ οὗτος εἶπε, παρακάλεσον· οὐδὲ εἶπεν,
 25 εὗξαι καὶ ἰκέτευσον· ἀλλ' ἐπίταξον μόνον. Εἶτα δεδοικῶς
 μὴ μειριάζων ἐνανεύσῃ, φησί· «Καὶ γὰρ ἐγὼ ἄνθρωπός εἰμι
 ὑπὸ ἐξουσίαν, ἔχων ὑπ' ἑμαντὸν σιραιώτιας· καὶ λέγω τού-

4. Μάρκ. 7, 25-30.

5. Γεν. 18, 17.

6. Πρβλ. Γεν. 18, 23 ἔ.

7. Πρβλ. Γεν. 19, 1 ἔ.

γαινε, θὰ θεραπευθῆ ὁ δοῦλός σου', δὲν θὰ ἐγνωρίζαμεν τίποτε ἀπὸ αὐτά. Αὐτὸ βεβαίως ἔπραξε καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς Φοινικίσης γυναικὸς ποὺ ἐνήργησεν ὄλως ἀντιθέτως. Διότι ἐδῶ μὲν ἂν καὶ δὲν προσκαλεῖται εἰς τὴν οἰκίαν, λέγει μόνος του ὅτι θὰ μεταβῆ, διὰ νὰ πληροφορηθῆς τὴν πίστιν τοῦ ἑκατοντάρχου καὶ τὴν μεγάλην του ταπεινοφροσύνην· εἰς τὴν περίπτωσιν ὁμοίως τῆς Φοινικίσης καὶ ἀρνεῖται τὴν θεραπείαν καὶ ἀπορεῖ ποὺ ἐπιμένει⁴. Διότι ὡσὰν σοφὸς καὶ ἐπινοητικὸς ἰατρὸς ποὺ εἶναι, γνωρίζει νὰ πράττῃ τὰ ἀντίθετα ἀπὸ τὰ ἀντίθετα. Καὶ ἐδῶ μὲν μὲ τὴν αὐτεπάγγελτον παρουσίαν του, ἐκεῖ δὲ ἀποκαλύπτει τὴν πίστιν τῆς γυναικὸς μὲ τὴν παρατεταμένην ἐπιμονὴν καὶ ἔνθερμον παράκλησιν. Ἔτοι ἐνεργεῖ καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Ἀβραάμ λέγων, «Δὲν θὰ τὸ ἀποκρύψω ἀπὸ τὸν δοῦλόν μου Ἀβραάμ»⁵, διὰ νὰ πληροφορηθῆς τὴν φιλοστοργίαν ἐκείνου καὶ τὴν πρόνοιάν του ὑπὲρ τῶν Σοδόμων⁶. Καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Λῶτ οἱ ἀποσταλέντες ἀρνοῦνται νὰ εἰσέλθουν εἰς τὸν οἶκόν του, διὰ νὰ γνωρίσης τὸ μέγεθος τῆς φιλοξενίας τοῦ δικαίου ἐκείνου⁷.

Τί λέγει λοιπὸν ὁ ἑκατόνταρχος; «Δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ εἰσέλθῃς εἰς τὴν οἰκίαν μου». Ἄς τὸ ἀκούσωμεν ὅσοι πρόκειται νὰ ὑποδεχθῶμεν τὸν Χριστόν· διότι εἶναι δυνατὸν νὰ τὸν ὑποδεχθῶμεν καὶ σήμερα. Ἄς τὸ ἀκούσωμεν καὶ ἄς γίνωμεν ζηλωταὶ του καὶ ἄς τὸ δεχθῶμεν μὲ τὴν ἰδίαν πίστιν· καθόσον διὰν ὑποδέχεσαι πτωχὸν ποὺ πεινᾷ καὶ εἶναι γυμνός, εἶναι ὡσὰν νὰ ὑποδέχεσαι καὶ φιλοξενεῖς ἐκεῖνον. «Ἄλλ' εἶπε μόνον ἓνα λόγον καὶ θὰ θεραπευθῆ ὁ δοῦλός μου». Πρόσεξε ὅτι καὶ αὐτός, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ λεπρός, ἔχει τὴν ἀρμόζουσαν γνῶμην δι' αὐτόν. Διότι οὔτε αὐτὸς εἶπε Ἐπαρακάλεσε τὸν Θεόν', οὔτε εἶπε, Ἐπροσευχήσου καὶ ἰκέτευσέ τον', ἀλλὰ Ἐπρόσταξε μόνον'. Ἐπειτα φοβούμενος μήπως ἀρνηθῆ μετριάζων τὴν παράκλησίν του λέγει· «Διότι καὶ ἐγὼ ποὺ εἶμαι ἄνθρωπος καὶ εὐρίσκομαι ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν ἄλλων, ἔχω ὑπὸ τὰς διαταγὰς μου στρατιώτας, καὶ

τω, πορεύθητι, καὶ πορεύεται· καὶ τῷ ἄλλῳ, ἔρχου, καὶ ἔρχεται· καὶ τῷ δούλῳ μου, ποιήσον τοῦτο, καὶ ποιεῖ».

Καὶ τί τοῦτο, φησὶν, εἰ ὁ ἑκατοντάρχης ὑπώπιευσεν οὔτω; Τὸ γὰρ ζητούμενον, εἰ ὁ Χριστὸς τοῦτο ἀπεφήνατο
 5 καὶ ἐκύρωσε. Καλῶς καὶ σφόδρα λέγεις συνειῶς. Οὐκοῦν ἴδωμεν τοῦτο αὐτό· καὶ εὐρήσομεν, ὅπερ ἐπὶ τοῦ λεπροῦ γέγονε, τοῦτο καὶ ἐνιαῦθα γεγενημένον. Ὡσπερ γὰρ ὁ λεπρὸς εἶπεν, «Ἐὰν θέλῃς» (καὶ οὐκ ἀπὸ τοῦ λεπροῦ διΐσχυριζόμεθα μόνον περὶ τῆς ἐξουσίας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς τοῦ
 10 Χριστοῦ φωνῆς· οὐ γὰρ μόνον οὐ κατέλυσε τὴν ὑπόνοιαν, ἀλλὰ καὶ ἐβεβαίωσε μειζόνως, ὃ περιττὸν ἦν εἰπεῖν προσθεῖς, καὶ εἰπὼν, «Θέλω, καθαρίσθητι», ἵνα κυρώσῃ τὸ δόγμα τὸ ἐκείνου), οὔτω δὴ καὶ ἐνιαῦθα σκοπεῖν δίκαιον, εἴ τι τοιοῦτον γέγονε· καὶ γὰρ εὐρήσομεν τὸ αὐτὸ τοῦτο πάλιν συμβεβηκός. Τοιαῦτα γὰρ τοῦ ἑκατοντάρχου εἰρηκότιος καὶ μαρτυρήσαντος ἐξουσίαν τισαύτην, οὐ μόνον οὐκ ἐνεκάλεσεν,
 15 ἀλλὰ καὶ ἀπεδέξατο, καὶ πλέον τι ἐποίησεν ἢ ἀπεδέξατο. Οὐδὲ γὰρ εἶπεν ὁ εὐαγγελιστής, ὅτι ἐπήνεσε τὸ εἰρημένον μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπίτασιν δηλῶν τοῦ ἐπαίνου φησὶν, ὅτι καὶ
 20 ἐθαύμασε· καὶ οὐδὲ ἀπλῶς ἐθαύμασεν, ἀλλὰ καὶ τοῦ δήμου παντὸς παρόντος, καὶ τοῖς ἄλλοις ὑπόδειγμα δέδωκεν, ὥστε αὐτὸν ζηλοῦν.

Ὅρας πῶς ἕκαστος τῶν μαρτυρησάντων αὐτῷ ἐξουσίαν θαυμάζεται; Καὶ ἐξεπλήτιοντο οἱ ὄχλοι ἐπὶ τῇ διδασκῆ
 25 χῆ αὐτοῦ, ὅτι ὡς ἐξουσίαν ἔχων ἐδίδασκε· καὶ οὐ μόνον οὐκ ἐνεκάλεσεν, ἀλλὰ καὶ λαβὼν αὐτοὺς κατήλθε, καὶ δι' ὧν

λέγω εἰς αὐτὸν 'Πηγαίνει', καὶ πηγαίνει, καὶ εἰς τὸν ἄλλον 'Ἔλα', καὶ ἔρχεται, καὶ εἰς τὸν δοῦλόν μου 'Κάμε αὐτό', καὶ τὸ κάνει».

Καὶ τί σημασία ἔχει αὐτό, θὰ εἰπῆ κάποιος, ἐὰν ὁ ἑκατόνταρχος περιέγραψεν αὐτὸ μὲ τέτοιαν παρομοίωσιν; Διότι αὐτὸ πού ἐρευνῶμεν εἶναι ἐὰν ὁ Χριστὸς τὸ ἀπεδέχθη αὐτὸ καὶ τὸ ἐπεκύρωσεν. Εἶναι ὀρθὸν καὶ πολὺ φρόνιμον αὐτὸ πού λέγεις. Λοιπὸν ἄς τὸ ἐρευνήσωμεν αὐτό, καὶ θὰ διαπιστώσωμεν αὐτὸ ἀκριβῶς πού συνέβη εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ λεπροῦ, αὐτὸ νὰ ἔχη συμβῆ καὶ ἐδῶ. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ὁ λεπρὸς εἶπεν «Ἐὰν θέλῃς» (καὶ δὲν βασιζόμεθα μόνον εἰς τὰ λόγια τοῦ λεπροῦ σχετικῶς μὲ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς λόγους τοῦ Χριστοῦ· διότι ὄχι μόνον δὲν ἀπέρριψε τὴν ὑπόνοιάν του, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπεβεβαίωσε περισσότερο, μὲ τὸ νὰ προσθέσῃ αὐτὸ πού ἦτο περιττὸν νὰ εἰπῆ, λέγων τὸ «Θέλω, καθαρίσου», διὰ νὰ ἐπικυρώσῃ τὴν πίστιν ἐκείνου), ἔτσι καὶ ἐδῶ, βέβαια, εἶναι δίκαιον νὰ ἐξετάσωμεν ἐὰν συνέβη κάτι παρόμοιον· καὶ πράγματι θὰ διαπιστώσωμεν νὰ ἔχη συμβῆ τὸ ἴδιο πρᾶγμα. Διότι ἀφοῦ εἶπεν ὁ ἑκατόνταρχος αὐτὰ τὰ λόγια καὶ παρέδεχθη τόσῃ ἐξουσίᾳ, ὄχι μόνον δὲν τὸν ἐκατηγόρησεν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐπεδοκίμασε καὶ ἔκαμε κάτι ἐπὶ πλέον ἀπὸ τὴν ἐπιδοκιμασίαν. Διότι δὲν εἶπεν ὁ εὐαγγελιστής, ὅτι μόνον ἐπήνεσε τὰ λόγια του, ἀλλὰ δηλώνων καὶ ἐπέκτασιν τοῦ ἐπαίνου λέγει ὅτι καὶ ἐθαύμασε· καὶ δὲν ἐθαύμασεν ἀπλῶς ἀλλὰ παρουσία ὀλοκλήρου τοῦ πλήθους τὸν παρουσίασε καὶ εἰς τοὺς ἄλλους ὡς ὑπόδειγμα, ὥστε νὰ τὸν μιμηθοῦν.

Βλέπεις πῶς θαυμάζεται ὁ καθένας ἀπὸ αὐτοὺς πού ὠμολόγησαν τὴν ἐξουσίαν του; Καὶ κατελαμβάνετο ἀπὸ ἐκπληξιν τὸ πλῆθος μὲ τὴν διδασκαλίαν του, διότι ἐδίδασκεν ὡς ἔχων ἰδίαν ἐξουσίαν⁸ καὶ ὄχι μόνον δὲν τοὺς ἐπέπληξε δι' αὐτὴν τὴν γνώμην των, ἀλλὰ καὶ ἀφοῦ ἔλαβεν αὐτοὺς κατέβη ἀπὸ τὸ ὄρος καὶ μὲ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον

τὸν λεπρὸν ἐκάθηρεν, ἐκύρωσεν αὐτῶν τὴν γνώμην. Πάλιν ἔλεγεν ἐκεῖνος· «Ἐὰν θέλῃς, δύνασαι με καθαρῖσαι»· καὶ οὐ μόνον οὐκ ἐπειμήσεν, ἀλλὰ καὶ θεραπεύων αὐτὸν οὕτως, ὡς ἐκεῖνος εἶπεν, ἐκάθηρε. Πάλιν ὁ ἑκατοντάρχης οὕτως
 5 φησιν· «Εἶπὲ λόγῳ μόνον καὶ ἰαθήσεται ὁ παῖς μου»· καὶ θαυμάζων αὐτὸν ἔλεγεν· «Οὐδὲ ἐν τῷ Ἰσραὴλ ἰσαύτην πίστιν εὔρο»).

2. Ἴνα δὲ καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου τοῦτο μάθῃς· ἐπειδὴ ἡ Μάρθα τούτων οὐδὲν εἶπεν, ἀλλὰ τοῦναντίον, ὅτι «Ὅσα ἂν
 10 αἰτήσῃ τὸν Θεόν, δώσει σοι», οὐ μόνον οὐκ ἐπηνέθη, καίτοι καὶ γνώριμος οὔσα καὶ ἀγαπητὴ καὶ τῶν σφόδρα περὶ αὐτὸν ἐσπουδακῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπειμήθη καὶ διωρθώθη παρ' αὐτοῦ, ὡς οὐ καλῶς εἰρηκυῖα. Καὶ γὰρ ἔλεγεν αὐτῇ· «Οὐκ εἶπὸν σοι, ὅτι ἐὰν πιστεύσῃς, ἔσται τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ;»,
 15 ὡς μηδέπω πιστευσάσῃ ἐγκαλῶν. Καὶ πάλιν, ἐπειδὴ ἔλεγεν, «Ὅσα ἂν αἰτήσῃ τὸν Θεόν, δώσει σοι», ἀπάγων τῆς τοιαύτης ὑπονοίας αὐτήν, καὶ διδάσκων ὅτι παρ' ἑτέρου οὐ δέεται λαβεῖν, ἀλλ' αὐτός ἐστιν ἡ πηγὴ τῶν ἀγαθῶν, φησὶν· «Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωὴ»· τουτέστιν, οὐκ
 20 ἀναμένω δέξασθαι ἐνέργειαν, ἀλλ' οἴκοθεν πάντα ἐργάζομαι. Ὅθεν τὸν ἑκατοντάρχη καὶ θαυμάζει καὶ τοῦ δήμου παντὸς προσιθήσει καὶ τῇ τῆς βασιλείας δώσει τιμῆ καὶ τοὺς ἄλλους εἰς τὸν αὐτὸν ζῆλον καλεῖ. Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι διὰ τοῦτο ταῦτα εἶπεν, ἵνα καὶ τοὺς ἄλλους παιδεύσῃ πιστεύειν
 25 οὕτως, ἀκουσον τοῦ εὐαγγελιστοῦ τὴν ἀκριβείαν, πῶς αὐτὸ ἠνίξαιτο· «Στραφεῖς γάρ», φησὶν, «ὁ Ἰησοῦς εἶπε τοῖς ἀκολουθοῦσιν αὐτῷ· οὐδὲ ἐν τῷ Ἰσραὴλ ἰσαύτην πίστιν εὔρο»). Ἄρα τὸ μεγάλα περὶ αὐτοῦ φαντάζεσθαι, τοῦτο μά-

9. Ἰω. 11, 22.

10. Ἰω. 11, 40.

11. Ἰω. 11, 25.

ἐκαθάρισε τὸν λεπρὸν ἐπεβεβαίωσε τὴν πίστιν αὐτῶν. Ὁ δὲ λεπρός, πάλιν, ἔλεγεν· «Ἐὰν θέλῃς, ἠμπορεῖς νὰ μὲ καθαρίσῃς»· καὶ ὄχι μόνον δὲν τὸν ἐπετίμησεν, ἀλλὰ καὶ θεραπεύων αὐτὸν τὸν ἐκαθάρισεν ἔτσι ὅπως εἶπεν ἐκεῖνος. Ὁ ἐκατόνταρχος, πάλιν, λέγει τὰ ἐξῆς· «Εἶπὲ μόνον ἓνα λόγον καὶ θὰ θεραπευθῇ ὁ δοῦλός μου», ὁ δὲ Ἰησοῦς θαυμάζων αὐτὸν ἔλεγεν· «Οὔτε μεταξὺ τῶν Ἰσραηλιτῶν εὔρον τόσον μεγάλην πίστιν».

2. Καὶ διὰ νὰ διαπιστώσῃς τὸ ἴδιο πράγμα καὶ ἀπὸ ἀντίθαιον περίπτωσιν πρόσεξε τοῦτο· Ἐπειδὴ ἡ Μάρθα δὲν εἶπε τίποτε τὸ παρόμοιον, ἀλλ' ἀντιθέτως εἶπεν ὅτι «Ὅσα ἤθελες ζητήσῃ ἀπὸ τὸν Θεὸν θὰ σοῦ τὰ δώσῃ»⁹, ὄχι μόνον δὲν ἐπληρώθη, μολονότι καὶ γνωστὴ ἦτο καὶ ἀγαπητὴ καὶ ἀπὸ τοὺς πλέον ἀφωσιωμένους μαθητάς του, ἀλλὰ καὶ ἐπετιμήθη καὶ διωρθώθη ἀπὸ αὐτόν, διότι δὲν εἶχεν ὁμιλήσει ὀρθά. Καθόσον ἔλεγε πρὸς αὐτήν· «Δὲν σοῦ εἶπα, ὅτι ἐὰν πιστεύσῃς θὰ ἰδῆς τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ;»¹⁰, ἐπιπλήττων αὐτὴν ὡσὰν ἀκόμη νὰ μὴ εἶχε πιστεύσει. Καὶ ἀκόμη ἐπειδὴ ἔλεγεν, «Ὅσα ἐὰν ἤθελες ζητήσῃ ἀπὸ τὸν Θεὸν θὰ σοῦ τὰ δώσῃ», ἀπομακρύνων αὐτὴν ἀπὸ τὴν ἀντίληψιν αὐτοῦ τοῦ εἶδους καὶ διδάσκων ὅτι δὲν ἔχει ἀνάγκην νὰ λάβῃ ἀπὸ ἄλλον, ἀλλ' ὅτι αὐτὸς εἶναι ἡ πηγὴ τῶν ἀγαθῶν λέγει· «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωὴ»¹¹. δηλαδὴ Ἐὰν περιμένω ἀπὸ ἄλλον νὰ δεχθῶ ἐνέργειαν, ἀλλὰ κατ' ἰδίαν δύναμιν πράττω τὰ πάντα'. Διὰ τοῦτο καὶ θαυμάζει τὸν ἐκατοντάρχη, καὶ τὸν παρουσιάζει εἰς ὅλον τὸ πλῆθος, καὶ τὸν τιμᾷ μὲ τὴν ὑπόσχεσιν ὅτι θὰ τοῦ δώσῃ τὴν βασιλείαν, καὶ τοὺς ἄλλους προσκαλεῖ νὰ ἐπιδείξουν τὸν ἴδιον ζῆλον. Καὶ διὰ νὰ πληροφορηθῆς ὅτι μ' αὐτόν τὸν σκοπὸν τὰ εἶπε αὐτά, διὰ νὰ διδάξῃ καὶ τοὺς ἄλλους δηλαδὴ νὰ πιστεύουν ὁμοίως, ἄκουσε τοῦ εὐαγγελιστοῦ τοὺς καταλλήλους λόγους διὰ τῶν ὁποίων ὑπηνίχθη αὐτό· διότι λέγει «Στραφεῖς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν εἰς αὐτοὺς πού τὸν ἀκολουθοῦσαν· οὔτε μεταξὺ τῶν Ἰσραηλιτῶν δὲν εὔρον τόσην πίστιν». Ἐπομένως

λισια πίστεως, καὶ βασιλείας καὶ τῶν ἄλλων πρόξενον ἀ-
 γαθῶν. Οὐδὲ γὰρ μέχρι λόγων αὐτῷ γέγονεν ὁ ἔπαινος,
 ἀλλὰ καὶ τὸν νοσοῦντα ὑγιῆ ἀπέδωκεν ἀντὶ τῆς πίστεως
 καὶ λαμπρὸν αὐτῷ πλέκει τὸν στέφανον καὶ μεγάλας ἐπαγ-
 5 γέλλεται δωρεάς, οὕτω λέγων· «Πολλοὶ ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ
 δυσμῶν ἤξουσι καὶ ἀνακλιθήσονται εἰς τοὺς κόλπους Ἀ-
 βραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ· οἱ δὲ υἱοὶ τῆς βασιλείας ἐκ-
 βληθήσονται ἔξω». Ἐπειδὴ γὰρ πολλὰ ἐπεδείξατο θαύμα-
 τα, μετὰ πλείονος αὐτοῖς λοιπὸν διαλέγεται παρρησίας. Εἰ-
 10 τα, ἵνα μὴ τις νομίση κολακείας εἶναι τὰ ρήματα, ἀλλὰ
 μάθωσιν ἅπαντες, ὅτι οὕτω διέκειτο ὁ ἑκατοντάρχης, φησὶν·
 «Ὑπαγε ὡς ἐπίστευσας γενηθήτω σοι». Καὶ εὐθέως τὸ
 ἔργον ἠκολούθησε μαρτυροῦν τῇ προαιρέσει. «Καὶ ἰάθη ὁ
 παῖς αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης». Ὅπερ καὶ ἐπὶ τῆς
 15 Συροφοινικίσεως συνέβη· καὶ γὰρ ἐκείνη φησὶν· «ᾠ γύ-
 ραι· μεγάλη σου ἡ πίστις· γενηθήτω σοι ὡς θέλεις. Καὶ ἰά-
 θη ἡ θυγάτηρ αὐτῆς».

Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ Λουκᾶς τοῦτο τὸ θαῦμα ἀπαγγέ-
 λων παρεντίθησιν ἕτερα πλείονα, ἃ δοκεῖ διαφωνίαν ἐμφαί-
 20 ρειν, ἐπιλύσαι καὶ ταῦτα ἀναγκαῖον ὑμῖν. Τί οὖν φησὶν ὁ
 Λουκᾶς; Ἐπεμψε πρεσβυτέρους τῶν Ἰουδαίων πρὸς αὐ-
 τόν, παρακαλῶν αὐτὸν ἐλθεῖν. Ὁ δὲ Ματθαῖός φησιν, ὅτι
 αὐτὸς προσελθὼν ἔλεγεν, ὅτι οὐκ εἰμι ἄξιος. Καὶ τινες μὲν
 φασιν, ὅτι οὐκ ἔστιν οὗτος ἐκεῖνος, εἰ καὶ πολλὰ εἰκόνια
 25 ἔχει. Περὶ μὲν γὰρ ἐκείνου φησὶν, ὅτι «Καὶ τὴν συναγω-
 γὴν ἡμῶν ἔκτισε, καὶ τὸ ἔθνος ἀγαπᾷ», περὶ δὲ τούτου αὐτὸς
 φησιν ὁ Ἰησοῦς· «Οὐδὲ ἐν τῷ Ἰσραὴλ τοσαύτην πίστιν εὗ-
 ρον». Καὶ ἐπ' ἐκείνου μὲν οὐκ εἶπεν, «Ὅτι πολλοὶ ἤξουσιν

12. Ματθ. 15, 28.

13. Πρὸβλ. Λουκᾶ 7, 1-10 .

14. Πρὸβλ. Ματθ. 8, 5-13. Λουκᾶ 7, 1-10.

15. Λουκᾶ 7, 3.

16. Πρὸβλ. Ματθ. 8, 5.

17. Λουκᾶ 7, 5.

τὸ νὰ σκέπτεται κανεὶς δι' αὐτὸν μεγάλα πράγματα, αὐτὸ κατ' ἐξοχὴν εἶναι ἀπόδειξις τῆς πίστεως καὶ ἀφορμὴ νὰ κληρονομήσῃ τὴν βασιλείαν καὶ τὰ ἄλλα ἀγαθὰ τοῦ οὐρανοῦ. Διότι ὁ ἔπαινός του διὰ τὸν ἑκατόνταρχον δὲν ἐσταμάτησε μόνον εἰς τὰ λόγια, ἀλλὰ ἀντὶ τῆς πίστεως καὶ τὸν ἀσθενῆ τὸν παρέδωσεν ὑγιῆ, καὶ πλέκει δι' αὐτὸν λαμπρὸν στέφανον καὶ τοῦ ὑπόσχεται μεγάλας δωρεὰς λέγων τὰ ἐξῆς· «Πολλοὶ θὰ ἔλθουν ἀπὸ τὴν ἀνατολὴν καὶ τὴν δύσιν καὶ θὰ καθίσουν εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Ἀβραὰμ καὶ τοῦ Ἰσαὰκ καὶ τοῦ Ἰακώβ, οἱ υἱοὶ ὅμως τῆς βασιλείας θὰ πεταχθοῦν ἔξω». Ἐπειδὴ λοιπὸν ἔκανε πολλὰ θαύματα, εἰς τὴν συνέχειαν τοὺς διδάσκει μὲ μεγαλυτέραν παρρησίαν. Ἐπειτα, διὰ νὰ μὴ νομίσῃ κανεὶς ὅτι αὐτὰ εἶναι λόγια κολακείας, ἀλλὰ διὰ νὰ γνωρίσουν ὅλοι γενικῶς ὅτι εἶχε τοιαύτην ψυχικὴν διάθεσιν λέγει· «Πήγαινε· ἄς σοῦ γίνῃ ὅπως ἐπίστευσες». Καὶ ἀμέσως ἐπηκολούθησεν ἡ πρᾶξις τῆς θεραπείας ἐπιβεβαιώνουσα τὴν προαίρεσιν αὐτοῦ. «Καὶ ἀπὸ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐθεραπεύθη ὁ δοῦλός του». Πρᾶγμα ποὺ ἀκριβῶς συνέβη καὶ εἰς τὴν Συροφοινίκισσαν· καθόσον λέγει καὶ εἰς ἐκείνην· «Γυναῖκα, ἡ πίστις σου εἶναι μεγάλη· ἄς σοῦ γίνῃ ὅπως ἐπιθυμεῖς. Καὶ ἐθεραπεύθη ἡ θυγατέρα της»¹².

Ἐπειδὴ ὅμως καὶ ὁ Λουκᾶς¹³ περιγράφων αὐτὸ τὸ θαῦμα προσθέτει καὶ πολλὰ ἄλλα, τὰ ὁποῖα φαίνεται νὰ διαφωνοῦν, εἶναι ἀνάγκη νὰ σᾶς ἐξηγήσω καὶ αὐτά¹⁴. Τί λέγει λοιπὸν ὁ Λουκᾶς; Ἀπέστειλε ὁ ἑκατόνταρχος Ἰουδαίους πρεσβυτέρους πρὸς αὐτόν, καὶ τὸν παρεκάλει νὰ ἔλθῃ¹⁵. Ὁ δὲ Ματθαῖος λέγει, ὅτι ὁ ἴδιος ἀφοῦ προσῆλθεν ἔλεγεν, ὅτι «Δὲν εἶμαι ἄξιος»¹⁶. Καὶ μερικοὶ μὲν λέγουν, ὅτι αὐτὸς δὲν εἶναι ἴδιος μὲ ἐκεῖνον ἂν καὶ ἔχει πολλὰς ὁμοιότητας. Διότι δι' ἐκεῖνον λέγει, ὅτι «Καὶ τὴν συναγωγὴν μας ἔκτισε καὶ τὸ ἔθνος ἀγαπᾷ»¹⁷, δι' αὐτὸν ὅμως ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς λέγει· «Οὔτε μεταξὺ τῶν Ἰσραηλιτῶν εὔρον τόσην πίστιν». Καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν ἐκείνου μὲν δὲν εἶπεν ὅτι «Πολλοὶ θὰ

ἀπὸ ἀνατολῶν», ὅθεν εἰκὸς Ἰουδαῖον αὐτὸν εἶναι. Τί οὖν ἐροῦμεν; Ὅτι αὕτη μὲν εὐκολὸς ἢ λύσις· τὸ δὲ ζητούμενον, εἰ ἀληθής.

Ἐμοὶ δοκεῖ οὗτος ἐκεῖνος εἶναι. Πῶς οὖν, φησί, 5 ὁ μὲν Ματθαῖος λέγει, ὅτι αὐτὸς εἶπεν, «Οὐκ εἰμὶ ἄξιος, ἵνα μου ὑπὸ τὴν σιέγην εἰσέλθῃς»· ὁ δὲ Λουκᾶς, ὅτι ἔπεμψεν ἵνα ἔλθῃ; Ἐμοὶ δοκεῖ τὴν κολακείαν τὴν Ἰουδαϊκὴν αἰνίττεισθαι ἡμῖν ὁ Λουκᾶς, καὶ ὅτι οἱ ἐν συμφορᾷ ἀκατάστατοι ὄντες πολλὰ μεταβουλεύονται. Εἰκὸς γὰρ τὸν ἑκατόνταρχον 10 βουλόμενον ἀπελθεῖν κωλυθῆναι ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, κολακευόντων αὐτὸν καὶ λεγόντων, ὅτι ἡμεῖς ἀπελθόντες ἄξομεν αὐτόν. Ὅρα γοῦν αὐτῶν καὶ τὴν παράκλησιν κολακείας οὔσαν μεσιτήν. «Ἀγαπᾷ γὰρ τὸ ἔθνος ἡμῶν», φησί, «καὶ τὴν συναγωγὴν αὐτὸς ὠκοδόμησεν»· οὐδὲ ἴσασι οὖν ἐπαινοῦσι 15 τὸν ἄνδρα. Δέον γὰρ εἰπεῖν, ὅτι ἐβουλήθη μὲν αὐτὸς ἐλθεῖν καὶ παρακαλέσαι, ἡμεῖς δὲ ἐκωλύσαμεν, τὴν συμφορὰν ἰδόντες καὶ τὸ πνῆμα τὸ ἐπὶ τῆς οἰκίας κείμενον, καὶ οὕτω παρασιτῆσαι τῆς πίστεως αὐτοῦ τὸ μέγεθος· τοῦτο μὲν οὐ λέγουσιν· οὐδὲ γὰρ ἠθέλον διὰ τὸ βασκαίνειν ἐκκαλύψαι τοῦ 20 ἀνδρός τὴν πίστιν· ἀλλ' ἠροῦντο μᾶλλον συσκιᾶσαι τὴν ἀρετὴν, ὑπὲρ οὗ τὴν ἰκεσίαν ἤλθον ποιησόμενοι, ἵνα μὴ δόξη μέγας τις εἶναι ὁ παρακαλούμενος, ἢ τὴν πίστιν ἀνακηρύξαντες τὴν ἐκείνου, ἀνύσαι τοῦτο, δι' ὅπερ ἦσαν ἀφιγμένοι. Ἰκανὸν γὰρ ἢ βασκανία πηρῶσαι διάνοιαν. Ἄλλ' ὁ τὰ ἀ- 25 πόρρητα εἰδὼς καὶ ἀκόντων αὐτῶν ἐκεῖνον ἀνεκήρουξε. Καὶ ὅτι τοῦτό ἐστιν ἀληθές, ἄκουσον αὐτοῦ τοῦ Λουκᾶ πάλιν αὐτὸ ἐρμηνεύοντος. Αὐτὸς γὰρ οὕτω φησί, ὅτι «Οὐ μακρὰν ἀπέχοντος αὐτοῦ ἔπεμψε λέγων· ὦ Κύριε, μὴ σκύλλου· οὐ

18. Πρβλ. Λουκᾶ 7, 3.

19. Λουκᾶ 7, 5.

ἔλθουν ἀπὸ τὴν ἀνατολήν», πράγμα πού σημαίνει ὅτι ἐκεῖνος ἦτο Ἰουδαῖος. Τί λοιπὸν θὰ εἰποῦμεν; Ὅτι αὐτὴ μὲν εἶναι εὐκόλος λύσις, παραμένει ὅμως νὰ ἐξετάσωμεν ἐὰν αὐτὴ εἶναι ἀληθινή.

Ἐγὼ νομίζω ὅτι αὐτὸς εἶναι ἴδιος μὲ ἐκεῖνον. Μὰ τότε, θὰ ἔλεγε κανείς, διατί ὁ Ματθαῖος λέγει, ὅτι αὐτὸς εἶπεν «Δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ εἰσέλθῃς εἰς τὴν οἰκίαν μου», ὁ δὲ Λουκᾶς ὅτι ἔστειλε καὶ τὸν ἐκάλεσε νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν οἰκίαν του¹⁸; Ἐγὼ νομίζω ὅτι ὁ Λουκᾶς ὑπονοεῖ τὴν κολακείαν τῶν Ἰουδαίων καὶ ὅτι αὐτοὶ πού ζοῦν ὑπὸ τὴν σκιὰν κάποιας συμφορᾶς εὐκόλως ἀλλάσσουν γνώμην. Διότι ἦτο φυσικὸν ὁ ἐκατόνταρχος νὰ ἠθέλησε νὰ μεταβῆ καὶ νὰ καλέσῃ τὸν Ἰησοῦν καὶ νὰ ἠμποδίσθῃ ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους πού τὸν ἐκολάκευσαν λέγοντες, ὅτι ἴθι ὑπάγωμεν ἡμεῖς καὶ θὰ σοῦ φέρωμεν αὐτόν'. Πρόσεξε λοιπὸν ὅτι καὶ ἡ παράκλησίς των εἶναι γεμάτη ἀπὸ κολακείαν. «Διότι ἀγαπᾶ τὸ ἔθνος μας», λέγουν, «καὶ αὐτὸς ἔκτισε τὴν συναγωγὴν»¹⁹. Οὔτε γνωρίζουν διὰ ποῖον λόγον ἐπαινοῦν τὸν ἄνδρα. Διότι τὸ ὀρθὸν ἦτο νὰ εἰποῦν, Ἡθέλησε μὲν αὐτὸς νὰ ἔλθῃ καὶ νὰ σὲ παρακαλέσῃ, ἡμεῖς ὅμως τὸν ἠμποδίσαμεν βλέποντες τὴν συμφορὰν καὶ τὸ πῶμα νὰ εἶναι κατάκοιτον, καὶ ἔτσι νὰ παρουσιάσουν τὸ μέγεθος τῆς πίστεως τοῦ ἐκατοντάρχου. Ὅμως δὲν τὸ λέγουν αὐτό, διότι δὲν ἤθελον νὰ ἀποκαλύψουν τὴν πίστιν τοῦ ἀνδρὸς ἐξ αἰτίας τοῦ φθόνου των, ἀλλ' ἐπροτιμοῦσαν μᾶλλον νὰ ἐπισκιάσουν τὴν ἀρετὴν ἐκείνου πρὸς χάριν τοῦ ὁποίου ἦλθαν νὰ τὸν παρακαλέσουν, διὰ νὰ μὴ φανῆ ὅτι ἦτο κάποιος σπουδαῖος ὁ παρακαλῶν, παρὰ διακηρύσσοντες τὴν πίστιν ἐκείνου νὰ ἐπιτύχουν αὐτὸ διὰ τὸ ὁποῖον εἶχαν ἔλθει. Διότι ὁ φθόνος εἶναι ἰκανὸς νὰ σκοπίσῃ τὸν νοῦν. Ἄλλ' ὁ Κύριος πού γνωρίζει τὰ ἀπόκρυφα ἐπήνησεν ἐκεῖνον καὶ χωρὶς αὐτοὶ νὰ τὸ θέλουν. Καὶ τὸ ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀληθές, ἄκουσε τὸν Λουκᾶν πάλιν πού ἐρμηνεύει αὐτό. Διότι αὐτὸς λέγει τὰ ἐξῆς, ὅτι «Ἐνῶ δὲν εὐρίσκετο μακρυὰ ἔστειλεν ἀνθρώπους καὶ τοῦ εἶπαν· Κύριε,

γάρο εἶμι ἄξιος, ἵνα μου ὑπὸ τὴν σιέγην εἰσέλθῃς». Ὅτιε γάρ ἀπηλλάγη τῆς ἐπαχθείας αὐτῶν, τότε πέμπει λέγων μὴ νομίσης ὅτι δι' ὄκνον οὐ παρεγενόμην, ἀλλ' ἐμαυτὸν ἀνάξιον εἶναι ἐνόμισα τοῦ δέξασθαί σε ἐν τῇ οἰκίᾳ.

5 3. Εἰ δὲ ὁ μὲν Μαιθαῖός φησι μὴ διὰ τῶν φίλων, ἀλλὰ δι' ἑαυτοῦ τοῦτο αὐτὸν εἰρηκέναι, οὐδὲν τοῦτο ποιεῖ· τὸ γὰρ ζητούμενον, εἰ τὴν προθυμίαν ἐκάτερος παρέσῃσε τοῦ ἀνδρός, καὶ ὅτι τὴν προσήκουσαν περὶ τοῦ Χριστοῦ δόξαν εἶχεν. Εἰκὸς δὲ καὶ αὐτὸν μετὰ τὸ πέμπαι τοὺς φίλους
10 παραγενόμενον ταῦτα εἰπεῖν. Εἰ δὲ μὴ εἶπε τοῦτο ὁ Λουκᾶς, ἀλλ' οὐδὲ ἐκεῖνο ὁ Μαιθαῖος· ὅπερ οὐ μαχομένων ἑαυτοῖς ἦν, ἀλλὰ τὰ ὑπ' ἀλλήλων παραλιμπανόμενα ἀναπληροῦντων μᾶλλον. Ὅρα δὲ αὐτοῦ πῶς καὶ ἐτέρωθεν τὴν πίστιν ὁ Λουκᾶς ἀνεκήμενεν εἰπών, ὅτι ἔμελλε τελευτᾶν ὁ
15 παῖς. Ἀλλ' ὅμως οὐδὲ τοῦτο εἰς ἀπόγνωσιν αὐτὸν ἐνέβαλεν, οὐδὲ ἀπελπίσαι παρεσκεύασεν· ἀλλὰ καὶ οὕτως ἤλπισε περιέσεσθαι. Εἰ δὲ ὁ μὲν Μαιθαῖός φησι τὸν Χριστὸν εἰρηκέναι, «Οὐδὲ ἐν τῷ Ἰσραὴλ ισοσύτην πίστιν εὔρον», καὶ ταύτη δηλοῦν οὐκ ὄντα αὐτὸν Ἰσραηλίτην· ὁ δὲ Λουκᾶς, ὅτι
20 ὠκοδόμησε τὴν συναγωγὴν· οὐδὲ τοῦτο ἐναντίον. Δυνατὸν γάρ καὶ Ἰουδαῖον οὐκ ὄντα, καὶ τὴν συναγωγὴν οἰκοδομησαι καὶ τὸ ἔθνος ἀγαπᾶν.

Σὺ δέ μοι μὴ ἀπλῶς ἐξείταζε τὰ εἰρημένα παρ' αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ προσίθει, καὶ τότε ὄψει τὴν ἀ-
25 ρειτὴν τοῦ ἀνδρός. Καὶ γὰρ πολὺς ὁ τυφὸς τῶν ἐν ἀρχαῖς ὄντων, καὶ οὐδὲ ἐν συμφοραῖς καταβαίνουσιν. Ὁ γοῦν παρὰ τῷ Ἰωάννῃ κείμενος ἔλκει αὐτὸν πρὸς τὴν οἰκίαν, καὶ φησι·

20. Λουκᾶ 7, 6.

21. Πρὸβλ. Λουκᾶ 7, 6.

22. Πρὸβλ. Λουκᾶ 7, 2.

23. Πρὸβλ. Λουκᾶ 7, 5.

24. «Κατάβηθι», δηλ. ἀπὸ τὴν Κανᾶ εἰς τὴν Καπερναοῦμ. Πρὸβλ. Ἰω. 4, 46-47.

μὴ ἐνοχλῆσαι; διότι δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ εἰσέλθῃς εἰς τὸν οἶκόν μου»²⁰. Ὅταν δηλαδὴ ἀπηλλάγη ἀπὸ τὴν ἐνόχλησιν αὐτῶν τότε στέλλει ἀνθρώπους καὶ τοῦ λέγει· Ἐμὴ νομίσης ὅτι δὲν ἦλθα λόγῳ ὀκνηρίας, ἀλλ' ἐπειδὴ ἔκρινα τὸν ἑαυτὸν μου ὅτι εἶμαι ἀνάξιος νὰ σὲ δεχθῶ εἰς τὴν οἰκίαν μου.

3. Ἐὰν δὲ ὁ μὲν Ματθαῖος λέγῃ ὅτι εἶπεν αὐτὸ εἰς αὐτὸν ὄχι διὰ τῶν φίλων²¹ ἀλλ' ὁ ἴδιος αὐτοπροσώπως, αὐτὸ δὲν ἔχει καμμίαν σημασίαν· διότι αὐτὸ πού ἐρευνοῦμεν εἶναι ἔὰν παρουσίασεν ὁ καθένας τὴν προθυμίαν τοῦ ἀνδρός καὶ ἔὰν εἶχεν τὴν πρέπουσαν γνώμην περὶ τοῦ Χριστοῦ. Εἶναι φυσικὸν δὲ νὰ ἦλθε καὶ αὐτὸς μετὰ τὴν ἀποστολὴν τῶν φίλων του καὶ νὰ εἶπε αὐτά. Ἐὰν ὅμως δὲν τὸ ἀνέφε-
 ρεν αὐτὸ ὁ Λουκᾶς, ἀλλ' οὔτε ὁ Ματθαῖος ἐκεῖνο, αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι ἀντιφάσκουν μεταξὺ των, ἀλλὰ μᾶλλον ὅτι συμπληρῶνει ὁ ἕνας ὅ,τι παρέλειψεν ὁ ἄλλος. Πρόσεξε δὲ πῶς καὶ μὲ ἄλλον τρόπον διεκήρυξεν τὴν πίστιν αὐτοῦ ὁ Λουκᾶς λέγων, ὅτι ἐπρόκειτο νὰ ἀποθάνῃ ὁ δοῦλός του²². Ἄλλ' ὅμως οὔτε αὐτὸ τὸν ὠδήγησεν εἰς ἀπόγνωσιν, οὔτε τὸν ἔκαμε νὰ ἀπελπισθῇ, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν ἠλπίζεν ὅτι θὰ ἐπιζήσῃ. Ἐὰν ὅμως ὁ μὲν Ματθαῖος λέγῃ ὅτι ὁ Χριστὸς εἶπεν ὅτι «Οὔτε μεταξὺ τῶν Ἰσραηλιτῶν εὔρον τόσον μεγάλην πίστιν», λόγια πού φανερώνουν ὅτι αὐτὸς δὲν ἦτο Ἰσραηλίτης, ὁ δὲ Λουκᾶς λέγῃ, ὅτι ἔκτισε τὴν συναγωγὴν²³, οὔτε αὐτὸ δηλώνει ἀντίφασιν. Διότι ἦτο δυνατὸν καὶ Ἰουδαῖος νὰ μὴ ἦτο καὶ τὴν συναγωγὴν νὰ οἰκοδομήσῃ καὶ τὸ ἔθνος νὰ ἀγαπᾷ.

Σὺ ὅμως, παρακαλῶ, μὴ ἐξετάζῃς ἀπλῶς τὰ λόγια τοῦ ἑκατοντάρχου, ἀλλὰ πρόσθεσε καὶ τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ καὶ τότε θὰ ἰδῇς τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρός. Καθόσον εἶναι μεγάλη ἡ ἀλαζονεία αὐτῶν πού εἶναι εἰς τὴν ἐξουσίαν καὶ οὔτε εἰς τὰς συμφορὰς ταπεινῶνονται. Ὁ ἀναφερόμενος λοιπὸν ἀπὸ τὸν Ἰωάννην ἀξιωματοῦχος φέρει τὸν Κύριον εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ λέγει «Κατέβα²⁴, διότι πρόκειται τὸ παιδί μου

«Κατάβηθι· μέλλει γάρ μου τὸ παιδίον τελευτᾶν». Ἄλλ' οὐχ οὕτως οὕτως· ἀλλὰ καὶ ἐκείνου καὶ τῶν διὰ τοῦ σιέγους καθέντων τὴν κλίνην πολὺ βελτίων. Οὐ γὰρ σωματικὴν παρουσίαν ἐπιζητεῖ, οὐδὲ ἐγγὺς τοῦ ἰατροῦ τὸν κάμνοντα
 5 ἤνεγκεν· ὅπερ οὐ μικρὰ φανταζομένου ἦν περὶ αὐτοῦ, ἀλλὰ θεοπρεπῆ τὴν ὑπόνοιαν ἔχοντος· καὶ φησὶν· «Εἶπέ λόγῳ μόνον». Καὶ οὐδὲ ἐν ἀρχῇ λέγει, «Εἶπέ λόγῳ», ἀλλὰ μόνον τὸ πάθος διηγεῖται· οὐδὲ γὰρ προσεδόκησεν ἀπὸ πολλῆς ταπεινοφροσύνης εὐθέως ἐπινεύσειν τὸν Χριστόν, καὶ τὴν
 10 οἰκίαν ἐπιζητήσῃ. Διὰ τοῦτο, ὅτε ἤκουσεν αὐτοῦ λέγοντος, «Ἐγὼ ἐλθὼν θεραπεύσω αὐτόν», τότε φησὶν, «Εἶπέ λόγῳ». Καὶ οὐδὲ τὸ πάθος αὐτὸν συνέχεεν, ἀλλὰ καὶ ἐν συμφορᾷ φιλοσοφεῖ, οὐ πρὸς τὴν ὑγίειαν τοσοῦτον ὁρῶν τοῦ παιδός, ὅσον πρὸς τὸ μὴ δόξαι μηδὲν ἀνευλαβὲς ποιεῖν. Καίτιοιγε οὐκ
 15 αὐτὸς ἠνάγκασεν, ἀλλ' ὁ Χριστὸς ἐπηγγείλατο· ἀλλὰ καὶ οὕτω δέδοικε μὴ ποτε δόξη τὴν ἀξίαν ὑπερβαίνειν τὴν ἐ-
 αυτοῦ καὶ θαρὸν προᾶγμα ἐφέλκεσθαι.

Εἶδες αὐτοῦ τὴν σύνεσιν; Σκόπει τῶν Ἰουδαίων τὴν ἄνοιαν λεγόντων· «Ἄξιός ἐστιν ᾧ παρέξει τὴν χάριν». Δέ-
 20 ον γὰρ ἐπὶ τὴν φιλανθρωπίαν καταφυγεῖν τοῦ Ἰησοῦ, οἱ δὲ τὴν ἀξίαν ταύτου προβάλλονται, καὶ οὐδὲ ὅθεν προβάλλεσθαι δεῖ ἴσασιν. Ἄλλ' οὐκ ἐκεῖνος οὕτως· ἀλλὰ καὶ σφόδρα ἐαυ-
 τὸν ἀνάξιον εἶναι ἔφη, οὐ μόνον τῆς εὐεργεσίας, ἀλλὰ καὶ τοῦ τῆ οἰκίᾳ δέξασθαι τὸν Κύριον. Διὰ τοῦτο καὶ εἰπὼν, «Ὁ
 25 παῖς μου βέβληται», οὐκ ἐπήγαγεν, εἰπέ, δεδοικῶς μὴ ἀνά-
 ξιος εἶη τοῦ τυχεῖν τῆς δωρεᾶς· ἀλλὰ τὴν συμφορὰν ἀπήγ-
 γειλε μόνον. Ἐπειδὴ δὲ εἶδε τὸν Χριστὸν φιλοτιμούμενον,

25. Πρὸβλ. Ἰω. 4, 49.

26. Πρὸβλ. Μάρκ. 2, 1-2.

27. Ματθ. 8, 8. Λουκᾶ 7, 7.

28. Λουκᾶ 7, 4.

ν' ἀποθάνῃ»²⁵. Δὲν συμβαίνει ὅμως τὸ ἴδιο μὲ τὸν ἑκατόν-
 τάρχον αὐτῆς τῆς διηγήσεως, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἐκεῖνον καὶ ἀπὸ
 αὐτοὺς ποὺ κατέβασαν ἀπὸ τὴν χαλασμένην σκεπὴν τὸ κρεβ-
 βάτι²⁶ αὐτὸς συμπεριφέρεται πολὺ καλύτερα. Διότι δὲν ζη-
 τεῖ τὴν σωματικὴν παρουσίαν τοῦ Ἰησοῦ, οὔτε μετέφερε
 τὸν ἀσθενῆ πλησίον τοῦ ἱατροῦ, πρᾶγμα ποὺ σημαίνει ὅτι
 δὲν ἐσκέπτετο δι' αὐτὸν μικρὰ πράγματα, ἀλλ' ἐπίστευεν,
 ὅτι ἦτο θεόσταλτος· διὰ τοῦτο καὶ λέγει· «Εἶπὲ μόνον ἓνα
 λόγον»²⁷. Καὶ δὲν λέγει εἰς τὴν ἀρχὴν «Εἶπὲ ἓνα λόγον»,
 ἀλλ' ἀρχικῶς περιγράφει μόνον τὴν ἀσθένειαν· διότι οὔτε
 ἐπερίμενε, λόγῳ τῆς μεγάλης ταπεινοφροσύνης του, ἀμέ-
 σως νὰ συναινέσῃ ὁ Χριστὸς καὶ νὰ θελήσῃ νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν
 οἰκίαν του. Διὰ τοῦτο μόλις ἤκουσε τοὺς λόγους τοῦ Κυ-
 ρίου, «Ἐγὼ θὰ ἔλθω καὶ θὰ τὸν θεραπεύσω», τότε λέγει,
 «Εἶπὲ ἓνα λόγον». Οὔτε καὶ ἡ ἀσθένεια τοῦ ἐπροξένησε σύγ-
 χυσιν, ἀλλὰ καὶ μέσα εἰς τὴν συμφορὰν του φιλοσοφεῖ,
 προσέχων ὄχι τόσον εἰς τὴν ὑγείαν τοῦ δούλου του, ὅσον
 πρὸς τὸ νὰ μὴ φανῇ νὰ πράττῃ τίποτε τὸ ἀσεβές. Μολο-
 νότι, βέβαια, δὲν τὸν ἐξηνάγκασε νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν οἰκίαν
 του, ἀλλ' ὁ Χριστὸς ὑπεσχέθη αὐτὸ παρὰ ταῦτα καὶ πάλιν
 φοβεῖται μὴ τυχὸν φανῇ νὰ ὑπερτιμᾷ τὴν ἰδικὴν του ἀξίαν
 καὶ ἐπισύρῃ ἐναντίον του βαρὺ παράπτωμα.

Εἶδες τὴν σύνεσίν του; Πρόσεξε καὶ τὴν μωρίαν τῶν
 Ἰουδαίων οἱ ὅποιοι λέγουν· «Τοῦ ἀξίζει νὰ τοῦ παράσχῃς
 τὴν χάριν»²⁸. Διότι ἐνῶ ἔπρεπε νὰ προσφύγουν εἰς τὴν φι-
 λανθρωπίαν τοῦ Ἰησοῦ, αὐτοὶ ὅμως προβάλλουν τὴν ἀξίαν
 τοῦ ἑκατοντάρχου, καὶ οὔτε γνωρίζουν πῶς πρέπει νὰ δια-
 τυπώσουν τὸ αἴτημά των. Ὅμως δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο μὲ
 ἐκεῖνον· ἀλλὰ καὶ εἶπεν ὅτι εἶναι ὁ ἴδιος πολὺ ἀνάξιος ὄχι
 μόνον νὰ δεχθῇ τὴν εὐεργεσίαν, ἀλλὰ καὶ νὰ δεχθῇ τὸν
 Κύριον εἰς τὴν οἰκίαν του. Διὰ τοῦτο καὶ εἰπὼν «ὁ δοῦλός
 μου εἶναι ἀσθενῆς» δὲν προσέθεσε τὸ Ἐἶπέ', φοβηθεὶς μή-
 πως ἦτο ἀνάξιος νὰ δεχθῇ τὴν δωρεάν, ἀλλὰ ἀνέφερε μόνον
 τὴν συμφορὰν. Ὅταν πάλιν εἶδε τὸν Χριστὸν νὰ δεῖ-

οὐδὲ οὕτως ἐπεπήδησεν, ἀλλ' ἔτι μένει τὸ ἑαυτῷ προσῆκον
διατηρῶν μέρος.

Εἰ δὲ λέγει τις, τίνας ἔνεκεν οὐκ ἀντειμίμησεν αὐτὸν
ὁ Χριστός; ἐκεῖνο ἂν εἴποιμεν, ὅτι καὶ σφόδρα αὐτὸν ἀντι-
5 τίμησε· πρῶτον μὲν, τῷ δεῖξαι τὴν γνώμην, ὅπερ ἐκ τοῦ
μάλιστα μὴ ἐλθεῖν αὐτὸν εἰς τὴν οἰκίαν ἐφάνη· δεύτερον δέ,
τῷ εἰς τὴν βασιλείαν αὐτὸν εἰσαγαγεῖν, καὶ προτιμῆσαι παν-
τὸς τοῦ ἔθνους τοῦ Ἰουδαϊκοῦ. Ἐπειδὴ γὰρ καὶ τοῦ δέξασθαι
τὸν Χριστὸν εἰς τὴν οἰκίαν ἀνάξιον ἑαυτὸν ἐποίησε, καὶ βασι-
10 λείας γέγονεν ἄξιος, καὶ τοῦ τῶν καλῶν ἐπιτυχεῖν, ὧν
ἀπήλαυσεν ὁ Ἀβραάμ.

Καὶ τίνας ἔνεκεν ὁ λεπρός, φησί, μείζονα τούτων ἐπι-
δειξάμενος, οὐκ ἐπηνέθη; Οὐδὲ γὰρ εἶπεν ἐκεῖνος, εἰπέ
λόγω, ἀλλ' ὁ πολλῷ μείζον ἦν, θέλησον μόνον· ὁ περὶ τοῦ
15 Πατρὸς φησιν ὁ προφήτης, ὅτι «Πάντα ὅσα ἠθέλησεν, ἐ-
ποίησεν». Ἀλλὰ καὶκεῖνος ἐπηνέθη. Ὅτιαν γὰρ εἶπη, «Προσ-
ένεγκε τὸ δῶρον, ὃ προσέταξε Μωϋσῆς, εἰς μαρτύριον αὐ-
τοῖς», οὐδὲν ἕτερόν φησιν ἢ ὅτι σὺ κατηγορήσεις αὐτῶν,
ἐξ ὧν ἐπίστευσας. Ἄλλως δὲ οὐκ ἦν ἴσον Ἰουδαῖον ὄντα
20 πιστεῦσαι, καὶ ἔξωθεν τοῦ ἔθνους. Ὅτι γὰρ οὐκ ἦν Ἰου-
δαῖος ὁ ἑκατοντάρχης, καὶ ἀπὸ τοῦ ἑκατοντάρχης εἶναι δῆ-
λον καὶ ἀπὸ τοῦ εἰρηῆσθαι, «Οὐδὲ ἐν τῷ Ἰσραὴλ ισοσύτην
πίσιν εὔρον».

4. Καὶ πολὺ μέγα ἦν, ἄνθρωπον ἐκτὸς ὄντα τοῦ Ἰου-
25 δαϊκοῦ καταλόγου ισοσύτην λαβεῖν ἔννοιαν. Καὶ γὰρ ἐφαν-
τάσθη, ὡς ἔμοιγε δοκεῖ, τὰς ἐν τῷ οὐρανῷ στρατίας· ἢ ὅτι αὐ-
τῷ τὰ πάντα οὕτως ἐστὶν ὑποτιεταγμένα, καὶ θάνατος, καὶ τὰ

29. Πρὸβλ. Ματθ. 8, 13. Λουκᾶ 7, 10.

30. Ψαλμ. 113, 11.

31. Ματθ. 8, 4.

κνη προθυμίαν, οὔτε καὶ τότε ἐπροχώρησε μὲ ὄρμην, ἀλλὰ καὶ πάλιν συγκρατεῖται μέσα εἰς τὸν χῶρον τῆς πρεπούσης μετριοπαθείας του.

Ἐὰν ὅμως ἤθελεν εἰπεῖ κάποιος ‘Διὰ ποῖον λόγον δὲν ἀνταπέδωσε τὴν τιμὴν ὁ Χριστὸς εἰς αὐτόν’; θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ εἰποῦμεν αὐτό, ὅτι τοῦ ἀνταπέδωσε καὶ μάλιστα μεγάλην τιμὴν. Πρῶτον μὲν, μὲ τὸ ὅτι ἐφανέρωσε τὴν πίστιν του, πρᾶγμα πού κατ’ ἐξοχὴν ἔγινε φανερόν ἀπὸ τοῦ ὅτι δὲν μετέβη ὁ ἴδιος εἰς τὴν οἰκίαν του²⁹. Δεύτερον δέ, μὲ τὸ ὅτι τὸν εἰσήγαγεν εἰς τὴν βασιλείαν καὶ τὸν ἐπροτίμησεν ἀπὸ ὅλον τὸ Ἰουδαϊκὸν ἔθνος. Διότι ἐπειδὴ ἐθεώρησε τὸν ἑαυτόν του ἀνάξιον νὰ δεχθῆ τὸν Χριστὸν εἰς τὴν οἰκίαν του, καὶ ἄξιος ἐκρίθη τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν καὶ ἐπέτυχε τὰ καλὰ πού ἀπήλαυσεν ὁ Ἀβραάμ.

Καὶ διατί, θὰ ἔλεγε κανεὶς, καὶ ὁ λεπρὸς δὲν ἐπηνέθη ἂν καὶ ἐπέδειξε μεγαλυτέραν πίστιν ἀπὸ τὸν ἑκατόνταρχον; Διότι δὲν εἶπεν ἐκεῖνος «Εἶπέ ἓνα λόγον», ἀλλὰ αὐτὸ πού ἦτο πολὺ μεγαλύτερον ‘Θέλησον μόνον’· πρᾶγμα πού ὁ Προφήτης λέγει περὶ τοῦ Πατρός, ὅτι «Ὅλα ὅσα ἠθέλησε τὰ ἐδημιούργησεν»³⁰. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνος ἐπηνέθη. Διότι ὅταν λέγῃ «Πρόσφερε τὸ δῶρον πού διέταξεν ὁ Μωϋσῆς ὡς μαρτυρίαν εἰς αὐτούς»³¹, δὲν λέγει τίποτε ἄλλο παρὰ αὐτό, ὅτι ‘Σὺ θὰ κατηγορήσης αὐτούς ἐξ ὅσων ἐπίστευσας’. Ἐξ ἄλλου δὲ δὲν ἦτο τὸ ἴδιο πρᾶγμα νὰ πιστεύσῃ ἓνας Ἰουδαῖος καὶ ἓνας ἐκτὸς τοῦ ἔθνους τῶν Ἰουδαίων. Διότι τὸ ὅτι δὲν ἦτο Ἰουδαῖος ὁ ἑκατόνταρχος φαίνεται καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι ἦτο ἑκατοντάρχης καὶ ἀπὸ τὰ λόγια πού εἶπεν· «Οὔτε μεταξὺ τῶν Ἰσραηλιτῶν εὔρον τόσον μεγάλην πίστιν».

4. Καὶ ἦτο, βέβαια, πολὺ σπουδαῖον πρᾶγμα ἓνας ἄνθρωπος ἐκτὸς τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ἔθνους νὰ φθάσῃ εἰς τόσον ὑψηλὴν ἔννοιαν περὶ τοῦ Χριστοῦ. Καθόσον, ὅπως ἐγὼ πιστεύω, ἐφαντάσθη τὰς οὐρανίους στρατίας ἢ ὅτι εἰς αὐτὸν ἔτσι ὑποτάσσονται τὰ πάθη καὶ ὁ θάνατος καὶ ὅλα τὰ ἄλλα,

ἄλλα πάντα, ὡς αὐτῷ οἱ σιραιῶται. Διὸ καὶ ἔλεγε· «Καὶ γὰρ ἐγὼ ἄνθρωπός εἰμι ὑπὸ ἐξουσίαν τασσόμενος»· τουτέστι, σὺ Θεός, ἐγὼ ἄνθρωπος· ἐγὼ ὑπ' ἐξουσίαν, σὺ δὲ οὐχ ὑπ' ἐξουσίαν. Εἰ τοίνυν ἐγὼ, ἄνθρωπος καὶ ὑπ' ἐξουσίαν
 5 ὢν, τισαῦτα δύναιμι πολλῷ μᾶλλον αὐτός, καὶ Θεὸς ὢν καὶ οὐχ ὑπ' ἐξουσίαν. Μετὰ γὰρ ὑπερβολῆς αὐτὸν θέλει πείσαι, ὅτι οὐχ ὡς ὅμοιον διδούς ὑπόδειγμα ταῦτα λέγει, ἀλλ' ὡς σφόδρα ὑπερέχον. Εἰ γὰρ ἐγὼ ὁμότιμος ὢν τοῖς ἐπιτατιομένοις, φησί, καὶ ὑπ' ἐξουσίαν ὢν, ὅμως διὰ τὴν μι-
 10 κρὰν τῆς ἀρχῆς ὑπεροχὴν τισαῦτα δύναιμι, καὶ οὐδεὶς ἀντιρεῖ, ἀλλ' ἅπερ ἐπιτάσσω, ταῦτα γίνεται, κἂν διάφορα ἢ τὰ ἐπιτάγματα («Λέγω γὰρ τουτίω, πορεύου, καὶ πορεύεται· καὶ ἄλλω, ἔρχου, καὶ ἔρχεται»), πολλῷ μᾶλλον αὐτὸς δυνήση. Τινὲς δὲ καὶ οὕτως ἀναγινώσκουσι τοῦτο τὸ χωρίον·
 15 «Εἰ γὰρ ἐγὼ ἄνθρωπος ὢν», καὶ μεταξὺ σίξαντες ἐπάγουσιν, «ὑπὸ ἐξουσίαν ἔχων ὑπ' ἑμαυτὸν σιραιώτας».

Σὺ δέ μοι σκόπει, πῶς ἔδειξεν ὅτι καὶ θανάτου κρατεῖν δύναται ὡς δούλου, καὶ ἐπιτάττειν ὡς Δεσπότης. Ὅτιαν γὰρ εἶπη, ὅτι «Ἐρχου, καὶ ἔρχεται», καὶ «Πορεύου, καὶ πορεύε-
 20 ται», τοῦτο λέγει, ὅτι ἂν κελεύσης μὴ ἔλθεῖν τὴν τελευταίαν ἐπ' αὐτόν, οὐχ ἤξει. Εἶδες πῶς ἦν πιστός; Ὁ γὰρ ἔμελλεν ἅπασιν φανερόν ὑστερον ἔσεσθαι, τοῦτο οὕτως ἤδη κατάδηλον κατέσκησεν, ὅτι καὶ θανάτου καὶ ζωῆς ἐξουσίαν ἔχει, καὶ κατὰγει εἰς πύλας ἄδου καὶ ἀνάγει. Καὶ οὐ περὶ σιραι-
 25 ωτιῶν εἶπε μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ δούλων· ὅπερ ἦν μείζονος ὑπακοῆς. Ἀλλ' ὅμως καὶ τισαύτην πίστιν ἔχων, ἔτι ἀνάξι-

ὅπως οἱ στρατιῶται εἰς αὐτόν. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγε· «Διότι καὶ ἐγὼ πού εἶμαι ἕνας ἄνθρωπος καὶ εἶμαι κάτω ἀπὸ ἐξουσίαν· δηλαδή 'Σὺ εἶσαι Θεός, ἐνῶ ἐγὼ ἄνθρωπος· ἐγὼ εἶμαι ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν ἄλλων, ἐνῶ σὺ δὲν εἶσαι ὑπὸ ἐξουσίαν ἄλλων. Ἐάν, λοιπόν, ἐγὼ, πού εἶμαι ἄνθρωπος καὶ ὑπὸ ἐξουσίαν, ἤμπορῶ νὰ κάμω τόσον μεγάλα πράγματα, πολὺ περισσότερον αὐτὸς πού εἶναι καὶ Θεὸς καὶ δὲν εἶναι ὑπὸ ἐξουσίαν ἄλλων. Θέλει, δηλαδή, νὰ τὸν πείσῃ εἰς μέγα βαθμόν, ὅτι δὲν τὰ λέγει ὅλα αὐτὰ διὰ νὰ παρουσιάσῃ ἕνα παρόμοιο παράδειγμα, ἀλλ' ὅτι ὁ Κύριος ὑπερέχει εἰς μέγα βαθμόν. Διότι ἐὰν ἐγὼ, λέγει, πού εἶμαι ἰσότιμος μὲ αὐτοὺς πού διατάσσω καὶ πού εὐρίσκομαι ὑπὸ ἐξουσίαν, ὅμως λόγω τῆς μικρᾶς αὐτῆς ὑπεροχῆς τῆς ἀρχῆς ἤμπορῶ τόσον σπουδαῖα πράγματα νὰ πράξω καὶ δὲν φέρει κανεὶς ἀντίρρησην, ἀλλὰ αὐτὰ πού διατάσσω, αὐτὰ γίνονται, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι διαφόρου εἴδους τὰ παραγγέλματα (Διότι λέγω εἰς αὐτόν, πηγαινε, καὶ πηγαίνει, καὶ εἰς τὸν ἄλλον, ἔλα, καὶ ἔρχεται), πολὺ περισσότερα αὐτὸς ἤμπορεῖ νὰ πράξῃ. Μερικοὶ δὲ ἀναγινώσκουν ἔτσι αὐτὸ τὸ χωρίον· «Διότι ἐὰν ἐγὼ, πού εἶμαι ἄνθρωπος», καί, θέτοντες σημεῖον στίξεως ἀνάμεσα, προσθέτουν, «ἔχω ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν μου στρατιώτας»³².

Σὺ ὅμως, παρακαλῶ, πρόσεξε πῶς ὁ ἑκατόνταρχος ἔδειξεν ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἤμπορεῖ νὰ ἐξουσιάσῃ τὸν θάνατον ὡσὰν ἕναν δοῦλον, καὶ νὰ τὸν διατάσῃ ὡσὰν δεσπότης του. Διότι ὅταν λέγῃ, «Ἐλα, καὶ ἔρχεται», καὶ «πηγαίνε, καὶ πηγαίνει», αὐτὸ ἐννοεῖ, ὅτι δηλαδή "Ἄν διατάξῃς νὰ μὴ ἔλθῃ ὁ θάνατος εἰς τὸν δοῦλόν μου, δὲν θὰ ἔλθῃ'. Εἶδες κατὰ ποῖον τρόπον ἦτο πιστός; Διότι αὐτὸ πού ἐπρόκειτο ἀργότερον νὰ γίνῃ εἰς ὄλους φανερόν, αὐτὸ αὐτὸς ἤδη ἔκαμεν ὀλοφάνερον, ὅτι ἔχει ἐξουσίαν καὶ ἐπὶ τοῦ θανάτου καὶ ἐπὶ τῆς ζωῆς, καὶ ὀδηγεῖ κάτω εἰς τὰς πύλας τοῦ Ἄδου καὶ ἀνεβάζει ἀπὸ ἐκεῖ. Καὶ δὲν ἔκαμε λόγον μόνον περὶ στρατιωτῶν, ἀλλὰ καὶ περὶ δούλων, πρᾶγμα πού ἦτο δεῖγμα μεγαλυτέρας ὑπακοῆς. Ἄλλ' ὅμως ἂν καὶ εἶχε τόσον μεγάλην

ον ἑαυτὸν εἶναι ἐνόμιζεν. Ὁ δὲ Χριστὸς δεικνύς, ὅτι ἄξιός ἐστι τοῦ εἰσελθεῖν εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, πολλῶ μείζονα ἐποίησε, θαυμάζων αὐτὸν καὶ ἀνακηρύττων καὶ πλείονα διδούς ὧν ἤτησε. Καὶ γὰρ ἦλθεν ὑγίειαν ζητῶν τῷ παιδί 5
σωματικῆν, καὶ βασιλείαν λαβὼν ἀπῆλθεν.

Εἶδες πῶς ἤδη ἐπεπλήρωτο τό, «Ζητεῖτε τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, καὶ ταῦτα πάντα προσιεθήσεται ὑμῖν»; Ἐπειδὴ γὰρ πολλὴν πίσιν ἐπεδείξατο καὶ ταπεινοφροσύνην, καὶ τὸν οὐρανὸν ἔδωκε καὶ τὴν ὑγίειαν αὐτῷ προσέθηκε· καὶ οὐ 10
τούτῳ μόνον ἐτίμησεν, ἀλλὰ καὶ τῷ δεῖξαι, τίνων ἐκβαλλομένων αὐτὸς εἰσάγεται. Καὶ γὰρ ἐντεῦθεν ἤδη λοιπὸν πᾶσι ποιεῖ γνώριμον, ὅτι ἀπὸ πίστεως ἢ σωτηρία, οὐκ ἀπὸ ἔργων τῶν κατὰ νόμον. Διόπερ οὐκ Ἰουδαίους μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔθνεσι τὸ τῆς δωρεᾶς ταύτης προκίσειται· καὶ ἐκείνοις 15
μᾶλλον ἢ τούτοις. Μὴ γὰρ δὴ νομίσητε, φησὶν, ὅτι ἐπὶ τούτου γέγονε τοῦτο μόνον· καὶ γὰρ ἐπὶ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης τοῦτο ἔσται. Τοῦτο δὲ ἔλεγε, περὶ τῶν ἐθνῶν προφητεύων καὶ χρησιᾶς αὐτοῖς ὑποτεινῶν ἐλπίδας. Καὶ γὰρ ἦσαν καὶ ἀπὸ Γαλιλαίας ἀκολουθοῦντες τῆς τῶν ἐθνῶν. Ταῦτα δὲ 20
ἔλεγε, τοὺς τε ἐθνικοὺς οὐκ ἀφίεις ἀπογνῶναι, τῶν τε Ἰουδαίων καθαιρῶν τὰ φρονήματα. Ὡστε δὲ μὴ προσιῆναι τὸ λεγόμενον τοῖς ἀκούουσι, μηδὲ παρασχεῖν αὐτῆς λαβὴν μηδεμίαν, οὔτε προηγουμένως τὸν περὶ τῶν ἐθνῶν εἰσάγει λόγον, ἀλλ' ἀφορμὴν λαβὼν ἀπὸ τοῦ ἑκατοντάρχου, οὔτε 25
γυμνὸν τὸ ὄνομα τῶν ἐθνῶν τίθησιν. Οὐ γὰρ εἶπε, πολλοὶ τῶν ἐθνῶν· ἀλλὰ, «Πολλοὶ ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν»· ὅ-

33. Ματθ. 6, 33.

34. Πρὸβλ. Ματθ. 4, 15. 18 καὶ 8, 1.

πίστιν ἐθεώρει τὸν ἑαυτὸν του ἀνάξιον ἀκόμη. Ὁ Χριστὸς ὅμως, δεικνύων ὅτι εἶναι ἄξιος νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν οἰκίαν του, ἔκαμε πολὺ πῖο μεγάλα πράγματα, διότι καὶ τὸν ἐθαύμασε, καὶ διεκήρυξε τὴν πίστιν του, καὶ τοῦ ἔδωσε περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ πού ἐζήτησε. Καθόσον ἦλθεν ζητῶν σωματικὴν ὑγείαν διὰ τὸν δούλόν του καὶ ἔφυγεν ἀφοῦ ἔλαβε τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

Εἶδες πῶς ἤδη ἀπεδεικνύετο ἀληθινὸν τὸ «Ζητεῖτε τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν καὶ ὅλα αὐτὰ θὰ σᾶς δοθοῦν ὡς ἐπὶ πλεόν»³³; Διότι, ἐπειδὴ ἐπέδειξε πολλὴν πίστιν καὶ ταπεινοφροσύνην καὶ τὸν οὐρανὸν τοῦ ἔδωσε καὶ τὴν ὑγείαν τοῦ δούλου του προσέθεσε· καὶ δὲν τὸν ἐτίμησε μόνον μὲ αὐτό, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ νὰ δείξῃ ποῖοι εἶναι ἐκεῖνοι πού ἀποβάλλονται ἀπὸ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν καὶ εἰσάγεται αὐτός. Καθόσον ἐξ αὐτοῦ πλεόν καθιστᾶ εἰς ὅλους γνωστόν, ὅτι σώζεται κανεὶς διὰ τῆς πίστεως καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν φύλαξιν τῶν διατάξεων τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς ὄχι μόνον εἰς τοὺς Ἰουδαίους, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἐθνικούς θὰ δοθῇ αὐτὴ ἡ δωρεὰ ὡς βραβεῖον· καὶ μᾶλλον εἰς ἐκείνους παρὰ εἰς αὐτούς. Διότι μὴ νομίσετε, βέβαια, λέγει, ὅτι αὐτὸ συνέβη ἀποκλειστικὰ καὶ μόνον διὰ τὸν ἑκατόνταρχον, καθόσον τοῦτο θὰ συμβῇ καὶ εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην. Αὐτὸ δὲ τὸ ἔλεγε προφητεύων διὰ τὰ ἔθνη καὶ δίδων ἀγαθὰς ἐλπίδας εἰς αὐτούς. Καθόσον ὑπῆρχαν πολλοὶ ἀπὸ τὰ μέρη τῆς Γαλιλαίας ὅπου διέμεναν πολλοὶ ἐθνικοί³⁴. Αὐτὰ δὲ τὰ ἔλεγε καὶ διὰ νὰ προφυλάξῃ τοὺς ἐθνικούς ἀπὸ τὴν ἀπογοήτευσιν καὶ διὰ νὰ ἐξυγιάνῃ τὸ φρόνημα τῶν Ἰουδαίων. Διὰ νὰ μὴ προσβάλουν τὰ λόγια του αὐτοὺς πού τὸν ἤκουαν, καὶ διὰ νὰ μὴ δώσῃ εἰς αὐτούς καμμίαν ἀφορμὴν διὰ κατηγορίαν, δὲν ὁμιλεῖ προηγουμένως διὰ τοὺς ἐθνικούς, παρὰ μόνον ὅταν ἔλαβεν ἀφορμὴν ἀπὸ τὸν ἑκατόνταρχον, χωρὶς, φυσικά, καὶ πάλιν ν' ἀναφέρῃ καθαρὰ τὸ ὄνομα τῶν ἐθνικῶν. Διότι δὲν εἶπε 'Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἐθνικούς', ἀλλὰ «Πολλοὶ ἀπὸ τὴν ἀνατολὴν καὶ τὴν δύσιν»,

περ ἦν δηλοῦντος τὰ ἔθνη, οὐ προσίστατο δὲ οὕτω τοῖς ἀκού-
ουσι συνεσκιασμένον γὰρ ἦν τὸ λεχθέν. Οὐ ταύτη δὲ μόνον
παραμυθεῖται τὴν δοκοῦσαν εἶναι τῆς διδασκαλίας καινοιο-
μίαν, ἀλλὰ καὶ τῷ τοὺς κόλπους Ἀβραάμ ἀντὶ τῆς βασι-
5 λείας εἰπεῖν. Οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνο γνώριμον αὐτοῖς τὸ ὄνομα ἦν,
καὶ μειζόνως αὐτοὺς ἔδακνεν ὁ Ἀβραάμ εἰς τὸ μέσον τε-
θείς. Διὸ καὶ ὁ Ἰωάννης οὐδὲν εὐθέως περὶ γεέννης εἶ-
πεν, ἀλλ' ὁ μάλιστα αὐτοὺς ἐλύπει φησὶν· «Μὴ δόξητε λέ-
γειν, ὅτι παῖδες ἐσμεν τοῦ Ἀβραάμ». Μειὰ δὲ τούτων καὶ
10 ἕτερον κατασκευάζει, τὸ μὴ δόξαι ἐναντίος τις εἶναι τῇ
παλαιᾷ πολιτείᾳ. Ὁ γὰρ τοὺς παιριάρχας θαυμάζων, καὶ
λῆξιν ἀγαθῶν τοὺς ἐκείνων κόλπους καλῶν, ἐκ πολλῆς
τῆς περιουσίας καὶ ταύτην ἀναιρεῖ τὴν ὑπόνοιαν.

Μηδεὶς οὖν μίαν εἶναι νομιζέτω τὴν ἀπειλήν· διπλῆ
15 γὰρ ἐστὶ καὶ τούτοις ἢ κόλασις, καὶ κείνοις ἢ εὐφροσύνη·
τούτοις μὲν, οὐχ ὅτι ἐξέπεσον, ἀλλ' ὅτι τῶν ἰδίων ἐξέπεσον·
ἐκείνοις δέ, οὐχ ὅτι ἐπέτυχον, ἀλλ' ὅτι ὄν οὐ προσεδόκων ἐ-
πέτυχον· καὶ τρίτη μειὰ τούτων, ὅτι τὰ ἐκείνων ἔλαβον
οὔτιοι. Υἱὸς δὲ βασιλείας φησὶν, οἷς ἡ βασιλεία ἦν ἡτοι-
20 μασμένη· ὁ καὶ μάλιστα αὐτοὺς ἔδακνε. Δείξας γὰρ εἰς
κόλπους ὄντας τῇ ἐπαγγελίᾳ καὶ τῇ ὑποσχέσει, τότε ἐξάγει.
Εἶτα, ἐπειδὴ ἀπόφασις ἦν τὸ εἰρημένον, πισιοῦται αὐτὸ τῷ
σημείῳ· ὥσπερ οὖν καὶ τὰ σημεῖα ἀπὸ τῆς προορήσεως τῆς
μειὰ ταῦτα γεγενημένης δείκνυσιν.

πρᾶγμα πού ἐφάνερωνε τὸ ὄνομα τῶν ἐθνικῶν, δὲν ἐσκανδάλιζεν ὅμως ἔτσι αὐτοὺς πού τὸν ἤκουαν, διότι ἦτο κεκαλυμμένος ὁ λόγος του. Καὶ δὲν καλύπτει μόνον μ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὴν σκέψιν ὅτι ἡ διδασκαλία ἦτο μία καινοτομία, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ ὅτι ἀνέφεραν ἀντὶ τῆς βασιλείας τοὺς κόλπους τοῦ Ἀβραάμ. Διότι οὔτε αὐτὸ τὸ ὄνομα ἦτο γνωστὸν εἰς τοὺς ἐθνικοὺς, καὶ περισσότερο ἐπληγώνοντο οἱ Ἰουδαῖοι μὲ τὸ ὅτι ἀνεφέρετο τὸ ὄνομα τοῦ Ἀβραάμ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἰωάννης δὲν εἶπε τίποτε εὐθέως περὶ γεέννης, ἀλλ' εἶπεν αὐτὸ πού περισσότερο ἐστενοχωροῦσεν αὐτούς· «Μὴ νομίζετε ὅτι ἠμπορεῖτε νὰ λέγετε, ὅτι εἴμεθα παιδιά τοῦ Ἀβραάμ»³⁵. Μαζὶ δὲ μὲ αὐτὰ φροντίζει καὶ διὰ κάτι ἄλλο, τὸ νὰ μὴ νομισθῆ, δηλαδή, ὅτι εἶναι ἀντίθετος μὲ τὸν νόμον τῆς Π. Διαθήκης. Διότι αὐτὸς πού θαυμάζει τοὺς πατριάρχας καὶ ὀνομάζει τοὺς κόλπους ἐκείνων τέλος τῶν ἀγαθῶν, μὲ πολλὴν δύναμιν ἀναιρεῖ καὶ αὐτὴν τὴν ὑποψίαν.

Κανεῖς λοιπὸν ἄς μὴ νομίζῃ ὅτι εἰς τοὺς λόγους αὐτοὺς ἡ ἀπειλὴ εἶναι μία· διότι εἶναι διπλῆ καὶ εἰς τοὺς Ἰουδαίους ἡ τιμωρία καὶ ἡ εὐφροσύνη εἰς τοὺς ἐθνικοὺς. Εἰς μὲν τοὺς Ἰουδαίους ὄχι ἐπειδὴ ἐξέπεσαν τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐξέπεσαν ἀπὸ αὐτὴν πού ἦτο ἰδικὴ των· εἰς τοὺς ἐθνικοὺς δὲ ὄχι ἐπειδὴ ἀπέκτησαν ἀγαθὰ ἀπλῶς, ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ ἀπέκτησαν αὐτὰ χωρὶς νὰ τὰ περιμένουν. Καὶ ἓνα τρίτον πού συνέβη μεταξὺ αὐτῶν εἶναι ὅτι οἱ ἐθνικοὶ ἔλαβαν τὰ ἀγαθὰ πού ἀνήκαν εἰς τοὺς Ἰουδαίους. Υἱοὺς δὲ τῆς βασιλείας ὀνομάζει αὐτοὺς διὰ τοὺς ὁποίους ἦτο προητοιμασμένη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· πρᾶγμα πού τοὺς ἐπλήγωνε κατ' ἐξοχὴν. Ἀφοῦ λοιπὸν τοὺς ἔδειξεν ὅτι σύμφωνα μὲ τὴν ἐπαγγελίαν καὶ τὴν ὑπόσχεσιν εὐρίσκοντο εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Ἀβραάμ, εἰς τὴν συνέχειαν τοὺς ἀπομακρύνει. Ἐπειτα ἐπειδὴ αὐτὸ πού ἐλέχθη ἦτο ἀσαφές, ἐπιβεβαιώνεται αὐτὸ μὲ τὸ θαῦμα· ὅπως ἀκριβῶς, βέβαια, καὶ τὰ θαύματα ἐπαληθεύει μὲ τὴν προφητείαν πού ἐλέχθη σχετικῶς μὲ αὐτά.

5. Ὁ τοίνυν ἀπιστιῶν τῆ ὑγείᾳ τῆ γενομένη τῷ παιδὶ
 τότε, ἀπὸ τῆς προφητείας τῆς ἐξελθούσης σήμερον πιστευέ-
 τω κἀκεῖνο. Καὶ γὰρ καὶ ἡ προφητεία καὶ πρὸ τῆς ἐκθά-
 σεως ἀπὸ τοῦ σημείου τοῦ τότε δῆλη πᾶσιν ἐγένετο. Διὰ τοι
 5 τοῦτο πρότερον ταῦτα προαναφανήσας, τότε τὸν παραλελυ-
 μένον ἀνέστησεν, ἵνα τὰ μέλλοντα ἀπὸ τῶν παρόντων πι-
 σιῶσθαι καὶ τὸ ἔλαττον ἀπὸ τοῦ μείζονος. Τὸ μὲν γὰρ
 ἐναρέτους ἀπολαύειν τῶν ἀγαθῶν, καὶ τοὺς ἐναντίους τὰ
 λυπηρὰ ὑπομένειν, οὐδὲν ἀπεικός, ἀλλὰ κατὰ λόγον καὶ
 10 κατὰ ἀκολουθίαν, νόμων ἐγίνετο· τὸ δὲ παρεπιμένον σφίγξαι
 καὶ νεκρὸν ἀνασιῆσαι, μείζον ἢ κατὰ φύσιν ἦν. Ἄλλ' ὅμως εἰς
 τὸ μέγα τοῦτο καὶ θαυμασιὸν οὐ μικρὸν καὶ ὁ ἑκατοντάρχης
 συνεισηνεγκεν ὅπερ οὖν καὶ ὁ Χριστὸς δηλῶν ἔλεγεν· «Ἔ-
 παγε, καὶ ὡς ἐπίστευσας γενηθήτω σοι». Εἶδες πῶς ἀνε-
 15 κήρουξεν ἡ τοῦ παιδὸς ὑγεία καὶ τὴν τοῦ Χριστοῦ δύναμιν
 καὶ τὴν τοῦ ἑκατοντάρχου πίστιν καὶ τὸ μέλλον ἐπισιῶσαι;
 Μᾶλλον δὲ πάντα τὴν τοῦ Χριστοῦ δύναμιν ἀνεκήρουτιεν.
 Οὐδὲ γὰρ τὸ σῶμα διωρθώσαιτο μόνον τοῦ παιδός, ἀλλὰ καὶ
 τὴν τοῦ ἑκατοντάρχου ψυχὴν εἰς τὴν πίστιν διὰ τῶν θαυ-
 20 μάτων αὐτὸς ἐφελκύσαιτο.

Σὺ δὲ μὴ τοῦτο σκόπει μόνον, ὅτι οὗτος ἐπίστευσε καὶ
 ὅτι ἐκεῖνος ἰάθη, ἀλλὰ καὶ τὸ τᾶχος θαύμασον. Καὶ γὰρ τοῦ-
 το δηλῶν ὁ εὐαγγελιστὴς ἔλεγε· «Καὶ ἰάθη ὁ παῖς αὐτοῦ
 ἐν τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ»· ὥσπερ οὖν καὶ ἐπὶ τοῦ λεπροῦ εἶπεν, ὅτι
 25 εὐθέως ἐκαθαρίσθη. Οὐδὲ γὰρ τῷ θεραπεύειν, ἀλλὰ καὶ τῷ
 παραδόξως τοῦτο ποιεῖν, καὶ ἐν ἀκαρεῖ ροπῇ, τὴν δύναμιν
 ἐπεδείκνυτο. Καὶ οὐ ταύτη μόνον ὠφέλει, ἀλλὰ καὶ τῷ συνε-
 χῶς ἐν τῇ τῶν θαυμάτων ἐπιδείξει τοὺς περὶ τῆς βασιλείας

36. Πρὸβλ. Λουκᾶ 7, 2.

37. Ματθ. 8, 2.

5. Αὐτὸς λοιπὸν ποὺ δὲν πιστεύει τὴν θεραπείαν ποὺ συνέβη εἰς τὸν δοῦλον τότε ἄς πιστεύσῃ εἰς τὸ θαῦμα ἐκεῖνο, καθόσον ἐπαληθεύθη σήμερον ἢ προφητεία του. Διότι, καὶ ἡ προφητεία ἔγινε πρὶν ἀπὸ τὸ ἀποτέλεσμα φανερὴ εἰς ὅλους ἀπὸ τὸ τότε θαῦμα. Διὰ τοῦτο, βέβαια, ἀφοῦ προηγουμένως προεῖπεν αὐτά, ἐν συνεχείᾳ ἐθεράπευσε τὸν παραλυτικόν, διὰ νὰ γίνουν πιστευτὰ τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν ἀπὸ τὰ παρόντα καὶ τὸ μικρότερον διὰ μέσου τοῦ μεγαλύτερου. Διότι τὸ νὰ ἀπολαμβάνουν οἱ μὲν ἐνάρετοι τὰ ἀγαθὰ οἱ δὲ ἀντίθετοι νὰ ὑπομένουν τὰ λυπηρά, δὲν φανερώνει τίποτε ἄλλο ἄλλ' ὅτι συνέβαινεν αὐτὸ κατὰ τρόπον φυσικόν καὶ ἦτο ἀποτέλεσμα τῶν φυσικῶν νόμων· τὸ νὰ ἐνδυναμώσῃ ὅμως τὸ σῶμα τοῦ παραλυτικοῦ καὶ νὰ ἀναστήσῃ τὸν νεκρὸν³⁶ ἦτο κάτι μεγαλύτερον ἀπὸ φυσικόν. Ἄλλ' ὅμως εἰς τὴν μεγάλην αὐτὴν καὶ θαυμαστὴν ἐνέργειαν προσέφερε πάρα πολλὰ καὶ ὁ ἑκατόνταρχος· καὶ ἀκριβῶς αὐτὸ θέλων νὰ δηλώσῃ καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγε· «Πήγαινε, καὶ ἄς σοῦ γίνῃ ὅπως ἐπίστευσες». Εἶδες πῶς διεκήρυξεν ἡ ὑγεία τοῦ δούλου καὶ τὴν δύναμιν τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν πίστιν τοῦ ἑκατοντάρχου καὶ ἐπεβεβαίωσεν αὐτὸ ποὺ θὰ συνέβαινεν εἰς τὸ μέλλον; Μᾶλλον δὲ ὅλα διεκήρυτταν τὴν δύναμιν τοῦ Χριστοῦ. Διότι δὲν ἐθεράπευσε μόνον τὸ σῶμα τοῦ δούλου, ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ ἑκατοντάρχου προσείλκυσεν εἰς τὴν πίστιν διὰ τῶν θαυμάτων αὐτῶν.

Σὺ ὅμως μὴ προσέχῃς μόνον αὐτό, τὸ ὅτι δηλαδὴ ἐπίστευσεν αὐτὸς καὶ τὸ ὅτι ἐθεραπεύθη ἐκεῖνος, ἀλλὰ θαύμασε καὶ τὴν ταχύτητα μὲ τὴν ὁποίαν συνέβησαν. Καθόσον διὰ νὰ δηλώσῃ αὐτὸ ὁ εὐαγγελιστὴς ἔλεγε· «Καὶ ἐθεραπεύθη ὁ δοῦλός του τὴν ἰδίαν ἐκείνην στιγμὴν»· ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν εἶπεν καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ λεπροῦ, ὅτι «Ἄμέσως ἐκαθαρίσθη»³⁷. Διότι ὄχι μόνον ἡ θεραπεία, ἀλλὰ καὶ τὸ ὅτι αὐτὴ ἔγινε κατὰ τρόπον παράδοξον καὶ ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ, ἐφανέρωνε τὴν δύναμίν του. Καὶ δὲν ὠφελοῦσε μόνον μὲ αὐτὴν, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ ὅτι συνεχῶς κατὰ τὴν ἐπί-

παρανοίγειν λόγους, καὶ πάντα ἐφέλκεσθαι πρὸς αὐτήν. Καὶ γὰρ οὓς ἐκβάλειν ἠπείλει, οὐχ ἵνα ἐκβάλῃ ἠπείλει, ἀλλ' ἵνα τῷ φόβῳ πρὸς αὐτήν διὰ τῶν ρημάτων ἐπισπάσῃται. Εἰ δὲ μηδὲ ἐντιϋθεν ἐκέρδαναν, αὐτῶν τὸ ἔγκλημα ἅπαν καὶ
 5 πάντων τῶν τὰ τοιαῦτα νοσοῦντων. Οὐδὲ γὰρ ἐπὶ Ἰουδαίων μόνον τοῦτο συμβὰν ἴδοι τις ἄν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν πιστευσάντων. Καὶ γὰρ ὁ Ἰούδας υἱὸς βασιλείας ἦν, καὶ ἤκουσε μετὰ τῶν μαθητῶν, «Ἐπὶ δώδεκα θρόνους καθιεῖσθε», ἀλλὰ γέγονεν υἱὸς γεέννης· ὁ δὲ Αἰθίοψ, βάρβαρος ἄνθρωπος ὢν,
 10 καὶ τῶν ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν, μετὰ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ ἀπολαύσεται τῶν στεφάνων. Τοῦτο καὶ ἐφ' ἡμῶν γίνεται νῦν. «Πολλοὶ γὰρ ἔσονται», φησί, «πρῶτοι ἔσονται, καὶ ἔσονται πρῶτοι». Τοῦτο δὲ λέγει, ἵνα μήτε ἐκεῖνοι ραθυμῶσιν, ὡς οὐ δυνάμενοι ἐπανελθεῖν, μήτε οὗτοι
 15 θαρρῶσιν, ὡς ἐσιῶτες. Τοῦτο καὶ ὁ Ἰωάννης ἄνωθεν προαναφωνῶν ἔλεγε· «Δύναται ὁ Θεὸς ἐκ τῶν λίθων τούτων ἐγεῖραι τέκνα τῷ Ἀβραάμ». Ἐπειδὴ γὰρ τοῦτο ἔμελλε γίνεσθαι, προανακηρύττεται πόρρωθεν, ὥστε μηδένα τῷ ξένῳ τοῦ πράγματος θορυβηθῆναι. Ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν ὡς ἐνδε-
 20 χόμενον αὐτὸ λέγει πρῶτος γὰρ ἦν· ὁ δὲ Χριστὸς ὡς πάντως ἐσόμενον, τὴν ἀπὸ τῶν ἔργων ἀπόδειξιν παρέχων.

Μὴ τοίνυν θαρρῶμεν οἱ ἐσιῶτες, ἀλλὰ λέγωμεν ἑαυτοῖς· «Ὁ δοκῶν ἐσιάναι, βλεπέτω μὴ πέσῃ»· μηδὲ ἀπογινώσκω-

38. Ματθ. 19, 28.

39. Πρὸβλ. Πράξ. 8, 26-39.

40. Δηλ. εἰδωλολάρτης, ἐθνικός.

41. Ματθ. 19, 30.

42. Ματθ. 3, 9.

43. Α' Κορ. 10, 12.

δειξιν τῶν θαυμάτων ἀνέπτυσσεν λόγους περὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν καὶ προσείλκυεν ὄλους πρὸς αὐτήν. Διότι καὶ αὐτοὺς ποὺ ἀπειλοῦσεν ὅτι θὰ τοὺς ἐκβάλῃ, τοὺς ἀπειλοῦσεν ὄχι διὰ νὰ τοὺς ἐκβάλῃ, ἀλλὰ διὰ νὰ τοὺς προσελκύσῃ πρὸς αὐτήν ἐκφοβίζων αὐτοὺς μὲ τοὺς λόγους. Ἐὰν ὅμως οὔτε καὶ ἔτσι ὠφελοῦντο, αὐτῶν εἶναι ὅλη ἡ εὐθύνη καὶ ὄλων ἐκείνων ποὺ πάσχουν ἀπὸ τὴν ἰδίαν ἀσθένειαν. Διότι αὐτὸ θὰ τὸ ἔβλεπε κανεὶς νὰ συμβαίῃ ὄχι μόνον μεταξὺ τῶν Ἰουδαίων, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ αὐτῶν ποὺ ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστόν. Διότι καὶ ὁ Ἰούδας ἦτο υἱὸς τῆς βασιλείας καὶ ἤκουσε μαζὶ μὲ τοὺς μαθητὰς «θὰ καθίσετε ἐπάνω εἰς δώδεκα θρόνους»³⁸, ἀλλ' ἔγινεν υἱὸς τῆς γεέννης· ὁ Αἰθίοψ³⁹ ὅμως, ἂν καὶ ἦτο βάρβαρος⁴⁰ ἄνθρωπος καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ κατήγοντο ἀπὸ τὴν ἀνατολὴν καὶ τὴν δύσιν, θὰ ἀπολαύσῃ τοὺς στεφάνους μαζὶ μὲ τὸν Ἀβραάμ, τὸν Ἰσαάκ καὶ τὸν Ἰακώβ. Αὐτὸ συμβαίνει σήμερα καὶ εἰς ἡμᾶς. Διότι, λέγει, «Πολλοὶ θὰ γίνουν ἀπὸ πρῶτοι τελευταῖοι καὶ ἀπὸ τελευταῖοι πρῶτοι»⁴¹. Αὐτὸ δὲ τὸ λέγει, ὥστε καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ νὰ μὴ χάνουν τὸ θάρρος των, μὲ τὴν σκέψιν ὅτι τάχα δὲν ἠμποροῦν νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὸν Θεόν, καὶ οἱ πιστοὶ νὰ μὴ παίρνουν θάρρος, ὅτι τάχα εἶναι ἀμετακίνητοι. Αὐτὸ διακηρύττων καὶ ὁ Ἰωάννης προηγουμένως ἔλεγεν· «Ἐμπορεῖ ὁ Θεὸς καὶ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς λίθους νὰ ἀναστήσῃ τέκνα διὰ τὸν Ἀβραάμ»⁴². Ἐπειδὴ, δηλαδή, ἐπρόκειτο αὐτὸ νὰ συμβῇ, προλέγεται πρὸ πολλοῦ χρόνου, ὥστε κανεὶς νὰ μὴ θορυβηθῇ ἀπὸ τὸ παράξενον τοῦ πράγματος. Ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν λέγει αὐτὸ ὡς κάτι ποὺ ἐνδεχομένως νὰ συμβῇ· διότι προηγήθη τοῦ Χριστοῦ· ὁ Χριστὸς ὅμως ὡς κάτι ποὺ θὰ συμβῇ ὅπωςδήποτε, παρέχων τὴν ἀπόδειξιν ἀπὸ τὰς πράξεις του.

Ἄς μὴ ἔχωμεν λοιπὸν εἰς τὸν ἑαυτὸν μας μεγάλην ἐμπιστοσύνην ἡμεῖς οἱ πιστοί, ἀλλὰ νὰ λέγωμεν εἰς τοὺς ἑαυτοὺς μας. «Αὐτὸς ποὺ νομίζει ὅτι στέκεται σταθερὸς ἄς προσέχη μήπως πέσῃ»⁴³. Οὔτε νὰ καταλαμβανώμεθα ἀπὸ

μεν οἱ κείμενοι, ἀλλὰ λέγωμεν ἑαυτοῖς· «Μὴ ὁ πίπιων οὐκ ἀνίσταται;». Καὶ γὰρ πολλοὶ εἰς αὐτὴν τοῦ οὐρανοῦ τὴν κορυφὴν ἀνελθόντες καὶ πᾶσαν τὴν καρτερίαν ἐπιδειξάμενοι καὶ τὰς ἐρήμους κατειληφότις καὶ οὐδὲ γυναῖκα ὄναρ ἰδόντες, ραθυμήσαντες μικρὸν ὑπεσκελίσθησαν καὶ πρὸς αὐτὸ ἦλθον τῆς κακίας τὸ θάραθρον. Ἐτεροὶ δὲ πάλιν ἐκεῖθεν πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀνέβησαν, καὶ ἀπὸ τῆς σκηνῆς καὶ τῆς δορχίσιρας πρὸς τὴν ἀγγελικὴν μετετάξαντο πολιτείαν· καὶ τοσαύτην ἐπεδείξαντο τὴν ἀρετὴν, ὡς δαίμονας ἀπελάσαι καὶ πολλὰ ἄλλα σημεῖα τοιαῦτα ἐργάσασθαι. Καὶ τούτων μὲν πλήρεις εἰσὶν αἱ Γραφαί, πλήρης δὲ ὁ βίος τῶν παραδειγματιῶν ἡμῖν. Καὶ πόρνοι καὶ μαλακοὶ τὰ Μανιχαίων ἐμφράτιοι σιόματα, οἱ τὴν κακίαν ἀκίνητον εἶναί φασι, τῷ διαβόλῳ τελούμενοι, καὶ τὰς τῶν σπουδάξουσιν βουλομένων χειρας ἐκλύοντες καὶ τὴν ζωὴν ἄπασαν ἀναιρέποντες. Οἱ γὰρ ταῦτα πείθονται, οὐ πρὸς τὰ μέλλοντα παραβλάπτουσι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα πάντα ἄνω καὶ κάτω ποιοῦσι, τό γε αὐτῶν μέρος. Πότε γὰρ ἐπιμελήσεται τις ἀρετῆς τῶν ἐν κακίᾳ ζώντων, ὅταν ἀδύνατον τὴν πρὸς ἐκείνην ἐπάνοδον εἶναι νομίζῃ καὶ τὴν ἐπὶ τὸ βέλτιον μεταβολήν; Εἰ γὰρ νῦν, καὶ νόμων ὄντων καὶ κολάσεων ἠπειλημένων καὶ δόξης τοὺς πολλοὺς ἐκκαλουμένης καὶ γεέννης προσδοκωμένης καὶ βασιλείας ἐπιγγελημένης καὶ τῶν κακῶν ὄνειδιζομένων καὶ τῶν καλῶν ἐγκωμιαζομένων, μόλις αἰροῦνται τινες τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς ἰδρωῖτας· ἂν ταῦτα πάντα ἀνέλῃς, τί τὸ κωλύον πάντα ἀπολέσθαι καὶ διαφθαρῆναι;

6. Συνειδότες τοίνυν τὴν κακουργίαν τὴν διαβολικὴν,

44. Ἱερ. 8, 4.

45. Μανιχαῖοι· ἦσαν ὄπαδοὶ τῆς θρησκείας τοῦ ἐκ Περσίας Μάνεντος, ἧτις προῆλθεν ἐκ τῆς περσικῆς διαρχίας τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ σκοτοῦς, ὅπου ἀπέδιδεν ἀντιστοιχῶς τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν. Ἀργότερα προσέλαβε καὶ στοιχεῖα ἐκ τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὁ Μάνης ἦτο ὁ ὑπεσχημένος παράκλητος. Διὰ περισσότερα βλ. Ἡθ. Θρησκ. Ἐγκυκλ. τ. 8, 573-579.

ἀπόγνωσιν ὅσοι πίπτομεν, ἀλλὰ νὰ λέγωμεν εἰς τοὺς ἑαυτοὺς μας· «Μήπως αὐτὸς ποὺ πίπτει δὲν σηκώνεται καὶ πάλιν»⁴⁴. Καθόσον πολλοὶ ἂν καὶ ἀνέβησαν εἰς αὐτὴν τὴν κορυφὴν τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἐπέδειξαν ὅλην τὴν ὑπομονήν, καὶ μολονότι κατέλαβαν τὰς ἐρήμους καὶ δὲν εἶδαν οὔτε εἰς τὸ ὄνειρόν των γυναῖκα, ἐπειδὴ πρὸς στιγμὴν ἔδειξαν ὀκνηρίαν παρηγκωνίσθησαν καὶ ἔπесαν εἰς αὐτὸ τὸ βάραθρον τῆς κακίας. Ἄλλοι δὲ πάλιν ἀπὸ ἐκεῖ ἀνέβησαν εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ ἀπὸ τὸ θέατρον καὶ τὴν ὀρχήστραν μετεπήδησαν πρὸς τὴν ἀγγελικὴν πολιτείαν· καὶ τόσην ἀρετὴν ἐπέδειξαν, ὥστε νὰ ἐκδιώξουν δαίμονας καὶ νὰ κάμουν πολλὰ ἄλλα παρόμοια θαύματα. Καὶ αἱ μὲν Γραφαὶ εἶναι γεμάται ἀπὸ αὐτοὺς, ἡ δὲ ζωὴ μας εἶναι γεμάτη ἀπὸ αὐτὰ τὰ παραδείγματα. Ἔτσι καὶ πόρνοι καὶ ἀσήμαντοι κλείνουν τὰ στόματα τῶν Μανιχαίων⁴⁵, οἱ ὁποῖοι λέγουν ὅτι ἡ κακία εἶναι ἀκίνητος καὶ εὐρίσκονται ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ διαβόλου, καὶ παραλύουν τὰ χέρια αὐτῶν ποὺ θέλουν ν' ἀγωνισθοῦν διὰ τὸ καλὸν καὶ ἀνατρέπουν ἔτσι ὅλην τὴν ζωὴν. Διότι αὐτοὶ ποὺ πιστεύουν εἰς αὐτὰ καὶ τὰ μεταδίδουν δὲν βλάπτουν μόνον ὡς πρὸς τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ, ἀλλὰ καὶ ἐδῶ ὅλα τὰ κάνουν ἄνω-κάτω, ὅσον, βέβαια, ἐξαρτᾶται ἀπ' αὐτούς. Διότι πότε κανεὶς ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ζοῦν εἰς τὴν κακίαν θὰ φροντίσῃ διὰ τὴν ἀρετὴν, ὅταν πίστεύῃ ὅτι εἶναι ἀδύνατος ἢ ἐπάνοδος πρὸς ἐκείνην καὶ ἡ μεταβολὴ πρὸς τὸ καλύτερον; Διότι ἐὰν τώρα ποὺ ὑπάρχουν καὶ νόμοι, καὶ ἀπειλαὶ περὶ τιμωριῶν, καὶ δόξα ποὺ διεγείρει τοὺς περισσοτέρους, καὶ γεέννα τοῦ πυρὸς ἀναμενομένη, καὶ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ποὺ μᾶς ἔχει ὑποσχεθῆ, καὶ ὀνειδίζονται οἱ κακοὶ ἐνῶ ἐγκωμιάζονται οἱ καλοὶ, μόλις καὶ μετὰ δυσκολίας μερικοὶ προτιμοῦν τοὺς ἰδρωτάς ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς, ἐὰν ὅλα αὐτὰ τὰ ἀφαιρέσῃς ποῖο εἶναι ἐκεῖνο ποὺ θὰ ἐμποδίσῃ νὰ καθοῦν ὅλα καὶ νὰ διαφθαροῦν;

6. Ἄφοῦ λοιπὸν συνειδητοποιήσωμεν τὴν διαβολικὴν

καὶ οὗτοι καὶ τοῖς ἔξω νομοθέταις καὶ τοῖς τοῦ Θεοῦ χρησιμοῖς
καὶ τοῖς τῆς φύσεως λογισμοῖς καὶ τῇ κοινῇ πάντων ἀνθρώ-
πων δόξῃ καὶ θαρβάροις καὶ Σκύθαις καὶ Θραξὶ καὶ πᾶσιν
ἀπλῶς ἀπεναντίας οὔτιοι καὶ οἱ τὰ τῆς εἰμαρμένης δόγματα
5 νομοθετεῖν ἐπιχειροῦντες, νήφωμεν, ἀγαπητοί, καὶ πᾶσιν ἐ-
κείνοις ἐρρωσθαι εἰπόντες, ὁδεύωμεν διὰ τῆς στενῆς ὁδοῦ,
καὶ θαρροῦντες καὶ δεδοικότες· δεδοικότες μὲν, διὰ τοὺς
ἐκατέρωθεν κρημνοὺς· θαρροῦντες δέ, διὰ τὸν προηγούμενον
ἡμῶν Ἰησοῦν. Ὁδεύωμεν νήφοντες καὶ ἐγρηγοροῦτες. Κἄν
10 γὰρ μικρὸν τις ἀπονουσιάζῃ, κατηνέχθη ταχέως. Οὐ γὰρ ἔσμεν
ἀκριθέστεροι τοῦ Δαυὶδ, ὃς μικρὸν ὀλιγορήσας πρὸς αὐτὸ
κατεκρημνίσθη τῆς ἀμαρτίας τὸ βάραθρον. Ἄλλ' ἀνέστη
ταχέως. Μὴ τοίνυν οὗτοι ἡμαρτιῶν ἴδης μόνον, ἀλλ' οὗτοι καὶ τὴν
ἀμαρτίαν ἀπενίψατο. Διὰ γὰρ τοῦτο τὴν ἰστορίαν ἐκείνην
15 ἀνέγραψεν, οὐχ ἵνα πεσόνητα θεᾶσθαι, ἀλλ' ἵνα ἀνασιάντια θαυ-
μάσθαι· ἵνα μάθῃς, ἐπειδὴν πέσῃς, πῶς ἀνίστασθαι χρή.
Καθάπερ γὰρ οἱ ἰατροὶ τῶν νοσημάτων τὰ χαλεπώτατα ἐ-
κλεγόμενοι ταῖς βίβλοις ἐγγράφουσι, καὶ τῆς τοιαύτης διορ-
θώσεως τὴν μέθοδον διδάσκουσιν, ἵνα ἐν τοῖς μείζουσι γυ-
20 μνασάμενοι, ραδίως τῶν ἐλατιόνων περιγένηται· οὕτω δὲ
καὶ ὁ Θεὸς τὰ μέγιστα τῶν ἀμαρτημάτων εἰς μέσον ἤγαγεν,
ἵνα καὶ οἱ τὰ μικρὰ πιαίοντες δι' ἐκείνων ραδίαν τὴν τούτων
διόρθωσιν εὐρωσιν. Εἰ γὰρ ἐκεῖνα ἔσχεν ἴασιν, πολλῶ μᾶλ-
λον τὰ ἐλάτιονα.

25 Ἴδωμεν τοίνυν πῶς καὶ ἠρρώσθησε, πῶς καὶ ἀνέστη

46. Εἰμαρμένη· οὕτω ἐκαλεῖτο ἡ τύχη τοῦ κάθε ἀνθρώπου εἰς τὸν
κόσμον μὲ ὅλας τὰς περιπετείας τῆς· μὲ ἄλλα λόγια ἡ ἀναπότρεπτος
μοῖρα, τὸ πεπωμένον· Ἐπίσης ἐκαλεῖτο καὶ ἡ προσωποποιημένη ὑ-
περτάτη δύναμις ἡ ἄρχουσα ἐν τῇ φύσει καὶ ρυθμίζουσα τὰς πράξεις
τῶν ἀνθρώπων. Ἡ πίστις εἰς τὴν εἰμαρμένην καλεῖται «μοιροκρατία»,
ἔναντι τῆς ὁποίας ὁ Χριστιανισμὸς ἀντιτάσσει τὴν πίστιν εἰς τὴν
πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, καθ' ἣν τίποτε δὲν συμβαίνει τυχαίως, ἀλλὰ

κακουργίαν καὶ ὅτι ὅλοι αὐτοὶ ποὺ ἐπιχειροῦν νὰ νομοθετοῦν τὴν περὶ τῆς εἰμαρμένης⁴⁶ διδασκαλίαν ἀντιτίθενται καὶ πρὸς τοὺς μὴ Χριστιανοὺς νομοθέτας καὶ πρὸς τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ καὶ πρὸς τὴν λογικὴν τῆς φύσεως καὶ πρὸς τὴν κοινὴν ἀντίληψιν ὅλων γενικῶς τῶν ἀνθρώπων καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς βαρβάρους, δηλαδή, καὶ πρὸς τοὺς Σκύθας καὶ τοὺς Θράκας, ἃς ἐπαγρυπνῶμεν, ἀγαπητοί μου, καὶ ἀφοῦ ἀποφύγωμεν ὅλους ἐκείνους ἃς βαδίζωμεν καὶ μὲ θάρρος καὶ μὲ φόβον διὰ τῆς στενῆς ἐκείνης ὁδοῦ. Μὲ φόβον μὲν ἐξ αἰτίας τῶν κρημνῶν ποὺ ὑπάρχουν καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη, μὲ θάρρος δὲ ἐπειδὴ προηγεῖται ἀπὸ ἡμᾶς ὁ Ἰησοῦς. Ἄς βαδίζωμεν μὲ πνευματικὴν διαύγειαν καὶ ἄγρυπνοι. Ἐπειδὴ ἔστω καὶ ὀλίγον νὰ νυστάξῃ κανεὶς ἀμέσως θὰ καταποντισθῇ. Διότι δὲν εἴμεθα προσεκτικότεροι ἀπὸ τὸν Δαυῖδ, ὁ ὁποῖος ἀμελήσας μόνον ὀλίγον κατεκρημνίσθη μέσα εἰς αὐτὸ τὸ βάραθρον τῆς ἀμαρτίας. Ἄλλ' ἀμέσως ἐσηκώθη. Μὴ βλέπῃς λοιπὸν μόνον τὸ ὅτι ἠμάρτησεν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὅτι ἀπέπλυνε τὴν ἀμαρτίαν του. Διότι ἡ Γραφὴ ἀκριβῶς δι' αὐτὸ περιέλαβεν αὐτὴν τὴν ἱστορίαν, ὅχι διὰ νὰ πληροφορηθῆς τὴν πῶσιν του, ἀλλὰ διὰ νὰ θαυμάσῃς τὴν ἀνόρθωσίν του· διὰ νὰ διδαχθῆς πῶς πρέπει νὰ σηκώνεσαι ὅταν συμβῇ νὰ πέσῃς. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς οἱ ἰατροί, ἀφοῦ ἐκλέξουν τὰ φοβερώτερα ἀπὸ τὰ νοσήματα τὰ γράφουν εἰς τὰ βιβλία καὶ διδάσκουν τὴν μέθοδον τῆς θεραπείας αὐτῶν, ὥστε μὲ τὸ νὰ εἶναι ἡσκημένοι εἰς τὰ βαρύτερα νὰ ἤμποροῦν εὐκόλως νὰ θεραπεύωνται ἀπὸ τὰ ἐλαφρότερα, ἔτσι, βέβαια, καὶ ὁ Θεὸς τὰ μεγαλύτερα ἀπὸ τὰ ἀμαρτήματα τὰ ἀπεκάλυψε διὰ νὰ ἤμποροῦν, μέσῳ αὐτῶν, νὰ ἐπιτύχουν εὐκόλως τὴν διόρθωσιν τῶν μικρῶν πταισμάτων των. Διότι ἐὰν ἐθεραπεύθησαν ἐκεῖνα πολὺ περισσότερον θὰ θεραπευθοῦν τὰ μικρότερα.

Ἄς ἰδοῦμεν λοιπὸν καὶ πῶς ἠμάρτησε καὶ πῶς ἐθερα-

τὰ πάντα εὐρίσκονται ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Θεοῦ καὶ μάλιστα ἡ ἀνθρωπίνη ὑπαρξις.

ταχέως ὁ μακάριος ἐκεῖνος. Τίς οὖν τῆς ἀρρωστίας ὁ τρόπος ἦν; Ἐμοίχευσε καὶ ἐφόνευσεν. Οὐδὲ γὰρ ἐγκαλύπτομαι λαμπρᾷ ταῦτα ἀνακηρύτιον τῆ φωνῆ. Εἰ γὰρ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον οὐκ ἐνόμισεν αἰσχύνῃν, ταύτην ἀναθεῖναι πᾶσαν τὴν
 5 ἱστορίαν, πολλῶ μᾶλλον οὐδὲ ἡμᾶς συσκιάζειν χρή. Διόπερ οὐ μόνον αὐτὰ ἀνακηρύτιον, ἀλλὰ καὶ ἕτερον προσιῖθημι. Καὶ γὰρ ὅσοι ταῦτα κρύπτουσιν, οὗτοι μάλιστα τὴν ἀρετὴν συσκιάζουσι τὴν ἐκείνου· καὶ ὡσπερ οἱ τὸν πόλεμον σιγῶντες τοῦ Γολιάθ οὐ μικρῶν αὐτὸν ἀποστειροῦσι σιεφάνων, οὕτω
 10 καὶ οἱ ταύτην παραιρέχοντες τὴν ἱστορίαν.

ἼΑρα οὐ δοκεῖ παράδοξον εἶναι τὸ λεγόμενον; Οὐκοῦν ἀναμείνατε μικρόν, καὶ τότε εἴσεσθε ὅτι δικαίως ταῦτα ἡμῖν εἴρηται. Διὰ γὰρ τοῦτο αὖξω τὸ ἁμάρτημα καὶ παραδοξότερον ποιῶ τὸν λόγον, ἵνα ἐκ πλείονος τῆς περιουσίας τὰ
 15 φάρμακα κατασκευάσω. Τί οὖν ἐστὶν ὁ προσιῖθημι; Τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρός· ὁ μεῖζον ποιεῖ καὶ τὸ ἔγκλημα. Οὐ γὰρ ὁμοίως πάντα ἐπὶ πάντων κρίνεται. «Δυνατοὶ γάρ», φησί, «δυνατιῶς ἐτασθήσονται»· καί, «Ὁ εἰδὼς τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου αὐτοῦ καὶ μὴ ποιῶν, δαρήσεται πολλάς». Ὡστε ἡ
 20 πλείων γνῶσις πλείονός ἐστι κολάσεως ὑπόθεσις. Διὰ δὲ τοῦτο ὁ ἱερεὺς τὰ αὐτὰ τοῖς ἀρχομένοις ἁμαρτάνων, οὐ τὰ αὐτὰ πείσεται, ἀλλὰ πολλῶ χαλεπώτερα. Τάχα ὁρῶντες τὴν κατηγορίαν ἀξανανομένην, τρέμειτε καὶ δεδοίκατε, καὶ θανάμαζιτέ με ὡς κατὰ κρημνῶν ἐρχόμενον. Ἄλλ' ἐγὼ οὕτω
 25 θαρρῶ ὑπὲρ τοῦ δικαίου, ὅτι καὶ περαιτέρω πρόειμι· ὅσον γὰρ ἂν αὖξω τὸ ἔγκλημα, τοσοῦτον μᾶλλον δεῖξαι δυνήσομαι τὸ ἐγκώμιον τοῦ Δαυτῆδ.

47. Πρὸβλ. Β' Βασ. 11-12.

48. Σοφ. Σολ. 6, 6.

49. Λουκᾶ 12, 47.

πεύθη ἀμέσως ὁ μακάριος ἐκεῖνος Δαυΐδ. Ποία λοιπὸν ἦτο ἡ ἀρρώστια του; Ἐμοίχευσε καὶ ἐφόνευσε. Διότι δὲν αἰσθάνομαι ἐντροπὴν διακηρύσσων αὐτὰ μὲ δυνατὴν φωνήν. Διότι ἐὰν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον δὲν ἐθεώρησεν ἐντροπὴν νὰ παραθέσῃ ὅλην αὐτὴν τὴν ἱστορίαν⁴⁷, πολὺ περισσότερον οὔτε ἡμεῖς πρέπει νὰ τὴν ἐπισκιάζωμεν. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς δὲν διακηρύσσω μόνον αὐτὰ ἀλλὰ προσθέτω καὶ κάτι ἄλλο. Ὅτι, δηλαδή, ὅσοι ἀποκρύπτουν αὐτά, αὐτοὶ κατ' ἐξοχὴν ἐπικαλύπτουν τὴν ἀρετὴν ἐκείνου· καὶ ὅπως ἀκριβῶς αὐτοὶ ποὺ ἀποσιωποῦν τὸν πόλεμον τοῦ Γολιάθ τὸν ἀποστεροῦν ὄχι ἀπὸ μικρὰ στεφάνια, τὸ ἴδιο πράττουν καὶ αὐτοὶ ποὺ παραλείπουν αὐτὴν τὴν ἱστορίαν.

Δὲν φαίνεται, λοιπὸν, ὅτι εἶναι παράξενον αὐτὸ ποὺ ἐλέχθη; Δείξατε ὅμως ὀλίγην ὑπομονὴν καὶ τότε θὰ διαπιστώσετε ὅτι αὐτὰ δικαίως ἐλέχθησαν. Διότι διὰ τοῦτο αὐξάνω τὸ ἁμάρτημα καὶ κάνω πρὸ παράδοξον τὸν λόγον μου, διὰ νὰ παρασκευάσω τὰ φάρμακα μὲ περισσοτέραν ἀφθονίαν. Ποῖο λοιπὸν εἶναι αὐτὸ ποὺ προσθέτω; Τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρός, πρᾶγμα ποὺ κάνει μεγαλύτερον καὶ τὸ ἁμάρτημα. Διότι εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις δὲν κρίνονται ὅλα καθ' ὅμοιον τρόπον· διότι, λέγει, «Οἱ ἰσχυροὶ θὰ κριθοῦν μὲ μεγαλύτεραν αὐστηρότητα»⁴⁸· καί· «Αὐτὸς ποὺ γνωρίζει τὸ θέλημα τοῦ κυρίου του καὶ δὲν τὸ πράττει θὰ τιμωρηθῆ πολὺ αὐστηρά»⁴⁹. Ὡστε ἡ περισσοτέρα γνῶσις γίνεται αἰτία διὰ μεγαλύτεραν τιμωρίαν. Καὶ ἀκριβῶς δι' αὐτὸ ἐὰν ἱερεὺς ἤθελε διαπράξῃ τὰ ἴδια ἁμαρτήματα μὲ τὸ ποίμνιόν του, δὲν θὰ τιμωρηθῆ τὸ ἴδιο, ἀλλὰ πολὺ φοβερώτερα. Ἴσως ὅμως, βλέποντες νὰ αὐξάνῃ ἡ κατηγορία, νὰ τρέμετε καὶ νὰ φοβῆσθε καὶ νὰ μὲ ἐκλαμβάνετε κατάπληκτοι ὡς κάποιον ποὺ βαδίζει κατ' εὐθείαν εἰς τὸν κρημνόν. Ἄλλ' ὅμως ἐγὼ ἔχω τόσην ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου ποὺ μὲ κάνει νὰ προχωρῶ πρὸ πέρα· διότι ὅσον θὰ αὐξήσω τὸ ἁμάρτημα, τόσον περισσότερον σπουδαῖον θὰ ἠμπορέσω νὰ παρουσιάσω τὸ ἐγκώμιον τοῦ Δαυΐδ.

Καὶ τί τούτων πλέον ἐστί, φησὶν, εἰπεῖν; Πάνυ γε πλέον. Ὡσπερ γὰρ ἐπὶ τοῦ Κάιν οὐ φόνος μόνον τὸ γενόμενον ἦν, ἀλλὰ καὶ πολλῶν φόνων χεῖρον· οὐ γὰρ ἀλλότριον, ἀλλ' ἀδελφόν, καὶ ἀδελφὸν οὐκ ἠδίκηκότα, ἀλλ' ἠδικημένον ἐφόνευσεν, οὐ μετὰ πολλοὺς φονέας, ἀλλὰ πρῶτος τὸ μίσος εὐρών· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα οὐ φόνος ἦν μόνον τὸ τόλμημα· οὐ γὰρ ὁ τυχὼν ἦν ἀνὴρ ὁ πεποιηκώς, ἀλλὰ προφήτης· καὶ οὐ τὸν ἠδίκηκότα, ἀλλὰ τὸν ἠδικημένον ἀναιρεῖ· καὶ γὰρ ἠδίκητο ἐν τοῖς καιροῖς, τῆς γυναικὸς ἀρπαγείσης· ἀλλ' ὅμως μετ' 10 ἐκεῖνο καὶ τοῦτο προσέθηκεν.

Εἶδετε πῶς οὐκ ἐφεισάμην τοῦ δικαίου; πῶς οὐδὲ μεθ' ὑποσιολῆς τινος εἶπον τὰ πεπλημμελημένα αὐτῷ; Ἄλλ' ὅμως οὕτως ὑπὲρ τῆς ἀπολογίας θαρρῶ, ὅτι μετὰ τοσοῦτον ὄγκον τοῦ ἁμαρτήματος ἐβουλόμην παρεῖναι καὶ Μανιχαίους 15 τοὺς μάλιστα ταῦτα κωμωδοῦντας, καὶ τοὺς τὰ Μαρκίωνος νοσοῦντας, ἵνα ἐκ περιουσίας αὐτῶν ἐμφοράξω τὰ σιόματα. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ λέγουσιν, ὅτι ἐφόνευσεν καὶ ἐμοίχευσεν· ἐγὼ δὲ οὐ τοῦτο λέγω μόνον, ἀλλὰ καὶ διπλοῦν τὸν φόνον ἀπέφηνα, ἀπὸ τε τοῦ ἠδικημένου, ἀπὸ τε τῆς ποιότητος τοῦ 20 προσώπου τοῦ πεπλημμεληκότιος.

7. Οὐ γὰρ ἐσὶν ἴσον πνεύματος ἀξιωθέντα καὶ τοσαῦτα εὐεργειτηθέντα καὶ τηλικαύτην ἐσχηκότα παρορησίαν καὶ ἐν ἡλικίᾳ τοιαύτῃ τοιαῦτα τόλμᾶν, καὶ τούτων πάντων χωρὶς τὸ αὐτὸ τοῦτο ποιεῖν. Ἄλλ' ὅμως καὶ ταύτῃ μάλιστα θαυμα-

50. Μαρκίων· κατήγετο ἀπὸ τὴν Σινώπην τοῦ Πόντου, υἱὸς ἐπισκόπου καὶ ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Βασιλείδου. Ἐξῆσε τὸν 6' αἰ. καὶ ὑπῆρξε μέγας γνωστικός. Ἐδίδασκεν ὅτι ὁ ὕψιστος ἀγαθὸς Θεὸς τῆς Π. Διαθήκης ἔστειλε τὸν υἱὸν του τὸν Χριστὸν διὰ ν' ἀπαλλάξῃ τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὴν τυραννίαν τοῦ δευτέρου Θεοῦ, τοῦ δημιουργοῦ τοῦ κόσμου. Ὁ Χριστὸς εἶχε κατ' αὐτὸν φαινομενικὸν σῶμα. Ἡ πίστις εἰς τὸν Χριστὸν ἀποτελεῖ ὄρον διὰ τὴν μακαριότητα. Ἀπέριπτε τὴν Π. Διαθήκην καὶ ἐκ τῆς Καινῆς ἐδέχετο τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον καὶ 10 ἐπιστολάς, πλὴν τῶν Ποιμαντικῶν καὶ τῆς πρὸς Ἐβραίους. Ἦτο αὐστηρῶν ἀρχῶν. Κατεπολεμήθη ὑπὸ τῆς Ἐκ-

Θὰ ἐρωτήση λοιπὸν κάποιος· τί παραπάνω ἀπὸ αὐτὰ ἤ-
 μπορεῖς νὰ ἀναφέρης; Καὶ βέβαια ὑπάρχουν πάρα πολλά.
 Διότι ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Κάϊν αὐτὸ πού
 συνέβη δὲν ἦτο ἀπλοῦς φόνος, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πολλοὺς φό-
 νους χειρότερον, ἐπειδὴ δὲν ἐφόνευσε ξένον, ἀλλὰ τὸν ἀ-
 δελφόν του, καὶ ἀδελφὸν μάλιστα πού δὲν τὸν εἶχεν ἀδι-
 κήσει, ἀλλ' εἶχεν ἀδικηθῆ, καὶ ὄχι μετὰ ἀπὸ πολλοὺς φο-
 νέας, ἀλλὰ πρῶτος ἐφεῦρεν αὐτὸς τὸ βδέλυγμα, ἔτσι; βέ-
 βαια, καὶ ἐδῶ δὲν ἦτο μόνον φόνος τὸ ἐγχείρημα· διότι δὲν
 ἦτο κάποιος τυχαῖος ὁ ἄνδρας πού ἔπραξεν αὐτό, ἀλλὰ προ-
 φήτης· καὶ δὲν φονεῦει αὐτὸν πού εἶχεν ἀδικήσει, ἀλλὰ
 αὐτὸν πού εἶχεν ἀδικηθῆ· διότι πράγματι τὸν εἶχεν ἀδική-
 σει κατὰ τρόπον θανάσιμον, διότι τοῦ ἤρπαξε τὴν γυναῖκα
 του· ἀλλ' ὅμως μετὰ ἀπὸ ἐκεῖνο προσέθεσε καὶ τὸν φόνον.

Βλέπετε πῶς δὲν ἐλυπήθην τὸ δίκαιον; πῶς περιέγρα-
 ψα τὰ ἁμαρτήματά του χωρὶς κανένα περιορισμόν; Ἄλλ' ὅ-
 μως ἔχω τόσην πεποίθησιν εἰς τὴν ἀπολογία, ὥστε μετὰ
 ἀπὸ τὸ τόσον βάρος τοῦ ἁμαρτήματος θὰ ἤθελα νὰ παρευρί-
 σκωνται ἐδῶ καὶ οἱ Μανιχαῖοι, πού αὐτοὶ κυρίως διακωμω-
 δοῦν ὅλα αὐτά, καθὼς καὶ οἱ πλανημένοι ὀπαδοὶ τοῦ Μαρ-
 κίωνος⁵⁰, διὰ νὰ τοὺς κλείσω τελείως τὰ στόματα. Διότι ἐ-
 κεῖνοι μὲν λέγουν ὅτι ἐφόνευσε καὶ ἐμοίχευσε, ἐγὼ ὅμως
 λέγω ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ διπλοῦν ἐφάνέρωσα τὸν φό-
 νον, καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι ἐφονεύθη ὁ ἀδικηθεὶς καὶ ἀπὸ τὴν ποιό-
 τητα τοῦ προσώπου πού διέπραξε τὸν φόνον.

7. Διότι δὲν εἶναι τὸ ἴδιο πράγμα, αὐτὸς πού ἤξιώθη
 νὰ λάβῃ τὸ Πνεῦμα καὶ ἔτυχε τόσων πολλῶν εὐεργεσιῶν
 καὶ εἶχε τὸ κῦρος καὶ εὕρισκετο εἰς τέτοιαν ἡλικίαν νὰ δια-
 πράττῃ παρόμοια πράγματα μὲ ἐκεῖνον πού δὲν ἔχει κανένα
 ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τὰ πλεονεκτήματα. Ἄλλ' ὅμως κυρίως ὡς
 πρὸς αὐτὸ εἶναι ἀξιοθαύμαστος ὁ γενναῖος ἐκεῖνος ἄνδρας,

κλησίας μὲ πολὺ πείσμα. Διὰ περισσότερα βλ. Ἡθ. καὶ Θεσηκ. Ἐγ-
 κικλ. τ. 8, 743-748.

στός ἐστὶν ὁ γενναῖος ἐκεῖνος ἀνὴρ, ὅτι εἰς αὐτὸν τὸν πνυθμέ-
 να τῆς κακίας καταπεσὼν, οὐκ ἀνέπεσεν, οὐδὲ ἀπέγνω, οὐδὲ
 ἔρριψεν ἑαυτὸν ὑπτιον, οὕτω παρὰ τοῦ διαδόλου καιρίαν
 λαβὼν πληγὴν, ἀλλὰ ταχέως, μᾶλλον δὲ εὐθέως καὶ μετὰ
 5 πολλῆς τῆς σφοδρότητος καιριωτέραν ἔδωκεν ἢ ἔλαβε τὴν
 πληγὴν. Καὶ ταῦτὸν γέγονεν, οἷον ἂν εἰ ἐν πολέμῳ καὶ
 παρατάξει βαρβάρου τινὸς εἰς ἀριστιέως καρδίαν ἐμπήξαν-
 τος δόρου, ἢ κατὰ τοῦ ἥπατος ἀφέντος θέλος, καὶ δεύτερον
 τῷ προτέρῳ τραῦμα προσθέντος ἐκείνου καιριώτερον, πεσὼν
 10 καὶ αἷματι πολλῷ περιρρεόμενος πάντοθεν ὁ τὰς χαλεπὰς
 ταύτας λαβὼν πληγὰς, καὶ ἀνασταιῆ ταχέως, καὶ δόρου κατὰ
 τοῦ τοξεύσαντος ἀφείς νεκρὸν ἐπὶ τοῦ πεδίου δείξειεν εὐ-
 θέως. Οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα, ὅσῳ ἂν μείζονα εἴπῃς τὴν
 πληγὴν, τοσοῦτῳ θαυμασιωτέραν δεικνύεις τοῦ πληγέντος
 15 τὴν ψυχὴν, ὅτι ἴσχυσε μετὰ τὸ χαλεπὸν τοῦτο τραῦμα καὶ
 ἀνασῆναι καὶ σιῆσαι ἐν αὐτῷ τῷ τῆς φάλαγγος μετώπῳ
 καὶ τὸν τρώσαντα κατενεγκεῖν. Τοῦτο δὲ ἡλίκον ἐστίν, ἴσοσι
 μάλιστα ὅσοι χαλεπαῖς περιπίπτουσιν ἁμαρτίαις. Οὐ γὰρ
 οὕτω γενναίας καὶ νεανικῆς ἐστὶ ψυχῆς ὁρθὰ βαδίζειν καὶ
 20 διόλου τρέχειν, (ἔχει γὰρ ἡ τοιαύτη συνοδοιπόρον τὴν ἀ-
 γαθὴν ἐλπίδα, ἀλείφουσαν, διεγείρουσαν, νευροῦσαν, προθυ-
 μοιέραν ἐργαζομένην), ὥς τὸ μετὰ τοὺς μυρίους σιεφάνους
 καὶ τὰ πολλὰ τρόπαια καὶ τὰς νίκας, τὴν ἐσχάτην ὑπομείνα-
 σαν ζημίαν, δυνηθῆναι πάλιν ἐπιλαβέσθαι τῶν αὐτῶν δρό-
 25 μων. Καὶ ἵνα σαφέστερον ὁ λέγω γένηται, καὶ ἕτερον τοῦ
 προτέρου οὐδὲν ἔλατιον παραδείγματος εἰς μέσον ὑμῖν ἀ-
 γαγεῖν πειράσομαι. Ἐννόησον γὰρ μοί τινα κυβερνήτην μυ-
 ρία διαλαβόντα πελάγη, μετὰ τὸ τὴν θάλασσαν διαπλεῦσαι

ὅτι, ἂν καὶ κατέπεσεν εἰς αὐτὸν τὸν πυθμένα τῆς κακίας, δὲν ἔχασε τὸ θάρρος του, οὔτε κατελήφθη ἀπὸ ἀπόγνωσιν, οὔτε ἄφησε τὸν ἑαυτὸν του πεσμένον, ἂν καὶ ἐδέχθη θανατηφόρον πλήγμα παρὰ τοῦ διαβόλου, ἀλλὰ ταχέως, μᾶλλον δὲ εὐθέως καὶ μὲ πολλὴν σφοδρότητα ἔδωσε περισσότερον θανατηφόρον πλήγμα ἀπ' αὐτὸ πού ἐδέχθη. Καὶ συνέβη ἐδῶ τὸ ἴδιο μὲ ἐκεῖνο πού συμβαίνει εἰς τὸν πόλεμον καὶ κατὰ τὴν ὥραν τῆς μάχης, ὅταν κάποιος βάρβαρος καρφώσῃ τὸ δόρυ του εἰς τὴν καρδίαν κάποιου γενναίου στρατιώτου ἢ τοῦ ρίψῃ βέλος εἰς τὸ ἦπαρ καὶ ἔτσι τοῦ προσθέσῃ δεύτερον τραῦμα περισσότερον θανατηφόρον ἀπὸ τὸ πρῶτον, καὶ μολονότι εἶναι πεσμένος καὶ βρέχεται μὲ πολὺ αἷμα ἀπὸ δλα τὰ μέρη αὐτὸς πού ἐδέχθη αὐτὰ τὰ φοβερὰ πλήγματα, ξαφνικὰ σηκώνεται καὶ ρίπτει δόρυ ἐναντίον ἐκείνου πού τὸν ἐτόξευσε καὶ τὸν ἀφήνει εὐθέως νεκρὸν εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης. Ἔτσι βεβαίως καὶ ἐδῶ, ὅσον μεγαλυτέραν ἤθελες παρουσιάσῃ τὴν πληγὴν τόσον περισσότερον ἀξιοθαύμαστον παρουσιάζεις τὴν ψυχὴν ἐκείνου πού ἐπλήγη, ἐπειδὴ εὔρε τὴν δύναμιν, μετὰ τὸ βαρὺ αὐτὸ τραῦμα, καὶ νὰ σηκωθῇ καὶ νὰ λάβῃ θέσιν εἰς τὴν γραμμὴν τῆς πολεμικῆς φάλαγγος καὶ νὰ καταβάλλῃ αὐτὸν πού τὸν ἐπλήγωσε. Πόσον μεγάλο δὲ εἶναι αὐτὸ τὸ γνωρίζουν πρὸ παντὸς ὅσοι ὑποπίπτουν εἰς βαρείας ἀμαρτίας. Διότι δὲν εἶναι τὸ ἴδιο πρᾶγμα μὴ γενναία καὶ νεανικὴ ψυχὴ νὰ βαδίζῃ ὀρθὰ καὶ νὰ τρέχῃ διαρκῶς, (διότι ἡ τοιαύτη ψυχὴ ἔχει ὡς συνοδοιπόρον τὴν ἀγαθὴν ἐλπίδα πού τὴν ἀλείφει, τὴν διεγείρει, τὴν ἐνδυναμώνει καὶ τὴν κάνει περισσότερον πρόθυμον), καὶ μία ψυχὴ πού μετὰ ἀπὸ τὰ ἀμέτρητα βραβεῖα καὶ τὰς νίκας νὰ ὑποστῇ τὴν χειροτέραν ζημίαν καὶ νὰ ἠμπορέσῃ πάλιν νὰ συνεχίσῃ τοὺς ἰδίους ἀγῶνας. Καὶ διὰ νὰ γίνῃ περισσότερον σαφὲς αὐτὸ πού λέγω θὰ προσπαθῆσω νὰ σᾶς παρουσιάσω καὶ ἄλλο παράδειγμα ὄχι κατώτερον τοῦ προηγουμένου. Σκέψου λοιπὸν κάποιον κυβερνήτην πού διῆλθε μύρια πελάγη, μετὰ τὸν διάπλουν ὀλοκλήρου τῆς θαλάσσης, μετὰ

ἅπασαν, μετὰ τοὺς πολλοὺς χειμῶνας καὶ τοὺς σκοπέλους
 καὶ τὰ κύματα, πολὺν ἔχοντα τὸν φόβον, ἐν αὐτῷ καταπον-
 τιζόμενον τῷ στόματι τοῦ λιμένος, καὶ γυμνῷ μόλις τῷ σώ-
 5 ματι τὸ χαλεπὸν τοῦτο διαφυγόντα νανάγιον· πῶς πρὸς τὴν
 θάλασσαν διακεῖσθαι εἰκὸς καὶ τὴν ναυτιλίαν καὶ τοὺς τοι-
 ούτους πόνους; Ἐὰν αἰρήσεται ποτε ὁ τοιοῦτος, εἰ μὴ
 σφόδρα γενναίως εἴη ψυχῆς, αἰγιαλὸν ἰδεῖν ἢ πλοῖον ἢ λι-
 μένα; Οὐκ ἔγωγε οἶμαι· ἀλλ' ἐγκαλυψάμενος κείσεται, νύ-
 κτα τὴν ἡμέραν ὄρῳ καὶ πρὸς πάντα ἀπαγορεύων· καὶ μᾶλ-
 10 λον αἰρήσεται προσαιτῶν ζῆν ἢ τῶν αὐτῶν ἄψασθαι πό-
 νων. Ἄλλ' οὐχ ὁ μακάριος οὔτις τοιοῦτος· ἀλλὰ τοιοῦτον
 νανάγιον ὑπομείνας, μετὰ τοὺς μυρίους πόνους καὶ ἰδρωῶτας
 ἐκείνους, οὐκ ἔμεινεν ἐγκεκαλυμμένος, ἀλλὰ καὶ τὸ πλοῖον
 καθείλκυσε καὶ τὰ ἰσιία πετάσας καὶ τὸ πηδάλιον μεταχει-
 15 ρίσας, τῶν αὐτῶν ἄπειται πόνων, καὶ πλείονα τὸν πλοῦτον
 εἰργάσατο πάλιν.

Εἰ δὲ τὸ σιῆναι θαυμασιὸν οὔτω καὶ τὸ μὴ κεῖσθαι
 διόλου πεσόντα, τὸ καὶ ἀνασιῆναι καὶ τοιαῦτα ἐργάσασθαι,
 πόσων οὐκ ἂν εἴη στεφάνων ἄξιον; Καίτοιγε πολλὰ ἦν τὰ
 20 εἰς ἀπόγνωσιν αὐτὸν ἐμβάλλοντα· καὶ πρῶτον, τὸ μέγεθος
 τοῦ ἁμαρτήματος· δεύτερον, τὸ μὴ ἐν προσιμίῳ τῆς ζωῆς,
 ὅτε καὶ πλείους αἱ ἐλπίδες, ἀλλὰ πρὸς τῷ τέλει ταῦτα παθεῖν.
 Οὐδὲ γὰρ ὁ ἔμπορος ἀπὸ λιμένος ἐξελθὼν εὐθέως καὶ να-
 νάγιον ὑπομείνας, ὁμοίως ἀλγεῖ τῷ μετὰ μυρίας ἐμπορίας
 25 προσαρᾶσσαντι σκοπέλω. Τρίτον, τὸ πολὺν ἤδη συνειληχότα
 πλοῦτον τοῦτο παθεῖν. Καὶ γὰρ οὐ μικρὰ ἀπέκειτο αὐτῷ
 φορτία τότε· οἷον τὰ κατὰ τὴν πρώτην ἡλικίαν, ἠνίκα ἐποί-

τὰς πολλὰς τρικυμίας καὶ τοὺς σκοπέλους καὶ τὰ κύματα, ἐπειδὴ εἶχε πολὺ φορτίον, νὰ καταβυθίζεται εἰς αὐτὴν τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος καὶ νὰ διασώζεται μόλις καὶ μετὰ βίας ἀπὸ τὸ φοβερὸν αὐτὸ ναυάγιον μὲ γυμνὸν τὸ σῶμα. Ποία θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἶναι ἡ διάθεσίς του διὰ τὴν θάλασσαν, τὴν ναυτιλίαν καὶ τοὺς τοιοῦτου εἴδους ἐν γένει πόνους; Ἐὰν γὰρ θελήσῃ ποτὲ αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, ἐὰν δὲν ἔχη πάρα πολὺ γενναίαν ψυχὴν, ν' ἀντικρύσῃ θάλασσαν ἢ πλοῖον ἢ λιμένα; Ἐγὼ τουλάχιστον νομίζω ὅχι· ἀλλὰ ξαπλωμένος εἰς τὸ κρεβάτι καὶ σκεπασμένος θὰ βλέπῃ τὴν ἡμέραν ὡσὰν νύκτα, ἐγκαταλείπων καὶ λησμονῶν τὰ πάντα. Καὶ μᾶλλον θὰ προτιμήσῃ νὰ ζῆ ὡς ἐπαίτης παρὰ νὰ πλησιάσῃ αὐτοὺς τοὺς πόνους. Ὅμως δὲν ἦτο τέτοιος ὁ μακάριος αὐτὸς Δαυΐδ· ἀλλὰ μολονότι ὑπέστη τέτοιο ναυάγιον, μετὰ τοὺς μυρίους ἐκείνους πόνους καὶ ἰδρώτας δὲν ἔμεινε σκεπασμένος εἰς τὸ κρεβάτι του, ἀλλὰ καὶ τὸ πλοῖον ἔρριψεν εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἀφοῦ ἤνοιξε τὰ πανιὰ καὶ ἔπιασε τὸ πηδάλιον εἰς τὰ χέρια του ἐπεχείρησε τοὺς ἰδίους πόνους καὶ πάλιν συνεκέντρωσε περισσότερον πνευματικὸν πλοῦτον.

Ἐὰν λοιπὸν τὸ νὰ παραμένῃ κανεὶς ἀσάλευτος καὶ τὸ νὰ μὴ μένῃ πεσμένος, ὅταν πέσῃ, εἶναι τόσον ἄξιον θαυμασμοῦ, πόσους στεφάνους δὲν θὰ ἤξιζε τὸ νὰ σηκωθῆ καὶ νὰ πράξῃ παρόμοια κατορθώματα; Καί, βέβαια, πολλὰ ἦσαν ἐκεῖνα πού τὸν ὠδήγησαν εἰς ἀπόγνωσιν. Καὶ πρῶτα - πρῶτα τὸ μέγεθος τοῦ ἁμαρτήματος· δεύτερον τὸ ὅτι δὲν συνέβη αὐτὸ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ζωῆς του, τότε πού ἦσαν περισσότεραι καὶ αἱ ἐλπίδες, ἀλλὰ συνέβη νὰ τὰ πάθῃ αὐτὰ πρὸς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του. Διότι οὔτε ὁ ἔμπορος, πού ναυαγεῖ μόλις ἐξέλθῃ ἀπὸ τὸν λιμένα, λυπεῖται καθ' ὅμοιον τρόπον μὲ ἐκεῖνον πού προσκρούει εἰς σκόπελον μετὰ ἀπὸ μύρια ταξίδια. Τρίτον, τὸ ὅτι ἔπαθεν αὐτὸ ἐνῶ ἤδη εἶχε συγκεντρώσει πολὺν πλοῦτον. Καθόσον τότε δὲν ἦσαν μικρὰ τὰ φορτία πού ἦσαν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του· ὅπως ἐπὶ παραδείγματι τὰ ὅσα συνέβησαν κατὰ τὴν νεανικὴν ἡλικίαν του ὅταν ἦτο βοσκός· τὰ

μαινε· τὰ κατὰ τὸν Γολιάθ, ὅτι τὸ λαμπρὸν τροπαιὸν ἔστησε· τὰ κατὰ τὴν φιλοσοφίαν τὴν ἐπὶ τοῦ Σαούλ. Καὶ γὰρ τὴν εὐαγγελικὴν ἐπεδείκνυτο μακροθυμίαν, μυριάκις τὸν ἐχθρὸν εἰς χεῖρας ἑλὼν καὶ φεισάμενος διηνεκῶς· καὶ μᾶλλον ἐ-
 5 λόμενος ἐκπεσεῖν παιρίδος καὶ ἐλευθερίας καὶ αὐτῆς τῆς ζωῆς, ἢ τὸν ἀδίκως ἐπιβουλεύοντα ἀνελεῖν. Καὶ μετὰ τὴν βασιλείαν δὲ οὐ μικρὰ ἦν αὐτῷ τὰ καιρωθώμενα. Μετὰ δὲ τῶν εἰρημένων, καὶ ἡ παρὰ τῶν πολλῶν ὑπόληψις, καὶ τὸ λαμπρᾶς οὐτιω δόξης ἐκπεσεῖν, οὐ τὸν τυχόντα ἐποίει θόρου-
 10 βον. Οὐδὲ γὰρ οὕτως αὐτὸν ἐκαλλώπιζεν ἡ πορφύρα, ὡς κατήσχυνεν ἡ τῆς ἁμαρτίας κηλὶς.

8. Ἴστε δὲ πάντως ἡλίκον ἔστιν ἁμαρτήματα ἐκπομπεύεσθαι, καὶ πῶς μεγάλης δεῖται ψυχῆς ὁ τοιοῦτος, ὥστε μετὰ τὴν τῶν πολλῶν κατηγορίαν καὶ τὸ μάρτυρας ἔχειν ισοού-
 15 τούς τῶν οἰκείων πλημμελημάτων, μὴ ἀναπεσεῖν. Ἄλλ' ὅμως ἅπαντα ταῦτα ὁ γενναῖος ἐκεῖνος τῆς ψυχῆς ἐξελεύσας τὰ θέλη, οὕτως ἔλαμψε μετὰ ταῦτα, οὕτως ἔσμηξε τὴν κηλῖδα, οὕτως ἐγένετο καθαρὸς, ὡς τῶν ἐκγόνων τῶν αὐτοῦ καὶ τελευτήσας τὰ ἁμαρτήματα παραμυθῆσασθαι καὶ ὅ-
 20 περ ἐλέγειτο περὶ τοῦ Ἀβραάμ, καὶ περὶ τούτου φαίνεται ὁ Θεὸς λέγων μᾶλλον δὲ πολλῶ πλέον περὶ τούτου. Ἐπὶ μὲν γὰρ τοῦ παιριάρχου φησὶν, ὅτι «Ἐμνήσθη τῆς διαθήκης τῆς πρὸς Ἀβραάμ»· ἐνιαῦθα δὲ οὐ, τῆς διαθήκης, φησὶν, ἀλλὰ πῶς; «Διὰ Δαυὶδ τὸν παῖδά μου ὑπερασπιῶ τῆς πόλε-
 25 ως ταύτης». Καὶ τὸν Σολομῶντα δὲ διὰ τὴν πρὸς ἐκεῖνον εὐνοίαν οὐκ ἀφῆκε τηλικαύτην ἁμαρτήσαντα ἁμαρτίαν τῆς βασιλείας ἐκπεσεῖν. Καὶ τοσαύτη ἦν ἡ δόξα τοῦ ἀνδρός,

51. Πρβλ. Ἐξ. 2, 24.

52. Ἦσ. 37, 35.

συμβάντα εἰς τὸν ἀγῶνά του κατὰ τοῦ Γολιάθ, ὅταν ἔστησε τὸ λαμπρὸν ἐκεῖνο τρόπαιον, καὶ ἡ μεγαλοψυχία τὴν ὁποίαν ἔδειξεν εἰς τὸν Σαούλ. Διότι πράγματι ἐπέδειξε τὴν εὐαγγελικὴν μακροθυμίαν, διότι τὸν εὐσπλαγχνίζετο συνεχῶς ἂν καὶ μυρίας φορὰς εἶχε συλλάβει εἰς τὰ χέρια του τὸν ἐχθρόν· καὶ ἐπροτίμησε μᾶλλον νὰ χάσῃ τὴν πατρίδα του καὶ τὴν ἐλευθερίαν του καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν του παρὰ νὰ φονεύσῃ αὐτὸν πού τὸν ἐπεβουλεύθη ἀδίκως. Καὶ μετὰ τὴν βασιλείαν δὲ δὲν ἦσαν μικρὰ τὰ κατορθώματά του. Μαζὶ δὲ μὲ τὰ ὅσα ἐλέχθησαν καὶ ἡ ἐκτίμησις τῶν περισσοτέρων ἀνθρώπων πρὸς αὐτὸν καὶ τὸ ὅτι ἐξέπεσεν ἀπὸ τὸ μεγαλεῖον του, τοῦ προεκάλουν ἀσφαλῶς πολλὴν ταραχὴν. Διότι οὔτε ἡ πορφύρα τοῦ ἔδιδε τόσην χαρὰν, ὅσον τὸν ἐντρόπιαζεν ἡ κηλὶς τῆς ἁμαρτίας.

8. Γνωρίζετε ὅμως ὅπως ὅπως ὅπως πόσον τρομερὸν πρᾶγμα εἶναι νὰ διασύρῳνται τὰ ἁμαρτήματα καὶ ὅτι χρειάζεται ὁ τοιοῦτος ἄνθρωπος νὰ ἔχῃ μεγάλην ψυχὴν, ὥστε, μετὰ τὴν κατηγορίαν τοῦ πλήθους καὶ τοὺς τόσους πολλοὺς μάρτυρας τῶν παραπτωμάτων του πού εἶχε νὰ μὴ περιέλθῃ εἰς ἀληθινὴν ἀπόγνωσιν. Ἄλλ' ὅμως ὅλα αὐτὰ τὰ βέλη τῆς ψυχῆς ἀφοῦ τὰ ἔσυρεν ἔξω ὁ γενναῖος ἐκεῖνος ἄνδρας, τόσον ἔλαμψεν εἰς τὴν συνέχειαν, τόσον ἀπέπλυνε τὴν κηλίδα καὶ τόσον καθαρὸς ἔγινεν, ὥστε νὰ παρηγοροῦνται οἱ ἀπόγονοί του μετὰ τὸν θάνατόν του διὰ τὰ ἁμαρτήματά των· καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς πού ἐλέγετο διὰ τὸν Ἀβραάμ φαίνεται νὰ τὸ λέγῃ ὁ Θεὸς καὶ δι' αὐτόν· μᾶλλον δὲ πολὺ περισσότερον δι' αὐτόν. Διότι εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Πατριάρχου λέγει, ὅτι «Ἐνεθυμήθην τὴν διαθήκην πού ἔκαμα μαζὶ μὲ τὸν Ἀβραάμ»⁵¹, ἐδῶ ὅμως λέγει, ὅχι τῆς διαθήκης, ἀλλὰ τί; «Ἐξ αἰτίας τοῦ δούλου μου Δαυῖδ θὰ ὑπερασπισθῶ αὐτὴν τὴν πόλιν»⁵². Καὶ τὸν Σολομῶντα δὲ ἐξ αἰτίας τῆς εὐνοίας του πρὸς ἐκεῖνον δὲν τὸν ἄφησε νὰ ἐκπέσῃ τῆς βασιλείας του ἂν καὶ διέπραξε τόσον μεγάλην ἁμαρτίαν. Καὶ τόσον μεγάλη ὑπῆρξεν ἡ δόξα τοῦ ἀνδρός, ὥστε ὁ Πέτρος μετὰ

ὥστε τὸν Πέτρον μετὰ ἰσαῦτα ἔτη πρὸς Ἰουδαίους δημηγοροῦντα οὕτω λέγειν· «Ἐξὸν εἶπεῖν μετὰ παρρησίας πρὸς ὑμᾶς περὶ τοῦ παιτιάρχου Δαυὶδ, ὅτι καὶ ἐτελεύτησε καὶ ἐτάφη». Καὶ ὁ Χριστὸς δὲ τοῖς Ἰουδαίοις διαλεγόμενος,
 5 δεικνυσὶν αὐτὸν μετὰ τὴν ἁμαρτίαν πνεύματος ἡξιωμένον ἰσοοῦτον, ὡς καὶ περὶ τῆς αὐτοῦ θεότητος ἀξιωθῆναι προφητεῦσαι πάλιν· καὶ ἐντιεῦθεν αὐτοὺς ἐπισιομίζων ἔλεγε· «Πῶς οὖν Δαυὶδ ἐν Πνεύματι Κύριον αὐτὸν καλεῖ, λέγων· εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου;». Καὶ
 10 ὅπερ ἐπὶ τοῦ Μωϋσέως γέγονε, τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ Δαυὶδ. Καθάπερ γὰρ τὴν Μαρίαν, καὶ ἄκοντος τοῦ Μωϋσέως, ἐκόλασεν ὁ Θεὸς διὰ τὴν εἰς τὸν ἀδελφὸν ὕβριν, ἐπειδὴ σφόδρα ἐφίλει τὸν ἅγιον· οὕτω καὶ τούτω παρὰ τοῦ παιδὸς ὑβριοθέντι ταχέως ἤμυνε, καὶ ταῦτα μὴ βουλομένῳ.
 15 Ἰκανὰ μὲν οὖν καὶ ταῦτα, μᾶλλον δὲ πρὸ τῶν ἄλλων ταῦτα ἰκανὰ δεῖξαι τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρός. Ὅτιαν γὰρ ὁ Θεὸς ψηφίζεται, οὐδὲν δεῖ πλέον περιεργάζεσθαι. Εἰ δὲ θούλεσθε κατ' εἶδος αὐτοῦ τὴν φιλοσοφίαν μαθεῖν, ἔξεσιν ὑμῖν ἐπελθοῦσι τὴν ἱστορίαν τὴν μετὰ τὴν ἁμαρτίαν, ἰδεῖν
 20 αὐτοῦ τὴν παρρησίαν τὴν πρὸς τὸν Θεόν, τὴν εὐνοίαν, τὴν τῆς ἀρετῆς ἐπίδοσιν, τὴν εἰς ἐσχάτας ἀναπνοὰς ἀκρίθειαν. Ταῦτ' οὖν ἔχοντες τὰ παραδείγματα, νήφωμεν καὶ σπουδάζωμεν μὴ καταπίπτειν· εἰ δέ ποτε καὶ πέσομεν, μὴ κείσθαι. Οὐδὲ γὰρ ἵνα ὑμᾶς εἰς ραθυμίαν ἐμβάλω, τὰ τοῦ Δαυὶδ
 25 ἁμαρτήματα εἶπον· ἀλλ' ἵνα πλείονα φόβον ἐργάσωμαι. Εἰ

53. Πράξ. 2, 29.

54. Ματθ. 22, 43-44.

55. Βλ. Α', Β' Βασ. καὶ Γ' Βασ. 1-2. Α' καὶ Β' Παραλ., Ψαλμούς, Ρούθ.

ἀπὸ τόσα χρόνια ὁμιλῶν πρὸς τοὺς Ἰουδαίους νὰ λέγη τὰ ἐξῆς· «Ἦμπορῶ νὰ σᾶς εἰπῶ μὲ παρησίαν διὰ τὸν πατριάρχην Δαυῖδ, ὅτι καὶ ἀπέθανε καὶ ἐτάφη»⁵³. Ἀλλὰ καὶ ὁ Χριστός, ὁμιλῶν πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, παρουσιάζει αὐτὸν ὅτι ἠξιώθη, μετὰ τὴν ἁμαρτίαν του, νὰ λάβῃ τόσην δωρεάν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὥστε νὰ ἀξιωθῆ νὰ προφητεύσῃ πάλιν καὶ διὰ τὴν ἰδικὴν του θεότητα· καὶ κλείων τὰ στόματα αὐτῶν ἐξ αὐτοῦ τοῦ γεγονότος ἔλεγε· «Πῶς λοιπὸν ὁ Δαυῖδ πληρούμενος ἀπὸ τὸ Πνεῦμα ὀνομάζει αὐτὸν Κύριον λέγων· Εἶπεν ὁ Κύριος εἰς τὸν Κύριόν μου· Κάθισε εἰς τὰ δεξιὰ μου;»⁵⁴. Καὶ ἀκριβῶς αὐτὸ πού συνέβη μὲ τὸν Μωϋσῆν αὐτὸ συνέβη καὶ μὲ τὸν Δαυῖδ. Διότι ὅπως ἀκριβῶς τὴν Μαρίαν, ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ Μωϋσέως, τὴν ἐτιμώρησεν ὁ Θεὸς ἐξ αἰτίας τῆς ὑβρεῶς της πρὸς τὸν ἀδελφόν της, ἐπειδὴ ἠγάπα πάρα πολὺ τὸν ἅγιον, ἔτσι καὶ τὸν Δαυῖδ, ὅταν ἐκινδύνευσεν ἀπὸ τὸν υἱὸν του ἀμέσως τὸν ἐβοήθησε, καὶ μάλιστα χωρὶς τὴν θέλησίν του.

Εἶναι λοιπὸν ἀρκετὰ καὶ αὐτά, μᾶλλον δὲ αὐτὰ εἶναι περισσότερον ἱκανὰ ἀπὸ τὰ ἄλλα διὰ νὰ δείξουν τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρός. Διότι ὅταν ὁ Θεὸς ἀποφασίζῃ, δὲν χρειάζεται πλέον νὰ ἐξετάζῃ κανεὶς τὸ θέμα. Ἐὰν ὅμως θέλετε νὰ γνωρίσετε καὶ τὰ ἐπὶ μέρους τῆς εὐσεβείας τοῦ Δαυῖδ, ἠμπορεῖτε νὰ ἐξετάσετε λεπτομερῶς τὴν ἱστορίαν πού περιγράφει τὴν ζωὴν του μετὰ ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν του, ὅπου θὰ ἰδῆτε τὴν παρησίαν αὐτοῦ πρὸς τὸν Θεόν, τὴν εὐνοίαν τοῦ Θεοῦ πρὸς αὐτὸν, τὴν πρόοδόν του εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς ζωῆς του εὐσέβειάν του⁵⁵.

Ἐχοντες λοιπὸν ὑπ' ὄψιν αὐτὰ τὰ παραδείγματα ἃς διατηροῦμεν τὴν πνευματικὴν μας διαύγειαν καὶ ἃς προσπαθοῦμεν νὰ μὴ πίπτωμεν εἰς τὸ βάραθρον τῆς ἁμαρτίας. Ἐὰν ὅμως ποτὲ ἠθέλαμεν πέσει, νὰ μὴ παραμένωμεν κατάκοιτοι. Διότι οὔτε σᾶς ἀνέφερα τὰ ἁμαρτήματα τοῦ Δαυῖδ διὰ νὰ σᾶς κάνω νὰ εἴσθε ἀδιάφοροι, ἀλλὰ διὰ νὰ σᾶς ἐμ-

γὰρ ὁ δίκαιος ἐκεῖνος ραθυμήσας μικρόν, τοιαῦτα ἐδέξατο
 τραύματα, τί πεισόμεθα ἡμεῖς καθ' ἑκάστην ὀλιγοροῦντες;
 Μὴ τοίνυν ὄτι ἔπεσεν ἴδης καὶ ραθυμῆσης· ἀλλ' ἐννόησον
 πόσα καὶ μετὰ ταῦτα εἰργάσαιο, πόσους θρήνους ἐπεδείξατο,
 5 πόσην μετάνοιαν, τὰς νύκτας ταῖς ἡμέραις προσιθεῖς, πηγὰς
 δακρῶν ἀφιεῖς, τὴν κλίνην λούων τοῖς δάκρυσιν, πρὸς τού-
 τοις σάκκον περιβαλλόμενος. Εἰ δὲ ἐκεῖνος τοσαύτης ἐδεή-
 θη τῆς ἐπιστροφῆς πότε δυνησόμεθα σωθῆναι ἡμεῖς, μετὰ
 τοσαῦτα ἁμαρτήματα ἀναλγήτως διακείμενοι; Ὁ μὲν γὰρ
 10 πολλὰ ἔχων κατορθώματα ραδίως ἂν καὶ ἐντεῦθεν τὰ ἁ-
 μαρτήματα συσκιάσειεν· ὁ δὲ γυμνός, ὅπου ἂν δέξηται θέλος,
 καιρίαν δέχεται πληγὴν.

Ἴν' οὖν μὴ τοῦτο γένηται, ὀπλίσωμεν ἑαυτοὺς ἀγα-
 θοῖς ἔργοις, κἂν προσγένηται τι πλημμέλημα, ἀπονιψόμεθα
 15 ἵνα καταξιωθῶμεν, εἰς δόξαν Θεοῦ ζήσαντες τὸν παρόντα
 βίον, τῆς μελλούσης ἀπολαῦσαι ζωῆς· ἧς γένοιτο πάντας ἡ-
 μᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν
 Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας
 τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

βάλω περισσότερον φόβον. Διότι ἐὰν ἐκεῖνος ὁ δίκαιος, ἐπειδὴ ἠδιαφόρησεν ὀλίγον μόνον, ἐδέχθη τέτοιου εἴδους τραύματα, τί θὰ πάθωμεν ἡμεῖς πού καθημερινῶς ἀμελοῦμεν; Μὴ προσέξῃς, λοιπόν, μόνον τὸ ὅτι ἔπεσε καὶ ἀδιαφορήσεις, ἀλλὰ σκέψου καὶ πόσα ἔπραξεν εἰς τὴν συνέχειαν, πόσους θρήνους ἐπέδειξε, πόσῃν μετάνοιαν, τὸ ὅτι προσέθεσεν εἰς τὰς ἡμέρας καὶ τὰς νύκτας, τὰς πηγὰς τῶν δακρύων πού ἔχυσε, τὸ λούσιμον τῆς κλίνης του μὲ τὰ δάκρυστά του, καὶ ἐπὶ πλέον τὸν σάκκον τῆς μετανοίας πού περιεβλήθη. Ἐὰν δὲ ἐκεῖνος εἶχεν ἀνάγκην ἀπὸ τόσον μεγάλην ἐπιστροφὴν, πότε θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ σωθῶμεν ἡμεῖς, πού ἔξακολουθοῦμεν νὰ εἴμεθα ἀναίσθητοι μετὰ ἀπὸ τόσα ἀμαρτήματα; Διότι αὐτὸς πού ἔχει πολλὰ κατορθώματα, εὐκόλως θὰ ἠμποροῦσε μὲ αὐτὰ νὰ καλύψῃ τὰ ἀμαρτήματά του, ὁ γυμνὸς ὅμως ἀπὸ ἔργα ἀρετῆς, ὅπου καὶ ἂν δεχθῇ τὸ βέλος, ἢ πληγὴ πού δέχεται εἶναι θανατηφόρος.

Διὰ νὰ μὴ συμβῇ λοιπὸν αὐτό, ἅς ὀπλίσωμεν τοὺς ἑαυτούς μας μὲ ἀγαθὰ ἔργα, καὶ ἂν συμβῇ κάποιο ἀμάρτημα, ἅς τὸ ἀποπλύνωμεν, ὥστε νὰ ἀξιωθῶμεν, ἀφοῦ ζήσωμεν τὸν παρόντα βίον μας εἰς δόξαν τοῦ Θεοῦ, νὰ ἀπολαύσωμεν καὶ τὴν μέλλουσαν ζωὴν, τὴν ὁποίαν εἶθε νὰ συμβῇ νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι μας, διὰ τῆς χάριτος καὶ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΚΖ'

Ματθ. 8, 14 - 22

«Καὶ ἐλθὼν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν οἰκίαν Πέτρου, εἶδε τὴν πενθερὰν αὐτοῦ βεβλημένην καὶ πυρέσσουσαν· καὶ ἤψατο
5 τῆς χειρὸς αὐτῆς, καὶ ἀφῆκεν αὐτὴν ὁ πυρετός· καὶ ἠγέρθη, καὶ διηκόνει αὐτῷ».

1. Ὁ δὲ Μάρκος καί, εὐθέως, προσέθηκε, βουλόμενος καὶ τὸν χρόνον δηλῶσαι· οὗτος δὲ μόνον τὸ σημεῖον τέθεικε, τὸν χρόνον οὐκ ἐπισημηνάμενος. Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι φασίν, ὅτι
10 καὶ παρεκάλεσεν αὐτὸν ἢ κατακειμένη· οὗτος δὲ καὶ τοῦτο εἰσήγαγε. Τοῦτο δὲ οὐκ ἔστι διαφωνίας, ἀλλὰ τὸ μὲν συντομίας, τὸ δὲ ἀκριβοῦς ἐξηγήσεως. Ἀλλὰ τίνος ἕνεκεν εἰσηλθεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Πέτρου; Ἐμοὶ δοκεῖ, τρυφῆς μεταληψόμενος· τοῦτο γοῦν ἐδήλωσεν εἰπὼν «Ἀνάστη, καὶ
15 διηκόνει αὐτῷ». Παρὰ γὰρ τοῖς μαθηταῖς κατήγειο, ὥσπερ καὶ παρὰ Μαιθαίῳ, ὅτι αὐτὸν ἐκάλεσε, τιμῶν αὐτοὺς καὶ προθυμοτέρους ταύτῃ ποιῶν.

Σὺ δέ μοι σκόπει καὶ ἐνιαῦθα τοῦ Πέτρου τὴν αἰδῶ τὴν πρὸς αὐτόν. Ἐχων γὰρ τὴν πενθερὰν οἴκοι κειμένην
20 καὶ πυρέσσουσαν σφοδρῶς, οὐχ εἴλκυσε αὐτὸν εἰς τὴν οἰκίαν, ἀλλ' ἔμεινε καὶ τὴν διδασκαλίαν ἀπαρισθῆναι καὶ τοὺς ἄλλους θεραπευθῆναι πάντας καὶ τότε αὐτὸν εἰσελθόντα παρεκάλεσεν. Οὕτως ἐξ ἀρχῆς ἐπαιδεύειο τὰ τῶν ἄλλων ἑαυτοῦ προτιθέναι. Οὐκοῦν οὐδ' αὐτὸς μόνον εἰσάγει, ἀλλ' αὐ-
25 τὸς αὐτομάτως ἐπέβη, μετὰ τὸ εἰπεῖν τὸν ἑκατόνταρχον, «Οὐκ εἰμὶ ἄξιος, ἵνα μου ὑπὸ τὴν στέγην εἰσέλθῃς», δεικνὺς ὅσον ἔχαρίζετο τῷ μαθητῇ. Καίτοι ἐννόησον οἷα ἦν τὰ δώματα τῶν ἀλιέων τούτων· ἀλλ' ὁμως οὐκ ἀπηξίου ὑπὸ τὰς καλύ-

1. Μάρκ. 1, 29.

2. Πρὸβλ. Μάρκ. 1, 30. Λουκᾶ 4, 38.

3. Πρὸβλ. Ματθ. 9, 9-10.

4. Ματθ. 8, 8.

ΟΜΙΛΙΑ ΚΖ΄

Ματθ. 8, 14 - 22

«Καὶ ὅταν ἦλθεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Πέτρου, εἶδε τὴν πενθεράν του κατάκοιτον καὶ μὲ πυρετόν· καὶ ἔπιασε τὸ χέρι αὐτῆς καὶ ἀμέσως τὴν ἄφησεν ὁ πυρετός· καὶ ἐσηκώθη καὶ τοὺς ὑπηρετοῦσεν».

1. Ὁ μὲν Μᾶρκος προσέθεσε καὶ «εὐθέως»¹, θέλων νὰ φανερώσῃ καὶ τὸν χρόνον, αὐτὸς δὲ ἀνέφερε μόνον τὸ θαῦμα χωρὶς νὰ σημειώσῃ τὸν χρόνον. Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι λέγουν, ὅτι καὶ παρεκάλεσε τὸν Ἰησοῦν ἢ κατάκοιτος»², αὐτὸς δὲ καὶ αὐτὸ τὸ ἀπεσιώπησεν. Αὐτὸ δὲ δὲν σημαίνει διαφωνίαν, ἀλλὰ τὸ μὲν ἕνα συνέβη χάριν συντομίας, τὸ δὲ ἄλλο πρὸς ἀκριβῆ ἐξήγησιν. Ἄλλὰ διὰ ποῖον λόγον εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Πέτρου; Ἐγὼ νομίζω, διὰ νὰ φάγῃ. Τὸ ἐφάνέρωσε δὲ αὐτὸ λέγων τὰ ἐξῆς· «Ἐσηκώθη καὶ ὑπηρετεῖ αὐτόν». Διότι ἐπήγαιναν εἰς τὰς οἰκίας τῶν μαθητῶν του, ὅπως συνέβη νὰ ἐπισκεφθῆ καὶ τὴν οἰκίαν τοῦ Ματθαίου, ὅταν τὸν ἐκάλεσε διὰ μαθητὴν του³, διὰ νὰ τοὺς τιμήσῃ ἔτσι καὶ νὰ τοὺς κάνῃ μὲ αὐτὸ περισσότερο προθύμους.

Σὺ ὅμως πρόσεξε, παρακαλῶ, καὶ εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν τὸν σεβασμὸν τοῦ Πέτρου πρὸς αὐτόν. Διότι ἂν καὶ εἶχε τὴν πενθεράν του εἰς τὴν οἰκίαν του κατάκοιτον καὶ μὲ πυρετὸν μέγαν, δὲν τὸν ἀκάλεσεν εἰς τὴν οἰκίαν του, ἀλλ' ἐπερίμενε νὰ τελειώσῃ καὶ τὴν διδασκαλίαν καὶ νὰ θεραπεύσῃ ὅλους τοὺς ἄλλους, καὶ τότε παρεκάλεσεν αὐτὸν νὰ μεταβῆ εἰς τὴν οἰκίαν του. Ἔτσι ἐδιδάσκετο ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τὰ προτάσῃ πρὶν ἀπὸ τὰ ἰδικά του πράγματα τῶν ἄλλων. Καί, βέβαια, δὲν τὸν ὀδηγεῖ ὁ Πέτρος εἰς τὴν οἰκίαν, ἀλλ' ὁ ἴδιος οἰκειοθελῶς εἰσῆλθε μετὰ ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ ἑκατοντάρχου· «Δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ εἰσέλθῃς εἰς τὴν οἰκίαν μου»⁴, δεικνύων ἔτσι τὴν εὐνοιάν του πρὸς τὸν μαθητὴν του. Καὶ βέβαια, σκέψου τί λογῆς ἦσαν αἱ οἰκίαι αὐτῶν τῶν ἀλιέων· ἀλλ' ὅμως δὲν ἀπαξιούσε νὰ εἰσέρχεται εἰς τὰς πτω-

θας αὐτῶν εἰσιέναι τὰς εὐτελεῖς, παιδεύων σε διὰ πάντων
 τὸν ἀνθρώπινον καταπατεῖν τῦφον. Καὶ ποτὲ μὲν λόγοις θε-
 ραπεύει μόνον, ποτὲ δὲ καὶ τὴν χεῖρα ἐκτείνει, ποτὲ δὲ
 ἀμφοτέρωτα ταῦτα ποιεῖ, εἰς ὄψιν ἄγων τὴν ἰατρείαν. Οὐ γὰρ
 5 ἐβούλετο ἀεὶ μεθ' ὑπερβολῆς θαυματουργεῖν. Ἔδει γὰρ
 τέως λανθάνειν καὶ μάλιστα ἐπὶ τῶν μαθητῶν· καὶ γὰρ ἐκ
 πολλῆς ἡδονῆς πάντα ἂν ἐκήρουξαν. Καὶ τοῦτο δῆλον ἐξ ὧν
 καὶ μετὰ τὸ ἐλθεῖν εἰς τὸ ὄρος ἐδέησε τοῦ παραγγεῖλαι αὐ-
 τοῖς, ἵνα μηδενὶ εἴπωσιν.

10 Ἀψάμενος τοῖνον τοῦ σώματος, οὐχὶ τὸν πυρετὸν ἔ-
 σθεσε μόνον, ἀλλὰ καὶ καθαρὰν τὴν ὑγίειαν ἀπέδωκεν. Ἐ-
 πειδὴ γὰρ τὸ νόσημα εὐτελὲς ἦν, τῷ τρόπῳ τῆς ἰατρείας τὴν
 δύναμιν ἐπεδείκνυτο· ὅπερ οὐκ ἂν εἰργάσατο τέχνη ἰατρικὴ.
 Ἴσπερ γὰρ ὅτι καὶ μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν πυρετῶν πολλοῦ
 15 δεῖ χρόνου πάλιν τοῖς κάμνουσιν, ὥσπερ εἰς τὴν προτέραν
 ὑγίειαν ἐπανελθεῖν. Ἀλλὰ τότε ὁμοῦ πάντα ἐγένετο. Καὶ
 οὐκ ἐνταῦθα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς θαλάττης. Οὐδὲ γὰρ
 ἐκεῖ τοὺς ἀνέμους ἔπαυσε μόνον καὶ τὸν χειμῶνα, ἀλλὰ
 καὶ τὸν σάλον εὐθέως ἔσποιησεν, ὅπερ καὶ τοῦτο ξένον ἦν·
 20 εἰ γὰρ καὶ ἡ ζάλη λήξειε, μέχρι πολλοῦ μένει τὰ ὕδατα σα-
 λευόμενα. Ἀλλ' οὐκ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ οὕτως, ἀλλ' ὁμοῦ πάντα
 ἐλύετο· ὅπερ οὖν καὶ ἐπὶ τῆς γυναικὸς γέγονε. Διὰ τοῦτο καὶ
 ἐμφαίνων αὐτὸ ὁ εὐαγγελιστὴς ἔλεγεν· «Ἀνέσιθ καὶ διη-
 κόνει αὐτῶν»· ὃ καὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ δυνάμεως σημεῖον ἦν,
 25 καὶ τῆς διαθέσεως τῆς γυναικὸς, ἦν περὶ τὸν Χριστὸν ἐπε-
 δείκνυτο. Καὶ ἕτερον δέ τι μετὰ τούτων ἐντεῦθεν ἂν κατί-
 δοιμεν, ὅτι καὶ τῇ ἐτέρων πίσει χαρίζεται ὁ Χριστὸς τὴν

κικὰς αὐτὰς καλύβας αὐτῶν, διὰ νὰ σὲ διδάξῃ δι' ὄλων αὐτῶν νὰ καταπατῆς τὴν ἀνθρωπίνην ἀλαζονείαν. Καὶ ἄλλοτε μὲ θεραπεύει μόνον μὲ λόγια, ἄλλοτε δὲ ἀπλώνει καὶ τὸ χέρι του, καὶ ἄλλοτε πάλιν πράττει καὶ τὰ δύο αὐτά, πραγματοποιῶν ἔτσι τὴν θεραπείαν. Διότι δὲν ἤθελε πάντοτε νὰ θαυματουργῆ ἔτσι πού νὰ γίνεται ἀντιληπτὴ ἡ θεότης του, καθόσον ἔπρεπεν ἀκόμη νὰ μὴ γίνεται αὐτὴ ἀντιληπτὴ καὶ πρὸ πάντων ἀπὸ τοὺς μαθητὰς του, διότι λόγῳ τῆς ὑπερβολικῆς χαρᾶς των θὰ τὰ διεκήρυσσαν ὅλα. Καὶ αὐτὸ γίνεται φανερόν καὶ ἀπὸ ὅσα τοὺς εἶπε μετὰ τὴν ἀνάβασίν του εἰς τὸ ὄρος καὶ ἐχρειάσθη νὰ τοὺς παραγγείλῃ νὰ μὴ τὰ εἰποῦν εἰς οὐδένα⁵.

“Ὅταν ἤγγισε, λοιπόν, τὸ σῶμα της, δὲν ἔσβησε μόνον τὸν πυρετόν, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐχάρισε τελείως τὴν ὑγείαν της. Διότι ἐπειδὴ ἡ ἀσθένεια ἦτο ἀσήμαντος μὲ τὸν τρόπον τῆς θεραπείας ἀπέδειξε τὴν δύναμίν του, πρᾶγμα τὸ ὁποῖο δὲν θὰ ἤμποροῦσε νὰ κάμῃ ἡ ἰατρικὴ τέχνη. Διότι γνωρίζετε ὅτι καὶ μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν πυρετῶν χρειάζεται πολὺς χρόνος πάλιν εἰς τοὺς ἀσθενεῖς, ὥστε νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν ἀρχικὴν των ὑγείαν. Ἀλλὰ τότε συνετελέσθησαν ὅλα μαζί. Καὶ αὐτὸ συνέβη ὄχι μόνον ἐδῶ, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἦσαν εἰς τὴν θάλασσαν. Διότι οὔτε ἐκεῖ κατέπαυσε τοὺς ἀνέμους μόνον καὶ τὴν κακοκαιρίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν τρικυμίαν τῆς θαλάσσης ἐσταμάτησε, πρᾶγμα πού καὶ αὐτὸ ἦτο παράξενον· διότι καὶ ἂν ἀκόμη σταματήσῃ ἡ τρικυμία, ἐπὶ πολὺν χρόνον παραμένουν τὰ νερὰ ταρασσόμενα. Ὅμως δὲν συνέβη μὲ τὸν Χριστόν τὸ ἴδιον, ἀλλὰ ὅλα μαζί ἐσταμάτησαν· πρᾶγμα λοιπόν πού συνέβη καὶ μὲ τὴν γυναῖκα. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς δεικνύων αὐτὸ ἔλεγεν· «Ἐσηκώθη καὶ τὸν ὑπηρετεῖ», τὸ ὁποῖο ἦτο καὶ ἀπόδειξις τῆς δυνάμεως τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς διαθέσεως τῆς γυναικός, τὴν ὁποίαν ἔτρεφε διὰ τὸν Χριστόν. Καὶ κάτι ἄλλο μαζί μὲ αὐτὰ θὰ ἤμπορούσαμεν ἀπὸ αὐτὸ νὰ διαπιστώσωμεν, ὅτι δηλαδὴ καὶ μὲ τὴν πίστιν τῶν ἄλλων ὁ Χριστὸς χαρίζει τὴν ὑγείαν εἰς

ἐτέρων διόρθωσιν· (καὶ γὰρ καὶ ἐνταῦθα ἕτεροι αὐτὸν παρεκάλεσαν, ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ παιδὸς ἑκατοντάρχου)· χαρίζεται δέ, ὅταν μὴ ἀπιστῆ θεραπεύεσθαι μέλλων, ἀλλ' ἢ διὰ νόσον μὴ δύνηται πρὸς αὐτὸν ἰέναι, ἢ δι' ἄγνοιαν μηδὲν μέγα
5 περὶ αὐτοῦ φανιάζεται, ἢ διὰ ἡλικίαν ἄωρον.

«Ὁψίας δὲ γενομένης, προσήνεγκαν αὐτῷ δαιμονιζομένους πολλούς, καὶ ἐξέβαλε τὰ πνεύματα ἀπ' αὐτῶν λόγῳ, καὶ πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας ἐθεράπευσεν, ὅπως πληρωθῆ τὸ ὑπὸ τοῦ προφήτου Ἡσαΐου λεχθέν, ὅτι τὰς ἀσθενείας
10 ἡμῶν ἔλαβε καὶ τὰς νόσους ἐθεράπευσεν».

Εἶδες τὸ πλῆθος εἰς πίστιν ἀύξανόμενον λοιπόν; Οὐδὲ γὰρ τοῦ καιροῦ πατεπείγοντος ἀναχωρεῖν ἠνεύχοντο· οὐδὲ γὰρ ἄκαιρον εἶναι ἐνόμιζον ἐν ἐσπέρᾳ προσάγειν τοὺς ἀρρώστους αὐτῶν. Σὺ δέ μοι σκόπει, πόσον πλῆθος θεραπευόμενων παραιρέχουσιν οἱ εὐαγγελισταί, οὐχὶ καθ' ἓνα λεγοντες ἡμῖν καὶ διηγούμενοι, ἀλλ' ἐνὶ ρήματι ἄφατον θαυμάτων ὑπερβαίνοντες. Εἶτα ἵνα μὴ πάλιν τὸ μέγεθος τοῦ θαύματος εἰς ἀπιστίαν ἐμβάλη, εἶγε δῆμον τοσοῦτον καὶ ποικίλα νοσήματα ἐν μιᾷ καιροῦ ροπῇ ἔλυσε καὶ διώρθωσε,
20 ἐπάγει τὸν προφήτην μαρτυροῦντα τοῖς γινομένοις, μεγάλην πανταχοῦ τὴν ἀπὸ τῶν Γραφῶν ἀπόδειξιν ἡμῖν οὖσαν δεικνύς, καὶ τῶν σημείων αὐτῶν οὐκ ἐλάτιονα· καὶ φησιν, ὅτι καὶ Ἡσαΐας ταῦτα εἶπεν, ὅτι «Τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἔλαβε καὶ τὰς νόσους ἐβάσισαsen». Οὐκ εἶπεν, ἔλυσεν· ἀλλ', «Ἐλαβε
25 καὶ ἐβάσισαsen»· ὃ περὶ ἁμαρτιῶν μᾶλλον εἰρησθαί μοι δοκεῖ

ἄλλους (καθόσον καὶ ἐδῶ ἄλλοι τὸν παρεκάλεσαν, ὅπως καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ ἑκατοντάρχου)· χαρίζει δὲ τὴν ὑγείαν, ὅταν δὲν ἀπιστῇ αὐτὸς πὺ πρόκειται νὰ θεραπευθῇ, ἀλλὰ ἢ δὲν ἠμπορεῖ ἐξ αἰτίας τῆς νόσου νὰ μεταβῇ πρὸς αὐτὸν ἢ λόγῳ ἀγνοίας δὲν ἠμπορεῖ νὰ σκεφθῇ τίποτε τὸ πνευματικῶς ἀνώτερον ἢ εὐρίσκεται ἀκόμη εἰς ἀνώριμον ἡλικίαν.

«Ὅταν δὲ ἔγινεν ἑσπέρα, τοῦ ἔφεραν πολλοὺς δαιμονιζομένους καὶ ἔβγαλε τὰ πονηρὰ πνεύματα ἀπὸ αὐτοὺς μὲ ἓνα λόγον, καὶ ἐθεράπευσεν ὅλους τοὺς ἀσθενεῖς, διὰ νὰ ἐκπληρωθῇ αὐτὸ πὺ εἶπεν ὁ προφήτης Ἡσαΐας, ὅτι δηλαδὴ Ἐαὐτὸς ἀνέλαβε τὰς ἀσθενείας μας καὶ ἐβάστασε τὰς νόσους μας».

Εἶδες λοιπὸν ὅτι ηὔξανε συνεχῶς ἡ πίστις τοῦ πλήθους; Διότι δὲν ἤθελε νὰ φύγη μακρὰ ἀπὸ τὸν Χριστόν, ἂν καὶ ἡ ὥρα ἦτο περασμένη, καθόσον δὲν ἐθεώρει ἀκατάλληλον τὴν ὥραν διὰ νὰ φέρῃ τοὺς ἀσθενεῖς του κατὰ τὴν ἑσπέραν. Σὺ ὅμως, παρακαλῶ, σκέψου πόσον πλῆθος θεραπευθέντων παραλείπουν οἱ εὐαγγελισταί, οἱ ὁποῖοι δὲν μᾶς λέγουν οὔτε μᾶς περιγράφουν τὸ καθένα ξεχωριστά, ἀλλὰ μὲ μίαν λέξιν παρατρέχουν ἀπερίγραπτον πέλαγος θαυμάτων. Ἀκολουθῶς δὲ διὰ νὰ μὴ ὀδηγήσῃ τὸ πλῆθος τῶν θαυμάτων εἰς ἀπιστίαν, καθόσον, βέβαια, τόσους ἀνθρώπους καὶ τόσα νοσήματα ἐθεράπευσε καὶ διώρθωσεν ἐντὸς ἐλαχίστου χρόνου, ἐπικαλεῖται τὸν προφήτην, ὁ ὁποῖος ἐπιβεβαιώνει τὰ ὅσα συνέβησαν, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἡ Γραφὴ μᾶς παρέχει πολλὰς ἀποδείξεις διὰ ὅλας τὰς περιπτώσεις, πὺ δὲν εἶναι κατώτεροι ἀπὸ τὰ θαύματα· καὶ λέγει, ὅτι καὶ ὁ Ἡσαΐας τὰ προεἶπεν αὐτά, ὅτι δηλαδὴ «Ἐαὐτὸς ἀνέλαβε τὰς ἀσθενείας μας καὶ ἐβάστασε τὰς νόσους μας». Δὲν εἶπεν Ἐελυσεν, ἀλλ' ἐέλαβε καὶ ἐβάστασεν· πράγμα πὺ νομίζω ὅτι ἐλέχθη ὑπὸ τοῦ προφήτου μᾶλλον διὰ τὰς ἀμαρτίας, συμφώνως πρὸς τοὺς λόγους τοῦ Ἰωάννου· «Νὰ

τῷ προφήτῃ συμφώνως Ἰωάννη τῷ λέγοντι «Ἴδε ὁ ἄμνος τοῦ Θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου».

2. Πῶς οὖν ἐνταῦθα αὐτὸ περὶ νοσημάτων τίθησιν ὁ εὐαγγελιστής; Ἡ κατὰ ἱστορίαν τὴν μαρτυρίαν ἀναγινώσκων, ἢ δηλῶν ὅτι τὰ πλείονα τῶν νοσημάτων ἐξ ἁμαρτημάτων ἐστὶ ψυχικῶν. Εἰ γὰρ τὸ κεφάλαιον, αὐτὸς ὁ θάνατος, ἐξ ἁμαρτίας ἔσχε τὴν ρίζαν καὶ τὴν ὑπόθεσιν, πολλῶ μᾶλλον καὶ τῶν νοσημάτων τὰ πολλά· ἐπεὶ καὶ αὐτὸ τὸ παθητὸς εἶναι ἡμᾶς ἐκεῖθε γέγονεν· «Ἰδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς πολλοὺς ὄχλους περὶ αὐτόν, ἐκέλευσεν ἀπελθεῖν εἰς τὸ πέραν».

Εἶδες πάλιν τὸ ἀκόμψαστον; Οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι φασίν, ὅτι τοῖς δαίμοσιν ἐπετίμα, ἵνα μὴ εἴπωσιν ὅτι αὐτός ἐστιν οὗτος δὲ φησιν, ὅτι τοὺς ὄχλους διωθεῖται. Ἐποίει δὲ τοῦτο, ὁμοῦ τε μειριάζειν ἡμᾶς παιδεύων, ὁμοῦ τε τὸν φθόνον πα-
 15 ραμνθούμενος τὸν Ἰουδαϊκὸν καὶ διδάσκων ἡμᾶς μηδὲν πρὸς ἐπίδειξιν ποιεῖν. Οὐ γὰρ δὴ σώματα ἐθεράπευε μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴν διώρθου, καὶ φιλοσοφεῖν ἐπαίδευε, δι' ἀμφοτέρων ἑαυτὸν δεικνύς, καὶ τῷ λύειν τὰ νοσήματα καὶ τῷ μηδὲν πρὸς ἐπίδειξιν ποιεῖν. Καὶ γὰρ ἦταν αὐτῷ
 20 πρόσηλωμένοι, φιλοῦντες αὐτόν καὶ θαυμάζοντες, καὶ ὄραν εἰς αὐτόν βουλόμενοι. Τίς γὰρ ἂν ἀπέσιη τοιαῦτα θαυματουργοῦντος; τίς οὐκ ἂν καὶ τὸ πρόσωπον ἠθέλησεν ἀπλῶς ἰδεῖν καὶ τὸ στόμα τὸ τοιαῦτα φθεγγόμενον; Οὐδὲ γὰρ θαυματουργῶν ἦν θαυμασιὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ φαινόμενος ἀπλῶς
 25 πολλῆς ἔγεμε χάριτος· καὶ τοῦτο ὁ προφήτης δηλῶν ἔλεγεν· «Ὡραῖος κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων». Εἰ

6. Ἰω. 1, 29.

7. Πρὸβλ. Λουκᾶ 4, 41.

8. Πρὸβλ. Ματθ. 12, 16.

ὁ ἄμνός τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος μεταφέρει τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου»⁶.

2. Διατί, λοιπόν, ὁ εὐαγγελιστής τὸ χρησιμοποιεῖ αὐτὸ ἐδῶ διὰ τὰ νοσήματα; Ἡ ἀναφέρει τὴν μαρτυρίαν ἀπλῶς διὰ τὴν ἱστορίαν ἢ θέλει νὰ δηλώσῃ ὅτι τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ σωματικὰ νοσήματα προέρχονται ἀπὸ ψυχικὰ νοσήματα. Διότι ἐὰν τὸ σπουδαιότερον νόσημα, αὐτὸς ὁ θάνατος, δηλαδή, ἔχῃ τὴν ρίζαν καὶ τὴν αἰτίαν του εἰς τὴν ἁμαρτίαν, πολλῶ μᾶλλον τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ νοσήματα. Πρὸς τούτοις εἰς τὴν ἁμαρτίαν ὀφείλεται καὶ τὸ ὅτι πάσχομεν. «Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶδε πολὺ πλῆθος ἀνθρώπων γύρω ἀπὸ αὐτόν, ἔδωσεν ἐντολὴν νὰ περάσουν εἰς τὴν ἀντικρυνὴν ὄχθην».

Εἶδες πάλιν τὴν μετριοφροσύνην του; Διότι οἱ μὲν ἄλλοι εὐαγγελισταὶ λέγουν, ὅτι ἐξεδίωκε τὰ δαιμόνια διὰ νὰ μὴ φανερώσουν ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ ἀναμενόμενος⁷, ἐνῶ ὁ Ματθαῖος λέγει ὅτι τὴν ἰδίαν ἐντολὴν ἔδιδε καὶ εἰς τὰ πλῆθη⁸. Τὸ ἔκανε δὲ αὐτὸ καὶ διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ νὰ εἴμεθα μετριοφρονες, καὶ διὰ νὰ μετριάσῃ τὸν ἰουδαϊκὸν φθόνον, καὶ νὰ μᾶς διδάξῃ νὰ μὴ πράττωμεν τίποτε πρὸς ἐπίδειξιν. Διότι, βέβαια, δὲν ἐθεράπευε μόνον τὰ σώματα, ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴν διώρθωνε καὶ ἐδίδασκε νὰ ἐρευνᾷ κανεὶς λογικῶς, δεικνύων ὡς ὑπόδειγμα καὶ μὲ τὰ δύο τὸν ἑαυτόν του, καὶ μὲ τὴν θεραπείαν, δηλαδή, τῶν νοσημάτων καὶ μὲ τὸ ὅτι δὲν ἔπραττε τίποτε πρὸς ἐπίδειξιν. Καθόσον ὑπῆρχαν ἄνθρωποι προσηλωμένοι εἰς αὐτόν, πού τὸν ἀγαποῦσαν καὶ τὸν ἐθαύμαζαν, καὶ ἤθελαν νὰ τὸν βλέπουν συνεχῶς. Διότι ποῖος θὰ ἤθελε νὰ ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ αὐτόν πού ἐνεργοῦσε τέτοιου εἴδους θαύματα; ποῖος δὲν θὰ ἤθελε νὰ ἰδῇ ἀπλῶς καὶ μόνον τὸ πρόσωπον καὶ τὸ στόμα τὸ ὁποῖον ἐδίδασκε τέτοια πράγματα; Διότι δὲν ἐθαυμάζετο μόνον διὰ τὰ θαύματά του, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπλῆ παρουσία του προσέδιδε πολλὴν χάριν· καὶ αὐτὸ δηλώνων ὁ Προφήτης ἔλεγεν· «Ἦτο πάρα πολὺ ὠραῖος ὡς πρὸς τὴν ὄψιν μεταξὺ ὄλων τῶν υἱῶν

δὲ ὁ Ἡσαΐας λέγει, «Οὐκ εἶχεν εἶδος οὐδὲ κάλλος», ἢ πρὸς τὴν τῆς θεότητος δόξαν τὴν ἀπόρρητον καὶ ἄφραστον τοῦτο φησιν· ἢ τὰ ἐν τῷ πάθει συμβάντα διηγούμενος, καὶ τὴν ἀτιμίαν ἣν ὑπέμεινεν ἐν τῷ καιρῷ τοῦ σιαυροῦ, καὶ τὴν
5 εὐτέλειαν ἣν παρὰ πάντα τὸν βίον ἐπεδείξατο διὰ πάντων.

Οὐ πρότερον δὲ ἐκέλευσεν ἀπελθεῖν εἰς τὸ πέραν, ἕως οὗ ἐθεράπευσεν. Ἡ γὰρ ἂν οὐδὲ ἠνέσχοιτο. Ὡσπερ οὖν ἐν τῷ ὄρει οὐχὶ δημηγοροῦντι παρέμενον μόνον, ἀλλὰ καὶ σιγῆς οὔσης ἠκολούθουν· οὕτω καὶ ἐνταῦθα οὐχὶ θαυματουργοῦντι προσήδρευον, ἀλλὰ καὶ παυσαμένῳ πάλιν καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου πολλὴν τὴν ὠφέλειαν δεχόμενοι. Εἰ γὰρ Μωϋσῆς δεδοξασμένον τὸ πρόσωπον εἶχε, καὶ Στέφανος ὡς ἀγγέλου, ἐννόησον τὸν κοινὸν Δεσπότην οἷον εἰκὸς φαίνεσθαι
10 τότε. Τάχα πολλοὶ νῦν εἰς ἐπιθυμίαν ἐνέπεσον τοῦ τὴν εἰκόνα ἐκείνην ἰδεῖν· ἀλλ' ἂν ἐθέλωμεν, πολλῶ βελτίονα ὀφόμεθα ἐκείνης. Ἄν γὰρ μετὰ παρρησίας τὸν παρόντα διανύσωμεν βίον, ἐπὶ τῶν νεφελῶν αὐτὸν δεξόμεθα, ἀπαντήσαντες ἐν ἀθανάτῳ καὶ ἀφθάρτῳ σώματι. Θεὰ δὲ πῶς αὐτοὺς οὐχ ἀπλῶς ἐλαύνει, ἵνα μὴ πλήξῃ. Οὐ γὰρ εἶπεν, ἀναχωρήσατε· ἀλλ' εἰς τὸ πέραν ἐκέλευσεν ἀπελθεῖν, προσδοκίαν
15 διδοὺς τοῦ πάντως ἤξειν ἐκεῖ.

Καὶ οἱ μὲν ὄχλοι τοσαύτην ἐπεδείξαντο τὴν ἀγάπην, καὶ μετὰ πολλῆς ἠκολούθουν τῆς διαθέσεως· εἷς δέ τις χρημάτων δοῦλος καὶ πολλὴν ἔχων τὴν ἀπόνοιαν, «Προσελθὼν
25 φησι· διδάσκαλε, ἀκολουθήσω σοι, ὅπου δ' ἂν ἀπέρχῃ». Εἶδες πόσος ὁ τυφός; Ἄτιε γὰρ οὐκ ἀξιῶν μετὰ τοῦ ὄχλου

9. Ψαλμ. 44, 3.

10. Ἡσ. 53, 2.

11. Πρὸβλ. Ματθ. 8, 1.

12. Πρὸβλ. Πράξ. 6, 15.

13. Ματθ. 9, 19.

τῶν ἀνθρώπων»⁹. Ἐὰν δὲ ὁ Ἡσαΐας λέγῃ ὅτι «Δὲν εἶχεν ἐξωτερικὴν ὄψιν οὔτε κάλλος»¹⁰, ἢ τὸ λέγει αὐτὸ ἐννοῶν τὴν ἀπόρρητον καὶ ἀνέκφραστον δόξαν τῆς θεότητος ἢ διηγεῖται τὰ ὅσα συνέβησαν κατὰ τὴν ὥραν τοῦ πάθους του, καὶ τὴν ἀτίμωσιν πού ὑπέμεινε κατὰ τὴν ὥραν τοῦ σταυροῦ καὶ τὴν ἀπλότητα τὴν ὁποίαν ἔδειξεν δι' ὄλων καθ' ὅλην τὴν ζωὴν του.

Δὲν ἔδωσεν δὲ ἐντολὴν προηγουμένως διὰ νὰ ἀναχωρήσουν εἰς τὴν ἀντικρυνὴν ὄχθην παρὰ μόνον ὅταν ἐθεράπευσε τοὺς ἀσθενεῖς. Διότι ὅπωςδήποτε δὲν θὰ ἤμποροῦσαν νὰ τὸ ὑποφέρουν αὐτό. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν εἰς τὸ ὄρος δὲν παρέμεναν ἐκεῖ μόνον ὅταν ἐδίδασκεν, ἀλλὰ τὸν ἀκολουθοῦσαν καὶ ὅταν ἐσιώπησεν¹¹, ἔτσι καὶ ἐδῶ δὲν ἔμειναν πλησίον του ἐν ὄσῳ ἐνεργοῦσε θαύματα μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἔπαυσε νὰ θεραπεύῃ πάλιν τὸν ἠκολούθουν, καὶ ἀπεκόμιζαν μεγάλην ὠφέλειαν ἀπὸ τὸ ἀντίκρουσμα τοῦ προσώπου του. Διότι ἐὰν τὸ πρόσωπον τοῦ Μωϋσέως ἦτο πληθῆρες ἀπὸ δόξαν, καὶ τοῦ Στεφάνου ἀγγελικόν¹², σκέψου τὸ πρόσωπον τοῦ Κυρίου ποῖαν ὄψιν ἦτο φυσικὸν νὰ παρουσιάζε τότε. Καὶ ἴσως πολλοὶ τῶρα ἐκυριεύθησαν ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἰδοῦν τὴν μορφήν ἐκείνην· ἀλλ' ἂν θέλωμεν θὰ ἰδοῦμεν πολὺ πῶς ὠραίαν ἀπὸ ἐκείνην. Διότι ἐὰν διανύσωμεν τὴν παροῦσαν ζωὴν μὲ παρρησίαν, θὰ τὸν ὑποδεχθῶμεν ἐπάνω εἰς τὰς νεφέλας, ὅπου θὰ τὸν συναντήσωμεν μὲ ἀθάνατον καὶ ἀφθαρτον σῶμα. Πρόσεξε ὁμως ὅτι δὲν τοὺς ἀπομακρύνει τελείως ἀπὸ πλησίον του διὰ νὰ μὴ τοὺς λυπήσῃ. Διότι δὲν εἶπεν Ὁ Ἄναχωρήσατε, ἀλλ' ἔδωσεν ἐντολὴν νὰ περάσουν εἰς τὴν ἀντικρυνὴν ὄχθην, δίδων εἰς αὐτοὺς ἐλπίδα ὅτι ὅπωςδήποτε θὰ μεταβῆ ἐκεῖ.

Καὶ τὸ μὲν πλῆθος ἐπέδειξε τόσην μεγάλην ἀγάπην δι' αὐτὸν καὶ τὸν ἠκολούθει μὲ πολλὴν προθυμίαν. Κάποιος ὁμως δοῦλος τῶν χρημάτων, πού ἦτο πάρα πολὺ ἀλαζών, «Ἄφοῦ τὸν ἐπλησίασε λέγει· Διδάσκαλε, θὰ σὲ ἀκολουθήσω ὅπου καὶ ἂν μεταβῆς»¹³. Εἶδες πόση ἢ ἀλαζονεῖα του;

ἀριθμεῖσθαι, ἀλλ' ἐνδεικνύμενος ὅτι ὑπὲρ τοὺς πολλοὺς ἐ-
 στιν αὐτός, οὕτω πρόσσεισι. Τοιαῦτα γὰρ τὰ ἦθη τὰ Ἰουδαϊ-
 κά· ἀκαίρου παρρησίας ἐστὶν ἀνάπλευα. Οὕτω καὶ ἄλλος
 μετὰ ταῦτα πάντων σιγῶντων αὐτὸς ἀναπηδήσας, φησί· «Ποία
 5 ἐντολὴ πρώτη;». Ἄλλ' ὅμως οὐκ ἐπειτίμησεν ὁ Δεσπότης τῇ
 ἀκαίρῳ παρρησίᾳ, παιδεύων ἡμᾶς καὶ τοὺς τοιοῦτους φέ-
 ρειν. Διὰ τοῦτο οὐκ ἐλέγχει φανερώς τοὺς πονηρὰ βουλο-
 μένους· πρὸς δὲ τὴν ὑπόνοιαν αὐτῶν ἀποκρίνεται αὐτοῖς
 10 τοὺς ὠφελῶν, τῷ τε δηλῶσαι ὅτι οἶδε τὰ ἐν τῷ συνειδῶτι,
 καὶ τῷ μετὰ τὴν ἐπίδειξιν ταύτην χαρίσασθαι τὸ λαθεῖν,
 καὶ δοῦναι πάλιν, εἰ βούλοιντο, ἑαυτοὺς ἀνακινήσασθαι· ὃ δὴ
 καὶ ἐπὶ τούτου ποιεῖ. Οὗτος γὰρ ἰδὼν τὰ πολλὰ σημεῖα καὶ
 πολλοὺς ἐπισυρομένους, προσεδόκησε χρηματίζεσθαι ἐκ τῶν
 15 τοιοῦτων θαυμάτων· διόπερ καὶ ἀκολουθῆσαι ἔσπευδε. Καὶ
 πόθεν τοῦτο δῆλον; Ἀπὸ τῆς ἀποκρίσεως, ἧς ὁ Χριστὸς
 ποιεῖται, οὐ πρὸς τὴν ἐρώτησιν τῶν ρημάτων, ἀλλὰ πρὸς
 τὴν γνώμην τῆς διανοίας ἀπαντιῶν. Τί γάρ; φησί· χρήματα
 προσδοκᾶς ἀκολουθῶν ἐμοὶ συλλέγειν; εἶτα οὐχ ὁρᾶς ὅτι
 20 οὕτε καταγώγιόν μοί ἐστιν, οὐδὲ τοσοῦτον ὅσον τοῖς ὄρνι-
 σιν; «Αἱ γὰρ ἀλώπεκες», φησί, «φωλεοὺς ἔχουσι καὶ τὰ
 πειτεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνώσεις· ὃ δὲ υἱὸς τοῦ ἀνθρώ-
 που οὐκ ἔχει ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνῃ». Ταῦτα δὲ οὐκ ἦν
 ἀποτρεπομένου, ἀλλ' ἐλέγχοντος μὲν τὴν πονηρὰν γνώμην,
 25 παρέχοντος δέ, εἰ βούλοιο, μετὰ τῆς τοιαύτης προσδοκίας
 ἀκολουθεῖν. Καὶ ἵνα μάθῃς αὐτοῦ τὴν πονηρίαν, ἀκούσας

Ἐπειδή, δηλαδή, ἀπαξιούσε νὰ περιληφθῆ εἰς τὸ πλῆθος, θέλων νὰ ἀποδείξῃ ὅτι αὐτὸς εὐρίσκεται ἐπάνω ἀπὸ τοὺς ἄλλους, τὸν πλησιάζει μὲ αὐτὰς τὰς διαθέσεις. Τέτοια, βέβαια, εἶναι τὰ ἰουδαϊκὰ ἤθη· εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ ψεύτικον εὐσεβισμόν. Ἔτσι καὶ ἄλλος ἓνας εἰς τὴν συνέχειαν, ἐνῶ ὅλοι ἐσιώπουν, ἀφοῦ τὸν ἐπλησίασε, λέγει· «ποία εἶναι ἡ πρώτη ἐντολή;»¹⁴. Ἄλλ' ὅμως ὁ Κύριος δὲν τὸν ἔψεξε διὰ τὴν ἀνάρμοστον παρρησίαν του, διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ νὰ ἀνεχώμεθα καὶ τοὺς ἀνθρώπους αὐτοῦ τοῦ εἴδους. Διὰ τοῦτο δὲν ἐλέγχει φανερὰ αὐτοὺς ποὺ σκέπτονται πονηρά. Δίδει ἀπάντησιν εἰς τὴν ἀλαζονείαν αὐτῶν, ἀφήνων αὐτοὺς μόνοι νὰ κάνουν τὸν ἔλεγχον, καὶ ἔτσι τοὺς ὠφελεῖ κατὰ διπλοῦν τρόπον, καὶ μὲ τὸ ὅτι φανερώνει ὅτι γνωρίζει τὰς ἐνδομύχους σκέψεις των, καὶ μὲ τὸ ὅτι μετὰ ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἔλεγχον τοὺς ἀφήνει νὰ διαφύγουν τὴν προσοχὴν τῶν ἄλλων, καὶ τοὺς δίδει πάλιν, ἐὰν θέλουν, τὴν δυνατότητα νὰ ἐπανορθώσουν τοὺς ἑαυτοὺς των. Πρᾶγμα, βέβαια, ποὺ κάνει καὶ εἰς αὐτόν. Διότι αὐτός, βλέπων τὰ πολλὰ θαύματα καὶ πολλοὺς νὰ σύρωνται κυριολεκτικὰ ἀπὸ πίσω του, ἤλπισε ν' ἀποκτήσῃ χρήματα ἀπὸ τὰ θαύματα αὐτοῦ τοῦ εἴδους· διὰ τοῦτο ἀκριβῶς καὶ ἐβιάζετο νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ.

Καὶ ἀπὸ ποῦ γίνεται αὐτὸ φανερόν; Ἀπὸ τὴν ἀπάντησιν ποὺ τοῦ δίδει ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος ἀπαντᾷ ὅχι εἰς τὴν ἐρώτησιν τῶν λόγων του, ἀλλὰ εἰς τὴν σκέψιν τῆς διανοίας του. Τί δηλαδή; λέγει· περιμένεις χρήματα νὰ συγκεντρώνης μὲ τὸ νὰ μὲ ἀκολουθήσης; ἀλλὰ δὲν βλέπεις ὅτι οὔτε κατάλυμα ἔχω, οὔτε καὶ ὡσὰν αὐτὸ ποὺ ἔχουν τὰ ὄρνια; «Διότι αἱ ἀλεπούδες», λέγει, «ἔχουν φωλεάς, καὶ τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ κατοικίας· ὅμως ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἔχει ποῦ νὰ κλίνῃ τὴν κεφαλὴν του». Αὐτὰ δὲν τὰ ἔλεγε διὰ νὰ τὸν ἀπομακρύνῃ, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐλέγξῃ μὲν τὴν πονηρὰν σκέψιν του, καὶ νὰ τοῦ δώσῃ τὴν εὐκαιρίαν, ἐὰν ἤθελε, νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ μὲ αὐτὰς τὰς προσδοκίας ὅμως. Καὶ διὰ νὰ γνωρίσῃς τὴν πονηρίαν του, μολονότι ἤκουσεν

ταῦτα καὶ ἐλεγχθεὶς οὐκ εἶπεν, ἔτοιμός εἰμι ἀκολουθεῖσαι.

3. Καὶ πολλαχοῦ δὲ ἀλλαχοῦ τοῦτο φαίνεται ποιῶν ὁ Χριστός· φανερώς μὲν οὐκ ἐλέγχει, ἀπὸ δὲ τῆς ἀποκρίσεως δηλοῖ τὴν γνώμην τῶν προσιόντων. Καὶ γὰρ ἐκείνω τῷ λέ-
5 γοντι, «Διδάσκαλε ἀγαθέ», καὶ προσδοκῆσαντι διὰ τῆς κολακίας αὐτὸν ἐπισπάσασθαι, πρὸς τὴν γνώμην ἀπεκρίνατο λέγων· «Τί με λέγεις ἀγαθόν; οὐδεὶς ἀγαθός, εἰ μὴ ὁ Θεός». Καὶ ὅτε ἔλεγον αὐτῷ, «Ἰδοὺ ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου ζητοῦσί σε», ἐπειδὴ ἀνθρώπινόν τι ἔπασχον,
10 οὐκ ἀκοῦσαί τι τῶν χρησίμων βουλόμενοι, ἀλλ' ἐπιδείξασθαι ὅτι προσήκουσιν αὐτῷ, καὶ ταύτη κενοδοξῆσαι, ἄκουσον τί φησιν· «Τίς ἐστὶν ἡ μήτηρ μου καὶ τίνες εἰσὶν οἱ ἀδελφοί μου;». Καὶ αὐτοῖς πάλιν τοῖς ἀδελφοῖς λέγουσιν αὐτῷ, «Φανέρωσον σεαυτὸν τῷ κόσμῳ», καὶ βουλομένοις ἐν-
15 τεῦθεν κενοδοξεῖν, ἔλεγεν· «Ὁ ὑμέτερος καιρός», φησὶν, «ἀεὶ ἔτοιμος, ὁ δὲ ἐμὸς οὕπω πάρεστι».

Καὶ ἀπὸ τῶν ἐναντίων δὲ τοῦτο ποιεῖ, ὡς ἐπὶ τοῦ Ναθαναήλ, λέγων· «Ἴδε ἀληθῶς Ἰσραηλίτης, ἐν ᾧ δόλος οὐκ ἔστι». Καὶ πάλιν· «Πορευθέντες ἀπαγγείλατε Ἰωάννῃ ἃ ἀ-
20 κούετε καὶ βλέπετε». Οὐδὲ γὰρ ἐνταῦθα πρὸς τὰ ρήματα, ἀλλὰ πρὸς τὴν γνώμην τοῦ πέμψαντος ἀπεκρίνατο. Καὶ τῷ δήμῳ δὲ πάλιν ὁμοίως πρὸς τὸ συνειδὸς διαλέγεται, λέγων· «Τί ἐξήλθετε εἰς τὴν ἔρημον ἰδεῖν;». Ἐπειδὴ γὰρ εἰκὸς ἦν αὐτοὺς ὡς περὶ εὐκόλου καὶ εὐριπίστου τινὸς διάκεισθαι

15. Λουκᾶ 18, 18.

16. Λουκᾶ 18, 19.

17. Ματθ. 12, 47.

18. Ματθ. 12, 48.

19. Ἰω. 7, 4.

20. Ἰω. 7, 6. Καιρός· πρόκειται διὰ τὴν ὥραν τῆς σταυρώσεως καὶ τοῦ θανάτου τοῦ Κυρίου.

21. Μαθητῆς τοῦ Κυρίου ἀπὸ τὴν Κανᾶ, ὀνομαζόμενος ἀπὸ τοὺς συνοπτικούς εὐαγγελιστὰς Βαρθολομαῖος. Πρὸβλ. Ἰω. 1, 44 ἐ. 21, 2. Πράξ. 1, 13. Εἰς τὸν Κύριον τὸν ἔφερον ὁ Φίλιππος.

22. Ἰω. 1, 48.

αὐτὰ καὶ ἠλέγχθη δὲν εἶπεν Ἐἶμαι ἕτοιμος νὰ σὲ ἀκολουθήσω.

3. Καὶ εἰς πολλὰς δὲ ἄλλας περιπτώσεις αὐτὸ φαίνεται νὰ κάνῃ ὁ Χριστός. Δὲν ἐλέγχει μὲν φανερά, ὅμως καθιστᾷ φανερὰν τὴν διάθεσιν τῶν προσερχομένων ἀπὸ τὴν ἀπάντησιν ποὺ δίδει. Διότι καὶ εἰς ἐκεῖνον ποὺ εἶπε, «Διδάσκαλε ἀγαθέ»¹⁵, καὶ ἤλπιζε μὲ τὴν κολακειάν νὰ κερδίσῃ τὴν εὐνοϊάν του ἀπήντησε πρὸς τὴν διάθεσίν του λέγων· «Τί μὲ ὀνομάζεις ἀγαθόν; κανεῖς δὲν εἶναι ἀγαθὸς παρὰ μόνον ἕνας, ὁ Θεός»¹⁶. Καὶ ὅταν ἔλεγαν πρὸς αὐτόν, «Νά, σὲ ζητοῦν ἡ μητέρα σου καὶ τὰ ἀδελφία σου»¹⁷, ἐπειδὴ ἐπάθαιναν κάτι τι τὸ ἀνθρώπινον, μὲ τὸ νὰ μὴ θέλουν νὰ ἀκούσουν κάτι τι τὸ ὠφέλιμον ἀπὸ αὐτόν, ἀλλὰ νὰ δείξουν ὅτι εἶναι συγγενεῖς του καὶ κατ' αὐτόν τὸν τρόπον νὰ φανοῦν ὅτι ματαιοδοξοῦν, ἄκουσε τί λέγει· «Ποία εἶναι ἡ μητέρα μου καὶ ποῖοι οἱ ἀδελφοί μου;»¹⁸. Καὶ εἰς αὐτοὺς πάλιν τοὺς ἀδελφούς του ποὺ ἔλεγαν εἰς αὐτόν, «Φανέρωσε τὸν ἑαυτόν σου εἰς τὸν κόσμον»¹⁹ καὶ ἤθελαν ἐξ αὐτοῦ νὰ ματαιοδοξοῦν, ἔλεγεν· «Ὁ ἰδικός σας καιρὸς, λέγει, εἶναι πάντοτε ἕτοιμος, ὁ ἰδικός μου ὅμως δὲν ἤλθεν ἀκόμη»²⁰.

Καὶ ἀπὸ τὰ ἀντίθετα δὲ κάμνει τὸ ἴδιο, ὅπως εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Ναθαναήλ²¹, λέγων· «Νὰ ἀληθινὸς Ἰσραηλῆτης, εἰς τὸν ὁποῖον δὲν ὑπάρχει δόλος»²². Καὶ πάλιν· «Πηγαίνετε καὶ ἀναγγεῖλατε εἰς τὸν Ἰωάννην αὐτὰ ποὺ ἀκούετε καὶ βλέπετε»²³. Διότι οὔτε ἐδῶ ἀπαντᾷ εἰς τὴν ἐρώτησιν, ἀλλὰ εἰς τὴν σκέψιν αὐτοῦ ποὺ τοὺς ἔστειλεν²⁴. Ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ πάλιν συνομιλῶν ἀπευθύνεται πρὸς τὴν συνείδησίν του λέγων· «Τί ἐξήλθατε νὰ ἰδῆτε εἰς τὴν ἔρημον;»²⁵. Διότι, ἐπειδὴ φυσικὸν ἦτο νὰ θεωροῦν αὐτοὶ τὸν Ἰωάννην ὡσὰν κάποιον ἀσταθῆ καὶ εὐκόλως ἀλλάσσοντα γνώμην ἄνθρωπον, διορθῶντων αὐτὴν τὴν σκέψιν λέ-

23. Ματθ. 11, 4. Λουκᾶ 7, 22.

24. Πρὸβλ. Ματθ. 11, 2.

25. Ματθ. 11, 7. Λουκᾶ 7, 24.

τοῦ Ἰωάννου, ταύτην διορθούμενος τὴν ὑποψίαν, φησί· «Τί
 ἐξήλθετε εἰς τὴν ἔρημον ἰδεῖν; κάλαμον ὑπὸ ἀνέμου σα-
 λευόμενον; ἢ ἄνθρωπον ἐν μαλακοῖς ἱματίοις ἠμφιεσμένον;»,
 δι' ἀμφοτέρων δηλῶν, ὅτι οὔτε οἰκοθὲν ἔστιν εὐρίπιος,
 5 οὔτε ὑπὸ τρυφῆς τινος μαλακιοθήσεται. Οὕτω τοίνυν καὶ
 ἐνιαῦθα πρὸς τὴν γνώμην τὴν ἀπόκρισιν ποιεῖται. Καὶ ὄρα
 πῶς καὶ ἐν τούτῳ πολὺ τὸ μέτριον ἐνδείκνυται. Οὐδὲ γὰρ
 εἶπεν, ὅτι ἔχω μὲν, καταφρονῶ δέ· ἀλλ' ὅτι οὐχ ἔχω. Εἶδες
 ὄση μετὰ τῆς συγκαταβάσεως ἢ ἀκρίβεια; Ὡς ὅταν ἐσθίῃ
 10 καὶ πίνῃ, ὅταν φαίνηται ἀπεναντίας τῷ Ἰωάννῃ ποιῶν, καὶ
 τοῦτο τῆς τῶν Ἰουδαίων ἕνεκα σωτηρίας ποιεῖ, μᾶλλον δὲ
 τῆς οἰκουμένης ἀπάσης, ὁμοῦ μὲν τῶν αἰρειτικῶν ἐμφράτι-
 των τὰ σιόματα, ὁμοῦ δὲ καὶ τοὺς τότε ἐκ περιουσίας βου-
 λόμενος ἐπισπάσασθαι.

15 «Ἐτερος δὲ τις», φησὶν, «εἶπεν αὐτῷ· Κύριε, ἐπίτρε-
 ψόν μοι πρῶτον ἀπελθεῖν, καὶ θάψαι τὸν πατέρα μου». Εἶ-
 δες τὸ διάφορον; πῶς ὁ μὲν ἀναισχύντως φησὶν, «Ἀκολου-
 θήσω σοι, ὅπου ἂν ἀπέρχῃ», οὗτος δέ, καίτοι ὄσιον πρᾶγμα
 αἰτῶν, φησὶν, «Ἐπίτρεψόν μοι»; Ἄλλ' οὐκ ἐπέτρεψεν· ἀλλὰ
 20 φησιν· «Ἄφες τοὺς νεκροὺς θάψαι τοὺς ἑαυτῶν νεκρούς,
 σὺ δὲ μοι ἀκολούθει». Πανταχοῦ γὰρ τῇ γνώμῃ προσεῖχε.
 Καὶ τίνος ἕνεκεν οὐκ ἐπέτρεψε; φησὶν. «Ὅτι καὶ οἱ ἐκεῖνο
 πληρώσοντες ἦσαν καὶ οὐκ ἔμελλεν ἄταφος μένειν· καὶ τοῦ-
 τον τῶν ἀναγκαιοτέρων ἀπάγεσθαι οὐκ ἔχρην. Εἰπὼν δέ,
 25 «Τοὺς ἑαυτῶν νεκρούς», δείκνυσιν ὅτι οὗτος οὐκ ἔστιν αὐ-
 τοῦ νεκρός. Καὶ γὰρ τῶν ἀπίστων, ὡς ἔγωγε οἶμαι, ἦν ὁ
 τετελευτηκός.

Εἰ δὲ θαυμάζεις τὸν νεανίσκον, ὅτι ὑπὲρ πράγματος
 οὕτως ἀναγκαίου τὸν Ἰησοῦν ἠρώτησε καὶ οὐκ αὐτομάτως
 30 ἀπῆλθε, πολλῷ μᾶλλον θαύμασον, ὅτι καὶ κωλυθεὶς ἔμεινεν.

γει· «Τί ἐξήλθατε νὰ ἰδῆτε εἰς τὴν ἔρημον; κάλαμον σαλευόμενον ὑπὸ τοῦ ἀνέμου; ἢ ἄνθρωπον ἐνδεδυμένον μὲ ἀπαλᾶ ἐνδύματα;»²⁶, δηλώνων καὶ μὲ τὰ δύο, ὅτι οὔτε ἐκ φύσεως ἀλλάσσει εὐκόλως γνώμην, οὔτε πάλιν θὰ γίνῃ μαλθακὸς ἐὰν ἡ ζωὴ του γίνῃ τρυφηλή. Ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐδῶ ἀπαντᾷ εἰς τὴν διάθεσιν. Καὶ πρόσεξε πῶς πάλιν καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν δείχνει ὅλην τὴν μετριοφροσύνην του. Διότι οὔτε εἶπεν, ὅτι Ἔχω μὲν, ὅμως περιφρονῶ, ἀλλ' ὅτι Ἐδὲν ἔχω. Εἶδες πόση συγκατάβασις ὑπάρχει μαζὶ μὲ τὴν ἀκριβολογίαν; Ὡστε καὶ ὅταν τρώγῃ καὶ πίνῃ, καὶ φαίνεται νὰ ἐνεργῇ ἀντιθέτως πρὸς τὸν Ἰωάννην, καὶ αὐτὸ τὸ κάνει ἐξ αἰτίας τῆς σωτηρίας τῶν Ἰουδαίων, μᾶλλον δὲ ὀλοκλήρου τῆς οἴκουμένης, καὶ ἀφ' ἐνὸς μὲν κλείει τὰ στόματα τῶν αἰρετικῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ θέλει νὰ προσελκύσῃ τοὺς συγχρόνους του ἀπὸ τὰ ὑλικά ἀγαθὰ πρὸς τὴν διδασκαλίαν του.

Κάποιος ἄλλος δέ, λέγει, εἶπεν εἰς αὐτόν· «Κύριε, ἐπίτρεπέ με πρῶτα νὰ ἀπέλθω καὶ νὰ θάψω τὸν πατέρα μου». Βλέπεις τὴν διαφορὰν; πῶς ὁ μὲν λέγει μὲ τόσην θρασύτητα «Θὰ σὲ ἀκολουθήσω ὅπου καὶ ἂν ὑπάγῃς», αὐτὸς ὅμως, μολονότι ἐζήτηει δίκαιον πρᾶγμα, λέγει· «Ἐπίτρεπέ με»; Ὅμως δὲν τὸν ἐπέτρεψεν· ἀλλὰ λέγει· «Ἄφησε τοὺς πνευματικῶς νεκροὺς νὰ θάψουν τοὺς ἰδικούς των νεκρούς, σὺ ὅμως ἀκολούθησέ με». Διότι παντοῦ ἐπρόσεχεν εἰς τὴν σκέψιν. Καὶ διατί δὲν τὸν ἐπέτρεψε; θὰ εἶπῃ κανεὶς. Διότι καὶ ὑπῆρχαν αὐτοὶ ποὺ θὰ ἐκτελοῦσαν ἐκείνην τὴν πρᾶξιν, καὶ δὲν ἐπρόκειτο νὰ μείνῃ ἄταφος· καὶ αὐτὸς δὲν ἔπρεπε νὰ ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τὰ πλέον ἀναγκαῖα. Λέγων δέ, «τοὺς ἰδικούς των νεκρούς», δεικνύει ὅτι αὐτὸς δὲν ἦτο ἰδικὸς του νεκρός. Καθόσον, ὅπως ἐγὼ τουλάχιστον νομίζω, αὐτὸς ποὺ ἀπέθανεν ἦτο ἀπὸ τοὺς ἀπίστους.

Ἐὰν δὲ θαυμάζῃς τὸν νεανίσκον ἐπειδὴ ἠρώτησε τὸν Ἰησοῦν διὰ τέτοιο ἀναγκαῖον πρᾶγμα, καὶ δὲν ἔφυγεν αὐθόρμητα, πολὺ περισσότερον θαύμασε, ὅτι ἔμεινεν ὅταν ἡμ-

⁵ Ἄρ' οὖν οὐκ ἦν ἀχαριστίας ἐσχάτης, φησί, τὸ μὴ παραγε-
 νέσθαι θάπτιομένου τοῦ πατρὸς; Εἰ μὲν ἀπὸ ραθυμίας ἐποίη-
 σεν, ἀχαριστίας ἦν· εἰ δέ, ὥστε μὴ ἐγκόψαι ἔργον ἀναγκαι-
 ότερον, τὸ ἀπελθεῖν μάλιστα ἀγνωμοσύνης ἦν τῆς ἐσχάτης.
⁵ Καὶ γὰρ ὁ Ἰησοῦς ἐκώλυσεν αὐτόν, οὐχὶ καταφρονεῖν τῆς
 εἰς τοὺς γεγεννηκότας τιμῆς κελεύων, ἀλλὰ δεικνὺς ὅτι
 οὐδὲν τῶν οὐρανίων πραγμάτων ἡμῖν ἀναγκαιότερον εἶναι
 χρή, καὶ ὅτι μετὰ σπουδῆς ἀπάσης τούτων ἔχεσθαι δεῖ, καὶ
 οὐδὲ μικρὸν ἀναβάλλεσθαι, κἂν σφόδρα ἀπαραίτητα καὶ κατε-
¹⁰ πείγοντα ἢ τὰ ἐφέλκοντα. Τὶ γὰρ ἀναγκαιότερον ἂν εἶη τοῦ
 θάψαι πατέρα; τί δὲ εὐκολώτερον; Οὐδὲ γὰρ χρόνον πολὺν
 ἀναλῶσαι ἦν. Εἰ δὲ μηδὲ ὅσον εἰς ταφήν πατρὸς καιρὸν ἀνα-
 λῶσαι δεῖ, οὐδὲ τοσοῦτον ἀπολιμπάνεσθαι τῶν πνευματικῶν
 ἀσφαλές· ἐννόησον τίνας ἂν εἶημεν ἄξιοι οἱ πάντα τὸν χρό-
¹⁵ νον ἀφισιάμενοι τῶν τῷ Χριστῷ προσηκόντων πραγμάτων
 καὶ τὰ σφόδρα εὐτελεῖ τῶν ἀναγκαίων προτιθέντες καὶ μη-
 δενὸς κατεπείγοντος ραθυμοῦντες. Καὶ ἐντεῦθεν δὲ τῆς δι-
 δασκαλίας τὴν φιλοσοφίαν θαυμάζειν χρή, ὅτι σφόδρα αὐ-
 τὸν προσήλωθε τῷ λόγῳ· καὶ μετὰ τούτου τῶν μυρίων ἀπήλ-
²⁰ λαξε κακῶν; οἷον θρήνων καὶ πένθους καὶ τῶν ἐντεῦθεν
 ἐκδεχομένων. Μετὰ γὰρ τὸ θάψαι ἀνάγκη λοιπὸν ἦν καὶ
 διαθήκας περιεργάζεσθαι, καὶ κλήρου διανομήν, καὶ τὰ ἄλλα
 ὅσα τούτοις ἔπεται ἅπαντα· καὶ οὕτω κύματα ἐκ κυμάτων
 αὐτὸν διαδεχόμενα πορρωτάτω τοῦ τῆς ἀληθείας ἀπήγε
²⁵ λιμένος. Διὰ τοῦτο αὐτὸν ἔλκει καὶ ἐαντιῷ προσηλοῖ. Εἰ

ποδίσθη νὰ φύγη. Ἐὰν, λοιπόν, δὲν ἦτο αὐτὸ δεῖγμα μεγίστης ἀχαριστίας θὰ εἶπῃ κανεὶς τὸ νὰ μὴ παρευρεθῆ εἰς τὴν ταφὴν τοῦ πατέρα του; Ἐὰν μὲν τὸ ἔκαμεν ἀπὸ ἀδιαφορίας, ἦτο ἀχαριστία, ἐὰν ὅμως διὰ νὰ μὴ διακόψῃ ἔργον πρὸ ἀναγκαῖον, ἢ ἀναχώρησις ὅπωςδήποτε θὰ ἦτο ἀγνωμοσύνη εἰς τὸν ἔσχατον βαθμὸν. Καθόσον ὁ Ἰησοῦς ἠμπόδισεν αὐτὸν ὄχι διὰ νὰ μᾶς προτρέψῃ νὰ περιφρονοῦμεν τὴν τιμὴν πρὸς τοὺς γονεῖς μας, ἀλλὰ διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι πρέπει τίποτε νὰ μὴ θεωρῶμεν ἀναγκαιότερον ἀπὸ τὰ οὐράνια πράγματα καὶ ὅτι πρέπει νὰ ἐπιζητοῦμεν αὐτὰ μὲ ὀλόκληρον τὸν ζῆλόν μας, καὶ νὰ μὴ ἀναβάλλωμεν οὐδὲ κατ' ἐλάχιστον, καὶ ἂν ἀκόμη αὐτὰ πού μᾶς ἐλκύουν εἶναι πάρα πολὺ ἀπαραίτητα καὶ κατεπεύγοντα. Διότι τί πρὸ ἀναγκαῖον θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ ἀπὸ τοῦ νὰ θάψῃ τὸν πατέρα; τί δὲ πρὸ εὐκόλου; Διότι οὔτε ἐχρειάζεται νὰ ἐξοδεύσῃ πολὺν χρόνον. Ἐὰν ὅμως δὲν ἐπιτρέπεται νὰ διαθέτωμεν οὔτε ὅσοις καιρὸς χρειάζεται διὰ τὴν ταφὴν τοῦ πατέρα, οὔτε εἶναι τόσο πολὺ ἀσφαλὲς νὰ ἀφήνωμεν τὰ πνευματικὰ ἔστω καὶ δι' ὀλίγον, σκέψου ποίας τιμωρίας θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ εἴμεθα ἄξιοι ἡμεῖς πού ἔχομεν ἀπομακρυνθῆ τελείως ἀπὸ τὰ πράγματα ἐκεῖνα πού ἀρμόζουν εἰς τὸν Χριστὸν καὶ ἔχομεν θέσει ὡς πρῶτα τὰ ἀσήμαντα πράγματα καὶ ὄχι τὰ ἀναγκαῖα καὶ ἀδιαφοροῦμεν δι' αὐτὰ χωρὶς τίποτε νὰ μᾶς βιάζῃ. Ἐξ αἰτίας αὐτοῦ δὲ πρέπει νὰ θαυμάζῃ κανεὶς τὴν φιλοσοφίαν τῆς διδασκαλίας του, διότι προσήλωσεν αὐτὸν πάρα πολὺ εἰς τὸν λόγον, καὶ συγχρόνως τὸν ἀπῆλλαξεν ἀπὸ ἀμέτρητα κακά, ὅπως, ἐπὶ παραδείγματι, ἀπὸ θρήνους, ἀπὸ τὸ πένθος καὶ ὅσα ἄλλα πηγάζουν ἀπὸ αὐτό. Διότι μετὰ τὴν ταφὴν ἔπρεπε, βέβαια, νὰ ἐξετάζουσαν καὶ τὴν διαθήκην καὶ νὰ διανέμουν τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ πού ἀπέθανε καὶ γενικῶς νὰ ἀσχολοῦνται μὲ ὅλα τὰ ἐπακόλουθα αὐτῶν· καὶ ἔτσι καθὼς θὰ ἐδέχετο τὰ κτυπήματα τῶν κυμάτων πού θὰ διεδέχοντο τὸ ἓνα τὸ ἄλλο θὰ τὸν ἀπεμάκρυναν πάρα πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὸν λιμένα τῆς ἀληθείας. Διὰ τοῦτο τὸν προσ-

δὲ ἔτι θαυμάζεις καὶ θοροῦθῃ, ὅτι οὐ συνεχωρήθη παραγε-
 νέσθαι τῇ ταφῇ τοῦ πατρὸς, ἐννόησον ὅτι πολλοὶ τοὺς κακῶς
 ἔχοντας, καὶ πατὴρ καὶ μήτηρ ἢ καὶ παιδίον καὶ ἄλλος
 ὅστισοῦν τῶν προσηκόντων ὁ τειλερευτικῶς, οὐκ ἀφιάθι μα-
 5 θεῖν, οὐδὲ ἐπὶ τὸ μνήμα ἀκολουθῆσαι· καὶ οὐκ ἐγκαλοῦμεν
 ταύτη αὐτοῖς ὠμότητα, οὐδὲ ἀπανθρωπίαν· καὶ μάλα εἰκό-
 τως. Τοῦναντίον γὰρ ἂν ὠμότητος ἦν, τὸ οὕτω διακειμέ-
 νους ἐπὶ τὸ πένθος ἐξαγαγεῖν.

Εἰ δὲ τὸ τοὺς προσήκοντας πενθῆσαι καὶ συντριβῆναι
 10 τὴν διάνοιαν κακόν, πολλῶ μᾶλλον τὸ τῶν πνευματικῶν ἀπά-
 γεσθαι λόγων. Διὰ δὴ τοῦτο καὶ ἀλλαχοῦ ἔλεγεν· «Οὐδεὶς
 βαλὼν τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπ' ἄροισρον καὶ σιραφεὶς εἰς τὰ
 ὀπίσω, εὐθιὸς ἐστὶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν». Καὶ
 γὰρ πολλῶ βέλτιον βασιλείαν ἀνακηρύττειν καὶ ἑτέρους ἀνα-
 15 σπᾶν ἀπὸ θανάτου, ἢ τὸν οὐδὲν ὠφελούμενον νεκρὸν θά-
 πειν· καὶ μάλιστα ὅταν ὦσιν οἱ ταῦτα πληρώσοντες ἅπαντα.

Οὐδὲν οὖν ἕτερον ἐντεῦθεν μανθάνομεν, ἀλλ' ἢ ὅτι
 οὐδὲ τὸν τυχόντα καιρὸν παραπολλύναι χρή, καὶ μυρία τὰ
 κατεπεύγοντα ἢ, ἀλλὰ πάντων καὶ τῶν ἀναγκαιούτων τὰ
 20 πνευματικὰ προτιθέναι, καὶ εἰδέναι, τί μὲν ζωὴ, τί δὲ
 θάνατος. Πολλοὶ γὰρ καὶ τῶν ζῆν δοκούντων νεκρῶν οὐ-
 δὲν διαφέρουσι, ὅταν ἐν κακίᾳ ζῶσι μᾶλλον δὲ καὶ ἐκείνων

ελκύει καὶ τὸν προσηλώνει εἰς τὸν ἑαυτὸν του. Ἐὰν ἐξακολουθῆς ὅμως νὰ ἀπορῆς καὶ νὰ ἀνησυχῆς ἐπειδὴ δὲν τοῦ ἐπετρέπη νὰ παρευρεθῆ εἰς τὴν ταφὴν τοῦ πατέρα του, σκέψου ὅτι πολλοὶ ἄνθρωποι δὲν ἀφήνουν τοὺς ἀσθενεῖς νὰ πληροφορηθοῦν τὸν θάνατον εἴτε τοῦ πατρός, εἴτε τῆς μητέρας, εἴτε τοῦ παιδιοῦ των, εἴτε ὁποιουδήποτε ἄλλου ἀποθανόντος ἐκ τῶν συγγενῶν των, οὔτε τοὺς ἐπιτρέπουν νὰ τοὺς ἀκολουθήσουν μέχρι τὸν τάφον των. Καὶ παρ' ὅλα αὐτὰ δὲν τοὺς κατηγοροῦμεν διὰ σκληρότητα, οὔτε καὶ διὰ ἀπανθρωπίαν· καὶ πάρα πολὺ ὀρθῶς. Διότι ἀντιθέτως θὰ ἦτο ἀπάνθρωπος πράξις τὸ νὰ τοὺς ἐπιτρέψουν νὰ παρευρεθοῦν εἰς τὸ πένθος ἐνῶ θὰ εὐρίσκωνται εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν.

4. Ἐὰν δὲ εἶναι κακὸν πράγμα τὸ νὰ πενήθη κανεὶς τοὺς συγγενεῖς καὶ νὰ στενοχωρηθῆ πάρα πολὺ, πολὺ μεγαλύτερον κακὸν εἶναι τὸ νὰ ἀποχωρισθῆ τὴν πνευματικὴν διδασκαλίαν. Διὰ τοῦτο, βέβαια, καὶ εἰς ἄλλο σημεῖον ἔλεγεν· «Κανεὶς δὲν θὰ γίνῃ εὐπρόσδεκτος εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν πού ἔβαλε τὴν χεῖρα του ἐπάνω εἰς τὸ ἄροτρον καὶ ἐστράφη πρὸς τὰ ὀπίσω»²⁷. Καθόσον εἶναι πολὺ πιὸ σπουδαῖον πράγμα νὰ κηρύττης τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν καὶ νὰ ἀπομακρύνῃς ἄλλους ἀπὸ τὸν θάνατον, παρὰ νὰ θάπτῃς τὸ νεκρὸν πού δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἔχη καμμίαν ὠφέλειαν, καὶ πρὸ παντὸς ὅταν ὑπάρχουν ἐκεῖνοι πού θὰ κάνουν ὅλα αὐτά.

Τίποτε ἄλλο λοιπὸν δὲν διδασκόμεθα ἀπὸ αὐτὸ τὸ συμβάν, παρὰ αὐτό, ὅτι δηλαδὴ δὲν πρέπει νὰ χάνωμεν οὔτε τὸν παραμικρὸν χρόνον, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ἄπειρα τὰ κατεπείγοντα προβλήματα μας, ἀλλὰ νὰ θέτωμεν πρὶν ἀπὸ ὅλα, καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ πάρα πολὺ ἀναγκαῖα, τὰ πνευματικὰ θέματα, καὶ ἐπίσης διδασκόμεθα ἀφ' ἑνὸς μὲν τί εἶναι ζωὴ, ἀφ' ἑτέρου δὲ τί εἶναι θάνατος. Διότι πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς πού νομίζουν ὅτι ζοῦν δὲν διαφέρουν ὡς πρὸς τίποτε ἀπὸ τοὺς νεκρούς, ὅταν ζοῦν ἐντὸς τῆς κακίας· μᾶλλον δὲ αὐ-

οὔτοι χεῖρους. «Ὁ μὲν γὰρ ἀποθανών», φησί, «δεδικαίωται ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας»: οὔτις δὲ δουλεύει τῇ ἁμαρτίᾳ. Μὴ γὰρ μοι τοῦτο εἴπῃς, ὅτι ὑπὸ σκωλήκων οὐ κατεσθίεται, οὐδὲ ἐν λάρνακι κεῖται, οὐδὲ ἀπέκλεισε τοὺς ὀφθαλμούς, οὐδὲ κειρί-
 5 αῖς δέδεται. Καὶ γὰρ ταῦτα χαλεπώτερα ὑπομένει τοῦ τετελευτηκότις, οὐ σκωλήκων αὐτὸν κατεσθιόντων, ἀλλὰ θηρίων σφοδρότερον τῶν παθῶν τῆς ψυχῆς αὐτὸν σπαρακτιόντων. Εἰ δὲ ἀνεώγασιν οἱ ὀφθαλμοί, καὶ τοῦτο πολὺ χεῖρον πάλιν τοῦ μεμυκέναι. Οἱ μὲν γὰρ τοῦ νεκροῦ οὐδὲν ὄρωσι
 10 πονηρόν· οὔτις δὲ μυρίας ἐναντῶ συνάγει νόσους, ἀνεωγμέτων αὐτοῦ τῶν ὀφθαλμῶν. Καὶ ὁ μὲν ἐν λάρνακι κεῖται, πρὸς πάντα ἀκίνητος ὢν· οὔτις δὲ ἐν τῷ τάφῳ τῶν μυρίων κατορῶνται νοσημάτων. Ἄλλὰ τὸ σῶμα αὐτοῦ σηπόμενον οὐχ ὄρας; Καὶ τί τοῦτο; Πρὸ γὰρ τοῦ σώματος αὐτοῦ ἢ
 15 ψυχὴ διέφθαρται καὶ ἀπόλωλε, καὶ πλείονα ὑπομένει τὴν σηπεδόνα. Ὁ μὲν γὰρ δέκα ὄδωδεν ἡμέρας· οὔτις δὲ ἅπαντα τὸν βίον δυσωδίας ἀποπνεῖ, σιόμα ἔχων ὀχειῶν ἀκαθαριώτερον. Ὡστε ἰσοῦτον αὐτοῦ διενήνοχεν ἐκεῖνος, ὅσον ὁ μὲν τὴν ἀπὸ τῆς φύσεως ὑπομένει μόνον φθοράν, οὔ-
 20 τις δὲ μετ' ἐκείνης καὶ τὴν ἀπὸ τῆς ἀσωτίας ἐπεισάγει σηπεδόνα, μυρίας καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἐπινοῶν ὑποθέσεις διαφθορᾶς.

Ἄλλ' ἐφ' ἵππου φέρεται; Καὶ τί τοῦτο; Καὶ γὰρ ἐκεῖνος ἐπὶ κλίνης· καὶ τὸ δὴ χαλεπὸν, λυόμενον μὲν ἐκεῖνον
 25 καὶ σηπόμενον οὐδεὶς ὄρα, ἀλλ' ἔχει τὴν λάρνακα παραπέτασμα· οὔτις δὲ ὄδωδὼς πανταχοῦ περιέισι, καθάπερ ἐν

τοὶ εὐρίσκονται εἰς χειροτέραν μοῖραν ἀπὸ τοὺς νεκρούς. «Διότι ἐκεῖνος πού ἀπέθανε», λέγει, «ἔχει ἀπαλλαγῆ πλέον ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν»²⁸, ἐνῶ αὐτὸς πού ζῆ εἶναι δοῦλος τῆς ἁμαρτίας. Μὴ μοῦ εἰπῆς, βέβαια, αὐτό, ὅτι δηλαδὴ δὲν κατατρώγεται ἀπὸ τοὺς σκώληκας, οὔτε εὐρίσκεται εἰς τὸν τάφον, οὔτε ἔκλεισε τοὺς ὀφθαλμούς του, οὔτε ἔχει περιτυλιχθῆ μὲ τὸ σάβανον. Διότι ὅλα αὐτὰ τὰ ὑπομένει πολὺ πιὸ δύσκολα ἀπὸ αὐτὸν πού ἀπέθανε, διότι δὲν τὸν κατατρώγουν σκώληκες, ἀλλὰ τὸν κατασπαράσσουν τὰ πάθη τῆς ψυχῆς του πού εἶναι περισσότερον βίαια ἀπὸ τὰ θηρία. Τὸ ὅτι ἄμως ἔχει τοὺς ὀφθαλμούς του ἀνοικτούς καὶ αὐτὸ εἶναι πολὺ πιὸ χειρότερον πάλιν ἀπὸ τὸ νὰ τοὺς ἔχη κλειστούς. Διότι οἱ μὲν ὀφθαλμοὶ τοῦ νεκροῦ δὲν βλέπουν τίποτε τὸ πονηρόν, αὐτὸς ὅμως συγκεντρώνει ἀμέτρητα κακὰ εἰς τὸν ἑαυτὸν του, ἔχων ἀνοικτούς τοὺς ὀφθαλμούς του. Καὶ ὁ μὲν νεκρὸς εὐρίσκεται ἐντὸς τοῦ τάφου καὶ εἶναι ἀκίνητος ὡς πρὸς ὅλα, αὐτὸς ὅμως ἔχει παρακωθῆ ἐντὸς τοῦ τάφου τῶν ἀμετρήτων κακῶν. Ἄλλὰ δὲν βλέπεις τὸ σῶμα αὐτοῦ πού σαπίζει; Καὶ τί σημασία ἔχει αὐτό; Διότι πρὶν ἀπὸ τὸ σῶμά του ἔχει διαφθορῆ καὶ ἔχει καθῆ ἢ ψυχὴ του καὶ ὑποφέρει ἀπὸ πολὺ πιὸ μεγαλυτέραν σαπίλαν. Διότι ὁ μὲν νεκρὸς ἔχει μυρίσει ἐπὶ δέκα ἡμέρας, αὐτὸς ὅμως εἰς ὅλην τὴν ζωὴν του ἀναδίδει δυσωδίαν ἔχων τὸ στόμά του πιὸ ἀκάθαρτον καὶ ἀπὸ τοὺς ὄχετούς. Ἐπαμένως τόσον πολὺ διαφέρει ἐκεῖνος ἀπὸ τὸν νεκρόν, ὅσον, ὁ μὲν νεκρὸς ὑφίσταται μόνον τὴν φυσικὴν φθοράν, αὐτὸς δὲ μαζὶ μὲ ἐκείνην ὑφίσταται ἐπὶ πλέον καὶ τὴν σαπίλαν ἀπὸ τὴν ἄσωτίαν, σοφιζόμενος καθημερινῶς ἀμετρήτους ἀφορμὰς διαφθορᾶς.

Ἄλλὰ μήπως περιφέρεται ἔφιππος; Καὶ ποία ἢ σημασία αὐτοῦ; Καθόσον καὶ ἐκεῖνος (ὁ νεκρὸς) μεταφέρεται ἐπάνω εἰς τὸ φέρετρον καὶ τὸ πιὸ χειρότερον, βέβαια, εἶναι τὸ ὅτι τὸν νεκρόν, ἂν καὶ λυώνει καὶ σαπίζει, δὲν τὸν βλέπει κανεὶς, διότι ἔχει ὡς παραπέτασμα τὸ φέρετρον, ὁ ζῶν ὅμως περιφέρεται παντοῦ σκορπῶν δυσωδίαν, ὡσὰν νὰ με-

τάφῳ τῷ σώματι νεκρωμένην ψυχὴν περιφέρων. Καὶ εἶγε ἦν ψυχὴν ἀνδρὸς ἰδεῖν τρυφῇ καὶ κακίᾳ συζῶντος, εἶδες ἂν ὅτι πολὺ βέλτιον ἐν τάφῳ κεῖσθαι δεδεμένον, ἢ ταῖς τῶν ἁμαρτιῶν σφίγγεσθαι σειραῖς· καὶ λίθον ἔχειν ἐπικείμενον,
 5 ἢ τὸ βαρὺ τῆς ἀναισθησίας πῶμα.

Διὸ δὴ μάλιστα τοὺς τοῦτοις προσήκοντας τοῖς νεκροῖς, ἐπειδὴ οὗτοι ἀναλγήτως διάκεινται, προσιέναι δεῖ περὶ αὐτῶν τῷ Ἰησοῦ, καθάπερ ἡ Μαρία τότε ἐποίησεν ἐπὶ τοῦ Λαζάρου. Καὶ ὁδωδὼς ἦ, καὶν τεταρταῖος ἦ, μὴ ἀπογνῶς,
 10 ἀλλὰ πρόσελθε καὶ τὸν λίθον ἄνελε πρῶτον. Καὶ γὰρ τίτιε ὄψει κείμενον, ὥσπερ ἐν τάφῳ, καὶ ταῖς χειρῶν δεδεμένον. Καὶ εἰ θούλεσθε, τῶν μεγάλων τινὰ καὶ περιφανῶν εἰς μέσον ἀγάγωμεν. Ἄλλὰ μὴ δείσητε· ἀωνύμως γὰρ ἐρῶ τὸ ὑπόδειγμα· μᾶλλον δέ, εἰ καὶ τὴν προσηγορίαν ἔλεγον,
 15 οὐδὲ οὕτω δεδοικέναι ἐχρῆν. Τίς γὰρ ποτε νεκρὸν δέδοικε; Καὶ γὰρ ὅσα ἂν πράξῃ, μένει νεκρὸς ὢν· νεκρὸς δὲ ζῶντα οὐ μικρόν, οὐ μέγα ἀδικῆσαι δύναται.

Ἴδωμεν τοίνυν τὴν κεφαλὴν αὐτῶν δεδεμένην. Καὶ γὰρ ὅταν μεθύωσι διηνεκῶς, καθάπερ οἱ νεκροὶ τοῖς πολλοῖς ἐπιβλήμασιν ἐκείνοις καὶ ταῖς χειρῶν, οὕτω πάντα τὰ αἰσθητήρια ἀποκλείεται καὶ δεσμεῖται. Εἰ δὲ θούλει καὶ τὰς χεῖρας ἰδεῖν, ὄψει καὶ ταύτας τῇ γαστρὶ προσδεδεμένας, καθάπερ τῶν οἰχομένων, καὶ περιεσφιγμένας, οὐ χειρῶν, ἀλλ' ὃ πολλῶ χαλεπώτερόν ἐστι, τοῖς τῆς πλεονεξίας δε-
 25 σμοῖς. Οὐ γὰρ ἀφήσιν αὐτὰς ἐκταθῆναι πρὸς ἐλεημοσύνην ἐκείνη, οὐδὲ πρὸς ἄλλο τι τῶν τοιούτων κατορθωμάτων, ἀλ-

ταφέρη εἰς τὸ σῶμά του, ὡς εἰς τάφον, τὴν ψυχὴν του πού ἔχει νεκρωθῆ. Καὶ ἐὰν ἤμποροῦσες βέβαια, νὰ ἰδῆς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου πού ζῆ μαζί μὲ τὴν τρυφήν καὶ τὴν κακίαν, θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἰδῆς ὅτι εἶναι προτιμότερον νὰ εὐρίσκεται δεμένος εἰς τὸν τάφον παρὰ νὰ εἶναι δεμένος μὲ τὰ δεσμὰ τῶν ἁμαρτιῶν· καὶ θὰ ἦτο προτιμότερον νὰ ἔχη ἐπάνω του λίθον, παρὰ τὸ βαρὺ σκέπασμα τῆς ἀναισθησίας.

Διὰ τοῦτο, βέβαια, οἱ συγγενεῖς αὐτῶν τῶν νεκρῶν πρέπει, ἐπειδὴ αὐτοὶ διάκεινται ἀναισθητῶς, νὰ προσέρχωνται εἰς τὸν Ἰησοῦν πρὸς χάριν των, ὅπως ἀκριβῶς τότε ἔκαμεν ἡ Μαρία πρὸς χάριν τοῦ Λαζάρου. Καὶ εἴτε ἐκπέμπει δυσωδίαν, εἴτε ἀπέθανε πρὶν ἀπὸ τέσσαρας ἡμέρας, μὴ κυριευθῆς ἀπὸ ἀπόγνωσιν, ἀλλὰ πλησίασε καὶ σήκωσε σὺ πρῶτος τὸν λίθον. Καὶ τότε βεβαίως θὰ τὸν ἰδῆς νὰ εἶναι ἐξαπλωμένος ὡσὰν εἰς τάφον καὶ περιτυλιγμένον μὲ τὸ σάβανον. Καὶ ἂν θέλετε ἄς φέρωμεν ἔμπροσθέν μας ὡς παράδειγμα κάποιον ἀπὸ τοὺς μεγάλους καὶ περιφήμους ἀνθρώπους. Μὴ φοβηθῆτε ὅμως, διότι θὰ ἀναφέρω τὸ παράδειγμα χωρὶς ὄνομα· μᾶλλον δὲ καὶ ἂν ἀκόμη ἀνέφερα τὸ ὄνομα ἔπρεπεν οὔτε καὶ τότε νὰ φοβηθῆτε. Διότι ποῖος ποτὲ ἔχει φοβηθῆ νεκρόν; Διότι ὅσα, βέβαια, καὶ ἂν πράξῃ δὲ παύει νὰ εἶναι νεκρός· ὁ δὲ νεκρός δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἀδικήσῃ τὸν ἐν τῇ ζωῇ οὔτε ὀλίγον οὔτε πολύ.

Ἄς ἰδοῦμεν λοιπὸν τὴν κεφαλὴν των δεμένην. Καθόσον ὅταν μεθοῦν συνεχῶς, ὅπως ἀκριβῶς οἱ νεκροὶ περιτυλίσσονται μὲ τὰ πολλὰ ἐκεῖνα καλύμματα καὶ τὰ σάβανα, ἔτσι καὶ αὐτῶν παραλύουν καὶ δεσμεύονται ὅλα τὰ αἰσθητήρια ὄργανά των. Ἐὰν δὲ θέλῃς νὰ ἰδῆς καὶ τὰς χεῖράς του, θὰ ἰδῆς ὅτι καὶ αὐταὶ εἶναι προσδεδεμέναι εἰς τὴν κοιλίαν των, ὅπως ἀκριβῶς τῶν νεκρῶν, καὶ δεμέναι σφικτὰ ὄχι μὲ σάβανα, ἀλλὰ μὲ αὐτὸ πού εἶναι πολὺ πιὸ χειρότερον, μὲ τὰ δεσμὰ τῆς πλεονεξίας. Διότι ἐκείνη δὲν τὰς ἀφήνει νὰ ἀπλωθοῦν διὰ νὰ δώσουν ἐλεημοσύνην, οὔτε διὰ

λὰ τῶν νεκρωμένων ἀχρηστοτέρας ἐργάζεται. Βούλει καὶ τοὺς πόδας ἰδεῖν συνδεδεμένους; Ὅρα αὐτοὺς πάλιν περισφιγμένους φρονίσι, καὶ διὰ τοῦτο οὐδέποτε δυναμένους εἰς οἶκον Θεοῦ δραμεῖν.

5 Εἶδες τὸν νεκρόν; Βλέπε καὶ τὸν ἐνταφιαστήν. Τίς οὖν ἐστὶν ὁ ἐνταφιαστής τούτων; Ὁ διάβολος, ὁ ἀκριβῶς αὐτοὺς περιοφίγγων, καὶ οὐκ ἀφιεῖς λοιπὸν τὸν ἄνθρωπον ἄνθρωπον φαίνεσθαι, ἀλλὰ ξύλον ξηρόν. Ὅπου γὰρ οὐκ ὀφθαλμός, οὐ χεῖρες, οὐ πόδες, οὐκ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδέν,
10 πῶς ἂν ὁ τοιοῦτος ἄνθρωπος φανείη; Οὔτω καὶ τὴν ψυχὴν αὐτῶν ἐσπαργανωμένην ἐστὶν ἰδεῖν καὶ εἶδωλον μᾶλλον ἢ ψυχὴν οὔσαν.

Ἐπεὶ οὖν ἀναιδοῦτως αὐτοὶ διάκεινται πως νεκροὶ γεγενημένοι, προσέλθωμεν ὑπὲρ αὐτῶν τῷ Ἰησοῦ, παρακα-
15 λέσωμεν ἀνασιῆσαι, ἀνέλωμεν τὸν λίθον, λύσωμεν τὰς κειρίας. Ἄν γὰρ τὸν λίθον ἀνέλῃς, τουτέστι, τὴν ἀναιδοῦσίαν τὴν ἐπὶ τοῖς κακοῖς, ταχέως καὶ ἐξαγαγεῖν αὐτοὺς δυνήσῃ τοῦ μνήματος· ἐξαγαγὼν δέ, εὐκολώτερον τῶν δεσμῶν ἀπαλλάξεις. Τότε σε εἴσεται ὁ Χριστός, ὅταν ἀνασιῆς, ὅταν λυθῆς·
20 τότε σε καὶ ἐπὶ τὰ δεῖπνα καλέσει τὰ ἑαυτοῦ.

Ὅσοι τοίνυν τοῦ Χριστοῦ φίλοι, ὅσοι μαθηταί, ὅσοι τὸν ἀπελθόντα φιλεῖτε, προσέλθειτε τῷ Ἰησοῦ καὶ δεήθητε. Εἰ γὰρ καὶ μυρίας γέμει τὰς δυσωδίας, ἀλλ' ὅμως τοὺς προσήκοντας οὐδὲ οὕτως αὐτὸν καταλιμπάνειν χρή, ἀλλὰ τοσοῦ-
25 τῷ μᾶλλον προσιέναι· ὅπερ οὖν καὶ αἱ ἀδελφαὶ τοῦ Λαζάρου τότε ἐποίησαν· καὶ μὴ πρότερον ἀφίστασθαι παρακαλοῦντας,

κάποιο ἄλλο ἀπὸ τὰς παρομοίας πράξεις, ἀλλὰ τὰς κάμνει τὰς χεῖράς του πρὸ ἀχρήστους καὶ ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν νεκρῶν. Θέλεις νὰ ἰδῆς καὶ τὰ πόδια του δεμένα; Πρόσεχε ὅτι καὶ αὐτὰ πάλιν εἶναι περιεσφιγμένα μὲ τὰς φροντίδας καὶ διὰ τοῦτο ποτὲ δὲν ἤμποροῦν νὰ μεταβοῦν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ.

Εἶδες τὸν νεκρόν; πρόσεξε καὶ τὸν ἐνταφιαστήν. Ποῖος λοιπὸν εἶναι αὐτὸς πρὸς τὸ θάπτει αὐτούς; Ὁ διάβολος, ὁ ὁποῖος τοὺς δένει μὲ τόσην λεπτομέρειαν καὶ δὲν ἀφήνει εἰς τὸ ἐξῆς τὸν ἄνθρωπον νὰ φαίνεται ὡσὰν ἄνθρωπος, ἀλλὰ τὸν μεταβάλλει εἰς ξηρὸν ξύλον. Διότι, ὅπου δὲν ὑπάρχει ὁ φθαλμός, οὔτε χεῖρες, οὔτε πόδια, οὔτε τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὰ παρόμοια, πῶς θὰ ἤμποροῦσεν ὁ παρόμοιος ἄνθρωπος νὰ φανῆ ὅτι εἶναι ἄνθρωπος πραγματικός; Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἤμπορεῖς νὰ ἰδῆς σπαργανωμένην καὶ τὴν ψυχὴν αὐτῶν, καὶ πρὸς εἶναι μᾶλλον εἶδωλον παρὰ ψυχὴν.

Ἐπειδὴ λοιπὸν αὐτοὶ διάκεινται κατὰ κάποιον τρόπον ἀναισθητῶς, καθόσον ἔχουν καταστῆ νεκροί, ἅς πλησιάσωμεν τὸν Ἰησοῦν πρὸς χάριν των καὶ ἅς τὸν παρακαλέσωμεν νὰ τοὺς ἀναστήσῃ, ἅς σηκώσωμεν τὸν λίθον, ἅς λύσωμεν τὰ σάβανα. Διότι ἐὰν σηκώσῃ τὸν λίθον, δηλαδὴ τὴν ἀναισθησίαν των πρὸ τῶν κακῶν, ἀμέσως θὰ ἤμπορέσῃ νὰ τοὺς βγάλῃ μέσα ἀπὸ τὸν τάφον· μόλις δὲ τοὺς βγάλῃ, θὰ τοὺς ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὰ δεσμὰ εὐκολώτερον. Τότε θὰ σὲ γνωρίσῃ ὁ Χριστός, ὅταν ἀναστηθῆς, ὅταν λυθῆς· τότε θὰ σὲ καλέσῃ εἰς τὰ ἰδικά του δεῖπνα.

Ὅσοι λοιπὸν εἰσθε φίλοι τοῦ Χριστοῦ, ὅσοι εἰσθε μαθηταὶ του, ὅσοι ἀγαπᾶτε αὐτὸν πρὸς τὸν ἀπέθανε, πλησιάσατε τὸν Ἰησοῦν καὶ παρακαλέσατέ τον. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι γεμᾶτος μὲ ἀνυπολογίστους δυσωδίας, ἐν τούτοις πρέπει οὔτε καὶ τότε οἱ συγγενεῖς του νὰ τὸν ἐγκαταλείπουν, ἀλλὰ πολὺ περισσότερον πρέπει νὰ τὸν πλησιάζουν, πρᾶγμα λοιπὸν πρὸς ἔκαμαν τότε καὶ αἱ ἀδελφαὶ τοῦ Λαζάρου. Καὶ δὲν πρέπει νὰ σταματοῦμεν προηγουμένως νὰ τὸν παρακα-

δεομένους, ίκειτεύοντας, ἕως ἂν αὐτὸν ζῶντα λάβωμεν. Ἐν γὰρ οὕτω τὰ καθ' ἑαυτοὺς καὶ τὰ τῶν πλησίων διοικῶμεν, καὶ τῆς μελλούσης ταχέως ἐπιτευξόμεθα ζωῆς· ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

λοῦμεν, νὰ τοῦ ζητοῦμεν ἐπιμόνως, νὰ τὸν ἰκετεύωμεν, μέχρις οὗτου ἠθέλαμεν λάβει αὐτὸν ζῶντα. Διότι ἐὰν ἔτσι ρυθμίζωμεν τὰ ἰδικὰ μας θέματα καὶ τῶν πλησίων μας, θὰ κληρονομήσωμεν ἀμέσως καὶ τὴν μέλλουσαν ζωὴν τὴν ὁποίαν μακάρι νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι μας, διὰ τῆς χάριτος καὶ φιλανθρωπίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΚΗ΄
Ματθ. 8, 23 - 34

«Ἐμβάντι δὲ αὐτῶ εἰς τὸ πλοῖον, ἠκολούθησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. Καὶ ἰδοὺ χειμῶν μέγας ἐγένετο ἐν τῇ θαλάσῃ, ὥστε τὸ πλοῖον καλύπτεσθαι ὑπὸ τῶν κυμάτων· αὐτὸς δὲ ἐκάθευδεν».

1. Ὁ μὲν οὖν Λουκᾶς, ἀπαλλάτιων ἑαυτὸν τοῦ ἀπαιτηθῆναι τῶν χρόνων τὴν τάξιν, οὕτως εἶπεν· «Ἐγένετο δὲ ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν, καὶ αὐτὸς ἀνέβη εἰς τὸ πλοῖον καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ»· καὶ ὁ Μάρκος ὁμοίως. Οὗτος δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ καὶ ἀκολουθίαν ἐνταῦθα διατηρεῖ. Οὐδὲ γὰρ οὕτω πάντες πάντα ἔγραφον. Ταῦτα δὲ μοι καὶ ἔμπροσθεν εἴρηται, ἵνα μὴ τῇ παραλείψει διαφωνίαν τις εἶναι νομίζοι.

Τοὺς μὲν ὄχλους προέπεμψε, τοὺς δὲ μαθητὰς μεθ' ἑαυτοῦ ἔλαβε· καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ἐκεῖνοι λέγουσι. Παρέλαβε δὲ οὐ μάτην, οὐδὲ εἰκῆ, ἀλλ' ὥστε ποιῆσαι θεατᾶς τοῦ μέλλοντος ἔσεσθαι θαύματος. Καθάπερ γὰρ τις παιδοιργίης ἄριστος, εἰς ἀμφοτέρα αὐτοὺς ἤλειπεν, εἷς τε τὸ ἀκαταπλήκτους εἶναι ἐν τοῖς δεινοῖς, εἷς τε τὸ μειριάζειν ἐν ταῖς τιμαῖς. Ἴνα γὰρ μὴ μέγα φρονῶσιν, ὅτι τοὺς ἄλλους ἐκπέμψας αὐτοὺς κατέσχεν, ἀφήσει κλυδωνισθῆναι, τοῦτό τε κατορθῶν, καὶ γυμνάζων πειρασμοὺς φέρειν γενναίως. Μεγάλα μὲν γὰρ καὶ τὰ πρότερα θαύματα ἦν, ἀλλὰ τοῦτο καὶ γυμνασίαν τινὰ εἶχεν

1. Λουκᾶ 8, 2.

2. Πρβλ. 4, 36-41.

3. Ὁμιλία ΚΖ΄ σελ. 216.

4. Ματθ. 8, 18.

5. Πρβλ. Μάρκ. 4, 36. Λουκᾶ 8, 22.

ΟΜΙΛΙΑ ΚΗ΄

Ματθ. 8, 23 - 34

«Μόλις αὐτὸς εἰσῆλθεν εἰς τὸ πλοῖον τὸν ἠκολούθησαν οἱ μαθηταί του. Καὶ αἰφνιδίως ἔγινε μεγάλη τρικυμία εἰς τὴν θάλασσαν, ὥστε τὸ πλοῖον νὰ σκεπάζεται ἀπὸ τὰ κύματα· ὁ ἴδιος δὲ ἐκοιμᾶτο».

1. Ὁ μὲν λοιπὸν Λουκᾶς, ἀπαλλάσσων τὸν ἑαυτόν του ἀπὸ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ περιγράψῃ τὰ γεγονότα κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν, ἔγραψεν ὡς ἑξῆς· «Συνέβη δὲ μίαν ἀπὸ τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας νὰ ἀνεβῆ καὶ αὐτὸς εἰς πλοῖον μαζὶ μὲ τοὺς μαθητάς του»¹. κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον γράφει καὶ ὁ Μᾶρκος². Αὐτὸς ὅμως ὄχι κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ἀλλὰ διατηρεῖ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν τὴν διαδοχικὴν σειρὰν τῶν γεγονότων. Διότι δὲν ἔγραφαν ὅλοι οἱ εὐαγγελισταὶ κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ὅλα τὰ γεγονότα. Αὐτὰ δὲ καὶ προηγουμένως τὰ ἀνέφερα, διὰ νὰ μὴ νομίζῃ κανεὶς ὅτι ἡ παράλειψις ἀποτελεῖ διαφωνίαν μεταξὺ αὐτῶν³.

Τὸ μὲν πλῆθος τοῦ λαοῦ λοιπὸν τὸ ἔστειλε προηγουμένως⁴, τοὺς μαθητάς του ὅμως τοὺς ἐπῆρε μαζὶ του· καὶ αὐτὸ βεβαίως τὸ ἀναφέρουν καὶ οἱ ἄλλοι εὐαγγελισταί⁵. Τοὺς ἐπῆρε μαζὶ του ὄχι σκοπῶς καὶ χωρὶς κανένα σχέδιον, ἀλλὰ μὲ σκοπὸν νὰ καταστήσῃ αὐτοὺς θεατὰς τοῦ θαύματος πού ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ. Διότι ὅπως ἀκριβῶς κάποιος ἄριστος διδάσκαλος, τοὺς προετοίμαζεν καὶ ὁ Ἰησοῦς καὶ ὡς πρὸς τὰ δύο, καὶ τὸ νὰ παραμένουν ἀτάραχοι ἐμπρὸς εἰς τοὺς κινδύνους, καὶ τὸ νὰ φέρωνται μετριοφρόνως κατὰ τὴν ἀπονομὴν τῶν τιμῶν. Διότι διὰ νὰ μὴ μεγαλοφρονοῦν ἐπειδὴ αὐτοὺς τοὺς ἐκράτησε μαζὶ του ἀφοῦ ἔστειλε τὸ πλῆθος προηγουμένως, τοὺς ἀφήνει νὰ ὑποστοῦν τὸν σάλον ἐκ τῆς τρικυμίας, ἐπιτυχάνων κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ αὐτὸ (τὴν μετριοφροσύνην) καὶ διδάσκων αὐτοὺς νὰ ὑπομένουν μὲ γενναιοφροσύνην τοὺς πειρασμούς. Διότι ἦσαν μὲν μεγάλα καὶ τὰ θαύματα πού ἔγιναν προηγουμένως,

οὐ μικράν, καὶ τοῦ παλαιοῦ συγγενὲς σημεῖον ἦν. Διὰ τοῦτο
μόνους τοὺς μαθητὰς ἄγει μεθ' ἑαυτοῦ. Ἐνθα μὲν γὰρ θαυ-
μάτων ἐπίδειξις ἦν καὶ τὸν δῆμον ἀφίησι παρεῖναι· ἔνθα
δὲ πειρασμῶν καὶ φόβων ἐπανάσιαισι, τοὺς ἀθλητὰς τῆς
5 οἰκουμένης, οὓς γυμνάζειν ἔμελλε, τούτους παραλαμβάνει
μόνους.

Καὶ ὁ μὲν Ματθαῖος ὅτι ἐκάθευδεν εἶπεν ἀπλῶς, ὁ
δὲ Λουκᾶς ὅτι ἐν προσκεφαλαίῳ φησί, δεικνύς τε τὸ ἄνυφον,
καὶ πολλὴν ἐντεῦθεν ἡμᾶς παιδεύων φιλοσοφίαν. Τοῦ κλυ-
10 δωνίου τοίνυν διεγεροθέντος καὶ τῆς θαλάσσης μαινομένης,
διεγείρουσιν αὐτὸν λέγοντες· «Κύριε, σῶσον ἡμᾶς, ἀπολλύ-
μεθα». Ὁ δὲ αὐτοῖς ἐπεῖμα πρὸ τῆς θαλάσσης. Καὶ γὰρ,
ὅπερ ἔφη, γυμνασίας ἔνεκεν ταῦτα συνεχωρεῖτο καὶ τύπος
ἦν τῶν μελλόντων καταλήψεσθαι αὐτοὺς πειρασμῶν. Καὶ
15 γὰρ καὶ μετὰ ταῦτα πολλάκις ἀφῆκεν αὐτοὺς εἰς χαλεπω-
τέρους χειμῶνας πραγμάτων ἐμπεσεῖν, καὶ ἔμακροθύμησε.
Διὸ καὶ Παῦλος ἔλεγεν· «Οὐ θέλω δὲ ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελ-
φοί, ὅτι καθ' ὑπερβολὴν ἐβαρῆθημεν ὑπὲρ δύναμιν, ὥστε
ἐξαπορηθῆναι ἡμᾶς καὶ τοῦ ζῆν»· καὶ μετὰ ταῦτα πάλιν,
20 «Ὅς ἐκ τηλικούτων θανάτων ἐρούσατο ἡμᾶς».

Δεικνὺς τοίνυν ἐντεῦθεν, ὅτι θαρρεῖν χρή, καὶ μεγάλη
διεγείρηται τὰ κύματα, καὶ ὅτι πάντα συμφερόντως οἰκονο-
μεῖ, πρῶτον αὐτοῖς ἐπιτιμᾷ. Καὶ γὰρ αὐτὸ τὸ θορυβηθῆναι
συμφερόντως ἐγίνετο, ὥστε μείζον φανῆναι τὸ θαῦμα καὶ
25 διηνεκῆ γενέσθαι τοῦ συμβάντος τὴν μνήμην. Ὅταν γὰρ

6. Δηλ. ἡ δημιουργία τοῦ κόσμου.

7. Ὅχι ὁ Λουκᾶς ἀλλ' ὁ Μάρκος 4, 38.

8. Β' Κορ. 1, 8.

9. Β' Κορ. 1, 10.

ἀλλὰ αὐτὸ τὸ θαῦμα καὶ περιεῖχε κάποιαν προπαιδεῖαν καὶ μάλιστα ὄχι μικράν, καὶ ἦτο θαῦμα συγγενὲς μὲ τὸ παιλιὸν θαῦμα⁶. Διὰ τοῦτο παίρνει μόνον τοὺς μαθητὰς του μαζί του. Διότι ὅπου ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ ἀπλῆ ἐπίδειξις καὶ μόνον θαυμάτων ἐπέτρεπε καὶ τὸ πλῆθος νὰ παρευρίσκεται, ὅπου ὅμως ἐπρόκειτο νὰ συναντήσουν πειρασμοὺς καὶ φόβους, ἐκεῖ παίρνει μαζί του μόνον τοὺς ἀθλητὰς τῆς οἴκουμένης, διὰ νὰ τοὺς προετοιμάσῃ διὰ τοὺς μεγάλους ἀγῶνας.

Καὶ ὁ μὲν Ματθαῖος ἔγραψεν ὅτι ἀπλῶς ἔκοιμᾶτο, ὁ Λουκᾶς ὅμως λέγει ὅτι ἔκοιμᾶτο ἐπάνω εἰς τὸ προσκεφάλαιον⁷, δεικνύων εἰς ἡμᾶς καὶ τὴν ταπεινοφροσύνην του καὶ ἐκπαιδεύων ἡμᾶς μὲ αὐτὴν του τὴν πρᾶξιν μὲ πολλὴν φιλοσοφίαν. Μόλις λοιπὸν ἐσηκώθη ἡ θαλασσοταραχὴ καὶ ἐγένευσεν ἡ θάλασσα ἀπὸ μανιασμένα κύματα, τὸν ἐξύπνησαν λέγοντες· «Κύριε, σῶσέ μας· χανόμεθα». Αὐτὸς ὅμως τοὺς ἐπέπλεξε πρὶν νὰ ἐπιτιμήσῃ τὴν θάλασσαν. Καθ' ὅσον, ὅπως προηγουμένως εἶπα, ὅλα αὐτὰ ἐπετρέπετο νὰ γίνουν χάριν ἐξασκήσεως καὶ ἀποτελοῦσαν προτύπωσιν τῶν πειρασμῶν ποὺ ἐπρόκειτο νὰ συναντήσουν εἰς τὸ μέλλον. Καὶ βεβαίως καὶ εἰς τὴν συνέχειαν πολλὰς φορὰς τοὺς ἄφησε νὰ ἀντιμετωπίσουν πάρα πολὺ δυσκόλους περιστάσεις καὶ ἐπέδειξε μακροθυμίαν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε· «Δὲν θέλω, ἀδελφοί, νὰ ἀγνοῆτε, ὅτι τὸ βάρος ποὺ ἀνελάβαμεν ἦτο πολὺ μεγαλύτερον ἀπὸ τὰς δυνάμεις μας, ὥστε νὰ περιέλθωμεν εἰς ἀπελπισίαν καὶ δι' αὐτὴν τὴν ζωὴν μας»⁸. καὶ εἰς τὴν συνέχειαν πάλιν λέγει· «Ὁ ὁποῖος μᾶς ἔσωσεν ἀπὸ τόσον μεγάλους καὶ θανασίμους κινδύνους»⁹.

Θέλων, λοιπόν, νὰ δείξῃ μὲ αὐτὸ ὅτι πρέπει νὰ ἔχωμεν θάρρος καὶ ἂν ἀκόμη ὑψώνωνται μεγάλα κύματα καὶ ὅτι ὅλα τὰ οἰκονομεῖ πρὸς τὸ ἰδικόν μας συμφέρον, κατ' ἀρχὴν ἐπιπλήττει αὐτούς. Διότι καὶ τὸ ὅτι κατελήφθησαν ἀπὸ ἀγωνίαν συνέβη πρὸς τὸ συμφέρον τῶν μαθητῶν του, ὥστε νὰ φανῇ τὸ θαῦμα πολὺ πῶς μεγαλύτερον καὶ νὰ κρατήσουν εἰς τὴν μνήμην των συνεχῶς τὸ γεγονός. Διότι δταν πρό-

παράδοξόν τι γενέσθαι μέλλη, πολλά προκατασκευάζεται πρό-
 τερον μνήμης ποιητικά, ἵνα μὴ μετὰ τὸ παρελθεῖν τὸ θαῦμα
 εἰς λήθην ἐμπέσωσιν. Οὕτω καὶ Μωϋσῆς πρότερον φοβεῖται
 τὸν ὄφιν, καὶ φοβεῖται οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ μετὰ πολλῆς τῆς
 5 ἀγωνίας, καὶ τότε ὄρα τὸ παράδοξον ἐκεῖνο γινόμενον. Οὕ-
 τω καὶ οὔτιοι, προσδοκῆσαντες ἀπόλλυσθαι πρότερον, τότε
 ἐσώθησαν· ἵνα ὁμολογήσαντες τὸν κίνδυνον, μάθωσι τοῦ
 θαύματος τὸ μέγεθος. Διὰ τοῦτο καὶ καθεύδει· εἰ γὰρ ἐ-
 γρηγορότις ἐγένετο, ἢ οὐκ ἂν ἐφοβήθησαν, ἢ οὐκ ἂν παρε-
 10 κάλεσαν ἢ οὐδ' ἂν ἐνόμισαν αὐτὸν δύνασθαι τοιοῦτόν τι ποι-
 εῖν. Διὰ τοῦτο καθεύδει, διδοὺς καιρὸν τῇ δειλίᾳ, καὶ τρα-
 νοιέραν αὐτοῖς ποιῶν τὴν αἴσθησιν τῶν γινομένων. Οὐ γὰρ
 ὁμοίως τις ὄρα τὰ ἐν τοῖς ἀλλοτριῶσι σώμασι γινόμενα καὶ
 τὰ ἐν ἑαυτῷ. Ἐπεὶ οὖν πάντας εἶδον εὐεργετηθέντας, ἑαυ-
 15 τοὺς δὲ οὐδενὸς ἀπολελανκίας, καὶ ὑπιοὶ ἦσαν (οὔτε γὰρ
 χωλοί, οὔτε ἄλλο τι τοιοῦτον νόσημα εἶχον)· ἔδει δὲ αὐτοὺς
 διὰ τῆς οἰκειᾶς αἰσθήσεως ἀπολαῦσαι τῶν εὐεργεσιῶν· συγ-
 χωρεῖ τὸν χειμῶνα, ἵνα διὰ τῆς ἀπαλλαγῆς σαφesiέραν
 λάθωσιν αἴσθησιν τῆς εὐεργεσίας. Διὰ τοῦτο οὐδὲ παρόν-
 20 των τῶν ὄχλων τοῦτο ποιεῖ, ὥστε μὴ καταγνωσθῆσαι ὀλι-
 γοπιστίας· ἀλλ' αὐτοὺς μόνους λαβὼν διορθοῦται, καὶ πρὸ
 τοῦ χειμῶνος τῶν ὑδάτων τὸν χειμῶνα τῆς ψυχῆς αὐτῶν
 λύει, ἐπιτιμῶν καὶ λέγων· «Τί δειλοὶ ἐστε, ὀλιγόπιστοι;»,
 καὶ παιδεύων ὁμοῦ, ὅτι τὸν φόβον οὐχ ἢ τῶν πειρασμῶν
 25 ἐργάζεται ἐπαγωγῇ, ἀλλὰ τὸ τῆς διανοίας ἀσθενές. Εἰ δὲ

κείται νὰ συμβῆ κάτι τι τὸ παράδοξον ἐπιτρέπει ἐκ τῶν προτέρων νὰ λάβουν χώραν πολλὰ γεγονότα, ἵκανὰ νὰ κρατοῦν ζωηρὰν τὴν μνήμην, ὥστε νὰ μὴ λησμονήσουν αὐτὰ ὅταν θὰ ἔχει περάσει τὸ θαῦμα. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ὁ Μωϋσῆς προηγουμένως φοβεῖται τὸν ὄφιν, καὶ δὲν τὸν φοβεῖται ἀπλῶς καὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ καταλαμβάνεται ἀπὸ μεγάλην ἀγωνίαν, καὶ τότε βλέπει νὰ λαμβάνῃ χώραν τὸ παράδοξον ἐκεῖνο γεγονός¹⁰. Ἔτσι καὶ αὐτοί, ἀφοῦ ἐκυριεύθησαν προηγουμένως ἀπὸ τὸν φόβον τοῦ χαμοῦ των, τότε ἐσώθησαν ὥστε λοιπὸν παραδεχόμενοι τὸν κίνδυνον ποῦ διέτρεξαν νὰ ἀντιληφθοῦν τὸ μέγεθος τοῦ θαύματος. Διὰ τοῦτο καὶ κοιμᾶται διότι ἐὰν συνέβαινεν αὐτὸ καθ' ἣν στιγμήν θὰ ἦτο ξύπνιος ἢ δὲν θὰ ἐφοβοῦντο ἢ δὲν θὰ τὸν παρεκάλουν ἢ οὔτε θὰ ἐνόμιζαν ὅτι ἠμποροῦσεν αὐτὸς νὰ κάμῃ ἓνα τέτοιο θαῦμα. Διὰ τοῦτο κοιμᾶται, διὰ νὰ ἐκδηλώσουν τὴν δειλίαν των καὶ νὰ τοὺς παρουσιάσῃ κατὰ τρόπον πιὸ ἔντονον τὰ ὅσα συνέβησαν. Διότι δὲν βλέπει κανεὶς καθ' ὅμοιον τρόπον τὰ ὅσα συμβαίνουν εἰς τὰ σώματα τῶν ἄλλων καὶ εἰς τὸ ἰδικόν του σῶμα. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶδαν ὅτι ὅλοι οἱ ἄλλοι εὐεργετήθησαν, ἐνῶ οἱ ἴδιοι δὲν ἀπήλαυσαν τίποτε καὶ εὐρίσκοντο αὐτὴν τὴν στιγμήν ἰκετεύοντες αὐτὸν (βεβαίως οὔτε χωλοὶ ἦσαν, οὔτε ἔπασχον ἀπὸ κάποιαν ἄλλην παρομοίαν ἀσθένειαν), ἔπρεπε καὶ αὐτοὶ νὰ ἀπολαύσουν μὲ τὰς αἰσθήσεις των τὰς εὐεργεσίας· ἐπιτρέπει τὴν θαλασσοταραχὴν ὥστε ἀπαλλασσόμενοι ἀπὸ αὐτὴν νὰ ἀντιληφθοῦν σαφέστερα μὲ τὰς αἰσθήσεις των τὴν εὐεργεσίαν. Διὰ τοῦτο ἐπιτελεῖ τὸ θαῦμα αὐτὸ ὄχι παρουσίᾳ τοῦ λαοῦ διὰ νὰ μὴ ἀντιληφθῆ τὸ πλῆθος τὴν ὀλιγοπιστίαν των, ἀλλὰ ἀφοῦ παρέλαβε μόνον αὐτοὺς τοὺς διορθώνει, καὶ ἐμπρὸς εἰς τὴν τρικυμίαν τῆς θαλάσσης καταπαύει τὴν ταραχὴν τῆς ψυχῆς των, ἐπιπλήττων αὐτοὺς καὶ λέγων «ὀλιγόπιστοι, διατί εἴσθε δειλοί;»· συγχρόνως δὲ τοὺς διδάσκει ὅτι τὸν φόβον δὲν τὸν δημιουργεῖ ὁ ἐρχομὸς τῶν κινδύνων ἀλλ' ἡ ἀδυναμία τῆς πίστεώς των. Ἐὰν κανεὶς ἤθελεν εἰπεῖ, ὅτι

λέγοι τις, ὅτι δειλίας οὐκ ἦν, οὐδὲ ὀλιγοπιστίας, τὸ προσελθόντας ἐγεῖραι, ἐκεῖνο ἂν εἴποισι, ὅτι τοῦτο αὐτὸ μάλιστα σημεῖον ἦν τοῦ μὴ τὴν προσήκουσαν περὶ αὐτοῦ δόξαν ἔχειν. Ὅτι μὲν γὰρ δύναται ἐπιτιμᾶν ἐγερωθεῖς, ἤδεσαν· ὅτι δὲ
5 καὶ καθεύδων, οὐδέπω.

Καὶ τί θαυμάζεις, εἰ νῦν, ὅπου γε καὶ μετὰ πολλὰ ἕτερα θαύματα ἀτελέστερον ἔτι διέκειντο; Διὸ καὶ ἐπιτιμῶνται πολλάκις, ὡς ὅταν λέγῃ, «Ἀκμὴν καὶ ὑμεῖς ἀσύνειοί ἐστε;». Μὴ τοίνυν θαυμάσης, εἰ τῶν μαθητῶν ἀτελέστερον
10 διακειμένων οἱ ὄχλοι οὐδὲν μέγα περὶ αὐτοῦ ἐφαντάζοντο· «Ἐθαύμαζον γὰρ λέγοντες· ποιαπὸς ἐσιν οὗτος ὁ ἄνθρωπος, ὅτι καὶ ἡ θάλασσα καὶ οἱ ἄνεμοι ὑπακούουσι αὐτῷ;». Ὁ δὲ Χριστὸς οὐκ ἐπειμήσεν, ὅτι ἄνθρωπον αὐτὸν ἐκάλουν, ἀλλ' ἀνέμενε, διὰ τῶν σημείων αὐτοῦ διδάσκων, ὅτι πε-
15 πλανημένη ἦν αὐτῶν ἡ ὑπόληψις. Πόθεν δὲ ἄνθρωπον αὐτὸν ἐνόμιζον; Ἀπὸ τε τῆς ὄψεως, ἀπὸ τε τοῦ ὕπνου, καὶ τοῦ πλοίω κεχρηθῆναι. Διὰ δὲ τοῦτο εἰς ἀμηχανίαν ἐξέπιπτον λέγοντες· «Ποιαπὸς ἐσιν οὗτος;». Ὁ μὲν γὰρ ὕπνος καὶ τὸ φαινόμενον ἄνθρωπον ἐδείκνυ· ἡ δὲ θάλασσα καὶ ἡ
20 γαλήνη Θεὸν ἐνέφαιεν.

2. Ἐπειδὴ γὰρ καὶ Μωϋσῆς ἐποίησέ τι τοιοῦτόν ποτε, καὶ ἐντιεῦθεν δείκνυσι τὴν ὑπεροχὴν· καὶ ὅτι ὁ μὲν ὡς δοῦλος, ὁ δὲ ὡς Δεσπότης θαυματουργεῖ. Οὐ γὰρ ράβδον ἔτεινεν ὡσπερ ἐκεῖνος, οὐδὲ χεῖρας ἐξέτεινεν εἰς τὸν οὐρανόν,
25 οὐδὲ εὐχῆς ἐδεήθη· ἀλλ' ὡσπερ εἰκὸς δεσπότην ἐπιτάττοντα

ἐπῆγαν διὰ νὰ τὸν ξυπνήσουν ὄχι ἀπὸ δειλίαν, οὔτε ἀπὸ ὀλιγοπιστίαν, θὰ ἤμποροῦσα νὰ τοὺς εἰπῶ τὸ ἐξῆς, ὅτι δηλαδὴ αὐτὸ ἀκριβῶς ἦτο ἀπόδειξις ὅτι δὲν εἶχαν περὶ αὐτοῦ τὴν πρέπουσαν γνώμην. Τὸ ὅτι βιαίως ἤμποροῦσε νὰ καταπαύσῃ τὴν τρικυμίαν ἐγερθεὶς αὐτὸ τὸ ἐγνώριζαν, τὸ ὅτι ὅμως ἤμποροῦσε νὰ πράξῃ αὐτὸ καὶ καθ' ὄν χρόνον ἐκοιμᾶτο, αὐτὸ δὲν τὸ ἐγνώριζαν ἀκόμη.

Καὶ διατί ἀπορεῖς ἐνῶ τῶρα καὶ μάλιστα μετὰ ἀπὸ πολλὰ ἄλλα θαύματα ἐξηκολούθουν νὰ μὴ ἔχουν πλήρη γνώμην περὶ τοῦ Χριστοῦ; Διὰ τοῦτο καὶ ψέγονται πολλάκις, ὅπως λόγῳ χάριν ὅταν τοὺς λέγῃ· «Ἀκόμη καὶ σεῖς δὲν εἴσθε εἰς θέσιν νὰ ἀντιληφθῆτε τὴν ἀλήθειαν;»¹¹. Ἐπομένως λοιπὸν μὴ ἀπορῆς ἐὰν τὸ πλῆθος δὲν ἤμποροῦσε νὰ ἀντιληφθῆ τίποτε τὸ βαθύτερον περὶ τοῦ Ἰησοῦ, καθ' ἣν στιγμὴν οἱ μαθηταὶ του δὲν εἶχαν ἀκόμη πλήρη γνώμην περὶ αὐτοῦ· «Διότι ἐξεπλήττοντο καὶ ἔλεγαν· Τί εἶδους ἄνθρωπος εἶναι αὐτός, ἀφοῦ καὶ ἡ θάλασσα καὶ οἱ ἄνεμοι ὑπακούουν εἰς αὐτόν;». Ὁ Χριστὸς ὅμως δὲν τοὺς ἔψεξεν ἐπειδὴ τὸν ὠνόμαζαν ἄνθρωπον, ἀλλὰ, διδάσκων αὐτοὺς μὲ τὰ θαύματα, τοὺς ἀπεδείκνυεν ὅτι ἦτο ἐσφαλμένη ἡ ἀντίληψις των. Ἀπὸ ποῦ ὅμως συνεπέραναν ὅτι αὐτὸς ἦτο ἄνθρωπος; Καὶ ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴν του ἐμφάνισιν καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι ἐκοιμᾶτο καὶ ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ἐχρησιμοποίει πλοῖον. Διὰ τοῦτο βεβαίως ἐξεπλήσσοντο καὶ ἔλεγαν· «Τί εἶδους ἄνθρωπος εἶναι αὐτός;». Διότι ὁ μὲν ὕπνος καὶ ἡ ἐξωτερικὴ του ὄψις ἐδείκνυον ὅτι ἦτο ἄνθρωπος, ἡ θάλασσα ὅμως καὶ ἡ γαλήνη ἀπεδείκνυον ὅτι εἶναι Θεός.

2. Ἐπειδὴ βεβαίως καὶ ὁ Μωϋσῆς ἔπραξε κάποτε κάποιο παρόμοιον θαῦμα, καὶ ἐξ αὐτοῦ ἀποδεικνύει τὴν ὑπεροχὴν του· καθ' ὅσον ὁ μὲν Μωϋσῆς κάμνει τὸ θαῦμα ὡσὰν δοῦλος, ὁ Χριστὸς ὅμως θαυματουργεῖ ὡσὰν ἀληθινὸς Δεσπότης. Διότι δὲν ἐκτύπησε μὲ ράβδον τὴν θάλασσαν ὅπως ὁ Μωϋσῆς, οὔτε ἠπλωσε τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανόν, οὔτε παρέστη ἡ ἀνάγκη νὰ προσευχηθῆ· ἀλλ' ὅπως ἀκριβῶς κα-

θεραπαινίδι, καὶ δημιουργὸν κτίσται, οὕτως αὐτὴν κατέ-
 στείλε τε καὶ ἐχαλίνωσε λόγῳ καὶ ἐπιτάγματι μόνον· καὶ
 πᾶσα εὐθέως ἐλύετο ἢ ζάλη, καὶ οὐδὲ ἕχνος ἀπέμενε τῆς
 ταραχῆς. Τοῦτο γὰρ ἐδήλωσεν ὁ εὐαγγελιστῆς εἰπών· «Καὶ
 5 ἐγένετο γαλήνη μεγάλη». Καὶ ὅπερ περὶ τοῦ Πατρὸς ὡς
 μέγα εἶρητο, τοῦτο αὐτὸς διὰ τῶν ἔργων ἐπεδείξατο πάλιν.
 Τί δὲ εἶρητο περὶ αὐτοῦ; «Εἶπε», φησί, «καὶ ἔσται πνεῦμα
 καιαιγίδος». Οὕτω καὶ ἐνταῦθα· εἶπε, καὶ ἐγένετο γαλήνη
 μεγάλη. Διὸ μάλιστα καὶ ἐθαύμαζον οἱ ὄχλοι αὐτόν, οὐκ
 10 ἂν θαυμάσαντες, εἶπερ οὕτως ἐποίησεν ὡς ἐκεῖνος.

Ἐπειδὴ δὲ ἀπέβη τῆς θαλάττης, διαδέχεται θαῦμα
 ἕτερον φοβερώτερον. Δαιμονῶντες γὰρ καθ' ἅπερ δραπέται
 πονηροὶ δεσπότην ἰδόντες, ἔλεγον· «Τί ἡμῖν καὶ σοί, Ἰησοῦ
 Υἱὲ τοῦ Θεοῦ; ἦλθες ὧδε πρὸ καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς;».
 15 Ἐπειδὴ γὰρ ἄνθρωπον αὐτόν ἔλεγον οἱ ὄχλοι, ἦλθον οἱ δαι-
 μονες τὴν θεότητα αὐτοῦ ἀνακηρύττοντες· καὶ οἱ τῆς θαλάτ-
 της κυμαινούσης καὶ πάλιν ἠσυχάζουσης οὐκ ἀκούοντες, ἤ-
 κουνον τῶν δαιμόνων ταῦτα βοῶντων, ἅπερ ἐκείνη διὰ τῆς
 γαλήνης ἔκραζεν. Εἶτα ἵνα μὴ δόξη κολακείας τὸ πρᾶγμα
 20 εἶναι, ἀπὸ τῆς πείρας τῶν πραγμάτων βοῶσι λέγοντες·
 «Ἦλθες ὧδε πρὸ καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς;». Διὰ δὴ τοῦτο
 πρότερον ὠμολόγηται ἢ ἔχθρα, ἵνα μὴ ὑποπιος αὐτῶν ἢ
 ἰκειηρία γένηται. Καὶ γὰρ ἐμασιζοντο ἄοράτως καὶ τῆς
 θαλάττης ἐχειμάζοντο μᾶλλον, κεντούμενοι καὶ ἐμπιπράμε-

τὰ φυσικὸν τρόπον διατάσσει ὁ κύριος τὴν ὑπηρετρίαν του καὶ ὁ Δημιουργὸς τὰ δημιουργήματά του, ἔτσι καὶ αὐτὸς κατέπαυσεν αὐτὴν καὶ τὴν ἐχαλιναγώγησε μόνον μὲ τὸν λόγον του καὶ τὴν προσταγὴν του· καὶ ἀμέσως κατέπαυσεν ἡ ὅλη θαλασσοταραχὴ καὶ δὲν ἔμεινεν οὔτε κὰν ἵχνος τῆς τρικυμίας. Αὐτὸ βεβαίως τὸ κατέστησε φανερὸν ὁ εὐαγγελιστὴς λέγων τὰ ἐξῆς· «Καὶ ἔγινε μεγάλη γαλήνη». Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς ποῦ ἐλέχθη διὰ τὸν Πατέρα ὡς κάτι τὸ πολὺ σπουδαῖον, αὐτὸ ὁ Ἰησοῦς τὸ ἀπέδειξε πάλιν μὲ τὰ ἔργα του. Τί δὲ εἶχε λεχθῆ περι αὐτοῦ; Λέγει ὅτι «εἶπε καὶ ἐσταμάτησεν ὁ ἄνεμος τῆς καταιγίδος»¹². Ἔτσι καὶ ἐδῶ. Εἶπε καὶ ἔγινε μεγάλη γαλήνη. Διὰ τοῦτο μάλιστα καὶ τὸν ἐθαύμαζε τὸ πλῆθος· δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ τὸν θαυμάσουν, ἐὰν βεβαίως ὁ Χριστὸς ἐνήργει ὅπως ἀκριβῶς ὁ Μωϋσῆς.

Ὅταν δὲ ἔλαβε πέρας τὸ περιστατικὸν τῆς θαλάσσης, ἠκολούθησεν ἄλλο θαῦμα πολὺ πρὸ φοβερόν. Διότι δαιμονισμένοι ἄνθρωποι, ποῦ ἔμοιαζαν ἀκριβῶς μὲ πονηροὺς δραπέτας, μόλις εἶδαν τὸν Κύριον ἐκραύγαζαν· «Τί τὸ κοινὸν ὑπάρχει ἀνάμεσα εἰς ἡμᾶς καὶ εἰς σέ, Ἰησοῦ Υἱὲ τοῦ Θεοῦ; ἦλθες ἐδῶ πρὶν ἀπὸ τὴν ὥραν διὰ νὰ μᾶς βασανίσῃς;». Ἐπειδὴ βεβαίως τὸ πλῆθος τὸν ἀπεκάλει ἄνθρωπον, ἦλθαν οἱ δαίμονες διακηρύσσοντες τὴν θεότητά του· καὶ αὐτοὶ ποῦ δὲν ἤκουαν τὴν φουρτουνιασμένην θάλασσαν ἢ ὁποία μὲ τὴν προσταγὴν του ἐγαλήνευε καὶ πάλιν, ἤκουαν τοὺς δαίμονας νὰ κραυγάζουν αὐτὰ τὰ ὁποῖα ἐκραύγαζεν ἐκείνη μὲ τὴν γαλήνην. Ἐν συνεχείᾳ ὅμως διὰ νὰ μὴ φανῆ ὅτι μὲ τὴν ἐνέργειάν των αὐτὴν οἱ δαίμονες ἐκολάκευαν τὸν Ἰησοῦν, ὡς ἐκ τῆς γνώσεως τῶν πραγμάτων κραυγάζουν λέγοντες· «Ἦλθες ἐδῶ πρὶν ἀπὸ τὴν ὥραν διὰ νὰ μᾶς βασανίσῃς;». Ἀκριβῶς δι' αὐτὸ βέβαια ὠμολόγησαν προηγουμένως τὴν ἔχθραν των οἱ δαίμονες διὰ νὰ μὴ γίνῃ ὑποπτος ἢ παράκλησις των. Καθ' ὅσον ἐδέχοντο ἀοράτως τὰς μαστιγώσεις καὶ ἐβασανίζοντο περισσότερο ἀπὸ τὴν θάλασσαν, διότι ὑφίσταντο τὰ κεντρίσματα, ἐκαίοντο καὶ ἔπασχον κατὰ

νοι, καὶ τὰ ἀνήκεστα πάσχοντες ἀπὸ τῆς παρουσίας μόνης.
 Ἐπειδὴ γὰρ οὐδεὶς αὐτοὺς προσενεγκεῖν ἐτόλμα, αὐτοὺς πρὸς
 αὐτοὺς ἀπέρχεται ὁ Χριστός. Καὶ ὁ μὲν Ματθαῖός φησιν
 αὐτοὺς εἰρηκένας· «Ἦλθετε ὧδε πρὸ καιροῦ βασανίσαι ἡ-
 5 μᾶς»· οἱ δὲ ἄλλοι προσέθηκαν, ὅτι καὶ παρεκάλουν αὐτὸν
 καὶ ὠρkiζον, ἵνα μὴ εἰς τὴν ἄβυσσον αὐτοὺς ἐμβάλῃ. Ἐ-
 νόμισαν γὰρ ἤδη τὴν κόλασιν αὐτοῖς ἐφροσιάναι, καὶ ἔδει-
 σαν ὡς ἤδη εἰς τιμωρίαν ἐμπεσοῦμενοι.

Εἰ δὲ οἱ περὶ τὸν Λουκᾶν ἓνα φασὶν αὐτὸν εἶναι, οὐ-
 10 τος δὲ δύο, οὐδὲ τοῦτο διαφωνίαν ἐμφαίνει. Εἰ μὲν γὰρ
 εἶπον, ὅτι εἷς μόνος ἦν, ἕτερος δὲ οὐκ ἦν, ἐδόκουν ἀμφι-
 βάλλειν τῷ Ματθαίῳ· εἰ δέ, ὁ μὲν περὶ τοῦ ἐνός, ὁ δὲ περὶ
 τῶν δύο διελέχθη, οὐ μάχης τὸ εἰρημένον, ἀλλὰ διαφόρου
 διηγήσεως. Καὶ γὰρ ἔμοιγε δοκεῖ τὸν χαλεπώτερον τού-
 15 των ἐπιλεξάμενος ὁ Λουκᾶς εἰρηκένας· διὸ καὶ τραγικώ-
 τερον ἀπαγγέλλει τὴν συμφορὰν· οἷον, ὅτι τὰ δεσμὰ καὶ
 τὰς λύσεις διαρρήσων κατὰ τὴν ἔρημον ἐπλανᾶτο· ὁ δὲ
 Μάρκος ὅτι καὶ τοῖς λίθοις ἐαντὸν ἔκοπέ φησι· καὶ τὰ
 ῥήματα δὲ αὐτῶν ἱκανὰ τὸ ἀπηγὲς καὶ τὸ ἀναίσχυντον ἐνδεί-
 20 ξασθαι. «Ἦλθετε γὰρ ὧδε πρὸ καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς;»,
 φησὶν. Ὅτι μὲν γὰρ οὐχ ἡμαρτον, οὐκ εἶχον εἰπεῖν· ἀξιοῦσι
 δὲ μὴ πρὸ καιροῦ δοῦναι τὴν δίκην. Ἐπειδὴ γὰρ κατέλαβεν
 αὐτοὺς τὰ ἀνήκεστα δεινὰ καὶ παράνομα ἐκεῖνα ἐργαζομέ-
 νους, καὶ τὸ πλάσμα τὸ ἐαντιοῦ παντὶ διασιτρέφοντι τρόπῳ
 25 καὶ τιμωρουμένους, καὶ ἐνόμιζον αὐτὸν δι' ὑπερβολὴν τῶν
 γενομένων οὐκ ἀναμένειν τὸν καιρὸν τῆς κολάσεως, διὰ

13. Πρὸβλ. Μάρκ. 5, 10. Λουκᾶ 8, 31.

14. Πρὸβλ. Λουκᾶ 8, 27.

15. Πρὸβλ. Ματθ. 8, 28.

16. Πρὸβλ. Λουκᾶ 8, 29.

17. Πρὸβλ. Μάρκ. 5, 5.

τρόπον ἀθεράπευτον ἀπλῶς καὶ μόνον ἀπὸ τὴν παρουσία τοῦ Κυρίου. Ἐπειδὴ δηλαδὴ κανεὶς δὲν ἐτόλμα νὰ τοῦ πλησιάσῃ, ἔρχεται πρὸς αὐτοὺς ὁ ἴδιος ὁ Χριστός. Καὶ μὲν Ματθαῖος λέγει ὅτι αὐτοὶ ἔλεγαν· «Ἦλθες ἐδῶ πρὸ ἀπὸ τὴν ὥραν διὰ νὰ μᾶς βασανίσῃς;», οἱ δὲ ἄλλοι προσέθεσαν ὅτι καὶ τὸν παρεκάλουν καὶ τὸν ἐξώρκιζαν διὰ νὰ μὲν τοὺς ρίψῃ εἰς τὴν ἄβυσσον¹³. Διότι ἐνόμισαν ὅτι ἦλθε δὲ αὐτοὺς ἡ κόλασις ἤδη καὶ ἐφοβήθησαν ὅτι εἶναι ἡ ὥρα νὰ τιμωρηθοῦν.

Ἐὰν ὅμως οἱ μελετῶντες τὸν Λουκᾶν λέγουν ὅτι ἓνας ἦτο ὁ δαιμονιζόμενος, ἐνῶ αὐτὸς λέγει ὅτι ἦσαν δύο¹⁵, οὗτ' καὶ αὐτὸ φανερώνει διαφωνίαν μεταξὺ τῶν δύο διηγήσεων. Διότι ἐὰν μὲν ἔλεγαν ὅτι ἓνας ἦτο ὁ δαιμονιζόμενος καὶ ὅτι δὲν ὑπῆρχεν ἄλλος, θὰ ἐφαίνοντο ὅτι διαφωνοῦν μὲ τὸν Ματθαῖον· τὸ ὅτι ὅμως ὁ μὲν Λουκᾶς ὁμιλεῖ δι' ἓνα, ὁ δὲ Ματθαῖος ἀναφέρει δύο, αὐτὸ δὲν ἐλέχθη μὲ σκοπὸν τῆς διαφωνίας, ἀλλὰ λόγου τοῦ διαφορετικοῦ τρόπου διηγήσεως. Καὶ ἐγὼ τοῦλάχιστον νομίζω ὅτι ὁ Λουκᾶς ἐδιάλεξε καὶ ὡμίλησε διὰ τὸν πρὸ φοβερόν ἀπὸ τοὺς δύο· διὰ τοῦτο δὲ καὶ περιγράφει τὴν συμφορὰν μὲ περισσότερον τραγικὸν τρόπον· ὅπως λόγῳ χάριν ὅτι ἔσπαζε τὰ δεσμὰ καὶ τὰς ἀλυσίδας καὶ περιεπλανᾶτο μέσα εἰς τὴν ἔρημον¹⁶. ὁ Μάρκος πάλιν λέγει ὅτι κατέσχιζε τὸν ἑαυτόν του μὲ τοὺς λίθους¹⁷· τὰ δὲ λόγια τῶν δαιμονισμένων εἶναι ἱκανὰ διὰ νὰ ἀποδείξουν τὴν σκληρότητα καὶ τὴν ἀναισχυντίαν αὐτῶν. Διότι λέγουν· «Ἦλθες ἐδῶ πρὶν ἀπὸ τὴν ὥραν διὰ νὰ μᾶς βασανίσῃς;». Βεβαίως δὲν ἤμποροῦσαν νὰ εἰποῦν ὅτι δὲν ἤμαρτησαν, ζητοῦν ὅμως νὰ μὴ τιμωρηθοῦν πρὶν ἔλθῃ ἡ ὥρα. Ἐπειδὴ δηλαδὴ κατελήφθησαν ἀπὸ ἀθεράπευτα κακὰ καὶ ἐπετελοῦσαν ὅλα ἐκεῖνα κατὰ τρόπον παράνομον καὶ διέστρεφαν καὶ ἐβασάνιζαν μὲ κάθε τρόπον τὸ πλάσμα τοῦ Θεοῦ ἐνόμισαν ὅτι ὁ Κύριος δὲν θὰ ἐπερίμενε νὰ ἔλθῃ ἡ προορισθεῖσα ὥρα τῆς τιμωρίας, διότι τὰ ὅσα συνέβησαν εἶχον φθάσει εἰς τὸν ἀνώτατον βαθμόν, διὰ τὸν λόγον αὐτὸν τὸν

τοῦτο παρεκάλουν καὶ ἐδέοντο· καὶ οἱ μὴδὲ δεσμῶν ἀνεχόμενοι σιδηρῶν, ἔρχονται δεδεμένοι καὶ οἱ τὰ ὄρη κατατρέχοντες, εἰς τὰ πεδία ἐξήεσαν· καὶ οἱ τοὺς ἄλλους κωλύοντες διαβαίνειν, τὸν ἀποτειχίζοντα τὴν ὁδὸν αὐτοῖς ἰδόντες, ἔστησαν.

Τί δήποτε δὲ καὶ τοῖς τάφοις ἐμφιλοχωροῦσιν; Ὀλέθριον δόγμα τοῖς πολλοῖς ἀνθεῖναι βουλόμενοι, οἷον ὅτι αἱ ψυχαὶ τῶν ἀπελθόντων δαίμονες γίνονται· ὃ μὴδέποτε γένοιτο μὴδὲ μέχρις ἐννοίας λαβεῖν.

10 Τί οὖν, φησὶν, ἂν εἴποις, ὅταν πολλοὶ τῶν γοήτων παῖδας λαβόντες ἀποσφάτιωσιν, ὥστε αὐτοῖς μετὰ ταῦτα συμπράτιουσιν τὴν ψυχὴν ἔχειν; Καὶ πόθεν τοῦτο δῆλον; Ὅτι μὲν γὰρ ἀποσφάτιουσι, πολλοὶ λέγουσιν· ὅτι δὲ αἱ ψυχαὶ τῶν σφαγέντων μετ' αὐτῶν εἶσι, πόθεν ἔγνωσ; εἶπέ μοι.

15 Αὐτοί, φησὶν, οἱ δαιμονῶντες βοῶσιν, ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ δεῖνος ἐγώ. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο σκηνὴ τῆς καὶ ἀπάτη διαβολικῆς. Οὐ γὰρ ἡ ψυχὴ τοῦ τετελευτηκότου ἐστὶν ἡ βοῶσα, ἀλλ' ὁ δαίμων ὁ ὑποκρινόμενος ταῦτα, ὥστε ἀπατῆσαι τοὺς ἀκούοντας. Εἰ γὰρ εἰς δαίμονος οὐσίαν δυνατὸν ψυχὴν εἰσελθεῖν,

20 πολλῶ μᾶλλον εἰς τὸ σῶμα τὸ ἐαυτῆς. Ἀλλως δὲ οὐκ ἂν ἔχοι λόγον τὴν ἠδικημένην ψυχὴν συμπράττειν τῶ ἠδικηκότῃ· ἢ ἄνθρωπον δύνασθαι δύναμιν ἀσώματον εἰς ἑτέραν μεταβαλεῖν οὐσίαν. Εἰ γὰρ ἐπὶ τῶν σωμάτων τοῦτο ἀμήχανον, καὶ οὐκ ἂν τις ἀνθρώπου σῶμα ὄνου ἐργάσαιτο· πολλῶ μᾶλ-

παρεκάλουν καὶ τὸν ἰκέτευαν· καὶ αὐτοὺς ποὺ δὲν ἤμποροῦσαν νὰ τοὺς συγκρατήσουν τὰ σιδηρένια δεσμά, αὐτοὶ ἔρχονται δεμένοι· καὶ αὐτοὶ ποὺ ἔτρεχαν ἐπάνω εἰς τὰ ὄρη κατέβησαν τώρα εἰς τὴν πεδιάδα· καὶ αὐτοὶ ποὺ ἠμπόδιζαν τοὺς ἄλλους νὰ διέρχωνται ἀπὸ τὰ μέρη ἐκεῖνα, εὐθύς ὡς εἶδαν τὸν Κύριον νὰ ἴσταται ἔμπροσθέν των ὡς τεῖχος, ἐστάθησαν.

Ἄλλὰ διατί ὅμως διέμειναν ἐντὸς τῶν μνημάτων οἱ δαιμονιζόμενοι; Ἐπειδὴ ἤθελαν νὰ ἐνσπείρουν ἐντὸς τῶν ἀνθρώπων τὴν ὀλεθρίαν ἀντίληψιν ὅτι αἱ ψυχαὶ αὐτῶν ποὺ ἀποθνήσκουν γίνονται δαίμονες· εὐχομαι δὲ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα οὔτε κὰν νὰ φθάσετε καὶ ἀπλῶς νὰ τὸ σκεφθῆτε.

Τί θὰ ἠμποροῦσες νὰ εἰπῆς λοιπόν, θὰ εἰπῆ κάποιος, ὅταν πολλοὶ ἀπὸ τοὺς μάγους ἀρπάζουν παιδιὰ καὶ τὰ φονεύουν, ὥστε νὰ ἔχουν εἰς τὸ μέλλον τὴν ψυχὴν των ὡς βοηθόν των εἰς τὰς μαγικὰς των πράξεις; Καὶ ἀπὸ ποῦ καθίσταται αὐτὸ φανερόν; Τὸ ὅτι βεβαίως σφάζουν τὰ παιδιὰ τὸ λέγουν πολλοί, εἶπέ μου ὅμως ἀπὸ ποῦ ἐπληροφορήθης τὸ ὅτι αἱ ψυχαὶ τῶν σφαγέντων βοηθοῦν τοὺς μάγους εἰς τὰς μαγικὰς των ἐνεργείας. Αὐτοί, λέγει, ποὺ φέρουν τὰ δαιμόνια ἐντὸς των φωνάζουν, ὅτι 'ἐγὼ εἶμαι ἡ ψυχὴ κάποιου (σφαγέντος)'. Ἄλλὰ καὶ αὐτὸ εἶναι κάποιο κατασκευάσμα καὶ ἀπάτη διαβολικὴ. Διότι δὲν εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ ἀποθανόντος ἐκεῖνη ποὺ φωνάζει, ἀλλ' ὁ δαίμων ποὺ ὑποκρίνεται αὐτά, ὥστε νὰ ἐξαπατήσῃ αὐτοὺς ποὺ τὸν ἀκούουν. Καθ' ὅσον ἐὰν ἦτο δυνατὸν ἡ ψυχὴ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ὑπόστασιν τοῦ δαίμονος, πολλῶ μᾶλλον θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ ἰδικόν της σῶμα. Διότι δὲν θὰ ἠμποροῦσε κατ' ἄλλον τρόπον νὰ ἐξηγηθῆ λογικῶς τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ ψυχὴ ποὺ ὑπέστη τὴν βλάβην συνεργάζεται μὲ αὐτὸν ποὺ τὴν ἔβλαψεν ἢ ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἠμπορεῖ νὰ μεταμορφώσῃ τὴν ἀσώματον δύναμιν εἰς ἄλλην ὑπαρξιν. Διότι ἐὰν αὐτὸ εἶναι ἀδύνατον διὰ τὰ σώματα καὶ δὲν ἠμπορεῖ κάποιος νὰ μεταμορφώσῃ τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου εἰς σῶμα ὄνου, πολὺ

λον ἐπὶ τῆς ἀοράτου ψυχῆς τοῦτο ἀδύνατον, καὶ οὐκ ἄν τις ἰσχύσειεν εἰς δαίμονος οὐσίαν αὐτὴν μετενεγκεῖν.

3. Ὡστε γραϊδίων μεθιόντων ταυτὶ τὰ ρήματα, καὶ παίδων μορμολύκεια. Οὐδὲ γὰρ ἐνὶ ψυχὴν ἀπορραγεῖσαν
 5 τοῦ σώματος ἐνταῦθα πλανᾶσθαι λοιπόν. «Δικαίων γὰρ ψυχαὶ ἐν χειρὶ Θεοῦ», εἰ δὲ αἱ τῶν δικαίων, καὶ αἱ τῶν παίδων· οὐδὲ γὰρ ἐκείναι πονηραί. Καὶ αἱ τῶν ἁμαρτωλῶν δὲ εὐθέως ἐντεῦθεν ἀπάγονται. Καὶ δῆλον ἀπὸ τοῦ Λαζάρου καὶ τοῦ πλουσίου· καὶ ἀλλαχοῦ δέ φησιν ὁ Χριστός· «Σήμερον τὴν ψυχὴν σου ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ σοῦ». Καὶ οὐχ οἶόν τε
 10 ψυχὴν ἐξελθοῦσαν τοῦ σώματος ἐνταῦθα πλανᾶσθαι· καὶ μάλα εἰκότως. Εἰ γὰρ ἐν γῆ βαδίζοντες τῇ συνήθει καὶ γνωρίμῳ καὶ σῶμα περικείμενοι, ὅταν ξένην ὁδεύωμεν ὁδόν, ποίαν ἔλθεῖν οὐκ ἴσμεν, ἂν μὴ τὸν χειραγωγοῦντα ἔχω-
 15 μεν· πῶς ἢ τοῦ σώματος ἀπορραγεῖσα ψυχὴ καὶ τῆς συνηθείας ἐξελθοῦσα πάσης, εἴσεται ποῦ δεῖ βαδίζειν ἄνευ τοῦ καθοδηγοῦντος αὐτήν; Καὶ πολλαχόθεν δὲ εἰτέρωθεν ἄν τις κατίδοι, ὅτι οὐκ ἐνὶ ψυχὴν ἐξελθοῦσαν ἐνταῦθα μεῖναι. Καὶ γὰρ ὁ Στέφανός φησι «Δέξαι τὸ πνεῦμά μου». Καὶ ὁ Παῦ-
 20 λος, «Τὸ ἀναλῦσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι πολλῷ μᾶλλον κρεῖττον». Καὶ περὶ τοῦ παιριάρχου δέ φησιν ἡ Γραφή· «Καὶ προσειτέθη πρὸς τοὺς πατέρας αὐτοῦ, τραφεὶς ἐν γήρῳ καλῶ».

Ὅτι δὲ οὐδὲ αἱ τῶν ἁμαρτωλῶν ψυχαὶ διατριβεῖν ἐν-
 25 ταῦθα δύνανται, ἄκουσον τοῦ πλουσίου πολλὰ ὑπὲρ τούτου

18. Σοφ. Σολ. 3, 1.

19. Πρβλ. Λουκᾶ 16, 19-31.

20. Λουκᾶ 12, 20.

21. Πράξ. 12, 59.

22. Φιλ. 1, 23.

23. Πρβλ. Γεν. 25, 8.

περισσότερον αὐτὸ εἶναι ἀδύνατον νὰ συμβῆ εἰς τὴν ἀόρατον ψυχὴν, καὶ κανεὶς δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ μεταμορφώσῃ αὐτὴν εἰς ὕπαρξιν τοῦ δαίμονος.

3. Ἐπομένως ὅλα αὐτὰ εἶναι λόγια μεθυσμένων γραιδίων καὶ ἀποσκοποῦν εἰς τὸ νὰ ἐκφοβίζουσιν τὰ παιδιά. Διότι δὲν εἶναι δυνατόν ἡ ψυχὴ ποῦ ἀπεχωρίσθη ἀπὸ τὸ σῶμα νὰ περιφέρεται εἰς τὸ μέλλον ἐδῶ εἰς τὴν γῆν. «Καθ' ὅσον αἱ ψυχαὶ τῶν δικαίων εὐρίσκονται εἰς τὰ χέρια τοῦ Θεοῦ»¹⁸. ἂν δὲ εἰς τὰ χέρια τοῦ Θεοῦ εὐρίσκωνται αἱ ψυχαὶ τῶν δικαίων, ὅπωςδήποτε εὐρίσκονται καὶ αἱ ψυχαὶ τῶν παιδιῶν, διότι οὔτε ἐκεῖνα εἶναι πονηραί. Ἄλλὰ καὶ αἱ ψυχαὶ τῶν ἁμαρτωλῶν φεύγουν ἀμέσως ἀπὸ ἐδῶ. Καὶ αὐτὸ γίνεται φανερόν ἀπὸ τὴν παραβολὴν τοῦ Λαζάρου καὶ τοῦ πλουσίου¹⁹. ἄλλὰ καὶ εἰς ἄλλην περίπτωσιν ὁ Χριστὸς λέγει· «Σήμερον ἐπαξάπαντως ζητοῦν τὴν ψυχὴν σου»²⁰. Καὶ δὲν εἶναι δυνατόν ψυχὴ ποῦ ἔφυγεν ἀπὸ τὸ σῶμα νὰ περιπλανᾶται ἐδῶ εἰς τὴν γῆν· καὶ κατὰ πολὺ φυσικὸν λόγον. Διότι ἂν, βαδίζοντες ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, ποῦ μᾶς εἶναι οἰκεία καὶ γνώριμος, καὶ περιβαλλόμενοι ἀπὸ τὸ σῶμά μας, δὲν γνωρίζομεν ποίαν ὁδὸν νὰ ἀκολουθήσωμεν ὅταν εὐρεθῶμεν εἰς ἄγνωστον τόπον ἂν δὲν ἔχωμεν καθοδηγητήν, πῶς θὰ γνωρίσῃ ποῦ πρέπει νὰ βαδίζῃ χωρὶς τὸν καθοδηγητὴν τῆς ἡ ψυχὴ ποῦ ἀπεχωρίσθη ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ ἀπεξενώθη ἀπὸ ὅλας τὰς συνηθείας τῆς; Ἄλλὰ καὶ ἀπὸ πολλὰς ἄλλας περιπτώσεις ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ ἀντιληφθῆ, ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ παραμείνῃ ἐδῶ εἰς τὴν γῆν ψυχὴ ποῦ ἔφυγεν ἀπὸ τὸ σῶμά της. Καὶ πράγματι ὁ Στέφανος λέγει· «Δέξαι τὸ πνεῦμά μου»²¹. καθὼς καὶ ὁ Παῦλος· «Τὸ νὰ ἀποθάνω καὶ νὰ εἶμαι μαζὶ μὲ τὸν Χριστὸν εἶναι πολὺ προτιμότερον»²². Ἄλλὰ καὶ διὰ τὸν πατριάρχην Ἀβραὰμ λέγει ἡ Γραφή· «Καὶ προσετέθη εἰς τοὺς πατέρας του, ἀφοῦ διῆλθεν εὐχάριστον γῆρας»²³.

Τὸ ὅτι ὅμως οὔτε αἱ ψυχαὶ τῶν ἁμαρτωλῶν ἠμποροῦν νὰ διαμένουν ἐδῶ ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, ἄκουσε τὸν πλούσιον ποῦ ἀπευθύνει πάρα πολλὰς παρακλήσεις διὰ τὸν ἑαυτὸν

παρακαλοῦντος καὶ οὐκ ἐπιτυχάνοντος· ὡς εἶγε ἦν δυνατὸν, αὐτὸς ἂν ἦλθε, καὶ ἀνήγγειλε τὰ ἐκεῖ γεγενημένα. Ὅθεν δῆλον, ὅτι μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀποδημίαν εἰς χώραν τινὰ ἀπάγονται αἱ ψυχαί, οὐκέτι κυραὶ οὔσαι ἐπανελθεῖν, ἀλλὰ
5 τὴν φοβερὰν ἐκείνην ἡμέραν ἀναμένουσαι.

Εἰ δὲ λέγοι τις, καὶ τίνος ἔνεκεν ὅπερ ἠξίωσαν οἱ δαίμονες ἐποίησεν ὁ Χριστός, εἰς τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων ἐπιτρέψας αὐτοῖς ἀπελθεῖν; ἐκεῖνο ἂν εἴποιμεν, ὅτι οὐκ ἐκεῖνοις πειθόμενος τοῦτο ἐποίησεν, ἀλλὰ πολλὰ ἐντεῦθεν οἰκο-
10 νομῶν· ἔν μὲν, τὸ διδάξαι τοὺς ἀπαλλαγέντας τῶν πονηρῶν τυράννων ἐκείνων τὸ μέγεθος τῆς λύμης τῶν ἐπιβουλευόντων αὐτοῖς· ἕτερον δέ, ἵνα μάθωσι πάντες, ὅτι οὐδὲ χοίρων κατατολμῶσιν, εἰ μὴ αὐτὸς συγχωρήσειε· τρίτον, ὅτι χαλεπώτερα τῶν χοίρων ἐκείνους ἂν εἰργάσαντο, εἰ μὴ
15 καὶ ἐν τῇ συμφορᾷ πολλῆς ἀπέλαυον τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας. Ὅτι γὰρ ἡμᾶς τῶν ἀλόγων μᾶλλον μισοῦσι, παντί που δῆλόν ἐστιν. Ὡστε οἱ τῶν χοίρων μὴ φειδόμενοι, ἀλλ' ἐν μιᾷ καιροῦ ροπῇ πάντας αὐτοὺς κατακρημνίσαντες, πολλῶ μᾶλλον ἂν τοὺς ἀνθρώπους ταῦτα εἰργάσαντο, οὓς εἶχον,
20 ἐπ' ἐρημίας ἄγοντες καὶ ἀπάγοντες, εἰ μὴ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ τυραννίδι πολλὴ ἦν ἡ τοῦ Θεοῦ κηδεμονία, χαλινοῦσα καὶ ἐπέχουσα τὴν περαιτέρω ρύμην αὐτῶν. Ὅθεν δῆλον, ὅτι οὐκ ἔστιν οὐδεὶς, ὃς οὐκ ἀπολαύει τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας.

του, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ τὸ ἐπιτυχάνη²⁴. διότι ἐὰν αὐτὸ βεβαίως ἦτο δυνατόν, θὰ ἤρχετο αὐτὸς καὶ θὰ ἀνήγγειλε τὰ ὄσα συνέβησαν ἐκεῖ. Ἐξ αὐτοῦ καθίσταται γνωστόν, ὅτι αἱ ψυχαὶ μετὰ τὴν ἀναχώρησίν των ἀπὸ ἐδῶ ὀδηγοῦνται εἰς κάποιον χῶρον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον δὲν ἤμποροῦν πλέον νὰ ἐπανέλθουν, ἀλλ' ἀναμένουν τὴν φοβερὰν ἐκείνην ἡμέραν τῆς κρίσεως.

Ἐὰν ὅμως ἤθελεν εἰπεῖ κάποιος 'Διὰ ποῖον λόγον ἔκαμεν ὁ Χριστὸς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐζήτησαν οἱ δαίμονες, ὥστε νὰ τοὺς ἐπιτρέψη νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων'; θὰ ἤμπορούσαμεν εἰς ἐκεῖνον νὰ εἰποῦμεν, ὅτι δὲν τὸ ἔκαμεν αὐτὸ ὑπακούων εἰς τὰς ἀξιώσεις αὐτῶν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἤθελε μὲ αὐτὴν τὴν ἐνέργειάν του νὰ μᾶς διδάξη πάρα πολλά. Κατὰ πρῶτον ἐπειδὴ ἤθελε νὰ διδάξη αὐτοὺς πὺ ἀπηλλάγησαν ἀπὸ τοὺς πονηροὺς ἐκείνους τυράννους τὸ μέγεθος τῆς καταστροφῆς πὺ προκαλοῦν αὐτοὶ πὺ τοὺς ἐπιβουλεύονται. Δεύτερον δὲ διὰ νὰ μάθουν ὅλοι, ὅτι οὔτε εἰς τοὺς χοίρους τολμοῦν νὰ εἰσέλθουν ἐὰν δὲν τὸ ἤθελεν ἐπιτρέψει ὁ ἴδιος. Τρίτον, ὅτι θὰ ἤμποροῦσαν νὰ προξενήσουν εἰς ἐκείνους φοβερώτερα κακὰ ἀπὸ ὅ,τι εἰς τοὺς χοίρους, ἐὰν δὲν ἐπροστατεύοντο εἰς μέγαν βαθμὸν καὶ μέσα εἰς τὴν συμφορὰν των ἀπὸ τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ. Διότι εἰς τὸν καθένα βεβαίως εἶναι φανερόν, ὅτι μισοῦν ἡμᾶς περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι τὰ ἄλογα ζῶα. Ἐπομένως αὐτοὶ πὺ δὲν ἐλυπήθησαν τοὺς χοίρους, ἀλλ' ἐντὸς μᾶς στιγμῆς κατέρριψαν ὅλους αὐτοὺς εἰς τὸν κρημνόν, πολὺ περισσότερο θὰ ἐπροξενοῦσαν αὐτὰ τὰ ἴδια εἰς τοὺς ἀνθρώπους πὺ εἶχαν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν των καὶ τοὺς ὠδηγοῦσαν εἰς τὴν ἔρημον καὶ πάλιν τοὺς μετέφεραν ἀπὸ ἐκεῖ, ἐὰν δὲν ἐπεδεικνύετο εἰς μέγαν βαθμὸν ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ καὶ μέσα εἰς αὐτὴν τὴν τυραννικὴν κατάστασίν των, ὥστε νὰ θέσῃ χαλινὸν καὶ νὰ συγκρατήσῃ τὴν περαιτέρω ὀρμὴν αὐτῶν. Ἐξ αὐτοῦ καθίσταται ὀλοφάνερον, ὅτι δὲν ὑπάρχει κανεὶς πὺ νὰ μὴ ἀπολαύῃ τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ. Ἐὰν ὅμως δὲν

Εἰ δὲ μὴ πάντες ὁμοίως, μηδὲ καθ' ἓνα τρόπον, καὶ τοῦτο προνοίας μέγιστον εἶδος ἐστί. Πρὸς γὰρ τὸ ἐκάστω λυσιτελοῦν καὶ τὸ τῆς προνοίας ἐπιδείκνυται.

Πρὸς δὲ τοῖς εἰρημένοις καὶ ἕτερον ἐκ τούτου μα-
 5 θάνομεν, ὅτιπερ οὐ κοινῇ πάντων προνοεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ
 ἰδίᾳ ἐκάστου· ὃ καὶ ἐπὶ τῶν μαθητῶν ἐδήλωσεν εἰπὼν· «Υ-
 μῶν δὲ καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς ἠριθμημέναι εἰσὶν». Καὶ
 ἀπὸ τῶν δαιμονῶντων δὲ τούτων ἂν τις τοῦτο καίδοι σα-
 φῶς, οἳ πάσαι ἂν ἀπεπνίγησαν, εἰ μὴ πολλῆς τῆς ἄνωθεν
 10 κηδεμονίας ἀπέλανον. Διὰ δὲ ταῦτα ἐπέτρεψεν ἀπελθεῖν
 εἰς τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων, καὶ ἵνα καὶ οἱ τὰ χωρία οἰ-
 κοῦντες ἐκεῖνα μάθωσιν αὐτοῦ τὴν δύναμιν. Ἐνθα μὲν γὰρ
 πολὺ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐστίν, οὐ σφόδρα ἐπεδείκνυτο· ἔνθα δὲ
 μηδεὶς αὐτὸν οἶδεν, ἀλλ' ἔτι ἀναισθήτως διάκεινται, ἐκ-
 15 λάμπειν ἐποίει τὰ θαύματα, ὥστε αὐτοὺς εἰς τὴν αὐτοῦ
 θεογνωσίαν ἐπισπάσασθαι. Ὅτι γὰρ ἀναίσθητοί τινες ἦσαν
 οἱ τὴν πόλιν ἐκείνην οἰκοῦντες, δῆλον ἀπὸ τοῦ τέλους. Δέον
 γὰρ αὐτοὺς προσκυνῆσαι καὶ θαυμάσαι τὴν δύναμιν, οἱ δὲ
 ἀπέπεμπον, «Καὶ παρεκάλουν ἀπελθεῖν ἀπὸ τῶν ὄριων
 20 αὐτῶν».

Ἄλλὰ τίνας ἔνεκεν ἀνεῖλον τοὺς χοίρους οἱ δαίμονες;
 Πανταχοῦ τοὺς ἀνθρώπους εἰς ἀθυμίαν ἐμβάλλειν ἐσπουδά-
 κασι, καὶ πανταχοῦ χαίρουσι τῇ ἀπωλείᾳ. Τοῦτο γοῦν καὶ ὁ
 διάβολος ἐπὶ τοῦ Ἰὼβ ἐποίησε· καίτοι καὶ ἐκεῖ ὁ Θεὸς ἐπέ-
 25 τρεψεν· ἀλλ' οὐδὲ ἐκεῖ πειθόμενος τῷ διαβόλῳ, ἀλλὰ τὸν

ἀπολαμβάνουν ὅλοι τὴν πρόνοιάν του ὁμοίως καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, καὶ αὐτὸ εἶναι μέγιστον εἶδος τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ. Διότι ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ ἐκδηλώνεται ἀναλόγως πρὸς τὴν ὑφέλειαν τοῦ καθενός.

Ἐκτὸς δὲ ἀπὸ τὰ ὅσα προελέχθησαν διδασκόμεθα ἀπὸ αὐτὸ τὸ θαῦμα καὶ κάτι ἄλλο, ὅτι δηλαδὴ δὲν προνοεῖ μόνον ἀπὸ κοινοῦ δι' ὅλους, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν καθένα ξεχωριστά, πράγμα πού ἐδήλωσε πρὸς τοὺς μαθητάς του λέγων τὰ ἐξῆς· «Ἀκόμη καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς σας εἶναι ἠριθμημένοι»²⁵. Ἀλλὰ θὰ ἤμποροῦσε κανεὶς νὰ τὸ διαπιστώσῃ αὐτὸ καθαρότερα καὶ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς δαιμονισμένους, οἱ ὅποιοι θὰ ἦτο δυνατόν πρὸ πολλοῦ νὰ εἶχον πνιγῆ, ἐὰν δὲν ἐπεδεικνύετο εἰς μέγαν βαθμὸν πρὸς αὐτοὺς ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ. Ἐξ αἰτίας αὐτοῦ βεβαίως ἐπέτρεψε τοὺς δαίμονας νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων, καὶ ἐπὶ πλέον διὰ νὰ πληροφορηθοῦν τὴν δύναμιν αὐτοῦ ἐκεῖνοι πού ἐκατοικοῦσαν εἰς τὰ χωρία ἐκεῖνα. Διότι ὅπου μὲν ἦτο πολὺ γνωστὸν τὸ ὄνομά του δὲν ἐπεδείκνυεν εἰς μέγαν βαθμὸν τὴν δύναμίν του, ὅπου ὅμως δὲν τὸν ἔγνώριζε κανεὶς, ἀλλ' εὕρισκοντο εἰς τελείαν ἄγνοιαν, ἔκαμε νὰ ἀκτινοβολοῦν τὰ θαύματά του, ὥστε νὰ τοὺς προσελκύσῃ εἰς τὸ νὰ γνωρίσουν ὅτι ἦτο Θεός. Διότι τὸ ὅτι ὠρισμένοι ἀπὸ αὐτοὺς πού ἐκατοικοῦσαν εἰς τὴν πόλιν ἐκείνην εἶχον τελείαν ἄγνοιαν γίνεται φανερόν ἀπὸ τὸ τέλος τῆς ἐξιστορήσεως τοῦ θαύματος. Διότι ἔπρεπεν αὐτοῖ νὰ τὸν προσκυνήσουν καὶ νὰ θαυμάσουν τὴν δύναμίν του, ἐν τούτοις ὅμως τὸν ἔδιωχναν «Καὶ τὸν παρεκάλουν νὰ φύγῃ ἀπὸ τὰ σύνορά των».

Ἄλλ' ὅμως ἐξ αἰτίας τίνος οἱ δαίμονες κατέρριψαν τοὺς χοίρους εἰς τὸν κρημνόν; Ἐπειδὴ προσπαθοῦν εἰς κάθε στιγμήν μὲ μεγάλην προθυμίαν νὰ κάμουν τοὺς ἀνθρώπους νὰ λιποψυχῆσουν καὶ χαίρονται πάντοτε μὲ τὴν καταστροφήν των. Αὐτὸ βεβαίως καὶ ὁ διάβολος ἔκαμεν εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Ἰώβ, ἂν καί, βεβαίως, καὶ ἐκεῖ ὁ Θεὸς τὸ ἐπέτρεπεν· ἀλλ' οὔτε ἐκεῖ τὸ ἔκαμεν ὁ Θεὸς ὑπακούων εἰς

αὐτοῦ θεράποντα θέλων ἀποφῆναι λαμπρότερον καὶ τῷ δαίμονι πᾶσαν ἀναισχυντίας ἐκκόπιων πρόφασιν καὶ εἰς τὴν αὐτοῦ περιτρέπων κεφαλὴν τὰ κατὰ τοῦ δικαίου γινόμενα. Ἐπεὶ καὶ νῦν τοῦναντίον, ἥπερ ἤθελον οὔτιοι, γέγονε. Καὶ
 5 γὰρ ἡ τοῦ Χριστοῦ δύναμις λαμπρῶς ἀνεκηρύχθη, καὶ ἡ πονηρία τῶν δαιμόνων, ἧς ἀπήλλαξε τοὺς ὑπὸ αὐτῶν κατεχομένους, σαφέστερον διεδείκνυτο, καὶ ὅτι οὐδὲ χοίρων εἰσὶν ἀπιστοὶ κύριοι, μὴ τοῦ τῶν ὅλων ἐπιτρέποντος Θεοῦ.

4: Εἰ δέ τις καὶ κατὰ ἀναγωγὴν ταῦτα ἐκλάβοι, τὸ
 10 κωλύον οὐδέν. Ἡ μὲν γὰρ ἱστορία αὕτη δεῖ δὲ εἰδέναι σαφῶς, ὥς οἱ χοιρῶδεις τῶν ἀνθρώπων εὐεπιχείρητοι ταῖς τῶν δαιμόνων ἐνεργείαις εἰσὶ. Καὶ ἄνθρωποι μὲν ὄντες οἱ ταῦτα πάσχοντες, δύναται καὶ περιγενέσθαι πολλάκις· ἂν δὲ χοῖροι τὸ ὅλον γένωνται, οὐ δαιμονίζονται μόνον, ἀλλὰ
 15 καὶ κατακρημνίζονται. Καὶ ἄλλως δέ, ἵνα μή τις σκηρὴν εἶναι νομίσῃ τὰ γινόμενα, ἀλλὰ πιστεύσῃ σαφῶς ὅτι ἐξῆλθον οἱ δαίμονες, ἀπὸ τοῦ θανάτου τῶν χοίρων τοῦτο γίνεται κατὰδηλον.

Σκόπει δὲ αὐτοῦ καὶ τὸ πρῶτον μετὰ τῆς δυνάμεως.
 20 Ἐπειδὴ γὰρ τοιαῦτα εὐεργετηθέντες ἀπήλαυνον αὐτὸν οἱ τὴν χώραν οἰκοῦντες ἐκείνην, οὐκ ἀντίτεινεν, ἀλλ' ἀνεχώρησε, καὶ τοὺς ἀναξίους ἀποφήναντας ἑαυτοὺς τῆς αὐτοῦ διδασκαλίας κατέλιπε, τοὺς ἐλευθερωθέντας τῶν δαιμόνων δούς διδασκάλους καὶ τοὺς σὺβάτας, ὥστε παρ' ἐκείνων
 25 μαθεῖν πάντα τὰ γεγενημένα· καὶ αὐτὸς ἀναχωρήσας τὸν φόβον ἀφήσιν αὐτοῖς ἐνακμάζοντα. Καὶ γὰρ τῆς ζημίας τὸ

τὸν διάβολον, ἀλλ' ἐπειδὴ ἤθελε ν' ἀποδείξῃ τὸν δοῦλόν του περισσότερο λαμπρὸν καὶ νὰ ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τὸν δαίμονα κάθε δικαιολογίαν ἀναισχυντίας καὶ νὰ ἐπιρρίψῃ εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ διαβόλου τὰ ὅσα συνέβησαν εἰς βάρος τοῦ δικαίου Ἰώβ. Καὶ τώρα, βεβαίως, συνέβη τὸ ἀντίθετον ἀπὸ αὐτὸ πού ἤθελον αὐτοί. Καθόσον καὶ ἡ δύναμις τοῦ Χριστοῦ διεκηρύσσετο περιτράνως, καὶ ἡ πονηρία τῶν δαιμόνων, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀπήλλαξεν αὐτοὺς πού εὐρίσκοντο ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν των, ἀπεδεικνύετο πάρα πολὺ καθαρὰ, καὶ ὅτι δὲν ἔχουν ἐξουσίαν οὔτε τοὺς χοίρους νὰ ἐγγίσουν, ἐὰν δὲν τὸ ἤθελεν ἐπιτρέψει ὁ Θεὸς ὁ ἐξουσιαστὴς τῶν πάντων.

4. Ἐὰν ὅμως κανεὶς ἤθελεν ἐκλάβει αὐτὰ κατὰ τρόπον ἀλληγορικόν, δὲν ὑπάρχει κανὲν ἐμπόδιον. Διότι ἡ μὲν ἱστορία εἶναι αὐτὴ· πρέπει ὅμως νὰ γνωρίζωμεν σαφῶς, ὅτι οἱ ἄνθρωποι πού εἶναι πνευματικῶς ὅμοιοι μὲ τοὺς χοίρους προσβάλλονται εὐκόλως ἀπὸ τὰς ἐνεργείας τῶν δαιμόνων. Καὶ ἐν ὅσῳ εἶναι ἄνθρωποι αὐτοὶ πού ὑφίστανται αὐτὰ ἤμποροῦν πολλάκις καὶ νὰ ὑπερισχύσουν τῶν δαιμόνων, ἂν ὅμως μεταβληθοῦν ἐξ ὀλοκλήρου εἰς χοίρους, ὅχι μόνον διατελοῦν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν δαιμόνων, ἀλλὰ καὶ κατακρημνίζονται. Ἐξ ἄλλου δὲ ἀπὸ τὸν θάνατον τῶν χοίρων γίνεται αὐτὸ φανερόν, ὥστε νὰ μὴ νομίσῃ κανεὶς ὅτι ἦσαν σκηνογραφία τὰ ὅσα συνέβησαν, ἀλλὰ νὰ πιστεύσῃ ὅτι πράγματι ἐξῆλθον οἱ δαίμονες ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους.

Πρόσεχε δὲ μαζὶ μὲ τὴν δύναμιν καὶ τὴν πραότητα του. Διότι, βεβαίως, δὲν ἔφερεν ἀντίρρησιν πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς περιοχῆς πού τὸν ἔδιωχναν, ἂν καὶ εἶχον τύχει τοιαύτης εὐεργεσίας, ἀλλ' ἀνεχώρησε καὶ ἐγκατέλειπεν ἐκείνους πού μόνοι των ἀπεφάνθησαν ὅτι ἦσαν ἀνάξιοι νὰ δεχθοῦν τὴν διδασκαλίαν του, ἀφοῦ τοὺς ἄφησεν ὡς διδασκάλους αὐτοὺς πού ἠλευθερώθησαν ἀπὸ τοὺς δαίμονας καὶ τοὺς χοιροβοσκούς, ὥστε ἀπὸ ἐκείνους νὰ πληροφορηθοῦν τὰ ὅσα συνέβησαν· καὶ ὁ ἴδιος ἀφοῦ ἀνεχώρησεν ἄφησεν εἰς αὐτοὺς τὸν συνεχῶς αὐξανόμενον φόβον. Καθόσον τὸ μέγεθος τῆς

μέγεθος διεδίδου τοῦ γεγενημένου τὴν φήμην καὶ καθικνεῖ-
 το τῆς διανοίας αὐτῶν τὸ συμβάν. Καὶ πολλαχόθεν ἐφέρον-
 το φωναί, ἀνακηρύττουσαι τοῦ θαύματος τὸ παράδοξον, ἀπὸ
 τῶν θεραπευθέντων, ἀπὸ τῶν καταποντισθέντων, ἀπὸ τῶν
 5 δεσποτῶν τῶν χοίρων, ἀπὸ τῶν ποιμαίνοντων αὐτοὺς ἀν-
 θρώπων.

Ταῦτα καὶ νῦν γινόμενα ἴδοι τις ἂν, καὶ πολλοὺς ἐν
 τοῖς μνημείοις δαιμονιζομένους, οὓς οὐδὲν κατέχει τῆς
 μανίας, οὐ σίδηρος, οὐχ ἄλυσις, οὐκ ἀνθρώπων πλῆθος, οὐ
 10 παραίνεσις, οὐ νουθεσία, οὐ φόβος, οὐκ ἀπειλή, οὐκ ἄλλο
 τῶν τοιούτων οὐδέν. Καὶ γὰρ ὅταν τις ἀκόλαστος ἢ πρὸς
 πάντα σώματα ἐπισημένος, οὐδὲν διενήνοχε τοῦ δαιμονῶν-
 τος· ἀλλὰ γυμνὸς ὡς ἐκεῖνος περιέρχεται, ἱμάτια μὲν ἐν-
 δεδυμένος, τῆς δὲ ἀληθοῦς περιβολῆς ἐστερημένος, καὶ τῆς
 15 αὐτῷ προσηκούσης δόξης γεγυμνωμένος, οὐ λίθοις ἑαυτὸν
 κόπτων, ἀλλὰ ἁμαρτήμασι πολλῶν λίθων χαλεπωτέροις. Τίς
 οὖν τὸν τοιοῦτον δῆσαι δυνήσεται; τίς παῦσαι ἀσχημονοῦντι
 καὶ οἰσιτρούμενόν, καὶ οὐδέποτε ἐν ἑαυτῷ γινόμενον, ἀλλ' ἀεὶ
 παρὰ τὰ μνήματα φοιτῶντι; Τοιαῦτα γὰρ τῶν πορνῶν τὰ
 20 καταγώγια, πολλῆς τῆς δυσωδίας γέμοντα, πολλῆς τῆς ση-
 πεδόνογος.

Τί δὲ ὁ φιλάργυρος; οὐχὶ τοιοῦτος; τίς γὰρ αὐτὸν ἰ-
 σχύσει δῆσαι ποτε; οὐχὶ φόβοι καὶ ἀπειλαὶ καθημεριναὶ
 καὶ παραινέσεις καὶ συμβουλαί; Ἀλλὰ πάντα ταῦτα διακό-
 25 πτει τὰ δεσμά· κἂν ἔλθῃ τις αὐτὸν ἀπαλλάξαι, ὀρκίζει ὥστε μὴ

ζημίας ὑπεβοήθει τὴν διάδοσιν τοῦ θαύματος καὶ τὸ γεγονός κατεκυρίευσεν τὴν σκέψιν των. Καὶ ἀπὸ πολλὰ σημεῖα κατέφθαναν φωναὶ ποὺ διεκήρυτταν τὸ παράδοξον τοῦ θαύματος· ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἐθεραπεύθησαν, ἀπὸ τοὺς χοίρους ποὺ κατεποντίσθησαν, ἀπὸ τοὺς κυρίους τῶν χοίρων, ἀπὸ τοὺς βοσκοὺς τῶν χοίρων.

“Ὅλα αὐτὰ καὶ τώρα θὰ ἤμποροῦσε κανεὶς νὰ τὰ ἰδῆ καὶ νὰ συναντήσῃ πολλοὺς δαιμονισμένους εἰς τὰ νεκροταφεῖα, τῶν ὁποίων τὴν μανίαν τίποτε δὲν ἤμπορεῖ νὰ συγκρατήσῃ, οὔτε ὁ σίδηρος, οὔτε αἱ ἀλυσίδες, οὔτε τὸ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων, οὔτε αἱ συμβουλαί, οὔτε αἱ νουθεσίαι, οὔτε ὁ φόβος, οὔτε ἡ ἀπειλή, οὔτε τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὰ παρόμοια. Καθόσον ὅταν κάποιος εἶναι ἀχαλίνωτος καὶ φέρεται ἀπὸ σφοδρὸν πάθος πρὸς τὸ κάθε τι δὲν διαφέρει ὡς πρὸς τίποτε ἀπὸ τὸν δαιμονισμένον, ἀλλὰ περιφέρεται γυμνός, ὅπως ἐκεῖνος, ἐνδεδυμένος μὲν μὲ ἐνδύματα, ἀλλ’ ὅμως μὴ φέρων τὴν ἀληθῆ ἐνδυμασίαν, διότι εἶναι γυμνός ἀπὸ τὴν δόξαν ποὺ τοῦ ἀρμόζει, καὶ δὲν ξεσχίζει τὸ σῶμά του μὲ τοὺς λίθους, ἀλλὰ μὲ τὰς ἀμαρτίας του ποὺ εἶναι περισσότερον κοπεραὶ ἀπὸ πολλοὺς μαζὶ λίθους. Ποῖος λοιπὸν θὰ ἤμπορέσῃ νὰ δέσῃ τὸν τοιοῦτον ἄνθρωπον; ποῖος θὰ τὸν σταματήσῃ ἀπὸ τὴν ἀσχημοσύνην του αὐτὴν καὶ τὴν παραφροσύνην, ποὺ δὲν εὐρίσκεται ποτὲ εἰς κατάστασιν τέτοιαν ποὺ νὰ ἤμπορῆ νὰ ἐλέγξῃ τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλ’ εὐρίσκεται πάντοτε εἰς τὰ μνήματα; Διότι τέτοια εἶναι τὰ καταγώγια τῶν πορνῶν, ποὺ εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ πολλὴν δυσωδίαν καὶ ἀπὸ πολλὴν σαπίαν.

Τί δὲ θὰ ἔλεγε κανεὶς διὰ τὸν φιλάργυρον; δὲν εἶναι καὶ αὐτὸς τέτοιος; διότι ποῖος θὰ ἤμπορέσῃ ποτὲ νὰ τὸν συγκρατήσῃ; μήπως καθημερινῶς δὲν τοῦ προβάλλονται οἱ φόβοι καὶ αἱ ἀπειλαὶ καὶ αἱ παραινέσεις καὶ αἱ συμβουλαί; Ἄλλ’ ὅλα αὐτὰ τὰ δεσμὰ τὰ σπάζει· καὶ ἂν ἔλθῃ κάποιος νὰ τὸν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν φιλαργυρίαν του, τὸν ὑποχρεώνει μὲ ὄρκον νὰ μὴ τὸν ἐλευθερώσῃ, διότι θεωρεῖ πολὺ πιὸ

ἀπαλλαγῆναι, θάσανον ἡγούμενος εἶναι μεγίστην τὸ μὴ εἶ-
 ναι ἐν τῇ θασάνῳ· οὐ τί γένοιτ' ἂν ἀθλιώτερον; Ἐκεῖνος μὲν
 γὰρ ὁ δαίμων, εἰ καὶ ἀνθρώπων κατεφρόνησεν, ἀλλὰ τῷ
 προσιάγματι εἶξε τοῦ Χριστοῦ καὶ ταχέως ἀπεπήδησε τοῦ
 5 σώματος· οὗτος δὲ οὐδὲ τῷ προσιάγματι εἶκει. Ἴδου γοῦν
 καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἀκούει αὐτοῦ λέγοντος, «Οὐ δύνασθε
 Θεῷ δουλεύειν καὶ μαμωνᾷ», καὶ γέενναν ἀπειλοῦντος καὶ
 τὰς ἀνηκέστους κολάσεις, καὶ οὐ πείθεται· οὐχ ὅτι ἰσχυρό-
 τερός ἐστι τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ὅτι ἄκοντας ἡμᾶς ὁ Χριστὸς οὐ
 10 σωφρονίζει. Διὰ τοῦτο ὡς ἐν ἐρήμοις οἱ τοιοῦτοι διατρι-
 βουσι, καὶ ἐν μέσαις πόλεσιν ὧσι. Τίς γὰρ ἂν ἔλοιτο νοῦν
 ἔχων τοιούτοις συγγίνεσθαι ἀνθρώποις; Μᾶλλον ἂν ἔγωγε
 κατεδεξάμην μετὰ μυρίων δαιμονώντων οἰκεῖν, ἢ μετὰ ἐνὸς
 ταύτην νοσοῦντος τὴν νόσον. Καὶ ὅτι οὐ σφάλλομαι ταῦτα
 15 λέγων, δῆλον ἐξ ὧν ἐκάτεροι πάσχουσιν. Οὗτοι μὲν γὰρ
 τὸν οὐδὲν ἡδίκηκότα ἐχθρὸν ἡγοῦνται καὶ βούλονται καὶ
 δοῦλον λαβεῖν ἐλεύθερον ὄντα καὶ μυρίοις περιβάλλουσι
 κακοῖς· οἱ δὲ δαιμονῶντες οὐδὲν τοιοῦτον ἐργάζονται, ἀλλ'
 ἐν ἑαυτοῖς τὴν νόσον σιτρέφουσι. Καὶ οὗτοι μὲν πολλὰς
 20 οἰκίας ἀναιρέπουσι καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ βλασφημεῖσθαι
 παρασκευάζουσι καὶ λύμη πόλεως καὶ τῆς οἰκουμένης ἀ-
 πάσης εἰσὶν· οἱ δὲ ὑπὸ δαιμόνων ἐνοχλούμενοι, ἐλεεῖσθαι
 μᾶλλον εἰσὶν ἄξιοι δακρῦεσθαι. Καὶ οἱ μὲν ἐν ἀναισθησίᾳ
 τὰ πλείονα πράττουσιν· οἱ δὲ μετὰ λογισμοῦ παραπαίουσιν,

μεγαλύτερον βάσανον τὸ νὰ μὴ εὐρίσκειται κάτω ἀπὸ αὐτὸ τὸ βάσανον τῆς φιλαργυρίας του· τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ πρὸ ἄθλιον ἀπὸ αὐτὸ τὸ γεγονός; Διότι ἐκεῖνος μὲν ὁ δαίμων, μολονότι περιεφρόνησε τοὺς ἀνθρώπους, ἐν τούτοις ὑπεχώρησεν ἐμπρὸς εἰς τὸ πρόσταγμα τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀμέσως ἐξῆλθεν ἀπὸ τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου, αὐτὸς ὅμως οὔτε εἰς τὸ πρόσταγμα τοῦ Κυρίου ὑποχωρεῖ. Ἴδου λοιπὸν καθημερινῶς ἀκούει αὐτὸν ποὺ τοῦ λέγει, «Δὲν ἠμπορεῖτε νὰ ἐργάζεσθε διὰ τὸν Θεὸν καὶ τὸν μαμωνᾶν»²⁶, καὶ ἐνῶ τὸν ἀπειλεῖ μὲ τὴν γέενναν τοῦ πυρὸς καὶ τὰς σκληρὰς τιμωρίας, ἐν τούτοις δὲν ὑπακούει· ὅχι ἐπειδὴ εἶναι ἰσχυρότερος τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς δὲν μᾶς καθιστᾷ σώφρονας χωρὶς τὴν θέλησίν μας. Καὶ ἀκριβῶς δι' αὐτὸ αὐτοῦ τοῦ εἴδους οἱ ἄνθρωποι ζοῦν ὡσὰν μέσα εἰς ἐρήμους, καὶ ἂν ἀκόμη εὐρίσκωνται εἰς τὸ κέντρον τῶν πόλεων. Καὶ βεβαίως ποῖος λογικὸς ἄνθρωπος θὰ ἤθελε νὰ συναναστρέφεται μὲ τοιοῦτου εἴδους ἀνθρώπους; Ἐγὼ τοῦλάχιστον θὰ προτιμοῦσα μᾶλλον νὰ συζῶ μὲ μυρίους δαιμονισμένους ἀνθρώπους παρὰ μὲ ἓνα ποὺ ὑποφέρει ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀσθένειαν. Καὶ τὸ ὅτι δὲν ἀπατῶμαι λέγων αὐτὰ καθίσταται φανερόν ἀπὸ αὐτὰ ποὺ συμβαίνουν εἰς τὸν καθένα. Διότι αὐτοὶ μὲν θεωροῦν ἐχθρόν των αὐτὸν ποὺ δὲν τοὺς ἔβλαψεν εἰς τίποτε, καὶ θέλουν νὰ τὸν κάμουν δοῦλόν των, μολονότι εἶναι ἐλεύθερος, καὶ σκέπτονται μύρια κακὰ ἐναντίον του, οἱ δαιμονισμένοι ὅμως δὲν πράττουν τίποτε τὸ παρόμοιον, ἀλλ' ἀντιθέτως στρέφουν τὸ πάθος των ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ των. Καὶ αὐτοὶ μὲν καταστρέφουν πολλὰς οἰκίας καὶ γίνονται αἰτία νὰ βλασφημηῆται τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ καὶ ἀποτελοῦν καταστροφὴν διὰ τὴν πόλιν καὶ ὅλην γενικῶς τὴν οἰκουμένην, ἐνῶ, ἀντιθέτως, αὐτοὶ ποὺ ἐνοχλοῦνται ἀπὸ τοὺς δαίμονας εἶναι μᾶλλον ἄξιοι ἐλέους καὶ δακρύων. Καὶ οἱ μὲν δαιμονισμένοι πράττουν τὰ περισσότερα ἀσυναίσθητα, οἱ φιλάργυροι ὅμως ἐνεργοῦν παράφρονα μετὰ περισκέψεως, συμπεριφέρονται κατὰ τρόπον μανιώδη εἰς τὸ κέντρον

ἐν μέσαις πόλεσι βακχεύομενοι καὶ καινήν τινα μαινόμε-
 νοι μανίαν. Τί γὰρ τοιοῦτον ἐργάζονται οἱ δαιμονῶντες ἄ-
 παντες, οἷον Ἰούδας εἰτόλμησε, τὴν ἐσχάτην παρανομίαν ἐπι-
 δεξάμενος; Καὶ πάντες δὲ οἱ ἐκεῖνον ζηλοῦντες, καθάπερ
 5 θηρία χαλεπὰ καὶ γαλεάγρας φυγότια, τὰς πόλεις θορυ-
 βοῦσιν, οὐδενὸς κατέχοντος. Περίκειται μὲν γὰρ καὶ τού-
 τοις δεσμὰ πανταχόθεν· οἷον, ὁ τῶν δικασιῶν φόβος, ἢ τῶν
 νόμων ἀπειλή, ἢ παρὰ τῶν πολλῶν κατὰγνωσις καὶ ἕτερα
 πλείονα τούτων· ἀλλ' ὅμως καὶ ταῦτα διαρρηγνύντες πάντα
 10 ἄνω καὶ κάτω ποιοῦσι. Καὶ εἴ τις αὐτὰ τέλεον αὐτῶν ἀφεί-
 λε, τότε ἂν ἔγνω σαφῶς τὸν ἐν αὐτοῖς δαίμονα πολὺ τοῦ
 νῦν ἐξελθόντος ἀγριώτερον ὄντα καὶ μανικώτερον.

5. Ἄλλ' ἐπειδὴ τοῦτο οὐκ ἔστι, τῷ λόγῳ τέως αὐτὸ ὑπο-
 θώμεθα, καὶ πάσας αὐτοῦ περιέλωμεν τὰς ἀλύσεις· καὶ τότε
 15 αὐτοῦ σαφῶς εἰσόμεθα τὴν λαμπρὰν μανίαν. Ἄλλὰ μὴ δεί-
 σητε τὸ θηρίον, ὅταν αὐτὸ ἐκκαλύψωμεν ἐν γὰρ τῷ λόγῳ
 ἢ σκηνή, καὶ ἐν ἀληθείᾳ τὸ πρᾶγμα. Ἔστιν τοίνυν τις ἄν-
 θρωπος πῦρ ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἀφιεῖς, μέλας, ἐξ ἑκατέ-
 ρων τῶν ὤμων δράκοντιαν ἀντὶ χειρῶν ἔχων ἐξηρημέ-
 20 νους· ὅσοι δὲ αὐτῷ καὶ σιόμα, ἀντὶ μὲν ὀδόντων ξίφη ὀ-
 ξέα ἔχον ἐμπεπηγῶτα, ἀντὶ δὲ γλώσσης ἰοῦ καὶ δηλητηρίου
 φαρμάκου πηγὴν ἀναβλύζουσαν· γαστήρ δέ, καμίνου πάσης
 δαπανητικωτέρα, τὰ ἐμβαλλόμενα ἀναλίσκουσα ἅπαντα· καὶ
 πόδες ὑπόπιτροί τινες καὶ φλογὸς ἀπάσης σφοδρότεροι· καὶ
 25 τὸ πρόσωπον δὲ αὐτῷ ἀπὸ κυνὸς καὶ λύκου κατεσκευασμένον

τῶν πόλεων καὶ καταλαμβάνονται ἀπὸ κάποιαν πρωτάκουστον μορφήν μανίας. Διότι τί τὸ παρόμοιον πράττουν ὅλοι μαζὶ οἱ δαιμονισμένοι μὲ αὐτὸ πού ἐτόλμησε νὰ πράξῃ ὁ Ἰούδας, ὁ ὁποῖος διέπραξε τὴν χειρίστην παρανομίαν; Καὶ ὅλοι δὲ πού εἶναι μιμηταὶ ἐκείνου, ὅπως ἀκριβῶς τὰ φοβερὰ θηρία πού ἐξέφυγαν ἀπὸ τὰς παγίδας των, διαταράσσουν τὰς πόλεις χωρὶς νὰ ἤμπορῇ κανεὶς νὰ τοὺς συγκρατήσῃ. Καὶ βεβαίως περιβάλλονται μὲν καὶ αὐτοὶ ἀπὸ παντοῦ μὲ δεσμά, ὅπως λόγῳ χάριν ὁ φόβος τῶν δικαστῶν, ἢ ἀπειλὴ τῶν νόμων, ἢ περιφρόνησις ἐκ μέρους τῶν περισσοτέρων ἀνθρώπων καὶ ἄλλα πολὺ περισσότερα ἀπὸ αὐτά, ἀλλ' ὅμως σπάζουν καὶ αὐτὰ τὰ δεσμά καὶ ὅλα τὰ κάνουν ἄνω κάτω. Καὶ ἐὰν κάποιος ἀφαιροῦσεν ἀπὸ αὐτοὺς ὅλα αὐτὰ τὰ δεσμά, τότε θὰ ἤμποροῦσε νὰ ἰδῇ κανεὶς καθαρὰ τὸν δαίμονα πού εὐρίσκεται ἐντὸς αὐτῶν νὰ εἶναι πολὺ περισσότερο ἄγριος καὶ μανιώδης ἀπὸ αὐτὸν πού ἐξῆλθεν ἀπὸ τοὺς δαιμονισμένους.

5. Ἄλλ' ἐπειδὴ αὐτὸ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συμβῇ, κατὰ πρῶτον ἄς τὸ ἐκλάβωμεν αὐτὸ ὑποθετικὰ καὶ ἄς ἀφαιρέσωμεν ἀπὸ αὐτὸν ὅλα τὰ δεσμά καὶ τότε θὰ γνωρίσωμεν καθαρὰ τὴν ὀρμητικὴν μανίαν τοῦ φιλαργύρου. Ἄλλὰ μὴ φοβηθῆτε τὸ θηρίον ὅταν θὰ τὸ ἀποκαλύψωμεν, διότι ἡ σκηνὴ εἶναι καθ' ὑπόθεσιν καὶ δὲν εἶναι ἀληθινὸν τὸ πρᾶγμα. Ἄς ὑποθέσωμεν λοιπὸν ὅτι ὑπάρχει κάποιος ἄνθρωπος πού ἐκπέμπει φωτιὰν ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς του, πού εἶναι μαῦρος καὶ ἔχει εἰς τὸν κάθε ὦμον του ἀντὶ χειρῶν δράκοντας· ἔστω δὲ ὅτι ἔχει καὶ στόμα πού φέρει ἀντὶ ὀδόντων καρφωμένα ξίφη, ἀντὶ δὲ γλώσσης πηγὴν πού ἀναβλύζει δηλητήριον καὶ φαρμάκι. Ἡ δὲ κοιλία του, πού κατατρῶγει περισσότερο ἀπὸ κάθε κάμινον, καταστρέφει ὅλα γενικῶς ἐκεῖνα πού τῆς ρίπτουν. Καὶ ὠρισμένα πόδια του φέρουν πτερὰ καὶ κινουῦνται μὲ μεγαλυτέραν ταχύτητα ἀπὸ τὴν φωτιάν. Καὶ ἔστω ὅτι τὸ πρόσωπον αὐτοῦ εἶναι κατασκευασμένον ἀπὸ σκύλον καὶ λύκον, καὶ ἡ ὄμιλία του δὲν εἶναι

ἔσιω· καὶ φθεγγέσθω μηδὲν ἀνθρώπινον, ἀλλ' ἀπηχῆς τι καὶ ἀηδὲς καὶ φοβερόν· ἐχέτω δὲ καὶ ἐν χερσὶ φλόγα. Τάχα φοβερὰ δοκεῖ εἶναι ὑμῖν τὰ εἰρημένα· ἀλλ' οὐδέπω κατ' ἀξίαν αὐτὸν ἐσχηματίσαμεν· μετὰ γὰρ τούτων καὶ ἕ-
 5 τερα δεῖ προσθεῖναι. Καὶ γὰρ τοὺς ἀπαντιῶντας σφαιτίω, κατεσθιέτω, τῶν σαρκῶν αὐτῶν ἀπιέσθω.

Ἄλλὰ καὶ τούτου πολλῶ χαλεπώτερος ὁ φιλάργυρος, πᾶσιν ἐπιὼν ὡσπερ ἄδης, πάντας καταπίνων, κοινὸς πολέ-
 10 μιος περιερχόμενος τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους. Καὶ γὰρ βούλεται μηδένα ἄνθρωπον εἶναι, ἵνα τὰ πάντα κατέχη. Καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἴσταιται, ἀλλ' ὅταν πάντας ἀπολέσῃ τῆ ἐπιθυμίᾳ, καὶ τῆς γῆς τὴν οὐσίαν ἀφανίσει ἐπιθυμεῖ, καὶ χρυσὸν αὐτὴν οὖσαν ἰδεῖν· οὐ τὴν γῆν δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ὄρη καὶ νάπας καὶ πηγὰς καὶ πάντα ἀπλῶς τὰ φαινόμενα.
 15 Καὶ ἵνα μάθητε ὅτι οὐδέπω τὴν μαρτίαν παρεστήσαμεν τὴν ἐκείνου, μηδεὶς ἔσιω ὁ ἐγκαλῶν καὶ δεδιτόμενος, ἀλλ' ἄνελε τὸν ἐκ τῶν νόμων φόβον τῷ λόγῳ τέως, καὶ ὄψει αὐτὸν ξίφος ἀρπάσαντα καὶ πάντας διαχρώμενον καὶ οὐδενὸς φειδόμενον, οὐ φίλου, οὐ συγγενοῦς, οὐκ ἀδελφοῦ, οὐκ αὐ-
 20 τοῦ τοῦ γεγεννηκότιος. Μᾶλλον δὲ οὐδὲ ὑποθέσεως ἐνταῦθα χρεία· ἀλλ' ἐρώμεθα αὐτόν, εἰ μὴ τοιαύτης πλάττει κατ' ἑαυτὸν ἀεὶ φαντασίας, καὶ πάντας ἔπεισιν ἀναιρῶν τῷ λογισμῷ, καὶ φίλους καὶ συγγενεῖς καὶ αὐτοὺς τοὺς γεγεννηκότιος. Μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἐρωτήσεως χρεία· καὶ γὰρ πάντες
 25 ἴσασιν ὡς οἱ τούτῳ κατεχόμενοι τῷ νοσήματι, καὶ γῆρας βαρύνονται πατρὸς, τό τε γλυκὸν καὶ πᾶσιν ἐπέραστον, το

ἀνθρωπίνῃ, ἀλλ' ὁμοιάζει μὲ κάποιον ἦχον ποῦ προκαλεῖ καὶ ἀηδίαν καὶ εἶναι φοβερός· ἄς ὑποθέσωμεν δὲ ὅτι εἰς τὰ χέρια του κρατεῖ φλόγαν. Ἴσως νὰ σᾶς φαίνωνται φοβερά τὰ ὅσα ἐλέχθησαν· ἀλλ' ὅμως δὲν τὸν περιεγράψαμεν ἀκόμη κατὰ τρόπον ἀντάξιον, διότι μαζὶ μὲ αὐτὰ πρέπει νὰ προσθέσωμεν καὶ ἄλλα. Καὶ ἄς ὑποθέσωμεν λοιπὸν ὅτι σφάζει αὐτοὺς ποῦ συναντᾷ καὶ τοὺς τρώγει καὶ κατακαίει τὰς σάρκας αὐτῶν. Ἄλλ' ὅμως ὁ φιλάργυρος εἶναι πολὺ πιὸ φοβερός ἀπὸ αὐτόν, διότι εἰσβάλλει ἐναντίον ὄλων ὅπως ἀκριβῶς ὁ Ἄδης καὶ ὄλους τοὺς καταπίνει, καὶ περιφέρεται ὡσὰν κοινὸς ἐχθρὸς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Καθόσον ἐπιθυμεῖ νὰ μὴ ὑπάρχη κανένας ἄνθρωπος, ὥστε νὰ ἐξουσιάζῃ τὰ πάντα. Καὶ οὔτε ἐδῶ σταματᾷ, ἀλλ' ἀφοῦ τοὺς καταστρέψῃ ὄλους, συμφώνως πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν του, ἐπιθυμεῖ νὰ ἀλλάξῃ καὶ τὴν οὐσίαν τοῦ χῶματος καὶ νὰ τὸ ἰδῆ νὰ γίνε-ται χρυσός· καὶ ὄχι μόνον τὸ χῶμα, ἀλλὰ καὶ τὰ βουνὰ καὶ τὰ φαράγγια καὶ τὰς πηγὰς καὶ γενικῶς ὅλα τὰ ὑποπίπτον-τα εἰς τὴν ἀντίληψίν του. Καὶ διὰ νὰ πληροφορηθῆτε ὅτι δὲν περιεγράψαμεν ἀκόμη τὴν μανίαν του, ἄς ὑποθέσωμεν ὅτι δὲν ὑπάρχει κανένας κατήγορός του καὶ κανένας ποῦ νὰ τὸν ἐκφοβίζῃ, καὶ ἀφαίρεσε τὸν φόβον ἀπὸ τοὺς νόμους ὅσον χρόνον θὰ συζητοῦμεν, καὶ θὰ ἰδῆς αὐτόν νὰ ἀρπάξῃ ξίφος καὶ ὄλους νὰ τοὺς φονεύῃ καὶ νὰ μὴ λυπῆται κανένα, οὔτε φίλον, οὔτε συγγενῆ, οὔτε ἀδελφόν, οὔτε αὐ-τὸν τὸν ἴδιον τὸν πατέρα του. Μᾶλλον δὲ ἐδῶ οὔτε κἂν χρειάζεται νὰ ὑποθέσωμεν, ἀλλ' ἄς τὸν ἐρωτήσωμεν, ἐὰν δὲν πλάθῃ μόνος του συνεχῶς φαντασίας αὐτοῦ τοῦ εἶδους καὶ δὲν ἐπιτίθεται νοερῶς διὰ νὰ τοὺς φονεύσῃ ὄλους, καὶ τοὺς φίλους καὶ τοὺς συγγενεῖς καὶ αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς γονεῖς του. Μᾶλλον ὅμως οὔτε ἐρώτησις χρειάζεται, καθόσον ὅλοι γνωρίζουν, ὅτι, αὐτοὶ ποῦ εἶναι κατακυριευμένοι ἀπὸ αὐτὸ τὸ πάθος, θεωροῦν ὡς βάρος καὶ τὰ γηρατειὰ τοῦ πατρός των, καὶ αὐτὸ ποῦ εἶναι γλυκὺ καὶ ἀπὸ ὄλους περιπόθητον, τὸ νὰ ἔχουν δηλαδὴ παιδιά, τὸ θεωροῦν ὡς βαρὺ καὶ δυσ-

παῖδας ἔχειν, βαρὺ καὶ ἐπαχθὲς εἶναι νομίζουσι. Πολλοὶ γοῦν καὶ ἀτοκίαν διὰ τοῦτο ὠνήσαντο, καὶ τὴν φύσιν ἐπήρωσαν, οὐκ ἀνελόντες τεχθέντας τοὺς παῖδας, ἀλλὰ μηδὲ φῦναι τὴν ἀρχὴν συγχωρήσαντες.

- 5 Μὴ τοίνυν θαυμάσητε, εἰ τὸν φιλάργυρον οὕτως ἐσοχηματίσαμεν (καὶ γὰρ πολὺ χείρων ἐστὶ τῶν εἰρημένων), ἀλλὰ σκοπήσωμεν πῶς τοῦ δαίμονος αὐτὸν ἀπαλλάξομεν. Πῶς οὖν ἀπαλλάξομεν; Εἰ μάθοι σαφῶς, ὅτι ἡ φιλαργυρία πρὸς αὐτὸ τοῦτο μάλιστα αὐτῷ ἐναντιοῦται, πρὸς τὸ πο-
- 10 ρίζειν χρήματα· οἱ γὰρ τὰ μικρὰ κερδαίνειν βουλόμενοι, μεγάλας ὑπομένουσι ζημίας· ὅθεν δὴ καὶ παροιμία εἰς αὐτὸ τοῦτο ἐξενήνεκται. Πολλοὶ γοῦν πολλάκις ἐπὶ μεγάλοις δα-νεῖσαι βουλόμενοι τόκοις, τῇ προσδοκίᾳ τοῦ κέρδους οὐκ ἐξετάσαντες τοὺς λαμβάνοντας, μετὰ τοῦ τόκου καὶ τοῦ κεφα-
- 15 λαίου παντὸς ἐξέπεσον. Πάλιν εἰς κινδύνους περιπεσόντες ἕτεροι καὶ μὴ βουληθέντες ὀλίγα προέσθαι καὶ τὴν ψυχὴν μετὰ τῆς οὐσίας ἀπώλεσαν. Παρὸν πάλιν, ἢ ἀξιώματα κερδαλέα, ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον ὠνήσασθαι, μικρολογησάμενοι τὸ πᾶν ἀπώλεσαν. Ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἴσασι σπεῖρουν, ἀλλ' ἀεὶ
- 20 θερίζουν μεμελετήκασι, καὶ τοῦ ἀμητοῦ συνεχῶς ἐκπίπτουσιν. Οὐδεὶς γὰρ ἀεὶ θερίζουν δύναται, ὥσπερ οὐδὲ ἀεὶ κερδαίνειν. Ἐπεὶ οὖν οὐ βούλονται δαπανᾶν, οὐδὲ κερδαίνειν ἴσασιν. Ἀλλὰ κἂν γυναῖκα δέη λαβεῖν, πάλιν τὸ αὐτὸ τοῦτο ὑπομένουσιν· ἢ γὰρ ἐξηπαιτήθησαν ἄπορον ἀντ' εὐπόρου λα-
- 25 θόντες· ἢ καὶ πλουσίαν εἰσαγαγόντες, καὶ μυρίων γέμουσαν ἐλατωμάτων, πλείονα πάλιν τὴν ζημίαν ὑπέμειναν. Οὐ

βάστακτον φορτίον. Πολλοὶ λοιπὸν ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἐπρότιμησαν τὴν ἀτεκνίαν καὶ κατέστησαν ἀνίκανον τὴν φύσιν των, ὅχι μὲ τὸ νὰ φονεύσουν τὰ παιδιὰ ποὺ ἐγεννήθησαν, ἀλλὰ μὲ τὸ νὰ μὴ ἐπιτρέψουν νὰ ἔλθουν οὔτε κὰν εἰς τὴν ζωὴν.

Μὴ ἀπορῆτε λοιπὸν ἐὰν τὸν φιλάργυρον τὸν παρεστήσαμεν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον (καθόσον εἶναι πολὺ πῶς χειρότερος ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἐλέχθησαν), ἀλλὰ ἄς σκεφθῶμεν πῶς θὰ τὸν ἐλευθερώσωμεν ἀπὸ τὸν δαίμονα. Πῶς λοιπὸν θὰ τὸν ἐλευθερώσωμεν; Ἐὰν ἤθελε πληροφορηθῆ σαφῶς ὅτι ἡ φιλαργυρία εἰς αὐτὸν εἶναι πρὸ πάντων ὡς πρὸς τοῦτο ἀντίθετος, εἰς τὸ νὰ τοῦ προσφέρῃ χρήματα. Διότι αὐτοὶ ποὺ ἐπιθυμοῦν τὰ μικρὰ θέατρα, ὑφίστανται μεγάλας ζημίας. Ἐξ αἰτίας αὐτοῦ βεβαίως καὶ κατέστη παροιμία ἀνάλογος μὲ αὐτὴν τὴν τάσιν. Πολλοὶ βεβαίως πολλάκις ποὺ ἠθέλησαν νὰ δανείσουν χρήματα μὲ μεγάλους τόκους, ἐπειδὴ ἐξ αἰτίας τοῦ ἀναμενομένου κέρδους δὲν ἐξήτασαν αὐτοὺς εἰς τοὺς ὁποίους τὰ ἐδάνεισαν, μαζὶ μὲ τὸν τόκον ἔχασαν καὶ ὀλόκληρον τὸ κεφάλαιον. Ἄλλοι πάλιν ποὺ περιέπεσαν εἰς κινδύνους καὶ δὲν ἠθέλησαν ὀλίγα νὰ ἐξοδεύσουν, ἔχασαν μαζὶ μὲ τὴν περιουσίαν των καὶ τὴν ζωὴν των. Ἐχοντες πάλιν προσωρινῶς ἀξιώματα ἐπικερδῆ ἢ κάτι ἄλλο παρόμοιον ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἠμποροῦσαν νὰ ὠφεληθοῦν, ἐπειδὴ ἐπιλολόγησαν αὐτὰ ἔχασαν τὰ πάντα. Ἐπειδὴ βεβαίως δὲν γνωρίζουν νὰ σπεύρουν, ἀλλ' ἔχουν φροντίσει πάντοτε νὰ θερίζουν, χάνουν συνεχῶς καὶ τὴν συγκομιδὴν. Διότι κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ συνεχῶς νὰ θερίζῃ, ὅπως ἀκριβῶς οὔτε ἠμπορεῖ πάντοτε νὰ κερδίζῃ. Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν θέλουν νὰ ἐξοδεύουν, δὲν γνωρίζουν οὔτε καὶ νὰ κερδίζουν. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη χρειάζεται νὰ λάβουν γυναῖκα, πάλιν αὐτὸ τὸ ἴδιο παθαίνουν· ἢ δηλαδὴ, ἐξηπατήθησαν λαβόντες πτωχὴν γυναῖκα ἀντὶ πλουσίας ἢ λαβόντες πλουσίαν μὲν ἀλλὰ γεμάτην ἀπὸ πλῆθος ἐλαττωμάτων, ὑπέστησαν πάλιν πολλὴν μεγάλην ζημίαν. Καθόσον δὲν εἶναι ἡ περιουσία ἐκείνη ποῦ ἐπιφέρει τὸν πλοῦτον ἀλλ' ἡ

γὰρ ἡ περιουσία, ἀλλ' ἡ ἀρετὴ τὸν πλοῦτιον ἐργάζεται. Τί γὰρ ὄφελος τοῦ πλούτου, ὅταν δαπανηρὰ ἦ καὶ ἄσωτος καὶ πάντα ἀνέμου σφοδρότερον ἐκφορῇ; τί δέ, ἂν ἀσελγῆς καὶ μυρίους ἐρασιὰς ἐφέλκηται; τί δέ, ἂν μέθυσος; οὐ πάντων δὲ πενέστερον ταχέως τὸν ἄνδρα ἐργάσεται; Οὐ γαμοῦσι δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ὠνοῦνται ἐπισφαλῶς, ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας τῆς πολλῆς οὐ τὰ σπουδαῖα τῶν ἀνδραπόδων, ἀλλὰ τὰ εὖωνα περιεργαζόμενοι.

Ταῦτ' οὖν ἅπαντα ἀναλογισάμενοι (τῶν γὰρ περὶ τῆς
 10 γέννησης καὶ τῆς βασιλείας οὐδέπω λόγων ἀκούειν δύνα-
 σθε), καὶ τὰς ζημίας ἐννοήσαντες, ἅς ὑπεμείνατε πολλάκις
 ἀπὸ τῆς φιλοχρηματίας καὶ ἐν δανείσμασι καὶ ἐν ὠνίοις
 καὶ ἐν γάμοις καὶ ἐν προσιασίαις καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ἄπι-
 σιν, ἀπόστητε τοῦ χρημάτων ἐρᾶν. Οὕτω γὰρ δυνήσεσθε
 15 καὶ τὸν παρόντα βίον μετὰ ἀσφαλείας ζῆν καὶ μικρὸν ἐπι-
 δόντες καὶ τῶν περὶ φιλοσοφίας ἀκοῦσαι λόγων καὶ δια-
 βλέψαντες εἰς αὐτὸν τῆς δικαιοσύνης ἰδεῖν τὸν ἥλιον καὶ
 τῶν ἐπηγγελμένων παρ' αὐτοῦ ἀγαθῶν ἐπιτυχεῖν ὧν γέ-
 νοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ
 20 Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος
 εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ἀρετή. Διότι ποῖον εἶναι τὸ ὄφελος ἐκ τοῦ πλούτου, ὅταν εἶναι πολυδάπανος ἢ γυναῖκα καὶ σπάταλος καὶ ὅλα τὰ διασκορπίζει πολὺ πρὸ γρήγορα καὶ ἀπὸ τὸν ἄνεμον; ποῖο δὲ τὸ κέρδος ἐὰν εἶναι αἰσχρὰ καὶ προσελκύη πλῆθος ἀπὸ ἐραστίας; ποῖο δὲ ἐὰν εἶναι μέθυσος; δὲν θὰ κάμη τὸν ἄνδρα τῆς εἰς ἐλάχιστον χρόνον πρὸ πτωχὸν ἀπὸ ὅλους; "Οχι μόνον δὲ κάμνουν ἐπικίνδυνον γάμον ἀλλὰ καὶ κάμνουν τὰς ἀγοράς των κατὰ τρόπον ἐπικίνδυνον αὐτοὶ πού ἀγοράζουν, παρασυρόμενοι ἀπὸ τὴν μεγάλην ἀγάπην των πρὸς τὰ χρήματα, ὅχι τοὺς σπουδαίους δούλους, ἀλλὰ τοὺς φθηνούς.

"Ολα αὐτὰ λοιπὸν ἀφοῦ τὰ βάλετε καλὰ εἰς τὸ μυαλό σας (διότι δὲν ἤμπορεῖτε ἀκόμη νὰ ἀκούετε τοὺς λόγους περὶ τῆς γεέννης τοῦ πυρὸς καὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν) καὶ ἀφοῦ κατανοήσετε καλῶς τὰς ζημίας πού ὑπέστητε πολλάκις ἐξ αἰτίας τῆς φιλοχρηματίας καὶ κατὰ τὸν δανεισμὸν χρημάτων, καὶ κατὰ τὰς ἀγοράς πραγμάτων, καὶ κατὰ τοὺς γάμους καὶ κατὰ τὰς περιπτώσεις ἐκείνας πού ἤσασθε προϊστάμενοι ὡς καὶ καθ' ὅλας γενικῶς τὰς περιπτώσεις, ἀποφύγατε τὴν ἀγάπην πρὸς τὰ χρήματα. Διότι ἔτσι θὰ ἤμπορέσετε καὶ τὴν παροῦσαν ζωὴν νὰ διέλθητε μὲ ἀσφάλειαν, καὶ ἀφοῦ ἐπιδοθῆτε ὀλίγον εἰς τὸ νὰ ἀκούσετε καὶ τοὺς περὶ φιλοσοφίας λόγους καὶ κοιτάξετε προσεκτικῶς ὥστε νὰ ἰδῆτε αὐτὸν τὸν ἴδιον τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης θὰ ἐπιτύχετε ν' ἀπολαύσετε καὶ τὰ ἀγαθὰ πού ὑπόσχεται αὐτός, τὰ ὁποῖα εἶθε νὰ συμβῆ ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΚΘ΄

Ματθ. 9, 1 - 8

«Καὶ ἐμβὰς εἰς τὸ πλοῖον διεπέρασε, καὶ ἦλθεν εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν. Καὶ ἰδοὺ προσήνεγκαν αὐτῷ παραλυτικὸν ἐπὶ κλίνης θεβλημένον. Καὶ ἰδὼν ὁ Ἰησοῦς τὴν πίστιν αὐτῶν, εἶπε τῷ παραλυτικῷ· θάρσει, τέκνον, ἀφέωνταί σου αἱ ἁμαρτίαι».

1. Ἰδίαν αὐτοῦ πόλιν ἐνιαυθὰ τὴν Καπερναοῦμ λέγει. Ἡ μὲν γὰρ ἦνεγκεν αὐτόν, ἡ Βηθλεέμ· ἡ δὲ ἔθρεψεν, ἡ Ναζαρέτ· ἡ δὲ εἶχεν οἰκοῦντα διηνεκῶς, ἡ Καπερναοῦμ.

Ἄλλοι μὲντοι παραλυτικὸς ἕτερος οὗτός ἐστι παρὰ τὸν ἐν τῷ Ἰωάννῃ κείμενον. Ὁ μὲν γὰρ ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ κατέκειτο, οὗτος δὲ ἐν τῇ Καπερναοῦμ· καὶ ὁ μὲν τριακοντακιῶ εἶχεν ἔτη, περὶ τούτου δὲ οὐδὲν τοιοῦτον εἴρηται· καὶ ὁ μὲν ἐν ἐρημίᾳ τῶν προσιτησομένων ἦν, οὗτος δὲ εἶχε τοὺς ἐπιμελουμένους, οἳ καὶ βασιάζοντες αὐτὸν ἔφερον. Καὶ τούτῳ μὲν φησι, «Τέκνον, ἀφέωνταί σου αἱ ἁμαρτίαι», ἐκείνῳ δὲ φησι, «Θέλεις ὑγιῆς γενέσθαι;». Καὶ τὸν μὲν ἐν Σαββάτῳ ἐθεράπευσε, τοῦτον δὲ οὐκ ἐν Σαββάτῳ· ἡ γὰρ ἂν ἐνεκά-
29 λεσαν καὶ τοῦτο Ἰουδαῖοι· καὶ ἐπὶ τούτου μὲν εἰσέγησαν, ἐπ' ἐκείνου δὲ ἐπέκειντο διώκοντες. Ταῦτα δὲ μοι οὐχ ἀπλῶς εἴρηται, ἀλλ' ἵνα μή τις διαφωνίαν εἶναι νομίση, ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ὑποπιεύσας παραλυτικόν.

1. Πρὸβλ. Ἰω. 5, 5 ἔ.

2. Ἰω. 5, 6.

ΟΜΙΛΙΑ ΚΘ΄

Ματθ. 9, 1 - 8

«Καὶ ἀφοῦ ἐμβῆκεν εἰς τὸ πλοῖον, ἐπέρασε διὰ μέσου τῆς λίμνης εἰς τὸ ἀπέναντι μέρος καὶ ἦλθεν εἰς τὴν ἰδικὴν τοῦ πόλιν (τὴν Καπερναοῦμ). Καὶ ἰδοὺ ἔφεραν πρὸς αὐτὸν ἓνα παραλυτικὸν ἐπάνω εἰς τὸ κρεβάτι. Καὶ ὁ Ἰησοῦς, ὅταν εἶδε τὴν πίστιν των, εἶπεν εἰς τὸν παραλυτικόν· Ἔχε θάρρος, παιδί μου, σοῦ ἔχουν συγχωρηθῆ αἱ ἁμαρτίαι σου».

1. Ἰδικὴν τοῦ πόλιν ἐδῶ ὀνομάζει τὴν Καπερναοῦμ. Διότι εἰς μὲν τὴν Βηθλεὲμ ἐγεννήθη, εἰς τὴν Ναζαρέτ δὲ ἐμεγάλωσε καὶ εἰς τὴν Καπερναοῦμ διέμενε συνεχῶς.

Αὐτὸς λοιπὸν ὁ παραλυτικὸς εἶναι διάφορος ἀπὸ ἐκεῖνον ποῦ ἀναφέρει ὁ Ἰωάννης ὅτι ἦτο κατάκοιτος¹. Διότι ὁ μὲν ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου εὐρίσκετο κατάκοιτος πλησίον τῆς κολυμβήθρας, ἐνῶ αὐτὸς εὐρίσκεται εἰς τὴν Καπερναοῦμ. Καὶ ὁ μὲν παραλυτικὸς τοῦ Ἰωάννου ἦτο κατάκοιτος ἐπὶ τριάκοντα ὀκτὼ ἔτη, ἐνῶ περὶ αὐτοῦ δὲν ἔχει λεχθῆ τίποτε τὸ παρόμοιον· καὶ ὁ μὲν πρῶτος ἦτο ἐγκαταλειμμένος ἀπὸ τοὺς προστάτας του, αὐτὸς ὅμως εἶχεν αὐτοὺς ποῦ τὸν ἐφρόντιζαν, οἱ ὁποῖοι καὶ τὸν ἔφεραν ἔχοντες αὐτὸν ἐπάνω εἰς τὸ κρεβάτι του. Καὶ εἰς αὐτὸν μὲν λέγει, «Παιδί μου, ἔχουν συγχωρηθῆ αἱ ἁμαρτίαι σου», ἐνῶ εἰς ἐκεῖνον τοῦ Ἰωάννου λέγει· «Θέλεις νὰ γίνῃς ὑγιής;»². Καὶ ἐκεῖνον μὲν τὸν ἐθεράπευσε κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου, αὐτὸν ὅμως ὄχι κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου· διότι, βεβαίως, θὰ ἤμποροῦσαν νὰ τὸν κατηγορήσουν οἱ Ἰουδαῖοι (ποῦ τὸν ἐθεράπευσεν ἐν ἡμέρᾳ ἀργίας). Καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν μὲν τῆς θεραπείας αὐτοῦ ἐσιώπησαν, ἐνῶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς θεραπείας ἐκείνου τοῦ εἶχον ἐπιτεθῆ καὶ τὸν κατεδίωξαν. Αὐτὰ δέ, κατὰ τὴν γνώμην μου, δὲ ἐλέχθησαν τυχαίως, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ νομίση κανεὶς ὅτι ὑπάρχει διαφωνία μεταξὺ τῶν δύο εὐαγγελιστῶν θεωρῶν ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν παραλυτικόν.

Σὺ δέ μοι σκόπει τὸ ἄνυφον καὶ τὸ ἐπεικὲς τοῦ Δε-
σπότου. Καὶ γὰρ καὶ πρὸ τούτου τοὺς ὄχλους διεκρούσατο
καὶ ὑπὸ τῶν ἐν Γαδάροις δὲ ἐκβληθεὶς, οὐκ ἀντίτεινεν, ἀλλ'
ἀνεχώρησε μὲν, οὐ μὴν μακρὰν. Καὶ πάλιν εἰς τὸ πλοῖον
5 ἐμβὰς διέβαινε, δυνάμενος καὶ πεζῇ διαβαίνειν. Οὐ γὰρ
ἀεὶ παραδοξοποιεῖν ἐβούλειο, ὥστε μὴ τῷ τῆς οἰκονομίας
λυμήνασθαι λόγῳ.

Ὁ μὲν οὖν Μαιθαῖός φησιν, ὅτι προσέφερον αὐτόν
οἱ δὲ ἄλλοι, ὅτι καὶ τὴν σιέγην διατεμόντες, καθῆκαν αὐ-
10 τόν. Καὶ προὔθηκαν τῷ Χριστῷ τὸν κάμνοντα, λέγοντες
μὲν οὐδέν, αὐτῷ δὲ τὸ πᾶν ἐπιτρέποντες. Ἐν ἀρχῇ μὲν γὰρ
καὶ αὐτὸς περιῆγε, καὶ οὐ ισοαύτην παρὰ τῶν προσιόντων
ἦτει τὴν πίστιν· ἐνταῦθα δὲ καὶ προσήεσαν, καὶ πίστιν ἀπη-
τιοῦντο. «Ἰδὼν» γάρ, φησί, «τὴν πίστιν αὐτῶν», ιουτέσι,
15 τῶν χαλασάντων. Οὐ γὰρ πανταχοῦ παρὰ τῶν καμνόντων
μόνον ζητεῖ τὴν πίστιν· οἶον, ὅταν παραπαίωσιν, ἢ ἐτέρως
ὑπὸ τοῦ νοσήματος ὧσιν ἐξεσιτηκότις. Μᾶλλον δὲ ἐνταῦθα
καὶ τοῦ κάμνοντος ἦν ἡ πίστις· οὐ γὰρ ἂν ἠνέσχετο χαλα-
σθῆναι μὴ πιστεύων.

20 Ἐπὶ οὖν ισοαύτην ἐπεδείξαντο πίστιν, ἐπιδείκνυται
καὶ αὐτὸς τὴν αὐτοῦ δύναμιν, μετ' ἐξουσίας ἀπάσης λύων
τὰ ἁμαρτήματα, καὶ δεικνὺς διὰ πάντων, ὅτι ὁμοτιμὸς ἐστι
τῷ γεγεννηκότι. Σκόπει δέ· ἄνωθεν ἔδειξε διὰ τῆς διδα-

Σὺ ὅμως, παρακαλῶ, πρῶσεξε τὴν ταπεινοφροσύνην καὶ τὴν ἐπεικείαν τοῦ Κυρίου. Καθόσον καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτὸ τὸ θαῦμα ἀπέφυγε τὸ πλῆθος, καὶ ὅταν ἐξεδιώχθη δὲ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῶν Γαδάρων δὲν ἀντεστάθη, ἀλλ' ἀνεχώρησε μὲν, ὄχι ὅμως μακρῶς. Καὶ ἀφοῦ πάλιν ἐμβῆκεν εἰς τὸ πλοῖον ἐπροχώρει διὰ τὴν ἀπέναντι ὄχθην, ἐνῶ ἤμποροῦσε καὶ πεζὸς νὰ μεταβῆ ἐκεῖ κατὰ μῆκος τῆς παραλίας. Διότι δὲν ἤθελε πάντοτε νὰ ἐπιτελῆ θαύματα, ὥστε νὰ μὴ ζημιώσῃ τὸ ὅλον ἔργον τῆς θείας οἰκονομίας.

Ὁ μὲν λοιπὸν Ματθαῖος λέγει, ὅτι ἀπλῶς τὸν ἔφεραν τὸν παραλυτικόν, οἱ δὲ ἄλλοι εὐαγγελισταὶ προσθέτουν ὅτι τὸν ἐκατέβασαν ἀφοῦ ἤνοιξαν ὀπὴν εἰς τὴν στέγην⁸. Καὶ ὅτι ἐτοποθέτησαν τὸν ἀσθενῆ ἔμπροσθεν τοῦ Χριστοῦ, χωρὶς νὰ εἰποῦν τίποτε, ἀλλὰ τὸ πᾶν τὸ ἄφησαν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Χριστοῦ. Καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔργου του ὁ Χριστὸς βεβαίως μετέβαινε ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος εἰς τὸ ἄλλο, καὶ δὲν ἐζήτει ἀπὸ αὐτοὺς ποῦ τὸν ἐπλησίαζαν τόσον μεγάλην πίστιν, εἰς τὴν προκειμένην ὅμως περίπτωσιν καὶ ἦλθαν πλησίον του καὶ ἐξεδήλωσαν τὴν πίστιν των. Διότι, λέγει, «Ὅταν εἶδε τὴν πίστιν των», δηλαδὴ τὴν πίστιν αὐτῶν ποῦ ἐχάλασαν τὴν στέγην. Διότι δὲν ζητεῖ εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις μόνον ἀπὸ τοὺς ἀσθενεῖς πίστιν, ὅπως, ἐπὶ παραδείγματι, εἰς τὰς περιπτώσεις ἐκεῖνας ποῦ οἱ ἀσθενεῖς δὲν ἔχουν τὰ λογικά των ἢ ὅταν ἔχουν χαμένας τὰς αἰσθήσεις των εἰς ἄλλας περιπτώσεις ἐξ αἰτίας τῆς ἀσθενείας των. Εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως αὐτὴν μᾶλλον εἶχεν ἐκδηλωθῆ καὶ ἡ πίστις τοῦ ἀσθενοῦς· διότι ἄλλως δὲν θὰ ἐδέχετο νὰ καλασθῆ ἡ στέγη ἐὰν δὲν ἐπίστευεν.

Ἐπειδὴ λοιπὸν τόσον μεγάλην πίστιν ἐξεδήλωσε, καθιστᾶ φανεράν ὁ Ἰησοῦς καὶ τὴν ἰδικήν του δύναμιν μὲ τὸ νὰ συγχωρῆ τὰ ἁμαρτήματα μεθ' ὅλης του τῆς ἐξουσίας, καὶ ἀποδεικνύων ἔτσι δι' ὅλων αὐτῶν τῶν ἐνεργειῶν του, ὅτι εἶναι ἰσότημος μὲ αὐτὸν ποῦ τὸν ἐγέννησε. Πρόσεξε ὅμως Προηγουμένως τὸ ἐφάνέρωσε αὐτὸ μὲ τὴν διδασκαλίαν του,

σκαλίας, ὅτε ἐδίδαξεν αὐτοὺς ὡς ἐξουσίαν ἔχων· διὰ τοῦ
λεπροῦ, ὅτε εἶπε, «Θέλω καθαρίσθητι»· διὰ τοῦ ἑκατοντάρ-
χου, ὅτε εἰπόντα, «Εἶπὲ λόγῳ μόνον καὶ ἰαθήσεται ὁ παῖς
μου», ἐθαύμασε καὶ ὑπὲρ πάντας ἀνεκήρυξε· διὰ τῆς θα-
5 λάτιης, ὅτε αὐτὴν ἐχαλίνωσε λόγῳ μόνῳ· διὰ τῶν δαιμόνων,
ὅτε αὐτὸν κριτὴν ἀνωμολόγουν καὶ μετὰ πολλῆς τῆς ἐξου-
σίας αὐτοὺς ἐξέβαλεν. Ἐνταῦθα πάλιν ἐτέρῳ μείζονι τρόπῳ
τοὺς ἐχθροὺς αὐτοὺς καταναγκάζει ὁμολογήσαι τὴν ὁμοι-
μίαν καὶ διὰ τοῦ σιόματος αὐτῶν αὐτὸ καθίστησι φανερόν.
10 Αὐτὸς μὲν γὰρ τὸ ἀφιλότιμον δεικνὺς (καὶ γὰρ πολὺν περιει-
σιτῆκει θέατρον τὴν εἴσοδον ἀποτειχίζον, διὸ καὶ ἄνωθεν
αὐτὸν καθῆκαν), οὐκ ἐπέδραμεν εὐθέως τῇ τοῦ σώματος
θεραπείᾳ τοῦ φαινομένου, ἀλλὰ παρ' ἐκείνων λαμβάνει τὴν
ἀφορμὴν καὶ τὸ ἄδηλον πρῶτον ἐθεράπευσε, τὴν ψυχὴν, τὰ
15 ἁμαρτήματα ἀφείσ· ὅπερ ἐκεῖνον μὲν ἔσωζεν, αὐτῷ δὲ οὐ
πολλὴν δόξαν ἔφευρεν. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ὑπὸ πονηρίας ἐνο-
χλούμενοι καὶ ἐπισκῆψαι βουλόμενοι, ἐκλάμπαι τὸ γεγενη-
μένον καὶ ἄκοντες παρεσκεύασαν. Καὶ γὰρ εὐμήχανος ὢν
αὐτός, τῇ βασκανίᾳ αὐτῶν εἰς τὴν τοῦ σημείου φανέρωσιν
20 ἀπεχρήσατο. Ἐπεὶ οὖν ἐθορυβοῦντο καὶ ἔλεγον· «Οὗτος
βλασφημεῖ· τίς δύναται ἀφιέναι ἁμαρτίας, εἰ μὴ ὁ μόνος ὁ
Θεός;», ἴδωμεν τί φησιν αὐτός. Ἄρα ἀνεῖλε τὴν ὑπόνοι-
αν; Καίτοιγε εἰ μὴ ἴσος ἦν, ἐχρῆν εἰπεῖν· τί μοι προσιρί-
θεσθε μὴ προσήκουσαν ὑπόληψιν; πόρρω ταύτης ἐγὼ τῆς
25 δυνάμεως. Νῦν δὲ τούτων μὲν οὐδὲν εἶπε· τούναντίον δὲ

4. Πρὸβλ. Ματθ. 7, 29.

5. Πρὸβλ. Ματθ. 8, 3.

6. Πρὸβλ. Ματθ. 8, 8.

7. Πρὸβλ. Ματθ. 8, 26.

8. Πρὸβλ. Ματθ. 8, 28 ἔ.

9. Μάρκ. 2, 7.

ὅταν τοὺς ἐδίδαξαν ὅτι ἔχει ἐξουσίαν⁴, εἰς τὴν περίπτωσιν δηλαδὴ τοῦ λεπροῦ, ὅταν εἶπε· «Θέλω, καθάρισου»⁵. διὰ τοῦ ἑκατοντάρχου, ὅταν εἶπεν· «Εἶπὲ μόνον μὲ τὸν λόγον σου, καὶ θὰ θεραπευθῆ ὁ δοῦλός μου»⁶, ὅποτε τὸν ἐθαύμασε καὶ τὸν ἐπήνεσε περισσότερο ἀπὸ ὄλους· εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς θαλάσσης, ὅταν αὐτὴ κατέπαυσε διὰ μόνου τοῦ λόγου του⁷. διὰ τῶν δαιμόνων, ὅταν διεκήρυτταν αὐτὸν ὡς κριτὴν καὶ τοὺς ἐξεδίωκε μεθ' ὄλης τῆς ἐξουσίας του⁸. Εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως αὐτὴν πάλιν μὲ ἄλλον πολὺ πῶς μεγαλύτερον τρόπον τοὺς ἰδίους τοὺς ἐχθροὺς του τοὺς ἐξαναγκάζει νὰ ὁμολογήσουν τὴν ἰσοτιμίαν του πρὸς τὸν Πατέρα του καὶ μὲ τὸ στόμα αὐτῶν καθιστᾷ αὐτὸ φανερόν. Διότι ὁ ἴδιος ὁ Κύριος δεικνύων τὴν ἰαπεινοσύνην του (καθόσον τὸν περιέβαλε πολὺ πλῆθος ἀνθρώπων πού ἔφρασε τὴν εἴσοδον, καὶ διὰ τοῦτο τὸν ἐκατέβασαν ἀπὸ τὴν στέγην), δὲν ἐπροχώρησεν ἀμέσως νὰ θεραπεύσῃ τὸ σῶμα τοῦ ἀσθενοῦς πού ὄλοι τὸ ἔβλεπαν, ἀλλὰ λαμβάνει τὴν ἀφορμὴν ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς του. Καὶ κατ' ἀρχὴν ἐθεράπευσεν ἐκεῖνο πού δὲν ἦτο ὀρατόν, δηλαδὴ τὴν ψυχὴν, ἀφοῦ ἐσυγχώρησε τὰ ἁμαρτήματα, πρᾶγμα πού ἐκεῖνον μὲν τὸν ἔσωζεν, εἰς αὐτὸν ὅμως δὲν ἀπέδιδε μεγάλην δόξαν. Διότι οἱ ἐχθροὶ του ἐπειδὴ ἐνοχλήθησαν λόγῳ τῆς πονηρίας των καὶ ἤθελαν νὰ τὸν καταγγείλουν, συνέβαλον παρὰ τὴν θέλησίν των νὰ λάμπῃ περισσότερο τὸ θαῦμα πού συνετελέσθη. Καθόσον ὁ Κύριος, λόγῳ τῆς ἰκανότητός του πρὸς ἐπινόησιν μέσων, ἐχρησιμοποίησε τὸν φθόνον αὐτῶν εἰς τὸ νὰ καταστῆ φανερόν τὸ θαῦμα. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐδυσαρεστοῦντο καὶ ἔλεγον, «Αὐτὸς βλασφημεῖ»· «ποῖος ἠμπορεῖ νὰ συγχωρῆ ἁμαρτίας, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Θεόν»⁹, ἃς ἰδοῦμεν τί λέγει αὐτός. Ἐπομένως τοὺς ἀφήρσεν αὐτὴν τὴν σκέψιν των; Ἐάν καί, βεβαίως, ἐάν δὲν ἦτο ἰσότιμος μὲ τὸν Πατέρα του, ἔπρεπε νὰ εἰπῆ. Ἐπιμὲν μού ἀποδίδετε δύναμιν πού δὲν μού ταιριάζει; ἀπέχω ἐγὼ πάρα πολὺ ἀπὸ αὐτὴν τὴν δύναμιν'. Ὅμως, τώρα, δὲν εἶπε τίποτε τὸ παρόμοιον· ἀντιθέτως δὲ ὅλα ὅσα συνέβησαν καὶ

ἅπαν καὶ ἐβεβαίωσε καὶ ἐκύρωσε, ἣν τε παρ' ἑαυτοῦ φωνῇ
καὶ τῇ τοῦ θαύματος ἐπιδείξει. Ἐπειδὴ γὰρ τὸ αὐτὸν τινα
περὶ ἑαυτοῦ λέγειν ἐδόκει προσίστασθαι τοῖς ἀκροωμένοις,
διὰ τῶν ἄλλων βεβαιοῖ τὰ περὶ ἑαυτοῦ· καὶ τὸ δὴ θαυμασιόν,
5 ὅτι οὐ διὰ τῶν φίλων μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἐχθρῶν
τοῦτο γὰρ ἡ περιουσία τῆς αὐτοῦ σοφίας. Διὰ μὲν τῶν φί-
λων, ὅτε εἶπε, «Θέλω, καθαρίσθητι», καὶ ὅτε εἶπεν, «Οὐδὲ
ἐν τῷ Ἰσραὴλ ισοαύτην πίστιν εὔρον», διὰ δὲ τῶν ἐχθρῶν
νῦν. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπον, ὅτι οὐδεὶς δύναται ἀφιέναι ἁμαρ-
10 τίας, εἰ μὴ μόνος ὁ Θεός, ἐπήγαγεν· «Ἴνα δὲ εἰδῆτε, ὅτι
ἐξουσίαν ἔχει ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀφιέναι ἁμαρτίας ἐπὶ
τῆς γῆς (τότε λέγει τῷ παραλυτικῷ)· ἐγερθεὶς ἄρον τὸν
κράββατόν σου καὶ ὑπάγε εἰς τὸν οἶκόν σου». Οὐκ ἐνταῦθα
δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν λεγόντων αὐτῶν· «Περὶ
15 καλοῦ ἔργου οὐ λιθάζομέν σε, ἀλλὰ περὶ βλασφημίας, καὶ
ὅτι σὺ ἄνθρωπος ὢν, ποιεῖς σεαυτὸν Θεόν». οὐδὲ ἐκεῖ τὴν
δόξαν ταύτην κατέλυσεν, ἀλλὰ πάλιν αὐτὴν ἐκύρωσε, λέ-
γων· «Εἰ μὴ ποιῶ τὰ ἔργα τοῦ Πατρὸς μου, μὴ πιστεύετε
μοι· εἰ δὲ ποιῶ, κἂν ἔμοι μὴ πιστεύητε, τοῖς ἔργοις πιστεύ-
20 σατε».

2. Ἐνταῦθα μέντοι καὶ ἕτερον σημεῖον τῆς ἑαυτοῦ θεό-
τητος δείκνυσιν οὐ μικρὸν καὶ τῆς πρὸς τὸν Πατέρα ὁμο-
τιμίας. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ἔλεγον, ὅτι τὸ λύειν ἁμαρτήματα
Θεοῦ μόνου ἐστίν· αὐτὸς δὲ οὐ λύει ἁμαρτήματα μόνον, ἀλλὰ
25 καὶ πρὸ τούτου ἕτερόν τι ἐπιδείκνυται, ὃ Θεοῦ μόνου ἦν, τὸ
τὰ ἐν τῇ καρδίᾳ ἀπόρρητα ἐκφέρειν. Οὐδὲ γὰρ ἐξήνεγκαν
εἰς μέσον ὅπερ ἐνεβούν. «Ἴδου γὰρ τινες τῶν γραμμα-

10. Ματθ. 9, 6. Μάρκ. 2, 11.

11. Ἰω. 10, 33.

12. Ἰω. 10, 37-38.

τὰ ἐπεβεβαίωσε καὶ τὰ ἐπεκύρωσε καὶ μὲ τοὺς λόγους του καὶ μὲ τὴν ἐπιτέλεσιν τοῦ θαύματος. Διότι, ἐπειδὴ τὸ νὰ ὁμιλῇ κανεὶς ὁ ἴδιος διὰ τὸν ἑαυτόν του ἐφαίνετο ὅτι ἐδυσαρέσκει τοὺς ἀκροατάς, ἐπιβεβαιώνει διὰ μέσου τῶν ἄλλων τὴν ἀντίληψιν τῶν ἀνθρώπων διὰ τὸν ἑαυτόν του. Καὶ βεβαίως τὸ ἀξιοθαύμαστον εἶναι ὅτι αὐτὸ τὸ ἐπεβεβαίωσαν ὄχι μόνον οἱ φίλοι του ἀλλὰ καὶ οἱ ἐχθροὶ του· διότι ἀκριβῶς αὐτὸς ἦτο ὁ πλοῦτος τῆς σοφίας του. Καὶ διὰ μὲν τῶν φίλων του ἐπεβεβαιώθη ὅταν εἶπεν, «Θέλω, καθαρίσου», καθὼς ἐπίσης καὶ διὰ τοῦ, «Οὔτε μεταξὺ τῶν Ἰσραηλιτῶν εὐρον τόσον μεγάλην πίστιν», ἐνῶ διὰ τῶν ἐχθρῶν του ὡς ἐξῆς. Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶπαν οἱ ἐχθροὶ του, ὅτι κανεὶς δὲν ἤμπορεῖ νὰ συγχωρῇ ἁμαρτίας, παρὰ μόνος ὁ Θεός, προσέθεσεν· «Διὰ νὰ γνωρίσετε δέ, ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔχει ἐξουσίαν νὰ συγχωρῇ ἐπὶ τῆς γῆς ἁμαρτίας, τότε λέγει εἰς τὸν παραλυτικόν· Σήκω ἐπάνω, πάρε τὸ κρεβάτι σου καὶ πήγαινε εἰς τὴν οἰκίαν σου»¹⁰. Ὅχι ὅμως μόνον ἐδῶ, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλην περίπτωσιν ὅταν τοῦ ἔλεγαν, «Δὲν σὲ λιθοβολοῦμεν διὰ κάποιον καλὸν ἔργον σου, ἀλλὰ ἐξ αἰτίας τῆς βλασφημίας σου καὶ διότι ἐνῶ εἶσαι ἄνθρωπος, κάμνεις τὸν ἑαυτόν σου Θεόν»¹¹. οὔτε εἰς τὴν περίπτωσιν ἐκείνην ἀνέτρεψεν αὐτὴν τὴν ἀντίληψιν, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἐπεβεβαίωσεν αὐτὴν λέγων· «Ἐὰν δὲν πράττω τὰ ἔργα τοῦ Πατρός μου, μὴ μὲ πιστεύετε· ἐὰν ὅμως τὰ πράττω, πιστεύσατε εἰς τὰ ἔργα μου, ἔστω καὶ ἂν δὲ πιστεύετε εἰς ἐμέ»¹².

2. Ἐδῶ ὅμως ἀποδεικνύει καὶ ἄλλο σημεῖον τῆς θεότητός του καὶ τῆς ἰσοτιμίας του πρὸς τὸν Πατέρα του καὶ μάλιστα ὄχι μικρόν. Διότι οἱ μὲν ἐχθροὶ του ἔλεγαν, ὅτι μόνον ὁ Θεὸς ἔχει δικαίωμα νὰ συγχωρῇ ἁμαρτίας, ὁ Κύριος ὅμως δὲν συγχωρεῖ μόνον τὰ ἁμαρτήματα, ἀλλὰ καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτὴν του τὴν ἐνέργειαν φανερώνει καὶ κάτι ἄλλο, πὺ ἦτο γνῶρισμα μόνον τοῦ Θεοῦ, τὸ ὅτι δηλαδὴ ἀποκαλύπτει τὰς ἀποκρύφους σκέψεις τῆς καρδίας. Διότι δὲν ἀπεκάλυψαν αὐτὸ τὸ ὁποῖον ἐσκέπτοντο. «Ἰδού, λοιπόν, μερι-

τέων», φησίν, «ἐν ἑαυτοῖς εἶπον· οὗτος βλασφημεῖ. Καὶ εἰδὼς ὁ Ἰησοῦς τὰς ἐνθυμήσεις αὐτῶν, εἶπεν· ἵνατί ἐνθυμεῖσθε πονηρὰ ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν;». Ὅτι δὲ Θεοῦ μόνου ἐστὶ τὸ τὰ ἀπόρρητα εἰδέναί, ἄκουσον τί φησιν ὁ προ-
 5 φήτης· «Σὺ ἐπίστασαι καρδίας μονώτατος»· καὶ πάλιν, «Ἐτάζων καρδίας καὶ νεφροῦς ὁ Θεός». Καὶ ὁ Ἰερεμίας δὲ φησι· «Βαθεῖα ἡ καρδία παρὰ πάντα, καὶ ἄνθρωπός ἐστι, καὶ τίς γνώσεται αὐτόν;»· καί, «Ἄνθρωπος ὕφεται εἰς πρόσωπον, ὁ δὲ Θεός εἰς καρδίαν». Καὶ διὰ πολλῶν ἐστιν ἰ-
 10 δεῖν, ὅτι Θεοῦ μόνου ἐστὶ τὰ κατὰ διάνοιαν εἰδέναί.

Δεικνὺς τοίνυν, ὅτι Θεός ἐστιν, ἴσος τῷ γεγεννηκότι, ἅπερ ἐν ἑαυτοῖς ἐλογίζοντο (δεδοικότες γὰρ τὸ πλῆθος, οὐκ ἐτόλμων αὐτῶν τὴν γνώμην εἰς τὸ μέσον ἐξενεγκεῖν), ταύτην ἐκκαλύπτει καὶ δῆλην ποιεῖ, πολὺ καὶ ἐνταῦθα τὸ ἀνεπαχθὲς
 15 ἐνδεικνύμενος. «Ἰνατί γάρ», φησίν, «ἐνθυμεῖσθε πονηρὰ ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν;». Καίτοιγε εἰ ἀγανακτῆσαι ἐχρῆν, τὸν κάμνοντα ἀγανακτῆσαι ἔδει ὡς διαπαιτηθέντα καὶ εἰπεῖν· ἕτερον ἤλθον θεραπεῦσαι καὶ ἕτερον διορθοῦσαι; πόθεν γὰρ δῆλον, ὅτι ἀφέωνταί μου αἱ ἁμαρτίαι; Νυνὶ δὲ ἐκεῖνος μὲν
 20 οὐδὲν τοιοῦτον φθέγγεται, ἀλλὰ δίδωσιν ἑαυτὸν τῇ τοῦ θεραπεύοντος ἐξουσίᾳ· οὗτοι δὲ περιττοὶ ὄντες καὶ θάσκανοι, ταῖς ἐτέρων ἐπιβουλεύουσιν εὐεργεσίαις. Διὸ ἐπισκῆπει μὲν αὐτοῖς, μετ' ἐπιεικείας δὲ ἀπάσης. Εἰ γὰρ ἀπιστεῖτε, φησί, τῷ προτέρῳ καὶ κόμπον εἶναι νομίζετε τὸ λεχθέν,

13. Β' Παραλ. 6, 30.

14. Ψαλμ. 7, 10.

15. Ἰερ. 17, 9.

16. Α' Βασ. 16, 7.

κοὶ ἀπὸ τοὺς γραμματεῖς», λέγει ὁ εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος, «εἶπαν μέσα των· Αὐτὸς βλασφημεῖ. Καὶ ὁ Ἰησοῦς δὲ ἐπειδὴ ἀντελήφθη τὰς σκέψεις των εἶπεν· Διατί σκέπτεσθε μέσα εἰς τὰς καρδίας σας πονηρὰ πράγματα;». Τὸ ὅτι δὲ εἶναι γνῶρισμα μόνον τοῦ Θεοῦ νὰ γνωρίζῃ τὰς ἀποκρύφους σκέψεις τῶν ἀνθρώπων, ἄκουσε τί λέγει ὁ προφήτης· «Σὺ μόνος ἐξ ὅλων γνωρίζεις τὰς καρδίας»¹³. καὶ ἄλλοῦ πάλιν· «Ὁ Θεὸς ποὺ ἐρευνᾷ τὰς καρδίας καὶ τοὺς νεφροὺς τῶν ἀνθρώπων»¹⁴. Καὶ ὁ Ἰερεμίας δὲ λέγει· «Ἡ καρδία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι βαθεῖα περισσότερον ἀπὸ κάθε τι, καὶ ἄνθρωπος εἶναι αὐτὸς ποὺ ἔχει τὴν καρδίαν, καὶ ποῖος ἠμπορεῖ νὰ τὸν γνωρίσῃς»¹⁵. καί· «Ὁ μὲν ἄνθρωπος θὰ ἴδῃ μόνον τὸ πρόσωπον, ἐνῶ ὁ Θεὸς τὴν καρδίαν»¹⁶. Καὶ διὰ πολλῶν ἄλλων γραφικῶν χωρίων ἠμποροῦμεν νὰ διαπιστώσωμεν ὅτι εἶναι γνῶρισμα μόνον τοῦ Θεοῦ τὸ νὰ γνωρίζῃ τὴν σκέψιν τοῦ ἀνθρώπου.

Δεικνύων λοιπὸν ὅτι εἶναι Θεὸς καὶ ἰσότιμος μὲ αὐτὸν ποὺ τὸν ἐγέννησεν, αὐτὰ ἀκριβῶς ποὺ ἐσκέποντο μέσα των (διότι φοβοῦμενοι τὸ πλῆθος τοῦ ὄχλου δὲν ἐτόλμουν παρουσίᾳ του νὰ ἐκφράσουν τὴν σκέψιν των αὐτήν), αὐτὰ ἀποκαλύπτει καὶ τὰ καθιστᾷ φανερά, ἀποδεικνύων καὶ εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν τὴν μεγάλην καλοσύνην του. Διότι, λέγει, «Διατί σκέπτεσθε πονηρὰ μέσα εἰς τὰς καρδίας σας;». Μολονότι βεβαίως ἐὰν ἔπρεπε ν' ἀγανακτήσῃ κάποιος, ἔπρεπεν ὁ ἀσθενὴς ν' ἀγανακτήσῃ, ἐπειδὴ εἶχεν ἐξαπατηθῆ, καὶ νὰ εἰπῇ· Ἦλθα διὰ νὰ θεραπεύσω ἄλλο καὶ σὺ ἐπανορθώνεις ἄλλο; διότι ἀπὸ ποῦ ἀποδεικνύεται ὅτι συγχωροῦνται αἱ ἁμαρτίαι μου; Τώρα ὅμως ἐκεῖνος δὲν λέγει τίποτε τὸ παρόμοιον, ἀλλὰ παραδίδει τὸν ἑαυτόν του εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ θεραπευτοῦ του· αὐτοὶ ὅμως ἐπειδὴ εἶναι αἰσχροὶ καὶ φθονηροὶ ἐπιβουλεύονται τὰς εὐεργεσίας τῶν ἄλλων. Διὰ τοῦτο τοὺς κατηγορεῖ μὲν, ἀλλὰ τὸ κάμνει μὲ ὅλην τὴν καλωσύνην του. Ἐὰν δηλαδὴ, λέγει, δὲν πιστεύετε εἰς αὐτὸ ποὺ εἶπα προτύτερα καὶ θεωρῆτε ἀπλῶς ὡς μέγαν λόγον

ἰδού καὶ ἕτερον ἐκείνω προσιῆθιμι, τὸ τὰ ἀπόρρητα ὑμῶν ἐκκαλύψαι καὶ μετ' ἐκεῖνο πάλιν ἕτερον. Ποῖον δὴ τοῦτο; Τὸ σφίγξαι τὸ σῶμα τοῦ παραλελυμένου.

Καὶ ὅτε μὲν εἶπε τῷ παραλυτικῷ, οὐ σαφῶς τὴν ἐξουσίαν τὴν ἑαυτοῦ δηλῶν εἶπεν· οὐ γὰρ εἶπεν, ἀφήμι σοι τὰς ἁμαρτίας· ἀλλ', «Ἀφέωνταί σου αἱ ἁμαρτίαι». Ἐπειδὴ δὲ ἐκεῖνοι ἠνάγκασαν, τρανοτέραν αὐτοῦ δείκνυσι τὴν ἐξουσίαν, λέγων· «Ἴνα δὲ εἰδῆτε, ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς ἀφιέναι ἁμαρτίας». Ὁρᾷς ὅσον ἀπεῖχε τοῦ μὴ θέλειν νομίζεσθαι ἴσος τῷ Πατρὶ; Οὐδὲ γὰρ εἶπεν, ὅτι δεῖται ἑτέρου ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ἢ ὅτι ἔδωκεν αὐτῷ ἐξουσίαν, ἀλλ' ὅτι ἐξουσίαν ἔχει. Καὶ οὐδὲ αὐτὸ πρὸς φιλοτιμίαν λέγει· ἀλλ' ἵνα ὑμᾶς πείσω, φησὶν, ὅτι οὐ βλασφημῶ ἴσον ἑαυτὸν ποιῶν τῷ Θεῷ. Πανταχοῦ γὰρ ἀποδείξεις βούλεται παρέχειν σαφεῖς καὶ ἀναντιρρήτους, ὡς ὅταν λέγῃ· «Ὑπάγε, σαντὸν δεῖξον τῷ ἱερεῖ»· καὶ τὴν πενθερὰν Πέτρον δεικνύη διακονοῦσαν καὶ τοὺς χοίρους συγχωρῆ κατακρημνίζεσθαι. Οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα, τῆς μὲν τῶν ἁμαρτημάτων ἀφέσεως τεκμήριον, τὴν τοῦ σώματος σφίγξιν ποιῶνται τῆς δὲ σφίγξεως, τὸ θασιάσαι τὸν κράσθαιον· ὥστε μὴ νομισθῆναι φαντασίαν εἶναι τὸ γεγενημένον. Καὶ οὐ πρότερον τοῦτο ποιεῖ, ἕως αὐτοὺς ἠρώτησε. «Τί γάρ», φησὶν, «εὐκοπώτερόν ἐστιν εἰπεῖν, ἀφέωνταί σου αἱ ἁμαρτίαι· ἢ εἰπεῖν, ἄρον τὸν κράσθαιόν σου καὶ ὑπάγε εἰς τὸν οἶκόν σου;». Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι. Τί δοκεῖ ρᾶν ὑμῖν εἶναι, σῶμα σφίγξαι διωκισμένον, ἢ ψυχῆς ἁμαρτήματα λῦσαι; Ἐὐδηλον ὅτι σῶμα σφίγξαι. Ὅσῳ γὰρ ψυχὴ σώματος βελ-

17. Ματθ. 8, 4.

18. Ματθ. 8, 15.

19. Ματθ. 8, 32.

αὐτὸ πού ἐλέχθη, ὀρίστε προσθέτω εἰς ἐκεῖνο καὶ ἄλλα, τὸ ὅτι ἀποκαλύπτω τὰς ἀποκρύφους σκέψεις σας· καὶ μετὰ ἀπὸ ἐκεῖνο ἄλλο πάλιν. Ποῖο λοιπὸν εἶναι αὐτό; Τὸ ὅτι θὰ καταστήσω ὑγιὲς τὸ σῶμα τοῦ παραλύτου.

Καὶ ὅταν μὲν ἀπευθύνθη πρὸς τὸν παράλυτον δὲν ὠμίλησε κατὰ τρόπον πού νὰ φανερώνη καθαρά τὴν ἐξουσίαν του· διότι δὲν εἶπεν, 'Σοῦ συγχωρῶ τὰς ἁμαρτίας', ἀλλά, «Σοῦ συγχωροῦνται αἱ ἁμαρτίαι σου». Ἐπειδὴ ὅμως ἐκεῖνοι τὸν ἐξηνάγκασαν, ἀποδεικνύει κατὰ τρόπον πιδ ἔμφανῆ τὴν ἐξουσίαν του λέγων· «Διὰ νὰ γνωρίσετε δὲ ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔχει ἐξουσίαν νὰ συγχωρῇ ἐπὶ τῆς γῆς ἁμαρτίας». Βλέπετε πόσον ἀπεῖχεν ἀπὸ τοῦ νὰ μὴ θέλη νὰ θεωρῆται ἰσοτίμος μὲ τὸν Πατέρα του; Διότι δὲν εἶπεν, ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ ἄλλον ἢ ὅτι τοῦ ἔδωσεν ἐξουσίαν, ἀλλ' ὅτι «ἔχει ἐξουσίαν». Καὶ αὐτὸ δὲν τὸ λέγει ἀπὸ φιλοδοξίαν, ἀλλά, λέγει, 'διὰ νὰ σᾶς πείσω ὅτι δὲν βλασφημῶ ἐξισώνων τὸν ἑαυτὸν μου μὲ τὸν Θεόν'. Εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις δηλαδὴ θέλει νὰ παρέχη σαφεῖς ἀποδείξεις πού δὲν ἐπιδέχονται ἀντιρρήσεις, ὅπως ὅταν λέγη· «Πήγαινε καὶ δεῖξε τὸν ἑαυτὸν σου εἰς τὸν ἱερέα»¹⁷· καὶ τὴν πενθερὰν τοῦ Πέτρου τὴν παρουσιάζει νὰ τὸν ὑπηρετῇ¹⁸ καὶ τοὺς χοίρους ἐπιτρέπει νὰ πέσουν εἰς τὸν κρημνόν¹⁹. Ἔτσι λοιπὸν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν, τῆς μὲν συγχωρήσεως τῶν ἁμαρτημάτων ἀπόδειξιν χρησιμοποιεῖ τὴν θεραπείαν τοῦ σώματος, τῆς δὲ θεραπείας χρησιμοποιεῖ ὡς ἀπόδειξιν τὸ ὅτι ἐβάσταξεν εἰς τὰς χεῖράς του τὸ κρεβάτι, ὥστε νὰ μὴ θεωρηθῇ ὅτι ἦτο φανταστικὸν δημιούργημα αὐτὸ πού συνέβη. Καὶ δὲν τὸ κάμνει αὐτὸ προηγουμένως, ἀλλὰ μόνον τότε ὅταν τοὺς ἠρώτησε. Διότι λέγει· «Τί εἶναι εὐκολώτερον· νὰ εἰπῶ, Συγχωροῦνται αἱ ἁμαρτίαι σου ἢ νὰ εἰπῶ, Πάρε τὸ κρεβάτι σου καὶ πήγαινε εἰς τὸν οἶκόν σου;». Αὐτὸ δὲ πού λέγει σημαίνει τοῦτο· 'Τί θεωρεῖτε εὐκολώτερον, τὸ νὰ θεραπεύσω ἓνα σῶμα παράλυτον ἢ νὰ συγχωρῶσω τὰ ἁμαρτήματα τῆς ψυχῆς; Εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι θεω-

τίων, τοσοῦτα τὸ ἁμαρτήματα λύσαι τούτου μείζον· ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ μὲν ἀφανές, τὸ δὲ φανερόν, προστίθημι τὸ καταδέεστερον μὲν, φανερώτερον δέ· ἵνα καὶ τὸ μείζον καὶ τὸ ἀφανές διὰ τούτου λάβῃ τὴν ἀπόδειξιν, διὰ τῶν ἔργων
 5 προαποκαλύπτων ἤδη τὸ ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου εἰρημένον, ὅτι αὐτὸς αἴρει τὰς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου.

3. Ἀνασιήσας τοίνυν αὐτόν, εἰς τὴν οἰκίαν πέμπει πάλιν ἐνιαῦθα τὸ ἄτυφον δεικνύς, καὶ ὅτι οὐ φαντασία ἦν τὸ γεγενημένον· τοὺς γὰρ τῆς ἀρρωστίας μάρτυρας, τούτους
 10 ποιεῖται καὶ τῆς ὑγείας. Ἐγὼ μὲν γὰρ ἐβουλόμην, φησί, διὰ τοῦ σοῦ πάθους καὶ τοὺς δοκοῦντας ὑγιαίνειν, τοσοῦντας δὲ τὴν διάνοιαν, θεραπεῦσαι· ἐπειδὴ δὲ οὐ βούλονται, ἄπιθι οἴκαδε, τοὺς ἐκεῖ διορθωσόμενος. Ὁρᾷς πῶς δείκνυσι καὶ ψυχῆς καὶ σωμάτων αὐτὸν ὄντα δημιουργόν; Ἐκατέρας
 15 οὖν οὐσίας τὴν παράλυσιν ἰᾶται καὶ τὸ ἀφανές ἐκ τοῦ φανεροῦ δῆλον ποιεῖ· ἀλλ' ὅμως ἔτι χαμαὶ σύρονται. «Ἰδόντες γὰρ οἱ ὄχλοι ἐθαύμασαν καὶ ἐδόξασαν τὸν Θεόν», φησί, «τὸν δόντα ἐξουσίαν τοιαύτην τοῖς ἀνθρώποις»· προσίστατο γὰρ αὐτοῖς ἢ σάρξ.

20 Αὐτὸς δὲ αὐτοῖς οὐκ ἐπέιμα, ἀλλὰ πρόεισι διὰ τῶν ἔργων ἐγείρων αὐτοὺς καὶ ὑψηλὸν τὸ φρόνημα ποιῶν. Τέως γὰρ οὐκ ἦν μικρὸν τὸ νομίζεσθαι πάντων ἀνθρώπων εἶναι μείζω, καὶ παρὰ Θεοῦ ἤκειν. Εἰ γὰρ ταῦτα καλῶς ἐβεβαίωσαν παρ' ἐαυτοῖς, ὁδῶ προβαίνοντες ἔγνωσαν ἄν, ὅτι καὶ

ρεῖτε εὐκολώτερον τὸ νὰ θεραπεύσω τὸ σῶμα. Διότι ὅσον ἡ ψυχὴ εἶναι ἀνωτέρα ἀπὸ τὸ σῶμα, τόσον περισσότερον προτιμότερον εἶναι τὸ νὰ συγχωρηθοῦν τὰ ἁμαρτήματα αὐτοῦ· ἐπειδὴ ὅμως τὸ μὲν εἶναι δὲν φαίνεται, ἐνῶ τὸ ἄλλο φαίνεται, πράττω τὸ ὑποδεέστερον μὲν ἀλλ' ὅπωςδήποτε πού εἶναι περισσότερον ἐμφανές, ὥστε δι' αὐτοῦ νὰ ἀποδειχθῇ καὶ αὐτὸ πού εἶναι σπουδαιότερον καὶ πού δὲν φαίνεται, ἀποκαλύπτων πλέον διὰ τῶν ἔργων του αὐτὸ πού εἶχε λεχθῇ ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου, ὅτι δηλαδὴ αὐτὸς σηκώνει τὰς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου²⁰.

3. Ἀφοῦ λοιπὸν τὸν ἐθεράπευσε τὸν στέλλει εἰς τὴν οἰκίαν του. Καὶ δι' αὐτοῦ πάλιν ἀποδεικνύει τὴν ταπεινοφροσύνην του καὶ ὅτι δὲν ἦτο φανταστικὸν αὐτὸ πού συνέβη· διότι αὐτοὺς πού ἦσαν μάρτυρες τῆς ἀσθενείας, αὐτοὺς τοὺς ἰδίους χρησιμοποιεῖ καὶ ὡς μάρτυρας τῆς ὑγείας του. Διότι, λέγει, ἐγὼ ἤθελα μὲ τὸ ἰδικόν σου πάθημα νὰ θεραπεύσω καὶ αὐτοὺς πού παρουσιάζονται ὡς ὑγιεῖς, ἐνῶ εἶναι πνευματικῶς ἀσθενεῖς, ἐπειδὴ ὅμως δὲν θέλουν πῆγαινε εἰς τὸν οἶκόν σου διὰ νὰ διορθώσης τοὺς συγγενεῖς σου. Βλέπεις πῶς ἀποδεικνύει ὅτι εἶναι δημιουργὸς καὶ τῆς ψυχῆς καὶ τῶν σωμάτων; Θεραπεύει λοιπὸν κάθε ἐνὸς στοιχείου τὴν παράλυσιν καὶ καθιστᾷ φανερόν αὐτὸ πού δὲν φαίνεται ἀπὸ αὐτὸ πού εἶναι φανερόν, ἀλλ' ὅμως αὐτοὶ ἀκόμη σύρονται ἐπάνω εἰς τὴν γῆν. Διότι, λέγει, «Ὅταν ἰὰ πλήθη εἶδαν ὅλα αὐτὰ ἐθαύμασαν καὶ ἐδόξασαν τὸν Θεὸν πού ἔδωσε τέτοιου εἴδους ἐξουσίαν εἰς τοὺς ἀνθρώπους»· ἠμποδίζοντο δηλαδὴ ἀπὸ τὴν σάρκα των νὰ ἀντιληφθοῦν ὅτι ἦτο Θεός.

Αὐτὸς ὅμως δὲν τοὺς ἔψεγεν, ἀλλ' ἐσυνέχισε διὰ τῶν ἔργων του νὰ τοὺς ἀφυπνίζῃ καὶ νὰ ἐξυψώσῃ τὸ φρόνημά των. Ὅπωςδήποτε, βεβαίως, δὲν ἦτο μικρὸν πρᾶγμα τὸ ὅτι ἐθεωρεῖτο ὅτι εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ ὅτι ἔχει προέλευσιν ἀπὸ τὸν Θεόν. Διότι ἐὰν ἤθελον πεισθῇ ἀπολύτως δι' αὐτά, μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου θὰ

Θεοῦ Υἱὸς ἦν. Ἄλλ' οὐ κατέσχον ταῦτα σαφῶς· διὰ τοῦτο
 οὐδὲ προσελθεῖν ἠδυνήθησαν. Ἐλεγον γὰρ πάλιν· «Οὗτος ὁ
 ἄνθρωπος οὐκ ἔστι παρὰ τοῦ Θεοῦ». «Πῶς ἔστιν οὗτος
 παρὰ τοῦ Θεοῦ;». Καὶ συνεχῶς αὐτὰ ἔστρεφον, τῶν οἰκεί-
 5 ων παθῶν ταῦτα προβαλλόμενοι προκαλύμματα. Ὁ πολλοὶ
 καὶ νῦν ποιοῦσι καὶ τὸν Θεὸν δοκοῦντες ἐκδικεῖν, οἰκεία
 πληροῦσι πάθη, δέον μετ' ἐπιεικείας ἅπαντα μειέναι. Καὶ
 γὰρ ὁ τῶν ὄλων Θεός, σκηπτὸν δυνάμενος ἀφιέναι ἐπὶ τοὺς
 βλασφημοῦντας αὐτόν, τὸν ἥλιον ἀνατέλλει, καὶ τοὺς ὄμ-
 10 βρους ἀφίησι, καὶ τὰ ἄλλα πάντα μετὰ δαφιλείας παρέχει·
 ὃν χρὴ καὶ ἡμᾶς μιμουμένους παρακαλεῖν, παραινεῖν, γου-
 θετεῖν μετὰ πραότητος, οὐκ ὀργιζομένους, οὐδὲ ἐκθηριομέ-
 νους. Οὐδὲ γὰρ βλάβη τις εἰς τὸν Θεὸν ἀπὸ τῆς βλασφημί-
 ας ἐκβαίνει, ἵνα θυμωθῆς· ἀλλ' ὁ βλασφημήσας αὐτὸς καὶ τὸ
 15 τραῦμα ἔλαβεν. Οὐκοῦν στέναξον, θρήνησον· καὶ γὰρ δα-
 κρύων ἄξιον τὸ πάθος. Καὶ τὸν τραυματισθέντα δὲ οὐδὲν
 οὔτως ὡς ἐπιείκεια θεραπεῦσαι δύναται. Ἐπιείκεια γὰρ
 πάσης βίας δυνατωτέρα.

Ὅρα γοῦν πῶς αὐτὸς ἡμῖν ὁ ὑβρισμένος διαλέγεται,
 20 καὶ ἐπὶ τῆς Παλαιᾶς καὶ ἐπὶ τῆς Καινῆς· ἐκεῖ μὲν λέγων,
 «Δαός μου, τί ἐποίησά σοι;», ἐνταῦθα δέ, «Σαῦλε, Σαῦλε,
 τί με διώκεις;». Καὶ ὁ Παῦλος δὲ ἐν πραότητι κελεύει παι-
 δεύειν τοὺς ἀντιδιατιθεμένους. Καὶ τῷ Χριστῷ δὲ ἠνίκα
 προσήεσαν οἱ μαθηταὶ ἀξιοῦντες πῦρ καταβῆναι ἐκ τοῦ οὐ-
 25 ρανοῦ, σφόδρα ἐπετίμησεν αὐτοῖς λέγων· «Οὐκ οἴδατε ποίου
 πνεύματός ἐστε ὑμεῖς». Καὶ ἐνταῦθα δὲ οὐκ εἶπεν, ὧ μι-
 ροὶ καὶ γόητες ὑμεῖς· ὧ θάσκανοι καὶ τῆς τῶν ἀνθρώπων

21. Ἰω. 9, 16.

22. Μιχ. 6, 3.

23. Πράξ. 9, 4.

24. Β' Τιμ. 2, 25.

25. Λουκᾶ 9, 55.

ἤμποροῦσαν ν' ἀντιληφθοῦν ὅτι ἦτο καὶ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Ἄλλ' ὅμως δὲν εἶχαν ἀντιληφθῆ αὐτὰ ἀπολύτως καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἤμπόρεσαν νὰ τὸν πλησιάσουν. Διότι ἔλεγαν πάλιν· «Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεόν· πῶς εἶναι δυνατὸν αὐτὸς νὰ εἶναι σταλμένος ἀπὸ τὸν Θεόν;»²¹. Καὶ συνεχῶς αὐτὰ ἐσκέπτοντο, προβάλλοντες αὐτὰ ὡς προφάσεις διὰ τὰ ἰδικά των πάθη. Πρᾶγμα ποῦ πολλοὶ καὶ σήμερα τὸ πράττουν καὶ θεωροῦντες τὸν Θεὸν ὡς ἐκδικητὴν ἱκανοποιοῦν τὰ ἰδικά των πάθη, ἐνῶ θὰ ἔπρεπεν ὅλα νὰ τὰ ἐξετάζουν μὲ ἐπιείκειαν. Καθόσον ὁ Θεὸς τῶν ὄλων, ἐνῶ ἠμπορεῖ νὰ ἐξαποστείλῃ κεραυνὸν πρὸς ἐκείνους ποῦ τὸν βλασφημοῦν, ἐν τούτοις καὶ ἀνατέλλει τὸν ἥλιον καὶ βρέχει καὶ ὅλα τὰ ἄλλα τὰ χορηγεῖ μὲ ἀφθονίαν πρὸς αὐτούς. Αὐτὸν πρέπει καὶ ἡμεῖς νὰ μιμούμεθα καὶ νὰ παρακαλοῦμεν καὶ νὰ συμβουλεύωμεν καὶ νὰ νουθετοῦμεν μὲ τρόπον ἥπιον καὶ χωρὶς νὰ ὀργιζώμεθα οὔτε νὰ μεταβαλλώμεθα εἰς θηρία. Διότι ὁ Θεὸς δὲν παθαίνει καμμίαν ζημίαν ἀπὸ τὴν βλασφημίαν σου, ἐὰν ἤθελες θυμώσει, ἀλλ' αὐτὸς ποῦ βλασφημεῖ ὑφίσταται καὶ τὴν ζημίαν. Ὡστε λοιπὸν ἀναστέναξε, κλαῦσε ζωηρῶς, διότι τὸ πάθος σου εἶναι ἄξιον δακρύων. Καὶ αὐτὸν δὲ ποῦ ἐπληγώθη τίποτε δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὸν θεραπεύσῃ καλύτερον ἀπὸ τὴν ἐπιείκειαν. Διότι ἡ ἐπιείκεια εἶναι ἰσχυροτέρα ἀπὸ ὅποιανδήποτε πρᾶξιν βίας.

Πρόσεξε λοιπὸν πῶς μᾶς ὁμιλεῖ ὁ ἴδιος ὁ ὑβρισμένος Θεὸς τόσον εἰς τὴν Παλαιὰν ὅσον καὶ εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην. Εἰς μὲν τὴν Παλαιὰν Διαθήκην λέγει· «Λαέ μου, τί σοῦ ἔκαμα»²², ἐνῶ εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην λέγει· «Σαῦλε, Σαῦλε, διατί μὲ καταδιώκεις;»²³. Καὶ ὁ Παῦλος πάλιν διατάσσει νὰ διδάσκωμεν μὲ τρόπον ἥπιον τοὺς ἀντιφρονοῦντας²⁴. Καὶ οἱ μαθηταὶ δὲ τοῦ Χριστοῦ ὅταν κάποτε τὸν ἐπλησίασαν καὶ τοῦ ἐζητοῦσαν νὰ κατεβῆ φωτιὰ ἀπὸ τὸν οὐρανόν, τοὺς ἐπέπληξε πάρα πολὺ λέγων τὰ ἐξῆς· «Δὲν γνωρίζετε ποίου πνεύματος εἴσθε»²⁵. Ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν δὲν εἶπεν. Ἄχρεῖοι καὶ ἀγῆρται· φθονηροὶ καὶ

σωτηρίας ἐχθροί· ἀλλά, «Τί ἐνθυμεῖσθε πονηρὰ ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν;».

Δεῖ τοίνυν μετ' ἐπιεικείας ἐξαίρειν τὸ νόσημα. Ὁ γὰρ φόβῳ γενόμενος ἀνθρωπίνῳ βελτίων, ταχέως ἐπανήξει
 5 πρὸς τὴν πονηρίαν πάλιν. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ ζιζάνια ἀφεθῆναι ἐκέλευσε, διδοὺς προθεσμίαν μετανοίας. Πολλοὶ γοῦν αὐτῶν μειτενόησαν καὶ γεγόνασι σπουδαῖοι, πρότερον ὄντες φαῦλοι, οἷον ὁ Παῦλος, ὁ τελώνης, ὁ λησιθῆς· καὶ γὰρ ζιζάνια ὄντες οὗτοι σῖτος γεγόνασιν ὥριμος. Ἐπὶ
 10 μὲν γὰρ τῶν σπερμάτων τοῦτο ἀμήχανον· ἐπὶ δὲ τῆς προαιρέσεως, ράδιόν τε καὶ εὐκόλον· οὐ γὰρ φύσεως ὅροις αὕτη δέδεται, ἀλλ' ἐλευθερία προαιρέσεως τετίμηται.

Ὅταν τοίνυν ἴδῃς ἐχθρὸν τῆς ἀληθείας, θεράπευσον, ἐπιμέλῃσαι, πρὸς ἀρετὴν ἐπανάγαγε, θίον ἐπιδεικνύμενος
 15 ἄριστον, λόγον παρεχόμενος ἀκατάγνωστον, προστασίαν καὶ κηδεμονίαν παρέχων, πάντα τρόπον κινῶν διορθώσεως, τοὺς ἀρίστους τῶν ἱατρῶν μιμούμενος. Οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνοι κατ' ἓνα τρόπον θεραπεύουσι μόνον, ἀλλ' ὅταν ἴδωσιν οὐκ εἶκον τὸ ἔλκος τῷ προτιέρῳ φαρμάκῳ, προστιθέασιν ἕτερον, καὶ
 20 μετ' ἐκεῖνο πάλιν ἄλλο· καὶ νῦν μὲν τέμνουσι, νῦν δὲ ἐπιδεδιμοῦσι. Καὶ οὐ τοίνυν ψυχῶν ἱατρὸς γενόμενος, πάντα κίνει θεραπείας τρόπον κατὰ τοὺς τοῦ Χριστοῦ νόμους, ἵνα καὶ τῆς σαυτοῦ σωτηρίας καὶ τῆς ἐτέρων ὠφελείας λάβῃς μισθόν, εἰς δόξαν Θεοῦ πάντα ποιῶν, καὶ ταύτη καὶ αὐτὸς
 25 δοξαζόμενος. «Τοὺς δοξάζοντας γὰρ με δοξάσω», φησί, «καὶ οἱ ἐξουθενουῦντες με ἐξουθενωθήσονται».

26. Πρὸβλ. Ματθ. 13, 30.

27. Τίτ. 2, 8.

28. Α' Βασ. 2, 30.

ἐχθροὶ τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ’ εἶπε· «Διατί σκέπτεσθε μέσα εἰς τὰς καρδίας σας πονηρά;».

Πρέπει λοιπὸν μὲ ἐπιείκειαν νὰ θεραπεύωμεν τὰς ἀσθενείας. Διότι αὐτὸς ποὺ γίνεται καλύτερος ἀπὸ ἀνθρώπινον φόβον, γρήγορα πάλιν θὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πονηρίαν του. Διὰ τοῦτο διέταξε ν’ ἀφεθοῦν καὶ τὰ ζιζάνια²⁶, διὰ νὰ δώσῃ εὐκαιρίαν διὰ μετάνοιαν. Πολλοὶ βεβαίως ἀπὸ αὐτοὺς μετενόησαν καὶ ἔγιναν σπουδαῖοι, ἐνῶ προηγουμένως ἦσαν φαῦλοι, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι ὁ Παῦλος, ὁ τελώνης, ὁ ληστής· καθόσον, ἐνῶ προηγουμένως ἦσαν αὐτοὶ ζιζάνια ἔγιναν σῖτος ὄριμος. Διότι ὡς πρὸς μὲν τὰ σπέρματα αὐτὸ εἶναι δύσκολον, ὡς πρὸς τὴν προαίρεσιν ὅμως εἶναι καὶ εὐάρμοστον καὶ εὐκόλον· διότι αὐτὴ δὲν δεσμεύεται ἀπὸ τοὺς φυσικοὺς νόμους, ἀλλ’ ἔχει τιμηθῆ μὲ τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐκλογῆς.

“Ὅταν λοιπὸν ἰδῆς κάποιον ποὺ εἶναι ἐχθρὸς τῆς ἀληθείας, θεράπευσέ τον, φρόντισέ τον, ὀδήγησέ τον εἰς τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς, δεῖξέ του ἄριστον βίον, δίδαξέ τον μὲ λόγια ἀδιάβλητα²⁷, πάρασχέ του προστασίαν καὶ κηδεμονίαν, χρησιμοποίησε κάθε μέσον πρὸς διόρθωσιν, ἔχων ὡς πρότυπα μιμήσεως τοὺς ἀρίστους ἀπὸ τοὺς ἰατρούς. Διότι οὔτε ἐκεῖνοι θεραπεύουν μὲ ἓνα μόνον τρόπον, ἀλλ’ ὅταν διαπιστώσουν ὅτι δὲν ὑποχωρεῖ ἡ πληγὴ μὲ τὸ πρῶτον φάρμακον ποὺ ἐχρησιμοποίησαν, χρησιμοποιοῦν ἄλλο, καὶ μετὰ ἀπ’ αὐτὸ πάλιν ἄλλο· καὶ ἄλλοτε μὲν κάμνουν ἐγχειρήσεις, ἄλλοτε δὲ θέτουν ἐπιδέσμους. Καὶ σὺ λοιπὸν γενόμενος ἰατρὸς τῶν ψυχῶν, χρησιμοποίει κάθε μέσον θεραπείας, συμφώνως πρὸς τὰς ἐντολάς τοῦ Χριστοῦ, διὰ νὰ λάβῃς ἀμοιβὴν καὶ διὰ τὴν ἰδικὴν σου σωτηρίαν καὶ διὰ τὴν ὠφέλειαν ποὺ ἐχάρισες εἰς τοὺς ἄλλους, πράττων ὅλα πρὸς δόξαν τοῦ Θεοῦ καὶ κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ δοξάζεσαι καὶ σὺ ὁ ἴδιος. Διότι, λέγει· «Αὐτοὺς ποὺ μὲ δοξάζουν θὰ τοὺς δοξάσω, καὶ αὐτοὶ ποὺ μὲ περιφρονοῦν θὰ τοὺς περιφρονήσω»²⁸.

Πάντα τοίνυν εἰς δόξαν αὐτοῦ πράττωμεν, ἵνα τῆς μακαρίας ἐκείνης ἐπιτύχωμεν λήξεως· ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας
5 τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

“Όλα λοιπόν ἄς τὰ πράττωμεν πρὸς δόξαν τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν μακαρίαν ἐκείνην κληρονομίαν, τὴν ὁποίαν μακάρι ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχωμεν μὲ τὴν χίριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμην.

ΟΜΙΛΙΑ Λ'

Ματθ. 9, 9 - 17

«Καὶ παράγων ὁ Ἰησοῦς ἐκεῖθεν, εἶδεν ἄνθρωπον ἐπὶ τὸ τελώνιον καθήμενον, Ματθαῖον λεγόμενον· καὶ λέγει αὐ-
5 τῷ· ἀκολούθει μου».

1. Ποιήσας γὰρ τὸ θαῦμα οὐκ ἐπέμεινεν, ἵνα μὴ τὸν ζῆλον ἐξάψη πλέον ὀρώμενος· ἀλλὰ χαρίζεται αὐτοῖς ἀναχωρῶν, καὶ τὸ πάθος παραμυθούμενος. Τοῦτο δὴ καὶ ἡμεῖς ποιῶμεν, μὴ ὁμόσε χωροῦντες τοῖς ἐπιβουλεύουσιν, ἀλλὰ
10 παραμυθόμεθα αὐτῶν τὸ ἔλκος, ἐνδιδόντες καὶ χαλῶντες αὐτῶν τὸν τόνον.

Ἄλλὰ τίνος ἕνεκεν οὐ μετὰ Πέτρου καὶ Ἰωάννου καὶ τῶν ἄλλων αὐτὸν ἐκάλεσεν; Ὡσπερ ἐκεῖ τότε παρεγένετο, ὅτε ἤδει τοὺς ἀνθρώπους πεισθησομένους· οὕτω καὶ τὸν
15 Ματθαῖον τότε ἐκάλεσεν ὅτε ἠπίσταιτο εἴξοντα. Διὰ δὴ τοῦτο καὶ Παῦλον μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἠλίευσεν. Ὁ γὰρ τὰς καρδίας ἐπιστάμενος καὶ τὰ ἀπόρρητα τῆς ἐκάστου διανοίας εἶδώς, ἤδει καὶ πότε ἔμελλεν ἕκαστος τούτων ὑπακούσεσθαι. Διὰ τοῦτο οὐκ ἐν προσιμίῳ αὐτὸν ἐκάλει, ὅτε σκληρότερον
20 ἔτι διέκειτο, ἀλλὰ μετὰ τὰ μυρία θαύματα καὶ τὴν πολλὴν περὶ αὐτοῦ φήμην, ὅτε καὶ ἐπιτηδειότερον ἤδει πρὸς τὴν ὑπακοήν γεγεννημένον. Ἄξιον δὲ καὶ τοῦ εὐαγγελιστοῦ θαυμάσαι τὴν φιλοσοφίαν, πῶς οὐκ ἀποκρύπτεται αὐτοῦ τὸν ἔμ-

1. Ματθαῖος! Μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ καὶ εἷς τῶν τεσσάρων εὐαγγελιστῶν. Υἱὸς τοῦ Ἀλφαίου, κληθεὶς εἰς τὸ ἀποστολικὸν ἀξίωμα ἐκ τοῦ τελωνείου τῆς Καπερναοῦμ, ὅπου εἰργάζετο ὡς τελώνης, καὶ ἀκολουθήσας αὐτὸν προθύμως. (Ματθ. 9, 9-11). Ἀρχικῶς ὠνομάζετο Λευῖς (Μάρκ. 2, 14. Λουκᾶ 5, 27). Κηρύξας τὸ εὐαγγέλιον εἰς διάφορα μέρη ἀπέθανεν εἰς τὴν Παρθίαν.

ΟΜΙΛΙΑ Λ΄

Ματθ. 9, 9 - 17

«Καὶ ἐνῶ ἐπροχώρει ὁ Ἰησοῦς πρὸς ἄλλο μέρος, εἶδεν ἓνα ἄνθρωπον ποῦ ἐκάθητο εἰς τὸ τελωνεῖον καὶ ποῦ ὠνομάζετο Ματθαῖος¹, καὶ τοῦ λέγει· Ἀκολούθησέ με».

1. Ἀφοῦ λοιπὸν ἔκαμε τὸ θαῦμα δὲν ἔμεινεν ἄλλο εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο, διὰ νὰ μὴ αὐξήσῃ περισσότερο τὸν φθόνον τῶν ἐχθρῶν του ποῦ θὰ τὸν ἔβλεπαν ἐκεῖ, ἀλλὰ πρὸς χάριν των ἀναχωρεῖ, καταπραΰνων μὲ τὴν ἐνέργειάν του αὐτὴν τὸ πάθος των. Αὐτὸ βεβαίως πράττομεν καὶ ἡμεῖς μὲ τὸ νὰ μὴ συναναστρεφώμεθα αὐτοὺς ποῦ μᾶς ἐχθρεύονται, ἀλλὰ καταπραΰνομεν τὴν λύπην των κάμνοντες ὑποχωρήσεις καὶ μετριάζοντες τὸ μέγεθος τῆς λύπης των.

Ἄλλ' ἐξ αἰτίας τίνος πράγματος δὲν προσεκάλεσε καὶ αὐτὸν μαζὶ μὲ τὸν Πέτρον καὶ τὸν Ἰωάννην; Ὅπως ἀκριβῶς τότε μετέβη ἐκεῖ καὶ τοὺς ἐκάλεσε μόνον ὅταν διεπίστωσε καλῶς ὅτι θὰ δεχθοῦν τὴν πρόσκλησίν του, ἔτσι καὶ τὸν Ματθαῖον τότε τὸν ἐκάλεσεν, ὅταν εἶχε βεβαιωθῆ ἀπολύτως ὅτι θὰ τὸν ἀκολουθήσῃ. Βεβαίως δι' αὐτὸν τὸν λόγον καὶ τὸν Παῦλον τὸν ἠλίευσε μετὰ τὴν ἀνάστασίν του. Διότι αὐτὸς ποῦ γνωρίζει καλῶς τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων καὶ γνωρίζει ἐπίσης καὶ τὰς ἀποκρύφους σκέψεις τοῦ καθενός, ἐγνώριζε καὶ πότε ἐπρόκειτο ὁ καθένας ἀπὸ αὐτοὺς νὰ δεχθῆ τὴν πρόσκλησίν του. Διὰ τοῦτο δὲν τὸν ἐκάλεσε εἰς τὴν ἀρχὴν, τότε ποῦ ἦτο σκληρὰ ἀκόμη ἡ διάθεσίς του ἔναντί του, ἀλλὰ μετὰ ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν θαυμάτων ποῦ εἶχε κάμει καὶ ὅταν εἶχεν αὐξηθῆ μεγάλως ἡ φήμη γύρω ἀπὸ τὸ ὄνομά του, ὅποτε καὶ ἐγνώριζεν ὅτι θὰ ὑπήκοεν εὐκολώτερον, ~~λόγω αὐτῆς τῆς πείρας, ὅποτε καὶ ἐγνώριζεν ὅτι θὰ ὑπήκοεν εὐκολώτερον, λόγω αὐτῆς τῆς πείρας, εἰς τὴν πρόσκλησιν.~~ Ἀξίζει δὲ νὰ θαυμάσῃ κανεὶς καὶ τὴν φιλοσοφίαν τοῦ εὐαγγελιστοῦ, διατί δηλαδὴ δὲν ἀποκρύπτει τὸν προηγούμενον βίον του, ἀλλ' ἀντιθέτως ἀναφέρει καὶ

προσθεν βίον, ἀλλὰ καὶ τὸ ὄνομα τίθησι, τῶν ἄλλων κρυψάντων αὐτὸν προσηγορία ἑτέρα.

Τίνος δὲ ἔνεκεν εἶπεν, ὅτι «Ἐπὶ τὸ τελώνιον καθήμερον»; Δεικνὺς τοῦ καλέσαντος τὴν δύναμιν, ὅτι οὐ λήξαντα, οὐδὲ ἀποσιάντα τῆς πονηρᾶς ταύτης καπηλείας, ἀλλ' ἐκ μέσων αὐτὸν ἀνέσπασε τῶν κακῶν· καθάπερ οὖν καὶ τὸν μακάριον Παῦλον μαινόμενον καὶ λυτιῶντα καὶ πῦρ ἀφιέντα μετέστησεν· ὅπερ οὖν καὶ αὐτὸς δεῖγμα ποιούμενος τῆς τοῦ καλέσαντος δυνάμεως, φησὶ Γαλάταις· «Ἠκούσατε τὴν ἐμὴν ἀνασιροφήν ποιεῖν ἐν τῷ Ἰουδαϊσμῷ, ὅτι καθ' ὑπερβολὴν ἐδίωκον τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ»· καὶ τοὺς ἀλιέας δὲ ἐν μέσοις τοῖς ἔργοις ὄντας ἐκάλεσεν. Ἀλλ' ἐκεῖνο μὲν τέχνη τις ἦν οὐ διαβεβλημένη μὲν, ἀνθρώπων δὲ ἀγροικότερον διακειμένων καὶ ἀμίκτων καὶ πολὺν τὸ ἀφελὲς κεκτημένων· τοῦτο δὲ ἐπιτήδευμα ἀναιοχυντίας γέμον ἦν καὶ ἰταμότητος καὶ κέρδος οὐκ ἔχον πρόφασιν εὐλογον καὶ ἐμπορία ἀναιδῆς καὶ ἀρπαγὴ σχῆμα ἔχουσα ἔννομον· ἀλλ' ὅμως οὐδὲν τούτων ἐπησχύνειτο ὁ καλέσας. Καὶ τί λέγω, εἰ τελώνην οὐκ ἐπησχύνειτο, ὅπου γε οὐδὲ πόρνην γυναῖκα οὐ μόνον καλέσαι οὐκ ἐπησχύνθη, ἀλλὰ καὶ φιλησαι τοὺς πόδας αὐτοῦ καὶ βρέξαι τοῖς δάκρυσι παρεῖχεν αὐτῇ; Καὶ γὰρ διὰ τοῦτο παραγέγονεν, οὐχ ἵνα σώματα θεραπεύσῃ μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ ψυχῆς

τὸ ὄνομά του, ἐνῶ οἱ ἄλλοι εὐαγγελισταὶ τὸ ἀπέκρυψαν χρησιμοποίησαντες ἄλλην ὀνομασίαν.

Διὰ ποῖον λόγον εἶπεν, ὅτι «ἐκάθητο εἰς τὸν τελωνεῖον»; Τὸ εἶπε μὲ σκοπὸν νὰ δείξη τὴν δύναμιν αὐτοῦ πού τὸν ἐκάλεσεν, ὅτι δηλαδὴ δὲν εἶχε τελειώσει, οὔτε εἶχεν ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ αὐτὴν τὴν πονηρὰν ἐκμετάλλευσιν, ἀλλὰ τὸν ἀπέσπασε μέσα ἀκριβῶς ἀπὸ αὐτὰ τὰ κακά, ὅπως ἀκριβῶς βέβαια καὶ τὸν μακάριον Παῦλον τοῦ ἥλλαξε τὴν πορείαν τῆς ζωῆς τὴν στιγμὴν πού εἶχε θέσει εἰς ἐνέργειαν τὴν μανίαν καὶ λύσσαν του καὶ ἐξφενδόνιζε τὴν φωτιὰν ἐναντίον τῶν Χριστιανῶν. Αὐτὸ λοιπὸν καὶ ὁ Παῦλος ἐπικαλούμενος ὡς ἀπόδειξιν τῆς δυνάμεως τοῦ Ἰησοῦ πού τὸν ἐκάλεσε, γράφει εἰς τὴν ἐπιστολὴν του πρὸς Γαλάτας· «Ἠκούσατε διὰ τὴν διαγωγὴν πού ἔδειξα κάποτε ὅταν ἠκολούθουν τὸν Ἰουδαϊκὸν νόμον, πού κατεδίωκα δηλαδὴ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ κατὰ τρόπον ὑπερβολικόν»². Καὶ τοὺς ἀλιεῖς δὲ τοὺς ἐκάλεσε εἰς τὴν χορείαν τῶν μαθητῶν του καθ' ἣν στιγμὴν εἰργάζοντο. Ἄλλ' ἐκείνων μὲν τὸ ἐπάγγελμα ἦτο ἓνα εἶδος τέχνης ὄχι δυσφημιστικὴ βέβαια, ἀλλὰ ἐπάγγελμα ἀνθρώπων πού ἐζοῦσαν εἰς τὸ χωρίον μὲν ἀλλὰ ἦσαν ἀγνοὶ καὶ εἶχον εἰς μεγάλον βαθμὸν τὴν ἀφέλειαν, ἐνῶ αὐτὸ ἦτο ἐπάγγελμα γεμᾶτον ἀπὸ ἀναισχυντίαν καὶ θρασύτητα, χωρὶς καμμίαν λογικὴν δικαιολογίαν δι' ὅλα αὐτά, καὶ ἦτο ἐμπορία γεμάτη ἀπὸ ἀναίδειαν καθὼς καὶ κλοπὴ πού ἐκαλύπτετο ἐξωτερικῶς ἀπὸ τὸν νόμον. Παρ' ὅλα ταῦτα ὅμως αὐτὸς πού τὸν ἐκάλεσε δὲν ἔνοιωσεν ἐντροπὴν διὰ κανένα ἀπὸ αὐτά. Μὰ διατί ἐκπλήττομαι μὲ τὸ ὅτι δὲν ἔνοιωσεν ἐντροπὴν πού προσεκάλει ὡς μαθητὴν του τὸν τελώνην, καθ' ἣν στιγμὴν βεβαίως οὔτε διὰ μίαν πόρνην ὄχι μόνον δὲν ἔνοιωσεν ἐντροπὴν πού τὴν ἐκάλεσεν, ἀλλὰ καὶ τῆς ἔδωσε τὸ δικαίωμα καὶ νὰ φιλήσῃ τὰ πόδια του καὶ νὰ τὰ περιβρέξῃ μὲ τὰ δάκρυά της; Καθόσον βέβαια δι' αὐτὸν τὸν λόγον ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον, ὄχι μόνον διὰ νὰ θεραπεύσῃ σώματα, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ ἀπαλλάξῃ τὴν

κακίαν *ιάσθαι*. Ὁ καὶ ἐπὶ τοῦ παραλυτικοῦ πεποίηκε· καὶ δείξας σαφῶς, ὅτι δύναται ἀφιέναι ἁμαρτίας, τότε ἐπὶ τοῦτον ἔρχεται, ἵνα μηκέτι θορυβῶνται τελώνην ὀρῶντες εἰς τὸν τῶν μαθητῶν ἐγκρινόμενον χορὸν. Ὁ γὰρ Κύριος ὢν
5 λῦσαι τὰ πεπλημμελημένα πάντα, τί θαυμάζεις εἰ καὶ τοῦτον ἀπόστολον ποιεῖ;

Ἄλλ' ὥσπερ εἶδες τοῦ καλέσαντος τὴν δύναμιν, οὕτω καταμάνθανε καὶ τοῦ κληθέντος τὴν ὑπακοήν. Οὔτε γὰρ ἀντίτεινεν, οὐδὲ ἀμφισβητῶν εἶπε· τί τοῦτο; ἄρα μὴ ἀπαιτητῆ
10 κλήσει ἐμὲ τὸν τοιοῦτον καλεῖ; καὶ γὰρ ἄκαιρος αὕτη πάλιν ἢ ταπεινοφροσύνη· ἀλλ' εὐθέως ὑπήκουσε, καὶ οὐδὲ οἴκαδε ἀπελθεῖν ἠξίωσε, καὶ τοῖς αὐτοῦ περὶ τούτου κοινώσασθαι, ὥσπερ οὖν οὐδὲ οἱ ἄλιεῖς· ἀλλ' ὄν τρόπον ἐκεῖνοι τὸ δίκτυον καὶ τὸ πλοῖον καὶ τὸν πατέρα, οὕτω καὶ οὗτος τὴν τελωνείαν
15 καὶ τὸ κέρδος ἀφείς εἶπετο, παρεσκευασμένην πρὸς ἅπαντα τὴν γνώμην ἐπιδεικνύμενος· καὶ πάντων ἀθρόως ἑαυτὸν ἀπορρηγνὺς τῶν βιωτικῶν, ἐμαρτύρει τῇ εὐκαιρίᾳ τοῦ καλέσαντος διὰ τῆς ἀπηρτισμένης ὑπακοῆς.

Καὶ τί δήποτε, φησὶν, οὐχὶ καὶ περὶ τῶν ἄλλων εἶπεν
20 ἡμῖν, πῶς καὶ τίνα τρόπον ἐκλήθησαν, ἀλλὰ περὶ Πέτρου καὶ Ἰακώβου καὶ Ἰωάννου καὶ Φιλίππου, περὶ δὲ τῶν ἄλλων οὐδαμοῦ; Ὅτι οὗτοι μάλιστα ἦσαν ἐν τοῖς ἀτόποις καὶ ταπεινοῖς ἐπιτηδεύμασιν. Οὔτε γὰρ τελωνείας τι χεῖ-

3. Πρὸβλ. Ματθ. 4, 18-20.

4. Πρὸβλ. Ματθ. 4, 21-22.

5. Πρὸβλ. Ἰω. 1, 44.

ψυχὴν ἀπὸ τὴν κακίαν. Πρᾶγμα ποῦ ἔκαμε καὶ εἰς τὴν περιπτώσιν τοῦ παραλύτου. Ἄφοῦ δὲ ἀπέδειξε σαφῶς, ὅτι ἔχει τὴν ἐξουσίαν καὶ ἁμαρτίας νὰ συγχωρῇ, τότε ἔρχεται πρὸς τὸν τελώνην, ὥστε νὰ μὴ ἐκπλήσωνται εἰς τὸ ἐξῆς βλέποντες τὸν τελώνην νὰ συμπεριλαμβάνεται εἰς τὸν ὄμιλον τῶν μαθητῶν του. Ἄλλὰ διατί ἀπορεῖς ἐὰν καὶ αὐτὸν τὸν κάμνη ἀπόστολόν του αὐτὸς ποῦ ἔχει τὴν δύναμιν νὰ συγχωρήσῃ ὅλα τὰ ἁμαρτήματα;

Ἄλλ' ὅπως ἀκριβῶς εἶδες τὴν δύναμιν αὐτοῦ ποῦ τὸν ἐκάλεσεν, ἔτσι πρόσεξε ν' ἀντιληφθῆς καὶ τὴν ὑπακοὴν αὐτοῦ ποῦ προσεκλήθη. Διότι οὔτε ἔφερεν ἀντιρρήσεις, οὔτε τοῦ εἶπε μὲ ἀμφιβολίαν· 'Τί σημαίνει αὐτό; μήπως ἄρά γε προσκαλεῖς ἐμὲ ποῦ εἶμαι τοιοῦτου εἴδους ἄνθρωπος μὲ σκοπὸν δόλιον;' καθόσον μία τέτοια ταπεινοφροσύνη πάλιν θὰ ἐξεδηλοῦτο ὄχι εἰς κατάλληλον χρόνον. Ἄλλ' ἀμέσως ἐδέχθη τὴν πρόσκλησιν καὶ δὲν ἐζήτησε νὰ μεταβῇ εἰς τὸν οἶκόν του διὰ ν' ἀνακοινώσῃ αὐτὸ εἰς τοὺς συγγενεῖς του, ὅπως ἀκριβῶς οὔτε καὶ οἱ ἄλιεῖς τὸ ἔκαμαν αὐτό· ἀλλὰ μὲ ὅποιον τρόπον ἐκεῖνοι ἐγκατέλειψαν τὰ δίκτυα καὶ τὸ πλοῖον καὶ τὸν πατέρα των, καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ αὐτός, ἀφοῦ ἐγκατέλειψε τὸ τελωνεῖον καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ κέρδος, τὸν ἠκολούθησεν, ἀποδεικνύων ὅτι ἦτο προητοιμασμένη ἡ ὅλη διάθεσίς του δι' ὅλα γενικῶς· καὶ ἀφοῦ ἀπεμάκρυνε τὸν ἑαυτὸν του ἀμέσως ἀπὸ ὅλας τὰς φροντίδας τῆς ζωῆς ἐπεβεβαίωσε μὲ τὴν πλήρη ὑπακοὴν του τὴν εἰς κατάλληλον χρόνον πρόσκλησιν του ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ.

Καὶ διὰ ποῖον λόγον βεβαίως, θὰ εἰπῇ κανεὶς, δὲν μᾶς περιέγραψε καὶ τὴν κλῆσιν καὶ τῶν ἄλλων μαθητῶν, πῶς, δηλαδή, καὶ μὲ ποῖον τρόπον προσεκλήθησαν ὑπὸ τοῦ Κυρίου, ἀλλ' ἀπλῶς καὶ μόνον μᾶς περιέγραψαν τὴν κλῆσιν τοῦ Πέτρου³, τοῦ Ἰακώβου, τοῦ Ἰωάννου⁴ καὶ τοῦ Φιλίππου⁵, ἐνῶ περὶ τῶν ἄλλων δὲν ἔκαμαν πουθενὰ λόγον; Ἐπειδὴ αὐτοὶ ἠσυχολοῦντο κατ' ἐξοχὴν μὲ τὰ πλέον ἀπρεπῆ καὶ ταπεινὰ ἐπαγγέλματα. Διότι οὔτε ἀπὸ τὴν ἐργασίαν τοῦ

ρον, οὔτε ἀλιείας εὐτελέστερον. Ὅτι δὲ καὶ Φίλιππος τῶν σφόδρα ἀσήμων ἦν, ἀπὸ τῆς παιρίδος δῆλον. Διὰ τοῦτο τούτους μάλιστα ἡμῖν ἀνακηρύττουσι μετὰ τῶν ἐπιτηδευμάτων, δηλοῦντες ὅτι καὶ ἐν τοῖς λαμπροῖς τῶν διηγημάτων 5 τούτοις πιστεύειν χρή. Οἱ γὰρ τῶν δοκούντων ἐπονειδίσιων εἶναι μηδὲν αἰρούμενοι παραλιπεῖν, ἀλλὰ πρὸ ἄλλων ταῦτα μετὰ ἀκριβείας ἀνακηρύττοντες, καὶ ἐπὶ τοῦ διδασκάλου καὶ ἐπὶ τῶν μαθητῶν, πῶς ἂν εἶεν ἐπὶ τῶν σεμνῶν ὑποπιοι; καὶ μάλιστα διὰν σημεῖα μὲν πολλὰ καὶ θαύματα παραιρέχουσι, 10 τὰ δὲ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ δοκοῦντα εἶναι ὄνειδη μετὰ ἀκριβείας βοῶσι καὶ τῶν μαθητῶν τὰ ἐπιτηδεύματα καὶ τὰ ἐλατιώματα, καὶ τοῦ διδασκάλου τοὺς προγόνους τοὺς ἐπὶ ἁμαρτήμασι βεβοημένους λαμπρᾷ ἐκκαλύπτουσι τῇ φωνῇ; Ὅθεν δῆλον ὅτι πολὺν τῆς ἀληθείας ἐποιοῦντο λόγον, καὶ οὐδὲν πρὸς χά- 15 ριν, οὐδὲ πρὸς ἐπίδειξιν ἔγραφον.

2. Καλέσας τοίνυν αὐτόν, καὶ τιμῇ μεγίστη τετίμηκε, τραπέζης αὐτῷ κοινωνήσας εὐθέως· ταύτη γὰρ αὐτόν καὶ ὑπὲρ τῶν μελλόντων εὐελπιν ἐποίει, καὶ εἰς πλείονα παρησίαν ἤγεεν. Οὐ γὰρ χρόνῳ μακρῷ, ἀλλ' ἀθρόον ἰάσατο τὴν 20 κακίαν. Καὶ οὐκ αὐτῷ συνανάκειται μόνῳ, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις πολλοῖς· καίτοι καὶ τοῦτο ἐδόκει αὐτοῦ ἔγκλημα εἶναι, ὅτι οὐκ ἀπεσόβησε τοὺς ἁμαριωλοὺς. Ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο κρύπτου-

τελώνου ὑπάρχει τίποτε ἄλλο χειρότερον, οὔτε ἀπὸ τὴν ἀλιείαν πὸ εὐτελές. Τὸ ὅτι δὲ καὶ ὁ Φίλιππος ἦτο ἀπὸ τοὺς πάρα πολὺ ἀσήμους, καθίσταται φανερόν ἀπὸ τὴν πατρίδα του⁶. Διὰ τοῦτο κατ' ἐξοχὴν αὐτοὺς μᾶς περιγράφουν οἱ εὐαγγελισταὶ μαζὶ μὲ τὰ ἐπαγγέλματά των, μὲ σκοπὸν δηλαδὴ νὰ μᾶς καταστήσουν γνωστὸν ὅτι πρέπει νὰ τοὺς πιστεύωμεν καὶ ὅταν μᾶς περιγράφουν καταπληκτικὰ γεγονότα. Διότι αὐτοὶ ποὺ ἔκριναν σκόπιμον νὰ μὴ παραλείψουν τίποτε ἀπὸ αὐτὰ ποῦ θεωροῦνται ἀτιμωτικά, ἀλλὰ πρὶν ἀπὸ τὰ ἄλλα μᾶς περιγράφουν αὐτὰ μὲ ἀπόλυτον ἀκρίβειαν, καὶ αὐτὰ ποὺ ἀναφέρονται εἰς τὸν Διδάσκαλόν των καὶ αὐτὰ ποὺ ἀναφέρονται εἰς τοὺς μαθητάς, πῶς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ θεωρηθοῦν ὑποποιοὶ περιγράφοντες ὑπερφυσικὰ γεγονότα; καὶ μάλιστα ὅταν παραλείπουν μὲν πολλὰ σημεῖα καὶ θαύματα, ὅμως περιγράφουν περιτράνως καὶ μὲ ἀπόλυτον ἀκρίβειαν τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ ἐπάνω εἰς τὸν σταυρόν, τὰ ὁποῖα ἐθεωροῦντο ἀτιμωτικά, καθὼς ἐπίσης καὶ ὅταν ἀποκαλύπτουν κατὰ τρόπον περίλαμπρον τὰ ἐπαγγέλματα καὶ τὰ ἐλαττώματα τῶν μαθητῶν καὶ τοὺς προγόνους τοῦ Διδασκάλου των, ποὺ ὅλοι ἐγνώριζαν τὰ ἀμαρτήματά των; Ἐπομένως εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι διηγοῦντο τὰ γεγονότα μὲ πολλὴν ἀλήθειαν, καὶ τίποτε δὲν ἔγραφαν πρὸς χάριν κάποιου οὔτε πρὸς ἐπίδειξιν.

2. Ἀφοῦ λοιπὸν τὸν προσεκάλεσε τὸν ἐτίμησε μὲ πάρα πολὺ μεγάλην τιμὴν μὲ τὸ γεγονός ὅτι ἀμέσως παρεκάθησεν εἰς γεῦμα μαζὶ μὲ αὐτόν· διότι κατ' αὐτόν τὸν τρόπον ἰὸν ἔκαμε καὶ νὰ εὐελπιστῇ διὰ τὸ μέλλον καὶ τοῦ ἐνέβαλε περισσότερον θάρρος. Διότι τοῦ ἐθεράπευσε τὴν κακίαν ἀμέσως καὶ ὄχι μετὰ ἀπὸ πολὺν χρόνον. Καὶ δὲν παρεκάθησεν εἰς τὸ τραπέζι μόνον μὲ αὐτόν, ἀλλὰ μαζὶ μὲ πολλοὺς ἄλλους, μολονότι καὶ αὕτη ἡ ἐνέργειά του ἐθεωρεῖτο ὡς ἔγκλημα, καθ' ὅσον δὲν ἐξεδίωξε τοὺς ἀμαρτωλοὺς. Ἀλλὰ οὔτε καὶ αὐτὸ τὸ ἀποκρύπτουν, οἱ ἐχθροὶ ὅμως τοῦ Κυ-

σιν, οἷα ἐπισκήπειν ἐπιχειροῦσι τοῖς παρ' αὐτοῦ γινομένοις.

Συνέρχονται δὲ οἱ τελῶναι ὡς πρὸς ὁμότεχρον· ἐγκαλλωπιζόμενος γὰρ τῇ εἰσόδῳ τῇ τοῦ Χριστοῦ, πάντας αὐτοὺς συνεκάλεσε. Καὶ γὰρ πᾶν εἶδος θεραπείας ὁ Χριστὸς
 5 ἐκίνει, καὶ οὐχὶ διαλεγόμενος μόνον, οὐδὲ θεραπεύων, οὐδὲ ἐλέγχων τοὺς ἐχθρούς, ἀλλὰ καὶ ἀριστῶν διώρθου πολλοὺς τῶν κακῶς διακειμένων· διὰ τούτων διδάσκων ἡμᾶς ὅτι πᾶς καιρὸς καὶ πᾶν ἔργον δύναται παρέχειν ἡμῖν τὴν ὠφέλειαν.

Καίτοιγε τὰ παρακείμενα τότε ἐξ ἀδικίας ἦν καὶ πλεονεξίας· ἀλλ' οὐ παρητήσατο ὁ Χριστὸς αὐτῶν μετασχεῖν, ἐπειδὴ μέγα τὸ κέρδος ἐντεῦθεν ἔμελλε γίνεσθαι, ἀλλὰ καὶ ὁμορόφιος καὶ ὁμοιράπεζος γίνεται τοῖς τοιαῦτα πεπλημμεληκόσι. Τοιοῦτος γὰρ ὁ ἰατρός· ἂν μὴ ἀνάσχηται τῆς σηπεδόνης τῶν καμνόντων, οὐκ ἀπαλλάττει τῆς ἀρρωστίας αὐ-
 15 τούς. Καίτοιγε πονηρὰν ἐντεῦθεν ἔλαβε δόξαν, καὶ τῷ μετ' αὐτοῦ φαγεῖν καὶ τῷ ἐν τῇ οἰκίᾳ τῇ ἐκείνου καὶ τῷ μετὰ πολλῶν τελωνῶν. "Ὁρα γοῦν αὐτοὺς τοῦτο ὀνειδίζοντας· «Ἴδου ἄνθρωπος φάγος καὶ οἰνοπότης, τελωνῶν φίλος καὶ ἁμαρτωλῶν». Ἀκουέτωσαν ὅσοι μεγάλην ἐπὶ νησιεῖα δόξαν
 20 ἑαυτοῖς περιτιθέναι σπουδάζουσιν, καὶ ἐννοεῖτωσαν ὅτι ὁ Δεσπότης ἡμῶν φάγος καὶ οἰνοπότης ἐκλήθη, καὶ οὐκ ἠσχύνετο, ἀλλὰ πάντων ὑπερεώρα τούτων, ἵνα τὸ προκείμενον

ρίου ἐπιχειροῦν νὰ τὸν κατηγορήσουν δι' αὐτάς του τὰς ἐνεργείας.

Συγκεντρώνονται δὲ οἱ τελῶναι εἰς τὸν οἶκον τοῦ Ματθαίου ὡς ἔχοντες τὸ αὐτὸ ἐπάγγελμα μὲ αὐτόν· διότι αὐτὸς γεμᾶτος ἀπὸ ὑπερηφάνειαν ἐξ αἰτίας τοῦ ἐρχομοῦ τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν οἶκόν του, τοὺς προσεκάλεσεν ὅλους. Καθόσον ὁ Χριστὸς ἐχρησιμοποιεῖ κάθε εἶδος θεραπείας, καὶ ὄχι μόνον ὅταν ἐδίδασκεν, οὔτε ὅταν ἐθεράπευεν, οὔτε ὅταν ἤλεγχε τοὺς ἐχθρούς του, ἀλλὰ καὶ τρώγων διώρθωνε πολλοὺς ἀπὸ τοὺς κακοὺς ἀνθρώπους. Δι' ὅλων αὐτῶν μᾶς διδάσκει, ὅτι κάθε στιγμή καὶ κάθε ἐνέργειά μας ἠμπορεῖ νὰ μᾶς παράσχη τὴν ὠφέλειαν.

Μολονότι, βέβαια, τὰ παρατεθέντα τότε εἰς τὴν τράπεζαν προήρχοντο ἀπὸ ἀδικίας καὶ πλεονεξίας, παρὰ ταῦτα ὁ Χριστὸς δὲν ἠρνήθη νὰ μετάσχη εἰς αὐτά, ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ προκύψῃ ἀπὸ ἐκεῖ μεγάλη ὠφέλεια, καὶ διὰ τὸν λόγον αὐτὸν προσέρχεται εἰς τὸν αὐτὸν οἶκον καὶ παρακάθεται εἰς τὴν ἰδίαν τράπεζαν μὲ αὐτοὺς πού εἶχαν διαπράξει αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὰς ἀδικίας. Τέτοιος πρέπει νὰ εἶναι ὁ γιατρός· διότι ἐὰν δὲν εἶναι εἰς θέσιν ν' ἀνεχθῇ τὴν βρωμιάν τῶν ἀσθενῶν, δὲν ἠμπορεῖ νὰ τοὺς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν ἀσθένειάν των. Καὶ βεβαίως ἀπ' αὐτὴν τὴν πράξιν του ἀπέκτησε κακὴν φήμην καὶ ἐπειδὴ ἔφαγε μαζὶ μ' αὐτόν, καὶ ἐπειδὴ τὸ γεγονός αὐτὸ ἔλαβε χώραν εἰς τὴν οἰκίαν ἐκείνου, καὶ ἐπειδὴ συνέφαγε μαζὶ μὲ πολλοὺς ἄλλους τελῶνας. Πρόσεξε λοιπὸν τοὺς ἐχθρούς του οἱ ὅποιοι τὸν κατηγορήσαν δι' αὐτὴν τὴν πράξιν του· «Ὅριστε ἕνας ἄνθρωπος φαγᾶς καὶ οἰνοπότης, καὶ πού εἶναι φίλος τῶν τελωνῶν καὶ τῶν ἀμαρτωλῶν»⁷. Ἄς τὸ ἀκούσουν αὐτὸ ὅσοι προσπαθοῦν μὲ τὴν νηστείαν των νὰ συγκεντρώσουν διὰ τὸν ἑαυτὸν των μεγάλην φήμην καὶ ἄς τὸ ἐννοήσουν καλὰ ὅτι ὁ Κύριος ἡμῶν ὠνομάσθη φαγᾶς καὶ οἰνοπότης, καὶ δὲν ἐντρέπετο δι' αὐτό, ἀλλ' ἀντιθέτως ὅλα αὐτὰ τὰ παρέβλεπε διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὸν ἐπιδιωκόμενον σκοπὸν του· πράγμα λοιπὸν καὶ πού

ἀνύσῃ ὅπερ οὖν καὶ ἐγένετο. Καὶ γὰρ καὶ μειεθάλειτο ὁ
 τελώνης, καὶ βελτίων οὕτως ἐγένετο. Καὶ ἵνα μάθῃς, ὅτι
 μέγα τοῦτο ἤνυσεν τὸ κοινωνῆσαι αὐτῷ τῆς τραπέζης, ἄκου-
 5 σον τί φησιν ὁ Ζακχαῖος ἕτερος πάλιν τελώνης. Ἐπειδὴ γὰρ
 ἤκουσε τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, «Σήμερον ἐν τῷ οἴκῳ σου
 δεῖ με μεῖναι», ὑπὸ τῆς ἡδονῆς πιερωθεὶς, «Τὰ ἡμίση τῶν
 ὑπαρχόντων μοι δῆδωμι πτωχοῖς», φησί, «καὶ εἴ τινός τι
 ἐσυκοφάνησα, ἀποδίδωμι τειτραπλοῦν». Καὶ πρὸς αὐτὸν ὁ
 Ἰησοῦς φησι «Σήμερον σωτηρία τῷ οἴκῳ τούτῳ ἐγένετο».
 10 Οὕτω διὰ πάντων ἔνεσι παιδεύειν.

Καὶ πῶς ὁ Παῦλος, φησί, κελεύει, «Ἐάν τις, ἀδελφὸς
 ὀνομαζόμενος ἢ πόρνος ἢ πλεονέκτης, τῷ τοιούτῳ μηδὲ συνε-
 σθίειν»; Μάλιστα μὲν οὕτω δῆλον, εἰ καὶ διδασκάλοις ταῦ-
 15 τα παραινεῖ, ἀλλ' οὐχὶ ἀδελφοῖς μόνοις. Ἐπειτα, οὗτοι οὐ-
 πω τῶν ἀπηρτισμένων ἦσαν, οὐδὲ ἀδελφῶν γεγενημένων.
 Πρὸς δὲ τούτοις ὁ Παῦλος καὶ τοὺς ἀδελφούς γεγενημένους
 τότε ἀποσιρέφει κελεύει, ὅταν ἐπιμένωσιν· οὗτοι δὲ ἦ-
 σαν παυσάμενοι λοιπὸν καὶ μεταβαλόμενοι. Ἄλλ' οὐδὲν τού-
 20 των τοὺς Φαρισαίους ἐνέτρεψεν, ἀλλ' ἐγκαλοῦσι τοῖς μαθη-
 ταῖς λέγοντες· «Διατί μετὰ τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν ἐσθίει
 ὁ διδάσκαλος ὑμῶν;». Καὶ ὅταν μὲν αὐτοὶ δοκῶσιν ἁμαρτιά-
 νειν, αὐτῷ ἐντυγχάνουσι λέγοντες· «Ἴδου οἱ μαθηταί σου
 25 ποιοῦσιν ὃ οὐκ ἔξεσι ποιεῖν ἐν Σαββάτῳ». ἐνταῦθα δὲ πρὸς
 αὐτοὺς αὐτὸν διαβάλλουσιν. Ἄπερ πάντα κακουρογούντων
 ἦν καὶ βουλομένων ἀπορρηῆξαι τοῦ διδασκάλου τὸν χορὸν

8. Λουκᾶ 19, 5.

9. Λουκᾶ 19, 8.

10. Λουκᾶ 19, 9.

11. Α' Κορ. 5, 11.

12. Ματθ. 12, 2.

συνέβη. Καθόσον βέβαια καὶ μετενόησεν ὁ τελώνης καὶ ἔγινεν ἔτσι καλύτερος. Καὶ διὰ τὴν πληροφορηθῆς ὅτι ἡ πρᾶξις του αὐτῆ, τὸ ὅτι δηλαδὴ συνέφαγε μετ' αὐτοῦ, ὠφέλησεν εἰς μέγαλον βαθμόν, ἄκουσε τί λέγει ὁ Ζακχαῖος, πού ἦτο καὶ αὐτὸς τελώνης. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἤκουσε τὸν Χριστὸν νὰ λέγῃ, «Σήμερα πρέπει νὰ μείνω εἰς τὸν οἶκόν σου»⁸, πετῶν ἀπὸ τὴν χαρὰν του λέγει· «Τὰ μισὰ ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά μου τὰ δίδω εἰς τοὺς πτωχοὺς, καὶ ἔὰν κάποιον συνέβη νὰ τὸν συκοφαντήσω τοῦ τὰ ἐπιστρέφω εἰς τετραπλοῦν»⁹. Τότε ὁ Ἰησοῦς λέγει εἰς αὐτόν· «Σήμερα ἐπῆλθε σωτηρία εἰς αὐτὸν τὸν οἶκον»¹⁰. Ἔτσι πρέπει κανεὶς νὰ διδάσκῃ διὰ μέσου ὄλων τῶν πράξεών του.

Ἄλλ' ὅμως πῶς συμβαίνει, θὰ εἰπῆ κανεὶς, ὁ Παῦλος νὰ παραγγέλλῃ, «ἔὰν κάποιος πού ὀνομάζεται ἀδελφὸς συμβαίνη νὰ εἶναι πόρνος ἢ πλεονέκτης δὲν πρέπει κανεὶς νὰ συνιρώγῃ μὲ αὐτόν»¹¹; Καὶ βεβαίως τὰ λέγει αὐτά, ἀλλ' ὅμως δὲν εἶναι φανερόν ἔὰν αὐτὰ τὰ παραγγέλλῃ καὶ πρὸς τοὺς διδασκάλους καὶ ὄχι μόνον πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς χριστιανούς. Ἐξ ἄλλου αὐτοὶ δὲν ἦσαν ἀκόμη τέλειοι πνευματικῶς, οὔτε συμπεριλαμβάνοντο μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν. Ἐπὶ πλέον ὅμως ὁ Παῦλος καὶ αὐτοὺς πού εἶχαν γίνῃ χριστιανοὶ παραγγέλλει νὰ τοὺς ἀποστρέφονται ὅταν ἐπιμένουν ν' ἀμαρτάνουν. Αὐτοὶ ὅμως εἶχαν παύσει ν' ἀμαρτάνουν εἰς τὸ ἔξῃς καὶ εἶχαν μεταβληθῆ τελείως. Ἀλλὰ τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἔκαμε τοὺς Φαρισαίους νὰ συνετισθοῦν ἀλλ' ἀντιθέτως κατηγοροῦν τοὺς μαθητὰς λέγοντες· «Διατί ὁ διδάσκαλός σας τρώγει μαζὶ μὲ τοὺς τελώνας καὶ τοὺς ἀμαρτωλοὺς;». Καὶ ὅταν πάλιν αὐτοὶ νομίζουν ὅτι οἱ μαθηταὶ ἀμαρτάνουν κατηγοροῦν αὐτὸν λέγοντες· «Ἴδου οἱ μαθηταὶ σου κάμνουν αὐτὸ πού δὲν ἐπιτρέπεται νὰ τὸ κάμουν τὸ Σάββατον»¹². εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν ὅμως συκοφαντοῦν εἰς αὐτοὺς τὸν Διδάσκαλόν των. Ὅλα αὐτὰ ἀκριβῶς ἦσαν ἐνέργειαι ἀνθρώπων κακούργων, οἱ ὁποῖοι ἤθελαν ν' ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὸν διδάσκαλον τὴν ὁμάδα τῶν μαθη-

τῶν μαθητῶν. Τί οὖν ἡ ἄπειρος σοφία; «Οὐ χρεῖαν ἔχου-
 σιν», φησὶν, «οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες».
 Ὅρα πῶς αὐτῶν εἰς τοῦναντίον περιέτριψε τὸν λόγον.
 Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ἔγκλημα ἐποιοῦντο τὸ συγγίνεσθαι αὐτὸν
 5 τούτοις· αὐτὸς δὲ τοῦναντίον φησὶν, ὅτι τὸ μὴ συγγίνεσθαι
 ἀνάξιον αὐτοῦ, καὶ τῆς αὐτοῦ φιλανθρωπίας· καὶ οὐ μόνον
 ἐγκλήματος ἐκτὸς τὸ τοὺς τοιούτους διορθοῦν, ἀλλὰ προη-
 γούμενον καὶ ἀναγκαῖον καὶ μυρίων ἄξιον ἐπαίνων.

Εἶτα, ἵνα μὴ δόξη καταισχύνειν τοὺς κληθέντας τῷ λέ-
 10 γειν, «Οἱ κακῶς ἔχοντες», ὅρα πῶς αὐτὸ παραμυθεῖται πάλιν,
 ἐπιτιμῶν αὐτοῖς καὶ λέγων· «Πορευθέντες δὲ μάθετε τί ἐστιν· ἔλεον θέλω καὶ οὐ θυσίαν». Τοῦτο δὲ ἔλεγε, τὴν
 τῶν Γραφῶν ἄγνοιαν αὐτοῖς ὀνειδίζων. Διὸ καὶ πληκτικώ-
 τερον κέχρηται τῷ λόγῳ, οὐχὶ αὐτὸς ὀργιζόμενος· μὴ γένοι-
 15 το· ἀλλ' ὥστε ἐκείνους μὴ ἐξαπορηθῆναι. Καίτοιγε ἠδύνατο
 εἰπεῖν· οὐκ ἐνενοήσατε, πῶς ἔλυσα τὰς ἁμαρτίας τοῦ πα-
 ραλυτικοῦ; πῶς τὸ σῶμα ἔσφιγξα; Ἀλλ' οὐ λέγει τούτων
 οὐδέν· ἀλλ' ἀπὸ τῶν κοινῶν λογισμῶν πρῶτον αὐτοῖς δια-
 λέγεται, καὶ τότε ἀπὸ τῶν Γραφῶν. Εἰπὼν γάρ, «Οὐ χρεῖαν
 20 ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες», καὶ
 λανθανόντως δείξας ἑαυτὸν ὄντα τὸν ἰατρόν, τότε εἶπε·
 «Πορευθέντες μάθετε τί ἐστιν· ἔλεον θέλω καὶ οὐ θυσίαν».

Οὕτω καὶ ὁ Παῦλος ποιεῖ. Πρῶτερον ἀπὸ τῶν κοινῶν
 παραδειγμάτων τὸν λόγον κατασκευάσας, καὶ εἰπὼν· «Τίς
 25 ποιμαίνει ποιμνην καὶ ἐκ τοῦ γάλακτος αὐτῆς οὐκ ἐσθίει;»,
 τότε καὶ τὰς Γραφὰς ἐπήγαγε λέγων· «Ἐν γὰρ τῷ νόμῳ

13. Ματθ. 9, 13. Ὡσ. 6, 6.

14. Α' Κορ. 9, 7.

τῶν. Καὶ τί τοὺς ἀπαντᾷ ἢ ἄπειρος σοφία; «Δὲν ἔχουν», τοὺς λέγει, «ἀνάγκην ἀπὸ ἰατρὸν οἱ ὑγιεῖς, ἀλλ' ἐκεῖνοι πού εἶναι ἀσθενεῖς». Πρόσεξε πῶς μετέβαλε τὴν κατηγορίαν των καὶ τῆς ἔδωσεν ἀντίθετον περιεχόμενον. Διότι ἐκεῖνοι μὲν ἐθεώρουν ἔγκλημα τὴν συναναστροφὴν αὐτοῦ μὲ τοὺς ἀνθρώπους αὐτοῦ τοῦ εἴδους, ἐνῶ αὐτὸς ἀντιθέτως λέγει, ὅτι τὸ νὰ μὴ συναναστρέφεται αὐτοὺς εἶναι κάτι πού δὲν ἀρμόζει εἰς αὐτὸν καὶ εἰς τὴν φιλανθρωπίαν του· καὶ ὄχι μόνον δὲν εἶναι ἔγκλημα τὸ νὰ διορθῶνῃ τοὺς ἀνθρώπους αὐτοῦ τοῦ εἴδους, ἀλλ' εἶναι κάτι πού ἔχει πρωταρχικὴν σημασίαν, πού ἐπιβάλλεται νὰ γίνεται καὶ πού εἶναι ἄξιον πολλῶν ἐπαίνων.

Ἀκολουθῶς διὰ νὰ μὴ φανῆ ὅτι προσβάλλει τοὺς προσκεκλημένους μὲ τοὺς λόγους «αὐτοὶ πού εἶναι ἀσθενεῖς», πρόσεξε πῶς τὸ μετριάζει αὐτὸ πάλιν, ψέγων αὐτοὺς καὶ λέγων· «Πηγαίνετε δὲ καὶ μάθετε τί σημαίνει, Ἀγάπην θέλω καὶ ὄχι θυσίαν»¹³. Αὐτὸ δὲ τὸ ἔλεγε ψέγων αὐτοὺς διὰ τὴν ἄγνοιαν τῶν Γραφῶν ἐκ μέρους των. Διὰ τοῦτο καὶ χρησιμοποιεῖ τὸν λόγον μὲ περισσοτέραν αὐστηρότητα, ὄχι ἐπειδὴ ὀργίζεται, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ διὰ νὰ περιέλθουν αὐτοὶ εἰς πλήρη ἀμηχανίαν. Μολονότι, βέβαια, ἤμποροῦσε νὰ εἰπῆ· Ἐν ἀντελήφθητε πῶς συνεχώρησα τὰς ἀμαρτίας τοῦ παραλύτου; πῶς ἐθεράπευσα τὸ σῶμά του;'. Ὅμως δὲν λέγει τίποτε ἀπὸ αὐτὰ ἀλλὰ κατ' ἀρχὴν συνομλεῖ μαζὶ των χρησιμοποιοῦν κοινούς συλλογισμούς καὶ εἰς τὴν συνέχειαν κᾶμνει χρῆσιν τῶν μαρτυριῶν τῆς Γραφῆς. Διότι ἀφοῦ εἶπε, «Δὲν ἔχουν ἀνάγκην οἱ ὑγιεῖς ἀπὸ ἰατρὸν, ἀλλ' οἱ ἀσθενεῖς», καὶ τοὺς ἐφάνέρωσε κατὰ τρόπον κεκαλυμμένον ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ ἰατρός, τότε προσέθεσε· «Πηγαίνετε καὶ μάθετε τί σημαίνει, Ἀγάπην θέλω καὶ ὄχι θυσίαν».

Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἐνεργεῖ καὶ ὁ Παῦλος. Κατ' ἀρχὴν δηλαδὴ ἀφοῦ ἐχρησιμοποίησεν εἰς τὸν λόγον του κοινὰ παραδείγματα καὶ εἶπε· «Ποῖος ποιμὴν βόσκει τὸ ποίμνιόν του καὶ δὲν τρέφεται ἀπὸ τὸ γάλα αὐτοῦ;»¹⁴, τότε προσέθε-

Μωϋσέως γέγραπται, οὐ φιμώσεις βουὴν ἀλοῶντα»· καὶ πάλιν, «Οὕτως ὁ Κύριος διέταξε τοῖς τὸ εὐαγγέλιον καταγγέλλουσι, ἐκ τοῦ εὐαγγελίου ζῆν».

Πρὸς δὲ τοὺς μαθητὰς οὐχ οὕτως· ἀλλὰ τῶν σημείων
5 ἀναμιμνήσκει οὕτω λέγων· «Οὐπω μνημονεύετε τοὺς πέντε ἄριτους τῶν πεντακισχιλίων, καὶ πόσους κοφίνους ἐλάβετε;».

3. Ἄλλ' οὐ πρὸς τούτους οὕτως· ἀλλὰ τῆς ἀσθενείας ἀναμιμνήσκει τῆς κοινῆς καὶ δείκνυσι καὶ αὐτοὺς ὄντας
10 τῶν ἀσθενούντων, οἷγε οὐδὲ τὰς Γραφὰς ἤδεσαν καὶ πάσης τῆς λοιπῆς ἀμελοῦντες ἀρειῆς, ἐν ταῖς θυσίαις τὸ πᾶν εἰτίθεντο· ὁ καὶ σφόδρα αὐτοὺς αἰνιτιόμενος, τὸ διὰ τῶν προφητῶν πάντων εἰρημένον ἐν βραχεῖ τίθησι, λέγων· «Μάθετε τί ἐστίν· ἔλεον θέλω καὶ οὐ θυσίαν». Διὰ γὰρ τού-
15 των δείκνυσιν οὐκ αὐτὸν ὄντα τὸν παρανομοῦντα, ἀλλ' ἐκείνους· ὡσανεὶ ἔλεγε· τίνος ἕνεκεν ἐγκαλεῖτέ μοι; διτι ἁμαρτωλοὺς διορθοῦμαι; Οὐκοῦν καὶ τῷ Πατρὶ τοῦτο ἐγκαλέσετε. Ὅπερ οὖν καὶ ἀλλαχοῦ τοῦτο κατασκευάζων ἔλεγεν· «Ὁ Πατήρ μου ἕως ἄρι ἐργάζεται, καὶ γὰρ ἐργάζομαι»· καὶ
20 ἐνταῦθα πάλιν· «Πορευθέντες μάθετε τί ἐστίν· ἔλεον θέλω καὶ οὐ θυσίαν». Ὡςπερ γὰρ ἐκεῖνος τοῦτο βούλει, φησὶν, οὕτω καὶ ἐγώ. Ὅρᾳς πῶς ἐκεῖνα μὲν περιττά, ταῦτα δὲ ἀναγκαῖα; Οὐδὲ γὰρ εἶπεν, ἔλεον θέλω καὶ θυσίαν· ἀλλ', «Ἐλεον θέλω καὶ οὐ θυσίαν». Τὸ μὲν γὰρ ἐνέκρινε, τὸ δὲ

15. Α' Κορ. 9, 9. Λευτ. 25, 4.

16. Α' Κορ. 9, 14.

17. Ματθ. 16, 9.

18. Ἰω. 5, 17.

σε καὶ τὰ παραδείγματα ἀπὸ τὰς Γραφὰς λέγων· «Διότι εἰς τὸν νόμον τοῦ Μωϋσέως ἔχει γραφῆ· Δὲν θὰ κλείσῃς τὸ στόμα τοῦ βοδιοῦ πού ἀλωνίζει»¹⁵· καὶ πάλιν· «Τοιαύτην ἐντολὴν ἔδωσεν ὁ Κύριος εἰς αὐτοὺς πού κηρύσσουν τὸ Εὐαγγέλιον, νὰ ζοῦν ἀπὸ τὰς προσφορὰς τῶν εὐαγγελιζομένων»¹⁶.

Ἀντιθέτως πρὸς τοὺς μαθητὰς του ὁ Κύριος δὲν ὁμιλεῖ κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον πού ὠμίλει πρὸς τοὺς ἐχθρούς του, ἀλλὰ τοὺς ὑπενθυμίζει τὰ θαύματα λέγων τὰ ἐξῆς· «Δὲν ἐνθυμεῖσθε τοὺς πέντε ἄρτους μὲ τοὺς ὁποίους ἐχορτάσθησαν πέντε χιλιάδες καὶ πόσα κοφίνια περισσεύματα ἐλάβετε;»¹⁷.

3. Πρὸς τοὺς ἐχθρούς του ὅμως δὲν ὁμιλεῖ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ἀλλ' ἀντιθέτως τοὺς ὑπενθυμίζει τὴν κοινὴν ἀδυναμίαν τῶν ἀνθρώπων καὶ τοὺς ἀποδεικνύει ὅτι καὶ αὐτοὶ εἶναι ἀσθενεῖς, οἱ ὅποιοι βεβαίως οὔτε τὰς Γραφὰς ἐγνώρισαν καλῶς, καὶ παραμελοῦντες ὅλας γενικῶς τὰς ὑπολοίπους ἀρετὰς, ἔρριπτον ὅλο τὸ βάρος εἰς τὰς θυσίας· καὶ ὑπονοῶν βεβαίως αὐτὸ ὅταν ὠμίλει πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἀναφέρει ἐν συντομίᾳ αὐτὸ πού ἐκηρύχθη ὑφ' ὄλων τῶν προφητῶν, λέγων· «Μάθετε τὴν σημασίαν τοῦ· Ἀγάπην θέλω καὶ ὄχι θυσίαν». Διότι μὲ τοὺς λόγους αὐτοὺς ἀποδεικνύει ὅτι δὲν εἶναι αὐτὸς ἐκεῖνος πού παρανομεῖ, ἀλλ' αὐτοὶ οἱ ἴδιοι· ὡσὰν δηλαδὴ νὰ τοὺς ἔλεγε· Ἐὰν ποῖον λόγον μὲ κατηγορεῖτε; ἐπειδὴ ἐξαλείφω τὰς ἀμαρτίας τῶν ἀμαρτωλῶν; Θὰ κατηγορήσετε ἐπομένως καὶ τὸν Πατέρα διὰ τὸ ἴδιο πρᾶγμα'. Αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ εἰς ἄλλην περίπτωσιν ἀποδεικνύων ἔλεγεν· «Ὁ Πατήρ μου ἐργάζεται ἕως τώρα, καὶ ἐγὼ ἐργάζομαι ἐπίσης»¹⁸· καὶ εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν λέγει πάλιν· «Πηγαίνετε καὶ μάθετε τί σημαίνει, Ἀγάπην θέλω καὶ ὄχι θυσίαν». Διότι ὅπως ἀκριβῶς, λέγει, ὁ Πατήρ θέλει αὐτὸ ἔτσι τὸ θέλω καὶ ἐγώ. Ἀντιλαμβάνεσθαι ὅτι ἐκεῖνα μὲν εἶναι περιττά, ἐνῶ αὐτὰ ἀναγκαῖα; Διότι δὲν εἶπεν, Ἀγάπην θέλω καὶ θυσίαν, ἀλλὰ «Ἀγάπην θέλω καὶ ὄχι θυσίαν». Διότι τὸ μὲν ἓνα τὸ ἐνέκρινε, τὸ δὲ ἄλλο

ἐξέβαλε· καὶ ἀπέδειξεν οὐ μόνον οὐ κεκωλυμένον ὅπερ ἐνεκί-
λουν, ἀλλὰ καὶ νενομοθετημένον καὶ μᾶλλον τῆς θυσίας· καὶ
τὴν παλαιὰν αὐτὴν εἰσάγει συνωδὰ αὐτῷ φθεγγομένην καὶ
νομοθετοῦσαν.

5 Καθαψάμενος τοίνυν αὐτῶν καὶ ἀπὸ τῶν κοινῶν ὑπο-
δειγμάτων καὶ ἀπὸ τῶν Γραφῶν, ἐπάγει πάλιν· «Οὐκ ἤλθοι
καλέσαι δικαίους, ἀλλ' ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν». Ταῦτα
δὲ εἰρωνευόμενος πρὸς αὐτοὺς λέγει, ὡς διὰ λέγει· «Ἴδου
Ἄδὰμ γέγονεν ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν»· καὶ πάλιν, «Ἐὰν πεινάσοι,
10 οὐ μὴ σοι εἴπω». Ὅτι γὰρ οὐδεὶς δίκαιος ἦν ἐπὶ τῆς γῆς,
Παῦλος ἐδήλωσεν εἰπὼν· «Πάντες γὰρ ἥμαρτον καὶ ὑστε-
ροῦνται τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ». Τοῦτο δὲ καὶ ἐκείνους παρε-
μυθήσαιο τοὺς κεκλημένους. Τοσοῦτον γὰρ ἀπέχω, φησί,
τοῦ βδελύξασθαι ἁμαρτωλοὺς, ὅτι καὶ δι' αὐτοὺς παραγέ-
15 γονα μόνους. Εἶτα, ἵνα μὴ ὑπιωτέρους ἐργάσῃται, εἰπὼν
ἁμαρτωλοὺς, οὐκ ἐσίγησεν, ἀλλὰ προσέθηκεν, «Εἰς μετάνοι-
αν». Οὐ γὰρ ὥστε ἁμαρτωλοὺς μεῖναι παρεγενόμην, ἀλλ' ὥστε
μεταβαλέσθαι καὶ γενέσθαι βελτίους.

Ἐπεὶ οὖν πάντοθεν ἐπεσιόμισε, καὶ ἀπὸ τῶν Γραφῶν
20 καὶ ἀπὸ τῆς τῶν πραγμάτων ἀκολουθίας καὶ οὐδὲν ἔσχον
εἰπεῖν, ὑπεύθυνοι τοῖς ἐγκλήμασι φανέντες, οἷς ἐπήγαγον
αὐτῷ, καὶ ἐναντίοι τῷ νόμῳ καὶ τῇ Παλαιᾷ, ἀφέντες αὐ-
τόν, πάλιν ἐπὶ τοὺς μαθητὰς τὸ ἔγκλημα μεταφέρουσι.

Καὶ ὁ μὲν Λουκᾶς φησιν, ὅτι οἱ Φαρισαῖοι εἶπον· οὗτος
25 δέ, ὅτι οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου· εἰκὸς δὲ καὶ ἀμφοτέρους ταῦτα
εἰρηκέναι. Ἐξαπορηθέντες γὰρ ἐκείνους, ὡς εἰκὸς, μετ'

19. Γεν. 3, 22.

20. Ψαλμ. 49, 12.

21. Ρωμ. 3, 23.

22. Πρὸβλ. Λουκᾶ 5, 33.

τὸ ἀπέρριψε, καὶ ἀπέδειξεν ὅτι ὄχι μόνον δὲν εἶναι ἀπηγορευμένον αὐτὸ διὰ τὸ ὁποῖον ἐκατηγορεῖτο, ἀλλὰ καὶ διδάσκεται ἀπὸ τὸν νόμον καὶ μάλιστα εἶναι ἀνώτερον ἀπὸ τὴν θυσίαν· παρουσιάζει δηλαδὴ καὶ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην ὡς συμφωνοῦσαν μὲ αὐτὰ πού λέγει καὶ περιλαμβάνουσα αὐτὰ εἰς νόμον.

Ἄφοῦ λοιπὸν τοὺς ἔψεξε μὲ μαρτυρίας στηριζόμενας εἰς κοινὰ παραδείγματα καὶ εἰς τὰς Γραφάς, προσθέτει πάλιν· «Δὲν ἤλθα νὰ καλέσω δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς διὰ νὰ μετανοήσουν». Αὐτὰ δὲ τοὺς τὰ λέγει ὡσὰν νὰ τοὺς εἰρωνεύεται, ὅπως ὅταν λέγη· «Ἴδου ὁ Ἄδαμ ἔχει γίνει ὡσὰν ἓνας ἀπὸ σᾶς»¹⁹. καὶ πάλιν· «Ἐὰν πεινάσω δὲν θὰ σοῦ τὸ εἰπῶ»²⁰. Διότι τὸ ὅτι δὲν ὑπῆρχε κανεὶς δίκαιος ἐπάνω εἰς τὴν γῆν τὸ ἐδήλωσεν ὁ Παῦλος διὰ τῶν ἐξῆς· «Διότι ὅλοι ἡμάρτησαν καὶ δὲν εἶναι ἱκανοὶ διὰ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ»²¹. Μ' αὐτὸ δὲ παρηγόρησε καὶ ἐκείνους πού εἶχον προσκληθῆ ἑκεῖ. Διότι, λέγει, τόσον πολὺ ἀπέχω ἀπὸ τοῦ νὰ αἰσθανθῶ ἀποστροφὴν διὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς· ἐξ ἄλλου δὲ δι' αὐτοὺς καὶ μόνον ἤλθα εἰς τὸν κόσμον. Ἐν συνεχείᾳ διὰ νὰ μὴ τοὺς καταστήσῃ ἀδρανεῖς περισσότερον ἐπειδὴ εἶπεν «ἁμαρτωλοὺς» δὲν ἐσιώπησεν, ἀλλὰ προσέθεσεν «εἰς μετάνοιαν». Διότι δὲν ἤλθα εἰς τὸν κόσμον διὰ νὰ παραμένουν ἁμαρτωλοί, ἀλλὰ διὰ νὰ μετανοήσουν καὶ νὰ γίνουν καλύτεροι.

Ἄφοῦ λοιπὸν τοὺς ἀπεστόμισεν ἀπὸ παντοῦ, ἐπικαλούμενος μαρτυρίας καὶ ἀπὸ τὰς Γραφάς καὶ ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματα αὐτῶν τῶν ἰδίων τῶν πραγμάτων, καὶ δὲν ἤμποροῦσαν τίποτε νὰ εἰποῦν, ἀποδειχθέντες ὑπεύθυνοι διὰ τὰς ἐγκληματικὰς κατηγορίας πού τοῦ ἀπέδωσαν καὶ ἀντίθετοι πρὸς τὸν Μωσαϊκὸν νόμον καὶ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, ἀφοῦ ἄφησαν αὐτόν, μεταφέρουν πάλιν τὴν κατηγορίαν εἰς τοὺς μαθητάς.

Καὶ ὁ μὲν Λουκᾶς λέγει, ὅτι οἱ Φαρισαῖοι τὰ εἶπαν²², ἐνῶ ὁ Ματθαῖος ὅτι οἱ μαθηταὶ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου· φυσικὸν ὅμως εἶναι καὶ οἱ δύο νὰ τὰ εἶπαν. Διότι κυ-

ἑαυτῶν λαμβάνουσιν, ὅπερ καὶ ἐπὶ τῶν Ἑρωδιανῶν ὕστερον ἐποίησαν. Καὶ γὰρ ζηλοτύπως ἀεὶ πρὸς αὐτὸν εἶχον οἱ Ἰωάννου μαθηταὶ καὶ ἀπεναντίας αὐτῷ διελέγοντο· τότε μόνον ταπεινωθέντες, ὅτε ἐν ἀρχῇ τὸ δεσποτικόν ᾤκησεν
 5 Ἰωάννης. Ἐλθόντες γοῦν τότε ἀνήγγειλαν τῷ Ἰησοῦ· μετὰ δὲ ταῦτα ἐπὶ τὴν προτέραν ἐπανῆλθον βασκανίαν. Τί οὖν φασι; «Διατί ἡμεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι νηστεύομεν πολλά, οἱ δὲ μαθηταί σου οὐ νηστεύουσι;». Τοῦτό ἐστι τὸ νόσημα, ὃ πάλαι ἐξέκοπτεν ὁ Χριστός, λέγων· «Ὅταν νηστεύῃς, ἄλει-
 10 ψαί σου τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ πρόσωπόν σου νίψαι», τὰ ἐξ αὐτοῦ τικτόμενα κακὰ προειδώς. Ἄλλ' οὐδὲ τούτοις ἐπιτιμᾷ, οὐδὲ λέγει· ὦ κενόδοξοι καὶ περιτιτοί· ἀλλὰ μετὰ ἐπεικειάς αὐτοῖς ἀπάσης διαλέγεται, λέγων· «Οὐ δύνανται οἱ υἱοῦ τοῦ νυμφῶνος νηστεύειν, ἕως ἂν μετ' αὐτῶν ὁ νυμφίος
 15 ἐστί». Ὅτε μὲν γὰρ ὑπὲρ ἐτέρων ὁ λόγος ἦν, τῶν τελωνῶν λέγω, ἵνα αὐτῶν παραμυθῆσθαι πληγεῖσαν τὴν ψυχὴν, σφοδρότερον ἐπειμίησε τοῖς ὀνειδίσασι· ἔνθα δὲ αὐτὸν καὶ τοὺς μαθητὰς ἔσκωπιον, μετὰ ἐπεικειάς ἀπάσης ποιεῖται τὴν ἀπάντησιν.

20 Ὁ δὲ λέγουσι, τοιοῦτόν ἐστιν· ἔσιω, σύ, φησὶν, ὡς ἱατρὸς ταῦτα ποιεῖς· τί καὶ οἱ μαθηταὶ τὸ νηστεύειν ἀφέντες ταῖς τοιαύταις τραπέζαις προσέχουσιν; Εἶτα ἵνα μείζω ποιήσωσι τὴν κατηγορίαν, πρώτους ἑαυτοὺς τιθέασιν, καὶ τότε τοὺς Φαρισαίους, τῇ συγκρίσει τὸ ἔγκλημα αὐξῆσαι βουλό-
 25 μενοι. Καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς, φησί, καὶ οἱ Φαρισαῖοι νηστεύο-

23. Ἑρωδιανοί· Δὲν ἦσαν θρησκευτικὴ αἵρεσις, ἀλλὰ πολιτικὸν κόμμα ἐξ Ἰουδαίων, ὁπαδῶν τῶν νεωτεριστικῶν καὶ ἐθνικῶν τάσεων τοῦ Ἑρώδου. Πρὸβλ. Ματθ. 22, 16. Μάρκ. 3, 6. 12, 13. Ἰπῆρξαν μεγάλοι ἐχθροὶ τοῦ Κυρίου.

24. Ματθ. 6, 17.

ριευθέντες ἀπὸ ἀμηχανίαν οἱ Φαρισαῖοι, ὡς ἦτο φυσικόν, λαμβάνουν μὲ τὸ μέρος των καὶ τοὺς μαθητὰς τοῦ Ἰωάννου, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἔκαμαν ἀργότερον καὶ μὲ τοὺς Ἡρωδιανούς²³. Καθ' ὅσον βέβαια οἱ μαθηταὶ τοῦ Ἰωάννου πάντοτε ἔτρεφαν μῖσος πρὸς τὸν Ἰησοῦν καὶ κατὰ τὰς συνουμιλίας των εἶχαν ἀντιθέτους διαθέσεις. Μόνον τότε ἐταπεινώθησαν, ὅταν ἀρχικῶς ἐφυλακίσθη ὁ Ἰωάννης. Ἀφοῦ λοιπὸν προσῆλθαν εἰς τὸν Ἰησοῦν οἱ μαθηταὶ τοῦ Ἰωάννου τοῦ ἀνέφεραν αὐτό, εἰς τὴν συνέχειαν ὅμως ἐπανῆλθαν εἰς τὸν ἀρχικὸν των φθόνον. Τί τοῦ λέγουν λοιπόν; «Διατὶ ἡμεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι νηστεύομεν πολὺ, ἐνῶ οἱ μαθηταὶ σου δὲν νηστεύουν;». Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀσθένεια, τὴν ὁποίαν ἀπὸ παλαιᾶ προσεπᾶθει νὰ θεραπεύσῃ ὁ Χριστὸς λέγων τὰ ἐξῆς: «Ὅταν νηστεύῃς ἄλειψε τὴν κεφαλὴν σου καὶ πλύνε τὸ πρόσωπόν σου»²⁴, διότι προεγνώριζε τὰ κακὰ ποῦ ἐκπηγάζουν ἀπὸ αὐτό. Παρὰ ταῦτα οὔτε τοὺς ἐπιπλήττει δι' αὐτὰ οὔτε τοὺς ὀνομάζει 'κενοδόξους καὶ ἀχρήστους', ἀλλὰ συζητεῖ μαζί των μὲ ὅλην τὴν ἐπιείκειάν του λέγων: «Δὲν ἤμποροῦν οἱ καλεσμένοι εἰς τὸν γάμον νὰ νηστεύουν, ὅσον χρόνον θὰ εἶναι μαζί των ὁ νυμφίος». Διότι ὅταν μὲν ἐγένετο λόγος διὰ τοὺς ἄλλους, δηλαδὴ τοὺς τελώνας, διὰ νὰ παρηγορήσῃ τὴν πληγωμένην ψυχὴν των, ἐπέπληξεν αὐτοὺς ποῦ τὸν ἐκατηγόρησαν σφοδρότερα, εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως αὐτὴν ποῦ ἐκατηγόρουν αὐτὸν καὶ τοὺς μαθητὰς του, ἢ ἀπάντησις ποῦ τοὺς δίδει εἶναι πλήρης ἀπὸ ἐπιείκειαν.

Αὐτὸ δὲ ποῦ τοῦ λέγουν ἔχει τὴν ἐξῆς σημασίαν. Ἄς ὑποθέσωμεν, λέγουν, ὅτι σὺ πράττεις αὐτὰ ὡσὰν ἰατρός: διατὶ καὶ οἱ μαθηταὶ σου ὅμως ἐγκαταλείψαντες τὴν νηστείαν παρακάθηνται εἰς τοιοῦτου εἴδους τραπέζας; Εἰς τὴν συνέχειαν δὲ διὰ νὰ παρουσιάσουν ἀκόμη μεγαλυτέραν τὴν κατηγορίαν, ἀναφέρουν πρῶτους τοὺς ἑαυτοὺς των καὶ μετὰ τοὺς Φαρισαίους, ἐπειδὴ ἤθελαν μὲ τὴν σύγκρισιν νὰ μεγαλώσουν τὴν κατηγορίαν. Διότι βεβαίως καὶ ἡμεῖς, λέγουν,

μεν πολλά. Καὶ γὰρ ἐνήστευον, οἱ μὲν παρὰ Ἰωάννου μα-
 θόντες, οἱ δὲ ἀπὸ τοῦ νόμου· ὡσπερ οὖν καὶ ὁ Φαρισαῖος ἔ-
 λεγε· «Νηστεύω δις τῆς ἑβδομάδος». Τί οὖν φησιν ὁ Ἰη-
 σοῦς; «Μὴ δύναται οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος νηστεύειν, ἐφ' ὅ-
 5 σον μετ' αὐτῶν ἐστὶν ὁ νυμφίος;». Πρῶτον μὲν ἰατρὸν
 ἑαυτὸν ἐκάλεσεν, ἐνταῦθα δὲ νυμφίον, τὰ ἀπόρρητα μυστή-
 ρια διὰ τῶν ὀνομάτων τούτων ἀποκαλύπτων. Καίτοιγε ἐνή-
 πληκτικώτερον πρὸς αὐτοὺς εἰπεῖν, ὅτι οὐκ ἐστὶ τούτων κύ-
 ριοι ὑμεῖς, ὥστε τοιαῦτα νομοθετεῖν. Τί γὰρ ὄφελος τῆς
 10 νηστείας, ὅταν πονηρίας ἢ γέμουσα ἢ διάνοια; ὅταν ἐτέ-
 ροις ἐγκαλῆτε; ὅταν κατακρίνητε, δοκοῦς περιφέροντες ἐπὶ
 τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ πρὸς ἐπίδειξιν πάντα ποιῆτε; Πρὸ γὰρ
 τούτων ἀπάντων κενοδοξίαν ἐκβάλλειν ἐχρῆν, καὶ τὰ ἄλλα
 κατορθοῦν ἅπαντα, ἀγάπην, πραότητα, φιλαδελφίαν. Ἄλλ'
 15 οὐδὲν τούτων φησὶν, ἀλλὰ μετ' ἐπεικειας ἀπάσης· «Οὐ δύ-
 νανται οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος νηστεύειν, ἐφ' ὅσον μετ' αὐτῶν
 ἐστὶν ὁ νυμφίος»· ἀναμιμνήσκων αὐτοὺς τῶν Ἰωάννου ρη-
 μάτων, δι' ὧν ἔλεγεν· «Ὁ ἔχων τὴν νύμφην νυμφίος ἐστὶν·
 ὁ δὲ φίλος τοῦ νυμφίου, ὁ ἐστηκὼς καὶ ἀκούων αὐτοῦ, χαρᾷ
 20 χαίρει διὰ τὴν φωνὴν τοῦ νυμφίου». Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν
 ἐστὶ· χαρᾶς ὁ παρῶν καιρὸς καὶ εὐφροσύνης· μὴ τοίνυν ἐπέι-
 σαγε τὰ σκνθρωπά. Καὶ γὰρ σκνθρωπὸν ἢ νηστεία, οὐ τῆ
 φύσει, ἀλλ' ἐκείνοις τοῖς ἀσθενέστερον ἔτι διακειμένοις· ὡς
 τοῖς γε φιλοσοφεῖν ἐθέλουσι καὶ σφόδρα ἠδὺ τὸ πρᾶγμα
 25 καὶ ποθεινόν. Ὡσπερ γὰρ τοῦ σώματος ὑγιαίνοντος, πολλή

25. Οἱ Ἰουδαῖοι ἐνήστευον Δευτέραν καὶ Πέμπτην.

26. Λουκᾶ 18, 12.

27. Ἰω. 3, 29.

καὶ οἱ Φαρισαῖοι νηστεύομεν πολὺ. Καὶ πράγματι ἐνήστευαν διδαχθέντες οἱ μὲν μαθηταὶ τοῦ Ἰωάννου ἀπὸ τὸν ἴδιον, οἱ δὲ Φαρισαῖοι ἀπὸ τὸν νόμον, ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ἔλεγε καὶ ὁ Φαρισαῖος· «Νηστεύω δύο φοράς²⁵ τὴν ἐβδομάδα»²⁶. Ποία λοιπὸν εἶναι ἡ ἀπάντησις τοῦ Ἰησοῦ; «Ἐμποροῦν ἄραγε οἱ καλεσμένοι εἰς τὸν γάμον νὰ νηστεύουν ὅσον χρόνον θὰ εὐρίσκεται πλησίον των ὁ νυμφίος;». Πρὸ ὀλίγου μὲν ὠνόμασε τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἱατροῦ, εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὅμως τὸν ὀνομάζει νυμφίον, ἀποκαλύπτων μὲ αὐτὰ τὰ ὀνόματα τὰ ἀπόκρυφα μυστήρια. Μολονότι βεβαίως ἤμποροῦσεν, ὁμιλῶν μὲ αὐστηρότερον τόνον νὰ τοὺς εἰπῇ, ὅτι ἴδεν εἶσθε σεῖς ὑπεύθυνοι δι' αὐτὰ, ὥστε νὰ θεσπίζετε τέτοιους νόμους. Διότι ποία ἡ ὠφέλεια ἀπὸ τὴν νηστείαν ὅταν ὁ νοῦς σας εἶναι γεμᾶτος ἀπὸ πονηρίαν; ὅταν κατηγορῆτε ἄλλους; ὅταν κατακρίνητε ἄλλους, ἐνῶ οἱ ἴδιοι ἔχετε μέσα εἰς τοὺς ὀφθαλμούς σας δοκάρια, καὶ ὅταν ὅλα τὰ κάμνετε πρὸς ἐπίδειξιν; Ἐπρεπε πρὶν ἀπὸ ὅλα αὐτὰ γενικῶς ν' ἀποβάλλετε τὴν κενοδοξίαν καὶ νὰ ἐπιτύχετε ἔτσι ὅλα τὰ ἄλλα κατόπιν, ὅπως ἀγάπην, πραότητα, φιλαδελφίαν. Ἄλλ' ὅμως τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν τοὺς λέγει, ἀλλὰ τοὺς ἀπαντᾷ μὲ ὅλην τὴν ἐπιείκειάν του. «Δὲν ἤμποροῦν οἱ καλεσμένοι εἰς τὸν γάμον νὰ νηστεύουν, ὅσον χρόνον θὰ εὐρίσκεται πλησίον των ὁ νυμφίος», ὑπενθυμίζων εἰς αὐτοὺς τοὺς λόγους τοῦ Ἰωάννου, διὰ τῶν ὁποίων ἔλεγεν· «Αὐτὸς ποὺ ἔχει τὴν νύμφην εἶναι νυμφίος, ἐνῶ ὁ φίλος τοῦ νυμφίου ποὺ στέκεται καὶ τὸν ἀκούει χαίρετε ποὺ ἀκούει τὴν φωνὴν τοῦ νυμφίου»²⁷. Ἡ σημασία δὲ αὐτῶν τῶν λόγων εἶναι ἡ ἑξῆς· Ὁ παρῶν καιρὸς εἶναι καιρὸς χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης· μὴ ἀφήνης λοιπὸν νὰ εἰσέλθουν τὰ δυσάρεστα. Καθόσον ἡ νηστεία εἶναι δυσάρεστον πράγμα, ὅχι βεβαίως ἀπὸ τὴν φύσιν της, ἀλλ' εἰς ἐκείνους ποὺ δὲν εἶναι ὠλοκληρωμένοι ἀκόμη πνευματικῶς· διότι βεβαίως εἰς αὐτοὺς ποὺ θέλουν νὰ φιλοσοφοῦν εἶναι καὶ πολὺ εὐχάριστος αὐτὴ ἡ πρᾶξις καὶ πολὺ ἐπιθυμητὴ. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ὅταν

ἢ εὐφροσύνη· οὕτω τῆς ψυχῆς εὖ διακειμένης, μείζων ἢ ἡδονή. Ἄλλὰ πρὸς τὴν ὑπόνοιαν ἐκείνων ταῦτά φησιν. Οὕτω καὶ Ἡσαΐας περὶ αὐτῆς διαλεγόμενος, ταπεινώσιν ψυχῆς αὐτὴν καλεῖ, καὶ Μωϋσῆς δὲ ὁμοίως.

5 4. Οὐ μὴν ἐντεῦθεν αὐτοὺς ἐπιστοιμίζει μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐτιέρωθεν, λέγων· »Ἐλεύσονται ἡμέραι, ὅταν ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμφίος, καὶ τότε νησιεύσουσι». Διὰ γὰρ τούτων δείκνυσιν, ὅτι οὐ γαστριμαργίας τὸ γινόμενον ἦν, ἀλλ' οἰκονομίας τινὸς θαυμασιῆς· ἅμα δὲ καὶ τὸν περὶ τοῦ πάθους
10 προκαταβάλλεται λόγον, ἐν ταῖς πρὸς ἐτέρους ἀντιλογίαις παιδεύων τοὺς μαθητάς, καὶ γυμνάζων μελετᾶν ἤδη ἐν τοῖς δοκοῦσιν εἶναι σκνυθροποῖς. Πρὸς μὲν γὰρ αὐτοὺς ἤδη τοῦτο εἶπεῖν, φορτικὸν ἦν καὶ ἐπαχθές, ὅπου γε καὶ μετὰ ταῦτα λεχθὲν αὐτοὺς ἐθορύβησε· πρὸς δὲ ἐτέρους λεγόμενον, ἀνε-
15 παχθέστερον· τούτοις μᾶλλον ἐγίνετο. Ἐπειδὴ δὲ εἰκὸς ἦν αὐτοὺς καὶ ἐπὶ τῷ πάθει Ἰωάννου μέγα φρονεῖν, καὶ τοῦτο ἐντεῦθεν κατασιέλλει τὸ φύσημα· τὸν μέντοι περὶ τῆς ἀνασιάσεως λόγον οὕτω προστίθησι· οὐδέπω γὰρ ἦν καιρός. Τοῦτο μὲν γὰρ κατὰ φύσιν ἦν, τὸ ἄνθρωπον νομιζόμενον
20 εἶναι ἀποθανεῖν, ἐκεῖνο δὲ ὑπὲρ φύσιν.

Εἶτα ὅπερ ἔμπροσθεν ἐποίησε, τοῦτο καὶ ἐνταῦθα ποιεῖ. Ὡσπερ γὰρ ἐπιχειροῦντας αὐτὸν δεῖξαι ἐγκλήμασιν ὄντα ὑπεύθυνον τῷ μετὰ ἁμαρτωλῶν ἐσθίειν, ἔπεισε τοῦναντίον, ὅτι οὐ μόνον οὐκ ἔγκλημα, ἀλλὰ καὶ ἔπαινος τὸ γινόμενον

28. Πρὸβλ. Ἡσ. 58, 3.

29. Ἀριθμ. 30, 14.

τὸ σῶμα εἶναι ὑγιᾶς εἶναι πολὺ μεγάλη ἢ εὐφροσύνη, ἔτσι ὅταν ἡ ψυχὴ εὐρίσκεται εἰς καλὴν κατάστασιν ἢ εὐχαρίστησις εἶναι ἀκόμη πρὸς μεγάλη. Αὐτὰ λοιπὸν τὰ λέγει ὁ Κύριος ἐξ αἰτίας τῆς ὑπονοίας αὐτῶν. Ὁμοίως καὶ ὁ Ἡσαΐας ὁμιλῶν περὶ αὐτῆς τὴν ἀποκαλεῖ ταπείνωσιν τῆς ψυχῆς²⁸, καθὼς ἐπίσης καὶ ὁ Μωϋσῆς²⁹.

4. Καί, βέβαια, δὲν τοὺς ἀποστομῶναι μόνον μὲ ὅσα μέχρι στιγμῆς εἶπεν, ἀλλὰ καὶ μὲ ὅσα λέγει εἰς τὴν συνέχειαν· διότι λέγει· «Θὰ ἔλθουν ἡμέραι κατὰ τὰς ὁποίας θὰ τοὺς πᾶρουν τὸν νυμφίον καὶ τότε θὰ νηστεύσουν». Διότι διὰ τῶν λόγων αὐτῶν ἀποδεικνύει, ὅτι αὐτὸ συνέβη ὅχι ἐξ αἰτίας τῆς γαστριμαργίας των, ἀλλὰ συνέβη συμφώνως πρὸς κάποιον σχέδιον τῆς θαυμαστῆς θείας οἰκονομίας· συγχρόνως δὲ προϋπαινίσσεται τὸ μελλοντικὸν πάθος του, παιδεύων τοὺς μαθητὰς του μὲ τὰς ἀντιλογίας πρὸς τοὺς ἄλλους καὶ ἁσκῶν αὐτοὺς εἰς τὸ νὰ προσπαθοῦν νὰ κατανοήσουν ἀπὸ τῶρα αὐτὰ πού θεωροῦνται ὅτι εἶναι δυσάρεστα. Διότι ἐὰν τὸ ἔλεγεν αὐτὸ εἰς αὐτοὺς ἀπὸ τῶρα, θὰ τοὺς ἐφαίνετο πολὺ βαρὺ καὶ δυσβάστακτον φορτίον, ἀφοῦ βεβαίως καὶ ἀργότερα πού τὸ ἤκουσαν ἐθρορυβήθησαν πάρα πολὺ· ἀντιθέτως ὅμως λεγόμενον πρὸς ἄλλους τοὺς ἐγίνετο ὀλιγώτερον δυσάρεστον. Ἐπειδὴ δὲ ἦτο φυσικὸν αὐτοῖς νὰ φέρωνται ἀλαζονικὰ ἐξ αἰτίας τοῦ πάθους τοῦ Ἰωάννου, μὲ τοὺς λόγους του αὐτοὺς καταπραΰνει καὶ αὐτὴν τὴν ἀλαζονείαν των· ὅμως τὸν λόγον περὶ τῆς ἀναστάσεώς του ἀκόμη δὲν τὸν ἀναφέρει· ἐπειδὴ δὲν ἦτο ἀκόμη καιρὸς. Διότι αὐτὸ μὲν ἦτο φυσικὸς νόμος, τὸ ν' ἀποθάνῃ δηλαδὴ ἀφοῦ ἐθεωρεῖτο ἄνθρωπος, ἢ ἀνάστασις του ὅμως ἦτο ὑπερφυσικὸν γεγονός.

Ἐξ ἄλλου αὐτὸ ἀκριβῶς πού ἔκαμε πάρα πάνω αὐτὸ κάμνει καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτῆν. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ ὅταν οἱ ἐχθροὶ του ἐπεχείρουν μὲ τὰς κατηγορίας των ὅτι ἦτο ὑπεύθυνος διὰ τὸ ὅτι ἔτρωγε μαζὶ μὲ τοὺς ἁμαρτωλοὺς τοὺς ἔπεισε ἀκριβῶς διὰ τὸ ἀντίθετον, ὅτι ὅχι μόνον δὲν ἦτο ἄξιον κατηγορίας αὐτὸ πού συνέβη ἀλλ' ἦτο καὶ ἄξιον ἐπαίνου,

ἦν· οὕτω καὶ ἐνταῦθα βουλομένους αὐτοὺς ἀποφῆναι αὐτόν, ὅτι οὐκ οἶδε κεχρηῆσθαι τοῖς μαθηταῖς, δείκνυσιν ὅτι τὸ ταῦτα λέγειν οὐκ εἰδότες ἐστὶ κεχρηῆσθαι τοῖς ἐπομένοις, ἀλλ' ἀπλῶς ἐγκαλοῦντων. «Οὐδεὶς γὰρ ἐπιβάλλει», φησί, «ἐπί-
 5 βλημα ράκους ἀγνάφου ἐπὶ ἱματίῳ παλαιῷ». Πάλιν ἀπὸ τῶν κοινῶν ὑποδειγμάτων κατασκευάζει τὸν λόγον. Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν οὕπω γεγόνασιν ἰσχυροὶ οἱ μαθηταί, ἀλλ' ἔτι πολλῆς δέονται συγκαταβάσεως· οὕπω διὰ τοῦ Πνεύματος ἀνεκαινίσθησαν. Οὕτω δὲ διακειμένοις οὐ χρῆ
 10 βάρος ἐπιτιθέναι ἐπιταγμάτων. Ταῦτα δὲ ἔλεγε, νόμους τιθεὶς καὶ κανόνας τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς, ἵν' ὅταν μέλλωσι μαθητὰς λαμβάνειν τοὺς ἐκ τῆς οἰκουμένης ἅπαντας, μετὰ πολλῆς αὐτοῖς προσφέρωνται τῆς ἡμερότητος. «Οὐδὲ βάλλουσι οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς παλαιούς». Εἶδες τὰ ὑποδεί-
 15 γματα· τῇ Παλαιᾷ εἰκόσια; τὸ ἱμάτιον; τοὺς ἀσκούς. Καὶ γὰρ ὁ Ἰερεμίας περιζῶμα τὸν λαόν φησι, καὶ πάλιν ἀσκῶν μέμνηται καὶ οἴνου. Ἐπειδὴ γὰρ περὶ γαστριμαργίας ἦν ὁ λόγος καὶ τραπέζης, ἀπὸ τῶν αὐτῶν λαμβάνει τὰ ὑποδείγματα. Ὁ δὲ Λουκᾶς καὶ πλεονεξίαν φησιν ὅτι καὶ τὸ καινὸν
 20 σιγίζεται, εἰς ἐπιβάλλης αὐτὸ τῷ παλαιῷ.

Ὅρας ὅτι οὐ μόνον οὐδὲν γίνεται ὄφελος, ἀλλὰ καὶ πλείων ἢ ζημία; Καὶ λέγει μὲν τὸ παρόν, προαναφωνεῖ δὲ τὸ μέλλον· οἶον ὅτι καινοὶ μετὰ ταῦτα ἔσσονται· ἕως δ' ἂν τοῦτο γένηται, οὐδὲν ἀσιστηρὸν αὐτοῖς ἐπιτάττειν χρῆ καὶ βαρύν.
 25 Ὁ γὰρ πρὸ καιροῦ ζητῶν, φησί, τοῦ προσήκοντος τὰ ὑψηλὰ

30. Πρὸβλ. Ἰερ. 13, 10.

31. Πρὸβλ. Ἰερ. 13, 12.

32. Πρὸβλ. Λουκᾶ 5, 36.

ἔτσι καὶ τώρα ἐπειδὴ αὐτοὶ ἤθελαν νὰ τὸν παρουσιάσουν ὡς μὴ γνωρίζοντα νὰ κατευθύνῃ τοὺς μαθητάς του, ἀποδεικνύει ὅτι τὰ λόγια αὐτὰ εἶναι λόγια ἀνθρώπων πού δὲν γνωρίζουν νὰ κατευθύνουν αὐτοὺς πού τοὺς ἀκολουθοῦν, ἀλλ' ἀπλῶς θέλουν νὰ κατηγοροῦν. Διότι λέγει, «Κανεῖς δὲν τοποθετεῖ ἐμβάλωμα ἀπὸ καινουργές ὕφασμα ἐπάνω εἰς ἔνδυμα παλαιόν». Πάλιν δηλαδὴ ἀπὸ τὰ καθημερινὰ παραδείγματα λαμβάνει ὑλικὸν διὰ τὰ ἐπιχειρήματά του. Ἡ δὲ σημασία αὐτῶν τῶν λόγων του εἶναι ἡ ἐξῆς· Δὲν εἶχαν γίνεαι ἀκόμη οἱ μαθηταὶ του πνευματικὰ ἰσχυροί, ἀλλ' ἀκόμη ἐχρειάζοντο μεγάλην συγκατάβασιν· διότι δὲν εἶχαν ἀκόμη ἀνακαινισθῆ ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἐπειδὴ δὲ εὐρίσκονται εἰς τοιαύτην κατάστασιν δὲν πρέπει νὰ τοὺς προστίθεται καὶ τὸ βάρος τῶν προσταγμάτων. Αὐτὰ δὲ ἔλεγε καὶ ἐθέσπισε νόμους καὶ κανόνας διὰ τοὺς μαθητάς του, ὥστε ὅταν θὰ ἐπρόκειτο νὰ καλέσουν ὡς μαθητάς ὅλους γενικῶς τοὺς ἀνθρώπους τῆς οἰκουμένης νὰ τοὺς συμπεριφερθοῦν μὲ πολὺ μεγάλην ἠπιότητα. «Οὔτε τοποθετοῦν οἶνον νέον εἰς παλαιούς ἀσκούς». Πρόσεξες ὅτι τὰ παραδείγματα πού χρησιμοποιεῖ ὅτι ὁμοιάζουν μὲ τὰ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης; Δηλαδὴ τὸ ἔνδυμα, οἱ ἀσκοί; Διότι καὶ ὁ Ἱερεμίας ὀνομάζει τὸν λαὸν περίζωμα³⁰, καθὼς ἐπίσης κάμνει λόγον καὶ διὰ ἀσκούς καὶ οἶνον³¹. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἡ συζήτησις εἶχε σχέσιν μὲ γαστριμαργίαν καὶ τράπεζαν, ἀπὸ τὴν περιοχὴν αὐτῶν λαμβάνει καὶ τὰ παραδείγματα. Ὁ Λουκᾶς δὲ προσθέτει καὶ κάτι ἐπὶ πλέον, ὅτι καὶ τὸ καινούργιον ἔνδυμα σχίζεται ἐὰν τοποθετηθῆ ὡς ἐμβάλωμα εἰς τὸ παλαιὸν ἔνδυμα³².

Βλέπεις ὅτι ὄχι μόνον δὲν προκύπτει καμμία ὠφέλεια, ἀλλὰ καὶ ἡ προερχομένη ζημία ὅτι εἶναι πολὺ μεγάλη; Καὶ ὁμιλεῖ μὲν διὰ τὸ παρόν, ἀλλ' οἱ λόγοι του προαπηχοῦν καὶ διὰ τὸ μέλλον, ὅτι δηλαδὴ μετὰ ταῦτα θὰ γίνουν νέοι ἄνθρωποι· μέχρις ὅτου ὅμως νὰ συμβῆ αὐτὸ πρέπει νὰ μὴ τοὺς προστάξῃ τίποτε τὸ αὐστηρὸν καὶ βαρὺ. Διότι, λέγει, ἐκεῖνος πού προσπαθεῖ πρὶν ἀπὸ τὴν ὥραν νὰ διδάξῃ τὰ ὑ-

ἐντιθέσθαι δόγματα, οὐδὲ τοῦ καιροῦ καλοῦντος λοιπὸν ἐπι-
τηδεύουσιν εὐρήσει, ἀχρήστους ἐργασάμενος ἅπασι. Τοῦτο δὲ
οὐ παρὰ τὸν οἶνον συμβαίνει, οὐδὲ παρὰ τοὺς ὑποδεχομένους,
ἀλλὰ παρὰ τὴν ἀκαιρίαν τῶν ἐμβαλλόντων.

5 Ἐντιθεὺς ἡμᾶς καὶ τὴν αἰτίαν ἐδίδαξε τῶν ταπεινῶν
ρημάτων, ὧν συνεχῶς πρὸς αὐτοὺς διελέγετο. Διὰ γὰρ τὴν
ἀσθένειαν αὐτῶν πολλὰ ἔλεγε καταδεέστερα τῆς ἀξίας τῆς
ἑαυτοῦ· ὅπερ οὖν καὶ ὁ Ἰωάννης ἐνδεικνύμενος αὐτὸν εἰρη-
κέναι, φησί· «Πολλὰ ἔχω λέγειν ὑμῖν, ἀλλ' οὐ δύνασθε
10 θασιάζειν ἄριστι». Ἴνα γὰρ μὴ νομίωσι ταῦτα εἶναι μόνον
ἅπερ εἶπεν, ἀλλὰ καὶ ἕτερα πολλῶ μείζονα φανιάζονται,
τὴν ἀσθένειαν αὐτῶν εἰς τὸ μέσον τέθεικεν, ἐπαγγελιάμε-
νος, ὅταν γένωνται ἰσχυροί, κἀκεῖνα ἐρεῖν· ὅπερ οὖν καὶ
ἐνταῦθά φησιν· «Ἐλεύσονται ἡμέραι, ὅταν ἀπαρθῇ ἀπ' αὐ-
15 τῶν ὁ νυμφίος, καὶ τότε νησιεύσουσι».

Μὴ τοίνυν μηδὲ ἡμεῖς πάντα παρὰ πάντων ἀπαιτῶμεν
ἐν προσιμίῳ, ἀλλ' ὅσα δυνατὸν καὶ ταχέως καὶ ἐπ' ἐκεῖνα
ἤξομεν. Εἰ δὲ ἐπέιγῃ καὶ σπεύδεις, δι' αὐτὸ τοῦτο μὴ ἐπέι-
γου, ἐπειδὴ σπεύδεις. Εἰ δὲ ἀνιγμά σοι τὸ εἰρημένον δοκεῖ
20 εἶναι, ἀπ' αὐτῆς αὐτὸ τῶν πραγμάτων μάνθανε τῆς φύσεως,
καὶ τότε ὄψει αὐτοῦ τὴν δύναμιν ἅπασαν. Καὶ μηδεὶς σε
τῶν ἀκαίρως ἐγκαλούντων κινεῖτω· ἐπεὶ καὶ ἐνταῦθα Φαρι-
σαῖοι οἱ ἐγκαλοῦντες ἦσαν, καὶ μαθηταὶ οἱ ὄνειδιζόμενοι.

5. Ἀλλ' ὅμως οὐδὲν τούτων ἔπεισε τὸν Χριστὸν μετα-
25 θεῖναι τὴν δόξαν, οὐδὲ εἶπεν· αἰσχύνῃ ἐστὶ τούτους νησιεύ-
ειν καὶ τούτους μὴ νησιεύειν. Ἀλλ' ὡσπερ ὁ ἄριστος κιν-

ψηλὰ δόγματα, δὲν θὰ τοὺς εὖρη καταλλήλους ὅταν θὰ ἔλθῃ ἢ κατάλληλος ὥρα, ἐπειδὴ τοὺς κατέστησεν ἀχρήστους ἅπαξ διὰ παντός. Αὐτὸ δὲ δὲν συμβαίνει ἐξ αἰτίας τοῦ οἴνου, οὔτε ἐξ αἰτίας αὐτῶν ποὺ δέχονται τὸν οἶνον, ἀλλὰ ἐξ αἰτίας τῆς ἀκαταλληλότητος αὐτῶν ποὺ τοποθετοῦν τὸν οἶνον.

Μ' αὐτὰ τὰ λόγια μᾶς ἐδίδαξε καὶ τὴν αἰτίαν τῶν ἀπλῶν λόγων, διὰ τῶν ὁποίων συνεχῶς συνεζήτει μὲ αὐτούς. Διότι ἐξ αἰτίας τῆς πνευματικῆς ἀνωριμότητός των πολλὰ ἔλεγε ποὺ ἦσαν ὑποδέστερα τῆς ἰδικῆς του ἀξίας. Αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ πρᾶγμα δεικνύων καὶ ὁ Ἰωάννης ὅτι τὸ εἶπεν ὁ Κύριος, γράφει· «Ἐχω πολλὰ ποὺ θέλω νὰ σᾶς εἰπῶ, ἀλλὰ δὲν ἠμπορεῖτε ἀκόμη νὰ τὰ βαστάσετε»³³. Διὰ νὰ μὴ νομίσουν δὲ ὅτι μόνον αὐτὰ εἶναι τὰ λόγια ποὺ τοὺς εἶπεν ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ σκέπτονται ἄλλα πολὺ πρὸ σπουδαῖα, παρενέβαλε τὴν πνευματικὴν των ἀδυναμίαν, ὑποσχεθεὶς ὅτι θὰ τοὺς εἰπῇ καὶ ἐκεῖνα ὅταν θὰ γίνουν πνευματικῶς ἰσχυροί, πρᾶγμα λοιπὸν ποὺ τοὺς λέγει εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτῆν· «Θὰ ἔλθουν ἡμέραι, κατὰ τὰς ὁποίας θὰ πάρουν ἀπὸ αὐτοὺς τὸν νυμφίον καὶ τότε θὰ νηστεύσουν».

Οὔτε λοιπὸν καὶ ἡμεῖς νὰ ζητοῦμεν εἰς τὴν ἀρχὴν ὅλα γενικῶς ἀπὸ ὅλους, ἀλλὰ εἰς τὴν ἀρχὴν μόνον ὅσα εἶναι δυνατόν, καὶ συντόμως δὲ θὰ φθάσωμεν καὶ εἰς ἐκεῖνα. Ἐὰν ὅμως βιάζεσαι καὶ θέλῃς νὰ φθάσῃς γρήγορα, ἀκριβῶς δι' αὐτὸν τὸν λόγον δὲν πρέπει νὰ βιάζεσαι, ἐπειδὴ θέλεις νὰ φθάσῃς γρήγορα. Ἐὰν δὲ αὐτὸ ποὺ ἐλέχθη σοῦ φαίνεται ὅτι εἶναι αἴνιγμα, μάνθανέ το αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἰδίαν τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων, καὶ τότε θὰ ἀντιληφθῆς ὅλην τὴν δύναμίν του. Καὶ κανεὶς νὰ μὴ σὲ παρασύρῃ ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ κατηγοροῦν ὅχι εἰς κατάλληλον καιρὸν, ἐπειδὴ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν οἱ Φαρισαῖοι ἦσαν ἐκεῖνοι ποὺ ἐκατηγόρουν καὶ οἱ μαθηταὶ οἱ κατηγορούμενοι.

5. Ἄλλ' ὅμως κανένα ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἔπεισε τὸν Χριστὸν νὰ μεταβάλῃ γνώμην οὔτε καὶ νὰ εἰπῇ· Ἐἶναι ἐντροπὴ ἐκεῖνοι νὰ νηστεύουν καὶ αὐτοὶ νὰ μὴ νηστεύουν. Ἄλλ' ὅ-

θερνήτης οὐ τοῖς ταρατιομένοις κύμασιν, ἀλλὰ τῇ οἰκείᾳ
 τέχνῃ προσέχει· οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς τότε ἐποίησε. Καὶ γὰρ
 αἰσχύνῃ ἦν, οὐ τὸ μὴ νησιτεύειν αὐτούς, ἀλλὰ τὸ διὰ τὴν
 νησιτείαν ἐν τοῖς καιροῖς πληγῆναι καὶ ἀποσχισθῆναι καὶ
 5 διαρραγῆναι. Ἄπερ οὖν καὶ ἡμεῖς ἐννοοῦντες, οὕτω τοῖς
 οἰκείοις χρώμεθα πᾶσι. Κἂν γυναῖκα φιλόκοσμον ἔχῃς,
 πρὸς ἐπιτρίμματα κεχηρυῖαν καὶ ἀναπτρωμένῃν, καὶ πολλῇ
 τρυφῇ διαχεομένην, καὶ λάλον, καὶ ἀνόητον· καίτοιγε οὐκ
 ἔνι ταῦτα πάντα εἰς γυναῖκα μίαν συνεμπεσεῖν· πλὴν ἀλλὰ
 10 διαπλάσωμεν τῷ λόγῳ γυναῖκα τοιαύτην. Τί οὖν ὅτι γυναῖκα,
 φησί, καὶ οὐχὶ ἄνδρα διαπλάτεις; Εἰσὶ καὶ ἄνδρες ταύτης
 χείρους τῆς γυναικός. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἀνδράσιν ἡ ἐπιστασία
 ἐγκεχειρίσται, διὰ τοῦτο γυναῖκα διαπλάττομεν τέως, οὐχ
 ὡς ἐκεῖ τῆς κακίας πλεοναζούσης. Πολλὰ γὰρ καὶ παρὰ
 15 ἀνδράσιν ἔστιν εὐρεῖν, ἃ παρὰ γυναιξὶν οὐκ ἔστιν, οἷον
 ἀνδροφονίαν, τυμβωρυχίαν, θηριομαχίαν, καὶ πολλὰ τοιαῦτα.
 Μὴ τοίνυν νομίσητε τὸ γένος ἡμᾶς ἐξευτελίζοντας ταῦτα
 ποιεῖν· οὐκ ἔστι τοῦτο, οὐκ ἔστιν· ἀλλ' οὕτω χρήσιμον τέως
 ὑπογράψαι τὴν εἰκόνα.

20 Ὑποκείσθω τοίνυν ἡμῖν γυνὴ τοιαύτη, καὶ σπουδαζέτω
 παντὶ τρόπῳ αὐτὴν διορθοῦσθαι ὁ ἀνὴρ. Πῶς οὖν αὐτὴν
 διορθώσεται; Μὴ πάντα ἀθρόον ἐπιτάττων, ἀλλὰ τὰ κου-
 φότερα πρότερον, καὶ οἷς οὐ σφόδρα κατέχεται. Ἄν γὰρ
 τὸ πᾶν ἐπέιξῃς αὐτὴν κατορθῶσαι ἐξ ἀρχῆς, τὸ πᾶν ἀπώλε-
 25 σας. Μὴ τοίνυν περιέλῃς τὰ χροσία εὐθέως, ἀλλ' ἄφες ἔχειν

πως ἀκριβῶς ὁ ἄριστος κυβερνήτης προσέχει ὄχι τὰ κύματα πού ταράσσονται ἀλλὰ τὴν ἰδικήν του τέχνην, ἔτσι καὶ ὁ Χριστὸς ἐνήργησε τότε. Καθόσον ἦτο ἐντροπὴ ὄχι τὸ νὰ μὴ νηστεύουν οἱ μαθηταὶ του, ἀλλὰ τὸ νὰ πληγωθοῦν θανατηφόρα ἐξ αἰτίας τῆς νηστείας καὶ ἔτσι ν' ἀποκοποῦν καὶ ν' ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ πλησίον του. Καὶ ἡμεῖς λοιπὸν κατανοοῦντες αὐτὰ ἀκριβῶς, ἅς μεταχειριζώμεθα τοὺς ἰδικούς μας κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Καὶ ἂν ἀκόμη ἔχῃς γυναῖκα φιλόκοσμον πού χάσκει διὰ τὰ ἐπιφανειακὰ πράγματα καὶ ἐξεγείρεται, καὶ εἶναι ἀχαλίνωτος πρὸς τὰς ἀπολαύσεις, καὶ φλύαρος καὶ ἀνόητος, ἂν καὶ βεβαίως δὲν εἶναι δυνατὸν ὅλα αὐτὰ τὰ κακὰ νὰ συμπέσουν εἰς μίαν γυναῖκα, παρὰ ταῦτα ὅμως ἡμεῖς δημιουργοῦμεν μὲ τὰ λόγια μας μίαν παρομοίαν γυναῖκα. Διατὶ λοιπὸν θὰ εἰπῇ κανεὶς, δημιουργεῖς διὰ τῆς φαντασίας σου γυναῖκα καὶ ὄχι ἄνδρα; Ὑπάρχουν καὶ ἄνδρες πού εἶναι πολὺ πιὸ χειρότεροι ἀπὸ παρομοίαν γυναῖκα. Ἐπειδὴ ὅμως ἔχει ἀνατεθῆ ἡ φροντίς εἰς τοὺς ἄνδρας, διὰ τοῦτο κατ' ἀρχὴν φανταζόμεθα γυναῖκα, χωρὶς αὐτὸ νὰ σημαίνῃ ὅτι εἰς αὐτὴν πλεονάζει ἡ κακία. Διότι εἶναι δυνατὸν νὰ εὔρη κανεὶς καὶ πολλὰ ἐλαττώματα μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν, τὰ ὁποῖα δὲν ὑπάρχουν εἰς τὰς γυναῖκας, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι ἡ ἀνδροφονία, τὸ ἄνοιγμα τῶν τάφων πρὸς σύλλησιν, ἡ θηριομαχία καὶ πολλὰ παρόμοια. Μὴ νομίσητε λοιπὸν ὅτι τὸ κάνω αὐτὸ διὰ νὰ ἐξευτελίσω τὸ γυναικεῖον φῦλον· δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συμβαίνῃ αὐτό, ὄχι δὲν εἶναι ἀλλὰ εἶναι χρήσιμον κατ' ἀρχὴν νὰ παρουσιάσω μίαν παρομοίαν εἰκόνα.

Ἔστω λοιπὸν ὅτι ὑπάρχει μία παρομοία γυναῖκα καὶ προσπαθεῖ μὲ κάθε τρόπον νὰ τὴν διορθώσῃ ὁ ἄνδρας της. Πῶς λοιπὸν θὰ τὸ ἐπιτύχῃ αὐτό; Θὰ τὸ ἐπιτύχῃ μὲ τὸ νὰ μὴ τῆς ἀπαγορεύῃ ὅλα μαζί, ἀλλὰ κατ' ἀρχὴν τὰ ἐλαφρότερα καὶ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα δὲν τὴν ἠχμαλώτισαν εἰς μέγα βαθμόν. Διότι ἐὰν θελήσῃς εὐθύς ἐξ ἀρχῆς νὰ ἐπιτύχῃ αὐτὴ τὸ πᾶν, τὰ ἔχασες τότε ὅλα. Μὴ τῆς ἀφαιρέσῃς λοιπὸν ἐξ

καὶ περικεῖσθαι τέως· δοκεῖ γὰρ τοῦτο ἔλαιον εἶναι κακὸν
 τῶν ἐπιτριμμάτων καὶ τῶν ὑπογραφῶν. Πρῶτερον τοίνυν
 ἐκεῖνα ἀναιρείσθω· καὶ μηδὲ ἐκεῖνα φόβῳ καὶ ἀπειλῇ, ἀλλὰ
 5 πειθοῖ καὶ προσηνεῖα, καὶ διὰ τῆς ἐτέρων κατηγορίας, καὶ
 διὰ τῆς σῆς ψήφου καὶ γνώμης. Καὶ λέγε πρὸς αὐτὴν συνε-
 χῶς, ὅτι σοι οὐκ ἔστιν ἐπέραστος ἢ ὄψις οὕτω καλλωπιζο-
 μένη, ἀλλὰ καὶ σφόδρα ἀηδής· καὶ πείθε μάλιστα ὅτι σε
 τοῦτο λυπεῖ. Καὶ μετὰ τὴν σὴν ψῆφον, καὶ τὴν παρ' ἐτέρων
 δόξαν εἰσαγε, καὶ λέγε, ὅτι καὶ τὰς εὐμόρφους τοῦτο ἀφα-
 10 νίζειν εἴωθεν, ἵνα τὸ πάθος ἐξέλῃς. Καὶ μηδὲν μηδέπω
 περὶ γεέννης εἴπης, μηδὲ περὶ βασιλείας· εἰκῆ γὰρ ταῦτα
 ἐρεῖς· ἀλλὰ πείσον αὐτὴν, ὅτι σε τέρπει μᾶλλον γυμνὸν ἐ-
 πιδεικνῦσα τοῦ Θεοῦ τὸ ἔργον· ἢ δὲ θασανίζουσα τὴν ὄψιν,
 καὶ κατατείνουσα, καὶ κονιῶσα, οὐδὲ παρὰ τοῖς πολλοῖς φαί-
 15 νεται καλὴ καὶ εὐειδής. Πρῶτερον δὲ τοῖς κοινοῖς λογισμοῖς
 καὶ ταῖς πάντων ψήφοις τὸ νόσημα ἔκβαλλε· καὶ ὅταν τοί-
 τοις καταμαλάξῃς τοῖς λόγοις, καὶ ἐκεῖνα προστίθει. Κἂν
 ἅπαξ εἴπης, καὶ μὴ πείσης, καὶ δεύτερον καὶ τρίτον καὶ πολ-
 λάκις τὰ αὐτὰ ἐπανιλῶν ρήματα μὴ ἀποκάμῃς· μὴ μέντοι
 20 μετὰ ἐπαχθείας τινός, ἀλλὰ μετὰ χαριεντισμοῦ· καὶ νῦν μὲν
 ἀποσιρέφον, νῦν δὲ κολάκευε καὶ θεράπευε. Οὐχ ὄρας τοὺς
 ζωγράφους πόσα ἐξαλείφουσι, πόσα παρεγγράφουσι, ὅταν
 ὄψιν ποιῶσι καλήν; Μὴ γίνου τοίνυν ἐκείνων χείρων. Εἰ
 γὰρ ἐκεῖνοι σώματος εἰκόνα γράφοντες τοσαύτη κέχρηται

ἀρχῆς τὰ χρυσᾶ κοσμήματα, ἀλλ' ἄφησέ την εἰς τὴν ἀρχὴν
 νὰ τὰ ἔχη καὶ νὰ τὰ φορῇ· διότι αὐτὸ φαίνεται ὅτι εἶναι μι-
 κρότερον κακὸν ἀπὸ τὰς ἀλοιφὰς καὶ τὰ βαψίμματα. Ἀρχι-
 κῶς λοιπὸν αὐτὰ νὰ ἀφαιρέσῃ καὶ ὄχι μάλιστα μὲ ἐκφοβι-
 σμοὺς καὶ ἀπειλάς, ἀλλὰ μὲ τὴν πειθὴ καὶ τὴν πραότητα
 καὶ τὴν κατηγορίαν τῶν ἄλλων ἐλαττωμάτων καὶ μὲ τὴν
 ἰδικὴν σου ἀπόφασιν καὶ γνώμην. Καὶ νὰ λέγε πρὸς αὐτὴν
 συνεχῶς, ὅτι δὲν σοῦ εἶναι καθόλου εὐχάριστον τὸ πρόσω-
 πον ἔτσι πού τὸ καλλωπίζει, ἀλλ' ἀντιθέτως σοῦ εἶναι πολὺ
 ἀηδιαστικόν, καὶ προσπάθησε νὰ τὴν πείσῃς ὅτι αὐτὸ τὸ
 πρᾶγμα κατ' ἐξοχὴν σὲ λυπεῖ. Καὶ μετὰ τὴν ἰδικὴν σου
 γνώμην πρόσθετε καὶ τὴν γνώμην τῶν ἄλλων καὶ λέγε ὅτι
 συνήθως αὐτὸ τὸ πρᾶγμα καταστρέφει καὶ τὰς ὁμόρφους
 γυναῖκας διὰ νὰ τῆς ἐξαλείψῃς τὸ πάθος τῆς. Καὶ τίποτε ἀ-
 κόμη νὰ μὴ τῆς ἀναφέρῃς περὶ τῆς μελλοντικῆς κολάσεως,
 οὔτε περὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, διότι αὐτὰ ἀδίκως
 θὰ τὰ εἰπῆς· ἀλλὰ νὰ τὴν πείσῃς ὅτι εὐχαριστεῖσαι περισ-
 σότερον ὅταν παρουσιάσῃ γυμνὸν τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ· ἐνῶ
 αὐτὴ πού ταλαιπωρεῖ τὸ πρόσωπον καὶ τὸ κατατεντώνει καὶ
 τὸ ἀλείφει μὲ διαφόρους σκόνας οὔτε εἰς τὸν πολὺν κόσμον
 φαίνεται καλὴ καὶ ὁμορφῆ. Κατ' ἀρχὴν λοιπὸν θεράπευσε
 τὸ ἐλάττωμα μὲ τὰ κοινὰ ἐπιχειρήματα καὶ μὲ τὴν γνώμην
 τῶν ἀνθρώπων καὶ ὅταν μὲ αὐτὰ τὰ λόγια τὴν καταπραῦ-
 νῃς, πρόσθεσε τότε καὶ ἐκεῖνα. Καὶ ἂν ἀκόμη τῆς τὰ εἰπῆς
 αὐτὰ καὶ δὲν τὴν πείσῃς μὲ τὴν πρώτην φορὰν μὴ βαρεθῆς
 νὰ τῆς ἐπαναλάβῃς τὰ ἴδια λόγια καὶ διὰ δευτέραν καὶ διὰ
 τρίτην ἀκόμη δὲ καὶ περισσοτέρας φοράς· καὶ φυσικὰ ὄχι
 κατὰ τρόπον ἐνοχλητικόν, ἀλλὰ ὡσὰν ἀστιευόμενος κατὰ
 κάποιον τρόπον· καὶ ἄλλοτε μὲν νὰ τὴν ἀποστρέφῃς, ἄλ-
 λοτε δὲ νὰ τὴν κολακεύῃς καὶ νὰ φροντίζῃς δι' αὐτήν. Δὲν
 βλέπεις τοὺς ζωγράφους πόσα σβήνουν καὶ πόσα διαγρά-
 φουν ὅταν ζωγραφίζουν μίαν ὠραίαν ὄψιν; Μὴ γίνεσαι λοι-
 πὸν χειρότερος ἀπὸ ἐκείνους. Διότι ἐὰν ἐκείνοι ζωγραφί-
 ζοντες τὴν εἰκόνα τοῦ σώματος καταβάλλουν τόσον μεγάλ-

τῆ σπουδῆ· πόσω μᾶλλον ἡμᾶς ψυχὴν διαπλάτιοντιαν πα-
σαν ἂν εἶη δίκαιον κινεῖν μηχανήν. Ἐὰν γὰρ καλῶς τῆς
ψυχῆς ταύτης διαπλάσης τὴν ὄψιν, οὐκ ὄψει τὸ τοῦ σώματος
ἀσχημονοῦν πρόσωπον, οὐδὲ ἠμαγμένα χεῖλη, οὐδὲ σῶμα ἄρ-
5 κτου αἵματι πεφοινιγμένῳ προσεικός, οὐδὲ ἠοβολωμένας
ὄφρους ὡς ἀπὸ χύτρας τινός, οὐδὲ κεκονιαμένας παρειὰς
κατὰ τοὺς τοίχους τῶν τάφων. Πάντα γὰρ ταῦτα ἀσθόβλη
καὶ τέφρα καὶ κόνις καὶ ἐσχάτης δυσειδεΐας γνωρίσματα.

6. Ἄλλὰ γὰρ οὐκ οἶδ' ὅπως ἔλαθον εἰς τούτους ἐξενε-
10 χθεῖς τοὺς λόγους, καὶ ἐτέρῳ παραινῶν ὥστε διδάσκειν μετ'
ἐπεικειάς, αὐτὸς εἰς ὀργὴν ἐξεκυλίσθη. Οὐκοῦν ἐπανίωμεν
πάλιν πρὸς τὴν ἡμερωτέραν παραινέσιν, καὶ πάντα φέρωμεν
τὰ ἐλαιτώματα τῶν γυναικῶν, ἵνα κατορθώσωμεν ὃ βουλό-
μεθα. Οὐχ ὀρᾶς πῶς τὰ παιδιά φέρομεν κλαίοντα, διὰ τὰ
15 τῆς θηλῆς ἀπάγειν βουλόμεθα, καὶ πάντα ὑπομένομεν δι'
ἐκεῖνο μόνον, ἵνα αὐτὰ πείσωμεν καταφρονεῖν τῆς προτιέρας
τραπέζης; Οὕτω καὶ ἐνταῦθα ποιῶμεν πάντων ἀνεχώμεθα
τῶν ἄλλων, ἵνα τοῦτο κατορθώσωμεν. Ὅταν γὰρ τοῦτο διορ-
θωθῆ, ὄψει καὶ τὸ ἕτερον ὀδοῦ προβαίνων, καὶ ἐπὶ τὰ χρυ-
20 σία πάλιν ἤξεις, καὶ τῷ αὐτῷ τρόπῳ καὶ περὶ τούτων ὁ-
μοίως διαλέξῃ· καὶ οὕτω κατὰ μικρὸν ρυθμίζων τὴν γυ-
ναῖκα, ἔση ζωγράφος κάλλιστος, δοῦλος πιστός, γεωργὸς
ἄριστος. Μετὰ τούτων ἀναμίμησε αὐτὴν καὶ τῶν παλαιῶν
γυναικῶν, τῆς Σάρρας, τῆς Ρεβέκκας, καὶ τῶν εὐμόρφων
25 καὶ τῶν οὐ τοιούτων, καὶ δείκνυ πάσας ὁμοίως σωφρονού-
σας. Καὶ γὰρ Λεῖα ἢ τοῦ παιριάρχου γυνὴ οὐκ οὔσα εὐμορ-
φος, οὐκ ἠναγκάσθη τοιοῦτον οὐδὲν ἐπινοῆσαι, ἀλλὰ καὶ

λην προσπάθειαν, πόσω μᾶλλον ἡμεῖς πού διαπλάθομεν τὴν ψυχὴν θὰ ἦτο δίκαιον νὰ θέτωμεν εἰς κίνησιν οἷονδήποτε μηχανισμόν. Διότι ἐὰν τὴν ὄψιν τῆς ψυχῆς αὐτῆς διαπλάσσης καλῶς, δὲν θὰ ἰδῆς τὸ πρόσωπον τοῦ σώματός της νὰ προβαίνει εἰς ἀσχημοσύνας, οὔτε βαμμένα χεῖλη, οὔτε στόμα πού νὰ ὁμοιάζῃ μὲ τῆς ἄρκτου τὸ στόμα πού εἶναι κατακόκκινον ἀπὸ τὸ αἷμα, οὔτε βαμμένα φρύδια ὡσὰν νὰ ἐβάφησαν ἀπὸ τὴν μουντζούραν τῆς χύτρας, οὔτε μάγουλα καλυμμένα μὲ φτιασίδια ὡσὰν τοὺς τοίχους τῶν τάφων. Διότι ὅλα αὐτὰ εἶναι καπνιὰ καὶ στάχτη καὶ σκόνη καὶ γνωρίσματα τῆς χειρίστης ἀσχημίας.

6. Ἄλλ' ὅμως δὲν ἠμπορῶ νὰ καταλάβω πῶς μοῦ διέφυγε καὶ ἔφθασα εἰς τέτοιου εἴδους λόγους, πῶς δηλαδὴ ἐγὼ ὁ ἴδιος κατελήφθην ἀπὸ ὀργὴν ἐνῶ συμβουλεύω τοὺς ἄλλους νὰ διδάσκουν μὲ ἐπιείκειαν. Ἄς ἐπανέλθωμεν λοιπὸν πάλιν εἰς τὴν ἠπιότεραν συμβουλήν καὶ ἄς ἀνεχθοῦμεν ὅλα τὰ ἐλαττώματα τῶν γυναικῶν, διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν αὐτὸ πού ἐπιθυμοῦμεν. Δὲν βλέπεις πῶς ἀνεχόμεθα τὰ παιδιὰ πού κλαίουں ὅταν θέλωμεν νὰ ἀποκόψωμεν τὸν θηλασμόν ἀπὸ τὴν μητέρα των, καὶ πού ὅλα τὰ ὑπομένομεν δι' ἐκεῖνο καὶ μόνον, διὰ νὰ πείσωμεν νὰ περιφρονήσουν τὴν προηγούμενην τράπεζαν; Ἔτσι ἄς ἐνεργήσωμεν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν· ἄς τὰ ἀνεχθοῦμεν ὅλα τὰ ἄλλα ἐλαττώματά της, διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν αὐτό. Διότι ὅταν αὐτὸ διορθωθῇ, ἀκολουθῶν τὴν ἰδίαν ὁδὸν θὰ διορθώσης καὶ τὸ ἄλλο καὶ θὰ φθάσης καὶ εἰς τὰ χρυσὰ κοσμήματα καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν ὅμοιον τρόπον θὰ συζητήσης καὶ δι' αὐτά· καὶ ἔτσι διαπλάσσωσιν τὴν γυναῖκά σου ὀλίγον κατ' ὀλίγον, θὰ γίνῃς ἄριστος ζωγράφος, πιστὸς δοῦλος, ἄριστος γεωργός. Μαζὶ μὲ ὅλα αὐτὰ δὲ νὰ τῆς ὑπενθυμίζῃς καὶ τὰς παλαιὰς γυναῖκας, ὅπως τὴν Σάρραν, τὴν Ρεβέκκαν, καὶ τὰς ὡραίας καὶ τὰς μὴ ὡραίας, καὶ δεῖχνέ της ὅτι ὅλαι εἶχαν ἔξ Ἰσου σωφροσύνην. Καθόσον ἡ Λεῖα, ἡ γυναῖκα τοῦ Πατριάρχου Ἰακώβ, ἂν καὶ δὲν ἦτο ὁμορφη, δὲν ἐσκέφθη νὰ μεταχει-

δυσειδής οὔσα, καὶ οὐ σφόδρα φιλουμένη παρὰ τοῦ συνοικουῦντος, οὔτε ἐπενόησέ τι τοιοῦτον, οὔτε τὴν ὄψιν διέφθειρεν, ἀλλ' ἔμενεν ἀκέραιον διατηροῦσα τὸν χαρακῆρα, καὶ ταῦτα ὑπὸ Ἑλλήνων τραφεῖσα.

5 Σὺ δὲ ἢ πιστή, ἢ τὸν Χριστὸν ἔχουσα κεφαλὴν, σατανικὴν ἐπεισάγεις ἡμῖν μηχανήν; καὶ οὐκ ἀναμιμνήσκη τοῦ ὕδατος τοῦ περικλύσαντός σου τὴν ὄψιν, τῆς θυσίας τῆς κοσμούσης σου τὰ χεῖλη, τοῦ αἵματος τοῦ φοινίξαντός σου τὴν γλῶτταν; Ἄν γὰρ ταῦτα πάντα ἐννοήσης, κἂν μυριάκις
10 φιλόκοσμος ᾖς, οὐ τολμήσεις, οὐδὲ ἀνέξη τὸν κονιοριὸν καὶ τὴν τέφραν ἐκείνην ἐπιβαλεῖν. Μάθε ὅτι τῷ Χριστῷ ἡρμόσθη καὶ ἀπόστηθι τῆς ἀσχημοσύνης ταύτης. Οὐδὲ γὰρ τέρεται τοῖς χρώμασι τούτοις, ἀλλ' ἕτερον ἐπιζητεῖ κάλλος, οὐ καὶ σφοδρός ἐστιν ἐρασιῆς, τὸ ἐν τῇ ψυχῇ λέγω. Τοῦτο
15 σοι καὶ ὁ προφήτης ἀσκεῖν ἐκέλευσε καὶ ἔλεγε· «Καὶ ἐπιθυμήσει ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου».

Μὴ τοίνυν περιττὰ ἀσχημονῶμεν. Οὐδὲ γὰρ ἀτελές τι τῶν ἔργων ἐστὶ τοῦ Θεοῦ, οὐδὲ διορθώσεως δεῖται τῆς παρὰ σοῦ. Οὐδὲ γὰρ εἰ βασιλικῇ τις εἰκόνι μετὰ τὸ ἀνασιῆναι
20 προσθεῖναι ἐπιχειρήσειε τὰ παρ' ἑαυτοῦ, ἀσφαλῆς ἢ ἐπιχειρήσεις, ἀλλὰ τὸν ἔσχατον ὑποσιήσεται κίνδυνον. Εἶτα ἄνθρωπος μὲν ἐργάζεται, καὶ οὐ προσιθεῖς· Θεὸς δὲ ἐργάζεται, καὶ διορθοῦσαι; Καὶ οὐκ ἐννοεῖς τῆς γεέννης τὸ πῦρ; οὐκ ἐννοεῖς τῆς ψυχῆς τὴν ἐρημίαν; Διὰ γὰρ τοῦτο ἐκείνη
25 ἡμέληται, ἐπειδὴ πᾶσα εἰς τὴν σάρκα ἢ σπουδὴ κενοῦται. Καὶ τί λέγω τὴν ψυχὴν; Καὶ γὰρ αὐτῇ τῇ σαρκὶ τὰναντία

34. Δηλαδή τὸ βάπτισμα.

35. Δηλαδή ἡ θ. εὐχαριστία.

36. Ψαλμ. 44, 12.

ρισθῆ κανένα παρόμοιον στολισμόν, ἀλλ' ἀντιθέτως καὶ ἐνῶ ἦτο ἄσχημη καὶ δὲν τὴν ἀγαποῦσε πάρα πολὺ ὁ ἄνδρας της, οὔτε ἐσκέφθη κάτι τὸ παρόμοιον, οὔτε τὸ πρόσωπόν της ἠλλοίωσε, ἀλλὰ ἐπέμενε νὰ διατηρῆ ἀκέραια τὰ ἐξωτερικὰ χαρακτηριστικά της, παρὰ τὸ γεγονόςδς ὅτι ἔλαβεν ἀνατροφὴν εἰδωλολατρικὴν.

Σὺ ὅμως ἢ πιστὴ εἰς τὸν Χριστόν, πού ἔχεις ὡς κεφαλὴν τὸν Χριστόν, χρησιμοποιοεῖς διὰ τὸν ἑαυτὸν σου σατανικὰ τεχνάσματα, καὶ δὲν ἐνθυμεῖσαι τὸ ὕδωρ πού περιέλουσε τὸ πρόσωπόν σου³⁴, τὴν θυσίαν πού στολίζει τὰ χεῖλη σου, τὸ αἷμα πού ἔβαψε κοκκίνην τὴν γλῶσσαν σου³⁵; Διότι ἐὰν ὅλα αὐτὰ τὰ κατανοήσης καὶ ἂν ἀκόμη εἶσαι εἰς ὑπερβολικὸν βαθμὸν φιλόκοσμος, δὲν θὰ ἐπιχειρήσης, οὔτε θὰ ἀνεχθῆς εἰς τὸ πρόσωπόν σου τὴν σκόνην ἐκείνην καὶ τὴν στάχτην. Μάθε ὅτι τὸν Χριστόν ἐμνηστεύθης καὶ ἀπομακρύνσου ἀπὸ τὴν ἀσχημοσύνην αὐτοῦ τοῦ εἶδους. Διότι δὲν εὐχαριστεῖται μὲ αὐτὰ τὰ χρώματα, ἀλλ' ἐπιθυμεῖ ἄλλο κάλλος, τὸ ὁποῖο καὶ ἀγαπᾷ ὑπερβολικά, ἐννοῶ τὸ κάλλος τῆς ψυχῆς. Αὐτὸ τὸ κάλλος σου παραγγέλλει καὶ ὁ προφήτης νὰ καλλιεργῆς διὰ τὸ ὁποῖο καὶ ἔλεγε· «Καὶ θὰ ἐπιθυμήσῃ ὁ βασιλεὺς τὸ κάλλος σου»³⁶.

Ἄς μὴ ἐπιδιδώμεθα λοιπὸν εἰς περιττὰς ἀσχημοσύνας. Διότι οὔτε ὑπάρχει κάτι ἀτελὲς ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ, οὔτε ἔχει ἀνάγκην διορθώσεως ἐκ μέρους σου. Οὔτε βεβαίως εἶναι ἀσφαλὲς τὸ ἐγχείρημα ἐὰν κάποιος ἤθελεν ἐπιχειρήσει νὰ προσθέσῃ τὰς ἰδικὰς του ἰδέας ἐπάνω εἰς ἓνα βασιλικὸν ἄγαλμα μετὰ τὴν τοποθέτησίν του, ἀλλ' ἀντιθέτως θὰ δοκιμάσῃ τὸν ἔσχατον κίνδυνον. Ἐὰν λοιπὸν δὲν ἔχῃς τὴν δυνατότητα νὰ προσθέτῃς κάτι εἰς ὅ,τι κατασκευάζει ὁ ἄνθρωπος, ἐπιχειρεῖς νὰ διορθώσης αὐτὰ πού δημιουργεῖ ὁ Θεός; Καὶ δὲν σκέπτεσαι τὸ πῦρ τῆς αἰωνίου κολάσεως; Δὲν σκέπτεσαι τῆς ψυχῆς τὴν ^{ἐσθλότητα} ~~καλήτητα~~; Διότι ἀκριβῶς δι' αὐτὸ ἐκείνη ἔχει παραμεληθῆ, ἐπειδὴ ὅλη ἡ φροντίς σου καταδαπανᾶται εἰς τὴν σάρκα σου. Μὰ διατί ὁμιλῶ διὰ τὴν

συμβαίνει ἅπαντα, ὧν ἐσπουδάκατε. Σκόπει δέ. Βούλει κα-
 λῆ φαίνεσθαι; Τοῦτό σε ἄμορφον δείκνυσι. Βούλει ἀρέσαι
 τῷ ἀνδρὶ; Τοῦτο αὐτὸν μᾶλλον λυπεῖ· καὶ οὐκ αὐτὸν μόνον,
 ἀλλὰ καὶ τοὺς ἔξω καιτηγόρους παρασκευάζει γενέσθαι. Βού-
 5 λει νέα φαίνεσθαι; Τοῦτό σε ταχέως εἰς γῆρας ἄξει. Βού-
 λει καλλωπίζεσθαι; Τοῦτό σε αἰσχύνεσθαι ποιεῖ. Ἡ γὰρ
 τοιαύτη οὐχὶ τὰς ὁμοτίμους μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν θεραπει-
 νίδων τὰς συνειδυίας καὶ τῶν οἰκειῶν τοὺς ἐπισταμένους
 αἰσχύνεται καὶ πρό γε πάντων ἑαυτήν. Ἀλλὰ τί δεῖ λέγειν
 10 ταῦτα; Τὸ γὰρ πάντων χαλεπώτερον παρῆκα νῦν, ὅτι τῷ
 Θεῷ προσκρούεις, ὅτι σωφροσύνην ὑπορούτιεις, ὅτι ζηλοτυπίας
 ἀνάπτεις φλόγα, ὅτι τὰς ἐπὶ τοῦ στέγους ζηλοῖς πορνευο-
 μένας γυναῖκας.

Ταῦτ' οὖν ἅπαντα λογισάμεναι, καταγελάσατε τῆς σα-
 15 τανικῆς πομπῆς καὶ τῆς διαβολικῆς τέχνης καὶ τὸν κόσμον
 τοῦτον ἀφείσαι, μᾶλλον δὲ τὴν ἀκοσμίαν, τὸ κάλλος ἐκεῖνο
 κατασκευάσατε ἐν ταῖς ἑαυτῶν ψυχαῖς, ὃ καὶ ἀγγέλοις ἐπέ-
 ρασιον καὶ Θεῷ ποθεινὸν καὶ τοῖς συνοικοῦσιν ἡδύ, ἵνα καὶ
 τῆς παρούσης καὶ τῆς μελλούσης ἐπιτύχητε δόξης· ἧς γέ-
 20 νοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ
 Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς
 τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ψυχὴν; Κασόσον εἰς αὐτὴν τὴν ἰδίαν σάρκα λαμβάνουν χώραν ὅλα γενικῶς τὰ ἀντίθετα ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ ἐδιδάχθητε. Πρόσεξε ὅμως. Θέλεις νὰ φαίνεσαι ὡραία; Αὐτὸ σὲ κάμνει ἄσχημον. Θέλεις νὰ εἶσαι ἀρεστὴ εἰς τὸν ἄνδρα σου; Αὐτὸ τὸν στενοχωρεῖ περισσότερο· καὶ ὄχι μόνον αὐτόν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ξένους τοὺς καθιστᾷ κατηγόρους σου. Θέλεις νὰ φαίνεσαι νέα; Αὐτὸ θὰ σὲ ὀδηγήσῃ ταχέως εἰς τὸ γῆρας. Θέλεις νὰ καλλωπίζεσαι; Αὐτὸ σὲ κάνει νὰ ἐντρέπεσαι. Διότι ἡ γυναῖκα αὐτοῦ τοῦ εἴδους ὄχι μόνον ἐντρέπεται τὰς ἰσοτίμους της, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰς ὑπηρετρίας της ποῦ γνωρίζουν ὅτι καλλωπίζεται, καθὼς καὶ ἀπὸ τοὺς ὑπηρετάς της ποῦ καὶ αὐτοὶ γνωρίζουν τὴν ὄλην φροντίδα της δι' αὐτὰ τὰ καλλωπίσματα, καὶ περισσότερο βεβαίως ἀπὸ ὅλους ἐντρέπεται τὸν ἑαυτὸν της. Ἄλλὰ τί χρειάζεται νὰ τὰ λέγω ὅλα αὐτά; Διότι μέχρι στιγμῆς δὲν ἀνέφερα τὸ φοβερώτερον ἀπὸ ὅλα, ὅτι δηλαδὴ ἔρχεσαι εἰς ἀντίθεσιν μὲ τὸν Θεόν, ὅτι ὑπονομεύεις τὴν σωφροσύνην, ὅτι ἀνάπτεις τὴν φλόγα τῆς ζηλοτυπίας, ὅτι μιμεῖσαι τὰς γυναῖκας ἐκεῖνας ποῦ ἀσκοῦν τὴν πορνείαν εἰς τὰς οἰκίας των.

“Ὅλα αὐτὰ λοιπὸν ἀφοῦ ἀναλογισθῆτε, περιφρονήσατε τὴν σατανικὴν ἐπίδειξιν καὶ τὴν διαβολικὴν ἐπινόησιν, καὶ ἀφοῦ ἐγκαταλείψετε αὐτὸν τὸν στολισμὸν ἢ καλύτερα τὴν ἀσχημίαν, δημιουργήσατε εἰς τὰς ψυχάς σας τὸ κάλλος ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀρεστὸν καὶ εἰς τοὺς ἀγγέλους καὶ εἰς τὸν Θεὸν ποθητόν, καὶ εἰς τοὺς συζύγους εὐχάριστον, διὰ νὰ ἐπιτύχετε καὶ τὴν παροῦσαν καὶ τὴν μέλλουσαν δόξαν, τὴν ὁποίαν εὐχομαι ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμήν.

συμβαίνει ἅπαντα, ὧν ἐσπουδάκατε. Σκόπει δέ. Βούλει κα-
 λῆ φαίνεσθαι; Τοῦτό σε ἄμορφον δείκνυσι. Βούλει ἀρέσαι
 τῷ ἀνδρὶ; Τοῦτο αὐτὸν μᾶλλον λυπεῖ· καὶ οὐκ αὐτὸν μόνον,
 ἀλλὰ καὶ τοὺς ἔξω κατηγόρους παρασκευάζει γενέσθαι. Βού-
 5 λει νέα φαίνεσθαι; Τοῦτό σε ταχέως εἰς γῆρας ἄξει. Βού-
 λει καλλωπίζεσθαι; Τοῦτό σε αἰσχύνεσθαι ποιεῖ. Ἡ γὰρ
 τοιαύτη οὐχὶ τὰς ὁμοίμους μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν θεραπει-
 ρίδων τὰς συνειδυίας καὶ τῶν οἰκειῶν τοὺς ἐπισταμένους
 αἰσχύνεται· καὶ πρό γε πάντων ἑαυτήν. Ἀλλὰ τί δεῖ λέγειν
 10 ταῦτα; Τὸ γὰρ πάντων χαλεπώτερον παρήκα νῦν, ὅτι τῷ
 Θεῷ προσκρούεις, ὅτι σωφροσύνην ὑπορύττεις, ὅτι ζηλοτυπίας
 ἀνάπεις φλόγα, ὅτι τὰς ἐπὶ τοῦ σιέγους ζηλοῖς πορνευο-
 μένας γυναῖκας.

Ταῦτ' οὖν ἅπαντα λογισάμεναι, καταγελάσατε τῆς σα-
 15 τανικῆς πομπῆς καὶ τῆς διαβολικῆς τέχνης καὶ τὸν κόσμον
 τοῦτον ἀφείσαι, μᾶλλον δὲ τὴν ἀκοσμίαν, τὸ κάλλος ἐκεῖνο
 κατασκευάσατε ἐν ταῖς ἐναντιῶν ψυχαῖς, ὃ καὶ ἀγγέλοις ἐπέ-
 ραστον καὶ Θεῷ ποθεινὸν καὶ τοῖς συνοικοῦσιν ἡδύ, ἵνα καὶ
 τῆς παρούσης καὶ τῆς μελλούσης ἐπιτύχητε δόξης· ἧς γέ-
 20 νοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ
 Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς
 τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ψυχὴν; Κασόσον εἰς αὐτὴν τὴν ἰδίαν σάρκα λαμβάνουν
 χώραν ὅλα γενικῶς τὰ ἀντίθετα ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ ἐδιδάχθη-
 τε. Πρόσεξε ὅμως. Θέλεις νὰ φαίνεσαι ὡραία; Αὐτὸ σὲ κά-
 μνει ἄσχημον. Θέλεις νὰ εἶσαι ἀρεστὴ εἰς τὸν ἄνδρα σου;
 Αὐτὸ τὸν στενοχωρεῖ περισσότερο· καὶ ὄχι μόνον αὐτόν,
 ἀλλὰ καὶ τοὺς ξένους τοὺς καθιστᾷ κατηγοροῦς σου. Θέλεις
 νὰ φαίνεσαι νέα; Αὐτὸ θὰ σὲ ὀδηγήσῃ ταχέως εἰς τὸ γῆρας.
 Θέλεις νὰ καλλωπίζεσαι; Αὐτὸ σὲ κάνει νὰ ἐντρέπεσαι.
 Διότι ἢ γυναῖκα αὐτοῦ τοῦ εἴδους ὄχι μόνον ἐντρέπεται τὰς
 ἰσοτίμους της, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰς ὑπηρετίας της ποῦ γνω-
 ρίζουν ὅτι καλλωπίζεται, καθὼς καὶ ἀπὸ τοὺς ὑπηρετάς της
 ποῦ καὶ αὐτοὶ γνωρίζουν τὴν ὄλην φροντίδα της δι' αὐτὰ
 τὰ καλλωπίσματα, καὶ περισσότερο βεβαίως ἀπὸ ὅλους ἐν-
 τρέπεται τὸν ἑαυτὸν της. Ἄλλὰ τί χρειάζεται νὰ τὰ λέγω
 ὅλα αὐτά; Διότι μέχρι στιγμῆς δὲν ἀνέφερα τὸ φοβερώτε-
 ρον ἀπὸ ὅλα, ὅτι δηλαδὴ ἔρχεσαι εἰς ἀντίθεσιν μὲ τὸν Θε-
 ὄν, ὅτι ὑπονομεύεις τὴν σωφροσύνην, ὅτι ἀνάπτεις τὴν φλό-
 γα τῆς ζηλοτυπίας, ὅτι μιμεῖσαι τὰς γυναῖκας ἐκεῖνας ποῦ
 ἀσκοῦν τὴν πορνείαν εἰς τὰς οἰκίας των.

“Ὅλα αὐτὰ λοιπὸν ἀφοῦ ἀναλογισθῆτε, περιφρονήσατε
 τὴν σατανικὴν ἐπίδειξιν καὶ τὴν διαβολικὴν ἐπινόησιν, καὶ
 ἀφοῦ ἐγκαταλείψετε αὐτὸν τὸν στολισμὸν ἢ καλύτερα τὴν
 ἀσχημίαν, δημιουργήσατε εἰς τὰς ψυχὰς σας τὸ κάλλος ἐ-
 κεῖνο, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀρεστὸν καὶ εἰς τοὺς ἀγγέλους καὶ
 εἰς τὸν Θεὸν ποθητόν, καὶ εἰς τοὺς συζύγους εὐχάριστον,
 διὰ νὰ ἐπιτύχετε καὶ τὴν παροῦσαν καὶ τὴν μέλλουσαν δό-
 ξαν, τὴν ὁποίαν εὔχομαι ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχωμεν μὲ τὴν
 χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χρι-
 στοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς
 αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΛΑ΄

Ματθ. 9, 18 - 26

«Ταῦτα αὐτοῦ λαλοῦντος αὐτοῖς, ἰδού ἄρχων εἰσελθὼν προσεκύνει αὐτόν, λέγων· ἡ θυγάτηρ μου ἄρτι ἐτελεύτησεν·
5 ἀλλὰ ἐλθὼν ἐπίθες τὴν χεῖρά σου ἐπ' αὐτήν, καὶ ζήσεται».

1. Κατέλαβε τοὺς λόγους τὸ ἔργον, ὥστε πλέον τοὺς Φαρισαίους ἐπισιομισθῆναι. Καὶ γὰρ ὁ ἐλθὼν ἀρχισυνάγωγος ἦν, καὶ τὸ πένθος δεινόν. Καὶ γὰρ μονογενὲς ἦν τὸ παιδίον, καὶ ἐτῶν δώδεκα γεγονός, αὐτὸ τῆς ἡλικίας τὸ
10 ἄνθος· ὃ δὴ μάλιστα καὶ εὐθέως αὐτὸ ἀνέστησεν. Εἰ δὲ ὁ Λουκᾶς λέγει, ὅτι ἦλθον λέγοντες· «Μὴ σκύλλε τὸν διδάσκαλον, τέθνηκε γάρ»· ἐκεῖνο ἐροῦμεν, ὅτι τὸ «Ἄρτι ἐτελεύτησε», σιοχαζομένου ἦν ἀπὸ τοῦ καιροῦ τῆς ὁδοιπορίας, ἢ αὐξοντος τὴν συμφορὰν. Καὶ γὰρ ἔθος τοῖς δεομένοις ἐπαί-
15 ρειν τῷ λόγῳ τὰ οἰκειὰ κακά, καὶ πλέον τι τῶν ὄντων λέγειν, ὥστε μᾶλλον ἐπισπᾶσθαι τοὺς ἰκετευομένους. Ὅρα δὲ αὐτοῦ τὴν παχύτητα. Δύο γὰρ ἀπαιεῖ παρὰ τοῦ Χριστοῦ, καὶ παραγενέσθαι αὐτόν, καὶ τὴν χεῖρα ἐπιθεῖναι· ὅπερ σημεῖον ἦν τοῦ καιαλιπεῖν αὐτήν ἐμπνέουσιν ἔτι. Τοῦτο καὶ
20 ὁ Σύρος ἐκεῖνος ὁ Νεεμὰν τὸν προφήτην ἀπήτει. «Ἐλεγον γάρ», φησί, «ὅτι καὶ ἐξελεύσεται καὶ τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπιθήσει». Καὶ γὰρ καὶ ὕψεως δέονται καὶ αἰσθητῶν πραγμάτων οἱ παχύτερον διακείμενοι.

1. Ἦτο ἐπικεφαλῆς τῶν πρὸς ἐπιτέλεσιν τῆς δημοσίας λατρείας ἐν τῇ ἰουδαϊκῇ συναγωγῇ.

2. Λουκᾶ 8, 49.

3. Βλ. Ὅμιλ. ΚΕ' ὑποσ. 6.

4. Πρὸβλ. Δ' Βασ. 5, 11.

«Ἐνῶ δὲ τοὺς ἔλεγεν αὐτά, ἰδοῦ κάποιος ἄρχων ἀφοῦ εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον ποῦ ἦτο ὁ Χριστὸς προσεκύνει αὐτὸν καὶ τοῦ ἔλεγε· Ἡ θυγάτηρ μου μόλις πρὸ ὀλίγου ἀπέθανεν· ἔλα ὅμως καὶ θέσε τὴν χειρὰ σου ἐπάνω της καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι θὰ ζήσῃ».

1. Τοὺς λόγους ἠκολούθησεν ἡ πρᾶξις, ὥστε ἀκόμη περισσότερον νὰ ἀποστομωθοῦν οἱ Φαρισαῖοι. Καθόσον αὐτὸς ποῦ τὸν ἐπλησίασεν ἦτο ἀρχισυνάγωγος¹ καὶ τὸ πένθος πολὺ φοβερόν. Διότι τὸ παιδί ἦτο μονάκριβον καὶ εἶχε γίνει δώδεκα ἐτῶν, ἐπάνω δηλαδὴ εἰς τὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας του, καὶ δι' αὐτὸν τὸν λόγον πρὸ πάντων ἀμέσως τὸ ἀνέστησεν ὁ Ἰησοῦς. Ἐὰν ὅμως ὁ Λουκᾶς λέγῃ, ὅτι προσῆλθαν λέγοντες· «Μὴ ταλαιπωρῆς τὸν διδάσκαλον, διότι ἔχει ἀποθάνει»², αὐτὴν τὴν ἀπάντησιν θὰ δώσωμεν, ὅτι δηλαδὴ τὸ «Μόλις πρὸ ὀλίγου ἀπέθανε» τὸ εἶπεν ἀφοῦ ὑπελόγησε τὸν χρόνον ποῦ ἔκαμε διὰ νὰ ἔλθῃ ἐκεῖ ἢ διὰ νὰ αὐξήσῃ τὴν συμφορὰν. Καθόσον συνηθίζεται αὐτοῖς ποῦ ζητοῦν κάτι μὲ παρακλήσεις νὰ μεγαλοποιοῦν μὲ τὰ λόγια τὰς δυστυχίας των καὶ νὰ τὰ παρουσιάζουν κατὰ τι μεγαλύτερα ἀπὸ ὅ,τι εἶναι εἰς τὴν πραγματικότητα, ὥστε νὰ ἀποσπάσουν μεγαλύτεραν συμπάθειαν ἀπὸ αὐτοὺς ποῦ ἰκετεύουν. Πρόσεξε ὅμως τὸ ἀσθενὲς τῆς πίστεώς του. Διότι ζητεῖ ἀπὸ τὸν Χριστὸν δύο πράγματα, καὶ νὰ μεταβῇ εἰς τὸν οἶκόν του καὶ νὰ θέσῃ τὴν χειρὰ του ἐπάνω της, πρᾶγμα ποῦ σημαίνει ὅτι αὐτὴ ὅταν ἔφυγεν ἀπὸ τὸ σπίτι της ὁ πατέρας της ἀνέπνεεν ἀκόμη. Ἀκριβῶς αὐτὴν τὴν ἀπαίτησιν εἶχε καὶ ὁ Σύρος ἐκεῖνος ὁ Νεεμάν³ ἀπὸ τὸν προφήτην. Διότι, λέγει, «Ἔλεγα ὅτι καὶ θὰ ἔλθῃ καὶ θὰ θέσῃ τὴν χειρὰ του ἐπάνω»⁴. Καὶ βεβαίως οἱ ἔχοντες ἀσθενῆ πίστιν ἔχουν ἀνάγκην καὶ ἀπὸ τὴν προσωπικὴν παρουσίαν καὶ ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ πράγματα.

Καὶ ὁ μὲν Μᾶρκος φησὶν, ὅτι τοὺς ἰσθεῖς ἔλαβε μαθη-
 τίας, καὶ ὁ Λουκᾶς· οὗτος δὲ ἀπλῶς φησι τοὺς μαθητὰς. Τί-
 νος οὖν ἔνεκεν τὸν Μαιθαῖον οὐ παρέλαβε, καίτοιγε ἄρι
 προσελθόντα; Εἰς πλείονα αὐτὸν ἐπιθυμίαν ἐμβάλλων, καὶ
 5 διὰ τὸ ἀτελέστερον εἶναι διακεῖσθαι. Διὰ γὰρ τοῦτο ἐκείνους
 τιμᾶ, ἵνα οὗτοι καὶ ἐκείνους γένωνται. Τούτῳ δὲ ἤρκει
 τέως τὰ κατὰ τὴν αἰμορροοῦσαν ἰδεῖν, καὶ τὸ τραπέζῃ τιμη-
 θῆναι καὶ κοινωνίᾳ ἄλλων.

Ἄνασιάντι δὲ ἠκολούθουν πολλοί, ὡς ἐπὶ θαύματι με-
 10 γάλῳ, καὶ διὰ τὸ πρόσωπον τὸ παραγεγονός, καὶ ὅτι οἱ
 πλείους παχύτερον διακεῖμενοι οὐκ οὕτω ψυχῆς ἐπιμέλειαν,
 ὡς σώματος ἰατρειάν ἐζήτουν· καὶ συνέρρεον, οἱ μὲν ὑπὸ
 τῶν οἰκείων συνωθούμενοι παθῶν, οἱ δὲ τῆς τῶν ἄλλοτριῶν
 διορθώσεως σπεύδοντες θεαταὶ γενέσθαι· λόγων δὲ ἔνε-
 15 κεν καὶ διδασκαλίας προηγουμένως ὀλίγοι οἱ παρ' αὐτὸν
 φοιτῶντες ἦσαν τέως. Οὐ μὴν εἶασεν αὐτοὺς εἰς τὴν οἰκίαν
 εἰσελθεῖν, ἀλλὰ τοὺς μαθητὰς μόνον, καὶ οὐδὲ τούτους πάν-
 τας, πανταχοῦ παιδεύων ἡμᾶς τὴν παρὰ τῶν πολλῶν διακρού-
 εσθαι δόξαν.

20 «Καὶ ἰδοὺ», φησί, «γυνὴ ἐν ρύσει αἵματος δώδεκα ἔτη
 ἔχουσα, προσῆλθεν ὀπισθεν, καὶ ἤψατο τοῦ κρασπέδου τοῦ
 ἱματίου αὐτοῦ. Ἔλεγε γὰρ ἐν ἑαυτῇ· ἐὰν μόνον ἄψωμαι
 τοῦ ἱματίου αὐτοῦ, σωθήσομαι».

Τίνος ἔνεκεν οὐ μετὰ παρρησίας αὐτῷ προσῆλθεν; Ἡ-
 25 σχύνητιο διὰ τὸ πάθος, ἀκάθαρτος εἶναι νομίζουσα. Εἰ γὰρ
 ἢ ἐν καταμηγίοις οὕσα οὐκ ἐδόκει εἶναι καθαρὰ, πολλῶν

5. Πρὸβλ. Μαρκ. 5, 37.

6. Πρὸβλ. Λουκᾶ 8, 51.

Καὶ ὁ μὲν Μᾶρκος⁵ λέγει, ὅτι ἐπῆρε μαζί του τοὺς τρεῖς μαθητάς του καθὼς ἐπίσης καὶ ὁ Λουκᾶς⁶. αὐτὸς ὅμως ἀπλῶς λέγει ὅτι παρέλαβε τοὺς μαθητάς. Διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν τὸν Ματθαῖον δὲν τὸν ἐπῆρε μαζί του, ἂν καὶ βεβαίως μόλις πρὸ ὀλίγου προσῆλθεν εἰς τὸν ὄμιλον τῶν μαθητῶν του; Ἴσως διὰ νὰ τοῦ αὐξήσῃ τὴν ἐπιθυμίαν του καὶ ἐπειδὴ ἀκόμη πνευματικῶς εἶχεν ἀτελείας. Διότι δι' αὐτὸν τὸν λόγον τιμᾶ ἐκείνους, διὰ νὰ γίνουν αὐτοὶ ὅπως ἐκεῖνοι. Εἰς αὐτὸν ἦτο ἀρκετὸν ἀρχικῶς νὰ ἰδῇ τὰ ὅσα συνέβησαν μὲ τὴν αἰμορροῦσαν, τὸ ὅτι ἐτιμήθη μὲ τὸ ὅτι συνέφαγε μαζί του καὶ τὸ ὅτι συμπεριελήφθη εἰς τὸν ὄμιλον τῶν μαθητῶν του.

Ἐποὺ δὲ ἐσηκώθη τὸν ἠκολούθησαν πολλοί, διότι μετέβαινε διὰ πολὺ μεγάλο θαῦμα καὶ ἐξ αἰτίας τοῦ προσώπου ποὺ προσῆλθε καὶ τὸν ἐκάλεσε, καὶ ἐπειδὴ οἱ περισσότεροι ποὺ πνευματικῶς εἶναι ἀνώριμοι, δὲν ἐφρόντιζαν διὰ τὴν ψυχὴν των ὅπως φροντίζουν διὰ τὴν θεραπείαν τοῦ σώματος, καὶ ἔτρεχαν μαζί του ἄλλοι μὲν παρακινούμενοι ἀπὸ τὰ ἰδικά των πάθη, ἄλλοι δὲ ἐπειδὴ ἐπεθύμουν νὰ γίνουν θεαταὶ τῆς θεραπείας τῶν ἄλλων ποὺ ἔπασχον· ἀρχικῶς δηλαδὴ ἦσαν ὀλίγοι ἐκεῖνοι ποὺ ἐπήγαιναν διὰ νὰ ἀκούσουν τοὺς λόγους του καὶ τὴν διδασκαλίαν του. Ἄλλ' ὅμως δὲν ἄφησεν αὐτοὺς νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν οἰκίαν, ἀλλὰ μόνον τοὺς μαθητάς, καὶ αὐτοὺς ὄχι ὄλους, διότι ἤθελε νὰ μᾶς διδάξῃ ν' ἀποφεύγωμεν πάντοτε τὴν δόξαν ποὺ προέρχεται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους.

«Καὶ ἰδοί», λέγει, «προσῆλθε ὀπισθὲν του μία γυναῖκα ποὺ ἔπασχεν ἀπὸ αἰμορραγίαν ἐπὶ δώδεκα χρόνια, καὶ ἤγγισε τὴν ἄκρη τοῦ ἐνδύματος τοῦ Κυρίου, διότι ἔλεγε μέσα της· Ἐὰν μόνον ἀγγίσω τὸ ἐνδύμα του θὰ θεραπευθῶ».

Διατί δὲν τὸν ἐπλησίασε κατὰ τρόπον φανερόν; Διότι ἐντρέπετο διὰ τὴν ἀσθενεῖάν της, ἐπειδὴ ἐνόμιζεν ὅτι ἦτο ἀκάθαρτος. Διότι ἐὰν ἐνόμιζεν ὅτι δὲν εἶναι καθαρὰ ἡ γυναῖκα ἐκείνη ποὺ εἶχε τὴν ἐμμηνόρροϊάν της, πολὺ περισ-

μᾶλλον ἢ τοιαύτην νοσοῦσα νόσον τοῦτο ἂν ἐνόμισε· καὶ γὰρ πολλή παρὰ τῷ νόμῳ ἀκαθαρσία ἐνομίζεται εἶναι τὸ πάθος. Διὰ τοῦτο λανθάνει καὶ κρύπτεται. Οὐδέπω γὰρ οὐδὲ αὐτὴ τὴν προσήκουσαν καὶ ἀπηρητισμένην περὶ αὐτοῦ δόξαν εἵ-
 5 χεν· ἐπεὶ οὐκ ἂν ἐνόμισε λανθάνειν.

Καὶ πρώτη προσέρχεται δημοσία αὕτη ἢ γυνή· καὶ γὰρ ἤκουσεν ὅτι καὶ γυναῖκας θεραπεύει, καὶ ὅτι ἐπὶ τὸ θυγάτριον ἀπέρχεται τὸ τετελευτηκός. Καὶ εἰς τὴν οἰκίαν μὲν αὐτὸν καλέσαι οὐκ ἐτόλμησε, καίτοιγε εὖπορος οὔσα
 10 ἀλλ' οὔτε δημοσία προσῆλθε, λάθρα δὲ μετὰ πίστεως τῶν ἱματίων ἤψατο. Οὐδὲ γὰρ ἄμφεβαλεν, οὐδὲν εἶπεν ἐν ἑαυτῇ· ἄρα ἀπαλλαγῆσομαι τοῦ νοσήματος; ἄρα οὐκ ἀπαλλαγῆσομαι; ἀλλὰ θαρρήσασα περὶ τῆς ὑγείας οὕτω προσῆλθεν. «Ἐλεγε γάρ», φησί, «ἐν ἑαυτῇ· ἂν μόνον ἄψωμαι τοῦ
 15 ἱματίου αὐτοῦ, σωθήσομαι». Καὶ γὰρ εἶδεν ἐκ ποίας ἐξῆλθεν οἰκίας, τῆς τῶν τελωνῶν, καὶ τίνες ἦσαν οἱ ἐπόμενοι, ἁμαρτωλοὶ καὶ τελῶναι· καὶ ταῦτα πάντα εὐελπίδα αὐτὴν ἐποίησε.

Τί οὖν ὁ Χριστός; Οὐκ ἀφῆκεν αὐτὴν λαθεῖν, ἀλλ' εἰς
 20 μέσον ἄγει καὶ δῆλην καθίστησι, πολλῶν ἕνεκεν. Καίτοιγέ τινες τῶν ἀναισθήτων φασί, δόξης αὐτὸν ἐρῶντα τοῦτο ποιεῖν. Διατί γάρ, φησί, οὐκ ἀφῆκεν αὐτὴν λαθεῖν; Τί λέγεις, ὦ μιαρὸ καὶ παμμίαρε; ὁ κελεύων σιγαῖν, ὁ μυρία παραιρέων θαύματα, οὗτος δόξης ἐρᾷ; Τίνος οὖν ἕνεκεν
 25 εἰς μέσον ἄγει; Πρῶτον λύει τὸ δέος τῆς γυναικός, ἵνα μὴ

σότερον ἦτο φυσικὸν νὰ ἐνόμιζεν αὐτὴ πού ἔπασχεν ἀπὸ τέτοιου εἴδους ἀσθένειαν, καθόσον ἐθεωρεῖτο ἀπὸ τὸν νόμον μεγάλη ἀκαθαρσία αὐτὴ ἢ ἀσθένεια. Οὔτε καὶ αὐτὴ βεβαίως εἶχεν ἀκόμη τὴν πρέπουσαν καὶ ὠλοκληρωμένην γνώμην περὶ τοῦ Κυρίου, καθόσον, ἐὰν τὴν εἶχε, δὲν θὰ ἐνόμιζεν ὅτι δὲν θὰ ἐγίνετο ἀντιληπτή.

Καὶ πρώτη πού ἐπλησίασε δημοσίως τὸν Κύριον ἦτο αὐτή, καθόσον ἤκουσεν ὅτι καὶ γυναῖκας θεραπεύει καὶ ὅτι τὴν στιγμὴν ἐκείνην μετέβαινεν εἰς τὸν οἶκον τῆς ἀποθανούσης θυγατρὸς τοῦ ἀρχισυναγώγου. Καὶ δὲν ἐτόλμησε μὲν νὰ τὸν προσκαλέσῃ εἰς τὸν οἶκόν της, ἀν καὶ ἦτο πλουσία, ἀλλ' οὔτε δημοσίως τὸν ἐπλησίασε, παρὰ μόνον ἤγγισε κρυφίως μὲ πίστιν ὅμως εἰς τὴν δύναμίν του τὰ ἐνδύματα τοῦ Κυρίου. Διότι δὲν εἶχεν οὔτε ἀμφιβολίας, οὔτε εἶπε μέσα της· Ἐὰν γὰρ θὰ θεραπευθῶ ἀπὸ τὴν ἀσθένειάν μου; Ἄρα γὰρ δὲν θὰ θεραπευθῶ; ἀλλὰ ἔχουσα βεβαίαν τὴν πεποίθησιν ὅτι θὰ θεραπευθῆ τὸν ἐπλησίασε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. «Διότι», λέγει, «ἔλεγε μέσα της· Ἐὰν καὶ μόνον ἀγγίσω τὸ ἔνδυμά του θὰ θεραπευθῶ». Καθόσον βεβαίως εἶδεν ἀπὸ ποίαν οἰκίαν ἐξῆλθε, δηλαδὴ τῶν τελωνῶν, καὶ ποῖοι ἦσαν αὐτοὶ πού τὸν ἀκολουθοῦσαν, οἱ ἁμαρτωλοὶ δηλαδὴ καὶ οἱ τελῶναι, καὶ ὅλα αὐτὰ τὴν ἔκαμαν νὰ ἐλπίζῃ ὅτι θὰ σωθῆ ὅπωςδήποτε.

Πῶς ἐνήργησε λοιπὸν ὁ Χριστός; Δὲν τὴν ἄφησε νὰ μείνῃ ἀπαρατήρητος, ἀλλὰ τὴν ὀδηγεῖ παρουσίᾳ ὄλων καὶ τὴν καθιστᾷ φανεράν, διὰ πολλοὺς λόγους. Ἄν καὶ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἀναισθήτους ἰσχυρίζονται, ὅτι τὸ ἔκαμεν αὐτὸ ἐπειδὴ ἤθελε νὰ ἀποκτήσῃ φήμην. Τότε διὰ ποίαν αἰτίαν, θὰ εἶπῃ κανεὶς, δὲν τὴν ἄφησε νὰ περάσῃ ἀπαρατήρητη; Τί εἶναι αὐτὸ πού λέγεις, μιὰρὲ καὶ μάλιστα μαρώτατε; αὐτὸς πού προτρέπει νὰ σιωποῦν οἱ θεραπευόμενοι ὑπ' αὐτοῦ, αὐτὸς πού ἀφήνει πολλὰ θαύματα ἀπαρατήρητα, αὐτὸς ἐπιθυμεῖ τὴν δόξαν; Ἐπομένως διὰ ποῖον λόγον τὴν ὀδηγεῖ εἰς τὸ μέσον τοῦ πλήθους; Κατ' ἀρχὴν διαλύει τὸν φό-

ὑπὸ τοῦ συνειδότης κεντιομένη, καθάπερ κεκλοφυῖα τὴν δω-
 ρεάν, ἐν ἀγωνίᾳ διατριβῇ. Δεύτερον, αὐτὴν διορθοῦται, ἐ-
 πειδὴ ἐνόμισε λανθάνειν. Τρίτον, πᾶσι τὴν πίσιν αὐτῆς
 ἐπιδείκνυται, ὥστε καὶ τοὺς ἄλλους ζηλῶσαι· καὶ τοῦ στήσαι
 5 τὰς πηγὰς τοῦ αἵματος οὐκ ἔλατιον σημεῖον παρέχειται, τὸ
 δεῖξαι ὅτι πάντα ἐπίσταιται. Ἔπειτα, τὸν ἀρχισυνάγωγον
 μέλλοντα διαπιστεῖν, καὶ ταύτη τὸ πᾶν διαφθείρειν, κατορ-
 θοῖ διὰ τῆς γυναικός. Καὶ γὰρ οἱ ἐλθόντες ἔλεγον· «Μὴ
 σκύλλε τὸν διδάσκαλον, ὅτι τέθνηκε τὸ κοράσιον»· καὶ οἱ
 10 ἐν τῇ οἰκίᾳ κατεγέλων αὐτοῦ εἰπόντες, ὅτι καθεύδει καὶ
 εἰκὸς ἦν καὶ τὸν πατέρα τοιοῦτὸν τι πεπονθέναι.

2. Διὰ τοῦτο προδιορθούμενος ταύτην τὴν ἀσθένειαν,
 ἄγει τὸ γύναιον εἰς μέσον. Ὅτι γὰρ τῶν σφόδρα παχυτέ-
 ρων ἦν ἐκεῖνος, ἄκουσον τί φησι πρὸς αὐτόν· «Μὴ φοβοῦ,
 15 σὺ μόνον πίστευε, καὶ σωθήσεται». Καὶ γὰρ τὸν θάνατον
 ἐπίτηδες ἔμενεν ἐπελθεῖν, καὶ τότε παραγενέσθαι, ὥστε
 σαφῆ γενέσθαι τῆς ἀνασιτάσεως τὴν ἀπόδειξιν. Διὰ τοῦτο
 καὶ σχολαιότερον θαδίξει καὶ διαλέγεται τῇ γυναικὶ πλείο-
 να, ἵνα συγχωρήσῃ τελευτῆσαι ἐκείνην καὶ παραγενέσθαι
 20 τοὺς ταῦτα ἀπαγγέλλοντας καὶ λέγοντας· «Μὴ σκύλλε τὸν
 διδάσκαλον». Τοῦτο γοῦν καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς αἰνιτιόμενος
 ἐπισημαίνεται λέγων, ὅτι «Ἐτι λαλοῦντις αὐτοῦ, ἦλθον οἱ
 ἀπὸ τῆς οἰκίας λέγοντες· τέθνηκεν ἡ θυγάτηρ σου, μὴ σκύ-
 λε τὸν διδάσκαλον». Ἐβούλετο γὰρ πιστευθῆναι τὸν θάνα-
 25 τον, ἵνα μὴ ὑποπιευθῇ ἡ ἀνάστασις. Καὶ τοῦτο πανταχοῦ
 ποιεῖ. Οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ Λαζάρου, καὶ μίαν καὶ δευτέραν

8. Λουκᾶ 8, 49.

9. Λουκᾶ 8, 50.

10. Λουκᾶ 8, 49.

βον τῆς γυναικὸς διὰ νὰ μὴ ζῆ μὲ ἀγωνίαν πιεζομένη ἀπὸ τὴν συνείδησίν της, ὡσάν, τρόπον τινά, νὰ εἶχε κλέψει τὴν δωρεάν. Δεύτερον διορθώνει τὴν σκέψιν της, ἐπειδὴ ἐνόμισεν ὅτι διέφυγε τὴν προσοχὴν του. Τρίτον ἀποκαλύπτει εἰς ὄλους τὴν πίστιν της, ὥστε καὶ οἱ ἄλλοι νὰ τὴν μιμηθοῦν. Καὶ τὸ ὅτι ὅμως ἐσταμάτησε τὴν ροὴν τοῦ αἵματος δὲν ἦτο μικρότερον θαῦμα ἀπὸ τὸ ὅτι ἀπέδειξεν ὅτι τὰ γνωρίζει ὅλα. Ἔπειτα τὸν ἀρχισυναγωγόν, ὁ ὁποῖος ἐπρόκειτο νὰ ὀλιγοπιστήσῃ καὶ νὰ καταστρέψῃ μ' αὐτὸ τὸ πᾶν, τὸν συγκρατεῖ εἰς τὴν πίστιν του διὰ τῆς γυναικός. Καθόσον αὐτοὶ ποὶ ἦλθαν ἀπὸ τὸν οἶκόν του ἔλεγαν· «Μὴ ταλαιπωρῆς τὸν Διδάσκαλον, διότι ἀπέθανε ἡ κόρη σου»⁸. Καὶ οἱ εὐρισκόμενοι εἰς τὴν οἰκίαν του τὸν ἐκορόϊδευαν πού εἶπεν ὅτι «Κοιμᾶται», καὶ ἦτο φυσικὸν καὶ ὁ πατέρας τῆς ἀποθανούσης νὰ πάθῃ κάτι τι παρόμοιον.

2. Διὰ τοῦτο, προλαμβάνων αὐτὴν τὴν ἐνδεχομένην ἀδυναμίαν, ὁδηγεῖ τὴν γυναῖκα εἰς τὸ μέσον τοῦ πλήθους. Τὸ ὅτι βεβαίως ἦτο ἐκεῖνος ἀπὸ τοὺς πάρα πολὺ ἀνωρίμους πνευματικῶς ἄκουσε τί λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Κύριος· «Μὴ φοβῆσθαι, μόνον πίστευε καὶ θὰ σωθῆς»⁹. Καθόσον σκοπίμως ἐπερίμενεν ὁ Ἰησοῦς ν' ἀποθάνῃ καὶ μετὰ νὰ μεταβῆ ἐκεῖ, ὥστε νὰ γίνῃ σαφὴς ἡ ἀπόδειξις τῆς ἀναστάσεώς της. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν βαδίζει καὶ μὲ βραδύτητα καὶ κάνει μακρὰν συζήτησιν μὲ τὴν γυναῖκα, διὰ νὰ δώσῃ τὴν δυνατότητα ν' ἀποθάνῃ ἐκείνη καὶ νὰ προσέλθουν αὐτοὶ πού θὰ ἀνήγγελλαν τὰ συμβάντα καὶ νὰ εἰποῦν· «Μὴ ἐνοχλῆς τὸν Διδάσκαλον». Αὐτὸ λοιπὸν φανερώνει καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς μὲ ὑπαινιγμοὺς λέγων, ὅτι «Ἐνῶ ἀκόμη ὠμίλει ὁ Ἰησοῦς, ἦλθαν οἱ ἀπεσταλμένοι ἀπὸ τὴν οἰκίαν τοῦ ἀρχισυναγωγού λέγοντες· Ἀπέθανεν ἡ θυγάτηρ σου, μὴ ἐνοχλῆς τὸν Διδάσκαλον»¹⁰. Ἦθελε δηλαδὴ νὰ πιστεύσουν ὅτι ἀπέθανεν, ὥστε νὰ μὴ θεωρηθῆ ὑποπτος ἡ ἀνάστασις. Καὶ εἰς κάθε περίπτωσιν αὐτὸ ἀκριβῶς κάμνει. Ἔτσι καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Λαζάρου ἐπερίμενε καὶ μίαν καὶ δύο καὶ τρεῖς

καὶ τρίτην ἡμέραν ἔμεινε. Διὰ δὴ ταῦτα πάντα ἄγει αὐτὴν εἰς μέσον καὶ φησι· «Θάρσει, θύγατερ»· ὡπερ καὶ τῷ παραλύτῳ ἔλεγε· «Θάρσει, τέκνον». Καὶ γὰρ περιδείης ἦν ἡ γυνή· διὰ τοῦτο φησι, θάρσει, καὶ θυγατέρα καλεῖ· ἡ γὰρ
 5 πίσις αὐτὴν θυγατέρα ἐποίησεν. Εἶτα καὶ τὸ ἐγκώμιον· «Ἡ πίσις σου σέσωκέ σε».

Ὁ δὲ Λουκᾶς καὶ πλείονα τούτων ἡμῖν ἕτερα ἀπαγγέλλει περὶ τῆς γυναικός. Ἐπειδὴ γὰρ προσῆλθε, φησί, καὶ τὴν ὑγίειαν ἔλαβεν, οὐκ εὐθέως ἐκάλεσεν αὐτὴν ὁ Χριστός, ἀλλὰ πρότερόν φησι· «Τίς ἐστὶν ὁ ἀπάμενός μου;». Εἶτα τοῦ Πέτρου καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ λεγόντων· «Ἐπιστάτα, οἱ ὄχλοι συνέχουσί σε καὶ ἀποθλίβουσι καὶ λέγεις, τίς ὁ ἀπάμενός μου;», (ὃ μέγιστον ἦν σημεῖον τοῦ καὶ σάρκα αὐτὸν ἀληθῆ περικεῖσθαι, καὶ πάντα τῷφον καταπαιεῖν· οὐδὲ
 15 γὰρ πόρρωθεν εἶποντο, ἀλλὰ συνεῖχον αὐτὸν πάντοθεν)· αὐτὸς δὲ ἐπέμενε, φησί, λέγων, ὅτι «Ἡψατό μού τις· ἐγὼ γὰρ πόρρωθεν εἶποντο, ἀλλὰ συνεῖχον αὐτὸν πάντοθεν)· αν τῶν ἀκουόντων παχύτερον ἀποκρινόμενος. Ταῦτα δὲ ἔλεγεν, ἵνα καὶ ἐκείνην ἀφ' ἐαυτῆς ὁμολογήσαι πείσῃ. Διὰ
 20 γὰρ τοῦτο οὐδὲ εὐθέως αὐτὴν ἤλεγξεν, ἵνα δείξας ὅτι πάντα οἶδε σαφῶς, αὐτόματον πείσῃ πάντα ἐξειπεῖν καὶ αὐτὴν ἀνακηρῦξαι τὸ γεγενημένον παρασκευάσῃ καὶ μὴ λέγων ὑποπιος εἶναι δόξῃ.

Εἶδες τοῦ ἀρχιουναγώγου βελτίονα τὴν γυναῖκα; Οὐ κατέσχεν, οὐκ ἐκράτησεν· ἀλλ' ἄκροισ τοῖς δακτύλοις ἤψατο μόνον καὶ ὑσιέρα ἐλθοῦσα, προτιέρα θεραπευθεῖσα ἀπῆλθε. Καὶ ἐκεῖνος μὲν ὄλον τὸν ἱατρον ἤγεν εἰς τὴν οἰκίαν· ταύτη

11. Ματθ. 9, 2.

12. Λουκᾶ 8, 45.

13. Λουκᾶ 8, 45.

14. Λουκᾶ 8, 46.

ἡμέρας. Ἐξ αἰτίας ὄλων αὐτῶν λοιπῶν ὀδηγεῖ αὐτὴν εἰς τὸ μέσον καὶ τῆς λέγει· «Ἐχε θάρρος, θύγατερ», λόγια πού ἀκριβῶς ἔλεγε καὶ εἰς τὸν παράλυτον· «Ἐχε θάρρος, τέκνον μου»¹¹. Πράγματι δὲ ἡ γυναῖκα ἦτο γεμάτη ἀπὸ φόβον, καὶ δι' αὐτὸ τῆς λέγει «Ἐχε θάρρος», καὶ τὴν ὀνομάζει θυγατέρα· διότι ἡ πίστις τῆς τὴν ἔκαμε θυγατέρα. Εἰς τὴν συνέχειαν ἀκολουθεῖ τὸ ἐγκώμιον· «Ἡ πίστις σου σὲ ἔχει σώσει».

Ὁ δὲ Λουκᾶς ἀναφέρει διὰ τὴν γυναῖκα καὶ ἄλλα πολὺ περισσότερα ἀπὸ αὐτά. Λέγει δηλαδή, ὅτι, ὅταν τὸν ἐπλησίασε καὶ ἐθεραπεύθη, δὲν τὴν ἐκάλεσεν ἀμέσως ὁ Χριστός, ἀλλὰ κατ' ἀρχὴν εἶπε· «Ποῖος εἶναι αὐτὸς πού με ἤγγισεν;»¹². Ἐπειτα ὅταν ὁ Πέτρος καὶ οἱ ἄλλοι μαθηταὶ τοῦ εἶπαν· «Διδάσκαλε, ὁ κόσμος σὲ ἔχει περικυκλωμένον καὶ σὲ συνθλίβει καὶ σὺ λέγεις, Ποῖος εἶναι αὐτὸς πού με ἤγγισεν;»¹³ (αὐτὸ εἶναι μεγίστη ἀπόδειξις ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶχεν ἀληθινὸν σῶμα καὶ ὅτι ἦτο ἄσχετος μὲ κάθε εἶδος ὑπερηφανείας· διότι δὲν τὸν ἠκολούθουν ἀπὸ μακρῶν, ἀλλὰ τὸν συνέθλιβαν ἀπὸ παντοῦ), αὐτός, λέγει ὁ Λουκᾶς, ἐπέμενε λέγων ὅτι «Κάποιος με ἤγγισε· διότι ἐγὼ ἀντελήφθην νὰ ἐξέρχεται ἀπὸ ἐμὲ κάποια δύναμις»¹⁴, δίδων ἀπάντησιν χειροπιαστὴν εἰς τὰς ὑποψίας τῶν ἀκροατῶν. Αὐτὰ δὲ τὰ ἔλεγε διὰ νὰ πείσῃ τὴν γυναῖκα μόνη τῆς νὰ ὁμολογήσῃ τὴν πρᾶξίν τῆς. Ἀκριβῶς διὰ τὸν λόγον αὐτὸν δὲν τὴν ἤλεγξεν ἀμέσως, διὰ νὰ τὴν πείσῃ μόνη τῆς νὰ τὰ ἀποκαλύψῃ ὅλα, ἀφοῦ ἤθελεν ἀποδείξει ὅτι τὰ γνωρίζει ὅλα σαφῶς, καὶ νὰ τὴν προετοιμάσῃ νὰ διακηρύξῃ μόνη τῆς τὸ ἐπιτελεσθὲν θαῦμα, καὶ νὰ μὴ φανῇ ὑποπτος ἀποκαλύπτων τοῦτο ὁ ἴδιος.

Πρόσεξε τὴν ἀνωτερότητα τῆς γυναικὸς ἔναντι τοῦ ἀρχισυναγῶγου; Δὲν τὸν ἔπασσεν οὔτε τὸν ἐκράτησεν, ἀλλὰ μόνον τὸν ἤγγισε μὲ τὰ ἅκρα τῶν δακτύλων τῆς, καὶ ἐνῶ ἦλθε τελευταία, ἀνεχώρησε, ἀφοῦ εἶχε θεραπευθῆ, πρώτη. Καὶ ἐκεῖνος μὲν ὠδήγησεν ὄλον τὸν ἰατρὸν εἰς τὴν

δὲ ἤρκεσε καὶ ἀφ᾽ ἑνὸς μόνου. Εἰ γὰρ καὶ τῷ πάθει ἦν συνδε-
 δεμένη, ἀλλὰ τῇ πίστει ἦν ἀνεπιερωμένη. Σκόπει δὲ πῶς
 αὐτὴν παραμυθεῖται λέγων «Ἡ πίστις σου σέσωκέ σε». *Καίτοιγε εἰ ἐπιδείξεως ἕνεκεν αὐτὴν εἴλκυσε εἰς τὸ μέ-*
 5 *σον, οὐκ ἂν τοῦτο προσέθηκεν· ἀλλ' ὁμοῦ τὸν ἀρχισυνάγω-*
γον παιδεύων πιστεῦσαι, ταῦτά φησι, καὶ τὴν γυναῖκα ἀνα-
κηρύτιων, καὶ οὐκ ἐλάτιω τῆς τοῦ σώματος ὑγιείας διὰ
τῶν ρημάτων τούτων παρέχων αὐτῇ τὴν ἡδονὴν καὶ τὴν
ὠφέλειαν. Ὅτι γὰρ ἐκείνην δοξάσαι βουλόμενος ταῦτα ἐ-
 10 *ποιεῖ, καὶ ἐτέρους διορθῶσαι, ἀλλ' οὐχ ἑαυτὸν ἀποφῆναι*
λαμπρόν, δῆλον ἐντεῦθεν. Αὐτὸς μὲν γὰρ ὁμοίως ἔμελλεν
εἶναι θαυμασιὸς καὶ τούτου χωρὶς· (ὑπὲρ γὰρ τὰς νιφάδας
αὐτὸν περιέρρει τὰ θαύματα, καὶ πολλῶν τούτου μείζονα
καὶ εἰργάσατο καὶ ποιήσκειν ἔμελλεν)· ἡ δὲ γυνή, εἰ μὴ τοῦτο
 15 *γέγονε, λαθοῦσα ἂν ἀπῆλθε, τῶν μεγάλων τούτων ἀπεστε-*
ρημένη ἐπαίνων. Διὰ τοῦτο αὐτὴν εἰς μέσον ἀγαγὼν ἀνε-
κήρυξε καὶ τὸ δέος ἐξέβαλε (καὶ γὰρ τρέμουσα, φησί, προσ-
ῆλθε) καὶ θαρρεῖν αὐτὴν παρεσκεύασε καὶ μετὰ τῆς ὑγιείας
τοῦ σώματος καὶ ἕτερα αὐτῇ δέδωκεν ἐφόδια, εἰπὼν, «Πο-
 20 *ρεύου ἐν εἰρήνῃ».*

«Ἐλθὼν δὲ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἄρχοντος καὶ ἰδὼν τοὺς
 ἀσλητάς καὶ τὸν ὄχλον θορυβούμενον, ἔλεγεν· ἀποχωρεῖτε·
 οὐ γὰρ ἀπέθανε τὸ κοράσιον, ἀλλὰ καθεύδει. Καὶ κατε-
 γέλων αὐτοῦ». Καλά γε τῶν ἀρχισυναγῶγων τὰ τεκμήρια,
 25 ἐν τῷ ἀποθανεῖν αὐλοὶ καὶ κύμβαλα θροῆνον ἐγείροντες. Τί

15. Λουκᾶ 8, 48.

16. Πρὸβλ. Λουκᾶ 8, 47.

17. Λουκᾶ 8, 48.

18. Ματθ. 9, 23-24.

19. Μουσικὸν ὄργανον τῶν Ἑβραίων.

οἰκίαν του, ἐνῶ αὐτὴ ἤρκεσθη καὶ μόνον εἰς τὴν ἀφήν. Καὶ μολονότι βεβαίως ὑπέφερεν ἀπὸ τὴν ἀσθένειάν της, παρὰ ταῦτα ἢ πίστις της ἀνεπτέρωνε τὰς δυνάμεις της. Πρόσεξε δὲ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον τὴν παρηγορεῖ ὁ Κύριος λέγων· «Ἡ πίστις σου σὲ ἔχει σώσει»¹⁵. Καὶ βεβαίως ἐὰν τὴν εἶχεν ὁδηγήσει εἰς τὸ μέσον τῶν παρευρισκομένων μὲ σκοπὸν τὴν ἐπίδειξιν δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ προσθέσῃ τοὺς λόγους αὐτοῦς. Ἀλλὰ αὐτὰ τὰ εἶπε ὥστε καὶ τὸν ἀρχισυνάγωγον νὰ προετοιμάσῃ διὰ νὰ πιστεύσῃ καὶ διὰ νὰ διακηρύξῃ τὴν πίστιν τῆς γυναικὸς καὶ διὰ νὰ χαρίσῃ μὲ τοὺς λόγους αὐτοῦς εἰς αὐτὴν εὐχαρίστησιν καὶ ὠφέλειαν ὄχι μικροτέραν ἀπὸ τὴν θεραπείαν τοῦ σώματος. Τὸ ὅτι δὲ ἔκαμνεν αὐτὰ μὲ σκοπὸν νὰ δοξάσῃ ἐκείνην καὶ ἄλλους νὰ διορθώσῃ καὶ ὄχι διὰ νὰ δοξάσῃ τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτὸν του γίνεται φανερόν ἐξ ὅλων τῶν ἀνωτέρω. Διότι ὁ ἴδιος βεβαίως καὶ χωρὶς αὐτὸ τὸ συμβὰν ἐπρόκειτο ἐξ ἴσου νὰ εἶναι θαυμαστὸς (διότι τὰ θαύματά του ἦσαν ἀφθονώτερα ἀπὸ τὰς χιονονιφάδας καὶ πολὺ πῖο μεγαλύτερα ἀπὸ αὐτὸ καὶ ἐπέτελεσε καὶ ἐπρόκειτο νὰ κάμῃ), ἢ γυναῖκα ὅμως, ἐὰν δὲν συνέβαινεν αὐτό, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα θὰ ἔφευγεν ἀπαράτηρη καὶ θὰ ἤθελε στερηθῆ τῶν μεγάλων τούτων ἐπαίνων. Καὶ ἀκριβῶς δι' αὐτὸ τὴν ὠδήγησεν εἰς τὸ μέσον τοῦ πλήθους καὶ διεκήρυξε τὴν πίστιν της καὶ ἀπέβαλε τὸν φόβον της (καθόσον, λέγει, τὸν ἐπλησίασε τρέμουσα)¹⁶ καὶ ἐπλήρωσε τὴν ψυχὴν της μὲ θάρρος καὶ μαζὶ μὲ τὴν ὑγείαν τοῦ σώματος τῆς ἔδωσε καὶ ἄλλα ἐφόδια λέγων τὰ ἐξῆς· «Πήγαινε εἰς εἰρήνην»¹⁷.

«Καὶ ὅταν ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἄρχοντος καὶ εἶδε τοὺς παίζοντας αὐλὸν καὶ τὸν κόσμον γεμᾶτον ἀπὸ ταραχὴν καὶ ἀνησυχίαν εἶπε· Πηγαίνετε ἀπὸ ἐδῶ· διότι δὲν ἀπέθανε τὸ κοράσιον, ἀλλὰ κοιμᾶται. Καὶ τότε ἤρχισαν αὐτοὶ νὰ τὸν περιγελοῦν»¹⁸. Ἦσαν βεβαίως καλαὶ ἀποδείξεις ὅτι ἦσαν ἀρχισυνάγωγοι, καθόσον κατὰ τοὺς διαφόρους θανάτους ἐδημιούργουν θρῆνον οἱ αὐλοὶ καὶ τὰ κύμβαλα¹⁹.

- οὖν ὁ Χριστός; Τοὺς μὲν ἄλλους ἅπαντας ἐξέβαλε, τοὺς δὲ γεγεννηκότας εἰσήγαγεν, ὥστε μὴ ἐγγενέσθαι εἰπεῖν, διὰ ἄλλως ἐθεράπευσε· καὶ πρὸ τῆς ἀνασιτάσεως δὲ ἐγείρει τῷ λόγῳ, λέγων· «Οὐ τέθνηκε τὸ κοράσιον, ἀλλὰ καθεύδει».
- 5 Καὶ πολλαχοῦ δὲ τοῦτο ποιεῖ. Ὡσπερ οὖν καὶ ἐπὶ τῆς θαλάττης ἐπιτιμᾷ τοῖς μαθηταῖς πρῶτον· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα τὸν θόρυβον ἐκβάλλει τῆς διανοίας τῶν παρόντων, ὁμοῦ καὶ δεικνὺς διὰ εὐκόλον αὐτῷ τοὺς τεθνηκότας ἐγείραι· (ὃ δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ Λαζάρου πεποίηκε, λέγων· «Δάζαρος ὁ φίλος
- 10 ἡμῶν κεκοίμηται»)· καὶ ἅμα παιδεύων μὴ δεδιέναι τὸν θάνατον· οὐ γὰρ εἶναι θάνατον αὐτόν, ἀλλ' ὕπνον λοιπὸν γεγενῆσθαι. Ἐπειδὴ γὰρ καὶ αὐτὸς ἔμελλεν ἀποθνήσκειν, ἐν τοῖς ἐτιέρον σώμασι προπαρασκευάζει τοὺς μαθητὰς θαρρεῖν καὶ πράως φέρειν τὴν τελευτήν. Καὶ γὰρ αὐτοῦ παρα-
- 15 γενομένου λοιπὸν ὕπνος ὁ θάνατος ἦν. Ἀλλ' ὅμως κατεγέλων αὐτοῦ· αὐτὸς δὲ οὐκ ἠγανάκησεν ἀπιστούμενος ἐφ' οἷς μικρὸν ὕστερον ἔμελλε θαυματουργεῖν· οὐδὲ ἐπειμήσθη τῷ γέλωτι, ἵνα καὶ αὐτὸς καὶ οἱ αὐλοὶ καὶ τὰ κύμβαλα καὶ τὰ ἄλλα πάντα ἀπόδειξις γένηται τοῦ θανάτου.
- 20 3. Ἐπειδὴ γὰρ ὡς τὰ πολλὰ μετὰ τὸ γενέσθαι τὰ θαύματα ἀπιστοῦσιν ἄνθρωποι, προκαταλαμβάνει ταῖς οἰκείαις ἀποκρίσεσιν αὐτούς· ὃ δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ Λαζάρου γέγονε καὶ ἐπὶ τοῦ Μωϋσέως. Καὶ γὰρ Μωϋσῆ φησι· «Τί τοῦτο τὸ ἐν

Τί ἔκαμε λοιπὸν ὁ Χριστός; “Ολους μὲν τοὺς ἄλλους τοὺς ἔβγαλεν ἔξω, μόνον δὲ τοὺς γονεῖς της ἐπέτρεψε νὰ μείνουν μέσα μαζί του, ὥστε νὰ μὴ ὑπάρξῃ ἡ δυνατότης νὰ εἰποῦν ὅτι τὴν ἀνέστησε κατ’ ἄλλον τρόπον, καὶ προτοῦ τὴν ἀναστήσῃ τοὺς ἐνθαρρύνει μὲ τὰ λόγια λέγων τὰ ἐξῆς· «Δὲν ἀπέθανε τὸ κοράσιον, ἀλλὰ κοιμᾶται». Καὶ εἰς πολλὰς δὲ περιπτώσεις κάμνει τὸ ἴδιο πρᾶγμα. “Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς θαλάσσης ἐπιτιμᾷ κατ’ ἀρχὴν τοὺς μαθητάς, ἔτσι βεβαίως καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἀρχικῶς ἐκβάλλει τὸ φόβον ἀπὸ τὴν σκέψιν τῶν παρευρισκομένων, δεικνύων δὲ συγχρόνως ὅτι εἶναι εὐκόλον πρᾶγμα εἰς αὐτὸν νὰ ἀναστήσῃ τοὺς νεκροὺς (πρᾶγμα βεβαίως ποὺ εἶχε κάμει καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Λαζάρου διὰ τῶν ἐξῆς λόγων· «Ὁ Λάζαρος ὁ φίλος μας ἔχει κοιμηθῆ²⁰) καὶ συγχρόνως διδάσκει τοὺς παρευρισκομένους ὅτι δὲν πρέπει νὰ φοβῶνται τὸν θάνατον, διότι αὐτὸς δὲν εἶναι θάνατος, ἀλλ’ ἔχει μεταβληθῆ πλέον εἰς ὕπνον. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐπρόκειτο καὶ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος ν’ ἀποθάνῃ προετοιμάζει τοὺς μαθητάς του διὰ τῶν θαυματουργικῶν ἐνεργειῶν του ἐπὶ τῶν σωμάτων τῶν ἄλλων νὰ ἔχουν θάρρος καὶ νὰ ἀντιμετωπίζουσαν τὸν θάνατον μὲ ἡρεμίαν. Καὶ πράγματι λοιπὸν ἀπὸ τὴν στιγμὴν ποὺ ὁ Κύριος ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ὁ θάνατος κατήντησε νὰ εἶναι ὕπνος. Παρὰ ταῦτα ὅμως τὸν περιγελοῦσαν. Ὁ ἴδιος δὲ δὲν ἠγανάκτησε ποὺ δὲν ἐγένετο πιστευτὸς διὰ τὸ θαῦμα τὸ ὁποῖον ἐπρόκειτο μετὰ ἀπὸ ὀλίγον νὰ ἐπιτελέσῃ, οὔτε τοὺς ἐπετίμησε διὰ τὸν γέλωτά των, διὰ νὰ γίνουσαν καὶ ὁ γέλωσ των καὶ οἱ αὐλοὶ καὶ τὰ κύμβαλα καὶ ὅλα τὰ ἄλλα γενικῶς ἀπόδειξις ὅτι ἀπέθανε πράγματι ἡ κόρη.

3. Ἐπειδὴ βεβαίως ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲν πιστεύουσαν οἱ ἄνθρωποι μετὰ τὴν πραγματοποιήσιν τῶν θαυμάτων τὸ προλαμβάνει αὐτὸ μὲ τὰς ἀποκρίσεις αὐτῶν τῶν ἰδίων, πρᾶγμα βεβαίως ποὺ εἶχε γίνεσαν καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Λαζάρου καὶ τοῦ Μωϋσέως. Καθόσον εἰς τὸν Μωϋσῆν λέγει· «Τί

τῆ χειρὶ σου;», ἢ ὅταν ἴδῃ ὄφιν γεγεννημένον, μὴ ἐπιλάβηται ὅτι ράβδος ἦν πρὸ τούτου, ἀλλὰ τῆς οἰκείας ἀναμνηθεὶς φωνῆς, ἐκπλαγῆ τὸ γινόμενον. Καὶ ἐπὶ τοῦ Λαζάρου φησί· «Ποῦ τεθεύκατε αὐτόν;», ἵνα οἱ εἰπόντες, «Ἐρχου καὶ ἴδε», **δ** καὶ ὅτι «Ὁζει, τεταρταῖος γάρ ἐστι», μηκέτι ἀπιστεῖν ἔχωσι, ὅτι νεκρὸν ἀνέστησεν».

Ἰδὼν τοίνυν τὰ κύμβαλα καὶ τοὺς ὄχλους, ἐξήγαγεν ἅπαντας, καὶ παρόντων τῶν γονέων θαυματουργεῖ, οὐχ ἑτέραν ἐπεισάγων ψυχὴν, ἀλλ' αὐτὴν τὴν ἐξελθοῦσαν ἐπανάγων, καὶ **10** ὡπερ ἐξ ὕπνου διεγείρων. Κατέχει δὲ τῆς χειρός, πληροφοροῶν τοὺς ὀρθῶντας, ὥστε προσδοπιῆσαι διὰ τῆς ὄψεως τῆ πίστει τῆς ἀνασιτάσεως. Ὁ μὲν γάρ πατήρ ἔλεγεν, «Ἐπίθες τὴν χεῖρα»· αὐτὸς δέ τι πλεον ποιεῖ· οὐ γὰρ ἐπιτίθησιν, ἀλλὰ καὶ κατασχὼν ἀνίστησι, δεικνὺς ὅτι πάντα αὐτῷ ἔτοιμα. **15** Καὶ οὐκ ἀνίστησι μόνον, ἀλλὰ καὶ τροφὴν κελεύει δοῦναι, ἵνα μὴ δόξη γέντασμα εἶναι τὸ γεγεννημένον. Καὶ οὐκ αὐτὸς δίδωσι, ἀλλ' ἐκείνοις κελεύει ὡπερ καὶ ἐπὶ τοῦ Λαζάρου εἶπε· «Λύσατε αὐτόν καὶ ἄφετε ὑπάγειν», καὶ μετὰ ταῦτα κοινωνὸν ποιεῖ τῆς τραπέζης. Καὶ γὰρ ἀμφότερα αἰεὶ **20** κατασκευάζειν εἶωθε, καὶ τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀνασιτάσεως μετὰ ἀκριθείας ἀπάσης τὴν ἀπόδειξιν ποιούμενος.

Σὺ δέ μοι μὴ τὴν ἀνάστασιν σκόπει μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ παρήγγειλε μηδενὶ εἰπεῖν· καὶ τοῦτο μάλιστα διὰ πάντων

21. Ἐφ. 4, 2.

22. Ἰω. 11, 34.

23. Ἰω. 35-39.

24. Πρβλ. Λοικᾶ 8, 55.

25. Ἰω. 11, 44.

26. Πρβλ. 12, 2.

εἶναι αὐτὸ τὸ ὁποῖον κρατεῖς εἰς τὴν χειρὰ σου;»²¹, ὥστε, ὅταν θὰ τὸ ἔβλεπε νὰ μεταβάλλεται εἰς ὄφιν, νὰ μὴ ἔλησμονεῖ ὅτι ἦτο ράβδος πρὶν ἀπὸ τὸ θαῦμα αὐτό, ἀλλ' ἐνθυμούμενος τοὺς ἰδικοὺς του λόγους νὰ ἐκπλαγῇ μὲ αὐτὸ πού θὰ συνέβαινε. Καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν δὲ τοῦ Λαζάρου λέγει· «Ποῦ τὸν ἔχετε τοποθετήσει;»²², μὲ σκοπὸν νὰ μὴ ἡμποροῦν ν' ἀμφισβητήσουν ὅτι τὸν ἀνέστησεν ἐνῶ ἦτο νεκρὸς αὐτοὶ πού θὰ ἔλεγαν τό· «Ἔλα νὰ ἰδῆς» καὶ ὅτι «Μυρίζει, διότι εἶναι νεκρὸς ἐδῶ καὶ τέσσαρας ἡμέρας»²³.

Ἄφοῦ λοιπὸν εἶδε τὰ κύμβαλα καὶ τὸν συγκεντρωθέντα κόσμον, τοὺς ἔβγαλεν ὄλους ἔξω, καὶ παρουσίᾳ τῶν γονέων κάμνει τὸ θαῦμα, εἰσάγων ὄχι ἄλλην ψυχὴν εἰς τὸ σῶμα τῆς νεκρῆς, ἀλλ' ἐπαναφέρων αὐτὴν τὴν ἰδίαν πού εἶχεν ἐξέλθει καὶ ἀνασταίνει αὐτὴν ὡσὰν ἀκριβῶς νὰ ἐκοιμᾶτο. Πιάνει δὲ τὸ χέρι τῆς μὲ σκοπὸν νὰ καταστήσῃ σαφὲς ὅτι διατίθεται νὰ τὴν ἀναστήσῃ, ὥστε νὰ τοὺς προετοιμάσῃ, βλέποντες αὐτό, νὰ πιστεύσουν εἰς τὴν ἀνάστασιν. Διότι ὁ μὲν πατέρας τῆς ἔλεγε, «Θέσε τὴν χειρὰ σου ἐπάνω τῆς», ἐνῶ αὐτὸς κάμνει κάτι τι ἐπὶ πλέον· διότι δὲν θέτει τὴν χειρὰ του ἀπλῶς ἐπάνω τῆς, ἀλλὰ τὴν ἀνασταίνει κρατῶν αὐτὴν, ἀποδεικνύων ἔτσι ὅτι ὅλα εἶναι δυνατὰ εἰς αὐτόν. Καὶ δὲν τὴν ἀνασταίνει μόνον, ἀλλὰ καὶ δίδει ἐντολὴν νὰ τῆς δώσουν νὰ φάγῃ²⁴, διὰ νὰ μὴ νομίσουν ὅτι αὐτὸ πού συνέβη ἦτο δημιούργημα τῆς φαντασίας. Καὶ δὲν τῆς δίδει τροφήν ὁ ἴδιος, ἀλλὰ διατάσσει ἐκείνους νὰ τῆς δώσουν, ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Λαζάρου ὅταν εἶπε, «Λύσατέ τον καὶ ἀφήσατέ τον νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν οἰκίαν»²⁵, καὶ εἰς τὴν συνέχειαν ἐκάθησαν καὶ ἔφαγαν μαζὶ εἰς τὴν αὐτὴν τράπεζαν²⁶. Καθόσον πάντοτε ἐσυνήθιζε καὶ τὰ δύο νὰ ἐφαρμόζῃ ἀποδεικνύων κατὰ τρόπον ἀπολύτως ἀναμφισβήτητον καὶ τὸν θάνατον καὶ τὴν ἀνάστασιν.

Σὺ ὅμως, σὲ παρακαλῶ, μὴ προσέχῃς μόνον τὴν ἀνάστασιν, ἀλλὰ καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι παρήγγειλε νὰ μὴ ἀναγγείλουν τὸ συμβάν εἰς οὐδένα. Καὶ αὐτὸ τὸ δίδαγμα κατ' ἐξο-

παιδεύου, τὸ ἄτυφον καὶ ἀκενόδοξον· καὶ μετὰ τούτου κἀ-
 κεῖνο μάθανε, ὅτι τοὺς κοπιομένους ἔξω τῆς οἰκίας ἐξέ-
 βαλε καὶ ἀναξίους τῆς τοιαύτης θεωρίας ἀπέφηνε· καὶ μὴ
 ἐξέλθης μετὰ τῶν ἀθλούντων, ἀλλὰ μένε μετὰ Πέτρου καὶ
 5 Ἰωάννου καὶ Ἰακώβου. Εἰ γὰρ τότε ἐξέβαλεν ἐκείνους ἔ-
 ξω, πολλῶ μᾶλλον νῦν. Τότε μὲν γὰρ οὐπω δῆλος ὁ θά-
 νατος ἦν ὑπνος γεγενημένος· νῦν δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ ἡλίου
 τοῦτο φανερώτερον. Ἄλλ' οὐκ ἤγειρέ σου τὸ θυγάτριον νῦν;
 Ἄλλὰ πάντως ἐγερεῖ καὶ μετὰ πλείονος τῆς δόξης. Ἐκεῖνο
 10 μὲν γὰρ ἀνασιὰν πάλιν ἀπέθανε· τὸ δὲ σὸν εἰς ἀνασιῆ, μένει
 λοιπὸν ἀθάνατον ὄν.

Μηδεὶς τοίνυν κοπιέσθω λοιπὸν, μηδὲ θρηνεῖτω, μηδὲ
 τὸ κατόρθωμα τοῦ Χριστοῦ διαβαλέτω. Καὶ γὰρ ἐνίκησε
 τὸν θάνατον. Τί τοίνυν περιττὰ θρηνεῖς; Ὑπνος τὸ προᾶγμα
 15 γέγονε. Τί ὀδύρη καὶ κλαίεις; Τοῦτο γὰρ εἰ καὶ Ἕλληνες
 ἐποιοῦν, καταγελαῖν ἔδει· διὰ δὲ ὁ πιστὸς ἐν τούτοις ἀ-
 σχημονῆ, ποία ἀπολογία; τίς ἔσται συγγνώμη τοιαῦτα ἀνοη-
 ταίνουσι, καὶ ταῦτα μετὰ χρόνον τοσοῦτον καὶ σαφῆ τῆς
 ἀνασιάσεως ἀπόδειξιν; Σὺ δὲ ὥσπερ αὐξῆσαι τὸ ἔγκλημα
 20 σπεύδων καὶ θρηνηδοὺς ἡμῖν ἄγεις Ἑλληνίδας γυναῖκας,
 ἐξάπιων τὸ πάθος, καὶ τὴν κάμινον διεγείρων, καὶ οὐκ ἀ-
 κούεις τοῦ Παύλου λόγοντος· «Τίς συμφώνησις Χριστοῦ
 πρὸς Βελίαρ; ἢ τίς μερὶς πιστοῦ μετὰ ἀπίστου;». Καὶ παῖ-
 δες μὲν Ἑλλήνων οἱ μηδὲν περὶ ἀνασιάσεως εἰδότες, ὅμως

27. Πρὸβλ. 9, 24. Λουκᾶ 8, 51-54.

28. Πρὸβλ. Λουκᾶ 8, 51.

29. Δηλαδή τοῦ Διαβόλου.

30. Β' Κορ. 6, 15.

χὴν λάβε ἐξ ὄλων αὐτῶν, τὴν ταπεινοφροσύνην τοῦ Κυρίου καὶ τὴν ἀποφυγὴν τῆς ματαιοδοξίας, καὶ μαζὶ μὲ αὐτὸ πρόσεξε καὶ ἐκεῖνο, ὅτι δηλαδὴ ἔβγαλεν ἔξω ἀπὸ τὴν οἰκίαν ἐκείνους πού ἐθρηνοῦσαν²⁷, ἀποδεικνύων ἔτσι ὅτι δὲν ἦσαν ἄξιοι νὰ ἰδοῦν ἓνα τέτοιο θαῦμα. Καὶ μὴ ἐξέλθης μαζὶ μὲ τοὺς αὐλητάς, ἀλλὰ παράμεινε μαζὶ μὲ τὸν Πέτρον καὶ τὸν Ἰωάννην καὶ τὸν Ἰάκωβον²⁸. Διότι ἐὰν τότε ἐξέβαλεν ἐκείνους ἔξω, πολὺ περισσότερον θὰ τὸ πράξῃ αὐτὸ τώρα. Ἐπειδὴ τότε μὲν δὲν ἦτο φανερὸν ἀκόμη ὅτι ὁ θάνατος εἶχε καταντήσει εἰς ὕπνον, ἐνῶ τώρα αὐτὸ εἶναι πῶς ὀλοφάνερον καὶ ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἥλιον. Δὲν σοῦ ἀνέστησεν ὅμως τώρα τὴν θυγατέρα σου; Ἄλλ' ὅπωςδῆποτε θὰ τὴν ἀναστήσῃ καὶ μὲ μεγαλυτέραν μάλιστα δόξαν. Διότι ἐκεῖνο μὲν τὸ κοράσιον ἂν καὶ ἀνεστήθῃ ἀπέθανε καὶ πάλιν, ἐνῶ τὸ ἰδικὸ σου ἐὰν ἀναστηθῇ παραμένει εἰς τὸ ἐξῆς ἀθάνατον.

Ἐπομένως κανεῖς ἄς μὴ ὀδύρεται καὶ ἄς μὴ θρηνῇ, οὔτε ἄς μὴ δυσφημῇ τὸ κατόρθωμα τοῦ Χριστοῦ. Διότι ἀληθινὰ ἐνίκησε τὸν θάνατον. Διατί λοιπὸν θρηνεῖς χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ λόγος; Ὁ θάνατος μετεβλήθη εἰς ὕπνον. Διατί ὀδύρεσαι καὶ κλαίεις; Διότι αὐτὸ ἐὰν μὲν τὸ ἔκαμναν οἱ Ἕλληνες, ἔπρεπε νὰ τοὺς περιγελᾷς, ὅταν ὅμως διαπράττῃ αὐτὰς τὰς ἀσχημίας ὁ χριστιανός, ποία δικαιολογία χωρᾶ τότε; ποία συγχώρησις ἤμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ δι' αὐτοὺς πού διαπράττουν αὐτὰς τὰς ἀνοησίας καὶ ὅλα αὐτὰ μετὰ ἀπὸ τόσον χρόνον καὶ τόσον σαφῆ ἀπόδειξιν περὶ τῆς ἀναστάσεως; Σὺ ὅμως σπεύδεις ὡσὰν ἀκριβῶς νὰ θέλῃς νὰ αὐξήσῃς τὸ ἀμάρτημα, καὶ μᾶς φέρεις εἰδωλολάτριδας γυναῖκας διὰ νὰ θρηνήσουν, αὐξάνων κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ πένθος καὶ ζωηρεύων τὴν φωτιὰν τῆς καμίνου, χωρὶς νὰ ἀκοῦς τὸν Παῦλον πού λέγει· «Ποία συμφωνία ἤμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ μεταξὺ Χριστοῦ καὶ Βελίαρ;²⁹ ἢ ποία κοινὴ μερὶς ἤμπορεῖ νὰ ὑπάρχῃ διὰ τὸν πιστὸν καὶ τὸν ἄπιστον;»³⁰. Καὶ τὰ παιδιὰ τῶν εἰδωλολατρῶν ἂν καὶ δὲν γνωρίζουν τίποτε περὶ ἀναστάσεως, παρὰ ταῦτα εὐρίσκουν λόγους παρηγορίας λέ-

- εὐρίσκουσι λόγους παραμυθίας, λέγοντες· φέρε γενναίως·
καὶ γὰρ ἀναλῦσαι τὸ γεγενημένον οὐκ ἔστι, οὐδὲ διορθῶσαι
τοῖς θρήνοις· σὺ δὲ ὁ φιλοσοφώτερος καὶ χρησιμότερος τού-
των ἀκούων, οὐκ αἰσχύνῃ μείζονα ἐκείνων ἀσχημονῶν; Οὐ-
5 δὲ γὰρ λέγομεν· Φέρε γενναίως, ἐπειδὴ τὸ γεγενημένον
ἀναλῦσαι οὐκ ἔστι· ἀλλά, φέρε γενναίως· καὶ γὰρ ἀνασιτή-
σεται πάντως· καθεύδει τὸ παιδίον, καὶ οὐ τέθνηκεν· ἡσυ-
χάζει, καὶ οὐκ ἀπόλωλεν. Ἀνάστασις γὰρ αὐτὸ διαδέξε-
ται καὶ ζωὴ αἰώνιος καὶ ἀθανασία καὶ λῆξις ἀγγελική.
- 10 Οὐκ ἀκούεις τοῦ ψαλμοῦ λέγοντος, «Ἐπίστρεψον, ψυχὴ μου,
εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου, ὅτι «Κύριος εὐεργέτησέ σε;». Εὐεργ-
γείαν ὁ Θεὸς τὸ πρᾶγμα καλεῖ καὶ σὺ θρηνεῖς; Καὶ τι
πλέον ἂν ἐποίησας, εἰ πολέμιος καὶ ἐχθρὸς τοῦ τετελευτη-
κότιος ἦς; Εἰ γὰρ δεῖ θρηνεῖν, τὸν διάβολον δεῖ θρηνεῖν.
- 15 Ἐκεῖνος κοπιέσθω, ἐκεῖνος ὀδυρέσθω, ὅτι πρὸς τὰ μείζονα
ὀδεύομεν ἀγαθὰ. Τῆς ἐκείνου πονηρίας ἀξία αὕτη ἢ οἰμωγὴ,
οὐχὶ σοῦ τοῦ στεφανοῦσθαι μέλλοντος καὶ ἀναπαύεσθαι. Καὶ
γὰρ λιμὴν εὐδίας ὁ θάνατος. Σκόπει γοῦν πόσων γέμει κα-
κῶν ὁ παρῶν βίος· ἐννόησον ποσάκις αὐτὸς κατηράσῃ τὴν
- 20 παροῦσαν ζωὴν. Καὶ γὰρ ἐπὶ τὸ χεῖρον τὰ πράγματα πρό-
εισι, καὶ ἐξ ἀρχῆς δὲ οὐ μικρᾷ συνεκληρώθη καταδίκη.
«Ἐν γὰρ λύπαις τέξῃ τέκνα», φησί, καί, «Ἐν ἰδρωτί τοῦ
προσώπου σου φάγη τὸν ἄρτον σου»· καί, «Ἐν τῷ κόμῳ
θλίψιν ἔξετε». Ἀλλ' οὐ περὶ τῶν ἐκεῖ τοιοῦτον οὐδὲν εἴρη-
- 25 ται, ἀλλὰ τοῦναντίον ἅπαν, ὅτι «Ἀπέδρα ὀδύνη, λύπη καὶ
σιεναγμός»· καὶ ὅτι «Ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυομῶν ἤξουσι

31. Ψαλμ. 114, 7.

32. Γεν. 3, 16.

33. Γεν. 3, 19.

34. Ἰω. 16, 33.

35. Ἦσ. 35, 10.

γοντες· Ὑπόφερε το μὲ γενναιότητα· διότι δὲν εἶναι δυνατόν ν' ἀκυρώσης αὐτὸ πού συνέβη, οὔτε νὰ τὸ ἐπανορθώσης μὲ τοὺς θρήνους'. Ὅμως σὺ, πού ἀκοῦς λόγους πού περιέχουν περισσοτέραν φιλοσοφίαν καὶ ὠφελιμότητα ἀπὸ αὐτούς, δὲν ἐντρέπεσαι νὰ προβαίνης εἰς μεγαλυτέρας ἀσχημοσύνας ἀπὸ ἐκείνους; Οὔτε σοῦ λέγομεν βέβαια, Ὑπόφερε μὲ γενναιότητα τὸ συμβάν, ἐπειδὴ δὲν εἶναι δυνατόν ν' ἀκυρώσης αὐτὸ πού συνέβη', ἀλλὰ σοῦ λέγομεν, Ὑπόφερε τὸ συμβάν μὲ γενναιότητα, καθόσον πρόκειται ὀπωσδήποτε ν' ἀναστηθῆ· κοιμᾶται τὸ παιδί καὶ δὲν ἔχει ἀποθάνει· ἡσυχάζει καὶ δὲν ἔχει καθῆ. Διότι θὰ διαδεχθῆ αὐτὸ ἡ ἀνάστασις καὶ ζωὴ αἰώνιος καὶ ἀθανασία καὶ τέλος ἀγγελικόν. Δὲν ἀκούεις τὸν ψαλμὸν πού λέγει· «Ἐπίστρεψε, ψυχὴ μου, εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου, διότι ὁ Κύριος σὲ εὐεργέτησεν»³¹; Ὁ Θεὸς ἀποκαλεῖ τὸ γεγονὸς αὐτὸ εὐεργεσίαν καὶ σὺ θρηνεῖς; Καὶ τί περισσότερον θὰ ἤμποροῦσες νὰ κάμης ἐὰν ἦσουν ἀντίπαλος καὶ ἐχθρὸς αὐτοῦ πού ἔχει ἀποθάνει; Διότι ἐὰν πρέπει κάποιος νὰ θρηνῆ, πρέπει αὐτὸς νὰ εἶναι ὁ διάβολος. Ἐκεῖνος ἄς θρηνῆ, ἐκεῖνος ἄς ὀδύρεται, ἐπειδὴ ἀκολουθοῦμεν τὴν ὁδὸν πού ὀδηγεῖ πρὸς μεγαλύτερα ἀγαθά. Οἱ ὀδυρμοὶ αὐτοὶ ταιριάζουν εἰς τὴν πονηρίαν τοῦ διαβόλου καὶ ὄχι εἰς σὲ πού πρόκειται νὰ λάβης ὡς ἀμοιβὴν τὸν στέφανον καὶ ν' ἀναπαυθῆς, καθόσον ὁ θάνατος εἶναι λιμὴν γαλήνιος. Σκέψου λοιπὸν ἀπὸ πόσα κακὰ εἶναι γεμάτη ἡ παροῦσα ζωὴ· ἀναλογίσου πόσας φορὰς σὺ ὁ ἴδιος κατηράσθης τὴν παροῦσαν ζωὴν. Καὶ εἶναι ἀλήθεια ὅτι τὰ πράγματα προχωροῦν πρὸς τὸ χειρότερον καὶ δὲν εἶναι μικρὰ ἢ καταδίκη πού ἔλαβες κληρονομικῶς. Διότι λέγει «Μὲ πόνους θὰ γεννᾷς τὰ παιδιά σου»³², καὶ «Μὲ τὸν ἰδρῶτα τοῦ προσώπου σου θὰ τρώγης τὸν ἄρτον σου»³³, καὶ «Μέσα εἰς τὸν κόσμον ἡ ζωὴ σας θὰ εἶναι γεμάτη ἀπὸ θλίψεις»³⁴. Ὅμως δὲν ἔχει λεχθῆ διὰ τὴν ἐκεῖ ζωὴν κάτι παρόμοιον, ἀλλὰ ἐξ ὀλοκλήρου τὸ ἀντίθετον, ὅτι «Δὲν ὑπάρχει ἐκεῖ ὀδύνη, λύπη καὶ στεναγμὸς»³⁵ καὶ ὅτι «Θὰ ἔλθουν ἀπὸ τὴν

καὶ ἀνακλιθήσονται εἰς τοὺς κόλπους Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ· καὶ ὅτι «Νυμφῶν τὰ ἐκεῖ πνευματικὸς καὶ φαιδραὶ λαμπάδες καὶ μειάστιασις πρὸς τὸν οὐρανόν.

4. Τί τοίνυν καταισχύνεις τὸν ἀπελθόντα; τί παρα-
 5 σκευάζεις τοὺς ἄλλους δεδοικέναι καὶ τρέμειν τὸν θάνατον;
 τί ποιεῖς πολλοὺς κατηγορεῖν τοῦ Θεοῦ, ὡς μεγάλα ἐργου-
 σαμένου δεινά; μᾶλλον δὲ τί μετὰ ταῦτα πένητας καλεῖς καὶ
 παρακαλεῖς ἰερέας εὐξασθαι; Ἴνα εἰς ἀνάπανσιν ἀπέλθῃ,
 φησὶν, ὃ τετελευτηκῶς, ἵνα ἴλεων σχῆ τὸν δικαστήν. Ἐπερ
 10 τούτων οὖν θρηνεῖς καὶ ὀλολύξεις; Οὐκοῦν σαντιῶ μάχη καὶ
 πολεμεῖς, ὑπὲρ ὧν εἰς λιμένας ἀπῆλθεν ἐκεῖνος, χεῖμωνα
 σαντιῶ κατασκευάζων. Καὶ τί πάθω; φησὶ τοιοῦτον ἢ φύ-
 σις. Οὐκ ἔστι φύσεως τὸ ἔγκλημα, οὐδὲ τῆς τοῦ πράγματιος
 ἀκολουθίας· ἀλλ' ἡμεῖς οἱ πάντα ἄνω καὶ κάτω ποιῶντιές
 15 ἔσμεν, οἱ καταμαλακιζόμενοι, καὶ τὴν οἰκείαν προδιδόντες
 εὐγένειαν, καὶ τοὺς ἀπίστους χεῖρους ποιῶντες. Πῶς γὰρ
 ἐτέρω περὶ ἀθανασίας διαλεξόμεθα; πῶς πείσομεν τὸν ἔ-
 θνικόν, διὰ μᾶλλον ἐκείνου τὸν θάνατον φοβώμεθα καὶ
 φρίττωμεν; Πολλοὶ γοῦν παρ' Ἑλλησι, καίτοιγε οὐδὲν περὶ
 20 ἀθανασίας εἰδότες, ἐστεφανώθησαν, τῶν παίδων αὐτοῖς ἀπελ-
 θόντων, καὶ λευχειμονοῦντες ἐφαίνοντο, ἵνα τὴν παροῦσαν
 καρπώσωνται δόξαν· σὺ δὲ οὐδὲ διὰ τὴν μέλλουσαν παύη
 γυναικιζόμενος καὶ κοπιόμενος.

Ἄλλὰ κληρονόμους οὐκ ἔχεις, οὐδὲ διάδοχον τῶν ὄν-
 25 των; Καὶ τί μᾶλλον ἐβούλου, τῶν σῶν αὐτὸν εἶναι κληρο-
 νόμον, ἢ τῶν οὐρανῶν; τί δὲ ὑπεθύμεις, τὰ ἀπολλύμενα αὐ-

36. Ματθ. 8, 11.

37. Βλ. Διογ. Λαερτίου, Βίοι φιλοσόφων 2, 54-55.

ἀνατολήν καὶ τὴν δύσιν καὶ θὰ καθήσουν εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Ἀβραὰμ καὶ τοῦ Ἰσαὰκ καὶ τοῦ Ἰακώβ»³⁶, καὶ ὅτι ἡ ἐκεῖ ζωὴ εἶναι πνευματικὸς νυμφῶν πού εἶναι πλήρης ἀπὸ φαιδρὰς λαμπάδας, καὶ μετάβασις πρὸς τὸν οὐρανόν.

4. Διατί λοιπὸν ἀτιμάζεις τὸν ἀποθανόντα; διατί κάμνεις τοὺς ἄλλους νὰ φοβοῦνται καὶ νὰ τρέμουν τὸν θάνατον; διατί κάμνεις πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους νὰ κατηγοροῦν τὸν Θεόν, ὅτι τάχα εἶναι αἴτιος μεγάλων κακῶν εἰς τὸν κόσμον; μᾶλλον δὲ διατί μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ προσκαλεῖς πτωχοὺς καὶ παρακαλεῖς τοὺς ἱερεῖς νὰ προσευχηθοῦν; Διὰ νὰ ἀπέλθῃ αὐτὸς πού ἔχει ἀποθάνει εἰς τόπον ἀναπαύσεως, θὰ εἴπῃ κανεῖς, διὰ νὰ ἔχη εὐσπλαγχνικὸν τὸν δικαστὴν. Δι' αὐτὰ λοιπὸν θρηνεῖς καὶ ὀδύρεσαι; Μὰ μὲ τὴν ἐνέργειάν σου αὐτὴν μάχεσαι καὶ πολεμεῖς τὸν ἑαυτὸν σου ἐπινοῶν χειμῶνα δι' αὐτόν, ἐνῶ ἐκεῖνος ἔφθασεν εἰς γαλήνιον λιμένα. Καὶ τί νὰ κάνω, θὰ εἴπῃ, ἀφοῦ τέτοια εἶναι ἡ φύσις τοῦ ἀνθρώπου; Δὲν εἶναι σφάλμα τῆς φύσεως, οὔτε ἐπακόλουθα αὐτοῦ τοῦ γεγονότος, ἀλλ' ἡμεῖς εἴμεθα αἴτιοι οἱ ὅποιοι τὰ κάμνομεν ὅλα ἄνω κάτω, οἱ ὅποιοι ἔχομεν ἀδυναμίας καὶ προδίδομεν τὴν ἰδικήν μας εὐγενικὴν καταγωγὴν καὶ κάμνομεν τοὺς ἀπίστους χειροτέρους. Διότι πῶς θὰ συζητήσωμεν μὲ κάποιον ἄλλον περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς; πῶς θὰ πείσωμεν τὸν εἰδωλολάτρην, ὅταν ἡμεῖς φοβούμεθα περισσότερο ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν θάνατον καὶ φρίττωμεν πρὸ αὐτοῦ; Πολλοὶ βεβαίως ἀπὸ τοὺς εἰδωλολάτρας, ἄν καὶ δὲν ἐγνώριζαν τίποτε περὶ ἀθανασίας, ἐφόρεσαν στεφάνους³⁷, ὅταν ἀπέθαναν τὰ τέκνα των καὶ ἐφόρεσαν λευκὰ ἐνδύματα διὰ νὰ ἀποκτήσουν τὴν παροῦσαν δόξαν, ἐνῶ σὺ δὲν σταματᾷς τοὺς θρήνους οὔτε διὰ τὴν μέλλουσαν δόξαν μὲ τὸ νὰ συμπεριφέρεσαι ὡσάν τὰς γυναῖκας καὶ νὰ ὀδύρεσαι.

Ἄλλὰ δὲν ἔχεις κληρονόμους οὔτε κάποιον πού νὰ διαδεχθῇ τὰ ὑπάρχοντά σου; Καὶ τί θὰ ἐπροτιμοῦσες περισσότερο, τὸ νὰ κληρονομήσῃ τὰ ἁμαρτήματά σου ἢ τὰ ἀγαθὰ τῶν οὐρανῶν; τί θὰ ἐπιθυμοῦσες, νὰ διαδεχθῇ αὐτὰ πού κα-

τὸν διαδέχεσθαι, ἃ μικρὸν ὑστερον ἀφιέναι ἔμελλεν, ἢ τὰ
 μένοντα καὶ ἀκίνητα; Οὐκ ἔσχεσ κληρονόμον αὐτόν, ἀλλ'
 ἀντὶ σοῦ ἔσχεν αὐτόν ὁ Θεός· οὐκ ἐγένετο τῶν ἀδελφῶν
 τῶν ἰδίων συγκληρονόμος, ἀλλ' ἐγένετο τοῦ Χριστοῦ. Καὶ
 5 τίνι, φησί, τὰ ἱμάτια, τίνι τὰ οἰκήματα, τίνι τὰ ἀνδράποδα
 καὶ τοὺς ἀγροὺς καταλιμπάνομεν; Αὐτῷ πάλιν, καὶ ἀσφα-
 λέστερον, ἢ εἰ ἔζη· τὸ γὰρ κωλύον οὐδέν. Εἰ γὰρ βάρβαροι
 συγκατακαίουσι τοῖς ἀπελθοῦσι τὰ ὄντα, πολλῶ μᾶλλον σὲ
 συναποσιεῖλαι τῷ τετελευτηκότι δίκαιον τὰ αὐτοῦ, οὐχ ἵνα
 10 τέφρα γένηται, καθάπερ ἐκεῖνα, ἀλλ' ἵνα πλείονα τούτῳ
 περιβάλλῃ δόξαν· καὶ εἰ μὲν ἁμαρτωλὸς ἀπῆλθεν, ἵνα τὰ
 ἁμαρτήματα λύσῃ· εἰ δὲ δίκαιος, ἵνα προσθήκῃ γένηται μι-
 σθοῦ καὶ ἀντιδόσεως. Ἄλλ' ἰδεῖν αὐτόν ἐπιθυμεῖς; Οὐκοῦν
 τὸν αὐτόν αὐτῷ βίου βίον καὶ ταχέως ἀπολήψῃ τὴν ἱερὰν
 15 ἐκείνην ὄψιν.

Μετὰ δὲ τούτων κάκεινο λογίζου, ὅτι κἂν ἡμῶν μὴ
 ἀκούσης, τῷ χρόνῳ πάντως πεισθήσῃ. Ἄλλ' οὐδεὶς τότε σοι
 ὁ μισθός· τοῦ γὰρ πλήθους τῶν ἡμερῶν γίνεται ἡ παρα-
 μυθία. Ἄν δὲ νῦν βουλευθῆς φιλοσοφεῖν, δύο κερδανεῖς τὰ
 20 μέγιστα· καὶ σαυτὸν τῶν ἐν μέσῳ κακῶν ἀπαλλάξεις, καὶ
 παρὰ τοῦ Θεοῦ λαμπρότερον ἀναθήσῃ τὸν στέφανον. Καὶ γὰρ
 ἐλεημοσύνης καὶ τῶν ἄλλων πολλῶ μείζον τὸ πρῶτος συμφο-
 ρὰν ἐνεργεῖν. Ἐννόησον ὅτι καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἀπέθανε·
 καὶ ἐκεῖνος μὲν διὰ σέ, σὺ δὲ διὰ σαυτόν. Καὶ εἰπὼν, «Εἰ
 25 δυνατὸν, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποιήριον», καὶ λυπηθεὶς
 καὶ ἀγωνιάσας, ὅμως οὐ παρέδραμε τὴν τελευτήν, ἀλλὰ

ταστρέφονται, τὰ ὁποῖα ἐπρόκειτο μετὰ ἀπὸ ὀλίγον νὰ τὰ ἐγκαταλείψῃ ἢ αὐτὰ πού παραμένουν ἀμετακίνητα; Δὲν τὸν ἔχεις κληρονόμον τῶν ἀγαθῶν σου, ἀλλ' ἀντὶ σοῦ ὁ Θεὸς τὸν ἔχει κληρονόμον του· δὲν ἔγινε συγκληρονόμος μαζί μὲ τοὺς ἀδελφούς του, ἀλλ' ἔγινε συγκληρονόμος τοῦ Χριστοῦ. Καὶ εἰς ποῖον, θὰ εἰπῇ κανεὶς, θὰ ἀφήσωμεν τὰ ἐνδύματά μας, εἰς ποῖον τὰς οἰκίας, εἰς ποῖον τοὺς δούλους καὶ τὰ κτήματά μας; Εἰς αὐτὸν καὶ πάλιν καὶ μάλιστα μὲ μεγαλυτέραν ἀσφάλειαν ἀπὸ ὅ,τι ἐὰν ἔζη· διότι δὲν ὑπάρχει κανένα ἐμπόδιον. Διότι ἐὰν οἱ βάρβαροι καίουν μαζί μὲ τὰ σώματα τῶν νεκρῶν τὰ ὑπάρχοντά των, πολὺ περισσότερον δίκαιον εἶναι σὺ ν' ἀποστείλῃς μαζί μὲ τὸν νεκρὸν τὰ ἀνήκοντα εἰς αὐτόν, ὅχι διὰ νὰ γίνουσι στάκτη, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνα, ἀλλὰ διὰ νὰ τοῦ χαρίσῃς μεγαλυτέραν δόξαν. Καὶ ἐὰν μὲν ἀπέθανεν ὡς ἀμαρτωλὸς διὰ νὰ τοῦ συχωρηθοῦν τὰ ἀμαρτήματά του, ἐὰν δὲ δίκαιος διὰ νὰ τοῦ προστεθῇ μισθὸς καὶ ἀνταπόδοσις ἀγαθῶν. Ἀλλὰ μήπως ἐπιθυμεῖς νὰ τὸν ἰδῆς; Τότε ζῆσε ὅπως ἔζησεν ἐκεῖνος καὶ σύντομα θὰ ἀξιωθῆς νὰ ἰδῆς τὴν ἱερὰν ἐκείνην ὄψιν του.

Μαζί δὲ μὲ αὐτὰ ἀναλογίσου καὶ ἐκεῖνο, ὅτι δηλαδὴ καὶ ἂν δὲν θελήσῃς νὰ ἀκούσῃς ἡμᾶς, ὅπωςδήποτε ὅμως θὰ πεισθῆς νὰ πράξῃς αὐτὸ μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου. Τότε ὅμως δὲν θὰ λάβῃς καμμίαν ἀμοιβήν, διότι ἡ παρηγορία ἐπιτυχάνεται μὲ τὸ πλῆθος τῶν ἡμερῶν. Ἐὰν δὲ θελήσῃς τώρα νὰ φιλοσοφήσῃς, θὰ κερδήσῃς τὰ δύο σπουδαιότερα πράγματα· καὶ τὸν ἑαυτὸν σου θ' ἀπαλλάξῃς ἀπὸ τὰ κακὰ πού τὸν περιβάλλουν καὶ ἀπὸ τὸν Θεὸν θὰ λάβῃς λαμπρότερον στέφανον. Καθόσον τὸ νὰ ἀντιμετωπίζῃς τὴν συμφορὰν μὲ πραότητα εἶναι πολὺ πρὸ σπουδαιότερον ἀπὸ τὴν ἐλεημοσύνην καὶ τὰ ἄλλα παρόμοια. Σκέψου ὅτι καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἀπέθανε· καὶ ἐκεῖνος μὲν διὰ σέ, ἐνῶ σὺ διὰ τὸν ἑαυτὸν σου ἀποθνήσκεις. Καὶ μολονότι εἶπε, «Ἐὰν εἶναι δυνατὸν ἄς ἀποφύγω αὐτὸ τὸ ποτήριον»²⁸ καὶ ἐλυπήθη καὶ ἐκυριεύθη ἀπὸ ἀγωνίαν, παρὰ ταῦτα δὲν διέφυγε τὸν θάνα-

- καὶ μετὰ πολλῆς αὐτὴν ὑπέσθη τῆς τραγωδίας. Οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς θάνατον ὑπέμεινεν, ἀλλὰ τὸν αἰσχισιὸν καὶ πρὸ τοῦ θανάτου μάστιγας καὶ πρὸ τῶν μαστίγων ὄνειδη καὶ σκώμματα καὶ λοιδορίας, σὲ παιδεύων πάντα φέρειν γενναίως.
- 5 Ἄλλ' ὅμως ἀποθανὼν καὶ τὸ σῶμα ἀποθέμενος, πάλιν αὐτὸ ἀνέλαβε μετὰ μείζονος δόξης, σοὶ καὶ ἐνταῦθα χρησιὰς ὑποτείνων ἐλπίδας. Ταῦτα εἰ μὴ μῦθος, μὴ θρηνεῖ ταῦτα εἰ πιστὰ νομίζεις εἶναι, μὴ δάκρυνε· εἰ δὲ δακρῦσεις, πῶς δυνήσῃ πείσαι τὸν Ἕλληνα, ὅτι πιστεύεις;
- 10 5. Ἄλλὰ καὶ οὕτως ἀφόρητον ἔτι σοι φαίνεται τὸ συμβάν; Οὐκοῦν δι' αὐτὸ τοῦτο οὐκ ἄξιον ἐκεῖνον θρηνεῖν· πολλῶν γὰρ τοιούτων ἀπηλλάγη συμφορῶν ἐκεῖνος. Μὴ τοίνυν αὐτῷ φθόνει, μηδὲ θάσκαينه. Τὸ γὰρ ἐαυτῷ μὲν θάνατον αἰτεῖν διὰ τὴν ἄωρον ἐκείνου τελευτήν, πενθεῖν δὲ ἐκεῖνον,
- 15 ὅτι μὴ ἔζη, ἵνα πολλὰ ὑπομείνη, τοιαῦτα, φθονοῦντος μᾶλλον ἔστι καὶ θασκαίνοντος. Μὴ δὲ τοῦτο ἐννόει, ὅτι οὐκέτι ἀναστρέψει εἰς τὴν οἰκίαν, ἀλλ' ὅτι καὶ αὐτὸς ἀπελεύσῃ μικρὸν ὕστερον πρὸς αὐτόν.
- Μὴ τοῦτο λογίζου, ὅτι οὐκέτι ἐπανέρχεται ἐν-
- 20 ταῦθα, ἀλλ' ὅτι οὐδὲ αὐτὰ ταῦτα τὰ ὀρώμενα μένει τοιαῦτα, ἀλλὰ καὶ ταῦτα μετασχηματίζεται. Καὶ γὰρ καὶ οὐρανὸς καὶ γῆ καὶ θάλαττα καὶ πάντα μεθαρμόζεται, καὶ τότε ἀπολήψῃ σου τὸ παιδίον μετὰ πλείονος δόξης. Καὶ εἰ μὲν ἁμαρτωλὸς ἀπῆλθεν, ἔσθῃ τὰ τῆς κακίας· οὐδὲ γὰρ
- 25 ἄν, εἰ μεταβαλλόμενον ὁ Θεὸς ἤδει, προανήρπασεν ἄν τῆς μετανοίας· εἰ δὲ δίκαιος ὢν κατέλυσεν, ἐν ἀσφαλείᾳ τὰ ἀ-

τον, ἀντιθέτως μάλιστα τὸν ὑπέστη μὲ τὸν πλέον τραγικὸν τρόπον. Διότι δὲν ὑπέμεινε ἀπλῶς θάνατον, ἀλλὰ τὸν χειρότερον ἐξ ὅλων· καὶ μάλιστα πρὶν ἀπὸ τὸν θάνατον ὑπέστη μαστιγώσεις καὶ πρὶν ἀπὸ τὰς μαστιγώσεις ὄνειδισμοὺς καὶ ἐμπαιγμοὺς καὶ λοιδορίας, διδάσκων σὲ δι' ὅλων αὐτῶν νὰ ὑπομένης τὰ πάντα μὲ γενναιότητα. Ἄλλ' ὅμως μολονότι ἀπέθανε καὶ ἐγκατέλειψε τὸ σῶμά του, πάλιν τὸ ἀνέλαβε καὶ μάλιστα περισσότερο δοξασμένον, χαρίζων καὶ μ' αὐτὸ εἰς σὲ ἀγαθὰς ἐλπίδας. Ἐὰν αὐτὰ δὲν τὰ θεωρῆς μῦθον μὴ θρηνηῆς· ἐὰν αὐτὰ τὰ θεωρῆς ὅτι εἶναι ἀξιόπιστα, μὴ δακρύζης· διότι ἐὰν δακρύζης, πῶς θὰ ἠμπορέσης νὰ πείσης τὸν εἰδωλολάτρην ὅτι σὺ τὰ πιστεύεις ὅλα αὐτά;

5. Ἄλλὰ καὶ μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ἐξακολουθεῖ νὰ σοῦ εἶναι ἀβάστακτον τὸ συμβάν; Ἀκριβῶς λοιπὸν διὰ τὸν λόγον αὐτὸν δὲν ἀξίζει νὰ τὸν θρηνηῆς· διότι ἐκεῖνος ἀπηλλάγη ἀπὸ πολλὰς παρομοίας συμφοράς. Μὴ τὸν φθονῆς λοιπὸν καὶ μὴ τὸν βλάβης μὲ τὸν φθόνον σου. Διότι τὸ νὰ ζητῆς μὲν ν' ἀποθάνης σὺ ἐπειδὴ ἐκεῖνος ἀπέθανε πρόωρα, καὶ τὸ νὰ τὸν πενθῆς ἐπειδὴ δὲν ἔζησε διὰ νὰ ὑποφέρῃ πολλὰς παρομοίας συμφοράς, αὐτὸ εἶναι γνῶρισμα ἀνθρώπου πού φθονεῖ καὶ βλάπτει μὲ τὸν φθόνον του.

Μὴ σκέπτεσαι λοιπὸν τὸ ὅτι δὲν θὰ ἐπιστρέψῃ πλέον εἰς τὴν οἰκίαν, ἀλλὰ νὰ σκέπτεσαι ὅτι μετὰ ἀπὸ ὀλίγον διάστημα θὰ μεταβῆς καὶ ὁ ἴδιος ἐκεῖ πού εἶναι αὐτός. Μὴ ἀναλογίζεσαι τὸ ὅτι δὲν θὰ ξαναέλθῃ πλέον ἐδῶ, ἀλλὰ ν' ἀναλογίζεσαι ὅτι οὔτε αὐτὰ πού βλέπομεν μένουν ἔτσι ὅπως εἶναι, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ μεταβάλλονται — Καθόσον καὶ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ καὶ ἡ θάλασσα καὶ ὅλα γενικῶς τὰ πράγματα μεταβάλλονται —, καὶ τότε θὰ λάβῃς καὶ πάλιν τὸν υἱόν σου μὲ περισσοτέραν δόξαν. Καὶ ἐὰν μὲν ἔφυγεν ἀπὸ τὸν κόσμον αὐτὸν ἀμαρτωλός, ἔπαυσαν πλέον καὶ αἱ κακίαι του· διότι δὲν θὰ τὸν ἤρπαζεν ὁ Θεὸς ἀπὸ τὴν ζωὴν αὐτὴν πρὶν νὰ μετανοήσῃ, ἐὰν ἔβλεπε διὰ τῆς προγνώσεώς του ὅτι θὰ μετέβαλλε τρόπον ζωῆς· ἐὰν ὅμως ἀπέθανεν ἐνῶ ἦτο

γὰρὰ κέκμηται. Ὅθεν δῆλον, ὅτι οὐκ ἔστι φιλοστοργίας
 σου τὰ δάκρυα, ἀλλὰ πάθους ἀλογίστου. Ἐπεὶ εἰ τὸν ἀπελ-
 θόντα ἐφίλεις, χαίρειν ἔδει καὶ εὐφραίνεσθαι, ὅτι τῶν πα-
 ρόντων ἀπηλλάγη κυμάτων. Τί γὰρ τὸ πλεόν; εἶπέ μοι τί
 5 δὲ τὸ ξένον καὶ καινόν; οὐχὶ τὰ αὐτὰ καθ' ἑκάστην ἡμέραν
 ὁρῶμεν ἀνακυκλούμενα; Ἡμέρα καὶ νύξ, νύξ καὶ ἡμέρα·
 χειμῶν καὶ θέρος, θέρος καὶ χειμῶν, καὶ πλεόν οὐδέν. Καὶ
 ταῦτα μὲν αἰεὶ τὰ αὐτὰ· τὰ δὲ κακὰ ξένα καὶ καινότερα. Ταῦ-
 τα οὖν αὐτὸν ἀντιλεῖν καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐβούλου, καὶ
 10 μένειν ἐνταῦθα καὶ νοσεῖν καὶ πενθεῖν καὶ δεδοικέναι καὶ
 τρέμειν, καὶ τὰ μὲν ὑπομένειν τῶν δεινῶν, τὰ δὲ μήποτε
 ὑπομείνη φοβεῖσθαι; Οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνο ἂν ἔχοις εἰπεῖν,
 ὅτι τὸ μακρὸν τοῦτο πλεόντα πέλαγος, δυνατὸν ἦν ἀθυμίας
 καὶ φροντίδων καὶ τῶν ἄλλων ἀπηλλάχθαι τῶν τοιούτων.
 15 Μετὰ δὲ τούτων κάκεῖνο λογίζου, ὅτι οὐκ ἀθάνατον
 ἔτεκες· καὶ ὅτι εἰ μὴ νῦν ἐτελεύτησε, μικρὸν ὕστερον ἂν
 τοῦτο ὑπέμεινεν. Ἄλλ' οὐκ ἐνεπλήθησεν αὐτοῦ; Ἄλλὰ ἀπο-
 λαύση πάντως ἐκεῖ. Ἄλλὰ καὶ ἐνταῦθα ἐπιθυμεῖς ὁρᾶν;
 Καὶ τί τὸ κωλύον; Ἐξεστὶ γὰρ καὶ ἐνταῦθα, εἰ μὴ νήφης·
 20 ἢ γὰρ ἐλπίς τῶν μελλόντων ὕψεως φανερωτέρα. Σὺ δέ,
 εἰ μὲν ἐν βασιλείοις ἦν, οὐκ ἂν ποτε αὐτὸν ἐπεζήτησας ἰδεῖν,
 ἀκούουσα εὐδοκιμοῦντα· πρὸς δὲ τὰ πολλῶν βελτίω ὁρῶσα
 ἀποδεδημηκότα, ὑπὲρ ὀλίγου χρόνου μικροψυχεῖς, καὶ ταῦτα

δίκαιος ἔχει ἀποκτήσει τὰ πνευματικὰ ἀγαθὰ μὲ ἀπόλυτον ἀσφάλειαν. Ἐπομένως εἶναι ὀλοφάνερρον, ὅτι τὰ δάκρυά σου δὲν προέρχονται ἀπὸ φιλοστοργίαν, ἀλλ' εἶναι ἀποτέλεσμα παραλόγου πάθους. Διότι ἐὰν ἠγάπας τὸν ἀποθανόντα ἔπρεπε νὰ χαίρεσαι καὶ νὰ εὐφραίνεσαι, ἐπειδὴ ἀπηλλάγη ἀπὸ τὰς τρικυμίας τῆς παρούσης ζωῆς. Διότι, εἶπέ μου, τί τὸ ἐπὶ πλέον ὑπάρχει; τί τὸ παράξενον καὶ νέον; δὲν βλέπομεν καθημερινῶς τὰ ἴδια πράγματα νὰ ἔρχονται καὶ νὰ παρέρχονται; Τὴν ἡμέραν διαδέχεται ἡ νύκτα καὶ τὴν νύκτα ἡ ἡμέρα· τὸν χειμῶνα ἀκολουθεῖ τὸ θέρος καὶ τὸ θέρος ὁ χειμῶν καὶ τίποτε τὸ ἐπὶ πλέον. Καὶ αὐτὰ μὲν συνεχῶς παραμένουν τὰ ἴδια, ἐνῶ τὰ κακὰ εἶναι ἄγνωστα καὶ κάθε φορά καὶ πιὸ νέα. "Ἦθελες λοιπὸν αὐτὰ νὰ ὑπομένη καθημερινῶς, καὶ νὰ ζῆ εἰς τὴν γῆν, καὶ ν' ἀσθενῆ, καὶ νὰ πενθῆ, καὶ νὰ φοβῆται, καὶ νὰ τρέμη, καὶ ἄλλα μὲν ἀπὸ τὰ κακὰ νὰ τὰ ὑποφέρῃ, ἄλλα δὲ νὰ φοβῆται μήπως κάποτε συμβῆ νὰ τὰ ὑποστῆ; Διότι βέβαια οὔτε ἐκεῖνο θὰ ἠμποροῦσες νὰ εἰπῆς, ὅτι δηλαδὴ ἦτο δυνατόν, διανύων τὸ μακρὸν αὐτὸ πέλαγος τῆς ζωῆς, νὰ ἀπαλλαχθῆ ἀπὸ τὴν λύπην καὶ τὰς φροντίδας καὶ ὅλα τὰ ἄλλα τὰ παρόμοια.

Μαζὶ μὲ αὐτὰ νὰ ἀναλογίζεσαι καὶ ἐκεῖνο, ὅτι δὲν ἐγέννησες δηλαδὴ ἀθάνατον υἱόν, καὶ ὅτι ἐὰν τώρα δὲν ἀπέθνησκε θὰ ἦτο δυνατόν νὰ συμβῆ αὐτὸ μετὰ ἀπὸ ὀλίγον χρόνον. Ἀλλὰ μήπως δὲν τὸν ἐχώρτασες; Θὰ τὸν ἀπολαύσης ὅπωςδήποτε ἐκεῖ. Μήπως ὅμως ἐπιθυμεῖς νὰ τὸν βλέπῃς καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ζωὴν; Καὶ ποῖο εἶναι αὐτὸ πού σου τὸ ἐμποδίζει; Διότι ὑπάρχει δυνατότης καὶ ἐδῶ νὰ συμβῆ αὐτὸ ἐὰν ἔχῃς πνευματικὴν διαύγειαν· διότι ἡ ἐλπίς διὰ τὰ μέλλοντα καθιστᾷ κάτι πιὸ φανερόν ἀπὸ ὅτι αὐτὴ ἡ ἴδια ἡ ὄψις. Σὺ δὲ ἐὰν μὲν ἔζη εἰς βασιλικά ἀνάκτορα, ποτὲ δὲν θὰ ἐζήτηεις νὰ τὸν ἰδῆς ἐὰν ἐπληροφορεῖσο ὅτι ζῆ εὐτυχισμένος· τώρα ὅμως πού βλέπεις ὅτι ἀπεδήμησεν εἰς τόπον πολὺ πιὸ καλύτερον, δίχνεις μικροψυχίαν διὰ τόσον ὀλίγον χρόνον καὶ ὅλα αὐτὰ ἐνῶ ἔχεις εἰς τὴν θέσιν ἐκείνου τὸν

ἔχουσα ἀντὶ ἐκείνου τὸν συνοικοῦντα; Ἄλλ' οὐκ ἔχεις ἄνδρα; Ἄλλ' ἔχεις παραμυθίαν, τὸν πατέρα τῶν ὀρφανῶν καὶ κριτὴν τῶν χηρῶν. Ἄκουσον καὶ Παύλον ταύτην μακαρίζοντος τὴν χηρείαν, καὶ λέγοντος· «Ἡ δὲ ὄντως χήρα
 5 καὶ μεμονωμένη ἤλπισεν ἐπὶ Κύριον». Καὶ γὰρ εὐδοκιμωτέρα ἢ τοιαύτη φανεῖται, πλείονα ἐπιδεικνυμένη τὴν ὑπομονήν. Μὴ τοίνυν θρήνηι ὑπὲρ οὗ στεφανοῦσαι, ὑπὲρ οὗ μισθὸν ἀπαιτεῖς. Καὶ γὰρ ἀπέδωκας τὴν παρακαταθήκην, εἰ ὅπερ ἐνεπιστεύθης παρέσιθας. Μηκέτι φρόντιζε λοιπὸν,
 10 ἐν ἀσύλῳ τὸ κιῆμα ἀποθεμένη θησαυρῶ. Εἰ δὲ καὶ μᾶθους, τίς μὲν ὁ παρὼν βίος, τίς δὲ ἡ μέλλουσα ζωὴ, καὶ ὅτι οὗτος μὲν ἀράχνη καὶ σκιά, τὰ δὲ ἐκεῖ πάντα ἀκίνητα καὶ ἀθάνατα, οὐ δεήσει λοιπὸν ἐτέρων λόγων. Νῦν μὲν γὰρ ἀπάσης τὸ παιδίον ἀπήλλακται μεταβολῆς· ἐνιαῦθα δὲ ὢν, ἴσως μὲν
 15 χρησιός, ἴσως δὲ οὐ τοιοῦτος ἔμενεν ἄν. Ἡ οὐχ ὀρεῖς, ὅσοι τοὺς ἑαυτῶν ἀποκηρύττουσι παῖδας; ὅσοι τῶν ἀποκηρυττομένων χεῖρους ὄντας ἀναγκάζονται οἴκοι κατέχειν;

Ταῦτα πάντα λογιζόμενοι φιλοσοφῶμεν· οὕτω γὰρ καὶ τῷ τετελευτηκότι χαριούμεθα καὶ παρὰ ἀνθρώπων πολλῶν
 20 ἀπολαυσόμεθα τῶν ἐπαίνων καὶ παρὰ τοῦ Θεοῦ τοὺς μεγάλους τῆς ὑπομονῆς ἀποληφόμεθα μισθοὺς καὶ τῶν αἰωνίων ἐπιτευξόμεθα ἀγαθῶν· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
 25 Ἄμήν.

σύζυγόν σου; Ἄλλὰ μήπως δὲν ἔχεις ἄνδρα; Ἄλλ' ἔχεις ὡς παρηγορίαν τὸν Πατέρα τῶν ὀρφανῶν καὶ τὸν κριτὴν τῶν χηρῶν. Ἄκουσε τί λέγει καὶ ὁ Παῦλος μακαρίζων τὴν χηρείαν· «Ἡ πραγματικὴ χήρα, ποὺ εἶναι τελείως μόνη της, ἔχει ἐναποθέσει τὰς ἐλπίδας της εἰς τὸν Κύριον»³⁹. Καθόσον αὐτὴ θ' ἀποδειχθῆ πιὸ γνησία, ἐπιδεικνύουσα περισσοτέραν ὑπομονήν. Μὴ θρηνηῆς λοιπὸν δι' ἐκεῖνο διὰ τὸ ὁποῖο στεφανώνεσαι, δι' ἐκεῖνο διὰ τὸ ὁποῖο ζητεῖς μισθόν. Καθόσον παρέδωσες ἐκεῖνο ποὺ σοῦ ἐδόθη, ἐὰν παρουσίασες αὐτὸ ἀκριβῶς ποὺ σοῦ ἐνεπιστεύθη. Μὴ καταβάλης λοιπὸν ἄλλας φροντίδας, ἀφοῦ ἐτοποθέτησες τὸ ἀπόκτημά σου εἰς θησαυρὸν ποὺ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ληστευθῆ. Ἐὰν δὲ ἤθελες κατανοήσει ποία εἶναι ἡ ἀξία τῆς παρουσίας ζωῆς καὶ ποία τῆς μελλούσης ζωῆς, καὶ ὅτι ἡ μὲν παρούσα ζωὴ εἶναι ἀράχνη καὶ σκιά, ἐνῶ ὅλα τὰ τῆς μελλούσης ζωῆς ὅτι εἶναι ἀμετακίνητα καὶ ἀθάνατα, δὲν θὰ χρειασθῆς εἰς τὸ ἐξῆς ἄλλας συμβουλὰς. Διότι τώρα μὲν τὸ παιδί σου ἔχει ἀπαλλαχθῆ ἀπὸ κάθε εἶδους μεταβολήν, ἐνῶ ἐὰν παρέμενεν ἐδῶ ἴσως μὲν νὰ παρέμενεν ἀγαθὸν ἴσως δὲ νὰ μὴ ἤμποροῦσε νὰ παραμείνῃ ἀγαθόν. Ἡ δὲν βλέπεις πόσοι εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ ἀποκηρύσσουν τὰ παιδιά των; ἢ πόσοι εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ ἀναγκάζονται νὰ τὰ κρατοῦν εἰς τὴν οἰκίαν των ἂν καὶ εἶναι χειρότερα ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἄλλοι τὰ ἀποκηρύσσουν;

Ἄναλογόμενοι ὅλα αὐτὰ ἃς φιλοσοφοῦμεν τὰ γεγονότα· διότι ἔτσι καὶ τὸν ἀποθανόντα θὰ ὠφελοῦμεν καὶ θὰ λάβωμεν τοὺς ἐπαίνους πολλῶν ἀνθρώπων, καὶ ἀπὸ τὸν Θεὸν θὰ λάβωμεν τὰς μεγάλας ἀμοιβὰς τῆς ὑπομονῆς καὶ θὰ κληρονομήσωμεν τὰ αἰώνια ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα εἴθε νὰ συμβῆ ὅλοι μας νὰ τὰ ἐπιτύχωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΛΒ΄

Ματθ. 9, 27 - 10, 15

«Καὶ παράγοντι ἐκεῖθεν τῷ Ἰησοῦ ἠκολούθησαν δύο τυφλοὶ κράζοντες καὶ λέγοντες· ἐλέησον ἡμᾶς, υἱὲ Δαυΐδ.

5 Καὶ ἐλθόντος αὐτοῦ εἰς τὴν οἰκίαν, προσῆλθον αὐτῷ οἱ τυφλοὶ καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· πιστεύετε ὅτι δύναμαι τοῦτο ποιῆσαι; Λέγουσιν αὐτῷ· ναί, Κύριε. Τότε ἤψατο τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν, λέγων· κατὰ τὴν πίστιν ὑμῶν γενηθήτω ὑμῖν. Καὶ ἀνεώχθησαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί».

10 1. Τί δήποτε παρέλκει αὐτοὺς κράζοντας; Πάλιν ἐνταῦθα παιδεύων ἡμᾶς τὴν παρὰ τῶν πολλῶν διωθεῖσθαι δόξαν. Ἐπειδὴ γὰρ πλησίον ἦν ἡ οἰκία, ἄγει αὐτοὺς ἐκεῖ κατ' ἰδίαν θεραπεύσων. Καὶ τοῦτο δῆλον ἐξ ὧν παρήγγειλε μηδενὶ εἰπεῖν. Οὐ μικρὰ δὲ αὕτη τῶν Ἰουδαίων κατηγορία,
15 ὅταν οὔτιοι μὲν, τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῖς ἐκκεκομμένων, ἐξ ἀκοῆς μόνης τὴν πίστιν δέχωνται· ἐκεῖνοι δὲ θεωροῦντες τὰ θαύματα, καὶ τὴν ὄψιν μαρτυροῦσαν τοῖς γινομένοις ἔχοντες, τὰναντία πάντα ποιῶσιν. Ὅρα δὲ αὐτῶν καὶ τὴν προθυμίαν, καὶ ἀπὸ τῆς κραυγῆς, καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς ἐν-
20 τεύξεως. Οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς προσῆλθον, ἀλλὰ μεγάλα βοῶντες, καὶ οὐδὲν ἕτερον ἀλλ' ἢ ἔλεον προβαλλόμενοι. Υἱὸν δὲ Δαυΐδ ἐκάλουν, ἐπειδὴ τὸ ὄνομα τιμῆς ἐδόκει εἶναι. Πολλαχοῦ γοῦν καὶ οἱ προφητῆται τοὺς βασιλέας, οὓς ἐβούλοντο τιμᾶν καὶ μεγάλους ἀποφαίνειν, οὕτως ἐκάλουν.

25 Καὶ ἀγαγὼν αὐτοὺς εἰς τὴν οἰκίαν, δευτέραν ἐρώτη-

1. Τίος τοῦ Δαυΐδ! σημαίνει ὁ Μεσσίας, ὁ λυτρωτὴς τοῦ κόσμου. Πρὸβλ. Ματθ. 12, 23. 15, 22. 20, 30-31. 21, 9-15.

ΟΜΙΛΙΑ ΛΒ΄

Ματθ. 9, 27 - 10, 15

«Καὶ ὅταν ἐπροχώρησε ἀπὸ ἐκεῖ ὁ Ἰησοῦς τὸν ἠκολούθησαν δύο τυφλοὶ, οἱ ὁποῖοι ἐφώναζαν καὶ τοῦ ἔλεγαν· Υἱὲ τοῦ Δαυῖδ¹, ἐλέησέ μας. Καὶ μόλις ἔφθασεν εἰς τὴν οἰκίαν τὸν ἐπλησίασαν οἱ τυφλοὶ καὶ τότε λέγει ὁ Ἰησοῦς εἰς αὐτούς· ‘Πιστεύετε ὅτι ἠμπορῶ νὰ κάμω αὐτὸ ποὺ ζητεῖτε;’ ‘Ναί, Κύριε’, τοῦ ἀπαντοῦν. Τότε ἤγγισε τοὺς ὀφθαλμοὺς των καὶ εἶπεν· “Ἄς γίνῃ σύμφωνα μὲ τὴν πίστιν σας’. Καὶ ἤνοιξαν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν».

1. Τί τέλος πάντων ἦτο ἐκεῖνο ποὺ τοὺς ὠθοῦσεν ὥστε νὰ φωνάζουν δυνατά; Μὲ σκοπὸν πάλιν νὰ μᾶς διδάξῃ ὅτι πρέπει ν’ ἀποφεύγωμεν τὴν ἐκ μέρους τῶν πολλῶν δόξαν. Διότι ἐπειδὴ εὐρίσκετο ἡ οἰκία πλησίον τοὺς ὀδηγεῖ ἐκεῖ διὰ νὰ τοὺς θεραπεύσῃ κατ’ ἰδίαν. Καὶ αὐτὸ καθίσταται φανερὸν ἀπὸ τὸ ὅτι τοὺς ἔδωσεν ἐντολὴν νὰ μὴ ἀναφέρουν τὸ συμβὰν εἰς οὐδένα. Δὲν εἶναι μικρὰ αὕτη ἡ κατηγορία διὰ τοὺς Ἰουδαίους, καθ’ ἣν στιγμὴν αὐτοὶ μὲν μόνοι ἐξ ὧσων ἤκουσαν ἐπίστευσαν εἰς τὸν Ἰησοῦν, ἐνῶ οἱ Ἰουδαῖοι ἠμπρόδιζαν καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς των νὰ βλέπουν τὰ γινόμενα ὑπ’ αὐτοῦ, καὶ μολονότι ἔβλεπαν τὰ θαύματα καὶ εἶχαν ὡς μάρτυρα τῶν ὧσων συνέβαιναν τοὺς ὀφθαλμοὺς των, προέβαιναν εἰς τελείως ἀντιθέτους ἐνεργείας. Πρόσεξε δὲ καὶ τὴν προθυμίαν των, ποὺ γίνεται φανερὴ καὶ ἀπὸ τὴν κραυγὴν των καὶ ἀπὸ τὴν παράκλησίν των. Διότι δὲν τὸν ἐπλησίασαν ἀπλῶς καὶ μόνον, ἀλλὰ φωνάζοντες δυνατὰ καὶ δὲν προέβαλλαν μὲ τὴν παράκλησίν των τίποτε ἄλλο παρὰ μόνον νὰ τοὺς εὐσπλαχνισθῇ. Τὸν ἀπεκάλουν δὲ υἱὸν τοῦ Δαυῖδ, ἐπειδὴ ἐθεωρεῖτο τὸ ὄνομα αὐτὸ τιμητικόν. Εἰς πολλὰς βεβαίως ἄλλας περιπτώσεις καὶ οἱ προφητῆται ἔτσι ἀπεκάλουν τοὺς βασιλεῖς ἐκείνους ποὺ ἤθελαν νὰ τοὺς τιμήσουν καὶ νὰ τοὺς παρουσιάσουν ὡς πολὺ σπουδαίους.

Ἄφοῦ λοιπὸν τοὺς ὠδήγησεν εἰς τὴν οἰκίαν τοὺς ὑπο-

σιν προσάγει. Πολλαχοῦ γὰρ ἐσπούδακεν ἰκτευόμενος ἰᾶ-
 σθαι, ἵνα μή τις νομίῃ διὰ φιλοτιμίαν αὐτὸν τοῖς θαύμασι
 τούτοις ἐπιπηδᾶν· καὶ οὐ διὰ τοῦτο μόνον, ἀλλ' ἵνα δείξῃ,
 ὅτι καὶ ἄξιοι ἦσαν θεραπείας· καὶ ἵνα μή τις λέγῃ, ὅτι εἰ
 5 ἐλέω μόνον ἔσωζε, πάντας σώζεσθαι ἔδει. Ἔχει γάρ τινα
 καὶ ἡ φιλανθρωπία λόγον, τὸν ἀπὸ τῆς πίστεως τῶν σωζο-
 μένων. Οὐ διὰ ταῦτα δὲ μόνον τὴν πίστιν αὐτοὺς ἀπαιτεῖ,
 ἀλλ' ἐπειδὴ εἶπον υἱὸν Δαυὶδ, ἀνάγων αὐτοὺς ἐπὶ τὸ ὑψη-
 λότερον, καὶ παιδεύων, ἃ χρὴ, περὶ αὐτοῦ φαντάζεσθαι, φη-
 10 σί· «Πιστεύετε ὅτι δύναμαι τοῦτο ποιῆσαι;». Οὐκ εἶπεν,
 ὅτι πιστεύετε ὅτι δύναμαι παρακαλέσαι τὸν Πατέρα μου,
 ὅτι δύναμαι εὐξασθαι· ἀλλ' ὅτι ἐγὼ δύναμαι τοῦτο ποιῆσαι.
 Τί οὖν ἐκεῖνοι; Ναί, Κύριε. Οὐκέτι Δαυὶδ υἱὸν αὐτὸν κα-
 λοῦσιν, ἀλλ' ὑψηλότερον ἀνίπτανται καὶ τὴν δεσποτείαν ὁ-
 15 μολογοῦσι. Καὶ τότε λοιπὸν καὶ αὐτὸς ἐπιτίθησι τὴν χεῖρα,
 λέγων· «Κατὰ τὴν πίστιν ὑμῶν γενηθήτω ὑμῖν». Ποιεῖ δὲ
 τοῦτο, τὴν πίστιν αὐτῶν ρωννύς, καὶ δεικνύς μεριστὰς ὄν-
 τας τοῦ κατορθώματος, καὶ μαρτυρῶν ὅτι οὐ κολακείας τὰ
 ῥήματα ἦν. Οὐδὲ γὰρ εἶπεν, ἀνοιχθήτωσαν ὑμῶν οἱ ὀφθαλ-
 20 μοί· ἀλλά, «Κατὰ τὴν πίστιν ὑμῶν γενηθήτω ὑμῖν»· ὃ πολ-
 λοῖς τῶν προσελθόντων λέγει, πρὸ τῆς τῶν σωμάτων ἰα-
 τρείας τὴν ἐν τῇ ψυχῇ πίστιν προανακηρῦξαι σπεύδων, ὥστε
 καὶ ἐκείνους εὐδοκιμωτέρους ποιῆσαι καὶ ἑτέρους σπουδαιο-
 τέρους κατασκευάσαι. Οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ παραλυτικοῦ· καὶ
 25 γὰρ πρὸ τοῦ σφίγξαι τὸ σῶμα, τὴν ψυχὴν κειμένην ἀνίστησι,

βάλλει δευτέραν ἐρώτησιν. Εἰς ὅλας βεβαίως τὰς περιπτώσεις ἐπεδίωκε νὰ θεραπεύη κατόπιν παρακλήσεων τῶν ἀσθενῶν, διὰ νὰ μὴ νομίση κανεὶς ὅτι ἐνήργει τὰ θαύματα αὐτὰ ἀπλῶς καὶ μόνον ἀπὸ φιλοδοξίαν· καὶ ὄχι μόνον δι' αὐτό, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ δείξη ὅτι ἦσαν ἄξιοι θεραπείας, καὶ ἐπὶ πλέον διὰ νὰ μὴ λέγῃ κανεὶς, ὅτι 'ἐὰν ἀπὸ εὐσπλαγχνίαν μόνον ἔσωζεν, ἔπρεπεν ὅλους νὰ τοὺς σώζῃ'. Διότι καὶ ἡ φιλανθρωπία ἔχει κάποιαν αἰτίαν, τὴν πίστιν δηλαδὴ τῶν σωζομένων. Καὶ βεβαίως δὲν ζητεῖ ἐπιμόνως μόνον δι' αὐτὸν τὸν λόγον τὴν πίστιν ἀπὸ αὐτοὺς, ἀλλ' ἐπειδὴ τὸν ὠνόμασαν υἱὸν τοῦ Δαυῖδ διὰ νὰ τοὺς ἐξυψώσῃ πνευματικὰ καὶ νὰ τοὺς διδάξῃ ὁποῖαν γνώμην πρέπει νὰ ἔχουν περὶ αὐτοῦ, τοὺς λέγει· «Πιστεῦετε ὅτι ἠμπορῶ νὰ κάμω αὐτὸ ποὺ θέλετε;». Δὲν εἶπε 'Πιστεῦετε ὅτι ἠμπορῶ νὰ παρακαλέσω τὸν Πατέρα μου, ὅτι ἠμπορῶ νὰ προσευχηθῶ', ἀλλ' ὅτι ἐγὼ ἠμπορῶ νὰ κάμω αὐτὸ ποὺ ζητεῖτε. Τί ἀπαντοῦν λοιπὸν ἐκεῖνοι; «Ναί, Κύριε». Δὲν τὸν ὀνομάζουν πλέον υἱὸν τοῦ Δαυῖδ, ἀλλ' ἀνέρχονται πνευματικῶς ὑψηλότερα καὶ ὁμολογοῦν ὅτι εἶναι Κύριος. Καὶ τότε λοιπὸν καὶ ὁ Ἰησοῦς θέτει τὴν χεῖρά του ἐπάνω των καὶ λέγει· «Ἄς γίνῃ εἰς σὰς αὐτὸ ποὺ ζητεῖτε σύμφωνα μὲ τὴν πίστιν σας». Τὸ κάμνει αὐτὸ δὲ διὰ νὰ ἐνδυναμώσῃ τὴν πίστιν των καὶ νὰ δείξη ὅτι καὶ αὐτοὶ ἔχουν τὸ μερίδιόν των εἰς τὸ θαῦμα καὶ ἐπὶ πλέον διὰ νὰ ἐπιβεβαιώσῃ ὅτι τὰ λόγια των δὲν ἦσαν λόγια κολακείας. Διότι δὲν εἶπεν "Ἄς ἀνοίξουν οἱ ὀφθαλμοί σας', ἀλλὰ «Ἄς γίνῃ εἰς σὰς αὐτὸ ποὺ ζητεῖτε σύμφωνα μὲ τὴν πίστιν σας», πρᾶγμα ποὺ λέγει εἰς πολλοὺς ἀπὸ ἐκείνους ποὺ τὸν ἐπλησίασαν, μὲ σκοπὸν νὰ καταστήσῃ γνωστὴν τὴν πίστιν τῆς ψυχῆς των πρὶν ἀπὸ τὴν θεραπείαν τῶν σωμάτων των, ὥστε νὰ καταστήσῃ ἐκείνους περισσότερο εὐδοκίμους εἰς πίστιν καὶ ἔργα καὶ ἄλλους νὰ κάμῃ περισσότερο σπουδαίους. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἐνήργησε καὶ εἰς τὸν παραλυτικόν, καθόσον πρὶν νὰ θεραπεύσῃ τὸ σῶμά του, τὴν ψυχὴν του ἐξυψώνει ποὺ ἦτο πεσμένη, λέ-

λέγων· «Θάρσει, τέκνον, ἀφέωνταί σου αἱ ἁμαρτίαι»· καὶ τὸ κοράσιον δὲ ἀνασιήσας κατέσχε, καὶ διὰ τῆς ιτραπέζης ἐδίδαξεν αὐτὴν τὸν εὐεργέτην· καὶ ἐπὶ τοῦ ἑκατοντάρχου δὲ ὁμοίως ἐποίησε, τῇ πίστει τὸ πᾶν ἐπιτρέψας· καὶ τοὺς
 5 μαθητὰς δὲ ἀπαλλάττων τοῦ χειμῶνος τῆς θαλάσσης, τῆς ὀλιγοπιστίας πρῶτον ἀπήλλαττεν. Οὕτω δὴ καὶ ἐνιαῦθα ἤδει μὲν καὶ πρὸ τῆς ἐκείνων φωνῆς αὐτὸς τὰ ἀπόρρητα τῆς διανοίας· ἵνα δὲ καὶ ἑτέρους εἰς τὸν αὐτὸν ζῆλον ἀγάγη, καὶ τοῖς ἄλλοις καταδήλους αὐτοὺς ποιεῖ, διὰ τοῦ τέλους
 10 τῆς ἰατρείας τὴν κρυπτομένην αὐτῶν πίστιν ἀνακηρύττειν.

Εἴτα μετὰ τὴν ἰατρείαν κελεύει μηδενὶ εἰπεῖν· καὶ οὐκ ἀπλῶς κελεύει, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος. «Ἐνεβριμήσατο γὰρ αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς», φησί, «λέγων· ὁρᾶτε, μηδεῖς γινωσκέτω. Οἱ δὲ ἐξεληθόντες, διεφήμισαν αὐτὸν ἐν ὅλῃ
 15 τῇ γῆ ἐκείνῃ». Οὐ μὴν ἠνέσχοντο ἐκεῖνοι, ἀλλ' ἐγένοντο κήρυκες καὶ εὐαγγελισταί· καὶ κελευόμενοι κρύπτειν τὸ γεγενημένον, οὐκ ἠνέσχοντο. Εἰ δὲ ἀλλαχοῦ φαίνεται λέγων· «Ἀπελθε, καὶ διηγοῦ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ»· οὐκ ἔστιν ἐναντίον ἐκεῖνο τούτω, ἀλλὰ καὶ σφόδρα συμβαῖνον. Παιδεύει
 20 γὰρ ἡμᾶς αὐτοὺς μὲν περὶ ἑαυτῶν μηδὲν λέγειν, ἀλλὰ καὶ τοὺς βουλομένους ἡμᾶς ἐγκωμιάζειν κωλύειν· εἰ δὲ εἰς τὸν Θεὸν ἢ δόξα ἀναφέρουσι, μὴ μόνον μὴ κωλύειν, ἀλλὰ καὶ ἐπιτάττειν τοῦτο ποιεῖν.

«Αὐτῶν δὲ ἐξερχομένων», φησί, «ἰδοὺ προσήνεγκαν

2. Ματθ. 9, 2.

3. Πρβλ. Λουκᾶ 8, 55-56.

4. Πρβλ. Ματθ. 8, 10-13.

5. Πρβλ. Ματθ. 8, 26.

γων τὰ ἐξῆς· «Ἐχε θάρρος, τέκνον μου, συγχωροῦνται αἱ ἁμαρτίαι σου»². Καὶ τὴν θυγατέρα τοῦ ἀρχισυναγώγου δὲ ἀφοῦ τὴν ἀνέστησε τὴν ἐκράτησε ἀπὸ τὸ χέρι τῆς καὶ μέσω τῆς τραπέζης τῆς ἐδίδαξε τὸν εὐεργέτην τῆς³. Καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν δὲ τοῦ ἑκατοντάρχου ἐνήργησε κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, ἐξαρτήσας τὸ πᾶν ἀπὸ τὴν πίστιν⁴. Καὶ τοὺς μαθητάς του δὲ ἀπαλλάσσωσιν ἀπὸ τὴν τρικυμίαν τῆς θαλάσσης, κατ' ἀρχὴν τοὺς ἀπήλλαξεν ἀπὸ τὴν ὀλιγοπιστίαν των⁵. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον λοιπὸν ἐνεργεῖ καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν. Ἐγνώριζε μὲν, καὶ πρὶν ἐκεῖνοι φωνάζουν, τὰς ἀποκρύφους σκέψεις τῆς διανοίας των, ὅμως διὰ νὰ ἐμβάλῃ καὶ εἰς ἄλλους τὸν αὐτὸν ζῆλον, τοὺς φανερώνει καὶ εἰς τοὺς ἄλλους διακηρύσσωσιν μὲ τὴν πρᾶξιν τῆς θεραπείας των τὴν πίστιν ποὺ ἐκρύπτετο ἐντὸς αὐτῶν.

Εἰς τὴν συνέχειαν μετὰ τὴν θεραπείαν δίδει ἐντολὴν νὰ μὴ ἀναγγεῖλῃ τὸ συμβᾶν εἰς οὐδένα· καὶ δὲν δίδει ἀπλῶς ἐντολὴν, ἀλλὰ μάλιστα μὲ τόνον πολὺ αὐστηρόν· διότι λέγει, «Μὲ αὐστηρότητα παρήγγειλεν αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς καὶ τοὺς εἶπε· Προσέχετε, κανεῖς νὰ μὴ μάθῃ τὸ θαῦμα αὐτό. Αὐτοὶ ὅμως ὅταν ἔφυγαν ἀπὸ τὴν οἰκίαν, διέδωσαν αὐτὴν τὴν φῆμην εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς περιοχῆς ἐκείνης». Δὲν ἠμπόρεσαν βεβαίως νὰ συγκρατηθοῦν οἱ τυφλοί, ἀλλ' ἀντιθέτως ἔγιναν κῆρυκες καὶ εὐαγγελισταὶ τοῦ θαύματος· καὶ μολονότι ἔλαβαν ἐντολὴν νὰ μὴ ἀναγγεῖλουν τὸ γεγονός, δὲν ἠμπόρεσαν νὰ τὸ κρατήσωσιν μυστικόν. Ἐὰν δὲ εἰς ἄλλας περιπτώσεις φαίνεται νὰ λέγῃ· «Πήγαινε καὶ διηγήσου τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ», δὲν δηλοῖ αὐτὸ ἀντίθεσιν πρὸς τὸ προαναφερθέν, ἀλλ' ἀντιθέτως αὐτὸ ἀκριβῶς δηλώνει, εἰς μὲγᾶλον μάλιστα βαθμόν. Διότι μᾶς διδάσκει νὰ μὴ λέγωμεν τίποτε διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐμποδίζωμεν αὐτοὺς ποὺ θέλουν νὰ μᾶς ἐγκωμιάσωσιν. Ὅταν ὅμως ἡ δόξα ἀναφέρεται εἰς τὸν Θεόν, ὅχι μόνον δὲν μᾶς ἐμποδίζει ἀλλὰ καὶ προστάσσει νὰ τὸ πράττωμεν αὐτό.

«Ἐνῶ δὲ αὐτοὶ οἱ δύο ἐξήρχοντο», λέγει ὁ εὐαγγελι-

αὐτῷ ἄνθρωπον κωφόν, δαιμονιζόμενον». Οὐ γὰρ τῆς φύσεως ἦν τὸ πάθος, ἀλλὰ τοῦ δαίμονος ἢ ἐπιβουλῆ· διὸ καὶ ἐτέρων δεῖται τῶν προσαγόντων. Οὐδὲ γὰρ δι' ἑαυτοῦ παρακαλέσαι ἠδύνατο, ἄφωνος ὢν, οὐδὲ ἐτέρους ἰκετεῦσαι, τοῦ
 5 δαίμονος δῆσαντος τὴν γλῶττιαν, καὶ τὴν ψυχὴν μετὰ τῆς γλώττης πεδήσαντος. Διὰ τοῦτο οὐδὲ ἀπαιτεῖ πίστιν αὐτόν, ἀλλ' εὐθέως διορθοῦται τὸ νόσημα. «Ἐκβληθέντος γὰρ τοῦ δαίμονος», φησὶν, «ἐλάλησεν ὁ κωφός. Οἱ δὲ ὄχλοι ἐθαύμασαν, λέγοντες· οὐδέποτε ἐφάνη οὕτως ἐν τῷ Ἰσραήλ».
 10 Ὁ δὲ μάλιστα ἠγία τοὺς Φαρισαίους, ὅτι πάντων αὐτὸν προουτίθεσαν, οὐ τῶν τότε ὄντων, ἀλλὰ καὶ τῶν πρόποτε γενομένων· προουτίθεσαν δέ, οὐχ ὅτι ἐθεράπευεν, ἀλλ' ὅτι ραδίως καὶ ταχέως καὶ ἄπειρα νοσήματα καὶ ἀνιάτως ἔχοντα. Καὶ ὁ μὲν δῆμος οὕτως.

15 2. Οἱ Φαρισαῖοι δὲ τοῦναντίον ἅπαν. Οὐ γὰρ μόνον διαβάλλουσι τὰ γεγενημένα, ἀλλὰ καὶ ἐναντία λέγοντες ἑαυτοῖς οὐκ αἰσχύνονται. Τοιοῦτον γὰρ ἢ πονηρία. Τί γὰρ φασιν; «Ἐν τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια»· οὐ τί γένοιτ' ἂν ἀνοητότερον; Μάλιστα μὲν γάρ, ὃ καὶ προ-
 20 ἰῶν φησιν, ἀμήχανον δαίμονα ἐκβάλλειν δαίμονα· τὰ γὰρ ἑαυτοῦ συγκροτεῖν εἴωθεν, οὐ καταλύειν ἐκεῖνο. Αὐτὸς δὲ οὐχὶ δαίμονας ἐξέβαλε μόνον, ἀλλὰ καὶ λεπρούς· ἐκάθηρε καὶ νεκρούς ἤγειρε καὶ θάλατταν ἐχαλίνου καὶ ἁμαρτήματα ἔλνε καὶ βασιλείαν ἐκήρυτε, καὶ τῷ Πατρὶ προσῆγεν

στής, «ίδου ἔφεραν πρὸς τὸν Ἰησοῦν κάποιον ἄνθρωπον ποὺ κατείχετο ἀπὸ δαιμόνιον καὶ ἦτο κωφὸς καὶ ἄλαλος». Δὲν ἦτο φυσικὸν τὸ πάθημά του ἀλλὰ προήρχετο ἀπὸ ἰσχυρὰν ἐπίδρασιν τοῦ δαίμονος· διὰ τοῦτο καὶ ἐκρειαζέτο ἄλλους διὰ νὰ τὸν ὀδηγήσουν εἰς τὸν Ἰησοῦν. Οὔτε βεβαίως ἤμποροῦσε μόνος του νὰ παρακαλέσῃ τὸν Κύριον, διότι ἦτο ἄφωνος, οὔτε ἄλλους νὰ ἰκετεύσῃ, διότι ὁ δαίμων τοῦ ἔδεσε τὴν γλῶσσαν καὶ μαζὶ μὲ τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν ψυχὴν του ἐδέσμευσε. Διὰ τοῦτο δὲν ἀπαιτεῖ πίστιν ἀπὸ αὐτόν, ἀλλ' ἀμέσως θεραπεύει τὴν ἀσθένειάν του. Διότι λέγει ὁ εὐαγγελιστής· «Ἀφοῦ ἐξεδιώχθη τὸ δαιμόνιον, ὠμίλησεν ὁ κωφάλαλος. Τὰ δὲ πλήθη τοῦ κόσμου ἐθαύμασαν καὶ ἔλεγαν· Οὐδέποτε ἐφάνησαν εἰς τὸ ἔθνος τοῦ Ἰσραὴλ παρόμοια θαύματα». Τοῦτο βεβαίως κατ' ἐξοχὴν ἠνόχλει τοὺς Φαρισαίους, τὸ ὅτι δηλαδὴ παρουσίαζαν τὸν Ἰησοῦν ὡς ἀνώτερον ὄλων, ὅχι μόνον ἐκείνων ποὺ ἐζοῦσαν τότε, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν ποὺ ἔζησαν παλαιότερον. Τὸν παρουσίαζαν δὲ ὡς ἀνώτερον ὅχι ἐπειδὴ ἐθεράπευεν ἀπλῶς, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐθεράπευεν εὐκόλως καὶ ἀμέσως καὶ πλῆθος νοσημάτων καὶ μάλιστα ποὺ ἦσαν ἀθεράπευτα. Καὶ τὸ μὲν πλῆθος τοῦ λαοῦ ἐξεδήλωνεν ἔτσι τὸν θαυμασμόν του.

2. Οἱ Φαρισαῖοι ὅμως ἐνήργουν κατὰ τελείως ἀντίθετον τρόπον. Διότι ὅχι μόνον ἐσυκοφάντουν τὰ ὅσα συνέβαιναν, ἀλλὰ καὶ δὲν ἐντρέποντο νὰ ἀντιφάσκουν πρὸς τὰ λεγόμενά των. Διότι τέτοια εἶναι ἡ πονηρία. Καὶ τί λέγουν λοιπόν· «Ἐν ὀνόματι τοῦ ἄρχοντος τῶν δαιμονίων ἐκδιώκει τὰ δαιμόνια»· τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ θεωρηθῇ πρὸ ἀνόητον ἀπὸ αὐτό; Διότι βέβαια εἶναι ἀδύνατον, ὅπως λέγει εἰς τὴν συνέχειαν ὁ Ἰησοῦς, ὁ δαίμων νὰ ἐκδιώκῃ τὸν δαίμονα, ἐπειδὴ ἐκεῖνος συνηθίζει νὰ συνενώνῃ τὰ ἰδικά του καὶ ὅχι νὰ τὰ διαλύῃ. Ἐνῶ ὁ Χριστὸς ὅχι μόνον ἐξέβαλε δαίμονας ἀλλὰ καὶ λεπροὺς ἐκαθάριζε, καὶ νεκροὺς ἀνίστα, καὶ τὴν θάλασσαν ἐχαλιναγώγει, καὶ τὰ ἁμαρτήματα συνεχώρει, καὶ οὐράνιον βασιλείαν ἐκήρυττε καὶ τοὺς ἀνθρώπους ὠδήγει

ἄπερ οὔτι' ἂν ἔλοιό ποτε δαίμων, οὔτι' ἂν δυνηθείη ποτὲ
 ἐργάσασθαι. Οἱ γὰρ δαίμονες εἰδώλοις προσάγουσι καὶ Θεοῦ
 ἀπάγουσι καὶ τῇ μελλούσῃ ζωῇ ἀπιστεῖν πείθουσιν. Ὁ δαί-
 μων ὑβριζόμενος οὐκ εὐεργετεῖ, ὅπου γε καὶ μὴ ὑβριζό-
 5 μενος βλάπτει τοὺς θεραπεύοντας αὐτὸν καὶ τιμῶντας. Αὐ-
 τὸς δὲ ἰουδαντίον ποιεῖ· μετὰ γὰρ τὰς ὑβρεῖς ταύτας καὶ
 τὰς λοιδορίας, «Περιῆγε», φησί, «τὰς πόλεις πάσας καὶ
 τὰς κώμας, διδάσκων ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν, καὶ κη-
 ρύσων τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας, καὶ θεραπεύων πᾶσαν
 10 νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν». Καὶ οὐ μόνον αὐτοὺς οὐκ ἐ-
 κόλασεν ἀναισθητιοῦντας, ἀλλ' οὐδὲ ἀπλῶς ἐπειρίμησεν· ὁμοῦ
 τε τὴν πραότητα ἐπιδεικνύμενος, καὶ ταύτη τὴν κακηγορίαν
 ἐλέγχων ὁμοῦ τε βουλόμενος διὰ τῶν ἐξῆς σημείων πλείο-
 να παρασχεῖν τὴν ἀπόδειξιν καὶ τότε καὶ τὸν ἀπὸ τῶν λόγων
 15 ἔλεγχον ἐπαγαγεῖν.

Περιῆγε τοίνυν καὶ ἐν πόλεσι, καὶ ἐν χώραις, καὶ ἐν
 ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν· παιδεύων ἡμᾶς οὕτως ἀμείβεσθαι
 τοὺς κακηγόρους, οὐ κακηγορίαις ἐτέραις, ἀλλ' εὐεργεσίαις
 μερίζοιεν. Εἰ γὰρ μὴ δι' ἀνθρώπους, ἀλλὰ διὰ τὸν Θεὸν
 20 εὐεργετεῖς τοὺς ὁμοδούλους, ὅσα ἂν ποιῶσι, μὴ ἀποσιτῆς
 εὐεργειῶν, ἵνα μερίζων ὁ μισθὸς ᾗ· ὡς ὃ γε μετὰ τὴν κα-
 κηγορίαν ἀφισιτάμενος τῆς εὐεργεσίας, δείκνυσιν ὅτι διὰ
 τὸν ἐκείνων ἔπαινον, ἀλλ' οὐ διὰ τὸν Θεόν, τῆς τοιαύτης
 ἐπιλαμβάνεται ἀρετῆς. Διὰ τοῦτο ὁ Χριστὸς παιδεύων ἡμᾶς,
 25 διὲξ ἀγαθότητος μόνης ἐπὶ τοῦτο ἦει, οὐ μόνον οὐκ ἀνέμενε
 πρὸς αὐτὸν ἐλθεῖν τοὺς κάμνοντας, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς πρὸς ἐ-

εἰς τὸν Πατέρα, πράγματα τὰ ὁποῖα οὔτε θὰ ἠμποροῦσε ποτὲ νὰ προτιμήσῃ οὔτε θὰ ἦτο δυνατὸν ποτὲ νὰ τὰ πραγματοποιήσῃ. Διότι οἱ δαίμονες ὀδηγοῦν τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὰ εἰδωλα καὶ τοὺς ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ τοὺς πείθουν νὰ μὴ πιστεύουν εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν. Ὁ δαίμων ὅταν ὑβρίζεται δὲν εὐεργετεῖ, ἀφοῦ μάλιστα καὶ ὅταν δὲν ὑβρίζεται βλάπτει αὐτοὺς ποὺ πιστεύουν εἰς αὐτὸν καὶ τὸν τιμοῦν. Ὁ Κύριος ὅμως πράττει τὸ ἀντίθετον. Διότι μετὰ ἀπὸ αὐτὰς τὰς ὕβρεις καὶ τὰς λοιδορίας, λέγει ὁ εὐαγγελιστής, «Ἐπεσκέπτετο ὅλας τὰς πόλεις καὶ τὰς κωμοπόλεις καὶ ἐδίδασκεν εἰς τὰς συναγωγὰς των καὶ ἐκήρυττε τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας καὶ ἐθεράπευε κάθε ἀσθένειαν καὶ κάθε ἀδυναμίαν τοῦ λαοῦ». Καὶ ὄχι μόνον δὲν ἐτιμώρησεν αὐτοὺς διὰ τὴν ἀναισθησίαν των, ἀλλ' οὔτε κἂν τοὺς ἐπετίμησε, καὶ ἔτσι ἀπέδειξε καὶ τὴν πραότητα του καὶ συγκρόνως μέσῳ αὐτῆς ἤλεγξε τὴν κατηγορίαν τῶν Φαρισαίων. Συγκρόνως δὲ ἐπεθύμει διὰ τῶν ἐν συνεχείᾳ θαυμάτων νὰ καταστήσῃ ἀκόμη μεγαλυτέραν τὴν ἀπόδειξιν καὶ τότε νὰ τοὺς ἐλέγξῃ καὶ μὲ τοὺς λόγους του.

Μετέβαινε λοιπὸν καὶ εἰς τὰς πόλεις καὶ εἰς τὰ χωρία καὶ εἰς τὰς συναγωγὰς αὐτῶν, διδάσκων ἡμᾶς νὰ ἀμείβωμεν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον αὐτοὺς ποὺ μᾶς κατηγοροῦν, ὄχι δηλαδὴ μὲ ἄλλας κατηγορίας, ἀλλὰ μὲ μεγαλυτέρας εὐεργεσίας. Διότι ἐὰν εὐεργετῆς τοὺς συνανθρώπους σου ὄχι πρὸς τὸ θεαθεῖναι τοῖς ἀνθρώποις ἀλλὰ διὰ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, ὅσα καὶ ἂν σοῦ κάμουν, μὴ σταματήσῃς νὰ τοὺς εὐεργετῆς, διὰ νὰ λάβῃς ἀκόμη πῶς μεγάλην ἀμοιβήν· διότι βέβαια αὐτὸς ποὺ σταματᾷ τὴν εὐεργεσίαν μετὰ τὴν συκοφαντίαν δεικνύει ὅτι προσπαθεῖ ν' ἀσκήσῃ αὐτὸ τὸ ἔργον ὄχι διὰ νὰ δοξάσῃ τὸν Θεὸν ἀλλὰ διὰ νὰ λάβῃ τὸν ἔπαινον τῶν ἀνθρώπων. Διὰ τοῦτο θέλων νὰ μᾶς διδάξῃ ὁ Χριστός, ὅτι ἀπὸ ἀγαθότητα καὶ μόνον προέβαινε εἰς τὰς ἐνεργείας αὐτάς, ὄχι μόνον δὲν ἐπερίμενε νὰ ἔλθουν πρὸς αὐτὸν οἱ ἀσθενεῖς, ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος μετέβαινε πρὸς ἐκεῖ-

κείνους ἠπείγειο, δύο τὰ μέγιστα αὐτοῖς κομίζων ἀγαθὰ· ἐν μὲν, τῆς βασιλείας τὸ εὐαγγέλιον· ἕτερον δέ, τὴν πάντων τῶν νοσημάτων διόρθωσιν. Καὶ οὐδὲ πάλιν παρεώρα, οὐ κώμην παρέιτρεχεν, ἀλλὰ πάντα ἐπῆει τόπον.

5 Καὶ οὐδὲ μέχρι τούτου ἴσταιται, ἀλλὰ καὶ ἑτέραν πρόνοιαν ἐπιδείκνυται. «Ἴδὼν» γάρ, φησί, «τοὺς ὄχλους, ἐσπλαγχνίσθη περὶ αὐτῶν, ὅτι ἦσαν ἐσκυλμένοι καὶ ἐρριμμένοι, ὡς πρόβατα μὴ ἔχοντα ποιμένα. Τότε λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· ὁ μὲν θερισιμὸς πολὺς, οἱ δὲ ἐργάται ὀλίγοι. Δεήθητε οὖν τοῦ Κυρίου τοῦ θερισιμοῦ, ὅπως ἐκβάλη ἐργάτας εἰς τὸν θερισιμὸν αὐτοῦ».

“Ὅρα πάλιν τὸ ἀκενόδοξον. “Ἴνα μὴ ἅπαντας πρὸς ἑαυτὸν ἐπισύρῃται, ἐκπέμπει τοὺς μαθητὰς. Οὐ διὰ τοῦτο δὲ μόνον, ἀλλ’ ἵνα αὐτοὺς καὶ παιδεύσῃ, καθάπερ ἔν τινι πα-
15 λαιστρῷ τῇ Παλαιστίνῃ μελετήσαντας, οὕτω πρὸς τοὺς ἀγῶνας τῆς οἰκουμένης ἀποδύσασθαι. Διὰ δὴ τοῦτο καὶ μείζονα τὰ γυμνάσια τῶν ἀγῶνων τίθησι, ὅσον εἰς τὴν αὐτῶν ἦκεν ἀρετὴν, ἵνα εὐκοπώτερον τῶν μετὰ ταῦτα ἀγῶνων ἄψωνται, καθάπερ τινὰς νεοσσούς ἀπαλοὺς πρὸς τὸ πιῆναι
20 προάγων ἤδη. Καὶ τέως αὐτοὺς ἰατροὺς σωμάτων ποιεῖ, ὅστερον ταμιευόμενος τὴν τῆς ψυχῆς διόρθωσιν τὴν προηγούμενην. Καὶ σκόπει πῶς εὐκόλον τὸ πρᾶγμα δείκνυσι καὶ ἀναγκαῖον.

Τί γάρ φησιν; «Ὁ μὲν θερισιμὸς πολὺς, οἱ δὲ ἐργάται ὀλίγοι». Οὐ γὰρ ἐπὶ τὸν σπόρον ὑμᾶς, φησὶν, ἀλλ’ ἐπὶ τὸν ἀμητὸν πέμπω. “Ὅπερ ἐν τῷ Ἰωάννῃ ἔλεγεν· «Ἄλλοι κερκοπιάκασι καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν κόπον αὐτῶν εἰσεληλύθατε». Ταῦτα δὲ ἔλεγε, καὶ τὸ φρόνημα αὐτῶν καταστέλλων καὶ

6. Πρὸβλ. Μάρκ. 5, 19.

7. Ἰω. 4, 38.

νους, χαρίζων εἰς αὐτοὺς τὰ δύο πῖο μεγάλα ἀγαθὰ· καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἦτο τὸ Εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, τὸ δὲ δεύτερον ἡ θεραπεία ὅλων τῶν ἀσθενειῶν. Καὶ δὲν παρέβλεπε καμμίαν πόλιν, οὔτε παρέλειπε κανένα χωρίον, ἀλλ' ἐπεσκέπτετο κάθε τόπον.

Καὶ δὲν ἤρκεῖτο μόνον εἰς αὐτό, ἀλλ' ἐπεδείκνυε καὶ ἄλλο ἐνδιαφέρον. Διότι λέγει ὁ εὐαγγελιστής· «Ὅταν ὁ Ἰησοῦς εἶδε τὰ πλήθη τοῦ λαοῦ ἐνοιωσεν εὐσπλαγχνίαν δι' αὐτοὺς ἐπειδὴ ἦσαν κουρασμένοι καὶ παρημελημένοι καὶ ὠμοίαζαν ὡσὰν τὰ πρόβατα ἐκεῖνα ποῦ δὲν ἔχουν ποιμένα. Τότε λέγει εἰς τοὺς μαθητάς του· Ὁ μὲν θερισμὸς εἶναι πολὺς, οἱ ἐργάται ὅμως εἶναι ὀλίγοι. Παρακαλέσατε λοιπὸν τὸν Κύριον τοῦ θερισμοῦ διὰ ν' ἀποστείλῃ ἐργάτας διὰ τὸν θερισμόν»⁶.

Πρόσεξε πάλιν τὴν ταπεινότητά του. Διὰ νὰ μὴ προσκαλέσῃ ὅλους γενικῶς πλησίον του ὁ ἴδιος, ἀποστέλλει τοὺς μαθητάς του. Καὶ ὄχι μόνον δι' αὐτό, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ τοὺς ἀσκήσῃ, ὡσὰν ἀκριβῶς εἰς κάποιαν παλαιστραν, ἀφοῦ προγυμνασθοῦν εἰς τὴν Παλαιστίνην, ἐν συνεχείᾳ ν' ἀναλάβουν τοὺς μεγάλους ἀγῶνας εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην. Διὰ τοῦτο βέβαια καὶ αἱ ἀσκήσεις ποῦ τοὺς ὀρίζει εἶναι μεγαλύτεραι ἀπὸ τοὺς ἀγῶνας ὅσον περισσότερο ἀνέρχονται τὴν κλίμακα τῆς ἀρετῆς, διὰ νὰ ἀντιμετωπίσουν εὐκολώτερον τοὺς μετέπειτα ἀγῶνας, ὀδηγῶν αὐτοὺς καθ' ὃν τρόπον ἐξασκοῦν τοὺς τρυφεροὺς νεοσσοὺς διὰ τὸ πέταγμα. Καὶ ἀρχικῶς τοὺς καθιστᾷ ἰατροὺς τῶν σωμάτων, ἀποταμιεύων δι' ἀργότερον τὴν ἐπιτελεσθεῖσαν ἤδη πνευματικὴν τῶν ὠριμότητα. Καὶ πρόσεξε μὲ ποῖον τρόπον παρουσιάζει τὸ ἔργον καὶ εὐκόλον καὶ ἀναγκαῖον.

Τί λέγει λοιπὸν εἰς αὐτούς; «Ὁ μὲν θερισμὸς εἶναι πολὺς, οἱ ἐργάται ὅμως ὀλίγοι». Δὲν σᾶς ἀποστέλλω, λέγει, διὰ νὰ σπεύρετε, ἀλλὰ διὰ νὰ θερίσετε. Καὶ ἀκριβῶς αὐτὸ ἔλεγεν ἄλλοῦ καθὼς ὁ Ἰωάννης ἀναφέρει· «Ἄλλοι ἔχουν κοπιᾶσει καὶ σεῖς εἰσήλθατε εἰς τὸν κόπον αὐτῶν»⁷. Αὐτὰ

θαρρεῖν παρασκευάζων καὶ δεικνὺς ὅτι ὁ μείζων προέλαβε πόνος. Θεά δὲ καὶ ἐνταῦθα ἀπὸ φιλανθρωπίας ἀρχόμενον, οὐκ ἐξ ἀμοιβῆς τινος. Ἐσπλαγχνίσθη γάρ, ὅτι ἦσαν ἐσκυλμένοι καὶ ἐρριμμένοι, ὡς πρόβατα μὴ ἔχοντα ποιμένα». Αὐ-
 5 τη τῶν ἀρχόντων τῶν Ἰουδαίων ἡ κατηγορία, ὅτι ποιμένες ὄντες τὰ τῶν λύκων ἐπεδείκνυντο. Οὐ γὰρ μόνον οὐ διώροντο τὸ πλῆθος, ἀλλὰ καὶ ἐλυμαίνοντο αὐτῶν τὴν προκοπήν. Ἐκείνων γοῦν θαυμαζόντων καὶ λεγόντων, «Οὐδέποτε ἐφάνη οὕτως ἐν τῷ Ἰσραήλ» οὗτοι τὰ ἐναντία ἔλεγον, ὅτι
 10 Ἐν τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια».

Ἄλλὰ τίνας ἐργάτας ἐνταῦθά φησι; Τοὺς δώδεκα μαθητᾶς. Τί οὖν; εἰπὼν, «Οἱ δὲ ἐργάται ὀλίγοι», προσέθηκεν αὐτοῖς; Οὐδαμῶς· ἀλλ' αὐτοὺς ἔπεμψε. Τίνος οὖν ἕνεκεν ἔλεγε, «Δεήθητε τοῦ Κυρίου τοῦ θερισμοῦ, ἵνα ἐκβάλῃ ἐ-
 15 γάτας εἰς τὸν θερισμὸν αὐτοῦ», καὶ οὐδένα αὐτοῖς προσέθηκεν; Ὅτι καὶ δώδεκα ὄντας πολλοὺς ἐποίησε λοιπόν, οὐχὶ τῷ ἀριθμῷ προσθεῖς, ἀλλὰ δύναμιν χαρισάμενος.

3. Εἶτα δεικνὺς ἠλίκον τὸ δῶρόν ἐστι, φησί, «Δεήθητε τοῦ Κυρίου τοῦ θερισμοῦ» καὶ λανθανόντως ἑαυτὸν ἐμφαίνει
 20 τὸν τὸ κῦρος ἔχοντα. Εἰπὼν γάρ, «Δεήθητε τοῦ Κυρίου τοῦ θερισμοῦ», οὐδὲν δεηθέντων αὐτῶν, οὐδὲ εὐξαμένων, αὐτὸς αὐτοὺς εὐθέως χειροτονεῖ, ἀναμιμνήσκων αὐτοὺς καὶ τῶν Ἰωάννου ρημάτων καὶ τῆς ἄλλω καὶ τοῦ λικμῶντος καὶ τοῦ ἀχύρου καὶ τοῦ σίτου. Ὅθεν δῆλον, ὅτι αὐτὸς ἐστὶν ὁ

δὲ τὰ ἔλεγε καὶ διὰ νὰ μὴ μεγαλοφρονοῦν καὶ διὰ νὰ τοὺς προετοιμάσῃ νὰ ἔχουν θάρρος καὶ διὰ νὰ τοὺς δείξῃ ὅτι συνετελέσθη ὁ μεγαλύτερος κόπος. Πρόσεξε δὲ καὶ ἐδῶ ὅτι προχωρεῖ εἰς τὴν ἐνέργειάν του αὐτὴν ἀπὸ φιλανθρωπίαν καὶ ὄχι ἐξ αἰτίας κάποιας ἀμοιβῆς. Διότι «Τοὺς εὐσπλαγχνίσθη πού ἦσαν κατακουρασμένοι καὶ παραμελημένοι ὡσὰν πρόβατα πού δὲν ἔχουν ποιμένα». Αὐτὸ ἀποτελεῖ κατηγορίαν διὰ τοὺς ἄρχοντας τῶν Ἰουδαίων, διότι ἐνῶ ἦσαν ποιμένες, ἐπαρουσίαζαν τὰ γνωρίσματα τῶν λύκων. Διότι ὄχι μόνον δὲν ὠδήγουν ὀρθῶς τὸν λαόν, ἀλλὰ καὶ ἐπεβουλεύοντο τὴν πνευματικὴν των πρόοδον. Ἐνῶ ἐκεῖνοι λοιπὸν ἐθαύμαζον καὶ ἔλεγον, «Ποτὲ μέχρι τώρα δὲν συνέβησαν παρόμοια πράγματα εἰς τὸ ἔθνος τοῦ Ἰσραήλ», αὐτοὶ ἔλεγον τὰ ἀντίθετα, ὅτι δηλαδή «Ἐν ὀνόματι τοῦ ἄρχοντος τῶν δαιμόνων ἐκδιώκει τὰ δαιμόνια».

Ποίους ὅμως ἐργάτας ἐννοεῖ ἐδῶ; Ἀσφαλῶς τοὺς δώδεκα μαθητάς του. Τί λοιπόν; λέγων ὅτι «Οἱ ἐργάται εἶναι ὀλίγοι» μήπως προσέθεσεν εἰς αὐτοὺς καὶ ἄλλους; Κάθε ἄλλο, ἀλλ' αὐτοὺς μόνον ἀπέστειλε. Διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν ἔλεγε, «παρακαλέσατε τὸν Κύριον τοῦ θερισμοῦ διὰ νὰ ἀποστείλῃ ἐργάτας εἰς τὸν θερισμὸν του», καὶ δὲν προσέθεσε κανένα εἰς αὐτούς; Ἐπειδὴ, ἂν καὶ ἦσαν δώδεκα, τοὺς κατέστησεν εἰς τὴν συνέχειαν πολλούς, ὄχι βέβαια μὲ τὸ νὰ προσθέσῃ εἰς αὐτοὺς ἄλλους, ἀλλὰ χαρίζων εἰς αὐτοὺς δύναμιν περισσὴν.

3. Εἰς τὴν συνέχειαν θέλων νὰ τοὺς δείξῃ τὸ πόσον μεγάλη ἦτο ἡ δωρεὰ πού θὰ ἐλάμβαναν τοὺς λέγει· «Παρακαλέσατε τὸν Κύριον τοῦ θερισμοῦ», καὶ κατὰ τρόπον κεκαλυμμένον παρουσιάζει τὸν ἑαυτὸν του ὡς τὸν Κύριον τοῦ θερισμοῦ. Διότι ὅταν εἶπε «Παρακαλέσατε τὸν Κύριον τοῦ θερισμοῦ» μολονότι αὐτοὶ δὲν παρεκάλεσαν οὔτε προσηυχήθησαν, ὁ ἴδιος τοὺς χειροτονεῖ ἀμέσως, ὑπενθυμίζων εἰς αὐτοὺς καὶ τοὺς λόγους τοῦ Ἰωάννου καὶ τὰ σχετικὰ μὲ τὸ ἀλώνι καὶ τὸ λίχνισμα καὶ τὸ ἄχυρον καὶ τὸν σῖτον⁸. Ὅθεν

γεωργός, αὐτὸς ὁ τοῦ θερισμοῦ Κύριος, αὐτὸς ὁ τῶν προφητῶν Δεσπότης. Εἰ γὰρ θερίζειν ἔπεμψε, δῆλον ὅτι οὐ τὰ ἀλλότρια, ἀλλ' ἅ διὰ τῶν προφητῶν ἔσπειρεν. Οὐ ταύτη δὲ αὐτοὺς μόνον παρεθάρρυνε, τῷ θερισμὸν καλέσαι τὴν αὐτῶν
 5 διακονίαν, ἀλλὰ καὶ τῷ ποιῆσαι δυνατοὺς πρὸς τὴν διακονίαν. «Καὶ προσκαλεσάμενος», φησί, «τοὺς δώδεκα μαθητὰς αὐτοῦ, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν πνευμάτων ἀκαθάρτων, ὥστε ἐκβάλλειν αὐτὰ καὶ θεραπεύειν πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν». Καίτοι οὐπω ἦν Πνεῦμα δεδομένον· «Οὐπω γὰρ
 10 ἦν», φησί, «Πνεῦμα, ἐπειδὴ Ἰησοῦς οὐδέπω ἐδοξάσθη». Πῶς οὖν ἐξέβαλλον τὰ πνεύματα; Ἀπὸ τῆς ἐπιταγῆς τῆς αὐτοῦ, ἀπὸ τῆς ἐξουσίας.

Σκόπει δέ μοι καὶ τὸ εὐκαιρον τῆς ἀποστολῆς. Οὐ γὰρ ἐκ προσιμίων αὐτοὺς ἔπεμψε, ἀλλ' ὅτι ἱκανῶς τῆς ἀκο-
 15 λουθήσεως ἦσαν ἀπολελανκότες, καὶ εἶδον καὶ νεκρὸν ἐγερθέντα καὶ θάλατταν ἐπιτιμηθεῖσαν καὶ δαίμονας ἐλαθέντας καὶ παραλυτικὸν σφιγέντα καὶ ἁμαρτήματα λυθέντα καὶ λεπρὸν καθαρθέντα καὶ ἄρκοῦσαν αὐτοῦ τῆς δυνάμεως ἔλαβον ἀπόδειξιν, καὶ δι' ἔργων καὶ διὰ λόγων, τότε αὐ-
 20 τοὺς ἐκπέμπει καὶ οὐκ εἰς ἐπικίνδυνα πράγματα· οὐδεὶς γὰρ ἐν Παλαιστίνῃ τέως κίνδυνος ἦν, ἀλλὰ πρὸς κατηγορίας ἔδει ἴσταισθαι μόνον. Πλὴν καὶ τοῦτο αὐτοῖς προλέγει, τὸ περὶ τῶν κινδύνων, προπαρασκευάζων αὐτοὺς καὶ πρὸ τοῦ καιροῦ, καὶ ἐναγωνίους ποιῶν τῇ συνεχεῖ περὶ τού-
 25 των προορρήσει.

καθίσταται φανερόν, ὅτι ὁ ἴδιος εἶναι ὁ γεωργός, ὁ ἴδιος εἶναι ὁ Κύριος τοῦ θερισμοῦ, ὁ ἴδιος εἶναι ὁ Κύριος τῶν προφητῶν. Διότι τὸ ἐὰν τοὺς ἀπέστειλε νὰ θερίσουν, εἶναι φανερόν ὅτι δὲν ἀπέστειλε νὰ θερίσουν ξένους κόπους, ἀλλὰ αὐτὰ πού αὐτὸς ἔσπειρε μὲ τοὺς προφήτας του. Καὶ δὲν τοὺς ἐνεθάρρυνε μόνον μὲ αὐτό, τὸ ὅτι δηλαδὴ ὠνόμασε θερισμὸν τὸ ἔργον αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ ὅτι τοὺς ἐνδυνάμωσε διὰ νὰ ἐπιτελέσουν τὸ ἔργον των. Διότι, λέγει ὁ εὐαγγελιστής, «Ἄφου προσεκάλεσε τοὺς δώδεκα μαθητάς του, τοὺς ἔδωσεν ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων, ὥστε νὰ ἐκδιώκουν αὐτὰ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ θεραπεύουν πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν ἀσθένειαν». Καὶ ὅλα αὐτὰ ἂν καὶ ἀκόμη δὲν τοὺς εἶχε δοθῆ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. «Διότι», λέγει, «δὲν εἶχαν ἀκόμη λάβει τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἐπειδὴ δὲν ἐδοξάσθη ἀκόμη ὁ Ἰησοῦς»⁹. Καὶ πῶς λοιπὸν ἐξεδίωκαν τὰ πνεύματα; Τὰ ἐξεδίωκαν μὲ τὴν προσταγὴν αὐτὴν τοῦ Ἰησοῦ, μὲ τὴν ἐξουσίαν πού τοὺς ἔδωσε.

Πρόσεξε δέ, σὲ παρακαλῶ, καὶ τὸν κατάλληλον καιρὸν κατὰ τὸν ὁποῖον ἔγινεν ἡ ἀποστολή. Διότι δὲν τοὺς ἀπέστειλεν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ὅταν τοὺς ἐκάλεσεν ὡς μαθητάς του, ἀλλὰ ὅταν ἀπεκόμισαν ἱκανὰ ἐφόδια ἀπὸ τὴν μετ' αὐτοῦ συναναστροφὴν καὶ εἶδαν καὶ νεκρὸν νὰ ἀνίσταται, καὶ παράλυτον νὰ θεραπεύεται, καὶ ἁμαρτήματα νὰ συγχωροῦνται, καὶ λεπρὸν νὰ καθαρίζεται, καὶ ἔλαβαν ἱκανοποιητικὴν ἀπόδειξιν περὶ τῆς δυνάμεώς του καὶ μὲ τὰ ἔργα του καὶ μὲ τοὺς λόγους του, τότε τοὺς ἀπέστειλε. Καὶ δὲν τοὺς ἀπέστειλεν εἰς ἐπικίνδυνα μέρη (διότι τότε δὲν διέτρεχαν κανένα κίνδυνον εἰς τὴν Παλαιστίνην), ἀλλὰ ἔπρεπε τότε μόνον συκοφαντίας νὰ ἀντιμετωπίσουν. Πλὴν ὅμως καὶ αὐτὸ τοὺς τὸ προλέγει, τοὺς κινδύνους δηλαδὴ πού θὰ ἀντεμετώπιζαν, διὰ νὰ τοὺς προετοιμάσῃ πρὶν ἀκόμη ἔλθῃ ἡ ὥρα τῆς κυρίας ἀποστολῆς των, καὶ διὰ νὰ τοὺς κάμῃ νὰ εὐρίσκωνται εἰς ἀγωνίαν μὲ τὴν συνεχῆ ὑπόμνησιν ὅλων αὐτῶν τῶν σχετικῶν.

Εἶτα, ἐπειδὴ δύο συζυγίας εἶπεν ἡμῖν ἀποστόλων, τὴν Πέτρου καὶ Ἰωάννου, καὶ μετ' ἐκείνας τὸν Ματθαῖον ἔδειξε κληθέντα, περὶ δὲ τῆς τῶν ἄλλων ἀποστόλων κλήσεώς τε καὶ προσηγορίας οὐδὲν ἡμῖν διελέχθη, ἐνταῦθα ἀναγκαίως τὸν κατάλογον αὐτῶν καὶ τὸν ἀριθμὸν τίθησι, καὶ τὰ ὀνόματα δῆλα ποιεῖ, λέγων οὕτω· «Τῶν δώδεκα ἀποστόλων τὰ ὀνόματά ἐστι ταῦτα· πρῶτος Σίμων ὁ λεγόμενος Πέτρος». Καὶ γὰρ ἕτερος Σίμων ἦν, ὁ Κανανίτης· καὶ Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης, καὶ Ἰούδας ὁ Ἰακώβου καὶ Ἰάκωβος ὁ τοῦ Ἀλφραίου, καὶ ὁ Ἰάκωβος ὁ τοῦ Ζεβεδαίου. Ὁ μὲν οὖν Μάρκος καὶ κατὰ τὴν ἀξίαν αὐτοὺς τίθησι μετὰ γὰρ τοὺς δύο κορυφαίους τότε τὸν Ἀνδρέαν ἀριθμεῖ· οὗτος δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἀδιαφόρως, μᾶλλον δὲ καὶ Θωμᾶν τὸν πολὺ καταδεέστερον ἑαυτοῦ προτίθησιν.

15 Ἀλλ' ἴδωμεν αὐτῶν ἄνωθεν τὸν κατάλογον. «Πρῶτος, Σίμων ὁ λεγόμενος Πέτρος, καὶ Ἀνδρέας ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ». Οὐ μικρὸν καὶ τοῦτο ἐγκώμιον· τὸν μὲν γὰρ ἀπὸ τῆς ἀρσενίης, τὸν δὲ ἀπὸ τῆς εὐγενείας τῆς κατὰ τὸν τρόπον ὠνόμασεν. «Εἶτα Ἰάκωβος ὁ τοῦ Ζεβεδαίου καὶ Ἰωάννης ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ». Ὅρας πῶς οὐ κατὰ τὴν ἀξίαν τίθησιν; Ἐμοὶ γὰρ δοκεῖ ὁ Ἰωάννης οὐχὶ τῶν ἄλλων μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀδελφοῦ μείζων εἶναι. Εἶτα εἰπὼν, «Φίλιππος καὶ

10. Πρβλ. Ματθ. 4, 18-22.

11. Πρῶτον ζευγος· Ἀνδρέας καὶ Πέτρος.

12. Δεύτερον ζευγος· Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης.

13. Πρβλ. Ματθ. 9, 9.

14. Πέτρος· ὁ κορυφαῖος τῶν ἀποστόλων. Διεκρίνετο διὰ τὸν ἐνθουσιασμόν του ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπιπολαιότητά του. Ἐμαρτύρησε τὸ 61 μ.Χ. εἰς Ρώμην κατὰ τὸν διωγμὸν τοῦ Νέρωνος. Σώζονται δύο ἐπιστολαί του ἢ Α' καὶ Β' Πέτρου.

15. Πρβλ. Μάρκ. 1, 16-19.

16. Ἀνδρέας· ὁ πρῶτος κληθεὶς ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ, ἀδελφὸς τοῦ Πέτρου (Ματθ. 4, 18). Ἐμαρτύρησεν εἰς τὴν Πάτραν.

Ἔπειτα ἐπειδὴ ὁ Ματθαῖος μᾶς περιέγραψε δύο ζεύγη ἀποστόλων¹⁰, τοῦ Πέτρου¹¹ δηλαδή καὶ τοῦ Ἰωάννου¹², καὶ κατόπιν μᾶς παρουσίασε τὴν ἰδικήν του κλῆσιν¹³, χωρὶς νὰ μᾶς ἀναφέρῃ τίποτε διὰ τὴν κλῆσιν τῶν ὑπολοίπων ἀποστόλων καὶ τὰ ὀνόματά των, κατ' ἀνάγκην ἐκθέτει εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον τὸν κατάλογον αὐτῶν καὶ τὸν ἀριθμὸν καὶ ἀποκαλύπτει τὰ ὀνόματά των λέγων τὰ ἐξῆς· «Τῶν δώδεκα ἀποστόλων τὰ ὀνόματα εἶναι αὐτά· Πρῶτος ὁ Σίμων, ὁ ὀνομαζόμενος Πέτρος»¹⁴. Καθόσον ὑπῆρχε καὶ ἄλλος Σίμων, ὁ Κανανίτης, καθὼς ἐπίσης καὶ Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης καὶ Ἰούδας ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἰακώβου, καὶ ὁ Ἰάκωβος ὁ υἱὸς τοῦ Ἀλφαίου καὶ ὁ Ἰάκωβος ὁ υἱὸς τοῦ Ζεβεδαίου. Ὁ μὲν λοιπὸν Μᾶρκος ἀναφέρει τὰ ὀνόματά των συμφώνως πρὸς τὴν ἀξίαν τοῦ καθενός¹⁵. Διότι μετὰ τοὺς δύο τότε κορυφαίους ἀναφέρει τὸν Ἀνδρέα, ἐνῶ ὁ Ματθαῖος δὲν τὰ ἀναφέρει κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀλλὰ ἀδιαφορῶν διὰ τὴν ἀξίαν τοῦ καθενός ἀναφέρει πρὶν ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του καὶ τὸν Θωμᾶν ποὺ ἦτο κατὰ πολὺ κατώτερός του.

Ἄλλ' ἄς ἐξετάσωμεν ἐξ ἀρχῆς τὸν κατάλογον αὐτῶν. «Πρῶτος ὁ Σίμων, ὁ ὀνομαζόμενος Πέτρος, καὶ ὁ Ἀνδρέας¹⁶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ». Δὲν εἶναι καὶ αὐτὸ μικρὸν ἐγκώμιον· διότι τὸν μὲν πρῶτον ὠνόμασεν ἔτσι λόγῳ τῆς ἀρετῆς του τὸν δὲ ἄλλον ἀπὸ τὴν εὐγένειαν τῆς ψυχῆς του. Ἔπειτα ἀκολουθοῦν «Ὁ Ἰάκωβος¹⁷ ὁ υἱὸς τοῦ Ζεβεδαίου, καὶ ὁ Ἰωάννης¹⁸ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ». Βλέπεις ὅτι δὲν τοὺς ἀναφέρει σύμφωνα μὲ τὴν ἀξίαν τοῦ καθενός; Διότι ἐγὼ νομίζω ὅτι ὁ Ἰωάννης εἶναι ἀνώτερος ὅχι μόνον ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀλ-

17. Ἰάκωβος· ἓνας ἀπὸ τοὺς ἀγαπημένους μαθητὰς τοῦ Χριστοῦ (Πρὸβλ. Ματθ. 17, 1. Μάρκ. 9, 2. Λουκᾶ 9, 28). Ἐφονεύθη διὰ μαχαίρας ὑπὸ τοῦ Ἡρώδου (Πράξ. 12, 2).

18. Ἰωάννης· ὁ πλέον ἀγαπημένος μαθητὴς τοῦ Κυρίου (Ἰω. 13, 23. 19, 26). Ἐγραψε τὸ ὑπὸ τὸ ὄνομά του εὐαγγέλιον, τὴν Ἀποκάλυψιν, καθ' ὃν χρόνον ἦτο ἐξόριστος εἰς Πάτμον, καὶ 3 ἐπιστολάς.

Βαρθολομαῖος», ἐπήγαγε· «Θωμᾶς, καὶ Ματθαῖος ὁ τελώ-
 νης». Ἄλλ' οὐχ ὁ Λουκᾶς οὕτως· ἀλλ' ἀντιστρόφως, καὶ
 προτίθησιν αὐτὸν τοῦ Θωμᾶ. Εἶτα Ἰάκωβος ὁ τοῦ Ἀλφαίου.
 Ἦν γάρ, ὡς ἔφθην εἰπὼν, καὶ ὁ τοῦ Ζεβεδαίου. Εἶτα
 5 εἰπὼν Λεβθαῖον τὸν ἐπικληθέντα Θαδδαῖον καὶ Σίμωνα
 τὸν ζηλωτὴν, ὃν καὶ Κανανίτην καλεῖ, ἐπὶ τὸν προδότην
 ἔρχεται καὶ οὐχ ὡς ἐχθρὸς τις καὶ πολέμιος, ἀλλ' ὡς ἱστο-
 ρίαν γράφων οὕτω διηγῆσαιτο. Οὐκ εἶπεν, ὁ μιὰρὸς καὶ παμ-
 μίαρὸς, ἀλλ' ἀπὸ τῆς πόλεως αὐτὸν ἐκάλεσεν, «Ἰούδας ὁ
 10 Ἰσκαριώτης». Ἦν γάρ καὶ ἕτερος Ἰούδας ὁ Λεβθαῖος, ὁ
 ἐπικληθεὶς Θαδδαῖος, ὃν Ἰακώβου φησὶν ὁ Λουκᾶς εἶναι
 λέγων, «Ἰούδας Ἰακώβου». Ἀπὸ τούτου τοίνυν διαιρῶν
 αὐτόν, φησὶν· «Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης, ὁ καὶ παραδοὺς αὐ-
 τόν». Καὶ οὐκ αἰσχύνεται λέγων, «Ὁ καὶ παραδοὺς αὐτόν».
 15 Οὕτως οὐδὲν οὐδέποτε οὐδὲ τῶν δοκούτων ἐπονειδίσιων
 εἶναι ἀπέκρυπτον. Πρῶτος δὲ πάντων καὶ κορυφαῖος, ὁ ἀ-
 γραμμαῖος, ὁ ἰδιώτης. Ἄλλ' ἴδωμεν ποῦ καὶ πρὸς τίνας
 αὐτοὺς πέμπει.

«Τούτους τοὺς δώδεκα», φησὶν, «ἀπέστειλεν ὁ Ἰη-
 20 σοῦς». Ποίους τούτους; Τοὺς ἀλιέας, τοὺς τελῶνας· καὶ
 γὰρ τέσσαρες ἦσαν ἀλιεῖς καὶ δύο τελῶναι, Ματθαῖος καὶ

19. Φίλιππος· κατήγετο ἀπὸ τὴν Βηθσαιδᾶ τῆς Γαλιλαίας (Ἰω. 1, 45).

20. Ναθαναήλ· ὠδηγήθη εἰς τὸν Χριστὸν ὑπὸ τοῦ Φιλίππου (Ἰω. 1, 46).

21. Θωμᾶς· ὁ λεγόμενος Δίδυμος, ὁ γνωστὸς διὰ τὴν δυσπιστίαν του μαθητῆς τοῦ Χριστοῦ (Ἰω. 11, 16. 14, 5. 20, 26-29. 21, 2).

22. Ματθ. 9, 9.

23. Πρὸβλ. Λουκᾶ 6, 15.

24. Θαδδαῖος· ὠνομάζετο Λεβθαῖος, ἦτοι γενναῖος. Ἰπὸ τὸ ὄνομά του φέρονται ἀπόκρυφοι Πράξεις.

25. Σίμων· ὠνομάσθη Ζηλωτῆς ἢ Κανανίτης. Κατὰ μίαν παράδοσιν ἐκήρυξε τὸ εὐαγγέλιον εἰς Μαυριτανίαν καὶ ἄλλα μέρη τῆς Ἀφρικῆς, κατ' ἄλλην δὲ ἐν Περσίᾳ καὶ Αἰγύπτῳ.

λά καὶ ἀπὸ τὸν ἀδελφόν του. Ἀκολουθῶς εἰπὼν «Φίλιππος¹⁹ καὶ Βαρθολομαῖος»²⁰, προσέθεσε· «Θωμᾶς²¹ καὶ Ματθαῖος²², πού ἦτο τελώνης». Ὁ Λουκᾶς ὅμως δὲν τοὺς ἀναφέρει μ' αὐτὴν τὴν σειράν, ἀλλ' ὅλως ἀντιθέτως καὶ ἀναφέρει τὸν Ματθαῖον πρὶν ἀπὸ τὸν Θωμᾶν. Ἀκολουθεῖ ὁ Ἰάκωβος²³ ὁ υἱὸς τοῦ Ἀλφαίου. Διότι ὑπῆρχεν, ὡς προανέφερα, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Ἀλφαίου. Εἰς τὴν συνέχειαν ἀναφέρει τὸν Λεββαῖον πού μετωνομάσθη Θαδδαῖος²⁴, καὶ τὸν Σίμωνα τὸν ζηλωτὴν²⁵, τὸν ὁποῖον ἀποκαλεῖ καὶ Κανανίτην, καὶ ἀκολουθῶς ἀναφέρει τὸν προδότην²⁶. Καὶ δὲν ὀμιλεῖ περὶ αὐτοῦ ὡσὰν κάποιος ἐχθρὸς καὶ ἀντίπαλός του, ἀλλὰ ὅπως ἐκεῖνος πού περιγράφει ἱστορίαν, ἔτσι καὶ αὐτὸς διηγεῖται τὰ σχετικὰ μὲ αὐτόν. Δὲν εἶπεν, «Ὁ μιὰρὸς καὶ ὁ μιὰρώτατος», ἀλλὰ τὸν ὠνόμασεν ἀπὸ τὸ ὄνομα τῆς πόλεως πού κατήγετο, «Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης». Διότι ὑπῆρχε καὶ ἄλλος Ἰούδας ὁ Λεββαῖος, ὁ ὁποῖος μετωνομάσθη Θαδδαῖος καὶ πού κατὰ τὸν Λουκᾶν ἦτο υἱὸς τοῦ Ἰακώβου, ὡς ὅταν λέγη «Ἰούδας ὁ Ἰακώβου»²⁷. Διακρίνων λοιπὸν αὐτὸν ἀπὸ ἐκεῖνον λέγει ὅτι ἦτο «Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης, ὁ ὁποῖος καὶ παρέδωσε τὸν Ἰησοῦν». Καὶ δὲν ἐντρέπεται ὅταν λέγη· «ὁ ὁποῖος καὶ παρέδωσεν αὐτόν». Ἔτσι εἰς οὐδεμίαν περίπτωσιν ἀπέκρυπταν κάτι οὔτε ἀπὸ αὐτὰ πού ἐθεωροῦντο ἀπὸ τὰ πλέον δυσάρεστα. Καὶ ἔτσι πρῶτος καὶ κορυφαῖος ὄλων ἀποκαλεῖται ὁ ἀγράμματος, ὁ ἰδιώτης²⁸. Ἀλλ' ἄς ἐξετάσωμεν ποῦ καὶ πρὸς ποίους τοὺς ἀποστέλλει.

«Αὐτοὺς τοὺς δώδεκα», λέγει, «ὅτι τοὺς ἀπέστειλεν ὁ Ἰησοῦς». Ποίους αὐτούς; Τοὺς ἀλιεῖς, τοὺς τελῶνας, καθόσον τέσσαρες ἦσαν ἀλιεῖς καὶ δύο τελῶναι, ἦτοι ὁ Ματθαῖος

26. Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης, ὡς καταγόμενος ἀπὸ τὴν πόλιν Κιριώθ, ὅστις ἐπρόδωσε τὸν Κύριον.

27. Λουκᾶ 6, 16.

28. Πρόκειται περὶ τοῦ Πέτρου (Πράξ. 4, 13).

Ἰάκωβος· ὁ δὲ εἷς καὶ προδότης. Καὶ τί πρὸς αὐτοὺς φησιν; Εὐθέως παραγγέλλει αὐτοῖς λέγων· «Εἰς ὁδὸν ἐθνῶν μὴ ἀπέλθῃτε, καὶ εἰς πόλιν Σαμαρειῶν μὴ εἰσέλθῃτε· πορευέσθε δὲ μᾶλλον πρὸς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλῶτα οἴκου Ἰσρα-
 5 ἡλ». Μὴ γὰρ δὴ νομίσητε, φηοί, ἐπειδὴ με ὑβρίζουσι καὶ δαιμονῶντα καλοῦσιν, ὅτι μισῶ αὐτοὺς καὶ ἀποσιρέφουμαι. Καὶ γὰρ πρώτους αὐτοὺς διορθῶσαι ἐσπούδακα, καὶ πάντων ὑμᾶς ἀπάγων τῶν ἄλλων, τούτοις πέμπω διδασκάλους καὶ
 10 λύω, ἀλλ' οὐδὲ ὁδοῦ ἄφασθαι τῆς ἐκεῖ φερούσης ἐπιτρέπω, οὐδὲ εἰς πόλιν τοιαύτην εἰσελθεῖν.

4. Καὶ γὰρ καὶ οἱ Σαμαρεῖται ἐναντίως πρὸς Ἰουδαίους διάκεινται. Καίτοιγε εὐκολώτερα, τὰ ἐκείνων ἦν· πολλῶ γὰρ ἐπιτηδειότερον πρὸς τὴν πίσιν εἶχον· τὰ δὲ
 15 τούτων χαλεπώτερα. Ἄλλ' ὅμως ἐπὶ τὰ δυσκολώτερα πέμπει, τὴν κηδεμονίαν τὴν περὶ αὐτοὺς ἐνδεικνύμενος καὶ τὰ σιόματα τῶν Ἰουδαίων ἐμφράτιων καὶ προσοδοποιῶν τῇ διδασκαλίᾳ τῶν ἀποσιόλων, ἵνα μὴ πάλιν ἐγκαλῶσιν, ὅτι πρὸς ἀκροβύσιους εἰσῆλθον, καὶ δικαίαν δόξωσιν αἰτίαν ἔχειν
 20 τοῦ φυγεῖν αὐτοὺς καὶ ἀποσιρέφασθαι. Καὶ πρόβατα αὐτοὺς καλεῖ ἀπολωλῶτα, οὐκ ἀποπηδήσαντα, πανταχθεν συγγνώμην αὐτοῖς ἐπινοῶν, καὶ ἐφελκόμενος αὐτῶν τὴν γνώμην.

«Πορευόμενοι δέ», φησί, «κηρύξατε λέγοντες, ὅτι ἤγγικεν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν». Εἶδες διακονίας μέγεθος;
 25 εἶδες ἀποσιόλων ἀξίωμα; Οὐδὲν αἰσθητὸν κελεύονται λέγειν, οὐδὲ οἶον οἱ περὶ Μωϋσέα καὶ τοὺς προφήτας τοὺς

29. Ἰω. 4, 9. «Οὐ γὰρ συγχρῶνται Ἰουδαῖοι Σαμαρείταις».

καὶ ὁ Ἰάκωβος, ὁ δὲ ἕνας ἐξ αὐτῶν καὶ προδότης. Καὶ τί λέγει πρὸς αὐτούς; Εὐθύς ἐξ ἀρχῆς τοὺς δίδει παραγγελίας λέγων τὰ ἐξῆς· «Νὰ μὴ εἰσέλθετε εἰς ὁδὸν ποὺ ὀδηγεῖ εἰς τοὺς εἰδωλολάτρας καὶ μὴ εἰσέλθετε εἰς πόλιν τῶν Σαμαρειτῶν. Νὰ ἐπισκέπτεσθε δὲ μᾶλλον τὰ χαμένα πρόβατα τοῦ οἴκου Ἰσραήλ». Διότι βέβαια δὲν πρέπει νὰ νομίσετε, λέγει, ἐπειδὴ μὲ ὑβρίζουν καὶ μὲ ὀνομάζουν δαιμονισμένον ὅτι τοὺς μισῶ καὶ τοὺς ἀποστρέφομαι. Καθόσον ἐφρόντισα πρώτους αὐτοὺς νὰ διορθώσω, καὶ ἀπομακρύνων ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους σᾶς ἀποστέλλω ὡς διδασκάλους καὶ ἰατροὺς πρὸς αὐτούς. Καὶ ὄχι μόνον σᾶς ἀπαγορεύω νὰ κηρύξετε πρὸς ἄλλους πρὶν ἀπὸ αὐτούς, ἀλλ' οὔτε σᾶς ἐπιτρέπω νὰ πλησιάσετε ὁδὸν ποὺ ὀδηγεῖ πρὸς αὐτούς, καὶ οὔτε νὰ εἰσέλθετε εἰς κάποια πόλιν αὐτῶν.

4. Βεβαίως καὶ οἱ Σαμαρεῖται²⁹ διέκειντο ἐχθρικῶς πρὸς τοὺς Ἰουδαίους. Παρὰ ταῦτα ἦτο εὐκολώτερον τὸ κήρυγμα πρὸς αὐτούς, διότι ἦσαν πολὺ πρὸ συγγενεῖς ὡς πρὸς τὴν πίστιν μὲ τοὺς Ἰουδαίους, ἐνῶ τὸ κήρυγμα εἰς τοὺς Ἰουδαίους ἦτο πολὺ πρὸ δύσκολον. Ἄλλ' ὅμως τοὺς ἀποστέλλει πρὸς τὰ δυσκολώτερα διὰ νὰ καταστήσῃ φανερὸν τὸ ἐνδιαφέρον του δι' αὐτούς καὶ διὰ νὰ κλείσῃ τὰ στόματα τῶν Ἰουδαίων καὶ διὰ νὰ προετοιμάσουν τὴν ὁδὸν εἰς τὸ κήρυγμα τῶν ἀποστόλων, διὰ νὰ μὴ τοὺς κατηγοροῦν πάλιν ὅτι ἦλθαν νὰ κηρύξουν πρὸς εἰδωλολάτρας καὶ ἔτσι νὰ δικαιολογοῦνται ποὺ τοὺς ἀποφεύγουν καὶ τοὺς ἀποστρέφονται. Καὶ τοὺς ὀνομάζει πρόβατα ποὺ ἔχουν χαθῆ, ὄχι ὅμως καὶ ἀποσκιρτήσαντα, ἐπινοῶν ἀπὸ παντοῦ τρόπους πρὸς συγκώρησίν των, ὥστε νὰ ἠμπορέσῃ νὰ τοὺς ἐλκύσῃ πλησίον του.

«Μεταβαίνοντες δὲ ἐκεῖ», λέγει, «κηρύξατε λέγοντες ὅτι Ἔχει πλησιάσει ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν». Εἶδες τὸ μέγεθος τῆς διακονίας των; εἶδες τὸ ἀξίωμα τῶν ἀποστόλων; Παραγγέλλονται νὰ μὴ κηρύττουν τίποτε τὸ αἰσθητόν, οὔτε κάτι παρόμοιον μὲ ἐκεῖνα ποὺ ἐκήρυξαν οἱ γύρω ἀπὸ τὸν Μωϋσῆ καὶ οἱ προφῆται οἱ προηγούμενοι, ἀλλὰ νὰ κη-

ἔμπροσθεν, ἀλλὰ καινά τινα καὶ παράδοξα. Οὐ γὰρ τοιαῦτα ἐκήρυττον ἐκεῖνοι, ἀλλὰ γῆν καὶ τὰ ἐν τῇ γῆ ἀγαθὰ οἱ δὲ βασιλείαν οὐρανῶν καὶ τὰ ἐκεῖ ἅπαντα. Οὐκ ἐντεῦθεν δὲ μόνον οὗτοι μείζους, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ὑπακοῆς. Οὐδὲ 5 γὰρ ἀναδύονται, οὐδὲ ὀκνοῦσι, καθάπερ οἱ παλαιοί· ἀλλὰ (καίτοι κινδύνους καὶ πολέμους καὶ τὰ ἀφόρητα ἀκούοντες κακά), μετὰ πολλῆς δέχονται τῆς πειθοῦς τὰ ἐπιτατιόμενα, ἅτε βασιλείας κήρυκες ὄντες.

Καὶ τί θαυμασιόν, φησὶν, εἰ μηδὲν σκυθρωπὸν κηρύτι-
 10 τοντες καὶ χαλεπὸν, εὐκόλως ὑπήκουσαν; Τί λέγεις; οὐδὲν χαλεπὸν ἐπειάγησαν; Οὐκ ἀκούεις τῶν δεσμοτηρίων, τῶν ἀπαγωγῶν, τῶν πολέμων τῶν ἐμφυλίων, τοῦ παρὰ πάντων μίσους, ἅπερ ἅπαντα μικρὸν ὕστερον αὐτοὺς ὑποστήσεσθαι ἔλεγεν; Ἐτέρους μὲν γὰρ μυρίων ἔσομένους ἀγαθῶν προ-
 15 ξένους καὶ κήρυκας ἔπεμπεν· αὐτοὺς δὲ ἀνήκεστα δεινὰ πείσεσθαι ἔλεγε καὶ προανεφώνει.

Ἐἶτα ποιῶν αὐτοὺς ἀξιοπίστους, φησὶν· «Ἀσθενοῦντας θεραπεύετε, λεπροὺς καθαίρειτε, δαιμόνια ἐκβάλλετε· δωρεὰν ἐλάβετε, δωρεὰν δότε». Ὅρα πῶς τῶν ἡθῶν ἐπιμελεῖται,
 20 καὶ οὐκ ἔλαττον ἢ τῶν σημείων, δεικνὺς ὅτι τὰ σημεῖα τούτων χωρὶς οὐδὲν ἐστι. Καὶ γὰρ τὸ φρόνημα αὐτῶν κατασιέλλει, λέγων· «Δωρεὰν ἐλάβετε, δωρεὰν δότε»· καὶ φιλοχρηματίας καθαρεῦειν παρασκευάζει. Ἐἶτα ἵνα μὴ νο-

ρύπτουν ἓνα νέον καὶ παράδοξον εὐαγγέλιον. Διότι δὲν ἦτο παρόμοιον τὸ κήρυγμα ἐκείνων, ἀλλ' ἀνεφέρετο εἰς τὴν γῆν καὶ εἰς τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς, ἐνῶ αὐτοὶ ἐκήρυτταν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν καὶ ὅλα τὰ ἔχοντα σχέσιν μὲ αὐτὴν. Καὶ δὲν εἶναι αὐτοὶ δὲ ἀνώτεροι μόνον ἐξ αἰτίας αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐξ αἰτίας τῆς ὑπακοῆς των. Διότι δὲν ἀποφεύγουν τὸ ἔργον ποῦ τοὺς ἀνατίθεται, οὔτε διστάζουν ἀπὸ φόβου, ὅπως ἀκριβῶς συνέβαινε μὲ τοὺς παλαιούς, ἀλλὰ μολονότι ἤκουαν διὰ κινδύνους καὶ πολέμους καὶ διὰ πολλὰ ἀνυπόφορα κακά, δέχονται μετὰ μεγάλης προθυμίας τὰ παραγγελλόμενα, διότι ἦσαν κήρυκες τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν.

Καὶ ποῖον εἶναι τὸ ἀξιοθαύμαστον, θὰ εἰπῆ κανεὶς, ἐὰν ἐδέχθησαν μὲ εὐκολίαν τὸ παράγγελμα, ἀφοῦ δὲν θὰ ἐκήρυτταν τίποτε τὸ δυσάρεστον καὶ δύσκολον; Μὰ τί λέγεις; δὲν παρηγγέλλθησαν νὰ κηρύξουν τίποτε τὸ δύσκολον; Δὲν ἔχεις ἀκούσει διὰ τὰς φυλακίσεις, τὰς παραπομπὰς εἰς δικαστήρια, τοὺς ἐμφυλίους πολέμους, διὰ τὸ μῖσος ἐκ μέρους ὄλων, τὰ ὁποῖα ὅλα γενικῶς τοὺς ἔλεγεν ὀλίγον ἀργότερα³⁰ ὅτι θὰ ὑποστοῦν; Διότι τοὺς ἔστελλε μὲν νὰ κηρύξουν εἰς τοὺς ἄλλους καὶ νὰ τοὺς χαρίσουν μύρια ἀγαθὰ, τοὺς ἰδίους ὅμως τοὺς ἔλεγεν ἐκ τῶν προτέρων ὅτι θὰ ὑποστοῦν ἀνεπανόρθωτα κακά.

Εἰς τὴν συνέχειαν ὅμως διὰ νὰ τοὺς καταστήσῃ ἀξιόπιστους τοὺς λέγει· «Τοὺς ἀσθενεῖς νὰ τοὺς θεραπεύετε, τοὺς λεπροὺς νὰ τοὺς καθαρίζετε, νὰ ἐκδιώκετε τὰ δαιμόνια· ἐλάβετε δωρεάν, δωρεάν νὰ δίδετε». Πρόσεξε πῶς φροντίζει διὰ τὴν συμπεριφορὰν τῶν μαθητῶν του, καὶ μάλιστα ὅχι ὀλιγώτερον ἀπὸ τὰ θαύματα, δεικνύων ἔτσι ὅτι τὰ θαύματα χωρὶς τὴν πρέπουσαν συμπεριφορὰν των δὲν ἔχουν καμμίαν ἀξίαν. Διότι διὰ νὰ καταστείλῃ τὸ φρόνημά των τοὺς ἔλεγε· «Δωρεάν ἐλάβετε αὐτὸ τὸ θεῖον χάρισμα, δωρεάν δὲ καὶ νὰ τὸ χαρίσετε εἰς τοὺς ἄλλους». Τοὺς προετοιμάζει δηλαδὴ νὰ εἶναι καθαροὶ ἀπὸ κάθε φιλοχρηματίαν. Εἰς τὴν συνέχειαν δὲ διὰ νὰ μὴ νομισθῇ ὅτι τὸ κατόρθωμα

μισθῇ αὐτῶν εἶναι κατόρθωμα, καὶ ἐπαρθῶσιν ἀπὸ τῶν γι-
νομένων σημείων, φησί· «Δωρεὰν ἐλάβετε». Οὐδὲν χα-
ρίζεσθε τοῖς δεχομένοις ὑμᾶς· οὐ γὰρ μισθοῦ ταῦτα ἐλά-
βετε, οὐδὲ πονέσαντες· ἐμὴ γὰρ ἡ χάρις. Οὕτως οὖν καὶ
5 ἐκείνοις δότε· οὐδὲ γὰρ ἔστι τιμὴν αὐτῶν ἀξίαν εὐρεῖν.

Εἶτα τὴν ρίζαν τῶν κακῶν εὐθέως ἀνασπῶν, φησί·
«Μὴ κτήσησθε χρυσόν, μηδὲ ἄργυρον, μηδὲ χαλκὸν εἰς τὰς
ζώνας ὑμῶν, μὴ πήραν εἰς ὁδόν, μηδὲ δύο χιτῶνας, μηδὲ
ὑποδήματα, μηδὲ ράβδον». Οὐκ εἶπε, μὴ λάβητε μεθ' ἑαυ-
10 τῶν· ἀλλὰ κἂν ἐτέρωθεν ἐξῆλθε λαβεῖν, φύγε τὸ πονηρὸν νό-
σημα. Καὶ γὰρ πολλὰ διὰ τοῦτου κατώρθου· ἔν μὲν, ἀνυπό-
πιους ποιῶν τοὺς μαθητάς· δεύτερον δέ, πάσης αὐτοὺς ἀπαλ-
λάτων φροντίδος, ὥστε τὴν οχολὴν πᾶσαν τῷ λόγῳ παρέχειν·
τρίτον, διδάσκων αὐτοὺς τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν. Τοῦτο γοῦν
15 αὐτοῖς καὶ λέγει μετὰ ταῦτα· «Μὴ τινος ὑστερήσατε, ὅτι
ἔπεμψα ὑμᾶς γυμνοὺς καὶ ἀνυποδέειτους;». Οὐκ εὐθέως εἶπε,
«Μὴ κτήσησθε»· ἀλλ' ὅτι εἶπε, «Λεπροὺς καθαίρετε, δαιμόνια
ἐκβάλλετε», τότε εἶπε, «Μηδὲν κτήσησθε· δωρεὰν ἐλάβετε,
δωρεὰν δότε»· καὶ τὸ συμφέρον διὰ τῶν πραγμάτων, καὶ
20 τὸ πρέπον αὐτοῖς, καὶ τὸ δυνατὸν παρεχόμενος.

Ἄλλ' ἴσως εἴποι τις ἄν, ὅτι τὰ μὲν ἄλλα λόγον ἂν ἔχοι
τὸ δὲ μὴ πήραν ἔχειν εἰς ὁδόν, μηδὲ δύο χιτῶνας, μηδὲ ρά-
βδον, μηδὲ ὑποδήματα, τίνος ἕνεκεν ἐπέταξεν; Εἰς πᾶσαν
αὐτοὺς ἀκρίθειαν ἀσκήσαι βουλόμενος· ἐπεὶ καὶ ἀνωτέρω,

31. Ὅτι δηλ. ἐλάμβανον χρήματα.

32. Πρβλ. Λουκᾶ 22, 35.

εἶναι ἰδικόν των καὶ ἔτσι φθάσουν εἰς τὸ νὰ ὑπερηφανευθοῦν διὰ τὰ θαύματα ποὺ θὰ ἐπετελοῦσαν τοὺς λέγει· «Ἐλάβετε δωρεὰν νὰ θαυματοργῆτε». Τίποτε δὲν δίδετε εἰς αὐτοὺς ποὺ σὰς ὑποδέχονται ὡς χάριν, διότι τὴν δύναμιν αὐτὴν δὲν τὴν ἐλάβετε ὡς ἀμοιβήν, οὔτε ἐκοπιάσατε διὰ νὰ τὴν ἀποκτήσετε, ἀλλ' εἶναι πράγματι ἰδική μου ἢ χάρις. Ὅπως δωρεὰν λοιπὸν τὴν ἐλάβετε ἔτσι καὶ νὰ τὴν δώσετε καὶ σεῖς εἰς ἐκείνους, διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εὔρη κανεὶς δι' αὐτὰς τὰς δωρεὰς ἰσάξιον ἀντίτιμον.

Ἀκολουθῶς ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ ὅπως ἀποκόψη εὐθέως τὴν ρίζαν τῶν κακῶν τοὺς λέγει· «Μὴ ἀποκτήσετε χρυσοῦν, οὔτε ἄργυρον, οὔτε καὶ χάλκινα νομίσματα εἰς τὰς ζώνας σας, οὔτε σάκκον διὰ τὰς ὁδοιπορίας σας, οὔτε δύο χιτῶνας, οὔτε ὑποδήματα, οὔτε ράβδον». Δὲν εἶπε 'Μὴ λάβετε μαζί σας', ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι δυνατὸν νὰ τὰ λάβῃς ἀπὸ ἀλλοῦ, ἀπόφυγε τὴν πονηρὰν ἀσθένειαν. Καὶ πράγματι πολλὰ ἐπέτυχε μ' αὐτὴν τὴν ἐντολήν. Ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀπήλλαξε τοὺς μαθητὰς του ἀπὸ κάθε παρομοίαν ὑπόνοιαν²¹, ἀφ' ἑτέρου δὲ τοὺς ἀπήλλαξεν ἀπὸ κάθε φροντίδα, ὥστε μοναδική των ἐνασχόλησις νὰ εἶναι τὸ κήρυγμα τοῦ λόγου, καὶ τρίτον ἐδίδασκεν εἰς αὐτοὺς τὴν δύναμίν του. Καὶ αὐτὸ βέβαια τοὺς λέγει ἀργότερα· «Μήπως ἐστερήθητε τίποτε ὅταν σὰς ἀπέστειλα γυμνοὺς καὶ ἀνυποδέτους;»²². Δὲν τοὺς εἶπεν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς, «Μὴ ἀποκτήσετε», ἀλλὰ ὅταν εἶπε, «Νὰ καθαρίζετε λεπρούς, νὰ ἐκβάλλετε δαιμόνια», τότε προσέθεσε· «Μὴ ἀποκτήσετε τίποτε· δωρεὰν ἐλάβετε τὴν χάριν, δωρεὰν καὶ νὰ τὴν δώσετε»· καὶ ἔτσι διὰ μέσου αὐτῶν τῶν ἰδίων τῶν πραγμάτων τοὺς προσφέρει καὶ αὐτὸ ποὺ τοὺς συμφέρει, καὶ αὐτὸ ποὺ πρέπει, καὶ αὐτὸ ποὺ εἶναι δυνατὸν.

Ἴσως ὅμως θὰ ἤμποροῦσε κάποιος νὰ εἰπῇ, ὅτι 'Τὰ μὲν ἄλλα θὰ ἤμποροῦσαν νὰ ἔχουν κάποια δικαιολογίαν, διὰ ποῖον λόγον ὅμως τοὺς παρήγγειλε νὰ μὴ ἔχουν σάκκον καθ' ὁδόν, οὔτε δύο χιτῶνας, οὔτε ράβδον, οὔτε ὑποδήματα'; Ἀσφαλῶς ἐπειδὴ ἤθελε νὰ τοὺς ἀσκήσῃ δι' ὅλα νὰ

οὐδὲ ὑπὲρ τῆς ἐπιούσης ἡμέρας μεριμνᾶν ἐπέτρεψε. Καὶ γὰρ καὶ τῇ οἰκουμένη διδασκάλους ἔμελλεν ἀποσιέλλειν. Διὰ τοῦτο καὶ ἀγγέλους αὐτοὺς ἐξ ἀνθρώπων, ὡς εἰπεῖν, κατασκευάζει, πάσης ἀπολύων φροντίδος βιωτικῆς, ὥστε μιᾷ
 5 κατέχεσθαι φρονίδι μόνη, τῇ τῆς διδασκαλίας· μᾶλλον δὲ καὶ ἐκείνης αὐτοὺς ἀπολύει, λέγων· «Μὴ μεριμνήσητε πῶς ἢ τί λαλήσητε».

Ὡστε ὃ δοκεῖ σφόδρα φορτικὸν εἶναι καὶ ἐπαχθές, τοῦτο μάλιστα εὐκόλον αὐτοῖς ἀποφαίνει καὶ ῥᾶδιον. Οὐδὲν
 10 γὰρ οὕτως εὐθυμεῖσθαι ποιεῖ, ὡς τὸ φροντίδος ἀπηλλάχθαι καὶ μερίμνης· καὶ μάλιστα ὅταν ἐξῆ ταύτης ἀπηλλαγμένους μηδενὸς ἐλαιοῦσθαι, τοῦ Θεοῦ παρόντος, καὶ ἀντὶ πάντων αὐτοῖς γινομένου. Εἶτα ἵνα μὴ λέγωσι, πόθεν οὖν τῆς ἀναγκαίας τροφῆς ἀπολαύσωμεν; οὐ λέγει αὐτοῖς, ὅτι ἠκούσατε
 15 ὅτι εἶπον ὑμῖν ἔμπροσθεν· «Ἐμβλέψατε εἰς τὰ πειρινὰ τοῦ οὐρανοῦ· (οὐπω γὰρ ἦσαν δυνατοὶ τὸ ἐπίταγμα τοῦτο διὰ τῶν ἔργων ἐπιδείξασθαι)· ἀλλὰ τὸ πολὺ τούτου καταδεέστερον ἐπήγαγε, λέγων· «Ἄξιος γὰρ ὁ ἐργάτης τῆς τροφῆς αὐτοῦ ἐστί»· δηλῶν ὅτι παρὰ τῶν μαθητῶν αὐτοὺς τρέφεσθαι ἔδει
 20 ἵνα μήτε αὐτοὶ μέγα φρονῶσι κατὰ τῶν μαθητευομένων, ὡς πάντα παρέχοντες καὶ μηδὲν λαμβάνοντες παρ' αὐτῶν· μήτε ἐκείνοι πάλιν ἀπορραγῶσιν ὑπερορῶμενοι παρὰ τούτων.

5. Εἶτα, ἵνα μὴ λέγωσι προσαιτουῦντας οὖν ἡμᾶς κελύεις ζῆν; καὶ αἰσχύνονται τοῦτο· δείκνυσι τὸ πρᾶγμα
 25 ὀφειλὴν ὄν, ἐργάτας τε αὐτοὺς καλῶν, καὶ τὸ διδόμενον

33. Πρὸβλ. Ματθ. 6, 11.

34. Ματθ. 10, 19.

35. Ματθ. 6, 26.

φροντίζουν μὲ ἀπόλυτον ἀκρίβειαν, καθόσον καὶ ὀλίγον προηγουμένως δὲν τοὺς ἐπέτρεψεν οὔτε διὰ τὴν ἐπομένην ἡμέραν νὰ φροντίζουν³³. Καθόσον ἐπρόκειτο νὰ τοὺς ἀποστείλῃ ὡς διδασκάλους τῆς οἰκουμένης. Καὶ ἀκριβῶς δι’ αὐτὸν τὸν λόγον τοὺς προετοιμάζει, θὰ ἔλεγε κανεὶς, ὡσὰν ἀγγέλους, μολονότι εἶναι ἄνθρωποι, ἀπαλλάσσων αὐτοὺς ἀπὸ κάθε φροντίδα τῆς ζωῆς, ὥστε νὰ εἶναι συγκεντρωμένον τὸ ἐνδιαφέρον των εἰς μίαν καὶ μοναδικὴν φροντίδα, δηλαδὴ εἰς τὴν διδασκαλίαν, ἢ καλύτερα, καὶ ἀπ’ αὐτὴν τοὺς ἀπαλλάσσει λέγων τὰ ἐξῆς· «Μὴ φροντίσετε πῶς ἢ τί θὰ εἰπῆτε»³⁴.

Ὡστε λοιπὸν αὐτὸ ποὺ φαίνεται πολὺ βαρὺ καὶ δύσκολον ἔργον, αὐτὸ πρὸ παντὸς τοὺς τὸ παρουσιάζει ὡς εὐκόλον καὶ δυνατόν. Διότι τίποτε δὲν προξενεῖ εἰς τοὺς ἀνθρώπους τόσην χαράν, ὅσον τὸ νὰ ἔχουν ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὴν φροντίδα καὶ τὴν μέριμναν, καὶ πρὸ πάντων ὅταν εἶναι δυνατόν ν’ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ αὐτὴν χωρὶς καμμίαν ζημίαν, ἔχοντες τὸν Θεὸν παρόντα καὶ φροντίζοντα πρὸς χάριν των δι’ ὅλα αὐτά. Εἰς τὴν συνέχειαν διὰ νὰ μὴ λέγουν, ‘Ἀπὸ ποῦ θὰ λαμβάνωμεν τὴν ἀναγκαίαν τροφήν;’ δὲν λέγει εἰς αὐτοὺς ‘Ἠκούσατε τοὺς προηγουμένους λόγους μου’, «Ρίψατε τὴν ματιάν σας εἰς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ»³⁵, (διότι δὲν ἦσαν ἀκόμη εἰς θέσιν νὰ θέσουν εἰς ἐφαρμογὴν τὴν προσταγὴν αὐτὴν διὰ τῶν ἔργων των), ἀλλὰ προσέθεσεν αὐτὸ ποὺ ἦτο πολὺ πιὸ ὑποδεέστερον ἀπὸ ἐκεῖνο, λέγων· «Διότι δικαιοῦται ὁ ἐργαζόμενος νὰ λαμβάνῃ τὴν τροφήν του», δηλώνων μὲ αὐτό, ὅτι πρέπει νὰ λαμβάνουν τὴν τροφήν των ἀπὸ τοὺς μαθητάς των, ὥστε οὔτε αὐτοὶ νὰ ὑπερηφανεύωνται εἰς βάρος τῶν μαθητῶν των, ὅτι ὅλα τὰ παρεῖχαν εἰς αὐτοὺς χωρὶς νὰ λαμβάνουν τίποτε ἀπὸ αὐτούς, οὔτε ἐκεῖνοι πάλιν ν’ ἀπομακρυνθοῦν ἐξ αἰτίας τῆς περιφρονήσεως ἐκ μέρους τῶν ἀποστόλων.

5. Ἀκολούθως διὰ νὰ μὴ λέγουν, ‘Ὡστε μᾶς προτρέπεις νὰ ζῶμεν ὡσὰν ἐπαίται;’ μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἐντρέπωνται δι’ αὐτό, τοὺς ἐπεξηγεῖ ὅτι τοῦτο ἀποτελεῖ ὑποχρέωσιν

μισθὸν ὀνομάζων. Μὴ γὰρ ἐπειδὴ ἐν λόγοις ἢ ἐργασία, φησί, νομίσητε μικρὰν εἶναι τὴν εὐεργεσίαν τὴν παρ' ὑμῶν· καὶ γὰρ πόνους ἔχει τὸ πρᾶγμα πολλούς· καὶ ὅπερ ἂν δῶσιν οἱ διδασκόμενοι, οὐ χαριζόμενοι παρέχουσιν, ἀλλ' ἀμοιβὴν
 5 ἀποδιδόντες· «Ἄξιός γάρ ὁ ἐργάτης τῆς τροφῆς αὐτοῦ ἐστι». Τοῦτο δὲ εἶρηκεν, οὐ τοσοῦτον τοὺς ἀποστολικοὺς ἀποφαίνων πόνους ἀξιούς· ἄπαγε, μὴ γένοιτο· ἀλλὰ καὶ ἐκείνοις νομοθετῶν μηδὲν πλέον ζητεῖν, καὶ τοὺς παρέχοντας πείθων, ὅτι οὐ φιλοτιμία τὸ γινόμενον παρ' αὐτῶν ἐστίν, ἀλλ'
 10 ὀφειλή.

«Εἰς ἣν δ' ἂν πόλιν ἢ κώμην εἰσέλθητε, ἐξετάσατε τίς ἄξιός ἐν αὐτῇ ἐστίν, καὶ κεῖ μέναιτε ἕως ἂν ἐξέλθητε». Οὐδὲ γὰρ ἐπειδὴ εἶπον, φησὶν, «Ἄξιός ὁ ἐργάτης τῆς τροφῆς αὐτοῦ ἐστίν», τὰς πάντων ὑμῖν θύρας ἀνέωξα· ἀλλὰ καὶ ἐν-
 15 ταῦθα πολλὴν κελεύω ποιεῖσθαι τὴν ἀκριβείαν. Τοῦτο γὰρ καὶ εἰς δόξαν ὑμᾶς ὠφελήσει, καὶ εἰς αὐτὸ τὸ τρέφεσθαι. Εἰ γὰρ ἄξιός ἐστι, πάντως δώσει τροφήν· καὶ μάλιστα ὅταν μηδὲν πλέον τῶν ἀναγκαίων αἰτῆτε. Οὐ μόνον δὲ ἀξιούς κελεύει ζητεῖν, ἀλλὰ μηδὲ οἰκίαν ἐξ οἰκίας ἀμείβειν, ὥστε
 20 μήτε τὸ δεχόμενον λυπεῖν, μήτε αὐτοὺς δόξαν λαβεῖν γαστριμαργίας καὶ εὐκολίας. Τοῦτο γὰρ ἐδήλωσεν εἰπών, «Ἐκεῖ μέναιτε ἕως ἂν ἐξέλθητε». Καὶ τοῦτο καὶ ἐκ τῶν ἄλλων εὐαγγελιστῶν ἐστὶ καταμαθεῖν.

Εἶδες πῶς αὐτοὺς καὶ ταύτη σεμνοῦς ἐποίησε καὶ τοὺς

τῶν ἀκροατῶν των, ἀποκαλῶν αὐτοὺς ἐργάτας, τὸ δὲν ἀποδιδόμενον πρὸς αὐτοὺς μισθόν. Μὴ νομίζετε δηλαδή, λέγει, ἐπειδὴ ἡ ἐργασία σας γίνεται μὲ τούτους λόγους, ὅτι εἶναι μικρὰ ἢ ἐκ μέρους σας εὐεργεσία — καθόσον τὸ ἔργον τοῦτο ἐνέχει πολλοὺς κόπους —, καὶ αὐτὸ τὸ ὁποῖον θὰ θελήσουν νὰ δώσουν οἱ διδασκόμενοι δὲν τὸ παρέχουν κατὰ χάριν, ἀλλὰ τὸ δίδουν ὡς ἀμοιβὴν διὰ τὴν ἐργασίαν των, προσθέτει «Διότι ὁ ἐργαζόμενος δικαιούται νὰ λαμβάνῃ τὴν τροφήν του ἀπὸ ἐκείνους διὰ τούτους ὁποίους κοπιάζει». Αὐτὸ δὲ τὸ εἶχεν εἰπεῖ ὄχι τόσον διὰ νὰ ἀποδείξῃ τὴν ἀξίαν τῶν ἀποστολικῶν κόπων, εἴθε νὰ μὴ συμβῆ νὰ σκεφθῆς κάτι τέτοιο, ἀλλὰ διὰ νὰ θέσῃ εἰς αὐτοὺς ὡς κανόνα νὰ μὴ ζητοῦν τίποτε τὸ περιττὸν καὶ νὰ πείσῃ αὐτοὺς ποῦ θὰ τοὺς παρεῖχαν τὰ ἀναγκαῖα, ὅτι τὰ παρεχόμενα ὑπ' αὐτῶν δὲν ἀπετέλουν ἰδικὴν των γενναιοδωρίαν, ἀλλ' ὑποχρέωσιν.

«Εἰς ὁποιανδήποτε δὲ πόλιν ἢ χωρίον ἠθέλατε μεταβῆ, ἐξετάσατε ποῖος εἶναι ἄξιος εἰς αὐτὴν καὶ μείνατε εἰς αὐτὸν μέχρις ὅτου νὰ φύγετε». Διότι, λέγει, δὲν σημαίνει τὸ ὅτι σᾶς εἶπα «ὅτι ὁ ἐργαζόμενος δικαιούται τὴν τροφήν του», ὅτι σᾶς ἤνοιξα καὶ ὅλας τὰς θύρας διὰ νὰ εἰσέρχεσθε, ἀλλὰ καὶ σχετικῶς μ' αὐτὸ σᾶς συμβουλεύω νὰ προσέχετε πάρα πολύ. Διότι αὐτὸ θὰ σᾶς ὠφελήσῃ καὶ διὰ ν' ἀποκτήσετε καλὴν φήμην καὶ διὰ νὰ ἐξευρίσκητε τὴν τροφήν σας, καὶ μάλιστα ὅταν δὲν ζητῆτε τίποτε περισσότερο ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα. Καὶ δὲν τοὺς συμβουλεύει μόνον ν' ἀναζητοῦν ἀξίους ἀνθρώπους ὅπου θὰ μεταβαίνουν, ἀλλὰ οὔτε καὶ νὰ μεταβαίνουν ἀπὸ τὴν μίαν οἰκίαν εἰς τὴν ἄλλην, ὥστε οὔτε νὰ στενοχωροῦν αὐτὸν ποῦ τοὺς ὑποδέχεται, οὔτε ν' ἀποκτήσουν φήμην ὅτι τοὺς διακρίνει γαστριμαργία καὶ ὅτι ὅλα τὰ θέλουν ἔτοιμα. Διότι αὐτὸ τοὺς τὸ κατέστησε γνωστὸν διὰ τῶν λόγων του· «Νὰ μένετε εἰς τὴν οἰκίαν ἐκείνου μέχρις ὅτου φύγετε ἀπὸ ἐκεῖ». Καὶ αὐτὸ εἶναι δυνατόν νὰ τὸ πληροφορηθῆ κανεὶς καὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους εὐαγγελιστάς³⁶.

Εἶδες πῶς μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον αὐτοὺς μὲν τοὺς κατέ-

δεχομένους ἐναγωνίους, δείξας ὅτι αὐτοὶ μᾶλλον εἰσιν οἱ κερδαίνοντες, καὶ εἰς δόξαν καὶ εἰς ὠφελείας λόγον; Ἐἶτα αὐτὸ τοῦτο πάλιν ἐπεξιὼν φησιν· «Ἐἰσερχόμενοι δὲ εἰς τὴν οἰκίαν, ἀσπάσασθε αὐτήν. Καὶ ἐὰν μὲν ᾗ ἡ οἰκία ἀξία, ἐλ-
5 θέτω ἡ εἰρήνη ὑμῶν ἐπ' αὐτήν· ἐὰν δὲ μὴ ᾗ ἀξία, ἡ εἰρήνη ὑμῶν ἐφ' ὑμᾶς ἐπιστραφήτω».

Ὅρας μέχρι τίνος οὐ παραιεῖται διατάττεσθαι; Καὶ μᾶλα εἰκότως. Ἀθλητὰς γὰρ εὐσεβείας καὶ κήρυκας κατεσκεύαζε τῆς οἰκουμένης· καὶ ταύτη μειριάζειν αὐτοὺς πα-
10 ρασκευάζων καὶ ἐπεράσιους ποιῶν, φησί· «Καὶ ὅς ἂν μὴ δέξηται ὑμᾶς, μηδὲ ἀκούσῃ τῶν λόγων ὑμῶν, ἐξερχόμενοι τῆς οἰκίας ἢ τῆς πόλεως ἐκείνης, ἐκτινάξατε τὸν κονιοριὸν τῶν ποδῶν ὑμῶν. Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀνεκτίτερον ἔσται γῆ Σοδόμων καὶ Γομόρρας ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, ἢ τῇ πόλει ἐ-
15 κείνῃ». Μὴ γὰρ ἐπειδὴ διδάσκετε, φησί, διὰ τοῦτο περιμένετε παρ' ἐτέρων ἀσπάζεσθαι, ἀλλὰ προηγεῖσθε τῇ τιμῇ. Ἐἶτα δεικνὺς ὅτι οὐκ ἀσπασμὸς τοῦτό ἐστι ψιλός, ἀλλ' εὐλογία, ἐὰν ᾗ, φησὶν, ἀξία ἡ οἰκία, ἥξει ἐπ' αὐτήν· ἐὰν δὲ ὑβρίζη, πρώτη μὲν κόλασις, τὸ μὴ ἀπόνασθαι τῆς εἰρήνης·
20 δευτέρα δέ, ὅτι τὰ Σοδόμων πείσεται. Καὶ τί πρὸς ἡμᾶς, φησὶν, ἢ ἐκείνων κόλασις; Ἐξείτε τὰς τῶν ἀξίων οἰκίας.

Τί δὲ θούλειαι τὸ «Ἐκτινάξατε τὸν κονιοριὸν τῶν ποδῶν ὑμῶν»; Ἡ ὥστε δεῖξαι ὅτι οὐδὲν ἔλαβον παρ' αὐτῶν, ἢ ὥστε εἰς μαρτύριον αὐτοῖς γενέσθαι τῆς μακροῦς ὁδοιπο-

στησε σπουδαίους, ἐνῶ εἰς ἐκείνους πού τοὺς ὑπεδέχοντο ἐνέβαλεν ἀγωνίαν, ἀφοῦ τοὺς ἀπέδειξεν ὅτι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι εἶναι ἐκεῖνοι πού ἔχουν περισσότερον κέρδος καὶ ὡς πρὸς τὴν φήμην καὶ ὡς πρὸς τὴν ὠφέλειαν; Ἀκολουθῶς πάλιν ἀναλύων αὐτὸ ὡς πρὸς τὰς λεπτομερείας του λέγει· «Ὅταν εἰσέρχεσθε δὲ εἰς τὴν οἰκίαν κάποιου, χαιρετήσατε τοὺς διαμένοντας εἰς αὐτήν. Καὶ ἐφ' ὅσον μὲν ἡ οἰκία εἶναι ἀξία, εὐχρηθῆτε νὰ ἔλθῃ ἡ εἰρήνη σας εἰς αὐτούς, ἐὰν ὅμως δὲν εἶναι ἀξία, ἄς ἐπιστρέψῃ ἡ εἰρήνη σας εἰς σᾶς».

Βλέπεις μέχρι ποῖο σημεῖον προχωρεῖ συμβουλευῶν αὐτούς; Καὶ εἶναι πολὺ φυσικὸν αὐτό, διότι τοὺς προετοιμάζε δι' ἀθλητὰς εὐσεβείας καὶ κήρυκας τῆς οἰκουμένης. Καὶ προετοιμάζων αὐτούς κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὥστε νὰ εἶναι μετριόφρονες καὶ ἀγαπητοὶ εἰς τὸν κόσμον τοὺς λέγει· «Καὶ ἐκεῖνος πού ἤθελε μὴ σᾶς δεχθῆ εἰς τὴν οἰκίαν του, οὔτε νὰ ἀκούσῃ τοὺς λόγους σας, φεύγοντες ἀπὸ τὴν οἰκίαν ἐκείνου ἢ ἀπὸ τὴν πόλιν ἐκείνων, ἐκτινάξατε τὴν σκόνην ἀπὸ τὰ πόδια σας. Ἀληθῶς σᾶς λέγω, ὅτι κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως θὰ τιμωρηθοῦν ὀλιγώτερον οἱ κάτοικοι τῶν Σοδόμων καὶ τῆς Γομόρρας παρὰ οἱ κατοικοῦντες εἰς τὴν πόλιν ἐκείνην». Μὴ περιμένετε βέβαια, λέγει, ἐπειδὴ διδάσκετε νὰ σᾶς χαιρετοῦν οἱ ἄλλοι, ἀλλὰ νὰ τοὺς χαιρετᾶτε πρῶτοι σεῖς. Ἀκολουθῶς, δεικνύων ὅτι αὐτὸς δὲν εἶναι ἀπλοῦς χαιρετισμός, ἀλλ' εὐλογία, λέγει· Ἐὰν ἡ οἰκία εἶναι ἀξία, θὰ ἔλθῃ ἡ εἰρήνη εἰς αὐτήν, ἐὰν ὅμως οἱ διαμένοντες εἰς αὐτήν σᾶς ὑβρίζουν, τότε πρώτη μὲν τιμωρία των θὰ εἶναι τὸ νὰ στερηθοῦν τῆς εἰρήνης, δευτέρα δὲ ὅτι θὰ πάθουν αὐτὰ πού ἔπαθαν οἱ κάτοικοι τῶν Σοδόμων. Καὶ ποία ἡ ὠφέλεια εἰς ἡμᾶς, θὰ ἔλεγε κάποιος, ἀπὸ τὴν τιμωρίαν ἐκείνων; Θὰ ἔχετε ἀσφαλῶς εἰς τὴν διάθεσίν σας τὰς οἰκίας τῶν ἀξίων.

Τί θέλει ὅμως νὰ δείξῃ μὲ τοὺς λόγους· «Ἀποτινάξατε τὴν σκόνην τῶν ποδῶν σας;». Ἡ θέλει νὰ δείξῃ ὅτι δὲν ἔλαβαν τίποτε ἀπ' αὐτούς, ἢ διὰ νὰ ἔχουν ὡς ἀπόδειξιν δι'

ρίας, ἣν ἐσειλάντιο δι' αὐτούς. Σὺ δέ μοι σκόπει πῶς οὐδέπω τὸ πᾶν αὐτοῖς δίδωσιν. Οὐδὲ γὰρ πρόγνωσιν τέως αὐτοῖς χαρίζεται, ὥστε μαθεῖν τίς ἄξιος καὶ τίς οὐ τοιοῦτος· ἀλλὰ περιεργάζεσθαι καὶ τὴν πείραν ἀναμένειν κελεύει.
 5 Πῶς οὖν αὐτὸς παρὰ τελώνῃ ἔμενεν; "Οτι ἄξιος γέγονεν ἐκ τῆς μεταβολῆς.

Σὺ δέ μοι σκόπει πῶς πάντων αὐτοὺς γυμνώσας, πάντα αὐτοῖς ἔδωκεν, ἐπιτρέψας ἐν ταῖς τῶν μαθητευομένων μένειν οἰκίας, καὶ οὐδὲν ἔχοντας εἰσιέναι. Οὕτω γὰρ καὶ τῆς
 10 φροντίδος ἀπηλλάκτιοντο, κἀκείνους ἔπειθον, ὅτι διὰ τὴν αὐτῶν παραγεγόνασι σωτηρίαν μόνην, καὶ τῷ μηδὲν ἐπιφέρεισθαι, καὶ τῷ μηδὲν πλέον αὐτοὺς ἀπαιτεῖν τῶν ἀναγκαίων, καὶ τῷ μὴ πρὸς πάντας ἀπλῶς εἰσιέναι. Οὐδὲ γὰρ ἀπὸ τῶν σημείων αὐτοὺς ἐβούλετο φαίνεσθαι λαμπροὺς μό-
 15 ρον, ἀλλὰ καὶ πρὸ τῶν σημείων ἀπὸ τῆς οἰκείας ἀρετῆς. Οὐδὲν γὰρ οὕτω χαρακτηρίζει φιλοσοφίαν, ὡς τὸ ἀπέριτον, καὶ κατὰ τὸ ἐγχωροῦν ἀνευδεές. Τοῦτο καὶ οἱ ψευδαπόστολοι ἤδεσαν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «Ἴνα ἐν ᾧ
 20 καυχῶνται, εὐρεθῶσιν ὡς καὶ ἡμεῖς». Εἰ δὲ ἐπὶ ξένης ὄντας καὶ πρὸς ἀγνώτιας ἀπιόντιας οὐδὲν δεῖ πλέον ζητεῖν τῆς ἐφημέρου τροφῆς, πολλῶ μᾶλλον οἴκοι μένοντιας.

6. «Ταῦτα μὴ ἀκούωμεν μόνον, ἀλλὰ καὶ μιμώμεθα. Οὐ γὰρ περὶ τῶν ἀποσιόλων εἴρηται μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν

αὐτοὺς τὴν μακρὰν ὁδοιπορίαν ποὺ ἔκαμαν πρὸς χάριν των. Σὺ ὅμως, κατὰ τὴν γνώμην μου, πρόσεξε τὸ ὅτι ἀκόμη δὲν τοὺς δίδει ὅλας τὰς δωρεάς. Οὕτε δηλαδὴ τοὺς χαρίζει εἰς τὴν ἀρχὴν τὴν ἰκανότητα τῆς προγνώσεως, ὥστε νὰ ἡμποροῦν νὰ προγνώρισουν ποῖος εἶναι ἄξιος καὶ ποῖος δὲν εἶναι, ἀλλὰ τοὺς παραγγέλλει νὰ ἐξετάζουν μετὰ προσοχῆς τὰ πάντα καὶ ν' ἀναμένουν ν' ἀποκτήσουν αὐτὴν τὴν δυνατότητα μὲ τὴν σὺν τῷ χρόνῳ πεῖραν. Ἄλλὰ τότε βέβαια πῶς αὐτὸς διέμεινεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ τελώνου; Ἀσφαλῶς ἐπειδὴ εἶχε γίνει ἄξιος ἕξ αἰτίας τῆς μετανοίας του.

Ἄλλὰ σύ, παρακαλῶ, πρόσεξε αὐτό· πῶς δηλαδὴ ἀφοῦ τοὺς ἀπεγύγνωσεν ἀπὸ ὅλα, ἐν συνεχείᾳ τοὺς τὰ ἔδωσεν ὅλα, ἐπιτρέψας αὐτοὺς νὰ διαμένουν εἰς τὰς οἰκίας τῶν μαθητῶν των καὶ νὰ εἰσέρχωνται μάλιστα εἰς αὐτὰς χωρὶς νὰ ἔχουν τίποτε. Διότι ἔτσι καὶ ἦσαν ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ τὴν φροντίδα, καὶ ἐκείνους τοὺς ἐπειθαν, ὅτι ἦλθαν ἀπλῶς καὶ μόνον διὰ τὴν σωτηρίαν των, ἔχοντες ὡς ἀπόδειξιν τὸ ὅτι δὲν ἔφεραν μαζί των τίποτε, καὶ ὅτι δὲν τοὺς ζητοῦν τίποτε περισσότερο ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα πρὸς τὸ ζῆν, καὶ τὸ ὅτι δὲν ἐπεσκέποντο χωρὶς νὰ ἐξετάσουν ὅλας γενικῶς τὰς οἰκίας. Διότι δὲν ἤθελε μόνον ἀπὸ τὰ θαύματα νὰ γίνωνται ἀξιοθαύμαστοι, ἀλλὰ καὶ πρὶν ἀπὸ τὰ θαύματα νὰ γίνωνται τοιοῦτοι ἀπὸ τὴν ἀρετὴν των. Διότι τίποτε ἄλλο δὲν χαρακτηρίζει ἔτσι τὴν ἀληθῆ φιλοσοφίαν, ὅσον ἡ ἀπλότης καὶ ἡ κατὰ τὸ δυνατόν ἔλλειψις κάθε ἀνάγκης. Αὐτὸ τὸ ἐγνώριζαν καὶ οἱ ψευδαπόστολοι. Καὶ ἀκριβῶς δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε· «Διὰ νὰ ἀποδειχθοῦν ὅμοιοι μὲ ἡμᾶς εἰς τὸ ἔργον, διὰ τὸ ὁποῖον καὶ καυχῶνται»³⁷. Ἐὰν δὲ ἔπρεπε νὰ μὴ ζητοῦν τίποτε ἐπὶ πλέον ἀπὸ τὴν τροφήν τῆς ἡμέρας καθ' ὃν χρόνον θὰ εὐρίσκοντο εἰς ξένην χώραν καὶ θὰ μετέβαιναν εἰς ἀγνώστους ἀνθρώπους, πολὺ περισσότερο ἔπρεπε νὰ συμβαίνη αὐτὸ ὅταν θὰ εὐρίσκοντο εἰς τὸν τόπον των.

6. Αὐτὰ δὲν πρέπει μόνον νὰ τὰ ἀκούωμεν, ἀλλὰ καὶ νὰ τὰ μιμούμεθα. Διότι δὲν ἐλέχθησαν μόνον διὰ τοὺς ἀ-

μετὰ ταῦτα ἀγίων. Γενώμεθα τοίνυν αὐτῶν ἄξιοι τῆς ὑποδοχῆς. Ἀπὸ γὰρ τῆς γνώμης τῶν ὑποδεχομένων καὶ ἡ εἰρήνη ἔρχεται αὐτῆ καὶ ἀφίπταται πάλιν. Οὐδὲ γὰρ μόνον ἀπὸ τῆς τῶν διδασκόντων παρρησίας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς τῶν
 5 λαμβανόντων ἀξίας τοῦτο γίνεται. Μηδὲ μικρὰν νομίζωμεν εἶναι ζημίαν τὸ μὴ ἀπολαῦσαι τοιαύτης εἰρήνης. Ταύτην γὰρ καὶ ὁ προφήτης ἄνωθεν προαναφωνεῖ λέγων· «Ὡς ὠραῖοι οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων εἰρήνην». Εἶτα αὐτῆς τὸ ἀξίωμα ἐρμηνεύων ἐπήγαγε, «Τῶν εὐαγγελιζομένων τὰ
 10 ἀγαθὰ». Ταύτην καὶ ὁ Χριστὸς μεγάλην οὔσαν ἀπέφηνεν εἰπὼν· «Εἰρήνην ἀφήμι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν». Καὶ δεῖ πάντα ποιεῖν, ὥστε αὐτῆς ἀπολαύειν, καὶ ἐν οἰκίᾳ καὶ ἐν ἐκκλησίᾳ. Καὶ γὰρ καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ὁ προεσιῶς δίδωσιν εἰρήνην. Καὶ τοῦτο ἐκείνου τύπος ἐστί, καὶ
 15 δεῖ μετὰ πάσης αὐτὸν δέχεσθαι προθυμίας, τῇ γνώμῃ πρὸ τῆς τραπέζης. Εἰ γὰρ τὸ ἀπὸ τῆς τραπέζης μὴ μεταδοῦναι φορτικόν, τὸ τὸν λέγοντα διακρούεσθαι πρὸς μᾶλλον ἢ φορτικώτερον; Διὰ σὲ κάθηται ὁ πρεσβύτερος, διὰ σὲ ἔσσηκεν ὁ διδάσκαλος, πονῶν καὶ ταλαιπωρούμενος. Τίνα οὖν ἔξεις
 20 ἀπολογίαν, μηδὲ τὴν ἐκ τῆς ἀκροάσεως αὐτῷ παρέχων ὑποδοχὴν; Καὶ γὰρ οἰκία κοινὴ πάντων ἐστὶν ἢ ἐκκλησία, καὶ προλαβόντων ὑμῶν εἴσοιμεν ἡμεῖς, τὸν ἐκείνων τύπον διατηροῦντες. Διὰ τοῦτο καὶ κοινῇ πᾶσι τὴν εἰρήνην ἐπιλέγομεν εἰσιόντες εὐθέως, κατὰ τὸν νόμον ἐκεῖνον. Μηδεὶς τοίνυν

38. Ἦσ. 52, 7. Να. 2, 1. Ρωμ. 10, 15.

39. Ἦσ. 52, 7.

40. Ἰω. 14, 27.

ποστόλους, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς μεταγενεστέρους ἀγίους. Ἦς γενώμεθα λοιπὸν ἄξιοι διὰ νὰ τοὺς ὑποδεχθῶμεν. Διότι ἀναλόγως πρὸς τὴν διάθεσιν αὐτῶν ποὺ τοὺς ὑποδέχονται ἔρχεται καὶ ἡ εἰρήνη πρὸς αὐτοὺς ἢ καὶ φεύγει πάλιν. Οὔτε πάλιν βέβαια ἐξαρτᾶται τοῦτο μόνον ἀπὸ τὴν παρρησίαν αὐτῶν ποὺ διδάσκουν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἀξίαν αὐτῶν ποὺ τὸ δέχονται. Καὶ οὔτε νὰ νομίζωμεν ὅτι εἶναι μικρὰ ἢ ζημία ἐὰν δὲν ἀπολαύσωμεν αὐτὴν τὴν εἰρήνην. Διότι αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν εἰρήνην προσλέγει καὶ ὁ προφήτης λαμβάνων τὴν ἐντολὴν ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ λέγων· «Πόσον ὠραῖα εἶναι τὰ πόδια ἐκείνων ποὺ κηρύσσουν τὸ χαρμόσουν ἄγγελμα διὰ τὴν εἰρήνην»³⁸. Ἀκολουθῶς ἐπεξηγῶν τὴν ἀνωτερότητα αὐτῆς τῆς εἰρήνης προσέθεσε· «αὐτῶν ποὺ κηρύσσουν τὰ ἀγαθὰ»³⁹. Αὐτὴν τὴν εἰρήνην ἀπέδειξε καὶ ὁ Χριστὸς ὡς πάρα πολὺ σπουδαίαν λέγων τὰ ἐξῆς· «Σᾶς ἀφήνω εἰρήνην, σᾶς δίδω τὴν ἰδικήν μου εἰρήνην»⁴⁰. Καὶ πρέπει νὰ πράττωμεν τὰ πάντα, ὥστε ν' ἀπολαμβάνωμεν αὐτὴν καὶ εἰς τὰς οἰκίας μας καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Καθόσον καὶ ὁ προϊστάμενος εἰς τὴν ἐκκλησίαν δίδει εἰρήνην. Καὶ αὐτὸ ἀποτελεῖ τύπον ἐκείνου καὶ πρέπει νὰ τὸν ὑποδεχώμεθα μὲ ὄλην μας τὴν προθυμίαν καὶ τὴν διάθεσίν μας πρὶν ἀπὸ τὴν τράπεζαν. Διότι ἐὰν εἶναι πολὺ βαρὺ παράπτωμα τὸ νὰ μὴ τοῦ προσφέρωμεν τὴν τροφήν ἀπὸ τὴν τράπεζάν μας πόσον περισσότερον βαρύτερον παράπτωμα θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ εἶναι τὸ νὰ μὴ δεχθῶμεν τὸν εὐαγγελιζόμενον τὴν εἰρήνην; Πρὸς χάριν σου ὑπάρχει ὁ πρεσβύτερος καὶ πρὸς χάριν σου ἔρχεται ὁ διδάσκαλος καὶ κοπιάζει καὶ ταλαιπωρεῖται. Ποίαν λοιπὸν δικαιολογίαν θὰ ἔχης διὰ τὸ ὅτι δὲν τὸν δέχεσαι οὔτε καὶ νὰ τὸν ἀκούσης; Καθόσον ἡ ἐκκλησία εἶναι κοινὴ οἰκία ὄλων καὶ πρὶν ἀπὸ σᾶς εἰσήλθαμεν ἡμεῖς, συνεχίζοντες τὸ ἀποστολικὸν ἀξίωμα. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ μόλις εἰσερχόμεθα ἀμέσως ἀπὸ κοινοῦ ἐπικαλούμεθα πρὸς ὄλους τὴν εἰρήνην, συμφώνως πρὸς τὴν ἐντολὴν ποὺ μᾶς ἐδόθη. Ἐπομένως κανεὶς ἅς μὴ δείξη ὀκνηρίαν, οὔτε ἀμφι-

ἔσιω ράθυμος, μηδεὶς μειτέωρος, εἰσελθόντων τῶν ἱερέων
καὶ διδασκόντων· οὐδὲ γὰρ μικρὰ ἐπὶ τούτῳ κεῖται κόλασις.
Καὶ γὰρ βουλοίμην ἂν ἔγωγε μυριάκις εἰς οἰκίαν τινὸς ὑμῶν
εἰσελθὼν ἔξαπορηθῆναι, ἢ ἐνταῦθα λέγων μὴ ἀκουσθῆναι.
5 Τοῦτο ἐμοὶ φορτικώτερον ἐκείνου· ἐπειδὴ καὶ κυριωτέρα
αὕτη ἢ οἰκία. Καὶ γὰρ τὰ μεγάλα ἡμῶν ἐνταῦθα κεῖται κτή-
ματα· ἐνταῦθα ἡμῶν αἱ ἐλπίδες πᾶσαι. Τί γὰρ οὐχὶ ἐνταῦθα
μέγα καὶ φορικῶδες; Καὶ γὰρ ἡ τράπεζα αὕτη πολλῶν τιμιω-
τέρα καὶ ἡδίων, καὶ ἡ λυχνία τῆς λυχνίας. Καὶ ἴσασιν ὅσοι
10 μετὰ πίστεως καὶ εὐκαίρως ἐλαίῳ χρισάμενοι νοσήματα ἔ-
λυσαν. Καὶ τὸ κιβώτιον δὲ τοῦτο ἐκείνου τοῦ κιβωτίου πολ-
λῶν βέλτιον καὶ ἀναγκαιότερον· οὐ γὰρ ἱμάτια, ἀλλ' ἐλεη-
μοσύνην ἔχει συγκεκλεισμένην, εἰ καὶ ὀλίγοι εἰσὶν οἱ κε-
κτημένοι. Ἐνταῦθα καὶ κλίνη ἐκείνης βελτίων· ἢ γὰρ τῶν
15 θείων Γραφῶν ἀνάπαυσης πάσης κλίνης ἡδίων ἐστί. Καὶ
εἰ καλῶς ἦν ἡμῖν (τὰ τῆς ὁμονοίας κατωρθωμένα), οὔτ' ἂν
ἑτέραν ἔσοχμεν παρὰ ταύτην οἰκίαν.

Καὶ ὅτι οὐ φορικὸν τὸ εἰρημένον, μαρτυροῦσιν οἱ τρισ-
χίλιοι καὶ οἱ πεντακισχίλιοι, καὶ οἰκίαν καὶ τράπεζαν καὶ
20 ψυχὴν ἔσχηκότες μίαν· «Τοῦ γὰρ πλήθους τῶν πιστευσάν-
των», φησὶν, «ἦν ἡ καρδία καὶ ἡ ψυχὴ μία». Ἐπειδὴ δὲ
πολὸν τῆς ἐκείνων ἀποδέομεν ἀρετῆς, καὶ διωκόμεθα κατὰ
τὰς οἰκίας, κἂν, ἡνίκα ἐνθάδε συλλεγόμεθα, μετὰ προθυμίας
τοῦτο ποιῶμεν. Εἰ γὰρ ἐν τοῖς ἄλλοις πτωχοὶ καὶ πένητές

ταλάντευσιν ὅταν θὰ εἰσέλθουν οἱ ἱερεῖς καὶ θὰ διδάσκουν, διότι δὲν εἶναι μικρὰ ἢ τιμωρία ποῦ ἐπιφυλάσσεται δι' αὐτὸ τὸ παράπτωμα. Καὶ βεβαίως θὰ ἐπεθύμουν ἐγὼ τουλάχιστον μυρίας φορές νὰ εἰσέλθω εἰς τὴν οἰκίαν κάποιου ἀπὸ σᾶς καὶ νὰ στερηθῶ τὸ κάθε τι ἐκ μέρους σας παρὰ νὰ μὴ ἀκούσετε αὐτὰ ποῦ σᾶς λέγω ἐδῶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Αὐτὸ δι' ἐμὲ εἶναι περισσότερο βαρὺ ἀπὸ ἐκεῖνο, ἐπειδὴ εἶναι καὶ σπουδαιότερα αὐτὴ ἢ οἰκία. Καθόσον τὰ μεγάλα κοσμήματά μας εὐρίσκονται ἐδῶ, καὶ ἐδῶ εἶναι ἐναποτιθεμένα ὅλαι αἱ ἐλπίδες μας. Διότι πράγματι ποῖον πρᾶγμα ἐδῶ μέσα δὲν εἶναι σπουδαῖον καὶ φρικῶδες; Καθόσον αὐτὴ ἢ τράπεζα εἶναι πολὺ πρὸ τιμῆς καὶ πολὺ πρὸ γλυκεῖα, καθὼς καὶ ἡ λυχνία ἀπὸ τὴν λυχνίαν ἐκείνην. Καὶ αὐτὸ τὸ γνωρίζουν ὅσοι ἐθεράπευσαν τὰ νοσήματά των ἀφοῦ προσῆλθαν μὲ πίστιν καὶ εἰς κατάλληλον χρόνον καὶ ἠλείφθησαν μὲ τὸ ἔλαιον. Καὶ αὐτὸ τὸ κιβώτιον εἶναι πολὺ πρὸ καλύτερον καὶ ἀναγκαιότερον ἀπὸ τὸ κιβώτιον ἐκεῖνο· διότι δὲν περιέχει ἐνδύματα ἀλλὰ ἐλεημοσύνην, ἂν καὶ εἶναι ὀλίγοι αὐτοὶ ποῦ τὴν ἔχουν ὡς κτῆμά των. Ἐδῶ ὑπάρχει καὶ κλίνη ποῦ εἶναι καλύτερα ἀπὸ ἐκείνην τῆς οἰκίας μας, διότι ἡ μελέτη τῶν θείων Γραφῶν εἶναι γλυκυτέρα ἀπὸ ὅποιανδήποτε ἄλλην κλίνην. Καὶ ἐὰν μὲν ἔφθανεν ἡ μεταξύ μας ὁμόνοια εἰς μέγαν βαθμὸν δὲν θὰ ἐχρηιαζόμεθα ἄλλην οἰκίαν ἐκτὸς ἀπὸ αὐτήν.

Καὶ ὅτι δὲν ἀποτελεῖ βαρὺ φορτίον αὐτὸ ποῦ ἔχει λεχθῆ τὸ ἐπιβεβαιώνουν αἱ τρεῖς χιλιάδες καὶ αἱ πέντε χιλιάδες ἄνθρωποι, οἱ ὅποιοι εἶχαν καὶ μίαν οἰκίαν καὶ τράπεζαν καὶ μίαν ψυχὴν. Διότι, λέγει, «Ὅλοι ὅσοι ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστὸν εἶχαν μίαν καρδίαν καὶ μίαν ψυχὴν»⁴¹. Ἐπειδὴ ὅμως ὑστεροῦμεν κατὰ πολὺ ὡς πρὸς τὴν ἀρετὴν ἔναντι ἐκείνων, καὶ διαμένει ὁ καθένας εἰς τὴν ἰδικὴν του οἰκίαν, τουλάχιστον ὅταν συγκεντρωνώμεθα εἰς τὸν χώρον αὐτὸν ἅς τὸ κάμνωμεν αὐτὸ μὲ προθυμίαν. Διότι ἐὰν μὲν ὡς πρὸς τὰ ἄλλα εἴμεθα πτωχοὶ καὶ πένητες, ὡς πρὸς αὐτὰ ὅμως

ἔσμεν, ἀλλ' ἐν τούτοις πλούσιοι. Διὸ καὶ ἐνταῦθα δέξασθε
 μετὰ ἀγάπης εἰσιόντιας ἡμᾶς πρὸς ὑμᾶς. Καὶ ὅταν εἶπω,
 «Εἰρήνη ὑμῖν», εἶτα εἴπητε, «Καὶ τῷ πνεύματί σου»· μὴ τῇ
 φωνῇ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ γνώμῃ λέγετε· μὴ τῷ σιόματι,
 5 ἀλλὰ καὶ τῇ διανοίᾳ. Ἐάν δὲ ἐνταῦθα μὲν λέγῃς, εἰρήνη
 καὶ τῷ πνεύματί σου, ἔξω δέ μοι πολεμῆς διαπιύων καὶ
 κακηγορῶν, μυρίοις λάθρα πλύνων ὄνειδες, ποία εἰρήνη
 αὕτη; Ἐγὼ μὲν γάρ, καὶ μυριάκις κακηγορήσῃς, μετὰ κα-
 θαρᾶς καρδίας τὴν εἰρήνην σοι δίδωμι, μετὰ εἰλικρινοῦς
 10 γνώμης, καὶ πονηρὸν οὐδὲν δύναμαί ποιε περὶ σοῦ εἰπεῖν·
 σπλάγχνα γὰρ ἔχω παιρικά. Καὶ ἐπιπλήξω ποιέ, κηδόμε-
 νος τοῦτο ποιῶ. Σὺ δὲ λάθρα δάκνων, καὶ μὴ δεχόμενός
 με ἐν τῇ δεσποτικῇ οἰκίᾳ, δέδοικα μὴ πάλιν μοι τὴν ἀθυμίαν
 αὐξήσῃς· οὐκ ἐπειδὴ ὕβρισας, οὐδὲ ἐπειδὴ ἐξέβαλες, ἀλλ'
 15 ἐπειδὴ τὴν εἰρήνην ἀπεκρούσω, καὶ τὴν χαλεπὴν ἐπεσπάσω
 κόλασιν. Καὶ γὰρ μὴ ἐκτινάξω τὸν κονιορτὸν ἐγὼ, καὶ μὴ
 ἀποστραφῶ, τὰ τῆς ἀπειλῆς ἀκίνητα μένει. Ἐγὼ μὲν γὰρ
 ἐπιλέγω πολλάκις ὑμῖν εἰρήνην, καὶ αἰεὶ τοῦτο λέγων οὐ
 παύσομαι· ἂν δὲ μετὰ τῶν ὕβρεων καὶ μὴ δέξησθε, οὐδὲ
 20 οὔτιω τὸν κονιορτὸν ἐκτινάσσω· οὐκ ἐπειδὴ παρακούω τοῦ
 Δεσπότου, ἀλλ' ἐπειδὴ σφόδρα ὑμῶν ἐκκαίομαι. Ἄλλως δὲ
 οὐδὲ ἔπαθόν τι δι' ὑμᾶς· οὔτε μακρὰν ἤλθον ἀποδημίαν,
 οὐδὲ μετὰ τοῦ σχήματος ἐκείνου καὶ τῆς ἀκτημοσύνης ἤλθον
 (διὰ τοῦτο πρότερον ἑαυτοῖς ἐγκαλοῦμεν), οὐδὲ χωρὶς ὑπο-
 25 δημάτων καὶ δευτέρου χειῶνος· διὰ τοῦτο τάχα καὶ τὰ παρ'
 ὑμῶν ἐλλιμπάνετε. Πλὴν ἀλλ' οὐκ ἀρκεῖ τοῦτο ὑμῖν εἰς ἀ-

εἴμεθα πλούσιοι. Διὰ τοῦτο καὶ νὰ μᾶς ὑποδέχεσθε μὲ ἀγάπην ὅταν τούλάχιστον συναντώμεθα ἐδῶ. Καὶ ὅταν σᾶς λέγω, «Εἰρήνη εἰς σᾶς», ἢ ἀπάντησίς σας νὰ εἶναι, «καὶ εἰς τὸ ἰδικόν σου πνεῦμα»· καὶ νὰ μὴ τὸ λέγετε δὲ μόνον μὲ τὰ λόγια, ἀλλὰ καὶ μὲ ὅλην τὴν διάθεσίν σας· ὄχι μόνον μὲ τὸ στόμα, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν διάνοιάν σας. Ἐὰν δὲ ἐδῶ μὲν μοῦ λέγῃς «Ἐὰν ἔχη εἰρήνην τὸ πνεῦμά σου», ἐνῶ ἔξω μὲ πολεμῆς μὲ τὸ νὰ μὲ περιφρονῆς καὶ νὰ μὲ κατηγορῆς, καὶ νὰ μὲ περιλούζῃς κρυφίως μὲ ἀμετρήτους τὸν ἀριθμὸν ὕβρεις, τί λογῆς εἰρήνη εἶναι αὐτή; Διότι ἐγὼ μὲν, καὶ ἂν μὲ κατηγορήσῃς ἀμετρήτους φορές, σοῦ ἀνταποδίδω τὴν εἰρήνην μὲ καθαρὰν καρδίαν, μὲ εἰλικρινῆ διάθεσιν, καὶ δὲν ἤμπορῶ ποτὲ νὰ εἰπῶ διὰ σὲ τίποτε τὸ πονηρόν, διότι ἔχω σπλάγχνα πατρικά. Καὶ ἂν τύχῃ ποτὲ καὶ σὲ ἐπιπλήξω, τὸ πράττω αὐτὸ ἀπὸ ἐνδιαφέρον. Σὺ ὅμως μὲ δαγκώνεις μὲ ὕπουλον τρόπον καὶ ἐπειδὴ δὲν μὲ δέχεσαι εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Κυρίου φοβοῦμαι μὴ τυχόν_καὶ πάλιν αὐξήσῃς τὴν λύπην μου· φυσικὰ ὄχι ἐπειδὴ μὲ ὕβρισες, οὔτε ἐπειδὴ μὲ ἐξεδίωξες, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀπέρριψες τὴν εἰρήνην καὶ ἐπέσυρες ἐναντίον σου τὴν φοβερὰν ἐκείνην τιμωρίαν. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη ἐγὼ δὲν ἐκτινάξω τὴν σκόνην, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν σὲ ἀποστραφῶ, ἢ ὅλη ἀπειλή σου παραμένει ἀκλόνητος. Ἐγὼ βέβαια σᾶς εὐχομαι πολλὰς φορές εἰρήνην καὶ δὲν θὰ παύσω νὰ τὸ κάνω αὐτὸ συνεχῶς. Ἐὰν ὅμως μαζὶ μὲ τὰς ὕβρεις σας δὲν τὴν ἀποδέχεσθε καὶ αὐτήν, οὔτε καὶ πάλιν ἐκτινάσω τὴν σκόνην· ὄχι ἀσφαλῶς ἐπειδὴ δὲν ὑπακούω εἰς τὴν προσταγὴν τοῦ Κυρίου, ἀλλ' ἐπειδὴ μὲ κατακαίει τὸ ἐνδιαφέρον μου διὰ σᾶς. Ἐξ ἄλλου δὲν ἔπαθα ἕξ αἰτίας σας τίποτε. Οὔτε ἐταξίδευσα πολὺ μακρὰν διὰ νὰ σᾶς εὐρω, οὔτε ἤλθα μὲ τὴν περιβολὴν ἐκείνου καὶ τὴν ἀκτημοσύνην (καὶ ἀκριβῶς δι' αὐτὸ κατ' ἀρχὴν κατηγοροῦμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας), οὔτε ἤλθα χωρὶς ὑποδήματα καὶ δεύτερον χιτῶνα· καὶ ἴσως δι' αὐτὸν τὸν λόγον συμπεριφέρεσθε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Πλὴν ὅμως δὲν ἀποτελεῖ αὐτὸ ἀρκετὴν

πολογίαν ἀλλ' ἡμῖν μὲν τὸ κρίμα μείζον, ὑμῖν δὲ συγγνώμης οὐ μεταδίδωσι.

7. Τότε αἱ οἰκίαι ἐκκλησῖαι ἦσαν, νῦν δὲ ἡ ἐκκλησία οἰκία γέγονεν. Οὐδὲν ἦταν τότε ἐν οἰκίᾳ λαλῆσαι βιωτικόν·
 5 οὐδὲν ἔστι νῦν ἐν ἐκκλησίᾳ πνευματικὸν εἰπεῖν, ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα τὰ ἐκ τῆς ἀγορᾶς ἐπεισάγετε· καὶ τοῦ Θεοῦ διαλεγόμενου, ἀφέντες τὸ σιγῆ τῶν λεγομένων ἀκούειν, τὰναντία φέροντες συμβάλλετε πράγματα· καὶ εἶθε τὰ ὑμέτερα· νυνὶ δὲ τὰ μηδὲν ὑμῖν προσήκοντα καὶ λέγετε καὶ ἀκούετε. Διὰ ταῦτα θρηνῶ, καὶ θρηνῶν οὐ παύσομαι. Οὐδὲ
 10 γὰρ εἶμι κύριος τὴν οἰκίαν ἀμεῖψαι ταύτην, ἀλλ' ἐνταῦθα ἀνάγκη μένειν, ἕως ἂν ἐκ τοῦ παρόντος ἐξέλθωμεν βίου. Χωρήσατε τοίνυν ὑμᾶς, καθὼς ὁ Παῦλος ἐκέλευσεν. Οὐδὲ γὰρ περὶ τραπέζης ἐκεῖ τὸ εἰρημένον ἦν αὐτῷ, ἀλλὰ περὶ
 15 γνώμης καὶ διανοίας. Τοῦτο καὶ ἡμεῖς παρ' ὑμῶν ζητοῦμεν, τὴν ἀγάπην, τὴν φιλίαν τὴν θερμὴν ἐκείνην καὶ γνησίαν. Εἰ δὲ οὐδὲ τοῦτο ἀνέχεσθε, κἂν ὑμᾶς αὐτοὺς φιλήσατε, τὴν παροῦσαν ἀποτιθέμενοι ραθυμίαν. Ἀρκεῖ τοῦτο εἰς παραμυθίαν ἡμῖν, ἂν ἴδωμεν εὐδοκιμοῦντας καὶ γενομένους βελτί-
 20 οὺς ὑμᾶς. Οὕτω καὶ αὐτὸς μείζονα ἐπιδείξομαι τὴν ἀγάπην. «Εἰ καὶ περισσότερον ἀγαπῶν, ἥτιον ἀγαπῶμαι». Καὶ γὰρ πολλὰ ἡμᾶς ἔστι τὰ συνάγοντα· μία τράπεζα πρόκειται πᾶσιν, εἰς ἐγέννησεν ἡμᾶς Πατήρ, τὰς αὐτὰς πάντες ἐλύσαμεν ὠδῖνας, τὸ αὐτὸ ποτὸν ἅπασι δέδοται· μᾶλλον δὲ οὐ μόνον τὸ
 25 αὐτὸ ποτὸν, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἐνὸς ποτηρίου πίνειν. Ὁ γὰρ Πα-

42. Πρὸβλ. Β' Κορ. 7, 2.

43. Β' Κορ. 12, 15.

δικαιολογίαν διὰ σᾱς. Καὶ εἶναι βέβαια μεγάλο τὸ κρίμα εἰς ἡμᾶς, πλὴν ὅμως δὲν δίδει συγχώρησιν εἰς σᾱς.

7. Παλαιότερον αἱ οἰκίαι ἦσαν ἐκκλησῖαι, σήμερα ὅμως ἡ ἐκκλησία κατήντησεν οἰκία. Καὶ τότε δὲν ἦτο δυνατὸν ν' ἀναφέρῃ κανεὶς ἐντὸς τῆς οἰκίας τίποτε τὸ ὑλικόν, σήμερα ὅμως δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ πνευματικόν πού νὰ ἤμπορῇ νὰ τὸ ἀναφέρῃ ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ ἐδῶ μέγα ἔχετε εἰσαγάγει τὰς συζητήσεις τῆς ἀγορᾶς. Καὶ ἐνῶ ὁμιλεῖ ὁ Θεός, ἐγκαταλείψαντες τὴν συνήθειαν νὰ ἀκούετε μὲ σιωπὴν τὰ λεγόμενα, συμβάλλετε εἰς τὸ ἐντελῶς ἀντίθετον μὲ τὸ νὰ συζητῆτε τὰς ἰδικὰς σας ὑποθέσεις· καὶ μακάρι νὰ ἦσαν ἰδικαὶ σας ὑποθέσεις. Τώρα ὅμως καὶ λέγετε καὶ ἀκούετε αὐτὰ πού δὲν εἶναι καθόλου πρέποντα. Καὶ ἀκριβῶς δι' αὐτὸ θρηνηῶ καὶ δὲν θὰ παύσω ποτὲ νὰ θρηνηῶ. Οὔτε βέβαια ἤμπορῶ νὰ ἐγκαταλείψω αὐτὴν τὴν οἰκίαν, ἀλλ' εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ μείνω ἐδῶ μέχρις ὅτου φύγω ἀπὸ αὐτὴν τὴν ζωὴν. Ἀνοιξατε λοιπὸν χῶρον εἰς τὰς καρδίας σας καὶ δι' ἡμᾶς⁴², ὅπως ἔδωσεν ἐντολὴν ὁ Παῦλος. Οὔτε βέβαια εἰς τὴν περίπτωσιν ἐκείνην ὁ λόγος του ἐσήμαινε τὴν τράπεζαν, ἀλλὰ ἀνεφέρετο εἰς τὴν διάθεσιν καὶ τὴν διάνοιαν τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὸ καὶ ἡμεῖς ζητοῦμεν ἀπὸ σᾱς, τὴν ἀγάπην, δηλαδή, καὶ τὴν θερμὴν ἐκείνην καὶ γνησίαν φιλίαν. Ἐὰν ὅμως οὔτε καὶ αὐτὸ τὸ ἀνέχεσθε, τούλάχιστον δεῖξατε ἀγάπην διὰ τοὺς ἑαυτοὺς σας, ἀφοῦ ἀποβάλετε ἀπὸ ἐπάνω σας τὴν παροῦσαν ὀκνηρίαν σας. Εἶναι ἀρκετὸν αὐτὸ διὰ νὰ μᾶς παρηγορήσῃ, ἐὰν ἰδοῦμεν νὰ προδεύτε καὶ νὰ γίνεσθε καλύτεροι. Ἔτσι θὰ ἐπιδείξω καὶ ἐγὼ μεγαλυτέραν ἀγάπην, «Ἄν καὶ σᾱς ἀγαπῶ περισσότερον, ἀγαπῶμαι ὀλιγώτερον ἀπὸ σᾱς»⁴³. Καὶ βέβαια εἶναι πολλὰ ἐκεῖνα πού μᾶς ἐνώνουν. Μία τράπεζα εὐρίσκεται ἔμπροσθεν ὄλων μας, εἰς Πατὴρ μᾶς ἐγέννησεν, ἀπὸ τοὺς αὐτοὺς πόνους τοῦ τοκετοῦ ἐγεννήθημεν ὅλοι, τὸ ἴδιο ποτὸν ἐδόθη εἰς ὅλους μας, ἢ καλύτερα ὅχι μόνον τὸ ἴδιο ποτόν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ ἴδιο ποτήριον τὸ πίνομεν. Διότι ὁ Πατήρ,

τήρ, θουλόμενος ἡμᾶς εἰς φιλοστοργίαν ἀγαγεῖν, καὶ τοῦτο ἐμηχανήσαιτο, ἐξ ἑνὸς ποιητορίου πίνειν ἡμᾶς· ὅπερ ἐπιειταμένης ἐστὶν ἀγάπης.

Ἄλλ' οὐκ ἐσμεν ἄξιοι τῶν ἀποσιόλων ἡμεῖς. Ὁμολογῶ
 5 κἀγώ, καὶ οὐκ ἂν ποτε ἀρνηθείην. Οὐ γὰρ μόνον ἐκείνων, ἀλλ' οὐδὲ τῆς σκιᾶς ἄξιοι τῆς ἐκείνων ἡμεῖς. Ἄλλ' ὅμως τὰ παρ' ὑμῶν γινέσθω. Οὐδὲν ὑμᾶς τοῦτο καταισχῦναι δυνήσεται, ἀλλὰ καὶ ὠφελῆσαι μειζόνως. Ὅταν γὰρ καὶ περὶ ἀναξίους ισοσύτην ἐπιδείξησθε τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ὑπακο-
 10 ἦν, τότε μείζονα λήψεσθε τὴν ἀντιπόδοσιν. Οὐδὲ γὰρ τὰ ἡμέτερα λέγομεν· ἐπεὶ μηδέ ἐστὶν ὑμῖν διδάσκαλος ἐπὶ τῆς γῆς· ἀλλ' ἃ παρελάβομεν, καὶ διδόμεν, καὶ διδόντες οὐδὲν πλέον ἐπιζητοῦμεν παρ' ὑμῶν, ἀλλ' ἢ τὸ φιλεῖσθαι μόνον. Εἰ δὲ ἀνάξιοι καὶ τούτου, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ φιλεῖν ὑμᾶς ἄξιοι
 15 ταχέως ἐσόμεθα. Καίτοιγε προσειτάγημεν, μὴ τοὺς φιλοῦντας φιλεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐχθρούς. Τίς οὖν οὕτως ἀπηνής, τίς οὕτως ἄγριος, ὃς τοιοῦτον δεξάμενος νόμον, καὶ τοὺς φιλοῦντας ἀποσιραφήσεται καὶ μισήσει, κἂν μυρίων κακῶν ἀνάμεστος ᾗ; Ἐκοινωνήσαμεν τραπέζης πνευματικῆς·
 20 κοινωνήσωμεν καὶ ἀγάπης πνευματικῆς. Εἰ γὰρ λησταιί, κοινωνοῦντες ἀλλῶν, ἐπιλανθάνονται τοῦ τρόπου, τίνα ἔξομεν ἀπολογία ἡμεῖς, σώματος ἀεὶ δεσποτικοῦ μετέχοντες, καὶ οὐδὲ τὴν ἐκείνων μιμούμενοι ἡμερότητα; Καίτοιγε πολλοῖς οὐχὶ τράπεζα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ πόλεως εἶναι μιᾶς
 25 ἦρκεσεν εἰς φιλίαν· ἡμεῖς δέ, ὅταν καὶ πόλιν τὴν αὐτὴν ἔχωμεν καὶ οἰκίαν τὴν αὐτὴν καὶ τράπεζαν καὶ ὁδὸν καὶ

ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ του νὰ μᾶς καταστήσῃ φιλοστόργους, ἐπενόησε καὶ αὐτό, τὸ νὰ πίνωμεν δηλαδὴ ἀπὸ τὸ ἴδιο ποτήριον, πρᾶγμα ποὺ εἶναι γνῶρισμα ὑπερβολικῆς ἀγάπης.

“Ἄλλ’ ὅμως ἡμεῖς δὲν εἴμεθα ἄξιοι τῶν ἀποστόλων. Τὸ ὁμολογῶ καὶ ἐγὼ καὶ ποτὲ δὲν θὰ τὸ ἀρνηθῶ. ”Ὅχι μόνον ἐκείνων, ἀλλ’ οὔτε τῆς σκιᾶς ἐκείνων εἴμεθα ἡμεῖς ἄξιοι. Παρὰ ταῦτα ὅμως κάμετε αὐτὸ ποὺ ἠμπορεῖτε. Διότι αὐτὸ δὲν θὰ ἠμπορέσῃ ὡς πρὸς τίποτε νὰ σᾶς ἐντροπιάσῃ, ἀλλ’ ἀντιθέτως καὶ θὰ σᾶς ὠφελήσῃ εἰς πολὺ μεγάλον βαθμόν. Διότι ὅταν ἐπιδείξετε τόσον μεγάλην ἀγάπην καὶ ὑπακοὴν καὶ πρὸς ἀναξίους, τότε ἡ ἀμοιβὴ ποῦ θὰ λάβετε θὰ εἶναι πολὺ πῖο μεγάλη. Διότι αὐτὰ ποὺ κηρύσσομεν δὲν εἶναι ἰδικά μας, καθόσον δὲν ὑπάρχει οὔτε διδάσκαλος διὰ σᾶς ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, ἀλλ’ αὐτὰ ποὺ παρελάβαμεν, αὐτὰ καὶ διδάσκομεν, καὶ διδάσκοντές τα δὲν ζητοῦμεν ἀπὸ σᾶς τίποτε τὸ ἐπὶ πλεόν, παρὰ μόνον τὸ νὰ μᾶς ἀγαπᾶτε. Ἐὰν δὲ εἴμεθα ἀνάξιοι καὶ τῆς ἀγάπης σας, ὅπως ἂν ἴπote θὰ γίνωμεν πολὺ σύντομα ἄξιοι ἐξ αἰτίας τῆς ἀγάπης μας πρὸς σᾶς, παρὰ τὸ γεγονὸς βέβαια ὅτι ἐλάβαμεν ἐντολὴν νὰ μὴ ἀγαπῶμεν μόνον αὐτοὺς ποὺ μᾶς ἀγαποῦν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐχθρούς. Ποῖος λοιπὸν εἶναι τόσον σκληρός, ποῖος εἶναι τόσον ἄγριος, ὁ ὁποῖος θὰ θελήσῃ, ἂν καὶ ἔλαβε τοιοῦτον νόμον, καὶ ν’ ἀποστραφῇ αὐτοὺς ποὺ τὸν ἀγαποῦν καὶ νὰ τοὺς μισήσῃ, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι γεμᾶτος ἀπὸ ἄπειρα κακά; Ἐγίναμεν κοινωνοὶ τῆς πνευματικῆς τραπέζης· ἃς γίνωμεν κοινωνοὶ καὶ τῆς πνευματικῆς ἀγάπης. Διότι ἐὰν οἱ λησταί, παρακαθήμενοι εἰς τὴν αὐτὴν τράπεζαν, λησμονοῦν τὴν ὄλην ἀπανθρωπίαν των, ποῖαν δικαιολογίαν θὰ ἔχωμεν ἡμεῖς, ποὺ μετέχομεν συνεχῶς τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου, ἀλλ’ ὅμως δὲν μιμούμεθα οὔτε τὴν ἡμερότητα ἐκείνων; Ἄν καὶ βέβαια εἰς πολλοὺς ὄχι μόνον ἡ συμμετοχὴ εἰς τὴν κοινὴν τράπεζαν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὅτι κατάγονται ἀπὸ τὴν ἰδίαν πόλιν ἤρκεσε διὰ νὰ συνάψουν φιλίαν. Ἡμεῖς ὅμως, ὅταν ἔχωμεν καὶ τὴν αὐτὴν πόλιν καὶ τὴν ἰδίαν οἰκίαν καὶ τράπεζαν καὶ

θύραν καὶ ρίζαν καὶ ζωὴν καὶ κεφαλὴν καὶ ποιμένα τὸν αὐτὸν καὶ βασιλέα καὶ διδάσκαλον καὶ κριτὴν καὶ δημιουργὸν καὶ Πατέρα καὶ πάντα ἡμῖν ἢ κοινά, τίνος ἂν εἶημεν συγγνώμης ἄξιοι, ἀπ' ἀλλήλων διαιρούμενοι;

5 Ἄλλὰ τὰ σημεῖα ἐπιζητεῖτε, ἅπερ εἰσιόντες ἐποίουν ἐκεῖνοι, τοὺς λεπροὺς τοὺς καθαιρουμένους, καὶ τοὺς δαίμονας τοὺς ἐλαυνομένους καὶ τοὺς ἐγειρομένους νεκρούς; Ἄλλὰ καὶ τοῦτο τῆς εὐγενείας ὑμῶν μέγιστον δεῖγμα καὶ τῆς ἀγάπης, τὸ μὴ μετ' ἐνεχύρων πιστεύειν τῷ Θεῷ. Καὶ
10 γὰρ καὶ διὰ τοῦτο καὶ δι' ἕτερον τὰ σημεῖα ἔπαυσεν ὁ Θεός. Εἰ γάρ, οὐ γινομένων σημείων, οἱ πλεονεκτήμασιν ἑτέροις κομῶντες, οἷον ἢ λόγῳ σοφίας, ἢ εὐλαθείας ἐπιδείξει, κερδοδοξοῦσιν, ἐπαίρονται, ἀπ' ἀλλήλων σχίζονται· εἰ καὶ σημεῖα ἐγένοντο, ποῦ οὐκ ἂν ἐγένετο ρήγματα; Καὶ ὅτι οὐ
15 στοχασμὸς τὸ εἰρημένον, μαρτυροῦσι Κορίνθιοι εἰς πολλὰ ἐντεῦθεν διαιροθέντες μέρη.

Μὴ δὴ σημεῖα ζητεῖ, ἀλλὰ ψυχῆς ὑγείαν. Μὴ ζητεῖ νεκρὸν ἕνα ἰδεῖν ἐγειρόμενον· καὶ γὰρ ἔμαθες ὅτι ὀλόκληρος ἢ οἰκουμένη ἀνίσταται. Μὴ ζητεῖ τυφλὸν ἰδεῖν θεραπευόμενον, ἀλλ' ὄρα πάντας ἀναβλέποντας νῦν τὴν βελτίω
20 καὶ χρησιμωτέραν ἀνάβλεψιν· καὶ μάθε καὶ σὺ σωφρόνως ὄραν καὶ διόρθωσαί σου τὸν ὀφθαλμόν. Καὶ γὰρ εἰ πάντες ὡς ἐχρῆν ἐζῶμεν, μᾶλλον ἂν τῶν θαυματουργούντων ἐθαύμασαν ἡμᾶς Ἑλλήνων παῖδες. Τὰ μὲν γὰρ σημεῖα καὶ φαν-
25 τασίας ὑπόνοιαν ἔχει πολλάκις, καὶ ἑτέραν πονηρὰν ὑποψίαν, εἰ καὶ τὰ ἡμέτερα οὐ τοιαῦτα· βίος δὲ καθαρὸς οὐ-

ὄδον καὶ θύραν καὶ ρίζαν καὶ ζωὴν καὶ κεφαλὴν καὶ τὸν αὐτὸν ποιμένα καὶ βασιλέα καὶ διδάσκαλον καὶ κριτὴν καὶ δημιουργὸν καὶ πατέρα καὶ ὅταν ὅλα τὰ ἔχωμεν κοινά, ποίας συγχωρήσεως θὰ ἦτο δυνατόν νὰ τύχωμεν καθ' ἣν στιγμὴν διαιρούμεθα ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλον;

Μήπως βέβαια ζητεῖτε τὰ θαύματα, τὰ ὁποῖα ἐνήργουν ἐκεῖνοι ὅταν ἐπεσκέπτοντο τὰ διάφορα μέρη, τοὺς λεπρούς ποὺ ἐθεραπεύοντο καὶ τοὺς δαίμονας ποὺ ἐξεδιώκοντο καὶ τοὺς νεκροὺς ποὺ ἐγείροντο; Ἄλλὰ καὶ αὐτὸ εἶναι μέγιστον γνῶρισμα τῆς εὐγενείας σας καὶ τῆς ἀγάπης σας, τὸ ὅτι δηλαδὴ δὲν πιστεύετε εἰς τὸν Θεὸν ἐπὶ τῇ βάσει ἐγγυήσεων. Καθόσον καὶ δι' αὐτὸν τὸν λόγον καὶ δι' ἄλλον ἐσταμάτησεν ὁ Θεὸς τὰ θαύματα. Διότι ἐάν, χωρὶς νὰ γίνωνται θαύματα, αὐτοὶ ποὺ ὑπερηφανεύονται δι' ἄλλα χαρίσματά των, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι εἶναι ἡ σοφία τῶν λόγων των ἢ ἡ ἐπίδειξις τῆς εὐλαβείας των, καταλαμβάνονται ἀπὸ ματαιοδοξίαν καὶ καυχῶνται καὶ χωρίζονται μεταξὺ των εἰς ὀμάδας, δὲν θὰ συνέβαιναν διαιρέσεις καὶ ἂν ἀκόμη ἐγίνοντο θαύματα; Καὶ τὸ ὅτι αὐτὸ ποὺ σᾶς λέγω δὲν εἶναι ἀπλῆ σκέψις τὸ ἐπιβεβαιώνουν οἱ Κορίνθιοι οἱ ὁποῖοι ἀκριβῶς δι' αὐτὸν τὸν λόγον διηρέθησαν εἰς πολλὰς ὀμάδας⁴⁴.

Μὴ ζητῆς λοιπὸν θαύματα, ἀλλὰ ζῆται τὴν ὑγείαν τῆς ψυχῆς. Μὴ ζητῆς νὰ ἰδῆς ἕνα νεκρὸν νὰ ἀνίσταται, καθόσον ἐδιδάχθης ὅτι ὀλόκληρος ἡ οἰκουμένη ἀνίσταται. Μὴ ζητῆς νὰ ἰδῆς τυφλὸν νὰ θεραπεύεται, ἀλλὰ πρόσεξε ὄλους ποὺ ἀναβλέπουν τώρα τὴν πιδὸ ὠραίαν καὶ τὴν πιδὸ ὠφέλιμον ἀνάβλεψιν, καὶ μάθε καὶ σὺ νὰ βλέπῃς μὲ σωφροσύνην καὶ προσπάθησε νὰ διορθώσης τὸν ὀφθαλμὸν σου. Καθόσον βέβαια ἐάν ὅλοι μας ἐζούσαμεν ὅπως ἔπρεπε, θὰ μᾶς ἐθαύμαζαν τὰ παιδιὰ τῶν εἰδωλολατρῶν περισσότερο ἀπὸ ἐκεῖνους ποὺ θαυματουργοῦν. Διότι τὰ μὲν θαύματα πελλάκις εἶναι καὶ δημιουργήματα φαντασίας καὶ κάποιας ἄλλης πονηρᾶς ὑποψίας, ἂν καὶ τὰ ἰδικὰ μας θαύματα δὲν εἶναι τέτοιου εἴδους, ἐνῶ ὁ καθαρὸς βίος δὲν εἶναι δυνατόν νὰ δε-

δεμίαν τοιαύτην ἐπήρειαν δέξασθαι δύναται· ἀλλὰ πάντων ἐμφράττει τὰ στόματα τῆς ἀρετῆς ἢ κτησίσι.

8. Ταύτης τοίνυν ἐπιμελώμεθα· πολὺς γὰρ αὐτῆς ὁ πλοῦτος, καὶ τὸ θαῦμα μέγα. Αὕτη τὴν ὄντως ἐλευθερίαν
 5 παρέχει, καὶ ἐν τῇ δουλείᾳ ταύτην θεωρεῖσθαι παρασκευάζει, οὐκ ἀπαλλάττουσα τῆς δουλείας, ἀλλὰ δούλους μένοντας ἐλευθέρων ἀποφαίνουσα σεμνοτέρους, ὃ τοῦ δοῦναι ἐλευθερίαν πολλῶ πλεον ἐστίν· οὐ ποιοῦσα πλούσιον τὸν πένητα, ἀλλὰ μένοντα πένητα τοῦ πλουσίου εὐπορώτερον ἀποφαίνου-
 10 σα. Εἰ δὲ καὶ σημεῖα θούλει ποιεῖν, ἀπαλλάγηθι πλημμελημάτων, καὶ τὸ πᾶν ἤνυσας. Καὶ γὰρ μέγας δαίμων ἢ ἁμαρτία, ἀγαπητέ· κἂν ταύτην ἐξέλης, τῶν μυρίους δαίμονας ἐλαυνόντων μεῖζον εἰργάσω.

Ἦκουσον Παύλου λέγοντος, καὶ τὴν ἀρετὴν τῶν θαυμαμάτων προτιθέντος· «Ζηλοῦτε δέ», φησί, «τὰ χαρίσματα τὰ κρείττονα· καὶ ἔτι καθ' ὑπερβολὴν ὁδὸν ὑμῖν δείκνυμι»· καὶ μέλλων λέγειν τὴν ὁδὸν ταύτην, οὐ νεκρῶν εἶπεν ἔγερσιν, οὐ κάθαρσιν λεπτῶν, οὐκ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδέν· ἀλλ' ἀντὶ πάντων τούτων τὴν ἀγάπην τέθεικεν. Ἦκουσον καὶ τοῦ
 20 Χριστοῦ λέγοντος· «Μὴ χαίρειτε, ὅτι τὰ δαιμόνια ὑμῖν ὑπακούει, ἀλλ' ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν γέγραπται ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Καὶ πρὸ τούτου πάλιν· «Ἐροῦσί μοι πολλοὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ· οὐ τῷ σῶ ὀνόματι προεφητεύσαμεν, καὶ δαιμόνια ἐξεβάλομεν, καὶ δυνάμεις πολλὰς ἐποιήσαμεν; καὶ τότε ὁμολο-
 25 γήσω αὐτοῖς, ὅτι οὐκ οἶδα ὑμᾶς». Καὶ ὅτε ἔμελλε σταυροῦ-

45. Α' Κορ. 12, 31.

46. Λουκᾶ 10, 20.

47. Ματθ. 7, 22-23.

χθῆ καμμίαν παρομοίαν ἐπίδρασιν, ἀλλὰ ἡ ἀπόκτησις τῆς ἀρετῆς φράσσει τὰ στόματα ὄλων.

8. Ἄς φροντίζωμεν λοιπὸν δι' αὐτήν· διότι εἶναι πολὺ μέγας ὁ πλοῦτός τῆς καὶ τὸ θαῦμα πολὺ μέγαν. Αὐτὴ παρέχει τὴν πραγματικὴν ἐλευθερίαν καὶ ὅταν οἱ ἄνθρωποι εἶναι δοῦλοι τοὺς προετοιμάζει ν' ἀτενίζουσιν πρὸς αὐτήν, καὶ βέβαια δὲν τοὺς ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὴν δουλείαν, ἀλλὰ ἐνῶ ἔξακολουθοῦν νὰ εἶναι δοῦλοι τοὺς κάνει νὰ φαίνωνται σπουδαιότεροι ἀπὸ τοὺς ἐλευθέρους, πρᾶγμα ποῦ εἶναι πολὺ πρὸ ἀνώτερον ἀπὸ τοῦ νὰ τοὺς δώσῃ τὴν ἐλευθερίαν. Δὲν καθιστᾷ τὸν πτωχὸν πλούσιον, ἀλλὰ ἐνῶ ἔξακολουθεῖ νὰ εἶναι πτωχὸς τὸν κάνει νὰ φαίνεται πρὸ πλούσιος ἀπὸ τὸν πλούσιον. Ἐὰν ὅμως θέλῃς νὰ κάμνῃς καὶ θαύματα, ἀπαλλάξου ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας σου καὶ τότε θὰ ἐπιτύχῃς τὰ πάντα. Καθόσον, ἀγαπητέ μου, ἡ ἁμαρτία εἶναι πολὺ μέγας δαίμων, ἐὰν δὲ κατορθώσῃς αὐτήν νὰ τὴν ἐκριζώσῃς, ἐπέτυχες τότε πολὺ πρὸ μεγαλύτερον κατόρθωμα ἀπὸ αὐτοὺς ποῦ ἐκδιώκουν ἀμέτρητον πλῆθος δαιμόνων.

Ἄκουσε τὸν Παῦλον ποῦ ὁμιλεῖ διὰ τὴν ἀρετὴν καὶ ποῦ τὴν τοποθετεῖ πρὶν ἀπὸ τὰ θαύματα· «Ἐπιδείξατε», λέγει, «ζῆλον διὰ τὰ ἀνώτερα χαρίσματα· καὶ ἀκόμη θὰ σᾶς δείξω μίαν πολὺ πρὸ σπουδαίαν ὁδόν»⁴⁵. Καὶ ὅταν ἐπρόκειτο νὰ ὁμιλήσῃ δι' αὐτὴν τὴν ὁδὸν δὲν ἀνέφερε τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν, οὔτε τὴν κάθαρσιν τῶν λεπρῶν, οὔτε κανένα ἄλλο παρόμοιον μ' αὐτά, ἀλλὰ ἀντὶ ὄλων αὐτῶν ἀνέφερε τὴν ἀγάπην. Ἄκουσε καὶ τὸν Χριστὸν ποῦ λέγει· «Μὴ χαίρεσθε ἐπειδὴ τὰ δαιμόνια ὑπακούουσιν εἰς τὴν προσταγὴν σας, ἀλλ' ἐπειδὴ ἔχουν γραφῆ τὰ ὀνόματά σας εἰς τοὺς οὐρανοὺς»⁴⁶. Καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτὸ πάλιν λέγει· «Πολλοὶ θὰ μοῦ εἰποῦν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην· Δὲν ἐπροφητεύσαμεν ἐπικαλούμενοι τὸ ὄνομά σου, καὶ δὲν ἐξεδιώξαμεν δαιμόνια καὶ δὲν ἐκάμαμεν ἀμέτρητα θαύματα; Τότε θὰ ἀπαντήσω εἰς αὐτοὺς καὶ θὰ τοὺς εἰπῶ· Δὲν σᾶς γνωρίζω»⁴⁷. Καὶ ὅταν ἐπρόκειτο νὰ σταυρωθῆ, ἀφοῦ ἐκάλεσε τοὺς μαθητάς του

σθαι, καλέσας τοὺς μαθητὰς ἔλεγεν αὐτοῖς· Ἐν τούτῳ γνώ-
 σονται πάντες, ὅτι μαθηταί μου ἐστε», οὐκ ἔαν δαιμόνια
 ἐκβάλλητε, ἀλλ' «Ἐὰν ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλλήλοις». Καὶ
 πάλιν· «Ἐν τούτῳ γνώσονται πάντες, ὅτι σὺ με ἀπέστειλας»,
 5 οὐχὶ ἔαν νεκροὺς ἐγείρωσιν οὗτοι, ἀλλ' «Ἐὰν ᾧσιν ἐν».

Τὰ μὲν γὰρ σημεῖα πολλάκις ἕτερον μὲν ὠφέλησε, τὸν δὲ
 ἔχοντα παρέβλαπεν, εἰς ἀπόνοιαν ἐπάρανα καὶ κεδονοξίαν,
 ἢ καὶ ἐτέρῳ τινὶ τρόπῳ· ἐπὶ δὲ τῶν ἔργων οὐδὲν τοιοῦτον
 ὑποπιεῦσαι ἔνι, ἀλλὰ καὶ τοὺς μετιόντας αὐτά, καὶ ἐτέρους
 10 πολλοὺς ὠφελεῖ. Ταῦτα τοίνυν μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιμελείας
 ἐργασώμεθα. Ἄν γὰρ ἐξ ἀπανθρωπίας εἰς ἐλεημοσύνην
 μεταβάλης, ξηρὰν τὴν χεῖρα οὔσαν ἐξέτεινας. Ἄν θεάτρων
 ἀποσιὰς ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν ἴης, χωλεύοντα τὸν πόδα διώρ-
 θωσας. Ἄν ἀποσιήσης τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ἀπὸ πόρνῆς καὶ
 15 κάλλους ἀλλοτριίου, τυφλοὺς ὄντας ἀνέφξας. Ἐὰν ἀντὶ σα-
 τανικῶν ᾧδῶν μάθῃς ψαλμοὺς πνευματικούς, κωφὸς ᾧν
 ἐλάλησας. Ταῦτα τὰ θαύματα μέγιστα· ταῦτα τὰ σημεῖα πα-
 ράδοξα. Ἄν ταῦτα τὰ σημεῖα ποιοῦντες διατελῶμεν καὶ αὐ-
 τοὶ μεγάλοι τινὲς καὶ θαυμαστοὶ διὰ τούτων ἐσόμεθα καὶ
 20 τοὺς πονηροὺς ἐπισπασόμεθα ἅπαντας εἰς ἀρετὴν καὶ τῆς
 μελλούσης ἀπολαυσόμεθα ζωῆς· ἧς γένοιο πάντας ἡμᾶς
 ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰη-
 σοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν
 αἰώνων. Ἀμήν.

48. Ἰω. 13, 35.

49. Πρβλ. Ἰω. 17, 23.

τούς ἔλεγεν· «Ἄπ' αὐτὸ θὰ γνωρίσουν ὅλοι ὅτι εἶθε μαθηταί μου· ἐὰν ἔχετε ἀγάπην μεταξύ σας»⁴⁸ καὶ ὄχι ἀπὸ τὸ ἐὰν ἐκδιώκετε δαιμόνια. Καὶ πάλιν· «Ἄπ' αὐτὸ θὰ γνωρίσουν ὅλοι ὅτι σὺ μὲ ἀπέστειλες», ὄχι ἐὰν αὐτοὶ ἐγείρουν νεκρούς, ἀλλ' «ἐὰν εἶναι ἀγαπημένοι μεταξύ των»⁴⁹.

Διότι βέβαια τὰ θαύματα πολλὰς φορὰς ἄλλον μὲν τὸν ὠφέλησαν, ἐνῶ ἔβλαψαν αὐτὸν πού τὰ ἐνήργησεν, ἐπειδὴ τὸν παρέσυραν εἰς παράφρονας ἐνεργείας καὶ εἰς ὑπερηφάνειαν ἢ καὶ μὲ κάποιον ἄλλον τρόπον, εἰς τὰς πράξεις ὅμως τῶν ἐναρέτων δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἰδῆ κανεὶς τίποτε τὸ ὑποπτον, ἀλλ' ὠφελοῦν αὐταὶ καὶ αὐτοὺς πού τὰς ἐπιτελοῦν καὶ πολλοὺς ἄλλους. Τὰ ἔργα λοιπὸν νὰ τὰ πράττωμεν μετὰ μεγάλης φροντίδος. Διότι ἐὰν, ἐνῶ ἦσουν ἀνάνθρωπος, μεταβληθῆς καὶ κάμης ἐλεημοσύνην, τὴν χειρὰ σου, ἐνῶ ἦτο ξηρά, τὴν ἤπλωσες. Ἐὰν ἐγκαταλείπων τὰ θέατρα μεταβῆς εἰς τὴν ἐκκλησίαν, τὸ πόδι σου πού ἦτο κωλὸν τὸ ἐθεράπευσες. Ἐὰν ἀπομακρύνῃς τοὺς ὀφθαλμούς σου ἀπὸ τὴν πόρνην καὶ ἀπὸ τὸ ξένον κάλλος, ἐνῶ ἦσαν τυφλοὶ τοὺς ἠνοιξες. Ἐὰν μάθῃς ψαλμοὺς πνευματικοὺς ἀντὶ σατανικὰ ἄσματα, ἐνῶ ἦσουν κωφὸς καὶ ἄλαλος ὠμίλησες. Αὐτὰ τὰ θαύματα εἶναι πολὺ μεγάλα, αὐτὰ τὰ θαύματα εἶναι παράδοξα. Ἐὰν ζῶμεν ἐπιτελοῦντες αὐτὰ τὰ θαύματα, καὶ οἱ ἴδιοι θὰ γίνωμεν ἐξ αἰτίας αὐτῶν μεγάλοι καὶ ἀξιοθαύμαστοι, καὶ τοὺς πονηροὺς ὅλους γενικῶς θὰ τοὺς προσελκύσωμεν εἰς τὴν ἀρετὴν, καὶ θὰ κληρονομήσωμεν τὴν μέλλουσαν ζωὴν, τὴν ὁποῖαν εἶθε νὰ συμβῆ ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΛΓ΄

Ματθ. 10, 16 - 22

«Ἴδου ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων. Γίνεσθε οὖν φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις, καὶ ἀκέραιοι ὡς
5 αἱ περισσεραί».

1. Ἐπειδὴ περὶ τῆς ἀναγκαίας τροφῆς ἐποίησεν αὐ-
τοὺς θαρρεῖν καὶ τὰς πάντων ἀνέωξεν αὐτοῖς οἰκίας καὶ
σεμνὸν τῇ εἰσόδῳ αὐτῶν σχῆμα περιέθηκεν, οὐχ ὡς ἀλήτίας
καὶ προσαίτας εἰσιέναι κελεύων, ἀλλ' ὡς τῶν ὑποδεχομένων
10 πολλῶ σεμνοτέρους· (τοῦτο γὰρ ἔδειξε δι' ὧν ἔλεγεν· «Ἄ-
ξιός ὁ ἐργάτης τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ», καὶ δι' ὧν ἐκέλευσεν ἐ-
ρωτᾶν, τίς ἄξιός, κἀκεῖ μένειν, καὶ ἀσπάζεσθαι τοὺς δε-
χομένους προσέτιτατε, καὶ δι' ὧν τοῖς μὴ δεχομένοις τὰ
ἀνήκεσια ἐκεῖνα ἠπείλησε κακά)· ἐπειδὴ οὖν ταύτη ἐξέβα-
15 λεν αὐτῶν τὴν φροντίδα, καὶ τῇ τῶν σημείων καθώπλισεν
ἐπιδείξει καὶ σιδηροῦς τινὰς καὶ ἀδαμαντίνους εἰργάσατο,
πάντων ἀπαλλάξας τῶν βιωτικῶν καὶ πάσης ἐλευθέρως
ἐπικαίρου μερίμνης αὐτοῦς· λέγει λοιπὸν καὶ τὰ μέλλοντα
συμπίπτειν αὐτοῖς κακά, οὐ τὰ μικρὸν ὕστερον συμβησόμενα
20 μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ μετὰ μακρὸν ἐσόμενα χρόνον, ἄνωθεν
καὶ πρὸ πολλοῦ τῷ πρὸς τὸν διάβολον προπαρασκευάζων αὐ-
τοὺς πολέμῳ.

Καὶ γὰρ πολλὰ ἐντεῦθεν καιωρθοῦτο· καὶ πρῶτον, τὸ
μαθεῖν τῆς προγνώσεως αὐτοῦ τὴν δύναμιν· δεύτερον δέ,
25 τὸ μηδένα ὑποπιεύειν, διὰ δι' ἀσθένειαν τοῦ διδασκάλου
ταῦτα ἐπῆει τὰ δεινὰ· τρίτον, τὸ τοὺς ὑπομένοντας ταῦτα μὴ

1. Ματθ. 10, 10.

2. Πρβλ. Ματθ. 10, 11.

3. Πρβλ. Ματθ. 10, 12-13.

4. Πρβλ. Ματθ. 10, 14-15.

ΟΜΙΛΙΑ ΛΓ΄

Ματθ. 10, 16 - 22

«Ίδου ἐγὼ σᾶς ἀποστέλλω ὡσάν πρόβατα ἀνάμεσα εἰς τοὺς λύκους. Νὰ προσπαθῆτε νὰ εἴσθε φρόνιμοι ὡσάν τὰ φίδια καὶ ἄδολοι ὡσάν τὰ περιστέρια».

1. Ἀφοῦ τοὺς ἐνεθάρρυνε σχετικῶς μὲ τὴν ἐξεύρεσιν τῆς ἀναγκαίας τροφῆς καὶ ἤνοιξε τὰς οἰκίας ὄλων εἰς αὐτοὺς διὰ νὰ εἰσέρχωνται καὶ τοὺς περιέβαλε μὲ τὸ σεμνὸν ἔνδυμα διὰ τὴν εἴσοδόν των εἰς αὐτάς, παραγγείλας αὐτοὺς νὰ εἰσέρχωνται ὄχι ὡσάν ἀλῆται καὶ ζητιάνοι, ἀλλὰ πολὺ περισσότερον σεμνοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ τοὺς ὑποδέχονται (αὐτὸ βέβαια τὸ ἔκαμε φανερόν μὲ τοὺς λόγους του· «Ὁ ἐργαζόμενος δικαιούται τὴν τροφήν του»¹, καὶ μὲ τὰς παραγγελίας του νὰ ἐρωτοῦν ποῖος εἶναι ἄξιος καὶ νὰ διαμένουν εἰς ἐκεῖνον², καὶ μὲ τὴν ἐντολήν του νὰ χαιρετοῦν αὐτοὺς ποὺ τοὺς ὑποδέχονται³ καὶ μὲ τὰ ἀπερίγραπτα κακὰ μὲ τὰ ὁποῖα ἠπείλησεν ἐκείνους ποὺ δὲν θὰ τοὺς ἐδέχοντο⁴), ἀφοῦ λοιπὸν διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ τοὺς ἀπήλλαξεν ἀπὸ αὐτὴν τὴν φροντίδα καὶ τοὺς ἐφοδίασε μὲ τὴν δύναμιν τῶν θαυμάτων καὶ τοὺς κατέστησε σιδηροὺς καὶ ἀδαμαντίνους, ἀφοῦ τοὺς ἀπήλλαξεν ἀπὸ ὅλα τὰ βιωτικὰ καὶ τοὺς ἠλευθέρωσεν ἀπὸ κάθε ἐφήμερον μέριμναν, εἰς τὴν συνέχειαν λοιπὸν τοὺς ἀποκαλύπτει καὶ τὰ κακὰ ποὺ ἐπρόκειτο νὰ συναντήσουν, ὄχι μόνον αὐτὰ ποὺ θὰ συνέβαιναν μετὰ ἀπὸ ὀλίγον, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνα ποὺ θὰ τοὺς συνέβαιναν μετὰ ἀπὸ πολὺν χρόνον, καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς καὶ πρὶν ἀπὸ πολὺν χρόνον τοὺς προετοίμαζε διὰ τὸν ἀγῶνά των ἐναντίον τοῦ διαβόλου.

Καὶ εἶναι ἀλήθεια πὼς πολλὰ ἐπετυγχάνοντο ἐξ αὐτοῦ. Πρῶτον μὲν ἐπληροφοροῦντο τὴν δύναμιν τῆς προγνώσεως αὐτοῦ. Δεύτερον κανεῖς δὲν θὰ ὑποπτεύετο ὅτι τὰ κακὰ αὐτὰ θὰ ἐπείρχοντο ἀπὸ ἀδυναμίαν τοῦ διδασκάλου των. Τρίτον τὸ ὅτι αὐτοὶ ποὺ θὰ ὑπέμεναν αὐτὰ δὲν θὰ ἐξε-

ἐκπλήττεισθαι τῷ ἀπροσδοκῆτως καὶ παρ' ἐλπίδα ἐκβαίνειν
 τέταρτον, τὸ μὴ παρ' αὐτὸν τὸν καιρὸν τοῦ σιαυροῦ ταῦτα
 ἀκούοντας θορυβηθῆναι. Καὶ γὰρ καὶ ἔπαθον τοῦτο αὐτὸ
 τότε, ὅτε καὶ ὄνειδίζων αὐτοῖς ἔλεγεν· «Ὅτι ταῦτα λελά-
 5 ληκα ὑμῖν, ἡ λύπη πεπλήρωκεν ὑμῶν τὴν καρδίαν· καὶ οὐ-
 δεῖς ἐξ ὑμῶν ἐρωτᾷ με, ποῦ ὑπάγεις;». Καίτοι οὐδὲν οὐδέπω
 περὶ ἑαυτοῦ ἦν εἰρηκῶς, οἷον, ὅτι δεθῆσεται καὶ μαστιγωθή-
 σεται καὶ ἀναιρεθήσεται, ὥστε μὴ καὶ ταύτη συνταράξαι
 αὐτῶν τὴν διάνοιαν· ἀλλὰ τέως τὰ αὐτοῖς συμβησόμενα προ-
 10 αναφωνεῖ. Εἶτα ἵνα μάθωσιν, ὅτι καινὸς οὗτος ὁ τοῦ πολέ-
 μου νόμος καὶ παράδοξος τῆς παρατάξεως ὁ τρόπος, γυ-
 μνοὺς πέμπων καὶ μονοχίτωνας καὶ ἀνυποδέτους καὶ χωρὶς
 ράβδου καὶ χωρὶς ζώνης καὶ πήρας καὶ παρὰ τῶν δεχο-
 μένων κελεύων τρέφεσθαι, οὐδὲ ἐνταῦθα τὸν λόγον ἔσησεν,
 15 ἀλλὰ δεικνὺς αὐτοῦ τὴν ἄφατον δύναμιν, φησί· καὶ οὕτως
 ἀπιόντες τὴν προβάτων ἡμερότητα ἐπιδείκνυσθε, καὶ ταῦτα
 πρὸς λύκους ἵεναι μέλλοντες· καὶ οὐχ ἀπλῶς πρὸς λύκους,
 ἀλλὰ καὶ εἰς μέσους λύκων. Καὶ οὐ προβάτων ἡμερότητα
 μόνον ἔχειν κελεύει, ἀλλὰ καὶ τῆς περιστερᾶς τὸ ἀκέραιον.
 20 Οὕτω γὰρ μάλιστα τὴν ἐμὴν ἐνδείξομαι ἰσχύν, διὰν πρό-
 θατα λύκων περιγένηται, καὶ ἐν μέσῳ τῶν λύκων ὄντα, καὶ
 μυρία λαμβάνοντα δῆγματα, μὴ μόνον μὴ καταναλίσκηται,
 ἀλλὰ καὶ ἐκείνους μεταβάλλῃ· ὃ πολλῶ θυμασιότερόν ἐστι
 καὶ μεῖζον τοῦ ἀνελεῖν, τὸ μεταθεῖναι τὴν γνώμην, καὶ με-
 25 ταρρυνθῆναι τὴν διάνοιαν· καὶ ταῦτα δώδεκα ὄντες μόνον,
 τῆς οἰκουμένης τῶν λύκων ἐμπεπλησμένης.

Ἀλοχυνώμεθα τοίνυν οἱ τὰναντία ποιοῦντες, οἱ ὧς λύκοι

πλήσσουντο, καθόσον δὲν θὰ τοὺς συνέβαιναν κατὰ τρόπον ἀπροσδόκητον καὶ παρ' ἐλπίδα. Τέταρτον τὸ ὅτι δὲν θὰ κατελαμβάνοντο ἀπὸ ἀγωνίαν ἀκούοντες αὐτὰ πρὸ τῆς σταυρώσεως τοῦ Κυρίου. Καθόσον βέβαια συνέβη τότε αὐτό, ὅταν τοὺς ἔλεγεν ἐν εἴδει ἐπιπλήξεως τὰ ἐξῆς· «Ἐπειδὴ σᾶς εἶπα αὐτὰ ἡ καρδία σας ἔχει γεμίσει ἀπὸ λύπην καὶ κανεὶς ἀπὸ σᾶς δὲν μὲ ἐρωτᾷ, Ποῦ πηγαίνεις;»⁵ Καὶ βέβαια ἀκόμη δὲν τοὺς εἶχεν εἰπεῖ τίποτε περὶ τοῦ ἑαυτοῦ, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι ὅτι θὰ δεθῆ καὶ θὰ μαστιγωθῆ καὶ θὰ σταυρωθῆ, διὰ νὰ μὴ ἀναστατώσῃ ἐξ αἰτίας αὐτῶν τὴν διάνοιάν των, ἀλλὰ κατ' ἀρχὴν τοὺς προλέγει αὐτὰ πού ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν εἰς αὐτούς. Ἀκολουθῶς διὰ ν' ἀντιληφθοῦν ὅτι ἦτο νέος αὐτὸς ὁ νόμος τοῦ πολέμου καὶ παράδοξος ὁ τρόπος τῆς παρατάξεως, ἀποστέλλων αὐτοὺς γυμνοὺς καὶ μὲ ἕνα χιτῶνα καὶ ἀνυποδέτους καὶ χωρὶς ράβδον καὶ χωρὶς ζώνην καὶ σάκκον καὶ παραγγέλλων νὰ τρέφωνται ἀπὸ αὐτοὺς πού θὰ τοὺς ὑποδέχωνται, δὲν ἀρκεῖται μόνον εἰς αὐτά, ἀλλὰ, θέλων νὰ δείξῃ τὴν ἀπερίγραπτον δύναμίν του, λέγει· Ἄν καὶ ἀποστέλλεσθε ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας, ἐπιδείξατε τὴν ἡμερότητα τῶν προβάτων, καὶ ὅλα αὐτὰ ἐνῶ πρόκειται νὰ μεταβῆτε πρὸς λύκους, καὶ ὄχι ἀπλῶς πρὸς λύκους, ἀλλὰ καὶ ἀνάμεσα εἰς τοὺς λύκους. Καὶ δὲν τοὺς παραγγέλλει νὰ ἔχουν μόνον τὴν ἡμερότητα τῶν προβάτων, ἀλλὰ καὶ νὰ εἶναι ἀκέραιοι ὡς αἱ περισσότεραί. Διότι ἔτσι κατ' ἐξοχὴν θ' ἀποδείξω τὴν δύναμίν μου, ὅταν τὰ πρόβατα θὰ ὑπεριοχύουν τῶν λύκων, καὶ ἐνῶ θὰ εὐρίσκωνται ἀνάμεσα εἰς τοὺς λύκους καὶ θὰ λαμβάνουν ἀμέτρητα δαγκώματα, ὄχι μόνον νὰ μὴ ἐξαφανίζωνται, ἀλλὰ καὶ τοὺς λύκους νὰ μεταβάλλουν, καὶ ἀκριβῶς αὐτὴ ἡ μεταστροφή τῆς γνώμης των καὶ ἡ μεταβολὴ τῆς διανοίας των εἶναι πολὺ περισσότερον ἀξιοθαύμαστος καὶ πολὺ πιὸ σπουδαία ἀπὸ τὸ νὰ τοὺς φονεύσουν. Καὶ ὅλα αὐτὰ καθ' ἣν στιγμὴν αὐτοὶ εἶναι μόνον δώδεκα, ἐνῶ ἡ οἰκουμένη ἔχει γεμίσει ἀπὸ τοὺς λύκους.

Πρέπει νὰ ἐντρεπώμεθα λοιπὸν ὅλοι ὅσοι πράττομεν

τοῖς ἐχθροῖς ἐπιτιθέμενοι. Ἔως γὰρ ἂν ὦμεν πρόβατα, νικῶμεν· καὶ ἂν μυρῖοι περιστοιχίσωνται λύκοι, περιγενόμεθα καὶ κρατοῦμεν· ἂν δὲ γενώμεθα λύκοι, ἠτιώμεθα· ἀφίσταται γὰρ ἡμῶν ἢ τοῦ ποιμένος βοήθεια. Οὐ γὰρ λύκους, ἀλλὰ
 5 πρόβατα ποιμαίνει, καὶ καταλιμπάνει σε καὶ ἀναχωρεῖ· οὐδὲ γὰρ συγχωρεῖς αὐτοῦ δειχθῆναι τὴν δύναμιν. Ἄν μὲν γὰρ πάσχων κακῶς ἡμερότητα ἐπιδείξῃ, αὐτῷ λογίζεται ἅπαν τὸ τροπαῖον· ἂν δὲ ἐπεξίης καὶ πικτιεύῃς, ἐπισκιάσεις τῇ νίκῃ.

10 Σὺ δέ μοι σκόπει τίνες εἰσὶν οἱ τῶν προσιαγμάτων τούτων ἀκούοντες τῶν σκληρῶν καὶ ἐπιπόνων· οἱ δειλοὶ καὶ ἰδιῶται· οἱ ἀγράμματοι καὶ ἀμαθεῖς· οἱ πάντοθεν ἄσημοι· οἱ μηδέποτε τοῖς ἔξωθεν ἐντραφέντες νόμοις· οἱ μὴ ταχέως εἰς ἀγορὰς ἐμβάλλοντες ἑαυτούς· οἱ ἄλιεῖς, οἱ τε
 15 λῶναι, οἱ μυρῖων γέμοντες ἐλατιωμάτων. Εἰ δὲ καὶ τοὺς ὑψηλοὺς καὶ μεγάλους ἱκανὰ ταῦθα θορυβῆσαι ἦν, τοὺς πάντοθεν ἀπείρους καὶ οὐδὲν οὐδέποτε φανιασθέντας γενναῖον πῶς οὐκ ἦν ἱκανὰ καταβαλεῖν καὶ ἐκπλήξαι; Ἄλλ' οὐ κατέβαλε. Καὶ μάλα εἰκότως, ἴσως εἴποι τις ἂν· ἔδωκε γὰρ αὐ-
 20 τοῖς ἐξουσίαν λεπροὺς καθαίρειν, δαίμονας ἐλαύνειν. Ἐγὼ δὲ ἐκεῖνο ἂν εἴποιμι, ὅτι αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο μάλιστα αὐτοὺς ἱκανὸν ἦν θορυβῆσαι, ὅτι καὶ νεκροὺς ἐγείροντες τὰ ἀνήκεστα ταῦτα ἔμελλον ὑπομένειν, καὶ δικασιήρια, καὶ ἀπαγωγάς, καὶ τοὺς παρὰ πάντων πολέμους, καὶ τὸ κοινὸν τῆς
 25 οἰκουμένης μῖσος, καὶ τοιαῦτα αὐτοὺς θαυματουργοῦντας ἀ-

ἀντίθετα καὶ ἐπιτιθέμεθα ὡσάν λύκοι ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν μας. Διότι ἐν ὄσω θὰ εἴμεθα πρόβατα θὰ νικῶμεν· καὶ ἂν ἀκόμη περικυκλωθῶμεν ἀπὸ ἀμετρήτους λύκους θὰ ὑπερισχύσωμεν καὶ θὰ ἐπικρατήσωμεν. Ἐὰν ὅμως ἠθέλαμεν γίνεαι λύκοι θὰ νικηθῶμεν, διότι δὲν θὰ ἔχωμεν τὴν βοήθειαν τοῦ ποιμένος. Διότι δὲν ποιμαίνει λύκους ἀλλὰ πρόβατα καὶ διὰ τοῦτο σὲ ἐγκαταλείπει καὶ φεύγει ἐπειδὴ δὲν τὸν ἐπιτρέπεις νὰ δείξῃ τὴν δύναμίν του. Διότι ἐὰν μὲν δείξης ἡμερότητα καθ' ὃν χρόνον ὑφίστασαι ἀμέτρητα κακά, ὅλος ὁ ἄθλος ἀνήκει εἰς αὐτόν, ἐὰν ὅμως κινηθῆς μὲ ἐχθρικὰς διαθέσεις καὶ ἀνταποδώσῃς τὰ κτυπήματα, τότε μειώνεις τὴν νίκην.

Σὺ ὅμως, σὲ παρακαλῶ, πρέπει νὰ προσέξῃς ποῖοι εἶναι αὐτοὶ ποὺ ἀκούουν αὐτὰς τὰς σκληρὰς καὶ βαρεῖας παραγγελίας. Εἶναι οἱ δειλοὶ καὶ ἀπλοῖ ἄνθρωποι, οἱ ἀγράμματοι καὶ ἀμαθεῖς, αὐτοὶ ποὺ ἦσαν ἐξ ὀλοκλήρου ἄσημοι, ποὺ δὲν ἐδιδάχθησαν οὐδέποτε τοὺς νόμους τῶν ξένων, καὶ ποὺ δὲν ἐνεφανίζοντο χωρὶς αἰτίαν εἰς τὰς ἀγοράς, οἱ ἀλιεῖς, οἱ τελῶναι, αὐτοὶ ποὺ ἦσαν γεμᾶτοι ἀπὸ ἀμέτρητα ἐλαττώματα. Ἐὰν δὲ αὐτὰ ἦσαν ἱκανὰ νὰ ἐμβάλουν ἀγωνίαν καὶ φόβον εἰς τοὺς μορφωμένους καὶ ἰσχυροὺς ἀνθρώπους, πῶς δὲν ἦσαν ἱκανὰ νὰ καταπτοήσουν καὶ νὰ ἐκπλήξουν τοὺς τελείως ἀπείρους, οἱ ὅποιοι οὐδέποτε ἐφαντάσθησαν κἂν κάτι τι τὸ τολμηρόν; Νὰ ὅμως ποὺ δὲν κατεπτοήθησαν. Καὶ ἦτο πολὺ φυσικόν, θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἰπῆ κανεὶς, διότι τοὺς ἐφοδίασε μὲ τὴν δύναμιν νὰ καθαρίζουν τοὺς λεπροὺς καὶ νὰ ἐκδιώκουν τὰ δαιμόνια. Ἐγὼ ὅμως θὰ ἤμποροῦσα νὰ εἰπῶ τὸ ἐξῆς, ὅτι δηλαδὴ αὐτὸ ἀκριβῶς ἦτο ἐκεῖνο ποὺ προπάντων ἦτο ἱκανὸν νὰ θορυβήσῃ αὐτούς, διότι, μολονότι ἔλαβαν τὴν δύναμιν καὶ νεκροὺς ν' ἀνασταίνουν, ἐπρόκειτο νὰ ὑποστοῦν αὐτὰ τὰ ἀνεπανόρθωτα κακά, καὶ ν' ἀντιμετωπίσουν τοὺς πολέμους ὀλοκλήρου τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ τὸ κοινὸν μῖσος τῆς οἴκουμένης, καὶ νὰ ἀναμένουν τέτοιου εἴδους κακά, καθ' ἣν στιγμὴν εἶχαν τὴν δύναμιν νὰ θαυμα-

ναμένειν δεινά. Τίς οὖν ἡ τούτων πάντων παράκλησις; Ἡ τοῦ πέμποντος δύναμις. Διὸ καὶ τοῦτο πρὸ πάντων τέθεικε, λέγων· «Ἴδου ἐγὼ ἀποσιέλλω ὑμᾶς». Ἄρκει τοῦτο εἰς παραμυθίαν ὑμῖν ἄρκει τοῦτο εἰς τὸ θαρρεῖν, καὶ μηδένα
5 δεδοικέναι τῶν ἐπιόντων.

2. Εἶδες ἀσθεντίαν; εἶδες ἐξουσίαν; εἶδες δύναμιν ἄμαχον; Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι μὴ θορυβηθῆτε, φησὶν, ὅτι μετὰ λύκων πέμπων, ὡς πρόβατα καὶ ὡς περισσεύουσιν εἶναι κελεύω. Ἐδυνάμην μὲν γὰρ ποιῆσαι τοῦναντίον, καὶ μηδὲν
10 ὑμᾶς ἀφεῖναι δεινὸν ὑπομένειν, μηδὲ ὡς πρόβατα ὑποτεθῆναι λύκοις, ἀλλὰ λεόντων ἐργάσασθαι φοβερωτέρους· ἀλλ' οὕτω συμφέρει γενέσθαι. Τοῦτο καὶ ὑμᾶς λαμπροτέρους ποιεῖ τοῦτο καὶ τὴν ἐμὴν ἀνακηρύττει δύναμιν. Τοῦτο καὶ πρὸς Παῦλον ἔλεγεν· «Ἄρκει σοι ἡ χάρις μου· ἡ γὰρ δύναμις
15 μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται». Ἐγὼ τοίνυν οὕτως ὑμᾶς ἐποίησα εἶναι. Ὅταν γὰρ εἶπη, «Ἐγὼ ἀποσιέλλω ὑμᾶς ὡς πρόβατα», τοῦτο αἰνίττειται. Μὴ τοίνυν καταπέσητε· οἶδα γὰρ, οἶδα σαφῶς, ὅτι ταύτη μάλιστα πᾶσιν ἀχειρώτοι ἔσεσθε.

Εἶτα, ἵνα τι καὶ παρ' ἐναντιῶν εἰσφέρωσι, καὶ μὴ πάν-
20 τα τῆς χάριτος εἶναι δοκῆ, μηδὲ εἰκῆ καὶ μάτην στεφανοῦσθαι νομίζονται, φησὶ· «Γίνεσθε οὖν φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις, καὶ ἀκέραιοι ὡς αἱ περισσεύουσιν». Καὶ τί δύναται ἂν ἡ ἡμετέρα φρόνησις, φησὶν, ἐν τοσοῦτοις κινδύνοις; πῶς δὲ ὅλως δυνησόμεθα φρόνησιν ἔχειν, ὑπὸ τοσοῦτων περιαντιλού-
25 μενοι κυμάτων; Ὅσον γὰρ ἂν γένηται φρόνιμον πρόβατον

τουργοῦν. Καὶ ποῖα λοιπὸν ἦτο ἡ παρηγορία των δι' ὅλα αὐτά; Ἡ δύναμις αὐτοῦ πού τοὺς ἀπέστειλεν. Καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο εἶχε θέσει αὐτὸ πρὶν ἀπὸ ὅλα λέγων· «Ἴδου ἐγὼ σᾶς ἀποστέλλω». Καὶ εἶναι ἀρκετὸν αὐτὸ νὰ σᾶς παρηγορήσῃ· εἶναι ἀρκετὸν νὰ σᾶς ἐνθαρρύνῃ, ὥστε νὰ μὴ φοβῆσθε κανένα ἀπὸ αὐτοὺς πού σᾶς ἐπιβουλεύονται.

2. Εἶδες αὐθεντίαν; εἶδες ἐξουσίαν; εἶδες δύναμιν ἀκατανίκητον; Αὐτὸ δὲ πού τοὺς λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· Ἐμὴ ταρασσεσθε, λέγει, τὸ ὅτι σᾶς ἀποστέλλω ἀνάμεσα εἰς τοὺς λύκους, καὶ σᾶς παραγγέλλω νὰ συμπεριφέρεσθε ὡσὰν τὰ πρόβατα καὶ τὰς περιστεράς. Διότι, βέβαια, ἡμποροῦσα μὲν νὰ πράξω τὸ ἀντίθετον καὶ νὰ μὴ σᾶς ἀφήσω νὰ πάθετε κανένα κακόν, οὔτε νὰ σᾶς ἀφήσω νὰ διακινδυνεύσετε ἀπὸ τοὺς λύκους, ἀλλὰ νὰ σᾶς κάμω πρὸ φοβεροῦς καὶ ἀπὸ τοὺς λέοντας, (δὲν γίνεται αὐτὸ ὅμως), διότι συμφέρει ἔτσι νὰ γίνουν τὰ πράγματα. Αὐτὸ καὶ σᾶς σᾶς κάμνει ἀκόμη πρὸ λαμπροῦς καὶ τὴν ἰδικήν μου δύναμιν ἀνακηρύσσει'. Καὶ ἀκριβῶς αὐτὸ ἔλεγε καὶ εἰς τὸν Παῦλον· «Σοῦ εἶναι ἀρκετὴ ἡ χάρις μου διότι ἡ δύναμίς μου καθίσταται τελεία ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχει ἀδυναμία»⁶. Ἐγὼ λοιπὸν σᾶς ἔκανα νὰ εἴσθε τέτοιου εἴδους ἄνθρωποι. Διότι ὅταν λέγῃ, «Ἐγὼ σᾶς ἀποστέλλω ὡσὰν πρόβατα», αὐτὸ ὑπονοεῖ· Ἐμὴ λοιπὸν χάσετε τὸ θάρρος σας· διότι τὸ γνωρίζω, τὸ γνωρίζω πάρα πολὺ καλά, ὅτι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ καταστῆτε ὅπωςδήποτε ἀκαταμάχητοι.

Ἀκολουθῶς διὰ νὰ συνεισφέρουν καὶ οἱ ἴδιοι κάτι ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν των καὶ νὰ μὴ θεωρηθῇ ὅτι ὅλα γενικῶς προέρχονται ἀπὸ τὴν θεῖαν χάριν, καὶ διὰ νὰ μὴ νομίσουν ὅτι ἐντελῶς τυχαῖα καὶ μάταια στεφανοῦνται προσθέτει· «Νὰ εἴσθε λοιπὸν φρόνιμοι ὡσὰν τὰ φίδια καὶ ἄδολοι ὡσὰν τὰς περιστεράς». Καὶ τί θὰ ἡμποροῦσε νὰ ἐπιτύχῃ, θὰ ἔλεγε κάποιος, ἡ ἰδική μας φρόνησις ἐν μέσῳ τόσων πολλῶν κινδύνων; πῶς δὲ θὰ ἡμπορέσωμεν πάντοτε νὰ εἴμεθα φρόνιμοι, καταποντιζόμενοι ὑπὸ τόσων μεγάλων κυμάτων; Διότι ὅσον

μεταξὺ λύκων ὄν, καὶ λύκων ισοούτων, τί δυνήσεται πλέον ἀνύσαι; ὅσον ἂν γένηται ἀκέραιος ἢ περιστερά, τί ὠφελήσεται, ισοούτων ἐπικειμένων ἱεράκων; Ἐπὶ μὲν τῶν ἀλόγων, οὐδέν· ἐπὶ δὲ ὑμῶν, τὰ μέγιστα.

5 Ἄλλ' ἴδωμεν ποίαν φρόνησιν ἐνταῦθα ἀπαιτεῖ. Τὴν τοῦ ὄφρατος, φησί. Καθάπερ γὰρ ἐκεῖνος τὰ πάντα προΐεται, καὶ αὐτὸ δέη τὸ σῶμα ἀποιμηθῆναι, οὐ σφόδρα ἀνιέχεται αὐτοῦ, ὥστε τὴν κεφαλὴν διατηρῆσαι· οὕτω καὶ σύ, φησί, πλὴν τῆς πίστεως πάντα ἐκδίδου, καὶ χρήματα, καὶ τὸ σῶ-
 10 μα, καὶ αὐτὴν τὴν ψυχὴν ἐκδοῦναι δέη. Ἐκεῖνο γὰρ ἡ κεφαλὴ καὶ ἡ ρίζα· κακείνης διατηρουμένης, καὶ πάντα ἀπολέσης, ἅπαντα ἀνακιήσῃ πάλιν μετὰ πλείονος τῆς περιφανείας. Διὰ δὲ τοῦτο οὐτε ἀπλοῦν τινα εἶναι καὶ ἀφελῆ προσέταξεν, οὐτε φρόνιμον μόνον, ἀλλ' ἐκέρασε ταῦτα ἀμφοτέρω,
 15 ὥστε γενέσθαι αὐτὰ ἀρειήν· τὴν μὲν φρόνησιν τοῦ ὄφρατος εἰς τὸ μὴ πλήτισθαι ἐν τοῖς καιρίοις παραλαβῶν· τὸ δὲ ἀκέραιον τῆς περιστεράς εἰς τὸ μὴ ἀμύνεσθαι τοὺς ἀδικουσίας, μηδὲ τιμωρεῖσθαι τοὺς ἐπιβουλεύοντας· ἐπεὶ πάλιν οὐδὲν ὄφελος τῆς φρονήσεως ἂν μὴ τοῦτο προσῆ. Τί τοίνυν
 20 τούτων εὐτιονώτερον γένοιτ' ἂν τῶν ἐπιταγμάτων; Οὐ γὰρ ἤρκει τὸ παθεῖν κακῶς; Οὐχί, φησὶν· ἀλλ' οὐδὲ ἀγανακτεῖν σοι συγχωρῶ. Τοῦτο γὰρ ἐστὶν ἡ περιστερά. "Ὡπερ ἂν εἰ

καὶ ἂν ἤθελε νὰ γίνῃ φρόνιμον ἓνα πρόβατον εὐριοκόμενον ἀνάμεσα εἰς τοὺς λύκους, καὶ μάλιστα τὴν στιγμὴν ποὺ οἱ λύκοι εἶναι τόσον πολλοί, τί θὰ ἤμποροῦσεν ἐπὶ πλεόν νὰ ἐπιτύχῃ; ὅσον ἂν ἤθελε γίνῃ ἄδολος ἢ περισσότερὰ τί θὰ ὠφελήσῃ, καθ' ἣν στιγμὴν τόσα πολλὰ γεράκια εὐρίσκονται ἀπὸ ἐπάνω τῆς; Τὰ μὲν ἄλογα ζῶα δὲν ἤμποροῦν τίποτε νὰ κατορθώσουν, σεῖς ὅμως ἤμπορεῖτε νὰ ἐπιτύχεται τὰ πῶ οπουδαῖα πράγματα.

Ἄς ἐξετάσωμεν ὅμως εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ποίαν φρόνησιν ζητεῖ. Τὴν φρόνησιν τοῦ φιδιοῦ, θὰ εἴπῃ κάποιος. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνο ἐγκαταλείπει τὰ πάντα, καὶ αὐτὸ τὸ σῶμά του ἀκόμη ἐὰν ἤθελε καταστῆ ἀνάγκη τὸ ἀφήνει ν' ἀποκοπῆ καὶ δὲν προβάλλει μεγάλην ἀντίστασιν προκειμένου νὰ διατηρήσῃ σῶαν τὴν κεφαλὴν του, ἔτσι καὶ σύ, λέγει, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πίστιν σου ὅλα νὰ τὰ θυσιάσῃς, εἴτε εἶναι αὐτὰ χρήματα, εἴτε εἶναι τὸ ἴδιο τὸ σῶμά σου, καὶ εἴτε ἀκόμη χρειάζεται καὶ αὐτὴν τὴν ψυχὴν σου νὰ θυσιάσῃς. Διότι ἡ πίστις σου εἶναι ἡ κεφαλὴ καὶ ἡ ρίζα, καὶ ἐφ' ὅσον διατηρήσῃς σῶαν αὐτὴν καὶ ἂν ἀκόμη ὅλα τὰ χάσῃς, ὅλα πάλιν θὰ τὰ ἀποκτήσῃς ἐκ νέου μὲ πολὺ μεγαλυτέραν μάλιστα λαμπρότητα. Καὶ διὰ τοῦτο βέβαια δὲν παρήγγειλεν νὰ εἶναι κανεὶς ἀπλοῦς καὶ ἀφελῆς, οὔτε μόνον φρόνιμος, ἀλλ' ἀνέμειξεν αὐτὰ τὰ δύο, ὥστε νὰ γίνουν αὐτὰ ἀρετὴ. Τὴν μὲν φρόνησιν τοῦ φιδιοῦ παρέλαβε διὰ νὰ μὴ δεχώμεθα πλήγματα εἰς καίρια σημεῖα, τὸ δὲ ἄδολον καὶ ἄκακον τῆς περισσότερᾶς διὰ νὰ μὴ προβάλλωμεν ἀντίστασιν εἰς αὐτοὺς ποὺ μᾶς ἀδικοῦν οὔτε νὰ τιμωροῦμεν αὐτοὺς ποὺ μᾶς ἐπιβουλεύονται. Διότι βέβαια εἰς τίποτε δὲν ὠφελεῖ ἡ φρόνησις ἐφ' ὅσον δὲν συνυπάρχει μὲ αὐτὴν καὶ τὸ ἄκακον τῆς περισσότερᾶς. Τί λοιπὸν θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ πῶ δύσκολον ἀπὸ αὐτὰ τὰ παραγγέλματα; Δὲν τοὺς ἦτο δηλαδὴ ἀρκετὸν τὸ ὅτι θὰ ἐπάθαιναν τόσα κακά; Ὁχι, λέγει, ἀλλ' οὔτε σ' ἐπιτρέπω καὶ ν' ἀγανακτῆς. Διότι αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι τὸ γνῶρισμα τῆς περισσότερᾶς. Ὡσὰν ἀκριβῶς δηλαδὴ νὰ ἴ-

τις κάλαμον εἰς πῦρ ἐμβαλῶν, κελεύοι μὴ καίεσθαι ὑπὸ τοῦ πυρός, ἀλλὰ σβεγνῦναι τὸ πῦρ.

Ἄλλὰ μὴ θορυβώμεθα· καὶ γὰρ ἐξέβη ταῦτα, καὶ τέλος ἔλαβε, καὶ ἐπ' αὐτῶν ἐδείχθη τῶν ἔργων, καὶ φρόνιμοι
 5 γεγόνασιν ὡς οἱ ὄφεις, καὶ ἀκέραιοι ὡς αἱ περιστεραί· οὐκ ἄλλης ὄντες φύσεως, ἀλλὰ τῆς αὐτῆς ἡμῖν. Μὴ τοίνυν ἀδύνατα νομιζέτω τις εἶναι τὰ ἐπιτάγματα. Πρὸ γὰρ τῶν ἄλλων ἀπάντων αὐτὸς οἶδε τὴν τῶν πραγμάτων φύσιν· οἶδεν
 10 διὰ θρασυτέρας οὐ θρασυτέρι, ἀλλ' ἐπεικειά σβέννυται. Εἰ δὲ καὶ ἐπὶ τῶν πραγμάτων τοῦτο γινόμενον ἰδεῖν ἐθέλοις, ἀνάγνωθι τῶν Πράξεων τῶν ἀποστόλων τὸ βιβλίον, καὶ ὄψει ποσάκις τοῦ δήμου τῶν Ἰουδαίων κατεξανασιάντιος καὶ τοῦς ἰδόντας θήγοντας, τὴν περιστερὰν οὗτοι μιμούμενοι, καὶ μετὰ τῆς προπούσης ἐπεικειάς ἀποκρινόμενοι κατέλυσαν
 15 τὸν ἐκείνων θυμὸν, ἔσβεσαν τὴν μαρίαν, ἐξέλυσαν τὴν ὀρμὴν. Ἐπειδὴ γὰρ ἔλεγον· «Οὐ παραγγελία παρηγγείλαμεν ὑμῖν μὴ λαλεῖν ἐν τῷ ὀνόματι τούτῳ;», καίτοι μυρία δυνάμενοι θανατιουργεῖν, τραχὺ μὲν οὐδὲν οὔτε εἶπον, οὔτε ἐποίησαν, μετὰ πραότητος δὲ πάσης ἀπελογοῦντο λέγοντες·
 20 «Εἰ δίκαιόν ἐστιν ὑμῶν ἀκούειν μᾶλλον ἢ τοῦ Θεοῦ, κρίνατε». Εἶδες τὸ ἀκέραιον τῆς περιστερᾶς; βλέπε τὸ φρόνιμον τοῦ ὄφeos. «Ἡμεῖς γὰρ οὐ δυνάμεθα ἃ οἶδαμεν καὶ ἠκούσαμεν μὴ λαλεῖν». Εἶδες πῶς πανταχόθεν ἠκριβωμένους εἶναι χρῆ, ὥστε μὴ ὑπὸ κινδύνων ταπεινοῦσθαι, μηδὲ ὑπὸ
 25 θυμοῦ παροξύνεσθαι; Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγε· «Προσέχετε ἀπὸ

7. Πράξ. 5, 28.

8. Πράξ. 4, 19.

9. Πράξ. 4, 20.

θελε δώση ἐντολὴν κάποιος, πὺ ἔρριψε κάλαμον εἰς τὴν φωτιάν, νὰ μὴ καῖ ἀπὸ τὴν φωτιάν, ἀλλὰ νὰ σβῆσῃ τὴν φωτιάν.

Ἄλλ' ὅμως ἄς μὴ ταρασσώμεθα, καθόσον ὅλα αὐτὰ ἐπραγματοποιήθησαν καὶ ἐπέτυχαν τὸν σκοπὸν τῶν καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ ἔργα τῶν ἀπεδείχθη ὅτι καὶ φρόνιμοι εἶχαν γίνεαι ὡσὰν τὰ φίδια καὶ ἄδολοι καὶ ἄκακοι ὡσὰν τὰς περιστεράς, χωρὶς νὰ εἶναι ἀπὸ ἄλλην φύσιν, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἰδίαν πὺ εἴμεθα καὶ ἡμεῖς. Ἄς μὴ νομίζῃ λοιπὸν κανεῖς ὅτι τὰ παραγγέλματα αὐτὰ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθοῦν. Διότι περισσότερον ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους αὐτὸς γνωρίζει τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων. Γνωρίζει ὅτι ἡ θρασύτης δὲν καταπολεμεῖται μὲ τὴν θρασύτητα ἀλλὰ μὲ τὴν ἐπιείκειαν. Ἐὰν δὲ θέλῃς νὰ ἰδῆς ὅτι αὐτὸ συμβαίνει καὶ εἰς τὴν πραγματικότητα, ἀνάγνωσε τὸ βιβλίον τῶν Πράξεων τῶν ἀποστόλων καὶ θὰ διαπιστώσῃς πόσας φορές, ἂν καὶ ὁ Ἰουδαϊκὸς λαὸς ἐξηγέρθη ἐναντίον τῶν καὶ ἔτριζε τὰ δόντια του, αὐτοὶ μιμούμενοι τὴν περιστερὰν καὶ ἀποκρινόμενοι μὲ τὴν πρέπουσαν ἐπιείκειαν, κατέπαυσαν τὸν θυμὸν ἐκείνων, ἔσβησαν τὴν μανίαν τῶν καὶ ἐγλύτωσαν ἀπὸ τὴν ὀρμὴν τῶν. Διότι ὅταν τοὺς ἔλεγον, «Δὲν σὰς ἐδώσαμεν αὐστηρὰν ἐντολὴν νὰ μὴ κηρύσσετε εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ;»⁷, αὐτοὶ ἂν καὶ εἶχαν τὴν δυνατότητα νὰ κάμουν ἄπειρα τὸν ἀριθμὸν θαύματα, παρὰ ταῦτα δὲν εἶπαν οὔτε ἕκαμαν τίποτε τὸ βάνουσον ἐναντίον τῶν, ἀλλὰ μὲ ἀπόλυτον πραότητα ἀπελογοῦντο καὶ ἔλεγον· «Κρίνατε μόνοι σας, ἐὰν εἶναι δίκαιον νὰ ὑπακούωμεν εἰς τὰς ἰδικὰς σας ἐντολὰς ἢ εἰς τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ»⁸. Εἶδες τὸ ἄκακον καὶ ἄδολον τῆς περιστερᾶς; πρόσεξε τῶρα καὶ τὴν φρονιμάδα τοῦ φιδιοῦ· «Διότι ἡμεῖς δὲν ἠμποροῦμεν νὰ μὴ κηρύσσωμεν ὅλα ὅσα γνωρίζομεν πάρα πολὺ καλὰ καὶ ὅσα ἠκούσαμεν οἱ ἴδιοι»⁹.

Εἶδες πόσον τέλειοι ἔπρεπε νὰ εἶναι ἀπὸ κάθε ἄποψιν, ὥστε οὔτε τὸ θάρρος τῶν νὰ χάνουν, οὔτε νὰ ἐκτρέπωνται εἰς παραλόγους ἐνεργείας ἐξ αἰτίας τοῦ θυμοῦ τῶν; Καὶ ἄ-

τῶν ἀνθρώπων· παραδώσουσι γὰρ ὑμᾶς εἰς συνέδρια, καὶ ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν μαστιγώσουσιν ὑμᾶς· καὶ ἐπὶ ἡγεμόνας καὶ βασιλεῖς ἀχθήσεσθε ἕνεκεν ἐμοῦ, εἰς μαρτύριον αὐτοῖς καὶ τοῖς ἔθνεσι». Πάλιν γὰρ νήφειν αὐτοὺς πα-
 5 ρασκευάζει, πανταχοῦ τὸ μὲν παθεῖν κακῶς αὐτοῖς διδούς, τὸ δὲ ποιῆσαι ἐτέροις ἀφιεῖς, ἵνα μάθῃς ὅτι ἐν τῷ παθεῖν κακῶς ἢ νίκη, καὶ τὰ λαμπρὰ ἐντεῦθεν ἔσσηκε τρόπαια. Οὐδὲ γὰρ εἶπε, πικτεύετε καὶ ὑμεῖς, καὶ ἀνθίστασθε τοῖς ἐπηρεάζειν βουλομένοις ὑμῖν· ἀλλ' ὅτι τὰ ἔσοχα πείσεσθε μόνον.

10 3. Βαβαί, πόση τοῦ λέγοντος ἡ δύναμις· πόση τῶν ἀκουόντων ἢ φιλοσοφία. Καὶ γὰρ σφόδρα ἄξιον θαυμάζειν, πῶς οὐκ εὐθέως ἀπεπήδησαν ταῦτα ἀκούοντες, ἄνθρωποι προφοδεῖτες, καὶ τὴν λίμνην οὐδέποτε ὑπερβάντες ἐκείνην, περὶ ἣν ἠλίεον· πῶς δὲ οὐκ ἐνενόησαν, καὶ πρὸς ἑαυτοὺς εἶπον·

15 καὶ ποῦ φευξόμεθα λοιπόν; Τὰ δικαστήρια καθ' ἡμῶν, οἱ βασιλεῖς καθ' ἡμῶν, οἱ ἡγεμόνες, αἱ συναγωγαὶ τῶν Ἰουδαίων, οἱ δῆμοι τῶν Ἑλλήνων, ἄρχοντες καὶ ἀρχόμενοι. Ἐντεῦθεν γὰρ οὐχὶ μόνον τὴν Παλαιστίνην αὐτοῖς, καὶ τὰ ἐν αὐτῇ κακὰ προανεφώνησεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς τῆς οἰκουμένης

20 παρήνοιξε πολέμους, εἰπών· «Ἐπὶ βασιλεῖς ἀχθήσεσθε καὶ ἡγεμόνας»· δεικνὺς ὅτι καὶ τοῖς ἔθνεσι μετὰ ταῦτα κήρυκας αὐτοὺς ἔμελλε πέμπειν. Τὴν οἰκουμένην ἡμῖν ἐξεπολέμωσας, τοὺς τὴν γῆν οἰκοῦντας ἅπαντας ὤπλισας καθ' ἡμῶν, δή-

κριβῶς διὰ τοῦτο τοὺς ἔλεγε· «Νὰ προσέχετε τοὺς ἀνθρώπους· διότι θὰ σᾶς παραδώσουν εἰς τὰ δικαστήρια καὶ θὰ σᾶς μαστιγώσουν εἰς τὰς συναγωγὰς των. Καὶ ἐξ αἰτίας μου θὰ ὀδηγηθῆτε ἔμπροσθεν τῶν ἡγεμόνων καὶ τῶν βασιλέων διὰ νὰ μαρτυρήσετε δι' ἐμὲ ἐνώπιον αὐτῶν καὶ τῶν ἐθνικῶν». Διότι βέβαια πάλιν τοὺς προετοιμάζει νὰ εἶναι νηφάλιοι, ὀρίζων εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις ὅτι τὰ μὲν κακοπαθήματα εἶναι δι' αὐτούς, ἐνῶ ἄλλοι εἶναι ἐκεῖνοι πού θὰ τὰ διαπράξουν, ὥστε νὰ πληροφορηθῆς ὅτι ἡ νίκη εὐρίσκεται εἰς τὰ κακοπαθήματα καὶ ὅτι τὰ λαμπρὰ τρόπαια ἐστήθησαν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Διότι δὲν εἶπε 'Ν' ἀνταποδίδετε καὶ σεῖς τὰ κτυπήματα καὶ νὰ προβάλλετε ἀντίστασιν εἰς αὐτούς πού θέλουν νὰ σᾶς κάνουν κακόν', ἀλλὰ τοὺς εἶπε μόνον ὅτι θὰ πάθουν τὰ χειρότερα κακά.

3. "Ω! πόσον μεγάλη εἶναι ἡ δύναμις αὐτοῦ πού λέγει ὅλα αὐτά! πόση εἶναι ἡ φιλοσοφία αὐτῶν πού τὰ ἀκούουν! Καὶ ἀξίζει, πράγματι, νὰ θαυμάζη κανεὶς πάρα πολύ, πῶς αὐτοὶ πού τὰ ἤκουαν δὲν ἀπεσκίρτησαν ἀπὸ κοντά του, αὐτοὶ πού ἦσαν ἀνθρώποι τρομερὰ δειλοὶ καὶ πού οὐδέποτε εἶχαν ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ ἐκείνην τὴν λίμνην εἰς τὴν ὁποίαν ἐψάρευαν. Εἶναι ἄξιον προσοχῆς πῶς δὲν ἐσκέφθησαν καὶ δὲν εἶπαν εἰς τοὺς ἑαυτοὺς των· 'Εἰς ποῖον νὰ καταφύγωμεν λοιπόν; Τὰ δικαστήρια εἶναι ἐναντίον μας, οἱ βασιλεῖς ἐναντίον μας, οἱ ἡγεμόνες, αἱ ἰουδαϊκαὶ συναγωγαί, ὁ εἰδωλολατρικὸς κόσμος, οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ ἀρχόμενοι. — Διότι δι' ὅλων αὐτῶν τοὺς προανήγγειλεν ὄχι μόνον διὰ τὴν Παλαιστίνην καὶ τὰ κακὰ πού θὰ ἐλάμβαναν χώραν εἰς αὐτήν, ἀλλὰ τοὺς ἀπεκάλυψε καὶ τοὺς πολέμους ἐναντίον των ὀλοκλήρου τῆς οἰκουμένης διὰ τῶν ἐξῆς λόγων· «Θὰ ὀδηγηθῆτε ἐνώπιον τῶν βασιλέων καὶ τῶν ἡγεμόνων», διὰ τῶν ὁποίων τοὺς ἐφάνέρωσεν ὅτι εἰς τὴν συνέχειαν ἐπρόκειτο νὰ τοὺς ἀποστείλῃ νὰ κηρύξουν τὸ εὐαγγέλιον καὶ εἰς τοὺς εἰδωλολάτρας — Τὴν οἰκουμένην τὴν κατέστησες πολέμιόν μας, ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς γῆς τοὺς ὕπλισες ἐναν-

μους, τυράννους, βασιλεῖς. Καὶ τὸ ἐξῆς δὲ πολὺ φρικωδέστερον, ὅταν καὶ ἀδελφοκτόνοι καὶ παιδοκτόνοι καὶ πατροκτόνοι δι' ἡμᾶς μέλλωσιν οἱ ἄνθρωποι γίνεσθαι. «Παραδώσει γάρ φησιν, ἀδελὸς ἀδελφὸν εἰς θάνατον, καὶ πατὴρ τέκνον, καὶ ἐπαναστήσονται τέκνα ἐπὶ γονεῖς, καὶ θανατώσουσιν αὐτούς».

Πῶς οὖν οἱ λοιποὶ, φησί, πιστεύσουσιν, ὅταν ἴδωσι δι' ἡμᾶς παῖδας ὑπὸ πατέρων ἀναιρουμένους, καὶ ἀδελφούς ὑπὸ ἀδελφῶν, καὶ μισαμάτων τὰ πάντα πληρούμενα; Οὐ γὰρ ὡς δαίμονας ἀλάστορας, οὐ γὰρ ὡς ἐναγεῖς καὶ τῆς οἰκουμένης λυμεῶνας ἀπελάσουσιν ἡμᾶς πάντοθεν, αἱμάτων συγγενικῶν τὴν γῆν πληρομένην δροῶντες καὶ φόνων τοιούτων; Καλήν γε (οὐ γάρ;) τὴν εἰρήνην εἰς τὰς οἰκίας εἰσάγοντες δώσομεν, τοσοῦτων αὐτὰς ἐμπιπλῶντες σφαγῶν. Εἰ γὰρ πολλοὶ τινες ἡμεῖν, καὶ μὴ δώδεκα· εἰ γὰρ μὴ ἰδιῶται μηδὲ ἀγράμματοι, ἀλλὰ σοφοὶ καὶ ρήτορες καὶ δεινοὶ λέγειν μᾶλλον δὲ εἰ βασιλεῖς αὐτοί, καὶ σιραιόπεδα ἔχοντες, καὶ χρημάτων περιουσίαν· πῶς ἂν ἰσχύσαμεν πείσαι τινας, ἐμφυλίους πολέμους ἀνάπιοντες, καὶ ἐμφυλίων δὲ πολλῶν χαλεπωτέρους; Ἐὰν γὰρ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας καταφρονήσωμεν, τίς ἡμῖν τῶν ἄλλων προσέξει;

Ἄλλ' οὐδὲν τούτων οὔτε ἐνενόησαν οὔτε εἶπον, οὔτε εὐθύνας ἀπήτιον τῶν ἐπιταγμάτων, ἀλλ' εἶκον καὶ ἐπέιθοντο μόνον. Τοῦτο δὲ οὐ τῆς αὐτῶν ἀρετῆς ἦν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς τοῦ διδασκάλου σοφίας. Ὅρα γὰρ πῶς ἐκάστῳ τῶν δεινῶν παραμυθίαν παρέξεν· καὶ ἐπὶ τῶν μὴ δεχομένων αὐ-

τίον μας, τοὺς λαοὺς, τοὺς τυράννους, τοὺς βασιλεῖς. Τὸ πῶς φρικωδέστερον ὅμως ἀπὸ ὅλα εἶναι αὐτὸ ποὺ θὰ συμβῆ εἰς τὴν συνέχειαν, ὅταν θὰ φθάσουν νὰ γίνουν οἱ ἄνθρωποι ἐξ αἰτίας μας καὶ ἀδελφοκτόνοι καὶ παιδοκτόνοι καὶ πατροκτόνοι. Διότι, λέγει, «Θὰ παραδώσῃ ὁ ἀδελφὸς τὸν ἀδελφὸν του εἰς θάνατον καὶ ὁ πατὴρ τὸν υἱὸν του καὶ θὰ ἐπαστατήσουν τὰ τέκνα ἐναντίον τῶν γονέων των καὶ θὰ τοὺς θανατώσουν».

Πῶς λοιπὸν θὰ πιστεύσουν οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι, ὅταν ἴδουῖν ἐξ αἰτίας μας τὰ παιδιά νὰ φονεύωνται ἀπὸ τοὺς πατέρας των καὶ τοὺς ἀδελφούς ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς των καὶ τὰ πάντα νὰ πληροῦνται ἀπὸ φονικὰ μολύσματα; Δὲν θὰ μᾶς ἐκδιώξουν ὅπωςδὴποτε ὡσὰν δαίμονας μολυσμένους καὶ ὡσὰν καταραμένους καταστροφεῖς τῆς οἰκουμένης ἀπὸ κάθε μέρος τῆς γῆς, βλέποντες τὴν γῆν νὰ πλημμυρίζῃ ἀπὸ αἵματα συγγενικὰ καὶ ἀπὸ τέτοιου εἴδους φόνους; Θὰ δώσωμεν λοιπὸν εἰσερχόμενοι εἰς τὰς οἰκίας καλὴν εἰρήνην γεμίζοντες αὐτὰς μὲ τόσας σφαγὰς (ἢ μήπως δὲν εἶναι ἔτσι;). Διότι ἐὰν ἡμεθα περισσότεροι καὶ ὄχι μόνον δώδεκα, ἐὰν δὲν ἡμεθα ἀπλοῖ πολῖται καὶ ἀγράμματοι, ἀλλὰ σοφοὶ καὶ ρήτορες καὶ δεινοὶ ὁμιληταί, μᾶλλον δὲ ἐὰν ἡμεθα οἱ ἴδιοι βασιλεῖς καὶ εἶχαμεν στρατὸν καὶ ἄφθονα χρήματα, πῶς θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ πείσωμεν ὠρισμένους ἀνθρώπους, καθ' ἣν στιγμὴν ἀνάπτομεν ἐμφυλίους πολέμους καὶ μάλιστα πολὺ πῶς χειροτέρους ἀπὸ τοὺς ἐμφυλίους; Διότι καὶ ἂν ἀκόμη περιφρονήσωμεν τὴν ἰδικὴν μας σωτηρίαν, ποῖος θὰ μᾶς προσέξῃ ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους;

Ἄλλ' ὅμως τίποτε ἀπὸ αὐτὰ οὔτε ἐσκέφθησαν, οὔτε εἶπαν, οὔτε ἐζήτησαν εὐθύνας διὰ τὰ προστάγματα, ἀλλ' ἀπλῶς καὶ μόνον ὑποχωροῦσαν καὶ ὑπήκουαν εἰς αὐτά. Αὐτὸ δὲ δὲν ἦτο καρπὸς μόνον τῆς ἀρετῆς των, ἀλλ' ὠφείλετο καὶ εἰς τὴν σοφίαν τοῦ διδασκάλου των. Πρόσεξε λοιπὸν πῶς συνέζευξε τὸ κάθε ἓνα ἀπὸ τὰ κακὰ μὲ τὴν παρηγορίαν· καὶ δι' ἐκείνους ποῦ δὲν τοὺς ἐδέχοντο ἔλεγε· «Θὰ

· τοὺς ἔλεγεν· «Ἀνεκτίτερον ἔσται γῆ Σοδόμων καὶ Γομμό-
 ρας ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, ἢ τῆ πόλει ἐκείνῃ»· καὶ ἐνιαῦθα πά-
 λιν εἰπών, «Ἐπὶ ἡγεμόνας καὶ βασιλεῖς ἀχθήσεσθε», ἐπή-
 γαγεν, «Ἐνεκεν ἐμοῦ, εἰς μαρτύριον αὐτοῖς καὶ τοῖς ἔθνε-
 5 σιν». Οὐ μικρὰ δὲ αὕτη παράκλησις, τὸ καὶ διὰ τὸν Χριστὸν
 ταῦτα πάσχειν, καὶ εἰς ἔλεγχον ἐκείνων. Ὁ γὰρ Θεός, κὰν
 μηδεὶς προσέχη, τὰ αὐτοῦ πανταχοῦ φαίνεται ποιῶν. Ταῦτα
 δὲ αὐτοὺς παρεκάλει, οὐκ ἐπειδὴ τῆς ἐτέρων ἐπεθύμουν τι-
 μωρίας, ἀλλ' ἵνα θαρρεῖν ἔχωσιν, ὅτι πανταχοῦ αὐτὸν ἔξου-
 10 σι συμπαρόντα, τὸν καὶ προειπόντα καὶ προειδόντα ταῦτα, καὶ
 ὅτι οὐχ ὡς πονηροὶ καὶ λυμεῶνες ταῦτα πείσονται.

Μετὰ δὲ τούτων οὐ μικρὰν καὶ ἐτέραν προστίθησιν αὐ-
 τοῖς παράκλησιν, λέγων· «Ὅταν δὲ παραδώσουσιν ὑμᾶς, μὴ
 μεριμνήσητε πῶς ἢ τί λαλήσετε· δοθήσεται γὰρ ὑμῖν ἐν ἐ-
 15 κείνῃ τῆ ὥρᾳ τί λαλήσετε. Οὐ γὰρ ὑμεῖς ἐστε οἱ λαλοῦντες,
 ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τὸ λαλοῦν ἐν ὑμῖν». Ἴνα
 γὰρ μὴ λέγωσι, πῶς πεῖσαι δυνασόμεθα, τοιούτων γινομέ-
 νων πραγμάτων; καὶ περὶ τῆς ἀπολογίας κελεύει θαρρεῖν.
 Καὶ ἀλλαχοῦ μὲν φησιν· «Ἐγὼ δώσω ὑμῖν σιόμα καὶ σο-
 20 φίαν»· ἐνιαῦθα δέ, «Τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς ὑμῶν ἐστὶ τὸ
 λαλοῦν ἐν ὑμῖν», εἰς τὸ τῶν προφητῶν αὐτοὺς ἀνάγων ἀ-
 ξίωμα. Διὰ τοῦτο, ὅτε εἶπε τὴν δύναμιν τὴν δεδομένην, τότε
 καὶ τὰ δεινὰ ἐπήγαγε, τοὺς φόβους καὶ τὰς σφαγὰς. «Πα-
 ραδώσει γὰρ ἀδελφὸς ἀδελφόν, φησὶν, εἰς θάνατον, καὶ
 25 πατὴρ τέκνον, καὶ ἐπανασιήσονται τέκνα ἐπὶ γονεῖς, καὶ θα-

10. Ματθ. 10, 15.

11. Λουκᾶ 21, 15.

εἶναι περισσότερον ἀνεκτικῆ ἢ τιμωρία κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως διὰ τοὺς κατοίκους τῶν Σοδόμων καὶ τῆς Γομόρας παρὰ διὰ τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως ἐκείνης¹⁰. Καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν πάλιν αὐτὴν ἀφοῦ εἶπε, «Θὰ ὀδηγηθῆτε ἐνώπιον τῶν ἡγεμόνων καὶ τῶν βασιλέων», προσέθεσε, «ἐξ αἰτίας μου, διὰ νὰ μαρτυρήσετε περὶ ἐμοῦ εἰς αὐτοὺς καὶ εἰς τὰ ἔθνη». Δὲν ἦτο μικρὰ λοιπὸν αὐτὴ ἡ παρηγορία, τὸ ὅτι δηλαδὴ ὑφίσταντο αὐτὰ πρὸς χάριν τοῦ Χριστοῦ καὶ εἰς ἔλεγχον ἐκείνων. Διότι ὁ Θεός, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν προσέχη κανεῖς, καθίστα φανερόν παντοῦ ὅτι πράττει τὰ ἰδικά του. Τοὺς παρηγόρει δὲ τοὺς μαθητάς του μ' αὐτοὺς τοὺς λόγους του, ὅχι ἐπειδὴ ἤθελαν τὴν τιμωρίαν τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, ἀλλὰ διὰ νὰ λαμβάνουν θάρρος ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι θὰ ἔχουν αὐτὸν συμπαραστάτην εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις, αὐτὸν ποῦ καὶ τὰ προεῖπε καὶ τὰ προέβλεψεν ὅλα αὐτά, καὶ ὅτι δὲν θὰ ὑποστοῦν αὐτὰ ὡσὰν πονηροὶ καὶ καταστροφεῖς.

Μαζὶ δὲ μὲ αὐτὰ προσθέτει καὶ ἄλλην καὶ μάλιστα ὅχι μικρὰν παρηγορίαν, λέγων τὰ ἐξῆς· «Ὅταν δὲ σᾶς παραδώσουν εἰς τὰς ἀρχὰς μὴ φροντίσετε πῶς ἢ τί θὰ εἰπῆτε, διότι θὰ σᾶς δοθῆ ἐκείνην τὴν στιγμήν ἀπὸ τὸν Θεὸν τί θὰ εἰπῆτε. Διότι δὲν θὰ εἴσθε σεῖς ἐκεῖνοι ποῦ θὰ ὁμιλῆτε, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς σας ποῦ θὰ ὁμιλῆ μέσω ὑμῶν». Διότι διὰ νὰ μὴ λέγουν, 'Πῶς θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ τοὺς πείσωμεν καθ' ἣν στιγμήν θὰ συμβαίνουν τέτοιου εἴδους πράγματα; τοὺς παραγγέλλει νὰ ἔχουν θάρρος καὶ διὰ τὴν ἀπολογίαν των. Καὶ εἰς ἄλλην μὲν περίπτωσιν λέγει· «Ἐγὼ θὰ σᾶς δώσω τὴν δύναμιν νὰ ὁμιλῆτε καὶ σοφίαν εἰς τοὺς λόγους σας»¹¹, εἰς αὐτὴν ὁμως, «Τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς σας θὰ εἶναι ἐκεῖνο ποῦ θὰ ὁμιλῆ μέσω ὑμῶν», ἀνάγων αὐτοὺς εἰς τὸ ἀξίωμα τῶν προφητῶν. Διὰ τοῦτο, ὅταν τοὺς εἶπε τὴν δύναμιν ποῦ τοὺς ἔδιδε, τότε προσέθεσε καὶ τὰ κακά, τοὺς φόνους καὶ τὰς σφαγὰς. «Διότι θὰ παραδώσῃ», λέγει, «ὁ ἀδελφὸς τὸν ἀδελφὸν εἰς θάνατον καὶ ὁ πατέρας τὸ τέκνον του καὶ θὰ ἐπαναστατήσουν τὰ τέκνα ἐναντίον

νατώσουσιν αὐτούς». Καὶ οὐδὲ ἐνιαῦθα ἔσση, ἀλλὰ καὶ τὸ πολὺ φρικωδέστερον προσέθηκε, καὶ πέτραν ἱκανὸν διασαλεῦσαι, ὅτι «Καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων». Καὶ ἐνιαῦθα πάλιν ἐπὶ θύραις ἢ παράκλησις· «Διὰ τὸ ὄνομά μου»,
 5 γὰρ, φησί, ταῦτα πείσεσθε. Καὶ μετὰ τούτου πάλιν ἕτερον· «Ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται».

Ταῦτα δὲ καὶ ἄλλως ἱκανὰ ἦν ἀνορθῶσαι αὐτῶν τὰ φρονήματα, εἶγε τισαύτη τοῦ κηρύγματος ἔμελλεν ἀνάπτεσθαι δύναμις, ὡς φύσιν ἀτιμάζεσθαι, καὶ συγγένειαν ἐκ-
 10 θάλλεσθαι, καὶ προτιμᾶσθαι πάντων τὸν λόγον, κατὰ κράτος πάντα ἐλαύνοντα. Εἰ γὰρ φύσεως τυραννὶς οὐκ ἰσχύει πρὸς τὰ λεγόμενα ἀντιστῆναι, ἀλλὰ διαλύεται καὶ καταπατεῖται, τί ἕτερον ὑμῶν περιγενέσθαι δυνήσεται; Οὐ μὴν, ἐπειδὴ ταῦτα ἔσται, ἐν ἀδείᾳ ὑμῶν ἔσται ὁ βίος, ἀλλὰ καὶ κοινὸς ἔξειτε
 15 πολεμίους καὶ ἐχθροὺς τοὺς τὴν οἰκουμένην οἰκοῦντας.

4. Ποῦ νῦν Πλάτων; ποῦ Πυθαγόρας; ποῦ τῶν Στωϊκῶν ὁ ὄρμαθς; Καὶ γὰρ πολλῆς ἀπολαύσας ἐκεῖνος τιμῆς, οὕτως ἠλέγγειο, ὡς καὶ ἀπεμποληθῆναι, καὶ μηδὲν ὦν ἐβούλειο κατορθῶσαι, οὐδὲ ἐφ' ἑνὸς τυράννου· ὁ δὲ καὶ τοὺς
 20 μαθητὰς προδοῦς, ἐλεεινῶς τὸν βίον κατέλυσε. Καὶ τὰ Κυνικά καθάρματα ὡσπερ ὄναρ καὶ σκιά πάντες παρῆλθον. Καίτοιγε οὐδέποτε τοιοῦτον οὐδὲν ἐκείνοις συνέπεσεν, ἀλλὰ καὶ

12. Πλάτων· ὁ γνωστὸς φιλόσοφος τῆς ἀρχαιότητος. Ἐγεννήθη εἰς Ἀθήνας τὸ 428 π.Χ. καὶ ἀπέθανε τὸ 347 π.Χ.

13. Πυθαγόρας· ἐγεννήθη εἰς Σάμον τὸ 580 π.Χ. Ἀπέθανε τὸ 500 π.Χ. Ἰδρυσεν τὴν λεγομένην Πυθαγόρειον Σχολήν.

14. Στωϊκοί· ἐκαλοῦντο οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Ζήνωνος τοῦ Κητιέως.

15. Πρόκειται περὶ τοῦ τυράννου τῶν Συρακουσῶν Διονυσίου τοῦ ἐπικαλουμένου πρεσβυτέρου, ὅστις εἶχε καλὰς σχέσεις μὲ τὸν Πλάτωνα.

16. Πρόκειται περὶ τοῦ Πυθαγόρου.

17. Διογένης Λαερτίου, Βίοι φιλοσόφων, Δ' 5, 39-41. Συνελήφθη καὶ κατεσφάγη ἀπὸ τοῦ διώκτας του.

τῶν γονέων των καὶ θὰ τοὺς θανατώσουν». Καὶ δὲν ἔσταμάτησεν εἰς αὐτό, ἀλλὰ προσέθεσε καὶ τὸ πάρα πολὺ φρικιαστικὸν ποὺ εἶναι ἱκανὸν καὶ πέτραν νὰ σαλεύσῃ, δηλαδὴ τὸ «Καὶ θὰ σᾶς μισοῦν ὅλοι». Εἶναι ὀλοφάνερη λοιπὸν ἡ παρηγορία καὶ εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν· διότι, λέγει, αὐτὰ θὰ τὰ πάθετε «ἐξ αἰτίας τοῦ ὀνόματός μου». Καὶ εἰς τὴν συνέχειαν πάλιν προσθέτει ἄλλην παρηγορίαν· «Αὐτὸς ὅμως ποὺ θὰ ὑπομείνῃ ὅλα αὐτὰ μέχρι τέλους, αὐτὸς θὰ σωθῆ».

Αὐτὰ τὰ λόγια ἦσαν ὅπωςδήποτε ἱκανὰ ν' ἀνορθώσουν τὰ φρονήματά των, ἐφ' ὅσον ἐπρόκειτο ν' ἀποβῆ τόσον μεγάλη ἡ δύναμις τοῦ κηρύγματος, ὥστε νὰ ἔφθανε νὰ περιφρονῆται ἡ φύσις, νὰ μὴ ὑπολογίζεται ἡ συγγένεια, καὶ νὰ προτιμᾶται ἀντὶ ὅλων τῶν ἄλλων τὸ κήρυγμα τοῦ εὐαγγελίου, ἐκδιώκοντα τὰ πάντα κατὰ κράτος. Διότι ἐὰν δὲν ἤμπορεῖ ν' ἀντισταθῆ εἰς, ὅσα λέγονται ἡ δύναμις τῆς φύσεως, ἀλλὰ διαλύεται καὶ καταπατεῖται, τί ἄλλο θὰ ἤμπορέσῃ νὰ σᾶς καταβάλῃ; Ἄλλ' ὅμως ἐπειδὴ θὰ συμβοῦν αὐτὰ δὲν σημαίνει ὅτι θὰ εὐρίσκεται ἐν ἀσφαλείᾳ ἡ ζωὴ σας, ἀλλὰ θ' ἀντιμετωπίσετε καὶ καινούργιους ἀντιπάλους καὶ ἐχθροὺς οἱ ὁποῖοι κατοικοῦν εἰς ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην.

4. Ποῦ εἶναι τώρα ὁ Πλάτων¹²; ποῦ εἶναι ὁ Πυθαγόρας¹³; ποῦ τὸ πλῆθος τῶν Στωϊκῶν¹⁴; Καθόσον ἐκεῖνος (ὁ Πλάτων), ἂν καὶ ἔχαιρε μεγάλης τιμῆς καὶ ὑπολήψεως, παρὰ ταῦτα καὶ ἐκατηγορήθη ὥστε νὰ συμβῆ καὶ νὰ πωληθῆ ὡς δοῦλος καὶ νὰ μὴ ἐπιτύχῃ νὰ πραγματοποιήσῃ αὐτὰ ποὺ ἐσκέπετο, οὔτε ἀκόμη καὶ μὲ τὴν βοήθειαν κάποιου τυράννου¹⁵. Ὁ Πυθαγόρας¹⁶ πάλιν ἀφοῦ ἐπρόδωσε τοὺς μαθητὰς του, ἀπέθανε κατὰ τρόπον ἐλεεινόν¹⁷. Καὶ οἱ κυνικοὶ φιλόσοφοι¹⁸, τὰ ἀπορρίμματα αὐτὰ τῆς κοινωνίας, ὅλοι ἔφυγαν ἀπὸ αὐτὸν τὸν κόσμον ὡσὰν ὄνειρον καὶ σκιά. Καὶ εἶναι ἀλήθεια βέβαια ὅτι ἐκείνους δὲν τοὺς συνέβη κανένα

18. Κυνικοί· ὀπαδοὶ τοῦ Ἀντισθένης. Ἐπρέσβευον ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀπαλλασσόμενος τῶν βιωτικῶν ἀναγκῶν πλησιάζει τὸ θεῖον.

λαμπροὶ διὰ τὴν φιλοσοφίαν τὴν ἔξωθεν εἶναι ἐδόκουν, καὶ τὰς ἐπιστολάς ἀνέθεσαν δημοσίᾳ Ἀθηναῖοι τὰς Πλάτωνος παρὰ Δίωνος πεμφθείσας, καὶ ἐν ἀνέσει τὸν πάντα διήγον χρόνον, καὶ χρήμασιν ἐπλούτουσαν οὐκ ὀλίγοις. Οὕτω
 5 γοῦν ὁ μὲν Ἀρίστιππος πόρνας ἠγόραζε πολυτελεῖς· ὁ δὲ διαθήκας ἔγραφεν, οὐ τὸν τυχόντα κληρὸν καταλιμπάνων· ὁ δέ, τῶν μαθητῶν γεφυρωσάντων ἑαυτούς, ἄνωθεν ἐβάδιζε· τὸν δὲ Σινωπέα φασὶ καὶ δημοσίᾳ ἀσχημονεῖν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς. Ταῦτα γὰρ αὐτῶν τὰ σεμνά. Ἄλλ' οὐδὲν τοιοῦτον
 10 ἐνταῦθα, ἀλλ' ἐπιειταμένη σωφροσύνη καὶ κοσμιότης ἠκριβωμένη, καὶ πόλεμος πρὸς τὴν οἰκουμένην ἅπασαν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας καὶ τῆς εὐσεβείας, καὶ τὸ καθ' ἑκάστην σφάτιεσθαι τὴν ἡμέραν, καὶ μετὰ ταῦτα τὰ λαμπρὰ τρόπαια.

Ἄλλ' εἰσὶ τινες, φησὶ, καὶ στρατηγικοὶ παρ' αὐτοῖς,
 15 οἷον, ὁ Θεμιστοκλῆς, ὁ Περικλῆς. Ἀλλὰ καὶ ταῦτα παίδων ἀνύσματα πρὸς τὰ τῶν ἀλλοτρίων. Τί γὰρ ἂν ἔχοις εἰπεῖν; Ὅτι τοὺς Ἀθηναίους ἔπεισεν ἐπιβῆναι τῶν πλοίων, τοῦ Ξέρξου κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐλαύνοντος; Ἐνταῦθα δὲ οὐ Ξέρξου ἐλαύνοντος, ἀλλὰ τοῦ διαδόλου μετὰ τῆς οἰκουμένης
 20 ἀπάσης καὶ τῶν ἀπειρῶν δαιμόνων κατὰ τῶν δώδεκα τούτων ἐπιόντων, οὐκ ἐνὶ καιρῷ, ἀλλὰ διὰ παντὸς τοῦ βίου, περιεγένοντο καὶ ἐκράτησαν· καὶ τὸ δὴ θαυμασιόν, οὐκ ἀνελόνητες τοὺς ἐναντίους, ἀλλὰ μεταβαλόντες καὶ μεταρρυνθίσαν-

19. Δίων· Κατήγετο ἀπὸ τὰς Συρακούσας, τὰς ὁποίας ἐκυβέρνησεν ὀλιγαρχικῶς διὰ μικρὸν διάστημα.

20. Ἀρίστιππος· Κατήγετο ἀπὸ τὴν Κυρήνην, διετέλεσε μαθητὴς τοῦ Σωκράτους καὶ πρῶτος ἐδίδαξεν ἐπὶ χρήμασι. Ἐπῆρξεν ἰδρυτῆς τῆς Κυρηναϊκῆς Σχολῆς.

21. Πρόκειται περὶ τοῦ Διογένης πού κατήγετο ἀπὸ τὴν Σινώπην τοῦ Πόντου. Βλ. Διογένης Λαερτίου, Βίοι φιλοσόφων 6, 20-81.

22. Πολιτικὸς καὶ στρατιωτικὸς τῶν Ἀθηνῶν. Συνέβαλε τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐξήψωσιν τοῦ Ἀθηναϊκοῦ μεγαλείου.

23. Ὁ σημαντικώτερος τῶν πολιτικῶν τῆς ἀρχαιότητος, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ ὁποίου αἱ Ἀθῆναι ἔφθασαν εἰς τὴν μεγαλυτέραν ἀκμὴν των.

παρόμοιον κακόν, ἀλλ' ἐθεωροῦντο, ἀντιθέτως, πολὺ σπουδαῖοι διὰ τὴν κοσμικὴν φιλοσοφίαν των, καὶ τὰς ἐπιστολάς τοῦ Δίωνος¹⁹, τὰς ἀποσταλείσας πρὸς τὸν Πλάτωνα, οἱ Ἀθηναῖοι τὰς ἐτοποθέτησαν εἰς τὴν ἀγοράν, καὶ ἐπερνοῦσαν ὅλην τὴν ζωὴν των μὲ ἄνεσιν καὶ δὲν ἦσαν ὀλίγα τὰ χρήματα ποῦ ἀπέκτησαν. Ἔτσι λοιπὸν ὁ μὲν Ἀρίστιππος²⁰ ἠγόραζε πολυδαπάνους πόρνas, ἄλλος πάλιν ἔγραφε διαθήκην, μὲ τὴν ὁποίαν ἄφηνεν ὄχι ὀλίγην περιουσίαν, καὶ ἄλλος, πάλιν, ἐβάδιζεν ἐπάνω ἀπὸ τὴν γέφυραν ποῦ ἐσχημάτιζαν μὲ τὰ σώματά των οἱ μαθηταί του, καὶ τέλος, λέγουν, ὅτι ὁ Σινωπεὺς²¹ ἔκαμεν ἀσκημοσύνας δημοσίως εἰς τὴν ἀγοράν. Αὐτὰ λοιπὸν ἦσαν τὰ σεμνὰ ἔργα αὐτῶν. Εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως τῶν ἀποστόλων δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ παρόμοιον, ἀλλ' ἀντιθέτως ὑπάρχει ὑπέρμετρος σωφροσύνη καὶ τελεία κοσμιότης καὶ πόλεμος ὑπὲρ τῆς ἀληθείας καὶ τῆς εὐσεβείας ἐναντίον ὀλοκλήρου τῆς οἰκουμένης, καὶ οἱ καθημεριναὶ σφαγαὶ καὶ εἰς τὴν συνέχειαν τὰ λαμπρὰ τρόπαια.

Ἐπάρχουν ὅμως καὶ ὠρισμένοι, θὰ ἔλεγε κανεὶς, κοντὰ εἰς αὐτοὺς μὲ στρατηγικὰς ἰκανότητας, ὅπως λόγῳ χάριν ὁ Θεμιστοκλῆς²² καὶ ὁ Περικλῆς²³. Ἀλλὰ καὶ τὰ ἔργα αὐτῶν εἶναι παιδικὰ παιχνίδια ἐμπρὸς εἰς τὰ κατορθώματα τῶν ἀλίων. Διότι τί θὰ ἤμποροῦσες νὰ εἰπῆς δι' αὐτοὺς; Τὸ ὅτι ἔπεισε τοὺς Ἀθηναίους νὰ ἐπιβιβασθοῦν εἰς τὰ πλοῖα ὅταν ὁ Ξέρξης²⁴ ἐξεστράτευεν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος; Εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως τῶν ἀποστόλων δὲν ἐξεστράτευεν ὁ Ξέρξης, ἀλλὰ μολονότι ἐβάδιζαν ὁ διάβολος μαζὶ μὲ ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην καὶ τοὺς ἀμετρήτους δαίμονάς του ἐναντίον αὐτῶν τῶν δώδεκα, ὄχι μόνον ἐν ὠρισμένῳ χρόνῳ ἀλλὰ καθ' ὅλην τὴν ζωὴν των, ὑπερίσχυσαν καὶ ἐπεκράτησαν. Καὶ τὸ ποῦ ἀξιοθαύμαστον βεβαίως εἶναι τὸ ὅτι δὲν ἐφόνευαν τοὺς ἀντιπάλους των, ἀλλὰ καὶ μετέβαλλαν τὰς διαθέσεις αὐτῶν καὶ ἥλλασαν τὸν τρόπον τῆς ζωῆς των. Διότι πρέπει

24. Πέρσης βασιλεύς, υἱὸς τοῦ Δαρείου, ἐκστρατεύσας ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος, ἠττήθη εἰς τὴν ναυμαχίαν τῆς Σαλαμίνας τὸ 480 π.Χ.

ιες. Τοῦτο γὰρ μάλιστα δεῖ πανταχοῦ παραιηρεῖν, ὅτι οὐκ ἀνεῖλον, οὐδὲ ἠφάνισαν τοὺς ἐπιβουλεύοντας αὐτοῖς, ἀλλὰ δαιμόνων λαβόντες ἴσους, ἀγγέλων ἐποίησαν ἐφαμίλλους, τὴν μὲν ἀνθρωπίνην φύσιν τῆς πονηρᾶς ταύτης ἐλευθερώσαντες τυραννίδος, τοὺς δὲ ἀλιτηρίους ἐκείνους καὶ πάντα συνιαράτιοντας δαίμονας ἐκ μέσων ἀγορῶν καὶ οἰκιῶν, μᾶλλον δὲ καὶ αὐτῆς ἀπελάσαντες τῆς ἐρημίας. Καὶ μαρτυροῦσιν οἱ τῶν μοναχῶν χοροί, οὓς κατεφύτευσαν πανταχοῦ, οὗ τὴν οἰκουμένην μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀοίκητον ἐκκαθάραντες. Καὶ τὸ δὴ θαυμασιότερον, ὅτι οὐκ ἐκ παραιάξεως ἴσης ταῦτα ἐποιοῦν, ἀλλ' ἐν τῷ πάσχειν κακῶς πάντα ἦννον. Καὶ γὰρ εἶχον αὐτοὺς ἐν τῷ μέσῳ, δώδεκα ἀνθρώπους ἰδιώτας, δεσμεύοντες, μασίζοντες, περιάγοντες, καὶ οὐκ ἴσχυον ἐπισημοῖσιν· ἀλλ' ὡσπερ τὴν ἀκίνα δῆσαι ἀδύνατον, οὕτω καὶ τὴν γλῶττιαν ἐκείνων. Τὸ δὲ αἷτιον, οὐκ αὐτοὶ ἴσαν οἱ λαλοῦντες, ἀλλ' ἡ τοῦ Πνεύματος δύναμις. Οὕτω γοῦν καὶ ὁ Παῦλος ἐνίκησε τοὺς περὶ Ἀγρίππαν, καὶ τὸν κακία νικῆσαντα πάντας ἀνθρώπους Νέρωνα. «Ὁ γὰρ Κύριός μοι παρέσθη», φησί, «καὶ ἐνεδυνάμωσέ με, καὶ ἐρρύσατό με ἐκ σιδήματος λέοντος».

Σὺ δὲ καὶ αὐτοὺς θαύμαζε, πῶς ἀκούσαντες, «μὴ μεριμνήσητε», καὶ ἐπίσειυσαν καὶ κατεδέξαντο, καὶ οὐδὲν αὐτοὺς τῶν φοβερῶν ἐξέπληξεν. Εἰ δὲ λέγοις, ὅτι ἱκανὴν αὐτοῖς δέδωκε παράκλησιν τῷ εἰπεῖν, ὅτι «Τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς ὑμῶν ἔσται τὸ λαλοῦν»· καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα ἐκπλήττομαι αὐτούς, ὅτι οὐκ ἀμφέβαλον, οὐδὲ ἐζήτησαν ἀπαλ-

25. Εἶναι ὁ Ἀγρίππας Ἡρώδης. Βλ. σχετικῶς μὲ τὴν ἐπιθυμίαν του νὰ γνωρίσῃ τὸν Παῦλον. Πράξ. 25, 13-26, 32.

26. Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ, κατὰ τὸν διωγμὸν τοῦ ὁποίου ἐναντίον τῶν Χριστιανῶν ἐμαρτύρησεν ὁ Παῦλος.

27. Β' Τιμ. 4, 17.

αὐτὸ κατ' ἐξοχὴν νὰ προσέχωμεν παντοῦ, τὸ ὅτι δηλαδὴ δὲν ἐφόνευσαν οὔτε ἠφάνισαν αὐτοὺς ποὺ τοὺς ἐπεβουλεύοντο, ἀλλὰ μολονότι εἰς τὴν ἀρχὴν ὡμοίαζαν μὲ δαίμονας τοὺς ἔκαναν ὁμοίους μὲ τοὺς ἀγγέλους, ἀφοῦ ἀφ' ἐνὸς μὲν ἠλευθέρωσαν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἀπὸ τὴν πονηρὰν αὐτὴν ἐξουσίαν, ἀφ' ἐτέρου δὲ ἀφοῦ ἐξεδίωξαν τοὺς πανούργους ἐκείνους δαίμονας, ποὺ διαταράσσουν τὰ πάντα, ἀπὸ τὰς ἀγορὰς καὶ τὰς οἰκίας καὶ ἀπὸ αὐτὴν ἀκόμη τὴν ἔρημον. Καὶ αὐτὸ τὸ ἐπεβεβαιώνουν τὰ πλήθη τῶν μοναχῶν, τοὺς ὁποίους ἐφύτευσαν, κατὰ κάποιον τρόπον, εἰς ὅλα τὰ μέρη καὶ ἔτσι ἐκαθάρισαν ὄχι μόνον τὴν κατοικουμένην γῆν ἀλλὰ καὶ τὴν ἀκατοίκητον. Καὶ τὸ πιὸ ἀξιοθαύμαστον βέβαια εἶναι, ὅτι ἔκαναν ὅλα αὐτὰ ὄχι μὲ ἴσας παρατάξεις ἔναντι τῶν ἀντιπάλων των, ἀλλὰ τὰ πάντα ἐπετύγχαναν μὲ τὸ νὰ ὑποφέρουν. Καθόσον οἱ ἀντίπαλοί των εἶχαν ν' ἀντιμετωπίσουν δώδεκα ἀπλοὺς ἀνθρώπους, τοὺς ὁποίους ἐφυλάκιζαν, ἐμαστίγωνναν, τοὺς ἔσυραν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, καὶ ὅμως δὲν ἤμποροῦσαν νὰ κλείσουν τὸ στόμα των. Ἄλλ' ὅπως ἀκριβῶς εἶναι ἀδύνατον νὰ δέση κανεὶς τὴν ἀκτίνα, ἔτσι δὲν ἤμπορεσαν νὰ δέσουν τὴν γλῶσσαν ἐκείνων. Καὶ ἡ αἰτία ἦτο τὸ ὅτι δὲν ἦσαν αὐτοὶ ποὺ ὠμίλουν, ἀλλ' ἡ δύναμις τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ Παῦλος ἐνίκησε τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Ἀγρίππα²⁵ καὶ τὸν Νέρωνα²⁶, ὁ ὁποῖος ὑπερέβαλεν ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ὡς πρὸς τὴν κακίαν. «Διότι ὁ Κύριός μου, λέγει, «μὲ συμπαρεστάθη καὶ μὲ ἐνεδυνάμωσε καὶ μὲ ἠλευθέρωσεν ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ λέοντος»²⁷.

Σὺ ὅμως θαύμαζε καὶ τοὺς ἀποστόλους, πῶς, δηλαδὴ, ὅταν ἤκουσαν τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου, «Νὰ μὴ φροντίσετε», καὶ ἐπίστευσαν καὶ ἐδέχθησαν τὴν προσταγὴν καὶ δὲν ἐξεπλάγησαν μὲ τίποτε ἐξ ὅλων αὐτῶν τῶν φοβερῶν. Ἐὰν πάλιν ἤθελες εἰπεῖ, ὅτι τοὺς ἔδωσε πολλὴν παρηγορίαν ὁ λόγος τοῦ Κυρίου, ὅτι «Τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς σας θὰ εἶναι ἐκεῖνο ποὺ θὰ ὁμιλῇ μέσω ὑμῶν», ἀκριβῶς δι' αὐτὸ ἐκπλήσομαι μὲ αὐτούς, τὸ ὅτι δηλαδὴ οὔτε ἀμφέβαλαν, οὔτε ἐζή-

λαγήν τῶν δεινῶν καὶ ταῦτα, οὐ δύο, οὐ τρία ἔτι μέλλον-
 τες ταῦτα πάσχειν, ἀλλὰ παρὰ πάντα τὸν θίον. Τὸ γὰρ εἶ-
 πεῖν, «Ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται», τοῦτό
 ἐστὶν αἰνιτισμὸς. Βούλεται γὰρ μὴ τὰ παρ' αὐτοῦ μόνον
 5 εἰσφέρεισθαι, ἀλλὰ καὶ παρ' αὐτῶν γίνεσθαι τὰ κατορθώμα-
 τα. Σκόπει γοῦν ἄνωθεν πῶς τὰ μὲν αὐτοῦ, τὰ δὲ τῶν μα-
 θητῶν γίνεται. Τὸ μὲν γὰρ σημεῖα ποιεῖν, αὐτοῦ· τὸ δὲ μὴ
 κηόσασθαι μηδέν, ἐκείνων. Πάλιν, τὸ τὰς οἰκίας ἀνοῖξαι
 πάσας, τῆς ἄνωθεν χάριτος· τὸ δὲ μηδέν πλέον τῆς χρείας
 10 ἀπαιτῆσαι, τῆς αὐτῶν φιλοσοφίας· «Ἄξιός γάρ ὁ ἐργάτης
 τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ». Τὸ τὴν εἰρήνην χαρίσασθαι, τῆς τοῦ Θεοῦ
 δωρεᾶς· τὸ τοὺς ἀξιόους ἐπιζητεῖν, καὶ μὴ πρὸς πάντας ἀπλῶς
 εἰσιέναι, τῆς αὐτῶν ἐγκρατείας. Πάλιν, τὸ κολάζειν τοὺς
 μὴ δεχομένους αὐτούς, αὐτοῦ· τὸ δὲ μετ' ἐπεικειᾶς ἀναχω-
 15 ρεῖν ἐκ τούτων, μὴ λοιδορουμένους, μηδὲ ὑβρίζοντας, τῆς
 τῶν ἀποσιόλων πραότητος. Τὸ δοῦναι Πνεῦμα, καὶ μὴ ποιῆ-
 σαι μεριμνᾶν, τοῦ πέμποντος ἦν· τὸ δὲ ὡς πρόβατα γίνεσθαι
 καὶ περιστεράς, καὶ φέρειν πάντα γενναίως, τῆς τούτων
 εὐτιμίας καὶ συνέσεως. Τὸ μισεῖσθαι, καὶ τὸ μὴ καταλίπειν,
 20 καὶ τὸ ὑπομένειν, αὐτῶν· τὸ ὑπομείναντας σῶσαι, τοῦ πέμπον-
 τος. Διὸ καὶ ἔλεγεν· «Ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σω-
 ῖθήσεται».

τησαν νὰ τοὺς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὰς συμφοράς, καθ' ἣν στιγμὴν μάλιστα ἐπρόκειτο νὰ ὑποστοῦν ὅλα αὐτὰ τὰ κακά· ὄχι δύο ἢ τρία ἔτη, ἀλλὰ εἰς ὄλην τὴν ζωὴν των. Διότι ὁ λόγος τοῦ Κυρίου, «Αὐτὸς ποὺ θὰ ὑπομείνῃ ὅλα αὐτὰ μέχρι τέλους αὐτὸς θὰ σωθῇ, αὐτὸ ἀκριβῶς ὑπαινίσσεται. Διότι ἐπιθυμεῖ ὁ Κύριος νὰ μὴ δίδῃ μόνον ἀπὸ τὰ ἰδικά του, ἀλλὰ νὰ προέρχωνται καὶ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἰδίους τὰ κατορθώματα. Πρὸς τοῦτο πρόσεξε λοιπὸν ἀπ' ἀρχῆς μὲ ποῖον τρόπον ἄλλα μὲν εἶναι ἔργα τοῦ ἰδίου, ἄλλα δὲ προέρχονται ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἰδίους. Διότι, βέβαια, τὸ ὅτι ἐνήργουν θαύματα, αὐτὸ ἦτο ἔργον τοῦ Κυρίου, τὸ ὅτι δὲ δὲν εἶχαν καμμίαν περιουσίαν ἦτο ἔργον ἰδικόν των. Ἐπίσης, τὸ ὅτι θὰ ἦνοιγαν ὅλαι αἱ οἰκίαι διὰ νὰ τοὺς ὑποδεχθοῦν ἦτο ἔργον τῆς θείας χάριτος, τὸ ὅτι ὅμως δὲν ἐζήτησαν τίποτε περισσότερον ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα εἰς τὴν ζωὴν ἦτο καρπὸς τῆς ἰδικῆς των φιλοσοφίας· «Διότι ὁ ἐργαζόμενος δικαιούται τὴν τροφήν του»²⁸. Τὸ ὅτι ἔπρεπε νὰ χαρίσουν τὴν εἰρήνην ἦτο κάτι ποὺ ἐξηριτάτο ἀπὸ τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ, τὸ νὰ ἀναζητοῦν ὅμως τοὺς ἀξίους καὶ νὰ μὴ εἰσέρχωνται εἰς τὰς οἰκίας ὄλων γενικῶς ἐξηριτάτο ἀπὸ τὴν ἰδικὴν των ἐγκράτειαν. Προσέτι τὸ νὰ τιμωροῦν αὐτοὺς ποὺ δὲν τοὺς ἐδέχοντο ἦτο ἔργον τοῦ Κυρίου, τὸ νὰ ἐγκαταλείπουν ὅμως αὐτοὺς μὲ ὄλην τὴν ἐπιείκειάν των χωρὶς νὰ τοὺς χλευάζουν καὶ νὰ τοὺς ὑβρίζουν, ἦτο ἀποτέλεσμα τῆς πραότητος τῶν ἀποστόλων. Τὸ νὰ τοὺς δώσῃ τὸ ἅγιον Πνεῦμα καὶ νὰ τοὺς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν φροντίδα ἦτο ἔργον τοῦ Κυρίου, τὸ νὰ γίνουν ὅμως ὡσὰν τὰ πρόβατα καὶ τὰς περισσότερὰς καὶ νὰ ὑπομένουν ὅλα μὲ γενναιότητα ἦτο ἀποτέλεσμα τῆς ἰδικῆς των δυνάμεως καὶ συνέσεως. Τὸ ὅτι θὰ ἐμισοῦντο χωρὶς ὅμως νὰ χάνουν τὸ θάρρος των καὶ τὸ ὅτι θὰ ὑπέμεναν ὅλα τὰ δεινὰ ὡφείλετο εἰς αὐτοὺς τοὺς ἰδίους, ἢ σωτηρία ὅμως αὐτῶν ποὺ θὰ ὑπέμεναν ὅλα αὐτὰ ἦτο ἔργον τοῦ Κυρίου· «Ἐκεῖνος ποὺ θὰ τὰ ὑπομείνῃ ὅλα αὐτὰ μέχρι τέλους, αὐτὸς θὰ σωθῇ».

5. Ἐπειδὴ γὰρ εἰώθασιν οἱ πολλοί, ἐν μὲν τοῖς προσιμίοις εἶναι σφοδροί, μετὰ δὲ ταῦτα ἐκλύεσθαι, διὰ τοῦτο φησιν, ὅτι τὸ τέλος ἐπιζητῶ. Τί γὰρ ὄφελος σπερμάτων, παρὰ μὲν τὴν ἀρχὴν ἀνθούτων, μικρὸν δὲ ὕστερον μαραιομένων; Διὰ
 5 τοῦτο διαρκῆ τὴν ὑπομονὴν παρ' αὐτῶν ἀπαιτεῖ. Ἴνα γὰρ μὴ τις λέγῃ, ὅτι τὸ πᾶν αὐτὸς ἐποίησε, καὶ θαυμασιὸν οὐδέν, τοιούτους ἐκείνους γενέσθαι οὐδὲν πάσχοντας φορτικόν, διὰ τοῦτο φησιν αὐτοῖς, ὅτι καὶ τῆς ὑπομονῆς ὑμῶν χρεία. Καὶ γὰρ τῶν πρώτων ἐξαρπάσω κινδύνων, ἑτέροις χαλεπωτέροις
 10 τηρῶ, καὶ μετ' ἐκείνους πάλιν ἕτεροι διαδέξονται καὶ οὐ σιήσεσθε ἐπιβουλεύομενοι, ἕως ἂν ἐμπνήητε. Τοῦτο γὰρ ἠνίξαστο εἰπὼν «Ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται». Διὰ δὲ τοῦτο καὶ εἰπὼν, «Μὴ μεριμνήσητε, τί λαλήσετε», ἀλλαχοῦ φησιν «Ἐτοιμοὶ γίνεσθε πρὸς ἀπολογία πάν-
 15 τὶ τῶ αἰτοῦντι ὑμᾶς λόγον περὶ τῆς ἐν ὑμῖν ἐλπίδος». Ὅταν μὲν γὰρ μεταξὺ φίλων ὁ ἀγὼν ᾗ, κελεύει καὶ ἡμᾶς μεριμνᾶν· διὰ δὲ δικαστήριον φοβερόν, καὶ δῆμοι μαινόμενοι, καὶ φόβος πάντοθεν, τὴν παρ' αὐτοῦ παρέχει ροπήν, ὥστε
 20 θαρρῆσαι καὶ φθέγγασθαι, καὶ μὴ καταπλαγῆναι, μηδὲ προδοῦναι τὰ δίκαια. Καὶ γὰρ πολὺ μέγα ᾗν, ἄνθρωπον περὶ λίμνας ἠσοχλημένον καὶ δέρματα καὶ τελωνείαν, τυράννων κατημένων, καὶ σαιραπῶν παρεσιτηκότων καὶ δορυφόρων, καὶ τῶν ξιφῶν γεγυμνωμένων, καὶ πάντων μετ' ἐκείνων ἐσιώτων, εἰσελθόντα μόνον, δεδεμένον, κάτω κύπιοντα, δυ-

5. Ἐπειδή, βέβαια, συνηθίζουν οἱ περισσότεροι, ὅταν ἀναλαμβάνουν ἕνα ἔργον, εἰς τὴν ἀρχὴν μὲν νὰ εἶναι ἐνθουσιώδεις, μὲ τὴν πάροδον ὅμως τοῦ χρόνου νὰ μειώνουν τὰς προσπάθειάς των, διὰ τοῦτο λέγει, ὅτι 'Τὸ τέλος ζητῶ ἀπὸ σᾱς'. Διότι ποία εἶναι ἡ ὠφέλεια ἀπὸ τὰ σπέρματα ἐκεῖνα, πού ἀρχικῶς μὲν βλαστάνουν, ἐνῶ μετὰ ἀπὸ ὀλίγον χρόνον μαραίνονται; Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ζητεῖ ἀπ' αὐτοὺς νὰ εἶναι διαρκῆς ἡ ὑπομονή των. Διότι, διὰ νὰ μὴ εἰπῆ κανεὶς, ὅτι ὅλα γενικῶς τὰ ἔκαμεν ὁ Κύριος καὶ δὲν ὑπάρχει ἐπομένως τίποτε τὸ ἀξιοθαύμαστον πού ἐκεῖνοι ἔγιναν τοιοῦτοι χωρὶς νὰ πάθουν τίποτε τὸ φοβερόν, διὰ τοῦτο τοὺς λέγει, ὅτι "Ἐχετε ἀνάγκην καὶ ἀπὸ τὴν ὑπομονήν". Διότι καὶ ἂν ἀκόμη σᾱς σώσω ἀπὸ τοὺς πρώτους κινδύνους, σᾱς ἐπιφυλάσσω ἄλλους πῶς φοβεροὺς καὶ μετὰ ἀπὸ ἐκείνους πάλιν θὰ ἀκολουθήσουν ἄλλοι, καὶ δὲν θὰ παύσετε νὰ ὑφίστασθε κινδύνους ἐν ὧσιν θὰ ζητεῖτε. Καὶ αὐτὸ ὑπονοοῦσεν ὅταν ἔλεγεν· «Αὐτὸς πού θὰ ὑπομείνῃ μέχρι τέλους θὰ σωθῆ». Διὰ τοῦτο, λοιπόν, ὅταν εἶπε «Μὴ μεριμνᾶτε τί θὰ εἰπῆτε», προσέθεσεν ἄλλου· «Νὰ εἴσθε ἕτοιμοι νὰ ἀπολογηθῆτε εἰς τὸν καθένα πού ζητεῖ νὰ πληροφορηθῆ αὐτὰ διὰ τὰ ὁποῖα ἐλπίζετε»²⁹. Δηλαδή, ὅταν ὁ ἀγὼν γίνεται μεταξὺ φίλων, μᾶς προτρέπει νὰ φροντίζωμεν καὶ ἡμεῖς, ὅταν ὅμως ἔμπροσθέν μας ἔχωμεν φοβερὰ δικαστήρια καὶ πλήθη ὠργισμένα καὶ μᾶς περιβάλλῃ ἀπὸ παντοῦ φόβος, τότε μᾶς παρέχει τὴν ἰδικήν του δύναμιν, ὥστε νὰ λάβωμεν θάρρος καὶ νὰ ὠμλήσωμεν καὶ νὰ μὴ κυριευθῶμεν ἀπὸ φόβον οὔτε νὰ προδώσωμεν αὐτὰ πού εἶναι δίκαια. Καθόσον, βέβαια, ἦτο πολὺ μεγάλο πρᾶγμα, ἄνθρωπος πού ἤσχολεῖτο μὲ τὰς λίμνας καὶ τὰ δέρματα καὶ τὴν εἴσπραξιν τῶν φόρων, νὰ ἠμπορέσῃ ν' ἀνοίξῃ τὸ στόμα του, καθ' ἣν στιγμὴν θὰ ὠδηγεῖτο μόνος, δεμένος καὶ καταβεβλημένος ἔμπροσθεν τῶν τυράννων πού ἐκάθηντο εἰς τοὺς θρόνους περιβεβλημένοι ἀπὸ τοὺς ἀξιωματούχους των καὶ τοὺς λοιποὺς ἀκολουθούσους των πού θὰ ἐκράτουν γυμνὰ τὰ ξίφη των καὶ ὅλο τὸ πλη-

νηθῆναι διαῖραι σιόμα. Καὶ γὰρ οὐδὲ λόγου, οὐδὲ ἀπολογίας αὐτοῖς μεταδίδουσαν τῶν δογμάτων ἔνεκεν, ἀλλ' ὡς κοινοὺς τῆς οἰκουμένης λυμεῶνας, οὕτως ἀποτυμπανίζειν ἐπεχείρουν. «Οἱ γὰρ τὴν οἰκουμένην, φησὶν, ἀνασπαιώσαντες, οὗτοι
5 καὶ ἐνθάδε πάρειον»· καὶ πάλιν, «ἐναντία τοῖς Καίσαρος δόγμασι προσθεύουσι, λέγοντες εἶναι βασιλέα Χριστὸν Ἰησοῦν».

Καὶ πανταχοῦ τὰ δικαστήρια προκατείληπτο ταῖς τοιαύταις ὑπονοίαις, καὶ πολλῆς ἔδει τῆς ἄνωθεν ροπῆς εἰς τὸ ἀμφότερα δεῖξαι, καὶ τὸ δόγμα ἀληθὲς ὄν, ὅπερ ἐπρόσθευον,
10 καὶ ὅτι οὐ λυμαίνονται τοῖς κοινοῖς νόμοις, καὶ μήτε σπουδάζοντι εἰπεῖν περὶ τοῦ δόγματος, ἐμπεσεῖν εἰς ὑπόνοιαν τῆς τῶν νόμων ἀναιροπῆς, μηδ' αὖ πάλιν σπουδάζοντι τῆς τῶν νόμων ἀναιροπῆς, μηδ' αὖ πάλιν σπουδάζοντι δεῖξαι, ὅτι οὐκ ἀναιρέπουσι τὴν κοινὴν πολιτείαν, διαφθεῖραι τὴν τῶν
15 δογμάτων ἀκρίθειαν ἅπερ ἅπαντα ὄφει καὶ παρὰ Πέτρῳ, καὶ παρὰ Παύλῳ, καὶ παρὰ τοῖς λοιποῖς ἅπασιν μετὰ τῆς προεπούσης συνέσεως καταρωθέντα. Καὶ γὰρ ὡς στασιασταὶ καὶ νεωτεροποιοὶ καὶ καινοτόμοι πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἐνεκαλοῦντο· ἀλλ' ὅμως καὶ ταύτην ἀπεκρούσαντο τὴν ὑπό
20 νοίαν, καὶ τὴν ἐναντίαν ἑαυτοῖς περιέθησαν, ὡς σωτῆρες καὶ κηδεμόνες καὶ εὐεργέται παρὰ πᾶσιν ἀνακηρυτιζόμενοι. Ταῦτα δὲ πάντα διὰ τῆς πολλῆς κατώρθουν ὑπομονῆς. Διὸ καὶ Παῦλος ἔλεγε· «Καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκω»· καὶ μέχρι τέλους κινδυνεύων διέμεινε.

25 Τίνος οὖν ἂν εἴημεν ἄξιοι, ἰσοαῦτα ἔχοντες ὑποδείγματα, καὶ ἐν εἰρήνῃ μαλακιζόμενοι καὶ καταπίπτοντες; Οὐδενὸς γοῦν πολεμοῦντος σφαιτιόμεθα, οὐδενὸς διώκοντος ἐκ-

30. Πράξ. 17, 6.

31. Πράξ. 17, 7.

32. Α' Κορ. 15, 31.

θος πού περιβάλλει αὐτοὺς θὰ ἴστατο γύρω ἀπὸ αὐτόν. Διότι δὲν τοὺς ἐπέτρεπαν οὔτε νὰ ὀμλήσουν οὔτε ν' ἀπολογηθοῦν διὰ τὴν διδασκαλίαν πού ἐκήρυτταν, ἀλλὰ προσεπάθουν νὰ τοὺς φονεύσουν ὡσὰν νὰ ἦσαν κοινοὶ καταστροφεῖς τῆς οἰκουμένης. «Διότι», λέγει, «ἐκεῖνοι πού ἀνεστάτῳσαν τὴν οἰκουμένην αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἦλθαν καὶ ἐδῶ»³⁰. καὶ πάλιν· «Αὐτοὶ διδάσκουν ἀντίθετα μὲ τοὺς νόμους τοῦ Καίσαρος καὶ λέγουν ὅτι ὁ βασιλεὺς των εἶναι ὁ Ἰησοῦς Χριστός»³¹.

Καὶ πάντοτε τὰ δικαστήρια ἦσαν προκατειλημμένα ἐναντίον των ἀπὸ τοιοῦτου εἴδους ὑποψίας καὶ ἐχρειάζοντο οἱ ἀπόστολοι εἰς μεγάλον βαθμὸν τὴν θεῖαν ἐνίσχυσιν διὰ ν' ἀποδείξουν καὶ τὰ δύο, καὶ τὸ δόγμα πού ἐπρέσβευαν ὅτι ἦτο ἀληθὲς καὶ ὅτι δὲν καταργοῦν τοὺς ἀνθρωπίνους νόμους καὶ οὔτε βέβαια νὰ δημιουργήσουν ὑποψίας ὅτι ἐπιδιώκουν τὴν ἀνατροπὴν τῶν νόμων ἐν τῇ προσπαθείᾳ των ὅπως μετὰ ζήλου ὀμλήσουν περὶ τοῦ δόγματος, οὔτε πάλιν, ἐν τῇ προσπαθείᾳ των ν' ἀποδείξουν ὅτι δὲν ἀνατρέπουν τὸ κοινὸν πολίτευμα, νὰ βλάβουν τὴν ἀκρίβειαν τῶν δογμάτων. Ὅλα αὐτὰ βέβαια θὰ τὰ ἰδῆς νὰ ἐφαρμόζωνται μὲ τὴν ἀρμόζουσαν σύνεσιν καὶ ἀπὸ τὸν Πέτρον καὶ ἀπὸ τὸν Παῦλον καὶ ἀπὸ ὄλους σχεδὸν τοὺς ὑπολοίπους ἀποστόλους. Καὶ εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἐκατηγοροῦντο ὡς στασιασταὶ καὶ νεωτερισταὶ καὶ μεταρρυθμισταὶ εἰς ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν κατηγορίαν τὴν ἀπέκρουσαν καὶ περιεβλήθησαν τὸ ἀντίθετον ἀπ' αὐτήν, ὥστε ν' ἀναγνωρίζωνται ἀπὸ ὄλους ὡς σωτῆρες καὶ κηδεμόνες καὶ εὐεργεταί. Ὅλα αὐτὰ δὲ τὰ ἐπετύγχαναν μὲ τὴν μεγάλην των ὑπομονήν. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε· «Καθημερινῶς ἀντιμετωπίζω τὸν θάνατον»³², καὶ διῆλθεν ὄλην τὴν ζωὴν του μὲ κινδύνους.

Ποίας λοιπὸν συγκωρήσεως θὰ ἤμπορούσαμεν νὰ τύχωμεν, καθ' ἣν στιγμὴν ἔχομεν τόσον πολλὰ παραδείγματα καὶ παρὰ ταῦτα δεικνύομεν δειλίαν καὶ χάνομεν τὸ θάρρος μας; Μολονότι λοιπὸν δὲν μᾶς πολεμεῖ κανεὶς σφαζόμεθα καὶ μολονότι δὲν μᾶς διώκει κανεὶς ἐξαχρειωνόμεθα. Εἰς

λυόμεθα· ἐν εἰρήνῃ σωθῆναι κελευόμεθα, καὶ οὐδὲ τοῦτο δύ-
 νάμεθα. Κἀκεῖνοι μὲν, τῆς οἰκουμένης καιομένης, καὶ κατὰ
 τὴν γῆν ἅπασαν τῆς πυρᾶς ἀναπιομένης, εἰσιόντες ἔνδοθεν
 ἐκ μέσης ἤρπαζον τῆς φλογὸς τοὺς ἐμπιπραμένους· οὐ δὲ
 5 οὐδὲ σοντιὸν διατηρῆσαι δύνασαι. Τίς οὖν ἡμῖν ἔσται παρη-
 οσία; ποία συγγνώμη; Οὐ μάστιγες, οὐ δεσμοπήρια, οὐκ ἄρ-
 χοντες, οὐ συναγωγαί, οὐκ ἄλλο τι τῶν τοιούτων ἐπίκειται,
 ἀλλὰ καὶ τοῦναντίον ἅπαν, ἡμεῖς ἄρχομεν καὶ κρατοῦμεν. Καὶ
 γὰρ βασιλεῖς εὐσεβεῖς, καὶ τιμαὶ πολλοὶ Χριστιανοῖς, καὶ
 10 προεδρίαὶ καὶ δόξαι καὶ ἀρέσεις· καὶ οὐδὲ οὕτω περιγινώ-
 μεθα. Ἄλλ' ἐκεῖνοι μὲν ἀπαγόμενοι καθ' ἡμέραν, καὶ διό-
 σκαλοι καὶ μαθηταί, καὶ μυρίους μώλωπας ἔχοντες καὶ συνε-
 χῆ σιγήματα, τῶν ἐν παραδείσῳ διαγόντων μᾶλλον ἐιρῶν
 ἡμεῖς δὲ οὐδὲ ὄναρ τοιοῦτόν τι ὑπομείναντες, κηροῦ παντός
 15 ἔσμεν μαλακώτεροι.

Ἄλλ' ἐκεῖνοι, φησὶν, ἐθαυματουργοῦν. Διὰ τοῦτο γοῦν
 οὐκ ἐμαστιγοῦντο; διὰ τοῦτο οὐκ ἠλαύνοντο; Καὶ γὰρ τοῦτό
 ἐστὶ τὸ παράδοξον, ὅτι καὶ παρὰ τῶν εὐεργετιομένων πολ-
 λάκις τοιαῦτα ἔπασχον, καὶ οὐδὲ οὕτως ἐθορυβοῦντο, κακὰ
 20 ἀντὶ ἀγαθῶν ἀπολαμβάνοντες· οὐ δέ, ἂν τινα εὐεργετήσης
 μικρὰν τινα εὐεργεσίαν, εἶτα λυπηροῦ τινος ἀπολαύσης, θο-
 ρυθῆ, ταράττη, καὶ ἐπὶ τῷ γεγεννημένῳ μετανοεῖς.

6. Εἴ τοίνυν γένοιτο, ὃ μὴ γένοιτο, μηδὲ συμβαίῃ ποιέ,
 γενέσθαι, πόλεμον ἐκκλησιῶν καὶ διωγμόν, ἐννόησον πόσος
 25 ἔσται ὁ γέλως, πόσα τὰ ὄνειδη. Καὶ μάλα εἰκότως· διὰ γὰρ
 ἐν τῇ παλαισίῳα μηδεὶς γυμνάζεται, πῶς ἐν τοῖς ἀγῶσιν

χρόνους εἰρηνικοὺς λαμβάνομεν ἐντολήν νὰ σωθῶμεν καὶ οὔτε αὐτὸ ἤμποροῦμεν νὰ ἐπιτύχωμεν. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν, ἂν καὶ ἡ οἰκουμένη ἐφλέγετο καὶ ἡ φωτιὰ ἐξηπλοῦτο εἰς ὀλόκληρον τὴν γῆν, εἰσερχόμενοι ἐντὸς αὐτῆς ἤρπαζον μέσα ἀπὸ τὰς φλόγας τοὺς καιομένους, ἐνῶ σὺ οὔτε τὸν ἑαυτὸν σου δὲν ἤμπορεῖς νὰ σώσης. Ποία λοιπὸν εἶναι ἡ παρρησία πού μᾶς ἀπομένει; ποία συγγνώμη; Οὔτε μάστιγες, οὔτε φυλακαί, οὔτε ἄρχοντες, οὔτε συναγωγαί, οὔτε τίποτε ἄλλο παρόμοιο μᾶς ἀπειλεῖ, ἀλλ' ὅπως ἀντιθέτως ἡμεῖς κυβερνῶμεν καὶ ἐξουσιάζομεν. Καθόσον οἱ βασιλεῖς μας εἶναι εὐσεβεῖς καὶ οἱ Χριστιανοὶ ἀπολαμβάνουν πολλὰς τιμὰς καὶ προεδρίας καὶ δόξας καὶ ἀνέσεις καὶ ὅμως οὔτε καὶ ἔτσι ἤμποροῦμεν νὰ σωθῶμεν. Ἄλλ' ἐκεῖνοι μὲν μολονότι καθημερινῶς συνελαμβάνοντο καὶ οἱ διδάσκαλοι καὶ οἱ μαθηταὶ καὶ ἐδέχοντο ἀμετρήτους πληγὰς καὶ τραύματα, ἔνοιωθαν περισσοτέραν εὐχαρίστησιν ἀπὸ ἐκείνους πού ζοῦν εἰς τὸν παράδεισον, ἐνῶ ἀντιθέτως ἡμεῖς ἂν καὶ οὔτε εἰς τὸ ὄνειρόν μας δὲν ἐπάθαμεν τίποτε τὸ παρόμοιον, εἴμεθα περισσότερο μαλακοὶ καὶ ἀπὸ ὁποιοδήποτε κηρί.

Μὰ ἐκεῖνοι, θὰ εἰπῆ κανεῖς, ἐνήργουν θαύματα. Δι' αὐτὸ λοιπὸν δὲν ἐμαστιγοῦντο; δι' αὐτὸ δὲν κατεδιώκοντο; Διότι βέβαια αὐτὸ εἶναι τὸ παράξενον, ὅτι δηλαδὴ ἐπάθαιναν αὐτὰ πολλὰς φορὰς καὶ ἐπὸ ἐκείνους πού εἶχαν εὐεργετήσῃ καὶ ὅμως οὔτε ἔτσι ἔχαναν τὸ θάρρος των πού ἀπελάμβαναν κακὰ ἀντὶ ἀγαθῶν. Σὺ ὅμως, ἐὰν κάποιον ἤθελες τὸν εὐεργετήσῃ ἔστω καὶ κατ' ἐλάχιστον καὶ ἐδέχεσο ἀντ' αὐτοῦ εἰς τὴν συνέχειαν κάποιο δυσάρεστον, θορυβεῖσαι, τaráσσεσαι καὶ μετανοεῖς δι' αὐτὸ πού εἶχες κάνει.

6. Ἐὰν λοιπὸν ἤθελε συμβῆ, πρᾶγμα πού εὐχομαι νὰ μὴ συμβῆ ποτέ, νὰ κηρυχθῆ πόλεμος καὶ διωγμὸς ἐναντίον τῶν Ἐκκλησιῶν, ἀναλογίσου πόσον θὰ γελοιοποιηθῶμεν καὶ πόσας προσβολὰς θὰ ὑποστῶμεν. Καὶ αὐτὸ εἶναι πολὺ φυσικόν· διότι ὅταν κανεῖς δὲν γυμνάζεται εἰς τὴν παλαίστραν πῶς εἶναι δυνατὸν εἰς τοὺς ἀγῶνας νὰ δοξασθῆ;

ἔσαι λαμπρός; Ποῖος γὰρ ἀθλητής, παιδοτριβὴν οὐκ εἰ
 δῶς; δυνήσεται, καλούντων τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγῶνων, μέγα
 τι καὶ γενναῖον ἐπιδείξασθαι πρὸς τὸν ἀνταγωνιστὴν; Οὐ
 γὰρ ἐχοῖν καθ' ἐκάστην ἡμέραν παλαίειν ἡμᾶς, καὶ πυκνεύ-
 5 ειν, καὶ τρέχειν; Οὐχ ὁρᾶτε τοὺς λεγομένους πεντάθλους,
 ἐπειδὴν μηδένα ἔχουσι τὸν ἀνταγωνιστὴν, πῶς θύλακον ἄμ-
 μου γεμίσαντες πολλῆς, καὶ κρεμάσαντες, ἐκεῖ τὴν ἰσχὺν
 γυμνάζουσι ἅπασαν; οἱ δὲ τούτων νεώτεροι ἐν τοῖς τῶν
 10 ἑταίρων σώμασι μελειῶσι τὴν πρὸς τοὺς ἐχθροὺς μάχην;
 Τούτους καὶ οὐ ζήλωσον, καὶ μελέτα τῆς φιλοσοφίας τὰ
 παλαίσματα. Καὶ γὰρ εἰς θυμὸν πολλοὶ παροξύνουσι, καὶ
 εἰς ἐπιθυμίαν ἐμβάλλουσι, καὶ πολλὴν ἀνάπτουσι φλόγα.
 Σιῆθι τοίνυν κατὰ τῶν παθῶν, φέρε γενναίως τὰς κατὰ διά-
 νοιαν ὀδύνας, ἵνα καὶ τὰς τοῦ σώματος ἐνέγκῃς. Καὶ γὰρ
 15 ὁ μακάριος Ἰώβ, εἰ μὴ καλῶς ἦν γυμνασάμενος πρὸ τῶν
 ἀγῶνων, οὐκ ἂν οὕτω λαμπρῶς ἐπὶ τῶν ἀγῶνων ἔλαμψεν
 εἰ μὴ μεμελειτήκει πάσης ἐκτὸς ἀθυμίας εἶναι, εἶπεν ἂν τι
 τολμηρόν, τῶν παιδῶν ἀποθανόντων. Νυνὶ δὲ πρὸς πάντα
 ἔστη τὰ παλαίσματα, πρὸς χρημάτων ἀπώλειαν καὶ περιου-
 20 σίας ἰσοσύτης ἀφανισμόν, πρὸς παιδῶν ἀποβολήν, πρὸς γυ-
 ναικὸς συμπάθειαν, πρὸς σώματος μάστιγας, πρὸς ὄνειδη
 φίλων, πρὸς λοιδορίας οἰκειῶν. Εἰ δὲ θέλεις καὶ τὰ γυ-
 μνάσια ἰδεῖν, ἄκουσον αὐτοῦ λέγοντος, πῶς κατεφρόνει χρη-
 μάτων. «Εἰ δὲ καὶ εὐφράνθη», φησί, «πολλοῦ πλούτου μοι
 25 γενομένου· εἰ ἔταξα χρυσίον εἰς χοῦν, εἰ λίθῳ πολυτελεῖ
 ἐπεποιθεῖν». Διὰ τοῦτο οὐδὲ ἀρπαγέντων αὐτῶν ἐθορυβεῖτο,
 ἐπειδὴ καὶ παρόντων αὐτῶν οὐκ ἐπεθύμει.

33. Ἀγώνισμα τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγῶνων ποῦ ἀπετελεῖτο ἀπὸ τὰ ἀγωνίσματα ἄλμα, δίσκος, δρόμος, ἀκόντιον, πάλη.

34. Ἰώβ 31, 24-25.

Ποῖος ἀθλητής, ἀλήθεια, πού δὲν ἐγνώρισεν ἐκπαιδευτήν, θὰ ἤμπορέσῃ, ὅταν τὸν καλέσουν οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες, νὰ ἐπιδείξῃ κάτι τι τὸ μεγάλο καὶ γενναῖον πρὸς τὸν ἀνταγωνιστὴν του; Δὲν θὰ ἔπρεπε λοιπὸν καθημερινῶς ν' ἀσκούμεθα εἰς τὴν πάλην καὶ εἰς τὴν πυγμαχίαν καὶ νὰ τρέχωμεν; Δὲν βλέπετε τοὺς λεγομένους ἀθλητὰς τοῦ πεντάθλου³³ πῶς γεμίζουν ἓνα σάκκον μὲ μεγάλην ποσότητα ἄμμου, ὅταν συμβῇ νὰ μὴ ἔχουν ἀνταγωνιστὴν, καὶ τὸν κρεμοῦν καὶ ἐξασκοῦν ἐκεῖ ὅλην τὴν δύναμίν των; καὶ ὅτι οἱ νεώτεροι ἀπ' αὐτοὺς μελετοῦν εἰς τὰ σώματα τῶν φίλων των τὴν μάχην πρὸς τοὺς ἀντιπάλους των; Αὐτοὺς μιμήσου καὶ σὺ καὶ ἀσκήσου εἰς τὰ ἀγωνίσματα τῆς φιλοσοφίας. Καθόσον πολλοὶ εἶναι ἐκεῖνοι πού ἐξάπτουν τὸν θυμὸν καὶ διεγείρουν τὴν ἐπιθυμίαν καὶ ἀνάπτουν μεγάλην φλόγα. Ἀντιστάσου λοιπὸν εἰς τὰ πάθη, ὑπόφερε μὲ γενναιότητα τὰς θλίψεις τῆς διανοίας σου διὰ νὰ ἤμπορέσῃς νὰ ὑποφέρῃς καὶ τοὺς σωματικοὺς πόνους. Καθόσον καὶ ὁ μακάριος Ἰὼβ δὲν θὰ ἤθελε λαμπρυνθῆ τόσον πολὺ κατὰ τοὺς ἀγῶνάς του, ἐὰν δὲν ἦτο καλὰ γυμνασμένος πρὶν ἀπὸ τοὺς ἀγῶνας, ἐὰν δὲν εἶχεν ἐξασκήσει τὸν ἑαυτὸν του νὰ εἶναι ἀπρόσβλητος ἀπὸ τὰς λύπας, θὰ ἤμποροῦσα νὰ εἰπῶ καὶ κάτι τολμηρόν, ὅταν ἀπέθαναν τὰ παιδιὰ του. Τώρα ὅμως ἀνεδείχθη νικητὴς εἰς ὅλους τοὺς ἀγῶνας, εἰς τὴν ἀπώλειαν τῶν χρημάτων καὶ τὸν ἀφανισμόν τόσον μεγάλης περιουσίας, εἰς τὸν θάνατον τῶν παιδιῶν του, εἰς τὴν συμπάθειαν τῆς γυναικός του, εἰς τὰς μάστιγας τοῦ σώματος, εἰς τὰς προσβολὰς τῶν φίλων του, εἰς τὰς ὕβρεις τῶν συγγενῶν του. Ἐὰν ὅμως θέλῃς νὰ ἰδῆς καὶ τὰς ἐξασκήσεις αὐτοῦ, ἄκουσε τὸν ἴδιον πού λέγει, πῶς περιεφρόνει τὰ χρήματα· «Ἐὰν δὲ ηὐχαριστήθην», λέγει, «πού ἀπέκτησα τόσον πολὺν πλοῦτον, ἐὰν ἐτοποθέτησα τὸν χρυσὸν εἰς τὸ χῶμα, ἐὰν ἐπίστευσα εἰς τοὺς πολυτελεῖς λίθους»³⁴. Καὶ ἀκριβῶς δι' αὐτὸ δὲν ἀνησύχησεν οὔτε ὅταν τὰ ἔχασεν ὅλα, ἐπειδὴ δὲν τὰ ἐπεθύμει οὔτε καὶ ὅταν τὰ εἶχε.

Ἄκουσον πῶς καὶ τὰ κατὰ τοὺς παῖδας διώκει, οὐ καταμαλακιζόμενος παρὰ τὸ δέον, ὡς περ ἡμεῖς, ἀλλὰ πᾶσαν ἀκριβείαν παρ' αὐτῶν ἀπαιτῶν. Ὁ γὰρ καὶ ὑπὲρ τῶν ἀδύλων θυσίαν ἀναφέρων, ἐννόησον πῶς ἦν ἀκριβῆς τῶν φανερωῶν δικαιοσύνης. Εἰ δὲ καὶ τοὺς περὶ σωφροσύνης ἀγῶνας ἀκοῦσαι θούλει, ἄκουσον αὐτοῦ λέγοντος· «Διαθήκη διενεμήνη τοῖς ὀφθαλμοῖς μου, τοῦ μὴ κατανοῆσαι εἰς παρθένον». Διὰ τοῦτο αὐτὸν οὐ κατέκλασεν ἡ γυνή· ἐφίλει μὲν γὰρ αὐτήν καὶ πρὸ τούτου, ἀλλ' οὐχ ὑπὲρ τὸ μέτρον, ἀλλ' ὡς εἰκὸς γυναικα. Ὅθεν μοι καὶ θαυμάσαι ἔπεισι, πόθεν ἐπῆλθε τῷ διαβόλῳ, εἰδότε αὐτοῦ τὰ γυμνάσια, κινῆσαι τοὺς ἀγῶνας. Πόθεν οὖν ἐπῆλθε; Πονηρόν ἐστι τὸ θηρίον, καὶ οὐδέποτε ἀπογινώσκει· ὁ μέγιστον ἡμῖν κατὰκριμα γίνεται, ὅτι ἐκεῖνος μὲν οὐδέποτε ἡμῶν ἀπελπίζει τὴν ἀπώλειαν, ἡμεῖς δὲ τὴν ἐαυτῶν ἀπογινώσκομεν σωτηρίαν.

Ἄλλὰ σῶματος πῆρωσιν καὶ λώβην σκόπει πῶς ἐμελέτα. Ἐπειδὴ γὰρ αὐτὸς οὐδέποιέ τι τοιοῦτον ὑπέμεινε, ἀλλ' ἐν πλούτῳ καὶ τρυφῇ καὶ τῇ ἄλλῃ περιφανείᾳ διετέλεσε ζῶν, τὰς ἀλλοτριᾶς καθ' ἐκάστην ὠνειροπόλει συμφοράς. Καὶ τοῦτο δηλῶν ἔλεγε· «Φόβος γάρ, ὃν ἐφοβούμην, ἦλθέ μοι, καὶ ὃν ἐδεδοίκειν, συνήνησέ μοι». Καὶ πάλιν· «Ἐγὼ δὲ ἐπὶ παντὶ ἀδυνάτῳ ἔκλαυσα, καὶ ἐσιτέναξα ἰδὼν ἄνδρα ἐν ἀνάγκαις». Διὰ δὴ τοῦτο οὐδὲν αὐτὸν ἐθορύβει τῶν προσπιπόντων, τῶν μεγάλων ἐκείνων καὶ ἀφορήτων. Μὴ γάρ μοι τὴν ἀπώλειαν ἴδης τῶν χρημάτων, μηδὲ τὴν τῶν παιδῶν ἀφαίρεσιν, μηδὲ τὴν πληγὴν ἐκείνην τὴν ἀνίατον, μηδὲ τὴν τῆς γυναικὸς ἐπιβουλήν· ἀλλὰ τὰ πολλῶ τούτων χαλεπώτερα.

35. Ἰωβ 31, 1.

36. Ἰωβ 3, 25

37. Ἰωβ 30, 25.

Ἦκουσε ἐπίσης πῶς ἀνέτρεφε καὶ τὰ παιδιὰ του, ὅχι μὲ ὑπερβολικὴν ἐπιείκειαν, ὅπως συνηθίζομεν ἡμεῖς, ἀλλ' ἀπαιτῶν ἀπ' αὐτὰ πᾶσαν προσοχὴν εἰς τὰς ἐνεργείας των. Διότι αὐτὸς ποὺ προσέφερε θυσίαν καὶ διὰ τὰ ἄγνωστα σκέψου πόσον αὐστηρὸς δικαστὴς ἦτο διὰ τὰ φανερά. Ἐὰν δὲ θέλης νὰ πληροφορηθῆς καὶ τοὺς ἀγῶνάς του ὑπὲρ τῆς σωφροσύνης, ἄκουσε τοὺς λόγους τοῦ ἰδίου· «Ἐκανα συμφωνίαν μὲ τὰ μάτια μου νὰ μὴ κοιτάξω παρθένον»³⁵. Διὰ τοῦτο δὲν τὸν παρέσυρεν ἡ σύζυγός του· διότι τὴν ἠγάπα μὲν πρὶν ἀπὸ τὰς συμφορὰς του, ἀλλ' ὅχι ὑπέρμετρα, ἀλλ' ὅπως εἶναι φυσικὸν ν' ἀγαπᾷ κανεὶς τὴν γυναῖκά του. Καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο ἀπορῶ, πῶς δηλαδὴ ἐσκέφθη ὁ διάβολος νὰ συνάψῃ τοὺς ἀγῶνάς του μὲ αὐτόν, καθ' ἣν στιγμὴν ἐγνώριζε πολὺ καλὰ τὴν ἐξάσκησίν του. Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν ἔλαβεν ἀφορμὴν; Εἶναι πονηρὸν θηρίον ὁ διάβολος καὶ οὐδέποτε χάνει τὴν ἐλπίδα, πρᾶγμα ποὺ μᾶς καταδικάζει εἰς μέγαν βαθμόν, ὅτι δηλαδὴ ἐκεῖνος μὲν οὐδέποτε ἀπελπίζεται ὅτι θὰ μᾶς καταστρέψῃ, ἐνῶ ἡμεῖς δὲν ἐλπίζομεν διὰ τὴν σωτηρίαν μας.

Πρόσεξε ὅμως μὲ ποῖον τρόπον ἐμελέτα τὴν βλάβην καὶ τὴν κακοποίησιν τοῦ σώματός του. Ἐπειδὴ, δηλαδὴ, ὁ ἴδιος οὐδέποτε εἶχεν ὑποστῆ κάτι τι τὸ παρόμοιον, ἀλλ' ἐπέρασε τὴν ζωὴν του μέσα εἰς τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ἀπόλαυσιν καὶ τὴν λοιπὴν λαμπρότητα, καθημερινῶς ἐφαντάζετο, ὡσὰν εἰς ὄνειρον, τὰς συμφορὰς τῶν ἄλλων ἀνθρώπων καὶ ἔλεγε τὰ ἐξῆς πρὸς δήλωσιν αὐτοῦ· «Διότι ὁ φόβος, ποὺ ἐφοβούμην, μοῦ ἦλθε, καὶ ἐκεῖνο ποὺ ἐφοβούμην μὲ συνήντησε»³⁶. Καὶ πάλιν· «Ἐγὼ δὲ ἔκλαυσα διὰ κάθε ἀδύνατον καὶ ἀνεσιτέναξα ὅταν εἶδα ἄνθρωπον νὰ ἔχῃ δυσκολίας»³⁷. Καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο δὲν ἀνησύχησε μὲ κανένα ἀπὸ τὰ μεγάλα ἐκεῖνα καὶ ἀφόρητα κακὰ ποὺ τὸν ἤυρον. Μὴ βλέπῃς δηλαδὴ τὴν ἀπώλειαν τῶν χρημάτων, οὔτε τὸν θάνατον τῶν παιδιῶν του, οὔτε τὴν ἀθεράπευτον ἐκείνην πληγὴν, οὔτε τὰς ἐπιβουλάς τῆς γυναίκός του, ἀλλὰ τὰ πῶς χειρότερα ἀπ' αὐ-

Καὶ τί τούτων χαλεπώτερον, φησὶν, ἔπαθεν ὁ Ἰώβ; παρὰ γὰρ τῆς ἰστορίας οὐδὲν τούτων πλέον μανθάνομεν. Ἐπειδὴ καθεύδομεν, οὐ μανθάνομεν ὡς ὃ γε μεριμνῶν, καὶ τὸν μαργαρίτην καλῶς διερευνώμενος, πολλῶ πλείονα τούτων
 5 εἴσεται. Τὰ γὰρ χαλεπώτερα καὶ ἱκανὰ μείζονα ἐνιέναι θόρυβον, ἕτερα ἦν. Καὶ πρῶτον, τὸ μηδὲν εἰδέναι περὶ βασιλείας οὐρανῶν καὶ ἀνασιτάσεως σαφές· ὕπερ οὖν καὶ θρηγῶν ἔλεγεν· «Οὐ γὰρ εἰς τὸν αἰῶνα ζήσομαι, ἵνα μακροθυμήσω». Δεύτερον, τὸ πολλὰ ἐαυτῷ συνειδέναι καλά. Τρίτον, τὸ μηδὲν
 10 συνειδέναι πονηρόν. Τέταρτον, τὸ παρὰ Θεοῦ νομίζειν ταῦτα ὑπομένειν· εἰ δὲ καὶ παρὰ διαβόλου, καὶ τοῦτο ἱκανὸν ἦν αὐτὸν σκανδαλίσαι. Πέμπτον, τὸ ἀκούειν τῶν φίλων ἐπὶ κακία διαβαλλόντων αὐτὸν· «Οὐκ ἄξια γάρ, φησὶν, ὦν ἡμαρτιες, μεμασιίγωσαι». Ἑκτον, τὸ τοὺς ἐν πονηρίᾳ ζῶντας
 15 εὖ πάσχοντας ὁρᾶν, καὶ ἐπεγγελῶντας αὐτῷ. Ἑβδομον, τὸ μὴ ἔχειν εἰς ἕτερον ἰδεῖν τοιαῦτα πεπονθότα ποτέ.

7. Καὶ εἰ θούλει μαθεῖν, ἡλίκα ταῦτά ἐστιν, ἐννόησον τὰ παρόντα. Εἰ γὰρ νῦν βασιλείας προσδοκωμένης, καὶ ἀνασιτάσεως ἐλπίζομένης, καὶ τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν, καὶ μυ-
 20 ρία συνειδότες ἐαυτοῖς κακά, καὶ ἰσαῦτα ἔχοντες παραδείγματα καὶ ἰσαύτης μετέχοντες φιλοσοφίας, ἂν ὀλίγον χρόσιον ἀπολέσωσί τινες, καὶ τοῦτο πολλάκις ἀρπάσαντες, ἀβίωτον τὸν βίον εἶναι νομίζουσιν, οὐ γυναικὸς ἐπικειμένης, οὐ παίδων ἀφαιρεθέντων, οὐ φίλων ὄνειδιζόντων, οὐκ οἰκειῶν
 25 ἐπεμβαινόντων, ἀλλὰ καὶ πολλῶν ὄντων τῶν παρακαλούντων, τῶν μὲν διὰ ρημάτων, τῶν δὲ διὰ πραγμάτων· πόσιον οὐκ ἄξιος ἐκεῖνος ἂν εἴη στεφάνων, τὰ ἐκ δικαίων πόνων

38. Ἰώβ 7, 16.

39. Πρὸβλ. Ἰώβ 11, 6.

τά. Καὶ τί πῶς χειρότερον ἀπ' αὐτά, θὰ εἶπῃ κανεὶς, ἔπαθεν ὁ Ἰώβ; Διότι ἀπὸ τὴν διήγησιν περὶ αὐτοῦ δὲν μαθαίνομεν τίποτε περισσότερον ἀπ' αὐτά. Δὲν μαθαίνομεν ἐπειδὴ κοιμώμεθα. Αὐτὸς βέβαια πὺ φροντίζει καὶ ἐξετάζει καλὰ τὸν μαργαρίτην θὰ γνωρίσῃ πολὺ περισσότερα ἀπ' αὐτά. Διότι τὰ πῶς χειρότερα καὶ ἐκεῖνα πὺ εἶναι ἱκανὰ νὰ προκαλέσουν μεγαλυτέραν ἀνησυχίαν εἶναι ἄλλα. Καὶ πρῶτον εἶναι, τὸ ὅτι δὲν ἐγνώριζε τίποτε τὸ σαφὲς περὶ βασιλείας τῶν οὐρανῶν καὶ ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν καὶ ἀκριβῶς διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἔλεγε· «Δὲν θὰ ζήσω αἰωνίως βέβαια διὰ νὰ δείξω μακροθυμίαν»³⁸. Δεύτερον, τὸ ὅτι εἶχεν ἐπίγνωσιν τῶν καλῶν πράξεων του. Τρίτον, τὸ ὅτι δὲν ἐγνώριζε τίποτε τὸ πονηρόν. Τέταρτον, τὸ ὅτι ἐνόμιζεν ὅτι ὅλα αὐτὰ τὰ κακὰ τὰ ὑπέμενεν ἐπειδὴ τὰ ἔστειλεν ὁ Θεός. Πέμπτον, τὸ ὅτι ἤκουε τοὺς φίλους του πὺ τὸν κατηγοροῦσαν ὡς κακόν. «Διότι δὲν ἐτιμωρήθης», τοῦ ἔλεγαν, «ὅσον ἡμάρτησες»³⁹. Ἑκτον, τὸ ὅτι ἔβλεπε τοὺς πονηροὺς νὰ εὐτυχοῦν καὶ νὰ τὸν περιπαίζουσιν. Ἑβδομον, τὸ ὅτι δὲν ἠμποροῦσε ποτὲ νὰ ἰδῇ ἄλλον νὰ ὑφίσταται παρόμοια κακά.

7. Καὶ ἐὰν θέλῃς νὰ μάθῃς πόσον σπουδαῖα εἶναι αὐτά, ἀναλογίσου τὰ παρόντα. Διότι ἐὰν τώρα πὺ περιμένομεν τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν καὶ ἐλπίζομεν εἰς τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν καὶ εἰς τὰ ἀπόρρητα ἀγαθὰ, καὶ γνωρίζομεν τὰ ἀμέτρητα ἁμαρτήματά μας, καὶ ἔχομεν τόσον πολλὰ καὶ μεγάλα παραδείγματα, καὶ εἴμεθα μέτοχοι τόσον ὑψηλῆς φιλοσοφίας, ἐὰν ὠρισιμένοι, παρὰ ταῦτα, χάσουν ὀλίγον χρυσάφι, πὺ καὶ αὐτὸ πολλὰς φορὰς τὸ ἔχουν ἀποκτήσει μὲ ἀρπαγὰς, θεωροῦν ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ ζήσουν, χωρὶς νὰ ἔχουν τὰς ἀπειλὰς τῆς γυναικὸς των, οὔτε τὸν θάνατον τῶν παιδιῶν των, οὔτε τοὺς φίλους των νὰ τοὺς περιπαίζουσιν, οὔτε τῶν ὑπηρετῶν τὰς κατακρίσεις, ἀντιθέτως δὲ εἶναι πολλοὶ αὐτοὶ πὺ τοὺς παρηγοροῦν, ἄλλοι μὲν μὲ λόγους, ἄλλοι δὲ ἐμπράκτως, πόσων στεφάνων ἄξιος δὲν θὰ ἦτο ἐκεῖνος, πὺ βλέπων τὰ ἀγαθὰ πὺ εἶχε συγκεντρώσει μὲ δι-

συλλεγέντα ὄρων ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν ἀρπαζόμενα, καὶ μετὰ πάντα ἐκεῖνα μυρίας ὑπομένων πειρασμῶν νιφάδας, καὶ διὰ πάντων ἀκίνητος μένων, καὶ τὴν προσήκουσαν ἀναφέρων τῷ Δεσπότῃ περὶ τούτων εὐχαριστίαν; Ἄν γὰρ μη-
 5 δὲν τῶν ἄλλων μηδεὶς εἶπη, τὰ τῆς γυναικὸς μόνον ῥήματα καὶ πείραν ἦν ἱκανὰ διασαλεῦσαι.

Ὅρα γοῦν αὐτῆς τὴν κακουργίαν. Οὐ μέμνηται χρημάτων, οὐ μέμνηται καμῆλων καὶ ποιμνίων καὶ βουκολίων, (συνήδει γὰρ τῷ ἀνδρὶ τὴν ἐπὶ τούτοις φιλοσοφίαν), ἀλλὰ
 10 τοῦ πάντων τούτων φορτικωτέρου, τῶν παιδῶν λέγω, καὶ πλατύνει τὴν τραγωδίαν καὶ τὰ παρ' ἑαυτῆς προσιίθησιν. Εἰ δὲ ἐν εὐθηνίᾳ ὄντας καὶ μηδὲν πάσχοντας ἀηδές, πολλὰ πολλάκις ἔπεισαν γυναῖκες· ἐνόησον πῶς ἦν ἐκείνη ἢ ψυχὴ, μετὰ τοσοῦτων ὄπλων αὐτὴν ἐπελθοῦσαν ἀποκρουσαμένη,
 15 καὶ δύο τὰ τυραννικώτατα πάθη καταπατήσασα, ἐπιθυμίαν καὶ ἔλεον. Καίτοι πολλοὶ τῶν κρατησάντων ἐπιθυμίας, ὑπ' ἑλέου ἐκάμφθησαν. Ὁ γοῦν γενναῖος ἐκεῖνος Ἰωσήφ τῆς μὲν τυραννικωτάτης ἡδονῆς κατέσχε, καὶ τὴν βάρβαρον ἐκείνην γυναῖκα διεκρούσατο μυρία προσάγουσαν μηχανήμα-
 20 τα· δακρύων δὲ οὐ κατέσχε, ἀλλ' ἰδὼν τοὺς ἀδελφοὺς τοὺς ἠδικηκότας, ἐνεπρήθη τῷ πάθει, καὶ τὸ προσωπεῖον ταχέως ῥίψας, τὸ δράμα ἀπεκάλυψε. Ὅταν δὲ καὶ γυνὴ ἦ, καὶ ἐλεεινὰ λέγῃ, καὶ τὸν καιρὸν ἔχη συμπράττοντα, καὶ τὰ τραύματα, καὶ τοὺς μώλωπας, καὶ τὰ μυρία κύματα τῶν
 25 συμφορῶν, πῶς οὐκ ἂν τις δικαίως ἀδάμαντος παντὸς σιερροτέραν τὴν οὐδὲν ὑπὸ τοσοῦτου χειμῶνος παθοῦσαν ψυχὴν;

καίους κόπους νὰ διαρπάζωνται ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε καὶ νὰ ὑφίστανται ἐν συνεχείᾳ ὄλων ἐκείνων ἀναρίθμητα κακὰ καὶ πειρασμῶν ἐπιθέσεις, νὰ παραμένῃ ὅμως καὶ μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ἀκλόνητος καὶ νὰ εὐχαριστῇ τὸν Θεόν, κατὰ τρόπον πρέποντα, δι' ὅλα αὐτά; Διότι καὶ ἂν ἀκόμη κανεὶς δὲν ἐξετάσῃ κανένα ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα, μόνον τῆς γυναικὸς τοῦ τὰ λόγια ἦσαν ἱκανὰ καὶ πέτραν νὰ κλονίσουν.

Πρόσεξε λοιπὸν αὐτῆς τὴν κακουργίαν. Δὲν τοῦ ὑπενθυμίζει τὰ χρήματα, δὲν τοῦ ὑπενθυμίζει τὰς καμήλους καὶ τὰ ποίμνια καὶ τὰς ἀγέλας τῶν βοδιῶν (διότι ἐγνώριζε πολὺ καλὰ τὴν γνώμην τοῦ ἀνδρός της δι' ὅλα αὐτά), ἀλλὰ τοῦ ὑπενθυμίζει ἐκεῖνο ποῦ ἦτο τὸ πιὸ βαρὺ ἀπὸ ὅλα αὐτά, ἐννοῶ τὰ παιδιὰ του, καὶ ἔτσι αὐξάνει τὴν τραγωδίαν καὶ προσθέτει καὶ τὰς ἰδικὰς της προκλήσεις. Ἐὰν δὲ ζῶντες οἱ ἄνθρωποι ἐντὸς ἀφθόνων ἀγαθῶν καὶ χωρὶς νὰ ὑποφέρουν ἀπὸ τίποτε τὰ δυσάρεστον συνέβῃ πολλὰς φορὰς αἱ γυναῖκες νὰ κάνουν τοὺς ἄνδρας νὰ συμφωνήσουν μὲ τὴν γνώμην των, ἀναλογίσου πόσον δυνατὴ ἦτο ἡ ψυχὴ τοῦ Ἰώβ, ὥστε νὰ κατορθώσῃ ν' ἀποκρούσῃ αὐτὴν ποῦ ἦλθεν ἐναντίον του μὲ τόσον ἰσχυρὰ ὄπλα, καὶ νὰ ὑπερνικήσῃ δύο τὰ πιὸ τυραννικὰ πάθη, τὴν ἐπιθυμίαν καὶ τὸ ἔλεος. Ἄν καὶ πολλοὶ ποῦ ἐνίκησαν τὴν ἐπιθυμίαν ἐκάμφθησαν ἀπὸ τὸ ἔλεος. Ὅπως ὁ γενναῖος ἐκεῖνος Ἰωσήφ συνεκράτησε μὲν τὴν τυραννικωτάτην ἡδονὴν καὶ ἀπέκρουσε τὴν βάρβαρον ἐκείνην γυναῖκα, ἣ ὁποία εἶχε θέσει εἰς ἐνέργειαν ἀναρίθμητα τεχνάσματα, ὅμως δὲν ἠμπόρεσε νὰ συγκρατήσῃ τὰ δάκρυά του, ἀλλ' ἰδὼν τοὺς ἀδελφούς του ποῦ τὸν εἶχαν ἀδικήσει, κατελήφθη ἀπὸ τὸ φοβερὸν πάθος τοῦ οἴκτου, καὶ ἀφοῦ ἀπέβαλεν ἀμέσως τὸ προσωπεῖον ἀπεκάλυψε τὸ ὄλον δρᾶμα. Ὅταν ὅμως αὐτὴ ποῦ προκαλεῖ εἶναι καὶ γυναῖκα καὶ λέγῃ ἀξιολύπητα πράγματα καὶ ἔχῃ βοηθὸν καὶ τὰς περιστάσεις καὶ τὰ τραύματα καὶ τοὺς μῶλωπας καὶ τὰ ἀμέτρητα κύματα τῶν συμφορῶν, πῶς δὲν θὰ ἤθελε κανεὶς ἀποδείξει δικαίως ἰσχυροτέραν τὴν ψυχὴν του ἀπὸ ὅποιονδήποτε ἀδάμαντα,

εἶναι ἀποφῆναιτο; Δότιε μοι μετὰ παρηγορίας εἰπεῖν, ὅτι καὶ τῶν ἀποσιόλων, εἰ μὴ μείζων, ἀλλ' οὐδὲ ἐλάτιων ὁ μακάριος οὗτος ἦν. Ἐκείνους μὲν γὰρ παρεμυθεῖτο τὸ διὰ τὸν Χριστὸν πάσχειν καὶ οὕτω τοῦτο ἰκανὸν ἦν τὸ φάρμακον καθ' ἑκάστην ἡμέραν αὐτοὺς ἀνασιῆσαι, ὡς πανταχοῦ αὐτὸ τιθέναι τὸν Δεσπότην, «Δι' ἐμὲ» καὶ «Ἐνεκεν ἐμοῦ» λέγοντα, καὶ, «Εἰ ἐμὲ τὸν οἰκοδεσπότην Βεελζεβούλ ἐκάλεσαν». Ἐκεῖνος δὲ ταύτης ἔρημος ἦν τῆς παραμυθίας, καὶ τῆς ἀπὸ τῶν σημείων, καὶ τῆς ἀπὸ τῆς χάριτος. Οὐδὲ γὰρ εἶχε ἰσαύτην Πνεύματος δύναμιν. Καὶ τὸ δὴ μείζον, ὅτιπερ ἐν πολλῇ τρυφῇ τραφεῖς, οὐκ ἐξ ἀλιέων καὶ τελωνῶν καὶ τῶν εὐτελῶς θεβιωκότων, ἀλλὰ ἰσαύτης ἀπολελευκῶς τιμῆς, ἔπασχεν ἄπερ ἔπασχεν ἅπαντα. Καὶ ὅπερ φορικώτατον ἐπὶ τῶν ἀποσιόλων εἶναι ἐδόκει, τὸ αὐτὸ καὶ αὐτὸς ὑπέμενε, παρὰ φίλων, παρὰ οἰκειῶν, παρ' ἐχθρῶν μισούμενος, παρὰ τῶν εὖ πεπονθότων καὶ τὴν ἱερὰν ἄγκυραν, καὶ τὸν ἀκύμαντον λιμένα (τοῦτο δὲ ἦν τὸ τοῖς ἀποσιόλοις εἰρημένον, τό, «Ἐνεκεν ἐμοῦ»), τοῦτο ἰδεῖν οὐκ εἶχε.

Θαυμάζω καὶ τοὺς παῖδας τοὺς τρεῖς, ὅτι κατειτόλμησαν καμίνου, ὅτι κατεξανέστησαν τυράννου. Ἄλλ' ἄκουσον τί λέγουσι «Τοῖς θεοῖς σου οὐ λατρεύομεν, καὶ τῇ εἰκόνι ἣ ἔστησας οὐ προσκυνοῦμεν». Ὅπερ μεγίστη παραμυθία αὐτοῖς ἦν, τὸ σαφῶς εἰδέναι, ὅτι διὰ τὸν Θεὸν πάντα πάσχουσιν, ἄπερ ἂν πάθωσιν. Οὗτος δὲ οὐκ ἤδει, ὅτι ἀγωνίσματα ταῦτα ἦν καὶ πάλη· εἰ γὰρ ἤδει οὐκ ἂν ἤσθητο τῶν γινομένων.

40. Ματθ. 10, 25.

41. Δαν. 3, 18.

καθ' ἣν στιγμὴν δὲν ἔπαθε τίποτε ἀπὸ τὰς τόσον μεγάλας δοκιμασίας; Ἐπιτρέψατέ μου νὰ σᾶς εἰπῶ μὲ ὄλην τὴν εὐλικρίνειάν μου, ὅτι ὁ μακάριος ἐκεῖνος Ἰὼβ, ἐὰν δὲν εἶναι ἀνώτερος καὶ ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους, ὅπως ὅποιος ὅμως δὲν εἶναι καὶ κατώτερός των. Διότι ἐκεῖνοι μὲν παρηγοροῦντο ἀπὸ τὸ ὅτι ἔπασχον διὰ τὸν Χριστόν, καὶ τὸ φάρμακον αὐτὸ ἦτο τόσον ἰσχυρὸν εἰς τὸ νὰ ἐνισχύη καθημερινῶς τὸ θάρρος των, ὥστε ὁ Κύριος νὰ ἐπαναλαμβάνη εἰς κάθε περίπτωσιν λέγων· «Δι' ἐμὲ» καὶ «Ἐξ αἰτίας μου» καὶ ἀκόμη· «Ἐὰν ἐμὲ τὸν οἰκοδεσπότην ὠνόμασαν Βεελζεβούλ»⁴⁰. Ὁ Ἰὼβ ὅμως δὲν εἶχεν αὐτὴν τὴν παρηγορίαν πού προέρχεται καὶ ἀπὸ τὰ θαύματα καὶ ἀπὸ τὴν θεῖαν χάριν. Οὔτε βέβαια εἶχε τόσον μεγάλην τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Καὶ τὸ πιὸ σπουδαῖον βέβαια εἶναι ὅτι εἶχεν ἀνατραφῆ μέσα εἰς τὰς μεγάλας ἀνέσεις καὶ δὲν προήρχετο ἀπὸ ἀλιεῖς καὶ τελῶνας καὶ ἀπὸ ἀνθρώπους πού εἶχαν ζήσει μέσα εἰς τὴν πτωχείαν, ἀλλὰ μολονότι εἶχεν ἀπολαύσει τόσον μεγάλας τιμᾶς, ἔπασχεν αὐτὰ ἀκριβῶς πού ἔπασχεν. Καὶ ἐκεῖνο ἀκριβῶς πού ἐθεωρεῖτο ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους τὸ πιὸ δυσάρεστον, τὸ ἴδιο καὶ αὐτὸς ὑπέμενε, μισούμενος ἀπὸ τοὺς φίλους, ἀπὸ τοὺς ὑπηρέτας, ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς καὶ ἀπὸ ἐκείνους πού εἶχαν εὐεργετηθῆ ὑπ' αὐτοῦ. Καὶ δὲν ἤμποροῦσε νὰ ἰδῆ τὴν ἱερὰν ἄγκυραν καὶ τὸν γαλήνιον λιμένα (αὐτὸ δὲ ἦτο ἐκεῖνο πού εἶχεν εἰπεῖ ὁ Ἰησοῦς εἰς τοὺς ἀποστόλους τὸ «Ἐξ αἰτίας μου»).

Θαυμάζω δὲ καὶ τοὺς τρεῖς παῖδας, διότι ἐρριψοκινδύνευσαν εἰς τὴν κάμινον καὶ διότι ἀντεστάθησαν εἰς τὸν τύραννον. Ἦκουσε ὅμως τί λέγουν· «Τοὺς θεοὺς σου δὲν λατρεύομεν καὶ δὲν προσκυνοῦμεν τὴν εἰκόνα πού ἔστησες»⁴¹. Αὐτὸ βέβαια ἦτο πολὺ μεγάλη παρηγορία δι' αὐτούς, τὸ ὅτι ἐγνώριζαν πολὺ καλά, ὅτι ὅ,τι καὶ ἂν ἤθελαν ὑποστῆ θὰ τὸ ὑφίσταντο πρὸς χάριν τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ. Ἐνῶ αὐτὸς δὲν ἐγνώριζεν, ὅτι αὐτὰ ἦσαν ἀγωνίσματα καὶ πάλη. Διότι ἐὰν τὸ ἐγνώριζε δὲν θὰ ἐλάμβανεν ὑπ' ὄψιν του τὰ ὅσα

- Ὅτι γοῦν ἤκουσεν ὅτι «Ἄλλως με οἶει σοι κεχρη-
 ματικέναι, ἢ ἵνα ἀναφανῆς δίκαιος;» ἐννόησον πῶς εὐθέως
 ἀπὸ ψιλοῦ ρήματος ἀνέπνευσε· πῶς ἐξηγιέλισεν ἑαυτὸν· πῶς
 οὐδὲ πεπονθέναι ἐνόμισεν ἅπερ ἔπαθεν, οὕτω λέγων· «Τί
 5 ἔτι κρίνομαι νουθετούμενος καὶ ἐλεγχόμενος ὑπὸ Κυρίου,
 ἀκούων τοιαῦτα, οὐδὲν ὦν ἐγώ;». Καὶ πάλιν· «Ἐως μὲν
 ὠτὸς ἀκοῆς ἤκουόν σου τὸ πρότερον· νυνὶ δὲ ὁ ὀφθαλμὸς μου
 ἐώρακέ σε· διὸ ἐφαύλισα ἑμαυτὸν καὶ ἐτάκην· ἤγημαι δὲ
 ἑμαυτὸν γῆν καὶ σποδόν».
- 10 Ταύτην τοίνυν τὴν ἀνδρείαν, ταύτην τὴν ἐπιείκειαν καὶ
 ἡμεῖς ζηλώσωμεν, οἱ μετὰ νόμον καὶ χάριν, τοῦ πρὸ νόμου
 καὶ χάριτος γενομένου, ἵνα καὶ τῶν αἰωνίων αὐτῶ δυνηθῶ-
 μεν κοινωνῆσαι σκηνῶν· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιυχεῖν,
 χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
 15 ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

42. Ἰωδ 40, 3.

43. Ἰωδ 42, 5-6.

44. Τὸν νόμον τῆς Π. Διαθήκης.

45. Τὴν χάριν τῆς Κ. Διαθήκης.

συνέβαιναν. Ὅταν βέβαια ἤκουσε τοὺς λόγους· «Νομίζεις ὅτι εἶχα σκεφθῆ ἄλλα διὰ σὲ καὶ ὄχι διὰ νὰ ἀποδειχθῆ ἡ δικαιοσύνη σου;»⁴², Πρόσεξε πῶς ἀμέσως μὲ ἓνα ἀπλοῦν λόγον ἀνεκουφίσθη· πῶς ἐπετίμησε τὸν ἑαυτὸν του ὡς εὐτελεῖ, πῶς ἐνόμισεν ὅτι δὲν εἶχε πάθει αὐτὰ ποῦ ἔπαθε, λέγων τὰ ἐξῆς· «Διατί ἀκόμη κρίνομαι μὲ τὸ νὰ μὲ νουθετῆ καὶ νὰ μὲ ἐλέγχη ὁ Κύριος, ἀκούων ὅλα αὐτὰ τὰ λόγια, ἐνῶ ἐγὼ δὲν εἶμαι τίποτε;». Καὶ πάλιν· «Μέχρι πρὸ ὀλίγου ἀπλῶς καὶ μόνον σὲ ἤκουα, τώρα ὅμως σὲ εἶδαν τὰ μάτια μου· διὰ τοῦτο περιεφρόνησα τὸν ἑαυτὸν μου καὶ τὸν ἐταπείνωσα μέχρι συντριβῆς· ἔχω πιστεῦσει ὅτι εἶμαι χῶμα καὶ στάκτη»⁴³.

Αὐτὴν λοιπὸν τὴν ἀνδρείαν, αὐτὴν τὴν ἐπιείκειαν ἐκείνου ποῦ ἔζησε πρὶν ἀπὸ τὸν νόμον⁴⁴ καὶ τὴν θεῖαν χάριν⁴⁵ ἃς τὴν μιμηθῶμεν καὶ ἡμεῖς ποῦ ζῶμεν μετὰ ἀπὸ τὸν νόμον καὶ τὴν χάριν, διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ γίνωμεν κοινωνοὶ τῶν αἰωνίων αὐτοῦ σκηνῶν, τὰς ὁποίας εὐχομαι ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχωμεν νὰ κληρονομήσωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΛΔ΄

Ματθ. 10, 23 - 33

«Όταν δὲ διώκωσιν ὑμᾶς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, φεύγετε εἰς τὴν ἐτέραν. Ἄμην γὰρ λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ τελέσητε τὰς πόλεις τοῦ Ἰσραήλ, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου».

1. Εἰπὼν ἐκεῖνα τὰ φοβερὰ καὶ φρικώδη, καὶ ἀδάμαντα ἱκανὰ διαλύσαι, τὰ μετὰ τὸν σταυρὸν καὶ τὴν ἀνάστασιν καὶ τὴν ἀνάληψιν αὐτοῖς συμβησόμενα, ἄγει πάλιν τὸν λόγον ἐπὶ τὰ ἡμερώτερα, διδοὺς ἀναπνεῦσαι τοῖς ἀθληταῖς, καὶ πολλὴν αὐτῆς παρέχων τὴν ἄδειαν. Οὐδὲ γὰρ ἐκέλευσε διωκομένους ὁμοσε χωρεῖν, ἀλλὰ φεύγειν. Ἐπειδὴ γὰρ ἀρχὴ τέως ἦν καὶ προοίμια, συγκαταθαικώτερον κέχρηται τῷ λόγῳ. Οὐ γὰρ δὴ περὶ τῶν μετὰ ταῦτά φησι διωγμῶν, ἀλλὰ τῶν πρὸ τοῦ σταυροῦ καὶ τοῦ πάθους. Καὶ τοῦτο ἐδήλωσε λέγων· «Οὐ γὰρ μὴ τελέσητε τὰς πόλεις τοῦ Ἰσραήλ, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου».

Ἰνα γὰρ μὴ λέγωσι τί οὖν, ἐὰν διωκόμενοι φεύγωμεν, καὶ πάλιν ἐκεῖ καταλαβόντες ἐλαύνωσι; τοῦτον ἀναιρῶν τὸν φόβον φησὶν· οὐ φθῆσεσθε περιελθόντες τὴν Παλαιστίνην, καὶ εὐθέως ὑμᾶς κατιλήψομαι. Καὶ θέα πῶς καὶ ἐπιταῦθα οὐ λύει τὰ δεινὰ, ἀλλὰ παρίσταιται τοῖς κινδύνοις. Οὐ γὰρ εἶπεν, ὅτι ἐξαρπάσομαι, καὶ λύσω τοὺς διωγμούς· ἀλλὰ τί; «Οὐ μὴ τελέσητε τὰς πόλεις τοῦ Ἰσραήλ, ἕως ἂν

ΟΜΙΛΙΑ ΛΔ΄

Ματθ. 10, 23 - 33

«Όταν δὲ σᾶς διώχνουν εἰς μίαν πόλιν, νὰ πηγαίνετε εἰς τὴν ἄλλην. Διότι ἀληθῶς σᾶς λέγω ὅτι δὲν θὰ προλάβετε νὰ ἐπισκεφθῆτε ὅλας τὰς πόλεις τοῦ Ἰσραὴλ, μέχρις ὅτου ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου».

1. Ἀφοῦ τοὺς εἶπεν ἐκεῖνα τὰ φοβερὰ καὶ φρικτὰ λόγια, ποὺ ἦσαν ἱκανὰ καὶ τὸν ἀδάμαντα νὰ διαλύσουν, τὰ ὁποῖα θὰ τοὺς συνέβαιναν μετὰ τὴν σταύρωσιν καὶ τὴν ἀνάστασιν καὶ τὴν ἀνάληψιν, μεταφέρει πάλιν τὸν λόγον εἰς τὰ περισσότερον εὐχάριστα, διὰ νὰ δώσῃ τὴν εὐκαιρίαν εἰς τοὺς ἀθλητὰς ν' ἀναπνεύσουν καὶ διὰ νὰ τοὺς ἐμπνεύσῃ μεγάλην ἀφοβίαν. Διότι δὲν τοὺς παρήγγειλε νὰ ὀρμοῦν ὅλοι μαζὶ ἐναντίον αὐτῶν ποὺ θὰ τοὺς καταδιώκουν, ἀλλὰ τοὺς εἶπε νὰ φεύγουν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἦτο ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ προοίμιον τῆς ἀποστολῆς των χρησιμοποιεῖ ὁ Κύριος περισσότερον συγκαταβατικoὺς λόγους. Διότι, βέβαια, δὲν τὰ λέγει αὐτὰ διὰ τοὺς μελλοντικoὺς διωγμοὺς, ἀλλὰ διὰ τοὺς διωγμοὺς ποὺ θὰ συμβοῦν πρὶν ἀπὸ τὴν σταύρωσιν καὶ τὸ πάθος του. Καὶ αὐτὸ τὸ κατέστησε φανερὸν μὲ τοὺς ἐξῆς λόγους του· «Δὲν θὰ προλάβετε νὰ ἐπισκεφθῆτε ὅλας τὰς πόλεις τοῦ Ἰσραὴλ μέχρις ὅτου ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου».

Διὰ νὰ μὴ λέγουν βέβαια· 'Τί θὰ ἐπιτύχωμεν λοιπὸν ἐὰν φεύγωμεν ὅταν μᾶς καταδιώκουν καὶ ὅταν μεταβαίνωμεν εἰς ἄλλο μέρος καὶ μᾶς καταδιώκουν καὶ πάλιν ἀπὸ ἐκεῖ;' τοὺς λέγει τὰ ἐξῆς διὰ νὰ ἐκδιώξῃ ἀπὸ μέσα των τὸν φόβον· Δὲν θὰ προλάβετε νὰ ἐπισκεφθῆτε τὴν Παλαιστίνην καὶ ἀμέσως θὰ σᾶς ἐπισκεφθῶ. Καὶ πρόσεξε δὲ πῶς καὶ τώρα δὲν τοὺς ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὰ δεινὰ, ἀλλὰ τοὺς ἐμφανίζει ἀπλῶς τοὺς κινδύνους. Δὲν εἶπε δηλαδὴ, ὅτι θὰ σᾶς πάρω μαζὶ μου καὶ θὰ καταπαύσω τοὺς διωγμοὺς, ἀλλὰ τί εἶπε; «Δὲν θὰ προλάβετε νὰ ἐπισκεφθῆτε ὅλας τὰς πόλεις τοῦ Ἰσραὴλ μέχρις ὅτου ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου». Διότι

ἔλθῃ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου». Καὶ γὰρ ἤρκει εἰς παραμυθίαν αὐτοῖς τὸ ἰδεῖν αὐτὸν μόνον.

Σὺ δέ μοι σκόπει, πῶς οὐ πανταχοῦ πάντα ἐπιτρέπει τῇ χάριτι, ἀλλὰ τι καὶ παρ' αὐτῶν εἰσφέρεισθαι κελεύει. Εἰ
5 γὰρ φοβεῖσθε, φησί, φεύγετε· τοῦτο γὰρ ἐδήλωσεν εἰπὼν· «Φεύγετε», καί· «Μὴ φοβεῖσθε». Καὶ οὐκ αὐτοὺς πρώτους ἐκέλευσε φεύγειν, ἀλλ' ἐλαυνομένους ὑποχωρεῖν· καὶ οὐδὲ πολὺ τὸ διάστημα δίδωσιν, ἀλλ' ὅσον περιελθεῖν τὰς πόλεις τοῦ Ἰσραήλ.

10 Εἶτα πάλιν πρὸς ἕτερον αὐτοὺς ἀλείφει μέρος φιλοσοφίας. Πρῶτερον μὲν, τὴν μέριμναν τῆς τροφῆς ἐκβάλλων· δεύτερον δέ, τὸν τῶν κινδύνων φόβον· νυνὶ δὲ τὸν τῆς κατηγορίας. Ἐκείνης μὲν γὰρ ἀπήλλαξε τῆς φροντίδος, εἰπὼν, «Ἄξιός ἐστις ἡ ἐργατῆς τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ», καὶ δείξας ὅτι πολ-
15 λοι αὐτοὺς ὑποδέχονται· τῶν κινδύνων δὲ ἕνεκεν τῆς ἀγωνίας, εἰπὼν, «Μὴ μεριμνήσητε πῶς ἢ τί λαλήσητε», καὶ ὅτι «Ὁ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται».

Ἐπειδὴ δὲ μετὰ τούτων εἰκὸς ἦν αὐτοὺς καὶ πονηρὰν δόξαν λαθεῖν, ὅπερ πολλοῖς πάντων φορτικώτερον εἶναι δο-
20 κεῖ, ὅρα πόθεν αὐτοὺς καὶ ἐνιαῦθα παρακαλεῖ, ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ τῶν περὶ αὐτοῦ εἰρημένων ἀπάντων τὴν παραμυθίαν τιθεῖς, ὅπερ ἴσον οὐδὲν ἦν. Ὡσπερ γὰρ εἶπεν ἐκεῖ, ὅτι «Ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων»· καὶ προσέθηκε, «Διὰ τὸ ὄ-

1. Ματθ. 10, 10.

2. Ματθ. 10, 19.

3. Ματθ. 10, 22.

ἦτο ἄρκετὸν πρὸς παρηγορίαν των τὸ γεγονὸς καὶ μόνον ὅτι θὰ τὸν ἔβλεπαν.

Σὺ ὅμως σὲ παρακαλῶ νὰ προσέξῃς, τὸ ὅτι δὲν ἐπιτρέπει εἰς κάθε περίπτωσιν νὰ τὰ πράξῃ ὅλα ἡ θεία χάρις, ἀλλὰ τοὺς παραγγέλλει νὰ καταβάλλουν καὶ οἱ ἴδιοι κάποιαν προσπάθειαν. Διότι, λέγει, ἐὰν φοβῆσθε νὰ φεύγετε. Αὐτὸ βέβαια τὸ ἐδήλωσε μὲ τοὺς λόγους του· «Νὰ φεύγετε» καὶ «Νὰ μὴ φοβῆσθε». Καὶ δὲν τοὺς παρήγγειλε νὰ φεύγουν πρῶτοι αὐτοί, ἀλλὰ νὰ ὑποχωροῦν ὅταν θὰ τοὺς καταδιώκουν· καὶ δὲν τοὺς δίδει μεγάλην προθεσίαν μέχρι τὸν ἐρχομὸν του, ἀλλὰ ὅσον ἀπαιτεῖται μόνον διὰ νὰ περιέλθουν τὰς πόλεις τοῦ Ἰσραήλ.

Ἀκολουθῶς τοὺς προετοιμάζει πάλιν δι' ἄλλο μέρος τῆς φιλοσοφίας. Κατ' ἀρχὴν δηλαδὴ τοὺς ἀπήλλαξεν ἀπὸ τὴν φροντίδα διὰ τὴν τροφήν των· δεύτερον δὲ ἐξεδίωξεν ἀπὸ τὴν σκέψιν των τὸν φόβον τῶν κινδύνων, καὶ τώρα τοὺς ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὸν φόβον τῆς κακολογίας. Καὶ ἀπὸ μὲν τὴν φροντίδα τῆς τροφῆς τοὺς ἀπήλλαξε μὲ τοὺς λόγους του, «Ὁ ἐργαζόμενος δικαιοῦται τὴν τροφήν του»¹, καὶ διὰ τῶν ὁποίων ἔκανε φανερὸν ὅτι πολλοὶ εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ θὰ τοὺς ὑποδεχθοῦν. Ἀπὸ τοὺς κινδύνους δὲ ποὺ θὰ διέτρεχαν ἐξ αἰτίας τῆς προσπαθείας ποὺ θὰ κατέβαλλαν τοὺς ἀπήλλαξε λέγων τὰ ἐξῆς· «Μὴ καταβάλετε μεγάλην φροντίδα διὰ τὸ πῶς ἢ τί θὰ εἰπῆτε»², καὶ ὅτι «Ἐκεῖνος ποὺ θὰ δείξῃ ὑπομονὴν μέχρι τέλους, αὐτὸς θὰ σωθῆ»³.

Ἐπειδὴ ὅμως μαζὶ μὲ ὅλα αὐτὰ ἦτο φυσικὸν καὶ νὰ διαδοθῇ εἰς βάρος των κακὴ φήμη, πρᾶγμα ποὺ διὰ πολλοὺς ἀνθρώπους θεωρεῖται τὸ πιὸ βαρὺ ἀπὸ ὅλα γενικῶς, πρόσεξε μὲ ποῖον τρόπον τοὺς παρηγορεῖ καὶ δι' αὐτό, προσφέρων εἰς αὐτοὺς τὴν παρηγορίαν ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του καὶ μὲ ὅλα ἐκεῖνα ποὺ ἐλέχθησαν δι' αὐτόν, πρᾶγμα ποὺ ὁμοίον του δὲν ὑπῆρξε ποτέ. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ εἶπε προηγουμένως, ὅτι «Θὰ μισῆσθε διαρκῶς ἀπὸ ὄλους» καὶ προσέθεσε «ἐξ αἰτίας τοῦ ὀνόματός μου», τὸ ἴδιο κάμνει καὶ εἰς αὐτὴν

- νομά μου»· οὕτω καὶ ἐνιαῦθα. Καὶ ἐτέρως αὐτὸ παραμυθεῖται, ἕτερον μετ' ἐκείνου τιθεῖς. Ποῖον δὲ τοῦτο; «Οὐκ ἔστι μαθητῆς», φησὶν, «ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον, οὐδὲ δοῦλος ὑπὲρ τὸν κύριον αὐτοῦ. Ἄρκειὸν τῷ μαθητῇ, ἵνα γένηται ὡς ὁ
- 5 διδάσκαλος αὐτοῦ· καὶ ὁ δοῦλος, ὡς ὁ Κύριος αὐτοῦ. Εἰ τὸν οἰκοδεσπότην Βεελζεβούλ ἐκάλεσαν, πόσω μᾶλλον τοὺς οἰκειακούς αὐτοῦ; Μὴ οὖν φοβεῖσθε αὐτούς». Ὅρα πῶς ἐαυτὸν ἐκκαλύπτει τῶν πάντων ὄντια Δεσπότην καὶ Θεὸν καὶ Δημιουργόν.
- 10 Τί οὖν; Οὐκ ἔστι μαθητῆς ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον, οὐδὲ δοῦλος ὑπὲρ τὸν κύριον αὐτοῦ; Ἔως ἂν μὲν ἦ μαθητῆς καὶ δοῦλος, οὐκ ἔστι κατὰ τὴν τῆς τιμῆς φύσιν. Μὴ γάρ μοι τὰ σπανίζοντα ἐνιαῦθα λέγε, ἀλλ' ἀπὸ τῶν πλειόνων δέχου τὸν λόγον. Καὶ οὐ λέγει, πόσω μᾶλλον τοὺς δούλους,
- 15 ἀλλὰ «τοὺς οἰκειακούς αὐτοῦ», πολλὴν πρὸς αὐτοὺς γνησιότητα ἐπιδεικνύμενος. Καὶ ἀλλαχοῦ δὲ ἔλεγεν· «Οὐκέτι καλῶ ὑμᾶς δούλους, ὑμεῖς φίλοι μου ἔστε». Καὶ οὐκ εἶπεν, εἰ τὸν οἰκοδεσπότην ὕβρισαν καὶ ἐκακηγόρησαν ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς ὕβρεως τίθησιν, ὅτι Βεελζεβούλ ἐκάλεσαν.
- 20 Εἶτα καὶ ἐτέραν οὐκ ἐλάτινα ταύτης δίδωσι παραμυθίαν· ἡ μὲν γὰρ μεγίστη αὕτη· ἐπειδὴ δὲ τοῖς οὐδέπω φιλοσοφοῦσι καὶ ἐτέρας ἔδει τῆς μάλιστα αὐτοὺς ἀνακτιήσασθαι δυναμένης, καὶ ταύτην τίθησι καὶ τὸ μὲν σχῆμα τῶν λεγομένων καθολικὴν δοκεῖ τὴν ἀπόφασιν ἔχειν· πλὴν οὐ περὶ
- 25 πάντων τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ περὶ τῶν προκειμένων εἴρη-

τὴν περίπτωσιν. Τοὺς παρηγορεῖ δηλαδὴ δι' αὐτὸ μὲ ἄλλον τρόπον, ἐκθέτων παραλλήλως πρὸς ἐκεῖνον καὶ ἄλλον τρόπον παρηγορίας. Ποῖος λοιπὸν εἶναι αὐτός; «Δὲν ὑπάρχει μαθητής», λέγει, «ἀνώτερος ἀπὸ τὸν διδάσκαλόν του, οὔτε δοῦλος ἀνώτερος ἀπὸ τὸν κύριόν του. Εἶναι ἀρκετὸν διὰ τὸν μαθητὴν ἐὰν γίνῃ ὅπως ὁ διδάσκαλός του, καὶ ὁ δοῦλος ὅπως ὁ κύριός του. Ἐὰν τὸν οἰκοδεσπότην ἐκάλεσαν Βεελζεβούλ, πόσον μᾶλλον θὰ ὀνομάσουν τοὺς ἰδικούς του ἀνθρώπους; Ἐπομένως δὲν πρέπει νὰ τοὺς φοβῆσθε». Πρόσεξε λοιπὸν πῶς ἀποκαλύπτει τὸν ἑαυτὸν του ὡς Κύριον καὶ Θεὸν καὶ Δημιουργὸν τῶν πάντων.

Τί σημαίνει λοιπὸν τό· «Δὲν ὑπάρχει μαθητὴς ἀνώτερος ἀπὸ τὸν διδάσκαλόν του οὔτε δοῦλος ἀνώτερος ἀπὸ τὸν κύριόν του»; Ὅσον χρόνον ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι κανεὶς μαθητὴς καὶ δοῦλος δὲν εἶναι ἀνώτερος ὡς πρὸς τὴν φύσιν αὐτῆς τῆς τιμῆς. Φυσικὰ μὴ μοῦ παρουσιάσης ἐδῶ τὰς σπανίας ἐκεῖνας περιπτώσεις, ἀλλὰ νὰ συμφωνῆς μ' αὐτὰ στηριζόμενος εἰς τὰ γεγονότα τῶν περισσοτέρων περιπτώσεων. Καὶ δὲν λέγει Ἐπομένως μᾶλλον τοὺς δούλους του, ἀλλὰ «τοὺς ἰδικούς του», φανερώων κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὴν μεγάλην συγγένειάν του πρὸς αὐτούς. Καὶ εἰς ἄλλην δὲ περίπτωσιν ἔλεγε· «Δὲν σᾶς ἀποκαλῶ πλέον δούλους· σεῖς εἰσθε φίλοι μου»⁴. Καὶ δὲν εἶπεν, Ἐὰν ὕβρισαν τὸν οἰκοδεσπότην καὶ τὸν ἐκατηγόρησαν, ἀλλὰ ἀναφέρει καὶ αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς ὕβρεως, ὅτι δηλαδὴ τὸν ὠνόμασαν Βεελζεβούλ.

Εἰς τὴν συνέχειαν τοὺς δίδει καὶ ἄλλην παρηγορίαν ὄχι κατωτέρα ἀπὸ τὴν προηγουμένην. Καὶ βέβαια αὐτὴ ἦτο πολὺ μεγάλη, ἐπειδὴ ὅμως ἐχρειάζοντο αὐτοί, πού ἀκόμη δὲν ἦσαν εἰς θέσιν νὰ κατανοήσουν πλήρως τοὺς λόγους του, καὶ ἄλλην πού νὰ ἦτο ἰκανὴ νὰ τοὺς ἐκδυναμώσῃ περισσότερο, τοὺς προσθέτει καὶ αὐτήν, πού φαινομενικῶς μὲν φαίνεται νὰ ἰσχύῃ δι' ὅλα γενικῶς τὰ πράγματα, πλην ὅμως εἰς τὴν πραγματικότητα δὲν συμβαίνει αὐτό, ἀλλὰ ἐλέχθη μόνον διὰ τὴν προκειμένην περίπτωσιν. Τί λέγει λοι-

ται μόνον. Τί γάρ φησι; «Οὐδέν ἐστι κεκαλυμμένον, ὃ οὐκ ἀποκαλυφθήσεται· οὐδὲ κρυπτόν, ὃ οὐ γνωσθήσεται». Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν. Ἀρκεῖ μὲν ὑμῖν εἰς παραμυθίαν τὸ καὶ ἐμὲ κοινωνῆσαι τῆς αὐτῆς λοιδορίας ὑμῖν, τὸν διδάσκα-
 5 λον καὶ τὸν Δεσπότην. Εἰ δὲ ἔτι ἀλγεῖτε ταῦτα ἀκούοντες, ἐννοήσατε καὶ κεῖνο, ὅτι καὶ ταύτης μικρὸν ὑστερον ἀπαλλαγέσεσθε τῆς ὑποψίας.

Τίνος γὰρ ἔνεκεν ἀλγεῖτε; ὅτι γόητας ὑμᾶς καλοῦσι καὶ πλάνους; Ἀλλ' ἀναμείνατε μικρόν, καὶ σωτήρας ὑμᾶς
 10 καὶ εὐεργέτας τῆς οἰκουμένης προσεροῦσιν ἅπαντες. Καὶ γὰρ ἀποκαλύπτει ἅπαντα ὁ χρόνος τὰ συνεσκιασμένα, καὶ τὴν ἐκείνων συκοφαντίαν ἐλέγξει, καὶ δῆλην ποιήσει τὴν ὑμετέραν ἀρετὴν. Ὅταν γὰρ διὰ τῶν πραγμάτων φαίνησθε σωτήρες καὶ εὐεργέται, καὶ πᾶσαν ἀρετὴν ἐπιδεικνύμενοι,
 15 οὐ τοῖς ἐκείνων προσέξουσιν λόγοις οἱ ἄνθρωποι, ἀλλὰ τῇ τῶν πραγμάτων ἀληθείᾳ· καὶ οἱ μὲν συκοφάνται καὶ ψεῦσται καὶ κακηγόροι, ὑμεῖς δὲ τοῦ ἡλίου φανεῖσθε λαμπρότεροι, τοῦ μακροῦ χρόνου ἐκκαλύπτιος ὑμᾶς καὶ ἀνακηρύττιος, καὶ σάλπιγγος λαμπροτέραν φωνὴν ἀφιέντιος, καὶ μάρτυρας ἅ-
 20 παντας τῆς ὑμετέρας ποιούντιος ἀρετῆς. Μὴ τοίνυν τὰ λεγόμενα νῦν ὑμᾶς ταπεινούτω, ἀλλ' ἡ ἐλπίς τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἀνορθούτω. Ἀμήχανον γὰρ κρυβῆναι τὰ καθ' ὑμᾶς.

2. Εἶτα, ἐπειδὴ πάσης αὐτοῦς ἀπήλλαξεν ἀγωνίας καὶ φόβων καὶ μερίμνης, καὶ ὑψηλοτέρους ἐποίησε τῶν ὄνειδῶν,
 25 τότε λοιπὸν εἰς καιρὸν αὐτοῖς καὶ περὶ τῆς ἐν τῷ κηρύγματι παρηγοίας διαλέγεται. «Ὁ λέγω γὰρ ὑμῖν», φησὶν, «ἐν τῇ σκοτίᾳ, εἶπατε ἐν τῷ φωτί· καὶ ὃ εἰς τὸ οὖς ἠκούσατε,

πόν; «Δὲν ὑπάρχει τίποτε ποὺ νὰ εἶναι καλυμμένον, καὶ νὰ μὴ ἀποκαλυφθῆ, οὔτε κανένα κρυπτόν πράγμα ποὺ νὰ μὴ γίνῃ γνωστόν». Οἱ λόγοι αὐτοὶ δὲ σημαίνουν τὸ ἐξῆς: 'Σᾶς εἶναι ἀρκετὸν διὰ νὰ σᾶς παρηγορῆ τὸ γεγονός ὅτι καὶ ἐγὼ ὁ διδάσκαλός σας καὶ Κύριός σας ἐδοκίμασα τοὺς ἰδίους χλευασμοὺς μὲ σᾶς. Ἐὰν ὅμως ὑποφέρετε ἀκόμη ἀκούοντες αὐτά, σκεφθῆτε καὶ αὐτό, ὅτι δηλαδὴ μετὰ ἀπὸ ὀλίγον θ' ἀπαλλαγῆτε καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ὑποψίαν'.

Ἐξ αἰτίας ποίου πράγματος, λοιπόν, λυπεῖσθε; ἐπειδὴ σᾶς ἀποκαλοῦν μάγους καὶ πλάνους; Δείξατε ὅμως μικρὰν ὑπομονὴν καὶ θὰ ἰδῆτε νὰ σᾶς ὀνομάζουν ὅλοι γενικῶς σωτηῆρας καὶ εὐεργέτας τῆς οἴκουμένης. Καθόσον ὁ χρόνος φέρει εἰς φῶς ὅλα γενικῶς τὰ κρυπτά καὶ ὡς ἐκ τούτου θὰ ἀποκαλύψῃ καὶ τὴν συκοφαντίαν ἐπάνω καὶ θὰ καταστήσῃ φανεράν καὶ τὴν ἰδικὴν σας ἀρετὴν. Διότι ὅταν ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἀποδειχθῆτε σωτηῆρες καὶ εὐεργέται καὶ ἐπιδείξετε ὅλην τὴν ἀρετὴν σας, οἱ ἄνθρωποι δὲν θὰ προσέχουν τότε τὰ λόγια ἐκείνων, ἀλλὰ τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν θὰ ἀποδειχθοῦν συκοφάνται καὶ ψεῦσται καὶ ὑβρισταί, ἐνῶ σεῖς θὰ φανῆτε πρὸ λαμπροῖ καὶ ἀπὸ τὸν ἥλιον, ἀφοῦ ὁ πολὺς χρόνος θὰ σᾶς ἀποκαλύψῃ καὶ θὰ σᾶς ἀνακηρύξῃ μὲ φωνὴν πολὺ πρὸ ἰσχυρὰν ἀπὸ τὴν φωνὴν τῆς σάλπιγγος καὶ θὰ κἀνῃ ὅλους γενικῶς τοὺς ἀνθρώπους μάρτυρας τῆς ἀρετῆς σας. Ἐπομένως ἄς μὴ χάνετε τὸ θάρρος σας ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἀκούετε, ἀλλ' ἄς ἐνισχύῃ τὸ φρόνημά σας ἢ ἐλπίς τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν. Διότι εἶναι ἀδύνατον νὰ κρυβοῦν τὰ ἔργα σας.

2. Εἰς τὴν συνέχειαν, ἀφοῦ τοὺς ἀπήλλαξεν ἀπὸ κάθε ἀγωνίαν καὶ φόβον καὶ φροντίδα καὶ τοὺς ἠσφάλισεν ἀπὸ τὰς διαφόρους προσβολὰς τῶν ἐχθρῶν των, τότε λοιπόν εἰς κατάλληλον πλέον χρόνον τοὺς ὠμίλησε καὶ διὰ τὴν παρηρσίαν ποὺ θὰ ἔπρεπε νὰ ἐπιδεικνύουν διὰ τὸ κῆρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου. Διότι λέγει, «Αὐτὸ ποὺ σᾶς λέγω τώρα εἰς τὰ κρυφά, διακηρύξατέ το φανερά, καὶ αὐτὸ ποὺ ἀκούετε τώ-

κηρύξατε ἐπὶ τῶν δωμάτων». Καίτοιγε οὐκ ἦν σκοτός, ἤνι-
κα ταῦτα ἔλεγεν, οὐδὲ εἰς τὸ οὖς αὐτοῖς διελέγετο, ἀλλὰ μεθ'
ὑπερβολῆς κέχρηται τῷ λόγῳ. Ἐπειδὴ γὰρ μόνοις αὐτοῖς
διελέγετο, καὶ ἐν μικρᾷ γωνίᾳ τῆς Παλαιστίνης, διὰ τοῦτο
5 εἶπεν, «Ἐν τῇ σκοτίᾳ», καὶ «εἰς τὸ οὖς», πρὸς τὴν μετὰ
ταῦτα παρορησίαν ἔσομένην, ἣν ἔμελλεν αὐτοῖς διδόναι, τὸν
τρόπον τῆς διαλέξεως ἀντιδιασιέλλων ἐκείνης. Οὐ γὰρ
μιᾶ καὶ δύο καὶ τρισὶ πόλεσιν, ἀλλὰ τῇ οἰκουμένη κηρύξετε
πάση, φησί, γῆν καὶ θάλατταν ἐπιόντες, καὶ οἰκουμένην καὶ
10 ἀοίκητον· καὶ τυράννοις καὶ δήμοις, καὶ φιλοσόφοις καὶ ρή-
τοροι, γυμνῇ τῇ κεφαλῇ καὶ μετὰ παρορησίας πάσης πάντα
λέγοντες. Διὰ τοῦτο εἶπεν, «Ἐπὶ τῶν δωμάτων», καὶ «Ἐν
τῷ φωτί», χωρὶς ὑποσιολῆς τινος, καὶ μετὰ ἐλευθερίας
ἀπάσης.

15 Καὶ διατί μὴ εἶπε, «Κηρύξατε ἐπὶ τῶν δωμάτων», καὶ
«Ἐἴπατε ἐν τῷ φωτί», μόνον, ἀλλὰ καὶ προσέθηκεν, «Ὁ
λέγω ὑμῖν ἐν τῇ σκοτίᾳ», καὶ «Ὁ εἰς τὸ οὖς ἀκούετε»; Ἐπαί-
ρων αὐτῶν τὰ φρονήματα. Ὡσπερ οὖν ὅτε ἔλεγεν, «Ὁ πι-
σιεύων εἰς ἐμέ, τὰ ἔργα ἃ ἐγὼ ποιῶ κάκεινος ποιήσει, καὶ
20 μείζονα τούτων ποιήσει»· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα, δεικνὺς δι-
τὸ πᾶν δι' αὐτῶν ἐργάσεται, καὶ πλεον ἢ δι' ἑαυτοῦ, τοῦτο
τέθεικε. Τὴν μὲν γὰρ ἀρχὴν ἐγὼ δέδωκα, φησί, καὶ τὰ
προοίμια· τὸ δὲ πλεον δι' ὑμῶν ἀνύσαι βούλομαι. Τοῦτο δὲ
οὐκ ἐπιτάτιοντός ἐστι μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ μέλλον προαναφω-
25 ρούνητος, καὶ θαρρύνοντος τοῖς λεγομένοις, καὶ δεικνύντος
δι πάντων κραιθήσοι, καὶ ἡρέμα καὶ τὴν περὶ τῆς κακηγο-

ρα, κατὰ τρόπον μυστικόν, εἰς τὸ αὐτί σας, διαλαλήσατέ το ἀπὸ τοὺς ἐξώστας». Καὶ βέβαια δὲν ὑπῆρχε σκότος ὅταν τοὺς ἔλεγεν αὐτὰ καὶ οὔτε τοὺς ὠμιλοῦσεν εἰς τὸ αὐτί, ἀλλὰ ὅλα αὐτὰ τὰ λέγει μὲ κάποιαν ὑπερβολήν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ συζητοῦσε μόνον μὲ αὐτοὺς καὶ εἰς κάποιαν μικρὰν γωνίαν τῆς Παλαιστίνης, διὰ τοῦτο εἶπεν, «Εἰς τὸ σκότος» καὶ «εἰς τὸ αὐτί», διὰ νὰ διακρίνη τὸν τρόπον ἐκείνης τῆς συνομιλίας του ἀπὸ τὴν μελλοντικὴν παρρησίαν των, τὴν ὁποίαν ἐπρόκειτο νὰ τοὺς δώσῃ. Διότι, λέγει, δὲν θὰ κηρύξετε εἰς μίαν καὶ δύο καὶ τρεῖς μόνον πόλεις ἀλλ' εἰς ὅλοκληρον τὴν οἰκουμένην περιερχόμενοι γῆν καὶ θάλασσαν, καὶ τὴν κατωκημένην καὶ τὴν ἀκατοίκητον γῆν, κηρύσσοντες ὅλα αὐτὰ μετὰ μεγίστης παρρησίας καὶ τελείως ἄοπλοι καὶ εἰς τοὺς ἄρχοντας καὶ εἰς τὰ πλήθη τῶν λαῶν καὶ εἰς τοὺς φιλοσόφους καὶ εἰς τοὺς ρήτορας. Διὰ τοῦτο εἶπεν· «ἀπὸ τὰς ταρατάσας» καὶ «εἰς τὸ φῶς» χωρὶς κανένα περιορισμὸν καὶ μὲ ἀπόλυτον ἐλευθερίαν.

Καὶ διὰ ποῖον λόγον δὲν εἶπε μόνον «Νὰ τὸ κηρύξετε ἀπὸ τὰς ταρατάσας» καὶ «νὰ τὸ εἰπῆτε εἰς τὸ φῶς», ἀλλὰ καὶ προσέθεσεν· «αὐτὸ πού σᾶς λέγω εἰς τὸ σκότος» καὶ «αὐτὸ πού ἀκούετε εἰς τὸ αὐτί»; Ἀσφαλῶς διὰ νὰ ἐξυψώσῃ τὰ φρονήματά των. Ὅπως ἀκριβῶς ὅταν ἔλεγεν· «Αὐτὸς πού πιστεύει εἰς ἐμὲ τὰ ἔργα πού ἐγὼ πράττω θὰ τὰ πράξῃ καὶ ἐκεῖνος καὶ μάλιστα θὰ πράξῃ πολὺ πῶς μεγαλύτερα», ἔτσι βέβαια καὶ εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν εἶπεν αὐτὸ διὰ νὰ δείξῃ ὅτι τὰ πάντα θὰ τὰ πράξῃ μέσῳ αὐτῶν, πολὺ περισσότερον δι' αὐτῶν παρὰ διὰ τοῦ ἑαυτοῦ του. Τὴν μὲν ἀρχὴν, βεβαίως, καὶ τὰς πρώτας ἐνεργείας σας, λέγει, σᾶς τὰς ἔδωσα ἐγώ, ἀλλὰ τὸ ἐν συνεχείᾳ ἔργον μου θέλω νὰ τὸ φέρω εἰς πέρας μέσῳ ὑμῶν. Αὐτὸ δὲν εἶναι γνῶρισμα μόνον ἐκείνου πού διατάσσει, ἀλλ' εἶναι καὶ ἐκείνου πού προλέγει τὸ μέλλον καὶ πού ἐνθαρρύνει μὲ τοὺς λόγους του καὶ πού καθιστᾷ φανερόν ὅτι θὰ ἐπικρατήσουν εἰς ὅλα καὶ πού φέρει εἰς τὸ φῶς τὴν ἀγωνίαν πού θὰ δοκιμάσουν μελλοντικῶς

ρίας ἀγωνίαν πάλιν ὑπορύτιοντος. Ὡσπερ γὰρ τοῦτο τὸ κήρυγμα, λανθάνον τέως, πάντα ἐπελεύσεται, οὕτω καὶ ἡ πονηρὰ τῶν Ἰουδαίων ὑπόληψις ἀπολεῖται ταχέως.

Εἶτα, ἐπειδὴ ἐπῆρεν αὐτοὺς καὶ ἕψωσε, προαναφωνεῖ
 5 πάλιν καὶ τοὺς κινδύνους, ἀναπιερῶν αὐτῶν τὴν διάνοιαν, καὶ ὑψηλοτέρους πάντων ποιῶν. Τί γάρ φησι; «Μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκιενόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι». Εἶδες πῶς πάντων αὐτοὺς ἔσποιησεν ἀνωτέρους, οὐχὶ φροντίδος μόνον καὶ κακηγορίας, οὐδὲ κιν-
 10 δύνων καὶ ἐπιβουλῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ πάντων δοκοῦντος εἶναι φοβεροῦ θανάτου πείθων καταφρονεῖν; καὶ οὐδὲ ἀπλῶς θανάτου, ἀλλὰ καὶ θιαίου; Καὶ οὐκ εἶπεν, ὅτι ἀναιρεθῆσεσθε, ἀλλὰ καὶ μετὰ τῆς αὐτῶ προσηκούσης μεγαλοπρεπείας τοῦτο παρεδήλωσε, «Μὴ φοβηθῆτε», λέγων, «ἀπὸ
 15 τῶν ἀποκιενόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι· φοβήθητε δὲ μᾶλλον τὸν καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα δυνάμενον ἀπολέσαι ἐν γενένη», ὅπερ ἀεὶ ποιεῖ, εἰς τοῦναντίον περιτρέπων τὸν λόγον. Τί γάρ; δεδοίκατε, φησί, θάνατον, καὶ διὰ τοῦτο ὀκνεῖτε κηρύσσειν; Δι' αὐτὸ μὲν οὖν
 20 τοῦτο κηρύξατε, ἐπειδὴ δεδοίκατε θάνατον. Τοῦτο γὰρ ὑμᾶς ἐξαιρήσεται τοῦ θνήσκω θανάτου. Εἰ γὰρ καὶ μέλλουσιν ὑμᾶς ἀναιρεῖν, ἀλλὰ τοῦ κρείττονος οὐ περιέσσονται, κἂν μυρία φιλονεικήσωσι. Διὰ τοῦτο οὐκ εἶπε, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ ἀποκιενόντων· ἀλλὰ, «Μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι». Κἂν γὰρ

ἀπὸ τὰς συκοφαντίας. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ αὐτὸ τὸ κήρυγμα, τὸ ὁποῖον εὐρίσκετο προηγουμένως εἰς λανθάνουσιν κατάστασιν, θὰ εἰσχωρήσῃ παντοῦ μελλοντικῶς, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον θὰ ἐξαφανισθῇ ταχέως καὶ ἡ πονηρὰ ἀντίληψις τῶν Ἰουδαίων.

Εἰς τὴν συνέχειαν, ἀφοῦ τοὺς ἐνεθάρρυνε καὶ ὕψωσε τὸ φρόνημά των, τοὺς προλέγει πάλιν καὶ τοὺς κινδύνους, μὲ σκοπὸν ν' ἀναπτερώσῃ τὴν διάνοιάν των καὶ νὰ τοὺς κἀνῃ νὰ εἶναι ἀκατάβλητοι ἀπὸ ὅλους γενικῶς τοὺς κινδύνους. Τί τοὺς λέγει λοιπὸν; «Νὰ μὴ φοβηθῆτε ἐκείνους πού θανατώνουν μὲν τὸ σῶμα, ἀλλὰ δὲν ἤμποροῦν νὰ θανατώσουν τὴν ψυχὴν». Εἶδες μὲ ποῖον τρόπον ἔθεσεν αὐτοὺς ὑψηλότερα ἀπὸ ὅλα, πείθων αὐτοὺς νὰ περιφρονοῦν ὄχι μόνον τὰς φροντίδας καὶ τὰς κακολογίας, τοὺς κινδύνους καὶ τὰς ἐπιβουλάς, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν θάνατον πού θεωρεῖται ἀπὸ ὅλους ὅτι εἶναι φοβερός; καὶ ὄχι νὰ περιφρονοῦν ἀπλῶς τὸν θάνατον, ἀλλὰ καὶ τὸν βίαιον θάνατον; Καὶ δὲν εἶπεν, ὅτι θὰ θανατωθοῦν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ ὑπαινίχθη μὲ ὄλην τὴν μεγαλοπρέπειαν πού ἀρμόζει εἰς αὐτὸν λέγων τὰ ἐξῆς· «Νὰ μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ ἐκείνους πού θανατώνουν μὲν τὸ σῶμα, ἀλλ' ὅμως δὲν ἤμποροῦν νὰ θανατώσουν καὶ τὴν ψυχὴν. Νὰ φοβηθῆτε δὲ πολὺ περισσότερον αὐτὸν πού ἠμπορεῖ νὰ ρίψῃ εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρὸς καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα», πράγμα πού τὸ κάνει πάντοτε, δίδων κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀντίθετον περιεχόμενον εἰς τὸν λόγον. Τί λοιπὸν; Φοβεῖσθε, λέγει, τὸν θάνατον καὶ δι' αὐτὸ διστάζετε νὰ κηρύσσετε; Ἀκριβῶς δι' αὐτὸ λοιπὸν κηρύξατε, ἐπειδὴ φοβεῖσθε τὸν θάνατον. Διότι αὐτὸ θὰ σᾶς λυτρώσῃ ἀπὸ τὸν πραγματικὸν θάνατον. Καὶ ἂν ἀκόμη βέβαια πρόκειται νὰ σᾶς φονεύσουν, δὲν θὰ ἠμπορέσουν ὅμως νὰ καταστρέψουν τὸ σπουδαιότερόν σας μέρος ἔστω καὶ ἂν μεταχειρισθοῦν ἀμέτρητα μέσα διὰ τὸν σκοπὸν αὐτόν. Διὰ τοῦτο δὲν εἶπεν, 'ἐκείνους πού δὲν θανατώνουν τὴν ψυχὴν', ἀλλὰ «ἐκείνους πού δὲν ἠμποροῦν νὰ τὴν θανατώσουν». Διότι καὶ ἂν ἀκόμη

θελήσωσιν, οὐ περιέσσονται. Ὡστε εἰ δέδοικας κόλασιν, ἐκείνην φοβοῦ τὴν πολλῶ χαλεπωτέραν.

Ὅρᾳς πῶς πάλιν οὐκ ἐπαγγέλλεται αὐτοῖς ἀπαλλαγὴν θανάτου, ἀλλ' ἀφήσιν ἀποθανεῖν, μείζονα χαριζόμενος ἢ εἰ
5 μὴ συνεχώρησε τοῦτο παθεῖν; Τοῦ γὰρ ἀπαλλάξαι θανάτου τὸ πείσαι καταφρονεῖν θανάτου πολλῶ μείζον ἔστιν.

Οὐ τοίνυν εἰς κινδύνους ἐμβάλλει αὐτούς, ἀλλ' ἀνωτέρους ποιεῖ κινδύνων, καὶ ἐν βραχεῖ λόγῳ τὰ περὶ ἀθανασίας ψυχῆς ἐν αὐτοῖς πηγνυσι δόγματα καὶ ἐν δύο καὶ τριοῖ
10 λέξεσι δόγμα σωτήριον καταφυντεύσας, καὶ ἀπὸ λογισμῶν αὐτούς ἐτιέρον παραμυθεῖται. Ἴνα γὰρ μὴ νομίσωσιν ἀναιρούμενοι καὶ σφατιζόμενοι, ὡς ἐγκαταλιμπανόμενοι τοῦτο πάσχειν, πάλιν τὸν περὶ τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ εἰσάγει λόγον, οὕτω λέγων· «Οὐχὶ δύο σιτρουθία ἀσσαρίου πωλεῖται;
15 καὶ ἐν ἑξ αὐτῶν οὐ πεσεῖται εἰς παγίδα ἄνευ τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς. Ὑμῶν δὲ καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς πᾶσαι ἡριθμημέναι εἰσὶν. Τί γὰρ εὐτελέστερον ἐκείνων; φησὶν· ἀλλ' ὅμως οὐδὲ ἐκεῖνα ἀλώσεται, ἀγνοοῦντος τοῦ Θεοῦ. Οὐ γὰρ τοῦτο φησιν, ὅτι ἐνεργοῦντος αὐτοῦ πίπτει τοῦτο
20 γὰρ ἀνάξιον Θεοῦ· ἀλλ' ὅτι οὐδὲν αὐτὸν λανθάνει τῶν γινόμενων. Εἰ τοίνυν ἀγνοεῖ οὐδὲν τῶν συμβαινόντων, ὑμᾶς δὲ φιλεῖ πατρὸς γνησιώτερον, καὶ οὕτω φιλεῖ, ὡς καὶ τὰς τρίχας ἡριθμημέναι, οὐ χρὴ δεδοικέναι. Τοῦτο δὲ ἔλεγεν, οὐχ ὅτι τὰς τρίχας ὁ Θεὸς ἀριθμεῖ, ἀλλ' ἵνα τὴν ἀκριβοῦ

τὸ θελήσουν, δὲν θὰ ἠμπορέσουν νὰ τὸ ἐπιτύχουν. Ὡστε εἰς φόβῃσαι τὴν τιμωρίαν, νὰ φοβῃσαι ἐκείνην ποὺ εἶναι πολὺ περισσότερον χειρότερη.

Βλέπεις πάλιν πῶς δὲν τοὺς ὑπόσχεται ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὸν θάνατον, ἀλλὰ τοὺς ἀφήνει ν' ἀποθάνουν καὶ τοὺς χαρίζει κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον πολὺ περισσότερα, παρὰ εἰς δὲν τοὺς ἀφηνε νὰ ὑποστοῦν τὸν θάνατον; Διότι εἶναι πολὺ πιὸ σπουδαῖον τὸ νὰ τοὺς πείσῃ νὰ περιφρονοῦν τὸν θάνατον ἀπὸ τὸ νὰ τοὺς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὸν θάνατον.

Δὲν τοὺς ρίπτει λοιπὸν εἰς τοὺς κινδύνους, ἀλλὰ τοὺς τοποθετεῖ ἐπάνω ἀπὸ τοὺς κινδύνους καὶ μὲ πολὺ σύντομον λόγον ἐμπεδώνει μέσα των τὴν πίστιν εἰς τὸ δόγμα τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς. Καὶ ἀφοῦ μὲ δύο καὶ τρεῖς λέξεις ἐφύτευσεν εἰς τὴν ψυχὴν των τὸ σωτήριο δόγμα, τοὺς ἀπαλλάσσει καὶ ἀπὸ ἄλλους διαλογισμοὺς. Διὰ νὰ μὴ νομίσουν δηλαδή, ὅταν θὰ φονεύωνται καὶ θὰ σφάζωνται, ὅτι ὑφίστανται αὐτὰ ἐπειδὴ τοὺς ἀφηνε ἀβοηθήτους, ἐπαναφέρει πάλιν τὸν λόγον εἰς τὸ θέμα τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ καὶ λέγει τὰ ἑξῆς· «Δὲν πωλοῦνται δύο σπουργίται ἔναντι δέκα λεπτῶν; καὶ ὅμως κανένα ἀπ' αὐτὰ δὲν θὰ πέσῃ εἰς τὴν παγίδα χωρὶς νὰ τὸ ἐπιτρέψῃ ὁ Πατήρ σας ὁ οὐράνιος. Σχετικῶς δὲ μὲ σᾶς καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς σας εἶναι ὄλαι μετρημέναι». Ποῖον πρᾶγμα λοιπὸν εἶναι πιὸ ἀσήμαντον ἀπὸ τοὺς σπουργίτας; λέγει· ἀλλ' ὅμως οὔτε ἐκεῖνα θὰ συλληφθοῦν χωρὶς τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ. Φυσικὰ δὲν ἐννοεῖ αὐτό, ὅτι δηλαδή αὐτὰ συλλαμβάνονται μὲ τὴν ἐνέργειαν τοῦ Θεοῦ, διότι αὐτὸ δὲν ταιριάζει εἰς τὸν Θεόν, ἀλλ' ὅτι τίποτε δὲν διαφεύγει ἀπὸ τὴν προσοχὴν τοῦ Θεοῦ. Ἀφοῦ λοιπὸν δὲν διαφεύγει τίποτε ἀπὸ τὴν προσοχὴν του καὶ λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι σᾶς ἀγαπᾷ περισσότερον ἀπὸ τὸν πατέρα σας, καὶ μάλιστα σᾶς ἀγαπᾷ τόσον ὥστε νὰ ἔχῃ ἀριθμῆσαι καὶ τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς σας, δὲν πρέπει νὰ φοβῃσθε. Αὐτὸ δὲ τὸ ἔλεγεν, ὅχι διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ὁ Θεὸς ἀριθμεῖ τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς, ἀλλὰ διὰ νὰ καταστήσῃ πλήρως γνω-

γνωσιν καὶ τὴν πολλὴν πρόνοιαν τὴν περὶ αὐτοὺς ἐνδείξεται. Εἰ τοίνυν καὶ οἶδε πάντα τὰ γινόμενα, καὶ δύναται σώζειν ὑμᾶς, καὶ βούλεται, ὅσα ἂν πάθητε, μὴ νομίσητε ἐγκαταλιμπανόμενοι πάσχειν. Οὐδὲ γὰρ ἀπαλλάξαι ὑμᾶς βούλεται
 5 τῶν δεινῶν, ἀλλὰ πείσαι καταφρονεῖν τῶν δεινῶν· ἐπειδὴ τοῦτο μάλιστα ἀπαλλαγὴ τῶν δεινῶν.

«Μὴ οὖν φοβηθῆτε· πολλῶν σιρουθίων διαφέρετε ὑμεῖς». Ὁρᾶς ἤδη τὸν φόβον αὐτῶν κρατήσαντα; Καὶ γὰρ ἤδδει τὰ ἀπόρρητα τῆς διανοίας· διὰ τοῦτο ἐπήγαγε, «Μὴ
 10 οὖν φοβεῖσθε αὐτούς». Κἂν γὰρ κρατήσωσι, τοῦ καταδεεσιτέρου κρατήσουσι, τοῦ σώματος λέγω· ὃ κἂν μὴ οὔτοι ἀποκτείνωσιν, ἢ φύσις λαβοῦσα ἄπεισι πάντως.

3. Ὡστε οὐδὲ τούτου οὔτοι γεγόνασι κύριοι, ἀλλ' ἀπὸ τῆς φύσεως αὐτὸ ἔχουσιν. Εἰ δὲ τοῦτο δέδοικας, πολλῶ μᾶλλον τὸ μεῖζον δεδοικέναι χροὴ, καὶ φοβεῖσθαι τὸν δυνάμενον
 15 καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἐν γεέννῃ ἀπολέσαι. Καὶ οὐ λέγει φανερῶς ἑαυτὸν νῦν εἶναι τὸν δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἀπολέσαι· δι' ὧν δὲ ἔμπροσθεν ἀπέφηνε κριτὴν ἑαυτὸν ὄντα, ἐδήλωσεν. Ἀλλὰ νῦν τοῦναντίον γίνεται. Τὸν μὲν γὰρ δυνάμενον ψυχὴν ἀπολέσαι, τουτέστι, κολάσαι, οὐ φοβούμεθα·
 20 τοὺς δὲ τὸ σῶμα ἀναιροῦντας πεφρίκαμεν. Καίτοιγε ὁ μὲν μετὰ τῆς ψυχῆς καὶ τὸ σῶμα τιμωρεῖται· οἱ δὲ οὐ μόνον τὴν ψυχὴν, ἀλλ' οὐδὲ τὸ σῶμα κολάσαι δύνανται· κἂν μυριάκις κολάσωσιν, ἀλλὰ λαμπρότερον μᾶλλον οὔτω ποιοῦσιν

σὴν τὴν ἀκριβῆ γνῶσιν καὶ τὴν μεγάλην πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ δι' αὐτούς. Ἐάν, λοιπόν, καὶ γνωρίζῃ καλὰ ὅλα ὅσα συμβαίνουν καὶ ἡμπορῆ νὰ σᾶς σώζῃ καὶ θέλῃ νὰ σᾶς σώζῃ, ὅσα καὶ ἂν πάθετε, νὰ μὴ νομίσετε ὅτι τὰ παθαίνετε λόγῳ τῆς ἐγκαταλείψεώς σας ὑπ' αὐτοῦ. Διότι δὲν θέλει νὰ σᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὰ δεινὰ, ἀλλὰ νὰ σᾶς πείσῃ νὰ περιφρονῆται τὰ δεινὰ, ἐπειδὴ ἀκριβῶς αὐτὴ ἡ περιφρόνησις εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰ δεινὰ.

«Μὴ φοβηθῆτε, λοιπόν· διότι σεῖς διαφέρετε ἀπὸ πολλοὺς σπουργίτας». Βλέπεις ὅτι ἤδη συνεκράτησε τὸν φόβον των; Διότι, βέβαια, ἐγνώριζε τὰς ἀποκρύφους σκέψεις τῆς διανοίας των καὶ διὰ τοῦτο προσέθεσε, «νὰ μὴ τοὺς φοβῆσθε, λοιπόν, αὐτούς». Διότι καὶ ἂν ἀκόμη γίνουν ἐξουσιασταὶ αὐτὸ πού θὰ ἐξουσιάσουν θὰ εἶναι τὸ κατώτερον μέρος, δηλαδὴ τὸ σῶμά σας, τὸ ὁποῖο καὶ ἂν ἀκόμη δὲν τὸ θανατώσουν αὐτοί, θὰ καθῆ ὅπωςδήποτε ἀφοῦ τὸ παραλάβῃ ὁ νόμος τῆς φυσικῆς φθορᾶς.

3. Ἐπομένως αὐτοὶ οὔτε τοῦ σώματός σας ἡμποροῦν νὰ ἐξουσιάσουν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ ἔχουν ἀπὸ τὴν φύσιν. Ἐὰν δὲ φοβῆσαι αὐτό, πρέπει πολὺ περισσότερον νὰ φοβῆσαι διὰ τὸ ἀνώτερον στοιχεῖον τῆς ὑπάρξεώς σου καὶ νὰ φοβῆσαι ἐκεῖνον πού ἡμπορεῖ νὰ ρίψῃ εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα. Καὶ δὲν λέγει φανερὰ τώρα ὅτι αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος πού ἡμπορεῖ καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα νὰ ρίψῃ εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός, ἀλλὰ τὸ ἐδήλωσεν αὐτὸ μὲ ὅσα εἶπε προηγουμένως, διὰ τῶν ὁποίων ἀπέδειξεν ὅτι ὁ ἴδιος εἶναι ὁ κριτής. Τώρα ὅμως συμβαίνει τὸ ἀντίθετον. Διότι ἐκεῖνον πού ἡμπορεῖ νὰ ρίψῃ εἰς τὴν κόλασιν τὴν ψυχὴν, δηλαδὴ νὰ τὴν τιμωρήσῃ, δὲν τὸν φοβούμεθα, ἐνῶ ἐκεῖνους πού φονεύουν τὸ σῶμα τοὺς τρέμομεν. Ἄν καὶ βέβαια ἐκεῖνος μὲν μαζὶ μὲ τὴν ψυχὴν τιμωρεῖ καὶ τὸ σῶμα, ἐνῶ ἐκεῖνοι ὄχι μόνον δὲν ἡμποροῦν νὰ τιμωρήσουν τὴν ψυχὴν, ἀλλ' οὔτε καὶ τὸ σῶμα. Καὶ ἂν ἀκόμη τὸ τιμωρήσουν ἀμετρήτους φοράς, ὅμως μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν

αὐτό. Εἶδες πῶς δείκνυσι τοὺς ἀγῶνας εὐχερεῖς; Καὶ γὰρ σφόδρα ὁ θάνατος κατέσειεν αὐτῶν τὴν ψυχὴν, φοβερὸν τέως ἐμπνέων, τῷ μηδέπω γεγενῆσθαι εὐκαιαγώνιστος, μηδὲ τοὺς μέλλοντας αὐτοῦ καταφρονεῖν τῆς τοῦ Πνεύματος ἀπολελευ-
5 κέναι χάριτος.

Ἐκβαλὼν τοίνυν τὸν φόβον καὶ τὴν ἀγωνίαν τὴν κατασείουσιν αὐτῶν τὴν ψυχὴν, καὶ διὰ τῶν ἐξῆς παραθαρ-
ρύνει πάλιν, φόβῳ φόβον ἐκβάλλων, καὶ οὐ φόβῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπάθλων ἐλπίδι μεγάλων· καὶ μετὰ πολλῆς ἀπειλεῖ
10 τῆς ἐξουσίας, ἐκατέρωθεν αὐτοὺς προτρέπων εἰς τὴν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας παρρησίαν, καὶ ἐπάγει λέγων· «Πᾶς οὖν ὅστις ὁμολογήσει ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὁμολογήσω καὶ ἐγὼ ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς·
δς δ' ἂν ἀρνήσεταιί με ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἀρνήσομαι
15 καὶ ἐγὼ αὐτὸν ἔμπροσθεν τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς». Οὐ γὰρ ἀπὸ τῶν ἀγαθῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν ἐναντίων ὠθεῖ, καὶ εἰς τὰ σκυθρωπὰ καταλήγει. Καὶ σκόπει τὴν ἀκρίθειαν. Οὐκ εἶπεν, ἐμέ, ἀλλ', «Ἐν ἐμοί», δεικνύς ὅτι οὐκ οἰκεία δυνάμει, ἀλλὰ τῇ ἄνωθεν βοηθούμενος χάριτι ὁμολο-
20 γεῖ ὁ ὁμολογῶν. Περὶ δὲ τοῦ ἀρνούμενου οὐκ εἶπεν, ἐν ἐμοί, ἀλλ', «Ἐμέ»· ἔρημος γὰρ γενόμενος τῆς δωρεᾶς, οὕτως ἀρνεῖται.

Τίνος οὖν ἔνεκεν ἐγκαλεῖται, φησὶν, εἰ ἐγκαταλειφθεὶς ἀρνεῖται; Ὅτι τὸ ἐγκαταλειφθῆναι παρ' αὐτὸν γίνεται τὸν
25 ἐγκαταλιμπανόμενον. Τίνος δὲ ἔνεκεν οὐκ ἀρκεῖται τῇ κατὰ διάνοιαν πίστει, ἀλλὰ καὶ τὴν διὰ τοῦ στόματος ὁμολογίαν ἀπαιτεῖ; Εἰς παρρησίαν ἡμᾶς ἀλείφων καὶ πλείονα ἀγάπην

τὸ καθιστοῦν περισσότερον λαμπρόν. Εἶδες πῶς παρουσιάζει εὐκόλους τοὺς ἀγῶνας; Καθόσον ὁ θάνατος κατετρόμαζε τὴν ψυχὴν των, διότι ἦτο ἀκόμη φοβερός, ἐπειδὴ δὲν ἦτο εὐκόλος ἢ ἀντιμετώπισίς του, οὔτε εἶχαν λάβει ἀκόμη τὴν χάριν τοῦ ἀγίου Πνεύματος ἐκεῖνοι ποὺ ἐπρόκειτο νὰ τὸν περιφρονήσουν.

Ἄφοῦ λοιπὸν ἐξεδίωξεν ἀπὸ μέσα των τὸν φόβον καὶ τὴν ἀγωνίαν ποὺ κατετρόμαζαν τὴν ψυχὴν των, τοὺς ἐνθαρρύνει καὶ πάλιν μὲ τὰ ἀκόλουθα λόγια, ἐκδιώκων τὸν φόβον μὲ τὸν φόβον, καὶ ὄχι μόνον μὲ τὸν φόβον, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἐλπίδα διὰ μεγάλα ἔπαθλα. Καὶ τοὺς παρουσιάζει μὲ μεγάλην ἐξουσίαν, προτρέπων αὐτοὺς καὶ μὲ τὰ δύο εἰς τὸ νὰ κηρύσσουν μὲ παρρησίαν τὴν ἀλήθειαν καὶ τοὺς λέγει τὰ ἐξῆς: «Καθένας λοιπὸν ποὺ θὰ μὲ ὁμολογήσῃ ὡς Θεὸν του ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, θὰ τὸν ὁμολογήσω καὶ ἐγὼ ἔμπροσθεν τοῦ οὐρανοῦ Πατρός μου, ἐκεῖνος ὅμως ποὺ θὰ μὲ ἀρνηθῇ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων θὰ τὸν ἀρνηθῶ καὶ ἐγὼ ἔμπροσθεν τοῦ Πατρός μου τοῦ οὐρανοῦ». Δὲν προτρέπει δηλαδὴ μόνον μὲ τὰ ἀγαθὰ, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ ἀντίθετα καὶ καταλήγει εἰς τὰ δυσάρεστα. Καὶ πρόσεξε τὴν ἀκριβολογίαν του. Δὲν εἶπεν, 'ἐμέ', ἀλλ' «ἐν ἐμοί», διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἐκεῖνος ποὺ τὸν ὁμολογεῖ δὲν τὸν ὁμολογεῖ μὲ τὴν ἰδικὴν του δύναμιν, ἀλλὰ μὲ τὴν βοήθειαν τῆς οὐρανοῦ χάριτος. Διὰ τὸν ἀρνούμενον ὅμως δὲν εἶπεν, 'ἐν ἐμοί', ἀλλ' «ἐμέ», διότι αὐτὸς ἐπειδὴ ἐστερήθη τὴν δωρεὰν τὸν ἀρνεῖται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον.

Διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν κατηγορεῖται, θὰ ἔλεγε κανεὶς, ἐὰν ἀρνηθῆται ἐπειδὴ ἐγκατελείφθη ἀπὸ τὴν θεῖαν χάριν; Ἐπειδὴ ἡ ἐγκατάλειψις αὐτὴ ὑπὸ τοῦ Κυρίου ὀφείλεται εἰς αὐτὸν ποὺ τὸν ἐγκατέλειψεν ὁ Κύριος. Διὰ ποῖον ὅμως λόγον ὁ Κύριος δὲν ἀρκεῖται εἰς τὴν νοερὰν πίστιν, ἀλλὰ ζητεῖ καὶ τὴν διὰ τοῦ στόματος ὁμολογίαν; Ἐπειδὴ θέλει νὰ μᾶς ἐτοιμάσῃ εἰς τὴν παρρησίαν καὶ τὴν μεγαλυτέραν ἀγάπην καὶ ψυχικὴν διάθεσιν καὶ νὰ μᾶς ἀνεβάσῃ πνευματικὰ

καὶ διάθεσιν, καὶ ὑψηλοὺς ἐργαζόμενος. Διὸ καὶ πρὸς ἅπαν-
 τας διαλέγεται. Καὶ οὐδὲ τῷ προσώπῳ τῶν μαθητῶν κέχρη-
 ται μόνον· οὐ γὰρ αὐτούς, ἀλλὰ καὶ τοὺς μαθητὰς αὐτῶν ἤδη
 κατασκευάζει γενναίους. Ὁ γὰρ τοῦτο μαθὼν, οὐ διδάξει
 5 μόνον μετὰ παρηγοίας, ἀλλὰ καὶ πείσεται πάντα εὐκόλως
 καὶ μετὰ προθυμίας. Τοῦτο γοῦν πολλοὺς τοῖς ἀποσιόλοις
 προσήγαγε, τὸ πιστεῦσαι τῷ ῥήματι τούτῳ. Καὶ γὰρ καὶ
 ἐν τῇ κολάσει πλείων ἢ τιμωρία, καὶ ἐν τοῖς ἀγαθοῖς μείζων
 ἢ ἀντίδοσις. Ἐπειδὴ γὰρ τῷ χρόνῳ πλεονεκτεῖ ὁ καιροθῶν.
 10 καὶ τῇ ἀναβολῇ τῆς τιμωρίας νομίζει κερδαίνειν ὁ ἁμαρτιά-
 ρων, ἀντίρροπον, μᾶλλον δὲ πολλῶ πλεῖον μείζονα πλεονε-
 ξίαν εἰσήγαγε, τὴν προσθήκην τῶν ἀντιδόσεων. Ἐπλεονέ-
 κτησας, φησί, τῷ πρότερός με ὁμολογήσαι ἐνταῦθα; Πλεο-
 νεκτιήσω σε κἀγώ, φησί, τῷ μείζονά σοι δοῦναι, καὶ ἀφάτως
 15 μείζονα· ἐκεῖ γὰρ σε ὁμολογήσω.

Ὅρας ἐκεῖ καὶ τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰ κακὰ ταμιευόμενα;
 Τί τοίνυν σπεύδεις καὶ ἐπείγῃ; τί δὲ ζητεῖς ἐνταῦθα τὰς
 ἀμοιβάς, ἐλπίδι σωθεῖς; Διὰ δὴ τοῦτο κἂν ποιήσης τι χρη-
 σιόν, καὶ μὴ λάβῃς αὐτοῦ τὴν ἀντίδοσιν ἐνταῦθα, μὴ ταράτ-
 20 του· μετὰ γὰρ προσθήκης ἐν τῷ μέλλοντί σε καιρῷ ἀναμένει
 τούτων ἢ ἀμοιβή. Κἂν ποιήσης τι πονηρόν, καὶ μὴ δῶς δί-
 κην, μὴ ραθύμει· ἐκεῖ γὰρ σε ἐκδέξεται ἢ τιμωρία, ἂν μὴ
 μεταβάλλῃ καὶ γένη βελτίων. Εἰ δὲ ἀπιστεῖς, ἀπὸ τῶν ἐν-
 ταῦθα σιοχάζου καὶ περὶ τῶν μελλόντων. Εἰ γὰρ ἐν τῷ και-
 25 ρῷ τῶν ἀγώνων οὕτως εἰσὶ λαμπροὶ οἱ ὁμολογοῦντες, ἐν
 τῷ καιρῷ τῶν σιεφάνων ἐννόησον τίνες ἔσονται; Εἰ οἱ ἐ-
 χθροὶ ἐνταῦθα κροιοῦσιν, ὁ πάντων πατέρων φιλοστοργότε-

πιὸ ὑψηλά. Δι' αὐτὸ καὶ οἱ λόγοι του ἀπευθύνονται πρὸς ὅλους γενικὰ τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ οὔτε χρησιμοποιεῖ αὐτοὺς μόνον διὰ τοὺς μαθητὰς του, διότι ὄχι μόνον αὐτοὺς ἀλλὰ ἤδη καὶ τοὺς μαθητὰς αὐτῶν τοὺς καθιστᾶ γενναίους. Διότι ἐκεῖνος πού θὰ μάθῃ αὐτὸ δὲν θὰ διδάξῃ μόνον μὲ παρρησίαν, ἀλλὰ καὶ θὰ ὑποφέρῃ τὰ πάντα εὐκόλα καὶ μὲ μεγάλην προθυμίαν. Αὐτὸ λοιπὸν ὠδήγησε πολλοὺς κοντὰ εἰς τοὺς ἀποστόλους, τὸ ὅτι δηλαδὴ ἐπίστευσαν εἰς αὐτοὺς τοὺς λόγους του. Διότι καὶ εἰς τὴν κόλασιν ἢ τιμωρία εἶναι πολὺ μεγάλη καὶ εἰς τὸν χῶρον τῶν ἀγαθῶν εἶναι πολὺ πιὸ μεγάλη ἢ ἀνταπόδοσις. Ἐπειδὴ δηλαδὴ σὺν τῷ χρόνῳ εὐρίσκεται εἰς πιὸ πλεονεκτικὴν θέσιν ὁ ἀσκῶν τὴν ἀρετὴν, ἐνῶ ἀντιθέτως ὁ ἁμαρτωλὸς νομίζει ὅτι μὲ τὴν ἀναβολὴν τῆς τιμωρίας κερδίζει, διὰ τοῦτο εἰσήγαγεν ὡς ἀντιστάθμισμα ἢ μᾶλλον ὡς πολὺ μεγαλύτερον πλεονέκτημα τὴν προσθήκην τῶν ἀνταμοιβῶν. Ἐχεις τὸ πλεονέκτημα, λέγει, ἐπειδὴ πρῶτος μὲ ὠμολόγησες ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων; Θὰ φανῶ, λέγει, καὶ ἐγὼ ἔναντί σου πολὺ πιὸ ἀνώτερος καὶ θὰ σοῦ δώσω ἀκόμη περισσότερα καὶ μάλιστα ἀναριθμητῶς περισσότερα.

Βλέπεις ὅτι ἐκεῖ εἶναι φυλαγμένα καὶ τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰ κακά; Διατί λοιπὸν τρέχεις καὶ βιάζεσαι νὰ φθάσῃς; Διατί ζητεῖς ἐδῶ εἰς τὴν γῆν τὰς ἀμοιβάς, σὺ πού ἐσώθης μὲ τὴν ἐλπίδα*; Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ἂν ἀκόμη κάνῃς κάποιο καλὸν καὶ δὲν λάβῃς ἐδῶ τὴν ἀνταμοιβὴν νὰ μὴ τaráσσεσαι, διότι εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν σὲ ἀναμένει ηὐξημένη ἀμοιβὴ δι' αὐτά. Καὶ ἂν κάνῃς κάτι πονηρὸν καὶ δὲν τιμωρηθῇς, μὴ ἀδιαφορῇς, διότι σὲ περιμένει ἐκεῖ ἡ τιμωρία, ἐὰν δὲν μετανοήσῃς καὶ δὲν γίνῃς καλύτερος. Ἐὰν πάλιν δυσπιστῇς, σκέψου τὰ μέλλοντα στηριζόμενος εἰς αὐτὰ πού συμβαίνουν ἐδῶ. Διότι ἐὰν κατὰ τὸν καιρὸν τῶν ἀγώνων εἶναι τόσον ἐνδοξοὶ ὅσοι ὁμολογοῦν τὴν πίστιν των, ἀναλογίσου ποίαν δόξαν θὰ ἔχουν κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀπονομῆς τῶν ἐπάθλων; Ἐὰν οἱ ἐχθροὶ ἐδῶ σὲ χειροκροτοῦν, πῶς δὲν θὰ

ρος πῶς οὐ θαυμάσειαί σε καὶ ἀνακηρύξει; Τότε γὰρ ἡμῶν
εἶσι καὶ τῶν ἀγαθῶν αἱ δωρεαί, καὶ τῶν κακῶν αἱ τιμωρίαι.

“Ὡστε οἱ μὲν ἀρνούμενοι, καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐκεῖ βλαθί-
σονται· ἐνταῦθα μὲν, μετὰ πονηροῦ συνειδότιος ζῶντες, καὶ
5 μήποτε ἀποθάνωσιν, ἀποθανοῦνται πάντως· καὶ ἐκεῖ τὴν ἐ-
σχάτην ὑπομένοντες δίκην· οἱ δὲ ἕτεροι καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐ-
κεῖ κερδανοῦσι, καὶ τὸν θάνατον ἐνταῦθα πραγματευόμενοι,
καὶ τῶν ζώντων ταύτη λαμπρότεροι γινόμενοι, καὶ ἐκεῖ τῶν
ἀπορρήτων ἀπολαύοντες ἀγαθῶν. Οὐ γὰρ δὴ πρὸς τὸ κο-
10 λάζειν μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ εὐεργετεῖν ἔτοιμος ὁ Θεός·
καὶ πρὸς τοῦτο μᾶλλον ἢ ἐκεῖνο.

Ἄλλὰ τίνος ἕνεκεν τοῦτο μὲν ἅπαξ τίθησιν, ἐκεῖνο δὲ
δύο; Οἶδε μᾶλλον τούτῳ σωφρονιζομένους. Διὰ τοῦτο εἰπὼν,
«Φοβήθητε τὸν δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα εἰς γέενναν
15 ἀπολέσαι», πάλιν λέγει, «Ἀρνήσομαι αὐτὸν καὶ γὰρ». Οὕτω
καὶ Παῦλος ποιεῖ, συνεχῶς τῆς γεέννης μεμνημένος.

4. Ἀλείψας τοίνυν τὸν ἀκροατὴν διὰ πάντων, (καὶ γὰρ
τοὺς οὐρανοὺς ἀνέωξεν αὐτῷ, καὶ τὸ δικαστήριον ἐκεῖνο ἐπέ-
σπησε τὸ φοβερόν, καὶ τὸ θέατρον ἔδειξε τῶν ἀγγέλων, καὶ
20 τὴν ἐν τούτοις ἀνακήρυξιν τῶν σιεφάνων, πολλὴν ἐντεῦθεν
προοδοποιοῦσαν τῷ λόγῳ τῆς εὐσεβείας τὴν εὐκολίαν), λοι-
πὸν ἵνα μὴ δειλῶν γενομένων ἐμποδιοθῆ τὸ κήρυγμα, καὶ
πρὸς αὐτὰς τὰς σφαγὰς αὐτοὺς πάρασκευάζεσθαι κελεύει

σὲ θαυμάσῃ καὶ δὲν θὰ σὲ ἀνακηρύξῃ ὁ Κύριος πὺ εἶναι πρὸ φιλόστοργος ἀπὸ κάθε πατέρα; Διότι τότε θὰ γίνῃ ἡ ἀπονομή καὶ τῶν ἀμοιβῶν διὰ τὰς καλὰς πράξεις καὶ τῶν τιμωριῶν διὰ τὰς κακὰς πράξεις.

Ὡστε ἐκεῖνοι μὲν πὺ ἀρνοῦνται τὸν Κύριον καὶ ἐδῶ εἰς τὴν γῆν τιμωροῦνται καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν θὰ ἔχουν τὴν ἰδίαν τύχην. Ἐδῶ μὲν διότι ζοῦν μὲ πονηρὰν συνείδησιν καὶ ἐὰν δὲν παθαίνουν ἀκόμη, ὅπως ὅποτε ὅμως θ' ἀποθά- νουν· ἐκεῖ δὲ διότι θὰ ὑποστοῦν τὴν πρὸ χειροτέραν τιμω- ρίαν. Οἱ ἄλλοι ὅμως καὶ ἐδῶ ἔχουν κέρδος καὶ ἐκεῖ θὰ κερ- δίσουν, διότι ἐδῶ εἰς τὴν γῆν καὶ ὁ θάνατος φροντίζει δι' αὐτοὺς καὶ ἀναδεικνύονται ἐνδοξότεροι ἀπὸ τοὺς ἀμαρτω- λούς καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀπολαμβάνουν τὰ ἀνεκδιήγητα ἀγαθὰ. Διότι ὁ Θεὸς δὲν εἶναι ἕτοιμος μόνον νὰ τιμωρῇ, ἀλλὰ καὶ νὰ εὐεργετῇ, καὶ μάλιστα περισσότερο διὰ νὰ εὐεργετῇ παρὰ διὰ νὰ τιμωρῇ.

Ἄλλὰ διὰ ποῖον λόγον τὴν μὲν ἀμοιβὴν τὴν ἀναφέρει μίαν φοράν, ἐνῶ τὴν τιμωρίαν δύο; Ἐπειδὴ ἐγνώριζεν ὅτι αὐτὸ τοὺς ἐσωφρόνιζε περισσότερο. Διὰ τοῦτο, ἀφοῦ εἶπε, «νὰ φοβῆσθε ἐκεῖνον πὺ ἡμπορεῖ νὰ ρίψῃ εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρὸς καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα», εἰς τὴν συνέχειαν προσέθεσε, «θὰ τὸν ἀρνηθῶ καὶ ἐγὼ αὐτόν». Τὸ ἴδιο κάνει καὶ ὁ Παῦλος ὑπενθυμίζων συνεχῶς τὴν αἰώνιον κόλασιν.

4. Ἀφοῦ λοιπὸν προετοίμασε τὸν ἀκροατὴν ἀπὸ ὅλας τὰς ἀπόψεις (διότι καὶ τὸν οὐρανὸν ἤνοιξεν εἰς αὐτόν, καὶ τὸ φοβερὸν ἐκεῖνο δικαστήριον ἔθεσεν ἔμπροσθέν του, καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἀγγέλων ἔδειξεν καθὼς καὶ τὴν ἀπονομὴν τῶν στεφάνων ἐνώπιον αὐτῶν, διευκολύνας κατ' αὐτόν τὸν τρόπον εἰς μεγάλον βαθμὸν τὸ κήρυγμα τῆς εὐσεβείας), εἰς τὴν συνέχειαν πλέον διὰ νὰ μὴ ἐμποδισθῇ τὸ κήρυγμα ἐξ αἰτίας τῆς δειλίας των, τοὺς προτρέπει νὰ εἶναι προε- τοιμασμένοι καὶ δι' αὐτὰς ἀκόμη τὰς σφαγὰς, διὰ νὰ πληρο- φορηθοῦν ὅτι αὐτοὶ πὺ ἐξακολουθοῦν νὰ ἐπιμένουν εἰς

τὴν πλάνην των θὰ τιμωρηθοῦν καὶ διὰ τὴν ἐπιβουλήν των αὐτὴν ἐναντίον αὐτῶν.

Ἄς περιφρονῶμεν λοιπὸν τὸν θάνατον καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἦλθε ἡ ὥρα πού νὰ τὸ ἀπαιτῇ αὐτό, καθόσον θὰ μεταβῶμεν εἰς πολὺ ἀνωτέραν ζωὴν. Ἄλλὰ φθείρεται τὸ σῶμα; Ἀκριβῶς δι' αὐτὸ πρέπει νὰ χαιρώμεθα περισσότερο, διότι φθείρεται ὁ θάνατος καὶ ἐξαφανίζεται ἡ θνητότης, ὅχι ὅμως καὶ ἡ οὐσία τοῦ σώματος. Διότι οὔτε ἐὰν ἤθελες ἰδεῖ ἀνδριάντα νὰ λειώνῃ εἰς τὴν φωτιὰν θὰ ἔλεγες ὅτι εἶναι καταστροφή αὐτὸ πού συμβαίνει, ἀλλὰ ὅτι πρόκειται νὰ προκύψῃ καλυτέρα κατασκευή. Τὸ ἴδιο βέβαια νὰ σκέπτεσαι καὶ διὰ τὸ σῶμα καὶ νὰ μὴ θρηνηῖς. Διότι τότε ἔπρεπε νὰ θρηνηῶμεν, ἐὰν ἔμενεν εἰς τὴν κόλασιν. Ἄλλ' ἔπρεπε, θὰ εἶπῃ κανεὶς, νὰ συμβαίῃ αὐτὸ χωρὶς νὰ φθείρωνται τὰ σώματα καὶ νὰ παραμένουν ἀνέπαφα. Καὶ εἰς τί θὰ ὠφελοῦσεν αὐτὸ τοὺς ζῶντας ἢ τοὺς ἀποθανόντας; Μέχρι πότε θὰ ἀγαπᾶτε τὰ σώματα; Μέχρι πότε θὰ μένετε προσηλωμένοι εἰς τὰ γήϊνα καὶ θὰ μένετε κατάπληκτοι ἀπὸ τὰς σκιάς; Διότι εἰς τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὠφελήσῃ αὐτό; μᾶλλον δὲ ποίαν βλάβην δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ προξενήσῃ; Διότι ἐὰν δὲν ἐφθείροντο τὰ σώματα, κατὰ πρῶτον, θὰ ἔμενεν εἰς τοὺς περισσότερους ἀνθρώπους ἡ ὑπερηφάνεια, πού εἶναι τὸ μεγαλύτερον ἀπὸ ὅλα τὰ κακά. Διότι ἐάν, μολονότι συμβαίνει καὶ τὰ σώματα νὰ διαλύωνται καὶ νὰ γεμίζουν ἀπὸ σκουλήκια, πολλοὶ παρὰ ταῦτα ἐπεδίωξαν ν' ἀνακηρυχθοῦν θεοί, σκεφθῆτε τί δὲν θὰ ἤθελε συμβῆ, ἐὰν τὸ σῶμα δὲν ἐφθείρετο;

Δεύτερον, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ πιστευτὸν ὅτι ἔχει πλασθῆ ἀπὸ τὸ κῶμα. Διότι ἐὰν ἐξακολουθοῦν ἀκόμη πολλοὶ ἄνθρωποι νὰ ἔχουν ἀμφιβολίας, μολονότι ἐπιβεβαιώνεται αὐτὸ ἀπὸ τὸ τέλος πού ἔχει, τί δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ σκεφθοῦν, ἐὰν δὲν τὸ ἔβλεπαν νὰ καταλήγῃ εἰς τὸ κῶμα;

Τρίτον, θὰ συνέβαινε νὰ ἀγαπῶνται ὑπερβολικὰ τὰ σώματα καὶ οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι θὰ ἦτο δυνατόν νὰ γί-

τινες τοῖς τάφοις συμπλέκονται καὶ ταῖς σοροῖς, ἀφανισθέντων ἐκείνων, τί οὐκ ἂν ἐποίησαν, εἰ καὶ τὴν εἰκόνα εἶχον διατηρουμένην;

Τέταρτον, οὐκ ἂν σφόδρα ἐπόθησαν τὰ μέλλοντα.

5 Πέμπτον, οἱ τὸν κόσμον ἀθάνατον εἶναι λέγοντες, μᾶλλον ἂν ἐβεβαιώθησαν, καὶ οὐκ ἂν ἔφησαν Θεὸν εἶναι δημιουργόν.

Ἐκτον, οὐκ ἂν ἔγνωσαν τῆς ψυχῆς τὴν ἀρετήν, καὶ πόσον ἐστὶ παρούσα σώματι ψυχῇ.

10 Ἑβδομον, πολλοὶ τῶν ἀποβαλλόντων τοὺς οἰκείους, τὰς πόλεις ἀφέντες, τὰ μνήματα ἔμελλον οἰκεῖν, καὶ παραπλήγες γίνεσθαι, τοῖς νεκροῖς τοῖς αὐτῶν διηνεκῶς διαλεγόμενοι. Εἰ γὰρ καὶ νῦν εἰκόνας διαπλάτιοντες ἄνθρωποι, ἐπειδὴ τὸ σῶμα κατασχεῖν οὐκ ἔχουσιν, (οὐδὲ γὰρ δυνατὸν,
15 ἀλλὰ καὶ ἀκόντων αὐτῶν ρεῖ καὶ ἀποπηδᾷ)· προσηλωμένοι ταῖς σάνισιν εἰσὶ, τί οὐκ ἂν τότε ἐπενόησαν ἄτιπον; Ἐμοὶ δοκεῖν καὶ ναοὺς ἂν τοῖς τοιοῦτοις σώμασιν οἰκοδομηῆσαι οἱ πολλοί, καὶ πείσαι δαίμονας φθέγγεσθαι δι' αὐτῶν οἱ τὰ
20 τοιαῦτα μαγγανεύειν δεινοί, ὅπου γε καὶ νῦν οἱ τὰς νεκρομαντείας τολμῶντες πολλὰ τούτων ἀτιπώτερα ἐπιχειροῦσι. Πόσαι δὲ οὐκ ἂν εἰδωλολατρίαι ἐντεῦθεν ἐγένοντο; οἷγε μετὰ τὴν κόνιν καὶ τὴν τέφραν ταῦτα ποιεῖν ἔτι φιλονεικοῦσι.

Πάντα τοίνυν ἀναιρῶν ὁ Θεὸς τὰ ἄτιπα, καὶ παιδεύων ἡμᾶς ἀφίστασθαι τῶν γηϊνῶν ἀπάντων, ἀφανίζει τὰ σώμα-
25 τα πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν ἡμετέρων. Καὶ γὰρ ὁ φιλοσώ-

νουν πιὸ φιλόσαρκοι καὶ πιὸ ἀναίσθητοι εἰς τὰ πνευματικὰ ζητήματα. Ἐὰν δὲ καὶ τώρα, πού τὰ σώματα φθείρονται, ὠρισμένοι ἐναγκαλίζονται τοὺς τάφους καὶ τοὺς σωροὺς τῶν νεκρῶν, τί δὲν θὰ ἤθελαν κάνει ἐὰν διετήρουν διαρκῶς τὸ ἴδιο τὸ σῶμα;

Τέταρτον, δὲν θὰ εἶχαν μεγάλην ἐπιθυμίαν διὰ τὰ μελλοντικὰ πράγματα.

Πέμπτον, ἐκεῖνοι πού ὑποστηρίζουν ὅτι ὁ κόσμος εἶναι ἀθάνατος, θὰ εἶχαν ἰσχυροτέρας ἀποδείξεις καὶ δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ παραδεχθοῦν ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ὁ δημιουργὸς του.

Ἐκτον, δὲν θὰ ἤμποροῦσαν νὰ γνωρίσουν τὴν ἀξίαν τῆς ψυχῆς καὶ τί σημαίνει νὰ εὐρίσκεται ἡ ψυχὴ ἐντὸς τοῦ σώματος.

Ἐβδομον, πολλοί, πού ἔχουν χάσει ἰδικά των πρόσωπα, ἀφοῦ θὰ ἐγκατέλειπαν τὰς πόλεις θὰ ἐγκαθίσταντο εἰς τὰ μνήματα καὶ θὰ μετεβάλλοντο εἰς παράφρονας, συζητοῦντες διαρκῶς μὲ τοὺς νεκροὺς των. Διότι ἐὰν καὶ τώρα κατασκευάζουν οἱ ἄνθρωποι εἰκόνας, ἐπειδὴ δὲν ἤμποροῦν νὰ ἔχουν τὸ σῶμα, (διότι αὐτὸ οὔτε εἶναι δυνατὸν, ἀλλὰ καὶ χωρὶς τὴν θέλησίν των διαλύεται καὶ φεύγει), καὶ παραμένουν προσκολλημένοι εἰς τὰς σανίδας, ποῖον παράδοξον δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπινοήσουν τότε; Ἐγὼ νομίζω ὅτι καὶ ναοὺς θὰ ἔκτιζαν οἱ περισσότεροὶ διὰ τὰ σώματα αὐτὰ καὶ ἐκεῖνοι πού ἔχουν τὴν ἰκανότητα νὰ προβαίνουν εἰς μαγικὰς ἐνεργείας θὰ ἔπειθαν τοὺς ἀνθρώπους ὅτι οἱ δαίμονες ὁμιλοῦν διὰ μέσου τῶν σωμάτων αὐτῶν, ἀφοῦ καὶ τώρα βέβαια αὐτοὶ πού τολμοῦν ν' ἀσχολοῦνται μὲ τὰς νεκρομαντείας διαπράττουν πολὺ πιὸ χειρότερα ἀπὸ αὐτά. Πόσαι εἰδωλολατρεῖαι δὲν θὰ ἤθελαν δημιουργηθῆ ἀπὸ αὐτὸ τὸ γεγονός; καθ' ἣν στιγμὴν βέβαια ἐπιχειροῦν νὰ κάνουν τὰ ἴδια καὶ μετὰ τὴν μεταβολὴν αὐτῶν εἰς σκόνην καὶ στάκτην.

Διὰ νὰ ἐξαλείψῃ ὁ Θεὸς ὅλα αὐτὰ τὰ παράξενα καὶ διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ νὰ ἰστάμεθα μακριὰ ἀπὸ ὅλα τὰ γήϊνα, ἐξαφανίζει τὰ σώματα ἀπὸ τὰ μάτια μας. Καθόσον ὁ φιλό-

ματος, καὶ πρὸς κόρην ἐπισημένος εὐμορφον, εἰ μὴ βούλοι-
 το μαθεῖν τῷ λόγῳ τὸ εἰδεχθῆς τῆς οὐσίας, δι' αὐτῆς αὐτὸ
 τῆς ὕψεως εἴσεται. Καὶ γὰρ πολλαὶ τῆς ἐρωμένης διμήλικες,
 πολλάκις δὲ καὶ λαμπρότεραι, ἀποθανοῦσαι μετὰ μίαν καὶ
 5 δευτέραν ἡμέραν δυσωδίαν παρέσχον, καὶ ἰχῶρα, καὶ ση-
 πεδόνα σκολήκων. Ἐννόησον τοίνυν οἷον κάλλος φιλεῖς, καὶ
 πρὸς ποίαν ἐπιόησαι εὐμορφίαν. Εἰ δὲ μὴ ἐφθείρειο τὰ σώ-
 ματα, οὐκ ἂν τοῦτο ἐγνώσθη καλῶς· ἀλλ' ὥσπερ οἱ δαίμο-
 νες παρὰ τοὺς τάφους τρέχουσιν, οὕτω καὶ πολλοὶ τῶν ἐ-
 10 ρώντων τοῖς μνήμασι παρακαθήμενοι διηνεκῶς, δαίμονας ἂν
 ἐδέξαντο τῇ ψυχῇ, καὶ τῇ χαλεπῇ ταύτῃ ταχέως ἂν ἐναπέ-
 θανον μαρία. Νῦν δὲ μετὰ τῶν ἄλλων ἀπάντων καὶ τοῦτο
 παραμυθεῖται τὴν ψυχὴν, τὸ μὴ φαίνεσθαι τὴν εἰκόνα, καὶ
 εἰς λήθην ἐμβάλλει τοῦ πάθους.

15 5. Εἰ δὲ μὴ τοῦτο ἦν, οὐδὲ μνήματα ἦν, ἀλλὰ τὰς πό-
 λεις εἶδες ἂν ἀντὶ ἀνδριάντων νεκροὺς ἐχούσας, ἐκάστου τῶν
 ἑαυτοῦ βλέπειν ἐπιθυμοῦντιος. Καὶ πολλὴ ἂν ἐντιεῦθεν ἐγέ-
 νειο σύγχυσις, καὶ οὐδεὶς ἂν τῶν πολλῶν ψυχῆς ἐπεμελή-
 σαιτο, οὐκ ἂν παρεχώρησε τῷ περὶ ἀθανασίας ἐπεισελθεῖν
 20 λόγῳ· καὶ ἕτερα δὲ πολλὰ ἂν ἀτοπώτερα τούτων ἐγένειο,
 ἃ μηδὲ εἰπεῖν καλόν. Διὰ τοῦτο σήπεται εὐθέως, ἵνα ἴδῃς
 γυμνὸν τῆς ψυχῆς τὸ κάλλος. Εἰ γὰρ ἐκείνη τοσοῦτου κάλ-
 λους καὶ τοσαύτης ζωῆς πρόξενος, πολλῶ μᾶλλον αὐτὴ βελ-
 τίων ἂν εἶη· εἰ τὸ οὕτως εἰδεχθῆς καὶ δυσειδῆς διακρατεῖ.
 25 πολλῶ μᾶλλον ἑαυτήν. Οὐ γὰρ τὸ σῶμά ἐστι τὸ καλόν, ἀλλ'
 ἢ διάπλασις, καὶ τὸ ἄνθος ὅπερ παρὰ τῆς ψυχῆς ἐπιχρών-

σαρκος καὶ παρασυρόμενος ἀπὸ ὁμορφον κόρην, ἂν δὲν θέλη νὰ διδαχθῆ με τὸν λόγον τὴν ἀηδίαν τῆς σωματικῆς οὐσίας, θὰ τὴν γνωρίσῃ με τὰ ἰδικά του μάτια. Διότι πολλαὶ συνομήλικες τῆς ἐρωμένης, πολλὰς φορές δὲ καὶ ὠραιότεραι αὐτῆς, ἀποθανοῦσαι, ὕστερα ἀπὸ μίαν ἢ δύο ἡμέρας ἐκβάλλουν δυσωδίαν καὶ πύον καὶ πυώδεις χυμοὺς καταλλήλους διὰ τὰ σκουλήκια. Σκέψου, λοιπόν, τί κάλλος εἶναι αὐτὸ πού ἀγαπᾷς καὶ ἀπὸ ποίαν ὁμορφιάν ἔχεις μαγευθῆ. Ἐὰν ὅμως δὲν ἐφθείροντο τὰ σώματα, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ τὸ ἀντιληφθῶμεν καλὰ αὐτό. Ἄλλ' ὅπως οἱ δαιμονισμένοι τρέχουν εἰς τοὺς τάφους, ἔτσι καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἐρωτευμένους θὰ διέμεναν διαρκῶς εἰς τὰ μνήματα καὶ θὰ ἐδέχοντο τοὺς δαίμονας εἰς τὴν ψυχὴν των καὶ συντόμως θὰ ἦτο δυνατόν νὰ καταληφθοῦν ἀπὸ τὴν φοβερὰν αὐτὴν μανίαν. Τώρα ὅμως μαζί με ὅλα τὰ ἄλλα καὶ αὐτὸ παρηγορεῖ τὴν ψυχὴν, τὸ ὅτι δηλαδὴ δὲν βλέπεται τὸ σῶμα καὶ ἔτσι λησμονεῖται τὸ πάθος.

5. Ἐὰν ὅμως δὲν συνέβαινε αὐτό, δὲν θὰ ὑπῆρχαν οὔτε μνήματα, ἀλλὰ θὰ ἤμποροῦσες νὰ ἰδῆς τὰς πόλεις νὰ ἔχουν νεκρὰ σώματα ἀντὶ ἀνδριάντων, ἐπειδὴ ὁ καθένας θὰ ἤθελε νὰ βλέπῃ τὸν ἰδικόν του. Καὶ θὰ ἐδημιουργεῖτο ἕξ αἰτίας αὐτοῦ μεγάλη σύγχυσις καὶ κανεὶς ἀπὸ τοὺς κοινούς ἀνθρώπους δὲν θὰ ἐφρόντιζε διὰ τὴν ψυχὴν του καὶ οὔτε θὰ ὑπῆρχεν ἡ δυνατότης νὰ ἀποδεχθῆ διὰ τοῦ κηρύγματος τὴν διδασκαλίαν περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς. Καὶ πολλὰ δὲ ἄλλα, πολὺ πῖο παράξενα ἀπὸ αὐτά, θὰ συνέβαιναν, πού δὲν πρέπει νὰ τὰ ἀναφέρω. Διὰ τοῦτο σήπεται ἀμέσως τὸ σῶμα, διὰ νὰ ἰδῆς γυμνὸν τὸ κάλλος τῆς ψυχῆς. Διότι ἐὰν ἡ ψυχὴ εἶναι πρόξενος τόσοσιν μεγάλου κάλλους καὶ τοιοῦτου εἴδους ζωῆς, θὰ εἶναι ὅπως οὐδέποτε καὶ ἡ ἴδια κατὰ πολὺ ἀνωτέρα. Ἐὰν συντηρῆ τὸ σῶμα, πού εἶναι τόσοσιν δύσωσιμον καὶ ἄσκησιμον, πολὺ περισσότερον θὰ συντηρῆ καὶ τὸν ἑαυτὸν τῆς. Διότι τὸ καλὸν δὲν εἶναι τὸ σῶμα, ἀλλ' ἡ διάπλασις καὶ ἡ ἀνθηρό-

νυται τῆ οὐσία. Φίλει τοίνυν ἐκείνην τὴν κἀκεῖνο τοιοῦτον ποιοῦσαν φαίνεσθαι.

Καὶ τί λέγω τὸν θάνατον; Καὶ γὰρ ἐν αὐτῇ τῇ ζωῇ δείκνυμί σοι, πῶς πάντα αὐτῆς ἐσσι τὰ καλά. Ἐάν τε γὰρ ἡσθῆ, ῥόδα κατέπασε τῶν παρειῶν· ἄν τε ἀλγήσῃ, τὸ κάλλος λαβοῦσα ἐκεῖνο, μελαίνῃ σιολῆ τὸ πᾶν περιέβαλε. Κἂν εὐφραίνεται διηνεκῶς, γέγονεν ἀπαθὲς τὸ σῶμα· ἄν δ' ἀλγήσῃ, ἀράχνης ἰσχνότερόν τε καὶ ἀσθενέστερον ἐποίησεν ἄν θυρωθῆ, πάλιν πεποίηκεν ἀποτρόπαιον καὶ αἰσχροῦ ἄν γαληνὸν ὀφθαλμὸν δείξῃ, πολὺ τὸ κάλλος ἐχαρίσαιο· ἄν βασκῆνῃ, πολλὴν τὴν ὠχρίαν καὶ τὴν τηκεδόνα ἐξέχεεν· ἄν ἀγαπήσῃ, πολλὴν τὴν εὐμορφίαν ἐδωρήσαιο. Οὕτω γοῦν πολλαὶ οὐκ οὔσαι εὐμορφοὶ τὴν ὄψιν, χάριν πολλὴν ἀπὸ ψυχῆς ἔλαβον· ἕτεραι πάλιν λάμπουσαι τῇ ὥρᾳ, ἐπειδὴ ψυχὴν ἄχαριν ἔσχον, ἐλυμήναντο τὴν εὐμορφίαν. Ἐννόησον πῶς ἐρυθραίνει πρόσωπον λευκὸν ὄν, καὶ τῆ τοῦ χρώματος ποικιλία πολλὴν ἐργάζεται τὴν ἡδονήν, ὅταν αἰσχύνεσθαι δέη καὶ ἐρυθριᾶν ὥσπερ οὖν ἐὰν ἀναίσχυντος ἦ, θηρίου πανιὸς ἀηδεσιέραν τὴν ὄψιν ἐργάζεται.

Οὐδὲν γὰρ ψυχῆς καλῆς ὠραιότερον, οὐδὲν ἡδιον. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν σωμάτων, μετὰ ἀλγηδόνης ὁ πόθος· ἐπὶ δὲ τῶν ψυχῶν, καθαρὰ καὶ ἀκύμαντος ἡ ἡδονή. Τί τοίνυν τὸν βασιλέα ἀφείς, πρὸς τὸν κήρυκα ἐπιτόησαι; τί τὸν φιλόσοφον καταλιπὼν, κέχηνας πρὸς τὸν ἐρμηνέα; Εἶδες καλὸν ὀφθαλμὸν; κατὰμαθε τὸν ἔνδον; κἂν μὴ ἦ καλὸς ἐκεῖνος, καταφρόνησον καὶ τούτου. Οὐδὲ γὰρ εἰ γυναῖκα εἶδες ἄμορφον προσωπεῖον περικειμένην καλόν, ἔπαυες ἄν τι πρὸς αὐτήν· ὥσπερ οὖν οὐδὲ εὐειδῆ καὶ καλὴν ἡνέσχου ἄν κρύπτεσθαι

της πού ἀπὸ τὴν ψυχὴν μεταδίδεται εἰς τὸ σῶμα. Νὰ ἀγαπᾷς, λοιπόν, τὴν ψυχὴν πού κάνει τὸ σῶμα νὰ φαίνεται τοιοῦτον.

Ἄλλὰ διατί ὁμιλῶ διὰ τὸν θάνατον; Ἄφοῦ βέβαια καὶ εἰς τὴν ζωὴν τὴν ἰδίαν θὰ σοῦ δείξω ὅτι ὅλα τὰ καλὰ εἶναι ἰδικά της. Διότι, ὅταν ἡ ψυχὴ εὐφραίνεται, τότε ρόδα σκορπίζει εἰς τὸ πρόσωπον, ἐνῶ ὅταν λυπῆται, ἀφοῦ ἀφαιρέσῃ τὸ κάλλος ἐκεῖνο, περιβάλλει τὸ πᾶν μὲ μαύρην στολήν. Καὶ ἂν μὲν εὐφραίνεται συνεχῶς ἡ ψυχὴ τὸ σῶμα γίνεται ἀπαθές, ἐνῶ ἂν συμβῆ νὰ πονέσῃ τὸ κάνει πρὸ ἀδύνατον καὶ πρὸ ἀσθενικὸν ἀπὸ τὸν ἴστων τῆς ἀράχνης. Ἄν πάλιν θυμῶσῃ ἡ ψυχὴ, τὸ καθιστᾷ ἀποκρουστικὸν καὶ αἰσχρὸν. Ἄν δείξῃ γαλήνιον μάτι, τοῦ χαρίζει μεγάλο κάλλος. Ἄν φθονῇ, τοῦ δίδει μεγάλην ὠχρότητα καὶ μαρασμόν. Ἄν ἀγαπᾷ, τοῦ δωρίζει μεγάλην ὁμορφίαν. Ἔτσι, λοιπόν, πολλαὶ γυναῖκες, πού δὲν ἔχουν ὠραίαν μορφήν, ἔχουν λάβει μεγάλην χάριν ἀπὸ τὴν ψυχὴν των. Ἄλλαι πάλιν πού ἀκτινοβολοῦσαν μὲ τὴν ὠραιότητά των, ἐπειδὴ εἶχαν ἄσχημον ψυχὴν κατέστρεψαν καὶ τὴν ὁμορφίαν των. Σκέψου πῶς κοκκινίζει ἓνα πρόσωπον λευκὸν καὶ μὲ τὴν ποικιλίαν τοῦ χρώματος πόσῃν εὐχαρίστησιν παρέχει, ὡσὰκις χρειάζεται νὰ νοιώθῃ ἐντροπὴν καὶ νὰ κοκκινίξῃ. Καθὼς ἐπίσης ὅταν ἡ ψυχὴ εἶναι ἀναίσχυντος καθιστᾷ τὴν μορφήν περισσότερον ἀγρίαν ἀπὸ κάθε θηρίον.

Τίποτε λοιπόν δὲν ὑπάρχει πρὸ ὠραῖον καὶ πρὸ εὐχάριστον ἀπὸ μίαν καλὴν ψυχὴν. Διότι ὁ πόθος διὰ τὰ σώματα συνοδεύεται ἀπὸ λύπας, ἐνῶ ἡ ἀγάπη διὰ τὴν ψυχὴν χαρίζει καθαρὰν καὶ ἀκῦμαντον εὐχαρίστησιν. Διατί, λοιπόν, ἀφήνεις τὸν βασιλέα καὶ ἀφοσιώνεσαι εἰς τὸν κήρυκα αὐτοῦ; Διατί ἐγκαταλείπων τὸν φιλόσοφον μαγεύεσαι ἀπὸ τὸν διερμηνέα αὐτοῦ; Εἶδες ὠραῖα μάτια; προσπάθησε νὰ μάθῃς καὶ τὸν ἔσωτερικὸν κόσμον· καὶ ἂν δὲν εἶναι καλὸς ἐκεῖνος, τότε νὰ περιφρονήσῃς καὶ τὰ μάτια. Διότι ὅπωςδήποτε δὲν θὰ ἤμποροῦσες νὰ νοιώσῃς καμμίαν συμπάθειαν, ἂν ἔβλεπες μίαν γυναῖκα ἄσχημον ποῦ θὰ ἐφόρει προσω-

τῷ προσωπείῳ, ἀλλὰ περιελὼν αὐτό, γυμνήν ἂν ἠθέλησας τὴν ὥραν ἰδεῖν. Τοῦτο δὴ καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς ποίει, καὶ αὐτὴν καταμάνθανε πρῶτην· ἐν προσωπείου γὰρ χώρα αὕτη τὸ σῶμα περίκειται· διὸ καὶ μένει τοιοῦτον οἶόν ἐστιν ἐκείνη δὲ καὶ ἄμορφος ἦ, ταχέως δύναται γενέσθαι καλή. Καὶ ὀφθαλμὸν ἔχῃ δυσειδῆ καὶ τραχὺν καὶ σκληρόν, δύναται γενέσθαι καλός, ἡμερός, γαληνός, μειλίχιος, προσηνής.

Ταύτην τοίνυν τὴν εὐμορφίαν ζητιῶμεν, ταύτην καλλωπίζωμεν τὴν ὄψιν, ἵνα καὶ ὁ Θεὸς ἐπιθυμήσας τοῦ κάλλους ἡμῶν, μεταδῶ ἡμῖν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

πεῖον ὠραῖον, ὅπως ἐπίσης, βέβαια, δὲν θὰ ἠμποροῦσες ν' ἀνεχθῆς μίαν γυναῖκα καλὴν καὶ ὠραίαν νὰ κρύπτεται κάτω ἀπὸ τὸ προσωπεῖον, ἀλλά, ἀφαιρῶν αὐτό, θὰ ἤθελες νὰ ἰδῆς ἀκάλυπτον τὴν ὠραιότητά της. Τὸ ἴδιον, λοιπόν, νὰ κάνης καὶ διὰ τὴν ψυχὴν καὶ αὐτὴν νὰ προσπαθῆς κατ' ἀρχὴν νὰ γνωρίσης. Διότι ἡ ψυχὴ περιβάλλεται τὸ σῶμα ὡσὰν προσωπεῖον. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ σῶμα παραμένει τέτοιο πὺ εἶναι, ἐνῶ ἡ ψυχὴ, καὶ ὅταν εἶναι ὁμορφος, ἔχει τὴν δύναμιν ἀμέσως νὰ γίνῃ καλὴ. Καὶ ἂν ἔχη μάτι ἄσχημον, τραχὺ καὶ σκληρὸν ἠμπορεῖ νὰ τὸ κάνῃ καλόν, ἡμερον, γαλήνιον, γλυκὺ καὶ καταδεκτικόν.

Αὐτὴν, λοιπόν, τὴν ὁμορφίαν ἃς ἀναζητοῦμεν, αὐτὴν τὴν ὄψιν ἃς καλλωπίζωμεν, ὥστε καὶ ὁ Θεός, ἐπιθυμῶν τὸ κάλλος τῆς ψυχῆς μας, νὰ μᾶς χαρίσῃ τὰ αἰώνια ἀγαθὰ μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

«Μὴ νομίσητε, ὅτι ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην ἐπὶ τὴν γῆν· ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην, ἀλλὰ μάχαιραν».

5 1. Πάλιν τὰ φορτικώτερα τίθησι καὶ μετὰ πολλῆς τῆς περιουσίας· καὶ ὅπερ ἔμελλον ἀνθυποφέρειν, τοῦτο προλέγει. Ἴνα γὰρ μὴ ταῦτα ἀκούοντες λέγωσι· διὰ τοῦτο οὖν παραγέγονας, ὥστε καὶ ἡμᾶς ἀνελεῖν καὶ τοὺς ἡμῖν πειδομένους, καὶ πολέμου τὴν γῆν ἐμπληῆσαι; πρότερον αὐτὸς φησιν· «Οὐκ
10 ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην ἐπὶ τὴν γῆν».

Πῶς οὖν αὐτοῖς ἐπέταξεν εἰς ἐκάστην οἰκίαν εἰσιοῦσιν εἰρήνην ἐπιλέγειν; πῶς δὲ καὶ οἱ ἄγγελοι ἔλεγον, «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη»; πῶς δὲ καὶ οἱ προφηταὶ πάντες τοῦτο εὐηγγελίζοντο; Ὅτι τοῦτο μάλιστα
15 εἰρήνη, διὰ τὸ νενοσηκὸς ἀποτέμνηται, διὰ τὸ σιασιάζον χωρίζεται. Οὕτω γὰρ δυνατὸν τὸν οὐρανὸν τῇ γῆ συναφθῆναι. Ἐπεὶ καὶ ἰατρὸς οὕτω τὸ λοιπὸν διασώζει σῶμα, διὰ τὸ ἀνιάτως ἔχον ἐκτέμνη· καὶ σιραιογός, διὰ τὸ κακῶς ὁμονοοῦντας εἰς διάσασιν ἀγάγη. Οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ πύργου γέγο-
20 ρεν ἐκείνου· τὴν γὰρ κακὴν εἰρήνην ἢ καλὴν διαφωνία ἔλυσε, καὶ ἐποίησεν εἰρήνην. Οὕτω καὶ Παῦλος τοὺς κατ' αὐτοῦ συμφωνοῦντας διέσχισεν. Ἐπὶ δὲ τοῦ Ναβουθὲ πολέμου παντὸς τότε ἢ διαφωνία ἐκείνη χαλεπωτέρα γέγονεν. Οὐ γὰρ πανταχοῦ ὁμόνοια καλὸν· ἐπεὶ καὶ λησται συμφωνοῦσιν.

1. Πρὸς Ματθ. 10, 12.

2. Λουκᾶ 2, 14.

3. Πρὸς Γεν. 18, 1 ἐ.

4. Πρὸς Πράξ. 23, 6-7.

5. Πρὸς Γ' Βασ. 20, 1 ἐ.

«Μὴ νομίζετε ὅτι ἦλθα νὰ φέρω εἰρήνην εἰς τὴν γῆν. Δὲν ἦλθα διὰ νὰ φέρω εἰρήνην, ἀλλὰ μάχαιραν».

1. Πάλιν ὁ Κύριος ἀναφέρει τὰ πιδ δυσβάστακτα λόγια καὶ μάλιστα τὰ παρουσιάζει μετὰ μεγάλης δυνάμεως. Καὶ ἐκεῖνο ποῦ ἐπρόκειτο νὰ παρουσιάσουν ὡς ἀντίρρησην εἰς τοὺς λόγους του, αὐτὸ ἀκριβῶς προλέγει. Διὰ νὰ μὴ λέγουν, δηλαδή, ἀκούοντες αὐτά· 'Διὰ τοῦτο, λοιπόν, ἦλθες εἰς τὴν γῆν, διὰ νὰ φονεύσης καὶ ἡμᾶς καὶ αὐτοὺς ποῦ θὰ μᾶς πιστεύσουν καὶ διὰ νὰ γεμίσης τὴν γῆν ἀπὸ πολέμους; Τὸ λέγει ὁ ἴδιος προηγουμένως. «Δὲν ἦλθα νὰ φέρω εἰρήνην εἰς τὴν γῆν».

Μὰ τότε πῶς τοὺς παρήγγειλε ν' ἀποδίδουν χαιρετισμὸν εἰρήνης εἰς κάθε οἰκίαν ποῦ θὰ μετέβαιναν¹; πῶς τότε καὶ οἱ ἄγγελοι ἔψαλλαν· «Δοξασμένος ἄς εἶναι ὁ ἐν ὑψίστοις Θεὸς καὶ εἰς ὀλόκληρον τὴν γῆν ἃς βασιλεύσῃ ἡ εἰρήνη»²; πῶς δὲ καὶ οἱ προφῆται εὐηγγελίζοντο τὴν εἰρήνην; Διότι, τότε καὶ μόνον ὑπάρχει πραγματικὴ εἰρήνη, ὅταν ἀποκόπτεται αὐτὸ ποῦ ἔχει ἀσθενήσει, ὅταν ἀποχωρίζεται ἐκεῖνος ποῦ στασιάζει. Καθόσον, βέβαια, μόνον ἔτσι εἶναι δυνατὸν νὰ ἐνωθῇ ὁ οὐρανὸς μὲ τὴν γῆν. Διότι καὶ ὁ ἰατρὸς ἔτσι διασώζει τὸ ὑπόλοιπον σῶμα, ὅταν ἀποκόψῃ, δηλαδή, τὸ μέλος ἐκεῖνο ποῦ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ θεραπευθῇ. Ὁμοίως καὶ ὁ στρατηγὸς διασώζει τὸν στρατὸν του, ὅταν ἀπομακρύνῃ ἐκείνους ποῦ δὲν συμφωνοῦν μαζί του. Ἀκριβῶς δὲ τὸ ἴδιο συνέβη καὶ εἰς τὸν ἐπίγειον ἐκεῖνον πύργον, διότι τὴν κακὴν εἰρήνην τὴν διέλυσεν ἡ καλὴ διαφωνία καὶ ἔφερε τὴν εἰρήνην³. Ἀλλὰ καὶ ὁ Παῦλος ἔτσι ἐδίχασεν ἐκείνους ποῦ εἶχαν συμμαχήσει ἐναντίον του⁴. Καὶ κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ Ναβουθὲ ἡ συμφωνία ἐκείνη ἦτο χειροτέρα ἀπὸ κάθε ἄλλο⁵. Εἶναι φανερόν, λοιπόν, ὅτι δὲν εἶναι καλὴ πάντοτε ἡ ὁμόνοια, διότι καὶ οἱ λησταὶ συμφωνοῦν μεταξύ των. Ἐπομέ-

Οὐκ ἄρα οὖν τῆς αὐτοῦ προθέσεως τὸ ἔργον, ἀλλὰ τῆς ἐκείνων γνώμης ὁ πόλεμος. Αὐτὸς μὲν γὰρ ἐβούλετο πάντας ὁμονοεῖν εἰς τὸν τῆς εὐσεβείας λόγον· ἐπειδὴ δὲ ἐκεῖνοι διεστασίαζον, πόλεμος γίνεται.

5 Ἄλλ' οὐκ εἶπεν οὕτως· ἀλλὰ τί φησιν; «Οὐκ ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην», ἐκείνους παραμυθούμενος. Μὴ γὰρ νομίσητε, φησὶν, ὅτι ὑμεῖς αἴτιοι τούτων· ἐγὼ εἰμι ὁ ταῦτα κατασκευάζων, ἐπειδὴ οὕτω διάκεινται. Μὴ τοίνυν θορυβεῖσθε, ὡς παρὰ προσδοκίαν τῶν πραγμάτων γινομένων. Διὰ
10 τοῦτο ἦλθον, ὥστε πόλεμον ἐμβαλεῖν· τοῦτο γὰρ ἐμὸν ἐστὶ τὸ θέλημα. Μὴ τοίνυν θορυβεῖσθε πολεμουμένης, ὡς ἐπιβουλεουμένης τῆς γῆς. Ὅταν γὰρ ἀποσχισθῇ τὸ χεῖρον, τότε λοιπὸν τῷ κρείττονι συνάπτεται ὁ οὐρανός. Ταῦτα δὲ λέγει, πρὸς τὴν πονηρὰν ὑπόνοιαν τῶν πολλῶν αὐτοὺς ἀλείφω.
15 φων. Καὶ οὐκ εἶπε πόλεμον, ἀλλ' ὁ τούτου χαλεπώτερον ἦν, μάχαιραν. Εἰ δὲ φορικώτερον εἴρηται ταῦτα καὶ κακεμφάτως, μὴ θαυμάσης. Βουλόμενος γὰρ αὐτῶν γυμνάσαι τῇ τραχύτητι τῶν ρημάτων τὴν ἀκοήν, ἵνα μὴ ἐν τῇ δυσκολίᾳ τῶν πραγμάτων ἀποπηδήσωσιν, οὕτω καὶ τὸν λόγον ἐσοχη-
20 μάτισεν· ἵνα μή τις λέγῃ, ὅτι κολακεύσας ἔπεισε καὶ τὰ δυσχερῆ κρύψας, διὰ τοῦτο καὶ τὰ ἐτέρως ὀφείλοντα λεχθῆναι, ἐπαχθέσιον ἠρμήνευσε καὶ φορικώτερον. Βέλτιον γὰρ ἐπὶ τῶν πραγμάτων τὴν ἡμερότητα ἰδεῖν, ἢ ἐπὶ τῶν ρημάτων.

Διὰ τοῦτο οὐδὲ τούτοις ἠρκέσθη, ἀλλὰ καὶ ἀναπλώσας
25 αὐτὸ τοῦ πολέμου τὸ εἶδος, δείκνυσι καὶ τοῦτο ἐμφυλίου πολλῷ χαλεπώτερον ὄν, καὶ φησιν· «Ἦλθον διχάσαι ἄνθρωπον

νως ὁ πόλεμος δὲν εἶναι ἔργον τῆς προθέσεως τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ προέρχεται ἀπὸ τὴν γνώμην τῶν ἀνθρώπων. Διότι ὁ Κύριος ἤθελεν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι νὰ συμφωνοῦν ὡς πρὸς τὴν εὐσέβειαν. Ἐπειδὴ ὅμως ἐκεῖνοι στασιάζουν, γίνεται πόλεμος.

“Ὅμως δὲν ὠμίλησεν ἔτσι. Ἄλλὰ τί λέγει; «Δὲν ἦλθα νὰ φέρω εἰρήνην», παρηγορῶν, κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον, τοὺς μαθητάς του. Μὴ νομίσετε, δηλαδή, λέγει, ὅτι σεῖς εἶσθε οἱ αἴτιοι δι’ ὅλα αὐτά. “Ὅχι σεῖς, ἀλλ’ ἐγὼ εἶμαι αὐτὸς πού προξενῶ αὐτά ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι διάκεινται κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον. Μὴ ἀνησυχῆτε, λοιπόν, πιστεύοντες ὅτι ὅλα αὐτὰ συμβαίνουν χωρὶς νὰ τὰ περιμένω. Διὰ τοῦτο ἦλθα, διὰ νὰ φέρω πόλεμον, διότι αὐτὸ εἶναι τὸ θέλημά μου. Μὴ ταρασσεσθε, λοιπόν, πού πολεμεῖται ἡ γῆ καὶ οἱ ἐχθροὶ τῆς τὴν ἐπιβουλεύονται. Διότι ὁ οὐρανὸς τότε καὶ μόνον ἐνώνεται μὲ τὸ ἀνώτερον, ὅταν ἀποχωρισθῇ τὸ κακόν. Αὐτὰ δὲ τὰ λέγει θέλων νὰ προετοιμάσῃ αὐτοὺς ἔναντι τῆς πονηρᾶς ὑποψίας τῶν πολλῶν ἀνθρώπων. Καὶ δὲν εἶπε πόλεμον, ἀλλὰ μάχαιραν, πρᾶγμα πού εἶναι πολὺ πιὸ χειρότερον ἀπ’ αὐτόν. Μὴ ἀπορῆς, ὅμως, ἐὰν ὠμίλησε σκληρὰ καὶ κατὰ τρόπον ἀπρεπῆ. Διότι, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ προγυμνάσῃ τὴν ἀκοήν των μὲ τὴν σκληρότητα τῶν λόγων, ὥστε νὰ μὴ ἐγκαταλείψουν τὴν προσπάθειαν ὅταν θὰ ἀντεμετώπιζαν τὰς διαφόρους δυσκολίας, διὰ τοῦτο καὶ ὠμίλησε κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον. Καὶ ἀκόμη διὰ νὰ μὴ λέγῃ κανεὶς, ὅτι τοὺς ἔπεισε μὲ τὰ καλοπίσματα του, ἀφοῦ τοὺς ἀπέκρυψε τὰς δυσκολίας, διὰ τοῦτο καὶ ἐκεῖνα πού ἔπρεπε νὰ λεχθοῦν κατὰ τρόπον διαφορετικόν, τὰ παρουσίασε δυσκολώτερα καὶ σκληρότερα. Διότι εἶναι προτιμότερον νὰ ἰδῆς τὴν εἰρήνην εἰς αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ πράγματα, παρὰ εἰς τοὺς λόγους.

Καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο δὲν ἠρκέσθη ὁ Κύριος μόνον εἰς αὐτά, ἀλλ’ ἀφοῦ τοὺς παρουσίασε τὸ εἶδος τοῦ πολέμου, τοὺς δεικνύει ὅτι ὁ πόλεμος αὐτὸς εἶναι πολὺ χειρότερος ἀπὸ τὸν ἐμφύλιον καὶ λέγει· «Ἦλθα νὰ χωρίσω τὸν υἶόν

κατὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ θυγατέρα κατὰ τῆς μητρὸς αὐ-
 τῆς, καὶ νύμφην κατὰ τῆς πενθερᾶς αὐτῆς». Οὐ γὰρ φίλοι,
 φησὶν, οὐδὲ πολῖται μόνον, ἀλλὰ καὶ συγγενεῖς καὶ ἀλλήλων
 σιτήσονται, καὶ ἡ φύσις καθ' ἑαυτὴν σχισθήσεται. «Ἦλθον
 5 γάρ», φησί, «διχάσαι ἄνθρωπον κατὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ,
 καὶ θυγατέρα κατὰ τῆς μητρὸς αὐτῆς, καὶ νύμφην κατὰ τῆς
 πενθερᾶς αὐτῆς». Οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς ἐν τοῖς οἰκείοις ὁ πόλε-
 μος, ἀλλ' ἐν τοῖς φιλιότοις καὶ τοῖς σφόδρα ἀναγκαίοις. «Ὁ
 μάλιστα αὐτοῦ τὴν δύναμιν δείκνυσιν, ὅτι ταῦτα ἀκούοντες
 10 καὶ αὐτοὶ καιτεδέχοντο, καὶ τοὺς ἄλλους ἔπειθον. Καίτοιγε
 οὐκ αὐτὸς ταῦτα ἐποίει, ἀλλ' ἡ ἐκείνων πονηρία· ἀλλ' ὁ-
 μως αὐτὸς ταῦτα λέγει ποιεῖν. Τοιοῦτον γὰρ τῆς Γραφῆς τὸ
 ἔθος. Καὶ γὰρ καὶ ἀλλαγῶ φησι «Δέδωκεν αὐτοῖς ὁ Θεὸς
 ὀφθαλμοὺς τοῦ μὴ βλέπειν»· καὶ ἐνταῦθα οὕτω φησὶν ἴν',
 15 ὅπερ ἔφθην εἰπών, μελετήσαντες ἐν τοῖς ρήμασι τούτοις,
 μὴ θορυβῶνται ὀνειδιζόμενοι καὶ ὑβριζόμενοι. Εἰ δέ τινες
 φορτικὰ ταῦτα νομίζουσιν εἶναι, ἀναμνησθήτωσαν παλαιᾶς
 ἱστορίας. Καὶ γὰρ ἐν τοῖς ἄνω χρόνοις τοῦτο συνέβη, ὃ μάλ-
 ιστα δείκνυσι τὴν παλαιὰν τῆ καινῆ συγγενῆ, καὶ τὸν ταῦτα
 20 λέγοντα τοῦτον ὄντα τὸν καὶ ἐκεῖνα ἐπιτάξαντα. Καὶ γὰρ
 καὶ ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων ὅτε ἕκαστος τὸν πλησίον ἀνεῖλε, τότε
 αὐτοῖς τὴν ὀργὴν εἶασε· καὶ ὅτε τὸν μόσχον ἐποίησαν, καὶ
 ὅτε τῷ Βεελφεγῶρ ἐτελέσθησαν.

Ποῦ τοίνυν εἰσὶν οἱ λέγοντες, ὅτι πονηρὸς ἐκεῖνος ὁ
 25 Θεός, οὗτος δὲ ἀγαθός; Ἴδου γὰρ συγγενικῶν αἱμάτων τὴν

6. Ρωμ. 11, 8.

7. Δηλαδή· τὴν Π. Διαθήκην.

8. Πρόκειται διὰ τὴν Π. καὶ Κ. Διαθήκην.

9. Πρὸβλ. Ἐξ. 32, 27 ἔ.

10. Πρὸβλ. Ἀριθ. 25, 1 ἔ.

11. Πρόκειται περὶ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Μάνεντος, βλέπε ὁμιλία ΚΣΤ' ὑποσ. 45.

ἀπὸ τὸν πατέρα του, τὴν κόρην ἀπὸ τὴν μητέρα της καὶ τὴν νύμφην ἀπὸ τὴν πενθεράν της. Ὅχι μόνον οἱ φίλοι, λέγει, οὔτε οἱ πολῖται, ἀλλὰ καὶ οἱ συγγενεῖς θὰ εὐρεθοῦν ἀντιμέτωποι ὁ ἕνας ἐναντίον τοῦ ἄλλου καὶ ἡ φύσις θὰ ἀγωνισθῆ μὲ πάθος ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ της. «Διότι ἦλθα», λέγει, «νὰ χωρίσω τὸν υἱὸν ἀπὸ τὸν πατέρα του, τὴν κόρην ἀπὸ τὴν μητέρα της καὶ τὴν νύμφην ἀπὸ τὴν πενθεράν της». Δηλαδή, ὁ πόλεμος δὲν θὰ περιορισθῆ μεταξὺ τῶν οἰκείων μόνον, ἀλλὰ θὰ συμβῆ καὶ μεταξὺ τῶν πλέον ἀγαπητῶν προσώπων καὶ τῶν πλέον συγγενικῶν. Πρᾶγμα ποῦ ἀποδεικνύει τὴν δύναμιν τοῦ Κυρίου, καθόσον ἀκούοντες οἱ μαθηταὶ τοὺς λόγους αὐτοῦς, τοὺς ἐδέχοντο οἱ ἴδιοι καὶ ἔπειθαν καὶ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους νὰ τοὺς ἀποδεχθοῦν. Καὶ μολονότι, βέβαια, αὐτὰ δὲν τὰ πράττει ὁ ἴδιος ὁ Κύριος, ἀλλ' ἡ πονηρία τῶν ἀνθρώπων, παρὰ ταῦτα λέγει ὅτι ὁ ἴδιος τὰ πράττει. Διότι ἔτσι συνηθίζει ἡ Γραφή νὰ ἐκφράζεται. Καθόσον καὶ εἰς ἄλλην περίπτωσιν λέγει «Ἐδωσεν εἰς αὐτοὺς ὁ Θεὸς ὀφθαλμοὺς διὰ νὰ μὴ βλέπουν»⁸. Καὶ εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν λέγει τὸ ἴδιο, ὥστε, ὅπως προανέφερα, ἀφοῦ μελετήσουν τοὺς λόγους αὐτοῦς, καὶ νὰ μὴ τοὺς κυριεύῃ ὁ φόβος ὅταν θὰ κατηγοροῦνται καὶ θὰ ὑβρίζωνται. Ἐὰν ὁμως ὠρισμένοι τὰ θεωροῦν αὐτὰ τὰ λόγια σκληρά, ἅς ἐνθυμηθοῦν τὴν παλαιὰν διήγησιν⁹. Καθόσον καὶ εἰς τοὺς παλαιούς χρόνους συνέβη τὸ ἴδιο, πρᾶγμα ποῦ κατ' ἐξοχὴν ἀποδεικνύει τὴν συγγένειαν τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς νέας διηγήσεως⁸, καὶ ὅτι αὐτὸς ποῦ λέγει αὐτὰ εἶναι ὁ ἴδιος μὲ ἐκεῖνον ποῦ ἔδωσεν ἐκεῖνας τὰς ἐντολάς. Διότι, βέβαια, καὶ εἰς τοὺς Ἰουδαίους τότε καὶ μόνον κατέπαυσε τὴν ὀργὴν του ἐναντίον των, ὅταν ὁ καθένας ἐφόνευσε τὸν πλησίον του, καὶ ὅταν κατεσκεύασαν τὸν μόσχον⁹ καὶ ὅταν προσέφεραν θυσίαν εἰς τὸν Βεελφεγῶρ¹⁰.

Ποῦ εἶναι, λοιπόν, ἐκεῖνοι ποῦ ὑποστηρίζουν ὅτι ἐκεῖνος ὁ Θεὸς εἶναι πονηρός, ἐνῶ αὐτὸς εἶναι καλός¹¹; Ἰδού, λοιπόν, ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην ἐγέμισεν ἀπὸ συγγενι-

οἰκουμένην ἐπλήρωσεν. Ἄλλ' ὅμως πολλῆς καὶ τοῦτο φιλαν-
 θρωπίας ἔργον εἶναι φαμεν. Διὰ δὴ τοῦτο δεικνύς αὐτὸν
 ὄντα τὸν καὶ ἐκεῖνα ἀποδεξάμενον, καὶ προφητείας μέμνη-
 ται, εἰ καὶ μὴ εἰς τοῦτο εἰρημένης, ἀλλ' ὅμως τὸ αὐτὸ ἐμ-
 5 φαινούσης. Τίς δὲ αὕτη ἐστίν; «Ἐχθροὶ τοῦ ἀνθρώπου οἱ
 οἰκειακοὶ αὐτοῦ». Καὶ γὰρ καὶ ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων τοιοῦτόν
 τι συνέβη. Ἦσαν γὰρ προφῆται καὶ ψευδοπροφῆται, καὶ ὁ
 δῆμος ἐσχίζετο καὶ αἱ οἰκίαι διηροῦντο· καὶ οἱ μὲν τούτοις
 ἐπίστευον, οἱ δὲ ἐκείνοις. Διὰ τοῦτο παραινεῖ ὁ προφήτης
 10 λέγων· «Μὴ πιστεύετε ἐν φίλοις, μηδὲ ἐλπίζετε ἐπὶ ἡγουμέ-
 νοις· ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς συγκοίτου σου φύλαξαι, τοῦ ἀναθέ-
 ονθαι τι αὐτῇ»· καὶ Ἐχθροὶ τοῦ ἀνδρός οἱ ἄνδρες οἱ ἐν τῷ
 οἴκῳ αὐτοῦ».

Ταῦτα δὲ ἔλεγε, τὸν μέλλοντα δέχεσθαι τὸν λόγον πάν-
 15 των ἀνώτερον εἶναι παρασκευάζων. Οὐ γὰρ τὸ ἀποθανεῖν
 κακόν, ἀλλὰ τὸ κακῶς ἀποθανεῖν. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγε·
 «Πῦρ ἦλθον βαλεῖν εἰς τὴν γῆν». Τοῦτο δὲ ἔλεγε, τὴν σοφ-
 οδρότητα καὶ θερμότητα δηλῶν τῆς ἀγάπης, ἣν ἀπήτει.
 Ἐπειδὴ γὰρ αὐτὸς ἡμᾶς σοφόδρα ἠγάπησεν, οὕτω καὶ ἀγα-
 20 πᾶσθαι βούλεται παρ' ἡμῶν. Ταῦτα δὲ καὶ τούτους ἠλείψε
 τὰ ρήματα, καὶ ὑψηλοτέρους ἐποίει. Εἰ γὰρ ἐκεῖνοι μέλλον-
 οί, φησί, συγγενῶν καὶ παίδων καὶ γονέων καταφρονεῖν,
 ἐνόησον ὑμᾶς τοὺς διδασκάλους ὁποίους εἶναι χρῆ. Οὐδὲ
 γὰρ μέχρις ὑμῶν τὰ δυσχερῆ σιήσεται, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῖς
 25 ἄλλοις διαθήσεται. Ἐπειδὴ γὰρ μεγάλα κομίζων ἦλθον
 ἀγαθὰ, μεγάλην ἀπαιτῶ καὶ τὴν ὑπακοὴν καὶ τὴν διάθεσιν.
 «Ὁ φιλῶν πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμέ, οὐκ ἔστι μου

12. Μιχ. 7, 5.

13. Μιχ. 7, 6.

14. Λουκᾶ 12, 49.

καὶ αἵματα. Καὶ ὅμως λέγομεν ὅτι καὶ αὐτὸ εἶναι ἔργον τῆς μεγάλης φιλανθρωπίας του. Ἀκριβῶς διὰ τοῦτο καὶ ἀποδεικνύει ὅτι εἶναι ὁ ἴδιος πού ἐδέχθη ὅλα ἐκεῖνα, ὑπενθυμίζων καὶ τὴν προφητείαν, πού, μολονότι δὲν ἐλέχθη δι' αὐτὸν τὸν σκοπόν, παρὰ ταῦτα φανερώνει τὸ ἴδιο. Ποία εἶναι αὕτη; «Ἐχθροὶ τοῦ πιστοῦ ἀνθρώπου θὰ εἶναι οἱ ἰδικοί του». Καὶ εἶναι ἀλήθεια, ὅτι καὶ εἰς τοὺς Ἰουδαίους συνέβη κάτι παρόμοιον. Διότι ὑπῆρχαν προφῆται καὶ ψευδοπροφῆται καὶ ὁ λαὸς ἐδixάζετο καὶ αἱ οἰκογένειαι διηροῦντο· καὶ ἄλλοι μὲν ἐπίστευαν εἰς αὐτούς, ἄλλοι δὲ εἰς ἐκείνους. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης δίδει συμβουλὰς καὶ λέγει· «Νὰ μὴ ἔχετε ἐμπιστοσύνην εἰς τοὺς φίλους σας, οὔτε νὰ στηρίζετε τὰς ἐλπίδας σας εἰς τοὺς ἀρχηγούς σας, ἀλλὰ νὰ εἶσαι ἐπιφυλακτικὸς καὶ πρὸς τὴν σύζυγόν σου, ὅταν πρόκειται νὰ τῆς ἐμπιστευθῆς κάτι»¹². Καί· «Ἐχθροὶ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι οἱ ἄνθρωποι τῆς οἰκίας του»¹³.

Ὅλα αὐτὰ τὰ ἔλεγεν, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ καταστήσῃ ἀνώτερον ἀπὸ ὅλα ἐκεῖνον πού θὰ ἐπίστευεν εἰς αὐτούς τοὺς λόγους. Διότι δὲν εἶναι κακὸν τὸ ν' ἀποθάνῃ κανεὶς, ἀλλὰ κακὸν εἶναι τὸ ν' ἀποθάνῃ κακῶς. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγεν· «Ἦλθα νὰ βάλω φωτιὰν εἰς τὴν γῆν»¹⁴. Αὐτὸ δὲ τὸ ἔλεγε διὰ νὰ δείξῃ τὸ μέγεθος καὶ τὴν θερμότητα τῆς ἀγάπης πού ζητεῖ ἀπὸ ἡμᾶς. Ἐπειδὴ, δηλαδή, ὁ ἴδιος μᾶς ἠγάπησε πάρα πολὺ, θέλει καὶ ἡμεῖς νὰ τὸν ἀγαπῶμεν κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον. Αὐτὰ δὲ τὰ λόγια καὶ τοὺς μαθητάς του προετοίμαζαν διὰ τὸ ἔργον καὶ τοὺς ἀνέβαζαν ὑψηλότερα. Διότι, ἐὰν ἐκεῖνοι, λέγει, πρόκειται νὰ περιφρονήσουν τοὺς συγγενεῖς, τὰ παιδιὰ καὶ τοὺς γονεῖς των, σκέψου ὅποιοι πρέπει νὰ εἴσθε σεῖς πού διδάσκετε αὐτὰ τὰ λόγια. Καθόσον αἱ δυσκολίαι δὲν θὰ συμβοῦν μόνον εἰς σᾶς, ἀλλὰ θὰ συνεχισθοῦν καὶ εἰς τοὺς ἄλλους. Ἐπειδὴ, δηλαδή, ἦλθα καὶ ἔφερα μεγάλα ἀγαθὰ, ἀπαιτῶ ἀπὸ σᾶς μεγάλην καὶ ὑπακοὴν καὶ διάθεσιν.

«Αὐτὸς πού ἀγαπᾷ τὸν πατέρα του ἢ τὴν μητέρα του

ἄξιος· καὶ ὁ φιλῶν υἱὸν ἢ θυγατέρα ὑπὲρ ἐμέ, οὐκ ἔστι μου ἄξιος. Καὶ ὅς οὐ λαμβάνει τὸν στανρόν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου, οὐκ ἔστι μου ἄξιος». Εἶδες ἀξίωμα διδασκάλου; εἶδες πῶς δείκνυσιν ἑαυτὸν γνήσιον τοῦ γεγεννη-
 κ κότιος υἱόν, πάντα κελεύων ἀφείναι κάτω, καὶ τὴν ἀγάπην τὴν αὐτοῦ προτιμᾶν; Καὶ τί λέγω, φησί, φίλους καὶ συγγενεῖς; Κἂν τὴν ψυχὴν τὴν σαυτοῦ προτιμήσης τῆς ἐμῆς ἀγάπης, πόρρω τῶν ἐμῶν ἔστηκας μαθητῶν.

Τί οὖν; οὐκ ἐναντία ταῦτα τῇ παλαιᾷ; Μὴ γένοιτο·
 10 ἀλλὰ καὶ σφόδρα συνάδοντα. Καὶ γὰρ ἐκεῖ τοὺς εἰδωλολατροῦντας οὐχὶ μισεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ λιθάσαι κελεύει καὶ ἐν τῷ Δευτερονομίῳ δὲ τούτους θαυμάζων φησὶν· «Ὁ λέγων τῷ πατρὶ καὶ τῇ μητρί, οὐχ ἐώρακά σε, καὶ τοὺς ἀδελφούς αὐτοῦ οὐκ ἔγνω, καὶ τοὺς υἱούς αὐτοῦ ἀπέγνω, ἐφύλα-
 15 ξε τὰ λόγια σου». Εἰ δὲ ὁ Παῦλος πολλὰ περὶ γονέων διατάσσεται, πάντα αὐτοῖς ὑπακούειν κελεύων, μὴ θαυμάσης· εἰς ἐκεῖνα γὰρ μόνον φησὶν ὑπακούειν, ὅσα μὴ παραβλάπτει τὴν εὐσέβειαν. Καὶ γὰρ ὅσιον τὴν ἄλλην αὐτοῖς ἅπασαν ἀποδιδόναι τιμὴν· ὅταν δὲ πλέον τῆς ὀφειλομένης ἀπαιτῶ-
 20 σιν, οὐ δεῖ πείθεσθαι. Διὰ τοῦτο ὁ Λουκᾶς φησὶν· «Εἴ τις ἔρχεται πρὸς με καὶ οὐ μισεῖ τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα καὶ τοὺς ἀδελφούς, ἔτι δὲ καὶ τὴν ψυχὴν τὴν ἑαυτοῦ, οὐ δύναται μου μαθητὴς εἶναι»· οὐχ ἀπλῶς μισῆται κελεύων, ἐπεὶ τοῦτο καὶ σφόδρα

15. Δευτ. 33, 9.

16. Λουκᾶ 14, 26.

περισσότερον ἀπὸ ἐμέ, δὲν εἶναι ἄξιος δι' ἐμέ. Καὶ αὐτὸς ποῦ ἀγαπᾷ τὸν υἱὸν του ἢ τὴν θυγατέρα του περισσότερο ἀπὸ ἐμέ, δὲν εἶναι ἄξιος νὰ ὀνομάζεται μαθητῆς μου. Καὶ αὐτὸς ποῦ δὲν σηκώνει τὸν σταυρόν του καὶ δὲν μὲ ἀκολουθεῖ, δὲν εἶναι ἄξιος δι' ἐμέ». Εἶδες ἀξίωμα διδασκάλου; εἶδες πῶς ἀποδεικνύει ὅτι εἶναι γνήσιος Υἱὸς τοῦ Πατρὸς του, δίδων ἐντολὴν νὰ ἐγκαταλείψουν τὰ πάντα οἱ ἄνθρωποι καὶ νὰ προτιμήσουν τὴν ἰδικήν του ἀγάπην; Διατί ὅμως, λέγει, ἀναφέρω φίλους καὶ συγγενεῖς; διότι καὶ ἂν ἀκόμη προτιμήσης τὴν ζωὴν σου ἀπὸ τὴν ἰδικήν μου ἀγάπην, εὐρίσκεσαι πολὺ μακρὰ ἀπὸ τοὺς μαθητὰς μου.

Τί λοιπόν; τὰ λόγια αὐτὰ δὲν εἶναι ἀντίθετα πρὸς τὰς ἐντολὰς τῆς Π. Διαθήκης; Κάθε ἄλλο· καὶ μάλιστα συμφωνοῦν πάρα πολὺ πρὸς ἐκείνην. Καθόσον καὶ ἐκεῖ, ἐκείνους ποῦ παρεσύροντο εἰς τὴν λατρείαν τῶν εἰδώλων, δίδει ἐντολὴν ὄχι μόνον νὰ τοὺς μισοῦν, ἀλλὰ καὶ νὰ τοὺς λιθοβολοῦν. Καὶ εἰς τὸ Δευτερονόμιον δὲ θαυμάζων αὐτοὺς λέγει· «Αὐτὸς ποῦ λέγει εἰς τὸν πατέρα του καὶ τὴν μητέρα του, δὲν σᾶς ἔχω ἰδεῖ, καὶ εἰς τοὺς ἀδελφούς του δὲν σᾶς γνωρίζω, καὶ ἀποκηρύσσει τὰ παιδιά του, αὐτὸς ἐφύλαξε τὰς ἐντολάς μου»¹⁵. Ἐὰν ὅμως ὁ Παῦλος δίδῃ πολλὰς ἐντολὰς σχετικὰ μὲ τοὺς γονεῖς καὶ μᾶς προτρέπη νὰ ὑπακούωμεν ἐξ ὀλοκλήρου εἰς αὐτούς, μὴ ἀπορῆς· διότι εἰς ἐκεῖνα μόνον μᾶς παραγγέλλει νὰ ὑπακούωμεν, ποῦ δὲν ζημιώνουν τὴν εὐσέβειαν. Διότι πράγματι εἶναι εὐάρεστον εἰς τὸν Θεὸν ν' ἀποδίδωμεν εἰς τοὺς γονεῖς μας τὴν ὀφειλομένην τιμὴν. Ὅταν ὅμως ἀπαιτοῦν κάτι ἐπὶ πλέον τῆς ὀφειλομένης τιμῆς, τότε δὲν πρέπει νὰ ὑπακούωμεν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Λουκᾶς λέγει· «Ἐὰν κανεὶς ἔρχεται μαζί μου καὶ δὲν μισεῖ τὸν πατέρα του καὶ τὴν μητέρα του καὶ τὴν γυναῖκα του καὶ τὰ παιδιά του καὶ τοὺς ἀδελφούς του, ἀκόμη δὲ καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν του, αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔμπορεῖ νὰ εἶναι μαθητῆς μου»¹⁶. Δὲν σὲ προτρέπει, βέβαια, νὰ τοὺς μισῆς χωρὶς λόγον, διότι αὐτὸ εἶναι πάρα πολὺ παράνομον, ἀλλ' ὅταν θέ-

παράνομον, ἀλλ' ὅταν βούληται πλέον ἐμοῦ φιλεῖσθαι, μίσησον αὐτὸν κατὰ τοῦτο. Τοῦτο γὰρ καὶ αὐτὸν τὸν φιλούμενον καὶ τὸν φιλοῦντα ἀπόλλυσι.

2. Ταῦτα δὲ ἔλεγε, καὶ τοὺς παῖδας ἀνδρειοτέρους ἐργαζόμενος, καὶ τοὺς πατέρας τοὺς μέλλοντας κωλύειν προτιέροντας ποιῶν. Ὅρῳντες γάρ, ὅτι ἰσοαύτην ἰσχὺν ἔχει καὶ δύναμιν, ὡς ἀποσχίζειν αὐτῶν τὰ τέκνα, ἅτε ἀδυνάτοις ἐπιχειροῦντες, καὶ ἀφίστασθαι ἔμελλον. Διὸ καὶ τούτους ἀφείς, πρὸς ἐκείνους ποιεῖται τὸν λόγον, τούτους παιδεύων μὴ ἐπιχειρεῖν, ἅτε ἀμηχάνοις ἐπιχειροῦντας.

Εἶτα ἵνα μὴ ἀγανακτιῶσιν ἐκεῖνοι, μηδὲ δυσχεραίνωσιν, δὴρα ποῦ προάγει τὸν λόγον. Εἰπὼν γάρ, «Ὅς οὐ μισεῖ πατέρα καὶ μητέρα», ἐπήγαγε, «Καὶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν». Τί γάρ μοι λέγεις τοὺς γεγεννηκότας, φησί, καὶ ἀδελφούς, καὶ ἀδελφάς, καὶ γυναῖκα; Ψυχῆς οὐδὲν οἰκειότερον οὐδενί· ἀλλ' ὅμως ἐὰν μὴ καὶ ταύτην μισήσης, τὰναντία τοῦ φιλοῦντος ὑποσῆση πάντα. Καὶ οὐδὲ ἀπλῶς αὐτὴν μισῆσαι ἐκέλευσον, ἀλλ' ὥστε καὶ εἰς πόλεμον καὶ εἰς μάχας αὐτὴν ἐκδιδόναι, καὶ εἰς σφαγὰς καὶ αἵματα. «Ὅς γὰρ οὐ βασιάζει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἔρχεται ὀπίσω μου, οὐ δύναται μου μαθητὴς εἶναι». Οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς εἶπεν, ὅτι πρὸς θάνατον δεῖ παραιτιάχθαι, ἀλλ' ὅτι καὶ πρὸς θάνατον βίαιον· καὶ οὐ πρὸς βίαιον μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπονείδιστον. Καὶ οὐδὲν οὐδέπω περὶ τοῦ οἰκείου διαλέγεται πάθους, ἵνα τέως ἐν τοῦτοις παιδευθέντες εὐκολώτερον τὸν περὶ ἐκείνου δέξωνται λόγον.

λουν νὰ τοὺς ἀγαπᾶς περισσότερο ἀπὸ ἐμέ, τότε νὰ τοὺς μισήσης δι' αὐτὸν τὸν λόγον. Διότι αὐτὸ βλάπτει καὶ αὐτὸν ποὺ ἀγαπᾶται καὶ αὐτὸν ποὺ ἀγαπᾷ.

2. Αὐτὰ δὲ τὰ ἔλεγε διὰ νὰ καταστήσῃ καὶ τὰ τέκνα περισσότερο γενναῖα καὶ τοὺς πατέρας, ποὺ ἐπρόκειτο νὰ γίνουν ἐμπόδιον εἰς τὴν πίστιν τῶν παιδιῶν των, νὰ τοὺς κάνη περισσότερο πρᾶους. Διότι ὅταν θὰ ἔβλεπαν ὅτι ἔχει τόσῃν ἐπίδρασιν καὶ δύναμιν, ὥστε ν' ἀποχωρίζῃ τὰ τέκνα των ἀπὸ αὐτούς, θὰ ἔπαυαν ν' ἀντιδροῦν, ἐπειδὴ θὰ διεπίστωναν, ὅτι αὐτὸ ἦτο ἀδύνατον. Διὰ τοῦτο, ἀφοῦ ἄφησε τοὺς μαθητὰς, ἀπευθύνεται πρὸς τοὺς γονεῖς καὶ τοὺς διδάσκει νὰ μὴ προβάλλουν ἐμπόδια, ἐπειδὴ αὐτὰ ποὺ ἐπιχειροῦν εἶναι ἀδύνατον νὰ πραγματοποιηθοῦν.

Ἀκολουθῶς, διὰ νὰ μὴ ἀγανακτοῦν οἱ γονεῖς, οὔτε νὰ προβάλλουν δυσχερείας, πρόσεξε πῶς συνεχίζει τὸν λόγον. Ἀφοῦ, δηλαδή, εἶπεν, «αὐτὸς ποὺ δὲν μισεῖ τὸν πατέρα του καὶ τὴν μητέρα του», προσέθεσε, «καὶ τὴν ζωὴν του». Διότι, λέγει, διατί μοῦ ἀναφέρεις τοὺς γονεῖς, τοὺς ἀδελφούς, τὰς ἀδελφὰς καὶ τὴν σύζυγον; Τίποτε δὲν ὑπάρχει εἰς οὐδένα περισσότερο ἀγαπητὸν ἀπὸ τὴν ζωὴν, ἀλλ' ὅμως, ἐὰν δὲν τὴν μισήσης καὶ αὐτὴν θὰ πάθῃς ὅλα τὰ ἀντίθετα ἐκεῖνα ποὺ θὰ ἀπολαύσῃ αὐτὸς ποὺ μ' ἀγαπᾷ. Καὶ δὲν ἔδωσεν ἐντολὴν ἀπλῶς καὶ μόνον νὰ τὴν μισήσης, ἀλλὰ τόσον πολὺ νὰ τὴν μισήσης, ὥστε νὰ εἶσαι ἕτοιμος νὰ τὴν θυσιάσῃς καὶ εἰς τὸν πόλεμον καὶ εἰς τὰς μάχας, ὡς καὶ νὰ τὴν ἐκθέσῃς εἰς σφαγὰς καὶ εἰς αἵματα. «Διότι ὅποιος δὲν σηκώνει τὸν σταυρὸν του καὶ δὲν μὲ ἀκολουθεῖ, δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἶναι μαθητὴς μου». Δὲν εἶπε, δηλαδή, ἀπλῶς ὅτι πρέπει νὰ εἶναι ἕτοιμοι νὰ παραταχθοῦν εἰς ἀγῶνα μέχρι θανάτου, ἀλλὰ νὰ εἶναι ἕτοιμοι καὶ διὰ σκληρὸν θάνατον, καὶ ὄχι μόνον σκληρὸν, ἀλλὰ καὶ ταπεινωτικόν. Καὶ δὲν λέγει ἀκόμη τίποτε διὰ τὸ ἰδικόν του πάθος, μὲ σκοπὸν νὰ ἐξασκηθοῦν ἀρχικῶς μὲ αὐτά, ὥστε νὰ δεχθοῦν μὲ μεγαλυτέραν εὐκολίαν τὴν ἀγγελίαν αὐτοῦ.

Ἐὰρ οὐκ ἄξιον ἐκπλαγῆναι, πῶς ταῦτα ἀκουόντων αὐ-
 τῶν οὐκ ἀπέπιη τοῦ σώματος ἢ ψυχῆ, πανταχοῦ τῶν μὲν
 λυπηρῶν ἐν χερσὶν ὄντων, τῶν δὲ χρησιῶν ἐν ἐλπίσι; Πῶς
 οὐκ ἀπέπιη; Πολλὴ καὶ ἡ τοῦ λέγοντος δύναμις ἦν, καὶ
 5 ἡ τῶν ἀκουόντων ἀγάπη. Διὸ πολλῶ φορτικώτερα καὶ ἐπα-
 χθέστερα τῶν μεγάλων ἐκείνων ἀκούοντες ἀνδρῶν τῶν περὶ
 Μωϋσέα καὶ Ἰερεμίαν, ἔμενον πειθόμενοι καὶ οὐδὲν ἀντι-
 λέγοντες.

«Ὁ εὐρῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, φησί, ἀπολέσει αὐτήν,
 10 καὶ ὁ ἀπολέσας τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ, εὐρήσει αὐτήν».

Εἶδες πόσον τῶν παρὰ τὸ δέον φιλοῦντων τὸ βλάβος;
 πόσον τῶν μισούντων τὸ κέρδος; Ἐπειδὴ γὰρ τὰ ἐπιτάγμα-
 τα φορικὰ ἦν, πρὸς γονέας, καὶ παῖδας, καὶ φύσιν, καὶ συγ-
 γένειαν, καὶ τὴν οἰκουμένην, καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν ψυχὴν κε-
 15 λεύοντις αὐτοὺς παραιάττεσθαι, τίθησι καὶ τὸ ὄφελος, μέ-
 γιστον ὄν. Οὐ γὰρ δὴ μόνον οὐ βλάπτει, φησί, ταῦτα, ἀλλὰ
 καὶ ὠφελήσει τὰ μέγιστα, τὰναντία δὲ παραβλάπτει ὅπερ
 πανταχοῦ ποιεῖ, ἀφ' ὧν ἐπιθυμοῦσιν, ἀπὸ τούτων ἐνάγων.
 Διαιτὶ γὰρ οὐ θούλει καταφρονῆσαί σου τῆς ψυχῆς; Ἐπειδὴ
 20 φιλεῖς αὐτήν; Οὐκοῦν διὰ τοῦτο καταφρόνησον, καὶ τότε
 αὐτὴν τὰ μέγιστα ὀνήσεις, καὶ τὰ τοῦ φιλοῦντος ἐπιδείξῃ.
 Καὶ σκόπει σύνεσιν ἄφαιον. Οὐ γὰρ ἐπὶ τῶν γονέων μόνον
 γυμνάζει τὸν λόγον τοῦτον, οὐδὲ ἐπὶ τῶν παίδων, ἀλλ' ἐπὶ
 τῆς πάντων οἰκειοτέρας ψυχῆς, ἵνα ἐκεῖνο ἐντεῦθεν ἀναμφι-

Ἐπειδὴ ἄρα λοιπὸν δὲν ἀξίζει ν' ἀναρωτηθῶμεν, πῶς, ἀκούοντες ὅλα αὐτά, δὲν ἔφυγεν ἡ ψυχὴ των ἀπὸ τὸ σῶμά των, ἀφοῦ ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν οἱ κίνδυνοι ἦσαν ἄμεσοι, τὰ δὲ ἀγαθὰ εὐρίσκοντο μόνον εἰς τὴν ἐλπίδα των; πῶς, λοιπόν, δὲν ἔφυγεν ἡ ψυχὴ των; Ἐπειδὴ ἦτο μεγάλη καὶ ἡ δύναμις τοῦ ὁμιλοῦντος καὶ ἡ ἀγάπη τῶν μαθητῶν του. Διὰ τοῦτο, ἂν καὶ ἤκουαν σκληρότερα καὶ φοβερώτερα ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ὑπέστησαν οἱ μεγάλοι ἐκεῖνοι ἄνδρες, ὁ Μωϋσῆς καὶ ὁ Ἰερεμίας, παρὰ ταῦτα ἔμεναν πιστοὶ καὶ δὲν διετύπωναν καμμίαν ἀντίρρησην.

«Αὐτός», λέγει, «ποὺ εἰς τὸν καιρὸν τῶν διωγμῶν θὰ ἀποφύγη τὸν θάνατον, θὰ χάσῃ τὴν αἰώνιον ζωὴν. Καὶ ἐκεῖνος ποὺ θὰ χάσῃ τὴν ζωὴν του ἐξ αἰτίας μου, θὰ κερδίσῃ τὴν αἰώνιον ζωὴν».

Εἶδες πόση εἶναι ἡ ζημία αὐτῶν ποὺ ἀγαποῦν τὰ γήϊνα πράγματα περισσότερον ἀπὸ ὅσον ἐπιβάλλεται; καὶ πόσον, ἀντιθέτως, τὸ κέρδος αὐτῶν ποὺ τὰ μισοῦν; Ἄλλ' ἐπειδὴ αἱ ἐντολαὶ ἦσαν βαρεῖαι, ἀφοῦ τοὺς προέτρεψε νὰ ἔλθουν εἰς σύγκρουσιν πρὸς τοὺς γονεῖς των, τὰ παιδιά των, τὴν φυσικὴν τάξιν, τοὺς συγγενεῖς των, ὀλόκληρον τὴν οἴκουμένην καὶ πρὸς τὴν αὐτὴν τὴν ζωὴν των, ἀκολούθως ἀναφέρει καὶ τὴν ὠφέλειαν, ποὺ εἶναι πάρα πολὺ μεγάλη. Διότι αὐτά, λέγει, ὄχι μόνον δὲν θὰ σᾶς βλάψουν, ἀλλὰ καὶ θὰ σᾶς ὠφελήσουν εἰς μεγάλον βαθμόν, ἐνῶ τὰ ἀντίθετα θὰ σᾶς βλάψουν, πράγμα ποὺ τὸ κάνει πάντοτε, τοὺς προσελκύει, δηλαδή, εἰς τὴν τήρησιν τῶν ἐντολῶν του ἐπὶ τῇ βάσει ἐκείνων ποὺ ἐπιθυμοῦν. Ἐπομένως διατί δὲν θέλεις νὰ περιφρονήσῃς τὴν ζωὴν σου; Ἐπειδὴ τὴν ἀγαπᾶς; Μὰ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο νὰ τὴν περιφρονήσῃς καὶ τότε θὰ τὴν ὠφελήσῃς πάρα πολὺ καὶ θὰ ἐνεργήσῃς ὅπως ἀκριβῶς ἐνεργεῖ αὐτὸς ποὺ ἀγαπᾶ. Καὶ πρόσεξε τὴν ἀπερίγραπτον σύνεσίν του. Διότι δὲν προετοιμάζει μὲ τὴν ἐντολὴν αὐτὴν τὴν στάσιν των μόνον ἀπέναντι τῶν γονέων των καὶ τῶν τέκνων των, ἀλλὰ καὶ ἔναντι τῆς ζωῆς των, ποὺ εἶναι τὸ πλεόν ἀ-

σβήτητον γένηται, καὶ μάθωσιν ὅτι καὶ ἐκείνους οὕτω τὰ μέγιστα ὠφελήσουσι, ὅπου γε καὶ ἐπὶ τῆς πάντων ἀναγκαιοτέρως ψυχῆς τοῦτο συμβαίνει.

Ἰκανὰ μὲν οὖν ἦν καὶ ταῦτα πείσαι δέχεσθαι τοὺς μέλ-
 5 λοντας αὐτοὺς θεραπεύειν. Τίς γὰρ τοὺς οὕτω γενναίους καὶ ἀριοσίας, καὶ καθάπερ λέοντας τὴν οἰκουμένην περι-
 τρέχοντας, καὶ πάντων καταιφρονοῦντας τῶν καθ' ἑαυτούς, ἵνα ἕτεροι σωθῶσιν, οὐκ ἂν ἐδέξατο προθυμίᾳ πάσῃ; Ἀλλ' ὅμως καὶ ἕτερον μισθὸν τίθησι, δεικνὺς ὅτι τῶν ξενοδο-
 10 χούριων φροντίζει μᾶλλον ἐν τούτῳ, ἢ τῶν ξενιζομένων. Καὶ δίδωσι μὲν πρώτην τιμὴν, λέγων· «Ὁ δεχόμενος ὑμᾶς, ἐμὲ δέχεται· καὶ ὁ ἐμὲ δεχόμενος, δέχεται τὸν ἀποστείλαντά με»· οὐ τί γένοιτ' ἂν ἴσον, τοῦ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν ὑποδέχεσθαι; Ἐπαγγέλλεται δὲ μετὰ τούτου καὶ ἑτέραν ἁ-
 15 μοιβήν· «Ὁ δεχόμενος γάρ», φησί, «προφήτην εἰς ὄνομα προφήτου, μισθὸν προφήτου λήφεται· καὶ ὁ δεχόμενος δίκαιον εἰς ὄνομα δικαίου, μισθὸν δικαίου λήφεται». Καὶ ἁνωτέρω μὲν κόλασιν ἀπειλεῖ τοῖς μὴ δεχομένοις· ἐνταῦθα δὲ καὶ ἄνεσιν ἀγαθῶν ὀρίζει.

20 Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι αὐτῶν φροντίζει μᾶλλον, οὐχ ἀπλῶς εἶπεν, «Ὁ δεχόμενος προφήτην» ἢ «Ὁ δεχόμενος δίκαιον», ἀλλ' ἐπήγαγεν, «Εἰς ὄνομα προφήτου», καὶ «Εἰς ὄνομα δικαίου»· τουτέστιν, εἰ μὴ διὰ βιωτικὴν προσίτασιν, μηδὲ δι' ἄλλο τι τῶν ἐπικήρων δέξεται, ἀλλ' ἐπειδὴ ἢ προφήτης
 25 ἐστὶν ἢ δίκαιος, μισθὸν προφήτου καὶ μισθὸν δικαίου λή-

γαπητὸν ἀπὸ ὅλα, ὥστε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον νὰ γίνῃ ἀναμφισβήτητον ἐκεῖνο εἰς τοὺς μαθητάς του καὶ νὰ μάθουν ὅτι καὶ ὅλους αὐτοὺς μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ τοὺς ὠφελήσουν πάρα πολύ, καθόσον, βέβαια, συμβαίνει καὶ εἰς τὴν ζωὴν, πὺ εἶναι τὸ πιὸ ἀγαπητὸν ἀπὸ ὅλα τὰ πράγματα.

“Ὅλα αὐτά, λοιπόν, ἤσαν ἱκανὰ νὰ πείσουν ἐκείνους πὺ ἐπρόκειτο μελλοντικῶς νὰ κηρύξουν τὸ εὐαγγέλιον. Διότι ποῖος δὲν θὰ ἤθελε δεχθῆ μὲ κάθε προθυμίαν τοὺς τόσον γενναίους καὶ ἐκλεκτούς, πὺ ὡσὰν λέοντες περιέτρεχαν τὴν οἰκουμένην καὶ περιεφρόνουν ὅλα τὰ ἰδικά των, μὲ σκοπὸν νὰ σωθοῦν οἱ ἄλλοι; Ἄλλ' ὅμως προσφέρει καὶ ἄλλον μισθόν, μὲ τὸ νὰ δείξῃ ὅτι ἐνδιεφέρετο περισσότερον διὰ τοὺς φιλοξενουῦντας, παρὰ διὰ τοὺς φιλοξενουμένους. Καὶ τὴν πρώτην τιμὴν τὴν δίδει μὲ τοὺς λόγους του· «Αὐτὸς πὺ ὑποδέχεται σᾶς, εἶναι ὡσὰν νὰ ὑποδέχεται ἐμέ, καὶ αὐτὸς πὺ ὑποδέχεται ἐμέ, ὑποδέχεται ἐκεῖνον πὺ μὲ ἀπέσειλεν εἰς τὸν κόσμον». Ποῖο πρᾶγμα ἤμπορεῖ νὰ θεωρηθῆ ἴσον μὲ τὴν ὑποδοχὴν τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ; Ἀκολουθῶς μαζὶ μὲ αὐτὸ ὑπόσχεται καὶ ἄλλην ἀμοιβήν. «Αὐτὸς πὺ ὑποδέχεται», λέγει, «προφήτην, ἐπειδὴ εἶναι προφήτης, θὰ λάβῃ τὸν ἴδιον μισθὸν πὺ θὰ λάβῃ καὶ ὁ προφήτης. Καὶ αὐτὸς πὺ ὑποδέχεται τὸν δίκαιον, ἐπειδὴ εἶναι δίκαιος, θὰ λάβῃ τὸν ἴδιον μισθὸν πὺ θὰ λάβῃ καὶ ὁ δίκαιος». Καὶ προηγουμένως μὲν ἠπέιλησε μὲ κόλασιν ἐκείνους πὺ δὲν θὰ ἐδέχοντο τοὺς μαθητάς, ἐνῶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὀρίζει ἀφθονίαν ἀγαθῶν δι' αὐτοὺς πὺ θὰ δέχωνται τοὺς κήρυκας τοῦ εὐαγγελίου.

Καὶ διὰ νὰ τὸ κατανοήσῃ καλά, ὅτι φροντίζει περισσότερον δι' αὐτοὺς πὺ θὰ τοὺς φιλοξενοῦν, δὲν εἶπεν ἀπλῶς καὶ μόνον, «αὐτὸς πὺ δέχεται προφήτην» ἢ «αὐτὸς πὺ δέχεται δίκαιον», ἀλλὰ προσέθεσε· «ἐπειδὴ εἶναι προφήτης» καὶ «ἐπειδὴ εἶναι δίκαιος», δηλαδή, ἐὰν τὸν δέχεται ὄχι διὰ νὰ τὸν προστατεύσῃ ἢ διὰ κάτι ἄλλο πρόσκαιρον, ἀλλὰ τὸν δέχεται ἐπειδὴ εἶναι προφήτης ἢ δίκαιος, αὐτὸς θὰ λάβῃ

πεται· οἷον εἰκὸς τὸν προφήτην ἢ δίκαιον δεξάμενον λα-
βεῖν· ἢ οἷον ἐκεῖνος μέλει λαμβάνειν. Ὅπερ καὶ ὁ Παῦλος
ἔλεγε· «Τὸ ὑμῶν περίσσευμα εἰς τὸ ἐκείνων ὑσιέρημα, ἵνα
καὶ τὸ ἐκεῖνον περίσσευμα γένηται εἰς τὸ ὑμῶν ὑσιέρημα».

5 Εἶτα ἵνα μήτις πενίαν προβάληται, φησὶν· «Ἡ ὃς ἐὰν
ποιήσῃ ἓνα τῶν μικρῶν τούτων ποιήριον ψυχροῦ μόνον εἰς
ὄνομα μαθητοῦ, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ ἀπολέσῃ τὸν μι-
σοῦν αὐτοῦ». Καὶ ποιήριον ψυχροῦ ὕδατος δῶς, ἔνθα οὐδέν
ἔστι δαπανῆσαι, καὶ τούτου κείσεται σοι μισθός. Διὰ γὰρ
10 ὑμᾶς ἅπαντα ποιῶ τοὺς δεχομένους.

3. Εἶδες δι' ὅσων ἔπεισε, καὶ τὰς οἰκίας αὐτοῖς ἀνέωξε
τῆς οἰκουμένης ἀπάσης; Καὶ γὰρ ἔδειξε διὰ πάντων ὀφει-
λέας αὐτῶν ὄντας· πρῶτον, εἰπὼν, «Ἄξιός ἐστις τοῦ
μισθοῦ αὐτοῦ»· δεύτερον, τῷ μηδὲν ἔχοντι ἐκπέμψαι τρί-
15 τον, τῷ εἰς πολέμους καὶ μάχας ὑπὲρ τῶν δεχομένων ἐκ-
δοῦναι τέταρτον, τῷ καὶ σημεῖα αὐτοῖς ἐγχειρίσαι πέμπτον,
τῷ τὴν πάντων τῶν ἀγαθῶν αἰτίαν εἰρήνην διὰ τοῦ σιό-
ματος αὐτῶν εἰς τὰς τῶν δεχομένων εἰσαγαγεῖν οἰκίας·
ἕκτον, τῷ χαλεπώτερα Σοδόμων ἀπειλῆσαι τοῖς μὴ δεχομέ-
20 νοις αὐτοῦ· ἕβδομον, τῷ δεῖξαι καὶ αὐτὸν καὶ τὸν Πατέρα
δεχομένους τοὺς ὑποδεχομένους αὐτοῦ· ὄγδοον, τῷ καὶ προ-
φήτου καὶ δικαίου μισθὸν ἐπαγγείλασθαι ἕνατον, τῷ καὶ

τὸν μισθὸν ποὺ θὰ λάβῃ ὁ προφήτης καὶ ὁ δίκαιος. Δηλαδή τὸν μισθὸν ποὺ φυσικὸν εἶναι νὰ λάβῃ ἐκεῖνος ποὺ ὑποδέχεται τὸν προφήτην ἢ τὸν δίκαιον, ἢ τὸν μισθὸν ποὺ πρόκειται νὰ λάβῃ ἐκεῖνος. Πρᾶγμα ποὺ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε· «Τὸ ἰδικό σας περίσσευμα νὰ συμπληρώνη τὸ ὑστέρημα ἐκείνων, ὥστε καὶ τὸ περίσσευμα ἐκείνων νὰ συμπληρώνη τὸ ἰδικό σας ὑστέρημα»¹⁷.

Ἐν συνεχείᾳ διὰ νὰ μὴ προβάλλῃ κανεὶς ὡς δικαιολογίαν τὴν πτώχιαν, λέγει· «Καὶ αὐτὸς ποὺ θὰ δώσῃ εἰς ἓνα ἀπὸ τοὺς μικροὺς αὐτοὺς μαθητὰς μου ἔστω καὶ ἓνα ποτήριον κρύου νεροῦ, ἐπειδὴ εἶναι μαθητῆς μου, ἀλήθεια σᾶς λέγω, δὲν θὰ χάσῃ τὴν ἀμοιβήν του». Καὶ ἂν δώσῃς ἓνα ποτήριον κρύου νεροῦ, διὰ τὸ ὁποῖο δὲν ἀπαιτεῖται καμμία δαπάνη, θὰ σοῦ δοθῇ καὶ δι' αὐτὸ μισθός. Διότι ὅλα γενικῶς τὰ κάνω διὰ σᾶς ποὺ δέχεσθε τοὺς μαθητὰς μου.

3. Εἶδες πῶς τοὺς ἔπεισε καὶ ἤνοιξε τὰς οἰκίας ὀλοκλήρου τῆς οἰκουμένης; Διότι μὲ ὅλα ἀπέδειξεν ὅτι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ὀφειλέται τῶν μαθητῶν του. Πρῶτον, μὲ τὸ νὰ εἰπῇ· «Ὁ ἐργαζόμενος δικαιούται τὸν μισθὸν του». Δεύτερον, μὲ τὸ ὅτι τοὺς ἀπέστειλεν εἰς τὸ ἔργον των χωρὶς νὰ ἔχουν ἴποτε μαζί των. Τρίτον, μὲ τὸ ὅτι τοὺς ἔρριψεν εἰς τοὺς πολέμους καὶ τὰς μάχας πρὸς χάριν αὐτῶν ποὺ θὰ τοὺς ἐδέχοντο. Τέταρτον, μὲ τὸ ὅτι τοὺς ἔδωσε τὴν δύναμιν νὰ θαυματουργοῦν. Πέμπτον, μὲ τὸ ὅτι εἰσήγε διὰ τοῦ στόματος τῶν μαθητῶν του, εἰς τὰς οἰκίας αὐτῶν ποὺ θὰ τοὺς ἐδέχοντο, τὴν εἰρήνην, ἣ ὁποία εἶναι ἡ αἰτία ὅλων τῶν ἀγαθῶν. Ἑκτον, μὲ τὸ ὅτι ἠπειλήσεν ἐκείνους, ποὺ δὲν θὰ τοὺς ὑποδέχοντο μὲ τιμωρίαν φοβερωτέραν τῆς καταστροφῆς τῶν Σοδόμων. Ἑβδομον, μὲ τὸ ὅτι κατέστησε φανερόν, ὅτι ἐκεῖνοι ποὺ ὑποδέχονται τοὺς μαθητὰς εἶναι ὡσὰν νὰ ὑποδέχωνται αὐτὸν τὸν ἴδιον καὶ τὸν Πατέρα του. Ὀγδοον, μὲ τὸ ὅτι ὑπεσχέθη μισθὸν ὅμοιον πρὸς τὸν μισθὸν τοῦ προφήτου καὶ τοῦ δικαίου. Ἐνατον, μὲ τὸ ὅτι ὑπεσχέθη μέγαν μισθὸν καὶ διὰ τὴν προσφορὰν ἑνὸς ποτηρίου

ποτηρίου ψυχροῦ μεγάλας ὑποσχέσθαι τὰς ἀμοιβάς. Τούτων δὲ ἕκαστον καὶ καθ' ἑαυτὸ ἱκανὸν ἦν αὐτοὺς ἐπισπάσασθαι. Τίς γάρ, εἶπέ μοι, στρατηγὸν μυρία τραύματα ἔχοντα καὶ ἡμαγμένον ὄρῳ, καὶ μετὰ πολλὰ τρόπαια ἀπὸ πολέμου καὶ
 5 παρατάξεως ἐπανιόντα, οὐκ ἂν ἐδέξατο, τὰς θύρας ἀναπετάσας τῆς οἰκίας ἀπάσης;

Καὶ τίς νῦν τοιοῦτος; φησί. Διὰ τοῦτο προσέθηκεν, εἰς ὄνομα μαθητοῦ, καὶ προφήτου, καὶ δικαίου, ἵνα μάθῃς διὸ οὐ τῇ ἀξίᾳ τοῦ παραγενομένου, ἀλλὰ καὶ τῇ γνώμῃ τοῦ
 10 ξενίζοντος τὸν μισθὸν τίθησιν. Ἐνιαῦθα μὲν γὰρ περὶ προφητῶν καὶ δικαίων καὶ μαθητῶν φησιν· ἀλλαχοῦ δὲ καὶ τοὺς σφόδρα ἀπερριμμένους ὑποδέχεσθαι κελεύει, καὶ τοὺς μὴ ὑποδεχομένους κολάζει. «Ἐφ' ὅσον γὰρ οὐκ ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἐλαχίστων, οὐδὲ ἐμοὶ ἐποιήσατε»· καὶ τοῦ-
 15 ραντίον πάλιν ἐπὶ τῶν αὐτῶν λέγει. Κἂν γὰρ μηδὲν ἦ κατορθῶν τοιοῦτον, ἀνθρώπος ἐσσι, τὸν αὐτὸν σοι κόσμον οἰκῶν, τὸν αὐτὸν ἥλιον ὄρῳ, τὴν αὐτὴν ἔχων ψυχὴν, τὸν αὐτὸν δεσπότην, τῶν αὐτῶν σοι κεκοινωνηκῶς μυσηρίων, ἐπὶ τὸν αὐτὸν σοι καλούμενος οὐρανόν, ἔχων μέγα δικαίωμα,
 20 τὴν πενίαν, καὶ τὸ δεῖσθαι τῆς ἀναγκαίας τροφῆς.

Νῦν δὲ οἱ μὲν ἐξυπνίζοντες μετὰ αὐλῶν καὶ συρίγγων ἐν χειμῶνος ὥρᾳ, καὶ εἰκῆ καὶ μάτην ἐροχλοῦντες, ξένια πολλὰ λαμβάνοντες παρὰ σοῦ ἀναχωροῦσι καὶ οἱ χελιδόνας περιφέροντες, καὶ ἠοβολωμένοι, καὶ πάντας κατηγοροῦντες,
 25 μισθὸν τῆς τερατωδίας ταύτης λαμβάνουσιν. Ἄν δὲ προσέλθῃ πένης ἄριτος δεόμενος μυρία κακηγορίαι καὶ διαβολαί, καὶ ἀργίας ἐγκλήματα, καὶ λοιδορίαι καὶ ὕβρεις καὶ σκώμματα· καὶ οὐ λογίζῃ πρὸς ἑαυτὸν, διὸ καὶ οὐ ἀργεῖς, καὶ ὅ-

18. Ματθ. 25, 45.

19. Πρβλ. Ματθ. 25, 40.

κρύου νεροῦ. Τὸ καθένα ἀπ' αὐτὰ ἦτο ἰκανὸν καὶ μόνον του νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ πλησίον του. Διότι, εἶπέ μου, ποῖος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ βλέπει ἓνα στρατηγὸν μὲ πολλὰ τραύματα καὶ γεμᾶτον ἀπὸ αἵματα νὰ γυρίζῃ, ὕστερα ἀπὸ πολλὰς νίκας, ἀπὸ τὸν πόλεμον καὶ τὴν πρώτην γραμμὴν καὶ δὲν τὸν ὑποδέχεται μὲ ἀνοικτὰς τὰς θύρας ὀλοκλήρου τῆς οἰκίας του;

Καὶ ποῖος εἶναι τώρα, θὰ ἔλεγε κάποιος, παρόμοιος μ' αὐτούς; Μὰ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο προσέθεσεν, ἐπειδὴ εἶναι μαθητῆς καὶ προφήτης καὶ δίκαιος, διὰ ν' ἀντιληφθῆς ὅτι καθορίζει τὸν μισθὸν ὄχι μὲ τὴν ἀξίαν τοῦ φιλοξενουμένου, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν διάθεσιν αὐτοῦ ποὺ φιλοξενεῖ. Καὶ εἰς αὐτὴν μὲν τὴν περίπτωσιν κάνει λόγον διὰ τοὺς μαθητάς, τοὺς δικαίους καὶ τοὺς προφήτας. Εἰς ἄλλην ὅμως περίπτωσιν μᾶς προτρέπει νὰ ὑποδεχώμεθα καὶ τοὺς πάρα πολὺ ταπεινοὺς καὶ τιμωρεῖ ὅσους δὲν τοὺς ὑποδέχονται. «Ἐφ' ὅσον δὲν ἐκάνατε κάτι εἰς ἓνα ἀπ' αὐτοὺς τοὺς ἐλαχίστους, οὔτε καὶ εἰς ἐμὲ τὸ ἐκάνατε»¹⁸. Καὶ τὸ ἀντίθετον πάλιν λέγει διὰ αὐτοὺς τοὺς ἰδίους¹⁹. Διότι, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν κατορθώνει κάτι σπουδαῖον, εἶναι ἄνθρωπος, κατοικεῖ ἐντὸς τοῦ ἰδίου κόσμου μὲ ἐσένα, βλέπει τὸν ἴδιον ἥλιον, ἔχει τὴν ἰδίαν ψυχὴν, τὸν ἴδιον Κύριον, μετέχει τῶν αὐτῶν μυστηρίων μὲ ἐσένα, καλεῖται εἰς τὸν ἴδιον οὐρανὸν ποὺ καλεῖσαι καὶ σὺ, ἔχει μεγάλο δικαίωμα, τὸ νὰ εἶναι πτωχὸς καὶ νὰ ἔχη ἀνάγκην ἀπὸ τὴν ἀπαραίτητον διὰ τὴν συντήρησίν του τροφήν.

Τώρα ὅμως ἐκεῖνοι μὲν ποὺ σὲ ἐξυπνοῦν μὲ αὐλοὺς καὶ ἄλλα μουσικὰ ὄργανα, καὶ μάλιστα ἐν ὥρᾳ χειμῶνος, καὶ σὲ ἐνοχλοῦν χωρὶς λόγον καὶ χωρὶς σκοπόν, ἀφοῦ λάβουν πολλὰ δῶρα ἀπὸ σὲ φεύγουν. Καὶ αὐτοὶ πάλιν ποὺ περιφέρουν χελιδόνας μὲ μουντζουρωμένα τὰ πρόσωπα καὶ κακολογοῦν τοὺς πάντας, λαμβάνουν ἀμοιβὴν δι' αὐτὴν τὴν τερατωδίαν των. Ἄν ὅμως ἔλθῃ κάποιος πτωχός, ποὺ ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ ὀλίγον ἄρτον, τότε ἀκούονται πολλαὶ κακολογίαι, διαβολαί, κατηγορίαι διὰ ὀκνηρίαν, λοιδορίαι, ὕβρεις καὶ ἐμπαιγμοί. Καὶ δὲν σκέπτεσαι, ὅτι καὶ σὺ εἶσαι ἄνθρω-

μως ὁ Θεὸς τὰ παρ' ἑαυτοῦ σοι δίδωσι. Μὴ γὰρ μοι τοῦτο εἴπῃς, ὅτι πράττεις τι καὶ αὐτός· ἀλλ' ἐκεῖνό μοι δεῖξον, εἰ τῶν ἀναγκαίων τι ποιεῖς καὶ μεταχειρίζῃ. Εἰ δὲ λέγεις μοι χρηματισμοὺς καὶ καπηλείας, καὶ τὴν τῶν ὄντων ἐπι-
 5 μέλειαν καὶ προσθήκην, εἶποιμι ἄν σοι καὶ αὐτός, ὅτι ταῦτα οὐκ ἂν εἶη ἔργα, ἀλλὰ ἐλεημοσύνη, καὶ εὐχαί, καὶ τῶν ἀδικουμένων προσιασίαι, καὶ ὅσα τοιαῦτα, ὅν ἐν ἀργίᾳ ζῶ-
 μεν διαπαντός.

Ἄλλ' ὅμως ἡμῖν οὐδέποτε εἶπεν ὁ Θεός, ἐπειδὴ ἀρ-
 10 γεῖς, οὐκ ἀνάπτω σοι τὸν ἥλιον· ἐπειδὴ οὐδὲν πράττεις τῶν ἀναγκαίων, τὴν σελήνην σβεννύω, πηρῶ τὴν γαστέρα τῆς γῆς, κωλύω τὰς λίμνας, τὰς πηγάς, τοὺς ποταμούς, ἀφανίζω τὸν ἀέρα, ἐπέχω τοὺς ἐτησίους ὑειούς· ἀλλὰ πάντα μετὰ δαριλείας ἡμῖν παρέχει. Ἐνίοις δὲ οὐ μόνον ἀργοῦ-
 15 σιν, ἀλλὰ καὶ πονηρὰ πράττουσι τούτων χαρίζεται τὴν ἀπόλαυσιν.

Ὅταν τοίνυν ἴδῃς πένητα, καὶ εἴπῃς, ἀποπνίγομαι ὅτι νέος ὢν οὐτις, ὑγιής, οὐδὲν ἔχων, θούλειαι τρέφεσθαι ἀρ-
 γῶν, οἰκείης που καὶ δραπέτης ὢν, καὶ τὸν ἑαυτοῦ δεσπότην
 20 καταλιπὼν ταῦτα, ἅπερ εἶπον, εἶπε πρὸς ἑαυτόν, μᾶλλον δὲ ἐκείνῳ δὸς αὐτὰ μετὰ παρορησίας εἶπεῖν πρὸς σέ, καὶ δικαιότερον ἔρεῖ, ὅτι ἀποπνίγομαι, ὅτι ὑγιής ὢν ἀργεῖς, καὶ οὐδὲν πράττεις ὧν ἐπέταξεν ὁ Θεός, ἀλλὰ δραπτεῖσθαι ἀπὸ τῶν ἐπιταγμάτων τοῦ Δεσπότη, περιέρχῃ καθάπερ ἐν ἀλ-
 2b λοδαπῇ τῇ κακίᾳ διατρίβων, μεθύων, κραιπαλῶν, κλέπτων, ἀρπάζων, τὰς ἐτέρων ἀναιρέπων οἰκίας. Καὶ σὺ μὲν ὑπὲρ ἀργίας ἐγκαλεῖς, ἐγὼ δὲ ὑπὲρ ἔργων πονηρῶν, διὰν ἐπι-

πος, πού δὲν ἐργάζεσαι, καὶ παρὰ ταῦτα ὁ Θεὸς σοῦ δίδει τὰ ἀγαθὰ του. Μὴ μοῦ εἰπῆς, βέβαια, ὅτι ἀσχολεῖσαι καὶ σὺ μὲ κάτι, ἀλλὰ νὰ μοῦ ἀποδείξῃς αὐτό, ἐάν, δηλαδή, πράττης καὶ χρησιμοποιοῖς κάτι ἀπὸ τὰ ἀπαραίτητα. Ἐὰν ὅμως μοῦ ἀναφέρῃς ἀπόκτησιν χρημάτων καὶ κέρδη ἀπατηλὰ καὶ τὴν φροντίδα καὶ τὴν αὔξησιν τοῦ πλούτου σου, θὰ σοῦ δώσω τὴν ἀπάντησιν ὅτι ὅλα αὐτὰ δὲν ἤμποροῦν νὰ ὀνομασθοῦν ἐργασίαι, ἀλλ’ ἔργα εἶναι ἢ ἐλεημοσύνη, αἱ προσευχαί, αἱ φροντίδες διὰ τὴν προστασίαν τῶν ἀδικουμένων καὶ ὅλα τὰ παρόμοια, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀπέχομεν εἰς ὅλην τὴν ζωὴν μας.

Ἄλλ’ ὅμως ὁ Θεὸς δὲν μᾶς εἶπε ποτέ, ἐπειδὴ εἶσαι ὀκνηρὸς δὲν σοῦ ἀνάπτω τὸν ἥλιον· ἐπειδὴ δὲν κάνεις τίποτε τὸ σπουδαῖον, σοῦ σβήνω τὴν σελήνην, καθιστῶ ἀνίκανον τὴν κοιλίαν τῆς γῆς διὰ παραγωγὴν, ἀποξηραίνω τὰς λίμνας, τὰς πηγὰς καὶ τοὺς ποταμούς, ἐξαφανίζω τὸν ἀέρα, σταματῶ τὰς ἐτησίας βροχάς· ἀλλ’ ἀντιθέτως ὅλα μᾶς τὰ παρέχει μὲ ἀφθονίαν. Εἰς ὠρισμένους δέ, πού ὄχι μόνον εἶναι ἄνεργοι, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πλέον διαπράττουν καὶ πονηρὰ ἔργα, τοὺς ἐπιτρέπει ὁ Θεὸς ν’ ἀπολαμβάνουν αὐτά.

Ὅταν, λοιπόν, ἰδῆς κάποιον πτωχὸν καὶ εἰπῆς, ὅτι ἀγανακτῶ ἐπειδὴ εἶναι νέος, ὑγιῆς καὶ δὲν πάσχει ἀπὸ τίποτε, παρὰ ταῦτα ὅμως θέλει νὰ τρέφεται χωρὶς νὰ ἐργάζεται, καὶ ἴσως νὰ εἶναι κάποιος ὑπηρέτης καὶ δραπετής πού ἐγκατέλειψε τὸν κύριόν του, ὅλα αὐτά, πού προανέφερα, νὰ τὰ εἰπῆς εἰς τὸν ἑαυτὸν σου, μᾶλλον δὲ δῶσε παρρησίαν εἰς ἐκεῖνον νὰ τὰ εἰπῆ εἰς σὲ καὶ πολὺ δίκαια θὰ σοῦ εἰπῆ· ἀγανακτῶ, διότι ἐνῶ εἶσαι ὑγιῆς, παραμένεις ἀργὸς καὶ δὲν κάνεις τίποτε ἀπὸ ὅσα διέταξεν ὁ Θεός, ἀλλ’ ἀφοῦ ἐδραπέτευσες ἀπὸ τὰ προστάγματα τοῦ Κυρίου, περιφέρεσαι ὡσὰν νὰ εὐρίσκεσαι εἰς ξένην χώραν, ἐκτελῶν αἰσχρὰς πράξεις, μεθύεις, ἀσχημονεῖς, κλέπτεις, ἀρπάζεις καὶ καταστρέφεις τὰς οἰκίας τῶν ἄλλων. Καὶ σὺ μὲν κατηγορεῖς διὰ ὀκνηρίαν, ἐγὼ ὅμως σὲ κατηγορῶ διὰ τὰ πονηρὰ ἔργα πού κάνεις, ὅταν συ-

βουλεύης, διὰν ὁμνύης, διὰν ψεύδῃ, διὰν ἀρπάξῃς, διὰν μυρία τοιαῦτα ποιῆς.

4. Ταῦτα δὲ λέγω, οὐχὶ νομοθετῶν ἀργεῖν· μὴ γένοιτο ἀλλὰ καὶ σφόδρα βουλόμενος πάντας ἐν ἔργοις εἶναι· πᾶσαν
5 γὰρ κακίαν ἐδίδαξεν ἢ ἀργία· παρακαλῶ δὲ μὴ ἀνηλεεῖς εἶναι, μηδὲ ὤμους. Ἐπεὶ καὶ Παῦλος μυρία μεμψάμενος καὶ εἰπὼν, «Εἴ τις οὐ θέλει ἐργάζεσθαι, μηδὲ ἐσθιέτω»· οὐκ ἔστω μέχρι τούτου, ἀλλὰ προσέθηκεν· «Ὑμεῖς δὲ μὴ ἐκκακήσητε τὸ καλὸν ποιοῦντες». Καὶ μὴν ταῦτα ἐναντία
10 ἐστίν. Εἰ γὰρ ἐκέλευσας αὐτοὺς μὴ ἐσθίειν, πῶς ἡμῖν παραινεῖς διδόναι; Ναί, φησι καὶ γὰρ ἐκέλευσα αὐτοὺς ἀποσιτρέφεσθαι, καὶ μὴ ἀναμίγνυσθαι, καὶ πάλιν εἶπον, «Μὴ ἐχθροὺς ἡγεῖσθε, ἀλλὰ νοουθετεῖτε»· οὐκ ἐναντία νομοθετῶν, ἀλλὰ καὶ πάνυ συνάδοντα. Ἄν γὰρ οὐ πρὸς ἔλεον ἔτοιμος
15 ἦς, κἀκεῖνος ταχέως ὁ πένης τῆς ἀργίας ἀπαλλαγῆσεται, καὶ οὐ τῆς ὠμότητος.

Ἄλλὰ ψεύδεται πολλὰ καὶ πλάττεται, φησὶν. Ἄλλὰ καὶ ἐντεῦθεν ἄξιός ἐλεεῖσθαι, ὅτι εἰς τοιαύτην κατέπεσεν ἀνάγκη, ὡς καὶ τοιαῦτα ἀναιοχνητεῖν. Ἡμεῖς δὲ οὐ μόνον οὐκ
20 ἐλεοῦμεν, ἀλλὰ καὶ τὰ ὠμὰ ἐκεῖνα προστίθεμεν ρήματα, οὐκ ἔλαβες ἅπαξ καὶ δῖς; λέγοντες. Τί οὖν; οὐ δεῖται τραφῆναι πάλιν, ἐπειδὴ ἅπαξ ἐτραῖφη; Διαιτί μὴ καὶ τῇ σαυτοῦ γαστρὶ τούτους τιθεῖς τοὺς νόμους, καὶ λέγεις καὶ πρὸς αὐτήν· ἐνεπλήσθης χθές καὶ πρὸ τῆς χθές, μὴ ζήτηι νῦν; Ἄλλ'
25 ἐκείνην μὲν καὶ ὑπὲρ τὸ μέτρον διαρρηγνύεις, τοῦτον δὲ καὶ τὰ σύμμετρα αἰτοῦντα ἀποσιτρέφῃ, ὀφείλων διὰ τοῦτο

20. B' Θεσ. 3, 10.

21. B' Θεσ. 3, 13.

22. B' Θεσ. 3, 15.

κοφαντῆς, ὅταν ὀρκίζεσαι, ὅταν ψεύδεσαι, ὅταν ἀρπάζης, ὅταν πράττης ἀμέτρητα τέτοιου εἴδους ἔργα.

4. Αὐτὰ τὰ λέγω ὄχι διὰ νὰ θεσπίσω νόμον περὶ ὀκνηρίας· μὴ γένοιτο· ἀλλὰ τὰ λέγω ἐπειδὴ ἐπιθυμῶ πάρα πολὺ ὅλοι νὰ ἐργάζωνται. Διότι ἡ ἀργία ἐδίδαξε κάθε κακίαν. Ὁμως, σᾶς παρακαλῶ, νὰ μὴ εἴσθε ἄσπλαγχοι οὔτε ἀπάνθρωποι. Διότι καὶ ὁ Παῦλος, ἂν καὶ κατέκρινε πάρα πολὺ τὴν ὀκνηρίαν καὶ εἶπεν· «Ἐὰν κανεῖς δὲν θέλη νὰ ἐργάζεται, δὲν πρέπει οὔτε καὶ νὰ τρώγῃ»²⁰, δὲν ἐσταμάτησε μέχρις ἐδῶ, ἀλλὰ προσέθεσε· «Σεῖς ὅμως νὰ μὴ χάνετε τὸ θάρρος σας πράττοντες τὸ καλόν»²¹. Καὶ ὅμως αὐτὰ εἶναι ἀντίθετα πρὸς τὰ προηγούμενα. Διότι, ἐφ' ὅσον διέταξες αὐτοὺς νὰ μὴ τρώγουν, πῶς προτρέπεις ἡμᾶς νὰ τοὺς δίδωμεν; Ναί, λέγει· Πράγματι σᾶς διέταξα νὰ τοὺς ἀποστρέφεσθε καὶ νὰ μὴ τοὺς συναναστρέφεσθε, ἀλλὰ καὶ σᾶς παρήγγειλα «νὰ μὴ τοὺς θεωρῆτε ὡς ἐχθρούς, ἀλλὰ νὰ τοὺς συμβουλευέτε»²², καὶ ἔτσι δὲν δίδω ἀλληλοσυγκρουόμενας ἐντολάς, ἀλλὰ δίδω ἐντολάς πού συμφωνοῦν μεταξύ των ἀπόλυτα. Διότι, ἐὰν σὺ εἶσαι πρόθυμος νὰ προσφέρῃς ἐλεημοσύνην, τότε καὶ ἐκεῖνος ὁ πτωχὸς θὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὴν ὀκνηρίαν καὶ σὺ ἀπὸ τὴν ἀπανθρωπίαν σου.

Καλά, ἀλλά, θὰ εἰπῇ κανεῖς, ψεύδεται πολὺ καὶ ὑποκρίνεται. Μὰ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο εἶναι ἄξιος ἐλεημοσύνης, ἐπειδὴ κατέπεσεν εἰς τόσον μεγάλην ἀνάγκην, ὥστε νὰ ἐπιχειρῇ τέτοιου εἴδους ἀναισχύντους πράξεις. Ἡμεῖς ὅμως ὄχι μόνον δὲν ἐλεοῦμεν, ἀλλὰ προσθέτομεν καὶ τὰ ἀπάνθρωπα ἐκεῖνα λόγια, λέγοντες· Δὲν σοῦ ἔδωσα μίαν φοράν, δύο φορές; Τί λοιπόν; Δὲν ἔχει ἀνάγκην πάλιν ἀπὸ τροφήν, ἐπειδὴ ἔφαγε μίαν φοράν; Διατί δὲν ἐφαρμόζεις καὶ εἰς τὴν ἰδικὴν σου κοιλίαν τοὺς ἰδίους νόμους καὶ δὲν λέγεις πρὸς αὐτήν· ἐχόρτασες χθὲς καὶ προχθὲς, μὴ ζητῆς καὶ σήμερα. Ἀλλὰ τὴν μὲν κοιλίαν σου τὴν παραγεμίζεις πέραν τοῦ ἀναγκαίου, ἐνῶ αὐτόν, ἂν καὶ ζητῇ τὴν βασικὴν τροφήν, τὸν ἀποστρέφεις, ἐνῶ ὤφειλες ἀκριβῶς διὰ τοῦτο νὰ τὸν ἐλεή-

αὐτὸν ἔλεεῖν, ὅτι καθ' ἐκάστην ἀναγκάζεται σοι προσιέναι τὴν ἡμέραν. Εἰ γὰρ καὶ μηδαμόθεν ἐτέρωθεν ἐπικάμπη, διὰ τοῦτο αὐτὸν ἔδει σε ἔλεεῖν· τῇ γὰρ τῆς πενίας ἀνάγκη ταῦτα βιάζεται καὶ ποιεῖ. Καὶ οὐκ ἔλεεῖς αὐτόν, ὅτι τοιαῦτα
 5 ἀκούων οὐ αἰσχύνεται· ἢ γὰρ ἀνάγκη δυνατωτέρα.

Σὺ δὲ οὐ μόνον οὐκ ἔλεεῖς, ἀλλὰ καὶ ἐκπομπεύεις· καὶ τοῦ Θεοῦ κελεύσαντος λάθρα διδόναι, ἔσηκας δημοσιεύων τὸν προσελθόντα, καὶ ὄνειδίζων, ὑπὲρ ὧν ἔλεεῖν ἐχρῆν. Εἰ γὰρ μὴ θούλει δοῦναι, τί καὶ ἐγκαλεῖς, καὶ συντριβείς τὴν
 10 ταλαίπωρον καὶ ἀθλίαν ψυχὴν; Ἦλθεν ὡς εἰς λιμένα τὰς σὰς χεῖρας ἐπιζητῶν· τί κύματα ἐγείρεις, καὶ χαλεπώτερον τὸν χειμῶνα ἐργάζῃ; Τί καταγινώσκεις ἀνελευθερίαν; Μὴ γάρ, εἰ προσεδόκησε τοιαῦτα ἀκούσασθαι, προσῆλθεν ἄν;
 Εἰ δὲ καὶ ταῦτα προειδῶς προσῆλθε, διὰ τοῦτο ἄξιον κἀ-
 15 κείνον ἔλεεῖν, καὶ τὴν σὴν φρόντισιν ὠμότητα, ὅτι οὐδὲ οὕτως, ἀπαραίτητον ἐπικειμένην ὄρων ἀνάγκην, ἡμερώτερος γίνῃ, οὐδὲ ἀρκεῖν αὐτῷ νομίζεις εἰς ἀπολογία τῆς ἀναισχυντίας τὸ τοῦ λιμοῦ δέος, ἀλλ' ἀναισχυντίαν ἐγκαλεῖς· καίτοι μείζονα αὐτὸς ἠναισχύνησας πολλάκις, καὶ ὑπὲρ χα-
 20 λεπῶν πραγμάτων. Ἐνιαῦθα μὲν γὰρ καὶ συγγνώμην ἢ ἀναισχυντία φέρει, ἡμεῖς δὲ πολλάκις κολάσεως ἄξια πρᾶτοντες ἀναιδευόμεθα· καὶ δέον ἐννοοῦντας ἐκεῖνα ταπεινοὺς γίνεσθαι, καὶ ἐπεμβαίνομεν τοῖς ταλαιπώροις τούτοις, καὶ φάρμακα αἰτουοῖ τραύματα προστίθεμεν.

σης, ἐπειδὴ εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ἔρχεται καὶ νὰ σοῦ ζητῇ καθημερινῶς τροφήν. Διότι καὶ ἂν τίποτε ἄλλο δὲν λυγίζῃ τὴν σκληρότητά σου, διὰ τοῦτο καὶ μόνον ἔπρεπε νὰ τὸν ἐλεήσης, ἐπειδὴ ὅλα αὐτὰ ἀναγκάζεται νὰ τὰ κάνῃ πιεζόμενος ἀπὸ τὴν πενίαν του. Καὶ δὲν τὸν ἐλεεῖς, ἐπειδὴ δὲν ἐντρέπεται, ἂν καὶ ἀκούει αὐτὰ τὰ λόγια σου· συμβαίνει αὐτὸ ἐπειδὴ ἡ ἀνάγκη εἶναι ἰσχυροτέρα τῆς ἐντροπῆς.

Σὺ δὲ ὄχι μόνον δὲν τὸν ἐλεεῖς, ἀλλὰ καὶ τὸν διαπομπεύεις. Καὶ μολονότι ὁ Θεὸς σὲ προτρέπει νὰ ἐλεῆς κρυφά, σὺ φθάνεις εἰς τὸ σημεῖον νὰ διακηρύσσης αὐτὸν πού ἤλθε νὰ σοῦ ζητήσῃ ἐλεημοσύνην καὶ τὸν ὑβρίζεις, ἂν καὶ ἔπρεπε νὰ τὸν ἐλεήσης. Διότι, ἐὰν δὲν θέλῃς νὰ δώσης διατίϊον κατηγορεῖς καὶ συντριβεις τὴν ταλαίπωρον καὶ ἀθλίαν αὐτὴν ψυχὴν; Ἦλθε μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ εὔρῃ τὰ χέρια σου ὡσὰν λιμάνι· διατί, λοιπόν, σηκώνεις κύματα καὶ τοῦ καθιστᾶς βαρύτερον τὸν χειμῶνα; Διατί τὸν κατηγορεῖς διὰ δουλοπρέπειαν; Μήπως, δηλαδή, θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἔλθῃ εἰς σέ, ἐὰν θὰ ἐπερίμενε ν' ἀκούσῃ τέτοια λόγια; Ἐὰν δὲ ἤλθε, μολονότι ἐγνώριζεν ὅτι θ' ἀκούσῃ αὐτά, τότε ἀκριβῶς διὰ τοῦτο ἀξίζει νὰ τὸν ἐλεήσης καὶ παράλληλα καὶ νὰ φρίττῃς διὰ τὴν ἰδικὴν σου σκληρότητα, ἐπειδὴ οὔτε καὶ ἔτσι γίνεσαι περισσότερον ἡμερος, ἂν καὶ βλέπεις, δηλαδή, ἐμπρός σου τόσον καταπιεστικὴν ἀνάγκην, καὶ δὲν θεωρεῖς ὡς ἀρκετὸν τὸν φόβον τῆς πείνης, διὰ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἀναισχυντίαν του, ἀλλὰ τὸν κατηγορεῖς δι' ἀναισχυντίαν, μολονότι πολλὰς φοράς σὺ ὁ ἴδιος ἔχεις διαπράξει μεγαλυτέρας ἀναισχυντίας καὶ μάλιστα διὰ φοβερὰ πράγματα. Βέβαια, εἰς αὐτὴν μὲν τὴν περίπτωσιν ἡ ἀναισχυντία εἶναι ἀξία συγχωρήσεως, ἡμεῖς ὅμως πολλὰς φοράς, ἂν καὶ πράττομεν πράγματα ἀξία τιμωρίας, ἐν τούτοις φερόμεθα μὲ ἀναίδειαν. Καὶ ἐνῶ πρέπει, ἀναλογιζόμενοι αὐτά, νὰ φερώμεθα μὲ ταπεινώσιν, ἀντιθέτως ἐπιτιθέμεθα ἐναντίον αὐτῶν τῶν δυστυχισμένων ἀνθρώπων, καὶ μολονότι μᾶς ζητοῦν φάρμακα, ἡμεῖς τοὺς αὐξάνομεν τὰς πληγὰς.

Εἰ γὰρ μὴ θούλει δοῦναι, τί καὶ πλήττεις; εἰ μὴ θού-
 λει χαρίσασθαι, τίνας ἔνεκεν καὶ ὑβρίζεις; Ἄλλ' οὐκ ἀνέ-
 χειται ἀποσιῆναι ἐτιέρως. Οὐκοῦν ὡς ἐκέλευσεν ὁ σοφὸς ἐ-
 κείνος, οὕτω ποίησον· «Ἀποκρίθητι αὐτῷ εἰρηνικὰ ἐν πρα-
 5 ὑτητι». Οὐδὲ γὰρ ἐκὼν τοσαῦτα ἀναιοχυντεῖ. Οὐδὲ γὰρ ἐ-
 σιν, οὐκ ἔσιν ἄνθρωπος βουλόμενος ἀπλῶς καταισχύνε-
 σθαι· καὶ μωρία τινὲς φιλονεικήσωσιν, οὐκ ἂν ἀνασχοίμην
 ἐγὼ πειοθῆναί ποτε, διὲ ἄνθρωπος ἐν ἀφθονία ζῶν ἔλοιτο
 ἂν ἐπαιεῖν. Μηδεὶς τοίνυν ἡμᾶς παραλογιζέσθω. Ἄλλὰ
 10 καὶ λέγει Παῦλος· «Εἴ τις οὐ θέλει ἐργάζεσθαι, μηδὲ ἐ-
 σθιέτω», πρὸς ἐκείνους λέγει· πρὸς δὲ ἡμᾶς οὐ τοῦτο λέγει,
 ἀλλὰ τοῦναντίον· «Τὸ καλὸν ποιοῦντες μὴ ἐκκακεῖτε». Οὕτω
 καὶ ἐν οἰκίᾳ ποιῶμεν ἡμεῖς· διὰ δύο τινὲς μάχονται πρὸς
 ἀλλήλους, κατ' ἰδίαν ἕκαστον λαβόντες τὰναντία παραινου-
 15 μεν. Τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς ἐποίησε, καὶ Μωϋσῆς. Πρὸς μὲν γὰρ
 τὸν Θεὸν ἔλεγεν· «Εἰ μὲν ἀφεῖς αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν, ἄφες·
 ἐπεὶ καμὲ ἐξάλειψον»· αὐτοῖς δὲ ἐκέλευε κατασφάττειν ἀλ-
 λήλους καὶ τοὺς προσήκοντας ἅπαντας. Καίτοι ταῦτα ἐναν-
 τία ἐστίν, ἀλλ' ὅμως εἰς ἓν ἀμφοτέρα ἔβλεπε τέλος. Πάλιν
 20 ὁ Θεὸς τῷ μὲν Μωϋσεῖ, Ἰουδαίων ἀκουόντων, ἔλεγεν· «Ἄ-
 φες με, καὶ ἐκτρέψω τὸν λαόν»· (εἰ γὰρ καὶ μὴ παρῆσαν,
 ταῦτα λέγοντος τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἔμελλον αὐτὰ ἀκούσεσθαι
 ὑστερον)· κατ' ἰδίαν δὲ τὰναντία τούτων αὐτῷ παραινεῖ.
 Καὶ ταῦτα Μωϋσῆς ἀναγκασθεὶς ὑστερον ἐξελάλησεν, οὕτω
 25 λέγων· «Μὴ γὰρ ἐγὼ αὐτοὺς ἐν γαστρὶ ἔλαβον, διὲ λέγεις

21. Σοφ. Σειρ. 4, 8.

24. Ἐξ. 32, 32.

25. Πρβλ. Ἐξ. 32, 27.

26. Ἐξ. 32, 9.

Ἐάν, βέβαια, δὲν θέλῃς νὰ δώσῃς, διατί τὸν προσβάλλεις; ἐὰν δὲν θέλῃς νὰ τὸν ἐλεήσῃς, διὰ ποῖον λόγον τὸν ὑβρίζεις; Μὰ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ φύγῃ κατ' ἄλλον τρόπον. Ἔ, τότε ἐνήργησε σύμφωνα μὲ τὴν συμβουλὴν τοῦ σοφοῦ ἐκείνου ἀνδρός· «Ἀγάπησέ τον μὲ τρόπον εἰρηνικὸν καὶ μὲ πραότητα»²³. Διότι δὲν διαπράττει ὅλας αὐτὰς τὰς ἀναισχυντίας μὲ τὴν θέλησίν του. Καθόσον δὲν εἶναι δυνατόν, δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος πού νὰ θέλῃ νὰ ἀτιμάζεται χωρὶς αἰτίαν. Καὶ ἂν ἀκόμη προβάλλουν ὠρισμένοι ἀμέτρητα ἐπιχειρήματα διὰ τὸ ἀντίθετον, ἐγὼ δὲν θὰ ἤμποροῦσα ποτὲ νὰ δεχθῶ, ὅτι εἶναι δυνατόν, ἓνας ἄνθρωπος πού ζῆ μέσα εἰς τὴν ἀφθονίαν, νὰ προτιμήσῃ νὰ γίνῃ ἐπαίτης. Κανεῖς λοιπὸν ἄς μὴ σᾶς ἐξαπατᾷ. Ἄλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη ὁ Παῦλος λέγῃ· «Ἐὰν κανεῖς δὲν θέλῃ νὰ ἐργάζεται, δὲν πρέπει οὔτε νὰ ἰρώγῃ», τό λέγει αὐτὸ πρὸς ἐκείνους, ἐνῶ πρὸς ἡμᾶς δὲν λέγει τὸ ἴδιο, ἀλλὰ τὸ ἀντίθετον· «Σεῖς νὰ μὴ χάνετε τὸ θάρρος σας διὰ νὰ πράττετε τὸ καλόν». Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἐνεργοῦμεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὰς οἰκίας μας. Ὅταν, δηλαδή, δύο ἄτομα εὐρίσκωνται εἰς διαμάχην μεταξύ των τὰ παίρνομεν ἰδιαίτερος καὶ τὰ δίδομεν ἀντιθέτους συμβουλὰς. Τὸ ἴδιο ἔκανε καὶ ὁ Θεὸς καὶ ὁ Μωϋσῆς. Διότι πρὸς μὲν τὸν Θεὸν ἔλεγεν· «Ἐὰν μὲν θέλῃς νὰ συγχωρήσῃς τὴν ἀμαρτίαν των, συγχώρησέ την, εἰδ' ἄλλως νὰ ἐξαφανίσῃς καὶ ἐμέ»²⁴, ἐνῶ εἰς τοὺς Ἰουδαίους ἔδιδε τὴν ἐντολὴν νὰ σφάζουν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον καὶ μάλιστα ὅλους τοὺς συγγενεῖς των»²⁵. Μολονότι αὐτὰ ἦσαν ἀντίθετα, ἐν τούτοις ἀπέβλεπαν εἰς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν σκοπόν. Ὁ Θεὸς πάλιν ἔλεγεν εἰς τὸν Μωϋσῆν, ἐνῶ τὸν ἤκουαν οἱ Ἰουδαῖοι· «Ἄφησέ με νὰ καταστρέψω τὸν λαόν»²⁶, (διότι καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἦσαν παρόντες ὕψιστον τὰ ἔλεγεν αὐτὰ ὁ Θεός, ὅπως ὅποτε θὰ τὰ ἐπληροφοροῦντο ἀργότερα), ὅμως κατ' ἰδίαν τοὺς δίδει ἄλλας ἐντολὰς ἀντιθέτους πρὸς αὐτάς. Διὰ τοῦτο ὁ Μωϋσῆς, ὅταν εὐρέθη ἀργότερον εἰς τὴν ἀνάγκην ὠμίλησε λέγων τὰ ἐξῆς· «Μήπως εἶχα αὐτοὺς εἰς τὴν κοιλίαν μου καὶ μοῦ λέγεις νὰ τοὺς

μοι, ἄρον αὐτοὺς ὡς ἂν ἄρη τιθηνὸς τὸν θηλάζοντα εἰς τὸν κόλπον αὐτῆς;».

Ταῦτα καὶ ἐν οἰκίαις γίνεται καὶ πολλάκις πατὴρ τῶ μὲν παιδαγωγῶ τὸν παῖδα ὑβρίσαντι καὶ ἰδίαν ἐπιτιμᾶ λέγων· μὴ ἔσο τραχύς, μηδὲ σκληρός· τῶ δὲ νέῳ τὰ ἐναντία λέγει· κἂν ἀδίκως ὑβρίζη, φέρε· ἀπὸ τῶν ἐναντίων ἐν τι χρήσιμον συναγων.

Οὕτω καὶ Παῦλος, τοῖς μὲν ὑγιαίνουσι καὶ προσαιτουῖσιν ἔλεγεν· «Εἴ τις οὐ θέλει ἐργάζεσθαι, μηδὲ ἐσθιέτω»,
 10 ἵνα αὐτοὺς εἰς ἔργον ἐμβάλῃ· τοῖς δὲ ἐλεεῖν δυναμένοις· «Ὑμεῖς δὲ τὸ καλὸν ποιοῦντες μὴ ἐκκακήσητε», ἵνα αὐτοὺς εἰς ἐλεημοσύνην ἀγάγῃ. Οὕτω καὶ ἠνίκα τοῖς ἐξ ἐθνῶν παρήγει ἐν τῇ πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολῇ μὴ ὑψηλοφρονεῖν κατὰ τῶν Ἰουδαίων, καὶ τὴν ἀγριελαίαν παρήγαγεν εἰς μέσον,
 15 καὶ ἄλλα μὲν τούτοις, ἄλλα δὲ ἐκείνοις φαίνεται λέγων.

Μὴ τοίνυν εἰς ὠμότητα ἐκπέσωμεν, ἀλλ' ἀκούσωμεν Παύλου λέγοντος· «Τὸ καλὸν ποιοῦντες μὴ ἐκκακεῖτε»· ἀκούσωμεν τοῦ Δεσπότου λέγοντος· «Παντὶ τῶ αἰτοῦντι σε δίδου»· καὶ· «Γίνεσθε οἰκτίρμονες ὡς ὁ Πατὴρ ὑμῶν». Καί-
 20 τοι πολλὰ εἰπὼν, οὐδαμοῦ τοῦτο τέθεικεν, ἀλλ' ἐπὶ τῶν οἰκιριμῶν μόνον. Οὐδὲν γὰρ ἡμᾶς τοῦτο τέθεικεν, ἀλλ' ἐπὶ τῶν οἰκιριμῶν μόνον. Οὐδὲν γὰρ ἡμᾶς ἴσους Θεῶ ποιεῖ, ὡς τὸ εὐεργετεῖν.

5. Ἄλλ' οὐδὲν ἀναιδέστερον, φησί, πένητος. Διαιτί; πα-
 25 ρακαλῶ· διτι ἐπιτρέχων καταβοᾶ; Βούλει οὖν δείξω, διτι ἐκείνων ἡμεῖς ἐσμεν ἀναιοχνητότεροι, καὶ σφόδρα ἀναιδεῖς; Ἀναμνήσθητί μοι νῦν ἐν καιρῶ τῆς νηστείας, πο-

27. Ἄριθ. 11, 12.

28. Πρὸβλ. Ρωμ. 11, 17 ἐ.

29. Λουκᾶ 6, 30.

30. Λουκᾶ 6, 36.

σηκώσω, ὅπως ἀκριβῶς ἡ τροφὸς σηκώνει εἰς τὴν ἀγκαλιάν της τὸ παιδί πού θηλάζει;»²⁷.

Ἄλλὰ τὰ ἴδια συμβαίνουν καὶ εἰς τὰς οἰκογενείας. Πολλὰς φορές, δηλαδή, ὁ πατὴρ τὸν μὲν παιδαγωγόν, πού προσέβαλε τὸν υἱόν του, τὸν ἐλέγχει κατ' ἰδίαν καὶ τοῦ λέγει· Νὰ μὴ εἶσαι τραχύς, οὔτε σκληρός. Ἐνῶ εἰς τὸν υἱόν του λέγει τὰ ἀντίθετα ἀπ' αὐτά. Καὶ ἂν ἀκόμη σὲ προσβάλλη ἄδικα, νὰ τὸν ἀνέχεσαι. Ἔτσι μέσῳ τῶν ἀντιθέτων κερδίζει κάτι πού εἶναι πολὺ χρήσιμον.

Ὅμοίως καὶ ὁ Παῦλος πρὸς ἐκείνους μὲν πού ἦσαν ὑγιεῖς καὶ ἦσαν ἐπαῖται ἔλεγεν· «Ἐὰν κανεῖς δὲν θέλη νὰ ἐργάζεται, δὲν πρέπει οὔτε καὶ νὰ τρώγῃ», διὰ νὰ τοὺς παρακινήσῃ νὰ ἐργάζωνται, ἐνῶ πρὸς ἐκείνους πού ἤμποροῦσαν νὰ δώσουν ἐλεημοσύνην ἔλεγε· «Σεῖς νὰ μὴ χάσετε τὸ θάρρος σας νὰ κάνετε τὸ καλόν», διὰ νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ πρὸς τὴν ἐλεημοσύνην. Ἄλλὰ καὶ ὅταν συνεβούλευε τοὺς ἐξ ἔθνῶν Χριστιανούς εἰς τὴν πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολήν του νὰ μὴ ὑψηλοφρονοῦν ἔναντι τῶν Ἰουδαίων καὶ ἀνέφερε καὶ τὸ παράδειγμα τῆς ἀγριελαίας, φαίνεται νὰ λέγῃ ἄλλα μὲν εἰς τοὺς Ἰουδαίους καὶ ἄλλα εἰς τοὺς ἐξ ἔθνῶν²⁸.

Ἐπομένως, ἄς μὴ καταλήξωμεν εἰς τὴν σκληρότητα, ἀλλ' ἄς ἀκούσωμεν τὸν Παῦλον πού λέγει· «Μὴ χάνετε τὸ θάρρος σας νὰ κάνετε τὸ καλόν». Ἄς ἀκούσωμεν τὸν Κύριον πού λέγει· «Νὰ δίδῃς εἰς τὸν καθένα πού σοῦ ζητεῖ»²⁹, καί· «Νὰ προσπαθῆτε νὰ γίνετε εὐσπλαχνικοὶ καθὼς ὁ Πατὴρ σας»³⁰. Καὶ μολονότι ἔδωκε τόσας ἐντολάς, ἐν τούτοις εἰς οὐδεμίαν ἄλλην περίπτωσιν ἀνέφερον αὐτό, παρὰ μόνον ὅταν ὠμίλησε περὶ οἰκτιρμῶν. Διότι τίποτε δὲν μᾶς ἐξισώνει μὲ τὸν Θεόν, ὅσον τὸ νὰ εὐεργετοῦμεν.

5. Καὶ ὅμως δὲν ὑπάρχει, θὰ ἔλεγε κανεῖς, τίποτε ἀναιδέστερον ἀπὸ τὸν ἐπαίτην. Διατί παρακαλῶ; Μήπως ἐπειδὴ γυρίζει ἐδῶ καὶ ἐκεῖ καὶ φωνάζει; Θέλεις, λοιπόν, νὰ σοῦ ἀποδείξω, ὅτι ἡμεῖς εἴμεθα πιὸ ἀναίσχυντοι ἀπὸ αὐτοὺς καὶ πιὸ ἀναιδεῖς; Φέρε εἰς τὴν μνήμην σου, παρακαλῶ, πόσας

σάκις τραπέζης παρακειμένης ἐν ἐσπέρα, τὸν ὑπηρετιοῦντα οἰκέτην καλέσας, ἵνα σχολαιότερον θαδίση, πάντα ἀνέτρεψας, λακτίζων, ὑβρίζων, λοιδορούμενος, ὑπὲρ ἀναβολῆς μόνον μικρᾶς· καίτοι σφόδρα εἰδώς, ὅτι καὶ μὴ εὐθέως, ἀλλὰ μικρὸν
 5 ὑστερον ἀπολαύσῃ τῆς ἐδωδῆς. Εἶτα σαντὸν μὲν ὑπὲρ τοῦ μηδενὸς ἐκθηριούμενον οὐ καλεῖς ἀναίσχυντον, τὸν δὲ πένητα τὸν ὑπὲρ τῶν μειζόνων δεδοικῶτα καὶ τρέμοντα (οὐδὲ γὰρ περὶ μελλήσεως, ἀλλὰ περὶ λιμοῦ πᾶς ὁ φόβος αὐτῶ), τοῦτον καὶ ἱταμόν, καὶ ἀναιδῆ, καὶ ἀναίσχυντον, καὶ πάντα
 10 προσερεῖς τὰ ἀἰσχισια; Καὶ πῶς οὐκ ἐσχάτης τοῦτο ἀναίσχυντίας; Ἄλλ' οὐκ ἐννοοῦμεν ταῦτα· διὰ τοῦτο ἐκείνους ἐπαχθεῖς εἶναι νομίζομεν· ὡς εἶγε τὰ ἡμέτερα ἐξητάζομεν καὶ παρεβάλλομεν τοῖς ἐκείνων, οὐκ ἂν αὐτοὺς ἐνομίσαμεν εἶναι φορτικούς.

15 Μὴ δὴ γίνου πικρὸς δικαστής. Καὶ γὰρ εἰ πάντων ἀμαρτημάτων ἧς ἀπηλλαγμένος, οὐδὲ οὕτω σοι ἐπέτρεπεν ὁ τοῦ Θεοῦ νόμος ἀκριβῆ γενέσθαι ἐξετρεπὴν τῶν ἀλλοτριῶν. Εἰ γὰρ ὁ Φαρισαῖος διὰ τοῦτο ἀπώλειο, ποίας τευξόμεθα ἀπολογίας ἡμεῖς; Εἰ τοῖς κατωρθωκόσιν οὐκ ἐπιτρέπει πι-
 20 κρῶς ἐξετάζειν τὰ ἐτέρων, πολλῶ μᾶλλον τοῖς ἐπταικόσι.

Μὴ τοίνυν ὤμοί, μηδὲ ἀπηνεῖς, μὴ ἄστοργοι, μὴ ἄσπονδοι, μὴ θηρίων χεῖρους ὤμεν. Καὶ γὰρ πολλοὺς εἰς τοῦτο οἶδα θηριωδίας ἐλθόντας, ὡς δι' ὄκνον μικρὸν λιμώτιοντις περιορᾶν, καὶ ταῦτα λέγοντας τὰ ρήματα· οὐ πάρεσιν οἰκέτης

φορὰς τώρα κατὰ τὸ διάστημα τῆς νηστείας, ἐνῶ εἶχεν ἐτοιμασθῆ ἡ ἑσπερινὴ τράπεζα, ἀφοῦ ἐκάλεσες τὸν ὑπηρετήν ποῦ ἐτοίμαζεν αὐτὴν καὶ ἀργοποροῦσεν, ἀνέτρεψες τὰ πάντα, κλωτῶν, ὑβρίζων, λοιδορῶν, καὶ ὅλα αὐτὰ διὰ μικρὰν καὶ μόνον ἀναβολήν, ἃν καὶ ἐγνώριζες πάρα πολὺ καλὰ ὅτι ἂν ὄχι ἀμέσως, ὅπωςδὴποτε ὅμως μετὰ ἀπὸ ὀλίγον θὰ ἀπολαύσης τὸ φαγητόν. Ἔπειτα, δὲν ὀνομάζεις τὸν ἑαυτὸν σου ἀναίσχυντον, ποῦ γίνεται θηρίον διὰ τὸ τίποτε, τὸν ἐπαίτην ὅμως ποῦ φοβεῖται καὶ τρέμει διὰ τὰ πολὺ πρὸ σπουδαῖα (διότι δὲν πρόκειται δι' ἀπλῆν ἀδιαφορίαν, ἀλλ' ὄλος ὁ φόφος του ἔχει σχέσιν μὲ τὴν πείναν), τὸν ὀνομάζεις αὐθάδη, ἀναιδῆ, ἀναίσχυντον καὶ τὸν ἀποκαλεῖς μὲ τὰ χειρότερα λόγια; Καὶ πῶς ὅλη αὐτὴ ἡ συμπεριφορὰ σου δὲν εἶναι ἀποδείξεις τῆς πρὸ χειροτέρας ἀναίσχυντίας; Ἄλλ' αὐτὰ δὲν τὰ σκεπτόμεθα καὶ διὰ τοῦτο θεωροῦμεν ἐνοχλητικούς ἐκείνους. Διότι, ἐάν, βέβαια, ἐξητάζαμεν τὴν ἰδικήν μας κατάστασιν καὶ τὴν παρεμβάλλαμεν μὲ τὴν ἰδικήν των, τότε δὲν θὰ τοὺς ἐθεωρούσαμεν ἐνοχλητικούς.

Ἐπομένως, μὴ γίνεσαι σκληρὸς δικαστής. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη ἦσουν ἀπηλλαγμένος ἀπὸ κάθε ἁμαρτίαν, οὔτε καὶ τότε θὰ σοῦ ἐπέτρεπεν ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ νὰ γίνῃς ἐξεταστής τῶν ξένων πραγμάτων. Διότι, ἐὰν ὁ Φαρισαῖος ὠδηγήθη εἰς ἀπώλειαν ἀκριβῶς δι' αὐτὸν καὶ μόνον τὸν λόγον, ποίαν δικαιολογίαν θὰ ἔχωμεν ἡμεῖς; Ἐὰν αὐτοὺς ποῦ ἔχουν νὰ ἐπιδείξουν ἀγαθὰ ἔργα δὲν τοὺς ἐπιτρέπη νὰ ἐξετάζουν μὲ σκληρότητα τὰ πράγματα τῶν ἄλλων, πολὺ περισσότερον δὲν ἐπιτρέπεται αὐτὸ εἰς ἐκείνους ποῦ ἔχουν ὑποπέσει εἰς βαρύτερα καὶ περισσότερα παίσματα.

Ἄς μὴ γινώμεθα λοιπὸν σκληροί, οὔτε ἄσπλαγχοι, οὔτε ἄστοργοι, οὔτε ἀδιάλλακτοι, οὔτε ἀγριώτεροι ἀπὸ τὰ θηρία. Διότι γνωρίζω ὅτι πολλοὶ ἔφθασαν εἰς τέτοιο σημεῖον θηριωδίας, ὥστε ν' ἀδιαφοροῦν δι' ἐκείνους ποῦ πεθαίνουν ἀπὸ τὴν πείναν, ἂν καὶ ἀπλητεῖτο μικρὸς καὶ μόνον κόπος, καὶ νὰ παρουσιάζουν τὰς ἐξῆς δικαιολογίας. Ἐν εἶναι ὁ

ἐμοὶ νῦν, πόρρω τῆς οἰκίας ἐσμέν, τραπεζίτης οὐδεὶς ἐστί μοι
 γνώριμος. ὦ τῆς ὠμότητος! Τὸ μείζον ὑπέσχου, καὶ τὸ ἔ-
 λατιον οὐκ ἀνύεις; ἵνα σὺ μὴ θαδίσης μικρόν, ἐκεῖνος λιμῶ
 διαφθείρεται; ὦς τῆς ὕβρεως ὦ τοῦ τύφου! Εἰ γὰρ δέκα
 5 σιάδια θαδίσαι ἐχρήν, ὀκνήσαι ἔδει; Οὐδὲ ἐννοεῖς ὅτι μεί-
 ζων ὁ μισθός σοι οὕτω γίνεται; Ὅτιαν μὲν γὰρ δῶς, ὑπὲρ
 τοῦ διδομένου λαμβάνεις μισθὸν μόνον· ὅταν δὲ καὶ αὐτὸς
 θαδίσης, καὶ τούτου σοι κεῖται πάλιν ἀμοιβή. Ἐπεὶ καὶ τὸν
 παιριάρχην διὰ τοῦτο θαναμάζομεν, ὅτι αὐτὸς ἐπὶ τὰς βοῆς
 10 ἔδραμε, καὶ τὸ μισχάριον ἤρπασε, καὶ ταῦτα τριακοσίους
 δέκα ὀκτιῶ οἰκογενεῖς ἔχων. Νῦν δὲ τοσοῦτου τινὲς εἰσι τύ-
 φου πεπληρωμένοι, ὡς διὰ παίδων ταῦτα ποιεῖν, καὶ μὴ
 αἰσχύνεσθαι.

Ἄλλὰ δι' ἐμανιοῦ ταῦτα κελεύεις ἀνύειν; φησί· καὶ
 15 πῶς οὐ δόξω κεροδοξεῖν; Καὶ μὴν καὶ νῦν δι' ἑτέραν κερο-
 δοξίαν τοῦτο ποιεῖς, αἰσχυνόμενος ὀφθῆναι πένητι διαλε-
 γόμενος. Ἄλλ' οὐδὲν ὑπὲρ τούτων ἀκριβολογοῦμαι μόνον
 δίδου, εἴτε διὰ σανιοῦ, εἴτε δι' ἑτέρου τοῦτο θούλει ποιεῖν
 καὶ μὴ ἐγκάλει, μὴ πλήττει, μὴ λοιδορεῖ. Φαρμάκων γάρ, οὐ
 20 τραυμάτων, δεῖται ὁ προσιῶν ἔλεον, οὐ ξίφους. Εἰπέ γάρ
 μοι, εἴ τις λίθῳ βληθεὶς καὶ τραῦμα λαβὼν κατὰ τῆς κεφα-
 λῆς, τοὺς ἄλλους ἅπαντας ἀφείς, προσέδραμέ σου τοῖς γό-
 νασι καταρρεόμενος τῷ αἵματι, ἄρα ἑτέρῳ λίθῳ παιάξας
 προσέθηκας ἂν αὐτῷ ἕτερον τραῦμα; Οὐκ ἔγωγε οἶμαι, ἀλλὰ
 25 καὶ αὐτὸ ἐπεχείρησας ἂν διορθῶσαι. Τί οὖν ἐπὶ τῶν πενή-
 των ποιεῖς τὰ ἐναντία; Οὐκ οἶδας ὅσον δύναται καὶ ἀνα-

ὕπηρετης αὐτὴν τὴν στιγμὴν ἐδῶ εὕρισκόμεθα μακρὰ ἀπὸ τὴν οἰκίαν, δὲν ἔχω κανένα τραπεζίτην γνωστόν'. Πόση, ἀλήθεια, σκληρότης! Ὑπεσχέθης τὸ μεγαλύτερον καὶ δὲν ἔκανες τὸ μικρότερον; Διὰ νὰ μὴ κάνης σὺ ἓνα βῆμα, ἀφήνεις ἐκεῖνον νὰ πεθάνῃ ἀπὸ τὴν πείναν; Πόση, ἀλήθεια, αὐθάδεια, πόση ὑπερηφάνεια! Διότι, καὶ ἂν ἀκόμη ἐχρειάζετο νὰ βαδίσῃς δέκα στάδια, ἔπρεπε νὰ διστάσῃς; Δὲν σκέπτεσαι ὅτι ἔτσι ὁ μισθός σου γίνεται μεγαλύτερος; Διότι ὅταν μὲν δώσῃς, λαμβάνεις μισθὸν μόνον δι' αὐτὸ πού ἔδωσες, ὅταν ὅμως βαδίσῃς καὶ ὁ ἴδιος, τότε σοῦ προστίθεται καὶ ἡ ἀμοιβὴ δι' αὐτὸν τὸν κόπον. Διότι, βέβαια, καὶ τὸν πατριάρχην Ἀβραὰμ διὰ τοῦτο τὸν θαυμάζομεν, ἐπειδὴ αὐτὸς ὁ ἴδιος ἔτρεξεν εἰς τὰ βόδια του καὶ ἐπῆρε τὸν μόσχον, ἂν καὶ εἶχε τριακοσίους δέκα ὀκτὼ ὑπηρετάς²¹. Σήμερα ὅμως ὠρισμένοι ἔχουν τόσον μεγάλον ἐγωϊσμόν, ὥστε αὐτὰ νὰ τὰ κάνουν μὲ τοὺς ὑπηρετάς των, χωρὶς καμμίαν ἐντροπήν.

Ἄλλὰ θὰ εἰπῇ κάποιος· μὲ προτρέπεις νὰ τὰ κάμνω ὁ ἴδιος; Καὶ πῶς δὲν θὰ θεωρηθῶ ὅτι εἶμαι ματαιόδοξος; Καὶ ὅμως καὶ τώρα τὸ κάνεις αὐτὸ ἀπὸ ματαιοδοξίαν ἄλλου εἶδους, ἐπειδὴ ἐντρέπεσαι νὰ σὲ ἴδοῦν νὰ συζητῆς μὲ ἐπαίτην. Ἄλλὰ δὲν τὸ πολυεξετάζω αὐτὸ τὸ θέμα. Μόνον νὰ δίδῃς, εἴτε ὁ ἴδιος ἀπ' εὐθείας, εἴτε θέλεις νὰ τὸ κάνης μέσω ἄλλου. Καὶ νὰ μὴ κατηγορῆς, νὰ μὴ πληγώνῃς, νὰ μὴ λοιδορῆς. Διότι ὁ ἐπαίτης χρειάζεται φάρμακα καὶ ὄχι τραύματα, ἐλεημοσύνην καὶ ὄχι ἔξφος. Διότι, εἶπέ μου, σὲ παρακαλῶ, ἔὰν κάποιος, πού ἐκτυπήθῃ μὲ πέτραν καὶ ἐτραυματίσθῃ εἰς τὴν κεφαλὴν του, ἀφοῦ ἄφησεν ὄλους τοὺς ἄλλους, ἔτρεξε γεμᾶτος ἀπὸ αἵματα καὶ ἔπεσεν εἰς τὰ πόδια σου, ἄρά γε θὰ ἠμποροῦσες νὰ τὸν κτυπήσῃς μὲ ἄλλην πέτραν καὶ νὰ τοῦ προσθέσῃς καὶ ἄλλο τραῦμα; Ἐγὼ τουλάχιστον δὲν τὸ πιστεύω αὐτό, ἀλλὰ νομίζω, ὅτι θὰ προσεπάθεις νὰ θεραπεύσῃς καὶ τὸ τραῦμα πού ἔχει. Διατί, λοιπόν, εἰς τοὺς πτωχοὺς κάνεις τὰ ἀντίθετα; Δὲν γνωρίζεις τὴν δύναμιν πού ἔχει ὁ λόγος καὶ νὰ ἀνασταίνῃ καὶ νὰ πληγώ-

σιῆσαι καὶ καθελεῖν λόγος; «Κρεῖττον γάρ», φησί, «λόγος ἢ δόσις». Οὐ λογίζῃ, ὅτι κατὰ σαυτοῦ τὸ ξίφος ὠθεῖς, καὶ χαλεπώτερον τραῦμα λαμβάνεις, ὅταν λοιδορηθεῖς ἐκεῖνος ἀναχωρήσῃ σιγῇ, σιένων καὶ πολλὰ δακρῶν; Καὶ γὰρ παρὰ
 5 τοῦ Θεοῦ πέμπεται πρὸς σέ. Ἐννόησον οὖν, ὑβρίζων αὐτόν, ποῦ διαβιβάζεις τὴν ὑβριν, ὅταν ἐκεῖνος μὲν πρὸς σέ πέμπῃ, καὶ σοὶ δοῦναι κελεύῃ, σὺ δὲ μὴ μόνον μὴ δῶς, ἀλλὰ καὶ ὑβρίσης ἐλθόντα. Εἰ δὲ ἀγνοεῖς τὴν ὑπερβολὴν τῆς ἀτοπίας, ἐπ' ἀνθρώπων αὐτὸ σκόπησον, καὶ τότε εἶσθι καλῶς τὸ μέγεθος
 10 τῆς ἁμαρτίας. Εἰ γὰρ σὸς οἰκέτης παρὰ σοῦ κελευσθεὶς πρὸς ἕτερον ἀπελθεῖν οἰκέτην, ἀργύριον ἔχοντα σὸν λαβεῖν, οὐ μόνον κεναῖς ἐπανῆλθε χερσίν, ἀλλὰ καὶ ὑβρισθεῖς, τί οὐκ ἂν εἰργάσω τὸν ὑβρικότα; πόσῃ οὐκ ἂν δίκην ἀπήτησας, ἅτε λοιπὸν αὐτὸς ὢν ὁ ὑβρισμένος; Τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ
 15 λογίζου· καὶ γὰρ αὐτὸς πέμπει πρὸς ἡμᾶς τοὺς πένητας, καὶ τὰ ἐκείνου δίδομεν, ἂν ἄρα δῶμεν. Ἄν δὲ πρὸς τῷ μὴ δοῦναι καὶ ὑβρισθέντας ἐκπέμφωμεν, ἐννόησον πόσων σκηπιῶν, πόσων κεραυνῶν ἄξιον πρᾶγμα ποιοῦμεν;

Ταῦτ' οὖν ἅπαντα λογιζόμενοι, καὶ τὴν γλῶτταν χαλι-
 20 νώσωμεν, καὶ τὴν ἀπανθρωπίαν ἐκβάλωμεν, καὶ τὴν χεῖρα πρὸς ἐλεημοσύνην ἐκτείνωμεν, καὶ μὴ χρήμασι μόνον, ἀλλὰ καὶ ρήμασι, παραμυθώμεθα τοὺς δεομένους· ἵνα καὶ τὴν ἀπὸ τῆς λοιδορίας κόλασιν ἐκφύγωμεν, καὶ τὴν ἀπὸ τῆς εὐλογίας καὶ ἐλεημοσύνης βασιλείαν κληρονομήσωμεν, χάριτι
 25 καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων Ἀμήν.

νη; «Διότι ὁ λόγος», λέγει, «εἶναι ἀνώτερος, παρὰ αὐτὸ πού δίδεις»³². Δὲν σκέπτεσαι ὅτι σπρώχνεις τὸ ξίφος κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ σου καὶ πληγώνεσαι βαρύτερα ὅταν ἐκεῖνος, ὑβρισθεὶς, ἀναχωρήσῃ ἀπὸ σὲ σιωπηλός, στενάζων καὶ μὲ δάκρυα πολλά; Καὶ βέβαια ἀπὸ τὸν Θεὸν στέλλεται πρὸς σέ. Ἐπομένως σκέψου ποῦ διαβιβάζεις τὴν ὕβριν, ὅταν ὑβρίζῃς αὐτόν, τὸν ὁποῖον ὁ μὲν Θεὸς σοῦ τὸν στέλλει μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ τὸν ἐλεήσῃς, ἐνῶ σὺ ὄχι μόνον δὲν τὸν ἐλεεῖς, ἀλλὰ καὶ τὸν ὑβρίζεις ὅταν ἔλθῃ. Ἐὰν δὲ δὲν γνωρίζῃς τὸ μέγεθος τῆς ἀναισχύντου πράξεώς σου, προσπάθησε νὰ τὴν ἐξετάσῃς εἰς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τότε θὰ γνωρίσῃς καλὰ τὸ μέγεθος τῆς ἁμαρτίας σου. Ἐπὶ παραδείγματι, ἐὰν ἕνας ὑπηρέτης σου μεταβῇ πρὸς ἄλλον ὑπηρέτην, κατόπιν ἰδικῆς σου ἐντολῆς, διὰ νὰ λάβῃ ἀπὸ αὐτὸν χρήματα πού σοῦ ὀφείλει, καὶ ἐπιστρέψῃ ὄχι μόνον μὲ ἄδεια χέρια, ἀλλὰ καὶ ὑβρισμένος, τί θὰ ἔκανες εἰς αὐτόν πού ὕβρισε τὸν ὑπηρέτην σου; Ποίαν τιμωρίαν δὲν θὰ ἐζήτηις, ἐπειδὴ σὺ ὁ ἴδιος εἶσαι αὐτὸς πού προσεβλήθῃς; Τὸ ἴδιο νὰ σκέπτεσαι καὶ διὰ τὸν Θεόν. Διότι καὶ ὁ Θεὸς στέλλει πρὸς ἡμᾶς τοὺς πτωχοὺς καί, ἐπομένως, ἂν δώσωμεν, δίδομεν ἀπὸ τὰ ἰδικά του. Ἄν ὅμως, ἐκτός τοῦ ὅτι δὲν τοὺς δίδομεν, τοὺς ἐκδιώξωμεν, ἀφοῦ τοὺς ὑβρίσωμεν, σκέψου πόσους κεραυνοὺς καὶ πόσῃν φωτιᾷ ἀξίζει αὐτὸ πού κάνομεν.

Ἀναλογιζόμενοι λοιπὸν ὅλα αὐτὰ καὶ τὴν γλῶσσάν μας ἄς καλιναγωγήσωμεν καὶ τὴν ἀπανθρωπίαν μας ἃς ἐκδιώξωμεν καὶ ἃς ἀπλώσωμεν τὸ χέρι μας διὰ νὰ δώσωμεν ἐλεημοσύνην, καὶ αὐτοὺς πού ἔχουν ἀνάγκην ἃς τοὺς παρηγορῶμεν ὄχι μόνον μὲ χρήματα, ἀλλὰ καὶ μὲ τοὺς λόγους μας, διὰ νὰ ἀποφύγωμεν τὴν τιμωρίαν, πού προκαλεῖται ἀπὸ τὴν λαιμοδορίαν, καὶ νὰ κληρονομήσωμεν τὴν βασιλείαν πού χαρίζουν ἢ εὐλογία καὶ ἢ ἐλεημοσύνη, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμήν.

«Καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς διατάσων τοῖς δώδεκα μαθηταῖς, μετέβη ἐκεῖθεν τοῦ διδάσκειν καὶ κηρύσσειν 5 ἐν ταῖς πόλεσιν αὐτῶν».

1. Ἐπειδὴ γὰρ αὐτοὺς ἔπεμψεν, ὑπεξήγαγε λοιπὸν ἐναντιόν, διδοὺς χώραν αὐτοῖς καὶ καιρὸν ποιεῖν ἅπερ ἐπέταξεν. Οὐ γὰρ ἂν αὐτοῦ παρόντος καὶ θεραπεύοντος ἠθέλησεν ἂν τις ἐκείνοις προσελθεῖν.

10 «Ἀκούσας δὲ Ἰωάννης ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ τὰ ἔργα τοῦ Ἰησοῦ, πέμψας δύο τῶν μαθητῶν, ἠρώτα αὐτὸν λέγων· σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος, ἢ ἕτερον προσδοκῶμεν;».

Ἐπεὶ δὲ Λουκᾶς φησιν, ὅτι καὶ αὐτοὶ ἀπήγγειλαν τὰ σημεῖα τῷ Ἰωάννῃ, καὶ τότε ἔπεμψεν αὐτούς. Πλὴν ἀλλὰ 15 τοῦτο μὲν ἀπορίαν οὐδεμίαν ἔχει, ἀλλὰ θεωρίαν μόνον τὴν γὰρ ζηλοτυπίαν αὐτῶν ἐμφαίνει καὶ τοῦτο τὴν πρὸς αὐτὸν τὸ δὲ ἐξῆς σφόδρα ἐστὶ τῶν ζητουμένων. Ποῖον δὴ τοῦτο; Τὸ εἰπεῖν, «Σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος, ἢ ἕτερον προσδοκῶμεν;».

Ἐπεὶ γὰρ πρὸ τῶν σημείων εἰδὼς αὐτόν, ὁ παρὰ τοῦ Πνεύματος 20 μαθὼν, ὁ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἀκούσας, ὁ ἐπὶ πάντων ἀνακηρύξας, νῦν πέμπει παρ' αὐτοῦ μαθησόμενος εἴτε αὐτὸς εἴη, εἴτε μή; Καίτοι εἰ μὴ οἶδας ὅτι αὐτός ἐστι σαφῶς, πῶς

«Καὶ ὅταν ἐτελείωσεν ὁ Ἰησοῦς τὰς ἐντολάς καὶ ὁδηγίας του πρὸς τοὺς δώδεκα μαθητάς του, ἀνεχώρησεν ἀπὸ ἐκεῖ διὰ νὰ συνεχίσῃ τὴν διδασκαλίαν καὶ τὸ κήρυγμά του εἰς τὰς πόλεις τῶν Ἰουδαίων».

1. Ἀφοῦ λοιπὸν ἀπέστειλε τοὺς μαθητάς του διὰ νὰ κηρύξουν τὸ εὐαγγέλιον, ὁ ἴδιος ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὴν περιοχὴν ἐκείνην, ὥστε νὰ δώσῃ εἰς αὐτοὺς τόπον καὶ εὐκαιρίαν νὰ πραγματοποιήσουν τὰ ὅσα τοὺς παρήγγειλε. Διότι, ἐὰν ὁ ἴδιος ἦτο παρὼν καὶ ἐθεράπευε τοὺς ἀσθενεῖς, κανεὶς δὲν θὰ προσήρχετο εἰς τοὺς μαθητάς του.

«Ὁ δὲ Ἰωάννης, εὐρισκόμενος εἰς τὴν φυλακὴν, ὅταν ἤκουσε τὰ σχετικὰ μὲ τὰ θαύματα τοῦ Ἰησοῦ, ἔστειλε δύο ἀπὸ τοὺς μαθητάς του καὶ τὸν ἠρώτησε τὰ ἑξῆς· Σὺ εἶσαι ὁ Μεσσίας πὺ ἀναμένομεν νὰ ἔλθῃ εἰς τὸν κόσμον ἢ πρέπει νὰ περιμένωμεν ἄλλον;».

Ὁ Λουκᾶς λέγει ὅτι οἱ ἴδιοι μαθηταὶ τοῦ Ἰωάννου τοῦ ἀνέφεραν τὰ θαύματα τοῦ Ἰησοῦ καὶ τότε τοὺς ἀπέστειλεν¹. Ἄλλ' αὐτὸ δὲν ἐμβάλλει καμμίαν ἀμφιβολίαν, ἀλλ' ἀπλῶς καὶ μόνον δίδει ἀφορμὴν διὰ συζήτησιν, διότι καὶ αὐτὸ φανερώνει τὴν ζηλοτυπίαν αὐτῶν διὰ τὸν Ἰησοῦν. Ἄλλ' αὐτὸ πὺ ἀναφέρει εἰς τὴν συνέχειαν εἶναι ἐκεῖνο πὺ χρειάζεται πολλὴν ἔρευναν. Ποῖο λοιπὸν εἶναι αὐτό; Τὸ ὅτι εἶπε· «Σὺ εἶσαι ὁ Μεσσίας πὺ ἀναμένομεν νὰ ἔλθῃ ἢ πρέπει νὰ περιμένωμεν ἄλλον;». Δηλαδή, ὁ Ἰωάννης πὺ τὸν ἐγνώριζε πρὶν ἀκόμη ἀρχίσῃ νὰ θαυματοουργῇ, πὺ ἐπληροφορήθη τὴν θεῖαν ιδιότητά του ἀπὸ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, πὺ τὸν ἤκουσεν ἀπὸ τὸν Πατέρα, πὺ τὸν διεκήρυξεν εἰς ὄλους τοὺς ἀνθρώπους, τώρα στέλλει τοὺς μαθητάς του διὰ νὰ μάθῃ ἀπὸ αὐτόν, ἐὰν αὐτὸς εἶναι ὁ Μεσσίας ἢ ἐὰν δὲν εἶναι; Καὶ βέβαια, ἐὰν δὲν ἐγνώριζες πολὺ καλὰ σὺ ὁ ἴδιος ὅτι αὐτὸς ἦτο ὁ Μεσσίας, πῶς τότε θεωρεῖς τὸν ἑαυτόν σου

σαντὸν ἀξιόπιστον εἶναι νομίζεις, ἀποφαινόμενος ὑπὲρ τῶν ἀγνοουμένων; Τὸν γὰρ ἑτέροις μαρτυρήσοντα πρότερον αὐτὸν ἀξιόπιστον εἶναι δεῖ. Οὐδὲ ἔλεγες, ὅτι «οὐκ εἰμι ἱκανὸς λῦσαι αὐτοῦ τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος»; Οὐδὲ ἔλεγες, 5 ὅτι «Οὐκ ἤδειν αὐτόν, ἀλλ' ὁ πέμπας με βαπτίζειν ἐν ὕδατι, ἐκεῖνός μοι εἶπεν· ἐφ' ὃν ἂν ἴδῃς τὸ Πνεῦμα καταβαῖνον καὶ μένον ἐπ' αὐτόν, οὗτός ἐστιν ὁ βαπτίζων ἐν Πνεύματι ἁγίῳ»; Οὐκ εἶδες τὸ Πνεῦμα ἐν εἴδει περιστερᾶς; οὐχὶ τῆς φωνῆς ἤκουσας; Οὐχὶ διεκώλυες αὐτόν λέγων, «Ἐγὼ χρει- 10 αν ἔχω ὑπὸ σοῦ βαπτισθῆναι»; Οὐχὶ καὶ τοῖς μαθηταῖς ἔλεγες, «Ἐκεῖνον δεῖ ἀξάνειν, ἐμὲ δὲ ἐλατιοῦσθαι»; Οὐχὶ τὸν δῆμον ἐδίδασκες ἅπαντα, ὅτι αὐτὸς αὐτοὺς βαπτίσει ἐν Πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί; καὶ ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου; Οὐχὶ πρὸ τῶν 15 σημείων ταῦτα πάντα καὶ τῶν θαυμάτων ἀνεκήρυξας; Πῶς οὖν νῦν, ὅτε δῆλος πᾶσιν ἐγένετο, καὶ πανταχοῦ διῆλθεν αὐτοῦ ἡ φήμη, καὶ νεκροὶ ἠγέρθησαν, καὶ δαίμονες ἀπηλάθησαν, καὶ σημείων τοσοῦτων ἐπίδειξις γέγονε, τότε πέμπεις μανθάνων παρ' αὐτοῦ;

20 Τί δὴ γέγονεν; ἀπάτη τις ἦν πάντα ἐκεῖνα τὰ ρήματα, σκηνὴ καὶ μῦθοι; Καὶ τίς ἂν ταῦτα νοῦν ἔχων εἶποι; Οὐ λέγω, Ἰωάννης, ὁ ἐν τῇ μήτρᾳ σκιριτήσας, ὁ πρὸ τῶν ὠδίνων αὐτόν ἀνακηρύξας, ὁ τῆς ἐρήμου πολίτης, ὁ τὴν ἀγγελικὴν ἐπιδειξάμενος πολιτείαν· ἀλλ' εἰ καὶ τῶν πολλῶν εἰς ἡν, 25 καὶ τῶν σφόδρα ἀπερριμμένων, οὐκ ἂν μετὰ τισαύτας μαρτυρίας, καὶ τὰς παρ' ἑαυτοῦ καὶ τὰς παρ' ἑτέρων, ἀμφέβαι-

2. Λουκᾶ 3, 16.

3. Ἰω. 1, 33.

4. Ματθ. 3, 16.

5. Πρὸβλ. Ματθ. 3, 17.

6. Ματθ. 3, 14.

7. Ἰω. 3, 30.

8. Πρὸβλ. Λουκᾶ 3, 16.

9. Πρὸβλ. Ἰω. 1, 29.

10. Πρὸβλ. Λουκᾶ 1, 41.

ἀξιόπιστον, ἐκφέρων γνώμην διὰ πράγματα πού δὲν τὰ γνωρίζεις; Διότι ἐκεῖνος πού θὰ μαρτυρήσῃ εἰς τοὺς ἄλλους πρέπει κατ' ἀρχὴν ὁ ἴδιος νὰ εἶναι πρόσωπον ἀξιόπιστον. Δὲν ἔλεγες ὅμως σὺ ὅτι «Δὲν εἶμαι ἐγὼ ἄξιος νὰ λύσω οὔτε τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματός του»²; Δὲν ἔλεγες σὺ ὅτι «Δὲν τὸν ἐγνώριζα αὐτόν, ἀλλ' ἐκεῖνος πού με ἔστειλε νὰ βαπτίζω με τὸ ὕδωρ, ἐκεῖνος μοῦ εἶπεν· εἰς ὅποιον θὰ ἰδῆς νὰ κατεβαίνῃ τὸ ἅγιον Πνεῦμα καὶ νὰ μένῃ ἐπάνω εἰς αὐτόν, αὐτὸς θὰ εἶναι ἐκεῖνος πού θὰ βαπτίξῃ με ἅγιον Πνεῦμα»³; Δὲν εἶδες τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον νὰ κατεβαίνῃ ἐπ' αὐτοῦ ἐν εἶδει περιστερᾶς⁴; Δὲν ἤκουσες τὴν φωνὴν τοῦ Πατρὸς⁵; Δὲν ἠμπόδιζες αὐτόν νὰ βαπτισθῇ λέγων, «Ἐγὼ ἔχω ἀνάγκην νὰ βαπτισθῶ ἀπὸ σέ»⁶; Μήπως δὲν ἔλεγες εἰς τοὺς μαθητάς σου ὅτι, «Ἐκεῖνος πρέπει ν' αὐξάνῃ, ἐγὼ δὲ νὰ μικραίνω»⁷; Δὲν ἐδίδασκες ὅλο τὸ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων, ὅτι αὐτὸς θὰ τοὺς βαπτίσῃ με ἅγιον Πνεῦμα καὶ με τὸ πῦρ τῆς θείας χάριτος⁸; καὶ ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος σηκώνει τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου⁹; Ὅλα αὐτὰ δὲν τὰ διεκήρυξες πρὶν ἀπὸ τὰ σημεῖα καὶ τὰ θαύματά του; Πῶς λοιπὸν τώρα, καθ' ἣν στιγμὴν ἔγινε γνωστὸς εἰς ὄλους καὶ ἡ φήμη του ἔφθασε παντοῦ καὶ οἱ νεκροὶ ἀνεστήθησαν καὶ οἱ δαίμονες ἐξεδιώχθησαν καὶ τόσα σπουδαῖα θαύματα συνετελέσθησαν, ἀποστέλλεις τοὺς μαθητάς σου διὰ νὰ πληροφορηθῆς ἀπ' αὐτόν ποῖος εἶναι;

Τί συνέβη, λοιπόν; Ὅλα ἐκεῖνα τὰ λόγια τοῦ Ἰωάννου ἦσαν ψεύτικα, γεμᾶτα ὑποκρισία καὶ μῦθοι; Καὶ ποῖος λογικὸς ἄνθρωπος θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ εἰπῇ ὅλα αὐτά; Δὲν λέγω ὁ Ἰωάννης πού ἐσκίρτησεν εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μητρὸς του¹⁰ καὶ τὸν διεκήρυξε πρὶν ἀπὸ τὴν γέννησίν του, πού ἦτο πολίτης τῆς ἐρήμου, καὶ ἐδέχθη νὰ ζήσῃ τὴν ἀγγελικὴν ζωὴν· ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη ἦτο ἕνας ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ἀνθρώπους, καὶ ἀπὸ τοὺς πάρα πολὺ περιφρονημένους, δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ εἶχεν ἀμφιβολίας ὕστερα ἀπὸ τόσας μαρτυρίας καὶ τοῦ ἰδίου τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ τῶν ἄλλων ἐπί-

λεν. "Ὅθεν δῆλον, ὅτι οὐδὲ αὐτὸς ἀμφισβητῶν ἔπεμπεν, οὐδὲ
 ἀγνοῶν ἠρώτα. Οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνο ἂν ἔχοι τις εἰπεῖν, ὅτι ἤδει
 μὲν σαφῶς, διὰ δὲ τὸ δεσμοτήριον δειλότερος γέγονεν· οὐ-
 δὲ γὰρ ἀπαλλαγῆσεσθαι ἐντεῦθεν προσεδόκα, οὐδὲ εἰ προσε-
 5 δόκα, προὔδωκεν ἂν τὴν εὐσέβειαν ὃ πρὸς θανάτους παραι-
 ταγμένος. Οὐδὲ γὰρ ἂν, εἰ μὴ πρὸς τοῦτο ἦν παρεσκευασμέ-
 νος, πρὸς δῆμον ὀλόκληρον, αἵματα μελετήσαντα ἐκχέειν
 προφητικά, τοσαύτην ἂν ἐπεδείξατο τὴν ἀνδρείαν· οὐκ ἂν
 τὸν ὤμῳν τύραννον ἐκεῖνον μετὰ τοσαύτης ἂν ἤλεγξε τῆς
 10 παρηγορίας ἐν μέσῃ πόλει καὶ ἀγορᾷ, καθάπερ παιδίῳ μικρῷ
 σφόδρα ἐπιτιμῶν, ἀκουόντων ἀπάντων. Εἰ δὲ καὶ δειλότερος
 γέγονε, πῶς τοὺς μαθητὰς οὐκ ἠσχύνειο τοὺς ἑαυτοῦ, ἐφ'
 ὧν αὐτῷ τοσαῦτα ἐμαρτύρησεν, ἀλλὰ δι' αὐτῶν ἠρώτα, ὀ-
 φείλων δι' ἐτέρων; Καίτοιγε ἤδει σαφῶς, ὅτι καὶ ἐζηλοτύ-
 15 πουν αὐτόν, καὶ λαβὴν τινα εὐρεῖν ἐπεθύμουν. Πῶς δὲ τὸν
 δῆμον τὸν Ἰουδαϊκὸν οὐκ ἠρυνθρίασεν, ἐφ' οὗ τοσαῦτα ἐκή-
 ρυξε; Τί δὲ αὐτῷ καὶ εἰς τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν δεσμῶν ἐντεῦ-
 θεν πλέον ἐγίνειο; Οὐδὲ γὰρ διὰ τὸν Χριστὸν ἦν ἐμβεβλη-
 μένος, οὐδὲ διὰ τὸ ἀνακηρῦξαι αὐτοῦ τὴν δύναμιν, ἀλλὰ διὰ
 20 τὸν ἔλεγχον τὸν ἐπὶ τῷ παρανόμῳ γάμῳ. Ποίου δὲ παιδίου
 ἀνοήτου, τίνος δὲ ἀνθρώπου μαινομένου οὐκ ἂν ἑαυτῷ δό-
 ξαν περιέθηκε;

Τί οὖν ἐστὶ τὸ κατασκευαζόμενον; "Ὅτι μὲν γὰρ οὐκ ἔ-
 στιν Ἰωάννου τὸ ἀμφισβητῆσαι ταῦτα, ἀλλ' οὐδὲ τοῦ τυχόν-
 25 τος, οὐδὲ τοῦ σφόδρα ἀνοήτου καὶ παραπαίοντος, ἐκ τῶν

σης. Ἐπομένως εἶναι φανερόν ὅτι δὲν ἀπέστειλε τοὺς μαθητὰς πρὸς τὸν Ἰησοῦν ἐξ αἰτίας ἀμφιβολιῶν, οὔτε τὸν ἠρώτα ἐπειδὴ δὲν ἐγνώριζεν. Οὔτε βέβαια αὐτὸ θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἰπῇ κανεὶς, ὅτι ἐγνώριζε μὲν πολὺ καλὰ ποῖος ἦτο, ἀλλ' εἶχε γίνεи, τώρα πού εὐρίσκετο εἰς τὴν φυλακὴν, περισσότερο δειλός. Διότι δὲν ἤλπιζεν ὅτι θὰ ἀπεφυλακίζετο, οὔτε ἐὰν ἤλπιζε θὰ ἐπρόδιδε ποτὲ τὴν εὐσέβειαν αὐτὸς πού ἦτο πρόθυμος νὰ ὑποστῇ πολλοὺς θανάτους. Οὔτε βέβαια θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐπιδείξη τόσην γενναιότητα πρὸς ἓνα λαὸν ὀλόκληρον πού εἶχε λάβει τὴν ἀπόφασιν νὰ φονεύῃ τοὺς προφήτας, ἐὰν δὲν ἦτο προετοιμασμένος νὰ ὑποστῇ καὶ τὸν θάνατον. Οὔτε θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐλέγχη μὲ τόσην μεγάλην παρρησίαν τὸν σκληρὸν ἐκεῖνον τύραννον, ἐπιτιμῶν αὐτὸν μὲ σφοδρότητα, ὡσὰν νὰ ἦτο μικρὸ παιδί, ἐν μέσῳ τῆς πόλεως καὶ τῆς ἀγορᾶς καὶ παρουσίᾳ ὄλου τοῦ πλήθους. Ἐὰν ὅμως ἔγινε πῶς δειλός, πῶς δὲν ἐντρέπετο τοὺς μαθητάς του, πρὸς τοὺς ὁποίους εἶχε δώσει τόσας μεγάλας μαρτυρίας περὶ αὐτοῦ, ἀλλὰ τὸν ἠρώτα, μέσῳ αὐτῶν, ἐνῶ ὤφειλε νὰ χρησιμοποίησῃ ἄλλους; Ἄν καὶ ἐγνώριζε πολὺ καλὰ ὅτι οἱ μαθηταὶ του ἐφθόνουν τὸν Ἰησοῦν καὶ ἐζήτουν νὰ εὔρουν κάποιαν εὐκαιρίαν διὰ νὰ ἐκδηλωθοῦν ἐναντίον του. Καὶ πῶς δὲν ἐντρέπετο διὰ τὸν Ἰουδαϊκὸν λαόν, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχε δώσει τόσας μαρτυρίας περὶ αὐτοῦ; Εἰς τί δὲ θὰ ἐβοήθει διὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν του μία τοιαύτη στάσις; Διότι δὲν ἦτο φυλακισμένος διὰ τὸν Χριστόν, οὔτε ἐπειδὴ εἶχε διακηρύξει τὴν δύναμιν αὐτοῦ, ἀλλὰ διὰ τὸ ὅτι ἤλεγξε τὸν Ἡρώδη διὰ τὸν παράνομον γάμον του. Ἐπομένως δὲν θὰ συνέβαινεν ὁ Ἰωάννης ν' ἀποκτήσῃ τὴν φήμην ἐνὸς ἀνοήτου παιδιοῦ καὶ ὅτι πρόκειται δι' ἓνα μαινόμενον ἄνθρωπον.

Ποία λοιπὸν ἡ σημασία αὐτῆς τῆς ἐνεργείας του; Διότι ἀπὸ τὰ ὅσα ἔχουν λεχθῆ ἔγινεν ἀντιληπτὸν ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν ὁ Ἰωάννης νὰ ἔχη παρομοίας ἀμφιβολίας, ἀλλ' οὔτε καὶ κάποιος τυχαῖος ἄνθρωπος ἢ κάποιος πάρα πολὺ ἀνό-

εἰρημένων δῆλον· δεῖ δὲ λοιπὸν τὴν λύσιν ἐπαγαγεῖν.

Τίνος οὖν ἔνεκεν ἔπεμψεν ἐρωτιῶν; Ἀπεπήδων τοῦ Ἰησοῦ οἱ Ἰωάννου μαθηταί· καὶ τοῦτο παντί που δῆλόν ἐστι καὶ ζηλοτύπως αἰεὶ πρὸς αὐτὸν εἶχον. Καὶ δῆλον ἐξ ὧν
 5 πρὸς τὸν διδάσκαλον ἔλεγον «Ὅς γὰρ ἦν», φησί, «μετὰ σοῦ πέραν τοῦ Ἰορδάνου, ᾧ σὺ μεμαρτύρηκας, ἴδε οὗτος βαπτίζει, καὶ πάντες ἔρχονται πρὸς αὐτόν»· καὶ πάλιν «Ζήτησις ἐγένετο τῶν μαθητῶν Ἰωάννου μετὰ Ἰουδαίων περὶ καθαρισμοῦ»· καὶ αὐτῷ πάλιν προσελθόντες ἔλεγον «Διατί
 10 ἡμεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι νησιεύομεν πολλά, οἱ δὲ μαθηταί σου οὐ νησιεύουσιν;».

2. Οὕτω γὰρ ἦσαν εἰδότες, τίς ἦν ὁ Χριστός, ἀλλὰ τὸν μὲν Ἰησοῦν ἄνθρωπον ψιλὸν ὑποπιεύοντες, τὸν δὲ Ἰωάννην μερίζονα ἢ κατὰ ἄνθρωπον, ἐδάκνοντι εὐδοκιμοῦντα τοῦτον
 15 ὀρώντες, ἐκεῖνον δέ, καθὼς εἶπε, λοιπὸν λήγοντα. Καὶ τοῦτο αὐτοὺς ἐκώλυε προσελθεῖν, τῆς ζηλοτυπίας διατειχιζούσης τὴν πρόσοδον. Ἔως μὲν οὖν ἦν Ἰωάννης μετ' αὐτῶν, παρεκάλει συνεχῶς καὶ ἐδίδασκε, καὶ οὐδὲ οὕτως ἔπειθεν· ἐπειδὴ δὲ λοιπὸν ἔμελλε τελευτᾶν, πλείονα ποιεῖται τὴν σπουδὴν.
 20 Καὶ γὰρ ἐδεδοίκει μὴ καταλίπη πονηροῦ δόγματος ὑπόθεσιν, καὶ μείνωσιν ἀπερρηγμένοι τοῦ Χριστοῦ. Αὐτὸς μὲν γὰρ ἐσπούδαζε καὶ παρὰ τὴν ἀρχὴν αὐτῷ προσαγαγεῖν ἅπαντας τοὺς αὐτοῦ· ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἔπειθε, τελευτῶν λοιπὸν πλείονα ποιεῖται τὴν προθυμίαν. Εἰ μὲν οὖν εἶπεν, ὅτι ἀπέλθειτε

11. Ἰω. 3, 26.

12. Ἰω. 3, 25.

13. Ματθ. 9, 14.

ητος καὶ ἀσεβῆς ἄνθρωπος ἤμποροῦσε νὰ κάνη τὸ ἴδιο. Ἀνάγκη λοιπὸν εἰς τὴν συνέχειαν νὰ δώσωμεν ἐξήγησιν.

Διὰ ποῖον λοιπὸν λόγον ἔστειλε τοὺς μαθητὰς του νὰ τὸν ἐρωτήσῃ, καθόσον ἀπέφευγαν οἱ μαθηταὶ τοῦ Ἰωάννου τὸν Ἰησοῦν, πρᾶγμα ποὺ βέβαια εἶναι γνωστὸν εἰς τὸν καθένα, καὶ πάντοτε ἔτρεφαν φθόνον πρὸς αὐτόν. Καὶ τοῦτο γίνεται φανερόν ἀπὸ ὅσα ἔλεγαν εἰς τὸν διδάσκαλόν των διὰ τὸν Ἰησοῦν· «Αὐτός», λέγουν, «ποὺ ἦτο μαζί σου πέραν ἀπὸ τὸν Ἰορδάνην, διὰ τὸν ὁποῖον σὺ ἔδωσες μαρτυρίαν, κοίταξε ὅτι αὐτὸς βαπτίζει καὶ ὅλοι πηγαίνουν εἰς αὐτόν»¹¹· καὶ πάλιν· «Ἐγένετο συζήτησις μεταξὺ τῶν μαθητῶν τοῦ Ἰωάννου καὶ τῶν Ἰουδαίων διὰ τὸν καθαρισμόν»¹². Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν Ἰησοῦν προσῆλθαν καὶ τὸν ἠρώτησαν· «Διατί ἡμεῖς οἱ Φαρισαῖοι νηστεύομεν πολύ, ἐνῶ οἱ μαθηταί σου δὲν νηστεύουν;»¹³.

2. Διότι δὲν ἐγνώριζαν ἀκόμη ποῖος ἦτο ὁ Χριστός, ἀλλὰ τὸν μὲν Ἰησοῦν τὸν ἐθεώρουν ὡσὰν ἓνα ἀπλοῦν ἄνθρωπον, ἐνῶ τὸν Ἰωάννην τὸν ἐπίστευαν ὡσὰν κάτι ἀνώτερον ἀπὸ κοινὸν ἄνθρωπον καὶ ἐστεχωροῦντο ποὺ τὸν ἔβλεπαν νὰ κυριεύῃ τὰς καρδίας τῶν ἀκροατῶν του, τὸν δὲ Ἰωάννην, ὅπως καὶ ὁ ἴδιος εἶπε, νὰ τελειώνῃ πλέον ἢ ἀποστολή του. Καὶ αὐτὸ τοὺς ἠμπόδιζε νὰ πλησιάσουν τὸν Ἰησοῦν, ἐπειδὴ ὁ φθόνος των τοὺς ἔφρασεν, ὡσὰν μὲ τεῖχος, τὸν δρόμον ποῦ ἔφερε πρὸς αὐτόν. Καὶ ὅσον χρόνον, βέβαια, ὁ Ἰωάννης εὕρισκετο μεταξύ των τοὺς προέτρεπε συνεχῶς καὶ τοὺς ἐδίδασκεν, ἀλλὰ καὶ πάλιν δὲν τοὺς ἔπειθε μ' αὐτό. Ἐπειδὴ ὅμως ἐπρόκειτο ν' ἀποθάνῃ, ἐπιδεικνύει μεγαλύτερον ἐνδιαφέρον. Καθόσον ἐφοβεῖτο μήπως ἀφήσῃ ὀπίσω του κάποιαν πονηρὰν ὑπόνοιαν καὶ παραμείνουν ἔτσι οἱ μαθηταὶ του μακριὰ ἀπὸ τὸν Χριστόν. Ὁ ἴδιος βέβαια ἐφρόντιζεν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν νὰ ὀδηγήσῃ ὅλους γενικῶς τοὺς ἰδικούς του πρὸς τὸν Ἰησοῦν. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν τοὺς ἔπειθε, τώρα ποὺ ἐπρόκειτο ν' ἀποθάνῃ τὸ κάνει μὲ μεγαλυτέραν προθυμίαν. Διότι, ἐὰν μὲν ἔλεγε, πηγαίνετε πρὸς τὸν Ἰησοῦν διότι εἶ-

πρὸς αὐτόν, αὐτός μου βελτίων ἐστίν, οὐκ ἂν ἔπεισε δυσαναποσπάσιως ἔχοντας· ἀλλὰ καὶ ἐνομίσθη μειριάζων ἂν ταῦτα λέγειν, καὶ μᾶλλον ἂν αὐτῷ προσηλώθησαν· εἰ δὲ εἰσίγησε, πάλιν οὐδὲν πλεον ἐγίνειο.

5 Τί οὖν ποιεῖ; Ἀναμένει παρ' αὐτῶν ἀκοῦσαι, ὅτι θαύματα ἐργάζεται· καὶ οὐδὲ οὕτως αὐτοῖς παραινεῖ, οὐδὲ πάντας πέμπει, ἀλλὰ δύο τινὰς οὓς ἤδει ἴσως τῶν ἄλλων εὐπειθεσιέρους ὄντας, ἵνα ἀνύποπιος ἢ ἐρώτησις γένηται, ἵνα παρὰ τῶν πραγμάτων μάθωσι τὸ μέσον τοῦ Ἰησοῦ κακείνου·
 10 καὶ φησιν· ἀπέλθετε καὶ εἶπατε· «Σὺ εἰ ὁ ἐρχόμενος, ἢ ἕτερον προσδοκῶμεν;». Ὁ δὲ Χριστὸς τὴν γνώμην εἰδὼς τὴν Ἰωάννου, οὐκ εἶπεν, ὅτι ἐγὼ εἰμι· πάλιν γὰρ προσέστη τοῦτο τοῖς ἀκούουσι, καίτοι τοῦτο ἀκόλουθον ἦν εἰπεῖν· ἀλλὰ ἀπὸ τῶν πραγμάτων αὐτοὺς ἀφίησι μαρτάνειν. Λέγει
 15 γὰρ, ὅτι προσελθόντων αὐτῷ τούτων, τότε ἐθεράπευσε πολλούς. Καίτοι ποία ἀκολουθία ἦν, ἐρωτηθέντα, σὺ εἶ; πρὸς μὲν τοῦτο μηδὲν εἰπεῖν, θεραπεῦσαι δὲ εὐθέως τοὺς κακῶς ἔχοντας, εἰ μὴ τοῦτο ἐβούλετο κατασκευάσαι, ὅπερ εἶπον ἐγώ; Καὶ γὰρ τὴν ἀπὸ τῶν πραγμάτων μαρτυρίαν πισιο-
 20 τέραν καὶ μᾶλλον ἀνύποπιον εἶναι ἐνόμιζον τῆς ἀπὸ τῶν ρημάτων.

Εἰδὼς τοίνυν, ἅτε Θεὸς ὢν, τὴν διάνοιαν μεθ' ἧς αὐτοὺς ἔπεμψεν ὁ Ἰωάννης, εὐθέως ἐθεράπευσε τυφλοὺς, χωλοὺς, καὶ ἑτέρους πολλούς, οὐκ ἐκεῖνον διδάσκων, (πῶς
 25 γὰρ τὸν πεπεισομένον;) ἀλλὰ τούτους τοὺς ἀμφιβάλλοντας·

ναι ἀνώτερός μου, δὲν θὰ τοὺς ἔπειθε νὰ τὸ κάνουν αὐτό, ἐπειδὴ ἦσαν πάρα πολὺ προσκολλημένοι εἰς αὐτόν, ἀλλὰ καὶ θὰ ἐσχημάτιζαν τὴν γνώμην ὅτι τὸ λέγει αὐτὸ ἀπὸ μετριοφροσύνης, καὶ θὰ παρέμειναν περισσότερο προσκολλημένοι εἰς αὐτόν. Ἐὰν ὁμοῦς ἐσιώπει, τίποτε πάλιν ἐπὶ πλεον δὲν θὰ συνέβαινε.

Τί κάνει λοιπόν; Περιμένει ν' ἀκούσῃ ἀπὸ τοὺς ἰδίους ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἐπιτελεῖ θαύματα. Καὶ πάλιν βέβαια δὲν τοὺς προτρέπει πρὸς τὸν Κύριον, οὔτε τοὺς ἀποστέλλει ὄλους, ἀλλὰ μόνον δύο, οἱ ὅποιοι ἐγνώριζεν ὅτι τοῦ ἦσαν οἱ πρὸ ἀφωσιωμένοι, ὥστε ἡ ἐρώτησις νὰ μὴ δημιουργήσῃ ὑποψίας καὶ ἔτσι νὰ πληροφορηθοῦν ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ γεγονότα τὴν ἀπόστασιν πού ὑπῆρχε μεταξὺ τοῦ Ἰησοῦ καὶ τοῦ ἰδίου. Καὶ τοὺς λέγει· Πηγαίνετε καὶ ἐρωτήσατέ τον· «Σὺ εἶσαι ὁ Μεσσίας πού ἀναμένομεν νὰ ἔλθῃ ἢ πρέπει νὰ περιμένωμεν ἄλλον;». Ὁ δὲ Χριστός, ἐπειδὴ ἐγνώριζε τὴν σκέψιν τοῦ Ἰωάννου, δὲν τοὺς ἀπήντησεν, ὅτι ἐγὼ εἶμαι· καθόσον βέβαια θὰ ἠμποροῦσε νὰ σκανδαλίσῃ αὐτὸ τοὺς ἀκροατάς του, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἦτο πολὺ φυσικὸν νὰ τοὺς δώσῃ αὐτὴν τὴν ἀπάντησιν, ἀλλὰ τοὺς ἀφήνει νὰ διδαχθοῦν αὐτὸ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ γεγονότα. Διότι λέγει ὁ εὐαγγελιστής, ὅτι ὅταν οἱ μαθηταὶ τοῦ Ἰωάννου ἐπισκέφθησαν τὸν Ἰησοῦν, τότε αὐτὸς ἐθεράπευσε πολλούς¹⁴. Καὶ ποίαν βέβαια ἀπάντησιν ἔπρεπε νὰ δώσῃ ὅταν τὸν ἠρώτησαν, σὺ εἶσαι ὁ Μεσσίας; Νὰ μὴ εἰπῇ μὲν τίποτε δι' αὐτό, ἀλλ' ἀμέσως νὰ θεραπεύσῃ τοὺς ἀσθενεῖς, ἐὰν δὲν ἤθελε νὰ ἐπιτύχῃ αὐτὸ πού εἶπα ἐγώ; Διότι τὴν ἐπιβεβαίωσιν πού προέρχεται ἀπὸ τὰ πράγματα τὴν ἐθεώρουν πρὸ πειστικὴν ἀπὸ τὴν μαρτυρίαν τῶν λόγων καὶ ὡς μὴ δημιουργοῦσαν καμμίαν ὑποψίαν.

Ἐπειδὴ λοιπόν, ὡσὰν Θεὸς πού ἦτο, ἐγνώριζε τὴν σκέψιν μὲ τὴν ὁποίαν τοὺς ἔστειλεν ὁ Ἰωάννης, ἀμέσως ἐθεράπευσε τυφλοὺς, κωλοὺς καὶ πολλοὺς ἄλλους, ὅχι διὰ νὰ διδάξῃ τὸν Ἰωάννην (διότι πῶς νὰ διδάξῃ τὸν ἀπόλυτα πιστόν;), ἀλλὰ αὐτοὺς πού εἶχαν ἀμφιβολίας. Ἀφοῦ ἐθερά-

καὶ θεραπεύσας φησί· «Πορευθέντες ἀπαγγείλατε Ἰωάννη
 ἃ ἀκούετε καὶ βλέπετε· τυφλοὶ ἀναβλέπουσι, καὶ χωλοὶ περι-
 πατοῦσι, καὶ λεπροὶ καθαρίζονται, καὶ κωφοὶ ἀκούουσι, καὶ
 νεκροὶ ἐγείρονται, καὶ πτωχοὶ εὐαγγελίζονται»· καὶ προσέ-
 5 θηκε· «Καὶ μακάριος ὃς ἐὰν μὴ σκανδαλισθῆ ἐν ἐμοί»·
 δεικνὺς ὅτι καὶ τὰ ἀπόρρητα αὐτῶν οἶδεν. Εἰ μὲν γὰρ εἶ-
 πεν, ὅτι ἐγὼ εἶμι, καὶ προσέειπεν ἄν, ὅπερ ἔφθην εἰπὼν,
 τοῦτο αὐτοῖς, καὶ ἐνενόησαν ἄν, εἰ καὶ μὴ εἶπον, ὅπερ Ἰου-
 δαῖοι πρὸς αὐτὸν ἔλεγον· «Σὺ περὶ σεαυτοῦ μαρτυρεῖς». Διὰ
 10 τοῦτο αὐτὸς μὲν οὐ λέγει τοῦτο, ἀπὸ δὲ τῶν θαυμάτων ἀφίη-
 σιν αὐτοὺς πάντα μαθεῖν, ἀνύποπιον τὴν διδασκαλίαν ποι-
 οῦμενος καὶ σαφesiέραν. Διὰ τοῦτο καὶ τὸν ἔλεγχον αὐτῶν
 λανθανόντως ἐπήγαγεν. Ἐπειδὴ γὰρ ἐσκανδαλίζοντο ἐν αὐ-
 τῷ, τὸ πάθος αὐτῶν ἀνακηρύξας καὶ τῷ συνειδότι αὐτῶν
 15 μόνῳ τοῦτο καταλιπὼν, καὶ οὐδένα μάρτυρα τῆς κακηγορίας
 ταύτης ποιησάμενος, ἀλλ' ἢ μόνους ἐκείνους τοὺς ταῦτα
 ἐπισιαμένους, μειζόνως αὐτοὺς καὶ ταύτῃ ἐπεσπάσατο, εἰ-
 πὼν· «Μακάριος ὃς ἐὰν μὴ σκανδαλισθῆ ἐν ἐμοί». Καὶ
 γὰρ αὐτοὺς αἰνιτιόμενος ταῦτα ἔλεγεν.

20 Ἴνα δὲ μὴ τὰ παρ' ἡμῶν εἰρημένα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ
 παρ' ἑτέρων λεγόμενα θέντες εἰς μέσον, σαφesiέραν ὑμῖν
 ἐκ τῆς παραθέσεως τῶν λεγομένων ποιήσωμεν τὴν ἀλήθειαν,
 ἀναγκαῖον κάκεινα εἰπεῖν. Τί οὖν φασί τινες; Ὅτι οὐχ
 αὕτη ἐστὶν ἡ αἰτία ἢ παρ' ἡμῶν εἰρημένη, ἀλλ' ἠγνόει ὁ
 25 Ἰωάννης, ἠγνόει δὲ οὐ τὸ πᾶν· ἀλλ' ὅτι μὲν αὐτὸς ἦν ὁ
 Χριστός, ἤδει, εἰ δὲ καὶ ὑπὲρ ἀνθρώπων ἔμελλε τελευτᾶν,
 οὐκ ἤδει· διὰ τοῦτο εἶπε, «Σὺ εἰ ὁ ἐρχόμενος;», τουτέστιν

πευσε τοὺς ἀσθενεῖς τοὺς λέγει· «Πηγαίνετε καὶ ἀναγγείλατε εἰς τὸν Ἰωάννην αὐτὰ ποὺ ἀκούετε καὶ βλέπετε. Τυφλοὶ ἀποκτοῦν τὸ φῶς των καὶ κωλοὶ περιπατοῦν καὶ λεπροὶ καθαρίζονται καὶ κωφοὶ ἀκούουν καὶ νεκροὶ ἀνασταίνονται καὶ πτωχοὶ ἀκούουν τὸ εὐαγγέλιον διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν». Καὶ προσέθεσε· «Καὶ μακάριος εἶναι αὐτὸς ποὺ δὲν θὰ σκανδαλισθῆ μὲ ἐμέ», ἀποδεικνύων ἔτσι ὅτι ἐγνώριζε καλὰ τὰς ἀποκρύφους σκέψεις των. Ἐὰν ὅμως τοὺς ἔλεγεν, ἐγὼ εἶμαι ὁ Μεσσίας, αὐτὴ ἡ ἀπάντησις καὶ θὰ τοὺς ἐσκανδάλιζεν, ὅπως προανέφερα, καὶ θὰ ἐσκέπτοντο, ἔστω καὶ ἂν δὲν θὰ τὸ ἔλεγαν, ἐκεῖνο ποὺ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἔλεγαν πρὸς αὐτόν· «Σὺ δίδεις μαρτυρίαν διὰ τὸν ἑαυτὸν σου»¹⁵. Διὰ τοῦτο ὁ ἴδιος δὲν τοὺς λέγει αὐτό, ἀλλὰ τοὺς ἀφήνει νὰ πληροφορηθοῦν τὰ πάντα ἀπὸ τὰ θαύματα, καθιστῶν ἔτσι ἀνύποπτον τὴν διδασκαλίαν του καὶ περισσότερο σαφῆ. Καὶ ἀκριβῶς δι' αὐτὸ καὶ τοὺς ἤλεγξε κρυφά. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐσκανδαλίζοντο ἀπὸ ὅλας τὰς ἐνεργείας τοῦ Ἰησοῦ τοὺς ἀποκαλύπτει τὸ πάθος των αὐτὸ καὶ τοὺς ἀφήνει αὐτὴν τὴν ἀποκάλυψιν μόνον εἰς τὴν συνείδησίν των, χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ κανεὶς ἄλλος μάρτυς τοῦ ἐλέγχου αὐτοῦ, παρὰ μόνον ἐκεῖνοι ποὺ ἐγνώριζαν αὐτά, καὶ ἔτσι τοὺς προσεῖλκυσε περισσότερο κοντὰ του ὅταν εἶπε· «Καὶ μακάριος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ δὲν θὰ σκανδαλισθῆ δι' ἐμέ». Διότι αὐτὰ τὰ ἔλεγεν ὑπονοῶν αὐτοῦς.

Ὅμως ἄς μὴ ἀναφέρω μόνον τὰς ἰδικὰς μου ἀπόψεις, ἀλλ' ἄς ἀναφέρω καὶ τὰς γνώμας τῶν ἄλλων, ὥστε μὲ τὴν παράθεσιν ὅλων τῶν ἀπόψεων νὰ κάνωμεν περισσότερο σαφῆ τὴν ἀλήθειαν. Ἀνάγκη λοιπὸν ν' ἀναφέρω καὶ αὐτά. Τί λέγουν λοιπὸν ὠρισμένοι; Ὅτι ὁ Ἰωάννης δὲν ἀπέστειλε τοὺς μαθητὰς του διὰ τὸν λόγον ποὺ σᾶς ανέφερα ἐγὼ, ἀλλὰ ἐπειδὴ δὲν ἐγνώριζε τὸν Ἰησοῦν, ἡ δὲ ἄγνοιά του δὲν ἦτο καθολικὴ. Τὸ ὅτι βέβαια αὐτὸς ἦτο ὁ Χριστὸς τὸ ἐγνώριζε, δὲν ἐγνώριζεν ὅμως ὅτι ἐπρόκειτο νὰ θανατωθῆ διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων. Διὰ τοῦτο καὶ ἠρώτησε· «Σὺ

ὁ εἰς τὸν ἄδην μέλλων καταβαίνειν. Ἄλλ' οὐκ ἂν ἔχοι τοῦτο λόγον· ὁ γὰρ Ἰωάννης οὐδὲ τοῦτο ἠγνόει. Τοῦτο γοῦν καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ἐκήρυσσε, καὶ πρῶτον τοῦτο ἐμαρτύρησεν. «Ἴδε», γάρ, φησὶν, «ὁ ἄμνος τοῦ Θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου». Ἄμνον δὲ ἐκάλεσε, τὸν σταυρὸν ἀνακηρύττων· καὶ τῷ εἰπεῖν δέ, «Ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου», τὸ αὐτὸ τοῦτο ἐδήλωσεν. Οὐ γὰρ ἐτέρως, ἀλλ' ἢ διὰ τοῦ σταυροῦ τοῦτο εἰργάσατο· ὃ καὶ Παῦλος ἔλεγε· «Καὶ τὸ χειρόγραφον, ὃ ἦν ὑπεναντίον ἡμῖν, καὶ αὐτὸ ἤρκεν ἐκ μέσου, προσηλώσας αὐτὸ τῷ σταυρῷ». Καὶ τὸ λέγειν δέ, ὅτι «Ἐν Πνεύματι βαπτίσει ὑμᾶς», τὰ μετὰ τὴν ἀνάστασιν προφητεύσαντος ἦν. Ἄλλ' ὅτι μὲν ἀνασιήσεται, φησὶν, ἡδεῖ, καὶ δώσει Πνεῦμα ἅγιον· ὅτι δὲ καὶ σταυρωθήσεται, οὐκ ἡδεῖ. Πῶς οὖν ἔμελλεν ἀνίστασθαι ὁ μὴ παθῶν, μηδὲ σταυρωθεῖς; πῶς δὲ μείζων προφήτου οὔτις, ὁ μηδὲ τὰ τῶν προφητῶν ἐπιστάμενος;

3. Ὅτι γὰρ μείζων προφήτου ἦν, καὶ αὐτὸς ὁ Χριστὸς ἐμαρτύρησεν· ὅτι δὲ οἱ προφηταὶ τὸ πάθος ἠδεσαν, παρὶ που δῆλόν ἐστι. Καὶ γὰρ Ἡσαΐας φησὶν· «Ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὡς ἄμνος ἐναντίον τοῦ κείροντος αὐτὸν ἄφρωνος». Καὶ πρὸ τῆς μαρτυρίας δὲ ταύτης φησὶν· «Ἔσται ἡ ρίζα τοῦ Ἰεσοῦ, καὶ ὁ ἀνιστάμενος ἄρχειν ἐθνῶν, ἐπ' αὐτῷ ἔθνη ἐλπιούσιν». Εἴτα τὸ πάθος λέγων καὶ τὴν ἀπ' αὐτοῦ δόξαν, ἐπήγαγε· «Καὶ ἔσται ἡ ἀνάπαυσις αὐτοῦ

16. Ἰω. 1, 29.

17. Κολ. 2, 14.

18. Ματθ. 8, 11.

19. Πρὸβλ. Λουκᾶ 7, 28.

20. Ἦσ. 53, 7.

21. Ἦσ. 11, 10.

22. Ἦσ. 11, 10.

εἶσαι ὁ Μεσσίας πού ἀναμένομεν νὰ ἔλθῃ;», δηλαδή αὐτὸς πού πρόκειται νὰ κατεβῆ εἰς τὸν Ἄδην. Αὐτὴ ἡ ἄποψις ὅμως δὲν ἤμπορεῖ νὰ στηριχθῆ λογικῶς, καθόσον ὁ Ἰωάννης καὶ αὐτὸ τὸ ἐγνώριζε. Διότι αὐτὸ καὶ τὸ ἐκήρυττε πρὶν ἀπὸ τὰ ἄλλα καὶ αὐτὴν τὴν μαρτυρίαν τὴν ἔδωσε πρώτην. Διότι λέγει· «Νὰ ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ πού σηκώνει τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου»¹⁶. Τὸν ὠνόμασε δὲ ἀμνὸν διὰ νὰ ἀνακηρύξῃ μὲ αὐτὸ τὸν σταυρικὸν θάνατόν του· καὶ μὲ τοὺς λόγους του «πού σηκώνει τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου», τὸ ἴδιο ἀκριβῶς ἐδήλωσε. Διότι αὐτὸ δὲν τὸ ἐπέτυχε μὲ ἄλλον τρόπον, παρὰ διὰ τοῦ σταυροῦ, πράγμα διὰ τὸ ὁποῖο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε· «Καὶ τὸ εἰς βάρος μας χειρόγραφον καὶ αὐτὸ τὸ ἐσήκωσεν ἀπὸ τὸ μέσον καὶ τὸ ἐκάρφωσεν εἰς τὸν σταυρόν»¹⁷. Ἄλλὰ καὶ οἱ λόγοι του ὅτι, «θα σᾶς βαπτίση μὲ ἅγιον Πνεῦμα»¹⁸, εἶναι λόγοι μὲ τοὺς ὁποίους ἐπροφήτεψε τὰ ὅσα θὰ συνέβαιναν μετὰ τὴν ἀνάστασίν του. Τὸ ὅτι βέβαια, ἰσχυρίζονται ὠρισμένοι, θὰ ἀναστηθῆ καὶ ὅτι θὰ χορηγήσῃ τὸ ἅγιον Πνεῦμα ὁ Ἰησοῦς, τὸ ἐγνώριζεν ὁ Ἰωάννης, δὲν ἐγνώριζεν ὅμως διὰ τὴν σταύρωσίν του. Πῶς ὅμως εἶναι δυνατόν ν' ἀναστηθῆ ἐκεῖνος πού δὲν θὰ ὑφίστατο τὸ πάθος, πού δὲν θὰ ἐσταυροῦτο; καὶ πῶς αὐτὸς ἦτο ἀνώτερος ἀπὸ προφήτην, καθ' ἣν στιγμὴν δὲν ἐγνώριζεν οὔτε ἐκεῖνα πού ἐγνώριζαν οἱ προφῆται;

3. Διότι τὸ ὅτι ὁ Ἰωάννης ἦτο ἀνώτερος ἀπὸ προφήτην τὸ ἐβεβαίωσεν ὁ ἴδιος ὁ Χριστός¹⁹, τὸ ὅτι δὲ οἱ προφῆται ἐγνώριζαν τὸ πάθος, εἶναι νομίζω, σχεδὸν πασίγνωστον. Διότι πράγματι ὁ Ἡσαΐας λέγει· «Ὡσὰν πρόβατον ὠδηγήθη εἰς τὴν σφαγὴν καὶ ὡσὰν ἀμνὸς δὲν ἀνοίγει τὸ στόμα του εἰς ἐκεῖνον ἀπὸ τὸν ὁποῖον κουρεύεται»²⁰. Καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτὴν τὴν μαρτυρίαν λέγει· «Θὰ εἶναι ἡ ρίζα τοῦ Ἰεσοῦ καὶ ἐκεῖνος πού θὰ ἀναστηθῆ διὰ νὰ κυβερνᾷ τὰ ἔθνη. Εἰς αὐτὸν θὰ στηρίξουν τὴν ἐλπίδα των ὅλα τὰ ἔθνη»²¹. Ἐν συνεχείᾳ ὁμιλῶν διὰ τὸ πάθος καὶ τὴν δόξαν πού θὰ ἐλάμβανεν ἀπὸ αὐτὸν λέγει· «Καὶ ὁ θάνατός του θὰ τοῦ δώσῃ τιμὴν»²².

τιμή». Οὐ μόνον δὲ ὅτι στανρωθήσεται προὔλεγεν οὗτος, ἀλλὰ καὶ μετὰ τίνων «Καὶ γὰρ ἐν τοῖς ἀνόμοις ἐλογίσθη», φησί. Καὶ οὐδὲ τοῦτο μόνον, ἀλλ' ὅτι οὐδὲ ἀπολογήσεται «Οὗτος», γάρ, φησί, «οὐκ ἀνοίγει τὸ σίγμα αὐτοῦ» καὶ ὅτι
 5 ἀδίκως κατακριθήσεται «Ἐν τῇ ταπεινώσει γὰρ αὐτοῦ», φησί, «ἢ κρίσις αὐτοῦ ἤρθη». Καὶ πρὸ τούτου δὲ ὁ Δαυὶδ καὶ τοῦτο λέγει, καὶ τὸ δικαστήριον ὑπογράφει. «Ἴνα τί γάρ», φησί, «ἐφρούραξαν ἔθνη, καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά; Παρέστησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτό, κατὰ τοῦ Κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ». Ἀλλαχοῦ δὲ καὶ τὸν τύπον λέγει τοῦ σταυροῦ, οὕτω λέγων «Ἔωρον χεῖράς μου καὶ πόδας μου» καὶ τὰ παρὰ τῶν σιραϊωτῶν ιολμηθέντα προστίθησι μετὰ πάσης ἀκριβείας «Διμερίσαιο γάρ», φησί, «τὰ ἱμάτιά μου ἑαυτοῖς,
 15 καὶ ἐπὶ τὸν ἱματισμόν μου ἔβαλον κλῆρον». Καὶ ἀλλαχοῦ δὲ ὅτι καὶ ὄξος προσήνεγκαν αὐτῷ λέγει «Ἔδωκαν γάρ», φησί, «εἰς τὸ βρωμά μου χολήν, καὶ εἰς τὴν δίψαν μου ἐπότισάν με ὄξος».

Εἶτα οἱ μὲν προφηῆται πρὸ ἰσοσύτων ἐτῶν καὶ τὸ δικαστήριον, καὶ τὴν καταδίκην, καὶ τοὺς συσταυρωθέντας μετ' αὐτοῦ λέγουσι, καὶ τῶν ἱματίων τὴν διανομήν, καὶ τὸν ἐπ' αὐτῶν κλῆρον, καὶ πολλῶ πλείονα ἕτερα· οὐδὲ γὰρ πάντα ἀναγκαῖον παραιτεῖναι νῦν, ὥστε μὴ μακρὸν ποιῆσαι τὸν λόγον· οὗτος δὲ ὁ μείζων ἐκείνων ἀπάντων, ἅπαντα ταῦτα
 25 ἡγνῶει; Καὶ πῶς ἂν ἔχοι λόγον; Τίνος δὲ ἕνεκεν οὐκ ἔλεγε, σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος εἰς τὸν αἶθρα; ἀλλ' ἀπλῶς, «Ὁ ἐρχόμενος»; Καίτοι πολλῶ καταγελασιότερον τούτου ἐκεῖνο ἂν εἶη· φασὶ γάρ, διὰ τοῦτο ταῦτα ἔλεγεν, ἵνα κάκει ἀπελθὼν

23. Ἦσ. 53, 12.

24. Ἦσ. 53, 7.

25. Ἦσ. 53, 8.

26. Ψαλμ. 2, 1-2.

27. Ψαλμ. 21, 17.

28. Ψαλμ. 21, 19.

29. Ψαλμ. 68, 22.

Ἄλλ' ὁ Ἡσαΐας δὲν προεῖπε μόνον τὴν σταύρωσιν τοῦ Ἰησοῦ, ἀλλὰ καὶ μὲ ποίους μαζὶ θὰ ἐσταυροῦτο. Διότι λέγει· «Καὶ συνηριθμήθη μεταξὺ τῶν ἀνόμων»²³. Καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ τὸ ὅτι δὲν θὰ ἀπολογηθῆ. Διότι λέγει «Αὐτὸς δὲν ἀνοίγει τὸ στόμα του»²⁴, καὶ ὅτι θὰ καταδικασθῆ ἀδίκως. Διότι λέγει· «Κατὰ τὴν ταπείνωσιν αὐτοῦ παρεγνώρισθη τὸ δίκαιόν του καὶ τοῦ ἠρνήθησαν δικαίαν κρίσιν»²⁵. Ἄλλὰ καὶ πρὶν ἀπὸ τὸν Ἡσαΐαν ὁ Δαυΐδ καὶ αὐτὸ ἀναφέρει καὶ περιγράφει καὶ τὸ δικαστήριον ποῦ θὰ τὸν ἐδίκαζε. «Διατί», λέγει, «ἐκυριεύθησαν τὰ ἔθνη ἀπὸ μανίαν καὶ οἱ λαοὶ ἐμελέτησαν μάταια καὶ ἀνόητα σχέδια; Ἔλαβαν στάσιν ἀπειλητικὴν ὅλοι μαζὶ οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς καὶ οἱ ἄρχοντες συνεκεντρώθησαν εἰς τὸ ἴδιον μέρος μὲ ἐχθρικὰς διαθέσεις ἐναντίον τοῦ Κυρίου καὶ ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ»²⁶. Εἰς ἄλλο δὲ σημεῖον ἀναφέρει καὶ τὸν σταυρικὸν θάνατον, λέγων τὰ ἐξῆς· «Ἐτρύπησαν τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας μου»²⁷, προσθέτων μὲ κάθε λεπτομέρειαν καὶ ἐκεῖνα ποῦ ἔπραξαν οἱ στρατιῶται εἰς βάρος του. Διότι λέγει· «Διεμοίρασαν τὰ ἐνδύματά μου μεταξὺ των καὶ διὰ τὰ ἐνδύματά μου ἔρριψαν κληρον»²⁸. Εἰς ἄλλο πάλιν σημεῖον λέγει ὅτι τοῦ ἔδωσαν νὰ πιῆ καὶ ὄξος, διότι λέγει «Μοῦ ἔδωσαν χολὴν διὰ φαγητὸν καὶ εἰς τὴν δίψαν μου μὲ ἐπότισαν ὄξος»²⁹.

Ἐπειτα ἀφοῦ οἱ προφητῆται ὁμιλοῦν πρὶν ἀπὸ τόσα ἔτη καὶ διὰ τὸ δικαστήριον καὶ διὰ τὴν καταδίκην καὶ διὰ τοὺς λησιτὰς ποῦ ἐσταυρώθησαν μαζὶ του καὶ διὰ τὴν διανομὴν τῶν ἐνδυμάτων καὶ διὰ τὸν κληρον ποῦ ἔρριψαν δι' αὐτὰ καὶ διὰ πολλὰ ἄλλα ἀκόμη, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι ἀπαραίτητον νὰ τὰ ἀναφέρω ὅλα τώρα διὰ νὰ μὴ γίνῃ μακρὺς ὁ λόγος, ὁ Ἰωάννης, ποῦ ἦτο ἀνώτερος ὄλων αὐτῶν, δὲν τὰ ἐγνώριζεν ὅλα αὐτά; Καὶ πῶς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ δικαιολογηθῆ αὐτό; Καὶ διατί δὲν εἶπε· Σὺ εἶσαι ποῦ ἔρχεσαι εἰς τὸν Ἄδην; ἀλλ' ἀπλῶς εἶπεν «ὁ ἐρχόμενος»; Βεβαίως αὐτὸ θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἶναι περισσότερον γελοῖον ἀπὸ τὸ προηγούμενον. Διότι λέγουν, ὅτι δι' αὐτὸ τὰ ἔλεγεν ὁ Ἰωάννης αὐτά, διὰ

κηρύξη. Πρὸς οὓς εὐκαιρον εἶπειν· «Ἀδελφοί, μὴ παιδία
 γίνεσθε ταῖς φρεσίν, ἀλλὰ τῇ κακίᾳ νηπιάζετε». Ὁ μὲν γὰρ
 παρῶν βίος πολιτείας ἐστὶ καιρός· μετὰ δὲ τελευτὴν κρίσις
 καὶ κόλασις. «Ἐν γὰρ τῷ ἄδῃ», φησί, «τίς ἔξομολογήσεται
 5 σοι;». Πῶς οὖν συνειρρίθησαν πύλαι χαλκαῖ, καὶ μοχλοὶ
 σιδηροὶ συνεθλάσθησαν; Διὰ τοῦ σώματος τοῦ αὐτοῦ.
 Τότε γὰρ πρῶτον ἐδείχθη σῶμα ἀθάνατον, καὶ διαλύον τοῦ
 θανάτου τὴν τυραννίδα. Ἄλλως δὲ τοῦτο τοῦ θανάτου δεί-
 κνυσι τὴν ἰσχὺν ἀνηρημένην, οὗ τῶν πρὸ τῆς παρουσίας
 10 αὐτοῦ τετελευτηκότων τὰ ἁμαρτήματα λελυμένα. Εἰ δὲ μὴ
 τοῦτο, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἔμπροσθεν ἅπαντας ἀπήλλαξε γεέννης,
 πῶς φησιν, «Ἀνεκτίτερον ἔσται γῆ Σοδόμων καὶ Γομόρ-
 ρων»; Τοῦτο γὰρ ὡς καὶ ἐκείνων κολασθησομένων εἴρηται,
 ἡμερώτερον μὲν, κολασθησομένων δ' οὖν ὅμως. Καίτοιγε
 15 καὶ δίκην ἐνιαῦθα ἔδοσαν τὴν ἐσχάτην· ἀλλ' ὅμως οὐδὲ τοῦτο
 αὐτοὺς ἐξαιρήσεται. Εἰ δὲ τούτους, πολλῶ μᾶλλον τοὺς μη-
 δὲν πεπονθότας.

Τί οὖν; ἠδικήθησαν, φησίν, οἱ πρὸ τῆς παρουσίας αὐ-
 τοῦ; Οὐδαμῶς· ἐνῆν γὰρ καὶ μὴ ὁμολογήσαντας τὸν Χρι-
 20 στὸν τότε σωθῆναι. Οὐ γὰρ τοῦτο ἀπηρεῖτο παρ' αὐτῶν, ἀλλὰ
 τὸ μὴ εἰδωλολατρεῖν, καὶ τὸ τὸν ἀληθινὸν Θεὸν εἰδέναι.
 «Κύριος», γὰρ φησίν, «ὁ Θεός σου, Κύριος εἷς ἐστι». Διὰ
 τοῦτο καὶ οἱ Μακκαβαῖοι ἐθανμάζοντο, διὸ ὑπὲρ τῆς τοῦ
 νόμου φυλακῆς ἔπαθον ἅπερ ἔπαθον, καὶ οἱ παῖδες οἱ τρεῖς,

30. Α' Κορ. 14, 20.

31. Ψαλμ. 6, 6.

32. Πρὸβλ. Ψαλμ. 106, 16.

33. Δευτ. 6, 4.

34. Μακκαβαῖοι Ἀπόγονοι τοῦ Ἰούδα, ἠγωνίσθησαν μὲ φανατισμὸν διὰ νὰ ἐλευθερώσουν τὴν Παλαιστίνην ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας. Βλ. Α' καὶ Β' Μακκαβαίων, καὶ εἰδικώτερον Δ' Μακκαβαίων ποὺ δὲν εἶναι κανονικὸν διβλίον τῆς Π. Διαθήκης.

νὰ κηρύξη δηλαδὴ καὶ εἰς τοὺς νεκροὺς ὅταν θὰ ἐπήγαινε καὶ ἐκεῖ. Πρὸς αὐτοὺς ποὺ λέγουν αὐτὰ εἶναι εὐκαιρία νὰ εἴπωμεν τὰ ἐξῆς· «Ἀδελφοί, μὴ συμπεριφέρεσθε ὡσάν νὰ εἴσθε παιδιὰ εἰς τὴν σκέψιν, ἀλλὰ νὰ ὁμοιάζετε τὰ νήπια μόνον ὡς πρὸς τὴν κακίαν»³⁰. Διότι ἡ παροῦσα ζωὴ εἶναι περίοδος ἐναρέτου βίου καὶ περισκέψεως, ἐνῶ μετὰ τὸν θάνατον ἀκολουθεῖ ἡ κρίσις καὶ ἡ κόλασις. Διότι λέγει· «Ποῖος θὰ μετανοήσῃ εἰς τὸν Ἄδην;»³¹. Μὰ πῶς τότε συνετρίβησαν οἱ χάλκιναι πύλαι καὶ ἔσπασαν οἱ σιδερένιοι μοχλοί³²; Ἀσφαλῶς μὲ τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου. Διότι τότε διὰ πρώτην φοράν ἐπαρουσιάσθη σῶμα ἀθάνατον τὸ ὁποῖον διέλυσε τὴν κυριαρχίαν τοῦ θανάτου. Ἄλλωστε αὐτὸ ἀποδεικνύει ὅτι ἡ δύναμις τοῦ θανάτου ἔχασε τὴν ἰσχύν της, ὅτι δηλαδὴ δὲν εἶχαν συγχωρηθῆ τὰ ἁμαρτήματα ἐκείνων ποὺ ἀπέθαναν πρὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Κυρίου εἰς τὴν γῆν. Διότι ἐὰν δὲν συνέβαινε αὐτό, ἀλλ' εἶχεν ἀπαλλάξει ἀπὸ τὴν γέενναν τοῦ πυρὸς ὅλους ἐκείνους ποὺ εἶχαν ἀποθάνει, τότε πῶς λέγει· «Θὰ εἶναι περισσότερο ἐπιεικὴς ἢ τιμωρία διὰ τοὺς κατοίκους τῶν Σοδόμων καὶ τῶν Γομόρρων»; Αὐτὰ ἐλέχθησαν διὰ νὰ δείξουν ὅτι θὰ τιμωρηθοῦν καὶ ἐκεῖνοι, ὀλιγώτερον μὲν, ἀλλ' ὅπωςδήποτε θὰ τιμωρηθοῦν. Μολονότι ἐτιμωρήθησαν εἰς τὴν γῆν πάρα πολύ, ὅμως αὐτὸ δὲν θὰ τοὺς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν κόλασιν ἐκείνην. Ἐὰν δὲ τιμωρηθοῦν αὐτοὶ πολὺ περισσότερο θὰ τιμωρηθοῦν αὐτοὶ ποὺ δὲν ἔπαθαν τίποτε ἐδῶ εἰς τὴν γῆν.

Τί λοιπόν; θὰ ἔλεγε κανεὶς· Ἦδικήθησαν ὅσον ἔζησαν πρὶν ἀπὸ τὸν ἐρχομὸν τοῦ Κυρίου; Ἀσφαλῶς ὄχι. Διότι ὑπῆρχεν ἡ δυνατότης καὶ τότε νὰ σωθοῦν, χωρὶς νὰ ὁμολογήσουν πίστιν εἰς τὸν Χριστόν, καθόσον τότε δὲν τοὺς ἐζητεῖτο ἡ πίστις αὐτή, ἀλλὰ νὰ μὴ λατρεύουν τὰ εἰδωλα καὶ νὰ γνωρίσουν τὸν ἀληθινὸν Θεόν. Διότι λέγει· «Κύριος ὁ Θεός σου, ἕνας εἶναι ὁ Κύριός σου»³³. Καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο ἔθουμάζοντο καὶ οἱ Μακκαβαῖοι³⁴, ἐπειδὴ αὐτὰ ποὺ ἔπαθαν τὰ ἔπαθαν διὰ νὰ διαφυλάξουν τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ. Καὶ οἱ τρεῖς

καὶ ἕτεροι δὲ πολλοὶ παρὰ Ἰουδαίοις, βίον ἄριστον ἐπιδει-
 ξάμενοι, καὶ τὸ μέτρον τῆς γνώσεως ταύτης διατηρήσαν-
 τες, οὐδὲν ἀπητήθησαν πλέον. Τότε μὲν γὰρ ἤρκει εἰς σω-
 τηρίαν, καθάπερ ἔφθην εἰπών, τὸ τὸν Θεὸν εἰδέναι μόνον
 5 νυνὶ δὲ οὐκέτι, ἀλλὰ δεῖ καὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ γνώσεως.
 Διὰ τοῦτο ἔλεγεν· «Εἰ μὴ ἦλθον καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἁμαρ-
 τίαν οὐκ εἶχον· νῦν δὲ πρόφασιν οὐκ ἔχουσι περὶ τῆς ἁμαρ-
 τίας αὐτῶν». Οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς πολιτείας. Τότε μὲν ὁ φόνος
 ἀπώλλυε τὸν ἐργασάμενον, νῦν δὲ καὶ τὸ ὀργίζεσθαι. Καὶ
 10 τότε μὲν τὸ μοιχεύειν καὶ μίγνυσθαι ἀλλοτριᾷ γυναικὶ κό-
 λασιν ἔφερε· νῦν δὲ καὶ τὸ ἀκολάστοις ἰδεῖν ὀφθαλμοῖς. Ὡς-
 περὶ γὰρ ἡ γνώσις, οὕτω καὶ ἡ πολιτεία ἐπιτέταται νῦν. Ὡς-
 τε οὐδὲν ἔδει προδρομὸν ἐκεῖ. Ἄλλως δέ, εἰ μέλλοιεν μετὰ
 τὸ ἀποθανεῖν οἱ ἄπιστοι πιστεύοντες σῶζεσθαι, οὐδεὶς ἀπο-
 15 λείπαι ποτε. Πάντες γὰρ μεταγνώσονται τότε καὶ προσκυ-
 νήσουσι. Καὶ οὗτοι τοῦτο ἐστὶν ἀληθές, ἄκουσον Παύλου λέ-
 γοντος, ὅτι «Πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται, καὶ πᾶν γόνυ
 κάμψει ἐπουρανίων καὶ ἐπίγειων καὶ καταχθονίων»· καὶ
 ὅτι «Ἐσχαιὸς ἐχθρὸς καταργεῖται ὁ θάνατος». Ἄλλ' οὐδὲν
 20 ὄφελος τῆς ὑποταγῆς ἐκείνης· οὐ γὰρ προαιρέσεώς ἐστιν
 εὐγνώμονος, ἀλλὰ τῆς τῶν πραγμάτων, ὡς ἂν εἴποι τις,
 λοιπὸν ἀνάγκης.

4. Μὴ δὴ τοιαῦτα λοιπὸν εἰσάγωμεν δόγματα γραώδη, καὶ
 μύθους Ἰουδαϊκοῦς. Ἄκουσον γοῦν τί περὶ τούτων ὁ Παῦ-
 25 λός φησιν· «Ὅσοι γὰρ ἀνόμως ἤμαρτον, ἀνόμως καὶ ἀπο-
 λοῦνται»· περὶ τῶν ἐν τῷ πρὸ τοῦ νόμου χρόνῳ διαλεγόμε-

35. Ἰω. 15, 22.

36. Φιλιπ. 2, 10-11.

37. Α' Κορ. 15, 26.

38. Ρωμ. 2, 12.

παῖδες καθὼς καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους ποὺ ἐπέδειξαν ἄριστον βίον καὶ ἐτήρησαν τὸ μέτρον αὐτῆς τῆς γνώσεως, δὲν τοὺς ἐζητήθη τίποτε περισσότερον. Διότι τότε μὲν ἦτο ἄρκετόν διὰ τὴν σωτηρίαν, ὅπως εἶπα καὶ προηγουμένως, τὸ νὰ γνωρίζῃ κανεὶς τὸν ἀληθινὸν Θεόν, τώρα ὅμως δὲν εἶναι πλέον αὐτὸ ἄρκετόν, ἀλλὰ ἀπαιτεῖται καὶ ἡ πίστις εἰς τὸν Χριστόν. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγεν· «Ἐὰν δὲν εἶχα ἔλθει καὶ δὲν τοὺς εἶχα ὁμιλήσει, δὲν θὰ εἶχαν ἁμαρτίαν, ἰώρα ὅμως δὲν ἔχουν δικαιολογίαν διὰ τὴν ἁμαρτίαν των»³⁵. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τὴν συμπεριφορὰν μας. Τότε μὲν ὁ φόνος κατεδίκαζε τὸν φονέα, τώρα ὅμως τὸν καταδικάζει καὶ ἡ ὀργὴ ἀκόμη. Καὶ τότε μὲν ἡ μοιχεία καὶ αἱ παράνομοι σχέσεις μὲ ξένην γυναῖκα συνεπήγοντο τιμωρίαν, τώρα ὅμως συνεπάγεται τιμωρίαν καὶ τὸ νὰ ἰδῆ κανεὶς γυναῖκα μὲ ἀκόλαστον βλέμμα. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἡ γνῶσις τοῦ Θεοῦ εἶναι τελειότερα τώρα, ἔτσι καὶ ἡ ζωὴ μας ἐπιβάλλεται νὰ εἶναι ἀνάλογος. Ὡστε δὲν ἐχρειάζοντο οἱ εὕρισκόμενοι εἰς τὸν Ἄδην κανένα πρόδρομον τοῦ Χριστοῦ. Ἄλλωστε ἐὰν ἐπρόκειτο οἱ ἄπιστοι νὰ σώζωνται πιστεύοντες μετὰ θάνατον, κανεὶς δὲν θὰ ἐτιμωρεῖτο, διότι ὅλοι θὰ μετανοήσουν τότε καὶ θὰ προσκυνήσουν τὸν Κύριον. Καὶ τὸ ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀληθὲς ἄκουσε τὸν Παῦλον ποὺ λέγει· «Κάθε γλῶσσα θὰ ὁμολογήσῃ καὶ κάθε γόνατον θὰ λυγίσῃ πρὸ τοῦ Χριστοῦ, τῶσον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ εἰς τὴν γῆν, ὅσον καὶ εἰς αὐτὰ τὰ καταχθόνια»³⁶, καὶ ὅτι· «Τελευταῖος ἀπὸ ὅλους τοὺς ἐχθροὺς καταργεῖται ὁ θάνατος»³⁷. Ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ὑποταγὴν ἐκείνην δὲν ἀπορρέει κανὲν ὄφελος, διότι δὲν προέρχεται ἀπὸ διαθέσιν εὐγνώμονα, ἀλλὰ συμβαίνει, θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἰπῆ κανεὶς, ἀπὸ ἀνάγκην.

4. Ἐπομένως ἂς μὴ εἰσάγωμεν παρομοίας γραῶδεις ἀντιλήψεις καὶ μύθους ἰουδαϊκούς. Διότι ἄκουσε τί λέγει ὁ Παῦλος σχετικὰ μ' αὐτό· «Διότι ὅσοι ἠμάρτησαν χωρὶς νὰ τοὺς εἶχε δοθῆ νόμος γραπτός, αὐτοὶ θὰ καταδικασθοῦν καὶ χωρὶς νὰ ἔχουν κατήγορον αὐτὸν τὸν νόμον»³⁸. Αὐτὰ τὰ λέ-

νος: «Καὶ ὅσοι ἐν νόμῳ ἡμαρτον, διὰ νόμου κριθήσονται»: περὶ τῶν μετὰ Μωϋσέα πάντων λέγων· καί, «Ὅτι ἀποκαλύπτεται ὀργὴ Θεοῦ ἀπ' οὐρανοῦ ἐπὶ πᾶσαν ἀσέβειαν καὶ ἀδικίαν ἀνθρώπων»: καί, «Θυμὸς καὶ ὀργὴ καὶ θλίψις καὶ στενοχωρία ἐπὶ πᾶσαν ψυχὴν ἀνθρώπου τοῦ κατεργαζομένου τὸ κακόν, Ἰουδαίου τε πρώτον καὶ Ἕλληνας».

Καίτοι μυρία ἔπαυον ἐνταῦθα Ἕλληνας κακά· καὶ τοῦτο καὶ αἱ τῶν ἔξωθεν ἱστορίαι δηλοῦσι, καὶ αἱ Γραφαὶ αἱ παρ' ἡμῖν. Τίς γὰρ ἂν διηγῆσαιτο τὰς τῶν Βαβυλωνίων τραγωδίας, ἢ τὰς τῶν Αἰγυπτίων; Ὅτι δὲ καὶ οἱ τὸν Χριστὸν οὐκ ἐγνωκότες πρὸ τῆς ἐνοάρκου παρουσίας, εἰδωλολατρείας δὲ ἀποσιάντες, καὶ τὸν Θεὸν προσκυνήσαντες, μόνον καὶ πολιτείαν ἀρίστην ἐπιδειξάμενοι, ἀπάντων ἀπολαύσονται τῶν ἀγαθῶν, ἄκουσον τί φησι· «Δόξα δὲ καὶ τιμὴ καὶ εἰρήνη παντὶ τῷ ἐργαζομένῳ τὸ ἀγαθόν, Ἰουδαίῳ τε πρώτον καὶ Ἕλληνι». Ὅρᾳς ὅτι ἀγαθῶν ἀμοιβαὶ πολλαὶ τούτοις εἰσὶ, καὶ κολάσεις καὶ τιμωρίαι πάλιν τοῖς τὰ ἐναντία πεποιηκόσι;

Ποῦ τοίνυν εἰσὶν οἱ τῇ γέννη διαπιστοῦντες; Εἰ γὰρ οἱ πρὸ τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ, οἱ μηδὲ ὄνομα γέννης ἀκούσαντες, μηδὲ ἀνασιτάσεως, καὶ ἐνταῦθα κολασθέντες, κάκει δώσουσι δίκην· πῶς μᾶλλον ἡμεῖς οἱ τοσοῦτοι τραγέυτες λόγοις φιλοσοφίαις; Καὶ πῶς εὐλογον, φησὶ, τοὺς μηδὲν περὶ γέννης ἀκούσαντας, εἰς γένναν ἐμπεσεῖν; Ἐροῦσι γάρ, ὅτι εἰ ἠπείλησας γένναν, μᾶλλον ἂν ἐφοβήθημεν καὶ ἐσωφρονήσαμεν Πάνυ γε· οὐ γάρ; ὡς ἡμεῖς βιοῦμεν νῦν, καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀκούοντες τοὺς περὶ γέννης

39. Ρωμ. 2, 12.

40. Ρωμ. 1, 18.

41. Ρωμ. 2, 8-9.

42. Ρωμ. 2, 10.

γει δι' ὅσους ἔζησαν πρὶν δοθῆ ὁ νόμος. «Καὶ ὅσοι ἠμάρτησαν, ἔχοντες τὸν γραπτὸν νόμον, αὐτοὶ θὰ κριθοῦν ἐπὶ τῆ βάσει αὐτοῦ τοῦ νόμου»³⁹, λέγων αὐτὰ δι' ἐκείνους πού ἔζησαν μετὰ τὸν Μωϋσῆ· καὶ «ὅτι ἀποκαλύπτεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐναντίον κάθε ἀσεβείας καὶ κάθε ἀδικίας τῶν ἀνθρώπων»⁴⁰, καί· «Θυμὸς καὶ ὀργὴ καὶ θλίψις καὶ στενοχωρία θὰ κατακυριεύσῃ τὸν κάθε ἄνθρωπον πού πράττει τὸ κακόν, ἀρχικῶς τὸν Ἰουδαῖον καὶ ἀκολουθῶς τὸν εἰδωλολάτρην»⁴¹.

Καὶ εἶναι ἀλήθεια ὅτι οἱ εἰδωλολάτραι ἔπαθαν πάρα πολλὰ κακὰ ἐδῶ, πρᾶγμα πού τὸ ἐπιβεβαιώνει καὶ ἡ θύραθεν ἱστορία καὶ αἱ ἰδικαί μας Γραφαί. Διότι ποῖος θὰ ἤμποροῦσε νὰ διηγηθῆ τὰς τραγωδίας τῶν Βαβυλωνίων ἢ τῶν Αἰγυπτίων; Τὸ ὅτι ὅμως καὶ ἐκεῖνοι, πού πρὸ τῆς ἐνοάρκου παρουσίας του δὲν ἐγνώρισαν τὸν Χριστόν, ἀλλ' ἐγκατέλειψαν τὴν εἰδωλολατρίαν καὶ προσεκύνησαν μόνον τὸν Θεὸν ἐπιδείξαντες ἄριστον βίον, θὰ ἀπολαύσουν ὅλα τὰ ἀγαθὰ, ἄκουσε τί λέγει· «Δόξα δὲ καὶ τιμὴ καὶ εἰρήνη θὰ ἀποδοθῆ εἰς τὸν καθένα πού πράττει τὸ ἀγαθὸν καὶ εἰς τὸν Ἰουδαῖον κατὰ πρῶτον καὶ εἰς τὸν εἰδωλολάτρην»⁴². Βλέπεις ὅτι ἐπιφυλάσσονται πολλαὶ ἀμοιβαὶ ἀγαθῶν εἰς αὐτοὺς καὶ ὅτι θὰ ὑποστοῦν κολάσεις καὶ τιμωρίας ὅλοι ὅσοι ἔπραξαν τὰ ἀντίθετα;

Ποῦ εἶναι λοιπὸν ἐκεῖνοι πού δὲν πιστεύουν εἰς τὴν γέενναν; Διότι ἐὰν καὶ αὐτοὶ πού δὲν ἤκουσαν πρὸ τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ οὔτε τὸ ὄνομα τῆς γεέννης οὔτε περὶ τῆς ἀναστάσεως καὶ ἐδῶ ἐτιμωρήθησαν, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ θὰ τιμωρηθοῦν, πόσον περισσότερο θὰ τιμωρηθοῦμεν ἡμεῖς πού ἐτράφημεν μὲ τόσους λόγους ἀληθοῦς γνώσεως καὶ εὐσεβείας; Καὶ πῶς δικαιολογεῖται, θὰ ἔλεγε κανεὶς, νὰ ριφθοῦν εἰς τὴν αἰώνιον κόλασιν ἐκεῖνοι πού δὲν ἤκουσαν τίποτε περὶ τῆς γεέννης; Διότι θὰ εἰποῦν, ὅτι ἐὰν μᾶς εἶχες ἀπειλήσει μὲ τὴν γέενναν θὰ ἐφοβούμεθα περισσότερο καὶ θὰ ἐγινόμεθα περισσότερο σάφρονες. Ὅπως δὴποτε βέβαια πάρα πολύ. Καὶ διατί ὄχι; Διότι καὶ ἡμεῖς ζῶμεν σήμερα καὶ καθη-

λόγους, καὶ οὐδὲ ὄλως προσέχοντες. Χωρὶς δὲ τούτων κἀκεῖνό ἐστιν εἰπεῖν, ὅτι ὁ ταῖς παρὰ πόδας μὴ κατεχόμενος τιμωρίαις, πολλῶ μᾶλλον ἐκείναις οὐ κατασχεθῆσεται. Τοὺς γὰρ ἀλογωτέρους καὶ παχύτερον διακειμένους τὰ ἐν χερσὶ
 5 μᾶλλον καὶ εὐθέως συμβησόμενα εἶωθε σωφρονίζειν, ἢ τὰ μακροῖς ὕστερον ἐκβησόμενα χρόνοις.

Ἄλλ' ἡμῖν, φησί, μείζων ἐπεκρεμάσθη ὁ φόβος, καὶ τοῦτο ἐκεῖνοι ἠδίκηθησαν. Οὐδαμῶς. Πρῶτον μὲν γὰρ οὐ τὰ αὐτὰ πρόκειται σκάμματα ἡμῖν κἀκείνοις, ἀλλὰ πολλῶ
 10 μείζονα ἡμῖν. Τοὺς δὲ μείζονας ἀναδεξαμένους πόνους, μείζονος ἔδει βοήθειας ἀπολαῦσαι. Βοήθεια δὲ οὐ μικρά, τὸ αὐξηθῆναι τὸν φόβον. Εἰ δὲ πλεονεκτοῦμεν αὐτῶν τῶ τὰ μέλλοντα εἰδέναί, πλεονεκτοῦσιν ἡμῶν κἀκεῖνοι τῶ παρατίκα σφοδρὰς ἐπιφέρεσθαι τὰς τιμωρίας αὐτοῖς.

15 Ἄλλ' ἔτιρόν τι καὶ πρὸς ταῦτα λέγουσιν οἱ πολλοί. Ποῦ γὰρ τὸ δίκαιον, φησί, τοῦ Θεοῦ, διὰν τις ἐνταῦθα ἁμαρτιῶν, καὶ ἐνταῦθα κἀκεῖ κολάζεται; Βούλεσθε οὖν ὑμᾶς ἀναμνήσω τῶν ὑμειτέρων λόγων, ἵνα μηκέτι κόπους ἡμῖν παρέχητε, ἀλλ' οἴκοθεν φέρητε τὴν λύσιν; Ἐγὼ πολλῶν
 20 ἤκουσα ἀνθρώπων ἡμετέρων, εἶποιε μάθοιεν ἀνδροφόνον ἀποιμηθέντα ἐν δικαστηρίῳ, δυσχεραινόντων καὶ ταῦτα λεγόντων τὰ ρήματα· τριάκοντα φόνους ὁ μιὰρὸς οὖτις καὶ ἐναγῆς τολμήσας, ἢ καὶ πολλῶ πλείους, ἕνα μόνον αὐτὸς ὑπέμεινε θάνατον καὶ ποῦ τὸ δίκαιον; Ὡστε ὑμεῖς αὐτοῖ

μερινῶς ἀκούομεν τοὺς λόγους διὰ τὴν γέενναν χωρὶς ὅμως νὰ τοὺς προσέχωμεν καθόλου. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ ἤμπορεῖ κανεὶς νὰ ἀναφέρῃ καὶ τὸ ἐξῆς, ὅτι δηλαδὴ ὅποιος δὲν συνετίζεται μὲ τὰς ἐδῶ τιμωρίας πολὺ περισσότερον δὲν θὰ συνετισθῇ μὲ ἐκείνας τὰς τιμωρίας. Διότι τοὺς ἀνθρώπους ποὺ τὰ ἔνστικτά των εἶναι καὶ περισσότερον ζωῶδη καὶ δὲν ἔχουν πνευματικὸν ὑπόβαθρον μεγάλου συνήθως τοὺς σωφρονίζουσι τὰ χειροπιαστὰ πράγματα καὶ ἐκεῖνα ποὺ συμβαίνουν ἀμέσως, παρὰ ἐκεῖνα ποὺ θὰ συμβοῦν μετὰ ἀπὸ πολλὰ χρόνια.

Ναί, ἀλλὰ θὰ εἶπῃ κάποιος, ἡμεῖς ἠπειλήθημεν μὲ μεγαλύτερον φόβον καὶ ὡς πρὸς αὐτὸ ἐκεῖνοι ἔχουν ἀδικηθῆ. Δὲν ἔχει καθόλου δίκαιον. Διότι κατ' ἀρχὴν δὲν ἔχομεν τὰ ἴδια ἀγωνίσματα εἰς τὰ ὁποῖα καλούμεθα ν' ἀγωνισθῶμεν ἡμεῖς καὶ ἐκεῖνοι, ἀλλὰ τὰ ἰδικά μας εἶναι πολὺ μεγαλύτερα. Καὶ ἐκεῖνοι δὲ ποὺ ἐπεφορτίσθησαν μὲ μεγαλυτέρους κόπους πρέπει νὰ ἀπολαύσουν καὶ μεγαλυτέραν βοήθειαν. Δὲν εἶναι δὲ μικρὰ βοήθεια τὸ ὅτι ηὐξήθη ὁ φόβος. Ἐὰν λοιπὸν πλεονεκτοῦμεν ἡμεῖς ἔναντι ἐκείνων ὡς πρὸς τὸ ὅτι γνωρίζομεν τὰ μέλλοντα, πλεονεκτοῦν καὶ ἐκεῖνοι ἔναντί μας ὡς πρὸς τὸ ὅτι ἐδέχοντο ἀμέσως σκληρὰς τιμωρίας.

Ἄλλ' ὅμως ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ πολλοὶ προβάλλουν καὶ κάποιαν ἄλλην ἀντίρρησην. Ποῦ εἶναι, λέγουσι, ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, ὅταν κάποιος ἀμαρτάνῃ εἰς τὴν γῆν καὶ τιμωρεῖται καὶ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ εἰς τὸν οὐρανόν; Θέλετε λοιπὸν νὰ σᾶς ὑπενθυμίσω τοὺς λόγους σας, ὥστε εἰς τὸ ἐξῆς πλεον καὶ νὰ μὴ μᾶς ἐνοχλῆτε, ἀλλὰ καὶ μόνοι σας νὰ λύσετε τὰς ἀπορίας σας; Ἐγὼ ἤκουσα πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἰδικούς μας ἀνθρώπους ποὺ ὅταν κάποτε ἐπληροφορήθησαν ὅτι κάποιος φονεὺς κατεδικάσθη εἰς θάνατον ἀπὸ τὸ δικαστήριον ν' ἀγανακτοῦν καὶ νὰ λέγουν τὰ ἐξῆς. Τριάντα φόνους διέπραξεν ὁ μιὰρὸς αὐτὸς καὶ βδελυρὸς ἄνθρωπος Ἰσως δὲ καὶ πολὺ περισσότερους καὶ τιμωρεῖται μόνον μὲ ἓνα θάνατον· ποῦ εἶναι λοιπὸν ἡ δικαιοσύνη; Ὡστε σεῖς οἱ ἴδιοι ὁμολογεῖτε,

ὁμολογεῖτε, ὅτι οὐκ ἀρκεῖ θάνατος εἰς εἰς τιμωρίαν. Πῶς
οὖν τὰ ἐναντία ψηφίζεσθε νῦν; "Οτι οὐχ ἑτέροις, ἀλλ' ὑ-
μῖν αὐτοῖς δικάζετε. Τοσοῦτον ἡ φιλαυτία γίνεται κώλυμα
εἰς τὸ μὴ συνορᾶν τὸ δίκαιον. Διὰ τοῦτο διὰ μὲν ἑτέροις
5 κρῖνωμεν, μετὰ ἀκριθείας ἅπαντα ἐξειάζομεν, ὅταν δὲ ἡ-
μῖν αὐτοῖς δικάζωμεν, ἐσκοιτώμεθα ὡς ἐὰν καὶ ἐφ' ἡμῶν
αὐτῶν ταῦτα ἐξειάζωμεν, ὡσπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων, ἀδέ-
καστον τὴν ψῆφον οἴσομεν. "Ἔστι γὰρ καὶ ἡμῖν ἁμαρτήματα,
οὐ δύο καὶ τριῶν, ἀλλὰ μυρίων θανάτων ἄξια. Καὶ ἵνα τὰ
10 ἄλλα παρῶ, ἀναμνήσωμεν ἐναντοὺς ὅσοι τῶν μωσιθηρίων με-
τέχραμεν ἀναξίως· οἱ δὲ τοιοῦτοι ἔνοχοί εἰσι τοῦ σώματος
καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ. "Ὡστε ὅταν τὸν ἀνδροφόνον
λέγῃς, καὶ σευτιὸν λογίζου. Ἐκεῖνος μὲν γὰρ ἄνθρωπον
ἐφόνευσε, σὺ δὲ τῆς σφαγῆς ὑπεύθυνος εἶ τοῦ Δεσπότου·
15 κἀκεῖνος μὲν, οὐ μετασχὼν μωσιθηρίων, ἡμεῖς δέ, τραπέζης
ἀπολαύοντες ἱερᾶς.

Τί δὲ οἱ τοὺς ἀδελφοὺς δάκνοντες καὶ κατεσθλίοντες, καὶ
πολὴν ἀφιέντες τὸν ἴον; τί δὲ ὁ τὴν τροφήν τῶν πενήτων
ἀφαιρούμενος; Εἰ γὰρ ὁ μὴ μεταδιδὼς τοιοῦτός ἐστι, πολ-
20 λῶ μᾶλλον ὁ τὰ ἀλλότρια λαμβάνων. Πόσων λησιῶν οἱ πλεο-
νέκται χεῖρους εἰσὶ; πόσων ἀνδροφόνων οἱ ἄρπαγες; πόσων
τιμβωρῶν; πόσοι μετὰ τὸ ἀποδῦσαι καὶ αἱμάτων εἰσὶν
ἐπιθυμηταί; "Ἀπαγε· μὴ γένοιτο, φησί. Νῦν λέγεις, μὴ
γένοιτο; διὰν ἐχθρὸν ἔχῃς, τότε εἶπέ, μὴ γένοιτο, καὶ μέμνη-
25 σο τῶν εἰρημέρων, καὶ θλίον ἐπιδείκνυσο πολλῆς γέμοντα
ἀκριθείας, ἵνα μὴ καὶ ἡμᾶς τὰ Σοδόμων μείνῃ, ἵνα μὴ τὰ
Γομόρων πάθωμεν, ἵνα μὴ τὰ Τυρίων ὑπομείνωμεν καὶ

ὅτι δὲν εἶναι ἀρκετὸς ἕνας θάνατος διὰ νὰ τιμωρηθῆ κάποιος. Πῶς λοιπὸν τώρα ὑποστηρίζετε τὰ ἀντίθετα; Ἐπειδὴ δὲν δικάζετε τοὺς ἄλλους ἀλλὰ τοὺς ἑαυτοὺς σας. Τόσον μεγάλο ἐμπόδιον καθίσταται ἡ φιλαυτία ὥστε νὰ μὴ διακρίνωμεν τὸ δίκαιον. Διὰ τοῦτο ὅταν κρίνωμεν τοὺς ἄλλους ἐξετάζομεν τὰ πάντα μὲ κάθε λεπτομέρειαν, ὅταν ὅμως δικάζωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας ρίπτομεν σκότος εἰς τὰ πράγματα· διότι ἐὰν ἡ ἔρευνα καὶ διὰ τὸν ἑαυτὸν μας ἐγίνετο ὅπως γίνεται καὶ διὰ τοὺς ἄλλους τότε ἡ ἀπόφασίς μας θὰ εἶναι ἀδέκαστος. Διότι ἔχομεν καὶ ἡμεῖς ἀμαρτήματα ποὺ εἶναι ἄξια ὄχι δύο ἢ τριῶν θανάτων ἀλλὰ ἀμετρήτων. Καί, διὰ νὰ παραλείψω τὰ ἄλλα, ἃς ἐνθυμηθῶμεν πόσοι ἀπὸ ἡμᾶς μετέχομεν ἀναξίως τῆς θείας εὐχαριστίας. Ὅλοι αὐτοὶ εἶναι ἔνοχοι τοῦ ^ῶματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ. Ὡστε ὅταν ὁμιλῆς διὰ τὸν φονέα νὰ ἀναλογίζεσαι καὶ τὸν ἑαυτὸν σου. Διότι ἐκεῖνος μὲν ἐφόνευσεν ἄνθρωπον, σὺ ὅμως εἶσαι ὑπεύθυνος τῆς σφαγῆς τοῦ Κυρίου· καὶ ἐκεῖνος μὲν ἐπειδὴ δὲν μετέχει τῶν μυστηρίων, ἡμεῖς δὲ ἐπειδὴ λαμβάνομεν μέρος εἰς τὴν ἱερὰν τράπεζαν.

Τί νὰ εἰπῆ δὲ κανεὶς δι' ἐκείνους ποὺ δαγκώνουν καὶ κατατρώγουν τοὺς ἀδελφούς των καὶ ρίπτουν πολὺ δηλητήριον ἐναντίον των; τί δὲ δι' ἐκείνον ποὺ στερεῖ τοὺς πτωχοὺς ἀπὸ τὴν τροφὴν των; Διότι ἐὰν εἶναι ἄξιος κατηγορίας αὐτὸς ποὺ δὲν ἔλεεῖ πολὺ περισσότερον ἄξιος κατηγορίας εἶναι ἐκεῖνος ποὺ παίρνει τὰ ξένα ἀγαθὰ. Ἀπὸ πόσους ληστὰς δὲν εἶναι χειρότεροι οἱ πλεονέκται; ἀπὸ πόσους φονεῖς οἱ ἄρπαγες; ἀπὸ πόσους τυμβωρύχους; πόσοι δὲ δὲν εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ μετὰ τὴν ἀρπαγὴν ἐπιθυμοῦν νὰ φονεύσουν τὰ θύματά των; Μακρὰν ἀπὸ ἐδῶ, μὴ γένοιτο, θὰ εἰπῆ κάποιος. Τώρα λέγεις, μὴ γένοιτο; Μὴ γένοιτο νὰ εἰπῆς ὅταν κρατᾶς τὸν ἐχθρὸν καὶ νὰ ἐνθυμῆσαι τὰ ὅσα ἐλέχθησαν καὶ νὰ παρουσιάζης ζωὴν μεγάλην ἀπὸ εὐσέβειαν, διὰ νὰ μὴ συμβῆ ὅ,τι συνέβη εἰς τὰ Σόδομα, διὰ νὰ μὴ πάθωμεν αὐτὸ ποὺ ἔπαθαν οἱ κάτοικοι τῶν Γομόρων, διὰ νὰ μὴ ὑποσιτῶμεν τὰ

ἰὰ Σιδωνίων κακὰ μᾶλλον δὲ ἵνα μὴ τῷ Χριστῷ προσκρού-
 σωμεν, ὅπερ ἀπάντων ἐστὶ χαλεπώτερον καὶ φοβερώτερον.
 Εἰ γὰρ καὶ πολλοῖς ἡ γέεννα φοβερὸν εἶναι δοκεῖ, ἀλλ' ἔγω-
 γε οὐ παύσομαι συνεχῶς βοῶν, ὅτι τοῦτο γέεννης ἀπάσης
 χαλεπώτερον καὶ φοβερώτερον καὶ ὑμᾶς οὕτω διακεῖσθαι
 5 παρακαλῶ. Οὕτω γὰρ καὶ γέεννης ἀπαλλαγησόμεθα, καὶ
 τῆς παρὰ τοῦ Χριστοῦ ἀπολαύσομεν δόξης· ἧς γένοιτο πάν-
 τας ἡμᾶς ἐπιυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου
 ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς
 αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

κακὰ τῶν κατοίκων τῆς Τύρου καὶ τῆς Σιδῶνος, μᾶλλον δὲ διὰ νὰ μὴ ἔλθωμεν εἰς σύγκρουσιν μὲ τὸν Χριστόν, πρᾶγμα ποῦ εἶναι τὸ χειρότερον καὶ φοβερώτερον ἀπὸ ὅλα γενικῶς. Διότι ἂν καὶ εἰς πολλοὺς ἡ γέεννα φαίνεται ὅτι εἶναι φοβερά, παραταῦτα ἐγὼ τοῦλάχιστον δὲν θὰ παύσω νὰ φωνάζω συνεχῶς, ὅτι αὐτὴ ἡ σύγκρουσις μὲ τὸν Χριστόν εἶναι χειροτέρα καὶ φοβερωτέρα ἀπὸ ὅλην γενικῶς τὴν γέενναν. Καὶ σᾶς παρακαλῶ καὶ σεῖς νὰ σκέπτεσθε τὸ ἴδιο δι' ὅλα αὐτά. Διότι ἔτσι καὶ θ' ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὴν γέενναν καὶ θὰ ἀπολαύσωμεν τὴν δόξαν τοῦ Χριστοῦ, τὴν ὁποῖαν μακάρι ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΛΖ'

Ματθ. 11, 7 - 24

«Τούτων δὲ πορευομένων, ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς λέγειν τοῖς ὄχλοις περὶ Ἰωάννου· τί ἐξήλθετε εἰς τὴν ἔρημον
5 θεάσασθαι; κάλαμον ὑπὸ ἀνέμου σαλευόμενον; Ἄλλὰ τί ἐξήλθετε ἰδεῖν; ἄνθρωπον ἐν μαλακοῖς ἱματίοις ἠμφιεσμένον; Ἴδου οἱ τὰ μαλακὰ φοροῦντες, ἐν τοῖς οἴκοις τῶν βασιλέων εἰσὶν. Ἄλλὰ τί ἐξήλθετε ἰδεῖν; προφήτην; ναί, λέγω ὑμῖν, καὶ περισσότερον προφήτου».

10 1. Τὸ μὲν γὰρ κατὰ τοὺς μαθητὰς Ἰωάννου ὠκονομηθῆ καλῶς, καὶ θεβαιωθέντες ἀπῆλθον ἀπὸ τῶν παραπίκα γενομένων σημείων· ἔδει δὲ λοιπὸν καὶ τὰ πρὸς τὸν δῆμον ἰάσασθαι. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ οὐδὲν ἂν τοιοῦτον ὑπόπτευσαν περὶ τοῦ ἑαυτῶν διδασκάλου· ὁ δὲ πολὺς ὄχλος ἐκ τῆς ἐρω-
15 τήσεως τῶν Ἰωάννου μαθητῶν πολλὰ ἂν ἄτοπα ὑπενόησεν, οὐκ εἰδὼς τὴν γνώμην μεθ' ἧς ἔπεμψε τοὺς μαθητὰς. Καὶ εἰκὸς ἦν διαλογίζεσθαι πρὸς ἑαυτοὺς καὶ λέγειν· ὁ τοσαῦτα μαρτυρήσας μειτεπίσθη νῦν, καὶ ἀμφιβάλλει εἴτε οὖτος, εἴτε
20 εἴτερος εἴη ὁ ἐρχόμενος; ἄρα μὴ σιασιάζων πρὸς τὸν Ἰησοῦν ταῦτα λέγει; ἄρα μὴ δειλότερος ὑπὸ τοῦ δεσποτηρίου γενόμενος; ἄρα μὴ μάτην καὶ εἰκῆ τὰ πρότερα εἶρηκεν; Ἐπεὶ οὖν πολλὰ τοιαῦτα εἰκὸς ἦν αὐτοὺς ὑποπιεῦειν, ὅρα πῶς αὐτῶν διορθοῦται τὴν ἀσθένειαν, καὶ ταύτας ἀναιρεῖ τὰς ὑποψίας. «Πορευομένων γὰρ αὐτῶν, ἤρξατο λέγειν τοῖς

ΟΜΙΛΙΑ ΛΖ΄

Ματθ. 11, 7 - 24

«Όταν δὲ οἱ μαθηταὶ τοῦ Ἰωάννου ἀνεχώρησαν, ἤρχισεν ὁ Ἰησοῦς νὰ ὁμιλῇ εἰς τὰ πλήθη τοῦ λαοῦ περὶ τοῦ Ἰωάννου. Τί ἐπήγατε νὰ ἰδῆτε εἰς τὴν ἔρημον; Μήπως διὰ νὰ ἰδῆτε ἄνθρωπον ὁμοιάζοντα μὲ κάλαμον καὶ σαλευόμενον ἀπὸ τὸ φύσημα τοῦ ἀέρος; Ἀλλὰ τί ἐξήλθατε νὰ ἰδῆτε; Ἄνθρωπον ἐνδεδυμένον μὲ μαλακὰ φορέματα; Νά, αὐτοὶ ποὺ φοροῦν τὰ μαλακὰ, διαμένουν εἰς τὰ βασιλικά ἀνάκτορα. Ἀλλὰ τί ἐξήλθατε νὰ ἰδῆτε; μήπως προφήτην; ναί, σὰς λέγω, καὶ περισσότερον μάλιστα ἀπὸ προφήτην».

1. Τὸ μὲν θέμα ποὺ ἀπησχόλει τοὺς μαθητὰς τοῦ Ἰωάννου ἔτυχεν ἰκανοποιητικῆς ἀπαντήσεως καὶ ἔφυγαν ἀφοῦ ἐβεβαιώθησαν διὰ τὴν φύσιν τοῦ Ἰησοῦ ἀπὸ τὰ θαύματα ποὺ συνέβησαν ἐκείνην τὴν στιγμήν. Ἐχρειάζετο δὲ ἐπὶ πλέον νὰ διορθώσῃ καὶ τὰς ἐσφαλμένας ἀντιλήψεις τοῦ πλήθους. Διότι οἱ μὲν μαθηταὶ τοῦ Ἰωάννου δὲν θὰ ὑπωπτεύθησαν τίποτε τὸ παρόμοιον διὰ τὸν διδάσκαλόν των, ἐνῶ τὸ περισσότερον πλήθος τῶν ἀνθρώπων παρασυρόμενον ἀπὸ τὴν ἐρώτησιν τῶν μαθητῶν θὰ ὑπωπτεύθη ἐνδεχομένως πολλὰ ἄτοπα, διότι δὲν ἐγνώριζε τὸν σκοπὸν διὰ τὸν ὁποῖον τοὺς ἀπέστειλεν ὁ Ἰωάννης. Καὶ ἦτο φυσικὸν νὰ σκέπτονται καὶ νὰ λέγουν· Αὐτὸς ποὺ ἔδωσε τόσας μαρτυρίας περὶ τοῦ Ἰησοῦ ἤλλαξε τώρα γνώμην καὶ ἀμφιβάλλει ἐὰν εἶναι αὐτὸς ἢ ἐὰν εἶναι ἄλλος ὁ ἐρχόμενος; Μήπως ἄρα γε τὰ λέγει αὐτὰ ἐπειδὴ ἀντιτίθεται πρὸς τὸ ἔργον τοῦ Ἰησοῦ; μήπως ἄρα γε ἐξ αἰτίας τῆς φυλακῆς ἔγινε περισσότερον δειλός; ἢ μήπως ἄρα γε ἄδικα καὶ χωρὶς κανένα σκοπὸν ἔδωσε τὰς προηγουμένας μαρτυρίας; Ἐπειδὴ λοιπὸν ἦτο φυσικὸν νὰ ἔχουν πολλὰς παρομοίας ὑποψίας, πρόσεξε πῶς θεραπεύει τὴν ἀσθένειάν των καὶ ἀφαιρεῖ αὐτὰς τὰς ὑποψίας των. «Διότι, ὅταν αὐτοὶ ἀνεχώρησαν, ἤρχισε νὰ ὁμιλῇ πρὸς τὸ πλήθος τοῦ λαοῦ». Διατί ἤρχισε νὰ ὁμιλῇ ὅταν ἔφυ-

ὄχλοις». Διατί, πορευομένων αὐτῶν; Ἴνα μὴ δόξη κολακεύειν τὸν ἄνθρωπον.

Διορθούμενος δὲ τὸν δῆμον, οὐκ ἄγει εἰς μέσον αὐτῶν τὴν ὑπόνοιαν, ἀλλὰ τὴν λύσιν μόνον ἐπάγει τῶν κατὰ διά-
 5 νοίαν θορυβούντων αὐτοὺς λογισμῶν, δεικνὺς ὅτι ἤδει τὰ ἀπόρρητα ἀπάντων. Οὐδὲ γὰρ λέγει καθάπερ πρὸς Ἰουδαίους· «Τί ἐνθυμεῖσθε πονηρά;». Εἰ γὰρ καὶ ἐνενόησαν, οὐκ ἀπὸ πονηρίας ἐλογίζοντο ταῦτα, ἀλλ' ἀπὸ τῆς τῶν εἰρημένων ἀγνοίας. Διὰ τοῦτο οὐδὲ ἐπιπληκτικῶς αὐτοῖς
 10 διαλέγεται, ἀλλὰ διορθοῦται αὐτῶν μόνον τὴν διάνοιαν, καὶ ἀπολογεῖται ὑπὲρ Ἰωάννου· καὶ δείκνυσιν ὅτι οὐ μετέπεσε τῆς προτέρας δόξης, οὐδὲ μεταβέβληται. Οὐδὲ γὰρ ἐστὶν εὐκόλος ἄνθρωπος καὶ εὐρίπιστος, ἀλλὰ πεπηγῶς καὶ βέβαιος, καὶ οὐ τοιοῦτος, ὡς καὶ προδοῦναι τὰ ἐμπεπιστευμένα.

15 Ταῦτα δὲ κατασκευάζων, οὐκ ἐκ τῆς οἰκείας ἀποφάσεως εὐθέως, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐκείνων πρότερον ταῦτα κατασκευάζει μαρτυρίας· οὐ δι' ὧν εἶπον μόνον, ἀλλὰ καὶ δι' ὧν ἔπραξαν, δεικνὺς αὐτοὺς μαρτυροῦντας αὐτοῦ τῇ σιερρότητι. Διό φησι· «Τί ἐξῆλθετε εἰς τὴν ἔρημον ἰδεῖν;».
 20 Ὡσανεὶ ἔλεγε· διατί τὰς πόλεις ἀφέντες καὶ τὰς οἰκίας, συνήλθετε εἰς τὴν ἔρημον ἅπαντες; Ἴνα οἰκιρὸν τινα ἴδητε καὶ εὐκόλον ἄνθρωπον; Ἄλλ' οὐκ ἂν ἔχοι λόγον. Οὐ γὰρ τοῦτο δείκνυσιν ἢ σπουδὴ ἐκείνη, καὶ τὸ πάντας συντρέχειν εἰς τὴν ἔρημον. Οὐ γὰρ ἂν δῆμος τοσοῦτος καὶ πόλεις το-
 25 σαῦται μετὰ τοσαύτης προθυμίας εἰς τὴν ἔρημον καὶ τὸν Ἰορδάνην ποταμὸν ἐξεχύθησαν τότε, εἰ μὴ μέγαν τινὰ καὶ

γαν αὐτοί; Διὰ νὰ μὴ σχηματισθῆ ἡ ἐντύπωσις ὅτι κολακεύει τὸν Ἰωάννην.

Ἐνῶ δὲ διορθώνει τὴν γνώμην τοῦ πλήθους, δὲν φανερώνει τὴν ὑποψίαν αὐτῶν, ἀλλὰ δίδει μόνον τὴν ἀπάντησιν εἰς τὰς ὑποψίας ποῦ ἐνοχλοῦσαν τὴν διάνοιάν των, καὶ ἀποδεικνύει ἔτσι ὅτι ἐγνώριζε τὰς ἀποκρύφους σκέψεις ὄλων. Καθόσον δὲν τοὺς λέγει αὐτὸ ἀκριβῶς ποῦ εἶπεν εἰς τοὺς Ἰουδαίους· «Διατί βάζετε εἰς τὸν νοῦν σας σκέψεις πονηράς;»¹. Διότι ἂν καὶ ἔκαναν διαφόρους σκέψεις δὲν τὸ ἔκαναν αὐτὸ ἀπὸ πονηρὰν διάθεσιν, ἀλλὰ ἐπειδὴ εἶχαν ἄγνοιαν τῶν ὄσων ἐλέχθησαν. Διὰ τοῦτο δὲν τοὺς ὀμιλεῖ διὰ νὰ τοὺς ψέξῃ, ἀλλὰ θέλει ἀπλῶς καὶ μόνον νὰ διορθώσῃ τὴν σκέψιν των καὶ νὰ ἀπολογηθῆ ὑπὲρ τοῦ Ἰωάννου, καὶ ἀποδεικνύει ὅτι ὁ Ἰωάννης δὲν ἤλλαξε τὴν ἀρχικὴν ἰδέαν του οὔτε ἔχει μεταβληθῆ ἡ γνώμη του. Διότι δὲν εἶναι ἄνθρωπος μαλακὸς καὶ εὐμετάβλητος, ἀλλὰ σταθερὸς καὶ ἀκλόνητος εἰς τὰς σκέψεις του, καὶ δὲν εἶναι τέτοιος, ὥστε νὰ θελήσῃ νὰ προδώσῃ αὐτὰ ποῦ τοῦ ἔχουν ἐμπιστευθῆ.

“Ὅλας αὐτὰς τὰς σκέψεις ὁ Ἰησοῦς δὲν τὰς διατυπώνει στηριζόμενος κατ’ εὐθείαν εἰς τὴν ἰδικὴν του γνώμην, ἀλλὰ τὰς διατυπώνει στηριζόμενος εἰς τὴν προηγουμένην μαρτυρίαν τοῦ ἰδίου τοῦ πλήθους. Καὶ ὄχι μόνον μὲ ὅσα εἶπαν, ἀλλὰ καὶ μὲ ὅσα ἔπραξαν, ἀποδεικνύων ἔτσι ὅτι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι εἶναι μάρτυρες τῆς σταθερότητος τοῦ Ἰωάννου. Διὰ τοῦτο λέγει· «Τί ἐξήλθατε νὰ ἰδῆτε εἰς τὴν ἔρημον;». Δηλαδή ὡσὰν νὰ τοὺς ἔλεγε· Διατί ἐγκατελείψατε τὰς πόλεις καὶ τὰς οἰκίας σας καὶ συνεκεντρώθητε ὅλοι εἰς τὴν ἔρημον; Μήπως διὰ νὰ ἰδῆτε κάποιον ἄξιολύπητον καὶ εὐκολομετάβλητον; Ἄλλ’ αὐτὸ θὰ ἦτο παράλογον. Διότι δὲν ἀποδεικνύει κάτι παρόμοιον ἢ προθυμία ἐκείνη τοῦ πλήθους καὶ τὸ ὅτι ὅλοι ἔτρεχαν εἰς τὴν ἔρημον. Οὔτε βέβαια θὰ ἐξεχύνετο τότε τόσον πλῆθος καὶ οἱ κάτοικοι μεγάλων πόλεων μὲ τόσῃν προθυμίαν εἰς τὴν ἔρημον τοῦ Ἰορδάνου καὶ τὸν

θαυμασιὸν καὶ πέτρας σιερρότερον ὕφασθαι προσεδοκήσατε. Οὐ γὰρ δὴ κάλαμον ἐξήλθετε ἰδεῖν, ὑπὸ ἀνέμου σαλευόμενον· οἱ γὰρ εὐκόλοι, καὶ ραδίως περιφερόμενοι, καὶ νῦν μὲν ταῦτα, νῦν δὲ ἐκεῖνα λέγοντες, καὶ ἐπὶ μηδενὸς ἐσιώ-
 5 τες, τούτῳ μάλιστα εἰκόασι. Καὶ ὄρα πῶς πᾶσαν πονηρίαν ἀφείς, ταύτην τίθησι τὴν μάλιστα ὑφοροῦσαν αὐτοῖς τότε, καὶ ἀναιρεῖ τὴν τῆς εὐκολίας ὑπόθεσιν.

Ἄλλὰ τί ἐξήλθετε ἰδεῖν; ἄνθρωπον ἐν μαλακοῖς ἱμα-
 τίοις ἠμφιεσμένον; Ἴδου οἱ τὰ μαλακὰ φοροῦντες, ἐν τοῖς
 10 οἴκοις τῶν βασιλέων εἰσίν». Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν, δι
 οἴκοθεν οὐκ ἦν εὐρίπιστος· καὶ τοῦτο ἐδηλώσατε διὰ τῆς
 σπουδῆς ὑμεῖς. Οὐ μὴν οὐδὲ ἐκεῖνο ἔχοι τις ἂν εἰπεῖν, ὡς
 σιερρός μὲν ἦν, τρυφῇ δὲ δουλεύσας ὑστερον χαῦνος γέγονε.
 Τῶν γὰρ ἀνθρώπων οἱ μὲν οἴκοθέν εἰσι τοιοῦτοι, οἱ δὲ γί-
 15 νονται οἷον, ὁ μὲν ἐστιν ὀργίλος φύσει, ὁ δὲ εἰς ἀρρωσίαν
 ἐμπεσὼν μακράν, τοῦτο κιᾶται τὸ νόσημα. Πάλιν εὐκόλοι
 καὶ κοῦφοι οἱ μὲν εἰσι φύσει, οἱ δὲ ἀπὸ τοῦ τρυφῇ δουλεύ-
 ειν καὶ μαλακίζεσθαι τοῦτο γίνονται.

Ἄλλ' ὁ Ἰωάννης φησὶν, οὔτε φύσει τοιοῦτος ἦν· οὐδὲ
 20 γὰρ κάλαμον ἐξήλθετε ἰδεῖν· οὔτε τρυφῇ δοὺς ἑαυτόν, ἀπώ-
 λεσεν ὄπερ εἶχε πλεονέκτημα. Ὅτι γὰρ οὐκ ἐδούλευσε τρυ-
 φῇ, δείκνυσιν ἡ σιολὴ καὶ ἡ ἐρημία καὶ τὸ δεσμοπήριον.
 Εἰ γὰρ ἐβούλειτο μαλακὰ φορεῖν, οὐκ ἂν τὴν ἔρημον ὥκησεν,

Ἰορδάνην ποταμόν, ἐὰν δὲν ἀνέμεναν ἄνθρωπον μέγαν, ἀξιοθαύμαστον καὶ πρὸ σταθερὸν ἀπὸ τὴν πέτραν ὡς πρὸς τὰς ἰδέας του. Οὔτε βέβαια ἐπήγατε εἰς τὴν ἔρημον νὰ ἰδῆτε κάποιαν κάλαμον πὺ τὴν σαλεύει ὁ ἄνεμος. Διότι οἱ εὐμετάβλητοι ἄνθρωποι καὶ αὐτοὶ πὺ εὐκόλως παρασύρονται, καὶ πὺ τῶρα μὲν ὑποστηρίζουν αὐτά, ὕστερα δὲ ἐκεῖνα, καὶ δὲν παραμένουν σταθεροὶ εἰς τίποτε, αὐτοὶ ὁμοιάζουν πάρα πολὺ μὲ τὴν κάλαμον. Καὶ πρόσεξε πῶς παραλείπει πᾶσαν ἄλλην πονηρίαν καὶ ἐξετάζει μόνον ἐκεῖνο πὺ τοὺς κατεῖχεν ἐξ ὀλοκλήρου τὴν στιγμὴν ἐκείνην καὶ ἀναιρεῖ τὴν ὑποψίαν ὅτι ὁ Ἰωάννης εὐκόλως ἤλασσε γνώμην.

«Ἄλλὰ τί ἐξήλθατε νὰ ἰδῆτε; ἄνθρωπον ἐνδεδυμένον μὲ μαλακὰ ἐνδύματα; Νὰ αὐτοὶ πὺ φοροῦν τὰ μαλακὰ ἐνδύματα διαμένουν εἰς τὰ ἀνάκτορα τῶν βασιλέων». Αὐτὸ δὲ πὺ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· Ἐκ φύσεως ὁ Ἰωάννης δὲν ἦτο ἄνθρωπος εὐμετάβλητος καὶ αὐτὸ τὸ ἀπεδείξατε σεῖς μὲ τὸ ὅτι ἐτρέξατε μὲ προθυμίαν κοντὰ του. Οὔτε ἐκεῖνο πάλιν ἠμπορεῖ κανεῖς νὰ ἰσχυρισθῆ, ὅτι δηλαδὴ ἦτο μὲν σταθερός, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀργότερα ἔγινε δοῦλος τῆς τρυφηλῆς ζωῆς ἔγινεν ἀσταθής. Διότι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἄλλοι μὲν ἐκ φύσεως εἶναι τέτοιοι, ἄλλοι δὲ γίνονται ἐξ αἰτίας τῆς ζωῆς πὺ κάνουν. "Ὅπως, ἐπὶ παραδείγματι, ἄλλος μὲν εἶναι ἐκ φύσεως ὀξύθυμος, ἄλλος δὲ ἀποκτᾷ αὐτὸ τὸ πάθος ἐπειδὴ ὑπέφερε κάποιαν μακροχρόνιον ἀσθένειαν. "Ἄλλοι πάλιν ἐκ φύσεως εἶναι ἄνθρωποι μαλακοὶ καὶ εὐμετάβλητοι, ἐνῶ ἄλλοι γίνονται τέτοιοι ἀπὸ τὴν τρυφηλὴν ζωὴν πὺ κάνουν καὶ τὴν μαλθακότητά των.

Ὁ Ἰωάννης ὁμοίως, λέγει ὁ Ἰησοῦς, οὔτε ἐκ φύσεως ἦτο τέτοιος ἄνθρωπος, οὔτε βέβαια σεῖς ἐπήγατε νὰ ἰδῆτε κάλαμον, οὔτε παρέδωσε τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὴν τρυφηλὴν ζωὴν, ὥστε νὰ χάσῃ τὸ πλεονέκτημα πὺ εἶχε. Τὸ ὅτι δὲ δὲν ἦτο δοῦλος τῶν ἡδονῶν τὸ ἀποδεικνύει ἡ στολή του, ἡ ἔρημος πὺ ἔχει καὶ ἡ φυλάκισίς του. Διότι ἐὰν ἤθελε νὰ

οὐκ ἂν τὸ δεσμοτήριον, ἀλλὰ τὰ βασίλεια. Ἐξῆν γὰρ αὐτῶ
 σιγήσαντι μόνον μυρίας ἀπολαῦσαι τιμῆς. Ὅπου γὰρ καὶ
 ἐλέγξαντα καὶ δεδεμένον οὕτως ἠδεῖτο ὁ Ἡρώδης, πολλῶ
 μᾶλλον σιγήσαντα ἐκολάκυσεν ἂν. Ἔργω τοίνυν τῆς αὐτοῦ
 5 σιερρότης παρασχὼν βάσανον καὶ τῆς καρτερίας, πῶς ἂν
 εἶη δίκαιος ἐπὶ τοιούτοις ὑποπιεύεσθαι;

2. Καὶ ἀπὸ τοῦ τόπου τοίνυν, καὶ ἀπὸ τῶν ἱματίων, καὶ
 ἀπὸ τῆς συνδρομῆς τὸ ἦθος αὐτοῦ χαρακτηρίσας, ἐπάγει λοι-
 πὸν καὶ τὸν προφήτην. Εἰπὼν γάρ, «Τί ἐξήλθετε; προφή-
 10 τὴν ἰδεῖν; ναί, λέγω ὑμῖν, καὶ περισσότερον προφήτου»
 φησί· «Οὗτος γὰρ ἐστὶ, περὶ οὗ γέγραπται· ἰδοὺ ἀποσιέλ-
 λω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν
 ὁδόν σου ἔμπροσθέν σου». Πρῶτον τὴν Ἰουδαίων μαρτυ-
 ρίαν θείας, τότε τὴν τῶν προφητῶν ἐφαρμόζει μᾶλλον δὲ
 15 πρῶτον μὲν τὴν ψῆφον τίθησι τὴν Ἰουδαϊκὴν, ἥπερ μεγίστη
 γένοιτ' ἂν ἀπόδειξις, διὰ παρὰ τῶν ἐχθρῶν ἡ μαρτυρία
 φέρεται· δεύτερον, τὸν βίον τὸν τοῦ ἀνδρός· τρίτον, τὴν ἐ-
 αυτοῦ κρίσιν· τέταρτον, τὸν προφήτην, πάντοθεν αὐτοῦς ἐ-
 πισιομίζων.

20 Εἶτα ἵνα μὴ λέγωσι, τί οὖν, εἰ τότε μὲν τοιοῦτος ἦν,
 νῦν δὲ μεταβέβληται; ἐπήγαγε καὶ τὰ μετὰ ταῦτα, τὰ ἱμά-
 τια, τὸ δεσμοτήριον, καὶ μετὰ τούτων τὴν προφητείαν. Εἶτα
 εἰπὼν διὰ μείζων προφήτου, δείκνυσι καὶ κατὰ τί μείζων.
 Κατὰ τί τοίνυν μείζων; Κατὰ τὸ ἐγγὺς εἶναι τοῦ παραγενο-

φορῆ μαλακὰ ἐνδύματα δὲν θὰ ἐπήγαινε νὰ κατοικήσῃ εἰς τὴν ἔρημον, δὲν θὰ ἐφυλακίζετο, ἀλλὰ θὰ ἔζη εἰς τὰ βασιλικά ἀνάκτορα. Καὶ βέβαια ἤμποροῦσε νὰ παύσῃ ἀπλῶς καὶ μόνον τὸν ἔλεγχον καὶ νὰ ἀπολαύσῃ μεγάλας τιμὰς. Διότι ἀφοῦ ὁ Ἡρώδης τὸν ἐσέβετο τόσον πολὺ ἂν καὶ τὸν ἤλεγχε καὶ τὸν εἶχε φυλακίσει, ὅπωςδήποτε θὰ ἐδείκνυε πολὺ περισσότεράν φροντίδα, ἐὰν ἔπαυε νὰ τὸν ἐλέγχει. Ἐπομένως πῶς δικαιολογεῖται νὰ ἔχη κανεὶς τέτοιου εἴδους ὑποψίας διὰ τὸν Ἰωάννην, πὺ ἐμπράκτως ἀπέδειξε τὴν σταθερότητα καὶ τὴν καρτερίαν του;

2. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐχαρακτήρισε τὸ ἦθος τοῦ Ἰωάννου καὶ ἀπὸ τὸν τόπον τῆς κατοικίας του καὶ ἀπὸ τὰ ἐνδύματά του καὶ ἀπὸ τὴν συρροὴν τοῦ πλήθους πρὸς αὐτόν, τότε πλέον ἀναφέρει καὶ τὸν προφήτην. Ἀφοῦ δηλαδὴ εἶπε· «Διατί ἐξήλθατε; διὰ νὰ ἰδῆτε προφήτην; Ναί, σὰς λέγω, καὶ περισσότερον ἀπὸ προφήτην», προσέθεσε· «Διότι αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος, διὰ τὸν ὁποῖον ἔχει γραφῆ· Ἴδου ἀποστέλλω τὸν ἀγγελιαφόρον μου πρὶν ἀπὸ σέ, ὁ ὁποῖος θὰ προετοιμάσῃ τὴν ὁδὸν σου ἔμπροσθέν σου»². Ἀφοῦ ἀνέφερε κατ' ἀρχὴν τὴν μαρτυρίαν τῶν Ἰουδαίων, εἰς τὴν συνέχειαν κάνει λόγον διὰ τοὺς προφήτας. Μᾶλλον δὲ κατ' ἀρχὴν παρουσιάζει τὴν γνώμην τῶν Ἰουδαίων, πὺ ἦτο δυνατὸν ν' ἀποτελέσῃ μεγάλο στοιχεῖον, καθόσον ἡ μαρτυρία προήρχετο ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς. Δεύτερον παρουσιάζει ὡς ἀπόδειξιν τὴν ζωὴν τοῦ ἀνδρός. Τρίτον τὴν ἰδικὴν του γνώμην καὶ τέταρτον ἀναφέρει τὴν μαρτυρίαν τοῦ προφήτου, ἀποστομῶνων αὐτοὺς ἐξ ὀλοκλήρου.

Ἔπειτα διὰ νὰ μὴ λέγουν· Τί λοιπόν, τότε μὲν ἦτο ἔτσι ὅπως τὸν περιέγραψες, ἐνῶ τώρα ἔχει ἀλλάξει; προσέθεσε καὶ τὰ ἐπόμενα, τὰ ἐνδύματα δηλαδὴ, τὴν φυλακὴν καὶ μαζὶ μ' αὐτὰ καὶ τὴν μαρτυρίαν τοῦ προφήτου. Ἀκολουθῶν ἀφοῦ εἶπεν ὅτι ὁ Ἰωάννης ἦτο ἀνώτερος ἀπὸ προφήτην, ἀποδεικνύει καὶ ὡς πρὸς τί ὑπερέχει αὐτῶν. Ὡς πρὸς τί λοιπὸν ἦτο ἀνώτερος; Ὡς πρὸς τὸ ὅτι εὐρίσκεται πολὺ κον-

μένου. «Ἀποσιέλλω», γάρ, φησί, «τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου»· τουτέστιν, ἐγγύς σου. Καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν βασιλέων οἱ ἐγγύς τοῦ ὀχήματος ἐλαύνοντες, οὕτοι τῶν ἄλλων εἰσὶ λαμπρότεροι· οὕτω δὴ καὶ ὁ Ἰωάννης ἐγγύς αὐτῆς
 5 φαίνεται τῆς παρουσίας ἐλαύνων.

“Ὅρα πῶς καὶ ἐντιεῦθεν τὴν ὑπεροχὴν ἔδειξε· καὶ οὐδὲ ἐντιεῦθα ἴσταιται, ἀλλὰ καὶ τὴν παρ’ ἑαυτοῦ λοιπὸν ἐπάγει ψῆφον, λέγων· «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐκ ἐγήγερται ἐν γεννητοῖς γυναικῶν μείζων Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ». “Ὁ δὲ λέ-
 10 γει, τοιοῦτόν ἐστιν· οὐκ ἔτεκε γυνὴ τούτου μείζονα. Καὶ ἀρκεῖ μὲν καὶ ἡ ἀπόφασις· εἰ δὲ βούλει καὶ ἀπὸ τῶν πραγμάτων μαθεῖν ἐννόησον αὐτοῦ τὴν τράπεζαν, τὴν διαγωγὴν, τῆς γνώμης τὸ ὕψος. “Ὡσπερ γὰρ ἐν οὐρανῷ, οὕτω διῆγε, καὶ τῶν τῆς φύσεως ἀναγκῶν ἀνωτέρω γενόμενος, ξένην
 15 τινὰ ὥδευσεν ὁδόν, ἐν ὕμνοις καὶ εὐχαῖς τὸν πάντα διάγων χρόνον, καὶ ἀνθρώπων μὲν οὐδενί, Θεῷ δὲ ὁμιλῶν μόνη διηγεκῶς. Οὐδὲ γὰρ εἶδέ τινα τῶν ὁμοδούλων, οὔτε ὥφθη τινὶ τούτων, οὐκ ἐγαλακτοτροφήθη, οὐ κλίνης, οὐ σιέγης, οὐκ ἀγορᾶς, οὐκ ἄλλου τινὸς ἀπέλαυσε τῶν ἀνθρωπίνων
 20 καὶ ὁμοῦ ἡμερος ἦν ὁμοῦ καὶ σφοδρός. “Ἀκουσον γοῦν πῶς μετ’ ἐπιεικείας τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς διαλέγεται, πῶς μετὰ ἀνδρείας τῷ δήμῳ τῶν Ἰουδαίων, πῶς μετὰ παρρησίας τῷ βασιλεῖ. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγεν· «Οὐκ ἐγήγερται ἐν γεννητοῖς γυναικῶν μείζων Ἰωάννου βαπτιστοῦ».

τὰ εἰς ἐκεῖνον ποῦ ἐπρόκειτο νὰ ἔλθῃ. Διότι, λέγει, «Ἀποστέλλω τὸν ἀγγελιαφόρον μου πρὶν ἀπὸ σέ», δηλαδή πλησίον σου. Διότι ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει ἐκ τῶν ἀνθρώπων τοῦ βασιλέως ἐκεῖνοι ποῦ βαδίζουν κοντὰ εἰς τὴν βασιλικὴν ἄμαξαν εἶναι ἐπισημότεροι ἀπὸ τοὺς ἄλλους, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον βέβαια καὶ ὁ Ἰωάννης φαίνεται νὰ βαδίζῃ κοντὰ εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου ἐπὶ τῆς γῆς.

Πρόσεξε πῶς καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἀπέδειξε τὴν ὑπεροχὴν τοῦ Ἰωάννου. Δὲν σταματᾷ ὅμως ἐδῶ, ἀλλὰ προσθέτει ἐπὶ πλέον καὶ τὴν ἰδικὴν του γνώμην λέγων τὰ ἐξῆς· «Ἀλήθεια σᾶς λέγω, ὅτι δὲν ἐνεφανίσθη ἄλλος, μεταξὺ τῶν γεννηθέντων ὑπὸ τῶν γυναικῶν, μεγαλύτερος ἀπὸ τὸν Ἰωάννην τὸν βαπτιστὴν». Αὐτὸ ποῦ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· Καμμία γυναῖκα δὲν ἐγέννησε κανένα ἄνθρωπον ἀνώτερον ἀπὸ αὐτόν. Καὶ ἀρκεῖ μὲν ἡ γνώμη αὐτὴ τοῦ Κυρίου, ἐὰν ὅμως θέλῃς νὰ πληροφορηθῆς τὴν ἀξίαν του καὶ ἀπὸ τὰ πράγματα, τότε σκέψου τὴν τράπεζάν του, τὴν διαγωγὴν του καὶ τὸ ὕψος τῆς σκέψεώς του. Διότι πράγματι ἔζησεν ἔτσι ὡσὰν ἀκριβῶς νὰ εὐρίσκετο εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ ἀφοῦ ἐστάθη ἐπάνω ἀπὸ τὰς φυσικὰς ἀνάγκας, ἐβάδισεν ἓνα ἄγνωστον δρόμον, ζῶν εἰς ὅλην τὴν ζωὴν του μὲ ὕμνους καὶ προσευχάς, καὶ ἐκ μὲν τῶν ἀνθρώπων δὲν ἐπεκοινώνει μὲ κανένα, εὐρίσκετο δὲ εἰς διαρκῆ ἐπικοινωνίαν μόνον μὲ τὸν Θεόν. Οὔτε βέβαια εἶδε ποτὲ κανένα συνάνθρωπόν του, οὔτε παρουσιάσθη εἰς κάποιον ἀπὸ αὐτούς, οὔτε ἐτρέφη μὲ γάλα, οὔτε ἀπήλαυσε κρεβάτι, οὔτε στέγην, οὔτε ἀγοράν, οὔτε τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα. Καὶ παρὰ ταῦτα ἦτο συγχρόνως ἡμερος καὶ ὀρμητικός. Ἄκουσε λοιπὸν μὲ πόσῃ ἐπιείκειαν ὁμιλεῖ πρὸς τοὺς μαθητάς του, μὲ πόσῃ γενναιοῦτητα ἀπευθύνεται πρὸς τὸ πλῆθος τῶν Ἰουδαίων καὶ μὲ πόσῃ παρρησίαν ἐλέγχει τὸν βασιλέα. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς ἔλεγεν ὁ Κύριος, «Δὲν ἀνεφάνη, μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων τῶν γεννηθέντων ὑπὸ γυναικῶν, ἄλλος μεγαλύτερος ἀπὸ τὸ Ἰωάννην τὸν βαπτιστὴν».

Ἄλλ' ἵνα μὴ πάλιν ἡ ὑπερβολὴ τῶν ἐγκωμίων τέκη
 τινὰ ἀτιμίαν, προτιμώντων αὐτὸν τοῦ Χριστοῦ τῶν Ἰουδαί-
 ων, σκόπει πῶς καὶ τοῦτο διορθοῦται. Καθ' ἅπερ γὰρ ἐξ ὧν
 ὠκοδομοῦντο οἱ μαθηταί, ἐβλάπιοντο οἱ ὄχλοι, εὐκόλον αὐ-
 5 τὸν εἶναι νομίζοντες· οὕτω καὶ ἐξ ὧν ἐθεραπεύοντο οἱ ὄ-
 χλοι, μείζων ἂν ἐγένετο ἡ βλάβη, σεμνοτέραν τοῦ Χριστοῦ
 περὶ αὐτοῦ λαμβανόντων αὐτῶν ὑπόνοιαν ἐκ τῶν εἰρημένων.
 Διὸ καὶ τοῦτο ἀνυπόπιως διορθοῦται λέγων «Ὁ δὲ μικρό-
 τερος, ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν μείζων αὐτοῦ ἐστι». Μι-
 10 κρότερος κατὰ τὴν ἡλικίαν καὶ κατὰ τὴν τῶν πολλῶν δόξαν
 καὶ γὰρ ἔλεγον αὐτὸν φάγον καὶ οἰνοπότην καί, «Οὐχ οὕτως
 ἐστὶν ὁ τοῦ τέκνονος υἱός;», καὶ πανταχοῦ αὐτὸν ἐξητιέλιζον.

Τί οὖν; φησί· κατὰ σύγκρισιν τοῦ Ἰωάννου μείζων
 ἦν; Ἄπαγε. Οὐδὲ γὰρ Ἰωάννης ὅταν λέγη, «Ἰσχυρότερός
 15 μού ἐστι», συγκρίνων λέγει οὐδὲ Παῦλος, ὅταν Μωϋσέως
 μεμνημένος γράφῃ, «Πλείονος γὰρ δόξης οὗτος παρὰ Μωϋ-
 σῆν ἡξίωται», συγκρίνων γράφει. Καὶ αὐτὸς δέ, «Ἴδου πλέ-
 ον Σολομῶντις ᾤδε», λέγων, οὐχὶ συγκρίνων φησί. Εἰ δ'
 ἄρα δολίημεν καὶ κατὰ σύγκρισιν εἰρησθαι παρ' αὐτοῦ τοῦτο,
 20 οἰκονομικῶς ἐγίνετο διὰ τὴν τῶν ἀκουόντων ἀσθένειαν. Καὶ
 γὰρ σφόδρα ἦσαν πρὸς αὐτὸν κεχηρῶτες οἱ ἄνθρωποι· τότε
 δὲ λαμπρότερον αὐτὸν καὶ τὸ δεσποτικόν ἐποίησε, καὶ ἡ
 πρὸς τὸν βασιλέα παρρησία, καὶ ἀγαπητὸν ἦν τέως τοῦτο

3. Πρὸβλ. Ματθ. 11, 19.

4. Ματθ. 13, 55.

5. Ματθ. 3, 11.

6. Ἐβρ. 3, 3.

7. Ματθ. 12, 42.

“Ὅμως διὰ νὰ μὴ δημιουργηθῆ ἄλιν ἀπὸ τὴν ὑπερβολὴν τῶν ἐπαίνων καμμία ἀτοπία, ὥστε νὰ φθάσουν νὰ προτιμήσουν οἱ Ἰουδαῖοι τὸν Ἰωάννην ἀντὶ τοῦ Χριστοῦ, πρόσεξε πῶς τὸ προλαμβάνει καὶ αὐτὸ ὁ Κύριος. “Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ μὲ ἐκεῖνα ποὺ ὠφελοῦντο οἱ μαθηταὶ τοῦ Ἰωάννου, ἐβλάπτοντο οἱ ἄνθρωποι, ἐπειδὴ ἐθεώρουν τὸν Ἰωάννην ὡσὰν ἓνα εὐμετάβλητον ἄνθρωπον, ἔτσι ἦτο πιθανὸν νὰ προκληθῆ μεγαλύτερα βλάβη μὲ ἐκεῖνα ποὺ ὁ λαὸς ἐδιδάσκετο, ἐὰν οἱ ἄνθρωποι ἐσχημάτιζαν ἀπὸ τοὺς λόγους ὑψηλότεραν γνώμην διὰ τὸν Ἰωάννην παρὰ διὰ τὸν Χριστόν. Διὰ τοῦτο αὐτὸ ὁ Κύριος τὸ προλαμβάνει τελείως ἀνύποπτα, λέγων τὰ ἐξῆς· «Ὁ δὲ μικρότερος εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν εἶναι μεγαλύτερος ἀπὸ τὸν Ἰωάννην». Ὁ μικρότερος κατὰ τὴν ἡλικίαν καὶ κατὰ τὴν γνώμην τῶν πολλῶν ἀνθρώπων. Καθόσον τὸ πλῆθος ὠνόμαζε τὸν Κύριον φάγον καὶ οἰνοπότην³, καί· «Δὲν εἶναι αὐτὸς ὁ υἱὸς τοῦ ξυλουργοῦ;»⁴, καὶ πάντοτε ὠμίλουν μὲ περιφρόνησιν δι’ αὐτόν.

Τί λοιπόν; θὰ εἰπῆ κάποιος· ὁ Κύριος εἶναι ἀνώτερος ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν Ἰωάννην; Μακρὰν ἀπὸ ἐδῶ αὐτὴ ἡ σκέψις. Διότι οὔτε καὶ ὁ Ἰωάννης ὅταν λέγῃ· «Εἶναι ἰσχυρότερος ἀπὸ ἐμέ»⁵, τὸ λέγει αὐτὸ διὰ νὰ κἀνῃ σύγκρισιν, ἀλλ’ οὔτε καὶ ὁ Παῦλος ὅταν γράφῃ ἀναφορικὰ μὲ τὸν Μωϋσῆν «Διότι ὁ Κύριος ἐθεωρήθη ἄξιός νὰ λάβῃ μεγαλύτεραν δόξαν ἀπὸ τὴν δόξαν τοῦ Μωϋσέως»⁶, τὸ γράφει μὲ σκοπὸν νὰ κἀνῃ σύγκρισιν. Καὶ ὁ ἴδιος δὲ ὁ Ἰησοῦς λέγων· «Νά, ἐδῶ πρόκειται διὰ κάτι μεγαλύτερον ἀπὸ τὸν Σολομῶντα»⁷, δὲν τὸ λέγει διὰ νὰ κἀνῃ σύγκρισιν. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη δεχθῶμεν ὅτι ἐλέχθη αὐτὸ διὰ νὰ κἀνῃ σύγκρισιν, αὐτὸ ἔγινε κατ’ οἰκονομίαν, ἐξ αἰτίας τῆς ἀδυναμίας τῶν ἀκροατῶν του. Καθόσον οἱ ἄνθρωποι ἐθαύμαζαν πάρα πολὺ τὸν Ἰωάννην, ἡ δὲ φυλάκισις του τότε τοῦ εἶχε δώσει μεγαλύτεραν λαμπρότητα, καθὼς καὶ ἡ παρρησία μὲ τὴν ὁποίαν ἠλεγξε τὸν βασιλέα, συντελοῦσαν ἀρχικῶς εἰς τοὺς πολλούς, ὥστε εὐχαρίστως νὰ δεχθοῦν τὴν ἀνωτερότητα

δεχθῆναι παρὰ τοῖς πολλοῖς. Καὶ γὰρ καὶ ἡ Παλαιὰ οἶδεν οὕτω διορθοῦν τὰς τῶν πεπλανημένων ψυχάς, τὰ ἀσύγκριτα κατὰ σύγκρισιν παραβάλλουσα· ὡς ὅταν λέγῃ· «Οὐκ ἔστιν ὁμοίός σοι ἐν θεοῖς, Κύριε»· καὶ πάλιν, «Οὐκ ἔστι θεὸς ὡς
 5 ὁ Θεὸς ἡμῶν».

Τινὲς δὲ φασιν, ὅτι περὶ τῶν ἀποσιόλων τοῦτο εἶρηκεν ὁ Χριστός· ἕτεροι δὲ περὶ ἀγγέλων. Ὅταν γὰρ τῆς ἀληθείας τινὲς ἐκτραπῶσι, πολλὰ πλανᾶσθαι εἰώθασι. Ποία γὰρ ἀκολουθία, ἢ περὶ ἀγγέλων ἢ περὶ ἀποσιόλων εἰπεῖν; Ἄλ-
 10 λως δέ, εἰ περὶ τῶν ἀποσιόλων ἔλεγε, τί ἐκώλυεν ὀνομασιᾷ παραγαγεῖν; Περὶ μὲν γὰρ ἑαυτοῦ λέγων, εἰκότως κρύπτει τὸ πρόσωπον διὰ τὴν ἔτι κρατοῦσαν ὑπόνοιαν, καὶ τὸ μὴ δόξαι περὶ ἑαυτοῦ μέγα τι λέγειν· καὶ γὰρ πολλαχοῦ φαίνεται τοῦτο ποιῶν. Τί δὲ ἔστιν, «Ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν
 15 οὐρανῶν;». Ἐν τοῖς πνευματικοῖς καὶ τοῖς κατὰ τὸν οὐρανὸν ἅπασιν. Καὶ τὸ εἰπεῖν δέ, «Οὐκ ἐγήγερται ἐν γεννητοῖς γυναικῶν μείζων Ἰωάννου», ἀντιδιασιέλλοντος ἦν ἑαυτῷ τὸν Ἰωάννην, καὶ οὕτως ἑαυτὸν ὑπεξαιροῦντος.

3. Εἰ γὰρ καὶ γεννητὸς γυναικὸς ἦν αὐτός, ἀλλ' οὐχ
 20 οὕτως ὡς Ἰωάννης· οὐ γὰρ φιλὸς ἄνθρωπος ἦν, οὐδὲ ὁμοίως ἀνθρώπῳ ἐτέχθη, ἀλλὰ ξένον τινὰ τόκον καὶ παράδοξον.

«Ἀπὸ δὲ τῶν ἡμερῶν Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ», φηοῖν, «ἕως ἄρτι, ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν θιάζεται, καὶ θιασται ἀρπάζουσιν αὐτήν». Καὶ ποίαν τοῦτο ἀκολουθίαν ἔχει πρὸς

8. Ψαλμ. 85, 8.

9. Ψαλμ. 76, 14.

τοῦ Ἰωάννου. Καὶ βέβαια καὶ ἡ Π. Διαθήκη συνηθίζει ἔτσι νὰ διορθῶνῃ τὰς ψυχὰς ὄσων ἐπλανήθησαν, συγκρίνει δηλαδὴ τὰ ἀσύγκριτα. Ὅπως, ἐπὶ παραδείγματι, ὅταν λέγῃ· «Δὲν ὑπάρχει ὁμοίός σου μεταξὺ τῶν Θεῶν, Κύριε»⁸. Καὶ πάλιν· «Δὲν ὑπάρχει κανεὶς θεὸς ὡσὰν τὸν Θεόν μας»⁹.

Ὡρισμένοι δὲ ὑποστηρίζουν ὅτι ὁ Κύριος τὸ εἶπεν αὐτὸ διὰ νὰ συγκρίνῃ τὸν Ἰωάννην πρὸς τοὺς ἀποστόλους. Ἄλλοι δὲ διὰ νὰ τὸν συγκρίνῃ πρὸς τοὺς ἀγγέλους. Διότι, ὅταν ὠρισμένοι ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν, περιπίπτουν συνήθως εἰς πολλὰς πλάνας. Διότι ποῖον θὰ ἦτο τὸ ἀποτέλεσμα ἐὰν ἔλεγε διὰ νὰ τὸν συγκρίνῃ μὲ τοὺς ἀγγέλους ἢ τοὺς ἀποστόλους; Ἐξ ἄλλου δέ, ἐὰν ἀνεφέρετο εἰς τοὺς ἀποστόλους, τί τὸν ἠμπόδιζε νὰ τοὺς ἀναφέρῃ ὀνομαστικῶς; Ἀναφερόμενος ὅμως ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸν ἑαυτὸν του φυσικῶ τῷ λόγῳ ἀποκρύπτει τὸ πρόσωπόν του καὶ ἐξ αἰτίας τῆς ὑποψίας ποὺ ὑπῆρχε καὶ διὰ νὰ μὴ δώσῃ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι λέγει κάτι ὑπερβολικὸν διὰ τὸν ἑαυτὸν του, καθόσον εἰς πολλὰς ἄλλας περιπτώσεις φαίνεται νὰ κάνῃ τὸ ἴδιο. Τί σημαίνει ὅμως «εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»; Σημαίνει ὅλα τὰ πνευματικὰ καὶ ὅλα ἐκεῖνα ποὺ ὑπάρχουν εἰς τὸν οὐρανόν. Καὶ τὸ ὅτι εἶπε δέ, «Δὲν ἀνεφάνη μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων τῶν γεννηθέντων ὑπὸ γυναικῶν ἄλλος μεγαλύτερος ἀπὸ τὸν Ἰωάννην», δεικνύει ὅτι διέκρινε τὸν ἑαυτὸν του ἀπὸ τὸν Ἰωάννην καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐξύψωνε τὸν ἑαυτὸν του.

3. Διότι μολονότι εἶχε γεννηθῆ καὶ αὐτὸς ἀπὸ γυναῖκα, δὲν εἶχε γεννηθῆ ὅμως ὅπως ἀκριβῶς ὁ Ἰωάννης. Οὔτε ἦτο ἀπλοῦς ἄνθρωπος, οὔτε ἐγεννήθη καθ' ὃν τρόπον γεννᾶται ὁ κάθε ἄνθρωπος, ἀλλὰ μὲ μίαν γέννησιν πρωτοφανῆ καὶ παράδοξον.

«Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ», λέγει, «καὶ μέχρι σήμερα ἐκβιάζεται ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν καὶ βιασταὶ ἀρπάζουν αὐτήν». Καὶ ποίαν σχέσιν θὰ ἠμποροῦσαν νὰ ἔχουν οἱ λόγοι αὐτοὶ πρὸς ἐκεῖνα ποὺ ἐλέχθησαν προη-

τὰ ἔμπροσθεν εἰρημένα; Πολλὴν μὲν οὖν καὶ σφόδρα συνά-
 δουσαν. Καὶ γὰρ ὠθεῖ καὶ ἐπείγει λοιπὸν αὐτοὺς
 καὶ ἐντιϋθεν εἰς τὴν πίστιν τὴν ἐαυτοῦ ἅμα δὲ καὶ τοῖς
 ἔμπροσθεν εἰρημένοις παρὰ Ἰωάννου συνηγορεῖ. Εἰ γὰρ
 5 μέχρι Ἰωάννου πάντα πεπλήρωται, ἐγὼ εἶμι ὁ ἐρχόμενος.
 «Πάντες γάρ», φησὶν, «οἱ προφῆται καὶ ὁ νόμος ἕως Ἰωάν-
 νου προεφήτευσαν». Οὐ γὰρ ἂν ἔσιτησαν οἱ προφῆται, εἰ μὴ
 ἦλθον ἐγώ. Μηδὲν τοίνυν προσδοκᾶτε περαιτέρω, μηδὲ ἕ-
 τερόν τινα μένετε. Ὅτι γὰρ ἐγὼ εἶμι, δῆλον καὶ ἐκ τοῦ
 10 τοῦς προφητίας σιῆναι, καὶ ἐκ τῶν καθ' ἐκάστην ἀρπαζόν-
 των ἡμέραν τὴν πίστιν τὴν εἰς ἐμέ. Οὕτω γὰρ δῆλη ἐστὶ
 καὶ σαφής, ὡς καὶ πολλοὺς ἀρπάζειν αὐτήν. Καὶ τίς ἤρα-
 σεν; εἰπέ μοι. Πάντες οἱ μετὰ σπουδῆς προσιόντες.

Εἶτα καὶ ἕτερον τεκμήριον τίθησι λέγων «Εἰ θέλετε
 15 δέξασθαι, αὐτός ἐστιν Ἡλίας, ὁ μέλλων ἔρχεσθαι». «Ἀπο-
 στελῶ γάρ», φησὶν, «ὧμῖν Ἡλίαν τὸν Θεοβίτην, ὃς ἐπιστρέ-
 φει καρδίαν πατρὸς ἐπὶ τέκνα». Οὗτος οὖν ἐστὶν Ἡλίας,
 ἐὰν προσέχητε μετὰ ἀκριβείας, φησί. Καὶ γὰρ «Ἀποστελῶ»,
 φησί, «τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου». Καὶ καλῶς
 20 εἶπεν, «Εἰ θέλετε δέξασθαι», τὸ ἀβίασιον δεικνύς. Οὐ γὰρ
 ἀναγκάζω, φησί. Τοῦτο δὲ ἔλεγεν, εὐγνώμονα ἀπαιτῶν διά-
 νοιαν, καὶ δηλῶν διτι οὗτος ἐκεῖνός ἐστι, κακεῖνος οὗτος.
 Ἀμφότεροι γὰρ μίαν διακονίαν ἀνεδέξαντο, καὶ πρόδρομοι
 γεγονάσιν ἀμφότεροι. Διόπερ οὐδὲ ἀπλῶς εἶπεν, οὗτός ἐ-
 25 στιν Ἡλίας, ἀλλ', «Εἰ θέλετε δέξασθαι, οὗτός ἐστιν»· τουτέ-
 στιν, εἰ μετὰ εὐγνώμονος διανοίας προσέχετε τοῖς γινομέ-
 νοις. Καὶ οὐδὲ ἐνιαῦθα ἔσιτη, ἀλλὰ προσέθηκε, δεικνύς διτι

10. Μαλ. 4, 4-5.

11. Μαλ. 3, 1.

γουμενως; Ἐχουν μεγάλην σχέσιν καὶ συνδέονται στενὰ μὲ ἐκεῖνα. Διότι μὲ τοὺς λόγους αὐτοὺς ὤθει καὶ ὀδηγεῖ τῶρα πλέον τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὸ νὰ πιστεύσουν εἰς αὐτόν, συγχρόνως δὲ συνηγορεῖ ὑπὲρ τῶν ὄσων ἐλέχθησαν προηγουμένως ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου. Διότι ἐὰν ἔχουν ἐκπληρωθῆ ὅλα μέχρι τοῦ Ἰωάννου, τότε ἐγὼ εἶμαι ὁ ἀναμενόμενος Μεσσίας. «Διότι», λέγει, «ὄλοι οἱ προφῆται καὶ ὁ νόμος προεφήτευσαν μέχρι τοῦ Ἰωάννου». Δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν βέβαια νὰ παύσουν οἱ προφῆται, ἐὰν δὲν ἤρχομην ἐγώ. Ἐπομένως μὴ περιμένετε τίποτε ἄλλο πέραν αὐτῶν, οὔτε νὰ ἀναμένετε κανένα ἄλλον. Τὸ ὅτι βέβαια ἐγὼ εἶμαι ὁ ἀναμενόμενος καθίσταται φανερόν ἀπὸ τὸ ὅτι καθημερινῶς ἀρπάζουν οἱ ἄνθρωποι τὴν πίστιν ποὺ ἀναφέρεται εἰς ἐμέ. Διότι ἡ πίστις αὐτὴ εἶναι τόσο σαφής, ὥστε πολλοὶ ἀρπάζουν αὐτήν. Καὶ ποῖος τὴν ἤρπασεν; εἶπέ μου. Ὅλοι ἐκεῖνοι ποὺ πλησιάζουν μὲ προθυμίαν.

Ἐν συνεχείᾳ παραθέτει καὶ ἄλλην ἀπόδειξιν λέγων τὰ ἐξῆς· «Ἐὰν θέλετε νὰ τὸ παραδεχθῆτε, αὐτὸς εἶναι ὁ Ἥλιος ποὺ ἐπρόκειτο νὰ ἔλθῃ». «Διότι», λέγει, «θ' ἀποστείλω εἰς σᾶς τὸν Θεοβίτην Ἥλιαν, ὁ ὁποῖος θὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν καρδίαν τοῦ πατρὸς τὴν ἀγάπην διὰ τὰ τέκνα του»¹⁰. Αὐτὸς λοιπὸν εἶναι ὁ Ἥλιος καὶ ἐὰν προσέχετε, λέγει, μὲ ἀκρίβειαν θὰ τὸ ἀντιληφθῆτε. Διότι, λέγει, «Θὰ ἀποστείλω τὸν ἀγγελιαφόρον μου ἔμπροσθέν σου»¹¹. Καὶ πολὺ σωστὰ εἶπεν, «ἐὰν θέλετε νὰ τὸ παραδεχθῆτε», καθόσον ἤθελε νὰ δείξῃ ὅτι δὲν ἤσκει βίαν. Διότι, λέγει, δὲν ἀναγκάζω κανένα. Αὐτὸ δὲ τὸ ἔλεγεν ἐπειδὴ ἤθελε ψυχὴν γεμάτην ἀπὸ εὐγνωμοσύνης καὶ διὰ νὰ δηλώσῃ ὅτι ὁ Ἰωάννης ἦτο ὁ Ἥλιος καὶ ὁ Ἥλιος ἦτο ὁ Ἰωάννης. Διότι καὶ οἱ δύο εἶχαν τὴν αὐτὴν ἀποστολὴν καὶ συγχρόνως καὶ οἱ δύο ἔγιναν πρόδρομοί του. Καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο δὲν εἶπεν ἀπλῶς, αὐτὸς εἶναι ὁ Ἥλιος, ἀλλὰ, «ἐὰν θέλετε νὰ τὸ παραδεχθῆτε, αὐτὸς εἶναι», δηλαδὴ ἐὰν ἐξετάζετε τὰ γεγονότα μὲ καλὴν διάθεσιν. Καὶ δὲν ἤρκέσθη μόνον εἰς αὐτά, ἀλλὰ διὰ νὰ δείξῃ

συνέσεως χρεία, πρὸς τὸ «Οὐτός ἐστιν Ἡλίας, ὁ μέλλων
 ἔρχεσθαι», «Ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω». Τοσαῦτα δὲ
 αἰνίγματα εἶθαι, διεγείρων αὐτοὺς εἰς ἐρώτησιν. Εἰ δὲ
 οὐδὲ οὕτως ἐξυπνίζοντο, πολλῶ μᾶλλον εἰ δῆλα ἦν καὶ σα-
 5 φῆ. Οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνο ἂν ἔχοι τις εἰπεῖν, ὅτι οὐκ εἰόλμων
 ἐρωτῶν, καὶ ὅτι δυσπρόσιτος ἦν. Οἱ γὰρ ὑπὲρ τῶν τυχόν-
 των αὐτὸν ἐρωτῶντες καὶ πειράζοντες, καὶ μυριάκις ἐπι-
 σιομισθέντες, καὶ οὐκ ἀποσιάντες, πῶς ἂν ὑπὲρ τῶν ἀναγ-
 καίων οὐκ ἐπύθοντο καὶ ἠρώτησαν, εἶγε καὶ μαθεῖν ἐπεθύ-
 10 μουν; Εἰ γὰρ ὑπὲρ τῶν νομίμων ἠρώτων, ποία ἐντολὴ πρώ-
 τη, καὶ ὅσα τοιαῦτα, καίτοιγε οὐδεμία ἦν ἀνάγκη ταῦτα εἰ-
 πεῖν, πῶς τῶν παρ' αὐτοῦ λεγομένων, ὧν καὶ ταῖς ἀποκρίσε-
 σι μᾶλλον ὑπεύθυνος ἦν, οὐκ ἂν ἐξήταζον τὴν διάνοιαν; καὶ
 μάλιστα ὅποτε αὐτὸς ἦν ὁ προτιρέπων εἰς τοῦτο, καὶ ἐφελ-
 15 κόμενος; Τῷ γὰρ εἰπεῖν, «Βιασται ἀρπάζουσιν αὐτήν», εἰς
 προθυμίαν αὐτοὺς διεγείρει καὶ τῷ εἰπεῖν «Ὁ ἔχων ὦτα
 ἀκούειν, ἀκουέτω», τὸ αὐτὸ τοῦτο ποιεῖ.

«Τίτι δὲ ὁμοιώσω τὴν γενεὰν ταύτην;» φησὶν. «Ὅμοία
 ἐστὶ παιδίσι καθημένοις ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς, καὶ λέγουσιν
 20 ἠὺλήσαμεν ὑμῖν, καὶ οὐκ ὠρχήσασθε· ἐθρηνήσαμεν ὑμῖν, καὶ
 οὐκ ἐκόψασθε». Πάλιν ταῦτα δοκεῖ μὲν ἀπηριτῆσθαι τῶν προ-
 τέρων, σφόδρα δὲ αὐτοῖς ἐσιν ἀκόλουθα. Καὶ γὰρ ἔτι τοῦ
 κεφαλαίου ἔχεται τοῦ αὐτοῦ, καὶ τοῦ δεῖξαι συναδὰ αὐτῷ

ὅτι ἀπαιτεῖται σύνεσις, μετὰ τό, «αὐτὸς εἶναι ὁ Ἥλιος ποὺ ἐπρόκειτο νὰ ἔλθῃ», προσέθεσεν· «Αὐτὸς ποὺ ἔχει πνευματικὰ αὐτιά διὰ ν' ἀκούῃ, ἅς τὰ ἀκούῃ αὐτά». Τόσον μεγάλα δὲ αἰνίγματα τοὺς παρέθετεν, ὥστε νὰ τοὺς παρακινήσῃ νὰ τὸν ἐρωτήσουν. Ἐὰν ὅμως οὔτε ἔτσι ἀφυπνίζοντο, κατὰ μεγαλύτερον λόγον δὲν θὰ συνέβαινεν αὐτὸ ἐὰν οἱ λόγοι ἦσαν φανεροὶ καὶ σαφεῖς. Διότι οὔτε ἤμπορεῖ κανεὶς νὰ ἰσχυρισθῇ αὐτό, ὅτι δηλαδὴ δὲν εἶχαν τὴν τόλμην νὰ τὸν ἐρωτήσουν, καὶ ὅτι ἦτο δυσκολοπλησίαστος. Διότι αὐτοὶ ποὺ τὸν ἠρώτουν καὶ τὸν ἐπεύραζαν διὰ τυχαῖα πράγματα καὶ ἀπεστομώθησαν πολλὰς φορὰς καὶ ὅμως δὲν ἔπαυσαν νὰ ἐρωτοῦν, διατί δὲν ἐζήτησαν νὰ πληροφορηθοῦν καὶ δὲν τὸν ἠρώτησαν διὰ τὰ ἀπαραίτητα πράγματα, ἐὰν βέβαια ἐπεθύμουν πράγματι νὰ μάθουν; Διότι ἐὰν τὸν ἠρώτουν διὰ τὰς διατάξεις τοῦ νόμου, ὅπως, ἐπὶ παραδείγματι, ποῖα ἐντολὴ εἶναι πρώτη καὶ πολλὰ ἄλλα παρόμοια, μολονότι δὲν ὑπῆρχε καμμία ἀνάγκη νὰ διευκρινίσουν αὐτά, διατί δὲν ἐπρόσεξαν τὸ νόημα τῶν λόγων τοῦ Κυρίου διὰ τοὺς ὁποίους ἦτο ὁ μόνος ὑπεύθυνος νὰ δώσῃ ἐξηγήσεις; καὶ μάλιστα θιαν ὁ ἴδιος ἦτο ἐκεῖνος ποὺ τοὺς προέτρεπεν εἰς τοῦτο καὶ τοὺς προεκάλει; Διότι ὅπως ὅταν εἶπεν· «Οἱ βιασταὶ ἀρπάζουν τὴν βασιλείαν», διηγείρε τὴν ἐπιθυμίαν των νὰ ἐρωτήσουν, ἔτσι καὶ ὅταν εἶπεν· «Ἐκεῖνος ποὺ ἔχει πνευματικὰ αὐτιά διὰ ν' ἀκούῃ τοὺς λόγους μου, ἅς τοὺς ἀκούῃ», κάνει τὸ ἴδιο πράγμα.

«Ἀλλά», λέγει, «μὲ τί νὰ παρομοιάσω τὴν γενεὰν αὐτὴν; ὁμοιάζει μὲ ἀνόητα παιδιὰ ποὺ κάθονται εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ λέγουν· Ἐπαίξαμεν χαρούμενα ἄσματα μὲ τὸν αὐλὸν καὶ δὲν ἐχορεύσατε· ἐθρηνήσαμεν πρὸς χάριν σας καὶ δὲν ἐκλαύσατε κατὰ τρόπον ἀπαρηγόρητον». Καὶ αὐτὰ τὰ λόγια ἐκ πρώτης μὲν ὄψεως φαίνονται ὅτι δὲν ἔχουν σχέσηιν πρὸς τὰ προηγούμενα, εἰς τὴν πραγματικότητα δμως συνδέονται ἄμεσα μὲ αὐτά. Καθόσον ὁ Κύριος ἐξετάζει ἀκόμη τὸ ἴδιο θέμα καὶ θέλει ν' ἀποδείξῃ ὅτι ὁ Ἰωάννης βοη-

πράττοντα τὸν Ἰωάννην, εἰ καὶ τὰ γινόμενα ἐναντία ἦν ὡσπερ οὖν καὶ ἐπὶ τῆς ἐρωτήσεως· καὶ δείκνυσιν ὅτι οὐδὲν ἦν ὀφεῖλον γενέσθαι εἰς σωτηρίαν αὐτῶν, καὶ παρελείφθη ὁ πρὸς τὸν ἀμπελῶνά φησιν ὁ προφήτης· «Τὶ ἔδει με ποιῆσαι τῷ ἀμπελῶνι ιούτω, καὶ οὐ ἐποίησα;».

«Τίνι γάρ», φησί, «ὁμοιώσω τὴν γενεὰν ταύτην; Ὁμοία ἐστὶ παιδίοις καθημένοις ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς, καὶ λέγουσιν· ἠϋλήσαμεν ὑμῖν, καὶ οὐκ ὠρχήσασθε· ἐθρηνήσαμεν ὑμῖν, καὶ οὐκ ἐκόρασθε. Ἦλθε γὰρ Ἰωάννης μήτε ἐσθίων, μήτε πίνων, καὶ λέγουσι δαιμόνιον ἔχει. Ἦλθεν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐσθίων καὶ πίνων, καὶ λέγουσιν· ἰδοὺ ἄνθρωπος φάγος καὶ οἰνοπότης, τελωνῶν φίλος καὶ ἁμαρτωλῶν».

Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν ἐναντίαν ἐκάτερος ἤλθομεν ὁδόν, ἐγὼ καὶ Ἰωάννης, καὶ ταῦτόν ἐποιήσαμεν, οἷον ἂν εἴτινες θηραιαὶ ζῶον δυσθήρατον διὰ δύο μέλλον ἐμπίπτειν ὁδῶν εἰς τὰ θήραια, ἕκαστος ἕκαστος ἀπολαβὸν ὁδὸν ἐλαύνοι ἐξεναντίας ἐσιὼς τῷ ἐτέρῳ, ὥστε πάντως εἰς θάτερον ἐμπεσεῖν. Σκόπει γοῦν ἅπαν τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, ὅπως πρὸς τὸ τῆς νησιείας ἐπιόηται θαῦμα, καὶ τὸν σκληρὸν τοῦτον καὶ φιλόσοφον βίον. Διὰ τοῦτο ἀκονόμητο τοῦτο, ἐκ πρώτης ἡλικίας οὕτω τραφῆναι τὸν Ἰωάννην, ὥστε καὶ ἐντεῦθεν ἀξιόπιστα γενέσθαι τὰ λεγόμενα παρ' αὐτοῦ.

Καὶ τίνας ἔνεκεν οὐκ αὐτός, φησί, ταύτην εἴλειο τὴν

θεῖ τὰ μέγιστα τὸ ἰδικόν του ἔργον, ἂν καὶ ἦσαν ἀντίθετα τὰ ὅσα συνέβησαν, ὅπως ἀκριβῶς συνέβη καὶ μὲ τὴν ἐρώτησίν του πρὸς τὸν Κύριον μέσω τῶν μαθητῶν του. Καὶ ἀκόμη ἀποδεικνύει ὅτι τίποτε δὲν παρελείφθη ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ ἔπρεπε νὰ γίνουν διὰ τὴν σωτηρίαν των, πράγμα ποῦ ὁ προφήτης τὸ λέγει διὰ τὸν ἀμπελῶνα· «Τί εἶναι αὐτὸ ποῦ ἔπρεπε νὰ τὸ κάνω διὰ τὸν ἀμπελῶνα αὐτὸν καὶ δὲν τὸ ἔκανα;»¹².

«Ἄλλά», λέγει, «μὲ τί νὰ παρομοιάσω τὴν γενεὰν αὐτὴν; ὁμοιάζει μὲ ἀνόητα παιδιὰ ποῦ κάθονται εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ λέγουν· Ἐπαίξαμεν χαρούμενα ἄσματα μὲ τὸν αὐλὸν καὶ δὲν ἐχορεύσατε· ἐθρηνήσαμεν πρὸς χάριν σας καὶ δὲν ἐκτυπήσατε τὰ στήθη σας κατὰ τρόπον ἀπαρηγόρητον. Διότι ἦλθεν ὁ Ἰωάννης, ὁ ὁποῖος οὔτε ἔτρωγεν, οὔτε ἔπινε, καὶ λέγουν· Δαιμόνιον ἔχει μέσα του. Ἦλθεν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ποῦ τρώγει καὶ πίνει, καὶ λέγουν· Ἴδου ἄνθρωπος φάγος καὶ οἰνοπότης, φίλος τῶν τελωνῶν καὶ τῶν ἁμαρτωλῶν».

Οἱ λόγοι αὐτοὶ σημαίνουν τὸ ἐξῆς. Ὁ καθεὶς ἀπὸ τοὺς δύο μας, ἐγὼ δηλαδὴ καὶ ὁ Ἰωάννης, ἐβαδίσσαμεν διαφορετικὸν δρόμον καὶ ὅμως ἐπετύχαμεν τὸ ἴδιο πράγμα. Ὅπως, λόγου χάριν, ὅταν μερικοὶ κυνηγοὶ κυνηγοῦν ἓνα ζῶον ποῦ δύσκολα συλλαμβάνεται, ἐπειδὴ πρόκειται ἀπὸ δύο δρόμους νὰ πέσῃ εἰς τὰς παγίδας, ἀφοῦ ὁ καθεὶς ἀναλάβῃ ἀπὸ ἓνα δρόμον τρέχει ἐναντίον τοῦ ζώου εὐρισκόμενος ἀπέναντι τοῦ ἄλλου, ὥστε νὰ πέσῃ αὐτὸ ὅπωςδήποτε εἰς μίαν ἀπὸ τὰς δύο παγίδας. Πρόσεξε λοιπὸν πῶς ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἔμειναν κατάπληκτοι ἀπὸ τὴν ἀξιοθαύμαστον νηστείαν τοῦ Ἰωάννου καὶ τὸν σκληρὸν καὶ θεάρεστον τρόπον τῆς ζωῆς του. Κατὰ θείαν οἰκονομίαν συνέβη ν' ἀνατραφῇ ἀπὸ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν του ὁ Ἰωάννης κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὥστε καὶ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ νὰ γίνουν πιστευτὰ τὰ ὅσα ἐκηρύσσοντο ὑπ' αὐτοῦ.

Καὶ διὰ ποῖον λόγον, θὰ ἔλεγε κανεὶς, δὲν ἐβάδισε καὶ

ὁδόν; Μάλιστα μὲν οὖν καὶ αὐτὸς ταύτην ἦλθεν, ὅτι τὰς τρισ-
 σαράκοντα ἡμέρας ἐνήσιευσε, καὶ περιήει διδάσκων, καὶ οὐκ
 ἔχων ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνῃ· πλὴν ἀλλὰ καὶ ἐτέρως τὸ αὐ-
 τὸ τοῦτο κατεσκεύαζε, καὶ τὸ ἐντεῦθεν ἀκονόμευ κέρδος.
 5 Τοῦ γὰρ ἐλθεῖν αὐτὸν τὴν ὁδὸν ταύτην, ταῦτόν ἦν, ἢ καὶ
 πολλῶ μείζον, τὸ ὑπὸ τοῦ ἐλθόντος μαρτυρεῖσθαι. Ἄλλως
 δέ, ὃ μὲν Ἰωάννης οὐδὲν πλέον ἐπεδείξατο, πλὴν τοῦ βίου
 καὶ τῆς πολιτείας· «Ἰωάννης γάρ», φησὶν, «οὐδὲν ἐποίησε
 σημεῖον»· αὐτὸς δὲ καὶ τὴν ἀπὸ τῶν σημείων καὶ τὴν ἀπὸ
 10 τῶν θαυμάτων μαρτυρίαν εἶχεν. Ἄφεις τοίνυν Ἰωάννην ἀπὸ
 τῆς νησιείας λάμπειν, αὐτὸς τὴν ἐναντίαν ἦλθε, καὶ εἰς
 τραπέζας εἰσιῶν τελωνῶν, καὶ ἐσθίων καὶ πίνων.

4. Ἐρώμεθα τοίνυν Ἰουδαίους· καλὸν ἢ νησιεία καὶ θαυ-
 μασιόν; Οὐκοῦν ἔδει πείθεσθαι Ἰωάννη, καὶ ἀποδέχεσθαι
 15 αὐτόν, καὶ πιστεύειν τοῖς ὑπ' αὐτοῦ λεγομένοις. Οὕτω γὰρ
 ὑμᾶς ἔμελλεν ἐκεῖνα τὰ ρήματα προσάγειν τῷ Ἰησοῦ. Ἄλλὰ
 φορτικὸν ἢ νησιεία καὶ ἐπαχθές; Οὐκοῦν ἔδει πείθεσθαι τῷ
 Ἰησοῦ καὶ πιστεύειν αὐτῷ τὴν ἐναντίαν ἐλθόντι. Δι' ἀμφο-
 τέρας γὰρ ὁδοῦ εἰς τὴν βασιλείαν ἐμέλλετε ἐμπίπτειν. Ἄλλ'
 20 ὡπερ θηρίον δύστροπον ἐκατέρους ἐκάκιζον. Οὐκ ἄρα τὸ
 ἔγκλημα τῶν μὴ πιστευθέντων, ἀλλ' ἢ κατηγορία τῶν μὴ
 πιστευσάντων ἦν. Οὐδεὶς γὰρ ποιεῖ τὰ ἐναντία κακίξειν ἔ-
 λοιτο, ὡπερ οὖν οὐδὲ ἐπαιεῖν. Οἷον τι λέγω· ὃ τὸν φαι-
 δρον ἀποδεχόμενος ἄνθρωπον καὶ ἀνειμένον, τὸν σκυρῶπὸν

ὁ Ἰησοῦς τὸν ἴδιον δρόμον; Κατ' οὐσίαν βέβαια καὶ ὁ Κύριος ἐβάδισε τὸν ἴδιον δρόμον, ὅταν ἐνήστευσεν ἐπὶ σαράντα ἡμέρας εἰς τὴν ἔρημον, ὅταν περιήρχετο τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία καὶ ἐδίδασκε καὶ δὲν εἶχε ποῦ νὰ κλίνη τὴν κεφαλὴν του. Πλὴν ὅμως καὶ μὲ ἄλλον τρόπον ἐπετύγχανε τὸ ἴδιο πρᾶγμα καὶ προσέφερε μεγάλην ὠφέλειαν καὶ μὲ τὸν τρόπον αὐτόν. Διότι τὸ νὰ βαδίσῃ ὁ Κύριος τὸν δρόμον τοῦ Ἰωάννου ἦτο τὸ ἴδιο πρᾶγμα, ὅμως ἦτο πολὺ ἀνώτερον τὸ νὰ ἐπαινῆται ὁ Ἰωάννης ἀπὸ τὸν ἐλθόντα Κύριον. Ἐξ ἄλλου ὁ μὲν Ἰωάννης δὲν εἶχε νὰ παρουσιάσῃ τίποτε περισσότερον ἀπὸ τὴν ζωὴν του καὶ τὸν ὅλον ἐν γένει τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ἔζησε. «Διότι ὁ Ἰωάννης», θὰ ἔλεγε κανεὶς, «δὲν ἔκανε κανένα θαῦμα»¹⁸, ἀντιθέτως ὁ Ἰησοῦς εἶχε καὶ τὴν μαρτυρίαν ἀπὸ τὰ σημεῖα καὶ τὰ θαύματα ποῦ ἔκανεν. Ἀφοῦ λοιπὸν ὁ Κύριος ἄφησε τὸν Ἰωάννην νὰ λάμπῃ μὲ τὴν νηστείαν του, ὁ ἴδιος ἠκολούθησε τὸν ἀντίθετον δρόμον καὶ ἐπήγαινε εἰς τὰ συμπόσια τῶν τελωνῶν καὶ ἔπινεν.

4. Ἄς ἐρωτήσωμεν λοιπὸν τοὺς Ἰουδαίους· Ἡ νηστεία εἶναι καλὸν καὶ ἀξιοθαύμαστον πρᾶγμα; Τότε ἔπρεπε νὰ ὑπακούετε εἰς τὸν Ἰωάννην, νὰ τὸν δέχεσθε καὶ νὰ πιστεύετε εἰς τὰ ὑπ' αὐτοῦ λεγόμενα. Διότι ἔτσι οἱ λόγοι ἐκεῖνοι ἐπρόκειτο νὰ σᾶς ὀδηγήσουν πλησίον τοῦ Ἰησοῦ. Μήπως ὅμως ἡ νηστεία εἶναι δύσκολον καὶ βαρὺ πρᾶγμα; Μὰ τότε λοιπὸν ἔπρεπε νὰ ὑπακούετε εἰς τὸν Ἰησοῦν καὶ νὰ πιστεύετε εἰς αὐτόν ποῦ ἐβάδισε τὸν ἀντίθετον δρόμον. Διότι καὶ μὲ τοὺς δύο δρόμους ἐπρόκειτο νὰ ὀδηγηθῆτε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ἄλλ' ὅμως ὡσὰν νὰ ἐπρόκειτο δι' ἄγρια θηρία κατηγοροῦν καὶ τοὺς δύο. Ἐπομένως δὲν εὐθύνονται ἐκεῖνοι ποῦ δὲν ἔγιναν πιστευτοί, ἀλλ' ἡ κατηγορία βαρύνει τοὺς Ἰουδαίους ποῦ δὲν τοὺς ἐπίστευσαν. Διότι οὐδέποτε συνέβη ἕνας ἄνθρωπος νὰ κατηγορῇ δύο πράγματα ἀντίθετα μεταξύ των, ὅπως πάλιν οὔτε καὶ νὰ ἐπαινῆ. Σημαίνει δὲ αὐτὸ ποῦ λέγω τὸ ἑξῆς· Ἐκεῖνος ποῦ ἀποδέχεται τὸν πρόσχαρον καὶ ἡπιον ἄνθρωπον, δὲν θὰ ἀποδεχθῇ

καὶ βαρὺν οὐκ ἀποδέξεται· ὁ τὸν σκυθρωπὸν ἐπαινῶν, τὸ
 φαιδρὸν οὐκ ἐπαινέσει. Ἀμήχανον γὰρ καὶ ἑαυτὴν κἀκείνη
 τιθέναι τὴν ψῆφον. Διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς φησιν· «Ἡὐλήσαμεν
 ὑμῖν, καὶ οὐκ ὠρχήσασθε»· τουτέστι, τὸν ἀνειμένον βίον ὑπέ-
 5 δεῖξα καὶ οὐκ ἐπείσθητε· καί, «ἐθρηνήσαμεν καὶ οὐκ ἐκύ-
 ψασθε»· τουτέστιν, Ἰωάννης τὸν σκληρὸν καὶ βαρὺν μειῆλθε
 βίον καὶ οὐ προσέσχετε. Καὶ οὐ λέγει, ἐκεῖνος τοῦτον, κἀγὼ
 τοῦτον· ἀλλ' ἐπειδὴ μία γνώμη ἑκατέρων ἦν, εἰ καὶ τὰ
 ἐπιτηδεύματα ἐναντία, διὰ τοῦτο κοινὰ τὰ γεγενημένα φησὶν
 10 εἶναι. Καὶ γὰρ καὶ τὸ τὴν ἐναντίαν ἐλθεῖν ὁδὸν, ἀπὸ συμφω-
 νίας ἐπιτεταμένης ἐγίνετο, καὶ πρὸς ἓν βλεπούσης τέλος.

Ποίαν οὖν σχοίητε λοιπὸν ἀπολογίαν; Διὰ τοῦτο καὶ
 ἐπήγαγε· «Καὶ ἐδικαιώθη ἡ σοφία ἀπὸ τῶν τέκνων αὐτῆς»·
 τουτέστιν, εἰ καὶ ὑμεῖς οὐκ ἐπείσθητε, ἀλλ' ἐμοὶ λοιπὸν ἐγ-
 15 καλεῖν οὐκ ἔχετε. Ὁ περὶ τοῦ Πατρὸς φησιν ὁ προφήτης·
 «Ὅπως ἂν δικαιωθῆς ἐν τοῖς λόγοις σου». Ὁ γὰρ Θεός,
 κἂν μηδὲν ἀνύη πλέον ἀπὸ τῆς περὶ ἡμᾶς κηδεμονίας, τὰ
 παρ' ἑαυτοῦ πάντα πληροῖ, ὥστε τοῖς ἀναισχυντεῖν βουλομέ-
 νοις μηδὲ σκιὰν καταλιπεῖν ἀγνώμονος ἀμφιβολίας. Εἰ δὲ
 20 τὰ παραδείγματα εὐτελεῖ καὶ κακέμφοτα, μὴ θαυμάσης· πρὸς
 γὰρ τὴν ἀσθένειαν τῶν ἀκουόντων διελέγειτο. Ἐπεὶ καὶ ὁ
 Ἰεζεκιὴλ πολλὰ λέγει παραδείγματα αὐτοῖς πρόσοφορα καὶ
 τῆς τοῦ Θεοῦ μεγαλωσύνης ἀνάξια. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο μάλιστα
 ἄξιον αὐτοῦ τῆς κηδεμονίας. Σκόπει δὲ αὐτοὺς καὶ ἐτέρω-

14. Ψαλμ. 50, 6.

15. Πρβλ. Ἰεζ. κεφ. 4 καὶ 16.

τὸν σκυθρωπὸν καὶ τὸν αὐστηρὸν, καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἐπαινεῖ τὸν σκυθρωπὸν δὲν θὰ ἐπαινέσῃ τὸν πρόσχαρον. Διότι εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐπαινέσῃ καὶ τὸν ἕνα καὶ τὸν ἄλλον. Καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο ὁ Κύριος λέγει· «Ἐπαίξαμεν χαρούμενα ἄσματα μὲ τὸν αὐλὸν καὶ δὲν ἐχορεύσατε», δηλαδὴ σὰς παρουσίασα τὸν μὴ αὐστηρὸν τρόπον ζωῆς καὶ δὲν ἐπιστεύσατε. Καί· «Ἐθρηνήσαμεν πρὸς χάριν σας καὶ δὲ ἐκτυπήσατε τὰ στήθη σας κλαίοντες κατὰ τρόπον ἀπαρηγόρητον», δηλαδὴ ὁ Ἰωάννης ἔζησε κατὰ τρόπον σκληρὸν καὶ δύσκολον καὶ δὲν τὸν προσέξατε. Καὶ δὲν λέγει ὅτι ἐκεῖνος ἔζησε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ ἐγὼ κατ' ἄλλον, ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ οἱ δύο εἶχαν τὴν αὐτὴν γνώμην, ἂν καὶ αἱ ἐκδηλώσεις των ἦσαν διαφορετικά, διὰ τοῦτο λέγει ὅτι αἱ πράξεις των ἦσαν κοιναί. Καθόσον καὶ τὸ ὅτι ὁ Κύριος ἠκολούθησε τὸν ἀντίθετον δρόμον, αὐτὸ συνέβη ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης των συμφωνίας καὶ ἀπέβλεπε πρὸς ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν σκοπὸν.

Ποίαν λοιπὸν δικαιολογίαν θὰ ἤμπορέσετε εἰς τὸ ἐξῆς νὰ παρουσιάσετε; Καὶ ἀκριβῶς διὰ τὸν λόγον αὐτὸν προσέθεσε· «Καὶ ἐδικαιώθη ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ τέκνα της», δηλαδὴ ἂν καὶ δὲν ἐπιστεύσατε σεῖς, ὅμως δὲν ἠμπορεῖτε εἰς τὸ μέλλον νὰ μὲ κατηγορήτε. Πρᾶγμα ποὺ καὶ ὁ προφήτης τὸ λέγει διὰ τὸν Πατέρα· «Διὰ νὰ ἀποδειχθοῦν δίκαιοι οἱ λόγοι σου»¹⁴. Διότι ὁ Θεὸς μολονότι δὲν κάνει τίποτε ἐπὶ πλέον ἀπὸ τὸ νὰ φροντίζῃ διαρκῶς δι' ἡμᾶς, παρὰ ταῦτα προσφέρει ὅλα ὅσα ἐξαρτῶνται ἀπὸ αὐτόν, ὥστε εἰς ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ συμπεριφέρωνται μὲ ἀναισχυντίαν νὰ μὴ ἀφήνῃ οὔτε κἂν σκιὰν ἀγνώμονος ἀμφιβολίας. Τὸ ἂν συμβαίνη ὅμως τὰ παραδείγματα νὰ εἶναι ἀπλᾶ καὶ δὲν ἠχοῦν καλὰ εἰς τὰ αὐτιά, μὴ ἀπορῆς, διότι ὠμίλει ἀνάλογα μὲ τὰς πνευματικὰς δυνάμεις τῶν ἀκροατῶν του. Διότι καὶ ὁ Ἰεζεκιὴλ τοὺς ἀναφέρει πολλὰ παραδείγματα ποὺ ἦσαν κατάλληλα δι' αὐτούς, ἀνάξια ὅμως τῆς μεγαλωσύνης τοῦ Θεοῦ¹⁵. Ἀλλὰ καὶ τὸ γεγονὸς αὐτὸ ἀποδεικνύει ὅπως ἰδιαιτέρως τὸ μέγαλον ἐνδιαφέρον τοῦ Κυρίου δι' αὐτούς. Πρό-

θεν εἰς ἐναντίας περιενεχθέντας δόξας. Εἰπόντες γὰρ περὶ Ἰωάννου, ὅτι δαιμόνιον ἔχει, οὐκ ἔσησαν μέχρι τούτου, ἀλλὰ καὶ περὶ αὐτοῦ τὰ ἐναντία αἰρουμένου τὸ αὐτὸ τοῦτο εἶπον πάλιν· οὕτως εἰς μαχομένας αἰεὶ περιεφέροντο δόξας.
 5 Ὁ δὲ Λουκᾶς μετὰ τούτων καὶ ἐτέραν μείζονα τίθησιν αὐτῶν κατηγορίαν, εἰπὼν· «Οἱ γὰρ τελῶναι ἐδικαίωσαν τὸν Θεόν, δεξάμενοι τὸ βάπτισμα Ἰωάννου».

Τότε λοιπὸν ὀνειδίζει τὰς πόλεις, ὅτι ἐδικαιώθη ἡ σοφία, ὅτι ἀπέδειξε πάντα πεπληρωμένα. Ἐπειδὴ γὰρ οὐκ
 10 ἔπεισε, ταλανίζει λοιπὸν, ὃ τοῦ φοβῆσαι πλέον ἐστί. Καὶ γὰρ τὴν ἀπὸ τῶν λόγων διδασκαλίαν ἐπεδείξατο, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν σημείων θαυματουργίαν. Ἐπειδὴ δὲ ἔμειναν ἐπὶ τῆς αὐτῶν ἀπειθείας, ὀνειδίζει λοιπὸν. «Τότε γάρ», φησὶν, «ὃ Ἰησοῦς ἤρξατο ὀνειδίζειν τὰς πόλεις,, ἐν αἷς ἐγένοντο αἱ
 15 πλεῖσται δυνάμεις αὐτοῦ, ὅτι οὐ μειτενόησαν, λέγων· οὐαί σοι Χοραζὶν· οὐαί σοι Βηθσαϊδά». Εἶτα ἵνα μάθῃς οὐ ἀπὸ φύσεως αὐτοὺς τοιοῦτους ὄντας, τίθησι καὶ τὸ ὄνομα τῆς πόλεως, ἀφ' ἧς πέντε προῆλθον ἀπόστολοι. «Ὁ τε γὰρ Φίλιππος καὶ αἱ δύο ξυνωρίδες ἐκεῖναι αἱ τῶν κορυφαίων
 20 ἐντεῦθεν ἦσαν. «Ὅτι εἰ ἐν Τύρῳ καὶ Σιδῶνι ἐγένοντο», φησὶν, «αἱ δυνάμεις αἱ γενόμεναι ἐν ὑμῖν, ἐν σάκκῳ καὶ σποδῶ μειτενόησαν. Πλὴν λέγω ὑμῖν, Τύρῳ καὶ Σιδῶνι ἀνεκτιότερον ἔσται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, ἢ ὑμῖν. Καὶ οὐ Καπερναοῦμ, ἢ ἕως τοῦ οὐρανοῦ ὑψωθεῖσα, ἕως ἄδου καταβιβα-

16. Λουκᾶ 7, 29.

17. Χοραζὶν· πόλις παρὰ τὴν λίμνην τῆς Γαλιλαίας.

18. Βηθσαϊδά· πόλις παρὰ τὴν λίμνην τῆς Τιβεριάδος ἀπὸ ὅπου κατήγετο ὁ Φίλιππος.

19. Πέτρος - Ἀνδρέας, Ἰάκωβος - Ἰωάννης.

σεξε ὅμως ὅτι αὐτοὶ καὶ ἀπὸ ἄλλης ἀπόψεως ἔφθασαν εἰς τὸ νὰ διατυπώνουν ἀντιφατικὰς γνώμας. Διότι ὅταν εἶπαν διὰ τὸν Ἰωάννην ὅτι ἔχει δαιμόνιον, δὲν ἠρκέσθησαν μόνον εἰς αὐτόν, ἀλλὰ τὸ ἴδιο εἶπαν πάλιν καὶ διὰ τὸν Ἰησοῦν πὺ ἠκολούθησε τὸν ἀντίθετον δρόμον, καὶ ἔτσι διετύπωναν συνεχῶς ἀλληλοσυγκρουόμενας γνώμας. Ὁ Λουκᾶς ὅμως μαζὶ μὲ αὐτὰ τοὺς ἀποδίδει καὶ ἄλλην μεγαλυτέραν κατηγορίαν, λέγων τὰ ἐξῆς· «Ἀκόμη καὶ οἱ τελῶναι ἀπέδωσαν δίκαιον εἰς τὸν Θεὸν μὲ τὸ ν' ἀποδεχθοῦν τὸ βάπτισμα τοῦ Ἰωάννου»¹⁶.

Ὅταν λοιπὸν ἐδικαιώθη ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπέδειξεν ὅτι ὅλα εἶχαν ἐκπληρωθῆ, τότε πλέον προχωρεῖ εἰς τὴν ἐπίπληξιν τῶν πόλεων. Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν τοὺς ἔπεισεν, εἰς τὴν συνέχειαν τοὺς ταλανίζει, πρᾶγμα πὺ εἶναι πὺ φοβερὸν ἀπὸ τὸν ἐκφοβισμόν. Διότι πράγματι τοὺς παρουσίασε καὶ τὴν διὰ τοῦ κηρύγματος διδασκαλίαν καὶ τὴν θαυματουργικὴν δύναμίν του μὲ τὰ θαύματα πὺ ἔκανε. Ἐπειδὴ ὅμως ἐξηκολούθησαν νὰ παραμένουν εἰς τὴν ἀπιστίαν των, διὰ τοῦτο εἰς τὴν συνέχειαν τοὺς ἐπιπλήττει. Διότι, λέγει, «Τότε ἤρχισεν ὁ Ἰησοῦς νὰ ἐπιπλήττη τὰς πόλεις εἰς τὰς ὁποίας εἶχαν γίνει τὰ περισσότερα θαύματά του, διότι δὲν μετενόησαν, λέγων τὰ ἐξῆς· «Ἀλλοίμονόν σου Χοραζίν¹⁷, ἀλλοίμονόν σου Βηθσαϊδά»¹⁸. Ἐπειτα διὰ νὰ πληροφορηθῆς ὅτι αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι δὲν ἦσαν ἐκ φύσεως ἄπιστοι, ἀναφέρει καὶ τὸ ὄνομα τῆς πόλεως, ἀπὸ τὴν ὁποίαν προήρχοντο πέντε ἀπόστολοι. Διότι καὶ ὁ Φίλιππος καὶ τὰ δύο ἐκεῖνα ζεύγη τῶν κορυφαίων μαθητῶν¹⁹ κατήγοντο ἀπὸ τὴν Βηθσαϊδά. «Διότι», λέγει «ἐὰν εἰς τὰς πόλεις Τύρον καὶ Σιδῶνα εἶχαν γίνει τὰ θαύματα πὺ ἔγιναν εἰς σᾶς, οἱ κάτοικοί των θὰ εἶχαν μετανοήσει ἐκδηλώνοντες τὴν συντριβὴν των μὲ σάκκον καὶ στάκτην. Ἀλλὰ σᾶς διαβεβαιῶ ὅτι κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως οἱ κάτοικοι τῆς Τύρου καὶ τῆς Σιδῶνος θὰ τιμωρηθοῦν ἐπικρέστερα παρὰ σεῖς. Καὶ σὺ Καπερναοῦμ πὺ ὑψώθης μέχρι τὸν οὐρανὸν θὰ καταβιβασθῆς

σθήσῃ· ὅτι εἰ ἐν Σοδόμοις ἐγένοντο αἱ δυνάμεις αἱ γενόμε-
 ναι ἐν σοί, ἔμειναν ἂν μέχρι τῆς σήμερον. Πλὴν λέγω ὑμῖν,
 ὅτι γῆ Σοδόμων ἀνεκτίτερον ἔσται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, ἢ
 σοί». Καὶ τὰ Σόδομα δὲ αὐτοῖς οὐχ ἀπλῶς προσιθήσῃ, ἀλλ'
 5 αὐξῶν τὴν κατηγορίαν. Καὶ γὰρ μεγίστη κακίας ἀπόδειξις,
 ὅταν μὴ τῶν τότε ὄντων, ἀλλὰ καὶ τῶν πώποτε γενομένων
 πονηρῶν φαίνονται χεῖρους ἐκεῖνοι. Οὕτω καὶ ἀλλαχοῦ
 ποιεῖται σύγκρισιν, διὰ Νινευϊτῶν αὐτοὺς κατακρίνων καὶ
 διὰ τῆς βασιλείσης τοῦ νότου· ἀλλ' ἐκεῖ μὲν, διὰ τῶν κα-
 10 τωρθωκότων ἐνταῦθα δέ, καὶ διὰ τῶν ἡμαρτηκότων, ὃ πολὺ
 βαρύτερον ἦν. Τοῦτον καὶ ὁ Ἰεζεκιήλ οἶδε τῆς κατακρίσεως
 τὸν νόμον· διὸ καὶ ἔλεγε τῇ Ἱερουσαλήμ· «Ἐδικαίωσας τὰς
 ἀδελφάς σου ἐν πάσαις ταῖς ἁμαρτίαις σου». Οὕτω πανταχοῦ
 τῇ παλαιᾷ ἐμφιλοχωρεῖν εἶωθε. Καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα τὸν λόγον
 15 ἴσῃσιν, ἀλλὰ καὶ τὸν φόβον ἐπιτείνει λέγων, ὅτι χαλεπώ-
 τερα πείσονται Σοδομηνῶν καὶ Τυρίων, ὥστε πανταχόθεν
 αὐτοὺς ἐναγαγεῖν, καὶ ἀπὸ τοῦ ταλανίζειν καὶ ἀπὸ τοῦ φοβεῖν.

5. Ταῦτα δὴ καὶ ἡμεῖς ἀκούωμεν. Οὐδὲ γὰρ τοῖς ἀπι-
 σιοῦσι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡμῖν χαλεπωτέραν ὥρισε κόλασιν
 20 Σοδομηνῶν, εἰ μὴ δεξόμεθα τοὺς εἰσιόντας πρὸς ἡμᾶς ξέ-
 ρους, ὅτε καὶ τὸν κοινοριτὸν ἐκτινάξαι ἐκέλευσε· καὶ μάλα
 εἰκότως. Ἐκεῖνοι μὲν γάρ, εἰ καὶ παράνομα ἥμαρτον, ἀλλὰ
 πρὸ τοῦ νόμου καὶ τῆς χάριτος· ἡμεῖς δὲ μετὰ τισαύτην ἐπι-
 μέλειαν, τίνος ἂν εἴημεν συγγνώμης ἄξιοι, μισοξενίαν το-

20. Πρὸβλ. Ματθ. 12, 41-42.

21. Ἰεζ. 16, 51.

μέχρι τὸν Ἄδην. Διότι, ἐὰν εἶχαν γίνεαι εἰς τὰ Σόδομα τὰ θαύματα ποὺ ἔγιναν εἰς σέ, θὰ ἦτο δυνατόν νὰ μείνουν μέχρι σήμερα. Ἀλλὰ σὰς διαβεβαιῶ ὅτι οἱ κάτοικοι τῶν Σοδόμων θὰ τιμωρηθοῦν ἐπιεικέστερα κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως, παρὰ σύ». Καὶ δὲν τὰ ἀναφέρει τὰ Σόδομα χωρὶς λόγον, ἀλλὰ διὰ νὰ αὐξήσῃ τὴν ἐναντίον των κατηγορίαν. Διότι πράγματι εἶναι πάρα πολὺ μεγάλη ἡ ἀπόδειξις τῆς κακίας των, ὅταν ἀποδεικνύονται ὅτι εἶναι χειρότεροι ὅχι μόνον ἀπὸ τοὺς συγχρόνους των ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς πονηροὺς ὄλων τῶν ἐποχῶν. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ εἰς ἄλλην περίπτωσιν συγκρίνει καὶ τοὺς κατακρίνει μὲ βάσιν τὸ παράδειγμα τῶν Νινευϊτῶν καὶ τῆς βασιλίσεως τοῦ νότου²⁰. Ἀλλ' ἐκεῖ μὲν τοὺς κατακρίνει μὲ τὰ ὅσα ἐπέτυχαν οἱ ἐνάρετοι ἄνθρωποι, ἐδῶ ὅμως τοὺς κατακρίνει ἐξ αἰτίας τῶν ἀμαρτιῶν των, πρᾶγμα ποὺ εἶναι πολὺ βαρύτερον. Τὸν νόμον αὐτὸν τῆς κατακρίσεως τὸν ἐγνώριζε καὶ ὁ Ἰεζεκιήλ καὶ διὰ τοῦτο ἔλεγεν ἀπευθυνόμενος πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ· «Ἐδικαίωσας τὰς ἀδελφὰς πόλεις μὲ ὅλας τὰς ἀμαρτίας ποὺ διέπραξες»²¹. Ἡ σύγκρισις κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον συνηθίζεται πάρα πολὺ εἰς τὴν Π. Διαθήκην. Καὶ φυσικὰ δὲν σταματᾷ τὸν λόγον εἰς τὸ σημεῖον αὐτό, ἀλλὰ τοὺς αὐξάνει καὶ τὸν φόβον, λέγων ὅτι θὰ πάθουν χειρότερα ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἔπαθαν οἱ κάτοικοι τῶν Σοδόμων καὶ τῆς Τύρου, ὥστε μὲ κάθε τρόπον νὰ τοὺς προσελκύσῃ κοντὰ του, καὶ μὲ τὴν ἐπίπληξιν καὶ μὲ τὸν φόβον.

5. Αὐτὰ λοιπὸν ἄς τὰ ἀκούωμεν καὶ ἡμεῖς. Διότι δὲν ὤρισε χειροτέραν τιμωρίαν ἀπὸ τὴν κόλασιν τῶν Σοδομιτῶν δι' ἐκείνους μόνον ποὺ δὲν πιστεύουν, ἀλλὰ καὶ δι' ἡμᾶς ἐὰν δὲν δεχώμεθα τοὺς ξένους ποὺ ἔρχονται εἰς ἡμᾶς, ἀφοῦ παρήγγειλεν εἰς τοὺς μαθητάς του καὶ τὴν σκόνην νὰ ἐκτινάσσουν ἀπὸ τὰ πόδια των. Καὶ κατὰ πολὺ φυσικὸν λόγον. Διότι ἐκεῖνοι μὲν, ἂν καὶ διέπραξαν μεγάλας ἀμαρτίας, τοῦτο συνέβη πρὶν δοθῆ ὁ νόμος καὶ ἡ χάρις τοῦ Κυρίου. Ἡμεῖς ὅμως ποίας συγγνώμης ἀξίζομεν νὰ τύχωμεν,

σαύτην ἐπιδεικνύμενοι, καὶ τοῖς δεομένοις τὰς θύρας ἀποκλείοντες, καὶ πρὸ τῶν θυρῶν τὰς ἀκοάς; μᾶλλον δὲ οὐ τοῖς πένησι μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς τοῖς ἀποσιόλοις; Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ τοῖς πένησιν, ἐπειδὴ καὶ τοῖς ἀποσιόλοις
 5 Ὅταν γὰρ ἀναγινώσκῃται Παῦλος, καὶ οὐ μὴ προσέχῃς, ὅταν κηρύτῃ Ἰωάννης, καὶ οὐ μὴ ἀκούῃς, πότε δέξῃ πένητα, ἀπόσιολον μὴ δεχόμενος;

Ἴνα οὖν καὶ τούτοις αἱ οἰκίαι, κακείνοις αἱ ἀκοαὶ διηνεκῶς ἀνεφωγμένοι ᾧσιν, ἐκκαθάρωμεν τὸν ρύπον ἀπὸ τῶν
 10 τῆς ψυχῆς ᾧτων. Καθάπερ γὰρ ρύπος καὶ πηλὸς τὰ ᾧτα τῆς σαρκός, οὕτω τὰ πορνικὰ ἄσματα, καὶ τὰ βιωτικὰ διηγήματα, καὶ τὰ χρέα, καὶ τὰ περὶ τόκων καὶ δανεισμάτων, ρύπου παντὸς χαλεπώτερον ἐμφράττει τῆς διανοίας τὴν ἀκοήν· μᾶλλον δὲ οὐκ ἐμφράττει μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀκάθαρτον
 15 ποιεῖ. Καὶ γὰρ κόπρον ἐνιᾷσιν ὑμῶν ταῖς ἀκοαῖς οἱ ταῦτα διηγούμενοι. Καὶ ὅπερ ὁ βάρβαρος ἠπεῖλει λέγων· «Φάγεσθε τὴν κόπρον ὑμῶν», καὶ τὰ ἐξῆς· τοῦτο καὶ οὗτοι οὐ λόγῳ, ἀλλὰ διὰ τῶν ἔργων ὑμᾶς ὑπομένειν ποιοῦσι μᾶλλον δὲ καὶ πολλῷ χαλεπώτερον. Καὶ γὰρ καὶ τούτων ἀηδέσιερα
 20 ἐκεῖνα τὰ ἄσματα· καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον, ὅτι οὐ μόνον οὐκ ἐνοχλεῖσθαι νομίζετε τούτων ἀκούοντες, ἀλλὰ καὶ γελᾶτε, δέον βδελύττεσθαι καὶ φεύγειν. Εἰ δὲ οὐ βδελυκία, κατὰ βῆθη εἰς τὴν ὀρχήσιραν, ζήλωσον ὅπερ ἐπαινεῖς· μᾶλλον δὲ βάδισον μόνον μετὰ τούτου τοῦ κινουῦντος τὸν γέλωτα ἐκεῖ-

ὅταν μετὰ ἀπὸ τόσην φροντίδα πὺ ἐπέδειξεν ὁ Θεὸς δι' ἡμᾶς, ἐπιδεικνύωμεν τόσον πολὺ μῖσος πρὸς τοὺς ξένους καὶ κλείωμεν τὰς θύρας τῶν οἰκιῶν μας εἰς αὐτοὺς πὺ ἔχουν ἀνάγκην, καὶ μάλιστα ὅταν πρὶν ἀπὸ τὰς θύρας κλείωμεν τὰ αὐτιά μας; Ἡ καλύτερα δὲν τὸ κάνομεν αὐτὸ μόνον εἰς τοὺς ξένους, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἰδίους τοὺς ἀποστόλους; Καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο συμπεριφερόμεθα ἔτσι πρὸς τοὺς πτωχοὺς, ἐπειδὴ τὸ ἴδιο κάνομεν καὶ πρὸς τοὺς ἀποστόλους. Διότι ὅταν ἀναγινώσκεται ὁ Παῦλος καὶ σὺ δὲν προσέχεις, ὅταν κηρύττη ὁ Ἰωάννης καὶ σὺ δὲν ἀκούεις, πῶς θὰ δεχθῆς τὸν πτωχόν, ἀφοῦ δὲν δέχεσαι τὸν ἀπόστολον;

Ἄρα λοιπὸν διὰ νὰ εἶναι συνεχῶς καὶ εἰς τοὺς πτωχοὺς αἱ οἰκίαι μας ἀνοικταὶ καὶ τὰ αὐτιά μας εἰς τὰ ἀναγνώσματα τῶν ἀποστόλων, ἅς καθαρίσωμεν τὸν ρύπον τῆς ἁμαρτίας ἀπὸ τὰ αὐτιά τῆς ψυχῆς μας. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ὁ ρύπος καὶ ἡ λάσπη φράσσουν τὰ αὐτιά τοῦ σώματός μας, ἔτσι καὶ τὰ πορνικὰ τραγούδια, τὰ κοσμικὰ διηγήματα καὶ τὰ χρέη καὶ ἡ φροντίς διὰ τοὺς τόκους καὶ τὰ δάνεια φράσσουν τὰ αὐτιά τῆς διανοίας μας χειρότερα ἀπὸ κάθε ἄλλον ρύπον. Μᾶλλον δὲ ὄχι μόνον τὴν φράσσουν, ἀλλὰ καὶ τὴν καθιστοῦν ἀκάθαρτον. Διότι πράγματι κοπριὰν ρίπτουν εἰς τὰ αὐτιά σας ἐκεῖνοι πὺ σᾶς διηγοῦνται ὅλα αὐτά. Καὶ ὅπως ὁ βάρβαρος ἠπεῖλει καὶ ἔλεγε· «Θὰ φάγετε τὴν κοπριὰν σας» καὶ τὰς ἄλλας ἐν συνεχείᾳ ἀπειλάς, τὸ ἴδιο σᾶς κάνουν καὶ αὐτοὶ νὰ ὑπομένετε, ὄχι μὲ τὰ λόγια, ἀλλὰ μὲ τὰ ἔργα, μᾶλλον δὲ καὶ πολὺ χειρότερα. Καθόσον καὶ αὐτῶν τὰ ἄσματα εἶναι πολὺ πὺ ἀηδιαστικὰ ἀπὸ αὐτά· καὶ τὸ φοβερώτερον βέβαια εἶναι ὅτι ὄχι μόνον δὲν νομίζετε ὅτι βλάπτεσθε ἀκούοντες αὐτά, ἀλλὰ καὶ γελάτε, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ νοιώθειτε ἀηδίαν καὶ νὰ φεύγετε μακρὰ. Διότι ἐὰν αὐτὰ δὲν εἶναι σιχαμερά, τότε κατέβα εἰς τὴν ὄρχήστραν καὶ μιμήσου αὐτὸ ἀκριβῶς πὺ ἐπαινεῖς. Μᾶλλον δὲ βάδισε μόνον μαζὶ μὲ αὐτὸν πὺ προκαλεῖ τὸν γέλωτα ἐκεῖνον. Ὅμως δὲν θὰ

ρον. Ἄλλ' οὐκ ἂν ἀνάσχοιο. Τί τοίνυν ισοσύνην ἀπονέμεις
 αὐτῷ τιμῆν; Καὶ οἱ μὲν νόμοι οἱ παρὰ τῶν Ἑλλήνων γρα-
 φέντες ἀτίμους αὐτοὺς εἶναι βούλονται· οὐ δὲ αὐτοὺς ὄλη
 τῇ πόλει δέχη, ὥσπερ πρεσβευτὰς καὶ στρατηγούς, καὶ ἄ-
 5 παντας συγκαλεῖς, ἵνα δέξωνται κόπρον ταῖς ἀκοαῖς. Καὶ
 ὁ μὲν οἰκείτης αἰσχρὸν τι φθεγγόμενος ἀκούοντός σου, μυ-
 ρίας λήφεται μάστιγας· κἂν υἱός, κἂν γυνή, κἂν ὅστισοῦν
 αὐτὸ τοῦτο ποιήσῃ, ὕβριν τὸ πρᾶγμα καλεῖς· ἂν δὲ ἄνθρωποι
 μαστιγῶν καὶ τριωβολιμαῖοι καλέσωσί σε τῶν αἰσχυρῶν ἀκου-
 10 σόμενον ρημάτων, οὐ μόνον οὐκ ἀγανακτεῖς, ἀλλὰ καὶ χαί-
 ρεις καὶ ἐπαινεῖς. Καὶ τί ταύτης τῆς ἀλογίας ἴσον γένοιτ'
 ἂν; Ἄλλ' αὐτὸς οὐ φθέγγῃ τὰ αἰσχυρὰ ταῦτα; Καὶ τί τὸ
 κέρδος; μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὸ τοῦτο πόθεν δῆλον; Εἰ γὰρ μὴ
 ἐφθέγγου, οὐκ ἂν οὐδὲ ἀκούων ἐγέλας, οὐδ' ἂν μετὰ ισοσύ-
 15 νης σπουδῆς ἔδραμες ἐπὶ τὴν καταισχύνουσάν σε φωνήν.
 Εἶπε γάρ μοι, χαίρεις ἀκούων βλασφημούντων; ἀλλ' οὐχὶ
 φρίτεις καὶ τὰ ὦτα ἐμφράτεις; Ἔγωγε οἶμαι. Τί δὴ πο-
 τε; Ὅτι οὐδὲ αὐτὸς βλασφημεῖς. Οὕτω δὲ καὶ ἐπὶ τῆς
 αἰσχυρολογίας ποιεῖ καὶ εἰ βούλει δεῖξαι σαφῶς ἡμῖν, ὅτι
 20 οὐ χαίρεις αἰσχυρὰ φθέγγεσθαι, μηδὲ ἀκούειν ἀνέχου. Πότε
 γὰρ δυνήσῃ γενέσθαι σπουδαῖος, τοιοῦτοις ἐντρεφόμενος ἀ-
 κούομασι; πότε τοὺς ὑπὲρ σωφροσύνης ἰδρωτῆρας ἐνεγκεῖν
 ἀνέξῃ, κατὰ μικρὸν ἀπορρέων ἀπὸ τοῦ γέλωτος καὶ τῶν
 ἰσχυρῶν καὶ τῶν αἰσχυρῶν ρημάτων τούτων; Καὶ γὰρ ἀγα-
 25 πητὸν ἀπάντων τούτων καθαρεύουσαν ψυχὴν δυνηθῆναι γε-
 νέσθαι σεμνήν καὶ σώφρονα, μή τι γε τοιοῦτοις ἀκούομασιν
 ἐντρεφόμενήν. Ἡ οὐκ ἴσῃτε, ὅτι πρὸς κακίαν ἐπιρροπέστερον

ἤμποροῦσαι νὰ τὸ κάνης αὐτό. Διατί λοιπὸν τότε τοῦ ἀπονέ-
 μεις τόσον μεγάλην τιμὴν; Καὶ οἱ μὲν νόμοι ποὺ ἐθεσπί-
 σθησαν ὑπὸ τῶν εἰδωλολατρῶν θεωροῦν αὐτοὺς τοὺς ἀν-
 θρώπους ἀναξίους τιμῆς, σὺ δὲ τοὺς ὑποδέχεσαι μὲ ὄλην
 τὴν πόλιν, ὡσὰν ἀκριβῶς νὰ ἦσαν πρεσβευταὶ καὶ στρατη-
 γοὶ καὶ συγκεντρῶνεις ὅλους γενικῶς διὰ νὰ δεχθοῦν κο-
 πριὰν εἰς τὰ αὐτιά των. Καὶ ὁ μὲν ὑπηρέτης σου, ὅταν εἰπῆ
 κάτι τι τὸ αἰσχρὸν καὶ τὸν ἀκούσης, θὰ τιμωρηθῆ μὲ ἀμε-
 ρήτους μαστιγώσεις καὶ τὸ θεωρεῖς αὐτὸ τὸ πρᾶγμα προσ-
 βολή, εἴτε τὸ κάνει αὐτὸ ὁ υἱός σου, εἴτε ἡ γυναῖκα σου,
 εἴτε ὁποιοσδήποτε ἄλλος, ἐὰν ὅμως σὲ καλέσουν ἄνθρωποι
 ἐλεεινοὶ καὶ μὴ ἔχοντες καμμίαν ἀξίαν διὰ ν' ἀκούσης τοὺς
 αἰσχροὺς των λόγους, ὅχι μόνον δὲν ἀγανακτεῖς ἀλλὰ χαίρε-
 σαι καὶ τοὺς ἐπαινεῖς. Καὶ ποῖο πρᾶγμα θὰ ἤμποροῦσε νὰ
 ἐξισωθῆ μὲ αὐτὸν τὸν παραλογισμόν; Ἄλλὰ δὲν λέγεις σὺ
 αὐτὰς τὰς αἰσχρολογίας; Καὶ ποῖον τὸ κέρδος; μᾶλλον δὲ
 ἐὰν αὐτὸ συμβαίη θὰ ἤμποροῦσαι νὰ τὸ ἀποδείξης; Διότι
 ἐὰν δὲν τὰ ἔλεγες, οὔτε θὰ ἐγέλας ὅταν τὰ ἤκουες, οὔτε θὰ
 ἔτρεχες μὲ τόσην μεγάλην προθυμίαν πρὸς τὴν φωνὴν ποὺ
 σὲ γεμίζει μὲ ἐντροπήν. Διότι εἶπέ μου, σὲ παρακαλῶ, χαί-
 ρεσαι ὅταν ἀκούης νὰ βλασφημοῦν; Μήπως δὲν φρίττεις
 καὶ δὲν φράσσεις τὰ αὐτιά σου; ἐγὼ τουλάχιστον αὐτὸ πι-
 στεύω. Τί τέλος πάντων συμβαίνει; Λέγεις ὅτι δὲν βλασφη-
 μεῖς σὺ ὁ ἴδιος. Τὸ ἴδιο νὰ κάνης καὶ διὰ τὰς αἰσχρολογίας.
 Καὶ ἐὰν θέλης νὰ μᾶς ἀποδείξης καθαρὰ ὅτι δὲν χαίρεσαι
 νὰ αἰσχρολογῆς νὰ μὴ ἀνέχεσαι οὔτε καὶ νὰ τὰ ἀκούης.
 Διότι πότε θὰ ἤμπορέσης νὰ γίνης σπουδαῖος ὅταν τρέφουσαι
 μὲ παρόμοια ἀκροάματα; πότε θὰ δεχθῆς νὰ ὑπομείνης τοὺς
 ἰδρῶτας διὰ τὴν σωφροσύνην, ὅταν ὀλίγον κατ' ὀλίγον παρα-
 σύρεσαι εἰς τὸ κακὸν ἀπὸ τὰ γέλοια καὶ τὰ ἄσματα καὶ τοὺς
 αἰσχροὺς αὐτοὺς λόγους; Καθόσον πράγματι εἶναι σπουδαῖ-
 ον νὰ ἤμπορέση μία ψυχὴ, ποὺ εἶναι καθαρὰ ἀπὸ ὅλα αὐτά,
 νὰ καταστῆ σεμνὴ καὶ σώφρων, χωρὶς βέβαια νὰ ἐκτρέφε-
 ται μὲ παρόμοια ἀκούσματα. Ἡ δὲν γνωρίζετε ὅτι εἴμεθα

ἔχομεν; "Οτιαν οὖν καὶ τὴν τέχνην αὐτὸ ποιησώμεθα καὶ ἔργον, πότε διαφευξόμεθα τὴν κάμινον ἐκείνην; Οὐκ ἤκουσας τί φησιν ὁ Παῦλος, «Χαίρειτε ἐν Κυρίῳ»; Οὐκ εἶπεν ἐν διαβόλῳ.

5 6. Πότε οὖν ἀκοῦσαι δυνήσῃ Παύλου; πότε αἰσθησὶν λαβεῖν τῶν πεπλημμελημένων, μεθύων ἀεὶ καὶ διηνεκῶς ἀπὸ τῆς θεωρίας ἐκείνης; "Οτι γὰρ παραγέγονας ἐνταῦθα, οὐ θαυμασιὸν καὶ μέγα· μᾶλλον δὲ θαυμασιόν. Ἐνταῦθα μὲν γὰρ καὶ ἁπλῶς ἀφοσιούμενος παραγίνῃ· ἐκεῖ δέ, μετὰ σπουδῆς καὶ δρόμου καὶ πολλῆς τῆς προθυμίας. Καὶ δῆλον ἐξ
10 ὧν οἴκαδε φέρεις, ἐκεῖθεν ἀναχωρῶν. Καὶ γὰρ τὸν βόρβορον ἅπαντα τὸν ἐκχυθέντα ὑμῖν ἐκεῖ διὰ τῶν ρημάτων, διὰ τῶν ὠδῶν, διὰ τοῦ γέλωτος, εἰς τὴν οἰκίαν ἕκαστος συνάγοντες φέρετε· μᾶλλον δὲ οὐκ εἰς τὴν οἰκίαν μόνον, ἀλλὰ
15 καὶ εἰς τὴν διάνοιαν ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ. Καὶ τὰ μὲν οὐκ ἄξια τοῦ βδελύττεσθαι ἀποσιτρέφῃ, τὰ δὲ βδελυκτὰ οὐ μισεῖς, ἀλλὰ καὶ ἀγαπᾷς.

Πολλοὶ γοῦν ἀπὸ μὲν τάφων ἐπανελθόντες ἐλούσαντο· ἀπὸ δὲ θεάτρων ἀναχωροῦντες οὐκ ἐσιτέναξαν, οὐδὲ ἐξέχε-
20 αν δακρύων πηγᾶς· καίτοιγε ὁ μὲν νεκρὸς οὐκ ἀκάθαρτον· ἡ δὲ ἁμαρτία τοσαύτην ἐντίθησι κηλῖδα, ὡς μηδὲ μυρίας ἐκκαθῆραι ταύτην δύνασθαι, ἀλλὰ μόνοις δάκρυσι καὶ ἐξυμολογήσειν. Ἄλλ' οὐδεὶς ὁ αἰσθανόμενος τῆς κηλίδος ταύτης. Ἐπειδὴ γὰρ ἃ χροὴ οὐ φοβούμεθα, διὰ τοῦτο ἃ μὴ χροὴ
25 δεδοίκαμεν.

Τίς δὲ καὶ ὁ πάταγος; τίς δὲ καὶ ὁ θόρυβος, καὶ αἰσαιανικαὶ κραυγαὶ καὶ τὰ διαβολικὰ σχήματα; Ὁ μὲν γὰρ ὀπισθεν ἔχει κόμην νέος ὢν καὶ τὴν φύσιν ἐκθηλύνων καὶ

περισσότερον ἐπιρρεπεῖς πρὸς τὴν κακίαν; "Ὅταν λοιπὸν τὴν κάνωμεν καὶ τέχνην καὶ κυρίαν ἀπασχόλησίν μας, πῶς θὰ ἤμπορέσωμεν ν' ἀποφύγωμεν τὴν κάμινον ἐκείνην τῆς κολάσεως; Δὲν ἤκουσες τὰ λόγια τοῦ Παύλου «χαίρετε ἐν Κυρίῳ»²³; Δὲν εἶπεν, ἐν διαβόλῳ.

6. Πότε λοιπὸν θὰ ἤμπορέσης ν' ἀκούσης τὸν Παῦλον; πότε θὰ συναισθανθῆς τὰς ἁμαρτίας σου, ὅταν πάντοτε μεθύης καὶ ζῆς ὑπὸ τὴν ἐπίρροιαν ἐκείνων τῶν θεαμάτων; Τὸ ὅτι βέβαια ἤλθες ἐδῶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν δὲν εἶναι ἄξιον θαυμασμοῦ καὶ σπουδαῖον πρᾶγμα· μᾶλλον δὲ εἶναι ἄξιον θαυμασμοῦ. Διότι ἐδῶ ἤλθες καὶ χωρὶς ἐνδιαφέρον καὶ ἀπὸ συνήθειαν, ἐνῶ ἐκεῖ πηγαίνεις μὲ ζῆλον, τροχάδεν καὶ μὲ μεγάλην προθυμίαν. Καὶ εἶναι φανερόν αὐτὸ ἀπὸ αὐτὰ πού μεταφέρεις εἰς τὴν οἰκίαν σου, ὅταν ἀποχωρήσης ἀπὸ ἐκεῖ. Καθόσον ἀφοῦ συγκεντρώσετε ἐκεῖ ὅλον τὸν βοῦρκον πού χύνεται εἰς τὴν ψυχὴν σας μὲ τὰ αἰσχρολόγια, τὰ ἄσματα καὶ τὰ γέλοια, τὸν μεταφέρετε ὁ καθεὶς εἰς τὴν οἰκίαν του· ἢ καλύτερα ὄχι μόνον εἰς τὴν οἰκίαν του, ἀλλὰ ὁ καθεὶς καὶ μέσα εἰς τὴν διάνοιάν του. Καὶ ἐκεῖνα μὲν πού δὲν εἶναι ἄξια βδελυγμοῦ τὰ ἀποστρέφεται, ἐνῶ ἐκεῖνα πού εἶναι ἄξια βδελυγμοῦ δὲν τὰ μισεῖς, ἀλλὰ τὰ ἀγαπᾷς.

Πολλοὶ λοιπὸν ἐπιστρέφοντες ἀπὸ τοὺς τάφους πλένονται διὰ νὰ καθαρισθοῦν ἀπὸ τὸν μολυσμόν, ὅταν ὅμως φεύγουν ἀπὸ τὰ θέατρα οὔτε στενάζουσι οὔτε χύνουσι πηγὰς δακρύων, μολονότι βέβαια ὁ νεκρὸς δὲν εἶναι ἀκάθαρτος, ἐνῶ ἡ ἁμαρτία ἐναποθέτει τόσον μεγάλην κηλῖδα, πού δὲν ἤμποροῦν νὰ τὴν καθαρίσουν ἀμέτρηται πηγαί, παρὰ μόνον τὰ δάκρυα καὶ αἱ ἐξομολογήσεις. Κανεὶς ὅμως δὲν αἰσθάνεται αὐτὴν τὴν κηλῖδα. Διότι, ἐπειδὴ αὐτὸ πού πρέπει νὰ φοβούμεθα δὲν τὸ φοβούμεθα, διὰ τοῦτο καὶ φοβούμεθα ὅσα δὲν πρέπει νὰ φοβούμεθα.

Ἄλλὰ διὰ ποῖον λόγον τόσος πάταγος; διατί τόσος θόρυβος καὶ σατανικαὶ κραυγαὶ καὶ διαβολικὰ σχήματα; Ὁ μὲν ἕνας, ἂν καὶ εἶναι νέος, τρέφει κόμην πολὺ μακρὰν πού

τῷ βλέμματι καὶ τῷ σχήματι καὶ τοῖς ἱματίοις καὶ πᾶσιν ἀ-
 πλῶς εἰς εἰκόνα κόρης ἀπαλῆς ἐκβῆναι φιλονεικεῖ. Ἄλλος
 δέ τις γεγηρακῶς ὑπεναντίως τούτῳ τὰς τρίχας ξυρῶ πε-
 ριελῶν, καὶ ἐξωσμένος τὰς πλευράς, πρὸ τῶν τριχῶν ἐκ-
 5 τέμνων τὴν αἰδῶ, πρὸς τὸ ραπίζεσθαι ἕτοιμος ἔσθηκε, πάντα
 καὶ λέγειν καὶ ποιεῖν παρεσκευασμένος. Αἱ δὲ γυναῖκες γυ-
 μνῆ τῆ κεφαλῆ ἀπηρυσθριασμέναι πρὸς δῆμον ἐστήκασι δια-
 λεγόμεναι, τοσαύτην μελέτην ἀναισχυντίας ποιούμεναι καὶ
 καὶ πᾶσαν ἰταμότητα καὶ ἀσέλγειαν εἰς τὰς τῶν ἀκουόντων
 10 ἐκχέουσαι ψυχάς. Καὶ μία σπουδὴ, πᾶσαν ἐκ βάθρων ἀνα-
 σπάσαι τὴν σωφροσύνην, καταισχῦναι τὴν φύσιν, ἐμπλῆσαι
 τοῦ πονηροῦ δαίμονος τὴν ἐπιθυμίαν. Καὶ γὰρ καὶ ῥήματα
 αἰσχροῦ ἀντίθι καὶ σχήματα αἰσχροτέρα καὶ κουρὰ τοιαύτη
 καὶ βᾶδις καὶ σιολὴ καὶ φωνὴ καὶ μελῶν διάκλασις καὶ
 15 ὀφθαλμῶν ἐκτροφαὶ καὶ σύριγγες καὶ αὐλοὶ καὶ δρᾶματα
 καὶ ὑποθέσεις καὶ πάντα ἀπλῶς τῆς ἐσχάτης ἀσελγείας
 ἀνάμεικτα.

Πότε οὖν ἀνανήψεις, εἰπέ μοι, τοσοῦτόν σοι πορνείας
 ἄκρατον ἐκχέοντος τοῦ διαδόλου, τοσαύτης ἀκολασίας κύλι-
 20 κας κεραννύντος; Καὶ γὰρ καὶ μοιχεῖαι καὶ γάμων ἐκεῖ κλο-
 παὶ καὶ γυναῖκες ἐκεῖ πορνεύμεναι, ἄνδρες ἠταιρηκότες,
 νέοι μαλακιζόμενοι, πάντα παρανομίας μεσιά, πάντα τε-
 ραιωδίας, πάντα αἰσχύνης. Οὐκ ἄρα γελᾶν ἐπὶ τούτοις τοὺς
 καθημένους ἐχρῆν, ἀλλὰ δακρῦειν καὶ στένειν πικρόν.
 25 Τί οὖν; ἀποκλείσομεν τὴν ὀρχήσιραν, φησί, καὶ τῷ
 λόγῳ τῷ οἷ πάντα ἀναιτραπήσεται; Νῦν μὲν οὖν πάντα ἀνα-

φθάνει μέχρι τὸν ὤμὸν του, καθιστάμενος ἔτσι θηλυπρεπής, καὶ προσπαθεῖ καὶ μὲ τὸ βλέμμα του καὶ μὲ τὴν μορφήν του καὶ μὲ τὴν ἐνδυμασίαν του νὰ δώσῃ εἰς ὅλους τὴν εἰκόνα μιᾶς τρυφερᾶς κόρης. Κάποιος ἄλλος πάλιν, πού εἶναι γέρον, ἀντίθετα πρὸς αὐτὸν ἔχει ξυρίσει τὰ μαλλιά του καὶ φορεῖ ζώνην εἰς τὴν μέσην του, ἀφοῦ ἀπέβαλε πρὶν ἀπὸ τὰ μαλλιά του τὴν ἐντροπήν, καὶ εἶναι ἔτοιμος νὰ δεχθῇ τὰ ραπίσματα καὶ τὰ πάντα νὰ λέγῃ καὶ νὰ πράττῃ. Αἱ δὲ γυναῖκες πάλιν παρουσιάζονται μὲ ἀκάλυπτον τὴν κεφαλὴν καὶ χωρὶς καμμίαν ἐντροπήν καὶ ὁμιλοῦν πρὸς τὸν κόσμον μὲ τόσον ἐπιμελημένην ἀδιαντροπίαν καὶ χύνουν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀκροατῶν των κάθε εἶδος αὐθαδεΐας καὶ ἀσελγείας. Καὶ μοναδικὴ φροντίς των εἶναι νὰ ἐκριζώσουν ὅλην γενικῶς τὴν σωφροσύνην ἀπὸ τὰς ψυχὰς των, νὰ ἐντροπιᾶσουν τὴν φύσιν καὶ νὰ γεμίσουν τὴν ἐπιθυμίαν των ἀπὸ τὸν πονηρὸν δαίμονα. Καθόσον εἰς αὐτὰς θὰ εὔρη κανεῖς καὶ αἰσχροὺς λόγους καὶ αἰσχρότερα ἐνδύματα καὶ κόμμωσιν παρομοίαν καὶ βάδισμα καὶ στολὴν καὶ φωνὴν καὶ κινήσεις τῶν μελῶν καὶ ἀλλαγὴν τῶν ματιῶν καὶ μουσικὰ ὄργανα καὶ αὐλοὺς καὶ δράματα καὶ ὑποθέσεις, πού ὅλα, μὲ ὀλίγα λόγια, εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ ἀσέλγειαν.

Εἶπέ μου λοιπόν, πότε θ' ἀνανήψῃς, ὅταν τόσον πολὺ ποτὸν τῆς πορνείας σοῦ προσφέρει ὁ διάβολος, ὅταν σὲ κερνᾷ τόσα ποτήρια ἀκολασίας; Διότι ἐκεῖ συμβαίνουν καὶ μοιχεῖαι καὶ κλοπαὶ τοῦ γάμου, καὶ γυναῖκες πού πορνεύουν, ἄνδρες πού φέρονται ὅπως αἱ ἑταῖραι, νέοι θηλυπρεπεῖς, καὶ ὅλα εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ παρανομίαν, ὅλα γεμᾶτα ἀπὸ τερατωδίαν, ὅλα γεμᾶτα ἀπὸ αἰσχύνην. Ἐπομένως δὲν πρέπει νὰ γελοῦν ἐκεῖνοι πού κάθονται καὶ παρακολουθοῦν ὅλα αὐτὰ τὰ θεάματα, ἀλλὰ πρέπει νὰ δακρύζουν καὶ νὰ στενάζουν πικρά.

Τί λοιπόν; θὰ εἰπῇ κάποιος. Θὰ ἀπορρίψωμεν τὸ θέατρον καὶ σύμφωνα μὲ τὴν θεωρίαν σου θ' ἀνατρέψωμεν τὰ πάντα; Μὰ ἀκριβῶς τώρα εἶναι πού τὰ πάντα ἔχουν ἀνα-

τέτραπαι. Πόθεν γὰρ οἱ τοῖς γάμοις ἐπιβουλεύοντες; εἰπέ μοι οὐκ ἀπὸ τῆς σκηνῆς ταύτης; Πόθεν οἱ τοὺς θαλάμους διορύτιοντες; οὐκ ἀπὸ τῆς ὀρχήσιρας ἐκείνης; Οὐκ ἐντεῦθεν οἱ ἄνδρες ταῖς γυναῖξι φορτικοί; οὐκ ἐντεῦθεν τοῖς ἀνδρά-
 5 σιν αἱ γυναῖκες εὐκαταφρόνητοι; οὐκ ἐντεῦθεν οἱ πλείους μοιχοί;

Ὅσοι δὲ τὰ πάντα ἀναιρέπων ὁ πρὸς τὸ θέατρον βαδίζων ἐστίν, ὁ τυραννίδα χαλεπὴν ἐπεισάγων. Οὐχί, φησὶν, ἀλλὰ τῇ τῶν νόμων εὐταξία τοῦτο δοκεῖ. Τὸ γὰρ γυναῖκας
 10 διασπᾶν καὶ παῖδας ὑβρίζειν νέους καὶ οἰκίας ἀναιρέπειν, τῶν τὰς ἀκροπόλεις κατειληφόντων ἐστί. Καὶ τίς μοιχός, φησὶν, ἀπὸ τῶν θεαμάτων τούτων γέγονε; Τίς γὰρ οὐ μοιχός; Καὶ εἶγε ἦν ὀνομασιὶ νῦν εἰπεῖν, ἔδειξα ἂν ὅσους ἄνδρας ἀπέσχιον γυναικῶν, ὅσους ἔλαβον αἰχμαλώτους αἱ
 15 πόρνοι ἐκείναι, τοὺς μὲν ἀπ' αὐτῆς ἀνασιτήσασαι τῆς εὐνῆς, τοὺς δὲ οὐδὲ τὴν ἀρχὴν ἀφεῖσαι ὀμιλῆσαι γάμῳ.

Τί οὖν; εἰπέ μοι τοὺς νόμους ἀναιρέσομεν ἅπαντας; Καὶ μὴν παρανομίαν ἐστὶν ἀναιρέσαι, ταῦτα λύοντι τὰ θέατρα. Οἱ γὰρ ταῖς πόλεσι λυμαινόμενοι ἐκ τούτων εἰσὶν ἐν-
 20 τεῦθεν γοῦν σιᾶσεις καὶ ταραχαί. Οἱ γὰρ ὑπὸ τῶν ὀρχουμένων τρεφόμενοι καὶ γαστρὶ τὴν ἐαυτῶν πωλοῦντες φωνήν, οἷς ἔργον βοῆσαι καὶ προᾶξαι πᾶν ἄτοπον, οἷοι μάλιστα εἰσιν οἱ τοὺς δήμους ἀναρριπίζοντες, οἱ τὰς ταραχὰς ἐμποιοῦντες ταῖς πόλεσι. Νεότης γὰρ ἀργίας ἐπιλαβομένη καὶ
 25 τοσοῦτοις ἐντρεφομένη κακοῖς, θηρίου παντὸς ἀγριωτέρα γίνεται.

7. Οἱ γὰρ γόητες, εἰπέ μοι, πόθεν; οὐκ ἐντεῦθεν, ἵνα δη-

τραπῆ. Διότι, σὲ παρακαλῶ, εἶπέ μου, ἀπὸ ποῦ διαλύονται οἱ γάμοι; Δὲν διαλύονται ἕξ αἰτίας αὐτοῦ τοῦ θεάτρου; Ἀπὸ ποῦ προκαλοῦνται αἱ διαρρήξεις τῶν οἰκιῶν; δὲν προκαλοῦνται ἕξ αἰτίας τῶν θεατρικῶν παραστάσεων; ἕξ αἰτίας αὐτοῦ δὲν γίνονται χυδαῖοι οἱ ἄνδρες πρὸς τὰς γυναῖκάς των; ἕξ αἰτίας αὐτοῦ οἱ ἄνδρες δὲν περιφρονοῦν τὰς συζύγους των; ἕξ αἰτίας αὐτοῦ δὲν γίνονται οἱ περισσότεροι μοιχοί;

Ἄρα λοιπὸν ἐκεῖνος ποῦ ἀνατρέπει τὰ πάντα εἶναι αὐτὸς ποῦ συχνάζει εἰς τὰ θεάτρα καὶ εἰσάγει πρωτοφανῆ βαρεῖαν τυραννίαν εἰς τὴν ζωὴν. Ὅχι, θὰ εἰπῆ κάποιος, διότι αὐτὰ προστατεύονται ἀπὸ τὴν τάξιν τῶν νόμων. Διότι ἡ ἄρπαγὴ τῶν γυναικῶν καὶ ἡ προσβολὴ τῶν νέων καὶ ἡ ἀνατροπὴ τῶν οἰκιῶν εἶναι γνώρισμα ἐκείνων ποῦ κυριεύουν μίαν πόλιν. Καὶ ποῖος ἔγινε μοιχός, λέγει, ἀπὸ αὐτὰ τὰ θεάματα; Μὰ ποῖος δὲν ἔγινε; Καὶ ἐὰν βέβαια ἦτο δυνατόν νὰ ἀναφέρω τώρα καὶ ὀνόματα, θὰ ἤμποροῦσα νὰ σᾶς ἀποδείξω πόσους ἄνδρας ἀπεμάκρυναν ἀπὸ τὰς συζύγους των, πόσους συνέλαβαν αἰχμαλώτους αἱ πόρνοι αὐταί, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλους μὲν τοὺς ἤρπασαν ἀπὸ τὸ συζυγικὸν κρεβάτι, ἄλλους δὲ δὲν τοὺς ἄφησαν οὔτε κἂν νὰ συνάψουν γάμον.

Τί λοιπόν; εἶπέ μου, θὰ ἀνατρέψωμεν ὅλους τοὺς νόμους; Βέβαια ἐὰν καταργήσωμεν τὰ θεάτρα εἶναι ὡσὰν νὰ ἐξαφανίζωμεν κάθε παρανομίαν. Διότι ἀπὸ αὐτοὺς προέρχονται ἐκεῖνοι ποῦ λυμαίνονται τὰς πόλεις· ἀπὸ αὐτοὺς δημιουργοῦνται ἐπαναστάσεις καὶ ἀναταραχαί. Διότι ἐκεῖνοι ποῦ διατρέφονται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τῶν θεάτρων, ποῦ πωλοῦν τὴν φωνὴν των διὰ τὴν κοιλίαν των, ποῦ ὡς ἔργον των ἔχουν νὰ λέγουν καὶ νὰ πράττουν κάθε τι τὸ ἄτοπον, αὐτοὶ πρὸ πάντων εἶναι ἐκεῖνοι ποῦ ξεσηκώνουν τὸν λαὸν καὶ δημιουργοῦν τὰς ταραχὰς εἰς τὰς πόλεις. Διότι οἱ νέοι ποῦ εἶναι ἄνεργοι καὶ ἀνατρέφονται μὲ τόσον μεγάλα κακά, γίνονται ἀγριώτεροι ἀπὸ κάθε θηρίον.

7. Ἀλλὰ εἶπέ μου, σὲ παρακαλῶ, οἱ μάγοι ἀπὸ ποῦ προ-

μον ἀναπερώσωσιν εἰκῆ σχολάζοντα καὶ τοὺς ὀρχουμένους πολλῶν ἀπολαῦσαι ποιήσωσι θορούδων καὶ τὰς πορνευομένας γυναῖκας ταῖς σωφρονούσαις ἐπιτειχίσωσιν, εἰς τοῦτο ἔρχονται μαγγανείας, ὡς μηδὲ τὰ ὀσιᾶ τῶν κατοικομένων κινεῖν ῥκνεῖν. Οὐκ ἐντεῦθεν, ὅταν μυρία ἀναγκάζωνται εἰς τὸν πονηρὸν ἐκεῖνον τοῦ διαβόλου χορὸν ἀναλίσκων; Ἡ δὲ ἀσέλγεια πόθεν καὶ τὰ μυρία κακά; Ὅρας ὅτι σὺ μὲν τὸν βίον ἀναιρέπεις, ἐπὶ ταῦτα ἔλκων, ἐγὼ δὲ συγκροτῶ καταλύων .

10 Καθέλωμεν οὖν τὴν ὀρχήσιζαν, φησὶν. Εἶθε καθελεῖν δυνατὸν ἦν μᾶλλον δὲ ἂν ἐθέλητε, τὸ ἡμέτερον μέρος καθήρηται καὶ κατέσκαπται. Πλὴν ἀλλ' οὐδὲν τούτων κελεύω. Τὰ ἐσιῶτα ποιήσατε ἄκυρα, ὅπερ μεῖζόν ἐστιν ἐγκώμιον τοῦ καθελεῖν. Εἰ καὶ μηδένα ἕτερον, τοὺς γοῦν βαρβάρους
15 ζηλώσατε· καὶ γὰρ πάσης τοιαύτης ἐκεῖνοι καθαρεύουσι θεωρίας.

Τίς οὖν ἡμῖν ἔσται ἀπολογία λοιπόν, ὅταν ἡμεῖς οἱ τῶν οὐρανῶν πολῖται καὶ τῶν Χερουβὶμ συγχορευταὶ καὶ τῶν ἀγγέλων κοινωνοὶ καὶ τῶν βαρβάρων χεῖρους ταύτη γινώ-
20 μεθα καὶ ταῦτα ἐξὸν μυρίας ἐτέρας τούτων βελτίους τέρφεις εὐρεῖν; Εἰ γὰρ θούλει ψυχαγωγεῖσθαι, βάδιζε εἰς παραδείσους, ἐπὶ παραρρέοντα ποταμὸν καὶ λίμνας· καταμάνθανε κήπους, ἄκουε τετιλίγων ἁδόντων, ἐπιχωρίαζε σηκοῖς μαυτύρων, ὅπου σῶμαίος ὑγεία καὶ ψυχῆς ὑφέλεια, καὶ βλά-

έρχονται; Δὲν προέρχονται ἀπὸ ἐδῶ μὲ σκοπὸν νὰ ἐνθαρρύνουν τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ νὰ ἀφήνη ἄσκοπα τὰς ἐργασίας του καὶ νὰ δημιουργῆ πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν θεατρίνων παντὸς εἴδους ἐπευφημίας. Ἐπίσης αὐτοὶ προσπαθοῦν νὰ προφυλάξουν τὰς πόρναις γυναῖκας διὰ τῶν σωφρόνων γυναικῶν, ἐφαρμόζοντες πάσης φύσεως μαγείας καὶ ποὺ δὲν διστάζουν νὰ κινοῦν καὶ τὰ ὄσιᾶ τῶν ἀποθανόντων. Ἄλλὰ μήπως ἀπ' αὐτοὺς δὲν προέρχεται καὶ τὸ ὅτι ἀναγκάζονται νὰ δαπανοῦν τόσα πολλὰ εἰς τὴν πονηρὰν ἐκείνην ὁμάδα; Ἐπίσης ἀπὸ ποῦ προέρχεται ἡ ἀσέλγεια καὶ τὰ ἀναρίθμητα κακά; Βλέπεις ὅτι σὺ μὲν ἀνατρέπεις τὴν ὁμαλὴν ζωὴν προσελκύνων τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὰ θέατρα, ἐνῶ ἐγὼ τὴν συγκρατῶ καταργῶν αὐτά.

Τότε, θὰ εἶπῃ κάποιος, ἅς καταργήσωμεν τὰς θεατρικὰς σκηνάς. Μακάρι νὰ ἤμπορούσαμεν νὰ τὰς καταργήσωμεν· ἢ καλύτερα, ἐὰν τὸ θέλετε, ὅσον ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἡμᾶς, ἔχουν καταργηθῆ καὶ καταστραφῆ τὰ θέατρα. Πλὴν ὅμως δὲν σᾶς προτρέπω νὰ κάνετε τίποτε τὸ παρόμοιον, ἀλλὰ ἀχρηστεύσατε τὰ ἤδη ὑπάρχοντα θέατρα μὲ τὸ νὰ μὴ συχνάζετε εἰς αὐτά, πρᾶγμα ποὺ εἶναι πολὺ ἀνώτερον ἐγκώμιον ἀπὸ τὸ νὰ τὰ καταστρέψετε. Καὶ ἂν ἀκόμη δὲν τὸ κάνετε αὐτὸ διὰ κανένα ἄλλο λόγον, τούλάχιστον μιμηθῆτε τοὺς βαρβάρους, καθόσον αὐτοὶ εἶναι καθαροὶ ἀπὸ ὅλα τὰ παρόμοια θεάματα.

Ἐπομένως ποίαν ἀπολογίαν θὰ ἔχωμεν, ὅταν ἡμεῖς ποὺ εἴμεθα πολῖται τῶν οὐρανῶν καὶ συγχορευταὶ τῶν Χερουβὶμ καὶ κοινωνοὶ τῶν ἀγγέλων ἀποδεικνυόμεθα ὡς πρὸς αὐτὸ χειρότεροι καὶ ἀπὸ τοὺς βαρβάρους, ἐνῶ ἔχομεν τὴν δυνατότητα νὰ εὕρωμεν ἀπείρους ἄλλας τέρψεις ἀνωτέρας ἀπὸ αὐτάς; Διότι ἐὰν θέλης νὰ ψυχαγωγηθῆς πηγαινὲς περίπατον εἰς τοὺς κήπους, εἰς τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν καὶ τῶν λιμνῶν. Γνώρισε τὰ ἄλση, ἄκουε τὰ τζιτζίκια ποὺ τραγουδοῦν, νὰ ἐπισκέπτεσε τοὺς ναοὺς τῶν μαρτύρων, ὅπου εὐρίσκει κανεὶς τοῦ σώματος τὴν ὑγείαν καὶ τῆς ψυχῆς τὴν

βος οὐδέν, οὐδὲ μετάνοια μετὰ τὴν ἡδονήν, καθάπερ ἐνταῦθα. Ἔχεις γυναῖκα, ἔχεις παιδιά· τί ταύτης τῆς ἡδονῆς ἴσον; Ἔχεις οἰκίαν, ἔχεις φίλους, ταῦτα τὰ τερπνά, πολὺ μετὰ τῆς σωφροσύνης καὶ τὸ κέρδος παρέχοντα. Τί γάρ
 5 παιδων γλυκύτερον, εἶπέ μοι; τί δὲ γυναικός, τῷ σωφρονεῖν βουλομένῳ;

Λέγονται γοῦν οἱ θάρβαροί ποτε εἰπεῖν ῥῆμα φιλοσοφίας γέμον. Περὶ γὰρ τῶν θεάτρων τούτων ἀκούσαντες τῶν παρανόμων, καὶ τῆς ἀκαίρου τέρψεως, Ῥωμαῖοι γάρ,
 10 φησί, ὡς οὐκ ἔχοντες παῖδας καὶ γυναῖκας, οὕτω τοιαύτας ἐπενόησαν τὰς ἡδονάς· δεικνύντες ὅτι οὐδὲν παιδων γλυκύτερον καὶ γυναικός, ἐὰν σεμνῶς ἐθέλῃς θιοῦν.

Τί οὖν, ἐὰν δείξω, φησί, μηδὲν βλαβέντας ἐκ τῆς ἐκεῖ διατριβῆς; Μάλιστα μὲν καὶ τοῦτο βλάβος, τὸ εἰκῆ καὶ μάτην τὸν
 15 καιρὸν δαπανᾶν, καὶ ἐτέροις γίνεσθαι σκάνδαλον. Κἂν γὰρ οὐ μὴ βλαβῆς, ἕτερον ποιεῖς εἰς τοῦτο σπουδαιότερον. Πῶς δὲ καὶ αὐτὸς οὐ βλαβήσῃ, παρέχων ἀφορμὰς τοῖς γινομένοις; Καὶ γὰρ ὁ γόης καὶ ὁ πορνευόμενος παῖς καὶ ἡ πορνευομένη γυνὴ καὶ πάντες ἐκεῖνοι οἱ διαβολικοὶ χοροὶ, ἐπὶ τὴν
 20 σὴν κεφαλὴν τὴν αἰτίαν τῶν γινομένων φέρουσιν. Ὡσπερ γὰρ εἰ μὴ ἦσαν οἱ θεωροῦντες, οὐκ ἂν ἦσαν οἱ ταῦτα μετιόντες, οὕτως ἐπειδὴ εἶσι καὶ αὐτοὶ μερίζονται τῶν γινομένων τὸ πῦρ. Ὡστε εἰ καὶ εἰς σωφροσύνην μηδὲν παρεβλάβῃς, ὅπερ ἐστὶν ἀμήχανον, ἀλλὰ τῆς ἀπωλείας τῆς ἐ-

ὠφέλειαν καὶ μάλιστα χωρὶς καμμίαν ζημίαν, οὔτε μετανοίαν μετὰ τὴν ἡδονήν, πράγματα ποῦ συμβαίνουν εἰς τὰ θέατρα. Ἔχεις γυναῖκα, ἔχεις παιδιά, τί ἤμπορεῖ νὰ ἐξιωθῇ μ' αὐτὴν τὴν ἡδονήν; Ἔχεις οἰκίαν, ἔχεις φίλους, ὅλα δηλαδὴ αὐτὰ τὰ εὐχάριστα ποῦ μαζὶ μὲ τὴν σωφροσύνην σου παρέχουν καὶ μεγάλην ὠφέλειαν. Διότι, εἶπέ μου, ποῖο πρᾶγμα εἶναι γλυκύτερον ἀπὸ τὰ παιδιά; Τί γλυκύτερον ἀπὸ τὴν σύζυγον, δι' ἐκεῖνον ποῦ θέλει νὰ ζῆ μὲ σωφροσύνην;

Λέγουν λοιπὸν ὅτι οἱ βάρβαροι εἶπαν κάποτε μίαν γνώμην γεμάτην ἀπὸ πολλὴν φιλοσοφίαν. Ὅταν δηλαδὴ ἐπληροφορήθησαν διὰ τὰ παράνομα αὐτὰ θέατρα καὶ τὴν πρόσκαιρον εὐχαρίστησιν ποῦ προσφέρουν αὐτὰ εἶπαν· Οἱ Ῥωμαῖοι λοιπὸν ὡσὰν νὰ μὴ εἶχαν παιδιά καὶ γυναῖκας ἐπενόησαν αὐτὰς τὰς ἡδονάς, διὰ νὰ δείξουν ὅτι τίποτε δὲν εἶναι πῶς εὐχάριστον ἀπὸ τὰ παιδιά καὶ τὴν σύζυγον εἰς ἐκεῖνον ποῦ θέλει νὰ ζῆ μὲ σεμνότητα.

Τί λοιπόν; θὰ εἶπῃ κάποιος· ἐὰν ἀποδείξω ὅτι δὲν ἐπάθαμεν καμμίαν ζημίαν ἀπὸ τὰς ἐπισκέψεις μας εἰς τὰ θέατρα; Ὅπωςδήποτε βέβαια καὶ τὸ ὅτι σπαταλᾷς ἄσκοπα καὶ ἄδικα τὸν καιρὸν σου καὶ γίνεσαι σκάνδαλον εἰς τοὺς ἄλλους καὶ αὐτὸ εἶναι πολὺ μεγαλυτέρα ζημία. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη σὺ δὲν ζημιωθῆς ὑποβοηθεῖς μὲ τὴν παρουσίαν σου τὸν ἄλλον νὰ γίνῃ χειρότερος. Καὶ πῶς εἶναι δυνατόν σὺ νὰ μὴ ζημιωθῆς, ἀφοῦ δίδης ἀφορμὰς εἰς τὰ ὅσα συμβαίνουν; Καθόσον ὁ μάγος καὶ τὸ πορνευόμενον παιδί καὶ ἡ πορνευομένη γυναῖκα καὶ ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ διαβολικοὶ ὄμιλοι ἀποδίδουν εἰς τὴν ἰδικὴν σου κεφαλὴν τὴν εὐθύνην διὰ τὰ ὅσα συμβαίνουν. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἐὰν δὲν θὰ ὑπῆρχαν οἱ θεαταί, δὲν θὰ ὑπῆρχαν καὶ οἱ ἄνθρωποι ποῦ ἀσχολοῦνται μὲ αὐτά, ἔτσι καὶ τώρα ποῦ ὑπάρχουν οἱ θεαταὶ μοιράζονται καὶ αὐτοὶ τὴν τιμωρίαν διὰ τὰ ὅσα συμβαίνουν. Ὡστε καὶ ἂν ἀκόμη ἡ σωφροσύνη σου δὲν ὑπέστη καμμίαν βλάβην, πρᾶγμα ποῦ εἶναι ἀδύνατον, ὅμως πάλιν θὰ τιμωρη-

τέρων χαλεπὰς δώσεις εὐθύνας καὶ τῶν θεωρούντων καὶ τῶν αὐτοὺς συναγόντων. Καὶ εἰς σωφροσύνην δὲ μείζονα ἂν ἐκέρδανας, εἰ μὴ ἐκεῖσε ἐβάδιζες. Εἰ γὰρ καὶ νῦν εἰ σώφρων, σωφρονέστερος ἂν ἐγένου τὰς τοιαύτας φεύγων θέας.

κ Μὴ τοίνυν περιτὰ φιλονεικῶμεν, μηδὲ ἀνονήτους ἀπολογίας ἐπινοῶμεν. Μία γὰρ ἀπολογία, τὸ φεύγειν τὴν κάμινον τὴν Βαβυλωνίαν, τὸ πόρρω γενέσθαι τῆς Αἰγυπτίας πόρνης, καὶ γυμνὸν δέη τὰς ἐκείνης χειρας διαφυγεῖν. Οὕτω γὰρ καὶ ἡδονῆς πολλῆς ἀπολαυσόμεθα, τοῦ συνειδότης
 10 ἡμῶν οὐ κατηγοροῦντος ἡμῶν, καὶ τὸν παρόντα μετὰ σωφροσύνης διωσόμεθα θίον, καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτευξόμεθα ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

θῆς αὐστηρὰ διὰ τὴν ἀπώλειαν τῶν ἄλλων, τόσον τῶν θεατῶν, ὅσον καὶ αὐτῶν ποὺ τοὺς συναθροίζουσι ἐκεῖ. Ἄλλὰ καὶ εἰς σωφροσύνην θὰ εἶχες πολὺ πρὸ μεγαλύτερον κέρδος ἢ δὲν ἐπήγαινες εἰς τὰ θεάτρα. Διότι ἢν τώρα εἶσαι σώφρων, ὅπωςδήποτε θὰ ἠμποροῦσες νὰ γίνῃς σωφρονέστερος ἢν ἀπέφευγες τὰ παρόμοια θεάματα.

Ἄς μὴ κάνωμεν λοιπὸν περιττὰς συζητήσεις καὶ ἄς μὴ ἐπινοῶμεν δικαιολογίας ποὺ δὲν μᾶς ὠφελοῦν. Διότι μία εἶναι ἡ πραγματικὴ ἀπολογία, ν' ἀποφεύγωμεν τὴν κάμινον τῆς Βαβυλῶνος, ν' ἀπομακρυνώμεθα ἀπὸ τὴν αἰγυπτίαν πόρνην, ἔστω καὶ ἢν εἶναι ἀνάγκη νὰ ξεφύγωμεν γυμνοὶ ἀπὸ τὰ χέρια τῆς. Διότι ἔτσι καὶ μεγαλυτέραν ἡδονὴν θ' ἀπολαύσωμεν, ὅταν δὲν θὰ ἔχωμεν τύψεις εἰς τὴν συνείδησίν μας, καὶ τὴν παροῦσαν ζωὴν θὰ ζήσωμεν μὲ σωφροσύνην, καὶ θὰ ἐπιτύχωμεν τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὅποιον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΛΗ΄

Ματθ. 11, 25 - 30

«Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν ἔξομολογοῦμαί σοι, Πάτερ, Κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, 5 ὅτι ἀπέκρουσας ταῦτα ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν, καὶ ἀπεκάλυψας αὐτὰ νηπίοις. Ναί, ὁ Πατήρ, ὅτι οὕτως ἐγένετο εὐδοκία ἔμπροσθέν σου».

1. Ὁρᾷς διὰ πρόσωπ ἀντιοὺς ἐνάγει εἰς τὴν πίστιν; Πρῶτον, διὰ τῶν ἐγκωμίων τῶν Ἰωάννου. Δείξας γὰρ αὐτὸν 10 μέγαν καὶ θαυμασιόν, ἀξιόπιστα καὶ τὰ παρ' αὐτοῦ ἅπαντα ἀπέφηνε, δι' ὧν εἰς τὴν αὐτοῦ γινῶσιν αὐτοὺς ἐφείλκειο. Δεύτερον, τῷ εἰπεῖν, «Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν θιάζεται, καὶ θιασαι ἀρπάζουσιν αὐτήν»· τοῦτο γάρ ἐστιν ἐπείγοντος καὶ ὠθοῦντος. Τρίτον, διὰ τοῦ δεῖξαι ὅτι οἱ προφηταὶ πάν- 15 τες ἀπηρτίσθησαν· καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ἐδήλου αὐτὸν εἶναι τὸν δι' ἐκείνων προαναφωνούμενον. Τέταρτον, διὰ τοῦ δεῖξαι ὅτι πάντα ὅσα γενέσθαι ἐχρῆν παρ' αὐτοῦ, πάντα γέγονεν, ὅτι καὶ τῆς παραβολῆς τῶν παίδων ἐμνημόνευσε. Πέμπτον, διὰ τοῦ ὀνειδίσει τοὺς μὴ πιστεύσαντας, καὶ φο- 20 βῆσαι καὶ ἀπειλῆσαι μεγάλα. Ἑκτον, διὰ τοῦ εὐχαριστιῆσαι ὑπὲρ τῶν πιστευσάντων. Τὸ γὰρ «Ἐξομολογοῦμαί σοι», ἐν ταῦθα εὐχαριστιῶ ἐστιν· εὐχαριστιῶ, φησὶν, «Ὅτι ἀπέκρουσας ταῦτα ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν».

Τί οὖν; ἐπ' ἀπωλεία χαίρει καὶ τῷ μὴ μαθεῖν ἐκεί- 25 νους ταῦτα; Οὐδαμῶς· ἀλλ' αὕτη τῆς σωτηρίας ὁδὸς ἀριστιη, τὸ τοὺς διαπιύοντας καὶ μὴ βουλομένους δέχεσθαι τὰ

1. Ματθ. 11, 12.

2. Πρὸβλ. Ματθ. 11, 16-19.

ΟΜΙΛΙΑ ΛΗ΄

Ματθ. 11, 25 - 30

«Κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπε· Σ' εὐχαριστῶ, Πάτερ, Κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, διότι ἀπέκρυψες τὰς μυστηριώδεις ἀληθείας σου ἀπὸ τοὺς δῆθεν σοφοὺς καὶ συνετοὺς καὶ τὰς ἐφανέρωσες εἰς τοὺς ἀπλοῖ- κούς ἀνθρώπους. Ναί, Πάτερ, διότι αὐτὸ ἦτο τὸ ἀγαθὸν καὶ δίκαιον θέλημά σου».

1. Βλέπετε μὲ πόσους τρόπους προσπαθεῖ ὁ Κύριος νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ εἰς τὴν πίστιν; Πρῶτον μὲ τὰ ἐγκώμια ποὺ ἔπλεξε διὰ τὸν Ἰωάννην. Διότι, ἀποδεικνύων ὅτι ἦτο μέγας καὶ ἄξιος θαυμασμοῦ, ἀπέδειξεν ὅτι ὅλα τὰ λεχθέντα ὑπ' αὐτοῦ ἦσαν ἀξιόπιστα, καὶ ἔτσι μὲ ὅλα αὐτὰ τοὺς προσεῖλκυεν εἰς τὸ νὰ γνωρίσουν τὸν ἴδιον. Δεύτερον μὲ τὸ ὅτι εἶπεν· «Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν βιάζεται καὶ οἱ βιασταὶ ἀρπάζουν αὐ- τήν»¹. Διότι αὐτὸ εἶναι ἴδιον ἐκείνου ποὺ ἀνυπομονεῖ καὶ βιάζεται νὰ ἐπιτύχῃ κάτι. Τρίτον μὲ τὸ ὅτι ἀπέδειξεν, ὅτι ἔλαβε τέλος πλέον ἢ δρᾶσις τῶν προφητῶν, καθόσον αὐτὸ ἐφανέρωνεν, ὅτι αὐτὸς ἦτο ἐκεῖνος περὶ τοῦ ὁποίου ὠμίλη- σαν οἱ προφῆται. Τέταρτον μὲ τὸ ὅτι ἀπέδειξεν, ὅτι ὅλα ὅσα ἔπρεπε νὰ γίνουν ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἴδιον ὅλα ἔγιναν· αὐτὸ τὸ ἐφανέρωσεν ὅταν ἀνέφερε τὴν παραβολὴν τῶν παιδῶν². Πέμπτον μὲ τὸ ὅτι ὠνείδισεν ἐκείνους ποὺ δὲν ἐπίστευσαν καὶ τοὺς ἐφόβισε καὶ τοὺς ἠπειλῆσε μὲ μεγάλας τιμωρίας. Ἑκτον μὲ τὸ ὅτι ἠύχαρίστησε τὸν Θεὸν Πατέρα δι' ὅσους ἐπίστευσαν. Διότι τὸ «ἐξομολογοῦμαί σοι» εἰς τὴν περίπτω- σιν αὐτὴν σημαίνει εὐχαριστῶ. Σὲ εὐχαριστῶ, λέγει, «διότι ἀπέκρυψες τὰς μυστηριώδεις καὶ οὐρανίους αὐτὰς ἀληθείας ἀπὸ τοὺς θεωρουμένους σοφοὺς καὶ συνετοὺς».

Τί λοιπόν; Χαίρεται διὰ τὴν ἀπώλειαν τῶν ἀνθρώπων καὶ διὰ τὸ ὅτι ἐκεῖνοι δὲν ἐγνώρισαν αὐτά; Ἀσφαλῶς ὄχι. Ἄλλ' αὐτὴ εἶναι ἡ ἀρίστη ὁδὸς τῆς σωτηρίας, τὸ νὰ μὴ ἐ- ξαναγκάζῃ ἐκείνους ποὺ περιφρονοῦν καὶ δὲν θέλουν νὰ

λεγόμενα μὴ καταναγκάζειν· ἴν' ἐπειδὴ τῷ κληθῆναι βελτί-
 οὺς οὐκ ἐγένοντο, ἀλλ' ἀνέπεσον καὶ κατεφρόνησαν, τῷ ἐκ-
 βληθῆναι εἰς ἐπιθυμίαν τούτων ἐμπέσωσι. Οὕτω γὰρ καὶ
 οἱ προσέχοντες σπουδαιότεροι γίνεσθαι ἔμελλον. Τὸ μὲν
 5 γὰρ ἀποκαλυφθῆναι τούτοις, ἄξιον χαρᾶς, τὸ δὲ κρυθῆναι
 ἐξ ἐκείνων, οὐκ ἔστι χαρᾶς, ἀλλὰ δακρύων ἄξιον. Τοῦτο
 γοῦν καὶ ποιεῖ, δακρύων τὴν πόλιν. Οὐ τοίνυν διὰ τοῦτο
 χαίρει, ἀλλ' ὅτι ἃ σοφοὶ οὐκ ἔγνωσαν, ἔγνωσαν οὗτοι. Ὡς
 διὰν λέγει Παῦλος· «Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ, ὅτι ἦτε δοῦλοι
 10 τῆς ἁμαρτίας, ὑπηκούσατε δὲ ἐκ καρδίας εἰς ὃν παρεδόθητε
 τύπον διδαχῆς». Οὐ τοίνυν οὔτε Παῦλος διὰ τοῦτο χαίρει,
 ὅτι ἦσαν δοῦλοι τῆς ἁμαρτίας, ἀλλ' ὅτι ὄντες τοιοῦτοι, τοι-
 ούτων ἀπέλαυσαν.

Σοφοὺς δὲ ἐνιαῦθα τοὺς γραμματεῖας φησὶ καὶ τοὺς
 15 Φαρισαίους. Ταῦτα δὲ λέγει τοὺς μαθητὰς προθυμοτέρους
 ποιῶν καὶ δηλῶν τίνων κατηξιώθησαν οἱ ἄλιεῖς, ὧν ἐκεῖνοι
 πάντες ἐξέπεσον. Εἰπὼν δὲ σοφούς, οὐ τὴν ἀληθινὴν σοφίαν
 λέγει καὶ ἐπαινετὴν ἀλλὰ ταύτην ἣν ἐδόκουν ἀπὸ δεινότη-
 τος ἔχειν· (διὰ τοῦτο οὐδὲ εἶπεν, ἀπεκάλυψας μωροῖς, ἀλλά,
 20 νηπίοις· ἀπλάστοις, φησὶν, ἀφελέσι)· καὶ δείκνυσιν οὐ μόνον
 παρ' ἀξίαν οὐκ ἀπολαύσαντες τούτων, ἀλλὰ καὶ κατὰ
 τὸ εἶκόσ· καὶ παιδεύει διὰ πάντων ἡμᾶς, ἀπονοίας μὲν
 ἀπηλλάχθαι, ἀφέλειαν δὲ ζηλοῦν. Διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος
 αὐτὸ ἔλεγε μετὰ πλείονος τῆς ὑπερβολῆς, οὕτω γράφων

3. Πρβλ. 11, 23-24.

4. Ρωμ. 6, 17.

δεχθῶν τὰ λεγόμενα, ὥστε, ἐπειδὴ προσκληθέντες δὲν ἔγιναν καλύτεροι, ἀλλὰ τὰ ἀπέφυγαν ἀπὸ δειλίαν καὶ τὰ περιεφρόνησαν, ἀπομακρυθέντες νὰ ἐπιθυμήσουν αὐτά. Διότι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἐπρόσεξαν αὐτὰ ἐπρόκειτο νὰ γίνουν περισσότερον σπουδαῖοι. Διότι ἡ μὲν ἀποκάλυψις τῶν ἀληθειῶν εἰς αὐτοὺς ἦτο πρόξενος χαρᾶς, ἐνῶ ἡ ἀπόκρυψις αὐτῶν ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ θεωροῦνται συνετοὶ καὶ σοφοὶ δὲν ἦτο πλέον αἰτία χαρᾶς, ἀλλὰ δακρύων. Αὐτὸ κάνει λοιπὸν, ὅταν δακρύζη διὰ τὴν πόλιν³. Δὲν χαίρεται βέβαια δι' αὐτό, ἀλλὰ ἐπειδὴ αὐτὸ ποὺ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ κατανοήσουν οἱ σοφοὶ τὸ ἐγνώρισαν οἱ ἀπλοῖ ἄνθρωποι. "Ὅπως ὅταν ὁ Παῦλος λέγη· «Εὐχαριστῶ τὸν Θεόν, διότι ἤσασθε κάποτε δοῦλοι τῆς ἁμαρτίας, ὅμως ὑπακούσατε μὲ ὅλην τὴν καρδίαν σας εἰς τὸν κανόνα τῆς διδασκαλίας καὶ ἀφωσιώθητε εἰς αὐτόν»⁴. Οὔτε καὶ ὁ Παῦλος λοιπὸν χαίρεται δι' αὐτό, ἐπειδὴ δηλαδὴ ἦσαν δοῦλοι τῆς ἁμαρτίας, ἀλλ' ἐπειδὴ, ἂν καὶ εὐρίσκοντο εἰς τοιαύτην κατάστασιν, παρὰ ταῦτα ἀπήλαυσαν τόσον μεγάλα ἀγαθὰ.

Σοφοὺς δὲ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὀνομάζει τοὺς γραμματεῖς καὶ τοὺς Φαρισαίους. Αὐτὰ δὲ τὰ λέγει διὰ νὰ καταστήσῃ προθυμότερους τοὺς μαθητὰς του καὶ διὰ νὰ δείξῃ ποίας ἀληθείας ἠξιώθησαν νὰ γνωρίσουν οἱ ἄλιεῖς, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἀπεκλείσθησαν ὅλοι ἐκεῖνοι. Λέγων δέ, σοφοὺς, δὲν ἐννοεῖ τὴν πραγματικὴν καὶ ἀξίαν ἐπαίνου σοφίαν, ἀλλὰ τὴν σοφίαν ἐκείνην ποὺ ἐνόμιζαν αὐτοὶ ὅτι κατεῖχαν ἐξ ἰδίας ἰκανότητος. (Διὰ τοῦτο δὲν εἶπε, τὰ ἀπεκάλυψες εἰς τοὺς μωρούς, ἀλλά, εἰς τοὺς νηπίους, ὑπονοῶν τοὺς ἀπλοῦς καὶ τοὺς ἀφελεῖς). Καὶ ἀποδεικνύει ὅτι δὲν ἀπήλαυσαν αὐτὰς τὰς ἀληθείας, ὅχι μόνον λόγῳ ἀναξιότητός των, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ ἦτο φυσικὸν νὰ συμβῇ αὐτό, καὶ μὲ ὅλα αὐτὰ μᾶς διδάσκει ἀφ' ἐνός μὲν ν' ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὴν ἀπνοϊάν μας, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἐπιδιώξωμεν τὴν ἀπλότητα. Διὰ τὸν λόγον αὐτόν καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε τὸ ἴδιο κατὰ τρόπον μάλιστα πολὺ ὑπερβολικὸν γράφων τὰ ἐξῆς· «Ἐὰν κα-

«Ἐἴ τις δοκεῖ ἐν ὑμῖν σοφὸς εἶναι ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, μω-
 ρὸς γενέσθω, ἵνα γένηται σοφός». Οὕτω γὰρ δείκνυται ἡ
 τοῦ Θεοῦ χάρις.

Διατί δὲ εὐχαριστεῖ τῷ Πατρὶ, καίτοιγε αὐτὸς αὐτὸ
 5 ἐποίησεν; Ὡπερ εὐχεται καὶ ἐντυγχάνει τῷ Θεῷ, τὴν
 πολλὴν ἀγάπην τὴν περὶ ἡμᾶς ἐνδεικνύμενος, οὕτω καὶ τοῦ-
 το ποιεῖ πολλῆς γὰρ καὶ τοῦτο ἀγάπης· καὶ δείκνυσιν, ὅτι
 οὐ παρ' αὐτοῦ ἐξέπεσον μόνον, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῦ Πατρὸς.
 Ὅπερ γὰρ εἶπε τοῖς μαθηταῖς λέγων, «Μὴ θάλητε τὰ ἄ-
 10 για τοῖς κυσί», τοῦτο προλαδῶν αὐτὸς ἐποίησεν. Εἶτα δεί-
 κνυσιν ἐκ τούτων καὶ τὸ αὐτοῦ προηγούμενον θέλημα καὶ
 τὸ τοῦ Πατρὸς· αὐτοῦ μὲν γάρ, τῷ εὐχαριστεῖν καὶ χαίρειν
 ἐπὶ τῷ γενομένῳ, τοῦ Πατρὸς δέ, τῷ δεικνύναι, ὅτι οὐδὲ
 ἐκεῖνος παρακληθεὶς τοῦτο ἐποίησεν, ἀλλ' ὅτι αὐτὸς οἴκοθεν
 15 ὀρμηθεὶς· «Οὕτω» γὰρ φησιν, «ἐγένετο εὐδοκία ἔμπροσθέν
 σου»· τοιέσιν, οὕτω σοι ἤρесе.

Καὶ διατί ἀπεκρύβη ἀπ' ἐκείνων; Ἐκούσων Παύλου
 λέγοντος, ὅτι «Ζητοῦντες τὴν ἰδίαν δικαιοσύνην σιῆσαι,
 τῇ δικαιοσύνῃ τοῦ Θεοῦ οὐχ ὑπειάγησαν». Ἐνόησον τοίνυν
 20 τί εἰκὸς εἶναι τοὺς μαθητὰς ταῦτα ἀκούοντας, ὅτι ἂ σοφοὶ
 οὐκ ἔγνωσαν, οὗτοι ἔγνωσαν· καὶ ἔγνωσαν μείναντες νήπι-
 οί, καὶ ἔγνωσαν τοῦ Θεοῦ ἀποκαλύψαντος. Ὁ δὲ Λουκᾶς
 φησιν, ὅτι ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ, διε ἤλθον οἱ ἐβδομήκοντα ἐπαγ-
 γέλλοντες περὶ τῶν δαιμόνων, τότε ἠγαλλιάσατο καὶ εἶπε
 25 ταῦτα, ἅπερ μετὰ τοῦ σπουδαιοτέρους αὐτοὺς ποιεῖν, καὶ

5. Α' Κορ. 3, 19.

6. Ματθ. 7, 6.

7. Ρωμ. 10, 3.

8. Πρβλ. Λουκᾶ 10, 17.

9. Πρβλ. Λουκᾶ 10, 21.

νεὶς νομίζη ὅτι εἶναι σοφὸς μεταξύ σας εἰς τὸν παρόντα κόσμον, αὐτὸς ἄς γίνη μωρὸς διὰ νὰ γίνη πραγματικὸς σοφός»⁵. Διότι ἔτσι ἀποδεικνύεται ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ.

Διατί ὅμως εὐχαριστεῖ τὸν Πατέρα του, ἀφοῦ ὁ ἴδιος ἔπραξεν αὐτό; Ὅπως ἀκριβῶς προσεύχεται καὶ παρακαλεῖ τὸν Θεὸν διὰ νὰ ἀποδείξη τὴν μεγάλην ἀγάπην του δι' ἡμᾶς, καθ' ὅμοιον τρόπον πράττει καὶ αὐτό. Διότι καὶ αὐτὸ ἀποδεικνύει τὴν μεγάλην ἀγάπην του. Καὶ ἀκόμη φανερώνει ὅτι δὲν ἀπεμακρύνθησαν μόνον ἀπὸ αὐτόν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν Πατέρα του. Διότι αὐτὸ ἀκριβῶς πὺ παρήγγειλεν εἰς τοὺς μαθητάς του, λέγων· «Μὴ ρίπτετε τὰ ἅγια εἰς τοὺς σκύλους»⁶, αὐτὸ τὸ ἐφαρμόζει πρῶτος ὁ ἴδιος. Ἀκόμη δὲ μὲ τοὺς λόγους αὐτοὺς ἀποκαλύπτει καὶ τὸ προηγούμενον θέλημά του, καὶ τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς του. Τὸ ἰδικόν του τὸ ἀποκαλύπτει μὲ τὴν εὐχαριστίαν πρὸς τὸν Πατέρα του καὶ τὴν χαρὰν του δι' αὐτὸ πὺ συμβαίνει, τοῦ Πατρὸς του δὲ ὅταν λέγη, ὅτι οὔτε αὐτὸς ἔπραξεν αὐτὸ ἐπειδὴ παρεκλήθη, ἀλλ' ὁ ἴδιος ἀφ' ἑαυτοῦ ἔπραξεν αὐτό. Διότι, λέγει, «τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ ἀγαθὴ προαίρεσίς σου», δηλαδὴ ἔτσι ἦτο ἀρεστὸν εἰς σέ.

Καὶ διὰ ποῖον λόγον ἀπεκρύβησαν αἱ θεῖαι ἀλήθειαι ἀπὸ ἐκείνους; Ἄκουσε τὸν Παῦλον πὺ λέγει, ὅτι· «Ἐπειδὴ ἐζήτησαν νὰ στήσουν τὸν ἰδικόν των τρόπον δικαιοσύνης, διὰ τοῦτο δὲν ὑπετάγησαν εἰς τὴν δικαίωσιν πὺ προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεόν»⁷. Ἀναλογίσου λοιπὸν πῶς ἦτο φυσικὸν νὰ αἰσθάνωνται οἱ μαθηταὶ τοῦ Κυρίου, ὅταν ἤκουαν αὐτοὺς τοὺς λόγους, ὅτι δηλαδὴ αὐτὰ πὺ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ γνωρίσουν οἱ σοφοί, τὰ ἐγνώρισαν ἐκεῖνοι. Καὶ τὰ ἐγνώρισαν ἐπειδὴ παρέμειναν ἀπλοῖ ὡσὰν τὰ νήπια καὶ τὰ κατενόησαν ἐπειδὴ τοὺς τὰ ἀπεκάλυψεν ὁ Θεός. Ὁ δὲ εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς λέγει, ὅτι αὐτὰ τὰ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς ὅταν ἐπέστρεψαν οἱ ἑβδομήκοντα μαθηταὶ του καὶ τοῦ ἀνήγγειλαν τὰ περὶ τῆς ὑποταγῆς τῶν δαιμόνων⁸. Τότε ὁ Ἰησοῦς ἐδοκίμασε μεγάλην χαρὰν καὶ εἶπεν αὐτὰ⁹, τὰ ὁποῖα ἐκτὸς τοῦ

μειριάζειν παρεσκεύαζεν. Ἐπειδὴ γὰρ εἰκὸς ἦν αὐτοὺς μέγα φρονεῖν ἐπὶ τῷ τοὺς δαίμονας ἐλαύνειν, καὶ ἐντεῦθεν αὐτοὺς κατασιέλλει. Ἀποκάλυψις γὰρ ἦν τὸ γινόμενον, οὐκ ἐκείνων σπουδή.

5 2. Διὸ καὶ οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ σοφοί, συνειοὶ νομίζοντες εἶναι παρ' ἑαυτοῖς, ἐξέπεσον διὰ τὸν οἰκεῖον τῦφον. Οὐκοῦν εἰ διὰ τοῦτο ἐξ αὐτῶν ἀπεκρούθη, φοβήθητε, φησί, καὶ ὑμεῖς καὶ μείνατε νήπιοι. Τοῦτο γὰρ ὑμᾶς ἐποίησε τῆς ἀποκαλύψεως ἀπολαῦσαι, ὥσπερ οὖν καὶ ἐκείνους τὸ ἐναν-
10 τίον ἀποστερηθῆναι. Οὐδὲ γὰρ ὅταν λέγη, ἀπέκρουψας, τοῦ Θεοῦ τὸ πᾶν εἶναι φησιν· ἀλλ' ὥσπερ ὅταν λέγη Παῦλος, διτι παρέδωκεν αὐτοὺς εἰς ἀδόκιμον νοῦν, καὶ ἐτύφλωσεν αὐτῶν τὰ νοήματα, οὐκ αὐτὸν εἰσάγων ταῦτα ἐνεργοῦντα τοῦ-
15 τὸ φησιν, ἀλλ' ἐκείνους τοὺς τὴν αἰτίαν παρέχοντας· οὕτω καὶ ἐνταῦθά φησι τὸ, ἀπέκρουψας.

Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν, «Ἐξομολογοῦμαί σοι, διτι ἀπέκρουψας, καὶ ἀπεκάλυψας αὐτὰ νηπίοις», ἵνα μὴ νομίσης, διτι ὡς αὐ-
τὸς ἀπεστερημένος τῆς δυνάμεως ταύτης, καὶ μὴ δυνάμενος αὐτὸ κατορθῶσαι, οὕτως εὐχαριστεῖ, φησί· «Πάντα μοι παρε-
20 δόθη ὑπὸ τοῦ Πατρὸς μου». Πρὸς δὲ τοὺς χαίροντας, διτι τὰ δαιμόνια αὐτοῖς ὑπακούει, τί γὰρ θαυμάζετε, φησὶν, διτι δαίμονες ὑμῖν ὑπέκουσιν; Ἐμὰ πάντα ἐστί, «Πάντα μοι παρεδόθη». Ὅταν δὲ ἀκούσης, παρεδόθη, μηδὲν ἀνθρώπινον ὑποπτεύσης· ἵνα γὰρ μὴ δύο θεοὺς ἀγεννήτους νομίσης, ταύτην
25 τὴν λέξιν τίθησιν. Ἐπεὶ διτι ὁμοῦ τε ἐγεννήθη καὶ πάντων

10. Πρὸβλ. Ρωμ. 1, 28. Β' Κορ. 4, 4.

11. Πρὸβλ. Λουκᾶ 10, 20.

ὅτι ἀπεδείκνυαν τὸ πόσον σπουδαῖοι ἦσαν αὐτοὶ τοὺς προετοίμασεν καὶ νὰ εἶναι μετριόφρονες. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἦτο φυσικὸν νὰ ὑψηλοφρονοῦν μὲ τὴν ἐκδίωξιν τῶν δαιμόνων, διὰ τοῦτο τοὺς προφυλάσσει ἀπ' αὐτὸ μὲ ὅσα τοὺς λέγει. Αὐτὸ πού συνέβαινεν ἦτο ἀποκάλυψις τοῦ Θεοῦ πρὸς αὐτοὺς καὶ ὄχι ἀποτέλεσμα τῆς ἰδικῆς των δυνάμεως.

2. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ σοφοί, πού εἶχαν τὴν γνώμην ὅτι ἦσαν συνετοί, ἀπεκλείσθησαν ἀπὸ τὴν θείαν ἀλήθειαν λόγῳ τοῦ ἐγωῖσμοῦ των. Ἀφοῦ λοιπὸν διὰ τὸν λόγον αὐτὸν τοὺς ἀπεκρύβη ἡ ἀλήθεια φοβηθῆτε, λέγει, καὶ σεῖς καὶ παραμείνατε ἀπλοῖ ὡσὰν τὰ νήπια. Διότι αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο πού σᾶς κατέστησεν ἀξίους ν' ἀπολαύσετε τὴν θείαν ἀποκάλυψιν, καθὼς ἐπίσης καὶ ἐκείνους ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετον τοὺς ἐστέρησεν αὐτὴν. Διότι, οὔτε ὅταν λέγῃ «ἀπέκρυψας» ἀποδίδει τὸ πᾶν εἰς τὸν Θεόν, ἀλλ' ὅπως ἀκριβῶς ὅταν λέγῃ ὁ Παῦλος, ὅτι ὁ Θεὸς τοὺς παρέδωκεν εἰς νοῦν ἀνάξιον νὰ διακρίνῃ τὸ ὀρθὸν καὶ ὅτι ἐτύφλωσε τὴν σκέψιν των¹⁰, δὲν τὰ λέγει διὰ νὰ παρουσιάσῃ τὸν Θεὸν ὡς πράττοντα αὐτά, ἀλλὰ ἐκείνους πού ἔγιναν αἰτία νὰ συμβοῦν αὐτά. Ἔτσι καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν μὲ αὐτὴν τὴν ἔννοιαν λέγει τό, ἀπέκρυψας.

Ἐπειδὴ ὁμως εἶπε· «Σ' εὐχαριστῶ διότι τὰ ἀπέκρυψες καὶ τὰ ἀπεκάλυψες εἰς τοὺς ἀπλοϊκοὺς ἀνθρώπους», διὰ νὰ μὴ νομίσης, ὅτι εὐχαριστεῖ τὸν Πατέρα του ἐπειδὴ ὁ ἴδιος δὲν εἶχε τὴν δύναμιν καὶ δὲν ἤμποροῦσε νὰ τὸ κάνῃ αὐτό, λέγει· «Ὅλα μοῦ παρεδόθησαν ἀπὸ τὸν Πατέρα μου». Πρὸς ἐκείνους δὲ πού ἐχαίροντο ἐπειδὴ ὑπήκουαν τὰ δαιμόνια εἰς αὐτούς, λέγει. Διατί ἐκπλήσσεσθε πού τὰ δαιμόνια ὑποτάσσονται εἰς σᾶς¹¹; Ὅλα εἶναι ἰδικά μου. «Ὅλα μοῦ παρεδόθησαν». Ὅταν ὁμως ἀκούῃς νὰ λέγῃ «παρεδόθη», νὰ μὴ νομίσης ὅτι πρόκειται διὰ κάτι ἀνθρώπινον, διότι ἐχρησιμοποίησεν αὐτὴν τὴν λέξιν διὰ νὰ μὴ νομίσης ὅτι ὑπάρχουν δύο θεοὶ ἀγέννητοι. Ἐπειδὴ ποικιλοτρόπως καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα σημεῖα ἀποκαλύπτει ὅτι συγχρόνως καὶ ἐγεννήθη ἁ-

δεσπότης ἦν, πολλαχόθεν καὶ ἀλλαχόθεν δηλοῖ. Εἶτα λέγει τι καὶ τούτου μεῖζον, ἀνορθῶν σου τὴν διάνοιαν· «Καὶ οὐδεὶς γινώσκει τὸν Υἱόν, εἰ μὴ ὁ Πατήρ· οὐδὲ τὸν Πατέρα τις ἐπιγινώσκει, εἰ μὴ ὁ Υἱός». Καὶ δοκεῖ μὲν ἀπηριτῆσθαι τῶν ἔμ-
5 προσθεν τοῖς ἀγνοοῦσι, πολὺ δὲ ἔχει τὸ σύμφωνον. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπε, «Πάντα μοι παρεδόθη ὑπὸ τοῦ Πατρός μου», ἐπάγει καὶ τί θαυμασιόν, φησὶν, εἰ πάντων εἰμὶ δεσπότης, ὅπου γε καὶ ἕτερόν τι μεῖζον ἔχω, τὸ εἰδέναι τὸν Πατέρα καὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας εἶναι; Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο λανθανόντως δείκνυ-
10 οιν ἔκ τοῦ μόνος αὐτὸν οὕτως εἰδέναι. Ὅτιαν γὰρ εἶπη, «Οὐδεὶς γινώσκει τὸν Πατέρα, εἰ μὴ ὁ Υἱός», τοῦτο λέγει. Καὶ ὄρα πότε λέγει ταῦτα. Ὅτιε διὰ τῶν ἔργων ἔλαβον αὐτοῦ τῆς δυνάμεως τὴν ἀπόδειξιν, οὐχὶ θαυματουργοῦντα ἰδόντες μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ τοσαῦτα δυνηθέντες.
15 Εἶτα, ἐπειδὴ εἶπεν ὅτι «Ἀπεκάλυψας αὐτὰ νηπίοις», δείκνυσι καὶ τοῦτο αὐτοῦ ὅτι «Οὐδὲ γὰρ τὸν Πατέρα τις ἐπιγινώσκει», φησὶν, «εἰ μὴ ὁ Υἱός, καὶ ᾧ ἐὰν βούληται ὁ Υἱὸς ἀποκαλύψαι»· οὐχ ᾧ ἂν ἐπιτάτῃται, οὐδὲ ᾧ ἂν κελεύηται. Εἰ δὲ ἐκεῖνον ἀποκαλύπτει, καὶ ἑαυτόν. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ὡς
20 ὁμολογημένον ἀφῆκεν, ἐκεῖνο δὲ τέθεικε. Καὶ πανταχοῦ τοῦτό φησιν, ὡς διὰ λέγει· «Οὐδεὶς δύναται πρὸς τὸν Πατέρα

πὸ τὸν Πατέρα του καὶ ἦτο κύριος τοῦ σύμπαντος. Εἰς τὴν συνέχειαν λέγει καὶ κάτι ὑψηλότερον ἀπὸ αὐτὸ ἐξυψῶνων ἔτσι τὴν σκέψιν σου. «Καὶ κανεὶς ἄλλος δὲν γνωρίζει τὸν Υἱὸν παρὰ μόνον ὁ Πατήρ. Οὔτε τὸν Πατέρα τὸν γνωρίζει κανεὶς ἄλλος παρὰ μόνον ὁ Υἱός». Καὶ μὲ ὅλα αὐτὰ πού λέγει δίδει τὴν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς μὴ γνώστας τῶν πραγμάτων, ὅτι συμπληρῶνει τὰ ὅσα εἶπε προηγουμένως, παρὰ ταῦτα εὐρίσκεται εἰς πλήρη συμφωνίαν πρὸς αὐτά. Διότι ἐπειδὴ εἶπεν· «Ὅλα παρεδόθησαν εἰς ἐμὲ ἀπὸ τὸν Πατέρα μου», προσθέτει· Καὶ διατί εἶναι ἄξιον θαυμασμοῦ, λέγει, ἐὰν εἶμαι κύριος τῶν πάντων, καθ’ ἣν στιγμὴν βέβαια ἔχω καὶ κάτι ἄλλο ἀνώτερον, νὰ γνωρίζω καλὰ τὸν Πατέρα καὶ νὰ ἔχω τὴν ἰδίαν οὐσίαν μὲ αὐτόν; Καθόσον καὶ αὐτὸ φανερῶνει, κατὰ τρόπον λανθάνοντα, ὅτι αὐτὸς μόνον τὸν γνωρίζει κατὰ τοιοῦτον τρόπον. Διότι, ὅταν λέγῃ· «Κανεὶς ἄλλος δὲν γνωρίζει καλὰ τὸν Πατέρα παρὰ μόνον ὁ Υἱός», αὐτὸ ἐννοεῖ. Καὶ πρόσεξε πότε τὰ λέγει αὐτά. Ὅταν οἱ μαθηταὶ εἶχαν γνωρίσει διὰ τῶν ἔργων τὴν δύναμίν του, ὅχι ἐπειδὴ τὸν εἶδαν μόνον νὰ θαυματουργῇ, ἀλλὰ καὶ ὅταν οἱ ἴδιοι ἠμπόρεσαν νὰ ἐπιτελέσουν εἰς τὸ ὄνομά του τόσον πολλὰ θαῦματα.

Ἀκολουθῶς ἐπειδὴ εἶπε, «καὶ τὰ ἀπεκάλυψες εἰς τοὺς ἀπλοϊκοὺς ἀνθρώπους», ἀποδεικνύει ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ ἀποκάλυψις ὀφείλεται εἰς αὐτόν. «Διότι κανεὶς ἄλλος δὲν γνωρίζει τὸν Πατέρα», λέγει, «παρὰ μόνον ὁ Υἱός καὶ ἐκεῖνος εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Υἱός θὰ θελήσῃ νὰ τὸν ἀποκαλύψῃ»· ἡ ἀποκάλυψις δὲ αὐτὴ δὲν θὰ γίνῃ εἰς ὁποιονδήποτε πού λαμβάνει διαταγὴν οὔτε εἰς ἐκεῖνον πού λαμβάνει ἐντολήν. Ἐὰν λοιπὸν ἀποκαλύπτῃ τὸν Πατέρα φυσικὸν εἶναι ὅτι ἀποκαλύπτει καὶ τὸν ἑαυτὸν του. Ἀλλὰ τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ ἑαυτοῦ του τὴν παρέλειψεν ὡς εὐκόλως ἐννοουμένην, ἀνέφερον ὅμως τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ Πατρὸς του. Καὶ εἰς κάθε εὐκαιρίαν τὸ τονίζει αὐτό, ὅπως ὅταν λέγῃ· «Κανεὶς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἔλθῃ πρὸς τὸν Πατέρα, παρὰ μόνον δι’ ἐ-

ἔλθειν, εἰ μὴ δι' ἐμοῦ. Διὰ δὲ τούτων καὶ ἄλλο κατασκευάζει, τὸ σύμφωνος αὐτῷ εἶναι καὶ ὁμογνώμων. Τοσοῦτον γάρ, φησὶν, ἀπέχω τοῦ μάχεσθαι αὐτῷ καὶ πολεμεῖν, ὅτι οὐδὲ δυνατὸν ἔλθειν τινα πρὸς ἐκεῖνον, εἰ μὴ δι' ἐμοῦ. Ἐπειδὴ γὰρ
 5 μάλιστα τοῦτο αὐτοὺς ἐσκανδάλιζε, τὸ δοκεῖν ἀντίθεον αὐτὸν εἶναι, διὰ πάντων τοῦτο ἀναιρεῖ, καὶ τῶν σημείων οὐκ ἔλαττον, ἀλλὰ καὶ πολλῶ πλέον περὶ τούτου ἐσπούδακεν.

Ὅταν δὲ λέγῃ, «Οὐδὲ τὸν Πατέρα τις ἐπιγινώσκει, εἰ μὴ ὁ Υἱός», οὐ τοῦτό φησιν, ὅτι πάντες αὐτὸν ἠγγνόησαν, ἀλλ'
 10 ὅτι τὴν γνώσιν, ἣν αὐτὸς αὐτὸν οἶδεν, οὐδεὶς αὐτὸν ἐπίσταται· ὁ καὶ περὶ τοῦ Υἱοῦ ἐσιν εἰπεῖν. Οὐδὲ γὰρ περὶ ἀγνώστου τινὸς Θεοῦ καὶ μηδενὶ γενομένου γνωρίμου ταῦτα ἔφασκεν, ὡς φησὶν ὁ Μαρκίων, ἀλλὰ τὴν ἀκριβῆ γνώσιν ἐνταῦθα αἰνιτιόμενος· ἐπεὶ οὐδὲ τὸν Υἱὸν ἴσμεν ὡς χρὴ εἶ-
 15 δέναι· καὶ τοῦτο γοῦν αὐτὸ Παῦλος δηλῶν ἔλεγεν· «Ἐκ μέρους γινώσκουμεν, καὶ ἐκ μέρους προφητεύουμεν».

Ἐἵτα κατασιήσας διὰ τῶν εἰρημένων εἰς ἐπιθυμίαν αὐτοὺς καὶ δείξας αὐτοῦ τὴν δύναμιν ἄφατον, τότε καλεῖ λέγων· «Δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς». Οὐχ ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα, ἀλλὰ πάντες οἱ ἐν φρονίσειν, οἱ ἐν λύπαις, οἱ ἐν ἁμαρτίαις. Δεῦτε, οὐχ ἵνα ἀπαιτήσω εὐθύνας, ἀλλ' ἵνα λύσω τὰ ἁμαρτήματα· δεῦτε, οὐκ ἐπειδὴ δέομαι ὑμῶν τῆς δόξης, ἀλλ' ἐπειδὴ δέομαι ὑμῶν τῆς σωτηρίας «Ἐγώ», γάρ, φησὶν,
 25 «ἀναπαύσω ὑμᾶς». Οὐκ εἶπε, σώσω μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁ πολλῶ πλέον ἦν, ἐν ἀδείᾳ κατασιήσω πάση.

12. Ἰω. 14, 6.

13. Α' Κορ. 13, 9.

μου»¹². Μὲ αὐτὰ τὰ λόγια δὲ ἀποδεικνύει καὶ κάτι ἄλλο, ὅτι δηλαδὴ εὐρίσκεται εἰς συμφωνίαν καὶ ὅτι ἔχει τὴν αὐτὴν γνώμην μὲ τὸν Πατέρα του. Διότι, λέγει, τόσον πολὺ ἀπέχω ἀπὸ τὸ νὰ μάχωμαι καὶ νὰ πολεμῶ τὸν Πατέρα, ὥστε νὰ μὴ εἶναι δυνατόν νὰ ἔλθῃ κανεὶς πρὸς ἐκεῖνον παρὰ μόνον δι' ἐμοῦ. Ἐπειδὴ βέβαια αὐτὸ κατ' ἐξοχὴν ἐσκανδάλιζε τοὺς μαθητάς, τὸ ὅτι δηλαδὴ ἐνομιζέτο ὅτι ἐνεργεῖ ἀντίθετα πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς του, ἐξαλείφει μὲ ὅλας αὐτὰς τὰς ἐνεργείας του αὐτὴν τὴν ἀντίληψιν καὶ πολὺ περισσότερον μὲ τὰ θαύματά του· γενικῶς δὲ ἐφρόντισε πάρα πολὺ διὰ νὰ ἐκριζώσῃ αὐτὴν τὴν ἐσφαλμένην σκέψιν.

Ὅταν δὲ λέγῃ· «Οὔτε τὸν Πατέρα γνωρίζει κανεὶς ἄλλος, παρὰ μόνον ὁ Υἱός», δὲν ἐννοεῖ αὐτό, ὅτι δηλαδὴ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι δὲν ἐγνώρισαν τὸν Πατέρα, ἀλλὰ ὅτι τὴν γνώσιν πού ἔχει ὁ ἴδιος δι' αὐτὸν δὲν τὴν ἔχει κανεὶς ἄλλος· πράγμα πού ἤμποροῦμεν νὰ εἰποῦμεν καὶ διὰ τὸν Υἱόν. Διότι δὲν τὰ ἔλεγεν αὐτὰ διὰ κάποιον ἄγνωστον Θεόν, τὸν ὁποῖον κανεὶς δὲν τὸν ἐγνώριζεν, ὅπως λέγει ὁ Μαρκίων, ἀλλ' ἐδῶ ὑπαινίσσετο τὴν ἀκριβῆ γνώσιν τοῦ Θεοῦ. Διότι οὔτε καὶ τὸν Υἱὸν γνωρίζομεν, ὅπως πρέπει νὰ γνωρίζωμεν. Καὶ ἀκριβῶς αὐτὸ δηλώνων ὁ Παῦλος ἔλεγε· «Τώρα εἶναι μερικὴ μόνον ἡ γνώσις μας καὶ μερικῶς προφητεύομεν περὶ αὐτοῦ»¹³.

Ἐν συνεχείᾳ, ἀφοῦ μὲ ὅσα εἶπε τοὺς ἐνέβαλε τὴν ἐπιθυμίαν νὰ μάθουν καὶ τοὺς ἔδειξε τὴν ἀπερίγραπτον δύναμίν του, τότε πλέον τοὺς προσκαλεῖ καὶ τοὺς λέγει· «Ἐλᾱτε πρὸς ἐμὲ ὅλοι ὅσοι εἴσθε κουρασμένοι καὶ φορτωμένοι καὶ ἐγὼ θὰ σᾶς ἀναπαύσω». Ὅχι ὁ τάδε καὶ ὁ τάδε, ἀλλ' ὅλοι ὅσοι κατέχεσθε ἀπὸ φροντίδας, λύπας καὶ ἁμαρτίας. Ἐλᾱτε, ὅχι διὰ νὰ σᾶς ζητήσω εὐθύνας, ἀλλὰ διὰ νὰ συγχωρήσω τὰς ἁμαρτίας σας· ἐλᾱτε, ὅχι ἐπειδὴ ἔχω ἀνάγκην ἀπὸ τὴν δόξαν σας, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐνδιαφέρομαι διὰ τὴν σωτηρίαν σας. Διότι, λέγει, «ἐγὼ θὰ σᾶς ἀναπαύσω». Δὲν εἶπε, θὰ σᾶς σώσω μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνο πού εἶναι ἀνώτερον, ὅτι θὰ σᾶς προσφέρω ἀπόλυτον ἀσφάλειαν.

- «Ἄρατε τὸν ζυγὸν μου ἐφ' ὑμᾶς, καὶ μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι
 5 5 πρᾶός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ καὶ εὐρήσετε ἀνάπαισιν
 ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν. Ὁ γὰρ ζυγὸς σου χρησιὸς καὶ τὸ φορτίον
 μου ἔλαφρόν». Μὴ γὰρ φοβηθῆτε, φησί, ζυγὸν ἀκούοντες· χρη-
 10 5 σιὸς γάρ ἐστι· μὴ δείσητε, ἐπειδὴ φορτίον εἶπον· ἔλαφρόν γάρ
 ἐστι. Καὶ πῶς ἔμπροσθεν ἔλεγε· «Στενὴ ἢ πύλη καὶ τε-
 θλιμμένη ἢ ὁδός»; Ὅταν ράθυμος ᾖς, ὅταν ἀναπεπιωκῶς
 ὡς ἐὰν καιορθώσης τὰ εἰρημένα, ἔλαφρόν ἐσται τὸ φορτίον·
 διὸ καὶ νῦν αὐτὸ τοιοῦτον ἐκάλεσε. Πῶς δὲ καιορθοῦται;
 15 5 Ἄν ταπεινὸς γένη καὶ πρᾶος καὶ ἐπιεικής. Αὕτη γὰρ
 μήτηρ ἐστὶν ἢ ἀρειῆ φιλοσοφίας ἀπάσης. Διὸ καὶ ἀρχόμε-
 νος τῶν θείων νόμων ἐκείνων, ἐντεῦθεν ἤρξατο. Καὶ ἐνταῦ-
 θα πάλιν τὸ αὐτὸ τοῦτο ποιεῖ, καὶ μέγιστον τίθησι τὸ ἔπα-
 θλον. Οὐ γὰρ ἐτέρῳ γίνη χρήσιμος μόνον, ἀλλὰ καὶ σαρ-
 20 5 τὸν πρὸ πάντων ἀναπαύεις, φησί. «Εὐρήσετε γὰρ ἀνά-
 παισιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν». Καὶ πρὸ τῶν μελλόντων ἐντεῦ-
 θεν δίδωσί σοι τὴν ἀμοιβὴν καὶ τὸ βραβεῖον ἤδη παρέχει,
 καὶ ταύτη καὶ τῷ ἑαυτὸν ὑπόδειγμα θεῖναι εἰς μέσον, εὐπα-
 ράδεκτον ποιῶν τὸν λόγον.
- 20 3. Τί γὰρ δέδοικας; φησί· μὴ ἐλαιτωθῆς ταπεινὸς ὢν;
 Ἐμὲ σκόπει καὶ τὰ ἐμὰ πάντα· ἀπ' ἐμοῦ μάνθανε καὶ τότε
 εἶση σαφῶς, ἠλίκον τὸ ἀγαθόν. Ὁρᾷς πῶς διὰ πάντων
 αὐτοὺς ἐνάγει εἰς τὴν ταπεινοφροσύνην; Ἀφ' ὧν αὐτὸς
 ἐποίησε· «Μάθετε γὰρ ἀπ' ἐμοῦ, διὸ πρᾶός εἰμι»· ἀφ' ὧν
 25 5 αὐτοὶ κερδαίνειν μέλλουσι· «Εὐρήσετε γὰρ», φησί, «ἀνά-
 παισιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν»· ἀφ' ὧν αὐτοῖς χαρίζεται· «Α-
 ναπαύσω γὰρ ὑμᾶς κἀγώ», φησί· ἀφ' ὧν κοῦφον αὐτὸ

14. Ματθ. 7, 14.

15. Ἡ ταπεινοφροσύνη.

16. Προβλ. Ματθ. 5, 3.

«Σηκώσατε καὶ φορτωθῆτε τὸν ζυγὸν μου καὶ μάθετε ἀπὸ ἐμὲ ὅτι εἶμαι πρῶος καὶ ταπεινὸς εἰς τὴν καρδίαν καὶ θὰ εὔρετε ἀνάπαυσιν διὰ τὰς ψυχὰς σας. Διότι ὁ ζυγὸς τῆς ὑπακοῆς εἰς ἐμὲ εἶναι ὠφέλιμος καὶ τὸ φορτίον μου εἶναι ἔλαφρόν». Μὴ φοβηθῆτε, λέγει, ἀκούοντες ζυγόν, διότι εἶναι ὠφέλιμος· μὴ φοβηθῆτε ἐπειδὴ εἶπα φορτίον, διότι εἶναι ἔλαφρόν. Καὶ πῶς τότε ἔλεγε προηγουμένως· «Εἶναι στενὴ ἢ πύλη καὶ στενόχωρος ὁ δρόμος»¹⁴; Αὐτὸ συμβαίνει ὅταν εἶσαι ράθυμος καὶ χάνεις τὸ θάρρος σου· ὅταν ὅμως ἐφαρμόσης τὰ ὅσα ἐλέχθησαν τότε καὶ τὸ φορτίον γίνεται ἔλαφρόν. Διὰ τοῦτο καὶ ἐδῶ τὸ παρουσίασεν αὐτὸ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Καὶ πῶς ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ ἐπιτύχη αὐτό; Ἐάν γίνῃ ταπεινός, πρῶος καὶ ἐπεικῆς. Διότι αὕτη ἡ ἀρετὴ¹⁵ εἶναι ἡ μητέρα ὅλης τῆς εὐσεβείας. Διὰ τοῦτο καὶ ὅταν ἤρχισε τὴν θέσπισιν τῶν θείων νόμων τοῦ ἔκανε τὴν ἀρχὴν ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀρετὴν¹⁶. Καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν κάνει ἀκριβῶς τὸ ἴδιο καὶ μάλιστα δίδει μεγάλο βραβεῖον. Διότι, λέγει, δὲν θὰ γίνῃς χρήσιμος μόνον εἰς τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ πρὸ πάντων θ' ἀναπαυθῆς σὺ ὁ ἴδιος. «Διότι θὰ εὔρετε ἀνάπαυσιν εἰς τὰ» ψυχὰς σας». Προτοῦ δηλαδὴ ἀπολαύσης τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ σοῦ δίδει ἐδῶ εἰς τὴν γῆν τὴν ἀμοιβὴν καὶ σοῦ προσφέρει ἤδη τὸ βραβεῖον καὶ προβάλλων ὡσὰν παράδειγμα τὸν ἑαυτὸν τοῦ κάνει τὸν λόγον εὐπρόσδεκτον.

3. Διατί λοιπὸν φοβεῖσαι; Μήπως μειωθῆς μὲ τὸ νὰ εἶσαι ταπεινός; Κοίταξε ἐμὲ καὶ ὅλα τὰ ἰδικά μου. Ἐπὶ τὸ ἰδικόν μου παράδειγμα νὰ διδάσκεισαι καὶ τότε θὰ κατανοήσης πλήρως πόσο μεγάλο ἀγαθὸν εἶναι ἡ ταπεινοφροσύνη. Βλέπεις πῶς μὲ κάθε τρόπον τοὺς ὀδηγεῖ πρὸς τὴν ταπεινοφροσύνην; Μὲ ὅσα ἔκανε ὁ ἴδιος· «Μάθετε ἀπὸ ἐμὲ ὅτι εἶμαι πρῶος». Μὲ ὅσα ἐπρόκειτο νὰ κερδίσουν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι· «Διότι», λέγει, «θὰ εὔρετε ἀνάπαυσιν εἰς τὰς ψυχὰς σας». Μὲ ὅσα τοὺς προσφέρει κατὰ χάριν· Διότι, λέγει, «ἐγὼ θὰ σᾶς ἀναπαύσω». Μὲ τὸ ὅτι κατέστησεν ἔλαφρόν τὸν ζυγόν

κατεσκεύασεν· «Ὁ γὰρ ζυγὸς μου χρησιὸς, καὶ τὸ φορτίον μου ἑλαφρόν ἐστιν». Οὕτω καὶ Παῦλος ποιεῖ λέγων· «Τὸ γὰρ παραντίκα ἑλαφρόν τῆς θλίψεως καθ' ὑπερβολὴν εἰς ὑπερβολὴν αἰώνιον θάρους δόξης κατεργάζεταιται».

5 Καὶ πῶς ἑλαφρόν, ψηοί, τὸ φορτίον, ὅταν λέγῃ· «Ἐὰν μή τις μισήσῃ πατέρα καὶ μητέρα»· καί, «Ὁς οὐκ αἶρει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖ μοι, οὐκ ἔστι μου ἄξιος»· καί, «Ὁς οὐκ ἀποιάσεται πᾶσιν αὐτοῦ τοῖς ὑπάρχουσιν, οὐ δύναται μοι εἶναι μαθητής»· ὅταν κελεύῃ καὶ αὐτὴν ἐκδιδόναι
10 τὴν ψυχὴν; Διδασκέτω σε Παῦλος λέγων· «Τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ; θλίψις; ἢ στενοχωρία; ἢ διωγμός; ἢ λιμός; ἢ γυμνότης; ἢ κίνδυνος; ἢ μάχαιρα;»· καὶ διτι «Οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς». Διδασκέτωσάν
15 σε οἱ ἐκ τοῦ συνεδρίου τῶν Ἰουδαίων μετὰ μυρίας μάστιγας ὑποσιρέφοντες, καὶ «Χαίροντες διτι καιηξιώθησαν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ ἀτιμασθῆναι».

Εἰ δὲ ἔτι δέδοικας καὶ φρίτεις, τὸν ζυγὸν καὶ τὸ φορτίον ἀκούων, οὐ τῆς φύσεως τοῦ πράγματιος ὁ φόβος, ἀλλὰ
20 τῆς σῆς ραθυμίας· ὡς ἐὰν ἦς παρεσκευασμένος καὶ προθυμίαν ἔχων, πάντα σοι ράδια ἔσται καὶ κοῦφα. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς δεικνύς διτι δεῖ καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς πονεῖν, οὐ τὰ χρησιὰ μόνον εἶπε καὶ ἐσίγησεν, οὐδὲ τὰ φορικὰ μόνον, ἀλλ' ἐκάτερα τέθεικε. Καὶ γὰρ ζυγὸν εἶπε καὶ

17. Β' Κορ. 4, 17.

18. Λουκᾶ 14, 26.

19. Λουκᾶ 14, 27.

20. Λουκᾶ 14, 33.

21. Πρὸβλ. Ματθ. 10, 39.

22. Ρωμ. 8, 35.

23. Ρωμ. 8, 18.

24. Πράξ. 4, 41.

του· «Διότι ὁ ζυγός μου εἶναι ὠφέλιμος καὶ τὸ φορτίον μου ἔλαφρόν». Τὸ ἴδιο κάνει καὶ ὁ Παῦλος ὅταν λέγῃ· «Διότι αἱ θλίψεις μας πού εἶναι στιγμιαῖαι λόγῳ τῆς προσωρινότητός των μᾶς προετοιμάζουν αἰώνιον βάρος δόξης πού ὑπερβαίνει κάθε μέτρον»¹⁷.

Καὶ πῶς εἶναι ἔλαφρόν τὸ φορτίον, θὰ εἰπῇ κάποιος, ὅταν λέγῃ· «Ἐὰν κάποιος δὲν μισήσῃ τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα του»¹⁸, καὶ «ὅποιος δὲν σηκώνει τὸν σταυρόν του καὶ δὲν μὲ ἀκολουθεῖ δὲν εἶναι ἄξιός νὰ ὀνομάζεται μαθητῆς μου»¹⁹, καὶ «ὅποιος δὲν ἀπαρνεῖται ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι μαθητῆς μου»²⁰, καὶ ὅταν διατάσῃ νὰ θυσιάσωμεν καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν μας²¹; Ἄς σὲ διδάξῃ σχετικὰ μ' αὐτὸ ὁ Παῦλος πού λέγει· «Ποῖος θὰ ἠμπορέσῃ νὰ μᾶς χωρίσῃ ἀπὸ τὴν ἀγάπην πού μᾶς ἐνώνει μὲ τὸν Χριστόν; ἢ θλίψις; ἢ στενοχωρία; ὁ διωγμός; ἢ πείνα; ἢ γυμνότης; ὁ κίνδυνος; ἢ μάχαιρα;»²², καὶ ὅτι· «Δὲν ἠμποροῦν τὰ ὅσα πάσχομεν καὶ ὑποφέρομεν κατὰ τὸν τωρινὸν καιρὸν νὰ ἐξισωθοῦν πρὸς τὴν δόξαν, ἢ ὁποία πρόκειται νὰ ἀποκαλυφθῇ εἰς ἡμᾶς»²³. Ἄς σὲ διδάξουν οἱ ἀπόστολοι πού ἐπιστρέφοντες ἀπὸ τὸ συνέδριον τῶν Ἰουδαίων μετὰ ἀπὸ ἀμετρήτους μαστιγώσεις «ἐχαίροντο, διότι ἠξιώθησαν νὰ ὑποστοῦν ἀτιμωτικὴν τιμωρίαν χάριν τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου»²⁴.

Ἐὰν ὅμως φοβῆσαι ἀκόμη καὶ φρίττης ἐπειδὴ ἀκούεις διὰ ζυγὸν καὶ φορτίον, ὁ φόβος δὲν προέρχεται ἀπὸ τὴν φύσιν αὐτῶν τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἰδικὴν σου ραθυμίαν, διότι ἐὰν εἶσαι προετοιμασμένος δι' αὐτὰ καὶ ἔχῃς προθυμίαν, ὅλα θὰ σοῦ εἶναι εὐκόλα καὶ ἔλαφρά. Ἀκριβῶς διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς διὰ νὰ μᾶς δείξῃ ὅτι πρέπει καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι νὰ κοπιάζωμεν δὲν ἀνέφερε μόνον τὰ ὠφέλιμα καὶ εὐκόλα καὶ ἀπεσιώπησε τὰ ἄλλα, οὔτε μόνον τὰ δύσκολα, ἀλλὰ παρέθεσε καὶ τὰ δύο. Καθόσον ἀνέφερε τὸν ζυγὸν καὶ συγχρόνως τὸν ἀπεκάλεσε εὐκόλον καὶ ὠφέλιμον. Ἐπίσης ἀνέφερε τὸ φορτίον καὶ προσέθεσεν ὅτι εἶναι ἔλα-

χρησιόν ἐκάλεσε· καὶ φορτίον ὠνόμασε καὶ ἑλαφρὸν προσέ-
 θηκεν· ἵνα μήτε ὡς ἐπίπονα φύγῃς, μήτε ὡς σφόδρα εὐ-
 κόλων καταφρονήσῃς. Εἰ δὲ καὶ μετὰ ταῦτα πάντα δύσκολον
 ἢ ἀρειτὴ εἶναι σοι δοκεῖ, ἐννόησον ὅτι δυσκολώτερον ἢ κα-
 5 κία· ὅπερ οὖν καὶ αὐτὸ αἰνιτιζόμενος, οὐ πρότερον εἶπε,
 «Λάβετε τὸν ζυγὸν μου»· ἀλλὰ πρῶτον, «Δεῦτε οἱ κοπιῶν-
 τες καὶ πεφορτισμένοι», δεικνὺς ὅτι καὶ ἡ ἁμαρτία κόπον
 ἔχει καὶ φορτίον βαρὺ καὶ δυσβάστακτον. Οὐδὲ γὰρ κοπι-
 ῶντες εἶπε μόνον, ἀλλὰ καὶ πεφορτισμένοι. Τοῦτο καὶ ὁ
 10 προφήτης ἔλεγε, τὴν φύσιν αὐτῆς ὑπογράφων· «Ὡσεὶ φορ-
 τίον βαρὺ ἐβαρύνθησαν ἐπ' ἐμέ». Καὶ ὁ Ζαχαρίας δὲ ὑπο-
 γράφων αὐτήν, μολίβδου τάλαντον αὐτὴν εἶναι φησι. Καὶ
 τοῦτο καὶ ἡ πείρα αὐτὴ δείκνυσιν. Οὐδὲν γὰρ οὕτω βαρεῖ
 ψυχὴν, οὐδὲν οὕτω πηροῖ διάνοιαν καὶ πιέζει κάτω, ὡς
 15 ἁμαρτίας συνειδός· οὐδὲν οὕτω πιεροῖ καὶ μειτέωρον ποιεῖ,
 ὡς δικαιοσύνης κηῆσις καὶ ἀρειτῆς.

Σκόπει δέ. Τί φορτικώτερον, εἶπέ μοι, τοῦ μηδὲν κεκιτῆ-
 σθαι; τοῦ σιτρέψει τὴν σιαγόνα καὶ τυπτόμενον μὴ ἀντιτύπειν,
 τοῦ ἀποθανεῖν βιαίῳ θανάτῳ; Ἄλλ' ὅμως ἐὰν φιλοσοφῶμεν,
 20 ταῦτα πάντα κοῦφα καὶ ράδια καὶ ἡδονῆς ποιητικά. Ἄλλὰ μὴ
 θορυβηθῆτε, ἀλλ' ἕκαστον αὐτῶν μετὰ ἀκριθείας ἐξετάσωμεν
 μεταχειρισάντες· καί, εἰ βούλεσθε, τὸ πρῶτον τὸ καὶ πολλοῖς
 ἐπίπονον εἶναι δοκοῦν. Πότερον οὖν, εἶπέ μοι, βαρὺ καὶ
 ἐπαχθές, τὸ μίαν γαστέρα μεριμνᾶν ἢ τὸ μυρίων φροντίζειν;
 25 τὸ ἔν περιβεβληθῆσαι ἱμάτιον καὶ μηδὲν πλέον ἐπιζητεῖν ἢ
 τὸ πολλὰ ἔνδον ἔχοντα καθ' ἑκάστην ἡμέραν καὶ νύκτια κό-
 πτεσθαι, δεδοικῶτα, τρέμοντα ὑπὲρ τῆς φυλακῆς, ἀλγοῦντα
 καὶ ἀγχόμενον ὑπὲρ τῆς ζημίας, μὴ σιθῶρωτον γένηται,

25. Ψαλμ. 37, 5.

26. Ζαχ. 5, 7.

φρόν. Ὡστε οὔτε νὰ τὰ ἀποφύγῃς μὲ τὴν σκέψιν ὅτι εἶναι δύσκολα, οὔτε καὶ νὰ τὰ περιφρονήσῃς θεωρῶν αὐτὰ ὡς πολὺ εὐκόλα. Ἐὰν ὅμως ὕστερα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ σοῦ φαίνεται ὅτι ἡ ἀρετὴ εἶναι δύσκολον πρᾶγμα, σκέψου ὅτι ἡ κακία εἶναι δυσκολώτερον. Καὶ ἀκριβῶς αὐτὸ λοιπὸν ὑπονοῶν ὁ Κύριος δὲν εἶπε προηγουμένως «λάβετε τὸν ζυγὸν μου», ἀλλὰ ἀρχικῶς εἶπεν, «ἐλάτε πρὸς ἐμὲ ὅλοι οἱ κουρασμένοι καὶ φορτωμένοι», δεικνύων ὅτι καὶ ἡ ἁμαρτία ἀπαιτεῖ κόπον καὶ ὅτι εἶναι φορτίον βαρὺ καὶ δυσβάστακτον. Διότι δὲν εἶπε μόνον 'οἱ κουρασμένοι', ἀλλὰ καὶ 'οἱ φορτωμένοι'. Τὸ ἴδιον ἔλεγε καὶ ὁ προφήτης ὑποδηλῶν τὴν φύσιν τῆς ἁμαρτίας· «Ὡσὰν βαρὺ φορτίον ἔπесαν ἐπάνω μας»²⁵. Ἀλλὰ καὶ ὁ προφήτης Ζαχαρίας διὰ νὰ παρουσιάσῃ αὐτὴν λέγει ὅτι ὁμοιάζει μὲ βάρος ἀπὸ μολύβι²⁶. Αὐτὸ βέβαια τὸ ἀποδεικνύει καὶ ἡ πεῖρα. Διότι τίποτε δὲν βαρύνει τόσον τὴν ψυχὴν, τίποτε δὲν τραυματίζει τόσον τὴν διάνοιαν καὶ δὲν ταπεινώνει τόσον, ὅσον ἡ συνείδησις τῆς ἁμαρτωλότητός μας. Καὶ τίποτε δὲν ἀναπτερόνει καὶ δὲν ἀνυψώνει τόσον τὸν ἄνθρωπον, ὅσον ἡ ἀπόκτησις τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀρετῆς.

Πρόσεξε λοιπόν. Εἶπέ μου, τί εἶναι δυσκολώτερον ἀπὸ τὸ νὰ μὴ ἔχῃς τίποτε; ἀπὸ τὸ νὰ στρέψῃς τὴν σιαγόνα σου καὶ νὰ μὴ ἀντιαποδίδῃς τὸ κτύπημα ὅταν σὲ κτυποῦν; ἀπὸ τὸ νὰ ἀποθάνῃς μὲ βίαιον θάνατον; Καὶ ὅμως ἐὰν ζῶμεν εὐσεβῶς ὅλα αὐτὰ εἶναι ἐλαφρὰ καὶ εὐκόλα καὶ χαρίζουν πολλὴν εὐχαρίστησιν. Μὴ θορυβῆσθε ὅμως ἀλλὰ ἅς ἐξετάσωμεν τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ κατὰ τρόπον πολὺ προσεκτικόν. Καὶ ἐὰν θέλετε ἅς πάρωμεν τὸ πρῶτον πού φαίνεται εἰς τοὺς περισσοτέρους ἀνθρώπους δύσκολον. Εἶπέ μου λοιπόν, ποῖον ἀπὸ τὰ δύο εἶναι βαρὺ καὶ δύσκολον, τὸ νὰ μεριμνᾷ κανεὶς διὰ μίαν κοιλίαν ἢ τὸ νὰ φροντίζῃ διὰ πολλάς; Τὸ νὰ φορῇ ἓνα μόνον ἔνδυμα καὶ νὰ μὴ ζητῇ τίποτε περισσότερον ἢ τὸ νὰ ἔχῃ πολλὰ ἐνδύματα εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ κάθε ἡμέραν καὶ νύκτα νὰ κλαίῃ, φοβούμενος καὶ τρέμων διὰ τὴν φύλαξίν των, λυπούμενος καὶ κατεχόμενος ἀπὸ ἄγχος μὴ τυχόν πάθῃ καμμίαν ζημίαν, μὴ τυχόν τὰ φάῃ ὁ

μὴ οἰκέτης ἀφελόμενος ἀπέλθῃ; Πλὴν ἀλλ' ὅσα ἂν εἶπω, οὐδὲν παραστήσει τοιοῦτον ὁ λόγος, οἷον ἢ τῶν πραγμάτων πείρα. Διὸ ἐβουλόμην τινὰ τῶν εἰς ἐκείνην φθασάντων τὴν κορυφὴν τῆς φιλοσοφίας ἡμῖν παρεῖναι καὶ τότε σαφῶς
 5 ἂν εἶδες τοῦ πράγματος τὴν ἡδονήν καὶ ὡς οὐκ ἂν τις ἂν ἐδέξατο ἐκείνων τῶν ἐρώντων ἀκημοσύνης, μυρίων παρεχόντων πλουτεῖν. Οὗτοι δὲ κατεδέξαντο ἂν ποιε γενέσθαι πένητες, φησί, καὶ ρῆναι τὰς φροντίδας ἃς ἔχουσι; Καὶ τί τοῦτο; Τῆς γὰρ ἀνοίας αὐτῶν καὶ τοῦ χαλεποῦ νοσήματος
 10 τοῦτο δεῖγμα, οὐ τοῦ τὸ πρᾶγμα ἡδιστον εἶναι.

4. Καὶ τοῦτο καὶ αὐτοὶ μαρτυροῦσαιεν ἂν ἡμῖν, οἱ καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἐπὶ ταύταις ἀποδυρόμενοι ταῖς φροντίσι, καὶ τὸν βίον ἀβίωτον εἶναι νομίζοντες. Ἄλλ' οὐκ ἐκεῖνοι οὕτως, ἀλλὰ γελῶσι, σκιριῶσι καὶ τῶν τὸ διάδημα περικειμέ-
 15 νων μᾶλλον ἐπὶ τῇ πενίᾳ καλλωπίζονται. Πάλιν τὸ στρέψαι τὴν σιαγόνα τοῦ πληῆξαι ἕτερον κουφότερον τῷ προσέχοντι ἐκεῖ μὲν γὰρ ἀρχὴν ὁ πόλεμος λαμβάνει, ἐνταῦθα δὲ λύσιν καὶ ἐκείνῳ μὲν καὶ τὴν ἐτέρου πυρὰν ἀνῆψας, τούτῳ δὲ καὶ τὴν σαντοῦ γλόγα ἔσβεσας. "Οτι δὲ τὸ μὴ καίεσθαι τοῦ
 20 καίεσθαι ἡδιον, παντὶ που δῆλόν ἐστιν. Εἰ δὲ ἐπὶ σωματίων τοῦτο, πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ ψυχῆς. Τί δὲ κουφότερον, ἀγωνίζεσθαι ἢ σιεφانوῦσθαι; πυκτεύειν ἢ τὸ βραβεῖον ἔχειν; καὶ κυμάτων ἀνέχεσθαι, ἢ εἰς λιμένα καταίρειν; Οὐκοῦν καὶ τὸ ἀποθανεῖν τοῦ ζῆν βέλτιον. Τοῦτο μὲν γὰρ ἐξάγει

σκόρος, μὴ τυχὸν τὰ κλέψη ὁ ὑπηρέτης καὶ φύγη; Ὅσα ὅμως καὶ ν' ἀναφέρω εἶναι ἀδύνατον τὰ λόγια νὰ τὸ παρουσιάσουν κατὰ τὸν τρόπον ἐκεῖνον ποῦ μᾶς τὸ παρουσιάζει ἡ πείρα τῶν πραγμάτων. Διὰ τοῦτο θὰ ἤθελα νὰ παρευρίσκειται ἐδῶ κάποιος ἀπὸ ἐκείνους ποῦ ἔφθασαν εἰς τὴν κορυφὴν τῆς εὐσεβείας καὶ τότε θὰ ἤμποροῦσες νὰ διαπιστώσης τὴν ἡδονὴν ποῦ παρέχει ἡ ἀκτημοσύνη καὶ ὅτι κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἐραστὰς τῆς ἀκτημοσύνης δὲν ἀπέκτησε τίποτε, ἂν καὶ εἶχαν πολλὰς εὐκαιρίας νὰ πλουτίσουν. Ἀλλὰ θὰ εἶπῃ κάποιος, αὐτοὶ θὰ ἐδέχοντο ποτὲ νὰ γίνουν πτωχοὶ καὶ ν' ἀπαλλαγῶν ἀπὸ τὰς φροντίδας ποῦ ἔχουν; Μὰ τί σημασία ἔχει αὐτό; Διότι αὐτὸ θὰ εἶναι ἀπόδειξις τῆς μωρίας των καὶ τῆς φοβερᾶς ἀσθενείας των καὶ ὄχι ὅτι ὁ πλοῦτος εἶναι εὐχάριστον πράγμα.

4. Καὶ αὐτὸ θὰ ἤμποροῦσαν νὰ μᾶς τὸ ἐπιβεβαιώσουν καὶ αὐτοὶ ποῦ καθημερινῶς ὀδύρονται διὰ τὰς βιοτικὰς αὐτὰς φροντίδας καὶ θεωροῦν τὴν ζωὴν ἀφόρητον. Οἱ ἐρασταὶ ὅμως τῆς ἀκτημοσύνης δὲν συμπεριφέρονται ἔτσι, ἀλλὰ γελοῦν, σκιρτοῦν ἀπὸ χαρὰν καὶ καυχῶνται διὰ τὴν πενίαν των περισσότερον ἀπὸ ἐκείνους ποῦ φοροῦν τὸ βασιλικὸν στέμμα. Ἐπίσης ἐφ' ὅσον κανεὶς εἶναι προσεκτικὸς εἶναι εὐκολώτερον τὸ νὰ στρέψῃ τὴν σιαγόνα του παρὰ νὰ κτυπήσῃ κάποιον ἄλλον. Διότι μὲ τὸ νὰ ἀνταποδώσῃ τὸ κτύπημα ἀρχίζει ὁ πόλεμος, ἐνῶ μὲ τὸ νὰ στρέψῃ τὴν σιαγόνα τερματίζεται ὁ πόλεμος. Καὶ μὲ τὸ ν' ἀνταποδώσῃ τὸ κτύπημα ἀνάβεις καὶ τὴν φωτιὰν τοῦ ἄλλου, ἐνῶ μὲ τὴν ὑποχώρησιν σβήνεις καὶ τὴν ἰδικὴν σου. Τὸ ὅτι δὲ εἶναι περισσότερον εὐχάριστον τὸ νὰ μὴ καίγεσαι ἀπὸ τὸ νὰ καίγεσαι εἶναι βέβαια φανερόν εἰς τὸν καθένα. Ἐὰν αὐτὸ συμβαίῃ εἰς τὰ σώματα πολὺν περισσότερον θὰ συμβαίῃ καὶ εἰς τὴν ψυχὴν. Τί εἶναι δὲ εὐκολώτερον, ν' ἀγωνίζεται κανεὶς ἢ νὰ στεφάνωνεται; νὰ πυγμαχῇ ἢ νὰ λαμβάνῃ τὸ βραβεῖον; νὰ ὑφίσταται τὴν τρικυμίαν ἢ νὰ καταφεύγῃ εἰς τὸν λιμένα; Ἀλλὰ καὶ ὁ θάνατος βέβαια εἶναι προτιμότερος ἀπὸ τὴν ζωὴν. Διότι ὁ μὲν θάνατος μᾶς ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὰς τρικυμίας καὶ

τῶν κλυδωνίων καὶ τῶν κινδύνων, ἐκεῖνο δὲ προσίθῃσι, καὶ ὑπεύθυνον ποιεῖ μυρίαῖς ἐπιβουλαῖς καὶ ἀνάγκαις, δι' ἃς ἀβίωτον εἶναι τὸν βίον ἐνόμισας. Εἰ δὲ ἀπιστεῖς τοῖς λεγομένοις, ἄκουσον τῶν ἐωρακότιων τὰ πρόσωπα τῶν μαρ-
 5 τύρων ἐν τῷ καιρῷ τῶν ἀγώνων, πῶς μασιζόμενοι καὶ ξεδμενοὶ, περιχαρεῖς ἦσαν καὶ φαιδροὶ καὶ τῶν ἐπὶ ροδωνιᾶς κατακεκλιμένων ἐπὶ τηγάνων προκείμενοι μᾶλλον ἔ-
 χαιρον καὶ εὐφραίνοντο. Διὸ καὶ Παῦλος ἔλεγε, μέλλων ἐντεῦθεν ἀπιέναι καὶ καταλύειν βιαίῳ θανάτῳ τὴν ζωήν.
 10 «Χαίρω καὶ συγχαίρω πᾶσιν ὑμῖν· τὸ δὲ αὐτὸ καὶ ὑμεῖς χαίρετε καὶ συγχαίρειέ μοι». Εἶδες μεθ' ὅσης ὑπερβολῆς τὴν οἰκουμένην ἅπασαν ἐπὶ τὴν κοινωνίαν τῆς εὐφροσύνης καλεῖ; Οὕτω μέγα ἀγαθὸν ἤδει τὴν ἐντεῦθεν ἀποδημίαν οὖσαν οὕτω ποθεινὸν τὸν οὕτω φοβερὸν θάνατον καὶ ἐπέ-
 15 ρασιον καὶ εὐχῆς ἄξιον.

Ἄλλ' ὅτι μὲν ἡδὺς καὶ κοῦφος ὁ τῆς ἀρετῆς ζυγὸς καὶ εἰτέρωθεν πολλαχόθεν δῆλον· λοιπὸν δέ, εἰ δοκεῖ, καὶ τῆς ἁμαρτίας ἴδαμεν τὰ φορτία. Οὐκοῦν τοὺς πλεονέκτας εἰς μέσον ἀγάγωμεν, τοὺς καπήλους καὶ παλιγκαπήλους τῶν
 20 ἀναιοχύντων συμβολαίων. Τί οὖν φορτικώτερον τῆς τοιαύτης πραγματείας γένοιτ' ἄν; πόσαι λύπαι, πόσαι φοροντίδες, πόσα προσκρούσματα, πόσοι κίνδυνοι, πόσαι ἐπιβουλαὶ καὶ πόλεμοι καθ' ἑκάστην ἡμέραν τούτοις φύονται τοῖς κέρδεσι; πόσοι θόρυβοι καὶ ταραχαί; Ὡσπερ γὰρ τὴν θάλατταν οὐκ
 25 ἔστιν ἰδεῖν ποιεῖ κυμάτων χωρὶς, οὕτως οὐδὲ τὴν τοιαύτην ψυχὴν φοροντίδος καὶ ἀθυμίας καὶ φόβου καὶ ταραχῆς ἐκτός, ἀλλὰ τὰ πρότερα καταλαμβάνει τὰ δεύτερα καὶ πάλιν

τοὺς κινδύνους, ἐνῶ ἡ συνέχισις τῆς ζωῆς προσθέτει αὐτὰ καὶ μᾶς ἐκθέτει εἰς ἀμετρήτους ἐπιβουλάς καὶ ἀνάγκας ἐξ αἰτίας τῶν ὁποίων θεωρεῖς ἀφόρητον τὴν ζωὴν. Ἐὰν ὅμως δὲν πιστεύης εἰς τοὺς λόγους μου ἄκουσε ἐκείνους ποὺ ἔχουν ἰδεῖ τὰ πρόσωπα τῶν μαρτύρων κατὰ τὸν καιρὸν τῶν μαρτυρίων, πῶς δηλαδή, ἐνῶ ἐμαστιγώνοντο καὶ ἐξέοντο, ἦσαν γεμᾶτοι ἀπὸ χαρὰν καὶ γελαστοὶ καὶ μολονότι ἐπρόκειτο νὰ ριφθοῦν εἰς τὴν φωτιὰν ἐχαίροντο καὶ εὐφραίνοντο περισσότερο ἀπὸ ἐκείνους ποὺ εὐρίσκονται ἐξαπλωμένοι μέσα εἰς κῆπον μὲ τριανταφυλλιές. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε ὅταν ἐπρόκειτο νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸν κόσμον αὐτὸν καὶ νὰ τελειώσῃ τὴν ζωὴν του μὲ βίαιον θάνατον· «Χαίρω καὶ συμμετέχω εἰς τὴν χαρὰν ὄλων σας. Καὶ σεῖς δὲ τὸ ἴδιο νὰ κάνετε. Νὰ χαίρεσθε καὶ νὰ συμμετέχετε εἰς τὴν χαρὰν μου»²⁷. Εἶδες μὲ πόσῃ ὑπερβολῇ προσκαλεῖ ὁλόκληρον τὴν οἰκουμένην νὰ συμμετάσχῃ εἰς τὴν εὐφροσύνην του; Διότι τόσον μεγάλο ἀγαθὸν ἐπίστευεν ὅτι ἦτο ἡ ἀναχώρησίς του ἀπὸ αὐτὴν τὴν ζωὴν· τόσον ποθητὸν καὶ τόσον ἀγαπητὸν καὶ μάλιστα πρᾶγμα ποὺ ἀξίζει νὰ τὸ εὔχεται κανεὶς ἐθεώρει τὸν τόσον φοβερὸν θάνατον.

Ἄλλὰ τὸ ὅτι ὁ ζυγὸς τῆς ἀρετῆς εἶναι γλυκὺς καὶ ἐλαφρὸς καὶ ἀπὸ πολλὰς ἄλλας περιπτώσεις ἠμπορεῖ ν' ἀποδειχθῇ. Εἰς τὴν συνέχειαν ὅμως, ἐὰν θέλετε, ἃς ἐξετάσωμεν καὶ τὰ βάρη τῆς ἁμαρτίας. Ἄς πάρωμεν λοιπὸν ὡς παράδειγμα τοὺς πλεονέκτας, τοὺς πωλητὰς καὶ μεταπωλητὰς τῶν αἰσχυρῶν συμβολαίων. Τί πρᾶγμα λοιπὸν θὰ ἠμποροῦσε νὰ θεωρηθῇ χειρότερον ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀπασχόλησιν; πόσαι λύπαι, πόσαι φροντίδες, πόσαι συγκρούσεις, πόσοι κίνδυνοι, πόσαι ἐπιβουλαὶ καὶ πόλεμοι δημιουργοῦνται καθημερινῶς μαζὶ μὲ αὐτὰ τὰ κέρδη; πόσοι θόρυβοι καὶ ταραχαί; Διότι ὅπως ἀκριβῶς δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀντικρύσῃς ποτὲ τὴν θάλασσαν χωρὶς κύματα, ἔτσι δὲν ἠμπορεῖς νὰ ἰδῆς καὶ τὴν ψυχὴν αὐτὴν χωρὶς φροντίδα, λύπην, φόβον καὶ ταραχὴν, ἀλλὰ τοὺς ἀρχικοὺς κινδύνους τοὺς διαδέχονται οἱ

ἕτερα ἔπεισι καὶ τούτων οὐδέπω πανομένων ἕτερα κορυφῶνται.

Ἄλλὰ τῶν λοιδύρων θούλει καὶ τῶν ἀκροχόλων τὰς ψυχὰς ἰδεῖν; Καὶ τί τῆς βασάνου ταύτης χειρόν; τί τῶν τραυμάτων ὧν ἔχουσιν ἔνδον; τί τῆς καμίνου τῆς διηνεκῶς καιομένης, καὶ τῆς φλογὸς τῆς μηδέποτε σβεννυμένης;

Ἄλλὰ τῶν φιλοσωμάτων καὶ τῆ παρούση προσειτηκῶτων ζωῆ; Καὶ τί ταύτης τῆς δουλείας χαλεπώτερον; Τὸν τοῦ ΚΑΙΝ βίον ζῶσι, τρόμῳ διηνεκεῖ συνόντες καὶ φόβῳ, καθ' ἕκαστον τῶν τελευτώντων, μᾶλλον τῶν ἐκείνοις προσηκόντων, τὴν οἰκείαν θρηγοῦντες τελευτήν. Τί δὲ τῶν πεφυσιωμένων ταραχωδέστερόν τε καὶ μανικώτερον; «Μάθετε γάρ, φηοῖν, ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πραῖός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ καὶ εὐρήσειτε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν». Ἀπάντων γὰρ ἡ ἀνεξικακία μήτηρ τῶν ἀγαθῶν.

Μὴ τοίνυν φοβηθῆς, μηδὲ ἀποπηδήσης τὸν πάντων σε τούτων κουφίζοντα ζυγόν, ἀλλ' ὑπελθε μετὰ προθυμίας ἀπάσης αὐτὸν καὶ τότε αὐτοῦ εἴση σαφῶς τὴν ἡδονήν. Οὐδὲ γὰρ τριβεί σου τὸν ἀνχένα, ἀλλ' εὐταξίας ἔνεκεν ἐπίκειται μόνης καὶ τοῦ πεῖσαι θαδίζειν εὐρυθμα καὶ πρὸς τὴν βασιλικὴν σε ὁδὸν ἀγαγεῖν καὶ τῶν ἐκατέρωθεν ἀπαλλάξαι κρημνῶν καὶ ποιῆσαι μετ' εὐκολίας τὴν σιενὴν θαδίσαι ὁδόν.

Ἐπεὶ οὖν ἰσοαῦτα αὐτοῦ τὰ ἀγαθὰ, ἰσοαύτη ἡ ἀσφάλεια, ἰσοαύτη ἡ εὐφροσύνη, πάση ψυχῇ, πάση σπουδῇ τοῦτον ἔλκωμεν τὸν ζυγόν, ἵνα καὶ ἐνταῦθα ἀνάπαυσιν εὐρωμεν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν

δεύτεροι καὶ πάλιν ἄλλοι προστίθενται καὶ προτοῦ ἀκόμη τελειώσουν αὐτοὶ προστίθενται ἄλλοι.

Μήπως ὅμως θέλεις νὰ ἐξετάσωμεν τὰς ψυχὰς τῶν ὑβριστῶν καὶ τῶν ὀξυθύμων; Καὶ τί εἶναι χειρότερον ἀπὸ αὐτὴν τὴν βάσανον; τί χειρότερον ἀπὸ τὰ τραύματα ποὺ ἔχουν μέσα των; τί χειρότερον ἀπὸ τὴν κάμινον ποὺ διαρκῶς καίει καὶ ἀπὸ τὴν φλόγα ποὺ ποτὲ δὲν σβήνει;

Ἄλλὰ καὶ τί εἶναι χειρότερον ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἀγαποῦν ὑπερβολικὰ τὸ σῶμά των καὶ εἶναι προσκολλημένοι εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν; Καὶ τί πράγμα εἶναι φοβερώτερον ἀπὸ αὐτὴν τὴν δουλείαν; Ζοῦν ὡσὰν τὸν Κάϊν, ἔχοντες ὡς σύντροφον διαρκῶς τὸν φόβον καὶ τὸν τρόμον καὶ κάθε φορὰν ποὺ πεθαίνει κάποιος θρηνοῦν περισσότερον ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς τοῦ νεκροῦ διὰ τὸν ἰδικόν των θάνατον. Καὶ ποῖο πράγμα δὲ δημιουργεῖ εἰς τὸν ἄνθρωπον τόσην ταραχὴν καὶ μανίαν ὅσον ὁ ἐγωϊσμός εἰς τοὺς ἐγωϊστάς; Διότι, λέγει, «Μάθετε ἀπὸ ἐμέ, ὅτι εἶμαι πρῶτος καὶ ταπεινός εἰς τὴν καρδίαν καὶ θὰ εὑρετε ἀνάπαυσιν εἰς τὰς ψυχὰς σας». Διότι ἡ ἀνεξικακία εἶναι ἡ μητέρα ὄλων τῶν ἀγαθῶν.

Μὴ φοβηθῆς λοιπὸν οὔτε νὰ ἐγκαταλείψῃς τὸν ζυγὸν ποὺ ὄλα σοῦ τὰ καθιστᾶ ἕλαφρά, ἀλλὰ νὰ τὸν δεχθῆς μὲ προθυμίαν καὶ τότε θὰ γνωρίσῃς τὴν ἡδονὴν ποὺ πηγάζει ἀπὸ αὐτόν. Διότι δὲν σοῦ πληγώνει τὸν αὐχένα, ἀλλὰ ὑπάρχει μόνον διὰ νὰ διατηρῆται ἡ εὐταξία καὶ νὰ σὲ πείσῃ νὰ βαδίζῃς ὀρθὰ καὶ νὰ σὲ ὀδηγῆ πρὸς τὴν βασιλικὴν ὁδὸν καὶ νὰ σὲ προφυλάξῃ ἀπὸ τοὺς κρημνοὺς ποὺ τὴν περιβάλλουν καὶ νὰ σὲ βοηθήσῃ νὰ βαδίσῃς μὲ εὐκολίαν τὴν στενὴν ὁδόν.

Ἄφοῦ λοιπὸν τόσα εἶναι τὰ ἐξ αὐτοῦ ἀγαθὰ καὶ τόση ἡ ἀσφάλεια καὶ ἡ εὐφροσύνη, ἃς σύρωμεν τὸν ζυγὸν αὐτόν μὲ ὄλην τὴν ψυχὴν μας καὶ ὄλην τὴν προθυμίαν, διὰ νὰ εὐρωμεν καὶ ἐδώ εἰς τὴν γῆν ἀνάπαυσιν εἰς τὰς ψυχὰς μας καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΛΘ'

Ματθ. 12, 1 - 8

«Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἐπορεύθη ὁ Ἰησοῦς τοῖς Σάβ-
5 ῃσιν διὰ τῶν σπορίμων· οἱ δὲ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπείρασαν καὶ
ἤρξαντο τίλλειν σιτάχνας καὶ ἐσθίειν».

1. Ὁ δὲ Λουκᾶς φησιν, «Ἐν Σαββάτῳ δευτεροπρώ-
τω». Τί δέ ἐστιν ἐν δευτεροπρώτῳ; «Ὅταν διπλῆ ἡ ἀργία
ἢ καὶ τοῦ Σαββάτου τοῦ Κυρίου καὶ ἐτέρας ἑορτῆς διαδε-
χομένης. Σάββατον γὰρ ἐκάστην ἀργίαν καλοῦσι.

10 Καὶ τί δήποτε ἐκεῖθεν αὐτοὺς ἤγαγεν ὁ πάντα προει-
δώς, εἰ μὴ ἐβούλειτο λυθῆναι τὸ Σάββατον; Ἐβούλειτο μὲν,
ἀλλ' οὐχ ἀπλῶς· διόπερ οὐδέποτε χωρὶς αἰτίας αὐτὸ λύει,
ἀλλὰ διδοὺς προφάσεις εὐλόγους, ἵνα καὶ τὸν νόμον ἀνα-
παύσῃ καὶ ἐκείνους μὴ πλήξῃ. Ἔσσι δὲ ὅπου καὶ προηγου-
15 μένως αὐτὸ λύει, οὐ μετὰ περιστάσεως· ὡς ὅταν τὸν πηλὸν
χρήσῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ· ὡς ὅταν λέγῃ· «Ὁ Πα-
τήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, καὶ γὰρ ἐργάζομαι». Ποιεῖ δὲ
ταῦτα, τούτῳ μὲν δοξάζων τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα, ἐκείνῳ δὲ
τὴν ἀσθένειαν τῶν Ἰουδαίων παραμυθούμενος. Ὁ δὲ καὶ
20 ἐνταῦθα κατασκευάζει, τὴν τῆς φύσεως ἀνάγκην προβυλ-
λόμενος· καίτοιγε ἐπὶ τῶν ἁμαρτημάτων τῶν ὁμολογουμένων
οὐκ ἂν γένοιτό ποτε ἀπολογία. Οὔτε γὰρ ὁ φονεύων τὸν
θνητὸν ἂν σχοίῃ προβαλέσθαι, οὔτε ὁ μοιχεύων τὴν ἐπιθυμί-
αν, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἄλλην οὐδεμίαν αἰτίαν εἰπεῖν· ἐνταῦθα
25 δὲ τὴν πείναν εἰπὼν, παντὸς ἀπήλλαξεν αὐτοὺς ἐγκλήματος.

1. Λουκᾶ 6, 1.

2. Πρὸβλ. Ἰω. 9, 6-14.

3. Ἰω. 5, 17.

ΟΜΙΛΙΑ ΛΘ΄

Ματθ. 12, 1 - 8

«Κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ἐπέρασεν ὁ Ἰησοῦς ἐν ἡμέρᾳ Σαββάτου ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ ἐσπαρμένα χωράφια, οἱ δὲ μαθηταί του ἐπείνασαν καὶ ἤρχισαν νὰ ξεφλουδίζουν στάχυα καὶ νὰ τρώγουν».

1. Ὁ δὲ εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς λέγει «Κατὰ τὸ Σάββατον τὸ δευτερόπρωτον»¹. Τί σημαίνει ὅμως ἡ λέξις «δευτερόπρωτον»; Ὅταν εἶναι διπλῆ ἀργία καὶ ἡ κυρία δηλαδὴ ἑορτὴ τοῦ Σαββάτου καὶ μία ἄλλη ἑορτὴ συνεορταζόμενη με αὐτό. Διότι κάθε ἀργία τὴν ὀνομάζουν Σάββατον.

Καὶ διὰ ποῖον λόγον ὠδήγησε τοὺς μαθητὰς πρὸς τὰ ἐσπαρμένα χωράφια, αὐτὸς ποὺ ἐγνώριζε τὰ πάντα ἐκ τῶν προτέρων, ἐὰν δὲν ἤθελε νὰ καταλυθῇ ἡ ἀργία τοῦ Σαββάτου; Ἦθελε βέβαια, ἀλλ' ὄχι χωρὶς αἰτίαν. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς οὐδέποτε καταλύει τὴν ἀργίαν χωρὶς αἰτίαν, ἀλλ' ἀφοῦ πρῶτα εὔρη εὐλόγους δικαιολογίας, ὥστε καὶ τὴν ἰσχὺν τοῦ νόμου νὰ καταπαύσῃ καὶ ἐκείνους νὰ μὴ καταπλήξῃ. Ὑπάρχουν βέβαια καὶ περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας καὶ προηγουμένως καταλύει τὴν ἀργίαν τοῦ Σαββάτου, χωρὶς ὅμως συγκεκριμένην ἀφορμὴν, ὅπως ὅταν ἀλείφῃ με τὸν πηλὸν τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ². Καθὼς ἐπίσης ὅταν λέγῃ· «Ὁ Πατήρ μου ἐργάζεται διαρκῶς, καὶ ἐγὼ ἐπίσης ἐργάζομαι»³. Ὅλα αὐτὰ δὲ τὰ κάνει ὁ Κύριος ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ νὰ δοξάσῃ τὸν Πατέρα του, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ νὰ ἐνισχύσῃ τὴν ἀδυναμίαν τῶν Ἰουδαίων, πρᾶγμα βέβαια ποὺ κάνει καὶ εἰς τὴν παροῦσαν στιγμὴν, προβάλων τὴν ἀνάγκην τῆς φύσεως, μολοντί βέβαια δὲν ἠμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ ποτὲ δικαιολογία διὰ τὰ ἁμαρτήματα ποὺ ἀποδεικνύονται. Διότι οὔτε ὁ φονεὺς ἠμπορεῖ νὰ προβάλῃ ὡς δικαιολογίαν τὸν θυμὸν του, οὔτε ὁ μοιχὸς τὴν ἐπιθυμίαν, μᾶλλον δὲ οὔτε καμμίαν ἄλλην αἰτίαν νὰ προβάλῃ. Ἐδῶ ὅμως με τὸ νὰ προβάλῃ τὴν πείναν τῶν μαθητῶν τοὺς ἀπήλλαξεν ἀπὸ κάθε κατηγορίαν.

Σὺ δέ μοι θαύμασον τοὺς μαθητάς, τοὺς οὕτω συνεσιαλ-
 μένους καὶ μηδένα τῶν σωματικῶν ποιουμένους λόγον, ἀλλὰ
 πάρεργον τιθεμένους τὴν τῆς σαρκὸς τράπεζαν, καὶ λιμῶ
 μαχομένους διηνεκεῖ καὶ οὐδὲ οὕτως ἀφισταμένους. **Εἰ**
5 γὰρ μὴ ἠνάγκαζεν αὐτοὺς σφόδρα τὸ πεινᾶν, οὐκ ἂν οὐδὲ
 τοῦτο ἐποίησαν.

Τί οὖν οἱ Φαρισαῖοι; «**Ἰδόντες**», φησὶν, «εἶπον αὐτῶ·
 ἰδού οἱ μαθηταί σου ποιοῦσιν ὃ οὐκ ἔξεσι ποιεῖν ἐν Σαβ-
 βάτῳ». Ἐνιαῦθα μὲν οὐ πάνυ σφοδρῶς, (καίτοιγε ἀκόλου-
10 θον ἦν τοῦτο)· ἀλλ' ὅμως οὐ σφόδρα παροξύνονται, ἀλλ' ἐγ-
 καλοῦσιν ἀπλῶς. Ὅτι δὲ τὴν χεῖρα τὴν ξηρὰν ἐξέτεινε καὶ
 διώρθωσε, τότε οὕτως ἐξεθηριώθησαν, ὡς καὶ περὶ σφα-
 γῆς αὐτοῦ βουλευέσθαι καὶ ἀναιρέσεως. Ἐνθα μὲν γὰρ
 οὐδὲν γίνεται μέγα καὶ γενναῖον, ἡσυχάζουσιν· ἔνθα δὲ
15 ὀργῶσί τινες σωζομένους, ἀγριαίνουσι καὶ ταράττονται καὶ
 πάντων εἰσὶ φορτικώτεροι οὕτως ἐχθροὶ τῆς τῶν ἀνθρώ-
 πων σωτηρίας εἰσὶ.

Πῶς οὖν ἀπολογεῖται περὶ αὐτῶν ὁ Ἰησοῦς; «**Οὐκ ἀνέ-
 γνωστε**», φησὶ, «τί ἐποίησε Δαυὶδ ἐν τῷ ἱερῷ, ὅτι ἐπείνασεν
20 αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ πάντες; πῶς εἰσηλθεν εἰς τὸν οἶ-
 κον τοῦ Θεοῦ καὶ τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως ἔφαγεν, οὓς
 οὐκ ἐξὸν αὐτῷ φαγεῖν, οὐδὲ τοῖς μετ' αὐτοῦ, εἰ μὴ μόνοις
 τοῖς ἱερεῦσιν;». Ὅτιαν μὲν γὰρ ὑπὲρ τῶν μαθητῶν ἀπολο-
 γῆται, τὸν Δαυὶδ εἰς μέσον παράγει, ὅτιαν δὲ ὑπὲρ ἑαυτοῦ,
25 τὸν Πατέρα. Καὶ ὄρα πῶς ἐπιπληκτικῶς· «**Οὐκ ἀνέγνωτε
 τί ἐποίησε Δαυὶδ;**». Καὶ γὰρ πολλὴ τοῦ προφήτου ἦν ἡ δό-
 ξα, ὡς καὶ Πέτρον μετὰ ταῦτα ἀπολογούμενον πρὸς Ἰου-
 δαίους οὕτως εἰπεῖν· «**Ἐξὸν** εἰπεῖν μετὰ παρηγορίας πρὸς

4. Πρὸβλ. Ματθ. 12, 10-13.

5. Πρὸβλ. Ματθ. 12, 14.

6. Ματθ. 12, 8-4. Α' Βασ. 21, 1 ἐ.

Σὺ ὅμως, σὲ παρακαλῶ, νὰ θαυμάσης τοὺς μαθητὰς ποὺ εἶναι τόσον πολὺ συνεσταλμένοι καὶ δὲν φροντίζουν καθόλου διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ σώματος, ἀλλὰ θεωροῦν ὡς δευτερεύουσιν φροντίδα τὴν διατροφήν τῆς σαρκός καὶ ἀγωνίζονται συνεχῶς ἐναντίον τῆς πείνης, χωρὶς καὶ πάλιν ν' ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὸν Ἰησοῦν. Διότι ἐὰν δὲν τοὺς κατεπίεζεν ὑπερβολικὰ ἡ πείνα δὲν θὰ ἔφθαναν εἰς τὸ σημεῖον νὰ κάνουν αὐτό.

Πῶς ἀντιδροῦν λοιπὸν οἱ Φαρισαῖοι; «Ὅταν εἶδαν», λέγει, «αὐτό, τοῦ εἶπαν· Ἴδού, οἱ μαθηταί σου κάνουν αὐτὸ ποὺ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ τὸ κάνη κανεὶς κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου». Εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν δὲν ὁμιλοῦν μὲ μεγάλην σφοδρότητα (ἂν καὶ θὰ ἦτο αὐτὸ βέβαια φυσικὸν ἐπακόλουθον). Ἄλλ' ὅμως δὲν ἐξοργίζονται πάρα πολὺ, ἀπλῶς δὲ τοὺς κατηγοροῦν. Ὅταν ὅμως ἐθεράπευσε τὴν ξηρανθεῖσαν χεῖραν⁴, τότε τόσον πολὺ ἐξηγριώθησαν, ὥστε ἐσκέπτοντο νὰ τὸν φονεύσουν καὶ νὰ τὸν ἐξαφανίσουν⁵. Ὅπου δηλαδὴ δὲν γίνεται τίποτε τὸ μεγάλο καὶ τὸ γενναῖον ἡσυχάζουν, ὅπου ὅμως βλέπουν ἀνθρώπους νὰ σώζονται ἀγριεύουν καὶ ταράσσονται καὶ εἶναι πιὸ βάνουσοι ἀπὸ ὄλους. Τόσον μεγάλοι ἐχθροὶ τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων εἶναι.

Πῶς λοιπὸν ἀπολογεῖται ὁ Ἰησοῦς διὰ τὴν πράξιν τῶν μαθητῶν του; «Δὲν ἀνεγνώσατε», λέγει, «τί ἔκανε ὁ Δαυῖδ εἰς τὸ ἱερὸν ὅταν ἐπείνασεν αὐτὸς καὶ ὅλοι ὅσοι ἦσαν μαζί του; πῶς δηλαδὴ εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ καὶ ἔφαγε τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως, τοὺς ὁποίους δὲν ἐπετρέπετο νὰ φάγη οὔτε αὐτός, οὔτε ἐκεῖνοι ποὺ ἦσαν μαζί του, παρὰ μόνον οἱ ἱερεῖς;»⁶. Ὅταν δηλαδὴ ἀπολογῆται διὰ τοὺς μαθητὰς του ἐπικαλεῖται τὸ παράδειγμα τοῦ Δαυῖδ, ὅταν ὅμως ἀπολογῆται διὰ τὸν ἑαυτὸν του ἐπικαλεῖται τὸν Πατέρα του. Καὶ πρόσεξε μὲ τί τρόπον αὐστηρόν. «Δὲν ἀνεγνώσατε τί ἔκανε ὁ Δαυῖδ;». Καθόσον ἡ δόξα τοῦ προφήτου ἦτο μεγάλη, ὥστε καὶ ὁ Πέτρος, ὅταν ἀργότερα ἀπελογεῖτο πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, ὡμίλησεν ὡς ἑξῆς· «Ἐπιτρέψα-

ὑμᾶς περὶ τοῦ παιριάρχου Δαυὶδ, ὅτι καὶ ἐτελεύτησε καὶ
 ἐτάφη». Διατί δὲ αὐτὸν οὐχὶ μετὰ τοῦ ἀξιώματος καλεῖ,
 οὔτε ἐνιαῦθα, οὔτε μετὰ ταῦτα; Ἴσως ἐπειδὴ ἐκεῖθεν τὸ
 γένος κατῆγεν. Εἰ μὲν οὖν συγγνωμονικοὶ τινες ἦσαν, ἐπὶ
 5 τὸ πάθος ἂν τῆς πείνης τὸν λόγον ἤγαγεν, ἐπειδὴ δὲ μια-
 ροὶ καὶ ἀπάνθρωποι, καὶ ἱστορίαν αὐτοῖς ἀναγινώσκει. Ὁ
 δὲ Μάρκος, «Ἐπὶ Ἀβιάθαρ τοῦ ἀρχιερέως», φησὶν, οὐκ
 ἐναντία λέγων τῇ ἱστορίᾳ, ἀλλὰ δεικνὺς ὅτι διώνυμος ἦν
 καὶ προστίθουσιν ὅτι ἐκεῖνος ἔδωκεν αὐτῷ· δεικνὺς καὶ ἐν-
 10 τεῦθεν μεγάλην οὔσαν ἀπολογία, ὅπου γε καὶ ὁ ἱερεὺς ἐπέ-
 τρεψε· καὶ οὐ μόνον ἐπέτρεψεν ἀλλὰ καὶ διηκονήσαιο. Μὴ
 γὰρ μοι λέγε, ὅτι προφήτης ἦν ὁ Δαυὶδ· οὐδὲ γὰρ οὕτως
 ἐξῆν, ἀλλὰ τῶν ἱερέων ἦν τὸ προτέρημα· διὸ καὶ προσέθη-
 κεν, «Εἰ μὴ τοῖς ἱερεῦσι μόνοις». Εἰ γὰρ καὶ μυριάκις ἦν
 15 προφήτης, ἀλλ' οὐχ ἱερεὺς· εἰ δὲ καὶ ἐκεῖνος προφήτης,
 ἀλλ' οὐχὶ καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ· καὶ γὰρ καὶ ἐκείνοις ἔδωκε.
 Τί οὖν; φησὶν ἴσον Δαυὶδ καὶ οὗτοι; Τί μοι λέγεις ἀξίαν,
 ὅπου νόμον παράβασις εἶναι δοκεῖ, κἂν φύσεώς ἐστιν ἀ-
 νάγκη; Καὶ γὰρ καὶ ταύτη μᾶλλον αὐτοὺς ἀπήλλαξε τῶν
 20 ἐγκλημάτων, διὰ τὸ μείζων φαίνηται τὸ αὐτὸ πεποιηκώς.

2. Καὶ τί τοῦτο πρὸς τὸ ζητούμενον; φησὶν οὐ γὰρ δὴ
 Σάββαιον ἐκεῖνος παρέβη. Τὸ μείζον μοι λέγεις καὶ ὁ μᾶ-
 λιστα δεικνυοὶ τοῦ Χριστοῦ τὴν σοφίαν, ὅτι τὸ Σάββαιον
 ἀφείς, ἕτερον ὑπόδειγμα φέρει τοῦ Σαββάτου μείζον. Οὐ-
 25 δὲ γὰρ ἴσον παραβῆναι ἡμέραν καὶ τῆς ἱερᾶς ἐκείνης ἄφα-
 νθαι τραπέζης, ἧς μηδενὶ θέμις ἦν. Τὸ μὲν γὰρ Σάββαιον

7. Πράξ. 2, 29.

8. Πρὸβλ. Ματθ. 12, 23.

9. Μάρκ. 2, 26.

10. Πρὸβλ. Α' Βασ. 21, 2.

τέ μου νὰ σᾶς εἰπῶ μὲ παρρησίαν διὰ τὸν πατριάρχην Δαυῖδ, ὅτι καὶ ἀπέθανε καὶ ἐτάφη»⁷. Ἄλλὰ διατί οὔτε ἐδῶ τὸν ἀναφέρει τὸν Δαυῖδ μὲ τὸ ἀξίωμα του, οὔτε εἰς τὴν συνέχειαν⁸; Ἴσως ἐπειδὴ ἔλκει τὴν καταγωγὴν του ἀπὸ τὸν Δαυῖδ. Ἐὰν λοιπὸν ἦσαν ἄνθρωποι μὲ κατανόησιν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ τοὺς ἀναφέρῃ ὡς δικαιολογίαν τὴν μεγάλην πεῖνάν των, ἐπειδὴ ὅμως ἦσαν μιανοὶ καὶ ἀπάνθρωποι, διὰ τοῦτο τοὺς ἀναγινώσκει τὴν ἱστορίαν. Ὁ δὲ Μᾶρκος λέγει «ἐπὶ τοῦ Ἀβιάθαρ τοῦ ἀρχιερέως»⁹ χωρὶς αὐτὸ νὰ σημαίνῃ ἀντίθετα πράγματα πρὸς τὴν διήγησιν, ἀλλὰ δεικνύει ὅτι εἶχε δύο ὀνόματα¹⁰, καὶ προσθέτει ὅτι ἐκεῖνος τοῦ ἔδωσε τοὺς ἄρτους, καὶ ἔτσι τὸν δικαιολογεῖ ἀπολύτως ἀφοῦ βέβαια τὸ ἐπέτρεψεν ὁ ἱερεὺς. Καὶ ὄχι μόνον τὸ ἐπέτρεψεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὑπερέτησε. Μὴ μοῦ εἰπῆς βέβαια ὅτι ὁ Δαυῖδ ἦτο προφήτης, διότι οὔτε καὶ ἔτσι ἐπετρέπετο νὰ φάγῃ τοὺς ἄρτους, ἀλλ' αὐτὸ ἦτο προνόμιον τῶν ἱερέων. Διὰ τοῦτο καὶ προσέθεσε· «Παρὰ μόνον εἰς τοὺς ἱερεῖς». Διότι καὶ ἂν ἀκόμη χιλίας φορὰς ἦτο προφήτης δὲν ἦτο ὅμως ἱερεὺς. Ἄλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη ἐκεῖνος ἦτο προφήτης, δὲν ἦσαν προφῆται καὶ οἱ σύντροφοί του· καθόσον καὶ εἰς ἐκείνους ἔδωσε νὰ φάγουν. Τί λοιπόν; θὰ εἰπῆ κάποιος· Ἦσαν ἴσοι ὁ Δαυῖδ καὶ αὐτοί; Καὶ διατί ὁμιλεῖς διὰ ἀξίαν ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχει παράβασις τοῦ νόμου, ἔστω καὶ ἂν αὐτὸ συνέβη ἀπὸ φυσικὴν ἀνάγκην; Καθόσον ἐξ αἰτίας αὐτοῦ κατὰ μεγαλύτερον λόγον ἀπηλλάγησαν αὐτοὶ ἀπὸ τὴν ἐνοχίην, ἀφοῦ ὁ ἀνώτερός των φαίνεται νὰ κἀνῃ τὸ ἴδιο.

2. Καὶ ποίαν σχέσιν ἔχει αὐτό, θὰ εἰπῆ κάποιος, μὲ τὸ ὑπὸ ἐξέτασιν θέμα; Διότι ὁ Δαυῖδ δὲν παρέβη τὸν νόμον περὶ ἀργίας τοῦ Σαββάτου. Μοῦ λέγεις τὸ σπουδαιότερον, τὸ ὁποῖον κατ' ἐξοχὴν ἀποδεικνύει τὴν σοφίαν τοῦ Χριστοῦ, ὅτι δηλαδὴ, ἀφοῦ παρέλειψε τὸ Σάββατον, ἀναφέρει ἄλλο παράδειγμα σημαντικώτερον τοῦ Σαββάτου. Διότι δὲν εἶναι τὸ ἴδιο πρᾶγμα νὰ παραβῆς μίαν ἡμέραν καὶ νὰ ἐγγίσης τὴν ἱερὰν ἐκείνην τράπεζαν, πρᾶγμα ποὺ κανεῖς δὲν ἐπιτρέπεται νὰ

καὶ ἐλύθη πολλάκις, μᾶλλον δὲ αἰεὶ λύεται, καὶ ἐν τῇ περι-
τομῇ καὶ ἐν ἑτέροις πλείοσιν ἔργοις· καὶ ἐν τῇ Ἱεριχῶ
δὲ τὸ αὐτὸ γενόμενον ἴδοι τις ἂν· τοῦτο δὲ τότε μόνον ἐγέ-
νειο. Ὡστε ἀπὸ τοῦ πλείονος ἢ νίκη. Πῶς οὖν οὐδεὶς ἐνε-
5 κάλεσε τῷ Δαυΐδ, καίτοι καὶ τούτου μεῖζον ἔγκλημα ἕτε-
ρον ἦν, τὸ τοῦ φόνου τῶν ἱερέων ἐντεῦθεν λαβὸν τὴν ἀρ-
χήν; Ἄλλ' οὐ τίθησιν αὐτό· πρὸς γὰρ τὸ προκείμενον ἴσται-
ται μόνον.

Εἶτα πάλιν καὶ ἑτέρως αὐτὸ λύει. Ἐν ἀρχῇ μὲν γὰρ
10 τὸν Δαυΐδ παρήγαγε, τῷ ἀξιῶματι τοῦ προσώπου κατα-
σιέλλων αὐτῶν τὴν ἀπόνοιαν· ἐπειδὴ δὲ αὐτοὺς ἐπεσιόμισε,
καὶ τὴν ἀλαζονείαν καθεῖλε, τότε καὶ τὴν κυριωτέραν ἐπάγει
λύσιν. Ποία δὲ ἦν αὕτη; «Οὐκ οἶδατε, ὅτι ἐν τῷ ἱερῷ
οἱ ἱερεῖς τὸ Σάββατον βεβηλοῦσι καὶ ἀναίτιοί εἰσιν;». Ἐ-
15 κεῖ μὲν γὰρ, φησὶν, ἡ περίσσις τὴν λύσιν ἐποίησεν, ἐν-
ταῦθα δὲ καὶ χωρὶς περιστάσεως ἢ λύσις.

Ἄλλ' οὐκ εὐθέως οὕτως ἔλυσεν· ἀλλὰ πρῶτον καὶ
συγγνώμην, εἶτα κατὰ ἔνοιασιν. Τὸ γὰρ ἰσχυρότερον ὕστε-
ρον ἐπάγειν ἐχρῆν, καίτοιγε καὶ τὸ πρότερον τὴν οἰκείαν
20 εἶχε δύναμιν.

Μὴ γὰρ μοι λέγε, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀπηλλάχθαι ἐγκλή-
ματος, τὸ καὶ ἕτερον τὸ αὐτὸ ἁμαρτάνοντα εἰς μέσον ἐνεγ-
κεῖν. Ὅταν γὰρ μὴ ἐγκαλῆται ὁ πεποιηκώς, νόμος ἀπολο-
γίας γίνεται τὸ τολμηθέν. Πλὴν οὐκ ἠροκέσθη τούτῳ, ἀλλὰ

11. Πρὸβλ. Ἰησ. Ναυῆ 6, 1 ε.

12. Πρὸβλ. Α' Βασ. 22, 16-23.

13. Δηλαδή ἡ ὅλη ἐργασία ποὺ ἐγένετο διὰ τὴν προετοιμασίαν τῆς θυσίας.

τὸ πράξει. Διότι τὸ μὲν Σάββατον πολλάκις κατελύθη ἢ μᾶλλον συνεχῶς καταλύεται καὶ ὅταν γίνεται ἡ περιτομὴ καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα ἔργα. Αὐτὸ τὸ ἴδιο πρᾶγμα ἠμπορεῖς νὰ τὸ διαπιστώσης καὶ εἰς τὴν Ἰερικῶ¹¹. Ἄλλ' αὐτὸ ποῦ συνέβη μὲ τὸν Δαυῖδ τότε μόνον συνέβη. Ὡστε ἡ νίκη εἶναι μὲ τὸ μέρος τοῦ ἰσχυροτέρου. Πῶς λοιπὸν δὲν κατηγόρησε κανεὶς τὸν Δαυῖδ, μολονότι ἀπὸ τὴν πρᾶξιν αὐτὴν προῆλθεν ἄλλο ἔγκλημα μεγαλύτερον· δὲν ἐφονεύθησαν ἕξ αἰτίας αὐτοῦ οἱ ἱερεῖς¹²; Ἄλλ' ὅμως δὲν τὸ ἀναφέρει αὐτό· διότι ἀρκεῖται μόνον εἰς τὸ προκείμενον.

Εἰς τὴν συνέχεια πάλιν καὶ κατ' ἄλλον τρόπον καταλύει τὸ Σάββατον. Διότι εἰς τὴν ἀρχὴν μὲν ἀνέφερε τὸ παράδειγμα τοῦ Δαυῖδ καταπαύων μὲ τὸ ἀξίωμα τοῦ προσώπου τὴν ἀνόητον ἐξέγερσιν τῶν Φαρισαίων. Ἀφοῦ ὅμως τοὺς ἀπεστόμωσε καὶ κατέστειλε τὴν ὑπερηφάνειάν των, τότε πλέον ἐπροχώρησε καὶ εἰς τὴν κυριωτέραν κατάργησιν τῆς ἀργίας τοῦ Σαββάτου. Ποία δὲ ἦτο αὐτή; «Δὲν γνωρίζετε, ὅτι κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου οἱ ἱερεῖς βεβηλώνουν ἐντὸς τοῦ ναοῦ τὸ Σάββατον¹³, καὶ παρὰ ταῦτα εἶναι ἐκτὸς κατηγορίας;». Διότι ὁ Δαυῖδ, λέγει, κατέλυσε τὸ Σάββατον ἀπὸ περιστασιακὴν ἀνάγκην, ἐνῶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἱερέων καταλύεται χωρὶς καμμίαν ἀνάγκην.

Ὁ Κύριος ὅμως δὲν προχωρεῖ ἀμέσως εἰς τὴν κατάλυσιν τοῦ Σαββάτου, ἀλλ' ἀρχικῶς μὲν ἔδειξεν ὅτι ἡ κατάλυσις τοῦ Σαββάτου ἔγινε κατὰ τρόπον συγκαταβατικόν, ἐν συνεχείᾳ δὲ τοὺς ἀποκαλύπτει μὲ τόνον αὐστηρὸν τὴν συνεχῆ κατάλυσιν αὐτοῦ χωρὶς καμμίαν αἰτίαν. Διότι ἔπρεπε ν' ἀναφέρῃ τελευταῖον τὸ ἰσχυρότερον ἐπιχείρημα, μολονότι τὸ πρῶτον εἶχε τὴν ἰδικὴν του ἀποδεικτικὴν δύναμιν.

Μὴ μοῦ εἰπῆς ὅμως, ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀπαλλαγῇ κανεὶς ἀπὸ τὴν κατηγορίαν μὲ τὸ νὰ παρουσιάσῃ καὶ ἄλλον ποῦ διέπραξε τὸ ἴδιο ἁμάρτημα. Διότι ὅταν δὲν ψέγεται ὁ δράστης τότε τὸ τόλμημά του ἀποτελεῖ δικαιολογίαν διὰ τοὺς ἄλλους. Πλὴν ὅμως δὲν ἠρκέσθη εἰς αὐτό, ἀλλὰ προσ-

καὶ τὸ κυριώτερον ἐπάγει λέγων, ὅτι οὐδὲ ἀμάρτημά ἐστι
 τὸ γεγενημένον· ὅπερ μάλιστα λαμπρᾶς νίκης ἦν, τὸ δεῖ-
 ξαι τὸν νόμον ἑαυτὸν παραλύοντα, καὶ διπλῆ τοῦτο ποιούν-
 5 τια, καὶ ἀπὸ τοῦ τόπου καὶ ἀπὸ τοῦ Σαββάτου· μᾶλλον δὲ καὶ
 τριπλῆ, τῷ καὶ διπλοῦν τὸ ἔργον γενέσθαι καὶ μετὰ τούτου
 καὶ ἕτερον, τὸ ὑπὸ τῶν ἱερέων· καὶ τὸ δὴ μεῖζον, τὸ μηδὲ
 ἔγκλημα εἶναι· «Ἀναίτιοι γάρ», φησὶν, «εἰσὶν».

Εἶδες πόσα τέθεικε; τὸν τόπον· ἐν τῷ ἱερῷ γάρ φησι
 τὸ πρόσωπον· οἱ ἱερεῖς γάρ· τὸν καιρὸν· τὸ Σάββατον γάρ
 10 φησι· τὸ πρᾶγμα αὐτό· βεβηλοῦσι γάρ· οὐδὲ γὰρ εἶπε, λύ-
 ουσιν, ἀλλὰ τὸ φορτικώτερον, «βεβηλοῦσι»· τὸ μὴ μόνον μὴ
 δίκην δίδοναι, ἀλλὰ καὶ αἰτίας ἀπηλλάχθαι· «Ἀναίτιοι
 γάρ εἰσι».

Μὴ δὴ νομίσητε τοῦτο ὅμοιον εἶναι, φησί, τῷ προτέρῳ.
 15 Ἐκεῖνο μὲν γάρ καὶ ἅπαξ γέγονε, καὶ οὐχ ὑπὸ ἱερέως,
 καὶ ἀνάγκης ἦν· διὰ τοῦτο καὶ συγγνώμης ἐγένοντο ἄξιοι
 τοῦτο δὲ καὶ καθ' ἕκαστον Σάββατον καὶ ὑπὸ ἱερέων καὶ
 ἐν ἱερῷ καὶ κατὰ νόμον. Διόπερ οὐδὲ κατὰ συγγνώμην,
 ἀλλὰ κατὰ νόμον εἰσὶν ἀπηλλαγμένοι τῶν ἐγκλημάτων. Οὐ-
 20 δὲ γὰρ ἐγκαλῶν ταῦτα εἶπον, φησὶν, οὐδὲ κατὰ συγγνώμην
 αὐτοὺς αἰτίας ἀπαλλάττων, ἀλλὰ κατὰ τὸν τοῦ δικαίου
 λόγον.

Καὶ δοκεῖ μὲν ὑπὲρ ἐκείνων ἀπολογεῖσθαι, τούτους
 δὲ ἐλευθεροῖ τῶν ἐγκλημάτων. Ὅταν γὰρ εἶπη· ἀναίτιοι
 25 εἰσιν ἐκεῖνοι· πολλῷ μᾶλλον οὗτοι, φησὶν. Ἄλλ' οὐκ εἰσὶν
 ἱερεῖς. Ἄλλ' ἱερέων μεῖζους. Αὐτὸς γὰρ πάρεστιν ἐνιαῦθα
 ὁ τοῦ ἱεροῦ δεσπότης· ἢ ἀλήθεια, οὐχ ὁ τύπος. Διὸ καὶ ἔ-

θέτει καὶ τὸ σπουδαιότερον, λέγων ὅτι οὔτε κὰν ἀμάρτημα εἶναι τὸ διαπραχθέν, πρᾶγμα βέβαια ποῦ ἀποτελεῖ λαμπραν νίκην, τὸ ὅτι δηλαδὴ ἀπέδειξεν, ὅτι ὁ νόμος καταλύει τὸν ἑαυτὸν του καὶ μάλιστα κατὰ τρόπον διπλοῦν· καὶ ἀπὸ τὸν τρόπον καὶ ἀπὸ τὸ Σάββατον. Ἡ καλύτερα κατὰ τρόπον τριπλοῦν· καὶ μὲ τὴν προηγουμένην διπλῆν κατάλυσιν, καὶ μαζὶ μὲ αὐτὸ καὶ κατὰ ἓνα τρίτον τρόπον, μὲ τὸ ὅτι δηλαδὴ ἡ κατάλυσις αὐτὴ γίνεται ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς. Καὶ τὸ πῶς σπουδαῖον βέβαια εἶναι ὅτι ἡ πρᾶξις δὲν θεωρεῖται οὔτε κὰν ἀμάρτημα. Διότι λέγει «εἶναι ἐκτὸς κατηγορίας».

Εἶδες πόσα ἐπιχειρήματα παρέθεσε; Τὸν τρόπον, διότι λέγει αὐτὸ συμβαίνει εἰς τὸν ναόν. Τὸ πρόσωπον, διότι ἀναφέρει τοὺς ἱερεῖς. Τὴν ἡμέραν, διότι λέγει ὅτι συμβαίνει αὐτὸ κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου. Αὐτὴν τὴν ἰδίαν τὴν πρᾶξιν, διότι τὴν χαρακτηρίζει βεβήλωσιν. Διότι δὲν εἶπε, καταλύουν, ἀλλὰ τὸ πλεον χειρότερον, «βεβηλώνουν», καὶ ὅτι ὄχι μόνον δὲν τιμωροῦνται, ἀλλὰ καὶ εἶναι ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ κάθε κατηγορίαν. «Διότι εἶναι ἐκτὸς κατηγορίας».

Μὴ νομίσετε βέβαια, λέγει, ὅτι ἡ περίπτωσις αὐτὴ εἶναι ὁμοία μὲ τὴν περίπτωσιν τοῦ Δαυῖδ. Διότι ἐκείνη ἔγινε μίαν φορὰν καὶ ὄχι ἀπὸ ἱερέα καὶ ὅτι συνέβη κατ' ἀνάγκην, διὰ τοῦτο καὶ συνεχωρήθησαν. Αὐτὴ ὅμως ἡ παράβασις γίνεται κάθε Σάββατον καὶ μάλιστα ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς καὶ ἐντὸς τοῦ ναοῦ καὶ σύμφωνα μὲ τὸν νόμον. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς εἶναι ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ τὰς κατηγορίας ὄχι κατὰ συγκατάβασιν, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τὸν νόμον. Οὔτε βέβαια λέγει τὰ ἀνέφερα αὐτὰ διὰ νὰ τοὺς κατηγορήσω οὔτε διὰ νὰ τοὺς ἀπαλλάξω ἀπὸ τὴν κατηγορίαν κατὰ συγκατάβασιν, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τὰς ἐντολὰς τοῦ δικαίου.

Καὶ φαίνεται μὲν μὲ ὅσα λέγει ὅτι ἀπολογεῖται ὑπὲρ τῶν ἱερέων, εἰς τὴν πραγματικότητα ὅμως ἀπαλλάσσει τοὺς μαθητάς του ἀπὸ τὴν κατηγορίαν. Διότι ὅταν λέγῃ· εἶναι ἀθῶοι ἐκεῖνοι, πολὺ περισσότερον, λέγει, ὅτι εἶναι ἀθῶοι καὶ οἱ μαθηταὶ του. Ναί, ἀλλὰ αὐτοὶ δὲν εἶναι ἱερεῖς. Εἶναι ὅμως ἀνώτεροι ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς. Διότι ἐδῶ εἶναι παρῶν ὁ ἱ-

λεγε· «Λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι τοῦ ἱεροῦ μεῖζόν ἐστιν ὧδε». Ἄλλ' ὅμως τηλικαῦτα ἀκούσαντες, οὐδὲν εἶπον· οὐ γὰρ ἦν σωτηρία ἀνθρώπου τὸ προκείμενον.

Εἶτα ἐπειδὴ θαρρὺ τοῖς ἀκούουσιν ἐδόκει εἶναι ταχέως 5 αὐτὸ συνεκάλυψε, πάλιν ἐπὶ συγγνώμην τὸν λόγον ἄγων, καὶ μετὰ ἐπιπλήξεως καὶ οὕτω λέγων. «Εἰ δὲ ἐγνώκετε τί ἐστιν, ἔλεον θέλω καὶ οὐ θυσίαν, οὐκ ἂν καιτεδικάσατε τοὺς ἀναιτίους». Εἶδες πῶς πάλιν ἐπὶ συγγνώμην ἄγει τὸν λόγον καὶ πάλιν συγγνώμης ἀνωτέρους ἀποφαίνει; «Οὐ γὰρ 10 ἂν καιτεδικάσατε, φησί, τοὺς ἀναιτίους». Τὸ μὲν πρότερον συνήγαγε τὸ τῶν ἱερέων εἰς τὸ αὐτὸ λέγων, «Ἀναίτιοί εἰσι»· τοῦτο δὲ ἄφ' ἑαυτοῦ τίθησι· μᾶλλον δὲ καὶ τοῦτο ἀπὸ τοῦ νόμου· προφητικὴν γὰρ ἀνέγνω ρῆσιν.

3. Εἶτα καὶ ἄλλην αἰτίαν λέγει· «Κύριος γάρ», φησὶν, 15 «ἐστὶ τοῦ Σαββάτου ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου», περὶ ἑαυτοῦ λέγων. Ὁ δὲ Μάρκος καὶ περὶ τῆς κοινῆς φύσεως αὐτὸν τοῦτο εἰρηκέναι φησὶν· ἔλεγε γάρ· «Τὸ Σάββατον διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐγένετο, οὐχ ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸ Σάββατον». Τίνος οὖν ἔνεκεν ἐκολάζετο ὁ τὰ ξύλα συνάγων; Ὅτι εἰ 20 ἔμελλον καὶ ἐν ἀρχῇ καιαφρονεῖσθαι οἱ νόμοι, σχολῆ γ' ἂν ὕστερον ἐφυλάχθησαν. Καὶ γὰρ πολλὰ ὠφέλει παρὰ τὴν ἀρχὴν τὸ Σάββατον καὶ μεγάλα οἶον, ἡμέρους ἐποίει πρὸς τοὺς οἰκείους εἶναι καὶ φιλανθρώπους· ἐδίδασκεν αὐτοὺς τοῦ Θεοῦ τὴν πρόνοιαν καὶ τὴν δημιουργίαν· ὅπερ φησὶν

14. Πρὸβλ. Ὡσ. 6, 6.

15. Μάρκ. 2, 27.

16. Πρὸβλ. Ἀριθμ. 15, 32-36.

διος ὁ Κύριος τοῦ ἱεροῦ· ἡ ἰδία ἡ ἀλήθεια καὶ ὄχι ὁ τύπος αὐτῆς. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγε· «Σᾶς λέγω δὲ ὅτι ἐδῶ εἶναι κάτι μεγαλύτερον ἀπὸ τὸν ναόν». Οἱ Φαρισαῖοι ὅμως ἀκούσαντες ὅλα αὐτὰ δὲν εἶπαν τίποτε ἀπολύτως, διότι εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἐπρόκειτο διὰ τὴν σωτηρίαν κάποιου ἀνθρώπου.

Ἔπειτα ἐπειδὴ αὐτὸ πού εἶπεν ἐφαίνετο βαρὺ, ἀμέσως τὸ συνεκάλυψε καὶ μεταφέρων τὸν λόγον πάλιν εἰς τὸ θέλημα τῆς συγχωρήσεως καὶ μὲ τόνον ἐπιπλήξεως λέγει τὰ ἐξῆς· «Ἐὰν δὲ εἶχάτε κατανοήσει τί σημαίνει ἀγάπην θέλω καὶ ὄχι θυσίαν¹⁴, δὲν θὰ κατεδικάζατε τοὺς ἀθῶους». Εἶδες μὲ ποῖον τρόπον μεταφέρει πάλιν τὸν λόγον εἰς τὴν εὐσπλαγχνίαν καὶ ἀποδεικνύει ὅτι οἱ μαθηταί του ἦσαν ὑπεράνω πάσης κατηγορίας; «Διότι δὲν θὰ κατεδικάζατε», λέγει, «τοὺς ἀθῶους». Τὸ μὲν πρῶτον συνεπέρανε μὲ τοὺς λόγους του ὑπὲρ τῶν ἱερέων «ἦσαν ἀθῶοι», τὸ δὲ δεύτερον, τὸ ὅτι δηλαδὴ ἦσαν ἀθῶοι, ἐφάνέρωσε μὲ τὸ ὅτι εἰσήγαγεν εἰς τὸ μέσον τὸν ἑαυτόν του. Μᾶλλον ὅμως καὶ αὐτὸ τὸ ἐστήριξεν εἰς τὸν νόμον, διότι ἀνέφερε τοὺς λόγους τοῦ προφήτου.

3. Εἰς τὴν συνέχειαν ἀναφέρει καὶ ἄλλην αἰτίαν συγχωρήσεως τῶν μαθητῶν. Διότι λέγει «εἶναι ἀθῶοι, ἐπειδὴ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου εἶναι κύριος καὶ τοῦ Σαββάτου», ἀναφερόμενος μὲ αὐτὰ εἰς τὸν ἑαυτόν του. Ὁ δὲ Μᾶρκος λέγει ὅτι αὐτὸ τὸ εἶπεν ὁ Κύριος δι' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Διότι ἔλεγε· «Τὸ Σάββατον ἔγινε διὰ τὸν ἄνθρωπον καὶ ὄχι ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸ Σάββατον»¹⁵. Μὰ τότε διατί ἐτιμωρεῖτο ἐκεῖνος πού ἐμάζευε ξύλα κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου¹⁶; Διότι ἐὰν ἐπρόκειτο ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς θεσπίσεως νὰ παραβαίνωνται οἱ νόμοι, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ τηρηθοῦν εἰς τὸ μέλλον μὲ προθυμίαν. Διότι εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ἦσαν πολλὰ καὶ μεγάλα αἱ ὠφέλειαι πού προήρχοντο ἀπὸ τὸ Σάββατον. Ἐπὶ παραδείγματι τοὺς ἔκανε νὰ εἶναι ἡμεροὶ καὶ φιλόανθρωποι πρὸς τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας των. Τοὺς ἐδίδασκε τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ ἔργον τῆς δημιουργίας,

ὁ Ἰεζεχιήλ· ἐπαίδευσεν αὐτοὺς κατὰ μικρὸν ἀπέχεσθαι πονηρίας καὶ τοῖς πνευματικοῖς προσέχειν παρεσκευάζεν. Ἐπειδὴ γάρ, τὸν νόμον διδοὺς τὸν τοῦ Σαββάτου, εἰ εἶπε, τὰ μὲν ἀγαθὰ πράττειτε ἐν τῷ Σαββάτῳ, τὰ δὲ κακὰ μὴ
 5 ποιεῖτε, οὐκ ἂν ἠνέσχοιτο· ἀπάντων ὁμοίως ἀπεῖργε· μηδὲ γὰρ ποιήσητε, φησί· καὶ οὐδὲ οὕτω κατείχοντο. Αὐτὸς δὲ καὶ τὸν νόμον διδοὺς τὸν τοῦ Σαββάτου, καὶ οὕτως ἠνίξατο, ὅτι τῶν πονηρῶν αὐτοὺς ἀπέχεσθαι θούλειαι μόνον. «Μηδὲν γὰρ ποιήσητε», φησί, «πλὴν ὧν ποιηθήσεται ψυχῆ». Καὶ ἐν
 10 τῷ ἱερῷ δὲ πάντα ἐγίνετο καὶ μετὰ πλείονος τῆς σπουδῆς καὶ διπλασίονος τῆς ἐργασίας. Οὕτω καὶ δι' αὐτῆς τῆς σκιᾶς τὴν ἀλήθειαν αὐτοῖς παρήνοιγε.

Τοσοῦτον οὖν κέρδος, φησὶν, ἔλυσεν ὁ Χριστός; Μὴ γένοιτο· ἀλλὰ καὶ σφόδρα ἐπέτεινε. Καιρὸς γὰρ ἦν διὰ τῶν
 15 ὑψηλοτέρων αὐτοὺς πάντα παιδεύεσθαι καὶ οὐκ ἔδει δεδέσθαι τὰς χεῖρας τοῦ πονηρίας μὲν ἀπηλλαγμένου, πρὸς δὲ τὰ ἀγαθὰ πάντα ἐπιερωμένου· οὐδὲ ἐντεῦθεν μανθάνειν, ὅτι ὁ Θεὸς ἅπαντα ἐποίησεν· οὐδὲ ἐντεῦθεν ἡμέρους εἶναι τοὺς πρὸς αὐτὴν τοῦ Θεοῦ τῆς φιλανθρωπίας τὴν μίμησιν καλου-
 20 μένους· («Γίνεσθε», γὰρ φησὶν, «οἰκτίρμονες ὡς ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος»)· οὐδὲ μίαν ἡμέραν ἐσοδιάζειν τοὺς πάντα τὸν θίον ἐσοτὴν ἄγειν κελευομένους· («Ἐσοδιάζομεν», γὰρ, φησί, «μὴ ἐν ζύμῃ παλαιᾷ, μηδὲ ἐν ζύμῃ κακίας καὶ πονηρίας, ἀλλ' ἐν ἀζύμοις εἰλικρινείας καὶ ἀληθείας»)· οὐδὲ γὰρ
 25 παρὰ κιβωτὸν ἐστάναι καὶ θυσιαστήριον χρυσοῦν τοὺς αὐτὸν τὸν πάντων Δεσπότην ἔνοικον ἔχοντας καὶ διὰ πάντων ὁμιλοῦντας αὐτῷ καὶ δι' εὐχῆς καὶ διὰ προσφορᾶς καὶ διὰ

17. Πρὸβλ. Ἰεζ. 20, 12.

18. Ἐξ. 12, 16.

19. Λουκᾶ 6, 36.

20. Α' Κορ. 5, 8.

πρᾶγμα πού τὸ λέγει καὶ ὁ προφήτης Ἰεζεκιήλ¹⁷. Τοὺς ἐπαίδευσε ν' ἀποφεύγουν ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὴν πονηρίαν καὶ τοὺς προετοίμαζε νὰ ἐπιδεικνύουν ἐνδιαφέρον διὰ τὰ πνευματικὰ ζητήματα. Διότι ἐὰν τοὺς ἔλεγεν, ὅταν ἔδιδε τὸν νόμον περὶ τοῦ Σαββάτου, νὰ κάνουν μόνον τὰ ἀγαθὰ ἔργα τὴν ἡμέραν αὐτὴν καὶ ν' ἀποφεύγουν τὰ κακά, ὅπωςδήποτε δὲν θὰ τὸ ἐτήρουν, διὰ τοῦτο ἀπαγορεύει κάθε ἔργον ἀδιακρίτως. Διότι, λέγει, μὴ κάνετε τίποτε. Ἄλλὰ οὔτε καὶ ἔτσι συνεκρατοῦντο πάλιν. Ὁ Θεὸς δὲ ὅταν τοὺς ἔδιδε τὸν νόμον περὶ τοῦ Σαββάτου, αὐτὸ ἄφηνε νὰ ἐννοηθῆ, ὅτι δηλαδὴ ἐπιθυμεῖ νὰ ἀπέχουν μόνον ἀπὸ τὰ πονηρὰ ἔργα. «Διότι», λέγει, «δὲν θὰ κάνετε τίποτε, παρὰ μόνον ὅσα θὰ συντελοῦν διὰ τὸ καλὸν τῆς ψυχῆς»¹⁸. Καὶ εἰς τὸ ἱερόν δὲ ἐγίνοντο τὰ πάντα καὶ μὲ μεγάλην προθυμίαν καὶ μὲ διπλασίαν ἐργασίαν. Ἔτσι καὶ μὲ αὐτὸν τὸν σκιώδη τύπον ἤνοιγε τὸν δρόμον πρὸς τὴν ἀλήθειαν.

Ὡστε λοιπόν, θὰ εἰπῆ κάποιος, κατήργησεν ὁ Χριστὸς μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον τόσον μεγάλας ὠφελείας; Μὴ γένοιτο. Ἀντιθέτως ἠύξησεν ἀκόμη περισσότερο τὴν ὠφέλειάν μας. Διότι ἦτο καιρὸς νὰ διδάσκωνται συνεχῶς πλέον μὲ τὰ ὑψηλότερα νοήματα καὶ δὲν ἦτο ἀνάγκη νὰ εἶναι δεμένα τὰ χέρια ἐκείνου πού εἶχεν ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὴν πονηρίαν καὶ ἐπεθύμει ὅλα τὰ ἀγαθὰ. Οὔτε μὲ τὸ Σάββατον νὰ μαθαίνουν ὅτι ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὰ πάντα, ἀλλὰ νὰ μὴ διδάσκωνται ἀπὸ ἐδῶ νὰ εἶναι εὐσπλαχνικοί, αὐτοὶ πού ἐκαλοῦντο νὰ μιμηθοῦν τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ. (Διότι, λέγει, «Νὰ εἰσθε εὐσπλαχνικοί, ὅπως εἶναι ὁ οὐράνιος Πατὴρ σας¹⁹»). Οὔτε νὰ ἐορτάζουν μίαν μόνον ἡμέραν, αὐτοὶ πού προετρέποντο νὰ ἔχουν ἐορτὴν ὅλην τὴν ζωὴν των. (Διότι λέγει «Ἄς ἐορτάζωμεν ὄχι μὲ τὸ παλαιὸν προζύμιον, οὔτε μὲ προζύμιον κακίας καὶ πονηρίας, ἀλλὰ μὲ ἄζυμα εἰλικρινείας καὶ ἀληθείας»²⁰). Οὔτε βέβαια νὰ συγκεντρώνωνται γύρω ἀπὸ τὴν Κιβωτὸν τῆς Διαθήκης καὶ τὸ χρυσὸν θυσιαστήριον, αὐτοὶ πού εἶχαν μέσα των τὸν Κύριον τῶν πάντων καὶ μὲ ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις των ἤρχοντο εἰς ἐπικοινωνίαν μαζί του καὶ

Γραφῶν καὶ δι' ἐλεημοσύνης καὶ διὰ τοῦ ἔχειν αὐτὸν ἔνδον. Τί τοίνυν Σαββάτου χρεία τῷ διαπαντός ἐορτάζοντι, τῷ πολιτευομένῳ ἐν οὐρανῷ;

Ἐορτάζωμεν τοίνυν διηνεκῶς καὶ μηδὲν πονηρὸν πράττωμεν τοῦτο γὰρ ἐορτή· ἀλλ' ἐπιτεινέσθω μὲν τὰ πνευματικὰ καὶ παραχωρεῖτω τὰ ἐπίγεια καὶ ἀργῶμεν ἀργίαν πνευματικὴν, τὰς χεῖρας πλεονεξίας ἀφισιῶντες, τὸ σῶμα τῶν περιτιῶν καὶ ἀνονήτων ἀπαλλάττοντες καμάτων καὶ ὧν ἐν Αἰγύπτῳ ὑπέμεινε τότε ὁ τῶν Ἑβραίων δῆμος. Οὐδὲν γὰρ
 10 διαφέρομεν οἱ χρυσίον συνάγοντες τῶν τῷ πηλῷ προσοδεδεμένων καὶ τὴν πλίνθον ἐκείνην ἐργαζομένων καὶ ἄχυρα συλλεγόντων καὶ μαστιζομένων. Καὶ γὰρ καὶ νῦν ὁ διάβολος ἐπιτάττει πλινθουργεῖν, καθάπερ τότε ὁ Φαραώ. Τί γὰρ ἐστὶν ἄλλο τὸ χρυσίον ἢ πηλός; τί δὲ ἄλλο τὸ ἀργύριον ἢ ἄ-
 15 χυρον; Ὡς ἄχυρα γοῦν ἀνάπτει τῆς ἐπιθυμίας τὴν φλόγα, ὡς πηλὸς οὕτω ρυποῖ τὸν ἔχοντα ὁ χρυσός. Διὰ τοῦτο ἔπεμψεν ἡμῖν οὐ Μωϋσέα ἐξ ἐρήμου, ἀλλὰ τὸν Υἱὸν ἐξ οὐρανοῦ. Ἄν τοίνυν μετὰ τὸ ἐλθεῖν αὐτὸν μείνης ἐν Αἰγύπτῳ, πείσῃ τὰ τῶν Αἰγυπτίων· ἂν δὲ ἀφείς ἐκείνην ἀναβῆς μετὰ τοῦ
 20 πνευματικοῦ Ἰσραήλ, ὄψει τὰ θαύματα ἅπαντα.

4. Πλὴν οὐδὲ τοῦτο ἀρκεῖ εἰς σωτηρίαν. Οὐδὲ γὰρ ἐξ Αἰγύπτου δεῖ μόνον ἀπαλλαγῆναι, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐπαγγελίαν εἰσελθεῖν. Ἐπεὶ καὶ Ἰουδαῖοι, καθὼς ὁ Παῦλος φησι, καὶ διὰ τῆς Ἐρυθρᾶς διηλθον καὶ μάννα ἔφαγον καὶ
 25 πόμα πνευματικὸν ἔπιον, ἀλλ' ὅμως πάντες ἀπόλυντο.

μὲ τὴν προσευχὴν καὶ μὲ τὰς προσφορὰς καὶ μὲ τὰς Γραφὰς καὶ μὲ τὴν ἔλεημοσύνην καὶ μὲ τὸ ὅτι τὸν εἶχαν μέσα εἰς τὴν ψυχὴν των. Τί χρειάζεται λοιπὸν τὸ Σάββατον εἰς ἐκεῖνον ποῦ εἰς ὅλην του τὴν ζωὴν ἔχει ἑορτὴν καὶ ζῆ ἐδῶ εἰς τὴν γῆν ὡσὰν νὰ εὐρίσκειται εἰς τὸν οὐρανόν;

Ἄς ἑορτάζωμεν λοιπὸν συνεχῶς καὶ ἄς μὴ πράττωμεν τίποτε τὸ πονηρόν· διότι αὐτὸ εἶναι πραγματικὴ ἑορτή. Καὶ ἀκόμη ἄς ἐντείνωμεν τὴν προσπάθειάν μας διὰ τὰ πνευματικὰ πράγματα καὶ ἄς παραμελῶμεν τὰ ἐπίγεια, ἄς τηρῶμεν πνευματικὴν ἀργίαν, ἄς ἀπομακρύνωμεν τὰς χεῖράς μας ἀπὸ τὴν πλεονεξίαν, ἄς ἀπαλλάσσωμεν τὰ σῶμά μας ἀπὸ τοὺς περιττοὺς καὶ ἀνωφελεῖς κόπους καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ βάσανα ποῦ ὑπέφερε τότε εἰς τὴν Αἴγυπτον ὁ λαὸς τῶν Ἑβραίων. Διότι δὲν διαφέρομεν ὡς πρὸς τίποτε ὅσοι συγκεντρῶνομεν χρυσὸν ἀπὸ ἐκείνους ποῦ ἦσαν προσκολλημένοι εἰς τὴν λάσπην καὶ ἐδούλευαν εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν πλίνθων καὶ συνεκέντρωναν ἄχυρα καὶ ἐδέχοντο μαστιγώσεις. Καθόσον καὶ τώρα ὁ διάβολος μᾶς προστάσσει νὰ κατασκευάζωμεν πλίνθους, ὅπως ἀκριβῶς τότε ὁ Φαραὼ τοὺς Ἑβραίους. Διότι τί ἄλλο εἶναι ὁ χρυσοὺς παρὰ λάσπη; τί ἄλλο ὁ ἄργυρος παρὰ ἄχυρον; Διότι ὁ χρυσοὺς ὡσὰν τὰ ἄχυρα ἀνάπτει τὴν φλόγα τῆς ἐπιθυμίας καὶ ὅπως ἡ λάσπη, ἔτσι ρυπαίνει ἐκεῖνον ποῦ τὸν ἔχει. Διὰ τοῦτο δὲν μᾶς ἔστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Μωϋσῆ ἀπὸ τὴν ἔρημον ἀλλὰ τὸν Υἱόν του ἀπὸ τὸν οὐρανόν. Ἄν λοιπὸν μετὰ τὸν ἐρχομὸν τοῦ Υἱοῦ παραμείνης εἰς τὴν Αἴγυπτον, θὰ πάθης ὅ,τι ἔπαθαν οἱ Αἰγύπτιοι, ἂν ὅμως ἐγκαταλείψης τὴν Αἴγυπτον καὶ ὑψωθῆς μαζὶ μὲ τὸν πνευματικὸν Ἰσραήλ, θὰ ἰδῆς ὅλα τὰ θαύματα.

4. Πλὴν ὅμως οὔτε αὐτὸ εἶναι ἀρκετὸν διὰ τὴν σωτηρίαν μας. Διότι δὲν πρέπει μόνον ν' ἀπομακρυνθῶμεν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, ἀλλὰ νὰ εἰσέλθωμεν καὶ εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας. Καθόσον καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, ὅπως λέγει ὁ Παῦλος, καὶ διέβησαν τὴν Ἐρυθρὰν Θάλασσαν, καὶ τὸ μάννα ἔφαγαν καὶ τὸ πνευματικὸν νερὸ ἤπιαν, παρὰ ταῦτα ὅμως κατεδικάσθησαν ὅλοι^α.

"Ἴν' οὖν μὴ καὶ ἡμεῖς τὰ αὐτὰ πάθωμεν, μὴ ὀκνῶμεν,
 μηδὲ ἀναδυσώμεθα· ἀλλ' ὅταν ἀκούσης πονηρῶν καὶ νῦν κα-
 τασκόπων διαβαλλόντων τὴν σιενὴν καὶ τεθλιμμένην ὁδὸν
 καὶ λεγόντων ἅπερ εἶπον τότε ἐκεῖνοι οἱ κατ' ἄσχοποι, μὴ
 5 τὸν δῆμον τὸν πολύν, ἀλλὰ τὸν Ἰησοῦν ζηλώσωμεν, τὸν Χά-
 λεβ τὸν τοῦ Ἰεφονῆ παῖδα· καὶ μὴ πρότερον ἀποσιτῆς, ἕως
 ἂν ἐπιλάβῃ τῆς ἐπαγγελίας καὶ τῶν οὐρανῶν ἐπιβῆς. Μηδὲ
 δύσκολον τὴν ὁδοιπορίαν νομίσης εἶναι. «Εἰ γὰρ ἐχθροὶ ὄν-
 τες κατηλλάγημεν τῷ Θεῷ, πολλῶ μᾶλλον καταλλαγέντες
 10 σωθησόμεθα».

Ἄλλὰ σιενὴ καὶ τεθλιμμένη, φησὶν, ἡ ὁδὸς αὕτη. Ἄλλ'
 ἢ προτέρα, δι' ἧς διῆλθες, οὐ σιενὴ καὶ τεθλιμμένη μόνον,
 ἀλλὰ καὶ ἄβαιος καὶ θηρίων ἀγρίων γέμουσα. Καὶ ὥσπερ
 οὐκ ἦν διὰ τῆς Ἐρουθρᾶς διαβῆναι θαλάσσης, εἰ μὴ τὸ
 15 θαῦμα ἐκεῖνο ἐγένετο, οὕτως οὐκ ἦν ἐν τῷ προτέρῳ βίῳ
 μείναντας εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνελθεῖν, εἰ μὴ τὸ βάπτισμα
 μέσον ἐφάνη. Εἰ δὲ τὸ ἀδύνατον γέγονε δυνατὸν, πολλῶ
 μᾶλλον τὸ δύσκολον ἔσται ῥᾶδιον.

Ἄλλ' ἐκεῖνο, φησί, χάριτος μόνον ἦν. Διὰ γὰρ τοῦτο
 20 μάλιστα δίκαιος ἂν εἴης θαρρεῖν. Εἰ γὰρ ἔνθα χάρις ἦν
 μόνη, συνήργησεν, ἔνθα καὶ πόνους ἐπιδείκνυσθε, οὐ πολλῶ
 μᾶλλον συμπράξει; εἰ ἀργοῦντα ἔσωσεν, οὐ πολλῶ μᾶλλον
 ἐργαζομένῳ βοηθήσει; Ἀνωτέρῳ μὲν οὖν ἔλεγον, ὅτι ἀπὸ
 τῶν ἀδυνάτων καὶ τοῖς δυσκόλοις ὀφείλεις θαρρεῖν· νυνὶ
 25 δὲ ἐκεῖνο ἐρῶ, ὅτι ἐὰν νήφωμεν, οὐδὲ δύσκολα ταῦτα ἔσται.
 "Ὅρα γὰρ· θάνατος πεπάτηται, διάβολος κατέπεσεν, ὁ νόμος
 τῆς ἁμαρτίας ἐσβέσθη, τοῦ Πνεύματος ἡ χάρις ἐδόθη, ἡ ζωὴ
 εἰς ὀλίγον συνεσιάλη, τὰ φρικτὰ ἐπιτέμνεται. Καὶ ἵνα μάθης

22. Πρὸβλ. Ἀριθ. κεφ. 13 καὶ 14.

23. Πρὸβλ. Ἀριθ. 14, 38.

24. Ρωμ. 5, 10.

Διὰ νὰ μὴ πάθωμεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς τὰ ἴδια, ἃς μὴ εἴμεθα ὀκνηροὶ καὶ ἃς μὴ ὑποχωροῦμεν ἀπὸ τὰς προσπαθείας μας. Ἄλλ' ὅταν ἀκούσης καὶ τώρα κατασκόπους πονηροὺς νὰ συκοφαντοῦν τὴν στενὴν καὶ δύσκολον ὁδὸν καὶ νὰ λέγουν ἐκεῖνα ποὺ εἶπαν τότε οἱ κατάσκοποι ἐκεῖνοι²², ἃς μὴ μιμηθῶμεν τὸν λαόν, ἀλλὰ τὸν Ἰησοῦν τοῦ Ναυῆ καὶ τὸν Χάλεβ τὸν υἱὸν τοῦ Ἰεφονῆ²³. Καὶ νὰ μὴ ἀποχωρήσης πρὶν ἐπιτύχης τὴν ἐπαγγελίαν καὶ ἀνεβῆς εἰς τοὺς οὐρανοὺς. Οὔτε νὰ θεωρήσης δύσκολον τὴν ἱστορίαν αὐτὴν. «Διότι ἐάν, ἐχθροὶ ὄντες, συνεφιλιώθημεν μὲ τὸν Θεόν, πολὺ περισσότερον θὰ σωθῶμεν τώρα ποὺ συνεφιλιώθημεν»²⁴.

Μά, θὰ εἰπῆ κάποιος, ἡ ὁδὸς αὐτὴ εἶναι στενὴ καὶ γεμάτη θλίψεις. Ναί, ἀλλὰ καὶ ἡ ὁδὸς ποὺ ἐβάδιζες προηγουμένως δὲν ἦτο μόνον στενὴ καὶ γεμάτη θλίψεις, ἀλλὰ καὶ ἀδιάβατος καὶ γεμάτη ἀπὸ ἄγρια θηρία. Καὶ ὅπως δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διαβοῦν οἱ Ἑβραῖοι τὴν Ἐρυθρὰν Θάλασσαν, ἐάν δὲν ἐγίνετο ἐκεῖνο τὸ θαῦμα, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀνέλθωμεν εἰς τὸν οὐρανὸν ἐὰν ἐμέναμεν προσκολλημένοι εἰς τὴν προηγουμένην ζωὴν μας, ἐὰν δὲν ἀπεκαλύπτετο τὸ βάπτισμα. Ἐὰν δὲ τὸ ἀδύνατον ἔγινε δυνατὸν, πολὺ περισσότερον τὸ δύσκολον θὰ γίνῃ εὐκολον.

Ἄλλὰ, θὰ εἰπῆ κάποιος, τὸ βάπτισμα εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς θείας χάριτος μόνον. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς βέβαια πρέπει νὰ λάβης θάρρος. Διότι ἐὰν ἐβοήθησεν ἐκεῖ ὅπου ὑπῆρχε μόνον ἡ χάρις του, δὲν θὰ βοηθήσῃ πολὺ περισσότερον σὰς ποὺ καταβάλλετε προσπαθείας; Ἐὰν ἔσωσε τὸν ἀργόν, δὲν θὰ βοηθήσῃ πολὺ περισσότερον τὸν ἐργαζόμενον; Προηγουμένως ἔλεγα, ὅτι ἐὰν τὰ ἀδύνατα ἔγιναν δυνατά, ὀφείλεις νὰ ἀντιμετωπίζης μὲ θάρρος καὶ τὰς δυσκολίας. Τώρα ὅμως θὰ εἰπῶ καὶ τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ἐὰν ἐπαγρυπνῶμεν δὲν θὰ εἶναι οὔτε κὰν δύσκολα αὐτά. Διότι πρόσεξε. Ὁ θάνατος ἔχει νικηθῆ, ὁ διάβολος κατέπεσεν, ὁ νόμος τῆς ἀμαρτίας κατελύθη, ἡ χάρις τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐδόθη, ἡ ζωὴ περιωρίσθη πολὺ, αἱ δυσκολίαι ἐλιγώστευσαν. Καὶ διὰ νὰ

ταῦτα καὶ διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν, σκόπει πόσοι ὑπερηκόντισαν τὰ προσιάγματα τοῦ Χριστοῦ· οὐ δὲ καὶ τὸ μείζον αὐτὸ δέδοικας; Ποίαν οὖν ἔξεις ἀπολογία, ὅταν ἐτέρων ὑπὲρ τὰ σκάμματα πηδώντων, ὀκνήῃς πρὸς τὰ νενομισμένα αὐτός;

5 Σοὶ μὲν γὰρ παραινοῦμεν ἐλεημοσύνην διδόναι ἀπὸ τῶν ὄντων, ἕτερος δὲ καὶ τὰ ὄντα ἅπαντα ἀπεδύσατο· σὲ σωφρόνως ζῆν ἀξιοῦμεν μετὰ τῆς γυναικός, ἕτερος δὲ οὐδὲ ὠμίλησε γάμῳ· καὶ σὲ μὲν παρακαλοῦμεν μὴ θάσκανον εἶναι, ἕτερον δὲ ἔχομεν καὶ τὴν ψυχὴν ὑπὲρ ἀγάπης ἐπιδιδόντα τὴν ἑαυ-

10 τοῦ· καὶ σὲ μὲν παρακαλοῦμεν συγγνωμονικὸν εἶναι καὶ μὴ βαρὺν τοῖς ἁμαρτάνουσιν, ἄλλος δὲ ραπιζόμενος καὶ τὴν ἐτέραν ἔσιρεψε σιαγόνα.

Τί οὖν ἐροῦμεν, εἰπέ μοι; τί δὲ ἀπολογησόμεθα, μηδὲ ταῦτα ποιῶντες, ἐτέρων τοσοῦτον ὑπερβαινόντων ἡμᾶς; οὐκ

15 ἂν δὲ ὑπερέβησαν, εἰ μὴ πολλὴ τοῦ πράγματος ἦν ἡ εὐκολία. Τίς γὰρ τήκεται, ὁ φθονῶν τοῖς ἐτέρων ἀγαθοῖς ἢ ὁ συνηδόμενος καὶ χαίρων; τίς ὑποπιεύει πάντα καὶ τρέμει διηνεκῶς, ὁ σώφρων ἢ ὁ μοιχεύων; τίς ἐν ἐλπίσιν εὐφραίνεται χρησιαῖς, ὁ ἀρπάζων ἢ ὁ ἐλεῶν καὶ τῶν ἑαυτοῦ μετα-

20 διδούς τῷ δεομένῳ;

Ταῦτ' οὖν ἐννοοῦντες, μὴ ναρκῶμεν πρὸς τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς δρόμους, ἀλλὰ μετὰ προθυμίας ἀπάσης ἀποδυσάμενοι πρὸς τὰ καλὰ ταῦτα παλαίσματα, ὀλίγον κάμωμεν χρόνον, ἵνα τοὺς διηνεκεῖς καὶ ἁμαράντους λάβωμεν σιε-

25 φάνους· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

τὰ διαπιστώσης αὐτὰ καὶ εἰς τὴν πρᾶξιν, ἀναλογίσου πόσοι ἐξεπέρασαν τὰ προστάγματα τοῦ Χριστοῦ. Καὶ σὺ φοβεῖσαι καὶ αὐτὸ τὸ μέτρον τῶν ἐντολῶν του; Ποίαν δικαιολογίαν λοιπὸν θὰ ἔχης ὅταν οἱ ἄλλοι ὑπερπηδοῦν τὰ ἐσκαμμένα καὶ σὺ διστάζης νὰ ἐπιτελέσης τὰ καθιερωμένα διὰ νόμου; Διότι σένα μὲν σὲ προτρέπω νὰ δίδης ἐλεημοσύνην ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά σου, ἐνῶ ἄλλος προσέφερε ὀλόκληρον τὴν περιουσίαν του. Ἀπὸ σένα ἀξιῶ νὰ ζῆς μαζὶ μὲ τὴν σύζυγόν σου μὲ σωφροσύνην, ἐνῶ ἄλλος οὔτε κἂν συνῆψε γάμον. Καὶ σένα μὲν σὲ παρακαλῶ νὰ μὴ εἶσαι φθονερός, ἐνῶ ἔχομεν ἄλλον ποῦ προσέφερε καὶ τὴν ζωὴν του ἀκόμη διὰ τὴν ἀγάπην του πρὸς τὸν συνάνθρωπόν του. Προσέτι σένα σὲ συμβουλεύω νὰ εἶσαι εὐσπλαγχνικὸς καὶ νὰ μὴ φέρεσαι σκληρὰ πρὸς τοὺς ἀμαρτάνοντας, ἐνῶ ἄλλος ὅταν ἐρραπίζετο ἔστρεψε καὶ τὴν ἄλλην σιαγόνα του.

Εἶπέ μου λοιπὸν, τί θὰ εἰποῦμεν; πῶς θὰ δικαιολογηθῶμεν λοιπὸν ὅταν ἡμεῖς μὲν δὲν ἐφαρμόζωμεν οὔτε αὐτὰ ἐνῶ ἄλλοι Χριστιανοὶ μᾶς ξεπερνοῦν τόσον πολὺ εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἀρετῆς; Καὶ ὅπωςδήποτε δὲν θὰ μᾶς ὑπερέβαιναν, ἐὰν δὲν ἦσαν τὰ πράγματα τόσον εὐκόλα. Διότι ποῖος λειώνει, ἐκεῖνος ποῦ φθονεῖ τὰ ἀγαθὰ τῶν ἄλλων ἢ ἐκεῖνος ποῦ εὐχαριστεῖται καὶ χαίρεται δι' αὐτά; ποῖος εἶναι γεμᾶτος ὑποψίαν δι' ὅλα καὶ τρέμει συνεχῶς, ὁ σώφρων ἢ ὁ μοιχός; ποῖος εὐφραίνεται μὲ τὰς ἀγαθὰς ἐλπίδας, ὁ ἀρπάζων ἢ ἐκεῖνος ποῦ ἐλεεῖ καὶ δίδει ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά του εἰς αὐτὸν ποῦ ἔχει ἀνάγκην;

Ἐχοντες λοιπὸν αὐτὰ ὑπ' ὄψιν μας, ἄς μὴ ἀδιαφορῶμεν διὰ τοὺς ἀγῶνας ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς, ἀλλ' ἄς ριφθῶμεν μὲ ὄλην τὴν προθυμίαν μας εἰς τοὺς καλοὺς αὐτοὺς ἀγῶνας καὶ ἄς κουρασθῶμεν δι' ὀλίγον χρόνον, ὥστε νὰ λάβωμεν τοὺς αἰωνίους καὶ ἀμαράντους ἐκείνους στεφάνους, τοὺς ὁποίους εὐχομαι ὅλοι μας ν' ἀποκτήσωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Μ'

Ματθ. 12, 9 - 24

«Καὶ μεταβάς ἐκεῖθεν, ἦλθεν εἰς τὴν συναγωγὴν αὐ-
τῶν καὶ ἰδὸν ἄνθρωπον τὴν χεῖρα ἔχων ξηράν».

5 1. Πάλιν ἐν Σαββάτῳ θεραπεύει, ὑπὲρ τῶν παρὰ τῶν
μαθητῶν γεγενημένων ἀπολογούμενος. Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι
εὐαγγελιστοὶ φασιν, ὅτι ἔσποιη τὸν ἄνθρωπον μέσον καὶ
ἠρώτησεν αὐτούς, εἰ ἔξεσι τοῖς Σάββασιν ἀγαθοποιῆσαι.
Θέα τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Δεσπότου. Ἔσποιη αὐτὸν μέ-
10 σον, ἵνα τῇ ὄψει αὐτοὺς ἐπικᾶμψη ἵνα κατακλασθέντες τῇ
θέᾳ τὴν πονηρίαν ἐκβάλωσι καὶ τὸν ἄνθρωπον αἰδεσθέντες,
παύσωνται τῆς θηριωδίας. Ἄλλ' οἱ ἀτίθασοι καὶ μισάνθρω-
ποι μᾶλλον αἰροῦνται τοῦ Χριστοῦ βλάψαι τὴν δόξαν, ἢ τοῦ-
τον ἰδεῖν σωζόμενον, ἐκατέρωθεν ἐνδεικνύμενοι τὴν πονη-
15 ρίαν καὶ τῷ πολεμεῖν τῷ Χριστῷ καὶ τῷ μετὰ φιλονεικίας
τοσαύτης, ὡς καὶ ταῖς ἐτέρων εὐεργεσίαις ἐπηρεάζειν.

Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι εὐαγγελιστοὶ φασιν, ὅτι αὐτὸς ἠρώτη-
σεν οὗτος δέ, ὅτι ἠρωτήθη. «Καὶ ἐπηρώτησαν αὐτόν», φησί,
«λέγοντες, εἰ ἔξεσι τοῖς Σάββασιν θεραπεύειν, ἵνα κατηγο-
20 ρήσωσιν αὐτοῦ». Εἰκὸς δὲ ἀμφοτέρωθεν γεγενῆσθαι. Μιαροὶ
γὰρ ὄντες καὶ εἰδότες ὅτι ἤξει πάντως ἐπὶ τὴν ἰατρίαν, τῇ
πέψει προκαταλαβεῖν αὐτὸν ἔσπευδον, προσδοκῶντες ταύ-
τη κωλύειν. Διὸ καὶ ἠρώτων, «εἰ ἔξεσι τοῖς Σάββασιν θερα-
πεῦσαι»· οὐχ ἵνα μάθωσιν, ἀλλ' «ἵνα κατηγορήσωσιν». Καίτοι-

1. Πρὸβλ. Ματθ. 12, 1-2.

2. Τοὺς Γραμματεῖς καὶ Φαρισαίους.

3. Πρὸβλ. Μάρκ. 3, 4. Λουκᾶ 6, 9.

ΟΜΙΛΙΑ Μ΄

Ματθ. 12, 9 - 24

«Καὶ ἀφοῦ ἔφυγεν ἀπὸ ἐκεῖ ἦλθεν εἰς τὴν συναγωγὴν των. Καὶ τότε παρουσιάσθη ἐκεῖ κάποιος ἄνθρωπος ποῦ εἶχε ξηρὰν χεῖραν».

1. Πάλιν θεραπεύει κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου μὲ σκοπὸν νὰ δικαιολογήσῃ τὴν πράξιν τῶν μαθητῶν του¹. Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι εὐαγγελισταὶ λέγουν, ὅτι ἔβαλε τὸν ἄνθρωπον νὰ σταθῆ εἰς τὸ μέσον τῆς συναγωγῆς καὶ ἀκολούθως ἠρώτησεν αὐτοὺς² ἐὰν ἐπιτρέπεται νὰ κάνῃ κανεῖς καλὸν κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ Σαββάτου³. Πρόσεξε τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Κυρίου. Τὸν ἔβαλε νὰ σταθῆ εἰς τὸ μέσον αὐτῶν διὰ νὰ συγκινηθοῦν, διὰ νὰ καμφθοῦν ἀντικρῦζοντές τον καὶ ν' ἀποβάλουν τὴν πονηρίαν των, διὰ νὰ σεβασθοῦν τὸν ἄνθρωπον καὶ νὰ σταματήσουν τὴν θηριωδίαν των. Ἄλλὰ οἱ σκληροὶ καὶ μισάνθρωποι προτιμοῦν μᾶλλον νὰ βλάψουν τὴν δόξαν τοῦ Χριστοῦ, παρὰ νὰ ἴδοῦν τὸν ἄνθρωπον νὰ θεραπεύεται, δεικνύοντες ἔτσι τὴν πονηρίαν των εἰς διπλοῦν· καὶ μὲ τὸν πόλεμόν των ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ, καὶ μὲ τὸ ὅτι ὁ πόλεμος των ἦτο τόσο ἀπάνθρωπος, ὥστε νὰ ἐμποδίζῃ τὸν Κύριον νὰ εὐεργετήσῃ καὶ ἄλλους ἀνθρώπους.

Οἱ ἄλλοι εὐαγγελισταὶ λέγουν ὅτι ὁ Κύριος τοὺς ἠρώτησεν. Ὁ Ματθαῖος ὁμως λέγει, ὅτι αὐτοὶ ἠρώτησαν τὸν Ἰησοῦν. «Καὶ τὸν ἠρώτησαν», λέγει, λέγοντές του, «ἐὰν ἐπιτρέπεται ἀπὸ τὸν νόμον νὰ θεραπεύῃ κανεῖς κατὰ τὰ Σάββατα, μὲ σκοπὸν νὰ τὸν κατηγορήσουν». Φυσικὸν ἦτο νὰ συνέβησαν καὶ τὰ δύο. Διότι ἐπειδὴ ἦσαν μιανοὶ καὶ ἐγνώριζαν ὅτι ὅπωςδήποτε θὰ προβῆ εἰς τὴν θεραπείαν, ἔσπευσαν νὰ προκαταλάβουν τὸν Ἰησοῦν μὲ τὴν ἐρώτησίν των, ἐλπίζοντες ὅτι θὰ παρεμποδίσουν τὴν θεραπείαν. Διὰ τοῦτο καὶ τὸν ἠρώτησαν, «ἐὰν ἐπιτρέπεται νὰ θεραπεύῃ κανεῖς κατὰ τὰ Σάββατα», ὄχι διὰ νὰ μάθουν, ἀλλὰ «διὰ νὰ τὸν κατηγορήσουν». Καὶ μολονότι ἦτο ἀρκετὴ ἡ πράξις ἐὰν ἤθελαν

γε ἤρκει τὸ ἔργον, εἶγε ἐβούλοντο κατηγορεῖν· ἀλλὰ καὶ διὰ
 ρημάτων ἤθελον λαβὴν εὐρεῖν, ἀφθονίαν ἑαυτοῖς λημμάτων
 προπαρασκευάζοντες. Ὁ δὲ φιλόανθρωπος καὶ τοῦτο ποιεῖ
 καὶ ἀποκρίνεται, παιδεύων τὴν οἰκείαν ἡμερότητα, καὶ εἰς
 5 αὐτοὺς περιτρέπων τὸ πᾶν, καὶ δείκνυσιν αὐτῶν τὴν ἀπαν-
 θρωπίαν. Καὶ ἴσησι τὸν ἄνθρωπον μέσον· οὐχὶ δεδοικῶς αὐ-
 τοὺς, ἀλλ' ὠφελῆσαι σπεύδων καὶ εἰς ἔλεον ἐμβαλεῖν. Ὡς
 δὲ οὐδὲ οὕτως ἐπέκαμψε, τότε ἐλυπήθη, φησί, καὶ ὠργίσθη
 αὐτοῖς διὰ τὴν πώρωσιν τῆς καρδίας αὐτῶν, καὶ φησι· «Τίς
 10 ἔστιν ἐξ ὑμῶν ἄνθρωπος, ὃς ἔξει πρόβατον ἓν καὶ ἐὰν ἐμ-
 πέση τοῦτο τοῖς Σάββασιν εἰς θόθυνον, οὐχὶ κρατήσῃ αὐτὸ
 καὶ ἐγερεῖ; Πόσω οὖν διαφέρει ἄνθρωπος προβάτου; Ὡστε
 ἔξεσι τοῖς Σάββασιν καλῶς ποιεῖν». Ἴνα γὰρ μὴ ἔχωσιν
 ἀναισχυντεῖν, μηδὲ παράβασιν πάλιν ἐγκαλεῖν, συλλογίζε-
 15 ται αὐτοὺς διὰ τοῦ παραδείγματος τούτου.

Σὺ δέ μοι σκόπει, πῶς ποικίλως καὶ καταλλήλως παν-
 ταχοῦ τὰς ἀπολογίας ἐπάγει τὰς περὶ τῆς λύσεως τοῦ Σαβ-
 θάτου. Ἐπὶ μὲν γὰρ τοῦ τυφλοῦ οὐδὲ ἀπολογεῖται αὐτοῖς,
 διε τὸν πηλὸν ἐποίησε· καίτοι καὶ τότε ἐνεκάλουν, ἀλλ' ἤρκει
 20 τῆς δημιουργίας ὁ τρόπος δεῖξαι τοῦ νόμου τὸν Δεσπότην.
 Ἐπὶ δὲ τοῦ παραλύτου, ἠνίκα τὴν κλίνην ἐβάσισσε καὶ ἐνε-
 κάλουν, νῦν μὲν ὡς Θεός, νῦν δὲ ὡς ἄνθρωπος ἀπολογεῖ-
 ται· ὡς ἄνθρωπος μὲν, ὅταν λέγῃ, «Εἰ περιτομὴν λαμβάνει
 ἄνθρωπος ἐν Σαββάτῳ, ἵνα μὴ λυθῇ ὁ νόμος» (καὶ οὐκ
 25 εἶπεν, ἵνα ὠφελῆθῃ ἄνθρωπος), «ἐμοὶ χολᾶτε, ὅτι ὄλον ἄν-

4. Πρβλ. Ἰω. 9, 1 ἔ.

5. Ἰω. 9, 14.

6. Πρβλ. Γεν. 3, 7.

7. Πρβλ. Ἰω. 5, 1 ἔ.

νά τὸν κατηγορήσουν, παρὰ ταῦτα ἤθελαν νὰ ἔχουν ἀφορμὴν καὶ ἀπὸ τοὺς λόγους του, ὥστε νὰ ἔχουν ἄφθονα ἐπιχειρήματα ἐναντίον τοῦ Κυρίου. Ὁ δὲ φιλόανθρωπος Κύριος τὸ κάνει καὶ αὐτὸ καὶ τοὺς ἀπαντᾷ, διὰ νὰ τοὺς διδάξη τὴν ἰδικήν του εὐσπλαγχνίαν, καὶ ἀφήνει τὸ ὅλον θέμα εἰς τὴν διάθεσίν των καὶ ἀποδεικνύει κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὴν ἀπανθρωπίαν των. Καὶ ἔστησε τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸ μέσον. Ὅχι βέβαια ἀπὸ φόβον, ἀλλ' ἐπειδὴ ἤθελε νὰ τοὺς ὠφελήσῃ καὶ νὰ ἐμβάλῃ μέσα των αἰσθήματα φιλανθρωπίας. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἐκάμφθη καὶ ἔτσι ἡ σκληρότης των, τότε ἐλυπήθη, λέγει, καὶ ὠργίσθη διὰ τὴν πύρωσιν τῆς καρδίας των καὶ τοῦς λέγει. «Ποῖος ἀπὸ σᾶς πού ἐάν ἔχη ἓνα πρόβατον καὶ πέσῃ κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου ἐντὸς λάκκου δὲν θὰ τὸ πιάσῃ καὶ δὲν θὰ τὸ σηκώσῃ ἀπὸ ἐκεῖ; Πόσον λοιπὸν διαφέρει ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὸ πρόβατον; Ὡστε ἐπιτρέπεται τὸ Σάββατον νὰ εὐεργετῆ κανεὶς». Διὰ νὰ μὴ ἡμποροῦν λοιπὸν νὰ ἀναισχυνοῦν, οὔτε νὰ τὸν κατηγοροῦν πάλιν διὰ παράβασιν τοῦ νόμου τοὺς παρουσιάζει μὲ τὸ παράδειγμα αὐτὸ αὐτὸν τὸν συλλογισμόν.

Σὺ ὅμως, σὲ παρακαλῶ, πρόσεξε πῶς πάντοτε μὲ διαφόρους καὶ καταλλήλους δικαιολογίας δικαιολογεῖ ὁ Κύριος τὴν κατάλυσιν τῆς ἀργίας τοῦ Σαββάτου. Διότι εἰς μὲν τὴν περίπτωσιν τῆς θεραπείας τοῦ τυφλοῦ⁴ δὲν προβάλλει καμμίαν δικαιολογίαν, ὅταν ἔκαμε τὸν πηλὸν τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου⁵, μολονότι καὶ τότε τὸν κατηγόρουν, ἀλλ' ἦτο ἀρκετὸς ὁ τρόπος τῆς δημιουργίας⁶ ν' ἀποδείξῃ ὅτι αὐτὸς ἦτο Κύριος τοῦ νόμου. Εἰς τὴν περίπτωσιν πάλιν τῆς θεραπείας τοῦ παραλύτου⁷ ὅταν ἐκεῖνος ἐσήκωσε τὸ κρεβάτι του καὶ τὸν κατηγόρουν, διότι ἦτο Σάββατον, ἀπολογεῖται ἀφ' ἑνὸς μὲν ὡς Θεὸς ἀφ' ἑτέρου δὲ ὡς ἄνθρωπος. Ὡς ἄνθρωπος μὲν ὅταν λέγῃ· «Ἐάν εἶναι ἐπιβεβλημένον νὰ περιπέμνεται ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὸ Σάββατον διὰ νὰ τηρηθῇ ὁ νόμος (καὶ δὲν εἶπε διὰ νὰ ὠφεληθῇ ὁ ἄνθρωπος), πῶς ὀργίζεσθε ἐναντίον μου πού ἐθεράπευσα ὀλόκληρον ἄνθρω-

θρωπον ὑγιῆ ἐποίησα;»· ὡς δὲ Θεός, ὅταν λέγῃ· «Ὁ Πατήρ
 μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, καὶ γὰρ ἐργάζομαι». Ὑπὲρ δὲ τῶν
 μαθητῶν ἐγκαλούμενος ἔλεγεν· «Οὐκ ἀνέγνωτε τί ἐποίησε
 Δαυὶδ, ὅτε ἐπείνασεν αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ; πῶς εἰσῆλθεν
 5 εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ καὶ τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως ἔ-
 φαγε;». Καὶ τοὺς ἱερεῖς εἰς μέσον παράγει. Καὶ ἐνιαῦθα
 πάλιν, ὅτι «Ἐξεστὶν ἐν Σαββάτῳ ἀγαθοποιῆσαι ἢ κακοποι-
 ῆσαι;». «Τίς ἐξ ὑμῶν ἔξει πρόβατον ἓν;». Ἦ δει γὰρ αὐ-
 τῶν τὸ φιλοχρήματον, ὅτι τοῦτο μᾶλλον ἦσαν ἢ φιλάνθρω-
 10 ποι. Καίτοι ὁ ἄλλος εὐαγγελιστῆς φησιν, ὅτι καὶ περιεβλέ-
 ψατο ταῦτα ἐρωτῶν, ὥστε καὶ τῷ ὄμματι αὐτοὺς ἐπισπάσα-
 σθαι· ἀλλ' οὐδὲ οὕτως ἐγένοντο βελτίους. Καίτοι ἐνιαῦθα
 φθέγγεται μόνον, ἀλλαχοῦ δὲ πολλαχοῦ καὶ χεῖρας ἐπιτιθεῖς
 θεραπεύει. Ἀλλ' ὅμως οὐδὲν αὐτοὺς τούτων ἐποίει πρᾶους·
 15 ἀλλ' ὁ μὲν ἄνθρωπος ἐθεραπεύειτο,, ἐκεῖνοι δὲ διὰ τῆς ὑ-
 γείας τῆς τούτου χεῖρους ἐγένοντο. Αὐτὸς μὲν γὰρ ἐβούλετο
 πρὸ ἐκείνου θεραπεῦσαι ἐκείνους καὶ μυρίους ἐκίνησε τρό-
 πους ἰατρείας, καὶ δι' ὧν ἔμπροσθεν ἐποίησε καὶ δι' ὧν
 εἶπεν· ἐπειδὴ δὲ ἀνίατα λοιπὸν ἐνόσουν, ἐπὶ τὸ ἔργον ἐ-
 20 χώρησε.

«Τότε λέγει τῷ ἀνθρώπῳ· ἔκτεινον τὴν χεῖρά σου. Καὶ
 ἐξέτεινε καὶ ἀπεκατεσιάθη ὑγιής, ὡς ἡ ἄλλη». Τί οὖν ἐκεῖ-
 νοι; Ἐξέρχονται, φησί, καὶ συμβουλεύονται, ἵνα ἀνέλωσιν
 αὐτόν. «Οἱ γὰρ Φαρισαῖοι», φησὶν, «ἐξεληθόντες συμβούλιον
 25 ἔλαβον κατ' αὐτοῦ, ὅπως αὐτὸν ἀπολέσωσιν». Οὐδὲν ἀδικη-
 θέντες ἀνελεῖν ἐπεχείρουν.

8. Ἰω. 7, 23.

9. Ἰω. 5, 17.

10. Ματθ. 12, 3.

11. Πρβλ. Ματθ. 12, 5.

12. Μάρκ. 3, 4.

13. Πρβλ. Λουκᾶ 6, 10. Μάρκ. 3, 5.

πον;»⁸. Ὡς Θεὸς δὲ ὅταν λέγῃ· «Ὁ Πατὴρ μου ἐργάζεται μέχρι τῶρα συνεχῶς, ἐπίσης καὶ ἐγὼ ἐργάζομαι»⁹. Ὅταν δὲ κατηγορεῖτο διὰ τοὺς μαθητὰς του ἔλεγε τὰ ἑξῆς· «Δὲν ἀνεγνώσατε τί ἔκανεν ὁ Δαυΐδ, ὅταν ἐπείνασεν αὐτὸς καὶ ἐκεῖνοι ποῦ ἦσαν μαζί του; Πῶς δηλαδὴ εἰσῆλθεν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ καὶ ἔφαγε τοὺς ἄρτους ποῦ ἦσαν τοποθετημένοι ἐπάνω εἰς τὴν πρόθεσιν;»¹⁰. Καὶ μάλιστα ἀνέφερε καὶ τὸ παράδειγμα τῶν ἱερέων ποῦ καταλύουν τὸ Σάββατον ἐντὸς τοῦ ναοῦ¹¹. Καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν πάλιν τοὺς ἐρωτᾷ· «Ἐπιτρέπεται κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου νὰ εὐεργετῇ κανεὶς ἢ νὰ κάνῃ τὸ κακόν;»¹². Καί· «Ποῖος ἀπὸ σᾶς ἂν ἔχῃ ἓνα πρόβατον;». Διότι ἐγνώριζε πολὺ καλὰ τὴν φιλαργυρίαν των καὶ ὅτι ἦσαν περισσότερον φιλοκρήματοι παρὰ φιλάνθρωποι. Μολονότι βέβαια ὁ ἄλλος εὐαγγελιστὴς λέγει ὅτι ἔρριψε τὸ βλέμμα του εἰς ὄλους ποῦ ἦσαν γύρω του ὅταν τοὺς ἠρώτησεν, ὥστε καὶ μὲ τὸ βλέμμα του νὰ τοὺς συγκινήσῃ. Ἀλλὰ καὶ οὔτε ἔτσι ἔγιναν καλύτεροι. Καὶ βέβαια ἐδῶ μόνον ὁμιλεῖ ὁ Κύριος, ἐνῶ εἰς ἄλλας περιπτώσεις πολλάκις θεραπεύει θέτων τὸ χέρι του εἰς τοὺς ἀσθενεῖς. Παρὰ ταῦτα ὅμως τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἐλύγιζε τὴν σκληρότητα των, ἀλλ' ἐνῶ ὁ ἀσθενὴς ἄνθρωπος ἐθεραπεύετο ἐκεῖνοι μὲ τὴν ὑγείαν αὐτοῦ ἐγίνοντο χειρότεροι. Ὁ Ἰησοῦς βέβαια ἤθελε πρὶν ἀπὸ τὸν ἀσθενῆ νὰ θεραπεύσῃ ἐκείνους καὶ διὰ τοῦτο μετεχειρίσθη ἀπείρους τρόπους θεραπείας καὶ μὲ ὅσα ἔκανε προηγουμένως καὶ μὲ ὅσα εἶπεν. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἀσθενεία των ἦτο ἀθεράπευτος διὰ τοῦτο ἐπροχώρησε καὶ εἰς τὴν πρᾶξιν.

«Τότε λέγει εἰς τὸν ἄνθρωπον· Ἀπλῶσε τὸ χέρι σου. Καὶ ἐκεῖνος τὸ ἤπλωσε καὶ ἔγινε καλὰ ὅπως καὶ τὸ ἄλλο»¹³. Τί κάνουν λοιπὸν ἐκεῖνοι; Ἐξέρχονται, λέγει, καὶ συσκέπτονται μὲ σκοπὸν νὰ τὸν φονεύσουν. Διότι λέγει· «Ἀφοῦ ἔφυγαν ἀπὸ τὴν συναγωγὴν οἱ Φαρισαῖοι συνεσκέφθησαν ἐναντίον του μὲ ποῖον τρόπον νὰ τὸν θανατώσουν». Χωρὶς νὰ ἠδικήθησαν εἰς τίποτε ἐπιχειροῦν νὰ τὸν φονεύσουν.

2. Τοσοῦτον ἢ βασκανία κακόν. Οὐδὲ γὰρ τοῖς ἀλλοτριίοις μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς οἰκείοις ἀεὶ πολεμεῖ. Ὁ δὲ Μάρκος φησὶν, ὅτι μετὰ τῶν Ἑρωδιανῶν τοῦτο ἐβουλεύσαντο.

Τί οὖν ὁ ἡμέρος καὶ πρῶτος; Ἄνεχώρησε ταῦτα μαθῶν.
 5 «Ὁ δὲ Ἰησοῦς γνοὺς τὰς ἐνθυμήσεις αὐτῶν, ἀνεχώρησε», φησὶν, «ἐκεῖθεν». Ποῦ τοίνυν εἰσὶν οἱ λέγοντες, ὅτι σημεῖα γίνεσθαι ἔδει; Διὰ γὰρ τούτων ἔδειξεν, ὅτι ἡ ἀγνώμων ψυχὴ οὐδὲ ἐντεῦθεν πείθεται, καὶ ἐδήλωσεν ὅτι καὶ τοῖς μαθηταῖς εἰκῆ ἐνεκάλουν. Ἐκεῖνο μέντοι παραιτηρεῖν χρὴ,
 10 ὅτι μάλιστα πρὸς τὰς τῶν πλησίον ἀγριαίνουσιν εὐεργεσίας· καὶ ὅταν ἴδωσί τινα ἢ νοσήματος ἢ κακίας ἀπαλλαιτούμενον, τότε καὶ ἐγκαλοῦσι καὶ ἐκθηριοῦνται. Καὶ γὰρ ὅτε τὴν πόρνην σώζειν ἔμελλε, διέβαλλον αὐτόν· καὶ ὅτε μετὰ τελωνῶν ἔφαγε· καὶ νῦν πάλιν, ἐπειδὴ τὴν χεῖρα ἀποκατασταθεῖσαν
 15 εἶδον.

Σὺ δέ μοι σκόπει πῶς οὐδὲ τῆς πρὸς τοὺς ἀρρώστους κηδεμονίας ἀφίσταται καὶ τὸν ἐκείνων παραμυθεῖται φθόνον. «Καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοὶ καὶ ἐθεράπευσεν αὐτοὺς πάντας· καὶ ἐπειμίμησε τοῖς θεραπευθεῖσιν, ἵνα μη-
 20 δενὶ φανερόν αὐτόν ποιήσωσιν». Οἱ μὲν γὰρ ὄχλοι πανταχοῦ καὶ θαυμάζουσι καὶ ἀκολουθοῦσιν, ἐκεῖνοι δὲ τῆς πονηρίας οὐκ ἀφίστανται.

Εἶτα ἵνα μὴ θορυβηθῆς ἐπὶ τοῖς γινομένοις καὶ τῷ παραδόξῳ τῆς ἐκείνων μανίας, εἰσάγει καὶ τὸν προφήτην
 25 ταῦτα προαναφωνοῦντα. Τοσαύτη γὰρ ἦν τῶν προφητιῶν ἡ ἀκρίβεια, ὥς μηδὲ ταῦτα παραλιπεῖν, ἀλλὰ καὶ τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ καὶ τὰς μεταβάσεις προφητεύειν, καὶ τὴν γνώμην μεθ'

2. Τόσον μεγάλο κακὸν εἶναι ὁ φθόνος. Διότι δὲν καταπολεμεῖ μόνον τοὺς ξένους, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς ἰδίους ἀκόμη τοὺς φθονερούς. Ὁ δὲ εὐαγγελιστὴς Μάρκος λέγει ὅτι συνεσκέφθησαν μαζὶ μὲ τοὺς Ἡρωδιανούς¹⁴.

Τί ἔκανε λοιπὸν ὁ γαλήνιος καὶ πρῶτος Ἰησοῦς; "Ὅταν ἔμαθεν αὐτὰ ἔφυγεν. «Ὁ δὲ Ἰησοῦς, λέγει, ἀντιληφθεὶς τὰ σχέδιά των ἀνεχώρησεν ἀπὸ ἐκεῖ». Ποῦ εἶναι λοιπὸν ἐκεῖνοι ποὺ ὑποστηρίζουν ὅτι ἔπρεπε νὰ γίνωνται θαύματα; Διότι μὲ ὅσα συνέβησαν ἐδῶ ἀπέδειξεν ὁ Ἰησοῦς ὅτι ἡ ἀχάριστος ψυχὴ δὲν πιστεύει οὔτε μὲ τὰ θαύματα καὶ κατέστησε φανερὸν ὅτι ἀδίκως κατηγοροῦν τοὺς μαθητὰς του. Ἐκεῖνο λοιπὸν πρέπει νὰ προσέχωμεν, ὅτι δηλαδὴ οἱ ἀχάριστοι ἐξαγριώνονται περισσότερο διὰ τὰς εὐεργεσίας του πρὸς τοὺς συνανθρώπους των. Καὶ ὅταν ἴδοῦν κάποιον νὰ θεραπεύεται ἀπὸ κάποιαν σωματικὴν ἢ ψυχικὴν ἀσθένειαν τότε καὶ κατηγορίας διατυπώνουν καὶ γίνονται θηρία ἀνήμερα. Καθόσον καὶ ὅταν ἠθέλησε νὰ σώσῃ τὴν πόρνην τὸν ἐσυκοφάντησαν, καὶ τὸ ἴδιο ἔκαναν ὅταν ἔφαγε μαζὶ μὲ τοὺς τελώνας. Καὶ τώρα πάλιν τὸ ἴδιο κάνουν, ἐπειδὴ εἶδαν ὅτι ἐθεραπεύθη τὸ χέρι τοῦ ἀσθενοῦς ἀνθρώπου.

Σὺ ὅμως, σὲ παρακαλῶ, πρόσεξε, ὅτι ὁ Κύριος δὲν παύει νὰ φροντίζῃ διὰ τοὺς ἀσθενεῖς καὶ παράλληλα καταπραΰνει καὶ τὸν φθόνον τῶν Φαρισαίων. «Καὶ τὸν ἠκολούθησαν πολλὰ πλήθη λαοῦ καὶ τοὺς ἐθεράπευσεν ὅλους. Καὶ παρήγγειλε μὲ αὐστηρότητα εἰς αὐτοὺς νὰ μὴ φανερώσουν ὅτι ἐθεραπεύθησαν ἀπ' αὐτόν». Οἱ πολλοὶ λοιπὸν ἀνθρώποι εἰς κάθε περίπτωσιν θαυμάζουν καὶ ἀκολουθοῦν τὸν Κύριον, ἐκεῖνοι ὅμως δὲν ἐγκαταλείπουν τὴν πονηρίαν των.

Ἐν συνεχείᾳ, διὰ νὰ μὴ κατακυριευθῆς ἀπὸ φόβον διὰ τὰ ὅσα συνέβησαν καὶ διὰ τὴν παράδοξον μανίαν τῶν Φαρισαίων, παρουσιάζει καὶ τὸν προφήτην, ὁ ὁποῖος προεῖπεν ὅλα αὐτά. Διότι τόσον μεγάλη ἦτο ἡ ἀκρίβεια τῶν προφητῶν, ὥστε οὔτε καὶ αὐτὰ νὰ μὴ παραλείψουν, ἀλλ' ἐπροφήτευσαν καὶ τὰς ὁδοὺς ποὺ θὰ ἐβάδιζε καὶ τὰς μετακινήσεις

ἦς ταῦτα ἐποίει ἵνα μάθῃς, ὅτι πάντα Πνεύματι ἐφθέγγοντο. Εἰ γὰρ τὰ ἀνθρώπων ἀπόρρητα ἀμήχανον εἶδέναι, πολλῷ μᾶλλον τοῦ Χριστοῦ τὸν σκοπὸν ἀδύνατον ἦν μαθεῖν, μὴ τοῦ Πνεύματος ἀποκαλύψαντος.

- 5 Τί οὖν ὁ προφήτης φησὶν; Ἐπήγαγε γοῦν· «Ὅπως πληρωθῆ τὸ ρηθὲν ὑπὸ Ἡσαίου τοῦ προφήτου λέγοντος· ἰδοὺ ὁ παῖς μου, ὃν ἠρέμισα, ὁ ἀγαπητός μου, εἰς ὃν εὐδόκησεν ἡ ψυχὴ μου. Θήσω τὸ Πνεῦμά μου ἐπ' αὐτόν, καὶ κρίσιν τοῖς ἔθνεσιν ἀναγγελεῖ. Οὐκ ἐρίσει, οὐδὲ κραυγάσει, οὐδὲ ἀκού-
- 10 σει τις ἐν ταῖς πλατείαις τὴν φωνὴν αὐτοῦ· κάλαμον συντριμμένον οὐ κατεάξει καὶ λίνον τυφόμενον οὐ σβέσει, ἕως ἂν ἐκβάλῃ εἰς νῆκος τὴν κρίσιν αὐτοῦ· καὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἔθνη ἐλπιούσιν». Τὴν πραότητα αὐτοῦ καὶ τὴν δύναμιν τὴν ἄφατον ἀννυμεῖ καὶ θύραν τοῖς ἔθνεσιν ἀνοίγνυσι μεγάλην
- 15 καὶ ἐνεργῆ καὶ τὰ καταληψόμενα τοὺς Ἰουδαίους προλέγει κακὰ καὶ δείκνυσιν αὐτοῦ τὴν ὁμόνοιαν τὴν πρὸς τὸν Πατέρα. «Ἰδοὺ» γάρ, φησὶν, «ὁ παῖς μου, ὃν ἠρέμισα, ὁ ἀγαπητός μου, εἰς ὃν εὐδόκησεν ἡ ψυχὴ μου» Εἰ δὲ ἠρέμισεν, οὐχ ὡς ἐναντιούμενος λύει τὸν νόμον, οὐδὲ ὡς ἐχθρὸς ὢν τοῦ
- 20 νομοθέτου, ἀλλ' ὡς ὁμογνώμων καὶ τὰ αὐτὰ πράττων. Εἶτα τὴν πραότητα αὐτοῦ ἀνακηρύττων, φησὶν· «Οὐκ ἐρίσει, οὐδὲ κραυγάσει». Αὐτὸς μὲν γὰρ ἐβούλετο θεραπεύειν ἐπ' αὐτῶν ἐπειδὴ δὲ ἀπεκρούοντο, οὐδὲ πρὸς τοῦτο ἀντίτεινε. Καὶ δεικνὺς καὶ τὴν αὐτοῦ ἰσχὺν καὶ τὴν ἐκείνων ἀσθένειαν,

του καὶ τὴν σκέψιν μὲ τὴν ὁποίαν ἔπραττεν αὐτά, διὰ νὰ πληροφορηθῆς ὅτι ὅλα ἐλέγοντο μὲ τὴν δύναμιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Διότι ἐὰν εἶναι ἀδύνατον νὰ γνωρίσῃ κανεὶς τὰς ἀποκρύφους σκέψεις τῶν ἀνθρώπων ἦτο πολὺ περισσότερον ἀδύνατον νὰ μάθουν τὸν σκοπὸν τοῦ Ἰησοῦ οἱ προφήται, ἐὰν δὲν τοὺς τὸν ἀπεκάλυπτε τὸ Πνεῦμα.

Τί λέγει λοιπὸν ὁ προφήτης; Προσέθεσε λοιπὸν ὁ Κύριος· «Διὰ νὰ ἐπαληθεύσῃ ἐκεῖνο πού ἐλέχθη διὰ τοῦ προφήτου Ἡσαΐου¹⁵, ὁ ὁποῖος εἶπεν· Ἴδου ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, τὸν ὁποῖον ἐξέλεξα καὶ εἰς τὸν ὁποῖον εὐηρεστήθη ἡ ψυχὴ μου. Θὰ βάλω τὸ Πνεῦμά μου ἐπάνω του καὶ θὰ ἀναγγεῖλῃ δικαιοσύνην εἰς τὰ ἔθνη. Δὲν θὰ φιλονεικήσῃ, οὔτε θὰ κραυγᾶσῃ, οὔτε θ' ἀκούσῃ κανεὶς τὴν φωνὴν του εἰς τὰς πλατείας. Ψυχὰς πού ὁμοιάζουν μὲ ραγισμένην κάλαμον δὲν θὰ τὰς συντριψῇ, καὶ λίχνον πού πλησιάζει νὰ σβήσῃ δὲν θὰ τὸν σβήσῃ, μέχρις ὅτου νὰ νικήσῃ ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ. Καὶ εἰς τὸ ὄνομά του θὰ στηρίξουν οἱ ἔθνη τὰς ἐλπίδας των». Ἐδῶ ὁ προφήτης ὑμνεῖ τὴν πραότητα καὶ τὴν ἀπερίγραπτον δύναμιν τοῦ Κυρίου καὶ ἀνοίγει μεγάλην καὶ ἰσχυρὰν θύραν πρὸς τοὺς ἔθνικοὺς καὶ ἀκόμη προλέγει τὰ κακὰ πού θὰ εὔρουν τοὺς Ἰουδαίους, συγχρόνως δὲ ἀποδεικνύει τὴν ὁμόνοιάν του πρὸς τὸν Πατέρα του. Διότι λέγει· «Ἴδου ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός, τὸν ὁποῖον ἐξέλεξα καὶ εἰς τὸν ὁποῖον εὐηρεστήθη ἡ ψυχὴ μου». Ἐὰν λοιπὸν τὸν ἐξέλεξε τότε δὲν καταλύει τὸν νόμον μὲ διάθεσιν ἐχθρικὴν πρὸς τὸν Πατέρα του, οὔτε ἐνεργεῖ ὡσὰν ἐχθρὸς τοῦ Νομοθέτου, ἀλλ' ἐνεργεῖ ἔχων τὴν ἰδίαν γνώμην μὲ αὐτὸν καὶ πράττει τὰ ἴδια μὲ τὸν Πατέρα του. Ἐπειτα διὰ νὰ διακηρύξῃ τὴν πραότητα αὐτοῦ λέγει· «Δὲν θὰ φιλονεικήσῃ, οὔτε θὰ κραυγᾶσῃ δυνατά». Ὁ μὲν Κύριος ἤθελε νὰ θεραπεύῃ αὐτούς, ἐπειδὴ ὅμως αὐτοὶ ἀντέδρουν, δὲν ἀντέδρα εἰς αὐτὴν τὴν ἀντίδρασίν των. Καὶ διὰ νὰ καταστήσῃ γνωστὴν τὴν δύναμιν τοῦ Κυρίου καὶ τὴν ἀδυναμίαν ἐκείνων λέγει· «Ψυχὰς πού ὁμοιάζουν μὲ ραγισμένην κάλαμον δὲν

φησί· «Κάλαμον συντριμμένον οὐ κατεᾶξει». Καὶ γὰρ ἦν
 ῥάδιον ἅπαντας αὐτοὺς ὅσπερ κάλαμον διακλάσαι καὶ οὐδὲ
 ἀπλῶς κάλαμον, ἀλλ' ἤδη συντριβέντα. «Καὶ λίνον τυφόμε-
 νον οὐ σβέσει». Ἐνταῦθα καὶ τὸν ἐκείνων θυμὸν τὸν ἀνα-
 5 πτόμενον παρίσῃσι καὶ τὴν τούτου ἰσχὺν ἱκανὴν οὖσαν κα-
 ταλῦσαι τὸν θυμὸν αὐτῶν καὶ κατασβέσαι μετ' εὐκολίας ἀ-
 πάσης· ὅθεν ἡ πολλὴ ἐπιείκεια δείκνυται.

Τί οὖν; ἀεὶ ταῦτα ἔσται; καὶ οἷσει διὰ τέλους τοιαῦτα
 ἐπιβουλεύοντας καὶ μαινομένους; Ἐπαγε· ἀλλ' ὅταν τὰ αὐ-
 10 τοῦ ἐπιδείξηται, τότε καὶ ἐκεῖνα ἐργάσεται. Τοῦτο γὰρ ἐ-
 δήλωσεν εἰπών· «Ἔως ἂν ἐκβάλῃ εἰς νῆκος τὴν κρίσιν
 καὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἔθνη ἐλπιούσιν»· καθάπερ καὶ ὁ Παῦ-
 λός φησιν· «Ἐτοιμοὶ ὄντες ἐκδικῆσαι πᾶσαν παρακοήν, ὅταν
 πληρωθῇ ὑμῶν ἡ ὑπακοή».

15 Τί δέ ἐσιν, «ὅταν ἐκβάλῃ εἰς νῆκος τὴν κρίσιν»; Ὅ-
 ταν τὰ παρ' ἑαυτοῦ πάντα πληρώσῃ, φησί, τότε καὶ τὴν ἐκ-
 δίκησιν ἐπάξει καὶ ἐκδίκησιν τελείαν. Τότε τὰ δεινὰ πεί-
 σονται, ὅταν λαμπρὸν σιῆ τὸ τρόπαιον καὶ νικήσῃ τὰ παρ'
 αὐτοῦ δικαιώματα καὶ μηδὲ ἀναίσχυντον αὐτοῖς καταλίπη
 20 ἀντιλογίας πρόφασιν. Οἶδε γὰρ κρίσιν τὴν δικαιοσύνην λέ-
 γειν. Ἄλλ' οὐκ ἐν τούτῳ σιῆσεται τὰ τῆς οἰκονομίας, ἐν τῷ
 κολασθῆναι τοὺς ἀπιστήσαντας μόνον· ἀλλὰ καὶ τὴν οἰκουμέ-
 νην ἐπισπάσεται. Διὸ καὶ ἐπήγαγε· «Καὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ
 ἔθνη ἐλπιούσιν». Εἴτα ἵνα μάθῃς, ὅτι καὶ τοῦτο κατὰ γνώ-
 25 μιν ἐστὶ τοῦ Πατρὸς, ἐν τῷ προσοιμίῳ ὁ προφήτης καὶ τοῦτο

θά συντρίψη». Καθόσον ἦτο εὐκόλον εἰς τὸν Ἰησοῦν νὰ τοὺς συντρίψη ὅλους αὐτοὺς ὡσὰν νὰ ἦσαν κάλαμος. Καὶ μάλιστα ὄχι ἀπλῶς κάλαμος, ἀλλὰ κάλαμος ποὺ εἶναι ραγισμένη. «Καὶ λίχνον ποὺ πλησιάζει νὰ σβήσῃ δὲν θὰ τὸν ἀφήσῃ νὰ σβήσῃ». Μὲ ὅσα λέγει ἐδῶ παρουσιάζει καὶ τὸν θυμὸν ἐκείνων ποὺ ἤναπτεν, ἀλλὰ καὶ τὴν δύναμιν τοῦ Ἰησοῦ ποὺ ἦτο ἰκανὴ νὰ διαλύσῃ τὸν θυμὸν των καὶ νὰ τὸν σβήσῃ μὲ κάθε εὐκολίαν. Ἐπομένως ἀποδεικνύεται ἡ μεγάλη ἐπιείκεια τοῦ Κυρίου.

Τί λοιπόν; θὰ εἰπῆ κάποιος. Συνεχῶς θὰ συμβαίνουν αὐτά; Καὶ θὰ ἀνέχεται μέχρι τέλους νὰ σχεδιάζουν τόσας ἐπιβουλάς εἰς βάρος του καὶ νὰ μαίνωνται ἐναντίον του; Μακρὰ αὐτοῦ τοῦ εἴδους αἱ σκέψεις. Διότι ὅταν καταστήσῃ γνωστὰ ὅλα τὰ σχέδιά του, τότε θὰ πράξῃ καὶ ἐκεῖνα. Καὶ αὐτὸ βέβαια τὸ ἐδήλωσεν ὅταν εἶπεν· «Ἔως ὅτου νὰ νικήσῃ ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ καὶ στηρίζουν εἰς τὸ ὄνομά του τὰ ἔθνη τὰς ἐλπίδας των». Ὅπως ἀκριβῶς λέγει καὶ ὁ Παῦλος· «Καὶ εἴμεθα ἕτοιμοι νὰ τιμωρήσωμεν κάθε παρακοήν, ὅταν ὀλοκληρωθῇ ἡ ὑπακοή σας»¹⁶.

Τί σημαίνει ὅμως ἡ φράσις, «μέχρις ὅτου νὰ νικήσῃ ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ»; Ὅταν, λέγει, θὰ ὀλοκληρώσῃ ὅ,τι ἐξαρτᾶται ἀπὸ αὐτόν, τότε θὰ ἐπιφέρῃ καὶ τὴν τιμωρίαν, καὶ μάλιστα τιμωρίαν τελείαν. Τότε θὰ ὑποστοῦν τὰ δεινὰ, ὅταν στήσῃ τὸ λαμπρὸν τρόπαιον τῆς νίκης καὶ ἐπικρατήσουσιν αἱ ἀρχαὶ ποὺ ἐκήρυξε, καὶ δὲν θὰ ἔχουν πλέον καμμίαν ἀναίσχυντον πρόφασιν ἀντιλογίας. Διότι βέβαια ὀνομάζει τὴν δικαιοσύνην κρίσιν, ἀλλὰ τὸ ἔργον τῆς θείας οἰκονομίας δὲν θὰ ἀρκεσθῇ εἰς αὐτό, εἰς τὸ νὰ τιμωρηθοῦν δηλαδὴ ὅσοι δὲν ἐπίστευσαν μόνον, ἀλλὰ καὶ ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην θὰ προσελκύσῃ κοντὰ του. Διὰ τοῦτο καὶ προσέθεσε· «Καὶ εἰς τὸ ὄνομά του θὰ στηρίζουν τὰ ἔθνη τὰς ἐλπίδας των διὰ τὴν σωτηρίαν των». Ἐπειτα διὰ ν' ἀντιληφθῆς ὅτι καὶ αὐτὸ γίνεται σύμφωνα μὲ τὴν γνώμην τοῦ Πατρὸς του, εἰς τὸ προοίμιον καὶ αὐτὸ ὁ προφήτης τὸ ἤγ-

μετὰ τῶν ἔμπροσθεν ἐνεγγυήσατο, εἰπὼν· «Ὁ ἀγαπητός μου, εἰς δὲν εὐδόκησεν ἡ ψυχὴ μου». Ὁ γὰρ ἀγαπητός εὐδηλον διὰ κατὰ γνώμην τοῦ φιλουμένου καὶ ταῦτα ἐποίει.

«Τότε προσήνεγκαν αὐτῷ δαιμονιζόμενον, τυφλὸν καὶ
 5 κωφόν, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτόν, ὥστε τὸν τυφλὸν καὶ κωφὸν καὶ λαλεῖν καὶ βλέπειν».

3. Ὡς πονηρία δαίμονος. Ἐκατέραν εἴσοδον ἐνέφραξε, δι' ἧς ἔμελλε πιστεύειν ἐκεῖνος, καὶ ὄψιν καὶ ἀκοήν· ἀλλ' ὅμως ἑκατέρας ὁ Χριστὸς ἀνέφραξε. «Καὶ ἐξίσταντο οἱ
 10 ὄχλοι λέγοντες· μήτι οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς Δαυὶδ; Οἱ δὲ Φαρισαῖοι εἶπον· οὗτος οὐκ ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια, εἰ μὴ ἐν τῷ Βεελζεβούλ ἄρχοντι τῶν δαιμόνων. Καίτοι τί μέγα ἐφθέγγαντο; Ἀλλ' ὅμως οὐδὲ τοῦτο ἤνεγκαν· οὕτως, ὅπερ ἔφθην εἰπὼν, αἰεὶ ταῖς τῶν πλησίων δάκνονται εὐεργεσίαις καὶ οὐδὲν
 15 αὐτοὺς οὕτω λυπεῖ ὡς ἡ τῶν ἀνθρώπων σωτηρία. Καίτοι καὶ ἀνεχώρησε καὶ λωφῆσαι ἔδωκε τῷ πάθει· ἀλλὰ πάλιν ἀνήπιετο τὸ κακόν, ἐπειδὴ πάλιν εὐεργεσία ἐγένετο· καὶ μᾶλλον τοῦ δαίμονος ἠγανάκτουν. Ἐκεῖνος μὲν γὰρ καὶ ἐξίστατο τοῦ σώματος καὶ ἀνεχώρει καὶ ἐδραπέτευε, μηδὲν
 20 φθνεγγόμενος· οὗτοι δὲ νῦν μὲν ἀνελεῖν ἐπεχείρουν, νῦν δὲ διαβάλλειν. Ἐπειδὴ γὰρ ἐκεῖνο οὐ προεχώρει, τὴν δόξαν ἠθέλον βλάψαι.

Τοιοῦτον ἡ βασκανία, ἧς οὐκ ἂν γένοιτο κακία χειρῶν.

Ὁ μὲν γὰρ μοιχὸς κἂν ἡδονὴν καρποῦται τινα καὶ ἐν θρα-
 25 χεῖ χρόνῳ τὴν ἁμαρτίαν ἀπαρτίζει τὴν ἑαυτοῦ· ὁ δὲ βασκα-

γυήθη μαζί με τὰ προηγούμενα λέγων· «Ὁ ἀγαπητός μου, εἰς τὸν ὁποῖον ἔδειξα ὄλην τὴν εὐνοίαν τῆς ψυχῆς μου». Διότι εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι ὁ ἀγαπητός του υἱὸς ἐνήργει καὶ αὐτὰ σύμφωνα μετὰ τὴν γνώμην ἐκείνου πρὸς τὸν ἀγαπᾶ.

Τότε τοῦ ἔφεραν ἓνα δαιμονιζόμενον, πρὸς τὸν τυφλὸς καὶ κουφός, καὶ τὸν ἐθεράπευσεν, ὥστε ὁ τυφλὸς καὶ κουφός καὶ νὰ ὁμιλῇ καὶ νὰ βλέπῃ».

3. Ὡς πονηρία τοῦ δαίμονος. Ἐφραζε καὶ τὰς δύο εἰσόδους μετὰ τὰς ὁποίας ἐπρόκειτο ἐκεῖνος νὰ πιστεύσῃ, καὶ τὰ μάτια δηλαδὴ καὶ τὰ αὐτιά. Ὁ Χριστὸς ὅμως τὰς ἤνοιξε καὶ τὰς δύο. «Καὶ ἐθαύμαζαν ὅλα τὰ πλήθη τοῦ λαοῦ καὶ ἔλεγαν· Μήπως εἶναι αὐτὸς ὁ ἀναμενόμενος υἱὸς τοῦ Δαυΐδ; Οἱ δὲ Φαρισαῖοι, ὅταν ἐπληροφορήθησαν αὐτὰ εἶπαν· Αὐτὸς βγάζει τὰ δαιμόνια ὅχι μετὰ τίποτε ἄλλο, παρὰ μετὰ τὴν βοήθειαν καὶ τὴν δύναμιν τοῦ Βεελζεβούλ, τοῦ ἄρχοντος τῶν δαιμονίων». Μολονότι βέβαια οἱ ἄνθρωποι δὲν εἶπαν κάτι τὸ πολὺ μέγαλο, παρὰ ταῦτα οἱ Φαρισαῖοι δὲν τὸ ἠνέχθησαν καὶ αὐτό. Διότι, ὅπως προανέφερα, συνεχῶς ἠνοχλοῦντο πάρα πολὺ ἀπὸ τὰς εὐεργεσίας πρὸς τοὺς συνανθρώπους των καὶ τίποτε δὲν τοὺς ἠνόχλει τόσον, ὅσον ἡ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων. Καὶ μολονότι ἔφυγεν ὁ Κύριος μακρὰ των καὶ τοὺς ἔδωκε τὴν εὐκαιρίαν νὰ καθησυχᾶσθαι τὸ πάθος των, παρὰ ταῦτα πάλιν τὸ κακὸν ἤναπτε, ἐπειδὴ πάλιν εὐεργέτησε, καὶ ἀγανακτοῦν περισσότερο ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν δαίμονα. Διότι ἐκεῖνος καὶ ἐξῆλθεν ἀπὸ τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἔφυγε καὶ ἐδραπέτευσε, χωρὶς νὰ εἰπῇ τίποτε, αὐτοὶ ὅμως ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπιχειροῦν νὰ τὸν φονεύσουν, ἀφ' ἑτέρου νὰ τὸν συκοφαντήσουν. Καὶ ἐπειδὴ δὲν συνέβαινε τὸ πρῶτον, ἤθελαν νὰ μειώσουν τὴν φήμην του.

Τόσον μέγαλο κακὸν εἶναι ὁ φθόνος, τοῦ ὁποίου δὲν ἠμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ μεγαλυτέρα κακία. Διότι ὁ μὲν μοιχὸς ἀπολαμβάνει κάποιαν ἡδονὴν καὶ εἰς μικρὸν διάστημα χρόνου ὀλοκληρῶναι τὴν ἁμαρτίαν του, ὁ φθονερὸς ὅμως κο-

ρος πρὸ τοῦ φθονομένου ἐαντιὸν κολάζει καὶ τιμωρεῖται καὶ
 οὐδέποτε παύεται τῆς ἀμαρτίας, ἀλλ' ἐν τῷ πράττειν αὐτήν
 ἔστι διηνεκῶς. Καθάπερ γὰρ χοῖρος βορβόρῳ καὶ δαίμονες
 βλάβῃ τῇ ἡμετέρα, οὕτω καὶ οὗτος τοῖς τοῦ πλησίον χαίρει
 5 κακοῖς· κὰν γένηται τι ἀηδές, τότε ἀναπαύεται καὶ ἀναπνεῖ,
 τὰς ἀλλοτριὰς συμφορὰς οἰκείας εὐθυμίας ἡγούμενος καὶ
 οἰκειὰ κακὰ τὰ τῶν ἄλλων ἀγαθὰ· καὶ οὐ σκοπεῖ τί ἂν αὐ-
 τῷ γένοιτο ἡδύ, ἀλλὰ τί τῷ πλησίον λυπηρόν. Τούτους οὖν
 οὐ καταλεύειν καὶ ἀποτυμπανίζειν ἄξιον, ὡς κύνας λυτιῶν-
 10 τας, ὡς δαίμονας ἀλάστορας, ὡς αὐτὰς τὰς ἐριννῦς; Καθά-
 περ γὰρ οἱ κύνθαροι τρέφονται τῇ κόπρῳ, οὕτω καὶ οὗτοι
 ταῖς ἐτέρων δυσημερίαις, κοινοὶ τινες ἐχθροὶ καὶ πολέμιοι
 τῆς φύσεως ὄντες. Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι ἄλογον σφαιτόμενην
 ἔλεοῦσι· οὐ δὲ ἄνθρωπον ὄρῳν εὐεργειτούμενον, ἐκθηριοῦσαι
 15 καὶ τρέμεις καὶ ὠχρίῃς; Καὶ τί ταύτης τῆς μαρίας χεῖρον
 γένοιτ' ἄν; Διὰ τοι τοῦτο πόρνοι μὲν καὶ τελῶναι εἰς βασι-
 λείαν ἠδυνήθησαν εἰσελθεῖν, οἱ δὲ θάσκανοι ἔνδον ὄντες,
 ἐξῆλθον. «Οἱ γὰρ υἱοὶ τῆς βασιλείας», φησὶν, «ἔξω βληθή-
 σονται». Κακεῖνοι μὲν τῆς ἐν χερσὶν ἀπαλλαγέντες πονηρί-
 20 ας, ὧν οὐδέποτε προσεδόκησαν ἐπέτυχον, οὗτοι δὲ καὶ ἂ
 εἶχον ἀγαθὰ ἀπώλεσαν· καὶ μάλα εἰκότως. Τοῦτο γὰρ διά-
 βολον ἐξ ἀνθρώπου ποιεῖ· τοῦτο δαίμονα ἄγριον ἀπεργάζε-
 ται. Οὕτως ὁ πρῶτος φόνος ἐγένετο· οὕτως ἡ φύσις ἠγνοή-
 θη· οὕτως ἡ γῆ ἐμολύνθη· οὕτω μετὰ ταῦτα τὸ στόμα ἀνοι-

17. Ἐριννίης· ἦσαν μυθολογικαὶ θεότητες ποὺ κατεδίωκαν τοὺς φονεῖς.

18. Ματθ. 8, 12.

λάζει καὶ τιμωρεῖ τὸν ἑαυτὸν του πρὶν ἀπὸ τὸν φθονούμενον καὶ οὐδέποτε σταματᾷ τὴν ἁμαρτίαν του, ἀλλὰ ἐξακολουθεῖ πάντοτε νὰ πράττη αὐτήν. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ὁ κοῖρος εὐχαριστεῖται μέσα εἰς τὸν βόρβορον καὶ οἱ δαίμονες μὲ τὴν ἰδικὴν μας βλάβην, ἔτσι καὶ ὁ φθονερός χαίρεται διὰ τὰ κακὰ πού παθαίνει ὁ πλησίον του. Καὶ ὅταν συμβῇ κάτι δυσάρεστον, τότε εὐχαριστεῖται καὶ ἀνακουφίζεται, ἐπειδὴ θεωρεῖ τὰς συμφορὰς τῶν ἄλλων ὡσὰν ἰδικὰ του εὐχάριστα πράγματα καὶ ὡσὰν ἰδικὰ του κακὰ τὰ ἀγαθὰ τῶν ἄλλων· καὶ δὲν ἐξετάζει τί καλὸν θὰ ἤμποροῦσε νὰ συμβῇ εἰς τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ τί κακὸν θὰ συμβῇ εἰς τὸ πλησίον του. Δὲν πρέπει λοιπὸν αὐτοῦς νὰ τοὺς λιθοβολῇ κανεὶς καὶ νὰ τοὺς θανατώνη μὲ τοὺς πρὸ σκληροὺς τρόπους, ὡσὰν σκύλους λυσσασμένους καὶ δαίμονας καταστρεπτικούς καὶ ὡσὰν αὐτὰς τὰς Ἐρινύας¹⁷; Διότι ὅπως ἀκριβῶς οἱ κάνθαροι τρέφονται μὲ τὴν κοπριάν, ἔτσι καὶ αὐτοὶ εὐχαριστοῦνται μὲ τὰς δυστυχίας τῶν ἄλλων, ὡσὰν νὰ εἶναι κοινοὶ ἐχθροὶ καὶ πολέμιοι τῆς φύσεως. Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι ἄνθρωποι αἰσθάνονται λύπην καὶ ὅταν σφάζεται ἕνα ἄλογον ζῶον, σὺ ὅμως ὅταν βλέπης κάποιον ἄνθρωπον νὰ εὐεργετῆται γίνεσαι θηρίον ἀνήμερον καὶ τρέμεις καὶ χλομιάζεις; Καὶ τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ χειρότερον ἀπὸ αὐτὴν τὴν μανίαν; Καὶ ἀκριβῶς λοιπὸν διὰ τοῦτο οἱ μὲν πόρνοι καὶ οἱ τελῶναι κατώρθωσαν νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἐνῶ οἱ φθονεροὶ ἂν καὶ εὐρίσκοντο μέσα ἐξεδιώχθησαν. Διότι, λέγει, «οἱ κληρονόμοι τῆς βασιλείας θὰ ριφθοῦν ἔξω ἀπὸ αὐτήν»¹⁸. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν ἀπαλλαχθέντες τῆς πονηρίας, ἡ ὁποία τοὺς διακατεῖκεν, ἀπέκτησαν ἐκεῖνα πού δὲν ἤλπισαν ποτέ, ἐνῶ αὐτοὶ ἔχασαν καὶ τὰ ἀγαθὰ πού εἶχαν. Καὶ ἦτο αὐτὸ πολὺ φυσικόν. Διότι τὸ πάθος αὐτὸ τοῦ φθόνου εἶναι πού κάνει τὸν ἄνθρωπον διάβολον. Αὐτὸ κάνει τὸν ἄνθρωπον ἄγριον δαίμονα. Ἐξ αἰτίας αὐτοῦ συνέβη καὶ ὁ πρῶτος φόνος. Ἐξ αἰτίας αὐτοῦ περιεφρονήθησαν οἱ νόμοι τῆς φύσεως. Ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἐμολύνθη ἡ γῆ. Ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἀργότερα ἤνοιξεν ἡ γῆ τὸ στόμα της καὶ κατέλιε καὶ

ξασα ζῶντας ὑπεδέξατο καὶ ἀπώλεσε τοὺς περὶ Δαθὰν καὶ Κορὲ καὶ Ἀβειρῶν καὶ τὸν δῆμον ἐκεῖνον ἅπαντα.

Ἄλλὰ τὸ μὲν κατηγορεῖν βασκανίας εἶποι τις ἂν ῥαδιον εἶναι, δεῖ δὲ σκοπεῖν καὶ ὅπως ἀπαλλαγῆσονται τοῦ νοσήματος. Πῶς οὖν ἀπαλλαγησόμεθα τῆς πονηρίας ταύτης; Ἄν ἐννοήσωμεν, ὅτι ὥσπερ τῷ πεπορνευκότι οὐ θέμις εἰσελθεῖν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, οὕτως οὐδὲ τῷ βασκαίνοντι καὶ πολλῷ μᾶλλον τούτῳ ἢ ἐκείνῳ. Νῦν μὲν γὰρ καὶ ἀδιάφορον εἶναι δοκεῖ· διὸ καὶ ἡμέληται ἂν δὲ φανερόν γένηται πονηρὸν ὄν, ἀποσησόμεθα ῥαδίως. Κλαῦσον τοίνυν καὶ σιέναιξον· θρήνησον καὶ παρακάλεσον τὸν Θεόν. Μάθε ὡς περὶ ἁμαρτήματος χαλεποῦ διακεῖσθαι καὶ μετανοεῖν. Κἂν οὕτω διατεθῆς, ταχέως ἀπαλλαγῆσῃ τοῦ νοσήματος.

Καὶ τίς ἀγνοεῖ, φησὶν, ὅτι πονηρὸν ἢ βασκανία; Ἄγνοεῖ μὲν οὐδεὶς· οὐ μὴν τὴν αὐτὴν περὶ πορνείας καὶ μοιχείας ἔχουσι δόξαν, καὶ περὶ τοῦ πάνθους τούτου. Πότε γοῦν ἑαυτοῦ τις κατέγνω πικρῶς βασκῆνας; πότε Θεὸν ἠξίωσεν ὑπὲρ τούτου τοῦ νοσήματος, ὥστε γενέσθαι αὐτῷ ἴλεων; Οὐδεὶς οὐδέποτε· ἀλλ' εἰ νησιεύσει καὶ πένητι δ' ὧ μικρὸν ἀργύριον, κἂν μυριάκις βάσκανος ᾖ, οὐδὲν ἠγεῖται πεποιημέναι δεινόν, τῷ πάντων μιαιωτέρῳ κατεχόμενος πάνθει.

Πόθεν γοῦν ὁ Κάιν τοιοῦτος ἐγένετο; πόθεν ὁ Ἡσαῦ; πόθεν οἱ τοῦ Λάβαν παῖδες; πόθεν οἱ τοῦ Ἰακώβ υἱοί; πόθεν οἱ περὶ Κορὲ καὶ Δαθὰν καὶ Ἀβειρῶν; πόθεν Μαρία; πόθεν Ἀαρῶν; πόθεν αὐτὸς ὁ διάβολος;

4. Μετὰ τούτων κάκεινο ἐννόει, ὅτι οὐ τὸν φθορούμενον

19. Δαθὰν· ἐκ τῆς φυγῆς τοῦ Ρουθῆμ, υἱοῦ τοῦ Ἐλιάβ, ἔλαβε μέρος· εἰς τὴν στάσιν τοῦ λευίτου Κορὲ ἐναντίον τοῦ Μωϋσέως (Ἄριθ. 16 καὶ 26 κεφ.).

20. Κορὲ· υἱὸς τοῦ Ἰσάακ, ἐξάδελφος τοῦ Μωϋσέως, λευίτης, ἐστασίασεν ἐναντίον τοῦ Μωϋσέως καὶ τοῦ Ἀαρῶν μὲ σκοπὸν νὰ καταλάβῃ τὴν ἀρχιερωσίνην ἀπὸ τὸν Ἀαρῶν διὸ καὶ τὸν κατέπιεν ἢ γῆ μαζὶ μὲ αὐτοὺς ποδὸν τὸν ἐβοήθησαν (Ἄριθ. κεφ. 16-17).

21. Ἀβειρῶν ἀδελφὸς τοῦ Δαθὰν, ἔλαβε μέρος μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν ἐναντίον τοῦ Μωϋσέως στάσιν καὶ εἶχε τὸ ἴδιο τέλος (Ἄριθ. 16 κεφ.).

ἐξηφάνισε ζῶντας τὸν Δαθάν¹⁹, τὸν Κορέ²⁰, τὸν Ἀβειρῶν²¹ καὶ ὅλους ἐκείνους ποὺ τοὺς ἐβοήθησαν.

Ἄλλὰ θὰ ἤμποροῦσε κάποιος νὰ εἰπῇ, ὅτι εἶναι εὐκόλον μὲν πρᾶγμα νὰ κατηγορῇ κανεὶς τὸν φθόνον, ὅμως πρέπει νὰ ἐξετάσωμεν καὶ τὸ πῶς θ' ἀπαλλαγῶμεν ἀπ' αὐτὸ τὸ πάθος. Πῶς λοιπὸν θ' ἀπαλλαγῶμεν ἀπ' αὐτὴν τὴν πονηρίαν; Ἄν ἀναλογισθῶμεν, ὅτι ὅπως ἀκριβῶς δὲν ἐπιτρέπεται νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν αὐτὸς ποὺ ἔχει πορνεύσει, ἔτσι δὲν ἐπιτρέπεται νὰ εἰσέλθῃ εἰς αὐτὴν καὶ ὁ φθονερός. Καὶ μάλιστα πολὺ περισσότερον αὐτὸς παρὰ ἐκεῖνος. Σήμερα βέβαια ὁ φθόνος θεωρεῖται κάτι χωρὶς σημασίαν, διὰ τοῦτο καὶ παραμελεῖται. Ἄν ὅμως γίνῃ κατανοητὸν ὅτι εἶναι κακόν, τότε θ' ἀπαλλαγῶμεν εὐκόλως ἀπ' αὐτόν. Κλαῦσε λοιπὸν καὶ στέναξε. Θρήνησε καὶ παρακάλεσε τὸν Θεόν. Μάθε ὅτι εὐρίσκεσαι εἰς φοβερὸν ἁμάρτημα καὶ μετανοεῖς. Ἐὰν ἔτσι σκεφθῆς γρήγορα θ' ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν αὐτὴν.

Καὶ ποῖος ἀγνοεῖ, θὰ εἰπῇ κάποιος, ὅτι ὁ φθόνος εἶναι κακόν; Κανεὶς βέβαια δὲν τὸ ἀγνοεῖ, ἀλλὰ δὲν ἔχουν τὴν ἰδίαν γνώμην, ποῦ ἔχουν διὰ τὴν πορνείαν καὶ τὴν μοιχείαν, καὶ διὰ τὸ πάθος αὐτό. Διότι πότε συνέβη νὰ κατηγορήσῃ κάποιος αὐστηρὰ τὸν ἑαυτὸν του, ἐπειδὴ ἐφθόνησε κάποιον; Πότε παρεκάλεσε τὸν Θεὸν δι' αὐτὸ τὸ πάθος του, ὥστε νὰ τὸν εὐσπλαγχνισθῇ; Κανεὶς ποτὲ δὲν τὸ ἔκανε αὐτό. Ἄλλ' ἐὰν νηστεύσῃ καὶ δώσῃ μικρὰν βοήθειαν εἰς τὸν πτωχόν, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι εἰς μέγαλον βαθμὸν φθονερός νομίζει ὅτι δὲν ἔχει κάνει κανένα κακόν; μολονδὶ κατέχεται ἀπὸ τὸ πλεον μισρὸν πάθος.

Πῶς λοιπὸν ἔγινεν ὁ Κάϊν τέτοιος; πῶς ὁ Ἡσαῦ; πῶς τὰ παιδιὰ τοῦ Λάβαν²²; πῶς οἱ υἱοὶ τοῦ Ἰακώβ; πῶς ὁ Κορέ, ὁ Δαθάν καὶ ὁ Ἀβειρῶν καὶ οἱ περὶ αὐτούς; πῶς ἡ Μαρία²³; πῶς ὁ Ἀαρών; πῶς αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ διάβολος;

4. Μαζὶ μὲ αὐτὰ ἀναλόγισου καὶ ἐκεῖνα, ὅτι δηλαδὴ

22. Πρὸβλ. Γεν. 31, 1 ἔ.

23. Ἡ ἀδελφὴ τοῦ Μωϋσέως.

ἀδικεῖς, ἀλλὰ κατὰ σανατοῦ τὸ ξίφος ὤθεῖς. Τί γὰρ τὸν
 "Αβελ ἠδίκησεν ὁ Κάιν; Οὐκ ἐκεῖνον μὲν ταχύτερον καὶ
 ἄκων εἰς βασιλείαν παρέπεμψεν, ἑαυτὸν δὲ μυρίοις περιέ-
 5 πειρε κακοῖς; Τί τὸν Ἰακώβ ἔβλαψεν ὁ Ἡσαῦ; οὐχὶ ὁ μὲν
 ἐπλούτει καὶ μυρίων ἀπέλαυεν ἀγαθῶν, αὐτὸς δὲ καὶ τῆς
 παιρῶας οἰκίας ἐξέπιπτε καὶ ἐν ἀλλοιορίᾳ ἐπλανᾶτο μετὰ
 τὴν ἐπιβουλὴν ἐκείνην; Τί δὲ οἱ παῖδες τούτου τὸν Ἰωσήφ
 ἐποίησαν χεῖρω καὶ ταῦτα μέχρῃς αἵματος ἐλθόντες; οὐχὶ
 οὔτοι μὲν καὶ λιμὸν ὑπέμειναν καὶ περὶ τῶν ἐσχάτων ἐκιν-
 10 δύνευσαν, ἐκεῖνος δὲ βασιλεὺς γέγονε τῆς Αἰγύπτου ἀπά-
 σης; Ὅσῳ γὰρ ἂν φθονῆς, τοσοῦτῳ γίνῃ μειζόνων πρόξε-
 νος ἀγαθῶν τῷ φθονουμένῳ. Θεὸς γὰρ ἐστὶν ὁ ταῦτα ἐφο-
 ρῶν καὶ ὅταν ἴδῃ τὸν οὐδὲν ἀδικοῦντα ἀδικούμενον, αὐτὸν
 μὲν ἐπαίρει μᾶλλον καὶ ποιεῖ λαμπρὸν ταύτη, σὲ δὲ κολά-
 15 ζει. Εἰ γὰρ τοὺς ἐφηδομένους τοῖς ἐχθροῖς οὐκ ἀφήσιν ἀτι-
 μωρητὶ παρελθεῖν, («Μὴ ἐπίχαιρε», γάρ, φησὶν, «ἐπὶ πτώ-
 ματι ἐχθρῶν σου, μή ποτε ἴδῃ ὁ Θεὸς καὶ οὐ μὴ ἀρέσῃ αὐ-
 τῷ»), πολλῷ μᾶλλον τοὺς βασκαίνοντας τοῖς οὐδὲν ἠδικη-
 κόσιν.

20 Ἐκκέψωμεν τοίνυν τὸ πολυκέφαλον θηρίον. Καὶ γὰρ
 πολλὰ τὰ εἶδη τῆς βασκανίας. Εἰ γὰρ ὁ τὸν φιλοῦντα ἀγα-
 πῶν οὐδὲν πλέον ἔχει τοῦ τελώνου, ὁ τὸν οὐδὲν ἀδικοῦντα
 μισῶν ποῦ σιήσεται; πῶς δὲ ἐκφεύξεται τὴν γέενναν, τῶν
 ἐθνικῶν χείρων γινόμενος; Διὸ καὶ σφόδρα ὀδυνῶμαι, ὅτι

δὲν βλάπτεις ἐκεῖνον πού φθονεῖς, ἀλλὰ σπρώχνεις τὸ ξίφος ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ σου. Διότι ὡς πρὸς τί ἔβλαψεν ὁ Κάϊν τὸν Ἄβελ; Δὲν ἔστειλεν αὐτὸν μὲν συντομώτερα καὶ χωρὶς τὴν θέλησίν του εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, τὸν δὲ ἑαυτὸν του τὸν περιέβαλε μὲ ἀμέτρητα κακά; Ὡς πρὸς τί ἔβλαψε τὸν Ἰακῶβ ὁ Ἡσαῦ; Μήπως ὁ μὲν Ἰακῶβ δὲν ἀπέκτα πλούτη καὶ δὲν ἀπελάμβανεν ἄπειρα ἀγαθὰ, ἐνῶ αὐτὸς δὲν ἐξεδιώχθη μετὰ τὴν ἐπιβουλήν του ἐκείνην ἀπὸ τὴν πατρικὴν του οἰκίαν καὶ δὲν περιεπλανᾶτο εἰς ξένην χώραν; Ἀλλὰ καὶ τὰ παιδιά τοῦ Ἰακῶβ τί χειρότερον θὰ ἠμποροῦσαν νὰ κάνουν εἰς τὸν Ἰωσήφ πού παρ' ὀλίγον μάλιστα θὰ τὸν ἐφόγευαν; Μήπως αὐτοὶ δὲν ὑπέμειναν καὶ πείναν καὶ δὲν ἐκινδύνευσαν εἰς μέγιστον βαθμόν, ἐνῶ ἐκεῖνος ἔγινε βασιλεὺς ὀλοκλήρου τῆς Αἰγύπτου; Ὅσον δηλαδὴ περισσότερον φθονεῖς κάποιον, τόσον περισσοτέρων ἀγαθῶν πρόξενος γίνεσαι δι' αὐτόν. Διότι ὁ Θεὸς εἶναι ἐκεῖνος πού παρακολουθεῖ αὐτὰ τὰ πράγματα. Καὶ ὅταν ἰδῇ ν' ἀδικῆται ἐκεῖνος πού δὲν ἔχει διαπράξει καμμίαν ἀδικίαν, αὐτὸν μὲν τὸν ἐξυψώνει καὶ τὸν καθιστᾷ ἔνδοξον ἐξ αἰτίας αὐτοῦ, ἐνῶ σένα τὸν ἴδιον σὲ τιμωρεῖ. Διότι ἐὰν δὲν ἀφήνη ἀτιμωρήτους ἐκείνους πού χαίρονται διὰ τὰ παθήματα τῶν ἐχθρῶν των (Διότι, λέγει, «νὰ μὴ χαίρεσαι διὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ ἐχθροῦ σου, μήπως σὲ ἰδῇ κάποτε ὁ Θεὸς καὶ δὲν τοῦ ἀρέσῃ αὐτό»²⁴), πολὺ περισσότερον δὲν θὰ ἀφήσῃ ὅσους φθονοῦν ἐκείνους πού δὲν ἔχουν διαπράξει καμμίαν ἀδικίαν.

Ἄς ἐξολοθρεύσωμεν λοιπὸν τὸ πολυκέφαλον θηρίον καθόσον ὑπάρχουν πολλὰ εἶδη φθόνου. Διότι ἐὰν αὐτὸς πού ἀγαπᾷ ἐκεῖνον πού τὸν ἀγαπᾷ δὲν ὑπερέχει ὡς πρὸς τίποτε τοῦ τελώνου, ποῦ θὰ σταθῇ αὐτὸς πού μισεῖ ἐκεῖνον πού δὲν τὸν ἀδικεῖ ὡς πρὸς τίποτε; Πῶς θὰ ἀποφύγῃ τὴν γέενναν αὐτὸς πού γίνεται χειρότερος ἀπὸ τοὺς εἰδωλόλατρας; Διὰ τοῦτο καὶ ἡ λύπη μου εἶναι πάρα πολὺ μεγάλη, ἐπειδὴ ἡμεῖς πού προτρεπόμεθα νὰ μιμούμεθα τοὺς ἀγγέλους ἢ καλύτερα τὸν Κύριον τῶν ἀγγέλων, γινόμεθα μιμη-

οὐ τοὺς ἀγγέλους, μᾶλλον δὲ τῶν ἀγγέλων τὸν Δεσπότην μιμεῖσθαι κελευόμενοι, τὸν διάβολον ζηλοῦμεν. Καὶ γὰρ πολλὴ καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἢ βασκανία μᾶλλον δὲ ἐν ἡμῖν ἢ ἐν τοῖς ἀρχομένοις. Διὸ καὶ ἡμῖν αὐτοῖς διαλεκτέον.

5 Τίνος γὰρ ἔνεκεν, εἶπέ μοι, βασκαίνεις τῷ πλησίον; "Οὐ τιμῆς ἀπολαύοντα βλέπεις καὶ χρησιῶν ρημάτων; Εἴτα οὐκ ἐννοεῖς πόσον φέρουσι κακὸν αἱ τιμαὶ τοῖς μὴ προσέχουσιν; εἰς κενοδοξίαν αἴρουνται, εἰς τῦφον, εἰς ἀπόνοιαν, εἰς ὑπεροψίαν, ραθυμοτέρους ποιοῦσαι· καὶ μετὰ τούτων τῶν κα-
10 κῶν καὶ μαραίνονται ραδίως. Τὸ γὰρ δὴ χαλεπώτερον τοῦτο, ὅτι τὰ μὲν ἐξ αὐτοῦ κακὰ ἀθάνατα μένει, ἢ δὲ ἡδονὴ ὁμοῦ τε ἐφάνη καὶ ἀπέπιη. Διὰ ταῦτα οὖν βασκαίνεις; εἶπέ μοι.

Ἄλλ' ἐξουσίαν ἔχει παρὰ τῷ κρατοῦντι πολλὴν καὶ
15 ἄγει καὶ φέρει πάντα ὅποι θέλει καὶ τοὺς προσκρούοντας λυπεῖ καὶ τοὺς κολακεύοντας εὐεργετεῖ καὶ πολλὴν ἔχει δύναμιν. Βιωτικῶν ταῦτα τὰ ρήματα, καὶ τῶν τῇ γῆ προσηλωμένων ἀνθρώπων ἐστί. Τὸν γὰρ πνευματικὸν οὐδὲν λυπησαι δυνήσεται. Τί γὰρ αὐτῷ ἐργάσεται δεινόν; ἀποχειροτο-
20 νήσει τῆς ἀξίας; Καὶ τί τοῦτο; "Αν μὲν γὰρ δικαίως, καὶ ὠφελεῖται οὐδὲν γὰρ οὕτω παροξύνει Θεόν, ὥς τὸ παρ' ἀξίαν ἱεραῖσθαι· ἂν δὲ ἀδίκως, τὸ ἔγκλημα πάλιν ἐπ' ἐκεῖνον, οὐκ ἐπὶ τοῦτον χωρεῖ· ὁ γὰρ ἀδίκως τι παθὼν καὶ γενναίως ἐνεγκῶν, πλείονα ταύτῃ κτᾶται πρὸς τὸν Θεὸν τὴν παρ-
25 ρησίαν.

Μὴ τοίνυν τοῦτο σκοπῶμεν, ὅπως ὤμεν ἐν δυναστείαις καὶ ἐν τιμαῖς καὶ ἐν ἐξουσίαις, ἀλλ' ὅπως ὤμεν ἐν ἀρετῇ

ταὶ τοῦ διαβόλου. Καθόσον καὶ ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας ὑπάρχει μέγας φθόνος. Καὶ μάλιστα μεγαλύτερος εἶναι εἰς ἡμᾶς, παρὰ εἰς τὰ μέλη τοῦ ποιμνίου μας, καὶ διὰ τοῦτο πρέπει ν' ἀπευθύνω τὸν λόγον μου καὶ πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἰδίους.

Εἶπέ μου λοιπόν, ποῖος ὁ λόγος ποὺ φθονεῖς τὸν πλησίον σου; Ἐπειδὴ βλέπεις νὰ τὸν τιμοῦν καὶ νὰ τὸν ἐπαινοῦν; Μὰ δὲν ἀναλογίζεσαι πόσον κακὸν προξενοῦν αἱ τιμαὶ εἰς ἐκείνους ποὺ δὲν προσέχουν; Ὅδηγοῦν εἰς κενοδοξίαν, εἰς ὑπερηφάνειαν, εἰς ἀπόγνωσιν, εἰς ὑπεροψίαν καὶ κάνουν τὸν ἄνθρωπον περισσότερο ἀδιάφορον. Καὶ μαζὶ μὲ αὐτὰ τὰ κακὰ καταστρέφονται καὶ αὐτοὶ εὐκόλα. Ἄλλὰ τὸ πιὸ φοβερὸν εἶναι αὐτό· ὅτι δηλαδὴ τὰ μὲν κακὰ ποὺ προέρχονται ἀπὸ αὐτὴν τὴν κατάστασιν παραμένουν ἀθάνατα, ἐνῶ ἡ εὐχαρίστησις εὐθὺς μὲ τὴν ἐμφάνισίν της ἐξαφανίζεται ἀμέσως. Εἶπέ μου λοιπόν, δι' αὐτὰ φθονεῖς;

Ἄλλὰ θὰ μοῦ εἰπῆς ὅτι ἔχει μεγάλην ἰσχὺν κοντὰ εἰς ἰὸν ἄρχοντα καὶ κάνει πάντοτε ὅ,τι θέλει καὶ τοὺς ἀντιπάλους του δυσαρεστεῖ καὶ αὐτοὺς ποὺ τὸν κολακεύουν τοὺς εὐεργετεῖ καὶ γενικὰ ἔχει μεγάλην δύναμιν. Οἱ λόγοι αὐτοὶ εἶναι λόγοι ὑλοφρόνων ἀνθρώπων ποὺ σκέπονται τὰ ὑλικά ἀγαθὰ καὶ εἶναι προσκολλημένοι εἰς τὴν γῆν. Διότι τὸν πνευματικὸν ἄνθρωπον τίποτε δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὸν λυπήσῃ. Διότι τί κακὸν ἠμπορεῖ νὰ τοῦ κάνῃ ὁ ἰσχυρός; Θὰ τοῦ ἀφαιρέσῃ μήπως τὸ ἀξίωμα; Καὶ τί μ' αὐτό; Διότι ἐὰν μὲν ἡ καθαίρεσις εἶναι δικαία, τότε ὠφελεῖται. Καθόσον τίποτε δὲν ἐξοργίζει τόσο τὸν Θεόν, ὅσον τὸ νὰ ἀσκῆ κανεὶς τὸ λειτούργημα τοῦ ἱερέως χωρὶς νὰ τὸ ἀξίζῃ. Ἐὰν δὲ ἡ καθαίρεσις εἶναι ἄδικος, τότε ἡ εὐθύνη βαρύνει ἐκείνον καὶ ὄχι τὸν καθαιρούμενον. Διότι ἐκεῖνος ποὺ ἄδικα ὑφίσταται κάτι καὶ ἀντιμετωπίζει τὴν ἀδικίαν μὲ γενναιότητα, ἀποκτᾷ μὲ τὴν στάσιν του αὐτὴν μεγαλυτέραν παρρησίαν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.

Ἐπομένως ἄς μὴ ἔχωμεν ἐστραμμένην τὴν προσοχήν μας εἰς τὸ πῶς θὰ μετέχωμεν εἰς τὰς ἀρχάς, εἰς τὰς τιμὰς καὶ εἰς τὰς ἐξουσίας, ἀλλὰ εἰς τὸ πῶς θὰ ζῶμεν μὲ ἀρετὴν

καὶ φιλοσοφία. Ὡς αἶ γε ἐξουσίαι πολλὰ τῶν τῷ Θεῷ μὴ
δοκούντων ποιεῖν πείθουσι καὶ σφόδρα νεανικῆς δεῖ ψυχῆς,
ὥστε τῇ ἐξουσίᾳ εἰς δέον χρήσασθαι. Ὁ μὲν γὰρ ἀπεισιεργη-
μένος αὐτῆς καὶ ἐκῶν καὶ ἄκων φιλοσοφεῖ, ὁ δὲ ἀπολαύων
5 αὐτῆς, τοιοῦτόν τι πάσχει, οἷον ἂν εἴ τις κόρη συνοικῶν εὐει-
δεῖ καὶ καλῇ, νόμους δέξαιτο μηδέποτε εἰς αὐτὴν ἰδεῖν ἀκο-
λάσιως. Τοιοῦτον γὰρ ἡ ἐξουσία. Διὸ πολλοὺς καὶ ἄκοντας
εἰς τὸ ὑβρίζειν ἐνέβαλε καὶ θυμὸν ἤγειρε καὶ χαλινὸν γλώτ-
της ἀφεῖλε καὶ θύραν ἀνέσπασε σιόματος, ὥσπερ ὑπὸ πνεύ-
10 ματος τὴν ψυχὴν ἀναρριπίζουσα, καὶ εἰς τὸν ἔσχατον τῶν
κακῶν βυθὸν καταποντίζουσα τὸ σκάφος.

Τὸν οὖν ἐν τοσοῦτῳ κινδύνῳ θαυμάζεις καὶ ζηλωτὸν
εἶναι φῆς; καὶ πόσης ταῦτα ἀνοίας; Ἐννόησον γοῦν μετὰ
τῶν εἰρημένων, πόσους ἐχθροὺς καὶ κατηγοροὺς, πόσους δὲ
15 κόλακας οὗτος ἔχει πολιορκούντας αὐτόν. Ταῦτ' οὖν, εἰπέ μοι,
μακαριουμῶν ἄξια; Καὶ τίς ἂν τοῦτο εἴποι;

Ἄλλὰ παρὰ τῷ λαῷ, φησὶν, εὐδοκιμεῖ. Καὶ τί τοῦτο;
Οὐ γὰρ δὴ ὁ λαός ἐστιν ὁ Θεός, ᾧ μέλλει τὰς εὐθύνas ὑπέ-
χειν. Ὡστε διὰ τὸν λαὸν εἶπης, οὐδὲν ἄλλο λέγεις ἢ προδό-
20 λους ἐτέρους καὶ σκοπέλους καὶ ὑφάλους καὶ σπιλάδας. Τὸ
γὰρ εὐδοκιμεῖν ἐν δήμῳ, ὅσῳ λαμπρότερον ποιεῖ, τοσοῦτῳ
μείζους ἔχει τοὺς κινδύνους, τὰς φροντίδας, τὰς ἀθυμίας.
Ἄναπνεῦσαι γὰρ ὁ τοιοῦτος ἢ σιῆναι οὐ δύναται ὅλως, οὔτω
πικρὸν ἔχων δεσπότην. Καὶ τί λέγω σιῆναι καὶ ἀναπνεῦσαι;

καὶ εὐσέβειαν. Διότι βέβαια αἱ ἐξουσίαι μᾶς παρασύρουν νὰ πράττωμεν πολλὰ πράγματα ἀπὸ αὐτὰ πού δὲν εἶναι ἀρεστὰ εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἀπαιτεῖται ψυχὴ ρωμαλέα διὰ νὰ χρησιμοποιῇ τὴν ἐξουσίαν ὅπως πρέπει. Διότι ἐκεῖνος μὲν πού δὲν διαθέτει ἐξουσίαν, οὔτε μὲ τὴν θέλησίν του φιλοσοφεῖ οὔτε χωρὶς τὴν θέλησίν του, ἐνῶ ἐκεῖνος πού ἔχει τὴν ἐξουσίαν παθαίνει αὐτὸ ἀκριβῶς πού παθαίνει ἐκεῖνος πού συγκατοικεῖ μὲ μίαν γυναῖκα ὡραίαν καὶ καλὴν καὶ τοῦ τίθεται νόμος νὰ μὴ τὴν κοιτᾶζῃ ποτὲ μὲ ἀκόλαστον βλέμμα. Διότι τέτοιο ἀκριβῶς πρᾶγμα εἶναι καὶ ἡ ἐξουσία. Διὰ τοῦτο καὶ πολλοὺς ἀνθρώπους παρὰ τὴν θέλησίν των τοὺς κατέστησεν ὑβριστάς, τοὺς ἔκανε νὰ ὀργίζωνται εὐκόλα, ἀφήρесе τὸν καλινὸν τῆς γλώσσης, κατέστρεψε τὴν θύραν τοῦ στόματος καὶ συνταράσσει τὴν ψυχὴν ἰσχυρὸς ἄνεμος, καταποντίζει τὸ σκάφος εἰς χειρότερον βυθὸν κακῶν.

Αὐτὸν λοιπὸν θαυμάζεις πού εὐρίσκεται εἰς τόσον μεγάλον κίνδυνον καὶ λέγεις ὅτι εἶναι ἄξιος μιμήσεως; Ἀλήθεια, πόσην ἀνοησίαν φανερώνουν αὐτά; Σκέψου λοιπὸν μαζὶ μὲ ὅλα αὐτὰ πού εἶπαμεν πόσους ἐχθροὺς καὶ κατηγοροὺς καὶ πόσους κόλακας ἔχει ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς πού τὸν πολιορκοῦν. Εἶπέ μου λοιπὸν, ὅλα αὐτὰ εἶναι ἄξια μακαρισμοῦ; Ἀλλὰ ποῖος θὰ ἠμποροῦσε νὰ τὰ ὑποστηρίξῃ αὐτά;

Ἀλλά, θὰ εἶπῃ κάποιος, μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων χαίρει μεγάλης ἐκτιμήσεως. Καὶ τί μ' αὐτό; Διότι δὲν εἶναι οἱ ἄνθρωποι ὁ Θεός, εἰς τοὺς ὁποίους ὀφείλει νὰ δίδῃ ἀπολογίαν, πού πρέπει νὰ εἶναι ὑπεύθυνοι δι' αὐτόν. Ὡστε ὅταν ἀναφέρῃς τοὺς ἀνθρώπους, δὲν λέγεις τίποτε ἄλλο, παρὰ διάφορα ἐμπόδια, σκοπέλους, ὑφάλους καὶ βράχια ἐπικίνδυνα. Διότι τὸ νὰ ἐκτιμᾶται κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ὅσον αὐτὸ συμβαίνει εἰς μεγαλύτερον βαθμὸν τόσον μεγαλυτέρους κινδύνους ἐμπεριέχει, ὅπως εἶναι αἱ φροντίδες καὶ αἱ στενοχωρίαι. Διότι ὁ ἄνθρωπος αὐτοῦ τοῦ εἶδους δὲν ἠμπορεῖ καθόλου ν' ἀναπνεύσῃ ἢ νὰ ἡσυχάσῃ, διότι ἔχει πολὺ σκληρὸν κύριον. Καὶ διατί λέγω μόνον ὅτι δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἡσυχάσῃ καὶ ν' ἀναπνεύσῃ; Διότι ὁ ἄν-

Κἄν μυρία κατορθώματα ἔχη ὁ τοιοῦτος, δυσκόλως εἰς βασιλείαν εἰσέρχεται. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἐκτραχηλιάζειν εἴωθεν, ὡς ἢ παρὰ τῶν πολλῶν δόξα, δειλούς, ἀγενεῖς, κόλακας, ὑποκριτὰς ποιοῦσα.

5 Τίνος γοῦν ἔνεκεν οἱ Φαρισαῖοι τὸν Χριστὸν ἔλεγον δαιμονῶν; οὐκ ἐπειδὴ τῆς παρὰ τῶν πολλῶν ἐπεθύμουν δόξης; Πόθεν δὲ οἱ πολλοὶ τὴν ὀρθὴν περὶ αὐτοῦ ἔφερον ψήφον; Οὐκ ἐπειδὴ τούτῳ οὐ κατείχοντο τῷ νοσήματι; Οὐδὲν γάρ, οὐδὲν οὕτω ποιεῖ παράνομους καὶ ἀνοήτους, ὡς τὸ
10 πρὸς τὴν τῶν πολλῶν κεχηνέναι δόξαν· οὐδὲν εὐδοκίμους καὶ ἀδαμαντίνους, ὡς τὸ ταύτης ὑπερορᾶν. Διὸ καὶ σφόδρα νεανικῆς δεῖ ψυχῆς τῷ μέλλοντι πρὸς τοσαύτην ἀντέχειν ρύμην καὶ θίαν πνεύματος. Καὶ γὰρ ὅταν εὐημερῇ, πάντων ἑαυτὸν προτιθήσῃ καὶ ὅταν τᾶναντία ὑπομείνῃ, κατορῦξαι
15 ἑαυτὸν βούλεται· καὶ τοῦτο αὐτῷ καὶ γέεννα καὶ βασιλεία, διὰν ὑποβρούχιος ὑπὸ τοῦ πάθους γένηται τούτου.

5. Ταῦτα οὖν φθόνων ἄξια, εἰπέ μοι; ἀλλ' οὐχὶ θρήνων καὶ δακρῶν; Παντί που δῆλον. Σὺ δὲ ταῦτ' οὐ ποιεῖς φθόνων τῷ οὕτως εὐδοκιμοῦντι, ὡσπερ ἂν εἴ τις δεδεμένον ἰδὼν καὶ
20 μεμαστιγωμένον καὶ ὑπὸ μυρίων ἐλκόμενον θηρίων, ἐβάσκειεν αὐτῷ τῶν τραυμάτων καὶ μαστίγων· Καὶ γὰρ ὅσους ἂν ἀνθρώπους ὁ δῆμος ἔχη, τοσοῦτους καὶ οὔτις δεσμούς, τοσοῦτους δεσπότιας· καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον, ὅτι καὶ διάφορον τούτων ἕκαστος γνώμην ἔχει, καὶ τὰ ἐπιόντα περὶ τοῦ
25 δουλεύοντος αὐτῆς ψηφίζονται πάντες, οὐδὲν βασανίζοντες, ἀλλ' ἄπερ ἂν τῷ δεῖνι δόξῃ καὶ τῷ δεῖνι, ταῦτα καὶ αὐτοὶ κυροῦντες.

Ποίων οὖν ταῦτα κυμάτων ποίου κλύδωνος οὐ χαλεπώ-

θρωπος αὐτός, καὶ ἂν ἀκόμη ἔχη ἀμετρήτους ἀρετάς, δύσκολα εἰσέρχεται εἰς τὴν βασιλείαν. Διότι συνήθως τίποτε δὲν ὀδηγεῖ τόσον πολὺ εἰς παραφρόνους ἐνεργείας, ὅσον ἡ ἐξάρτησις ἀπὸ τὴν γνώμην τῶν ἀνθρώπων, ἡ ὁποία καθιστᾷ τοὺς ἀνθρώπους δειλοὺς, ἀγενεῖς, κόλακας καὶ ὑποκριτάς.

Διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν οἱ Φαρισαῖοι ἔλεγαν ὅτι ὁ Χριστὸς ἔχει δαιμόνιον; Δὲν τὸ ἔλεγαν ἐπειδὴ ἐπεθύμουν τὴν δόξαν ἐκ μέρους τῶν ἀνθρώπων; Διατί δὲ οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι ἐσκέπτοντο ὀρθῶς περὶ τοῦ Ἰησοῦ; Δὲν τὸ ἔκαναν αὐτὸ ἐπειδὴ δὲν τοὺς κατεῖχε τὸ πάθος τοῦ φθόνου; Διότι τίποτε ἀπολύτως δὲν καθιστᾷ τόσον παρανόμους καὶ ἀνοήτους τοὺς ἀνθρώπους, ὅσον τὸ ὅτι ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν γνώμην τοῦ κόσμου. Καὶ τίποτε δὲν τοὺς καθιστᾷ πρὸ ἐναρέτους καὶ ἀδαμαντίνους, ὅσον τὸ νὰ περιφρονοῦν αὐτήν. Διὰ τοῦτο χρειάζεται πάρα πολὺ δυνατὴν ψυχὴν ἐκεῖνος ποὺ σκέπτεται ν' ἀντισταθῇ εἰς τὴν τόσον ἰσχυρὰν ὀρμὴν καὶ βίαν αὐτοῦ τοῦ ἀνέμου. Καθόσον, ὅταν μὲν εὐημερῇ προβάλλει τὸν ἑαυτόν του ἐπάνω ἀπὸ ὅλους, ὅταν δὲ εὐρεθῇ εἰς τὴν ἀντίθετον κατάστασιν, θέλει νὰ ἐξαφανίσῃ τὸν ἑαυτόν του. Καὶ αὐτὸ ἀποτελεῖ δι' αὐτὸν καὶ γέενναν καὶ βασιλείαν, ὅταν περιέρχεται ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ τοῦ πάθους.

Εἶπέ μου λοιπὸν, ἀξίζει αὐτὰ νὰ τὰ φθονῇ κανεῖς; Ἡ μήπως δὲν εἶναι ἄξια θρήνων καὶ δακρύων; Καὶ φυσικᾶ αὐτὸ εἶναι ὀλοφάνερον. Σὺ δὲ ὅταν φθονῆς αὐτὸν ποὺ εὐδοκιμεῖ ὑπ' αὐτὰς τὰς συνθήκας, κάνεις τὸ ἴδιο μὲ τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον, ποὺ ἐὰν ἔβλεπε κάποιον δεμένον νὰ μαστιγώνεται καὶ νὰ σύρεται ἀπὸ ἀμέτρητα θηρία, θὰ τὸν ἐφθόνει διὰ τὰς πληγὰς καὶ τὰς μαστιγώσεις. Διότι ὅσους ἀνθρώπους ἔχει ὁ δῆμος, τόσα δεσμὰ καὶ τόσους κυρίους ἔχει καὶ αὐτός. Καὶ τὸ χειρότερον βέβαια εἶναι ὅτι ὁ καθένας ἀπὸ αὐτοὺς ἔχει διαφορετικὴν γνώμην καὶ σχηματίζουν ἐπιπολαίαν γνώμην διὰ τὸν δοῦλόν των, μὴ βασανίζοντες καθόλου τὴν σκέψιν των, ἀλλ' αὐτὰ ποὺ ἤθελαν φανῆ καλὰ εἰς τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλον, αὐτὰ τὰ ἐπικυρώνουν καὶ αὐτοί.

Ἄπὸ ποῖα λοιπὸν κύματα καὶ ποίας τρικυμίας δὲν εἶ-

τερα; Καὶ γὰρ καὶ φουσᾶται ἀθρώον ὑπὸ τῆς ἡδονῆς ὁ τοι-
 οὔτος καὶ βαπίζεται πάλιν εὐκόλως, ἐν ἀνωμαλία μὲν αἰεὶ,
 ἐν ἡσυχίᾳ δὲ οὐδέποτε ὦν. Πρὸ μὲν γὰρ τοῦ θεάτρον καὶ τῶν
 ἐν τῷ λέγειν ἀγώνων, ἐν ἀγωνία καὶ τρόμῳ κατέχεται, με-
 5 τὰ δὲ τὸ θέατρον ἢ ἀποτιέθνηκεν ἀπὸ τῆς ἀθυμίας ἢ χαίρει
 πάλιν ἀμέτρως, ὅπερ λύπης ἐστὶ χαλεπώτερον. Ὅτι γὰρ ἡ-
 δονὴ λύπης οὐκ ἔλατιόν ἐστι κακόν, δῆλον ἀφ' ὧν τὴν ψυ-
 χὴν διατίθησι καὶ γὰρ καὶ κούφην ποιεῖ καὶ μετέωρον καὶ
 ἀνεπιερωμένην. Καὶ τοῦτο καὶ ἀπὸ τῶν προτέρων ἀνδρῶν
 10 ἐστὶν ἰδεῖν. Πότε γοῦν καλὸς ἦν Δαυΐδ; ὅτε ἔχαιρον ἢ ὅτε
 ἐν στενοχωρία ἦν; Πότε τῶν Ἰουδαίων ὁ δῆμος; ὅτε ἔσιτε-
 ρον καὶ τὸν Θεὸν ἐκάλουν ἢ ὅτε ἔχαιρον ἐπὶ τῆς ἐρήμου
 καὶ τὸν μόσχον προσεκύνουν; Διὸ καὶ ὁ Σολομῶν, ὁ μάλιστα
 πάντων εἰδὼς τί ποτέ ἐστὶν ἡδονή, φησὶν· «Ἀγαθὸν πορευ-
 15 θῆναι εἰς οἶκον πένθους ἢ εἰς οἶκον γέλωτος». Διὸ καὶ
 ὁ Χριστὸς τοὺς μὲν μακαρίζει λέγων, «Μακάριοι οἱ πεν-
 θοῦντες»· τοὺς δὲ ταλανίζει· Καὶ μάλα εἰκότως. Ἐν μὲν
 γὰρ τρυφῇ χαυνοτέρα ἐστὶν ἢ ψυχὴ καὶ μαλακωτέρα ἐν δὲ
 πένθει συνέσιαται καὶ σωφρονεῖ, καὶ τοῦ τῶν παθῶν ἐ-
 20 μοῦ παντὸς ἀπήλλακται καὶ ὑψηλοτέρα γίνεται καὶ ἰσχυ-
 ροτέρα.

Ταῦτ' οὖν ἅπαντα εἰδότες, φεύγωμεν τὴν παρὰ τῶν
 πολλῶν δόξαν καὶ τὴν ἐξ αὐτῆς ἡδονήν, ἵνα τῆς ὄντως δό-
 ξης καὶ μενούσης αἰεὶ τύχωμεν· ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς
 25 ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰη-
 σοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν
 αἰῶνων. Ἀμήν.

25. Πρβλ. Ἐκκλ. 7, 2-4.

26. Λουκᾶ 6, 25.

ναί φοβερώτερα αὐτά; Καθόσον ὁ ἄνθρωπος αὐτοῦ τοῦ εἶδους παρασύρεται εὐκόλα ἀπὸ τὴν ἡδονὴν καὶ βυθίζεται πάλιν εὐκόλα καὶ διαρκῶς εὐρίσκεται εἰς ἀνωμαλίαν καὶ δὲν ἡσυχάζει ποτέ. Διότι πρὶν ἀπὸ τὸ θέατρον καὶ τοὺς ρητορικοὺς ἀγῶνας κατέχεται ἀπὸ ἀγωνίαν καὶ τρόμον, μετὰ δὲ ἀπὸ τὸ θέατρον ἢ ἔχει πεθάνει ἀπὸ τὴν λύπην του ἢ χαίρει ὑπέρμετρα, πρᾶγμα ποὺ εἶναι χειρότερον ἀπὸ τὴν λύπην. Διότι τὸ ὅτι ἡ ἡδονὴ δὲν εἶναι μικρότερον κακὸν ἀπὸ τὴν λύπην καθίσταται φανερόν ἀπὸ τὸ πῶς διαθέτει τὴν ψυχὴν, ἀπὸ τὸ ὅτι δηλαδὴ τὴν καθιστᾷ ἐλαφράν, μετέωρον καὶ ἀβεβαίαν. Καὶ αὐτὸ δυνάμεθα νὰ τὸ διαπιστώσωμεν καὶ ἀπὸ τὴν ζωὴν τῶν παλαιῶν ἀνθρώπων. Πότε λοιπὸν ἦτο καλὸς ὁ Δαυΐδ; Ὅταν ἦτο χαρούμενος ἢ ὅταν ἦτο στενοχωρημένος; Πότε ἐπίσης ἦτο καλὸς ὁ Ἰουδαϊκὸς λαός; ὅταν ἐστέναζαν καὶ ἐζήτουν τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ ἢ ὅταν ἐχαίροντο εἰς τὴν ἔρημον καὶ προσεκύνουν τὸν μόσχον; Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Σολομῶν, ποὺ περισσότερον ἀπὸ ὄλους ἐγνώρισε τί τέλος πάντων εἶναι ἡ ἡδονή, λέγει· «Εἶναι προτιμότερον νὰ μεταβῆ κανεὶς εἰς οἰκίαν ποὺ πενθεῖ, παρὰ εἰς οἰκίαν ποὺ χαίρεται»²⁵. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς τοὺς μὲν μακαρίζει, λέγων, «μακάριοι οἱ πενθοῦντες», τοὺς δὲ ταλανίζει λέγων, «ἄλλοίμονον λοιπὸν εἰς σᾶς ποὺ γελάτε, διότι θὰ κλαύσετε»²⁶. Καὶ κατὰ πολὺν φυσικὸν λόγον. Διότι εἰς μὲν τὰς ἀπολαύσεις καθίσταται ἡ ψυχὴ περισσότερον ἀδιάφορη καὶ μαλθακὴ, ἐνῶ μὲ τὸ πένθος συγκρατεῖται καὶ συμπεριφέρεται μὲ σωφροσύνην καὶ ἀπαλλάσσεται ἐξ ὀλοκλήρου ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν παθῶν καὶ γίνεται ὑψηλοτέρα καὶ ἰσχυροτέρα.

Ἔχοντες λοιπὸν ὅλα αὐτὰ ὑπ' ὄψιν, ἃς ἀποφεύγωμεν τὴν δόξαν τοῦ κόσμου καὶ τὴν ἡδονὴν ποὺ προέρχεται ἀπὸ αὐτήν, διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν πραγματικὴν δόξαν, ἡ ὁποία εἶναι αἰώνιος, καὶ ποὺ εὐχομαι ὅλοι μας νὰ τὴν ἐπιτύχωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

«Εἰδὼς δὲ ὁ Ἰησοῦς τὰς ἐνθυμήσεις αὐτῶν, εἶπεν αὐτοῖς· πᾶσα βασιλεία μερισθεῖσα καθ' ἑαυτῆς, ἐρημωθήσεται·
 5 καὶ πᾶσα πόλις ἢ οἰκία μερισθεῖσα καθ' ἑαυτῆς, οὐ σταθήσεται. Καὶ εἰ ὁ Σατανᾶς τὸν Σατανᾶν ἐκβάλλει, ἐφ' ἑαυτὸν ἐμερίσθη· πῶς οὖν σταθήσεται ἡ βασιλεία αὐτοῦ;».

1. Καὶ ἤδη τοῦτο κατηγόρησαν, ὅτι ἐν τῷ Βεελζεβοῦλ ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια. Ἄλλὰ τότε μὲν οὐκ ἐπειτίμησε, δι-
 10 δούς αὐτοῖς ἀπὸ τε τῶν πλειόνων σημείων γινῶναι αὐτοῦ τὴν δύναμιν, ἀπὸ τε τῆς διδασκαλίας μαθεῖν αὐτοῦ τὴν μεγαλωσύνην. Ἐπειδὴ δὲ ἐπέμενον τὰ αὐτὰ λέγοντες, καὶ ἐπιτιμᾷ λοιπόν· πρῶτῳ μὲν τούτῳ τὴν θεότητα ἐνδεικνύ-
 15 δευτέρῳ δέ, αὐτῷ τῷ μετ' εὐκολίας τοὺς δαίμονας ἐκβάλλειν. Καίτοι καὶ ἡ κατηγορία σφόδρα ἀναίσχυντος ἦν. Ὁπερ γὰρ ἔφην, ὁ φθόνος οὐ ζητεῖ τί εἶπη, ἀλλ' ἵνα εἶπη μόνον. Ἄλλ' ὅμως οὐδὲ οὕτω κατεφρόνησεν αὐτῶν ὁ Χριστός, ἀλλ' ἀπολογεῖται μετὰ τῆς αὐτῷ προσηκούσης ἐπιεικείας, παι-
 20 δεύων ἡμᾶς πρᾶους εἶναι τοῖς ἐχθροῖς· κἂν τοιαῦτα λέγωσιν, ἃ μήτε ἑαυτοῖς σὺνισμεν ἡμεῖς, μήτε τὸν τυχόντα ἔχει λόγον, μὴ θορυβεῖσθαι, μηδὲ ταράττεσθαι, ἀλλὰ μετὰ μακροθυμίας ἀπάσης παρέχειν αὐτοῖς εὐθύναν. Ὁ δὲ μάλιστα καὶ τότε ἐποίει, δεῖγμα μέγιστον παρεχόμενος τοῦ ψευδῆ
 25 εἶναι τὰ παρ' αὐτῶν εἰρημένα. Οὐδὲ γὰρ δαιμονῶντος ἦν

ΟΜΙΛΙΑ ΜΑ΄

Ματθ. 12, 25 - 32

«Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Ἰησοῦς διέγνω τὰς ἀποκρύφους σκέψεις των τοὺς εἶπε· Κάθε βασίλειον, πού διεκωρίσθη εἰς ἀντίπαλα μέρη θὰ ἐρημωθῆ ὅπωςδήποτε· καὶ κάθε πόλις ἢ οἰκία πού διηρέθη εἰς ἐχθρικά μέρη, δὲν θὰ ἐπιζήσῃ. Καὶ ἐὰν ὁ σατανᾶς ἐκβάλλῃ διὰ τῆς βίας τὸν σατανᾶν, διηρέθη κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ του. Πῶς, λοιπόν, θὰ ἐπιζήσῃ ἡ βασιλεία του;».

1. Ἦδη τοῦ εἶχαν ἀποδώσει κατηγορίαν ὅτι ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Βεελζεβούλ¹. Ἀλλὰ τότε μὲν δὲν τοὺς ἐπετίμησε, παρὰ τοὺς ἔδωσε τὴν εὐκαιρίαν νὰ γνωρίσουν τὴν δύναμίν του ἀπὸ τὰ πολλὰ θαύματα καὶ νὰ διδαχθοῦν τὴν μεγαλωσύνην του ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν του. Ἐπειδὴ ὅμως ἐπέμεναν νὰ διακηρύσσουν αὐτὰ τοὺς ἐπιτιμᾶ πλέον. Καὶ μὲ αὐτὴν τὴν ἐνέργειάν του ἀποδεικνύει τὴν θεότητά του κατὰ πρῶτον μὲν μὲ τὸ ὅτι φέρει εἰς φῶς τὰς ἀποκρύφους σκέψεις των. Κατὰ δεύτερον δὲ μὲ τὸ ὅτι ἐξεδιώκει τόσον εὐκόλα τοὺς δαίμονας. Καὶ μολονότι ἡ κατηγορία αὐτὴ ἐναντίον τοῦ Κυρίου ἦτο πολὺ ἀνάισχυντος, διότι, ὅπως εἶπα εἰς ἄλλην ὁμιλίαν, ὁ φθόνος δὲν ζητεῖ τί νὰ εἰπῆ, ἀλλὰ ἀπλῶς καὶ μόνον θέλει νὰ εἰπῆ κάτι, παρὰ ταῦτα καὶ μὲ τὴν τοιαύτην συμπεριφορὰν των δὲ τοὺς περιεφρόνησεν ὁ Χριστός, ἀλλὰ ἀπολογεῖται μὲ τὴν ἀρμόζουσαν εἰς αὐτὸν ἐπιείκειαν, διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ νὰ συμπεριφερώμεθα μὲ πραότητα πρὸς τοὺς ἐχθροὺς μας. Καὶ ἂν ἀκόμη μᾶς ἀποδίδουν κατηγορίας, πού γνωρίζομεν ὅτι δὲν εὐσταθοῦν δι' ἡμᾶς, οὔτε ἠμποροῦν λογικῶς νὰ σταθοῦν, νὰ μὴ μᾶς καταλαμβάνῃ οὔτε φόβος οὔτε καὶ ταραχὴ, ἀλλὰ μὲ πολλὴν μακροθυμίαν νὰ ἀποδίδωμεν εἰς αὐτοὺς εὐθύνας, πρᾶγμα λοιπόν πού ἔκανε καὶ τότε ὁ Κύριος καὶ ἀπέδειξε περιτράνως ὅτι ἦσαν ψευδῆ τὰ ὅσα ἔλεγαν ἐναντίον του. Διότι δὲν εἶναι ἴδιον τοῦ δαιμονιζομένου νὰ ἐπιδεικνύῃ

τοσαύτην ἐπιδείκνυσθαι ἐπιείκειαν· οὐ δαιμονῶντος τὸ τὰ ἀπόρρητα εἰδέναι. Καὶ γὰρ καὶ διὰ τὸ σφόδρα ἀναίσχυντον εἶναι τὴν τοιαύτην ὑπόνοιαν καὶ διὰ τὸν παρὰ τῶν πολλῶν φόβον, οὐδὲ ἐτόλμων δημοσιεύειν τὰ ἐγκλήματα ταῦτα, ἀλλ' 5 ἐν διανοίᾳ ἔστρεφον.

Αὐτὸς δὲ δεικνὺς αὐτοῖς, ὅτι κακείνα οἶδε, τὴν μὲν κατηγορίαν οὐ τίθησιν, οὐδὲ ἐκπομπεύει αὐτῶν τὴν πονηρίαν, τὴν δὲ λύσιν ἐπάγει, τῷ συνειδῶτι τῶν εἰρηκότων καταλιμπάνων τὸν ἔλεγχον. Ἐν γὰρ αὐτῷ περισπούδαστον ἦν μό- 10 ρον, ὠφελῆσαι τοὺς ἁμαρτάνοντας, οὐκ ἐκπομπεῦσαι. Καίτοι γε, εἶγε ἐβούλειτο μακρὸν ἀποιεῖναι λόγον, καὶ καταγελάσιους ποιῆσαι καὶ μετὰ τούτων καὶ δίκην αὐτοὺς ἀπαιτῆσαι τὴν ἐσχάτην, οὐδὲν τὸ κωλύον ἦν· ἀλλ' ὅμως ταῦτα πάντα πα- 15 ρεῖς, εἰς ἓν ἔβλεπε μόνον, τὸ μὴ φιλονεικοτέρους ἐργάσα- σθαι, ἀλλ' ἐπεικεσιτέρους, καὶ ταύτη πρὸς διόρθωσιν ἐπιτη- δειοτέρους ποιῆσαι.

Πῶς οὖν αὐτοῖς ἀπολογεῖται; Οὐδὲν ἀπὸ τῶν Γραφῶν φησιν, (οὐδὲ γὰρ προσεῖχον, ἀλλὰ καὶ παρερμηνεύειν ἔμελλον), ἀλλ' ἀπὸ τῶν κοινῇ συμβαινόντων. «Πᾶσα γὰρ βασι- 20 λεία», φησί, «ἐφ' ἑαυτὴν μερισθεῖσα, οὐ σταθήσεται· καὶ πόλις καὶ οἰκία ἂν σχισθῆ, ταχέως διαλύεται». Οὐ γὰρ οὕτως οἱ ἔξωθεν πόλεμοι ὡς οἱ ἐμφύλιοι διαφθείρουσι. Τοῦτο γὰρ καὶ ἐν σώμασι γίνεται τοῦτο καὶ ἐν ἅπασιν πράγμα- σιν· ἀλλὰ τέως ἀπὸ τῶν γνωριμωτέρων τὰ ὑποδείγματα 25 ἄγει. Καίτοι τί βασιλείας ἐπὶ τῆς γῆς δυνατώτερον; Οὐ-

τόσην μεγάλην ἐπιείκειαν. Οὔτε πάλιν ἤμποροῦσεν ὁ δαιμονιζόμενος νὰ γνωρίζῃ τὰς ἀποκρύφους σκέψεις των. Καθόσον, ἐπειδὴ καὶ ἡ ὑπόνοιά των αὐτῆ ἦτο πάρα πολὺ ἀναίσχυντος καὶ ἐπειδὴ ἐφοβοῦντο τὰ πλήθη τοῦ λαοῦ, δὲν ἐτόλμουν νὰ διακηρύξουν δημοσίως τὰς κατηγορίας των αὐτὰς, ἀλλὰ τὰς ἐστριφογύριζαν εἰς τὸ μυαλὸν των.

Ὁ Κύριος, ὅμως, διὰ νὰ τοὺς ἀποδείξῃ ὅτι ἐγνώριζε καὶ αὐτὰς τὰς ἀποκρύφους σκέψεις των τὴν μὲν κατηγορίαν δὲν τὴν ἀναφέρει, οὔτε ἀποκαλύπτει τὴν πονηρίαν των, ἀλλὰ δίδει ἀπάντησιν εἰς αὐτὰς καὶ ἀφήνει τὸν ἔλεγχον εἰς τὴν συνείδησιν αὐτῶν πού ἔλεγον αὐτά. Διότι δι' ἓνα πρᾶγμα μόνον ἐφρόντιζε πάρα πολὺ· τὸ νὰ ὠφελήσῃ τοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ ὄχι νὰ τοὺς διασύρῃ. Μολονότι βέβαια δὲν τὸν ἠμπόδιζε τίποτε, ἐὰν ἤθελε καὶ νὰ τοὺς ἀπαντήσῃ διὰ μακροῦ λόγου καὶ νὰ τοὺς γελοιοποιήσῃ καὶ συγχρόνως νὰ ζητήσῃ νὰ ὑποστοῦν τὴν βαρυτέραν τιμωρίαν. Ἄλλ' ὅμως ἀφήνων ὅλ' αὐτὰ κατὰ μέρος εἰς ἓνα καὶ μόνον ἀπέβλεπε· τὸ νὰ μὴ τοὺς κανῇ δηλαδὴ πιδ ἔριστικοῦς, ἀλλὰ περισσότερο ἐπιεικεῖς, καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον νὰ τοὺς καταστήσῃ καταλληλοτέρους διὰ μετάνοιαν καὶ διόρθωσιν.

Πῶς ἀπολογεῖται λοιπὸν εἰς αὐτούς; Δὲν ἐπικαλεῖται καμμίαν μαρτυρίαν ἀπὸ τὰς Γραφὰς (διότι καὶ δὲν ἔδιδαν προσοχὴν εἰς αὐτὰς καὶ θὰ τὰς παρερμήνευαν), ἀλλὰ τοὺς ἀπαντᾷ μὲ τὰ συμβαίνοντα εἰς τὴν καθημερινὴν ζωὴν. Διότι λέγει, «κάθε βασίλειον, πού διηρέθῃ εἰς ἀντίπαλα μέρη ὥστε νὰ στραφῇ κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ του, δὲν θὰ ἐπιζήσῃ, καὶ κάθε πόλις καὶ οἰκία πού θὰ διαιρεθῇ ταχέως θὰ διαλυθῇ». Διότι οἱ πόλεμοι πού προέρχονται ἀπὸ ἐξωτερικοὺς ἐχθρούς, δὲν καταστρέφουν τόσον ὅσον οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι. Τὸ ἴδιο βέβαια συμβαίνει καὶ εἰς τὰ σώματα. Τὸ ἴδιο δὲ καὶ εἰς ὅλα γενικῶς τὰ πράγματα. Ἄλλὰ κατ' ἀρχὴν λαμβάνει τὰ παραδείγματα ἀπὸ τὰ πιδ γνωστὰ θέματα. Καὶ βέβαια ποῖον πρᾶγμα εἶναι ἰσχυρότερον εἰς τὴν γῆν ἀπὸ τὸ βασίλειον; Τίποτε. Παρὰ ταῦτα ὅμως ὅταν ξεσηκωθοῦν εἰς ἐμφύλιον

δέν· ἀλλ' ὅμως ἀπόλλυται σιασιάζουσα. Εἰ δὲ ἐκεῖ τὸν ὄγκον αἰτιᾶται τῶν πραγμάτων, ὡς ἐαυτῷ συρρηγνύμενον, τί ἂν εἴποις περὶ πόλεως; τί δὲ περὶ οἰκίας; Κἂν γὰρ μικρόν τι, κἂν μέγα ἦ, πρὸς ἐαυτὸ σιασιάζον ἀπόλλυται.

5 Εἰ τοίνυν ἐγὼ δαίμονα ἔχων, δι' ἐκείνου ἐκβάλλω τοὺς δαίμονας, σιάσις καὶ μάχη μεταξὺ δαιμόνων ἐστὶ καὶ κατ' ἀλλήλων ἴστανται. Εἰ δὲ κατ' ἀλλήλων ἴστανται, ἀπόλωλεν αὐτῶν ἡ ἰσχὺς καὶ διέφθαρται. «Εἰ γὰρ ὁ Σατανᾶς τὸν Σατανᾶν ἐκβάλλει», (καὶ οὐκ εἶπε, τοὺς δαίμονας, δεικνὺς
10 πολλὴν αὐτοῖς πρὸς ἀλλήλους συμφωνίαν οὔσαν), «ἐφ' ἐαυτὸν οὖν ἐμερίσθη», φησί. Εἰ δὲ ἐμερίσθη, ἀσθενέστερος γέγονε καὶ ἀπόλωλεν· εἰ δὲ ἀπόλωλε, πῶς δύναται ἕτερον ἐκβάλλειν; Εἶδες πόσος τῆς κατηγορίας ὁ γέλως; πόση ἡ ἄνοια; πόση ἡ μάχη; Οὐδὲ γὰρ ἐστὶ τῶν αὐτῶν λέγειν μέν,
15 ὅτι ἔσθηκε καὶ ὅτι ἐκβάλλει τοὺς δαίμονας· λέγειν δέ, ὅτι διὰ τοῦτο ἔσθηκε, δι' ὃ εἰκὸς ἦν αὐτὸν καταλελύσθαι.

Καὶ πρώτη μὲν αὕτη ἡ λύσις· δευτέρα δὲ μετ' ἐκείνην, ἡ περὶ τῶν μαθητῶν. Οὐδὲ γὰρ ἐνὶ μόνον ἀεὶ τρόπῳ, ἀλλὰ καὶ δευτέρῳ καὶ τρίτῳ καταλύει τὰς ἀντιθέσεις αὐτῶν, ἐκ
20 περιουσίας ἐπιστοιμίσαι βουλόμενος αὐτῶν τὴν ἀναιοχυντίαν. Ὅπερ καὶ ἐπὶ τοῦ Σαββάτου πεποίηκε, τὸν Δαυῖδ φέρων εἰς μέσον, τοὺς ἱερέας, τὴν μαρτυρίαν τὴν λέγουσαν, «Ἐλεον θέλω, καὶ οὐ θυσίαν», τὴν αἰτίαν τοῦ Σαββάτου δι' ἣν γέγονε· «Διὰ γὰρ τὸν ἄνθρωπον», φησί, «τὸ Σάββατον». Τοῦ
25 το δὴ καὶ ἐνταῦθα ποιεῖ. Μετὰ γὰρ τὴν προτέραν ἐπὶ δευ-

2. Πρὸβλ. Ματθ. 12, 3-4.

3. Πρὸβλ. Ματθ. 12, 5.

3α. Ὡσ. 6, 6. Ματθ. 12, 7.

4. Μάρκ. 2, 27.

πόλεμον τὰ μέλη του καταστρέφεται. Ἐὰν ὅμως εἰς τὴν περίπτωσηί τοῦ βασιλείου ἐπιρρίπτῃ τὸ βάρος εἰς τὸ πολὺ πλῆθος, πὺ στασιάζει κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ του, τί θὰ ἤμποροῦσες νὰ εἰπῆς διὰ μίαν πόλιν; ἢ τί διὰ μίαν οἰκίαν; Διατί εἶτε εἶναι μία δύναμις μεγάλη, εἶτε μικρά, καταστρέφεται ὅταν στασιάσῃ πρὸς τὸν ἑαυτὸν της.

Συνεπῶς, ἐὰν ἐγὼ ἔχων δαιμόνιον μέσα μου ἐκδιώκω καὶ μὲ τὴν βοήθειαν αὐτοῦ τοὺς δαίμονας, τότε ἔχει ἀρχίσει ἐμφύλιος πόλεμος καὶ μάχη μεταξὺ τῶν δαιμόνων καὶ ἴστανται ὁ ἕνας ἐναντίον τοῦ ἄλλου. Ἐὰν ὅμως πολεμοῦν μεταξὺ των, τότε ἔχει πλέον καταστραφῆ καὶ ἐξαφανισθῆ ἡ δύναμις των. «Διότι ἐὰν ὁ Σατανᾶς ἐκδιώκῃ τὸν σατανᾶν», (καὶ δὲν εἶπε τοὺς δαίμονας, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ὑπάρχει μεγάλη συμφωνία μεταξὺ των), «τότε», λέγει, «διηρέθη ὁ ἴδιος». Ἐὰν δὲ διηρέθη, ἔγινεν ἀσθενέστερος καὶ κατεστράφη, καὶ ἐὰν κατεστράφη πῶς ἤμπορεῖ νὰ ἐκδιώκῃ ἄλλον σατανᾶν; Εἶδες τὸ μέγεθος τῆς γελοίας αὐτῆς κατηγορίας; τὸ μέγεθος τῆς ἀνοησίας; τὸ μέγεθος τῆς ἀλληλοσυγκρούσεως; Διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ λέγουν τὰ ἴδια ἄτομα, ἀφ' ἑνὸς μὲν, ὅτι διατηρεῖ ὁ σατανᾶς τὴν δύναμίν του καὶ ὅτι ἐκδιώκει τοὺς δαίμονας, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ λέγουν ὅτι διὰ τοῦτο ἀκριβῶς ὑπάρχει, ἐξ αἰτίας τοῦ ὁποίου φυσικὸν ἦτο νὰ καταστραφῆ.

Καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ πρώτη ἀπάντησις τοῦ Κυρίου εἰς τὴν ὡς ἄνω κατηγορίαν τῶν Φαρισαίων, ἡ δὲ δευτέρα, μετὰ τὴν πρώτην, ἔχει σχέσιν μὲ τὰ ὅσα λέγει διὰ τοὺς μαθητάς. Διότι τὰς κατηγορίας των δὲν τὰς ἀνατρέπει μὲ ἓνα μόνον τρόπον ἀλλὰ μὲ δύο καὶ τρεῖς, ἐπειδὴ θέλει νὰ ἐξαφανίσῃ ἐξ ὀλοκλήρου τὴν ἀναισχυντίαν τοῦ Σαββάτου, ὅπου ἀνέφερε τὴν περίπτωσιν τοῦ Δαυῖδ², τοὺς ἱερεῖς³, τὴν μαρτυρίαν πὺ λέγει, «ἀγάπην θέλω καὶ ὄχι θυσίαν»^{3α} καὶ τὸν σκοπὸν διὰ τὸν ὁποῖον καθιερώθη τὸ Σάββατον. «Διότι τὸ Σάββατον», λέγει, «ἔγινε διὰ τὸν ἄνθρωπον»⁴. Τὸ ἴδιο λοιπὸν κάνει καὶ εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν. Διότι, μετὰ τὴν πρώτην

τέραν ἔρχεται λύσειν τῆς προτέρας σαφειέραν. «Εἰ γὰρ ἐγώ», φησὶν, «ἐν Βεελζεβούλ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, οἱ υἱοὶ ὑμῶν ἐν τίνι ἐκβάλλουσιν;».

2. Ὅρα κἀνταῦθα τὴν ἐπιείκειαν. Οὐ γὰρ εἶπεν, οἱ μαθηταί μου, οὐδέ, οἱ ἀπόστολοι, ἀλλ', «Οἱ υἱοὶ ὑμῶν», ἵν' εἰ μὲν βουληθεῖεν ἐπανελθεῖν πρὸς τὴν αὐτὴν ἐκείνοις εὐγένειαν, πολλὴν ἐντιεῦθεν λάβωσι τὴν ἀφορμὴν· εἰ δὲ ἀγνωμονοῖεν καὶ τοῖς αὐτοῖς ἐπιμένοισιν, μηδὲ ἀναίσχυντον λοιπὸν πρόφασιν ἔχωσιν εἰπεῖν. Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν
10 οἱ ἀπόστολοι ἐν τίνι ἐκβάλλουσιν; Καὶ γὰρ ἦσαν ἐκβάλλοντες ἤδη, διὰ τὸ λαβεῖν ἐξουσίαν παρ' αὐτοῦ καὶ οὐδὲν αὐτοῖς ἐνεκάλουν οὗτοι· οὐ γὰρ πράγμασιν, ἀλλὰ προσώπῳ μόνον ἐμάχοντο.

Θέλων τοίνυν δεῖξαι, ὅτι φθόνου ἦν τοῦ πρὸς αὐτὸν
15 τὰ εἰρημένα μόνον, ἄγει τοὺς ἀποστόλους εἰς μέσον. Εἰ γὰρ ἐγὼ οὕτως ἐκβάλλω, πολλῶ μᾶλλον ἐκεῖνοι οἱ παρ' ἐμοῦ τὴν ἐξουσίαν λαβόντες. Ἄλλ' ὅμως οὐδὲν τοιοῦτον εἰρήκατε αὐτοῖς. Πῶς οὖν ἐμοὶ τῶ κἀκείνοις αἰτίῳ τῶν γινομένων ταῦτα ἐγκαλεῖτε, ἐκείνους ἀπολύοντες τῶν ἐγκλημάτων;
20 Οὐ μὴν τοῦτο ὑμᾶς ἐλευθερώσει τῆς τιμωρίας, ἀλλὰ καὶ καταδικάσει μειζρόνως. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπήγαγεν· «Αὐτοὶ κριταὶ ὑμῶν ἔσονται». Ὅταν γὰρ ἐξ ὑμῶν ὄντες καὶ ταῦτα μεμελετηκότις, καὶ πείθωνταί μοι καὶ ὑπακούωσιν, εὐδηλον ὅτι καὶ κατακρινοῦσι τοὺς τὰ ἐναντία καὶ ποιούντας καὶ λέ-
25 γοντας. «Εἰ δὲ ἐν Πνεύματι Θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια,

ἀπάντησιν προχωρεῖ εἰς τὴν δευτέραν πού εἶναι περισσότερον σαφῆς ἀπὸ τὴν πρώτην. Διότι λέγει, «Ἐὰν ἐγὼ ἐκδιώκω τὰ δαιμόνια μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Βεελζεβούλ, πῶς τότε τὰ βγάζουν τὰ τέκνα σας;».

2. Πρόσεξε καὶ εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν τὴν ἐπιείκειαν του. Διότι δὲν εἶπεν οἱ μαθηταί μου, οὔτε οἱ ἀπόστολοι ἀλλὰ «τὰ τέκνα σας», ὥστε νὰ τοὺς δώσῃ μεγάλην εὐκαιρίαν, ἐὰν θελήσουν νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν ἀρχικὴν των εὐγένειαν. Ἐὰν, ὅμως, φέρωνται μὲ ἀγνωμοσύνην καὶ ἐπιμένουν εἰς τὰς ἀπόψεις των, νὰ μὴ ἔχουν πλέον εἰς τὸ μέλλον καμμίαν ἀναίσχυντον δικαιολογίαν. Αὐτὸ δὲ πού λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· Οἱ ἀπόστολοι μὲ τὴν βοήθειαν ποίου ἐκδιώκουν τὰ δαιμόνια; Καθόσον καὶ αὐτοὶ ἐξεδίωκαν τοὺς δαίμονας μὲ τὴν δύναμιν πού ἔλαβαν ἀπὸ τὸν Ἰησοῦν, χωρὶς ὅμως νὰ κατηγοροῦνται δι' αὐτὸ ὑπὸ τῶν Φαρισαίων. Ἐπομένως δὲν ἐκατηγόρουν τὰς πράξεις, ἀλλὰ τὸ πρόσωπον μόνον τοῦ Κυρίου.

Θέλων, λοιπόν, ὁ Ἰησοῦς νὰ τοὺς ἀποδείξῃ ὅτι τὰ ὅσα ἔλεγον προήρχοντο μόνον ἀπὸ φθόνον, φέρει τοὺς ἀποστόλους εἰς τὸ μέσον. Διότι ἐὰν ἐγὼ ἐκδιώκω τὰ δαιμόνια κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, πολὺ περισσότερον θὰ τὸ κάνουν οἱ ἀπόστολοί μου οἱ ὁποῖοι ἔλαβαν τὴν ἐξουσίαν αὐτὴν ἀπὸ ἐμέ. Ἄλλ' ὅμως δὲν εἶπατε τίποτε τὸ παρόμοιον εἰς αὐτούς. Μὲ ποίαν λογικὴν λοιπόν κατηγορεῖτε ἐμέ, πού εἶμαι ὁ αἴτιος τῶν πράξεων πού ἐπιτελοῦν ἐκεῖνοι, ἐνῶ αὐτοὺς τοὺς ἀπαλλάσσετε ἀπὸ τὰς κατηγορίας; Αὐτὴ ἡ στάσις σας δὲν θὰ σᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν τιμωρίαν, ἀλλὰ θὰ γίνῃ αἰτία διὰ μεγαλυτέραν τιμωρίαν σας. Καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο προσέθεσεν· «Αὐτοὶ θὰ εἶναι οἱ κριταὶ σας». Διότι ἀφοῦ οἱ μαθηταί μου προέρχονται ἀπὸ σᾶς καὶ μελετήσαντες τὰ ζητήματα αὐτὰ καὶ πιστεύουν καὶ ὑπακούουν εἰς ἐμέ, εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι θὰ καταδικάσουν ἐκείνους πού πράττουν καὶ λέγουν τὰ ἀντίθετα. Ἄλλ' «Ἐὰν ἐγὼ ἐκδιώκω τὰ δαιμόνια μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ τότε σημαίνει ὅτι

ἄρα ἔφθασεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ». Τί ἐστίν, «Ἡ βασιλεία»; Ἡ παρουσία ἡ ἐμή.

Ὅρα πῶς πάλιν αὐτοὺς ἐφέλκεται καὶ θεραπεύει καὶ πρὸς τὴν ἑαυτοῦ γνῶσιν ἐπισπᾶται καὶ δείκνυσιν ὅτι τοῖς οἰκείοις πολемоῦσιν ἀγαθοῖς καὶ φιλονεικοῦσι κατὰ τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας. Δέον γὰρ χαίρειν, φησί, καὶ σκιριτᾶν, ὅτι τὰ μεγάλα καὶ ἀπόρρητα ἐκεῖνα παραγέγονε δωρούμενος τὰ πάλαι παρὰ τῶν προφητῶν ἀδόμηνα, καὶ τῆς εὐπραγίας ὑμῶν ἐφέστηκεν ὁ καιρὸς· ὑμεῖς δὲ τούναντίον ποιεῖτε, οὐ μόνον οὐ δεχόμενοι τὰ ἀγαθὰ, ἀλλὰ καὶ διαβάλλοντες καὶ συντιθέντες οὐκ οὔσας αἰτίας.

Ὁ μὲν οὖν Μαιθαῖός φησιν· «Εἰ δὲ ἐγὼ ἐν Πνεύματι Θεοῦ ἐκβάλλω»· ὁ δὲ Λουκᾶς, «Εἰ δὲ ἐγὼ ἐν δακτύλῳ Θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια», δεικνὺς ὅτι μεγίστης δυνάμεως ἔργον ἐστὶ τὸ δαίμονας ἐκβάλλειν καὶ οὐ τῆς τυχοῦσης χάριτος. Καὶ βούλεται μὲν ἀπὸ τούτων συλλογίσασθαι καὶ εἰπεῖν, ὅτι εἰ δὲ τοῦτο ἐστίν, ἄρα ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ παραγέγονεν. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν οὐ λέγει συνεσκιασμένος δέ, καὶ ὡς ἐκείνοις ἀνεπαχθὲς ἦν, αἰνίττεται αὐτὸ λέγων· «Ἄρα ἔφθασεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ». Εἶδες παρουσίαν σοφίας; Δι' ὧν ἐνεκάλουν, διὰ τούτων ἔδειξεν αὐτοῦ τὴν παρουσίαν ἐκλάμπουσαν.

Εἶτα ἵνα ἐφελκύσῃται, οὐκ εἶπεν ἀπλῶς, ἔφθασεν ἡ βασιλεία, ἀλλ', «Ἐφ' ὑμᾶς»· ὥσανεὶ ἔλεγεν· ὑμῖν ἡκει τὰ ἀγαθὰ· διατί οὖν πρὸς τὰ οἰκεῖα καλὰ ἀηδῶς διάκεισθε; διατί τῇ ὑμῶν αὐτῶν πολεμεῖτε σωτηρία; Οὗτος ἐκεῖνος ὁ καιρὸς, ὃν πάλαι προὔλεγον οἱ προφηταὶ τοῦτο τὸ σημεῖον τῆς παρουσίας τῆς παρ' αὐτῶν ἀδομένης, τὸ ταῦτα γίνεσθαι

ἔφθασεν εἰς σᾶς ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ». Τί σημαίνει «ἡ βασιλεία»; Ἡ ἰδική μου παρουσία.

Πρόσεξε μὲ ποῖον τρόπον πάλιν τοὺς προσκαλεῖ κοντά του καὶ τοὺς θεραπεύει καὶ τοὺς παρακινεῖ νὰ τὸν γνωρίσουν καὶ τοὺς ἀποδεικνύει ὅτι βάζουν ἐναντίον τῶν ἰδικῶν των ἀγαθῶν καὶ μάχονται ἐναντίον τῆς ἰδικῆς των σωτηρίας. Διότι, λέγει, ἔπρεπε νὰ χαίρεσθε καὶ νὰ σκιρτᾶτε ἀπὸ χαράν, ἐπειδὴ ἦλθε κοντά σας κάποιος, διὰ νὰ σᾶς δωρίσῃ τὰ μεγάλα καὶ ἀπόρρητα ἐκεῖνα ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα ἀπὸ παλαιότερα ὕμνησαν οἱ προφῆται καὶ ἔφθασε πλέον ὁ καιρὸς τῆς εὐτυχίας σας. Σεῖς ὅμως κάνετε τὸ ἀντίθετον καὶ ὄχι μόνον δὲν δέχεσθε τὰ ἀγαθὰ, ἀλλὰ τὸν συκοφαντεῖτε αὐτὸν καὶ τοῦ ἀποδίδετε κατηγορίας χωρὶς νὰ ὑπάρχουν.

Ὁ μὲν λοιπὸν Ματθαῖος λέγει· «Ἐὰν δὲ ἐγὼ ἐκδιώκω μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ», ὁ δὲ Λουκᾶς λέγει· «Ἐὰν δὲ ἐγὼ μὲ τὸν δάκτυλον τοῦ Θεοῦ ἐκδιώκω τὰ δαιμόνια», διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἡ ἐκδίωξις τῶν δαιμόνων εἶναι ἔργον, ποὺ χρειάζονται μεγάλην δύναμιν καὶ ὄχι ἓνα ἀπλὸ χάρισμα. Καὶ θέλει μὲν μὲ ὅλα αὐτὰ ὁ Κύριος μὲ συλλογισμὸν νὰ τοὺς ἀποδείξῃ καὶ νὰ τοὺς εἰπῇ ὅτι ἐὰν πράγματι συμβαίνη αὐτό, τότε ἔχει ἔλθει πλέον ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ αὐτὸ μὲν δὲν τὸ λέγει κατ' εὐθεΐαν, ἀλλὰ τὸ ὑπαινίσσεται κατὰ τρόπον καλυμμένον καὶ ἔτσι ποὺ νὰ μὴ τοὺς φαίνεται βαρὺ, λέγων· «Ἄρα λοιπὸν ἔφθασεν εἰς σᾶς ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ». Εἶδες πλοῦτον σοφίας; Μὲ αὐτὰ ποὺ τὸν κατηγοροῦν, μὲ αὐτὰ ἀπέδειξε τὴν ἀκτινοβολοῦσαν παρουσίαν του.

Ἐν συνεχείᾳ, διὰ νὰ τοὺς προσελκύσῃ, δὲν εἶπεν ἀπλῶς, ἔφθασεν ἡ βασιλεία, ἀλλὰ, «εἰς σᾶς», ὡσὰν δηλαδὴ νὰ τοὺς ἔλεγε· Διὰ σᾶς ἔχουν ἔλθει τὰ ἀγαθὰ, διατί λοιπὸν συμπεριφέρεσθε ἐχθρικὰ πρὸς τὰ ἰδικὰ σας καλά; διατί καταπολεμεῖτε τὴν ἰδικὴν σας σωτηρίαν; Αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος ὁ καιρὸς, τὸν ὁποῖον προέλεγαν οἱ προφῆται· αὐτὴ εἶναι ἡ ἀπόδειξις τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν κόσμον, τὴν ὁποίαν

θεία δυνάμει. "Οτι μὲν γὰρ γίνεται καὶ ὑμεῖς ἴστε, ὅτι δὲ
 θεία δυνάμει γίνεται, τὰ πράγματα βοᾷ. Οὔτε γὰρ δυνατὸν
 Σατανᾶν ἰσχυρότερον εἶναι νῦν, ἀλλ' ἀνάγκη πᾶσα ἀσθενῆ·
 τὸν δὲ ἀσθενοῦντα οὐκ ἔστιν ὡς ἰσχυρὸν ἐκβάλλειν τὸν ἰσχυ-
 5 ρὸν δαίμονα. Ταῦτα δὲ ἔλεγε, τῆς ἀγάπης δεικνὺς τὴν δύ-
 ναμιν καὶ τῆς διασιάσεως καὶ τῆς φιλονεικίας τὴν ἀσθέ-
 νειαν. Διὸ καὶ αὐτὸς συνεχῶς τοῖς μαθηταῖς ἄνω καὶ κάτω
 περὶ ἀγάπης παρήνει καὶ ὅτι ὁ διάβολος ὑπὲρ τοῦ ταύτην
 ἀνελεῖν πάντα ποιεῖ.

10 Εἰπὼν τοίνυν τὴν δευτέραν λύσιν ἐπάγει καὶ τρίτην
 οὕτω λέγων· «Πῶς δύναται τις εἰσελθεῖν εἰς τὴν οἰκίαν
 τοῦ ἰσχυροῦ καὶ τὰ σκεύη αὐτοῦ διαρπάσαι, εἰ μὴ πρῶτον
 δῆσῃ τὸν ἰσχυρόν, καὶ τότε τὰ σκεύη αὐτοῦ διαρπάσῃ;». "Ο-
 τι μὲν γὰρ οὐκ ἐγχωρεῖ Σατανᾶς Σατανᾶν ἐκβάλλειν, δῆλον
 15 ἐκ τῶν εἰρημένων, ὅτι δὲ οὐδὲ ἄλλως δυνατὸν ἐκβάλλειν,
 εἰ μὴ πρότερον ἐκείνου περιγένηται, καὶ τοῦτο πᾶσιν ἐ-
 στιν ὡμολογημένον.

Τί οὖν ἐκ τούτων συνίσταται; Τὸ ἔμπροσθεν εἰρημένον
 μετὰ πλείονος τῆς περιουσίας. Τοσοῦτον γὰρ ἀπέχω, φησί,
 20 συμμάχῳ χρήσασθαι τῷ διαβόλῳ, ὅτι καὶ πολεμῷ καὶ δε-
 σμῷ καὶ τούτου τεκμήριον, τὸ τὰ σκεύη αὐτοῦ διαρπάσαι.
 "Ορα πῶς τὸνναντίον, οὐπερ ἐπεχείρουν ἐκεῖνοι κατασκευά-
 σαι, ἀποδείκνυται. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ἐβούλοντο δεῖξαι, ὅτι
 οὐκ ἰδίᾳ δυνάμει ἐκβάλλει δαίμονας, αὐτὸς δὲ δείκνυσιν,
 25 ὅτι οὐ μόνον τοὺς δαίμονας, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν ἀρχηγέτην

ὑμνησαν οἱ προφηταί, ὅτι δηλαδὴ ὅλα αὐτὰ γίνονται μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ. Διότι τὸ ὅτι μὲν λαμβάνουν χώραν θαυμαστὰ γεγονότα, τὸ γνωρίζετε πολὺ καλᾶ καὶ σεῖς οἱ ἴδιοι, τὸ ὅτι δὲ αὐτὰ πραγματοποιοῦνται μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, τὸ διαλαλοῦν τὰ ἴδια τὰ γεγονότα. Διότι οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι τώρα ἰσχυρότερος ὁ σατανᾶς, ἀλλ' ὅπωςδήποτε εἶναι ἀσθενέστερος. Ὁ ἀνίσχυρος ὁμοίως δὲν ἔχει τὴν δύναμιν νὰ ἐκδιώκῃ τὸν ἰσχυρὸν δαίμονα, ὡσὰν νὰ εἶναι ἰσχυρός. Τὰ ἔλεγε δὲ ὅλα αὐτὰ διὰ νὰ δείξῃ τὴν δύναμιν τῆς ἀγάπης καὶ τὴν ἀδυναμίαν τῆς διαιρέσεως καὶ τῆς φιλονεικίας. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἰησοῦς συνεβούλευε τοὺς μαθητάς του συνεχῶς εἰς καθὲ περίπτωση ὑπὲρ τῆς ἀγάπης καὶ ὅτι ὁ διάβολος κάνει τὸ πᾶν διὰ νὰ τὴν ἀφανίσῃ.

Ἄφοῦ λοιπὸν ἔδωσε καὶ τὴν δευτέραν ἀπάντησιν προχωρεῖ εἰς τὴν τρίτην λέγων τὰ ἑξῆς· «Πῶς ἢμπορεῖ κανεὶς νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἰσχυροῦ καὶ νὰ ἀρπάσῃ τὰ πράγματά του, ἐὰν δὲν κατανικήσῃ καὶ δὲν δέσῃ πρῶτα τὸν ἰσχυρὸν, ὡστε μετὰ νὰ διαρπάσῃ τὰ ὑπάρχοντά του;». Ὅτι βέβαια δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκδιώκῃ ὁ σατανᾶς τὸν σατανᾶν καθίσταται φανερόν ἀπὸ τὰ ὅσα προελέχθησαν, τὸ ὅτι δὲ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐκδιωχθῇ ὁ σατανᾶς κατ' ἄλλον τρόπον, ἐὰν προηγουμένως δὲν ἀπεδεικνύετο ἰσχυρότερος ὁ Κύριος, καὶ αὐτὸ γίνεται παραδεκτὸν ἀπὸ ὅλους.

Ποῖον συμπέρασμα προκύπτει λοιπὸν ἀπὸ αὐτά; Αὐτὸ πού ἐλέχθη προηγουμένως, ἀλλὰ μετὰ μεγαλυτέρας δυνάμεως. Διότι, λέγει, τόσο πολὺ ἀπέχω ἀπὸ τοῦ νὰ χρησιμοποιῶ τὸν διάβολον ὡς σύμμαχον, ὡστε καὶ νὰ τὸν καταπολεμῶ καὶ νὰ περιορίζω τὴν δύναμίν του. Καὶ ἀπόδειξις αὐτοῦ εἶναι τὸ ὅτι διαρπάζω τὰ ὑπάρχοντά του. Πρόσεξε πῶς ἀποδεικνύεται τὸ ἀντίθετον ἀπὸ ἐκεῖνο πού ἐπεχείρουν οἱ Φαρισαῖοι μὲ τὴν κατηγορίαν των. Διότι ἐκεῖνοι μὲν ἤθελαν νὰ ἀποδείξουν ὅτι δὲν ἐκδιώκει τοὺς δαίμονας μὲ τὴν ἰδικήν του δύναμιν, ὁ Κύριος ὁμοίως ἀποδεικνύει ὅτι ὄχι μόνον τοὺς δαίμονας, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν μὲ μεγάλην ἐ-

μετὰ πολλῆς τῆς ἐξουσίας δεδεμένον ἔχει καὶ ἐκείνου προ-
 τούτων ἐκράτησεν ἰδίᾳ δυνάμει καὶ δῆλον ἀπὸ τῶν γινο-
 μένων. Εἰ γὰρ ὁ μὲν ἄρχων ἐστίν, οἱ δὲ ὑπόκεινται, πῶς ἂν,
 ἐκείνου μὴ ἠτιηθέντος, μηδὲ ὑποκύραντος, οὔτοι διηραπά-
 5 γησαν;

Ἐνιαῦθα δέ μοι καὶ προφητεία δοκεῖ τὸ λεγόμενον εἶ-
 ναι. Οὐ γὰρ δὴ μόνον οἱ δαίμονες σκευή τοῦ διαβόλου, ἀλλὰ
 καὶ οἱ τὰ ἐκείνου πράττοντες ἄνθρωποι. Δηλῶν τοίνυν ὅτι
 οὐ δαίμονας ἐκβάλλει μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν πλάνην τῆς οἴ-
 10 κουμένης ἄπασαν ἀπελάσει καὶ τὰς μαγανείας αὐτοῦ κα-
 ταλύσει καὶ πάντα ἄχρηστα ποιήσει τὰ ἐκείνου, ταῦτα εἶρηκε.
 Καὶ οὐκ εἶπεν, ἀρπάσει, ἀλλὰ, διαρπάσει· τὸ μετ' ἐξουσίας
 γινόμενον δηλῶν.

3. Ἰσχυρὸν δὲ αὐτὸν καλεῖ, οὐκ ἐπειδὴ τῇ φύσει τοι-
 15 οὔτιός ἐστι· μὴ γένοιτο· ἀλλὰ τὴν ἔμπροσθεν δηλῶν τυραννί-
 δα, τὴν ἐκ τῆς ραθυμίας τῆς ἡμετέρας γεγενημένην.

«Ὁ μὴ ὢν μετ' ἐμοῦ, κατ' ἐμοῦ ἐστὶ καὶ ὁ μὴ συνάγων
 μετ' ἐμοῦ, σκορπίζει». Ἴδου καὶ τειάρχη λύσις. Τί γὰρ ἐγὼ
 θούλωμαι; φησί. Τῷ Θεῷ προσάγειν, ἀρετὴν διδάσκειν, βα-
 20 σιλίαν καταγγέλλειν. Τί δὲ ὁ διάβολος καὶ οἱ δαίμονες;
 Τὰναντία τούτοις. Πῶς οὖν ὁ μὴ μετ' ἐμοῦ συνάγων, μηδὲ
 μετ' ἐμοῦ ὢν, ἐμοὶ συμπράττειν ἔμελλε; Καὶ τί λέγω συμ-
 πράττειν; Τοῦναντίον δὲ καὶ σκορπίζειν αὐτῷ ἐπιθυμία τὰ
 ἐμά. Ὁ τοίνυν μὴ μόνον μὴ συμπράττων, ἀλλὰ καὶ σκορπί-
 25 ζων, πῶς ἂν ισοσύτην πρὸς ἐμὲ ὁμόνοιαν ἐπεδείξαιτο, ὥστε
 μετ' ἐμοῦ τοὺς δαίμονας ἐκβάλλειν; Τοῦτο δὲ οὐ περὶ τοῦ

ξουσίαν τὸν ἔχει δέσει καὶ αὐτὸν πρὶν ἀπὸ τοὺς ἄλλους δαίμονας καὶ τὸν κατετρόπωσε μὲ τὴν δύναμίν του. Καὶ αὐτὸ καθίσταται φανερὸν ἀπὸ τὰ γεγονότα. Διότι ἐὰν ὁ μὲν σατανᾶς ἐξακολουθῇ νὰ εἶναι ἄρχων καὶ οἱ ἄλλοι ὑποτάσσονται εἰς αὐτόν, πῶς διηρπάγησαν αὐτοί, χωρὶς ἐκεῖνος νὰ νικηθῇ καὶ νὰ ὑποκύψῃ;

Ἐδῶ, νομίζω, ὅτι τὰ λεγόμενα ἔχουν προφητικὴν σημασίαν. Διότι δὲν εἶναι βέβαια μόνον οἱ δαίμονες σκευὴ τοῦ διαβόλου, ἀλλὰ καὶ οἱ ἄνθρωποι ποὺ πράττουν τὰ ἔργα του. Τὰ εἶπε λοιπὸν αὐτὰ διὰ νὰ δηλώσῃ ὅτι δὲν ἐκδιώκει μόνον τοὺς δαίμονας, ἀλλὰ καὶ τὴν οἰκουμένην ὀλόκληρον θὰ ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν πλάνην, καὶ τὰς μαγικὰς ἐνεργείας αὐτοῦ θὰ καταλύσῃ καὶ θὰ καταστήσῃ ἄχρηστα ὅλα τὰ τεχνάσματα αὐτοῦ. Καὶ δὲν εἶπεν ὅτι, θὰ ἄρπάσῃ τὰ πράγματα τοῦ διαβόλου, ἀλλὰ «θὰ τὰ διαρπάσῃ», διὰ νὰ δείξῃ ὅτι αὐτὸ θὰ συνέβαινε μετὰ μεγάλης δυνάμεως.

3. Τὸν ὀνομάζει δὲ τὸν διάβολον ἰσχυρόν, ὅχι ἐπειδὴ ἐκ φύσεως εἶναι ἰσχυρός, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ διὰ νὰ δείξῃ τὴν ἀρχικὴν δύναμίν του, ἣ ὁποία ἐδημιουργήθη ἀπὸ τὴν ἰδικήν μας ἀδιαφορίαν.

«Ἐκεῖνος ποὺ δὲν εἶναι μαζί μου, εἶναι ἐναντίον μου, καὶ ἐκεῖνος ποὺ δὲν συγκεντρώνει μαζί μὲ ἐμέ, αὐτὸς σκορπίζει». Νὰ καὶ ἡ τετάρτη ἀπάντησις. Διότι, λέγει, ποία εἶναι ἡ ἰδική μου ἐπιθυμία; Νὰ σᾶς ὀδηγήσω κοντὰ εἰς τὸν Θεόν, νὰ σᾶς διδάξω τὴν ἀρετὴν, νὰ σᾶς ἐξαγγείλω τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Τί θέλουν δὲ ὁ διάβολος καὶ οἱ δαίμονες; Τὰ ἀντίθετα ἀπὸ αὐτά. Πῶς λοιπὸν ἐκεῖνος ποὺ δὲν συγκεντρώνει μαζί μὲ ἐμέ, οὔτε εἶναι μαζί μου, ἐπρόκειτο νὰ συμπράξῃ μὲ ἐμέ; Καὶ διατί λέγω νὰ συμπράξῃ; Διότι ἀντίθετα θὰ εἶχε τὴν ἐπιθυμίαν νὰ διασκορπίσῃ ὅλα τὰ ἰδικά μου. Αὐτὸς λοιπὸν ποὺ ὅχι μόνον δὲν συμπράττει μαζί μου, ἀλλὰ καὶ διασκορπίζει, πῶς θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ δείξῃ τόσῃν ὁμόνοιαν πρὸς ἐμέ, ὥστε μαζί μου νὰ ἐκδιώκῃ τοὺς δαίμονας; Αὐτὸ δὲ φυσικὸν εἶναι νὰ ὑπονοήσωμεν ὅτι δὲν ἐλέχθη μό-

διαβόλου μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν περὶ ἑαυτοῦ εἰκὸς ὑποπιεύειν εἰρηκέναι, ὡς καὶ κατὰ τοῦ διαβόλου ὄντιος καὶ σκορπίζοντιος τὰ ἐκείνου.

Καὶ πῶς, φησὶν, ὁ μὴ ὢν μετ' ἐμοῦ, κατ' ἐμοῦ ἔστιν;
 5 Αὐτῷ τούτῳ τῷ μὴ συνάγειν. Εἰ δὲ τοῦτο ἀληθές, πολλῶ μᾶλλον ὁ κατ' αὐτοῦ ὢν. Εἰ γὰρ ὁ μὴ συμπράττων, ἐχθρός, πολλῶ μᾶλλον ὁ πολεμῶν. Ταῦτα δὲ πάντα λέγει, ἵνα δείξῃ πολλὴν αὐτοῦ πρὸς τὸν διάβολον τὴν ἐχθραν καὶ ἄφατον οὔσαν. Εἰπέ γάρ μοι, εἰ δέοι τινὶ πολεμῆσαι, ὁ μὴ βουλό-
 10 μενός σοι συμμαχῆσαι, αὐτῷ τούτῳ οὐκ ἔστι κατὰ σοῦ; Εἰ δὲ ἀλλαχοῦ φησιν, «Ὁ μὴ ὢν καθ' ὑμῶν, ὑπὲρ ὑμῶν ἔστιν», οὐκ ἔστιν ἐναντίον τούτῳ. Ἐνιαῦθα γὰρ ἔδειξε κατ' αὐτῶν ὄντια, ἐκεῖ δὲ δείκνυσιν ἐν μέρει μετ' αὐτῶν ὄντια «Ἐν γὰρ τῷ ὀνόματί σου», φησὶν, «ἐκβάλλουσι τὰ δαιμόνια».

15 Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ ἐνιαῦθα καὶ Ἰουδαίους αἰνίττεσθαι, μετὰ τοῦ διαβόλου στήσας αὐτούς. Καὶ γὰρ καὶ αὐτοὶ κατ' αὐτοῦ ἦσαν καὶ ἐσκορπιζον ἃ συνήγαγεν. Ὅτι γὰρ καὶ αὐτοὺς ἠνίττειτο, ἐδήλωσεν οὕτως εἰπὼν «Διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, ὅτι πᾶσα ἁμαρτία καὶ βλασφημία ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώ-
 20 ποις».

Ἐπειδὴ γὰρ ἀπελογήσαιο καὶ τὴν ἀντίθεσιν ἔλυσεν καὶ ἀπέδειξεν ἀναισχυριοῦντας μάτην, φοβεῖ λοιπόν. Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο συμβουλῆς οὐ μικρὸν μέρος καὶ διορθώσεως, τὸ μὴ μόνον ἀπολογεῖσθαι καὶ πείθειν, ἀλλὰ καὶ ἀπειλεῖν, ὃ
 25 πολλαχοῦ ποιεῖ νομοθετῶν καὶ συμβουλεύων. Καὶ δοκεῖ μὲν ἀσάφειαν ἔχειν πολλὴν τὸ εἰρημένον· ἐὰν δὲ προσέχωμεν, εὐκολὸν ἔξει τὴν λύσιν.

6. Λουκᾶ 9, 50.

7. Πρὸς βλ. Ματθ. 7, 22.

νον διὰ τὸν διάβολον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτὸν του, διότι καταπολεμεῖ τὸν διάβολον καὶ διασκορπίζει τὰ ὑπάρχοντα ἐκεῖνου.

Καὶ πῶς, θὰ εἶπῃ κάποιος, εἶναι ἐναντίον μου, ἐκεῖνος ποῦ δὲν εἶναι μὲ ἐμέ; Ἀπλούστατα μὲ τὸ ὅτι δὲν συγκεντρώνει μαζί μου. Ἐὰν δὲ αὐτὸ εἶναι ἀληθές, πολὺ περισσότερο θὰ εὐρίσκη αὐτὸ ἐφαρμογὴν εἰς ἐκεῖνον ποῦ εἶναι ἐναντίον του. Διότι ἐάν, ὅποιος δὲν συμπράττει, εἶναι ἐχθρός, πολὺ περισσότερο θὰ εἶναι ἐκεῖνος ποῦ τὸν καταπολεμεῖ. Ὅλα αὐτὰ δὲ τὰ λέγει διὰ τὰ δείξῃ, ὅτι μεγάλη καὶ ἀπερίγραπτος εἶναι ἡ ἔχθρα αὐτοῦ πρὸς τὸν διάβολον. Διότι εἶπέ μου, σὲ παρακαλῶ, ἐὰν πρέπει νὰ πολεμήσῃς ἐναντίον κάποιου, ἐκεῖνος ποῦ δὲν θέλει νὰ συμμαχήσῃ μαζί σου δὲν εἶναι ἐχθρός σου δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον; Ἐὰν δὲ εἰς ἄλλο σημεῖον λέγῃ ὅτι, «ἐκεῖνος ποῦ δὲν εἶναι ἐναντίον σας, εἶναι μὲ τὸ μέρος σας»⁶, αὐτὸ δὲν ἀντιφάσκει πρὸς αὐτὸ ποῦ λέγεται ἐδῶ. Διότι εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἀπέδειξεν ὅτι εἶναι ἐναντίον αὐτῶν, ἐνῶ ἐκεῖ ἀποδεικνύει ὅτι ἐν μέρει εἶναι μαζί των. Διότι, λέγει· «ἐπ' ὀνόματί σου ἐκδιώκουν τοὺς δαίμονας»⁷.

Ἐγὼ νομίζω ὅτι ἐδῶ ὑπονοεῖ καὶ τοὺς Ἰουδαίους, τοὺς ὁποίους ἐτοποθέτησε μὲ τὸ μέρος τοῦ διαβόλου. Καθόσον καὶ αὐτοὶ ἦσαν ἐναντίον του καὶ ἐσκορπιζαν ὅσα συνεκέντρωνεν ὁ Κύριος. Διότι τὸ ὅτι ὑπηνίσσετο καὶ τοὺς Ἰουδαίους τὸ ἐδήλωσε μὲ τοὺς λόγους του· «Διὰ τοῦτο σᾶς λέγω, ὅτι κάθε ἁμαρτία καὶ βλασφημία θὰ συγχωρηθῇ εἰς τοὺς ἀνθρώπους».

Ἄφοῦ λοιπὸν ἀπελογήθη καὶ ἀπήντησεν εἰς τὰς ἀντιρρήσεις των καὶ τοὺς ἀπέδειξεν ὅτι μάταια ἀναισχυντοῦν, τώρα πλέον τοὺς ἐκφοβίζει καθόσον καὶ αὐτὸς ὁ τρόπος δὲν εἶναι μικρὸν μέσον συμβουλῆς καὶ διορθώσεως, δηλαδή τὸ νὰ μὴ ἀπολογῆται καὶ νὰ μὴ προσπαθῇ νὰ τοὺς πείσῃ μόνον, ἀλλὰ καὶ νὰ τοὺς ἀπειλῇ, πρᾶγμα ποῦ τὸ κάνει πολλὰς φορές, ὅταν νομοθετῇ καὶ τοὺς συμβουλεύῃ. Καὶ φαίνεται μὲν ὅτι τὰ λεχθέντα περιέχουν πολλὴν ἀσάφειαν, ἐὰν ὅμως προσέξωμεν, θὰ εὕρωμεν εὐκόλως τὴν ἀπάντησιν.

Πρότερον οὖν αὐτῶν ἐπακοῦσαι καλὸν τῶν ρημάτων.
 «Πᾶσα», φησὶν, «ἁμαρτία καὶ βλασφημία ἀφεθήσεται τοῖς
 ἀνθρώποις, ἢ δὲ τοῦ Πνεύματος βλασφημία οὐκ ἀφεθήσεται
 αὐτοῖς. Καὶ ὅς ἂν εἴπη λόγον κατὰ τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου,
 5 ἀφεθήσεται αὐτῷ, ὅς δ' ἂν εἴπη κατὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ
 ἁγίου, οὐκ ἀφεθήσεται αὐτῷ, οὔτε ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, οὔτε
 ἐν τῷ μέλλοντι». Τί τοίνυν ἐστὶν ὃ φησι; Πολλὰ κατ' ἐμοῦ
 εἰρήκατε, ὅτι πλάνος, ὅτι ἀντίθεος. Ταῦτα ὑμῖν ἀφήμι με-
 τανοοῦσι, καὶ οὐκ ἀπαιτῶ δίκας ὑμᾶς· ἢ δὲ τοῦ Πνεύμα-
 10 τος βλασφημία οὐκ ἀφεθήσεται, οὐδὲ μετανοοῦσι. Καὶ πῶς
 ἂν ἔχοι τοῦτο λόγον; Καὶ γὰρ καὶ αὕτη ἀφείθη μετανοοῦσι.
 Πολλοὶ γοῦν τῶν ταῦτα εἰρηκότων ἐπίστευσαν ὕστερον καὶ
 πάντα αὐτοῖς ἀφείθη.

Τί οὖν ἐστὶν ὃ φησιν; "Οτι ὑπὲρ πάντα αὕτη ἡ ἁμαρ-
 15 τία ἀσύγνωστος. Τί δήποτε; "Οτι αὐτὸν μὲν ἠγνόουν ὅστις
 ποτὲ ἦν, τοῦ δὲ Πνεύματος ἰκανὴν εἰλήφασιν πείραν. Καὶ
 γὰρ οἱ προφητῆται δι' αὐτοῦ ἐφθέγγαντο ἅπερ ἐφθέγγαντο,
 καὶ πάντες δὲ οἱ ἐν τῇ Παλαιᾷ μεγίστην περὶ αὐτοῦ εἶχον
 ἔννοιαν. "Ο τοίνυν λέγει, τοῦτό ἐστιν ἔσιω, ἐμοὶ προσπαιέ-
 20 τε διὰ τὴν σάρκα τὴν περικειμένην μὴ καὶ περὶ τοῦ Πνεύ-
 ματος ἔχετε εἰπεῖν, ὅτι ἀγνοοῦμεν αὐτό; Διὰ δὴ τοῦτο ἀ-
 σύγνωστος ὑμῖν ἔσται ἡ βλασφημία καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐκεῖ
 δώσετε δίκην. Πολλοὶ μὲν γὰρ ἐνταῦθα ἐκολάσθησαν μόνον,
 ὡς ὁ πεπορευκώς, ὡς οἱ ἀναξίως μετασχόντες μυστηρίων
 25 παρὰ Κορινθίους· ἡμεῖς δὲ καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐκεῖ.

Κατ' ἀρχὴν λοιπὸν εἶναι καλὸν νὰ ἀκούσωμεν τὰ ἴδια τὰ λόγια· «Πᾶσα ἁμαρτία», λέγει, «καὶ βλασφημία θὰ συγχωρηθῆ εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἢ βλασφημία των ὅμως κατὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος δὲν θὰ τοὺς συγχωρηθῆ. Καὶ ἐκεῖνος ποὺ θὰ εἰπῆ λόγον ἐναντίον τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου θὰ συγχωρηθῆ, ἐκεῖνος ὅμως ποὺ θὰ εἰπῆ βλάσφημον λόγον κατὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, δὲν θὰ συγχωρηθῆ οὔτε εἰς τὴν παροῦσαν οὔτε εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν». Τί σημαίνουν λοιπὸν αὐτὰ ποὺ λέγει ἐδῶ; Πολλὰ εἶπατε ἐναντίον μου, ὅτι εἶμαι πλάνος, ὅτι εἶμαι ἀντίθεος. Ὅλα αὐτὰ σᾶς τὰ συγχωρῶ, ἐφ' ὅσον μετανοήσετε, καὶ δὲν ζητῶ τὴν τιμωρίαν σας, ἢ βλασφημία ὅμως κατὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος δὲν θὰ συγχωρηθῆ, καὶ ἂν ἀκόμη μετανοήσετε. Καὶ πῶς δικαιολογεῖται αὐτό; Καθόσον καὶ αὐτὴ ἡ βλασφημία συνεχωρήθη εἰς ἐκείνους ποὺ μετενόησαν. Πραγματικά, πολλοὶ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ εἶπαν τὰς κατηγορίας αὐτὰς ἐπίστευσαν ἀργότερον καὶ τοὺς συνεχωρήθησαν ὅλοι αἱ ἁμαρτίαι των.

Τί σημαίνουν λοιπὸν τὰ ὅσα λέγει; Ὅτι ἀπὸ ὅλας γενικῶς τὰς ἁμαρτίας αὐτὴ εἶναι ἀσυγχώρητος. Διὰ ποῖον λόγον; Διότι τὸν μὲν Κύριον δὲν τὸν ἐγνώριζαν ποῖος ἦτο εἰς τὴν πραγματικότητα, ἐνῶ εἶχαν γνωρίσει ἱκανὰ τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Καθόσον οἱ προφῆται ὅ,τι εἶπαν τὸ εἶπαν διὰ μέσου τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης τὸ ἐγνώριζαν εἰς μέγαν βαθμόν. Οἱ λόγοι του αὐτοῦ σημαίνουν τὸ ἐξῆς· Ἔστω ὅτι ἀδυνατεῖτε νὰ ἀντιληφθῆτε ποῖος εἶμαι ἐγώ, ἐπειδὴ φέρω τὴν ἀνθρωπίνην σάρκα, μήπως ὅμως ἠμπορεῖτε νὰ εἰπῆτε καὶ διὰ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ὅτι δὲν τὸν γνωρίζομεν; Ἀκριβῶς διὰ τοῦτο λοιπὸν θὰ εἶναι ἀσυγχώρητος ἡ βλασφημία σας καὶ θὰ τιμωρηθῆτε καὶ εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν καὶ ἐκεῖ εἰς τὴν μέλλουσαν. Διότι πολλοὶ μὲν ἐτιμωρήθησαν ἐδῶ μόνον, ὅπως εἶναι αὐτὸς ποὺ διέπραξε τὴν πορνείαν καὶ ἐκεῖνοι ἀπὸ τοὺς Χριστιανούς τῆς Κορίνθου ποὺ ἀναξίως μετεῖχον εἰς τὰ μυστήρια. Σεῖς ὅμως θὰ τιμωρηθῆτε καὶ εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν καὶ εἰς τὴν ἐκεῖ.

“Ὅσα μὲν οὖν ἐβλασφημήσατε καὶ ἐμοῦ πρὸ τοῦ σταυροῦ, ἀφήμι καὶ αὐτὸ δὲ τοῦ σταυροῦ τὸ τόλμημα· καὶ ὑπὲρ τῆς ἀπιστίας οὐ κατακριθήσεσθε μόνῃς. (Οὐδὲ γὰρ οἱ πρὸ τοῦ σταυροῦ πιστεύσαντες πεπληρωμένην πίστιν εἶχον. Καὶ 5 πολλαχοῦ δὲ παραγγέλλει μηδενὶ κατὰδηλον αὐτὸν ποιεῖν πρὸ τοῦ πάθους· καὶ ἐν τῷ σταυρῷ ταύτην ἔλεγεν ἀφεθῆναι αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν). “Α δὲ περὶ τοῦ Πνεύματος εἰρήκατε, ταῦτα οὐχ ἔξει συγγνώμην.

“Οἱ γὰρ περὶ τῶν εἰς αὐτὸν εἰρημένων πρὸ τοῦ 10 σταυροῦ φησιν, ἐπήγαγεν· “Ὅς ἂν εἶπῃ λόγον κατὰ τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἀφεθήσεται αὐτῷ, ὅς δ’ ἂν εἶπῃ κατὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος», οὐκέτι. Διαιτί; “Οἱ τοῦτο γνώριμον ὑμῖν· ἐστὶ καὶ πρὸς τὰ δῆλα ἀναισχυντεῖτε. Εἰ γὰρ καὶ ἐμὲ λέγετε ἀγνοεῖν, οὐ δήπου κάκεινο ἀγνοεῖτε, 15 διὸ τὸ δαίμονας ἐκβάλλειν καὶ ἰάσεις ἐπιτελεῖν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἔργον ἐστίν. Οὐκ ἄρα ἐμὲ ὑβρίζετε μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Διὸ καὶ ἀπαραίτητος ὑμῖν ἡ δίκη καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐκεῖ. Καὶ γὰρ τῶν ἀνθρώπων οἱ μὲν καὶ ἐνταῦθα κολάζονται καὶ ἐκεῖ, οἱ δὲ ἐνταῦθα μόνον, οἱ δὲ 20 ἐκεῖ μόνον, οἱ δὲ οὐδὲ ἐνταῦθα, οὐδὲ ἐκεῖ. Ἐνταῦθα μὲν καὶ ἐκεῖ, ὡς οὗτοι αὐτοί· (καὶ γὰρ καὶ ἐνταῦθα ἔδοσαν δίκην, ἠνίκα ἔπαθον τὰ ἀνήκεστα ἐκεῖνα τῆς πόλεως ἀλούσης· καὶ ἐκεῖ χαλεπωτάτην ὑπομενοῦσιν)· ὡς οἱ Σοδόμων πολῖται, ὡς ἕτεροι πολλοί. Ἐκεῖ δὲ μόνον, ὡς ὁ πλούσιος 25 ὁ ἀποτηγανιζόμενος, καὶ οὐδὲ σιαγόνος κύριος Ἶν. Ἐνταῦθα

8. Τῆς Ἱερουσαλήμ, ἢ ὁποῖα ἐγένετο τὸ 70 μ.Λ. ὑπὸ τοῦ Ρωμαίου ἀυτοκράτορος Τίτου.

“Ὅσας λοιπὸν βλασφημίας εἶπατε ἐναντίον μου πρὶν νὰ σταυρωθῶ σᾶς τὰς συγχωρῶ. Καὶ αὐτὸ ἀκόμη τὸ τόλμημά σας νὰ μὲ σταυρώσετε σᾶς τὸ συγχωρῶ. Καὶ δὲν θὰ κατακριθῆτε διὰ τὴν ἐπιστίαν σας μόνον. (Διότι οὔτε καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἐπίστευσαν πρὸ τοῦ σταυροῦ εἶχαν ὀλοκληρωμένην πίστιν. Καὶ εἰς πολλὰς δὲ περιπτώσεις παραγγέλλει εἰς τοὺς ἀνθρώπους νὰ μὴ φανερώνουν τὴν πίστιν των εἰς αὐτὸν πρὶν ἀπὸ τὸ πάθος του. Καὶ ὅταν εὕρισκετο εἰς τὸν σταυρὸν εἶπεν εἰς τὸν Πατέρα του νὰ συγχωρήσῃ αὐτὴν τὴν ἁμαρτίαν). Αὐτὰ ὅμως ποὺ εἶπατε ἐναντίον τοῦ ἁγίου Πνεύματος δὲν θὰ συγχωρηθοῦν.

Διότι διὰ νὰ δείξῃ ὅτι τὰ ὅσα λέγει διὰ τὸν ἑαυτὸν του ἀναφέρονται εἰς τὸν πρὸ τῆς σταυρώσεως χρόνον προσέθεσεν· «Αὐτὸς δὲ ποὺ θὰ ὁμιλήσῃ ἐναντίον τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, θὰ συγχωρηθῆ, ἐκεῖνος ὅμως ποὺ θὰ εἰπῆ βλάσφημον λόγον κατὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος» δὲν θὰ συγχωρηθῆ ποτέ. Διὰτί; Διότι τὸ ἅγιον Πνεῦμα σᾶς εἶναι γνωστὸν καὶ φέρεσθε κατὰ τρόπον ἀναίσχυντον πρὸς ὅ,τι εἶναι φανερόν. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη λέγετε ὅτι δὲν γνωρίζετε ἐμένα, δὲν ἀγνοεῖτε βέβαια καὶ ἐκεῖνο, διότι ἡ ἐκδίωξις τῶν δαιμόνων καὶ ἡ θεραπεία τῶν ἀσθενῶν εἶναι ἔργον τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἐπομένως δὲν ὑβρίζετε ἐμὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Διὰ τοῦτο καὶ εἶναι ἀναπόφευκτος ἡ τιμωρία σας καὶ εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν καὶ εἰς τὴν ἐκεῖ. Καθόσον ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἄλλοι μὲν τιμωροῦνται καὶ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, ἄλλοι δὲ μόνον ἐδῶ, ἐνῶ ἄλλοι μόνον ἐκεῖ, καὶ ἄλλοι πάλιν οὔτε ἐδῶ, οὔτε ἐκεῖ. Τιμωροῦνται μὲν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει μὲ αὐτοὺς τοὺς ἰδίους. (Καθόσον καὶ ἐδῶ ἐτιμωρήθησαν, ὅταν ὑπέστησαν τὰ φοβερὰ ἐκεῖνα βάσανα κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεώς των⁶ καὶ ἐκεῖ θὰ ὑποστοῦν τὴν πρὸ φοβερὰν τιμωρίαν). Ἐπίσης, ὅπως ἐτιμωρήθησαν οἱ κάτοικοι τῶν Σοδόμων καὶ ὅπως πολλοὶ ἄλλοι. Ἐκεῖ δὲ μόνον, ὅπως ὁ πλούσιος ποὺ κάποτε ἐκαίγετο καὶ δὲν εἶχεν οὔτε μίαν σταγόνα νεροῦ. Ἐδῶ δέ, ὅπως ὁ Χριστιανὸς εἰς

δέ, ὡς ὁ πεπορευκῶς παρὰ Κορινθίους. Οὔτε δὲ ἐνταῦθα, οὔτε ἐκεῖ, ὡς οἱ ἀπόστολοι, ὡς οἱ προφήται, ὡς ὁ μακάριος Ἰώβ· οὐ γὰρ δὴ κολάσεως ἦν ἅπερ ἔπασχον, ἀλλ' ἀγώνων καὶ παλαισμάτων.

5 4. Σπουδάσωμεν τοίνυν τῆς τούτων γενέσθαι μερίδος· εἰ δὲ μὴ τούτων, καὶ τῶν ἐνταῦθα ἀπολουομένων τὰ ἁμαρτηήματα. Καὶ γὰρ φοβερὸν ἐκεῖνο τὸ κριτήριον καὶ ἀπαραίτητος ἡ τιμωρία καὶ ἀνήκεστος ἡ κόλασις. Εἰ δὲ βούλει μηδὲ ἐνταῦθα δοῦναι δίκην, σαυτῷ δίκασον, ἀπαίτησον σαυτὸν εὐ-
10 θύνα. Ἐκκουσον Παύλου λέγοντος, ὅτι «Εἰ ἑαυτοὺς ἐκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα». Ἐάν τοῦτο ποιῆς, ὁδῶ προβαίνων καὶ ἐπὶ στέφανον ἤξεις.

Καὶ πῶς ἀπαιτήσομεν ἑαυτοὺς δίκην; φησί. Θρήνησον, σιέναξον πικρὸν, ταπεινώσον σαυτὸν, κάκωσον, ἀνάμνησον τῶν ἁμαρτημάτων καὶ εἶδος. Οὐ μικρὰ τοῦτο βάσανος ψυχῆς. Εἴ τις ἐν καταλύξει γέγονεν, οἶδεν ὅτι μάλιστα πάντων ἡ ψυχὴ τούτω κολάζεται. Εἴ τις γέγονεν ἐν ἁμαρτιῶν μνήμη, οἶδε τὴν ἐντεῦθεν ὀδύνην. Διὰ τοῦτο δικαιοσύνην ἔπαθλον τίθησιν ὁ Θεὸς τῇ τοιαύτῃ μετανοίᾳ, λέγων· «Λέγε
20 οὐ πρῶτος τὰς ἁμαρτίας σου, ἵνα δικαιωθῆς». Οὐ γὰρ ἐστίν, οὐκ ἔστι μικρὸν εἰς διόρθωσιν, τὸ πάντα συναγαγόντας τὰ ἁμαρτηήματα, καὶ εἶδος αὐτὰ σιρέφειν συνεχῶς καὶ ἀναλογίζεσθαι. Ὁ γὰρ τοῦτο ποιῶν οὕτω κατανυγῆσεται, ὡς μήτε τοῦ ζῆν ἄξιον ἑαυτὸν εἶναι νομίζειν· ὁ δὲ τοῦτο νομίζων,
25 κηροῦ παντὸς ἀπαλώτερος ἔσται.

9. Α' Κορ. 11, 31.

10. Ἦσ. 43, 26.

τὴν Κόρινθον ποὺ διέπραξε τὴν πορνείαν. Δὲν τιμωροῦνται δὲ ἐδῶ, οὔτε ἐκεῖ, ὅπως οἱ ἀπόστολοι, ὅπως οἱ προφῆται, ὅπως ὁ μακάριος Ἰώβ. Διότι βέβαια τὰ ὅσα ὑπέστησαν δὲν ἦσαν τιμωρία, ἀλλὰ ἀγῶνες καὶ παλαίσματα.

4. Ἄς προσπαθήσωμεν λοιπὸν νὰ ἀνήκωμεν εἰς τὴν μερίδα αὐτῶν· ἐὰν δὲν τὸ κατορθώσωμεν αὐτό, τουλάχιστον ἄς συμπεριληφθῶμεν εἰς ἐκείνους ποὺ καθαρίζονται ἐδῶ εἰς τὴν γῆν ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας των. Διότι τὸ δικαστήριον ἐκεῖνο εἶναι φοβερόν, καὶ ἀναπόφευκτος ἡ τιμωρία καὶ ἀνυπόφορος ἡ κόλασις. Ἐὰν ὅμως θέλης νὰ μὴ τιμωρηθῆς οὔτε ἐδῶ, τότε δίκασε τὸν ἑαυτόν σου, ζήτησε εὐθύνας ἀπὸ αὐτόν. Ἄκουσε τὸν Παῦλον ποὺ λέγει· «ἐὰν ἀνεκρίναμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας, δὲν θὰ κατεδικαζόμεθα»⁹. Ἄν αὐτὸ πράττης θὰ προσδεύσης ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ θὰ φθάσης μέχρι τὸν στέφανον.

Καὶ πῶς θὰ ζητήσωμεν τὴν τιμωρίαν τοῦ ἑαυτοῦ μας; θὰ εἰπῆ κάποιος. Μὲ τὸ νὰ θρηνήσης, νὰ στενάξης πικρά, νὰ ταπεινώσης τὸν ἑαυτόν σου, νὰ τὸν ταλαιπωρήσης καὶ νὰ ἐνθυμηθῆς ἓνα πρὸς ἓνα τὰ ἁμαρτήματά σου. Αὐτὰ δὲν εἶναι μικρὰ βάσανα τῆς ψυχῆς. Ἐὰν δὲ κανεὶς ἔχη φθάσει εἰς πνευματικὴν κατάνυξιν, γνωρίζει καλὰ ὅτι ἡ ψυχὴ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον πρὸ πάντων τιμωρεῖται. Ἐὰν πάλιν κανεὶς σκέπτεται διαρκῶς τὰς ἁμαρτίας του, γνωρίζει καλὰ τὴν ὀδύνην ποὺ νοιώθει ἀπὸ αὐτάς. Διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς ὤρισεν ὡς βραβεῖον τῆς μετανοίας αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὴν δικαίωσιν μὲ τοὺς ἐξῆς λόγους· «Λέγε σὺ πρῶτος τὰς ἁμαρτίας σου, διὰ νὰ δικαιωθῆς»¹⁰. Διότι δὲν εἶναι, πραγματικὰ δὲν εἶναι, καθόλου μικρὸν πρᾶγμα διὰ τὴν διόρθωσίν μας τὸ νὰ συγκεντρώσωμεν ὅλας τὰς ἁμαρτίας μας καὶ νὰ τὰς σκεπτόμεθα καὶ νὰ τὰς συλλογιζώμεθα συνεχῶς μίαν-μίαν. Διότι ἐκεῖνος ποὺ ἐνεργεῖ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ φθάσῃ εἰς τόσον μεγάλην πνευματικὴν κατάνυξιν ὥστε θὰ νομίζῃ ὅτι δὲν ἀξίζει οὔτε καὶ νὰ ζῆ. Ἐκεῖνος δὲ ποὺ ἔχει φθάσει εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν θὰ γίνῃ περισσότερο εὐπλαστος καὶ ἀπὸ τὸ κηρί.

Μὴ γάρ μοι πορνείας εἴπῃς μόνον, μηδὲ μοιχείας, μηδὲ
 ταῦτα τὰ δῆλα καὶ ὠμολογημένα παρὰ πᾶσιν· ἀλλὰ καὶ τὰς
 λαθραίους ἐπιβουλὰς καὶ τὰς συκοφαντίας καὶ τὰς κακηγο-
 ρίας καὶ τὰς κενοδοξίας καὶ τὸν φθόνον καὶ πάντα τὰ τοι-
 5 αῦτα σύναγε. Οὐδὲ γὰρ ταῦτα μικρὰν οἴσει κόλασιν. Καὶ
 γὰρ ὁ λοῖδορος εἰς γέενναν ἐμπεσεῖται· καὶ ὁ μεθύων οὐδὲν
 ἔχει κοινὸν πρὸς τὴν βασιλείαν· καὶ ὁ μὴ ἀγαπῶν τὸν πλη-
 σίον οὕτω προσκρούει Θεῷ, ὡς μηδὲ μαρτυροῦντος αὐτοῦ
 ὠφελεῖσθαι· καὶ ὁ τῶν οἰκείων ἀμελῶν τὴν πίστιν ἤρνηται·
 10 καὶ ὁ πένητας περιορῶν εἰς τὸ πῦρ πέμπεται.

Μὴ τοίνυν μικρὰ ταῦτα νόμιζε εἶναι, ἀλλὰ σύναγε πάν-
 τα καὶ ὡς ἐν βιβλίῳ γράφε. Ἐάν σὺ γράψῃς, ὁ Θεὸς
 ἐξαλείφει· ὡσπερ οὖν ἐάν σὺ μὴ γράψῃς, ὁ Θεὸς καὶ ἐγγρά-
 φει καὶ δίκην ἀπαιτεῖ. Πολὺ τοίνυν βέλτιον παρ' ἡμῶν αὐ-
 15 τὰ γραφῆναι καὶ ἄνωθεν ἐξαλειφθῆναι ἢ τουναντίον, ἡμῶν
 ἐπιλαθομένων, τὸν Θεὸν αὐτὰ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἐνεγκεῖν
 τῶν ἡμετέρων κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην.

Ἐάν σὺ μὴ τοῦτο γένηται, πάντα μετὰ ἀκριθείας ἀνα-
 λογιζώμεθα καὶ εὐρήσομεν πολλῶν ἑαυτοὺς ὑπευθύνους ὄν-
 20 τας. ἌΤίς γὰρ πλεονεξίας καθαρὸς; Μὴ γὰρ μοι τὸ μέτρον
 εἴπῃς, ἀλλ' ὅτι καὶ ἐν τῷ μικρῷ τὴν αὐτὴν δώσομεν δίκην,
 τοῦτο ἐννόει καὶ μετανόει. Τίς ὕβρεως ἀπήλλακται; τοῦτο
 δὲ εἰς γέενναν ἐμβάλλει. Τίς λάθρα τὸν πλησίον οὐκ ἐκα-
 κηγόρησε; τοῦτο δὲ βασιλείας ἀποστερεῖ. Τίς οὐκ ἀπενοή-
 25 θη; οὗτος δὲ πάντων ἀκαθαρτίτερος. Τίς δὲ οὐκ εἶδεν ἄ-

Μὴ μοῦ ἀναφέρῃς βέβαια μόνον τὰς πορνείας, οὔτε τὰς μοιχείας, οὔτε τὰ ἁμαρτήματα ἐκεῖνα ποῦ εἶναι φανερά καὶ τὰ γνωρίζουν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι. Ἀλλὰ συμπερίλαβε καὶ τὰς ἀποκρύφους κακίας των, τὰς συκοφαντίας των, τὰς κατηγορίας των, τὰς κενοδοξίας των, τὸν φθόνον καὶ ὅλα τὸ παρόμοια. Διότι οὔτε καὶ αὐτὰ κολάζουν εἰς μικρὸν βαθμόν. Καθόσον καὶ ὁ λοῖδορος θὰ ριφθῆ εἰς τὴν γέενναν καὶ ὁ μέθυσος δὲν ἔχει καμμίαν σχέσιν μὲ τὴν βασιλείαν, καὶ ἐκεῖνος ποῦ δὲν ἀγαπᾷ τὸν πλησίον του συγκρούεται κατὰ τοιοῦτον τρόπον μὲ τὸν Θεόν, ὥστε οὔτε καὶ ἐὰν ἤθελε ὑποστῆ τὸν μαρτυρικὸν θάνατον ὠφελεῖται εἰς τίποτε. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνος ποῦ παραμελεῖ τοὺς ἰδικούς του ἔχει ἀρνηθῆ τὴν πίστιν του καὶ ὁ περιφρονῶν τοὺς πτωχοὺς ρίπτεται εἰς τὸ πῦρ.

Μὴ τὰ θεωρῆς λοιπὸν ἀσήμαντα αὐτά, ἀλλὸ συγκέντρωσέ τα ὅλα καὶ κατάγραφέ τα ὡσὰν εἰς βιβλίον. Διότι ἂν τὰ γράψῃς σύ, ὁ Θεὸς τὰ σβῆνει. Ὅπως, πάλιν, ἐὰν δὲν τὰ γράψῃς σύ, ὁ Θεὸς καὶ τὰ καταγράφει καὶ ζητεῖ τὴν τιμωρίαν σου. Ἐπομένως εἶναι πολὺ προτιμότερον νὰ καταγραφοῦν αὐτὰ ἀπὸ ἡμᾶς καὶ νὰ σθηθοῦν ἀπὸ τὸν Θεόν, παρὰ νὰ συμβῆ τὸ ἀντίθετον, νὰ λησμονήσωμεν δηλαδὴ ἡμεῖς καὶ νὰ τὰ παρουσιάσῃ ὁ Θεὸς ἔμπροσθέν μας κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τῆς κρίσεως.

Διὰ νὰ μὴ συμβῆ λοιπὸν αὐτό, ἅς ἀναλογιζώμεθα τὰ πάντα μὲ ἀκρίβειαν καὶ τότε θὰ διαπιστώσωμεν ὅτι εἴμεθα ὑπεύθυνοι διὰ πολλὰς ἁμαρτίας. Διότι ποῖος εἶναι καθαρὸς ἀπὸ τὴν πλεονεξίαν; Μὴ μοῦ προβάλλῃς βέβαια ὡσὰν ἐπιχείρημα τὴν μετρίαν κατάστασιν εἰς τὴν ὁποίαν εὗρίσκεσαι, ἀλλὰ νὰ σκέπτεσαι ὅτι διὰ τὰ μικρὰ ἁμαρτήματα θὰ τιμωρηθῶμεν τὸ ἴδιο καὶ διὰ τοῦτο νὰ μετανοήσῃς. Ποῖος εἶναι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τὴν ὕβριν; αὐτὴ σὲ ρίπτει εἰς τὴν γέενναν. Ποῖος δὲν κατηγόρησε τὸν πλησίον του κρυφά; καὶ αὐτὸ σοῦ στερεῖ τὴν βασιλείαν. Ποῖος δὲν ὑπερηφανεύθη; ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς εἶναι ὁ πῶ ἀκάθαρτος ἀπὸ ὄλους. Ποῖος

κολάστοις ὀφθαλμοῖς; οὗτος δὲ μοιχὸς ἀπηρτιομένος. Τίς οὐκ ὠργίσθη τῷ ἀδελφῷ εἰκῆ; οὗτος δὲ ἔνοχος τῷ συνεδρίῳ. Τίς οὐκ ὤμοσε; τοῦτο δὲ ἐκ τοῦ πονηροῦ. Τίς οὐκ ἐπιώρκησεν; οὗτος δὲ πλέον ἢ τοῦ πονηροῦ. Τίς οὐκ ἐδού-
 5 λευσε τῷ μαμωνᾷ; οὗτος δὲ τῆς γνησίας ἐξέπεσε τοῦ Χριστοῦ δουλείας. Ἔχω καὶ ἕτερα μείζονα τούτων εἰπεῖν ἀλλ' ἀρκεῖ καὶ ταῦτα, καὶ ἱκανὰ τὸν μὴ λίθινον ὄντα μηδὲ σφόδρα ἀναίσοθητον εἰς κατάνυξιν ἀγαγεῖν. Εἰ γὰρ ἕκαστον αὐτῶν εἰς γέενναν ἐμβάλλει, πάντα ὁμοῦ συνελθόντα τί οὐκ
 10 ἐργάσεται;

Πῶς οὖν ἐσσι σωθῆναι; φησί. Τὰ ἀντίρροπα τούτων φάρμακα ἐπιτιθέντας, ἐλεημοσύνην, εὐχάς, κατάνυξιν, μετάνοιαν, ταπεινοφροσύνην, συντριμμένην καρδίαν ὑπεροψίαν τῶν ὄντων. Μυρίας γὰρ ὁδοὺς σωτηρίας ἔτιμεν ὁ Θε-
 15 ὄς, ἐὰν ἐθέλωμεν προσέχειν.

Προσέχωμεν τοίνυν καὶ διὰ πάντων τὰ τραύματα ἐκκαθαίρωμεν, ἐλεοῦντες, ὀργὴν τοῖς λελυπηκόσιν ἀφιέντες, εὐχαριστοῦντες ὑπὲρ πάντων τῷ Θεῷ, νησιεύοντες κατὰ δύναμιν, εὐχόμενοι γνησίως, φίλους ἑαυτοῖς ποιοῦντες ἐκ
 20 τοῦ μαμωνᾷ τῆς ἀδικίας. Οὕτω γὰρ δυνησόμεθα καὶ συγγνώμην ἐπὶ τοῖς πεπλημμελημένοις τυχεῖν καὶ τῶν ἐπιγγελλμένων ἀγαθῶν ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἀξιωθῆναι, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

δὲν εἶδε μὲ ἀκόλαστα μάτια; Αὐτὸς δὲ εἶναι τέλειος μοιχός. Ποῖος δὲν ὤργισθη εἰς τὰ καλὰ καθούμενα κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του; καὶ αὐτὸς εἶναι ἔνοχος ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου. Ποῖος δὲν ὤρκισθη; Καὶ ὁ ὄρκος προέρχεται ἐκ τοῦ πονηροῦ. Ποῖος δὲν ὤρκισθη ψευδῶς; ὁ ψευδῶς ὀρκιζόμενος εἶναι περισσότερο ἀμαρτωλὸς ἀπὸ ἐκεῖνον πού ὁ ὄρκος του προέρχεται ἐκ τοῦ πονηροῦ. Ποῖος δὲν ἐδούλευσεν εἰς τὸν μαμωνᾶν; αὐτὸς ἐξέπεσε ἀπὸ τὴν γνησίαν δουλείαν τοῦ Χριστοῦ. Ἐμπορῶ νὰ ἀναφέρω καὶ ἄλλα σπουδαιότερα ἀπὸ αὐτὰ ἀλλὰ ἀρκοῦν καὶ αὐτὰ καὶ εἶναι ἱκανὰ νὰ ὀδηγήσουν εἰς πνευματικὴν κατάνυξιν ἐκεῖνον πού δὲν εἶναι σκληρὸς ὡς πέτρα καὶ δὲν εἶναι εἰς μεγάλον βαθμὸν ἀναίσθητος. Διότι ἐὰν τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ ρίπη τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν κόλασιν, τί δὲν θὰ ἔκαναν, ἐὰν ἤθελαν συγκεντρωθῆ ὅλα μαζὶ εἰς τὸν αὐτὸν ἄνθρωπον;

Πῶς λοιπόν, θὰ εἰπῆ κανεὶς, εἶναι δυνατὸν νὰ σωθῶμεν; Ἐὰν προμηθευθῶμεν τὰ φάρμακα πού ἔμποροῦν νὰ θεραπεύσουν αὐτά, ὅπως δηλαδὴ τὴν ἐλεημοσύνην, τὰς προσευχάς, τὴν κατάνυξιν, τὴν μετάνοιαν, τὴν ταπεινοφροσύνην, τὴν συντετριμμένην καρδίαν, τὴν περιφρόνησιν τῶν ὑλικῶν πραγμάτων. Διότι ὁ Θεὸς μᾶς ἐχάραξε πολλοὺς δρόμους σωτηρίας, ἐὰν θέλωμεν νὰ προσέχωμεν.

Ἄς προσέχωμεν λοιπόν καὶ ἅς καθαρίζωμεν τὰ τραύματά μας μὲ ὅλα αὐτά, μὲ τὴν ἐλεημοσύνην, μὲ τὸ νὰ συγχωρῶμεν αὐτοὺς πού μᾶς ἐλύπησαν, μὲ τὴν εὐχαριστίαν πρὸς τὸν Θεὸν δι' ὅλα, μὲ τὴν νηστείαν, μὲ τὴν ἀληθῆ προσευχὴν καὶ μὲ τὸ νὰ ἀποκτῶμεν φίλους χρησιμοποιοῦντες καλῶς τὰ χρήματα πού ἀπεκτήσαμεν μὲ ἀδικίαν. Διότι ἔτσι θὰ ἔμπορέσωμεν νὰ εὕρωμεν συγχώρησιν διὰ τὰ ἀμαρτήματά μας καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ ἀγαθὰ, πού μᾶς ὑπεσχέθη ὁ Θεός, τὰ ὁποῖα μακάρι νὰ ἀξιωθῶμεν καὶ νὰ λάβωμεν ὅλοι, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΜΒ΄

Ματθ. 12, 33 - 37

«Ἡ ποιήσατε τὸ δένδρον καλόν, καὶ τὸν καρπὸν αὐτοῦ καλόν· ἢ ποιήσατε τὸ δένδρον σαπρόν, καὶ τὸν καρπὸν αὐτοῦ σαπρόν· ἐκ γὰρ τοῦ καρποῦ τὸ δένδρον γινώσκεται».

1. Πάλιν ἐτέρως αὐτοὺς καιριοχύνει, καὶ οὐκ ἀρκεῖται τοῖς προτέροις ἐλέγχοις. Τοῦτο δὲ ποιεῖ, οὐχ ἑαυτὸν ἀπαλλάττων ἐγκλημάτων (ἤρκει γὰρ καὶ τὸ πρότερον), ἀλλ' αὐτοὺς διορθῶσαι βουλόμενος. «Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· οὐδεις ὑμῶν οὔτε ἐμέμπατο τοῖς θεραπευθεῖσιν, ὡς οὐ θεραπευθεῖσιν, οὔτε εἶπεν, ὅτι πονηρὸν τὸ δαίμονος ἐλευθεροῦν. Εἰ γὰρ καὶ σφόδρα ἠναιοχύντουν, οὐκ ἐδύναντο τοῦτο εἰπεῖν. Ἐπεὶ οὖν τοῖς μὲν ἔργοις οὐκ ἐπέσκηπτον, τὸν δὲ ταῦτα ἐργαζόμενον διέβαλλον, δείκνυσιν ὅτι καὶ παρὰ τοὺς κοινούς λογισμοὺς καὶ παρὰ τὴν τῶν πραγμάτων ἀκολουθίαν ἢ κατηγορία αὕτη. Ὅπερ ἐπιειταμένης ἐστὶν ἀναιοχυντίας, τὸ μὴ μόνον πονηρεύεσθαι, ἀλλὰ καὶ τοιαῦτα συντιθέναι, ἃ καὶ παρὰ τὰς κοινὰς ἐστὶν ἐννοίας.

Καὶ ὄρα τὸ ἀφιλόνηκον. Οὐ γὰρ εἶπε· ποιήσατε τὸ δένδρον καλόν, ἐπειδὴ καὶ ὁ καρπὸς καλός· ἀλλὰ μεθ' ὑπερβολῆς αὐτοὺς ἐπισιομίζων καὶ τὴν ἐπιείκειαν τὴν αὐτοῦ καὶ τὴν ἀναιοχυντίαν τὴν ἐκείνων ἐνδεικνύμενός φησιν· εἰ καὶ τῶν ἔργων βούλεσθε ἐπιλαβέσθαι, οὐδὲν κωλύω· μόνον μὴ ἀσύμφωνα, μηδὲ ἀνακόλουθα ἐγκαλεῖτε. Οὕτω γὰρ σαφέστερον ἀλίσκεσθαι ἔμελλον, πρὸς τὰ λίαν φανερὰ ἀναιοχυντιού-

ΟΜΙΛΙΑ ΜΒ΄

Ματθ. 12, 33 - 37

«Ἡ παραδεχθεῖτε καὶ διακηρύξατε ὅτι τὸ δένδρον εἶναι καλὸν καὶ ἐπομένως ὁ καρπὸς αὐτοῦ καλός, ἢ διακηρύξατε ὅτι τὸ δένδρον εἶναι κακὸν καὶ ἐπομένως ὁ καρπὸς αὐτοῦ κακός. Διότι ἀπὸ τὸν καρπὸν διακρίνεται τὸ δένδρον».

1. Πάλιν μὲ ἄλλον τρόπον τοὺς κάνει νὰ αἰσθανθοῦν ἐντροπὴν καὶ δὲν ἀρκεῖται εἰς τοὺς προηγουμένους ἐλέγχους. Αὐτὸ δὲ τὸ κάνει ὄχι διὰ νὰ ἀπαλλάξῃ τὸν ἑαυτόν του ἀπὸ τὰς κατηγορίας, (διότι ἦσαν ἀρκετὰ τὰ ὅσα προανέφερον), ἀλλ' ἐπειδὴ θέλει νὰ τοὺς διορθώσῃ. Ἡ σημασία αὐτῶν τῶν λόγων του εἶναι ἡ ἐξῆς· Κανεῖς ἀπὸ σᾶς οὔτε κατηγορήσῃ τοὺς θεραπευθέντας, ὅτι τάχα δὲν ἐθεραπεύθησαν, οὔτε εἶπεν ὅτι εἶναι κακὸν πρᾶγμα ἢ ἀπελευθέρωσις ἀπὸ τὰ δαιμόνια. Διότι, ἂν καὶ συμπεριεφέροντο μὲ μεγάλην ἀναισχυντίαν, δὲν ἤμποροῦσαν αὐτὸ νὰ τὸ ὑποστηρίξουν. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὰ μὲν ἔργα δὲν τὰ κατήγγελλον, διέβαλλαν ὅμως ἐκεῖνον ποὺ τὰ ἔπραττε, τοὺς ἀποδεικνύει ὅτι ἡ κατηγορία τῶν δὲν συμβιβάζεται μὲ τὴν κοινὴν λογικὴν καὶ μὲ τὰ ἀποτελέσματα τῶν γεγονότων. Καὶ αὐτὸ εἶναι δεῖγμα πάρα πολὺ μεγάλης ἀναισχυντίας τὸ ὅτι ὄχι μόνον ἐσκέποντο πονηρά, ἀλλὰ καὶ διότι ἐμηχανεύοντο ὅλα αὐτὰ τὰ πράγματα ποὺ δὲν συμφωνοῦν μὲ τὴν λογικὴν.

Καὶ πρόσεξε πῶς ἀποφεύγει τὰς φιλονεικίας. Διότι δὲν τοὺς εἶπε· παραδεχθῆτε τὸ δένδρον ὡς καλόν, ἐπειδὴ καὶ ὁ καρπὸς του εἶναι καλός, ἀλλά, θέλων νὰ τοὺς ἀποστομώσῃ ἐξ ὀλοκλήρου καὶ νὰ παρουσιάσῃ ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν ἰδικὴν του ἐπιείκειαν καὶ ἀφ' ἑτέρου τὴν ἰδικὴν τῶν ἀναισχυντίαν λέγει· Ἐὰν θέλετε νὰ κατηγορήσετε καὶ τὰ ἔργα μου, δὲν σᾶς ἐμποδίζω καθόλου. Μόνον νὰ μὴ διατυπώνετε τὰς κατηγορίας σας κατὰ τρόπον ἀσύμφωνον καὶ χωρὶς κανένα εἰρμόν. Διότι ἔτσι ἐπρόκειτο εὐκολώτερον νὰ ἀποκαλυφθῇ ὅτι ἐφέροντο μὲ ἀναισχυντίαν διὰ πράγματα ποὺ ἦσαν τε-

τες. Ὡστε εἰκῆ πονηρεύεσθε, φησί, καὶ ἀνακόλουθα ἑαυτοῖς λέγετε. Καὶ γὰρ ἡ τοῦ δένδρου διάκρισις ἀπὸ τοῦ καρποῦ φαίνεται, οὐχ ὁ καρπὸς ἀπὸ τοῦ δένδρου· ὑμεῖς δὲ τοῦναντίον ποιεῖτε. Εἰ γὰρ καὶ τὸ δένδρον τοῦ καρποῦ αἷτιον, ἀλλ' ὁ
 5 καρπὸς τοῦ δένδρου γνωριστικός. Καὶ ἀκόλουθον ἦν ἢ καὶ τὰ ἔργα διαβάλλειν ἡμᾶς αἰτιωμένους ἢ ταῦτα ἐπαινοῦντας καὶ ἡμᾶς τοὺς ἐργαζομένους τῶν ἐγκλημάτων ἀπαλλάττειν τούτων. Νῦν δὲ τοῦναντίον ποιεῖτε· τοῖς γὰρ ἔργοις οὐδὲν ἐγκαλεῖν ἔχοντες, ὅπερ ἐστὶν ὁ καρπός, τὴν ἐναντίαν περὶ
 10 τοῦ δένδρου φέρετε ἠῆφον, ἐμὲ δαιμονῶντα καλοῦντες, ὅπερ ἐσχάτης ἐστὶ παροινίας. Καὶ γὰρ ὅπερ ἔμπροσθεν εἶπε, τοῦτο καὶ νῦν κατασκευάζει, ὅτι οὐ δύναται δένδρον ἀγαθὸν καρποὺς πονηροὺς ποιεῖν, οὐδ' αὖ τοῦναντίον πάλιν. Ὡστε παρὰ πᾶσαν ἀκολουθίαν καὶ φύσιν αὐτῶν τὰ ἐγκλήματα.

15 Εἶτα ἐπειδὴ οὐχ ὑπὲρ ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ Πνεύματος ποιεῖται τὸν λόγον καὶ καταφορικῶς κέχρηται τῇ κατηγορίᾳ λέγων· «Γεννήματα ἐχιδνῶν, πῶς δύνασθε ἀγαθὰ λαλεῖν, πονηροὶ ὄντες;». Τοῦτο δὲ ὁμοῦ καὶ ἐγκαλοῦντός ἐστι καὶ τῶν εἰρημένων τὴν ἀπόδειξιν ἐξ ἐκείνων παρέχοντος. Ἴδου
 20 γὰρ ὑμεῖς, φησί, δένδρα ὄντες πονηρά, οὐ δύνασθε φέρειν καρπὸν ἀγαθόν.

Οὐ τοίνυν θαυμάζω, ὅτι ταῦτα φθέγγεσθε· καὶ γὰρ εἰράφητε κακῶς, προγόνων ὄντες πονηρῶν, καὶ διάνοιαν κέκτησθε πονηράν. Καὶ ὄρα πῶς ἀκριβῶς καὶ χωρὶς λαβῆς
 25 ἀπάσης τέθεικε τὰ ἐγκλήματα. Οὐ γὰρ εἶπε· πῶς δύνασθε

λείως φανερά. Ὡστε, λέγει, ἄσκοπα σκέπτεσθε πονηρίας καὶ ὑποστηρίζετε πράγματα πού δὲν συμφωνοῦν μεταξύ των. Καθόσον τὸ δένδρον διακρίνεται ἀπὸ τὸν καρπὸν του καὶ ὄχι ὁ καρπὸς ἀπὸ τὸ δένδρον. Σεῖς ὅμως κάνετε τὸ ἀντίθετον. Διότι, ἂν καὶ τὸ δένδρον εἶναι ἡ αἰτία τοῦ καρποῦ παρὰ ταῦτα ὁ καρπὸς εἶναι ἐκεῖνος διὰ τοῦ ὁποίου γνωρίζεται τὸ δένδρον. Καὶ φυσικὸν ἦτο ἢ νὰ διαβάλλετε καὶ τὰ ἔργα μου, ἀφοῦ κατηγορῆτε ἡμᾶς ἢ ἀφοῦ τὰ ἐπαινῆτε, νὰ ἀπαλλάσσετε ἀπὸ τὰς κατηγορίας αὐτὰς καὶ ἡμᾶς πού τὰ πράττομεν. Τώρα ὅμως κάνετε τὸ ἀντίθετον. Ἐπειδὴ δὲν ἠμπορεῖτε νὰ διατυπώσετε καμμίαν κατηγορίαν ἐναντίον τῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα εἶναι ὁ καρπός, ἐκφέρετε ἀντίθετον γνώμην διὰ τὸ δένδρον, ὀνομάζοντές με δαιμονισμένον, πρᾶγμα πού εἶναι ἀπόδειξις τῆς χειροτέρας ἀνοησίας. Καθόσον ἐκεῖνο πού εἶπε προηγουμένως τὸ ἴδιο ἐπαναλαμβάνει καὶ τώρα, ὅτι δηλαδὴ δὲν εἶναι δυνατὸν δένδρον καλὸν νὰ παράγῃ καρποὺς κακοὺς οὔτε πάλιν νὰ συμβῆ τὸ ἀντίθετον¹. Ὡστε αἱ κατηγορίαι των ἦσαν ἔξω ἀπὸ κάθε λογικὴν ἀκολουθίαν καὶ φυσικὴν πραγματικότητα.

Εἰς τὴν συνέχειαν, ἐπειδὴ ὁμιλεῖ διὰ τὸ ἅγιον Πνεῦμα καὶ ὄχι διὰ τὸν ἑαυτὸν του, καταφέρεται ἐναντίον των μὲ πολλὴν αὐστηρότητα καὶ τοὺς λέγει: «Ἀπόγονοι φαρμακερῶν ὀχιῶν, πῶς ἠμπορεῖτε σεῖς νὰ λέγετε καλοὺς λόγους, ἀφοῦ εἴσθε πονηροί;». Οἱ λόγοι αὐτοὶ ἀποτελοῦν συγχρόνως καὶ κατηγορίαν ἐναντίον αὐτῶν, καὶ ἀπόδειξιν ἐναντίον των πού προέρχεται ἀπὸ τοὺς λόγους των. Διότι, λέγει, νὰ σεῖς, πού εἴσθε δένδρα πονηρά, δὲν ἠμπορεῖτε νὰ παράγετε καλὸν καρπὸν.

Δὲν ἐκπλήσσομαι λοιπὸν ἀπὸ αὐτὰς τὰς κατηγορίας σας. Καθόσον ἔχετε ἀνατραφῆ κατὰ τρόπον κακόν, κατάγεσθε ἀπὸ πονηροὺς προγόνους καὶ ἔχετε πονηρὰν διάνοιαν. Καὶ κοίταξε μὲ πόσῃν ἀκρίβειαν καὶ χωρὶς νὰ δώσῃ καμμίαν εὐκαιρίαν δι' ἀμφισβήτησιν ἐξέθεσε τὰς κατηγορίας των. Διότι δὲν εἶπε· Πῶς ἠμπορεῖτε σεῖς νὰ λέγετε καλοὺς λό-

ἀγαθὰ λαλεῖν, γεννήματα ὄντες ἐχιδνῶν; οὐδὲν γὰρ τοῦτο πρὸς ἐκεῖνο· ἀλλὰ, «Πῶς δύνασθε ἀγαθὰ λαλεῖν, πονηροὶ ὄντες;». Γεννήματα δὲ ἐχιδνῶν αὐτοὺς εἴρηκεν, ἐπειδὴ ἐπὶ τοῖς προγόνοις ἠῦχουν. Δεικνὺς τοίνυν, ὅτι οὐδὲν αὐτοῖς
 5 ἐντεῦθεν τὸ κέρδος, τῆς μὲν πρὸς τὸν Ἀβραὰμ ἐξέβαλεν αὐτοὺς συγγενείας· δίδωσι δὲ αὐτοῖς προγόνους ὁμοιότους, τῆς ἐκεῖθεν περιφανείας γυμνώσας αὐτούς.

«Ἐκ γὰρ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας τὸ σιόμα λαλεῖ». Ἐνταῦθα πάλιν τὴν θεότητα αὐτοῦ δείκνυσιν εἰδυῖ-
 10 αν τὰ ἀπόρρητα· καὶ ὅτι οὐχὶ ρημάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ πονηρῶν ἐννοιῶν δάσσουσι δίκην· καὶ ὅτι οἶδεν αὐτὰ ὡς Θεός. Λέγει δὲ ὅτι καὶ ἀνθρώποις δυνατὸν ταῦτα εἰδέναί· φύσει γὰρ ἀκολουθία τοῦτο, τὸ ὑπερβλυζούσης ἔνδον τῆς πονηρίας ἐκχεῖσθαι ἔξω διὰ τοῦ σιόματος τὰ ρήματα. Ὡστε ὅταν
 15 ἀκούσης ἀνθρώπου πονηρὰ φθεγγομένου, μὴ τοσαύτην νόμιζε πονηρίαν ἐγχεῖσθαι αὐτῷ, ὅσην τὰ ρήματα ἐπιδείκνυται, ἀλλὰ πολλῷ πλείονα σιοχάζου εἶναι τὴν πηγὴν· τὸ γὰρ ἔξωθεν λεγόμενον, τὸ περιτιόν ἐστι τοῦ ἔνδον.

Εἶδες πῶς αὐτῶν καθήφατο σφοδρῶς; Εἰ γὰρ τὸ λε-
 20 χθὲν οὔτω πονηρόν, καὶ ἀπ' αὐτῆς τοῦ διαβόλου τῆς γνώμης ἐστίν, ἐννόησον ἢ ρίζα καὶ ἢ πηγὴ τῶν ρημάτων ἡλίκη. Συμβαίνει δὲ τοῦτο εἰκότως· ἢ μὲν γὰρ γλῶττα αἰσχυνομένη πολλάκις οὐκ ἀθρόον ἐκχεῖ τὴν πονηρίαν, ἢ δὲ καρδία οὐδένα ἀνθρώπων ἔχουσα μάρτυρα, ἀδεῶς ὅσα ἂν θέλη τί-
 25 κτει κακά· τοῦ γὰρ Θεοῦ οὐ πολὺς λόγος αὐτῆ. Ἐπεὶ οὖν τὰ μὲν λεγόμενα εἰς ἐξέτασιν ἔρχεται καὶ πᾶσι προτίθεται,

γους ἔφ' ὅσον εἶσθε ἀπόγονοι ὀχιῶν; Διότι αὐτὸ δὲν ἔχει καμμίαν σχέσιν πρὸς ἐκεῖνο. Ἄλλ' εἶπε· «Πῶς ἠμπορεῖτε νὰ λέγετε καλοὺς λόγους, ἀφοῦ εἶσθε πονηροί;». Τοὺς ὠνόμασε δὲ ἀπογόνους τῶν ὀχιῶν, ἐπειδὴ ἐκαυχῶντο διὰ τοὺς προγόνους των. Καὶ ἀφοῦ τοὺς ἀπέδειξε λοιπὸν ὅτι δὲν εἶχαν κανένα κέρδος ἀπὸ τοὺς προγόνους, ἀφ' ἑνὸς μὲν τοὺς ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ τὴν συγγένειάν των μὲ τὸν Ἀβραάμ, ἀφ' ἑτέρου τοὺς ἔδωσε προγόνους ποὺ ἦσαν ὅμοιοι μὲ αὐτοὺς καὶ ἔτσι τοὺς ἀπεγύμνωσεν ἀπὸ τὴν περιοπὴν τὴν προερχομένην ἀπὸ ἐκείνους.

«Διότι τὸ στόμα ὁμιλεῖ ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ εἶναι γεμάτη ἡ ψυχὴ». Ἐδῶ πάλιν ἀποδεικνύει τὴν θεότητά του, ἡ ὁποία γνωρίζει τὰ ἀπόκρυφα, καὶ ὅτι δὲν θὰ τιμωρηθοῦν μόνον διὰ τοὺς λόγους των, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς πονηρὰς σκέψεις των, καθὼς ἐπίσης τοὺς ἀποδεικνύει ὅτι τὰς γνωρίζει ὡς Θεός. Λέγει δὲ ὅτι καὶ οἱ ἄνθρωποι εἶναι δυνατὸν νὰ τὰς γνωρίζουν. Διότι αὐτὸ εἶναι φυσικὸν ἐπακόλουθον, τὸ νὰ ἐκκύνωνται ἔξω μὲ τὸ στόμα οἱ πονηροὶ λόγοι, ὅταν μέσα εἰς τὴν ψυχὴν ὑπερεκχειλίζῃ ἡ πονηρία. Ὡστε ὅταν ἀκούσης ἄνθρωπον νὰ λέγῃ πονηροὺς λόγους νὰ μὴ νομίσης ὅτι τόση πονηρία ὑπάρχει μέσα του, ὅσην παρουσιάζουν οἱ λόγοι του, ἀλλὰ νὰ ἀναλογισθῆς ὅτι εἶναι πολὺ μεγαλυτέρα ἡ πηγὴ τῆς πονηρίας. Διότι ὅ,τι λέγεται εἶναι ἀπὸ τὸ περίσσειμα ποὺ ὑπάρχει εἰς τὸ ἔσωτερικόν.

Εἶδες μὲ πόσην αὐστηρότητα τοὺς ἠλεγξε; Διότι ἐὰν ἡ κατηγορία των ἦτο τόσον πονηρὰ καὶ προήρχετο ἀπὸ τὴν ἰδίαν τὴν συμβουλήν τοῦ διαβόλου, ἀναλογίσου πόσον μεγάλη θὰ ἦτο ἡ ρίζα καὶ ἡ πηγὴ τῶν λόγων των. Αὐτὸ δὲ συμβαίνει κατὰ πολὺν φυσικὸν λόγον. Διότι πολλὰς φορὰς ἡ μὲν γλῶσσα ἀπὸ ἐντροπὴν δὲν ἐκχέει ὅλην μαζί τὴν πονηρίαν, ἡ καρδιά ὅμως, ἐπειδὴ δὲν ἔχει κανένα μάρτυρα, γεννᾷ χωρὶς φόβον ὅσα κακὰ θέλει· διότι δὲν τὴν ἐνδιαφέρει καὶ πολὺ ὁ Θεός. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὅσα λέγονται ὑπόκεινται εἰς ἐξέτασιν καὶ ἐκτίθενται ἐνώπιον ὅλων τῶν ἀν-

ἐκεῖνη δὲ συνεσκίασται, διὰ τοῦτο τὰ μὲν ταύτης ἐλάττω,
 τὰ δὲ ἐκεῖνης πλείονα γίνεται. Ὅταν δὲ πολὺ τὸ πλῆθος
 γένηται τῶν ἔνδον, πολλῶ τῶ ροίζῳ τὰ τέως κρυπόμενα
 πρόβεισι. Καὶ καθάπερ οἱ ἐμοῦντες, παρὰ μὲν τὴν ἀρχὴν
 5 θιάζονται ἔνδον κατέχειν ἐκπηδῶντας τοὺς χυμούς, ἐπειδὴν
 δὲ ἐκνικηθῶσι, πολλὴν τὴν βδελυγμίαν προίενται, οὕτω καὶ
 οἱ τὰ πονηρὰ βουλευμάτων ἔχοντες καὶ τοὺς πλησίον κακη-
 γοροῦντες.

«Ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ», φησί,
 10 «ἐκβάλλει τὰ ἀγαθὰ καὶ ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ πονη-
 ροῦ θησαυροῦ ἐκβάλλει τὰ πονηρά». Μὴ γὰρ δὴ νομίσης,
 φησί, ἐπὶ τῆς πονηρίας τοῦτο γίνεσθαι μόνον· καὶ γὰρ
 καὶ ἐπὶ τῆς ἀγαθότητος τοῦτο συμβαίνει καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖ
 πλείων τῶν ἔξωθεν ρημάτων ἔνδον ἢ ἀρειή. Ἐξ ὧν ἐδεί-
 15 κνυ, ὅτι κακείνους πονηροτέρους ἐχοῖν νομίζειν ἢ τὰ ρήμα-
 τα ἐνεδείκνυντο καὶ αὐτὸν ἀγαθώτερον ἢ τὰ λεγόμενα ἐνε-
 φαινε. Θησαυρὸν δὲ φησι, τὸ πλῆθος ἐνδεικνύμενος. Εἶτα
 πάλιν πολὺν ἐπιτειχίζει τὸν φόβον,

2. Μὴ γὰρ δὴ νομίσητε, φησί, μέχρι τούτου καὶ τῆς
 20 τῶν πολλῶν καταγνώσεως τὸ πρᾶγμα ἐσηκέναι· καὶ γὰρ
 τὴν ἐσχάτην δώσουσι δίκην ἅπαντες οἱ τὰ τοιαῦτα πονηρευό-
 μενοι. Καὶ οὐκ εἶπεν, ὑμεῖς· ὁμοῦ μὲν τὸ κοινὸν παιδεύων
 γένος, ὁμοῦ δὲ ἀνεπαχθέστερον τὸν λόγον ποιῶν. «Λέγω δὲ
 ὑμῖν, ὅτι πᾶν ρῆμα ἀργόν», φησί, «ὃ ἐὰν λαλήσωσιν οἱ ἄν-
 25 θρωποι, ἀποδώσουσι περὶ αὐτοῦ λόγον ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως». Ἄργον δὲ, τὸ μὴ κατὰ πράγματος κείμενον, τὸ ψευδές, τὸ

θρώπων, ἐνῷ ἡ καρδία εὐρίσκεται εἰς τὴν σκιάν, διὰ τοῦτο οἱ μὲν λόγοι τῆς γλώσσης εἶναι ὀλιγότεροι, τὰ δὲ ἐνυπάρχοντα εἰς τὴν καρδίαν εἶναι περισσότερα. Ὅταν ὅμως αὐξηθοῦν πολὺ τὰ ἐντὸς εὐρισκόμενα, τότε ἐξέρχονται μὲ μέγαλον θόρυβον αὐτὰ πού προηγουμένως ἐκρύπτοντο μέσα. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι πού κάνουν ἐμετὸν προσπαθοῦν εἰς τὴν ἀρχὴν μὲν νὰ συγκρατήσουν ἐντὸς των τοὺς χυμοὺς πού ἐκπηδοῦν, ὅταν ὅμως νικηθῇ αὐτὴ ἡ προσπάθειά των ἐκτομίζουν μὲ ἀφθονίαν τὴν βδελυγμίαν, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἐνεργοῦν καὶ αὐτοὶ πού σκέπτονται πονηρὰ καὶ κατηγοροῦν τοὺς συνανθρώπους των.

«Ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος», λέγει, «βγάζει ἀγαθὰ ἀπὸ τὸν ἀγαθὸν θησαυρὸν καὶ ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος τοὺς βγάζει ἀπὸ τὸν πονηρὸν θησαυρὸν του τοὺς πονηροὺς λόγους». Μὴ νομίσῃς λοιπόν, λέγει, ὅτι αὐτὸ συμβαίνει μόνον εἰς τὴν πονηρίαν, διότι αὐτὸ συμβαίνει καὶ εἰς τὴν ἀγαθότητα. Καθόσον καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἡ ἐσωτερικὴ ἀρετὴ εἶναι περισσότερα ἀπὸ τοὺς ἐξωτερικοὺς λόγους. Μὲ ὅλα αὐτὰ ἀπεδείκνυεν ὅτι ἔπρεπεν ἐκείνους μὲν νὰ τοὺς θεωροῦν πρὸ πονηροὺς ἀπὸ ὅσον τοὺς παρουσίαζαν οἱ λόγοι των, τὸν ἴδιον δὲ νὰ τὸν θεωροῦν περισσότερον ἀγαθόν, ἀπὸ ὅσον τὸν παρουσίαζαν οἱ λόγοι του. Διότι εἶπε «θησαυρὸν, διὰ νὰ δείξῃ τὸ πλῆθος. Εἰς τὴν συνέχειαν πάλιν προσπαθεῖ νὰ τοὺς προφυλάξῃ χρησιμοποιοῦν τὸν φόβον.

2. Διότι, λέγει, μὴ νομίσετε, ὅτι τὸ πρᾶγμα σταματᾷ μέχρις ἐδῶ καὶ εἰς τὴν ἐκ μέρους τοῦ κόσμου καταδίκην. Ὅχι, διότι θὰ ὑποστοῦν τὴν πλέον φοβεράν τιμωρίαν ὅλοι ὅσοι διαπράττουν τὰς πονηρίας αὐτοῦ τοῦ εἴδους. Καὶ δὲν εἶπε, σεῖς. Διότι ἤθελεν ἀφ' ἐνός μὲν ν' ἀπευθυνθῇ πρὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἀφ' ἐτέρου δὲ νὰ καταστήσῃ τὸν λόγον ὀλιγώτερον ἐνοχλητικόν. Διότι, λέγει· «Σᾶς λέγω ὅτι διὰ κάθε λόγον τὸν ὁποῖον θὰ εἰποῦν τυχόν οἱ ἄνθρωποι, θὰ δώσουν λόγον δι' αὐτὸν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως. Ἄργος δὲ λόγος εἶναι ἐκεῖνος πού δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς

συκοφαντικὸν ἔχον· τινὲς δὲ φασιν, ὅτι καὶ τὸ μάταιον οἶον, τὸ γέλωτα κινουῖν ἄτακτον ἢ τὸ αἰσχροὺν καὶ ἀναίσχυντον καὶ ἀνελεύθερον.

«Ἐκ γὰρ τῶν λόγων σου δικαιωθήσῃ καὶ ἐκ τῶν λόγων σου κατακριθήσῃ». Εἶδες πῶς ἀνεπαχθὲς τὸ δικαστήριον; πῶς ἡμέροι αἱ εὐθύναι; Οὐ γὰρ ἐξ ὧν ἕτερος εἶπε περὶ σοῦ, ἀλλ' ἐξ ὧν αὐτὸς ἐφθέγξω, τὰς ψήφου ὁ δικαστῆς οἶσει· ὅπερ ἀπάντων ἐστὶ δικαιοῦτατον. Καὶ γὰρ σὺ κύριος εἶ καὶ τοῦ εἰπεῖν καὶ τοῦ μὴ εἰπεῖν. Οὐ τοίνυν τοὺς κακηγορουμένους ἀγωνιᾶν δεῖ καὶ τρέμειν, ἀλλὰ τοὺς κακηγοροῦντας. Οὐ γὰρ ἐκεῖνοι ἀναγκάζονται ἀπολογεῖσθαι ὑπὲρ ὧν κακῶς ἤκουσαν, ἀλλ' οὗτοι ὑπὲρ ὧν κακῶς εἶπον καὶ τούτοις επικρέμαται ὁ κίνδυνος ἅπας. Ὡστε τοὺς μὲν κακῶς ἀκούοντας ἀμερίμνους δεῖ εἶναι· οὐ γὰρ παρέξουσιν εὐθύνas ὧν ἕτεροι εἶπον κακῶς· τοὺς δὲ κακῶς εἰρηκότας ἀγωνιᾶν καὶ τρέμειν, ἅτε αὐτοὺς μέλλοντας εἰς τὸ δικαστήριον ὑπὲρ τούτων ἔλκεσθαι. Καὶ γὰρ διαβολικὴ αὕτη παγὶς καὶ ἁμαρτία, οὐδεμίαν ἔχουσα ἡδονήν, ἀλλὰ βλάβην μόνον. Καὶ γὰρ πονηρὸν ἐν τῇ ψυχῇ θησαυρὸν ἀποτίθεται ὁ τοιοῦτος. Εἰ δὲ ὁ χυμὸν πονηρὸν ἔχων, αὐτὸς καρποῦται πρῶτον τὴν νόσον, πολλῶ μᾶλλον ὁ τὸ χολῆς πάσης πικρότερον, τὴν πονηρίαν, ἐν ἑαυτῷ θησαυρίζων, τὰ ἔσχατα πείσεται, χαλεπὴν συνάγων νόσον. Καὶ δῆλον ἐξ ὧν ἐρεῦγεται. Εἰ γὰρ τοὺς ἄλλους οὕτω λυπεῖ, πολλῶ μᾶλλον τὴν τίκτουςαν αὐτὰ ψυχὴν. Ὁ

τὴν πραγματικότητα, ὁ ψευδής, πὺ περιέχει συκοφαντίαν. Μερικοὶ δὲ λέγουν ὅτι εἶναι καὶ ὁ λόγος πὺ λέγεται χωρὶς κανέναν σκοπὸν, ὅπως παραδείγματος χάριν ὁ λόγος πὺ προκαλεῖ ἄτακτον γέλωτα ἢ ὁ αἰσχρὸς, ὁ ἀναίσχυντος καὶ ὁ φαῦλος λόγος.

«Διότι ἀπὸ τοὺς λόγους σου τοὺς καλοὺς θὰ δικαιωθῆς καὶ ἀπὸ τοὺς πονηροὺς σου λόγους θὰ καταδικασθῆς». Εἶδες πῶς τὸ δικαστήριον δὲν εἶναι δυσάρεστον; Πῶς αἰ εὐθῦναι εἶναι ἐλαφραί; Διότι ὁ δικαστὴς δὲν θὰ βγάλη τὴν ἀπόφασίν του ἀπὸ ὅσα κάποιος ἄλλος εἶπεν ἐναντίον σου, ἀλλὰ ἀπὸ ὅσα ἐσὺ ὁ ἴδιος εἶπες. Πρᾶγμα πὺ εἶναι τὸ πῶς δίκαιον ἀπὸ ὅλα. Καθόσον εἶσαι ἐλεύθερος νὰ εἰπῆς κάτι ἢ νὰ μὴ τὸ εἰπῆς. Δὲν πρέπει ἐπομένως νὰ ἀγωνιοῦν καὶ νὰ τρέμουν οἱ κατηγορούμενοι, ἀλλὰ αὐτοὶ πὺ κατηγοροῦν. Διότι δὲν ἀναγκάζονται νὰ ἀπολογηθοῦν οἱ κατηγορούμενοι δι' ὅσας κατηγορίας τοὺς ἀπεδόθησαν, ἀλλὰ οἱ κατήγοροι δι' ὅσας κατηγορίας εἶπαν. Καὶ αὐτοὶ ἀπειλοῦνται ἐξ ὁλοκλήρου ἀπὸ τὸν κίνδυνον τῆς καταδίκης. Ὡστε ἐκεῖνοι πὺ κατηγοροῦνται πρέπει νὰ εἶναι ἀμέριμοι, διότι δὲν θὰ δώσουν λόγον διὰ ὅσας κατηγορίας τοὺς ἀπέδωσαν οἱ ἄλλοι. Οἱ συκοφάνται ὅμως πρέπει νὰ ἀγωνιοῦν καὶ νὰ τρέμουν, διότι αὐτοὶ πρόκειται νὰ ὀδηγηθοῦν εἰς τὸ δικαστήριον ἐξ αἰτίας αὐτῶν. Καθόσον ἡ παγὶς αὐτὴ εἶναι διαβολικὴ καὶ εἶναι ἁμαρτία πὺ δὲν προσφέρει καμμίαν ἡδονήν, παρὰ μόνον ζημίαν. Διότι ὁ ἄνθρωπος αὐτοῦ τοῦ εἶδους περικλείει εἰς τὴν ψυχὴν του πονηρὸν θησαυρόν. Ἐὰν δὲ ἐκεῖνος πὺ ἔχει εἰς τὸ σῶμα του αἷμα πονηρὸν ὑφίσταται πρῶτος τὰ κακὰ τῆς νόσου, πολὺ περισσότερον θὰ ὑποστῆ τὰ χειρότερα ἐκεῖνος πὺ θησαυρίζει εἰς τὸν ἑαυτόν του τὴν πονηρίαν πὺ εἶναι κακὸν πικρότερον ἀπὸ κάθε χολήν, συγκεντρῶντων φοβερὰν ἀσθένειαν εἰς τὸν ἑαυτόν του. Καὶ αὐτὸ καθίσταται φανερόν ἀπὸ τοὺς λόγους του. Διότι, ἐὰν οἱ λόγοι του προξενοῦν τόσην λύπην εἰς τοὺς ἄλλους, πολὺ περισσότερον βλάπτουν τὴν ψυχὴν του πὺ

γὰρ ἐπιβουλεύων, ἑαυτὸν ἀναιρεῖ πρῶτον· καὶ γὰρ ὁ πῦρ
 παιῶν, ἑαυτὸν κατακαίει καὶ ὁ ἀδάμαντα παίων, ἑαυτῷ ἐ-
 πηρεάζει καὶ ὁ πρὸς κέντρα λακτίζων, ἑαυτὸν αἱμάτιει.
 Τοιοῦτον γὰρ τί ἐσιν ὁ εἰδῶς ἀδικεῖσθαι καὶ φέρειν γεν-
 5 ναίως καὶ ἀδάμας καὶ κέντρα καὶ πῦρ, ὁ δὲ ἀδικεῖν μεμε-
 λειτηκώς, πηλοῦ παντὸς ἀσθενέστερος.

Οὐ τοίνυν τὸ ἀδικεῖσθαι κακόν, ἀλλὰ τὸ ἀδικεῖν, καὶ τὸ
 μὴ εἰδέναί φέρειν ἀδικούμενον. Πόσα γοῦν ἠδικεῖτο ὁ
 Δαυῖδ; πόσα δὲ ἠδικεῖ ὁ Σαούλ; Τίς οὖν ἰσχυρότερος γέγο-
 10 νε καὶ μακαριώτερος; τίς δὲ ἀθλιώτερος καὶ ἐλεεινότερος;
 οὐχ ὁ ἠδικηκώς; Σκόπει δέ. Ὑπέσχετο ὁ Σαούλ, εἰ καθέλοι
 τὸν ἀλλόφυλον Δαυῖδ, κηδεσιὴν αὐτὸν λήψεσθαι καὶ δοῦναι
 τὴν θυγατέρα αὐτῷ μετὰ πολλῆς τῆς χάριτος. Καθεῖλε τὸν
 ἀλλόφυλον· παρέβη τὰς συνθήκας ἐκεῖνος καὶ οὐ μόνον οὐκ
 15 ἐδίδου, ἀλλὰ καὶ ἀνελεῖν ἐπεχείρει. Τίς οὖν γέγονε λαμπρό-
 τερος; Οὐχ ὁ μὲν ἀπεπνίγειο ὑπὸ τῆς ἀθυμίας καὶ τοῦ
 πονηροῦ δαίμονος, ὁ δὲ ὑπὲρ τὸν ἥλιον ἔλαμπε τοῖς τροπαίοις
 καὶ τῇ πρὸς τὸν Θεὸν εὐνοίᾳ; Πάλιν ἐπὶ τοῦ χοροῦ τῶν
 γυναικῶν, οὐχ ὁ μὲν ἀπηγχονίζετο τῷ φθόνῳ, ὁ δὲ τῇ σιγῇ
 20 πάντα φέρων, ἅπαντας εἶλε καὶ ἑαυτῷ προσέδησεν; Ἐπειδὴ
 δὲ καὶ αὐτὸς ἔλαβεν αὐτὸν εἰς χεῖρας καὶ ἐφείσατο, τίς πάλιν
 μακάριος ἦν; τίς δὲ ἄθλιος; τίς δὲ ὁ ἀσθενέστερος; τίς
 δὲ ὁ δυνατώτερος; Οὐχ οὗτος ὁ μηδὲ δικαίως ἐπεξελθών;
 Καὶ μάλα εἰκότως. Ὁ μὲν γὰρ σιραιοῦτας ὥπλισμένους,
 25 ὁ δὲ τὴν δικαιοσύνην τὴν μυρῶν σιραιοπέδων ἰσχυροτέραν

τοὺς γεννᾶ. Διότι ὁ ἐπίβουλος ἄνθρωπος τὸν ἑαυτὸν του βλάπτει πρῶτον. Καθόσον ἐκεῖνος πού πατεῖ εἰς τὴν φωτιάν, καίγεται ὁ ἴδιος καὶ ἐκεῖνος πού κτυπᾶ τὸν ἀδάμαντα, βλάπτεται ὁ ἴδιος, καθὼς ἐπίσης καὶ ὅποιος κλωτσᾷ τὰ καρφιά, πληγώνει τὸν ἑαυτὸν του. Διότι ὁμοιάζει μὲ τὸν ἀδάμαντα, τὰ καρφιά καὶ τὴν φωτιάν, ἐκεῖνος πού ἀδικεῖται καὶ γνωρίζει νὰ ὑποφέρῃ μὲ γενναιότητα τὰς ἀδικίας. Ἐνῶ ἐκεῖνος πού φροντίζει πῶς νὰ ἀδικῇ εἶναι πιὸ ἀσθενὴς καὶ ἀπὸ τὸν πηλόν.

Ἐπομένως δὲν εἶναι κακὸν τὸ νὰ ἀδικῆται κανεὶς, ἀλλὰ τὸ νὰ ἀδικῇ καὶ τὸ νὰ μὴ γνωρίζῃ νὰ ὑφίσταται τὰς ἀδικίας. Διότι πόσας ἀδικίας ὑπέστη ὁ Δαυῖδ; πόσας δὲ ἀδικίας διέπραξεν ὁ Σαούλ; Ποῖος λοιπὸν ἀνεδείχθη ἰσχυρότερος καὶ μακαριώτερος; ποῖος ἀθλιώτερος καὶ ἐλεεινότερος; Δὲν ἀνεδείχθη ἐκεῖνος πού διέπραξε τὰς ἀδικίας. Πρόσεξε λοιπὸν. Ὑπεσχέθη ὁ Σαούλ ὅτι ἐὰν ἤθελε φονεύσει ὁ Δαυῖδ τὸν ἀλλόφυλον, θὰ τὸν κάνῃ γαμβρόν του καὶ θὰ τοῦ δώσῃ τὴν θυγατέρα του μὲ μεγάλην εὐχαρίστησιν. Ἐφόνευσεν ὁ Δαυῖδ τὸν ἀλλόφυλον ὁ δὲ Σαούλ παρέβη τὰς συμφωνίας καὶ ὄχι μόνον δὲν ἐτήρησε τὴν ὑπόσχεσίν του, ἀλλὰ καὶ ἐπεχείρησε νὰ τὸν φονεύσῃ. Ποῖος λοιπὸν ἀνεδείχθη ἐνδοξότερος; Μήπως ὁ μὲν Σαούλ δὲν ἐβασανίζετο ἀπὸ τὴν λύπην του καὶ τὸν πονηρὸν δαίμονα, ἐνῶ ὁ Δαυῖδ ἔλαμπε περισσότερον καὶ ἀπὸ τὸν ἥλιον μὲ τὰ τρόπαιά του καὶ τὴν εὐνοίαν τοῦ Θεοῦ; Ἀλλὰ ἀκόμη καὶ εἰς τὸν κύκλον τῶν γυναικῶν ὁ μὲν Σαούλ δὲν ἐπνίγετο ἀπὸ τὸν φθόνον, ἐνῶ ὁ Δαυῖδ ὑποφέρων τὰ πάντα σιωπηλῶς, δὲν τὰς προσείλκυσε ὄλας καὶ δὲν τὰς ἔκανε αἰχμαλώτους του; Ἀλλὰ καὶ ὅταν ὁ Δαυῖδ συνέλαβε τὸν Σαούλ καὶ δὲν τὸν ἐφόνευσεν, ποῖος ἦτο καὶ πάλιν ὁ μακάριος; ποῖος ὁ ἄθλιος; ποῖος ὁ ἀσθενέστερος; καὶ ποῖος ὁ δυνατώτερος; Δὲν ἦτο καὶ πάλιν ὁ Δαυῖδ πού δὲν ἐξεδικήθη δικαίως; Καὶ αὐτὸ ἦτο πολὺ φυσικόν. Διότι ὁ μὲν Σαούλ εἶχεν ὡπλισμένους στρατιώτας, ὁ δὲ Δαυῖδ εἶχεν ὡς σὺμμαχον καὶ βοηθὸν τὴν δικαιοσύνην

εἶχε σύμμαχον καὶ βοηθόν. Διὰ τοι τοῦτο ἐπιβουλευθεὶς ἀδίκως, οὐδὲ δικαίως ἀνελεῖν ὑπέμεινεν. Ἦδη γὰρ ἐκ τῶν ἔμπροσθεν, ὅτι οὐ τὸ ποιεῖν κακῶς, ἀλλὰ τὸ πάσχειν κακῶς, τοῦτο ποιεῖ δυνατωτέρους. Τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν σωμάτων γίνονται, τοῦτο καὶ ἐπὶ δένδρων.

Τί δὲ ὁ Ἰακώβ; οὐκ ἠδικήθη παρὰ τοῦ Λάβαν καὶ ἔπαυθε κακῶς; Τίς οὖν ἦν ἰσχυρότερος; ὁ λαβὼν αὐτὸν εἰς χεῖρας καὶ μὴ τολμῶν ἄφασθαι, ἀλλὰ δεδοικῶς καὶ τρέμων ἢ οὗτος ὁ χωρὶς ὄπλων καὶ στρατιωτῶν μυρίων βασιλέων
10 γενόμενος ἀντιῶ φοβερώτερος;

3. Ἴνα δὲ καὶ ἑτέραν μείζονα ταύτης ἀπόδειξιν ὑμῖν παράσχωμαι τῶν εἰρημένων, ἐπ' αὐτοῦ πάλιν τοῦ Δαυὶδ εἰς τοῦναντίον τὸν λόγον γυμνάσωμεν. Ὁ γὰρ ἀδικηθεὶς οὗτος καὶ ἰσχύσας, ἀδικήσας ὑστερον πάλιν ἀσθενέστερος γέγονεν.
15 Ὅτι γοῦν ἠδίκησε τὸν Οὐρίαν, μετέστη πάλιν ἢ τάξις, καὶ ἡ μὲν ἀσθένεια πρὸς τὸν ἀδικήσαντα, ἡ δὲ δύναμις πρὸς τὸν ἀδικηθέντα διέβη· νεκρὸς γὰρ ὢν ἐπόρθη τὴν οἰκίαν τὴν ἐκείνου. Καὶ αὐτὸς μὲν βασιλεὺς ὢν καὶ ζῶν οὐδὲν ἴσχυσεν· ἐκεῖνος δὲ καὶ στρατιώτης ὢν καὶ σφαγεὶς, πάντα
20 ἄνω καὶ κάτω πεποίηκε τὰ ἐκείνου.

Βούλεσθε καὶ ἐτέρωθεν, ὃ λέγω, ποιήσω σαφέστεροι; Ἐξειτάσωμεν καὶ τοὺς δικαίως ἀμνηνομένους. Οἱ μὲν γὰρ ἀδικοῦντες, ὅτι πάντων εἰσὶν εὐτελέστεροι τῇ ἑαυτῶν πολεμοῦντες ψυχῇ, παντί που δῆλόν ἐστιν. Ἀλλὰ τίς ἡμῶναι
25 δικαίως καὶ μυρία ἀνῆψε κακὰ καὶ πολλαῖς ἑαυτὸν περιέπειρε συμφοραῖς τε καὶ ὀδύνας; Ὁ τοῦ Δαυὶδ στρατηγός.

3. Β' Βασ. 11, 1 ἐ.

4. Βλ. Β' Βασ. κεφ. 11, Γ' Βασ. κεφ. 2.

πὸ εἶναι ἰσχυροτέρα ἀπὸ μυριάδας στρατιωτῶν. Καὶ ἀκριβῶς διὰ τὸν λόγον αὐτόν, ἂν καὶ ἐπεβουλεύθη ἀδίκως, δὲν ἠμπόρεσε νὰ φονεύσῃ τὸν Σαούλ, ἂν καὶ εἶχε τὸ δίκαιον μὲ τὸ μέρος του. Διότι ἐγνώριζεν ἀπὸ προηγουμένας περιπτώσεις ὅτι δὲν καθιστᾷ κάποιον ἰσχυρὸν τὸ νὰ κακοποιῇ ἀλλὰ τὸ νὰ κακοποιῆται. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ εἰς τὰ σώματα, τὸ ἴδιο δὲ καὶ εἰς αὐτὰ τὰ δένδρα.

Τί συνέβη ὅμως καὶ μὲ τὸν Ἰακώβ; Δὲν ἠδικήθη ἀπὸ τὸν Λάβαν καὶ δὲν ἐκακοποιήθη; Ποῖος λοιπὸν ἦτο ἰσχυρότερος; Ἐκεῖνος πὸ τὸν συνέλαβε καὶ δὲν εἶχε τὴν τόλμην νὰ τὸν ἐγγίσῃ, ἀλλ' ἐφοβεῖτο καὶ ἔτρεμεν, ἢ ὁ Ἰακώβ, ὁ ὁποῖος χωρὶς ὄπλα καὶ στρατιώτας κατέστη εἰς τὸν Λάβαν φοβερώτερος ἀπὸ πάρα πολλοὺς βασιλεῖς;

3. Ἄλλ' ὅμως διὰ νὰ σᾶς δώσω δι' ὅσα σᾶς λέγω καὶ ἄλλην ἀπόδειξιν μεγαλυτέραν ἀπὸ αὐτήν, ἃς ἐπαναφέρωμεν καὶ πάλιν τὸν λόγον εἰς τὸν Δαυῖδ καὶ ἃς τὸν ἐξετάσωμεν ἀπὸ τὴν ἀντίθετον σκοπιάν. Διότι αὐτὸς πού, ὅταν ἠδικήθη, ἐφάνη ἰσχυρός, ἀργότερα, ὅταν ἠδίκησε, πάλιν ἔγινεν ἀσθενέστερος. Καθόσον, ὅταν ἠδίκησε τὸν Οὐρίαν³, ἀντεστράφησαν πάλιν τὰ πράγματα καὶ ἡ μὲν ἀδυναμία ἐπῆγε μὲ τὸ μέρος ἐκείνου πὸ ἠδίκησεν, ἡ δὲ δύναμις μὲ τὸ μέρος ἐκείνου πὸ ἠδικήθη. Διότι ὁ Οὐρίας ἀκόμη καὶ νεκρὸς ἐπολέμησε τὸ σπίτι τοῦ Δαυῖδ. Καὶ ὁ μὲν Δαυῖδ, ἂν καὶ ἦτο βασιλεὺς καὶ ἔζη, δὲν εἶχε καμμίαν δύναμιν, ἐκεῖνος δὲ ἂν καὶ ἦτο στρατιώτης καὶ εἶχε φονευθῆ, παρὰ ταῦτα ἔκανεν ἄνω κάτω τὴν ζωὴν τοῦ Δαυῖδ.

Μήπως ὅμως θέλετε καὶ ἀπὸ ἄλλην ἄποψιν νὰ σᾶς καταστήσω σαφέστερον αὐτὸ πὸ λέγω; Ἄς ἐξετάσωμεν καὶ ἐκείνους πὸ δίκαια ἀμύνονται. Τὸ ὅτι λοιπὸν οἱ ἀδικοῦντες εἶναι κατώτεροι ἀπὸ ὄλους καὶ καταπολεμοῦν τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτὸν των εἶναι νομίζω εἰς ὄλους φανερόν. Ποῖος ὅμως ἀντετάχθη δικαίως καὶ ὑπέστη ἀμέτρητα κακὰ καὶ ὠδήγησεν εἰς πολλὰς συμφορὰς καὶ ὀδύνας τὸν ἑαυτὸν του; Ὁ στρατηγὸς τοῦ Δαυῖδ Ἰωάβ⁴. Διότι αὐτὸς καὶ πόλεμον φο-

Οὗτος γὰρ καὶ πόλεμον συνεκρότησε χαλεπὸν καὶ μυρία ἔπαυε κακά, ὧν οὐδὲ ἓν ἂν ἐγεγόνει, εἶγε ἠπίστατο φιλοσοφεῖν.

Φεύγωμεν τοίνυν τὴν ἁμαρτίαν ταύτην, καὶ μήτε ρή-
 5 μασι, μήτε πράγμασιν ἀδικῶμεν τοὺς πλησίον. Οὐδὲ γὰρ εἶπεν, ἐὰν κακηγορήσης καὶ δικαστήριον καθίσσης, ἀλλ' ἀπλῶς, ἐὰν κακῶς εἴπης, καὶ οὕτω τιμωρηθήσῃ. Οὐ γὰρ ἐξ ὧν ἔπραξεν ἐκεῖνος, ἀλλ' ἐξ ὧν εἶπες σύ, τὴν ψῆφον ὁ Θεὸς οἶσει «Ἐκ γὰρ τῶν λόγων σου κατακριθήσῃ», φησὶν.
 10 Οὐκ ἀκούεις, ὅτι καὶ ὁ Φαρισαῖος τάληθῆ ἐφθέγγετο καὶ τὰ πᾶσι καιάδηλα εἶπεν, οὐ τὰ λανθάνοντα ἐκκαλύψας; Ἄλλ' ὁμοῦς τὴν ἐσχάτην ἔδωκε δίκην. Εἰ δὲ τῶν ὠμολογημένων οὐ δεῖ κατηγορεῖν, πολλῶ μᾶλλον τῶν ἠμφιοθητημένων καὶ γὰρ ἔχει δικαστὴν ὁ πεπλημεληκῶς. Μὴ τοίνυν ἀρπά-
 15 σης τὴν ἀξίαν τοῦ Μορογενοῦς. Ἐκείνω τῆς κρίσεως ὁ θρόνος τειθήρηται.

Ἄλλὰ βούλει δικάζειν; Ἔσει σοι κριτήριον, πολὺ τὸ κέρδος ἔχον καὶ οὐδὲν ἔγκλημα φέρον. Κάθισον ἐπὶ τοῦ συνειδότης τὸν δικάζοντα λογισμὸν, καὶ πάραγε εἰς μέσον
 20 τὰ πεπλημελημένα σοι πάντα. Ἐξείασόν σου τὰ ἁμαρτήματα τῆς ψυχῆς καὶ ἀπαίτει μετὰ ἀκριθείας τὰς εὐθύνas καὶ λέγε· Διατί τὸ καὶ τό σοι τειτόλμηται; Κἂν ταῦτα μὲν φεύγη, τὰ δὲ ἑτέρων ἐξειτάζη, λέγε πρὸς αὐτήν· Οὐχ ὑπὲρ τούτων σε κρίνω, οὐχ ὑπὲρ τούτων εἰσηλθες ἀπολογησομένη.
 25 Τί γὰρ, ἂν ὁ δεῖνα πονηρός; Σὺ τίνος ἔνεκεν τὸ καὶ τὸ ἐπλημελέησας; Ἀπολογοῦ, μὴ κατηγορεῖ τὰ ἑαυτῆς σκόπει,

βερὸν ἐπεχείρησε καὶ πολλὰ κακὰ ἔπαθεν, ἀπὸ τὰ ὁποῖα δὲν θὰ συνέβαινε κανένα, ἂν ἐγνώριζε νὰ ἐξετάζη τὰ πράγματα μὲ σύνεσιν.

Ἐπομένως ἄς ἀποφεύγωμεν αὐτὴν τὴν ἁμαρτίαν καὶ ἄς μὴ ἀδικῶμεν τοὺς συνανθρώπους μας οὔτε μὲ λόγους οὔτε μὲ πράξεις. Διότι ὁ Ἰησοῦς δὲν εἶπεν, ἔάν κατηγορήσης κάποιον καὶ τὸν ὀδηγήσης εἰς τὸ δικαστήριον, ἀλλ' ἀπλῶς, ἔάν τὸν κακολογήσης ἔστω καὶ μέσα σου, θὰ ὑποστῆς καὶ πάλιν σκληρὰν τιμωρίαν. Καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ἀληθὴς ἡ κατηγορία καὶ εἶσαι ἀπολύτως πεπεισμένος δι' αὐτὴν καὶ πάλιν θὰ τιμωρηθῆς. Διότι ὁ Θεὸς δὲν θὰ ἀποφασίσῃ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὅσων ἔπραξεν ἐκεῖνος πού κατηγορεῖς, ἀλλὰ ἐξ ὅσων σὺ εἶπες. «Διότι», λέγει, «ἀπὸ τοὺς λόγους σου θὰ καταδικασθῆς». Δὲν ἀκούεις ὅτι καὶ ὁ Φαρισαῖος εἶπε τὴν ἀλήθειαν καὶ ἀνέφερε τὰ γνωστὰ εἰς ὅλους, χωρὶς ν' ἀποκαλύψῃ τίποτε τὸ κρυφόν; Παρὰ ταῦτα ὅμως ὑπέστη τὴν ἐσχάτην τιμωρίαν. Ἐὰν λοιπὸν δὲν πρέπει νὰ κατηγοροῦμεν διὰ τὰ γνωστὰ εἰς ὅλους γεγονότα, πολὺ περισσότερον δὲν ἐπιτρέπεται νὰ συμβαίνη αὐτὸ διὰ τὰ ὑπὸ ἀμφισβήτησιν, καθόσον αὐτὸς πού ἡμάρτησεν ἔχει δικαστὴν νὰ τὸν δικάσῃ. Ἐπομένως μὴ προσπαθῆς ν' ἀρπάσῃς τὸ ἀξίωμα τοῦ Μονογενοῦς. Δι' αὐτὸν ἐπιφυλάσσεται ὁ θρόνος τοῦ κριτοῦ.

Μήπως ὅμως ἐπιθυμῆς νὰ δικάζῃς; Ὑπάρχει δικαστήριον δι' ἐσέ, πού σοῦ προσφέρει κέρδος, χωρὶς νὰ σοῦ προσάπῃ καμμίαν κατηγορίαν. Τοποθέτησε εἰς τὴν συνείδησίν σου ὡς δικαστὴν τὴν λογικὴν καὶ φέρε εἰς τὸ μέσον ὅλα τὰ ἁμαρτήματά σου. Ἐξέτασε τὰ ἁμαρτήματα τῆς ψυχῆς σου καὶ ζήτησε μὲ ἀκρίβειαν εὐθύνας καὶ λέγε· Διατί ἐπεχείρησες νὰ πράξῃς αὐτὸ καὶ αὐτό; Καὶ ἂν αὐτὰ μὲν τὰ ἀποφεύγῃ, ἐξετάζη ὅμως τὰ σφάλματα τῶν ἄλλων, νὰ τῆς λέγῃς· Δὲν σὲ κρίνω δι' αὐτά, οὔτε δὲ ἦλθες ἐδῶ διὰ νὰ ἀπολογηθῆς δι' αὐτά. Διότι τί σ' ἐνδιαφέρει ἔάν ὁ τάδε εἶναι πονηρός; Σὺ διατί διέπραξες αὐτὴν καὶ τὴν ἄλλην ἁμαρτίαν; Ἀπολόγησόν σου καὶ μὴ κατηγορῆς. Ἐξέταζε τὰ ἰδικά σου καὶ ὄχι τὰ τῶν

μὴ τὰ ἐτιέρον. Καὶ συνεχῶς αὐτὴν εἰς ταύτην ἐμβίβαζε τὴν ἀγωνίαν. Εἶτα, ἂν μηδὲν ἔχη λέγειν, ἀλλὰ καταδύηται, κατὰ ξαίνει μαστίζων αὐτήν, καθάπερ τινὰ θεραπευίδα μειέωρον καὶ πορνευομένην. Καὶ τοῦτο καθ' ἑκάστην ἡμέραν κά-
 5 θιζε τὸ δικαστήριον, καὶ ὑπόγραφε τὸν ποταμὸν τοῦ πυρός, τὸν σκώληκα τὸν ἰοβόλον, τὰ ἄλλα βασανιστήρια. Καὶ μὴ ἀφῆς αὐτὴν συγγενέσθαι τῷ διαβόλῳ λοιπόν, μηδὲ ἀνάσχη ἀναίοχυντα λεγούσης, ὅτι ἐκεῖνος πρὸς με ἔρχεται, αὐτός μοι ἐπιβουλεύει, αὐτός με πειράζει· ἀλλ' εἶπε πρὸς αὐτήν·
 10 ἂν σὺ μὴ θέλῃς, πάντα ἐκεῖνα περιτιά. Κἂν λέγῃ πάλιν, ὅτι σῶμαι συμπέλεγμαι, σάρκα ἐνδέδυμαι, κόσμον οἰκῶ, ἐν γῆ διατριβῶ· εἶπε πρὸς αὐτήν· ὅτι πάντα ταῦτα σκήψεις καὶ προφάσεις. Καὶ γὰρ ὁ δεῖνα σάρκα περιέκειτο καὶ ὁ δεῖνα κόσμον οἰκῶν καὶ ἐν γῆ διατριβῶν εὐδοκίμει· καὶ σὺ δὲ
 15 αὐτή, διὰν εὐπραγῆς, σάρκα περικειμένη τοῦτο ποιεῖς. Κἂν ἀλγῆ ταῦτα ἀκούουσα, μὴ ἄρης τὴν χεῖρα· οὐ γὰρ ἀποθανεῖται, ἐὰν πατάξῃς, ἐκ θανάτου δὲ αὐτὴν ρύσῃ. Κἂν λέγῃ πάλιν, ὅτι ὁ δεῖνα παρώξυνεν, εἶπε πρὸς αὐτήν· ἀλλ' ἔξεσί σοι μὴ παροξύνεσθαι· πολλάκις γοῦν κατέσχεσ ὀργῆς. Ἐὰν
 20 εἴπῃ, ὅτι ἡ εὐμορφία τῆς δεῖνος ἀνεπιέρωσέ με, εἶπε πρὸς αὐτήν· ἀλλ' ἠδύνασο κρατεῖν. Πάραγε τοὺς περιγενομένους, πάραγε τὴν γυναῖκα τὴν πρώτην τὴν εἰποῦσαν, «Ὁ ὄφις ἠπάτησέ με», καὶ οὐκ ἀπαλλαγείσαν τοῦ ἐγκλήματος.

4. Ὅταν δὲ ταῦτα ἐξισταῖς, μηδεὶς παρέσιω, μηδεὶς
 25 θορυβείτω· ἀλλ' ὥσπερ οἱ δικασταὶ ὑπὸ παραπειάσματα κα-

ἄλλων. Καὶ διαρκῶς νὰ τὴν κρατᾶς εἰς αὐτὴν τὴν ἀγωνίαν. Εἰς τὴν συνέχειαν ἐὰν δὲν ἔχη νὰ εἰπῇ κάτι, ἀλλὰ προσπαθῇ ν' ἀποφύγη κτύπα τὴν μὲ τὸ μαστίγιον, ὡσὰν νὰ εἶναι κάποια δούλη ἀσταθῆς καὶ ποὺ διαπράττει πορνείαν. Καὶ αὐτὸ τὸ δικαστήριον νὰ τὸ προβάλλῃς καθημερινῶς καὶ νὰ ὑπενθυμίζῃς τὸν ποταμὸν τοῦ πυρός, τὸν σκώληκα τὸν φαρμακερόν, καθὼς καὶ τὰ ἄλλα βασανιστήρια. Καὶ εἰς τὸ ἐξῆς νὰ μὴ τὴν ἀφήσῃς νὰ συναναστρέφεται τὸν διάβολον, οὔτε νὰ ἀνεχθῆς νὰ λέγῃ ἀδιάντροπα λόγια, ὅτι ὁ διάβολος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἔρχεται πλησίον μου, αὐτὸς μὲ ἐπιβουλεύεται, αὐτὸς μὲ πειράζει. Ἄλλὰ λέγε τῆς τὰ ἐξῆς· Ἐὰν δὲν θέλῃς σύ, ὅλοι οἱ πειρασμοὶ τοῦ αὐτοῦ εἶναι μάταιοι. Ἄν καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ σοῦ λέγῃ ὅτι εἶμαι στενὰ συνδεδεμένη μὲ τὸ σῶμα, ἔχω σάρκα, κατοικῶ μέσα εἰς τὸν κόσμον, ζῶ εἰς τὴν γῆν, νὰ τῆς λέγῃς, ὅτι ὅλα αὐτὰ εἶναι δικαιολογίαι καὶ προφάσεις. Καθόσον καὶ ὁ τάδε ἔφερε σῶμα, καὶ ὁ τάδε ἂν καὶ ἐκατοικοῦσε μέσα εἰς τὸν κόσμον καὶ ἐζοῦσεν εἰς τὴν γῆν, παρὰ ταῦτα ἔζη ἐνάρετα. Ἄλλὰ καὶ σὺ ἡ ἰδία, ὅταν κάνῃς τὸ καλόν, μολονότι φέρεις τὸ σῶμα, προσδεύεις εἰς τὴν ἀρετὴν. Ἄν πάλιν, ἀκούουσιν αὐτά, πονᾷ πολύ, μὴ πάρῃς τὸ χέρι σου ἀπὸ ἐπάνω τῆς. Διότι δὲν θὰ ἀποθάνῃ, ἐὰν τὴν κτυπήσῃς, ἀντιθέτως μάλιστα θὰ τὴν ἐλευθερώσῃς ἀπὸ τὸν θάνατον. Ἄλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη σοῦ λέγῃ ὅτι ὁ τάδε τὴν ἔκανε νὰ ὀργισθῇ, εἶπε πρὸς αὐτήν· Καλά, εἶχες ὅμως τὴν δυνατότητα νὰ μὴ ὀργισθῆς. Διότι πολλάκις συνεκράτησες τὴν ὀργὴν σου. Ἐὰν σοῦ εἰπῇ δέ, ὅτι ἡ ὁμορφιά τῆς τάδε μὲ διήγειρεν, εἶπε πρὸς αὐτήν· καλά, ἤμποροῦσες ὅμως νὰ συγκρατηθῆς. Παρουσίασέ τῆς ὡσὰν παράδειγμα ἐκείνους ποὺ ἐξῆλθαν νικηταὶ τοιούτων πειρασμῶν, ὑπενθύμισέ τῆς τὴν πρώτην γυναῖκα ποὺ εἶπεν, «Ὁ ὄφεις μὲ ἐξηπάτησε»⁵, ποὺ παρὰ ταῦτα ὅμως δὲν ἀπηλλάγη τῆς κατηγορίας.

4. Ὅταν δὲ θὰ κάνῃς αὐτὴν τὴν ἐξέτασιν, νὰ μὴ εἶναι ἐκεῖ κανεὶς ἄλλος, κανεὶς νὰ μὴ σὲ ἐνοχλῇ, ἀλλ' ὅπως ἀκριβῶς οἱ δικασταὶ δικάζουν καθισμένοι πίσω ἀπὸ παραπε-

θεζόμενοι κρίνουσιν, οὕτω καὶ σὺ ἀντὶ παραπεισμάτων και-
 ρὸν ζήτησον ἡσυχίας καὶ τόπον. Καὶ ὅταν δειπνήσῃς ἀνα-
 στήσῃς καὶ μέλλῃς κατακλίνεσθαι, τότε ταῦτα δικάζε· οὗτος ὁ
 καιρὸς ἐπιτήδειός σοι τόπος δὲ ἡ κλίνη καὶ ὁ θάλαμος.
 5 Τοῦτο καὶ ὁ προφήτης ἐκέλευσεν, εἰπὼν· «Ἄ λέγετε ἐν
 ταῖς καρδίαις ὑμῶν, ἐπὶ ταῖς κοίταις ὑμῶν κατανύγητε».

Καὶ τῶν μικρῶν μεγάλας εὐθύνας ἀπαίτει, ἵνα τῶν
 μεγάλων μηδὲ ἐγγὺς γένη ποτέ. Ἐάν τοῦτο ποιῆς καθ' ἐ-
 κάστην ἡμέραν, μετὰ παρορησίας σιήσῃ παρὰ τὸ θῆμα ἐκεῖνο
 10 τὸ φοβερόν. Οὕτως ὁ Παῦλος ἐγένειο καθαρὸς· διὰ τοῦτο
 καὶ ἔλεγεν· «Εἰ γὰρ ἑαυτοὺς ἐκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμε-
 θα». Οὕτω τοὺς παῖδας ἐξεκάθαρεν ὁ Ἰώβ. Ὁ γὰρ ὑπὲρ
 ἀδῆλων θυσίας ἀναφέρων, πολλῶ μᾶλλον τῶν δῆλων εὐ-
 θύνας ἀπῆτει.

15 Ἄλλ' ἡμεῖς οὐχ οὕτω ποιῶμεν, ἀλλὰ τοῦναντίον ἅπαν·
 Ὁμοῦ τε γὰρ κατεκλίθημεν, καὶ τὰ βιωτικὰ σιρέφομεν ἅπαν-
 τα· καὶ οἱ μὲν ἀκαθάρτους εἰσάγουσι λογισμούς, οἱ δὲ δανεί-
 σματα καὶ συμβόλαια καὶ φροντίδας ἐπικηρόους. Καὶ θυγα-
 τέρια μὲν ἔχοντες παρθενενομένην, ἀκριβῶς φυλάτιομεν
 20 ὁ δὲ θυγατρὸς ἡμῖν τιμιώτερον, ἢ ψυχὴ, ταύτην ἐῶμεν πορ-
 νεύεσθαι καὶ μολύνεσθαι, μυρίας ἐπεισάγοντες ἐννοίας πο-
 νηράς· κἂν ὁ τῆς πλεονεξίας ἕρως, κἂν ὁ τῆς τρυφῆς, κἂν
 ὁ τῶν λαμπρῶν σωμάτων, κἂν ὁ τοῦ θυμοῦ, κἂν ὁ σιτισθῆναι
 ἕτερος ἐπεισελθεῖν βούληται, τὰς θύρας ἀναπειάσαντες ἔλ-
 25 κομεν καὶ καλοῦμεν, καὶ μετὰ ἀδείας αὐτῇ παρέχομεν μί-
 γνουσιν. Οὐ τί γένοιτ' ἂν βαρβαρικώτερον, τὴν πάντων ἡ-

6. Ψαλμ. 4, 5.

7. Α' Κορ. 11, 31.

8. Ἰώβ 1, 5.

τάσματα, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἀναζήτησε καὶ οὐ ἀντὶ παραπετασμάτων καιρὸν ἡσυχίας καὶ τόπον. Καὶ ὅταν σηκωθῆς μετὰ ἀπὸ τὸ δεῖπνον καὶ πρόκειται νὰ κοιμηθῆς, τότε νὰ κάνης αὐτὴν τὴν δίκην· αὐτὸς ὁ καιρὸς εἶναι κατάλληλος, τόπος δὲ τὸ κρεβάτι καὶ τὸ ὑπνοδωμάτιον. Αὐτὴν τὴν ἐντολὴν ἔδωσε καὶ ὁ προφήτης, λέγων· «Ὅλα ὅσα ἔχετε εἰς τὰς καρδίας σας νὰ τὰ λέγετε μὲ συντριβὴν καρδίας εἰς τὰ κρεβάτια σας»⁶.

Καὶ νὰ ζητᾷς διὰ τὰ μικρά σου ἁμαρτήματα μεγάλας εὐθύνας, ὥστε οὔτε κἂν νὰ φθάσης ποτὲ κοντὰ εἰς τὰ μεγάλα. Ἐὰν αὐτὸ τὸ κάνης καθημερινῶς, θὰ παρουσιασθῆς μὲ παρρησίαν πρὸ τοῦ φοβεροῦ ἐκείνου βήματος. Κατὰ παρόμοιον τρόπον καὶ ὁ Παῦλος ἔγινε καθαρὸς, καὶ διὰ τοῦτο ἔλεγεν· «Ἐὰν λοιπὸν ἐξετάζαμεν τὸν ἑαυτὸν μας ὁ καθένας, δὲν θὰ κατεδικαζόμεθα»⁷. Μὲ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ὁ Ἰωβ ἐπέτυχε τὸν ἔξαγνισμὸν τῶν παιδιῶν. Διότι αὐτὸς πού προσέφερε θυσίας διὰ τὰ κρυφὰ πράγματα, πολὺ περισσότερον ἐζητοῦσεν εὐθύνας διὰ τὰ φανερά⁸.

Ἡμεῖς ὅμως δὲν κάμνομεν τὸ ἴδιο, ἀλλὰ τελείως τὸ ἀντίθετον. Διότι μόλις κατακλιθοῦμεν, φέρομεν εἰς τὸν νοῦν μας ὅλα τὰ βιωτικά. Καὶ ἄλλοι μὲν φέρουν εἰς τὸν νοῦν τῶν ἀκαθάρτους σκέψεις, ἄλλοι δὲ ἀσχολοῦνται μὲ τὰ δάνεια, τὰ συμβόλαια καὶ μὲ ἀσκόπους φροντίδας. Καὶ ὅταν μὲν συμβῆ νὰ ἔχωμεν κόρην παρθένον, τὴν προφυλάσσομεν μὲ πολλὴν φροντίδα, τὴν ψυχὴν ὅμως πού εἶναι κατὰ πολὺ ἀνωτέρα τῆς θυγατρὸς, αὐτὴν τὴν ἀφήνομεν νὰ πορνεύεται καὶ νὰ μολύνεται, εἰσάγοντες ἐντὸς αὐτῆς μυρίας πονηρὰς σκέψεις. Καὶ εἴτε θελήσει νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ψυχὴν μας ὁ ἔρως τῆς πλεονεξίας, εἴτε τῆς ἀπολαύσεως, εἴτε τῶν ωραίων σωμάτων, εἴτε τοῦ θυμοῦ, εἴτε οἴοσδήποτε ἄλλος, ἀνοίγομεν τὰς θύρας καὶ τὸν προσελκύομεν καὶ τὸν προσκαλοῦμεν καὶ τὸν ἀφήνομεν χωρὶς φόβον νὰ ἔρχεται εἰς ἐπαφὴν μὲ αὐτήν. Τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ θεωρηθῆ βαρβαρικώτερον ἀπὸ αὐτό, ὅταν τὴν ψυχὴν μας, πού εἶναι τὸ πολυτιμότερον ἐξ ὅ-

μῖν τιμιωτέραν ψυχὴν ὑπὸ τοσοῦτων μοιχῶν ὑβριζομένην
 περιορᾶν, καὶ μέχρι τοσοῦτου συγγινομένην, ἕως ἂν κορε-
 σθῶσιν ἐκεῖνοι; Ὅπερ οὐδέποτε ἔσται. Διὰ δὲ τοῦτο ὅτιαν
 ὕπνος καταλάβῃ, τότε μόνον ἀφίστανται μᾶλλον δὲ οὐδὲ τό-
 5 τε· καὶ γὰρ τὰ ὀνειράτα καὶ αἱ φαντασίαι τὰ αὐτὰ αὐτῇ
 φέρουσιν εἶδωλα. Ὅθεν καὶ ἡμέρας γενομένης, ἢ τοιαῦτα
 φανταζομένη ψυχὴ καὶ εἰς τὸ ἔργον τῶν φαντασιῶν ἐκεί-
 νων πολλάκις ἐξέπεσε.

Σὺ δὲ τῇ μὲν κόρῃ τῶν ὀφθαλμῶν οὐδὲ μικρὰν κόνιν
 10 ἐπεισελθεῖν ἔα, τὴν δὲ ψυχὴν φορυτὸν τοσοῦτων κακῶν
 ἐπισυρομένην περιορᾶς; Πότε οὖν τὴν κόπρον ταύτην ἐξαν-
 τλήσαι δυνασόμεθα, ἢν καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀποτιθέμεθα;
 πότε τὰς ἀκάνθας ἐκτεμεῖν; πότε τὰ σπέρματα καταβαλεῖν;
 Οὐκ οἶδα, ὅτι τοῦ ἀμήτου λοιπὸν ἐφέστηκεν ὁ καιρός; Ἦ-
 15 μεις δὲ οὐδὲ ἐνεώσαμεν οὐδέπω τὰς ἀρούρας. Ἄν οὖν πα-
 ραγένηται ὁ γεωργὸς καὶ ἐγκαλῆ, τί ἐροῦμεν; τί δὲ ἀπο-
 κρινόμεθα; Ὅτι τὰ σπέρματα οὐδεὶς ἔδωκε; Καὶ μὴν καθ'
 ἑκάστην καταβάλλεται ταῦτα τὴν ἡμέραν. Ἄλλ' ὅτι τὰς ἀ-
 κάνθας οὐδεὶς ἐξέτεμε; Καὶ μὴν καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὴν
 20 δρεπάνην θήγομεν. Ἄλλ' αἱ βιωτικαὶ περιέλκουσιν ἀνάγ-
 και; Καὶ διατί μὴ ἐσταύρωσας σαυτὸν τῷ κόσμῳ; Εἰ γὰρ
 ὁ τὸ δοθὲν ἀποδιδούς μόνον πονηρός, ἐπειδὴ μὴ ἐδιπλα-
 σίασεν, ὁ καὶ τοῦτο διαφθείρας, τί ἀκούσεται; Εἰ ἐκεῖνος
 δεθείς ἐξηνέχθη ὅπου ὁ θρυγμὸς τῶν ὀδόντων, ἡμεῖς τί

λων τῶν πραγμάτων, τὴν ἀφήνωμεν νὰ καθυβρίζεται ἀπὸ τόσους μοιχοὺς, καὶ τὴν ἐπιτρέπωμεν νὰ τοὺς συναναστρέφεται μέχρι τέτοιου σημείου ὡς ποὺ νὰ χορτάσουν ἐκεῖνοι; Πρᾶγμα βέβαια ποὺ δὲν πρόκειται νὰ συμβῆ ποτέ. Διὰ τοῦτο λοιπὸν μόλις τὴν πάρῃ ὁ ὕπνος, τότε μόνον ἀπομακρύνονται· μᾶλλον δὲ οὔτε τότε φεύγουν. Καθόσον τὰ ὄνειρα καὶ αἱ φαντασίαι παρουσιάζουν εἰς τὴν ψυχὴν μας τὰ ἴδια πράγματα. Διὰ τοῦτο μόλις ἔλθῃ ἡ ἡμέρα, ἡ ψυχὴ ποὺ εἶναι κυριευμένη ἀπὸ τέτοιου εἴδους φαντασίας, προχωρεῖ πολλὰς φορὰς καὶ εἰς τὴν πραγματοποιήσιν αὐτῶν τῶν φαντασιῶν.

Σὺ ὅμως εἰς τὴν κόρην τοῦ ὀφθαλμοῦ σου δὲν ἐπιτρέπεις νὰ εἰσέλθῃ οὔτε κἂν μικρὴ σκόνη, ἀδιαφορεῖς ὅμως τελείως διὰ τὴν ψυχὴν σου ποὺ μεταφέρει ἓνα φορτίον τόσον μεγάλων κακῶν; Πότε λοιπὸν θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ καθάρισωμεν αὐτὴν τὴν κόπρον, καθ' ἣν στιγμὴν καθημερινῶς προσθέτομεν ὄλο καὶ περισσοτέραν; πότε θὰ κόψωμεν τὰς ἀκάνθας; πότε θὰ σπείρωμεν τοὺς σπόρους τοὺς καλοὺς; Δὲν ἀντιλαμβάνεσαι ὅτι ἔφθασε πλέον ὁ καιρὸς τοῦ θερισμοῦ; Δὲν ἀντιλαμβάνεσαι ὅτι ἔφθασε πλέον ὁ καιρὸς τοῦ θερισμοῦ; Ἡμεῖς ὅμως ἀκόμη δὲν ὠργώσαμεν οὔτε τοὺς ἀγρούς. Ἐὰν λοιπὸν ἔλθῃ ὁ γεωργὸς καὶ μᾶς κατηγορήσῃ δι' αὐτό, τί ἀπάντησιν θὰ τοῦ δώσωμεν; τί θὰ τοῦ εἰποῦμεν; Ὅτι τάχα δὲν μᾶς ἔδωσε κανεὶς σπόρον; Καὶ ὅμως καθημερινῶς μᾶς προσφέρονται ἐν ἀφθονίᾳ οἱ σπόροι αὐτοί. Μήπως θὰ τοῦ εἰποῦμεν ὅτι δὲν ἔκοψε κανεὶς τὰς ἀκάνθας; Καὶ ὅμως καθημερινῶς ἀκονίζουν τὴν δρεπάνην. Μήπως θὰ τοῦ εἰποῦμεν ὅτι μᾶς παρασύρουν αἱ βιωτικαὶ φροντίδες; Καὶ διατί δὲν ἐσταύρωσες τὸν ἑαυτὸν σου σχετικῶς μὲ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου; Διότι ἐὰν θεωρῆται πονηρὸς δοῦλος ἐκεῖνος ποὺ ἀπέδωσε μόνον ὅτι τοῦ εἶχε δοθῆ, ἐπειδὴ δὲν τὸ ἐδιπλασίασε, τί θὰ ἀκούσῃ ἐκεῖνος ποὺ ἐξηφάνισε καὶ αὐτὸ ποὺ τοῦ ἐνεπιστεύθη; Ἐὰν ἐκεῖνος ὠδηγήθῃ δεμένος ἐκεῖ ὅπου εἶναι ὁ τριγμὸς τῶν ὀδόντων, τί θὰ πάθωμεν ἡμεῖς,

πεισόμεθα, μυρίων ἡμᾶς ἐλκόντων ἐπ' ἀρετήν, ἀναδυόμενοι
καὶ ὀκνοῦντες; Τί γὰρ οὐχ ἰκανόν σε προτιρέναι; Οὐχ ὄρας
τὸ εὐτελὲς τοῦ θίου; τὸ ἄδηλον τῆς ζωῆς; τὸν πόνον τὸν
ἐν τοῖς παροῦσι; τὸν ἰδρωῖτα; Μὴ γὰρ τὴν μὲν ἀρετήν μετὰ
5 πόνου, τὴν δὲ κακίαν ἄνευ πόνου ἐστὶ μετελθεῖν; Εἰ οὖν
καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐκεῖ πόνος, διατί μὴ ταύτην εἴλου τὴν πολὺν
τὸ κέρδος ἔχουσαν; Μᾶλλον δὲ ἔστι τινὰ τῆς ἀρετῆς, ἃ μη-
δὲ πόνον ἔχει. Ποῖος γὰρ πόνος τὸ μὴ κακηγορεῖν, μηδὲ
ψεύδεσθαι, τὸ μὴ ὀμνύναι, τὸ τὴν ὀργὴν ἀφιέναι τῷ πλη-
10 σίον; Τοῦναντίον μὲν οὖν τὸ ταῦτα ποιεῖν ἐπίπονον καὶ πολ-
λὴν φέρει τὴν φροντίδα. Τίς οὖν ἡμῖν ἔσται ἀπολογία, ποία
συγγνώμη, μηδὲ ταῦτα κατορθοῦσιν; Ἐκ τούτων δὴ
λον, ὅτι καὶ τὰ ἐπιπονώτερα ἀπὸ ραθυμίας ἡμᾶς διαφεύγει
καὶ ὀκνου.

15 "Ἄπερ ἅπαντα ἐννοήσαντες, φύγωμεν κακίαν, ἐλώμεθα
ἀρετήν· ἵνα καὶ τῶν παρόντων καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύ-
χωμεν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν
Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας
τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

καθ' ἣν στιγμήν ἄπειρα πράγματα μᾶς προσελκύουν πρὸς τὴν ἀρετὴν, ἡμεῖς ὅμως τὰ ἀρνούμεθα ὅλα καὶ διστάζομεν ἀπὸ φόβου; Διότι πράγματι τί πρᾶγμα εἶναι αὐτὸ πού δὲν εἶναι ἰκανὸν νὰ σὲ προτρέψῃ διὰ τὴν ἀρετὴν; Δὲν βλέπεις τὴν εὐτέλειαν τοῦ βίου; τὸ ἀβέβαιον τῆς ζωῆς; τὸν κόπον τῶν ἐπιγείων πραγμάτων; τὸν ἰδρῶτα; Μήπως τὴν μὲν ἀρετὴν εἶναι δυνατὸν νὰ τὴν ἐπιτύχωμεν μὲ κόπον, τὴν δὲ κακίαν χωρὶς κόπον; Ἐὰν λοιπὸν καὶ εἰς τὴν μίαν καὶ εἰς τὴν ἄλλην περίπτωσιν ἀπαιτῆται κόπος, διατί δὲν ἐπροτίμησες τὴν ἀρετὴν πού περιέχει τόσον πολὺ κέρδος; Μᾶλλον δὲ ὑπάρχουν καὶ ὠρισμένοι περιπτώσεις τῆς ἀρετῆς κατὰ τὰς ὁποίας δὲν ἀπαιτεῖται καθόλου κόπος. Πράγματι, ποῖος κόπος ἀπαιτεῖται διὰ νὰ μὴ κατηγορῇ κανεὶς οὔτε νὰ ψεύδεται, διὰ νὰ μὴ ὀρκίζεται, διὰ νὰ μὴ ὀργίζεται κατὰ τοῦ πλησίον του; Ἀντιθέτως μάλιστα τὸ νὰ πράττῃ κανεὶς ὅλα αὐτὰ εἶναι πολὺ κοπιαστικὸν καὶ ἀπαιτοῦνται πολλαὶ φροντίδες. Ποίαν λοιπὸν δικαιολογίαν θὰ ἔχωμεν καὶ ποίαν συγχώρησιν, καθ' ἣν στιγμήν οὔτε αὐτὰ δὲν ἤμποροῦμεν νὰ πράξωμεν; Διότι ἀπὸ αὐτὰ γίνεται φανερὸν ὅτι καὶ τὰ δυσκολώτερα μᾶς διαφεύγουν ἀπὸ ἀδιαφορίαν καὶ ὀκνηρίαν.

“Ὅλα αὐτὰ λοιπὸν ἀφοῦ τὰ βάλωμεν καλὰ μέσα εἰς τὸ μυαλὸν μας, ἅς ἀποφύγωμεν τὴν κακίαν καὶ ἅς προτιμήσωμεν τὴν ἀρετὴν, ὥστε νὰ ἀποκτήσωμεν καὶ τὰ παρόντα καὶ τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΜΓ΄

Ματθ. 12, 38 - 45

«Τότε ἀπεκρίθησαν αὐτῷ τινες τῶν γραμματέων καὶ Φα-
ρισαίων, λέγοντες· διδάσκαλε, θέλομεν ἀπὸ σοῦ σημεῖον ἰδεῖν.
5 Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπε· γενεὰ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς σημεῖον ἐ-
πιζητεῖ καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ, εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰω-
νᾶ τοῦ προφήτου».

1. Ἔρα τι γένοιτ' ἂν τούτων ἀνοητότερον, οὐκ ἀσεβέ-
στερον μόνον; οἱ μετὰ τισαῦτα σημεῖα, ὡς οὐδενὸς γενομέ-
10 νου, λέγουσι «Θέλομεν ἀπὸ σοῦ σημεῖον ἰδεῖν». Τίνος οὖν
ἕνεκεν τοῦτο ἔλεγον; Ἴνα ἐπιλάβωνται πάλιν. Ἐπειδὴ γὰρ
ἀπὸ τῶν ρημάτων αὐτοῦς ἐπεσιόμισε, καὶ ἅπαξ καὶ δις καὶ
πολλάκις, καὶ τὴν ἀναίσχυντον ἔφραξε γλῶττιαν, ἐπὶ τὰ ἔρ-
γα πάλιν ἔρχονται ὅπερ καὶ θαυμάζων πάλιν ὁ εὐαγγελιστὴς
15 ἔλεγε· «Τότε ἀπεκρίθησαν αὐτῷ τινες τῶν γραμματέων,
σημεῖον αἰτοῦντες».

«Τότε», πότε; Ὅτε ὑποκύπτειν ἐχρῆν, ὅτε θαυμάζειν,
ὅτε ἐκπλήττεσθαι καὶ παραχωρεῖν, τότε τῆς πονηρίας οὐκ
ἀφίστανται. Ὅρα δὲ καὶ τὰ ρήματα κολακείας γέμοντα καὶ
20 εἰρωνείας. Προσεδόκουν γὰρ αὐτὸν ἐπισπάσασθαι διὰ
τούτων. Καὶ νῦν μὲν ὑβρίζουσι, νῦν δὲ κολακεύουσι
νῦν μὲν δαιμονῶντα κολουῦντες, νῦν δὲ διδάσκαλον ἀμ-
φότερα ἀπὸ πονηρᾶς γνώμης, εἰ καὶ ἐναντία τὰ λεγόμενα.
Διὰ τοῦτο αὐτῶν καὶ σφόδρα καθάπεται. Καὶ ὅτε μὲν αὐ-
25 τὸν τραχέως ἠρώτων καὶ ὑβρίζον, ἐπεικῶς αὐτοῖς διελέγε-

ΟΜΙΛΙΑ ΜΓ΄

Ματθ. 12, 38 - 45

«Τότε ἔλαβαν τὸν λόγον ὠρισμένοι ἀπὸ τοὺς Γραμματεῖς καὶ τοὺς Φαρισαίους καὶ εἶπαν· Διδάσκαλε, θέλομεν νὰ ἰδοῦμεν ἀπὸ σένα ἓνα θαῦμα. Ἐκεῖνος δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν εἰς αὐτούς· Ἡ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς γενεὰ ζητεῖ θαῦμα, πλὴν ὅμως δὲν θὰ τῆς δοθῆ̄ θαῦμα, παρὰ μόνον τὸ θαῦμα τοῦ προφήτου Ἰωνᾶ».

1. Ἐπειδὴ γὰρ ποία ἄλλη ἐνέργεια αὐτῶν θὰ ἤμποροῦσε νὰ θεωρηθῆ̄ ὄχι μόνον πρὸ ἀσεβῆς ἀλλὰ καὶ πρὸ ἀνόητος; οἱ ὅποιοι μετὰ ἀπὸ τόσα πολλὰ θαύματα, ὡσὰν νὰ μὴ εἶχε συμβῆ̄ κανένα θαῦμα, λέγουν· «Θέλομεν νὰ ἰδοῦμεν ἀπὸ σένα ἓνα θαῦμα». Μὲ ποῖον σκοπὸν λοιπὸν τὸ ἔλεγαν αὐτό; Διὰ νὰ εὔρουν καὶ πάλιν αἰτίαν νὰ τὸν κατηγορήσουν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ τοὺς ἀπεστόμωσε μὲ τοὺς λόγους του, μία, δύο καὶ πολλάκις καὶ ἔφραξε τὴν ἀδιάντροπὴν γλῶσσαν των, ἐπανέρχονται καὶ πάλιν εἰς τὰ ἔργα, πρᾶγμα διὰ τὸ ὁποῖο λέγει ὁ εὐαγγελιστὴς κατάπληκτος· «Τότε ἔλαβαν τὸν λόγον μερικοὶ ἀπὸ τοὺς Γραμματεῖς καὶ ἐζητοῦσαν νὰ κάμῃ θαῦμα».

«Τότε»· πότε δηλαδή; Τότε πού ἔπρεπε κανονικὰ νὰ ὑποκύπτουν, πού ἔπρεπε νὰ θαυμάζουν, πού ἔπρεπε νὰ ἐκπλήσσωνται καὶ νὰ ὑποχωροῦν, ἀκριβῶς τότε δὲν ἀφήνουν τὴν πονηρίαν των. Πρόσεξε δὲ ὅτι καὶ τὰ λόγια των εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ κολακείαν καὶ εἰρωνείαν. Διότι ἐπίστευαν πῶς κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θ' ἀποσπάσουν τὴν προσοχὴν του. Καὶ ἄλλοτε μὲν τὸν ὑβρίζουν, ἄλλοτε δὲ τὸν κολακεύουν. Ἄλλοτε πάλιν τὸν ἀποκαλοῦν δαιμονισμένον, ἄλλοτε δὲ διδάσκαλον. Καὶ αἱ δύο ἐνέργειαι των ὅμως προέρχονται ἀπὸ τὴν πονηρὰν διάθεσίν των, ἔστω καὶ ἂν ἀκόμη εὐρίσκονται εἰς ἀντίθεσιν τὰ λεγόμενά των. Καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο τοὺς ἐπιπλήττει μὲ πολλὴν αὐστηρότητα. Καὶ ὅταν μὲν τὸν ἠρώτων κατὰ τρόπον σκληρὸν καὶ τὸν ὑβρίζαν, τοὺς ἀπῆντα

«Τότε ἀπεκρίθησαν αὐτῷ τινες τῶν γραμματέων καὶ Φα-
 ρισαίων, λέγοντες· διδάσκαλε, θέλομεν ἀπὸ σοῦ σημεῖον ἰδεῖν.
 5 Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπε· γενεὰ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς σημεῖον ἐ-
 πιζητεῖ καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ, εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰω-
 νᾶ τοῦ προφήτου».

1. Ἔρα τι γένοιτ' ἂν τούτων ἀνοητότερον, οὐκ ἀσεβέ-
 στερον μόνον; οἱ μετὰ τοσαῦτα σημεῖα, ὡς οὐδενὸς γενομέ-
 10 νου, λέγουσι· «Θέλομεν ἀπὸ σοῦ σημεῖον ἰδεῖν». Τίνος οὖν
 ἕνεκεν τοῦτο ἔλεγον; Ἴνα ἐπιλάβωνται πάλιν. Ἐπειδὴ γὰρ
 ἀπὸ τῶν ρημάτων αὐτοῦς ἐπεσιόμισε, καὶ ἅπαξ καὶ δις καὶ
 πολλάκις, καὶ τὴν ἀναίσχυντον ἔφραξε γλῶττιαν, ἐπὶ τὰ ἔρ-
 γα πάλιν ἔρχονται ὅπερ καὶ θαυμάζων πάλιν ὁ εὐαγγελιστῆς
 15 ἔλεγε· «Τότε ἀπεκρίθησαν αὐτῷ τινες τῶν γραμματέων,
 σημεῖον αἰτοῦντες».

«Τότε», πότε; Ὅτε ὑποκύπτειν ἐχρῆν, ὅτε θαυμάζειν,
 ὅτε ἐκπλήττεσθαι καὶ παραχωρεῖν, τότε τῆς πονηρίας οὐκ
 ἀφίστανται. Ὅρα δὲ καὶ τὰ ρήματα κολακείας γέμοντα καὶ
 20 εἰρωνείας. Προσεδόκουν γὰρ αὐτὸν ἐπισπάσασθαι διὰ
 τούτων. Καὶ νῦν μὲν ὑβρίζουσι, νῦν δὲ κολακεύουσι·
 νῦν μὲν δαιμονῶντα κολουῦντες, νῦν δὲ διδάσκαλον· ἀμ-
 φότερα ἀπὸ πονηρᾶς γνώμης, εἰ καὶ ἐναντία τὰ λεγόμενα.
 Διὰ τοῦτο αὐτῶν καὶ σφόδρα καθάπτεται. Καὶ ὅτε μὲν αὐ-
 25 τὸν τραχέως ἠρώτων καὶ ὑβρίζον, ἐπεικῶς αὐτοῖς διελέγε-

«Τότε ἔλαβαν τὸν λόγον ὠρισμένοι ἀπὸ τοὺς Γραμματεῖς καὶ τοὺς Φαρισαίους καὶ εἶπαν· Διδάσκαλε, θέλομεν νὰ ἰδοῦμεν ἀπὸ σένα ἓνα θαῦμα. Ἐκεῖνος δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν εἰς αὐτούς· Ἡ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς γενεὰ ζητεῖ θαῦμα, πλὴν ὅμως δὲν θὰ τῆς δοθῆ θαῦμα, παρὰ μόνον τὸ θαῦμα τοῦ προφήτου Ἰωνᾶ».

1. Ἄρα γε ποία ἄλλη ἐνέργεια αὐτῶν θὰ ἠμποροῦσε νὰ θεωρηθῆ ὄχι μόνον πρὸ ἀσεβῆς ἀλλὰ καὶ πρὸ ἀνόητος; οἱ ὁποῖοι μετὰ ἀπὸ τόσα πολλὰ θαύματα, ὡσὰν νὰ μὴ εἶχε συμβῆ κανένα θαῦμα, λέγουν· «Θέλομεν νὰ ἰδοῦμεν ἀπὸ σένα ἓνα θαῦμα». Μὲ ποῖον σκοπὸν λοιπὸν τὸ ἔλεγαν αὐτό; Διὰ νὰ εὔρουν καὶ πάλιν αἰτίαν νὰ τὸν κατηγορήσουν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ τοὺς ἀπεστόμωσε μὲ τοὺς λόγους του, μία, δύο καὶ πολλάκις καὶ ἔφραξε τὴν ἀδιάντροπὴν γλῶσσαν των, ἐπανέρχονται καὶ πάλιν εἰς τὰ ἔργα, πρᾶγμα διὰ τὸ ὁποῖο λέγει ὁ εὐαγγελιστῆς κατάπληκτος· «Τότε ἔλαβαν τὸν λόγον μερικοὶ ἀπὸ τοὺς Γραμματεῖς καὶ ἐζητοῦσαν νὰ κάμῃ θαῦμα».

«Τότε»· πότε δηλαδὴ; Τότε πού ἔπρεπε κανονικὰ νὰ ὑποκύπτουν, πού ἔπρεπε νὰ θαυμάζουν, πού ἔπρεπε νὰ ἐκπλήσσωνται καὶ νὰ ὑποχωροῦν, ἀκριβῶς τότε δὲν ἀφήνουν τὴν πονηρίαν των. Πρόσεξε δὲ ὅτι καὶ τὰ λόγια των εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ κολακείαν καὶ εἰρωνείαν. Διότι ἐπίστευαν πῶς κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θ' ἀποσπάσουν τὴν προσοχὴν του. Καὶ ἄλλοτε μὲν τὸν ὑβρίζουν, ἄλλοτε δὲ τὸν κολακεύουν. Ἄλλοτε πάλιν τὸν ἀποκαλοῦν δαιμονισμένον, ἄλλοτε δὲ διδάσκαλον. Καὶ αἱ δύο ἐνέργειαι των ὅμως προέρχονται ἀπὸ τὴν πονηρὰν διάθεσίν των, ἔστω καὶ ἂν ἀκόμη εὐρίσκονται εἰς ἀντίθεσιν τὰ λεγόμενά των. Καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο τοὺς ἐπιπλήττει μὲ πολλὴν αὐστηρότητα. Καὶ ὅταν μὲν τὸν ἠρώτων κατὰ τρόπον σκληρὸν καὶ τὸν ὑβρίζαν, τοὺς ἀπῆντα

το, ὅτι δὲ ἐκολάκευον, ὑβριστικῶς καὶ μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος, δεικνὺς ὅτι ἑκατέρου τοῦ πάθους ἐστὶν ἀνώτερος, καὶ οὔτε τότε εἰς ὀργὴν ἐξάγεται, οὔτε νῦν ὑπὸ κολακείας μαλακίζεται.

5 Ὅρα δὲ καὶ τὴν ὑβρίν οὐχ ἀπλῶς λοιδορίαν οὔσαν, ἀλλ' ἀπόδειξιν ἔχουσαν τῆς πονηρίας αὐτῶν. Τί γάρ φησι; «Γενεὰ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς σημεῖον ἐπιζητεῖ». Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι· τί θαυμασιόν, εἰ ἐπ' ἐμοῦ ταῦτα ποιεῖτε τοῦ τέως ἀγνοουμένου παρ' ὑμῶν, ὅπου γε καὶ ἐπὶ τοῦ Πα-
10 τρός, οὗ ἰσαύτην ἐλάβετε πείραν, τὸ αὐτὸ τοῦτο πεποιθήκατε· καταλιπόντες αὐτόν, ἐπὶ τοὺς δαίμονας ἐτρέχετε, ἐρασιὰς ἐπισπώμενοι πονηρούς; ὃ συνεχῶς αὐτοῖς καὶ ὁ Ἰεζεχιήλ ὠνείδιζε.

Ταῦτα δὲ ἔλεγε, δεικνὺς ἑαυτὸν τῷ Πατρὶ συμφωνοῦν-
15 τα καὶ τούτους οὐδὲν ξένον ποιῶντας καὶ τὰ ἀπόρρητα αὐ-
τῶν ἐκκαλύπτων· καὶ ὅτι μεθ' ὑποκρίσεως καὶ ὡς ἐχθροὶ ἦτιον. Διὰ τοῦτο αὐτοὺς εἶπε «γενεὰν πονηράν», ὅτι ἀγνώ-
μονες αἰεὶ γέγονασι περὶ τοὺς εὐεργέτας, ὅτι εὖ πάσχοντες γίνονται χεῖρους· ὅπερ ἐσχάτης ἐστὶ πονηρίας. «Μοιχαλίδα»
20 δὲ ἐκάλεσε καὶ τὴν προτέραν καὶ τὴν παροῦσαν ἀπιστίαν δηλῶν· ὅθεν δείκνουσιν ἑαυτὸν πάλιν τῷ Πατρὶ ἴσον, εἶγε καὶ τὸ μὴ πιστεῦσαι αὐτῷ μοιχαλίδα ποιεῖ. Εἶτα ὑβρίσας, τί φησι; «Καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ, εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωανᾶ

μὲ ἐπιείκειαν, ὅταν ὄμως προσεπάθουν νὰ τὸν κολακεύσουν, τότε τοὺς ἀπῆντα κατὰ τρόπον ὑβριστικὸν καὶ μὲ πολλὴν αὐστηρότητα καὶ ἀπεδείκνυεν ἔτσι ὅτι εἶναι ἀνώτερος καὶ ἀπὸ τὰ δύο αὐτὰ πάθη· οὔτε δηλαδὴ εἰς τὴν πρώτην περίπτωσηιν παρασύρεται εἰς ὀργήν, οὔτε εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσηιν καθίσταται μαλακότερος ἐξ αἰτίας τῆς κολακείας.

Πρόσεξε δὲ ὅτι καὶ ἡ ἐπίπληξις τοῦ δὲν εἶναι μία ἀπλῆ λοιδορία, ἀλλὰ περιέχει καὶ ἀπόδειξιν τῆς πονηρίας των. Διότι τί τοὺς λέγει; «Ἡ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς γενεὰ ζητεῖ ἐπιμόνως θαῦμα». Ἡ σημασία δὲ αὐτοῦ πού λέγει εἶναι ἡ ἐξῆς· Τί τὸ παράξενον, ἐὰν εἶναι τέτοιου εἴδους ἡ συμπεριφορά σας πρὸς ἐμέ, τὸν ὁποῖον δὲν ἐγνωρίζατε μέχρι τώρα, καθ' ἣν στιγμὴν βέβαια ἐπράξατε τὸ ἴδιο καὶ εἰς τὸν Πατέρα μου, πού τὸν ἐγνωρίσατε τόσο πολὺ καλὰ ἀπὸ τὰς εὐεργετικάς του ἐνεργείας πρὸς ἐσᾶς, καὶ τὸν ὁποῖον ἐγκατελείψατε παρὰ ταῦτα καὶ ἐτρέχατε πρὸς τοὺς δαίμονας μὲ σκοπὸν ν' ἀποκτήσετε πονηροὺς ἐραστάς; Καὶ ἀκριβῶς διὰ τὸν λόγον αὐτὸν καὶ ὁ Ἰεζεκιήλ τοὺς κατηγορεῖ συνεχῶς¹.

“Ὅλα αὐτὰ ὁ Ἰησοῦς τὰ ἔλεγε διὰ νὰ δείξῃ ὅτι εὐρίσκεται εἰς πλήρη συμφωνίαν μὲ τὸν Πατέρα του καὶ ὅτι αὐτοὶ δὲν ἔπρατταν κάτι τὸ πρωτοφανές, ἐπὶ πλέον δὲ διὰ νὰ φέρῃ εἰς τὸ φῶς τὰς ἀποκρύφους σκέψεις των, καὶ διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἐζήτουν τὸ θαῦμα μὲ ὑποκρισίαν καὶ ἐχθρικὴν διάθεσιν. Καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο τοὺς ἀπεκάλεσε· «γενεὰν πονηράν», ἐπειδὴ πάντοτε συμπεριεφέροντο μὲ ἀγνωμοσύνην πρὸς τοὺς εὐεργέτας των, καὶ ἐνῶ εὐεργετοῦνται, αὐτοὶ γίνονται χειρότεροι, πρᾶγμα πού ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν τῆς μεγαλυτέρας πονηρίας. «Μοιχαλίδα» δὲ τοὺς ἀπεκάλεσε διὰ νὰ δηλώσῃ καὶ τὴν παλαιὰν καὶ τὴν τωρινὴν ἀπιστίαν των. “Ὅθεν ἀποδεικνύει καὶ πάλιν τὸν ἑαυτὸν του ἴσον πρὸς τὸν Πατέρα, καθόσον καὶ ἡ ἀπιστία εἰς αὐτὸν καθιστᾷ τὴν γενεὰν αὐτὴν «μοιχαλίδα». Τί λέγει ὄμως εἰς τὴν συνέχειαν μετὰ τὴν ἐπιτίμησιν; «Καὶ ὄμως δὲν θὰ τῆς δοθῇ θαῦμα, παρὰ μόνον τὸ θαῦμα τοῦ προφήτου Ἰωνᾶ». Μὲ τοὺς λόγους αὐ-

τοῦ προφήτου». Ἦδη τὸν περὶ τῆς ἀνασιᾶσεως προανακρούεται λόγον καὶ πιστοῦται αὐτὸν ἀπὸ τοῦ τύπου.

Τί οὖν; οὐκ ἐδόθη αὐτῇ σημεῖον; φησὶν. Οὐκ ἐδόθη αὐτῇ αἰτιούση. Οὐ γὰρ ὥστε αὐτοὺς ἐνάγειν ἐποίει τὰ σημεῖα· ἤδει γὰρ πεπωρωμένους· ἀλλ' ὥστε ἐτέρους διορθοῦν. Ἦ
 5 τοῦτο οὖν ἔστιν εἰπεῖν ἢ ὅτι τοιοῦτον οὐ λήφονται σημεῖον, οἷον ἐκεῖνο. Σημεῖον γὰρ αὐτοῖς γέγονεν, ὅτι διὰ τῆς οἰκείας κολάσεως ἔγνωσαν αὐτοῦ τὴν δύναμιν. Ἐνταῦτα τοίων
 10 νων ἀπειλῶν λέγει καὶ τοῦτο αὐτὸ αἰνιτιόμενος, ὡσανεὶ ἔλεγε· μυρίας εὐεργεσίας ἐπεδειξάμην· οὐδὲν τούτων ὑμᾶς ἐπεσπάσατο, οὐδὲ ἠθελήσατε προσκυνῆσαί μου τὴν δύναμιν. Γνώσεσθε τοίωνν διὰ τῶν ἐναντίων τὴν ἰσχὺν τὴν ἐμήν, ὅταν τὴν πόλιν χαμαὶ ἐρριμένην ἴδητε, ὅτι καὶ τὰ τεῖχη περιηρημένα, ὅτι τὸν ναὸν ἐρείπιον γεγεννημένον, ὅταν καὶ
 15 τῆς πολιτείας καὶ τῆς ἐλευθερίας ἐκπέσητε τῆς προτέρας, καὶ πάλιν ἄοικοι καὶ φυγάδες πανταχοῦ περιέροχησθε. Πάντα γὰρ ταῦτα μετὰ τὸν σιαυρὸν γέγονε. Ταῦτα οὖν ὑμῖν ἀντισημείων ἔσται μεγάλων. Καὶ γὰρ σφόδρα μέγα σημεῖόν ἐστι, τὸ ἀκίνητα αὐτῶν μένειν τὰ κακά, τὸ μυρίων ἐπιχειρησάντων μηδένα δυνηθῆναι διαρθῶσαι τὴν ἅπαξ καὶ αὐτῶν
 20 ἔξενεχθεῖσαν δίκην. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν οὐ λέγει, καταλιμπάνει δὲ τῷ μετὰ ταῦτα χρόνῳ γενέσθαι αὐτοῖς σαφῆ· τέως δὲ τὸν περὶ τῆς ἀνασιᾶσεως γυμνάζει λόγον, ὃν ἔμελλον εἶσεσθαι δι' ὧν ἔμελλον ὑστερον ὑπομένειν. «Ὡσπερ γὰρ ἦν Ἰω
 25 νᾶς», φησὶν, «ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας, οὕτως ἔσται καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ καρδίᾳ

τοὺς προλέγει πλέον τὴν ἀνάστασίν του καὶ τὴν ἐπιβεβαιώνει ἀπὸ τὸν Ἰωνᾶν, τὸν τύπον αὐτοῦ.

Τί λοιπόν; θὰ εἰπῆ κάποιος. Δὲν ἐδόθη θαῦμα εἰς αὐτὴν τὴν γενεάν; Δὲν τῆς ἐδόθη τὸ θαῦμα ποὺ ἐζήτηι. Διότι δὲν ἔκαμνε τὰ θαύματα ὁ Ἰησοῦς μὲ σκοπὸν νὰ τοὺς προσελκύσῃ, ἐπειδὴ ἐγνώριζε καλὰ ὅτι εἶχαν πάθει πώρωσιν, ἀλλὰ τὰ ἔκαμνε μὲ σκοπὸν νὰ διορθώσῃ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Ἡ αὐτὸ λοιπὸν ἠμποροῦμεν νὰ εἰποῦμεν ἢ ὅτι δὲν θὰ λάβουν παρόμοιον θαῦμα μὲ ἐκεῖνο. Διότι ἦτο θαῦμα εἰς αὐτούς, ὅταν μὲ τὴν κατάλληλον τιμωρίαν των ἐγνώρισαν τὴν δύναμιν τοῦ Κυρίου. Ἐνῶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν τὰ λέγει αὐτὰ διὰ νὰ τοὺς ἀπειλήσῃ καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς ὑπαινίσσεται, ὡσὰν δηλαδὴ νὰ τοὺς ἔλεγε· Σᾶς εὐεργέτησα τόσες φορές. Τίποτε ὅμως ἀπὸ αὐτὰ δὲν σᾶς προσεῖλκυσε κοντά μου, οὔτε ἐθελήσατε νὰ προσκυνήσετε τὴν δύναμίν μου. Θὰ γνωρίσετε λοιπὸν τὴν δύναμίν μου μὲ τὰς ἀντιθέτους ἐνεργείας μου, ὅταν θὰ ἰδῆτε τὴν πόλιν σας κατεδαφισμένην, τὰ τεῖχη της νὰ κατακρημνίζωνται, ὅταν θὰ ἰδῆτε τὸν ναὸν νὰ μεταβάλλεται εἰς ἐρείπια, ὅταν θὰ χάσετε τὴν πολιτικὴν σας ιδιότητα καὶ τὴν ἐλευθερίαν σας τὴν προηγουμένην καὶ θὰ ἀρχίσετε νὰ περιπλανᾶσθε εἰς κάθε σημεῖον τῆς γῆς χωρὶς οἰκίαν καὶ πατρίδα. Ὅλα αὐτὰ βέβαια συνέβησαν μετὰ τὴν σταύρωσίν του. Αὐτὰ λοιπὸν θὰ σᾶς δοθοῦν ἀντὶ μεγάλων θαυμάτων. Καὶ πράγματι ἦτο πολὺ μέγαλον θαῦμα τὸ ὅτι τὰ βάσανά των παρέμειναν ἀμετακίνητα, καὶ μολονότι πάρα πολλοὶ ἐπεχείρησαν κανεὶς δὲν κατώρθωσε νὰ ἐπανορθώσῃ τὴν τιμωρίαν ποὺ τοὺς ἐπεβλήθη μίαν καὶ μόνον φοράν. Καὶ δὲν τοὺς τὰ λέγει αὐτά, ἀλλὰ ἀφήνει νὰ τὰ κατανοήσουν μελλοντικῶς. Τώρα τοὺς προετοιμάζει μὲ τοὺς λόγους του διὰ τὴν ἀνάστασίν του, ποὺ θὰ τοὺς κατανοοῦσαν πλήρως μὲ ὅσα θὰ ὑφίσταντο εἰς τὸ μέλλον. Διότι τοὺς λέγει· «Ὅπως ἀκριβῶς τότε ὁ Ἰωνᾶς παρέμεινεν ἐντὸς τῆς κοιλίας τοῦ κήτους ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας, τὸ ἴδιο θὰ συμβῆ καὶ μὲ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐντὸς

τῆς γῆς τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας». Φανερώς μὲν γὰρ οὐκ εἶπεν, ὅτι ἀνασιήσεται· ἐπεὶ ἂν καὶ κατεγέλασαν ἠνίξαστο δὲ οὕτως, ὡς ἐκείνους πιστεῦσαι ὅτι προήδει. Ὅτι γὰρ ἤδεσαν, λέγουσι πρὸς τὸν Πιλάϊον «Ἐπε», φησί, «ὁ πλά-
 5 νος ἐκεῖνος ἔτι ζῶν, μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀνασιήσομαι»· καί-
 ταιγε οἱ μαθηταὶ τοῦτο ἠγνόουν· καὶ γὰρ ἀσυνειώτεροι αὐ-
 τῶν ἔμπροσθεν ἦσαν· διὸ καὶ αὐτοκατὰκριτοι γεγονάσιν οὗτοι.

2. Ὅρα δὲ πῶς καὶ αἰνιτιόμενος ἀκριβῶς αὐτὸ τίθη-
 σιν. Οὐ γὰρ εἶπεν, ἐν τῇ γῆ, ἀλλ' «Ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς»,
 10 ἵνα καὶ τὸν τάφον δηλώσῃ καὶ μηδεὶς δόκησιν ὑποπιεύσῃ.
 Καὶ τρεῖς δὲ ἡμέρας διὰ τοῦτο συνεχώρησεν, ἵνα πιστευθῇ
 ὅτι ἀπέθανεν. Οὐ γὰρ τῷ σιαυρῷ αὐτὸ μόνον θεβαιούται
 καὶ τῇ πάντων ὄψει, ἀλλὰ καὶ τῷ χρόνῳ τῶν ἡμερῶν. Τῇ
 μὲν γὰρ ἀνασιάσει πᾶς ὁ μετὰ ταῦτα ἔμελλε μαρτυρήσειν
 15 χρόνος· ὁ σιαυρὸς δέ, εἰ μὴ τότε πολλὰ ἔσχε τὰ μαρτυροῦν-
 τα αὐτῷ σημεῖα, κἂν ἠπιστήθη· τούτου δὲ ἀπιστηθέντος καὶ
 ἡ ἀνάστασις ἂν διηπιστήθη. Διὰ τοῦτο καὶ σημεῖον αὐτὸ κα-
 λεῖ. Εἰ δὲ μὴ ἐστυρωθή, οὐκ ἂν ἐδόθη τὸ σημεῖον. Διὰ τοῦτο
 καὶ τὸν τύπον φέρει εἰς μέσον, ἵνα πιστευθῇ ἡ ἀλήθεια.

20 Εἶπε γὰρ μοι, φαντασία ἦν Ἰωνᾶς ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ
 κήτους; Ἄλλ' οὐκ ἂν ἔχοις τοῦτο εἰπεῖν. Οὐκοῦν οὐδὲ ὁ
 Χριστὸς ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς. Οὐ γὰρ δήπου ὁ μὲν τύπος
 ἐν ἀληθείᾳ, ἡ δὲ ἀλήθεια ἐν φαντασίᾳ. Διὰ τοῦτο πανταχοῦ
 τὸν θάνατον αὐτοῦ καταγγέλλομεν, καὶ ἐν τοῖς μυστηρίοις

2. Ματθ. 27, 63.

3. Τὴν διήγησιν περὶ τοῦ Ἰωνᾶ.

τῆς καρδίας τῆς γῆς ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας καὶ νύκτας». Βέβαια, φανερὰ δὲν τοὺς εἶπεν ὅτι θὰ ἀναστηθῆ, διότι θὰ τὸν περιέπαιζαν. Ὑψηλὴ ὅμως αὐτὴν κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ πιστεύσουν ὅτι τὴν προεγνώριζε. Καὶ πράγματι ἐπειδὴ τὸ ἐγνώριζαν αὐτὸ λέγουν πρὸς τὸν Πιλάτον· «Ὁ λαοπλάνος ἐκεῖνος», λέγουν, «εἶπεν, ὅταν ἀκόμη ἔζη, θὰ ἀναστηθῶ μετὰ ἀπὸ τρεῖς ἡμέρας»². Καὶ βέβαια οἱ μαθηταὶ τοῦ δὲν τὸ ἐγνώριζαν αὐτό, διότι εἰς τὴν ἀρχὴν ἦσαν πρὸ ἀσύνητοι ἀπὸ αὐτοῦ· καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο αὐτοκατεδικάσθησαν.

2. Πρόσεξε ὅμως πῶς καὶ ὑπαινισσόμενος ἀναφέρει μὲ ἀκρίβειαν τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασίν του. Διότι δὲν εἶπεν, ἐντὸς τῆς γῆς, ἀλλὰ «ἐντὸς τῆς καρδίας τῆς γῆς», ὥστε καὶ τὸν τάφον νὰ φανερώσῃ καὶ κανεὶς νὰ μὴ θεωρήσῃ φαινομενικὸν τὸν θάνατόν του. Καὶ διὰ τοῦτο ἐδέχθη ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας νὰ παραμείνῃ εἰς τὸν τάφον, διὰ νὰ πιστεύσουν ὅτι ἀπέθανε. Διότι αὐτὸ δὲν ἐπιβεβαιώνεται μόνον ἀπὸ τὸν σταυρικὸν θάνατόν του καὶ μὲ τὸ ὅτι ὅλοι τὸν εἶδαν ἐπάνω εἰς τὸν σταυρόν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν χρόνον τῶν τριῶν ἡμερῶν. Διότι τὴν μὲν ἀνάστασίν του ἐπρόκειτο νὰ τὴν ἐπιβεβαιώσῃ ὅλος ὁ μετὰ ταῦτα χρόνος, ἢ σταύρωσις ὅμως ἤμποροῦσε καὶ νὰ ἀμφισβητηθῆ ἐὰν δὲν ὑπῆρχαν τότε καὶ πολλὰ ἄλλα θαύματα ποῦ νὰ τὴν ἐπεβεβαίωσαν. Ἐὰν ὅμως ἡ σταύρωσις δὲν ἐγίνετο πιστευτή, θὰ ἤμποροῦσε νὰ ἀμφισβητηθῆ καὶ ἡ ἀνάστασις. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ ὀνομάζει αὐτὸ θαῦμα. Ἐὰν δὲ δὲν ἐσταυρώνετο, δὲν θὰ συνέβαινε καὶ τὸ θαῦμα τῆς ἀναστάσεως. Καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο προβάλλει εἰς τὸ μέσον τὸν τόπον³, διὰ νὰ γίνῃ πιστευτὴ ἡ ἀλήθεια.

Διότι εἶπέ μου, σὲ παρακαλῶ, ἦτο φανταστικὸν γεγονὸς τὸ ὅτι ὁ Ἰωνᾶς εὐρέθη εἰς τὴν κοιλίαν τοῦ κήτους; Φυσικὰ δὲν ἠμπορεῖς νὰ τὸ ἰσχυρισθῆς αὐτό. Ἄρα οὔτε ἠμπορεῖς νὰ ἀρνηθῆς ὅτι καὶ ὁ Χριστὸς ἐτάφη εἰς τὴν καρδίαν τῆς γῆς. Διότι βέβαια δὲν εἶναι δυνατὸν ὁ μὲν τόπος νὰ εἶναι ἀληθινός, ἡ δὲ ἀλήθεια ν' ἀποτελῆ φαντασίαν. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς κάθε εὐκαιρίαν διακηρύσσομεν τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου,

καὶ ἐν τῷ βαπτίσματι καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ἅπασιν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος λαμπρᾶ βοᾷ τῆ φωνῆ· «Ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι, εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ».

5 «Ὅθεν δῆλον, ὅτι τέκνα τοῦ διαβόλου εἰσὶν οἱ τὰ Μαρκίωνος νοσοῦντες, ταῦτα ἐξαλείφοντες, ἅπερ ὥστε μὴ ἀφανισθῆναι μυρία ἐποίησεν ὁ Χριστός, καὶ ὥστε ἀφανισθῆναι μυρία ἐσπούδακεν ὁ διάβολος, τὸν σταυρὸν λέγω καὶ τὸ πάθος. Διὰ τοῦτο ἔλεγε καὶ ἀλλαχοῦ· «Λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον
10 καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν»· καί, «Ἔσονται ἡμέραι, ὅταν ἀπαρθῆ ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμφίος»· καὶ ἐνιαῦθα, «Οὐ δοθήσεται αὐτῇ σημεῖον, εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ τοῦ προφήτου»· καὶ ὅτι ὑπὲρ αὐτῶν πείσεται δηλῶν καὶ ὅτι οὐδὲν κερδανοῦσι τοῦτο γὰρ μετὰ ταῦτα ἐδήλωσεν. Ἄλλ' ὅμως καὶ ταῦτα
15 εἰδὼς ἀπέθανε· ισοαύτη ἦν αὐτοῦ ἢ κηδεμονία.

Ἴνα γὰρ μὴ νομίσῃς ὅτι καὶ τὰ ἐξῆς τοιαῦτα ἔσονται ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων, οἷα ἐπὶ τῶν Νινευιτῶν, καὶ ἐπιστραφήσονται, καὶ καθάπερ ἐκείνοις σειομένης τὴν πόλιν ἔσποιησε καὶ τοὺς θαρβάρους ἐπέστρεψεν, οὕτω καὶ οὗτοι μετὰ τὴν ἀνά-
20 σιασιν ἐπιστρέψουσιν, ἄκουσον πῶς τὸνναντίον ἅπαν δηλοῖ. «Οἱ γὰρ οὐδὲν καρπώσονται ἐντιεῦθεν εἰς τὴν οἰκίαν εὐεργεσίαν, ἀλλὰ καὶ ἀνήκεσια πείσονται, καὶ τοῦτο ἐξῆς ἐδήλωσε διὰ τοῦ κατὰ τὸν δαίμονα παραδείγματος. Τέως δὲ ὑπὲρ ὧν μέλλουσι πάσχειν μετὰ ταῦτα ἀπολογεῖται, δει-
25 κνεῖς ὅτι δικαίως πείσονται. Τὰς μὲν γὰρ συμφορὰς αὐτῶν καὶ τὴν ἐρημίαν ἀπὸ τοῦ παραδείγματος ἐκείνου παρίσθησι τέως δὲ δείκνυσιν, ὅτι δικαίως ταῦτα πάντα ὑπομενοῦσιν»

4. Γαλ. 6, 14.

5. Ἰω. 2, 19.

6. Ματθ. 9, 15.

καὶ κατὰ τὴν θείαν Εὐχαριστίαν, καὶ κατὰ τὸ βάπτισμα καὶ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα γενικῶς τὰ μυστήρια. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος διακηρῦσσει μὲ μεγαλοπρεπῆ φωνήν· «Ἐγὼ δὲ μὴ γένοιτο νὰ καυχηθῶ διὰ τίποτε ἄλλο, παρὰ διὰ τὸν σταυρὸν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ»⁴.

Ἐπομένως εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι εἶναι παιδιὰ τοῦ διαβόλου ἐκεῖνοι ποὺ ἀποδέχονται τὴν νοσηρὰν διδασκαλίαν τοῦ Μαρκίωνος, ἐξαλείφοντες αὐτὰ, διὰ τὰ ὁποῖα τόσα πολλὰ ἔκαμεν ὁ Χριστὸς διὰ νὰ μὴ ἐξαφανισθοῦν, ὁ δὲ διάβολος τόσας προσπαθείας κατέβαλε διὰ νὰ τὰ ἐξαφανίσῃ, δηλαδὴ τὸν σταυρὸν καὶ τὸ πάθος. Διὸ τοῦτο ἔλεγεν εἰς ἄλλας περιπτώσεις· «Κρημνίσατε αὐτὸν τὸν ναὸν καὶ εἰς τρεῖς ἡμέρας θὰ τὸν ἀνοικοδομήσω»⁵. Καί· «Θὰ ἔλθουν ἡμέραι κατὰ τὰς ὁποίας θὰ τοὺς πάρουν τὸν νυμφίον»⁶. Καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν λέγει· «Δὲν θὰ τῆς δοθῇ θαῦμα, παρὰ μόνον τὸ θαῦμα τοῦ προφήτου Ἰωνᾶ». Ἐπὶ πλέον φανερώνει ὅτι θὰ πάθῃ πρὸς χάριν των καὶ ὅτι αὐτοὶ δὲν ἔχουν κανέν ὄφελος ἀπὸ τὸ πάθος του. Αὐτὸ δὲ τοὺς τὸ ἐφανέρωσεν ἐν συνεχείᾳ. Ἄλλ' ὅμως μολονότι τὰ ἐγνώριζεν αὐτὰ, ἀπέθανε· γόσον μεγάλο ἦτο τὸ ἐνδιαφέρον του.

Ἄλλὰ διὰ νὰ μὴ νομίσης ὅτι θὰ συμβοῦν μελλοντικῶς εἰς τοὺς Ἰουδαίους αὐτὰ τὰ ὁποῖα συνέβησαν καὶ εἰς τοὺς Νινευῖτας καὶ ὅτι θὰ ἐπιστρέψουν πρὸς τὸν Κύριον, καὶ ὅπως ἀκριβῶς διέσωσε τὴν πόλιν ἐκείνων ποὺ ἐσεῖετο καὶ ἀπεμάκρυνε τοὺς βαρβάρους, ἔτσι θὰ ἐπιστρέψουν καὶ αὐτοὶ μετὰ τὴν ἀνάστασίν του, ἄκουσε πῶς ἀποκαλύπτει ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετον. Τὸ ὅτι βεβαίως δὲν θὰ ὠφεληθοῦν εἰς τίποτε ἀπὸ τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ θὰ ὑποστοῦν ἀντιθέτως καὶ ἀφόρητα κακά, καὶ αὐτὸ τὸ κατέστησε γνωστὸν εἰς τὴν συνέχειαν μὲ τὸ παράδειγμα τοῦ δαίμονος. Τώρα ὅμως ἀπολογεῖται δι' ὅσα πρόκειται νὰ ὑποστοῦν μετὰ ἀπὸ αὐτὰ καὶ δεικνύει ὅτι δικαίως θὰ τὰ πάθουν. Καὶ τὰς μὲν συμφορὰς των καὶ τὴν ἐρήμωσίν των τὰ παρουσιάζει μ' αὐτὸ τὸ παράδειγμα. Κατ' ἀρχὴν τοὺς φανερώνει ὅτι ὅλα αὐτὰ θὰ τὰ ὑ-

ὅπερ καὶ ἐπὶ τῆς παλαιᾶς ἐποίει. Καὶ γὰρ τὰ Σόδομα μέλ-
λων καθαιρεῖν, ἀπελογήσαιο τῷ Ἀβραάμ πρότερον, τὴν ἐ-
ρημίαν δείξας καὶ τὴν σπᾶνιν τῆς ἀρειῆς, ὅπου γε οὐδὲ
δέκα εὐρέθησαν ἄνδρες ἐν πόλεσι ισοαύταις σωφρόνως ζῆν
5 προηρημένοι. Καὶ τῷ Λῶι δὲ ὁμοίως δείξας τὴν μισοξενίαν
καὶ τοὺς ἀτόπους αὐτῶν ἔρωτας, τότε ἐπάγει τὸ πῦρ. Καὶ
ἐπὶ τοῦ κατακλυσοῦ δὲ τὸ αὐτὸ τοῦτο ἐποίησε, διὰ τῶν ἔρ-
γων ἀπολογησάμενος τῷ Νῶε. Καὶ τῷ Ἰεζεχιήλ δὲ ὁμοίως,
ὅτι ἐν Βαβυλῶνι διάγοντα τὰ ἐν Ἱεροσολύμοις ἰδεῖν ἐποίησε
10 κακά. Καὶ τῷ Ἱερεμῖα δὲ πάλιν, ὅτι ἔλεγε, «Μὴ προσεύχου»,
ἀπολογούμενος ἔλεγεν «Ἡ οὐχ ὄρας τί οὗτοι ποιοῦσι;». Καὶ
πανταχοῦ τὸ αὐτὸ τοῦτο ποιεῖ, ὃ δὴ καὶ ἐνταῦθα.

Τί γὰρ φησιν; «Ἄνδρες Νινευῖται ἀνασιήσονται καὶ
κατακρινοῦσι τὴν γενεὰν ταύτην· ὅτι μειτενόησαν εἰς τὸ κή-
15 ρυγμα Ἰωνᾶ καὶ ἰδοὺ πλεῖον Ἰωνᾶ ὧδε». Ὁ μὲν γὰρ δοῦ-
λος, ἐγὼ δὲ Δεσπότης· καὶ ὁ μὲν ἐκ κήτους ἐξῆλθεν, ἐγὼ
δὲ ἐκ θανάτου ἀνέστην· καὶ ὁ μὲν κατασιροφὴν ἐκήρυξεν,
ἐγὼ δὲ βασιλείαν ἦλθον εὐαγγελιζόμενος. Καὶ οἱ μὲν χω-
ρίς σημείου ἐπίστευσαν, ἐγὼ δὲ πολλὰ σημεῖα ἐπεδειξάμην.
20 Καὶ οἱ μὲν οὐδὲν πλέον ἤκουσαν τῶν ρημάτων ἐκείνων, ἐγὼ
δὲ πᾶσαν ἐκίνησα φιλοσοφίας ἰδέαν. Καὶ ὁ μὲν διακονού-
μενος παρεγένετο, ἐγὼ δὲ αὐτὸς ὁ Δεσπότης καὶ ὁ πάντων
Κύριος ἦλθον, οὐκ ἀπειλῶν, οὐκ ἀπαιτῶν εὐθύνας, ἀλλὰ
συγχώρησιν κομίζων. Καὶ οἱ μὲν βάροβαροι, οὗτοι δὲ προ-

7. Γεν. 18, 1 ἐ.

8. Γεν. κεφ. 5-10.

9. Ἰεζ. 5, 5 ἐ.

10. Ἰερ. 7, 16-17.

ποστοῦν δικαίως, πρᾶγμα πού τὸ ἔκαμε καὶ εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην. Καθόσον ὅταν ἐπρόκειτο νὰ καταστρέψῃ τὰ Σόδομα, ἀπελογήθη εἰς τὸν Ἀβραὰμ προηγουμένως, ἀποδείξας τὴν ἔλλειψιν καὶ τὴν ἀπουσίαν τῆς ἀρετῆς, ὅπου δηλαδὴ δὲν εὐρέθησαν, εἰς τόσον μεγάλας πόλεις, οὔτε δέκα ἄνθρωποι πού νὰ προτιμοῦσαν νὰ ζήσουν μὲ σωφροσύνην⁷. Ὁμοίως δὲ καὶ εἰς τὸν Λὼτ ἀφοῦ ἀπεκάλυψε πρῶτα τὴν ἀφιλοξενίαν των καὶ τοὺς παρανόμους ἔρωτάς των, τότε ἔρριψε καὶ τὴν φωτιάν. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ κατακλισμοῦ ἔκαμεν ἀκριβῶς τὸ ἴδιον· ἀπελογήθη δηλαδὴ εἰς τὸν Νῶε διὰ τῶν ἐνεργειῶν του⁸. Καὶ εἰς τὸν Ἰεζεκιήλ δὲ ὁμοίως, ἀπεκάλυψε τὰ κακὰ πού θὰ συνέβαιναν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα καθ' ὃν χρόνον εὐρίσκετο αὐτὸς εἰς τὴν Βαβυλῶνα⁹. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν Ἱερεμίαν πάλιν, ὅταν ἔλεγε, «μὴ προσεύχεσαι σύ», «ἢ δὲν βλέπεις τί κάμνουν αὐτοί;»¹⁰, τὰ ἔλεγεν ἀπολογούμενος. Καὶ παντοῦ δὲ κάνει ἀκριβῶς τὸ ἴδιο πού ἔκανε καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτήν.

Τί λέγει λοιπόν; «Θ' ἀναστηθοῦν ἄνδρες Νινευῖται καὶ θὰ κατακρίνουν τὴν γενεὰν αὐτήν, διότι ἐκεῖνοι μετενόησαν ἀκούσαντες τὸ κήρυγμα τοῦ Ἰωνᾶ, ἐνῶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτήν εἶναι πολὺ περισσότερα τὰ πειστικὰ σημεῖα ἀπὸ ὅ,τι εἰς τὸν Ἰωνᾶν». Διότι ἐκεῖνος μὲν ἦτο δοῦλος, ἐγὼ ὅμως εἶμαι Κύριος. Καὶ ἐκεῖνος μὲν ἐξῆλθεν ἀπὸ τὸ κῆτος, ἐνῶ ἐγὼ ἀνεστήθην ἀπὸ τὸν θάνατον. Ἐπίσης ἐκεῖνος μὲν ἐκήρυξε τὴν καταστροφήν, ἐγὼ ὅμως ἦλθα διὰ νὰ κηρύξω τὴν οὐράνιον βασιλείαν. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν ἐπίστευσαν χωρὶς θαῦμα, ἐνῶ ἐγὼ σᾶς παρουσίασα πολλὰ θαύματα. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν δὲν ἤκουσαν τίποτε περισσότερον ἀπὸ τοὺς λόγους ἐκείνους, ἐγὼ ὅμως μετεχειρίσθην κάθε εἶδος διδασκαλίας. Καὶ ὁ μὲν Ἰωνᾶς μετέβη ὡς δοῦλος τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ ἐγὼ ἦλθα ὡς ὁ Δεσπότης καὶ ὁ Κύριος τῶν πάντων, ὅχι φυσικὰ διὰ νὰ σᾶς ἀπειλήσω, οὔτε διὰ νὰ ζητήσω εὐθύνας, ἀλλὰ διὰ νὰ σᾶς φέρω τὴν συγχώρησιν. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν ἦσαν βάρβαροι, ἐνῶ αὐτοὶ συναναστράφησαν πάρα πολλοὺς προ-

φήταις συνανειγράφησαν μυρίοις. Καὶ περὶ ἐκείνου μὲν οὐδεὶς προεῖπεν, περὶ ἐμοῦ δὲ ἅπαντες καὶ τὰ ἔργα τοῖς λόγοις συνέβαινε. Κακῆϊνος μὲν ἐδραπέτευσεν ἀπιέναι μέλλων ὑπὲρ τοῦ μὴ γελασθῆναι, ἐγὼ δὲ εἰδὼς ὅτι καὶ σταν-
 5 ροῦσθαι καὶ γελαῖσθαι μέλλω, παρεγενόμην. Καὶ ἐκεῖνος μὲν οὐδὲ ὄνειδισθῆναι ἤνεγκεν ὑπὲρ τῶν σωζομένων, ἐγὼ δὲ καὶ θάνατον ὑπέμεινα, καὶ θάνατον τὸν αἰσχιστον, καὶ μετὰ ταῦτα πάλιν ἐιτέρους ἀποσιέλλω. Καὶ ὁ μὲν ξένος τις ἦν καὶ ἀλλότριος καὶ ἄγνωστος, ἐγὼ δὲ συγγενῆς κατὰ σάρκα
 10 καὶ προγόνων τῶν αὐτῶν. Καὶ πολλὰ δὲ ἕτερα ἂν τις συναγάγοι τὰ πλέον ἐπιζητῶν.

3. Αὐτὸς δὲ οὐδὲ ἐνταῦθα ἴσταιται, ἀλλὰ καὶ ἕτερον προστίθησι παράδειγμα, λέγων ὅτι «Καὶ βασίλισσα νότιου ἔγερθήσεται ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῆς γενεᾶς ταύτης καὶ κατακρι-
 15 νεῖ αὐτούς· ὅτι ἦλθεν ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς ἀκοῦσαι τὴν σοφίαν Σολομῶνος· καὶ ἰδὸν πλεῖον Σολομῶνος ᾤδε». Τοῦτο τοῦ προτέρου πλέον ἦν. Ὁ μὲν γὰρ Ἰωνᾶς πρὸς ἐκείνους ἀπῆλθεν, ἡ δὲ βασίλισσα τοῦ νότιου οὐκ ἀνέμεινε τὸν Σολομῶνα πρὸς αὐτὴν ἐλθεῖν, ἀλλ' αὐτὴ πρὸς αὐτὸν παρεγένετο,
 20 καὶ γυνὴ καὶ θάρβαρος οὔσα καὶ ἰσοοῦτιον ἀφρσηκυῖα, οὐκ ἀπειλῆς ἐπικειμένης, οὐ θάνατον δεδοικυῖα, ἀλλ' ἔρωτι ρημάτων μόνον σοφῶν. Ἄλλ' ἰδὸν καὶ πλεῖον Σολομῶνος ᾤδε. Ἐκεῖ μὲν γὰρ ἡ γυνὴ παρεγένετο, ἐνταῦθα δὲ ἐγὼ ἦλθον. Καὶ ἡ μὲν ἀπὸ τῶν περάτων τῆς γῆς ἀνέστη, ἐγὼ δὲ καὶ
 25 πόλεις καὶ κόμας περιέρχομαι. Κακῆϊνος μὲν ὑπὲρ δένδρων

φήτας. Καὶ διὰ μὲν τὸν Ἰωνᾶν κανεῖς δὲν προεῖπε τίποτε, δι' ἐμένα ὅμως ἐπροφήτευσαν ὅλοι γενικῶς οἱ προφήται καὶ τὰ ἔργα μου ἦσαν σύμφωνα μὲ τὰς προφητείας ἐκείνων. Καὶ ἐκεῖνος μὲν ἐδραπέτευσεν, ἐπειδὴ ἤθελε ν' ἀποφύγῃ τὴν ἀποστολὴν τοῦ διὰ νὰ μὴ περιπαιχθῇ, ἐγὼ ὅμως ἂν καὶ ἐγνώριζα καλὰ ὅτι ἐπρόκειτο νὰ σταυρωθῶ καὶ νὰ ἐμπαιχθῶ, παρὰ ταῦτα ἦλθα εἰς τὸν κόσμον. Καὶ ὁ μὲν Ἰωνᾶς δὲν ἠνείχετο νὰ ὀνειδισθῇ πρὸς χάριν τῶν σωζομένων, ἐγὼ ὅμως ὑπέμεινα θάνατον, καὶ μάλιστα θάνατον τὸν πιὸ ἀτιμωτικόν, καὶ ἀκολούθως θὰ σᾶς στείλω καὶ ἄλλους πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπόν. Καὶ ἐκεῖνος μὲν ἦτο κάποιος ξένος, ἀλλοεθνῆς καὶ ἄγνωστος, ἐνῶ ἐγὼ εἶμαι συγγενῆς σας κατὰ σάρκα καὶ ἔχω τοὺς ἰδίους προγόνους μὲ σᾶς. Καὶ πολλὰς δὲ ἄλλας μαρτυρίας θὰ ἠμποροῦσε κανεῖς νὰ συγκεντρώσῃ, ἐὰν ἤθελε περισσότερα.

3. Ὁ Κύριος ὅμως δὲν σταματᾷ ἀπλῶς εἰς τοὺς Νινευῖτας, ἀλλὰ ἀναφέρει καὶ ἄλλο παράδειγμα καὶ λέγει· «Ἡ βασίλισσα τοῦ νότου θ' ἀναστηθῇ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως μαζὶ μὲ τὴν γενεὰν αὐτὴν καὶ θὰ τοὺς κατακρίνῃ, διότι ἦλθεν ἀπὸ τὴν ἄκρην τοῦ κόσμου διὰ ν' ἀκούσῃ τὴν σοφίαν τοῦ Σολομῶντος. Ἴδου ὅμως ὑπάρχουν περισσότερα ἀπὸ τὸν Σολομῶντα». Αὐτὸ τὸ παράδειγμα ἦτο σπουδαιότερον τοῦ προηγουμένου. Διότι ὁ μὲν Ἰωνᾶς μετέβη ὁ ἴδιος πρὸς τοὺς Νινευῖτας, ἡ βασίλισσα ὅμως τοῦ νότου δὲν ἐπερίμενε νὰ μεταβῇ ὁ Σολομῶν πρὸς αὐτήν, ἀλλ' ἡ ἰδία μετέβη εἰς αὐτόν, ἂν καὶ ἦτο γυναῖκα καὶ μάλιστα εἰδωλόλατρίσσα καὶ εὐρίσκετο τόσον μακρὰ, χωρὶς καμμίαν ἀπειλήν, οὔτε φόβον διὰ τὸν θάνατον, ἀλλὰ ἀπὸ ἔρωτα μόνον διὰ τοὺς σοφοὺς λόγους. Ἀλλ' ἰδού, αὐτὸ πὸν συμβαίνει ἐδῶ εἶναι ἀνώτερον τοῦ Σολομῶντος. Διότι ἐκεῖ μὲν μετέβη ἡ γυνή, ἐνῶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἦλθα ἐγὼ ὁ ἴδιος. Καὶ ἐκείνη μὲν ἐσηκώθη καὶ ἦλθεν ἀπὸ τὴν ἄκρην τοῦ κόσμου, ἐνῶ ἐγὼ ἐπισκέπτομαι τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία. Καὶ ὁ μὲν Σολομῶν τῆς ὠμίλησε διὰ δένδρα καὶ ξύλα, πὸν δὲν ἠμποροῦσαν νὰ τῆς

καὶ ξύλων διελέγετο, τὰ μηδὲν μέγα ὠφελῆσαι τὴν παραγε-
ρομένην δυνάμενα, ἐγὼ δὲ ὑπὲρ ἀπορρήτων πραγμάτων καὶ
μυσηρίων φρικωδεσιάτων.

Ἐπεὶ οὖν αὐτοὺς κατέκρινε, δείξας ἐκ πολλοῦ τοῦ πε-
5 ριόντιος ἀσύγγνωστα ἁμαρτάνοντος καὶ τῆς αὐτῶν ἀγνωμο-
σύνης, οὐ τῆς τοῦ διδασκάλου ἀσθενείας, τὴν παρακοὴν οὖ-
σαν, καὶ τοῦτο ἀπὸ τε ἄλλων πολλῶν καὶ τῶν Νινευϊτῶν
καὶ τῆς βασιλείσης ἀπέδειξε· τότε λέγει καὶ τὴν καταληφο-
μένην αὐτοὺς κόλασιν· αἰνιγματωδῶς μὲν, λέγει δὲ ὁμως,
10 πολὺν τὸν φόβον ἐνυφαίνων τῷ διηγήματι. «Ὅταν γάρ»,
φησί, «ἐξέλθῃ τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἐκ τοῦ ἀνθρώπου,
πορεύεται δι' ἀνύδρων τόπων, ζητοῦν ἀνάπαυσιν· καὶ μὴ εὐ-
ρίσκον, λέγει· ἐπιστρέψω εἰς τὸν οἶκόν μου, ὅθεν ἐξῆλθον
Καὶ ἐλθόν, εὐρίσκει σχολάζοντα καὶ σεσαρωμένον καὶ κεκο-
15 σμημένον. Τότε πορεύεται καὶ παραλαμβάνει μεθ' ἑαυτοῦ
ἕτερα ἐπιὰ πνεύματα πονηρότερα ἑαυτοῦ, καὶ εἰσελθόντα
κατοικεῖ ἐκεῖ καὶ γίνεται τὰ ἔσχατα τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου
χείρονα τῶν πρώτων. Οὕτως ἔσται καὶ τῇ γενεᾷ ταύτῃ».
Ἐντεῦθεν δείκνυσιν, ὅτι οὐκ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι μόνον,
20 ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα χαλεπώτατα πείσονται. Ἐπειδὴ γὰρ εἶ-
πεν, «Ἄνδρες Νινευῖται ἀναστήσονται ἐν τῇ κρίσει, καὶ
κατακρινοῦσι τὴν γενεὰν ταύτην», ἵνα μὴ διὰ τὴν τοῦ χρό-
νου μέλλῃσιν καταφρονήσωσι καὶ ραθυμότεροι γένωνται,
ἐντεῦθεν ἐφίσησιν αὐτοῖς τὰ δεινὰ. Ὁ καὶ ὁ προφήτης
25 Ὡσηὲ αὐτοῖς ἀπειλῶν ἔλεγεν, ὅτι ἔσονται «Ὡσπερ ὁ προ-
φήτης ὁ παρεξεσιηκῶς, ἄνθρωπος ὁ πνευματοφόρος»· του-
τέστιν, ὥσπερ οἱ μαινόμενοι καὶ βακχενόμενοι ὑπὸ τῶν πο-

προσφέρουν καμμίαν μεγάλην ὠφέλειαν, ἐνῶ ἐγὼ σᾶς ὀμιλῶ διὰ τὰ ἀπόρρητα πράγματα καὶ διὰ τὰ μυστήρια ποῦ εἶναι τὰ πιὸ φρικιαστικά.

Ἄφοῦ λοιπὸν τοὺς κατέκρινε καὶ ἀπέδειξε περιτράνως ὅτι ἦσαν ἀσυγχώρητα τὰ ἀμαρτήματά των καὶ ὅτι ἡ παρακοὴ ὠφείλετο εἰς τὴν ἰδικὴν των ἀχαριστίαν καὶ ὄχι εἰς τὴν ἀδυναμίαν τοῦ διδασκάλου, πρᾶγμα ποῦ τὸ ἐφανέρωσε καὶ μὲ πολλὰ ἄλλα, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ παράδειγμα τῶν Νινευϊτῶν καὶ τῆς βασιλείσης, τότε πλέον τοὺς ἀναφέρει καὶ τὴν τιμωρίαν ποῦ θὰ ἔλθῃ ἐναντίον των. Καὶ τὴν ἀναφέρει μὲν κατὰ τρόπον αἰνιγματώδη, ὅπως ὅποτε ὅμως τὴν ἀναφέρει, καὶ ὑφαίνει μέγαν φόβον εἰς τὴν διήγησίν του. Διότι, λέγει, «Ὅταν τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα φύγῃ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον, περνᾷ μέσα ἀπὸ τόπους ποῦ δὲν ἔχουν νερὸ καὶ ζητεῖ ἀνάπαυσιν, ἀλλὰ δὲν τὴν εὐρίσκει, καὶ τότε λέγει· Θὰ ἐπιστρέψω πάλιν εἰς τὸν οἶκόν μου, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἔφυγα. Καὶ ὅταν ἐπιστρέψῃ εὐρίσκει τὸν οἶκον ἄδειον καὶ καθαρισμένον καὶ στολισμένον. Τότε πηγαίνει καὶ παίρνει μαζί του ἄλλα ἑπτὰ πνεύματα πιὸ πονηρὰ ἀπὸ αὐτὰ καὶ ἀφοῦ εἰσέλθουν εἰς τὸν οἶκον διαμένουν ἐκεῖ μέσα, καὶ ἔτσι ἀποβαίνει τὸ τέλος ἐκείνου τοῦ ἀνθρώπου χειρότερον ἀπὸ ὅ,τι ἀρχικῶς. Τὸ ἴδιο θὰ συμβῇ καὶ εἰς τὴν γενεὰν αὐτήν». Μὲ τοὺς λόγους αὐτοὺς ἀποδεικνύει ὅτι ὄχι μόνον εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν θὰ ὑποστοῦν πάρα πολὺ μεγάλας τιμωρίας. Διότι ἐπειδὴ εἶπεν, «Ὅτι ἄνδρες Νινευϊται θὰ ἀναστηθοῦν εἰς τὴν μέλλουσαν κρίσιν καὶ θὰ κατακρίνουν τὴν γενεὰν αὐτήν», διὰ νὰ μὴ καταφρονήσουν τοὺς λόγους του, λόγῳ τῆς μακρᾶς ἀποστάσεως τῆς κρίσεως, καὶ γίνονται ἔτσι πιὸ ἀδιάφοροι, τοὺς παρουσιάζει τὰς συμφορὰς πολὺ πλησίον των. Πρᾶγμα ποῦ καὶ ὁ προφήτης Ὡσηὲ ἐπράξεν, ὅταν τοὺς ἠπεῖλει καὶ τοὺς ἔλεγεν ὅτι θὰ γίνουν, «ὅπως ἀκριβῶς ὁ προφήτης ποῦ ἔχασε τὰ λογικά του, ὅπως ὁ δαιμονισμένος ἄνθρωπος»¹¹, ὅπως δηλαδὴ οἱ ἄνθρωποι ποῦ εἶναι μανιακοὶ καὶ καθοδηγοῦνται ἀπὸ τὰ πονηρὰ πνεύματα,

νηρῶν πνευμάτων, οἱ ψευδοπροφήται. Προφήτην γὰρ ἐν-
ταῦθα παρεξεσηκία τὸν ψευδοπροφήτην φησίν, οἷοί εἰσιν
οἱ μάντις. Τοῦτο δὴ καὶ ὁ Χριστὸς δηλῶν φησιν, ὅτι τὰ
ἔσχατα πείσονται.

5 Εἶδες πῶς πανταχόθεν αὐτοὺς ὠθεῖ ἐπὶ τὸ προσέχειν
τοῖς λεγομένοις, ἀπὸ τῶν παρόντων, ἀπὸ τῶν μελλόντων, ἀπὸ
τῶν εὐδοκιμησάντων (ἀπὸ τῶν Νινευιτῶν λέγω, καὶ τῆς
βασιλείσης), ἀπὸ τῶν προσκεκρουκῶν Τυρίων καὶ Σοδο-
μηνῶν; Ὁ καὶ οἱ προφήται ἐποίουν, τοὺς υἱοὺς Ρηχαβὶν
10 παράγοντες καὶ τὴν ῥύμφην τὴν οὐκ ἐπιλανθανομένην τοῦ
κόσμου τοῦ οἰκείου καὶ τῆς σιθηδοσεμίδος καὶ τὸν βοῦν τὸν
εἰδῶτα τὸν κτησάμενον καὶ τὸν ὄνον τὸν τὴν φάτιν ἐπιγινώ-
σκοντα. Οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα ἀπὸ συγκρίσεως παρασιήσας
αὐτῶν τὴν ἀγνωμοσύνην, λέγει καὶ τὴν ἴμωρίαν λοιπόν.

15 Τί ποι' οὖν ἐστὶ τὸ εἰρημένον; Καθάπερ οἱ δαιμονῶν-
τες, φησίν, ὅταν ἀπαλλαγῶσι τῆς ἀρρωστίας ἐκείνης, ἂν ρα-
θυμότεροι γένωνται, χαλεπωτέραν ἐπισπῶνται καθ' ἑαυτῶν
τὴν φαντασίαν· οὕτω καὶ ἐφ' ὑμῶν γίνεται. Καὶ γὰρ καὶ
ἔμπροσθεν κατείχεσθε δαίμονι, ὅτε τὰ εἶδωλα προσεκυνεῖτε
20 καὶ τοὺς υἱοὺς ὑμῶν ἐσφάτιτε τοῖς δαιμονίοις, πολλὴν ἐ-
πιδεικνύμενοι μανίαν· ἀλλ' ὅμως οὐκ ἐγκατέλιπον ὑμᾶς, ἀλλ'
ἐξέβαλον τὸν δαίμονα ἐκεῖνον διὰ τῶν προφητῶν, καὶ δι'
ἐμαντοῦ πάλιν ἦλθον ἐπὶ πλεῖον ἐκκαθαῖραι ὑμᾶς βουλόμε-
νος. Ἐπεὶ οὖν οὐ βούλεσθε προσέχειν, ἀλλὰ καὶ εἰς πλείονα
25 ἐξωκείλατε πονηρίαν, (τοῦ γὰρ προφήτας ἀνελεῖν πολλῶ
μεῖζον καὶ χαλεπώτερον τὸ καὶ αὐτὸν κατασφάξαι), διὰ

12. Ἦτο πατήρ τοῦ Ἰωαναδάβ, ἀντιπάλου τῶν πιστῶν τοῦ Βάαλ,
ἐπὶ βασιλείᾳ Ἀχαάβ (869-850 π.Χ.). Πρβλ. Ἱερ. 42, 1 ἐ.

13. Ἱερ. 2, 32.

14. Ἡσ. 1, 3.

ὅπως οἱ ψευδοπροφήται. Διότι εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν προφήτην μὲ χαμένα τὰ λογικά του ἀποκαλεῖ τὸν ψευδοπροφήτην, ὅπως λόγῳ χάριν εἶναι οἱ μάντιες. Αὐτὸ λοιπὸν θέλων νὰ δηλώσῃ ὁ Χριστός, λέγει ὅτι θὰ ὑποστοῦν τὰς πρὸ φοβερὰς τιμωρίας.

Εἶδες πῶς μὲ κάθε τρόπον τοὺς παροτρύνει νὰ προσέχουν τοὺς λόγους του, ἀπὸ τὰ παρόντα καὶ ἀπὸ τὰ μέλλοντα, ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἐπέδειξαν καλὴν συμπεριφορὰν (τοὺς Νινευῖτας δηλαδὴ καὶ τὴν βασίλισσαν), καὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς Τύρου καὶ τῶν Σοδόμων ποὺ ἐτιμωρήθησαν; Καὶ ἀκριβῶς τὸ ἴδιο ἔκαμναν καὶ οἱ προφήται, ὅταν ἀνέφεραν ὡς παράδειγμα τοὺς υἱοὺς τοῦ Ρηχαβὶν¹² καὶ τὴν νύμφην ποὺ δὲν λησμονεῖ τὴν στεμνότητά της καὶ τὸν στηθόδεσμὸν της¹³, καὶ τὸν βοῦν ποὺ γνωρίζει τὸν κύριόν του, καθὼς καὶ τὸν ὄνον ποὺ γνωρίζει τὴν φάτινν του¹⁴. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ εἰς τὴν προκειμένην λοιπὸν περίπτωσιν ἀφοῦ ἀπέδειξε συγκριτικὰ τὴν ἀγνωμοσύνην των, εἰς τὴν συνέχειαν προλέγει καὶ τὴν τιμωρίαν των.

Ποία ἡ σημασία ὅμως ὄλων αὐτῶν ποὺ εἶπεν; Ὅπως ἀκριβῶς, λέγει, οἱ δαιμονισμένοι, ὅταν ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν ἀσθένειάν των ἐκείνην, ἐὰν εἰς τὴν συνέχειαν δείξουν ἀδιαφορίαν μεγαλυτέραν, προσελκύουν ἐπάνω των τὴν πάθησι ὑπὸ πολὺ βαρυτέραν μορφήν, τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ σᾶς. Καθόσον καὶ προηγουμένως διετελοῦσατε ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ δαίμονος, ὅταν ἐπροσκυνούσατε τὰ εἴδωλα καὶ ἐθυσιάζατε τὰ παιδιά σας εἰς τοὺς δαίμονας, ἐπιδεικνύοντες ἔτσι μεγάλην μανίαν. Ἄλλ' ὅμως ἐγὼ δὲν σᾶς ἐγκατέλειψα, ἀλλ' ἐξεδίωξα τὸν δαίμονα ἐκεῖνον μὲ τοὺς προφήτας καὶ ἐπὶ πλέον ἦλθα ὁ ἴδιος πάλιν, ἐπειδὴ ἤθελα νὰ σᾶς καθάρισω περισσότερον. Ἐπειδὴ βέβαια δὲν θέλετε νὰ προσέξετε, ἀλλὰ παρεκλίνατε καὶ ὑποπέσατε εἰς μεγαλυτέραν πονηρίαν (διότι εἶναι πολὺ μεγαλύτερον καὶ χειρότερον τὸ νὰ σφάζετε ἐμὲ ἀπὸ τὸ νὰ φονεύετε τοὺς προφήτας), διὰ τοῦτο θὰ ὑποσιῆτε πολὺ χειρότερα ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ὑπέστησαν οἱ

τοῦτο χαλεπώτερα πείσεσθε τῶν προτέρων, τῶν κατὰ Βα-
 βυλῶνα λέγω καὶ κατ' Αἴγυπτον καὶ κατὰ Ἀντίοχον τὸν
 πρῶτον. Τὰ γὰρ ἐπὶ Οὐεσπασιανοῦ καὶ Τίτου συμβάντα
 αὐτοῖς πολλῶ μᾶλλον τούτων χαλεπώτερα. Διὸ καὶ ἔλεγεν·
 5 «Ἔσται θλίψις μεγάλη, οἷα οὐδέποτε γέγονεν, οὐδὲ μὴ ἔ-
 σται».

Οὐ τοῦτο δὲ μόνον δηλοῖ τὸ ὑπόδειγμα, ἀλλ' ὅτι καὶ
 ἀρειῆς ἀπάσης ἔσονται ἔρημοι καθόλου καὶ τῇ τῶν δαιμόνων
 ἐνεργείᾳ εὐεπιχείρητοι μᾶλλον ἢ τότε. Τότε μὲν γὰρ εἰ
 10 καὶ ἡμάριανον, ἀλλ' ὅμως ἦσαν καὶ οἱ κατορθοῦντες ἐν αὐ-
 τοῖς, καὶ παρῆν ἡ τοῦ Θεοῦ πρόνοια καὶ ἡ τοῦ Πνεύματος
 χάρις, ἐπιμελουμένη, διορθουμένη, τὰ παρ' ἑαυτῆς ἀπαντα
 πληροῦσα· νυνὶ δὲ καὶ ταύτης καθόλου ἐρημωθήσονται τῆς
 κηδεμονίας, φησὶν, ὥστε καὶ ἀρειῆς πλείων σπάνις νῦν καὶ
 15 συμφορᾶς ἐπίτασις καὶ δαιμόνων ἐνέργεια τυραννικωτέρα.
 Ἴστε οὖν καὶ ἐπὶ τῆς γενεᾶς τῆς ἡμετέρας, ὅτι ὁ πάντας
 ἀσεβείᾳ νικήσας Ἰουλιανὸς ἐξεβακχεύθη, πῶς μετὰ τῶν
 Ἑλλήνων ἑαυτοὺς ἔτατον, πῶς τὰ ἐκείνων ἐθεράπευον.
 Ὡστε καὶ μικρὸν τι δοκῶσι σωφρονεῖν νῦν, διὰ τὸν τῶν
 20 βασιλέων φόβον ἡσυχάζουσιν· ὡς εἰ μὴ τοῦτο ἦν, πολλῶ τῶν
 προτέρων χαλεπώτερα ἐτόλμησαν ἄν. Ἐν γὰρ τοῖς ἄλλοις
 πονηροῖς ἔργοις νικῶσι τοὺς ἔμπροσθεν, γοητείας, μαγγα-
 νείας, ἀσελγείας μετὰ πολλῆς ἐπιδεικνύμενοι τῆς ὑπερβο-
 λῆς. Καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις δέ, καίτοι τοσοῦτω χαλινῶ κατεχό-
 25 μενοι, πολλάκις ἐστασίασαν, καὶ βασιλέων κατεξανέστησαν,
 ὡς καὶ τοῖς ἐσχάτοις περιπαρῆναι κακοῖς.

15. Οὗτος ἐπεχείρησε νὰ ἐπιβάλλῃ τὸν ἑλληνισμόν εἰς τοὺς Ἰουδαίους.

16. Ἡ Βεσπασιανός, Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ, ὅστις κατεδίωξε τοὺς Ἰουδαίους.

17. Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ, ὅστις τὸ 70 μ.Χ. διέλυσεν ὀριστικῶς τὸ κράτος τῶν Ἑβραίων.

18. Ματθ. 24, 21.

πρόγονοί σας, ἀπὸ ἐκεῖνα δηλαδή πού ἔπαθαν εἰς τὴν Βαβυλῶνα, εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ ἀπὸ τὸν Ἀντίοχον τὸν πρῶτον¹⁵. Διότι τὰ ὅσα συνέβησαν εἰς αὐτοὺς ἐπὶ Βεσπασιανοῦ¹⁶ καὶ ἐπὶ Τίτου¹⁷, ἦσαν πολὺ χειρότερα ἀπὸ ἐκεῖνα πού ἔπαθαν τότε. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγε· «Θὰ εἶναι τότε τόσον μεγάλη ἡ θλίψις, πού παρομοία ποτὲ δὲν συνέβη μέχρι τώρα, ἀλλ' οὔτε καὶ πρόκειται νὰ συμβῇ¹⁸.

Τὸ παράδειγμα αὐτὸ δὲν ἔχει αὐτὴν μόνον τὴν σημασίαν, ἀλλὰ σημαίνει καὶ ὅτι θὰ στερηθοῦν κάθε ἀρετὴν καὶ θὰ εἶναι περισσότερο εὐάλωτοι εἰς τοὺς δαίμονας, ἀπὸ ὅ,τι ἦσαν τότε. Διότι τότε ἂν καὶ ἡμάρταναν, παρὰ ταῦτα ὑπῆρχαν μεταξὺ των καὶ ἐκεῖνοι πού ἐσημείωναν πρόδοον εἰς τὴν ἀρετὴν, καὶ εὐρίσκετο πλησίον των ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ χάρις τοῦ ἁγίου Πνεύματος, πού τοὺς ἐφρόντιζε, τοὺς διώρθωνε καὶ ἔκαμνεν ὅλα ὅσα ἐξηρτῶντο ἀπὸ αὐτὴν. Τώρα ὅμως, λέγει, θὰ στερηθοῦν ἐξ ὀλοκλήρου αὐτὴν τὴν κηδεμονίαν, ὅποτε καὶ ἡ ἀρετὴ των θὰ γίνῃ σπανιωτέρα, καὶ αἱ συμφοραὶ των θ' αὐξηθοῦν καὶ ἡ δρᾶσις τῶν δαιμόνων θὰ γίνῃ περισσότερο τυραννικὴ. Βέβαια γνωρίζετε καὶ ἐκεῖνα πού συνέβησαν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῆς ἰδικῆς μας γενεᾶς, ὅταν ὁ Ἰουλιανός, πού ὑπερέβαλεν ὅλους εἰς τὴν ἀσέβειαν, ἔγινε μανιακός, πῶς συνέτασσον τοὺς ἑαυτοὺς των μεταξὺ τῶν εἰδωλολατρῶν καὶ πῶς ἔτελοῦσαν τὴν λατρείαν ἐκείνων. Ὡστε καὶ ἂν ἀκόμη τώρα φαίνωνται κάπως σωφρονοῦντες, ἡ ἡσυχία των αὐτῇ ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι φοβοῦνται τοὺς βασιλεῖς. Διότι ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν αὐτὸς ὁ φόβος, θὰ ἐπεχείρουν πολὺ φοβερώτερα ἀπὸ τὰ προηγούμενα. Διότι ὡς πρὸς τὰ ἄλλα μὲν τὰ πονηρὰ ἔργα ξεπερνοῦν τοὺς παλαιότερους, καταγινόμενοι μὲ μεγάλην μανίαν μὲ τὰς μαγείας, τὰς μαγανείας καὶ τὰς ἀσελγείας. Ὡς πρὸς τὰ ἄλλα ὅμως, μολονότι συγκρατοῦνται ἀπὸ τόσα καλινά, παρὰ ταῦτα πολλὰς φορὰς ἐστασίασαν καὶ ἐξεγέρθησαν ἐναντίον τῶν βασιλέων, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ φθάσουν νὰ διαπράξουν τὰ φοβερώτερα κακά.

4. Ποῦ νῦν εἰσιν οἱ τὰ σημεῖα ζητοῦντες; Ἀκουέτωσαν
 ὅτι γνώμης χρεῖα εὐγνώμονος· κἂν μὴ αὕτη παρῆ, σημείων
 οὐδὲν ὄφελος. Ἴδου γοῦν οἱ μὲν Νινευῖται χωρὶς σημείων
 ἐπίστευσαν, οὗτοι δὲ μετὰ ἰσαῦτα θαύματα χεῖρους ἐγένον-
 5 το καὶ δαιμόνων ἀπείρων οἰκητήριον ἑαυτοὺς κατέστησαν
 καὶ μυρίας ἐπεσπάσαντο συμφοράς· καὶ μάλα εἰκότως· Ὅταν
 γὰρ ἅπαξ τις ἐλευθερωθεὶς τῶν κακῶν μὴ σωφρονησθῆ, πολ-
 λῶ χαλεπώτερα πείσεται τῶν προτέρων. Διὰ γὰρ τοῦτο εἶ-
 πεν, ὅτι οὐχ εὐρίσκει ἀνάπανσιν, ἵνα δείξῃ ὅτι πάντως καὶ
 10 ἐξ ἀνάγκης λήφεται τὸν τοιοῦτον ἢ τῶν δαιμόνων ἐπιβουλή.
 Καὶ γὰρ ἀπὸ δύο τούτων σωφρονησθῆναι ἔδει, ἀπὸ τε τοῦ
 παθεῖν πρότερον, ἀπὸ τε τοῦ ἀπαλλαγῆναι· μᾶλλον δὲ καὶ
 τρίτον πρόσσειν, ἢ τοῦ χείρονα πείσεσθαι ἀπειλή. Ἀλλ' ὁ-
 μως οὐδενὶ τούτων ἐγένοντο θελίους.

15 Ταῦτα μὴ πρὸς ἐκείνους μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἡμᾶς
 εἰρησθαι καιρὸν ἂν ἔχοι, ὅταν φωτισθέντες καὶ τῶν προτιέ-
 ρων ἀπαλλαγέντες κακῶν, πάλιν τῆς αὐτῆς ἐχώμεθα ποιη-
 ρίας· καὶ γὰρ χαλεπωτέρα λοιπὸν ἔσται ἢ κόλασις τῶν μετὰ
 ταῦτα ἁμαρτημάτων. Διὰ τοῦτο καὶ τῶ παραλύτῳ ὁ Χριστὸς
 20 ἔλεγεν· «Ἴδε, ὑγιῆς γέγονας· μηκέτι ἁμάρτανε, ἵνα μὴ χει-
 ρὸν τί σοι γένηται»· καὶ ταῦτα πρὸς ἄνθρωπον τριάκοντα ὁ-
 κιῶ ἔτη ἔχοντα ἐν τῇ ἀσθενείᾳ.

Καὶ τί χεῖρον ἔμελλε, φησί, πείσεσθαι τούτων; Πολλῶ
 χεῖρον καὶ χαλεπώτερον. Μὴ γὰρ δὴ γένοιτο ἰσαῦτα ἡμᾶς
 25 ὑπομένειν, ὅσα δυνάμεθα παθεῖν. Οὐδὲ γὰρ ἀπορεῖ τιμωριῶν
 ὁ Θεός. Κατὰ γὰρ τὸ πολὺ ἔλεος αὐτοῦ, οὕτω καὶ ἡ ὀργή

4. Ποῦ τώρα εἶναι ἐκεῖνοι πού ἐπιζητοῦν τὰ θαύματα; Ἄς ἀκούσουν ὅτι ἀπαιτεῖται εὐγνώμων διάθεσις καὶ ὅτι ἂν δὲν ὑπάρχη αὐτῇ κανεῖς δὲν ἤμπορεῖ ν' ἀποκομίση κανὲν ὄφελος ἀπὸ αὐτά. Ἴδου λοιπόν, οἱ μὲν Νινευῖται ἐπίστευσαν χωρὶς νὰ ἴδουν θαύματα, ἐνῶ αὐτοὶ καὶ μετὰ ἀπὸ τόσα πολλὰ θαύματα ἔγιναν χειρότεροι καὶ κατέστησαν τοὺς ἑαυτοῦς των κατοικίαν ἀπείρων δαιμόνων, καὶ ἐπέσυραν ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ των ἀπείρους συμφοράς. Καὶ ἦτο πολὺ φυσικὸν αὐτό. Διότι ὅταν κανεῖς, ἀπαλλαγεῖς ἀπὸ τὰ κακά, ἐὰν δὲν θελήσῃ νὰ δείξῃ σωφροσύνην, θὰ ὑποστῇ πολὺ χειρότερα ἀπὸ τὰ προηγούμενα κακά. Καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο εἶπεν ὁ Κύριος ὅτι δὲν εὐρίσκει ἀνάπαυσιν τὸ δαιμόνιον, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ὅπωςδήποτε καὶ ἀναγκαστικὰ θὰ κυριεύσῃ τὸν παρόμοιον ἄνθρωπον ἢ κακὴ ἐπίδρασις τῶν δαιμόνων. Ἐπρεπε λοιπόν νὰ τὸν συνετίσουν δύο πράγματα· καὶ τὸ ὅτι ἔπαθε προηγουμένως, καὶ τὸ ὅτι ἀπηλλάγη ἀπὸ τὸ πάθος του ἐκεῖνο. Μᾶλλον δὲ προστίθεται καὶ τρίτον· ἡ ἀπειλὴ ὅτι θὰ ὑποστῇ χειρότερα. Παρὰ ταῦτα ὅμως μὲ κανένα ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἔγιναν καλύτεροι.

Ἄλλα αὐτὰ ἤμποροῦν νὰ λεχθοῦν ὄχι μόνον πρὸς ἐκείνους, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἡμᾶς, καθόσον, φωτισθέντες καὶ ἀπαλλαγέντες ἀπὸ τὰ προηγούμενα κακά, ἐπιστρέφομεν εἰς τὴν παλαιάν μας πονηρίαν καὶ πάλιν. Καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο καὶ ἡ τιμωρία μας θὰ εἶναι φοβερωτέρα διὰ τὰ μελλοντικὰ ἁμαρτήματά μας. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγεν ὁ Χριστὸς εἰς τὸν παράλυτον· «Πρόσεχε, ἔχεις γίνεαι ὑγιής. Μὴ ἁμαρτάνῃς πλέον, διὰ νὰ μὴ σοῦ συμβῇ τίποτε τὸ χειρότερον»¹⁹. Καὶ τὰ ἔλεγεν αὐτὰ πρὸς ἄνθρωπον πού ὑπέφερεν ἐπὶ τριάκοντα ὀκτὼ χρόνια ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν.

Καὶ τί τὸ χειρότερον ἀπὸ αὐτά, θὰ εἴπῃ κάποιος, ἐπρόκειτο νὰ πάθῃ; Πολὺ χειρότερον καὶ φοβερώτερον. Καὶ μακάρι βέβαια νὰ μὴ συμβῇ νὰ πάθωμεν τόσα πολλὰ, ὅσα εἶναι δυνατὸν νὰ πάθωμεν. Βέβαια οὔτε ὁ Θεὸς ἀδυνατεῖ νὰ εὕρῃ τιμωρίας. Ἄλλ' ὅμως καὶ ἡ ὀργὴ του εἶναι ἀνάλογος πρὸς

αὐτοῦ. Τοῦτο καὶ τῇ Ἱερουσαλὴμ ἐγκαλεῖ διὰ τοῦ Ἰεζεχιάλ·
 «Εἶδον γάρ σε», φησί, «πεφυρμένην ἐν αἵματι καὶ ἔλουσα καὶ
 ἔχρῖσα, καὶ ἐγένειό σοι ὄνομα ἐν τῷ κάλλει σου· καὶ ἐξε-
 πόννευσας», φησί, «ἐπὶ τοὺς ὁμοροῦντιάς σου»· διὸ καὶ χα-
 5 λεπώτερα ἀπειλεῖ σοι ἁμαρτανούση. Ἐντεῦθεν δὲ μὴ τὴν
 κόλασιν λογίζου μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἄπειρον τοῦ Θεοῦ μα-
 κροθυμίαν. Ποσάκις γοῦν τῶν αὐτῶν ἠψάμεθα κακῶν καὶ
 ἔτι μακροθυμεῖ. Ἀλλὰ μὴ θαρρῶμεν, ἀλλὰ φοβηθῶμεν. Καὶ
 γὰρ ὁ Φαραώ, εἰ ἐκ τῆς πρώτης πληγῆς ἐπαιδευθῆ, οὐκ ἂν
 10 ἔλαθε πείραν τῶν ὑσιέρων, οὐκ ἂν μετὰ ταῦτα ἅμα αὐτῷ
 τῷ σιραιεύματι κατεποντίσθη. Ταῦτα δὲ λέγω, ἐπειδὴ πολ-
 λούς οἶδα κατὰ τὸν Φαραώ καὶ νῦν λέγοντας, οὐκ οἶδα τὸν
 Θεόν, καὶ τῷ πηλῷ καὶ τῇ πλινθείᾳ προσηλοῦντας τοὺς ὑ-
 πευθύνους. Πόσοι τοῦ Θεοῦ κελεύοντος ἀνιέναι τὴν ἀπειλήν,
 15 οὐδὲ τὸν πόνον ἀνέχονται χαλάσαι;

Ἄλλ' οὐκ ἔστιν Ἐρυθρὰν Θάλατταν λοιπὸν διαβῆναι
 νῦν. Ἀλλὰ πέλαγός ἐστι πυρός, πέλαγος οὐ τοιοῦτον, οὐδὲ
 τοσοῦτον, ἀλλὰ πολλῷ μείζον καὶ ἀγριώτερον, ἐκ τοῦ πυρός
 ἔχον τὰ κύματα, πυρός ξένου τινὸς καὶ φρικώδους. Ἄβυσσός
 20 ἐστὶν ἐκεῖ μεγάλη φλογὸς χαλεπωτάτης. Πανταχοῦ γὰρ πῦρ
 περιτρέχον ἐστὶν ἰδεῖν, ἀγρίῳ τινὶ θηρίῳ ἑοικός. Εἰ γὰρ
 ἐνταῦθα τὸ αἰσθητὸν τοῦτο καὶ ὑλικὸν πῦρ, ὡσπερ θηρίον
 ἐκπηδῆσαν τῆς καμίνου, ἐφήλατο τοῖς ἔξω καθημένοις, τί
 οὐκ ἐργάσεται ἐκεῖνο τοὺς ἐμπεσόοντας;

25 Ἄκουσον περὶ τῆς ἡμέρας ἐκείνης λεγόντων τῶν προ-
 φητῶν· «Ἡμέρα Κυρίου ἀνίατος, θυμοῦ καὶ ὀργῆς πλήρης».

τὴν ἄπειρον ἀγάπην του. Καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο κατηγορεῖ τὴν Ἱερουσαλήμ διὰ τοῦ Ἰεζεκιήλ· «Διότι», λέγει, «σὲ εἶδα νὰ πλέης μέσα εἰς τὸ αἷμά σου καὶ σὲ ἔλουσα καὶ σὲ ἤλειψα μὲ λάδι καὶ ἀπέκτησες ἐξ αἰτίας τοῦ κάλλους σου ξακουσιὸν ὄνομα· ἀλλὰ σύ», λέγει, «ἐπόρνευσες μὲ τοὺς γείτονάς σου»²⁰. Διὰ τοῦτο καὶ σὲ ἀπειλεῖ μὲ περισσότερον βαρείας τιμωρίας διὰ τὰς ἀμαρτίας πού διαπράττεις. Ἄλλ' ὅμως οἱ λόγοι αὐτοὶ νὰ μὴ σὲ κάνουν νὰ σκέπτεσαι μόνον τὴν κόλασιν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἄπειρον μακροθυμίαν τοῦ Θεοῦ. Διότι πόσας φορὰς διεπράξαμεν τὰ ἴδια κακὰ καὶ παρὰ ταῦτα ὅμως μακροθυμεῖ ἀκόμη. Δὲν πρέπει ὅμως αὐτὸ νὰ μᾶς δίδῃ θάρρος, ἀλλὰ ἅς μᾶς κάνῃ νὰ φοβούμεθα. Καθόσον καὶ ὁ Φαραώ, ἐὰν ἐδιδάσκετο ἀπὸ τὴν πρώτην, δὲν θὰ ἐδέχετο ἐν συνεχείᾳ καὶ τὰς ἄλλας, καὶ ἀκολούθως δὲν θὰ κατεποντίζετο μαζὶ μὲ ὅλον τὸν στρατόν του. Αὐτὰ δὲ τὰ λέγω ἐπειδὴ γνωρίζω πολλούς, πού λέγουν τώρα ὅπως ὁ Φαραώ τότε, 'Δὲν γνωρίζω τὸν Θεόν', καὶ καθηλώνουν τοὺς ὑπευθύνους εἰς τὸν πηλὸν καὶ εἰς τὴν κατασκευὴν πλίνθων. Καὶ πόσοι δὲν ἀνέχονται οὔτε τὸν πόνον νὰ χαλαρώσουν, μολονότι ὁ Θεὸς παραγγέλλει νὰ παύσουν ν' ἀπειλοῦν;

Τώρα ὅμως δὲν ἔχομεν πλέον ἔμπροσθέν μας νὰ διαβῶμεν τὴν Ἐρυθρὰν Θάλασσαν. Ἄλλ' ὑπάρχει πέλαγος πυρός, πέλαγος πού δὲν εἶναι παρόμοιον μὲ ἐκεῖνο, οὔτε τόσον μεγάλο, ἀλλὰ καὶ κατὰ πολὺ μεγαλύτερον καὶ ἀγριώτερον, πού τὰ κύματά του εἶναι πύρινα, καὶ προέρχονται ἀπὸ πῦρ πού εἶναι ἄγνωστον καὶ φρικῶδες. Ἐκεῖ ὑπάρχει ἄβυσσος μεγάλη μὲ πολὺ φοβερὰν φλόγα. Ἐκεῖ δηλαδὴ εἶναι δυνατὸν νὰ ἰδῆς παντοῦ πῦρ νὰ τρέχῃ, πού ὁμοιάζει μὲ κάποιο ἄγριον θηρίον. Ἐὰν λοιπὸν ἐδῶ τὸ αἰσθητὸν αὐτὸ καὶ ὑλικὸν πῦρ, ὅταν ἐκκληδήσῃ ὡσὰν θηρίον ἀπὸ τὴν κάμινον, κατακαίῃ ἐκείνους πού κάθονται ἔξω ἀπ' αὐτήν, τί δὲν θὰ κάνῃ ἐκεῖνο τὸ πῦρ εἰς ἐκείνους πού θὰ ριφθοῦν ἐντὸς αὐτοῦ;

Ἄκουσε καὶ τί λέγουν οἱ προφῆται διὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην· «Ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου εἶναι ἀθεράπευτος, γεμάτη

Οὐδείς γὰρ ἔσται ὁ παριστάμενος, οὐδείς ὁ ἐξαιρούμενος·
 οὐδαμοῦ τοῦ Χριστοῦ τὸ πρόσωπον τὸ ἡμέρον καὶ γαληνόν.
 Ἄλλ' ὥσπερ οἱ τὰ μέταλλα ἐργαζόμενοι χαλεποῖς τισι παρα-
 δίδονται ἀνθρώποις, καὶ οὐδένα τῶν οἰκείων βλέπουσιν,
 5 ἀλλὰ τοὺς ἐφεισηκότας μόνους· οὕτω δὴ καὶ τότε μᾶλλον
 δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ καὶ πολλῶ χαλεπώτερον. Ἐνταῦθα μὲν
 γὰρ δυνατὸν καὶ προσελθεῖν καὶ δεηθῆναι τοῦ βασιλέως,
 καὶ λῦσαι τὸν καταδικασθέντα· ἐκεῖ δὲ οὐκέτι· οὐ γὰρ ἐφίε-
 ται ἀλλὰ μένουσιν ἀποτηγανιζόμενοι καὶ τοσαύτην ὀδύνην
 10 ἔχοντες, ὅσην οὐδὲ εἰπεῖν δυνατὸν. Εἰ γὰρ τῶν ἐνταῦθα και-
 ομένων τὰς δοριμείας ἀλγηδόνας οὐδεὶς δύναται παρασιῆσαι
 λόγος, πολλῶ μᾶλλον τῶν ταῦτα ἐκεῖ πασχόντων. Ἐνταῦθα
 μὲν γὰρ ἐν βραχείᾳ καιροῦ ροπῇ τὸ πᾶν γίνεται, ἐκεῖ δὲ καί-
 εται μὲν, οὐ δαπανᾶται δὲ τὸ καιόμενον.
 15 Τί τοίνυν ποιήσομεν ἐκεῖ; Καὶ γὰρ πρὸς ἑμνατὸν ταῦτα
 λέγω. Καὶ εἰ σύ, φησὶν, ὁ διδάσκαλος, περὶ σεαυτοῦ ταῦτα
 λέγεις, οὐδὲν ἔμοι μέλει λοιπόν. Τί γὰρ θαυμασιὸν ἔμὲ κο-
 λάζεσθαι; Μή, παρακαλῶ, μηδεὶς ταύτην ζητείτω τὴν πα-
 ραμυθίαν· οὐ γὰρ ἔστιν αὕτη παραψυχή. Εἶπε γὰρ μοι, οὐχὶ
 20 ἀσώματος δύνამις ἦν ὁ διάβολος; οὐ τῶν ἀνθρώπων βελ-
 τίων; Ἄλλ' ὅμως ἐξέπεσεν. Ἔα' οὖν ἔστιν ὅστις παραμυθί-
 αν ἐκ τοῦ μετ' ἐκείνου κολάζεσθαι λήφεται; Οὐδαμῶς. Τί
 δὲ οἱ ἐν Αἰγύπτῳ πάντες; οὐχὶ καὶ τοὺς ἐν ἀρχαῖς ἐώρων
 κολαζομένους καὶ ἐκάστην οἰκίαν πένθος ἔχουσαν; Ἔα' οὖν
 25 ἐντεῦθεν ἀνέπνευσαν καὶ παρεκλήθησαν; Οὐ δῆτα· καὶ δῆ-
 λον ἐξ ὧν μετὰ ταῦτα ἐποίησαν, ὥσπερ ὑπό τινος φλογὸς μα-

ἀπὸ θυμὸν καὶ ὀργήν»²¹. Διότι δὲν θὰ ὑπάρχη κανεὶς νὰ μᾶς βοηθήσῃ, κανεὶς διὰ νὰ μᾶς σώσῃ. Πουθενὰ δὲν θὰ συναντᾷ κανεὶς τὸ ἡμέρον καὶ γαλήνιον πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ. Ἄλλ' ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι πού ἐπεξεργάζονται τὰ μέταλλα παραδίδονται εἰς ὠρισμένους βαναύσους ἀνθρώπους καὶ δὲν βλέπουν κανένα ἀπὸ τοὺς οἰκείους των, παρὰ μόνον ἐκείνους πού εὐρίσκονται ἐκεῖ, τὸ ἴδιο θὰ συμβῆ καὶ τότε· μᾶλλον δὲ ὄχι τὸ ἴδιο, ἀλλὰ καὶ πολὺ φοβερώτερον. Διότι ἐδῶ εἰς τὴν γῆν εἶναι δυνατὸν καὶ νὰ προσέλθῃ κανεὶς εἰς τὸν βασιλέα καὶ νὰ τὸν παρακαλέσῃ καὶ νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν καταδικασθέντα· ἐκεῖ ὅμως αὐτὸ εἶναι ἀδύνατον. Διότι δὲν ἐπιτρέπεται. Ἄλλὰ παραμένουν ἐκεῖ κατακαιγόμενοι καὶ εἶναι τόσον μεγάλη ἡ ὀδύνη των, πού νὰ μὴ ἡμπορῆ κανεὶς νὰ τὴν περιγράψῃ. Ἐὰν λοιπὸν ἀδυνατῆ κανεὶς νὰ περιγράψῃ μὲ λόγους τοὺς φρικτοὺς πόνους τῶν καιομένων ἐδῶ εἰς τὴν γῆν, πολὺ περισσότερον δὲν ἡμπορεῖ νὰ περιγράψῃ αὐτὰ πού ὑφίστανται αὐτοὶ ἐκεῖ. Διότι ἐδῶ μὲν ὅλα τελειώνουν ἐντὸς ἐλαχίστου χρόνου, ἐκεῖ ὅμως καίεται μὲν ἀλλὰ δὲν ἐξαφανίζεται τὸ καιόμενον.

Τί θὰ κάνωμεν λοιπὸν ἐκεῖ; Καθόσον ἡ ἐρώτησις αὐτὴ ἀπευθύνεται καὶ πρὸς τὸν ἑαυτὸν μου. Καὶ θὰ εἶπῃ κάποιος· ἐὰν σὺ ὁ διδάσκαλος τὰ λέγῃς αὐτὰ διὰ τὸν ἑαυτὸν σου, δὲν μένει τότε πλέον καμμία ἐλπίδα δι' ἐμένα. Τί τὸ παράξενον λοιπὸν πού θὰ τιμωροῦμαι ἐγώ; Παρακαλῶ ἄς μῆ ζητῆ κανεὶς αὐτὴν τὴν παρηγορίαν· διότι αὐτὸ δὲν εἶναι ἀνακούφισις. Διότι, σὲ παρακαλῶ, εἶπέ μου· δὲν ἦτο ὁ διάβολος ἀσώματος δύναμις; δὲν ἦτο καλύτερος ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον; Παρὰ ταῦτα ὅμως ἐξέπεσεν. ἼΑρα λοιπὸν εἶναι δυνατὸν νὰ παρηγορηθῆ κανεὶς ἀπὸ τὸ ὅτι θὰ τιμωρῆται μαζὶ μὲ ἐκεῖνον; Ἀσφαλῶς ὄχι. Τί δὲ ἔκαναν ὅλοι οἱ Αἰγύπτιοι; Δὲν ἔβλεπαν καὶ τοὺς ἄρχοντας νὰ τιμωροῦνται καὶ κάθε οἰκίαν νὰ πενθῆ; Μήπως ἀπ' αὐτὸ ἀνεκουφίσθησαν καὶ παρηγορήθησαν; Βεβαίως ὄχι. Καὶ αὐτὸ ἀποδεικνύεται ἀπὸ ὅσα διέπραξαν ἀργότερα, πού ὡσὰν νὰ ἐμαστιζόντο ἀπὸ κάποιαν

στιζόμενοι, συνεπισιάντες τῷ βασιλεῖ καὶ ἀναγκάσαντες ἐκβαλεῖν τῶν Ἑβραίων τὸν δῆμον. Καὶ γὰρ σφόδρα ψυχρὸς οὗτος ὁ λόγος, τὸ νομίζειν παραμυθίαν φέρειν τὸ μετὰ πάντων κολάζεσθαι τὸ λέγειν, ὡς πάντες καὶ ἐγώ.

5 Τί γὰρ χρὴ λέγειν τὴν γέενναν; Ἐννόησόν μοι τοὺς ὑπὸ ποδαλγίας κατεχομένους, οἱ ὅταν ὑπὸ δριμείας ὀδύνης κατατείνωνται, κἂν μυρίους δείξης χαλεπώτερα πάσχοντας, οὐδ' εἰς τοῦν λαμβάνουσι. Τὸ γὰρ ἐπιτεταμένον τῆς ἀλγηδόνος οὐ συγχωρεῖ τῷ λογισμῷ σχολήν τινα ἔχειν, εἰς τὸ λο-
10 γίσασθαι ἑτέρους καὶ παραμυθίαν εὐρεῖν. Μὴ τοίνυν ταῖς ψυχραῖς ταύταις ἐλπίσι τρεφόμεθα. Τὸ γὰρ δέξασθαι παραμυθίαν ἐκ τῶν τοῦ πέλας κακῶν, ἐν τοῖς συμμέτροις γίνεται τῶν παθῶν· ὅταν δὲ ὑπερέχη ἡ θάσσανος καὶ ζάλης ἢ πάντα μεσιὰ τὰ ἔνδον καὶ μηδὲ ἑαυτὴν εἰδέναί ἢ ψυχὴ λοιπὸν ἔχη,
15 πόθεν καρπώσεται παραμυθίαν;

5. Ὡστε γέλως πάντα ταῦτα τὰ ρήματα καὶ μῦθοι παιδων ἀνοήτων εἰσὶ. Τοῦτο γάρ, ὃ λέγεις, ἐν ἀθυμίᾳ συμβαίνει καὶ ἐν ἀθυμίᾳ συμμέτρῳ, ὅταν ἀκούσωμεν, ὅτι ὁ δεῖνα τὸ αὐτὸ ἔπαθεν· ἔστι δὲ ὅτε οὐδὲ ἐν ἀθυμίᾳ· εἰ δὲ ἐκεῖ οὐδε-
20 μίαν ἰσχὺν ἔχει, πολλῷ μᾶλλον ἐν ὀδύνη καὶ πόνῳ ἀρρήτι, ἣν ὁ θρυγμὸς τῶν ὀδόντων δείκνυσι.

Καὶ οἶδα μὲν φορτικὸς ὢν καὶ λυπῶν ὑμᾶς διὰ τῶν ρημάτων τούτων· ἀλλὰ τί πάθω; Οὐ γὰρ ἐβουλόμην ταῦτα λέγειν, ἀλλὰ καὶ ἑμαυτῷ καὶ πᾶσιν ὑμῖν ἀρετὴν συνειδέναί
25 ἐπειδὴ δὲ ἐν ἁμαρτήμασιν ἔσμεν οἱ πλείους, τίς ἂν μοι δοίῃ ἀληθῶς δυνηθῆναι λυπηῖσθαι ὑμᾶς καὶ καθικέσθαι τῆς δια-

φλόγα, ἐξεγέρθησαν κατὰ τοῦ βασιλέως καὶ τὸν ἐξηνάγκασαν νὰ ἐκδιώξη τὸν ἐβραϊκὸν λαόν. Διότι πράγματι εἶναι πολὺ ψυχρὰ ἢ σκέψις αὐτῆ, τὸ νὰ νομίζη κανεὶς δηλαδὴ ὅτι ἀποτελεῖ παρηγορίαν τὸ ὅτι τιμωρεῖται μαζί μὲ ὄλους τοὺς ἄλλους, τὸ νὰ λέγῃ, ὅπως ὅλοι ἔτσι καὶ ἐγώ.

Ἐπομένως πῶς πρέπει νὰ θεωροῦμεν τὴν γέενναν; Ἄναλογίσου, σὲ παρακαλῶ, ἐκείνους ποὺ ὑποφέρουν ἀπὸ πόνους εἰς τὰ πόδια, οἱ ὁποῖοι ὅταν τοὺς βασανίζῃ ὁ φοβερὸς πόνος, καὶ ἂν ἀκόμη τοὺς παρουσιάσῃς μυρίους ἄλλους ποὺ βασανίζονται ἀπὸ χειρότερα, τίποτε δὲν λαμβάνουν ὑπ' ὄψιν των. Διότι οἱ ἀνυπόφοροι πόνοι δὲν ἀφήνουν χρόνον εἰς τὸν νοῦν νὰ σκεφθῇ τοὺς ἄλλους καὶ νὰ παρηγορηθῇ. Συνεπῶς ἄς μὴ τρεφώμεθα μὲ αὐτὰς τὰς ψυχρὰς ἐλπίδας. Διότι τὸ νὰ λάβωμεν παρηγορίαν ἀπὸ τὰς συμφορὰς τῶν συνανθρώπων μας συμβαίνει μόνον εἰς τὰ μικρὰ παθήματα. Ὅταν ὅμως ἡ συμφορὰ εἶναι μεγάλη καὶ ὅλος ὁ ψυχικὸς μας κόσμος εἶναι γεμᾶτος ἀπὸ ζάλην, καὶ ἡ ψυχὴ μας δὲν εἶναι δυνατὸν οὔτε τὸν ἑαυτὸν της νὰ γνωρίσῃ, ἀπὸ ποῦ θὰ παρηγορηθῇ κανεὶς;

5. Συνεπῶς ὅλοι αὐτοὶ οἱ λόγοι εἶναι γελοῖοι καὶ μῦθοι ἀνοήτων παιδιῶν. Διότι αὐτὸ ποὺ λέγεις συμβαίνει εἰς μίαν στενοχώριαν, καὶ μάλιστα μετρίαν στενοχώριαν, ὅταν ἀκούσωμεν ὅτι ὁ τάδε ἔπαθε τὸ ἴδιο. Ὑπάρχουν περιπτώσεις ὅμως ποὺ δὲν ἰσχύει οὔτε καὶ εἰς στενοχώριαν. Ἐὰν λοιπὸν οὔτε εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν δὲν ἔχη καμμίαν ἰσχύν, πολλῶν μᾶλλον δὲν ἰσχύει εἰς τὰς περιπτώσεις ὀδύνης καὶ ἀπεριγράπτου πόνου, καθὼς ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὸν τριγμὸν τῶν ὀδόντων.

Καὶ γνωρίζω βέβαια ὅτι μὲ τὰ λόγια αὐτὰ γίνομαι φορτικὸς καὶ ὅτι σᾶς στενοχωρῶ. Τί νὰ γίνῃ ὅμως; Βέβαια δὲν θὰ ἤθελα νὰ τὰ λέγω ὅλα αὐτά, ἀλλὰ θὰ ἤθελα νὰ ἔβλεπα ἐνάρετον τόσον τὸν ἑαυτὸν μου ὅσον ὄλους ἐσᾶς. Ἐπειδὴ ὅμως εἴμεθα οἱ περισσότεροι ἁμαρτωλοί, ποῖος θὰ ἠμποροῦσε νὰ μοῦ δώσῃ τὴν δύναμιν νὰ σᾶς λυπήσω πραγματικὰ καὶ νὰ

νοίας τῶν ἀκροωμένων; Τότε ἂν οὕτως ἀνεπαυσάμην. Νῦν δὲ δέδοικα μή τινες καταφρονήσωσι τῶν λεγομένων καὶ μείζων ἢ κόλασις διὰ τὴν ὀλιγορίαν τῆς ἀκροάσεως γένηται. Οὐδὲ γὰρ εἰ, δεσπότου τινὸς ἀπειλοῦντος, τῶν συνδούλων
5 τις ἀκούων κατεφρόνει τῆς ἀπειλῆς, ἀτιμωρητὶ παρέδραμεν ἂν αὐτὸν ὁ ἀγανακτῆσας, ἀλλὰ καὶ τοῦτο ὑπόθεσις αὐτῷ κολάσεως ἂν ἐγένετο μείζονος. Διὸ παρακαλῶ, κατανύξωμεν ἑαυτοὺς τῶν περὶ γέεννης ἀκούοντες λόγων. Οὐδὲ γὰρ ἡδιδόν ἐστὶ τι τῆς διαλέξεως ταύτης, ἐπειδὴ τῶν πραγμάτων
10 οὐδὲν πικρότερον.

Καὶ πῶς ἡδὺ τὸ περὶ γέεννης ἀκοῦσαι; φησὶν. Ἐπειδὴ ἀηδὲς τὸ εἰς γέενναν ἐμπεσεῖν, ὅπερ ἀποκρούεται τὰ δοκοῦντα φορτικὰ εἶναι ῥήματα καὶ πρὸ τούτου ἐτέραν τίθησιν ἡδονήν· συσιτρέφει γὰρ ἡμῶν τὰς ψυχὰς καὶ εὐλαβεσιέτους
15 ποιεῖ καὶ μετεωρίζει τὴν διάνοιαν καὶ περοῖ τὸν λογισμὸν καὶ τὴν πονηρὰν τῶν ἐπιθυμιῶν ἐκβάλλει πολιορκίαν καὶ ἰατρεία τὸ πρᾶγμα γίνεται. Διὸ δὴ μετὰ τῆς κολάσεως δότε μοι καὶ τὴν αἰσχύνην εἰπεῖν. Καθάπερ γὰρ τοὺς Ἰουδαίους οἱ Νινευῖται κατακρινούσι τότε, οὕτω καὶ ἡμᾶς πολλοὶ κατα
20 κρινούσι τῶν δοκούντων καταδεεσιτέρων νῦν. Ἐννοήσωμεν τοίνυν ὅσος ὁ γέλωσ, ὅση ἡ κατάγνωσις· ἐννοήσωμεν καὶ θάλωμέν τινα ἀρχὴν καὶ νῦν καὶ θύραν μετανοίας. Πρὸς ἑμμαντὸν ταῦτα λέγω, πρῶτον ἑμμαντῷ ταῦτα παραινῶ καὶ μηδεὶς ὀργιζέσθω ὡς κατακρινόμενος. Ἀψώμεθα τῆς ὁδοῦ
25 τῆς στενῆς. Μέχρι πότε τρυφή; μέχρι πότε ἄνεσις; Οὐκ ἐνεπλήσθημεν ραθυμοῦντες, γελῶντες, ἀναβαλλόμενοι; Οὐ

συγκινήσω τὴν καρδίαν τῶν ἀκροατῶν; Μόνον τότε ἴσως νὰ ἤσυχαιζα. Τώρα ὅμως φοβοῦμαι μὴ τυχὸν ὠρισμένοι περιφρονήσουν τοὺς λόγους μου καὶ ὑποστοῦν μεγαλυτέραν τιμωρίαν ἐξ αἰτίας τῆς ἀδιαφορίας των πρὸς τὸ κήρυγμά μου. Οὔτε βέβαια κάποιος κύριος, διατυπῶνων ἀπειλὰς, θὰ ἄφηνεν ἀτιμώρητον κάποιον ἀπὸ τοὺς δούλους του ποὺ θὰ ἤκουε τὰς ἀπειλὰς του ἀλλὰ θὰ τὰς περιεφρόνει, ἀλλ' ἀντιθέτως αὐτὸ θ' ἀποτελοῦσεν ἀφορμὴν διὰ μεγαλυτέραν τιμωρίαν. Καὶ ἀκριβῶς δι' αὐτὸ σᾶς παρακαλῶ νὰ νοιώθωμεν κατάνυξιν ἀκούοντες τοὺς περὶ γεέννης λόγους. Ἄλλωστε δὲν ὑπάρχει τίποτε ἄλλο πῶς γλυκὺ ἀπὸ τὴν ὁμιλίαν αὐτὴν, ἐπειδὴ κανὲν ἄλλο πρᾶγμα δὲν εἶναι πικρότερον ἀπὸ αὐτὴν.

Καὶ πῶς εἶναι εὐχάριστον, θὰ εἶπῃ κάποιος, τὸ νὰ ἀκούη κανεὶς ὁμιλίαν περὶ γεέννης; Ἐπειδὴ εἶναι πολὺ τρομερὸν νὰ πέσωμεν εἰς τὴν γέενναν, πρᾶγμα ποὺ ἀποφεύγεται μὲ τοὺς λόγους ποὺ μᾶς φαίνονται φορτικοί, καὶ οἱ ὅποιοι πρὶν ἀπὸ αὐτὸ μᾶς παρέχουν καὶ ἄλλην εὐχαρίστησιν· συγκρατοῦν δηλαδὴ τὰς ψυχὰς μας καὶ τὰς κάνουν εὐλαβεστέρας, ἐξυψώνουν τὴν διάνοιάν μας καὶ ἀναπερῶνουν τὸν λογισμὸν μας, μᾶς ἐλευθερώνουν ἀπὸ τὴν πονηρὰν πολιορκίαν τῶν ἐπιθυμιῶν καὶ γενικῶς συντελοῦν εἰς τὴν θεραπείαν τῆς ψυχῆς. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἐπιτρέψατέ μου, μαζὶ μὲ τὴν κόλασιν νὰ ἀναφέρω καὶ τὴν αἰσχύνην. Διότι ὅπως ἀκριβῶς τότε οἱ Νινευῖται θὰ κατακρίνουν τοὺς Ἰουδαίους, ἔτσι καὶ ἡμᾶς θὰ μᾶς κατακρίνουν πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ σήμερα φαίνονται ὑποδεέστεροι. Ἄς κατανοήσωμεν λοιπὸν πόσον θὰ γελοιοποιηθοῦμεν καὶ πόσον θὰ κατακριθοῦμεν. Ἄς τὸ χαράξωμεν βαθειὰ εἰς τὸν νοῦν μας καὶ ἃς θέσωμεν κάποιαν ἀρχήν, ἔστω καὶ τώρα, καὶ θύραν μετανοίας. Αὐτὰ τὰ λέγω διὰ τὸν ἑαυτὸν μου· πρῶτα συμβουλεύω τὸν ἑαυτὸν μου μὲ τοὺς λόγους αὐτοὺς καὶ ἃς μὴ ὀργίζεται κανεὶς ὅτι δῆθεν κατακρίνεται. Ἄς ἀκολουθήσωμεν τὴν στενὴν ὁδόν. Μέχρι πότε θὰ συνεχίζεται ἡ τρυφηλὴ ζωὴ; μέχρι πότε ἡ ἄνεσις; Δὲν βαρεθήκαμεν τὴν ἀδιαφορίαν, τὸν γέλωτα καὶ τὴν ἀναβολήν; Δὲν θὰ ἐπακολουθήσουν καὶ πάλιν τὰ ἴδια τραπέζια,

τὰ αὐτὰ πάλιν ἔσται, τράπεζα καὶ κόρος καὶ πολυτέλεια καὶ χρήματα καὶ κτήσεις καὶ οἰκοδομαί; Καὶ τί τὸ τέλος; Θάνατος. Τί τὸ τέλος; Τέφρα καὶ κόνις καὶ σοροὶ καὶ σκώληκες.

5 Ἐπιδειξώμεθα τοίνυν καινήν τινα ζωὴν ποιήσωμεν τὴν γῆν οὐρανόν ἐντεῦθεν δείξωμεν Ἑλλησιν, ὅσων εἰσὶν ἀπεστερημένοι καλῶν. Ὅταν γὰρ ἴδωσι καλῶς ἡμᾶς πολιτευομένους, τὴν ὄψιν αὐτὴν θεάσονται τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Ὅταν γὰρ ἴδωσιν ἐπιεικεῖς, ὀργῆς καθαρούς, ἐπι-
 10 θυμίας πονηρᾶς, βασκανίας, πλεονεξίας, τὰ ἄλλα πάντα κατορθούνας, ἐροῦσιν· εἰ ἐνιαῦθα ἄγγελοι γεγόνασιν οἱ Χριστιανοί, τί ἔσονται μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀποδημίαν; εἰ ἔνθα ξένοι εἰσὶν, οὕτω λάμπουσιν, ὅταν τὴν παιρίδα αὐτῶν ἀπολάβωσιν, ἡλίκοι γενήσονται; Οὕτω καὶ ἐκεῖνοι βελτίους
 15 ἔσονται, καὶ ὁ λόγος τῆς εὐσεβείας δραμεῖται, οὐκ ἔλαττον ἢ ἐπὶ τῶν ἀποσιόλων. Εἰ γὰρ δώδεκα ὄντες ἐκεῖνοι πόλεις ὀλοκλήρους καὶ χώρας ἐπέστρεψαν, εἰ πάντες γενησόμεθα διδάσκαλοι διὰ τῆς κατὰ τὸν βίον ἐπιμελείας, ἐννόησον ποῦ ἀρθήσεται τὰ ἡμέτερα. Οὐδὲ γὰρ οὕτως ἐπισπᾶται τὸν Ἑλ-
 20 ληνα νεκρὸς ἀνιστάμενος, ὡς ἄνθρωπος φιλοσοφῶν. Πρὸς μὲν γὰρ ἐκεῖνο ἐκπλαγήσεται, ἀπὸ δὲ τούτου κερδανεῖ. Ἐκεῖνο γέγονε καὶ παρῆλθε, τοῦτο δὲ μένει καὶ διαπαντὸς αὐτοῦ γεωργεῖ τὴν ψυχὴν.

Ἐπιμελησώμεθα τοίνυν ἡμῶν αὐτῶν, ἵνα καὶ ἐκεῖνους
 25 κερδάνωμεν. Οὐδὲν λεγῶ φορτικόν· οὐ λέγω, μὴ γάμει· οὐ λέγω, καταλίμπανε πόλεις καὶ ἀφίστασο πολιτικῶν πραγμάτων· ἀλλ' ἐν αὐτοῖς ὧν δεῖξον τὴν ἀρετὴν. Καὶ γὰρ τοὺς ἐν μέσαις πόλεσι σιρφομένους θούλομαι μᾶλλον εὐδοκιμεῖν τῶν τὰ ὄρη κατειληφότων. Διαιτί; Ὅτι πολὺ τὸ κέρδος ἐν-
 30 τεῦθεν γίνεται. «Οὐδεὶς γὰρ καίει λύχνον καὶ τίθησιν αὐτὸν ὑπὸ τὸν μόδιον». Διὰ τοῦτο θούλομαι ἐπὶ τῆς λυχνίας

οί κορεσμοί, αἱ πολυτέλειαι, τὰ χρήματα, τὰ κτήματα καὶ αἱ οἰκοδομαί; Καὶ ποῖον θὰ εἶναι τὸ τέλος αὐτῶν; Ὁ θάνατος. Καὶ ποῖον τὸ ἀποτέλεσμα; Στάκτη καὶ σκόνη καὶ πτώματα καὶ σκώληκες.

Ἄς ἐπιδείξωμεν λοιπὸν μίαν καινούργιαν ζωὴν ὡς κάνωμεν τὴν γῆν οὐρανόν· ἔτσι θὰ δείξωμεν εἰς τοὺς εἰδωλολάτρας πόσων καλῶν ἔστερήθησαν. Διότι δταν θὰ ἰδοῦν νὰ ζοῦμεν μὲ εὐσέβειαν, θὰ εἶναι ὡσάν νὰ βλέπουν τὴν ἰδίαν τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ὅταν θὰ ἰδοῦν ὅτι εἴμεθα ἐπεικεῖς, καθαροὶ ἀπὸ ὀργῆν, ἀπὸ πονηρὰν ἐπιθυμίαν, ἀπὸ φθόνον, ἀπὸ πλεονεξίαν, καὶ νὰ πράττωμεν ὅλα τὰ ἄλλα ἐνάρετα ἔργα θὰ εἰποῦν· Ἐὰν οἱ Χριστιανοὶ ἔχουν γίνεαι ἐδῶ ἐπάνω εἰς τὴν γῆν ἄγγελοι, τί θὰ γίνουν μετὰ τὴν ἀναχώρησίν των ἀπὸ τὴν γῆν; ἐὰν ἐκεῖ ὅπου εἶναι ξένοι, λάμπουν τόσον πολὺ, πόσον θὰ λάμπουν, ὅταν θ' ἀποκτήσουν τὴν πατρίδα των; Ἐτσι καὶ ἐκεῖνοι θὰ γίνουν καλύτεροι καὶ ὁ λόγος τῆς εὐσεβείας θὰ διαδοθῆ ταχέως ὄχι ὀλιγώτερον ἀπὸ ὅ,τι διεδίδετο κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν ἀποστόλων. Διότι ἐὰν ἐκεῖνοι, ποὺ ἦσαν δώδεκα, ὠδήγησαν εἰς τὸν Χριστὸν ὀλοκλήρους πόλεις καὶ χώρας, ἐὰν ὅλοι γίνωμεν διδάσκαλοι φροντίζοντες διὰ τὸν τρόπον τῆς ζωῆς μας, σκέψου εἰς ποῖον ὕψος θὰ φθάσουν τὰ τῆς πίστεώς μας. Διότι οὔτε ὁ νεκρὸς ποὺ ἀνασταίνεται δὲν προσελκύει τόσον τὸν εἰδωλολάτρην, ὅσον ὁ ἄνθρωπος ποὺ ζῆ εὐσεβῶς. Διότι ἀπὸ ἐκεῖνο μὲν θὰ ἐκπλαγῆ, ἐνῶ ἀπὸ αὐτὸ θὰ ὠφεληθῆ. Τὸ θαῦμα ἔγινε καὶ ἔφυγεν, ἐνῶ ἡ εὐσέβεια παραμένει καὶ συνεχῶς καλλιεργεῖ τὴν ψυχὴν του.

Ἄς ἐνδιαφερθοῦμεν λοιπὸν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας διὰ νὰ κερδίσωμεν καὶ τοὺς εἰδωλολάτρας. Δὲν σοῦ λέγω τίποτε τὸ φορτικόν· δὲν σοῦ λέγω νὰ μὴ νυμφεύεσαι· δὲν σοῦ λέγω ἄφησε τὰς πόλεις καὶ ἀπομακρύνσου ἀπὸ τὰ πολιτικὰ πράγματα· ἀλλὰ ζῶν ἐντὸς αὐτῶν φρόντισε νὰ γίνῃς ἐνάρετος. Καθόσον ἐκεῖνοι ποὺ ζοῦν ἐντὸς τῶν πόλεων ἐπιθυμῶ νὰ γίνουν περισσότερον ἐνάρετοι ἀπὸ ἐκείνους ποὺ κατέλαβαν τὰ ὄρη. Διατί; Διότι εἶναι πολὺ μεγάλη ἡ ὠφέλεια

κείσθαι τοὺς λίχνους ἅπαντας, ἵνα πολὺ τὸ φῶς γένηται.
 Ἀνάψωμεν τοίνυν αὐτοῦ τὸ πῦρ, ποιήσωμεν τοὺς ἐν σκοτίᾳ
 καθημένους ἀπαλλαγῆναι τῆς πλάνης. Καὶ μὴ μοι λέγε, ὅτι
 γυναῖκα ἔχω καὶ παιδιά κέκτημαι καὶ οἰκίας προϊσταμαι
 5 καὶ οὐ δύναμαι ταῦτα κατορθοῦν. Κἂν γὰρ τούτων μηδὲν ἔ-
 χης, ράθυμος δὲ ᾗς, πάντα οἴχεται· κἂν ταῦτα πάντα ᾗς
 περικείμενος, σπουδαῖος δὲ ᾗς, περιέση τῆς ἀρετῆς. Ἐν
 γὰρ ἔστι τὸ ζητούμενον, γνώμης γενναίας παρασκευή· καὶ
 οὔτε ἡλικία, οὔτε πενία, οὐ πλοῦτος, οὐ πραγμάτων περιστά-
 10 σεις, οὐκ ἄλλο οὐδὲν ἐμποδίσαι δυνήσεται. Καὶ γὰρ καὶ γέ-
 ροντες καὶ νέοι, καὶ γυναῖκας ἔχοντες, καὶ παῖδας τρέφον-
 τες, καὶ τέχνας μεταχειριζόμενοι, καὶ στρατευόμενοι, κατώρ-
 θωσαν τὰ ἐπιταχθέντα ἅπαντα. Καὶ γὰρ ὁ Δανιὴλ νέος ἦν,
 καὶ ὁ Ἰωσήφ δοῦλος ἦν, καὶ ὁ Ἀκύλας τέχνην μετεχειρίζε-
 15 το, καὶ ἡ πορφυρόπωλις ἐργαστηρίου προσεισθήκει, καὶ ἄλλος
 δεσμοφύλαξ ἦν, καὶ ἄλλος ἑκατοντάρχης, ὡς ὁ Κορνήλιος,
 καὶ ἕτερος ἀσθενής, ὡς ὁ Τιμόθεος, καὶ ἄλλος δραπέτης,
 ὡς Ὀνήσιμος· ἀλλ' οὐδὲν οὐδενὶ τούτων γέγονε κώλυμα,
 ἀλλὰ πάντες εὐδοκίμησαν, καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες καὶ νέοι
 20 καὶ γέροντες καὶ δοῦλοι καὶ ἐλεύθεροι, καὶ στρατιῶται καὶ
 ἰδιῶται.

Μὴ τοίνυν περιττὰ σκηπιώμεθα, ἀλλὰ γνώμην παρα-
 σκευάσωμεν ἀρίστην· κἂν ὀτιοῦν ὦμεν, πάντως ἐπιληψόμε-
 θα ἀρετῆς, καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτευξόμεθα ἀγαθῶν, χάριτι
 25 καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ
 τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμὴ, τῶν
 καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

22. Ματθ. 5, 15.

23. Ἀκύλας ἦτο σκηνοποιὸς εἰς τὴν Κόρινθον, μαζὶ δὲ μετὰ τὴν σύζυγόν του Πρίσκιλλαν ἀνεδείχθησαν σπουδαῖοι συνεργάτες τοῦ Ἀποστόλου Παύλου.

24. Πρόκειται διὰ τὴν Λυδίαν, πού διέμενεν εἰς Φιλίππους. Πράξ. 16, 14.

25. Πρβλ. Πράξ. 16, 27-34.

26. Πρβλ. Πράξ. 10, 1-48.

27. Μαθητὴς καὶ συνεργάτης τοῦ Ἀπ. Παύλου καὶ ἐπίσκοπος Ἐφέσου.

28. Πρβλ. Ἐπιστολὴν πρὸς Φιλήμονα.

πὸ προέρχεται ἀπ' αὐτό. «Διότι κανεὶς δὲν ἀνάπτει λύχνον καὶ τὸν θέτει κάτω ἀπὸ τὸν μόνιον»²². Διὰ τοῦτο θέλω ὅλοι αἱ λυχνῖαι νὰ εὐρίσκωνται ἐπάνω εἰς τοὺς λυχνοστάτας, διὰ νὰ ὑπάρχη ἄπλετον φῶς. Ἄς ἀνάψωμεν λοιπὸν τὸ πῦρ αὐτοῦ καὶ ἅς κάνωμεν ἐκείνους πὸ κάθηνται εἰς τὸ σκότος ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν πλάνην. Καὶ μὴ μοῦ εἰπῆς ὅτι ἔχω γυναῖκα, ὅτι ἔχω παιδιά, ὅτι φροντίζω τὴν οἰκίαν μου καὶ δὲν ἤμπορῶ νὰ τὰ πράξω ὅλα αὐτά. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη τίποτε ἀπὸ ὅλα αὐτὰ δὲν ἔχῃς, ἀλλ' εἶσαι ράθυμος, ὅλα σοῦ διέφυγαν. Καὶ ἂν πάλιν περιβάλλεσαι ἀπὸ ὅλα αὐτά, ἀλλὰ ἐπιδεικνύεις ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ἀρετὴν, τότε θὰ γίνῃς ἐνάρετος. Διότι μία εἶναι ἡ ἐπιδίωξις μας· ἡ προετοιμασία γενναίας ἀποφάσεως· καὶ τότε οὔτε ἡ ἡλικία, οὔτε ἡ πτώχεια, οὔτε ὁ πλοῦτος, οὔτε τὸ πλῆθος τῶν φροντίδων, οὔτε τίποτε ἄλλο θὰ ἤμπορέσῃ νὰ σταθῇ ἐμπόδιον. Καθόσον ὅλας τὰς ἐντολὰς κατώρθωσαν νὰ τὰς ἐφαρμόσουν καὶ οἱ γέροντες καὶ οἱ νέοι καὶ οἱ ἔγγαμοι καὶ οἱ γονεῖς καὶ οἱ ἀσχολούμενοι μὲ τὰς τέχνας καὶ οἱ στρατιῶται. Πράγματι λοιπὸν ὁ Δανιὴλ ἦτο νέος, ὁ Ἰωσήφ ἦτο δοῦλος, ὁ Ἀκύλας²³ ἦτο τεχνίτης, ἡ πορφυρόπωλις²⁴ προΐστατο ἐργαστηρίου, ὁ δὲ ἄλλος ἦτο δεσμοφύλαξ²⁵, ὁ ἄλλος ἦτο ἐκατόνταρχος, ὅπως ὁ Κορνήλιος²⁶, ὁ ἄλλος ἦτο ἀσθενής, ὅπως ὁ Τιμόθεος²⁷, καὶ ὁ ἄλλος δραπέτης, ὅπως ὁ Ὀνήσιμος²⁸. Ἄλλ' ὅμως τίποτε δὲν ἤμπόρεσε νὰ τοὺς ἐμποδίσῃ, ἀντιθέτως ὅλοι ἐσημείωσαν πρόοδον εἰς τὴν ἀρετὴν, καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες, καὶ νέοι καὶ γέροντες, καὶ δοῦλοι καὶ ἐλεύθεροι, καὶ στρατιῶται καὶ ἰδιῶται.

Ἐπομένως ἅς μὴ προβάλλωμεν περιττὰς δικαιολογίας, ἀλλὰ ἅς προετοιμάσωμεν καὶ διάθεσιν ἀρίστην. Καὶ ὅ,τιδὴποτε καὶ ἂν εἴμεθα, ἅς προσπαθήσωμεν νὰ γίνωμεν ὅπωςδὴποτε ἐνάρετοι, καὶ τότε θὰ ἐπιτύχωμεν τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον καὶ μὲ τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει εἰς τὸν Πατέρα ἢ δόξα καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ τιμὴ τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΜΔ΄

Ματθ. 12, 46 - 13, 9

«Ἐτι δὲ αὐτοῦ λαλοῦντος τοῖς ὄχλοις, ἰδοὺ ἡ μήτηρ αὐτοῦ καὶ οἱ ἀδελφοὶ εἰσιήκεισαν ἔξω, ζητοῦντες αὐτῷ λα-
5 λῆσαι. Εἶπε δέ τις αὐτῷ· ἰδοὺ ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου ἔξω ἐσιήκασι, ζητοῦντες σοι λαλῆσαι. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπε τῷ εἰπόντι· τίς ἐστὶν ἡ μήτηρ μου καὶ οἱ ἀδελφοί μου; Καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς μαθητάς, εἶπεν· ἰδοὺ ἡ μήτηρ μου καὶ οἱ ἀδελφοί μου».

10 1. Ὅπερ πρόην ἔλεγον, ὅτι ἀρετῆς ἀπούσης ἅπαντα περιτιά, τοῦτο καὶ νῦν μετὰ πολλῆς δείκνυται τῆς περιουσίας. Ἐγὼ μὲν γὰρ ἔλεγον, ὅτι καὶ ἡλικία καὶ φύσις καὶ τὸ ἔρημον οἰκεῖον καὶ ὅσα τοιαῦτα ἀνόνητα, γνώμης οὐκ οὔσης ἀγαθῆς· σήμερον δὲ καὶ πλέον ἕτερόν τι μαρθάνομεν, ὅτι οὐδὲ
15 τὸ κνοφορῆσαι τὸν Χριστὸν καὶ τὸν θαυμασιὸν ἐκεῖνον τόκον τεκεῖν, ἔχει τι κέρδος, ἀρετῆς οὐκ οὔσης. Καὶ τοῦτο μάλι-
σια ἐντεῦθεν δῆλον. «Ἐτι γὰρ αὐτοῦ λαλοῦντος τοῖς ὄχλοις», φησὶν, «εἶπέ τις αὐτῷ, ὅτι ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου ζητοῦσί σε. Ὁ δὲ λέγει· τίς ἐστὶν ἡ μήτηρ μου καὶ τίνες οἱ
20 ἀδελφοί μου;». Ταῦτα δὲ ἔλεγεν, οὐκ ἐπαισχυνόμενος ἐπὶ τῇ μητρὶ, οὐδὲ ἀρνούμενος τὴν γεγεννηκυῖαν - εἰ γὰρ ἐπησχύνειο, οὐδ' ἂν διῆλθε διὰ τῆς μήτρας ἐκείνης - ἀλλὰ δη-
λῶν, ὅτι οὐδὲν ὄφελος αὐτῇ τούτου, εἰ μὴ τὰ δέοντα ποιεῖ ἅπαντα. Καὶ γὰρ ὅπερ ἐπεχείρησε, φιλοτιμίας ἦν περιτιῆς·
25 ἐβούλειο γὰρ ἐνδείξασθαι τῷ δήμῳ, ὅτι κρατεῖ καὶ αὐθεντεῖ τοῦ παιδός, οὐδὲν οὐδέπω περὶ αὐτοῦ μέγα φανταζομένη·

ΟΜΙΛΙΑ ΜΔ΄

Ματθ. 12, 46 - 13, 9

«Ἐνῶ δὲ αὐτὸς ὠμίλει ἀκόμη πρὸς τὸ πλῆθος, ἦλθαν καὶ ἐστάθησαν ἔξω ἡ μητέρα του καὶ οἱ ἀδελφοί του καὶ ἐζήτησαν νὰ τοῦ ὁμιλήσουν. Καὶ κάποιος τοῦ εἶπε· Νά, ἡ μητέρα σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου περιμένουν ἔξω καὶ θέλουν νὰ σοῦ ὁμιλήσουν. Αὐτὸς δὲ τοῦ ἀπήντησε καὶ τοῦ εἶπε· Ποία εἶναι ἡ μητέρα μου καὶ ποῖοι οἱ ἀδελφοί μου; Καὶ ἀφοῦ ἤπλωσε τὸ χέρι του καὶ ἔδειξε τοὺς μαθητάς του, εἶπε· Νὰ ἡ μητέρα μου καὶ οἱ ἀδελφοί μου».

1. Ἐκεῖνο πού ἔλεγα εἰς τὴν προηγουμένην ὁμιλίαν, ὅτι δηλαδὴ ὅταν ἀπουσιάζη ἡ ἀρετὴ εἶναι ὅλα τὰ ἄλλα περιττά, αὐτὸ ἀποδεικνύεται καὶ τώρα μὲ πάρα πολλὴν σαφήνειαν. Διότι ἐγὼ μὲν σᾶς ἔλεγα, ὅτι καὶ ἡ ἡλικία καὶ ἡ φύσις καὶ ἡ διαμονὴ εἰς τὴν ἔρημον καὶ τὰ παρόμοια δὲν ὠφελοῦν εἰς τίποτε τὸν ἄνθρωπον, ἐὰν δὲν ὑπάρχη ἀγαθὴ διάθεσις. Σήμερα ὅμως μαθαίνομεν καὶ κάτι ἐπὶ πλέον, ὅτι οὔτε τὸ γεγονός τῆς κυοφορίας τοῦ Χριστοῦ ὑπὸ τῆς Παρθένου καὶ ἡ κατὰ θαυμαστὸν τρόπον γέννησις ἐκείνου, ὠφελοῦν εἰς κάτι, ὅταν λείπη ἡ ἀρετὴ. Πρᾶγμα πού κατ' ἐξοχὴν καθίσταται φανερόν ἐξ ὅσων λέγονται ἐδῶ. Διότι λέγει· «Ἐνῶ αὐτὸς ὠμίλει ἀκόμη πρὸς τὰ πλήθη, εἶπε κάποιος εἰς αὐτὸν ὅτι τὸν ζητοῦν ἡ μητέρα του καὶ οἱ ἀδελφοί του. Αὐτὸς δὲ λέγει· Ποία εἶναι ἡ μητέρα μου καὶ ποῖοι οἱ ἀδελφοί μου;». Καὶ αὐτὰ τὰ ἔλεγεν ὅχι ἐπειδὴ ἐντρέπετο διὰ τὴν μητέρα του, οὔτε ἀρνούμενος αὐτὴν πού τὸν ἐγέννησε — διότι ἐὰν ἐντρέπετο οὔτε κἂν θὰ ἐγεννᾶτο ἀπὸ ἐκείνην τὴν μήτραν — ἀλλὰ διὰ νὰ δηλώσῃ, ὅτι αὐτὴ δὲν εἶχε νὰ ὠφεληθῆ εἰς τίποτε ἀπὸ τὸ γεγονός αὐτό, ἐὰν δὲν πράττη ὅλα τὰ πρέποντα. Καθόσον αὐτὸ πού ἔπραξε προήρχετο ἀπὸ περιττὴν φιλοδοξίαν· διότι ἤθελε νὰ δείξῃ εἰς τὰ πλήθη, ὅτι ἐξουσιάζει καὶ κατευθύνει τὸν υἱὸν της, ἐπειδὴ ἀκόμη δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ φαντασθῆ κάτι τὸ σπουδαῖον περὶ αὐτοῦ· διὰ τοῦτο

διὸ καὶ ἀκαίρως προσῆλθεν. Ὅρα γοῦν καὶ αὐτῆς καὶ ἐκεί-
 των τὴν ἀπόνοιαν. Δέον γὰρ εἰσελθόντας ἀκοῦσαι μετὰ τοῦ
 ὄχλου, ἢ, μὴ τοῦτο βουλομένους, ἀναμεῖναι καταλῦσαι τὸν
 λόγον καὶ τότε προσελθεῖν· οἱ δὲ ἔξω καλοῦσιν αὐτὸν καὶ
 5 ἐπὶ πάντων τοῦτο ποιῶσι, φιλοτιμίαν ἐπιδεικνύμενοι περι-
 τήν, καὶ δεῖξαι θέλοντες, ὅτι μετὰ πολλῆς αὐτῷ ἐπιτάττουσι
 τῆς ἐξουσίας. Ὅπερ καὶ ὁ εὐαγγελιστῆς δείκνυται ἐγκαλῶν
 αὐτὸ γὰρ τοῦτο αἰνιτιόμενος οὕτως εἶρηκεν· «Ἐτι αὐτοῦ
 λαλοῦντος τοῖς ὄχλοις»· ὥσανεὶ ἔλεγε· μὴ γὰρ οὐκ ἦν και-
 10 ρὸς ἕτερος; μὴ γὰρ οὐκ ἦν κατ' ἰδίαν διαλεχθῆναι;

Τί δὲ καὶ λαλῆσαι ἐβούλοντο; Εἰ μὲν γὰρ ὑπὲρ τῶν
 τῆς ἀληθείας δογμάτων, κοινῇ ταῦτα προθεῖναι ἐχρῆν, καὶ
 ἐπὶ πάντων εἰπεῖν, ὥσπερ καὶ τοὺς ἄλλους κερδᾶναι· εἰ δὲ
 περὶ ἐτέρων τῶν αὐτοῖς διαφερόντων, οὐκ ἐχρῆν οὕτω κατε-
 15 πείγειν. Εἰ γὰρ πατέρα θάψαι οὐκ ἀφῆκεν, ἵνα μὴ διακό-
 πηται ἢ ἀκολούθησις, πολλῶ μᾶλλον τὴν αὐτοῦ δημηγορίαν
 καταλῦσαι οὐκ ἐχρῆν ὑπὲρ τῶν οὐδὲν προσηκόντων. Ὅθεν
 δῆλον, ὅτι κενοδοξία τοῦτο μόνον ἐποίουν· ὃ καὶ Ἰωάννης
 δηλῶν ἔλεγεν, ὅτι «Οὐδὲ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ ἐπίστευον εἰς
 20 αὐτόν»· καὶ τὰ ρήματα δὲ αὐτῶν ἀπαγγέλλει τὰ πολλῆς γέ-
 μονια ἀνοίας, λέγων ὅτι εἴλκον αὐτὸν ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα,
 δι' ἕτερον μὲν οὐδέν, ἵνα δὲ αὐτοὶ δόξαν ἀπὸ τῶν ἐκείνου
 σημείων καρπώσωνται· «Εἰ γὰρ ταῦτα ποιεῖς», φησί, «δεῖ-
 ξον σεαυτὸν τῷ κόσμῳ· οὐδεὶς γὰρ τι ποιεῖ ἐν κρυπτῷ καὶ

1. Ἰω. 7, 5.

2. Ἰω. 7, 4.

καὶ τὸν ἐπλησίασε κατὰ τρόπον τελείως ἀκατάλληλον. Πρόσεξε λοιπὸν τὴν ὑπερηφάνειαν καὶ αὐτῆς καὶ ἐκείνων. Διότι ἔπρεπεν, ἀφοῦ εἰσῆρχοντο, ν' ἀκούσουν τὴν ὁμιλίαν τοῦ μαζὶ μὲ τὸ πλῆθος, ἢ, ἂν αὐτὸ δὲν τὸ ἤθελαν, ἔπρεπε νὰ περιμένουν νὰ τελειώσῃ τὸν λόγον καὶ τότε νὰ τὸν ἐπλησίαζαν. Ἄλλ' ὅμως αὐτοὶ τὸν φωνάζουν ἔξω καὶ μάλιστα αὐτὸ τὸ κάνουν παρουσίᾳ ὄλων, ἐπιδεικνύοντες περιττὴν φιλοδοξίαν, καὶ θέλοντες νὰ δείξουν ὅτι ἀσκοῦν μεγάλην αὐθεντίαν ἐπ' αὐτοῦ, πρᾶγμα ποῦ καθίσταται φανερὸν καὶ ἀπὸ τὰς κατηγορίας τοῦ Εὐαγγελιστοῦ ἐναντίον των. Διότι αὐτὸ ἀκριβῶς ὑπαινισσόμενος εἶπε τὰ ἐξῆς· «Καθ' ὃν χρόνον ἀκόμη ἐσυνεχίζετο ἡ ὁμιλία τοῦ πρὸς τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ»· ὡσὰν δηλαδὴ νὰ ἔλεγε· Μήπως δὲν ὑπῆρχεν ἄρα γε ἄλλος καιρὸς; μήπως δὲν ἤμποροῦσαν κατ' ἰδίαν νὰ τοῦ ὁμιλήσουν;

Καὶ τί ἦτο αὐτὸ πὺρ ἤθελαν νὰ τοῦ εἰποῦν; Διότι, ἐὰν ἤθελαν νὰ τοῦ ὁμιλήσουν διὰ τὰ δόγματα τῆς ἀληθείας, ἔπρεπε νὰ κάνουν τὴν συζήτησιν αὐτὴν παρουσίᾳ ὄλων, ὥστε ὅλοι νὰ τ' ἀκούσουν καὶ νὰ ὠφεληθοῦν ἔτσι καὶ ἄλλοι ἄνθρωποι. Ἄν ὅμως ἄλλα ἦσαν τὰ ἐνδιαφέροντά των ἔπρεπε νὰ μὴ βιάζωνται τόσο πολύ. Διότι ἐὰν δὲν ἄφησε τὸν μαθητὴν τοῦ νὰ μεταβῆ καὶ νὰ θάψῃ τὸν πατέρα τοῦ διὰ νὰ μὴ διακοπῆ ἢ παρακολούθησις τῆς διδασκαλίας τοῦ, πολὺ περισσότερο δὲν ἔπρεπε νὰ διακόψουν τὴν ὁμιλίαν διὰ πράγματα ποῦ δὲν ἦσαν τελείως ἀπαραίτητα. Ἐπομένως καθίσταται φανερὸν ὅτι αὐτὸ τὸ ἔκαναν ἀπὸ φιλοδοξίαν καὶ μόνον, πρᾶγμα ποῦ ἀποκαλύπτων ὁ Ἰωάννης ἔλεγεν· «Οὔτε καὶ οἱ ἀδελφοί τοῦ ἀκόμη ἐπίστευαν εἰς αὐτόν»¹. Πρὸς τούτοις ἀναφέρει καὶ τὰ λόγια αὐτῶν ποῦ εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ μωρίαν, λέγων ὅτι τὸν προέτρεπαν νὰ μεταβῆ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, ὄχι διὰ τίποτε ἄλλο, παρὰ ἀπλῶς καὶ μόνον διὰ ν' ἀποκτήσουν ἐκεῖνοι δόξαν ἀπὸ τὰ θαύματά τοῦ. Διότι, λέγουν, «Ἐφ' ὅσον κάνεις αὐτὰ τὰ θαύματα, φανέρωσε τὸν ἑαυτόν σου εἰς τὸν κόσμον· διότι κανεὶς δὲν κάμνει κάτι κρυφὰ ἔφ' ὅσον ζητεῖ νὰ ἀποκτήσῃ φήμην»². Καὶ ἀκριβῶς δι' αὐτὸ τοὺς ἐπε-

ζητεῖ αὐτὸς φανερὸς εἶναι»· ὅτι καὶ αὐτὸς αὐτοῖς ἐπειμίησε τὴν σαρκικὴν αὐτῶν αἰτιώμενος γνώμην.

Ἐπειδὴ γὰρ οἱ Ἰουδαῖοι ὠνείδιζον καὶ ἔλεγον· «Οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ τοῦ τέκτονος υἱός, οὗ ἡμεῖς ἴσμεν τὸν πατέρα
 5 καὶ τὴν μητέρα; καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ οὐχὶ παρ' ἡμῖν εἰσι;»· τὴν εὐτέλεια βουλόμενοι τὴν ἀπὸ τοῦ γένους ἀποκρούεσθαι, ἐπὶ τὴν τῶν σημείων αὐτὸν ἐκάλουν ἐπίδειξιν. Διὰ τοῦτο αὐτοὺς διακρούεται, τὸ πάθος αὐτῶν βουλόμενος ἰάσασθαι ὡς εἶγε ἀρνήσασθαι ἤθελε τὴν μητέρα, ὅτι ἐκεῖνοι ὠνείδι-
 10 ζον, τότε ἂν ἠρνήσαιο. Νῦν δὲ φαίνεται ἰσοσύνην αὐτῆς ποιούμενος πρόνοιαν, ὡς καὶ πρὸς αὐτῶ τῶ σιαυρῶ τῶ πάντων μάλιστα ποθουμένῳ μαθητῇ παρακαταθέσθαι αὐτὴν καὶ πολλὰ ὑπὲρ αὐτῆς ἐπισκῆψαι Ἄλλ' οὐχὶ νῦν τοῦτο ποιεῖ, κηδόμενος αὐτῆς καὶ τῶν ἀδελφῶν. Ἐπειδὴ γὰρ ὡς ἀνθρώπων
 15 προσεῖχον ψιλῶ καὶ ἐκενοδόξουν, τὸ νόσημα ἐκβάλλει, οὐχ ὑβρίζων, ἀλλὰ διορθούμενος.

Σὺ δέ μοι μὴ τὰ ρήματα ἐξέταζε μόνον τὰ ἐπιμίησιν ἔχοντα σύμμετρον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀτιπίαν καὶ τὴν τόλμαν τῶν ἀδελφῶν, ἣν εἰδόλμησαν, καὶ τὸν ἐπιτιμῶντα τίς ἦν· ὅτι οὐχὶ
 20 ψιλὸς ἄνθρωπος, ἀλλ' ὁ Μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ· καὶ τί βουλόμενος ἐπειμίη· οὐδὲ γὰρ ἐξαπορηῆσαι θέλων ἀλλ' ἀπαλλάξαι τοῦ τυραννικωτάτου πάθους, καὶ κατὰ μικρὸν ἐναγαγεῖν εἰς τὴν προσήκουσαν περὶ αὐτοῦ ἔννοιαν καὶ πείσαι ὅτι οὐχὶ υἱὸς αὐτῆς μόνον εἰσὶν, ἀλλὰ καὶ Δεσπότης· καὶ ὄψει
 25 σφόδρα πρέπουσαν καὶ αὐτῶ τὴν ἐπιμίησιν, κακείνη λυσιτελοῦσαν, καὶ μετὰ τούτων πολὺ καὶ τὸ ἡμέρον ἔχουσαν. Οὐδὲ γὰρ εἶπεν, ἄπελθε, εἶπε τῇ μητρὶ, ὅτι οὐκ εἶ μου μήτηρ,

τίμησεν ὁ Κύριος καὶ τοὺς ἐκατηγόρησεν ἐπειδὴ ἦτο κοσμητικὴ ἢ διάθεσις των.

Ἐπειδὴ λοιπὸν οἱ Ἰουδαῖοι τὸν ἐχλεύαζαν καὶ ἔλεγαν· «Μὰ δὲν εἶναι αὐτὸς ὁ υἱὸς τοῦ ξυλουργοῦ, τοῦ ὁποίου ἡμεῖς γνωρίζομεν τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα; καὶ οἱ ἀδελφοὶ του δὲν ζοῦν ἀνάμεσά μας;»³ ἐπειδὴ λοιπὸν οἱ ἀδελφοὶ του ἤθελαν ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὸ ἄσημον τῆς καταγωγῆς των, τὸν παρακαλοῦσαν νὰ κάνῃ ἐπίδειξιν τῶν θαυμάτων του. Διὰ τοῦτο τοὺς ἀποκρούει, προσπαθῶν ἔτσι νὰ θεραπεύσῃ τὸ πάθος των αὐτό· διότι ἐὰν πράγματι ἤθελε ν' ἀπαρνηθῆ τὴν μητέρα του, θὰ τὴν ἠρνεῖτο τότε ποῦ τὸν ἐχλεύαζαν οἱ Ἰουδαῖοι. Ἐνῶ τώρα φαίνεται ὅτι τόσον πολὺ ἐνδιαφέρεται δι' αὐτήν, ὥστε καὶ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ εὕρισκόμενος νὰ τὴν ἐμπιστευθῆ εἰς τὸν πλέον ἀγαπημένον μαθητὴν του, δίδων εἰς αὐτὸν πολλὰς παραγγελίας δι' αὐτήν. Δὲν κάμνει ὅμως τὸ ἴδιο εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτήν, διότι ἐνδιαφέρετο δι' αὐτήν καὶ τοὺς ἀδελφούς του. Διότι ἐπειδὴ τὸν ἐθεωροῦσαν ὡσὰν ἀπλὸν ἄνθρωπον καὶ ἦσαν ματαιόδοξοι, τοὺς ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὸ πάθος των αὐτό, ὅχι μὲ ὕβρεις, ἀλλὰ διορθῶνων τὴν γνώμην αὐτῶν.

Σὺ ὅμως σὲ παρακαλῶ μὴ ἐξετάζῃς μόνον τὰ λόγια τοῦ Κυρίου ποῦ περιέχουν μίαν μετρίαν ἐπιτίμησιν, ἀλλὰ καὶ τὴν παράλογον ἐνέργειαν καὶ τόλμην τῶν ἀδελφῶν του ποῦ ἐπέδειξαν, καὶ ποῖος ἦτο ἐπιτιμήσας αὐτούς· ὅτι δηλαδὴ δὲν ἦτο ἀπλὸς ἄνθρωπος, ἀλλὰ ὁ Μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀκόμη ποῖος ἦτο ὁ σκοπὸς τῆς ἐπιτιμήσεως. Διότι δὲν ἤθελε νὰ τοὺς φέρῃ εἰς ἀμηχανίαν, ἀλλὰ νὰ τοὺς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὸ τυραννικώτατον πάθος των, καὶ νὰ τοὺς κάνῃ ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ διαμορφώσουν τὴν πρέπουσαν γνώμην δι' αὐτὸν καὶ νὰ τοὺς πείσῃ ὅτι δὲν εἶναι μόνον υἱὸς τῆς, ἀλλὰ καὶ Κύριός τῆς. Τότε θ' ἀντιληφθῆς ὅτι ἡ ἐπιτίμησις ἦτο καὶ πάρα πολὺ πρέπουσα εἰς αὐτὸν καὶ πολὺ ὠφέλιμος εἰς ἐκείνην, συγχρόνως δὲ ὅτι ἦτο καὶ πολὺ ἡπία. Διότι δὲν εἶπε, Πήγαινε καὶ εἶπέ εἰς τὴν μητέρα μου, ὅτι δὲν εἶναι ἡ μητέ-

ἀλλὰ πρὸς τὸν εἰπόντα ἀποκρίνεται λέγων· «Τίς ἐστὶν ἡ μή-
τηρ μου;», μετὰ τῶν εἰρημένων καὶ ἕτερόν τι κατασκευά-
ζων. Ποῖον δὴ τοῦτο; Τὸ μήτε ἐκείνους, μήτε ἄλλους, συγ-
γενεῖα θαρροῦντας, ἀρετῆς ἀμελεῖν. Εἰ γὰρ ταύτην οὐδὲν
5 ὠφελεῖ τὸ μητέρα εἶναι, εἰ μὴ ἐκεῖνο εἶη, σχολῆ γ' ἂν ἕτε-
ρός τις ἀπὸ συγγενείας σωθῆσεται. Μία γὰρ ἐστὶν εὐγένεια
μόνη, τὸ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ποιεῖν. Οὗτος τῆς εὐγενείας
ὁ τρόπος βελτίων ἐκείνου καὶ κυριώτερος.

2. Ταῦτ' οὖν εἰδότες, μήτε ἐπὶ παισὶν εὐδοκίμοις μέγα
10 φρονῶμεν, ἂν μὴ τὴν ἀρετὴν αὐτῶν ἔχωμεν· μήτε ἐπὶ πατέ-
ροι γενναίοις, ἐὰν μὴ ὦμεν αὐτοῖς ὁμότροποι. Ἔστι γὰρ καὶ
τὸν γεννήσαντα μὴ εἶναι πατέρα, καὶ τὸν μὴ γεννήσαντα εἶ-
ναι. Διὰ δὴ τοῦτο καὶ ἀλλαχοῦ γυναικὸς τινος εἰπούσης·
«Μακαρία ἡ γαστήρ ἡ βασιάσασά σε καὶ μαστοὶ οὓς ἐθήλα-
15 σας»· οὐκ εἶπεν, οὐκ ἐβάσιασέ με κοιλία, οὐδὲ μαστοὺς οὐκ
ἐθήλασα, ἀλλὰ τοῦτο· «Μενοῦνγε μακάριοι οἱ ποιοῦντες τὸ
θέλημα τοῦ Πατρὸς μου». Ὅρας πῶς ἄνω καὶ κάτω οὐκ
ἀρνεῖται τὴν κατὰ φύσιν συγγένειαν, ἀλλὰ προστίθησι τὴν
κατ' ἀρετὴν; Καὶ ὁ πρόδρομος δὲ λέγων, «Γεννήματα ἔχι-
20 δνῶν, μὴ δόξητε λέγειν, πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ», οὐ
τοῦτο δείκνυσιν ὅτι οὐκ ἦσαν ἐκ τοῦ Ἀβραάμ κατὰ φύσιν,
ἀλλ' ὅτι οὐδὲν αὐτοὺς ὠφελεῖ τὸ εἶναι ἐκ τοῦ Ἀβραάμ, εἰ
μὴ τὴν ἀπὸ τῶν τρόπων συγγένειαν ἔχοιεν· ὁ καὶ ὁ Χριστὸς
δηλῶν ἔλεγεν· «Εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ ἦτε, τὰ ἔργα τοῦ
25 Ἀβραάμ ἐποιεῖτε»· οὐ τῆς συγγενείας αὐτοὺς ἀποσιεῶν
τῆς κατὰ σάρκα, ἀλλὰ παιδεύων τὴν μείζονα ταύτης καὶ
κυριωτέραν ἐπιζητεῖν.

4. Λουκᾶ 11, 27.

5. Λουκᾶ 11, 28.

6. Ματθ. 3, 7-9.

7. Ἰω. 8, 39.

ρα μου, ἀλλ' ἀπευθύνεται πρὸς ἐκεῖνον πού ἦλθε καὶ τοῦ εἶπε ὅτι τὸν ζητοῦν, λέγων· «Ποία εἶναι ἡ μητέρα μου;», ἐπιθυμῶν νὰ ἐπιτύχη μὲ τοὺς λόγους του αὐτοῦς καὶ κάτι ἄλλο. Ποῖον λοιπὸν εἶναι αὐτό; Τὸ νὰ μὴ παραμελοῦν τὴν ἀρετὴν, οὔτε ἐκεῖνοι, οὔτε ἄλλοι, λαμβάνοντες θάρρος ἀπὸ τὴν συγγένειαν. Διότι μία μόνον εἶναι ἡ πραγματικὴ συγγένεια, τὸ νὰ πράττῃ κανεὶς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸς ὁ τρόπος τῆς συγγενείας εἶναι ἀνώτερος καὶ σπουδαιότερος ἀπὸ τὴν κατὰ σάρκα συγγένειαν.

2. Ἐφοῦ λοιπὸν τὰ χαράζωμεν αὐτὰ θαβεῖα εἰς τὸν νοῦν μας, ἅς μὴ ὑπερηφανευώμεθα οὔτε διὰ τὰ παιδιά μας πού προκόπτουν ἔαν παραλλίλως δὲν εἶναι καὶ ἐνάρετα, οὔτε διὰ τοὺς γενναίους πατέρας μας, ἔαν δὲν ἔχωμεν νὰ ἐπιδείξωμεν τὴν αὐτὴν διαγωγὴν μὲ ἐκείνους. Διότι εἶναι δυνατὸν καὶ ὁ κατὰ σάρκα γονεὺς νὰ μὴ εἶναι πατέρας, καὶ αὐτὸς πού δὲν ἐγέννησε νὰ εἶναι. Καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο, ὅταν κάποια γυναῖκα τοῦ εἶπε, «Μακαρία ἡ κοιλία πού σὲ ἐβάστασε καὶ οἱ μαστοὶ ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐθήλασες»⁴, δὲν τῆς εἶπε, Δὲν μὲ ἐβάστασε κοιλία οὔτε ἐθήλασα μαστούς, ἀλλὰ τοῦτο· «Οἱ πραγματικοὶ μακάριοι εἶναι ἐκεῖνοι πού πράττουν τὸ θέλημα τοῦ Πατρός μου»⁵. Βλέπεις ὅτι εἰς καμμίαν περίπτωσιν δὲν ἀρνεῖται τὴν φυσικὴν συγγένειαν, ἀλλὰ προσθέτει καὶ αὐτὴν πού πηγάζει ἀπὸ τὴν ἀρετὴν. Ἄλλὰ καὶ ὁ Πρόδρομος ὅταν ἔλεγεν, «Ἀπόγονοι τῶν ἐχιδνῶν, μὴ ἀρέσκεσθε νὰ λέγετε μέσα σας, Πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ»⁶, δὲν ἀποδεικνύουν οἱ λόγοι αὐτοὶ ὅτι δὲν κατήγοντο κατὰ σάρκα ἀπὸ τὸν Ἀβραάμ, ἀλλ' ὅτι εἰς τίποτε δὲν τοὺς ὠφελεῖ τὸ ὅτι κατάγονται ἀπὸ τὸν Ἀβραάμ, ἔαν δὲν ἔχουν συγγένειαν καὶ ὡς πρὸς τὴν διαγωγὴν ἐκείνου· πρᾶγμα πού καὶ ὁ Χριστὸς διὰ νὰ τὸ δηλώσῃ ἔλεγεν· «Ἐὰν ἦσασθε τέκνα τοῦ Ἀβραάμ, θὰ ἐκάνατε τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ»⁷. Αὐτὰ τὰ ἔλεγεν ὄχι διὰ νὰ τοὺς στερήσῃ τὴν σαρκικὴν συγγένειαν, ἀλλὰ διὰ νὰ τοὺς διδάξῃ νὰ ἐπιζητοῦν τὴν συγγένειαν ἐκείνην πού εἶναι μεγαλυτέρα καὶ σπουδαιότερα ἀπὸ αὐτὴν.

Τοῦτο δὴ καὶ ἐνταῦθα κατασκευάζει, ἀλλ' ἀνεπαχθέ-
 σιτερον καὶ ἐμμελέστερον· καὶ γὰρ πρὸς μητέρα ἦν ὁ λόγος
 αὐτῷ. Οὐδὲ γὰρ εἶπεν, οὐκ ἔστι μου μήτηρ, οὐδὲ ἀδελφοὶ
 ἐκεῖνοι, ἐπειδὴ οὐ ποιοῦσι τὸ θέλημά μου· οὐδὲ ἀπεφήνατο
 5 καὶ κατεδίκασεν· ἀλλ' ἔτι κυρίους αὐτοὺς ἐποίει τοῦ βούλε-
 σθαι, μετὰ τῆς αὐτῷ προπούσης ἐπεικειας φθεγγόμενος. «Ὁ
 γὰρ ποιῶν», φησί, «τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς μου, οὗτός μου
 ἀδελφὸς καὶ ἀδελφὴ καὶ μήτηρ ἐστίν». Ὡστε εἰ βούλονται
 εἶναι, ταύτην ἐρχέσθωσαν τὴν ὁδόν. Καὶ ἠνίκα δὲ ἐβόησεν
 10 ἡ γυνὴ λέγουσα, «Μακαρία ἡ κοιλία ἣ βασιάσασά σε», οὐκ
 εἶπεν, οὐκ ἔστι μου μήτηρ· ἀλλ', εἰ βούλεται μακαρία εἶναι,
 τὸ θέλημα ποιείτω τοῦ Πατρὸς μου. Ὁ γὰρ τοιοῦτος καὶ ἀ-
 δελφὸς καὶ ἀδελφὴ καὶ μήτηρ ἐσὶ. Βαβαὶ τῆς τιμῆς· βαβαὶ
 τῆς ἀρετῆς· εἰς ὅσην ἀνάγει κορυφὴν τὸν μετιόντα αὐτήν.
 15 Πόσαι γυναῖκες ἐμακάρισαν τὴν ἁγίαν παρθένον ἐκείνην
 καὶ τὴν νηδύν, καὶ ἠὔξαντο τοιαῦται γενέσθαι μητέρες καὶ
 πάντα προέσθαι. Τί τοίνυν τὸ κωλύον; Ἴδου γὰρ εὐρεῖαν
 ἔτεμεν ἡμῖν ὁδὸν καὶ ἔξεστιν οὐ γυναιξὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ
 ἀνδράσιν ἐπὶ τῆς τοιαύτης γενέσθαι τάξεως· μᾶλλον δὲ καὶ
 20 ἔτι πολλῷ μείζονος. Τοῦτο γὰρ πολλῷ μᾶλλον μητέρα ποιεῖ
 ἢ αἱ ὠδῖνες ἐκεῖναι. Ὡστε εἰ μακαριστὸν ἐκεῖνο, πολλῷ
 μᾶλλον τοῦτο, ὄσω καὶ κυριώτερον. Μὴ τοίνυν ἀπλῶς ἐπι-
 θύμει, ἀλλὰ καὶ τὴν ὁδὸν τὴν φέρουσάν σε ἐπὶ τὴν ἐπιθυμίαν
 βάδιζε μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς.

25 Ταῦτα τοίνυν εἰπὼν ἐξῆλθεν ἐκ τῆς οἰκίας. Εἶδες πῶς
 καὶ ἐπέπληξε καὶ ἐποίησεν ὅπερ ἐπόθουν; Ὁ δὴ καὶ ἐπὶ

Αὐτὸ λοιπὸν διδάσκει καὶ τώρα, ἀλλὰ κατὰ τρόπον περισσότερον μαλακὸν καὶ καταλληλότερον· καθόσον ὁ λόγος του ἀνεφέρετο πρὸς τὴν μητέρα του. Διότι δὲν εἶπε, «Δὲν εἶναι μητέρα μου, οὔτε ἐκεῖνοι εἶναι ἀδελφοί μου, ἐπειδὴ δὲν πράττουν τὸ θέλημά μου, ἀλλ' οὔτε ἔβγαλε καταδικαστικὴν ἀπόφασιν, ἀλλὰ καὶ πάλιν τοὺς ἄφησεν ἐλευθέρους ν' ἀποφασίσουν μόνοι, ὁμιλῶν μὲ τὴν πρέπουσαν εἰς αὐτὸν ἐπιείκειαν. Διότι, λέγει, «Αὐτὸς ποὺ πράττει τὸ θέλημα τοῦ Πατρός μου, αὐτὸς εἶναι ἀδελφός μου καὶ ἀδελφή μου καὶ μητέρα μου». Ἐπομένως ἐὰν θέλουν νὰ εἶναι πραγματικοὶ ἀδελφοί μου, ἅς ἀκολουθήσουν αὐτὴν τὴν ὁδόν. Καὶ ὅταν πάλιν ἡ γυναῖκα ἀνεφώνησε καὶ εἶπε, «Μακαρία ἡ κοιλία ποὺ σὲ ἐβάστασε», δὲν εἶπε, Δὲν εἶναι μητέρα μου, ἀλλὰ ἐὰν θέλη νὰ εἶναι μακαρία, πρέπει νὰ πράττῃ τὸ θέλημα τοῦ Πατρός μου. Διότι ὁ τοιοῦτος ἄνθρωπος εἶναι ἀδελφός μου, ἀδελφή μου καὶ μητέρα μου. Ἀλήθεια, πόσον τοὺς τιμᾷ καὶ πόσον σπουδαῖα εἶναι τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀρετῆς. Εἰς ποῖον ὕψος ἀνεβάζει αὐτὸν ποὺ εἶναι ἐνάρετος. Πόσαι γυναῖκες ἐμακάρισαν τὴν ἀγίαν ἐκείνην Παρθένον καὶ τὴν κοιλίαν καὶ ηὐχήθησαν νὰ γίνουν μητέρες ὡσὰν καὶ αὐτὴν καὶ ἅς τὰ χάσουν ὅλα τὰ ἄλλα. Καὶ ποῖον εἶναι τὸ ἐμπόδιον; Διότι ὁ Κύριος ἐχάραξε πρὸς χάριν μας εὐρείαν ὁδὸν καὶ εἶναι δυνατὸν ὄχι μόνον αἱ γυναῖκες, ἀλλὰ καὶ οἱ ἄνδρες νὰ γίνουν παρόμοιοι· μᾶλλον δὲ καὶ ἀκόμη περισσότερον σπουδαιότεροι. Διότι αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο ποὺ σὲ κάνει περισσότερον μητέρα παρὰ οἱ πόνοι τοῦ τοκετοῦ. Ὡστε ἐὰν ὁ τοκετὸς εἶναι ἄξιος μακαρισμοῦ, πολὺ περισσότερον εἶναι ἢ κατ' ἀρετὴν συγγένεια, μάλιστα δὲ καὶ σπουδαιότερα. Ἐπομένως δὲν πρέπει ἀπλῶς καὶ μόνον νὰ τὴν ἐπιθυμῆς, ἀλλὰ καὶ νὰ βαδίζῃς μὲ πολλὴν προθυμίαν τὴν ὁδὸν ποὺ σὲ ὀδηγεῖ εἰς τὴν ἐπιθυμίαν αὐτὴν.

Ἄφου τὰ εἶπεν αὐτὰ ἐξῆλθεν ἐκ τῆς οἰκίας. Εἶδες μὲ ποῖον τρόπον τοὺς ἐπέπληξε καὶ ἔκανε καὶ ἐκεῖνο ποὺ ἐποθοῦσαν; Πρᾶγμα βέβαια ποὺ ἔκανε καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν

τῶν γάμων ποιεῖ. Καὶ γὰρ ἐκεῖ καὶ ἐπετίμησεν ἀκαίρως αἰτούσῃ, καὶ ὅμως οὐκ ἀντιεῖπε· τῷ μὲν προτέρῳ διορθούμενος τὴν ἀσθένειαν, τῷ δὲ δευτέρῳ τὴν περὶ τὴν μητέρα εὐνοίαν ἐπιδεικνύμενος. Οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα τῆς τε κε-
 5 νοδοξίας τὸ νόσημα ἰάσατο, καὶ τὴν πρόπουσαν τιμὴν τῇ μητρὶ ἀπέδωκε, καίτοι καὶ ἄκαιρα αἰτούσῃ.

«Ἐν γὰρ τῇ ἡμέρᾳ», φησί, «ἐκεῖνη ἐξελθὼν ὁ Ἰησοῦς ἐκ τῆς οἰκίας, ἐκάθητο παρὰ τὴν θάλασσαν». Εἰ γὰρ βούλεσθε, φησί, ἰδεῖν καὶ ἀκοῦσαι, ἰδοὺ ἐξέρχομαι καὶ δια-
 10 λέγεσθαι. Ἐπειδὴ γὰρ σημεῖα πολλὰ ἐποίησε, πάλιν τὴν ἐκ τῆς διδασκαλίας ὠφέλειαν παρέχει. Καὶ κάθηται παρὰ τὴν θάλασσαν, ἀλιεύων καὶ σαγηνεύων τοὺς ἐν τῇ γῆ. Ἐκάθισε παρὰ τὴν θάλασσαν οὐχ ἀπλῶς· καὶ τοῦτο αὐτὸ τέθεικεν αἰνιτιόμενος ὁ εὐαγγελιστής. Ἴνα γὰρ δείξῃ, ὅτι βουλόμενος
 15 μετὰ ἀκριβείας συγκροτῆσαι τὸ θέατρον, τοῦτο πεποίηκε, καὶ ὥστε μηδένα ἀφεῖναι κατὰ νότου, ἀλλὰ πάντας ἀντιπροσώπους ἔχειν. «Καὶ συνήχθησαν», φησί, «πρὸς αὐτὸν ὄχλοι πολλοί, ὥστε αὐτὸν εἰς τὸ πλοῖον ἐμβάντα καθῆσθαι· καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἐπὶ τὸν αἰγιαλὸν εἰσιτήκει». Καθίσας δὲ ἐκεῖ, διὰ
 20 παραβολῶν φθέγγεται. «Καὶ ἐλάλησεν αὐτοῖς», φησί, «πολλὰ ἐν παραβολαῖς». Καίτοιγε ἐπὶ τοῦ ὄρους οὐχ οὕτως ἐποίησεν, οὐδὲ διὰ παραβολῶν ἰσοσύτων τὸν λόγον ἕφηγεν· τότε γὰρ ὄχλοι μόνον ἦσαν καὶ δῆμος ἄπλασιος· ἐνταῦθα δὲ καὶ γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι.

25 Σὺ δέ μοι σκόπει ποίαν προτέραν λέγει παραβολὴν καὶ πῶς κατὰ ἀκολουθίαν αὐτὰς τίθησιν ὁ Ματθαῖος. Ποίαν

τοῦ γάμου⁸. Καθόσον ἐκεῖ καὶ τὴν ἐπετίμησεν, ἐπειδὴ ἐζήγησε κάτι πρὶν ἀπὸ τὴν ὥραν του, ἀλλὰ καὶ δὲν τῆς ἠρνήθη τὸ ζητηθέν. Μὲ τὴν πρώτην ἐνέργειάν του σκοπὸν εἶχε νὰ τὴν ἀπαλλάξη ἀπὸ τὴν ἀδυναμίαν της, ἐνῶ μὲ τὴν δευτέραν κατέστησε φανεράν τὴν ἀγάπην του πρὸς τὴν μητέρα του. Ἔτσι λοιπὸν καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν· καὶ ἐθεράπευσε τὸ πάθος τῆς κενοδοξίας καὶ ἀπέδωσε τὴν πρέπουσαν τιμὴν εἰς τὴν μητέρα του, ἃν καὶ ἐζητοῦσε πράγματα ποὺ δὲν ἦσαν ἐκείνης τῆς ὥρας.

Καὶ συνεχίζει ὁ Εὐαγγελιστής· «Κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἀφοῦ ἐξῆλθεν ὁ Ἰησοῦς ἐκ τῆς οἰκίας, ἐκάθητο κοντὰ εἰς τὴν θάλασσαν». Ἐὰν θέλετε λοιπὸν, λέγει, νὰ μὲ ἰδῆτε καὶ ν' ἀκούσετε τοὺς λόγους μου, ὀρίστε, ἔρχομαι ἔξω καὶ συζητῶ μαζί σας. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἔκανε πολλὰ θαύματα, εἰς τὴν συνέχειαν τοὺς παρέχει τὴν ὠφέλειαν τῆς διδασκαλίας του. Καὶ κάθεται κοντὰ εἰς τὴν θάλασσαν ἀλιεύων καὶ ἐλκύων πλησίον του τοὺς κατοικοῦντας εἰς τὴν γῆν. Δὲν ἐκάθησε δὲ τυχαῖα κοντὰ εἰς τὴν θάλασσαν, πρᾶγμα ποὺ καὶ αὐτὸ τὸ ὑπηνίχθη ὁ Εὐαγγελιστής. Διότι διὰ νὰ δείξη ὅτι ἤθελε μὲ ἀκρίβειαν νὰ τακτοποιήσῃ τοὺς ἀκροατάς του ὁ Κύριος, προέβη εἰς αὐτὴν τὴν ἐνέργειάν του, διὰ νὰ μὴ ἔχη κανένα ὀπισθὲν του, ἀλλ' ὅλοι νὰ εὐρίσκωνται ἀπέναντί του. «Καὶ συνεκεντρώθησαν», λέγει, «πλησίον του πολλὰ πλήθη λαοῦ, ὥστε ν' ἀναγκασθῆ ν' ἀνεβῆ καὶ νὰ καθῆσθαι εἰς τὸ πλοῖον· ὅλον δὲ τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ ἐστέκετο εἰς τὴν παραλίαν». Ἀφοῦ δὲ ἐκάθησεν ἐκεῖ ἤρχισε νὰ τοὺς διδάσκῃ μὲ παραβολάς. «Καὶ τοὺς εἶπε», λέγει, «πολλὰ ἐν παραβολαῖς». Καὶ εἶναι ἀλήθεια ὅτι δὲν ἔκανε τὸ ἴδιον κατὰ τὴν ἐπὶ τοῦ ὄρους ὀμιλίαν του, οὔτε ἔπλεξε τὸν λόγον του μὲ τόσας πολλὰς παραβολάς, ἐπειδὴ τότε τὸ ἀκροατήριόν του ἦτο λαὸς ἀπλοϊκὸς καὶ πλῆθος ἀδιάπλαστον, ἐνῶ ἐδῶ εὐρίσκοντο οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι.

Σὺ ὅμως σὲ παρακαλῶ πρόσεξε ποίαν παραβολὴν λέγει κατ' ἀρχὴν καὶ πῶς ὁ Ματθαῖος τὰς παραθέτει τὴν μίαν κατό-

οὖν πρώτην λέγει; Ἦν μάλιστα πρώτην ἔχοῦν εἰπεῖν, τὴν
 ποιούσαν τὸν ἀκροατὴν προσεκτικώτερον. Ἐπειδὴ γὰρ αἰνι-
 γματοδῶς ἔμελλε διαλέγεσθαι, διανίστησι τὴν διάνοιαν τῶν
 ἀκούοντων πρῶτον διὰ τῆς παραβολῆς. Διὰ τοῦτο καὶ ἕτερος
 5 εὐαγγελιστῆς φησιν, ὅτι ἐπειμήσεν αὐτοῖς, ὅτι οὐ νοοῦσι,
 λέγων· «Πῶς οὐκ ἔγνωτε τὴν παραβολήν;». Οὐ διὰ τοῦτο
 δὲ μόνον ἐν παραβολαῖς φθέγγεται, ἀλλ' ἵνα καὶ ἐμφαντι-
 κώτερον τὸν λόγον ποιήσῃ καὶ πλείονα τὴν μνήμην ἐνήθῃ
 καὶ ὑπ' ὄψιν ἀγάγῃ τὰ πράγματα. Οὕτω καὶ οἱ προφῆται
 10 ποιοῦσι.

3. Τίς οὖν ἐστὶν ἡ παραβολή; «Ἴδου ἐξῆλθεν ὁ σπείρων
 τοῦ σπείρειν», φησί. Πόθεν ἐξῆλθεν ὁ πανταχοῦ παρῶν,
 ὁ πάντα πληρῶν; ἢ πῶς ἐξῆλθεν; Οὐ τόπῳ, ἀλλὰ σχέσει καὶ
 οἰκονομία τῇ πρὸς ἡμᾶς, ἐγγύτερος ἡμῖν γενόμενος διὰ τῆς
 15 κατὰ σάρκα περιβολῆς. Ἐπειδὴ γὰρ ἡμεῖς εἰσελθεῖν οὐκ
 ἐδυνάμεθα, τῶν ἁμαρτημάτων διατειχιζόντων ἡμῖν τὴν εἴσο-
 δον, αὐτὸς ἐξέρχεται πρὸς ἡμᾶς. Καὶ τί ἐξῆλθεν; ἀπολέ-
 σαι τὴν γῆν ἀκανθῶν γέμουσαν; τιμωρῆσασθαι τοὺς γεωρ-
 γούς; Οὐδαμῶς· ἀλλὰ γεωργῆσαι καὶ ἐπιμελήσασθαι καὶ
 20 σπεῖραι τῆς εὐσεβείας τὸν λόγον. Σπόρον γὰρ ἐνταῦθα τὴν
 διδασκαλίαν φησὶν, ἄρουραν δέ, τῶν ἀνθρώπων τὰς ψυχὰς·
 σπορέα δέ, ἑαυτὸν.

Τί τοίνυν γίνεται ἀπὸ τοῦ σπέρματος τούτου; Τρία
 ἀπόλλυται μέρη καὶ σώζεται τὸ ἕν. «Καὶ ἐν τῷ σπείρειν αὐ-
 25 τόν, ἃ μὲν ἔπεσε», φησί, «παρὰ τὴν ὁδόν, καὶ ἤλθε τὰ πειτει-
 νὰ καὶ κατέφαγεν αὐτά». Οὐκ εἶπεν, ὅτι αὐτὸς ἔρριπεν, ἀλλ'
 ὅτι ἔπεσεν. «Ἄ δὲ ἐπὶ τὴν πέτραν, ὅπου οὐκ εἶχε γῆν πολ-

πιν τῆς ἄλλης. Ποίαν λοιπὸν λέγει πρώτην; Ἐκείνην ποὺ ἔπρεπεν ὁπωσδήποτε νὰ παρουσιάσῃ ὡς πρώτην, ἢ ὁποία κάνει τὸν ἀκροατὴν προσεκτικώτερον. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐπρόκειτο νὰ τοὺς ὁμιλήσῃ κατὰ τρόπον αἰνιγματικόν, διεγείρει ἀρχικῶς τὴν διάνοιαν τῶν ἀκροατῶν μὲ τὴν παραβολήν. Διὰ τοῦτο καὶ ἄλλος εὐαγγελιστὴς λέγει ὅτι τοὺς ἐπετίμησεν ἐπειδὴ δὲν κατανοοῦσαν τοὺς λόγους του, λέγων· «Πῶς δὲν ἀντελήφθητε τὸ νόημα τῆς παραβολῆς;»⁹. Καὶ δὲν τοὺς ὠμίλει παραβολικῶς δι' αὐτὸν καὶ μόνον τὸν λόγον, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ κάνῃ παραστατικώτερον τὸν λόγον, διὰ νὰ χαραχθῇ βαθύτερα εἰς τὴν μνήμην των καὶ διὰ νὰ θέσῃ ὑπ' ὄψιν των τὰ πράγματα. Κατὰ τὸν ἴδιον δὲ τρόπον ἐνεργοῦσαν καὶ οἱ προφηταί.

3. Ποία λοιπὸν εἶναι ἡ παραβολή; «Ἐξῆλθε», τοὺς λέγει, «ὁ σπορευὺς διὰ νὰ σπείρῃ». Ἀπὸ ποῦ ἐξῆλθεν αὐτὸς ποὺ εἶναι πανταχοῦ παρών, αὐτὸς ποὺ τὰ πάντα πληροῖ; ἢ πῶς ἐξῆλθε; Δὲν ἐξῆλθε φυσικὰ τοπικῶς, ἀλλ' ἐν σχέσει καὶ κατὰ τὸ σχέδιον τῆς οἰκονομίας του δι' ἡμᾶς, μὲ τὸ ὅτι ἦλθε περισσότερον κοντά μας, περιβληθεὶς τὴν ἀνθρωπίνην σάρκα. Διότι, ἐπειδὴ ἡμεῖς δὲν ἠμπορούσαμεν νὰ εἰσέλθωμεν, λόγῳ τοῦ ὅτι τὰ ἀμαρτήματά μας ἔφρασαν ὡσὰν τεῖχος τὴν εἴσοδον, αὐτὸς ὁ ἴδιος ἐξέρχεται πρὸς ἡμᾶς. Καὶ πρὸς ποῖον σκοπὸν ἐξῆλθε; μήπως διὰ νὰ καταστρέψῃ τὴν γῆν ποὺ ἦτο γεμάτη ἀπὸ ἀκάνθας; μήπως διὰ νὰ τιμωρήσῃ τοὺς γεωργούς; Ἀσφαλῶς ὄχι, ἀλλ' ἐξῆλθε διὰ νὰ καλλιεργήσῃ καὶ διὰ νὰ φροντίσῃ τὰς ψυχὰς μας καὶ νὰ σπείρῃ ἐντὸς αὐτῶν τὸν λόγον τῆς εὐσεβείας. Διότι σπόρον ἐδῶ ὀνομάζει τὴν διδασκαλίαν, γῆν δὲ τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων καὶ σπορέα τὸν ἑαυτὸν του.

Καὶ τί συμβαίνει λοιπὸν μὲ τὸν σπόρον αὐτόν; Τρία μέρη καταστρέφονται καὶ σώζεται μόνον τὸ ἓνα. «Καὶ καθὼς αὐτὸς ἔσπερνεν, ἄλλα μὲν σπέρματα», λέγει, «ἔπεσαν ἐπάνω εἰς τὸν δρόμον καὶ ἦλθαν τὰ πετεινὰ καὶ τὰ κατέφαγαν». Δὲν εἶπεν ὅτι αὐτὸς τὰ ἔρριπεν, ἀλλ' ὅτι ἔπεσαν. «Ἄλλα

λήν· καὶ εὐθέως ἐξανέτειλε, διὰ τὸ μὴ ἔχειν βάθος γῆς·
 ἡλίου δὲ ἀναιτίλαντος, ἐκαυματίσθη, καὶ διὰ τὸ μὴ ἔχειν
 ρίζαν, ἐξηράνθη. Ἄ δὲ ἐπὶ τὰς ἀκάνθας· καὶ ἀνέβησαν αἱ
 ἀκάνθαι καὶ ἀπέπνιξαν αὐτά. Ἄ δὲ ἐπὶ τὴν γῆν τὴν καλήν·
 5 καὶ ἐδίδου καρπὸν, ὃ μὲν ἑκατόν, ὃ δὲ ἐξήκοντα, ὃ δὲ τριά-
 κοντα. Ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω».

Τέταρτον μέρος ἐσώθη· καὶ οὐδὲ τοῦτο ἐξίσως, ἀλλὰ
 καὶ ἐνταῦθα πολλὴ ἡ διαφορά. Ταῦτα δὲ ἔλεγε, δηλῶν ὅτι
 μετὰ ἀφρονίας ἅπανσι διελέγειτο. Καθάπερ γὰρ ὁ σπείρων οὐ
 10 διαιρεῖ τὴν ὑποκειμένην ἄρουραν, ἀλλ' ἀπλῶς καὶ ἀδιακρί-
 τως θάλλει τὰ σπέρματα, οὕτω καὶ αὐτὸς οὐ πλούσιον, οὐ
 πένητα διαιρεῖ, οὐ σοφόν, οὐκ ἄσοφον, οὐ ράθυμον, οὐ σπου-
 δαῖον, οὐκ ἀνδρεῖον, οὐ δειλόν, ἀλλὰ πᾶσι διελέγειτο, τὰ
 παρ' ἑαυτοῦ πληρῶν, καίτοι προσειδὼς τὰ ἐσόμενα· ἵνα ἐξῆ
 15 αὐτῷ λέγειν· «Τί με ἔδει ποιῆσαι καὶ οὐκ ἐποίησα;». Καὶ οἱ
 μὲν προφηταὶ ὡς περὶ ἀμπέλου διαλέγονται τοῦ δήμου· «Ἀμ-
 πελὼν γὰρ ἐγεννήθη», φησί· «αὐτῷ ἠγαπημένῳ»· καί, «Ἄμ-
 πελον ἐξ Αἰγύπτου μετήρεν»· αὐτὸς δὲ ὡς περὶ σπόρου.
 Τί δήποτε δηλῶν; Ὅτι ταχεῖα ἔσται νῦν ἡ ὑπακοὴ καὶ εὐ-
 20 κολωτέρα καὶ εὐθέως τὸν καρπὸν δώσει Ὅταν δὲ ἀκούσης,
 δι· «Ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπείραν», μὴ ταυτολογία εἶναι
 νόμιζε. Ἐξέρχεται γὰρ ὁ σπείρων πολλάκις καὶ ἐφ' ἕτερον
 πρᾶγμα ἢ ὥστε νεῶσαι ἢ ὥστε τὰς πονηρὰς ἐκτεμεῖν βοιά-
 νας ἢ ὥστε ἀκάνθας ἀνασπάσαι ἢ ἄλλο τι ἐπιμελήσασθαι τοι-
 25 οῦτον· αὐτὸς δὲ ἐπὶ τὸ σπεῖραι ἐξῆλθε.

Πόθεν οὖν· εἰπέ μοι, τὸ πλεον ἀπώλειο τοῦ σπόρου;

10. Ἦσ. 5, 4.

11. Ἦσ. 5, 1.

12. Ψαλμ. 79, 9.

πάλιν σπέρματα ἔπесαν ἐπάνω εἰς πετρῶδες ἔδαφος, ὅπου δὲν ὑπῆρχε πολὺ χῶμα, καὶ ἐφύτρωσαν ἀμέσως πρὶν ριζωθῶν καλά, διότι ἡ γῆ δὲν εἶχε βάθος. Μόλις δὲ ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος, ἐκάησαν, καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶχαν ρίζαν, ἐξηράνθησαν. Ἔλλα πάλιν σπέρματα ἔπесαν ἀνάμεσα εἰς τὰς ἀκάνθας, καὶ ἐμεγάλωσαν τὰ ἀγκάθια καὶ τὰ ἔπνιξαν τελείως. Ἔλλα δὲ σπέρματα ἔπесαν εἰς εὐφορον ἔδαφος καὶ ἀπέδωσαν καρπὸν, ἄλλο μὲν ἑκατονταπλάσιον, ἄλλο δὲ ἐξηκονταπλάσιον καὶ ἄλλο τριακονταπλάσιον. Αὐτὸς ποὺ ἔχει αὐτιά διὰ νὰ ἀκούῃ, ἄς ἀκούῃ».

Ἐπὸ τὸν σπόρον ἐσώθη τὸ ἕνα τέταρτον, ἀλλ' οὔτε καὶ αὐτὸ ἐξ ἴσου, ἀλλὰ καὶ ἐδῶ ἦτο μεγάλη ἡ διαφορά. Αὐτὰ δὲ τὰ ἔλεγε διὰ νὰ δείξη ὅτι πρὸς ὅλους ὠμίλουσε μὲ ἀφθονίαν. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ὁ σπορευὺς δὲν διαιρεῖ εἰς τεμάχια τὸ χωράφι ποὺ ἔχει διὰ σποράν, ἀλλὰ ἀπλῶς καὶ χωρὶς καμμίαν διάκρισιν ρίπτει τὸν σπόρον, ἔτσι καὶ αὐτὸς δὲν διακρίνει πλούσιον καὶ πτωχόν, τὸν σοφὸν ἀπὸ τὸν ἄσοφον, τὸν ὀκνηρὸν ἀπὸ τὸν φιλόπονον, τὸν ἀνδρεῖον ἀπὸ τὸν δειλόν, ἀλλὰ ὠμίλει πρὸς ὅλους, καὶ ἔκανε ὅ,τι ἔπρεπε νὰ κάνῃ ἀπὸ μέρους του, μολονότι ἐγνώριζεν ἐκ τῶν προτέρων αὐτὰ ποὺ θὰ συνέβαιναν, ὥστε νὰ ἡμπορῇ νὰ λέγῃ· «Τί ἔπρεπε νὰ κάνω καὶ δὲν τὸ ἔκανα;»¹⁰. Καὶ οἱ μὲν προφηῆται ὠμίλουν περὶ τοῦ λαοῦ ὡσὰν νὰ ἐπρόκειτο δι' ἄμπελον. Διότι λέγει· «Ἐφυτεύθη ἄμπελος διὰ τὸν ἡγαπημένον μου»¹¹, καί· «Ἐμπελον μετέφερον ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον»¹². Ὁ Κύριος ὅμως ὡσὰν νὰ ἐπρόκειτο διὰ σπόρον. Καὶ τί θέλει λοιπὸν νὰ δείξη; Ὅτι τώρα θὰ εἶναι ταχεῖα ἡ ὑπακοὴ καὶ εὐκολωτέρα καὶ γρήγορα θὰ παράγῃ καρπὸν. Ἐπίσης ὅταν ἀκούῃς ὅτι· «Ἐξῆλθεν ὁ σπορευὺς διὰ νὰ σπεῖρῃ», μὴ ἐκλαμβάνῃς τοῦτο κατὰ κυριολεξίαν. Διότι πολλάκις ἐξέρχεται ὁ σπορευὺς καὶ δι' ἄλλον σκοπὸν· ἢ διὰ νὰ ὀργώσῃ ἢ διὰ νὰ κόψῃ τὰ βλαβερὰ χόρτα ἢ διὰ νὰ ξερριζώσῃ τὰς ἀκάνθας ἢ διὰ νὰ φροντίσῃ διὰ κάτι ἄλλο παρόμοιον. Αὐτὸς ὅμως ἐξῆλθε διὰ νὰ σπεῖρῃ.

Ἔλλα εἶπέ μου, σὲ παρακαλῶ, ποία ἡ αἰτία τῆς ἀπωλείας

Οὐ παρὰ τὸν σπείροντα, ἀλλὰ παρὰ τὴν ὑποδεχομένην γῆν
 τουτέστι, παρὰ τὴν μὴ ἀκούσασαν ψυχὴν. Καὶ τίνας ἔνε-
 κεν οὐ λέγει, ὅτι τὰ μὲν ἐδέξαντο οἱ ῥάθυμοι καὶ ἀπώλεσαν·
 τὰ δὲ οἱ πλούσιοι καὶ ἀπέπνιξαν· τὰ δὲ οἱ χαῦνοι καὶ προῦ-
 5 δωκαν; Οὐ βούλεται αὐτῶν σφόδρα καθικέσθαι, ὥστε μὴ εἰς
 ἀπόγνωσιν ἐμβαλεῖν, ἀλλὰ καταλιμπάνει τῷ συνειδότι τῶν
 ἀκουόντων τὸν ἔλεγχον. Οὐχ ὁ σπόρος δὲ τοῦτο ἔπαυε μό-
 ρον, ἀλλὰ καὶ ἡ σαγήνη. Πολλὰ γὰρ καὶ ἐκείνη ἤνεγκεν
 ἄχρηστα. Ταύτην δὲ λέγει τὴν παραβολὴν, τοὺς μαθητὰς
 10 ἀλείφων καὶ παιδεύων, κἂν πλείους τῶν δεχομένων τὸν
 λόγον ὧσιν οἱ ἀπολλύμενοι, μὴ καταλίπειν. Καὶ γὰρ ἐπὶ τοῦ
 δεσπότου τοῦτο γέγονε· καὶ ὁ πάντως προειδώς, ὅτι ταῦτα
 ἔσται, οὐκ ἀπέστη τοῦ σπείρειν.

Καὶ πῶς ἂν ἔχοι λόγον, φησὶν, ἐπὶ τὰς ἀκάνθας σπεί-
 15 ρειν, ἐπὶ τὴν πέτραν, ἐπὶ τὴν ὁδόν; Ἐπὶ μὲν τῶν σπερμά-
 των καὶ τῆς γῆς, οὐκ ἂν ἔχοι λόγον, ἐπὶ δὲ τῶν ψυχῶν καὶ
 τῶν διδαγμάτων καὶ πολὺν ἔχει τοῦτο τὸν ἔπαινον. Ὁ μὲν
 γὰρ γεωργὸς εἰκότως ἂν ἐγκαλοῖτο τοῦτο ποιῶν· οὐ γὰρ ἔστι
 τὴν πέτραν γενέσθαι γῆν, οὐδὲ τὴν ὁδὸν μὴ εἶναι ὁδόν,
 20 οὐδὲ τὰς ἀκάνθας μὴ εἶναι ἀκάνθας, ἐπὶ δὲ τῶν λογικῶν
 οὐχ οὕτω. Δυνατὸν γὰρ τὴν πέτραν μεταβληθῆναι καὶ γε-
 νέσθαι γῆν λιπαράν καὶ τὴν ὁδὸν μηκέτι καταπατεῖσθαι,
 μηδὲ προκειῖσθαι τοῖς παριοῦσιν ἅπασιν, ἀλλ' εἶναι ἄρουραν
 πύονα· καὶ τὰς ἀκάνθας ἀφανισθῆναι καὶ πολλῆς ἀπολαύειν
 25 ἀδείας τὰ σπέρματα. Εἰ γὰρ μὴ ἐξῆν, οὐκ ἂν ἔσπειρεν οὗτος.

τουῦ περισσοτέρου σπόρου; Ἄσφαλῶς αἰτία τῆς ἀπωλείας δὲν ἦτο ὁ σπορεύς, ἀλλὰ ἡ γῆ πού ἐδέχθη τὸν σπόρον, ἐξ αἰτίας δηλαδὴ τῆς ψυχῆς πού δὲν ὑπήκουσεν εἰς αὐτόν. Καὶ διὰ ποῖον λόγον δὲν λέγει, ὅτι ἄλλα μὲν σπέρματα τὰ ἐδέχθησαν οἱ ὀκνηροὶ καὶ τὰ κατέστρεψαν, ἄλλα δὲ οἱ πλούσιοι καὶ τὰ κατέπνιξαν, καὶ ἄλλα οἱ ἀδιάφοροι καὶ τὰ ἄφησαν ν' ἀχρηστευθοῦν; Δὲν θέλει νὰ τοὺς θίξῃ ἀπ' εὐθείας κατὰ τρόπον σκληρόν, διὰ νὰ μὴ τοὺς ὀδηγήσῃ εἰς ἀπόγνωσιν, ἀλλ' ἀφήνει τὸν ἔλεγχον εἰς τὴν συνείδησιν τῶν ἀκροατῶν του. Αὐτὸ ὅμως δὲν συνέβη μόνον εἰς τὸν σπόρον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ δίκτυον. Διότι καὶ αὐτὸ ἀνέσυρεν ἐπάνω πολλὰ ἀχρηστα πράγματα. Αὐτὴν ὅμως τὴν παραβολὴν τὴν λέγει διὰ νὰ προγυμνάσῃ καὶ διὰ νὰ διδάξῃ τοὺς μαθητάς του νὰ μὴ χάνουν τὸ θάρρος των καὶ ὅταν ἀκόμη χάνωνται οἱ περισσότεροὶ ἀπὸ ἐκείνους πού θὰ ἀκούουν τὸ κήρυγμά των. Καθόσον καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Κυρίου συνέβη τὸ ἴδιο. Καὶ αὐτὸς πού ὀπωσδῆποτε προεγνώριζεν ὅτι θὰ συμβοῦν αὐτά, δὲν ἀπέφυγε τὸ ἔργον τῆς σπορᾶς.

Καὶ πῶς ἡμπορεῖ νὰ δικαιολογηθῇ, θὰ εἰπῇ κάποιος, τὸ ὅτι ἔσπειρεν ἐπάνω εἰς τὰς ἀκάνθας, εἰς τὸ πετρῶδες ἔδαφος, ἐπάνω εἰς τὴν ὁδόν; Σχετικῶς μὲ τοὺς σπόρους καὶ τὴν γῆν δὲν δικαιολογεῖται τὸ πρᾶγμα, σχετικῶς ὅμως μὲ τὰς ψυχὰς καὶ τὰ διδάγματα τῆς ἀληθείας ὅχι μόνον δικαιολογεῖται, ἀλλ' εἶναι καὶ ἄξιον μεγάλου ἐπαίνου. Διότι ὁ μὲν γεωργὸς κατὰ πολὺν φυσικὸν λόγον θὰ κατηγορεῖτο ἂν ἔκανε παρομοίαν σποράν· διότι δὲν ἡμποροῦσεν ἡ πέτρα νὰ γίνῃ χῶμα, οὔτε ἡ ὁδὸς νὰ μὴ εἶναι ὁδός, οὔτε οἱ ἄκανθοι νὰ μὴ εἶναι ἄκανθοι· δὲν συμβαίνει ὅμως τὸ ἴδιο καὶ εἰς τὰ λογικὰ ὄντα. Διότι εἶναι δυνατόν ἡ πετρῶδης ψυχὴ νὰ μεταβληθῇ καὶ νὰ γίνῃ εὐφορος γῆ, καὶ ἡ ὁδὸς νὰ μὴ καταπατῆται πλέον, οὔτε νὰ εὐρίσκεται εἰς τὴν διάθεσιν ὄλων τῶν διερχομένων, ἀλλὰ νὰ γίνῃ κωράφι εὐφορον. Ἐπίσης καὶ οἱ ἄκανθοι εἶναι δυνατόν νὰ ἐξαφανισθοῦν καὶ νὰ τύχουν μεγάλης ἀσφαλείας τὰ σπέρματα τῆς ἀληθείας. Διότι ἂν δὲν ἦτο δυνατόν νὰ συμβῇ αὐτό,

Εἰ δὲ μὴ ἐγένετο ἐπὶ πάντων ἢ μεταβολή, οὐ παρὰ τὸν σπείραντα, ἀλλὰ παρὰ τοὺς μὴ βουλομένους μεταβληθῆναι. Αὐτὸς μὲν γὰρ τὸ αὐτοῦ πεποίηκεν· εἰ δὲ ἐκεῖνοι τὰ παρ' αὐτοῦ προὔδωκαν, ἀνεύθυνος αὐτὸς ὁ τοσαύτην φιλανθρω-
5 πῖαν ἐπιδειξάμενος.

Σὺ δέ μοι ἐκεῖνο σκόπει, ὅτι οὐ μία τῆς ἀπωλείας ἡ ὁδός, ἀλλὰ διάφοροι καὶ ἀλλήλων διεστηκυῖαι. Οἱ μὲν γὰρ τῇ ὁδῷ εἰκότιες εἰσὶν, οἱ θάναυσοι καὶ ράθυμοι καὶ ὀλίγω-
ροι· οἱ δὲ ἐν τῇ πέτρᾳ, οἱ ἀσθενέστεροι μόνον. «Ὁ γὰρ ἐπὶ
10 τὰ πειρώδη σπαρεῖς», φησὶν, «οὗτός ἐστιν ὁ τὸν λόγον ἀ-
κούων καὶ εὐθὺς μετὰ χαρᾶς λαμβάνων αὐτὸν· οὐκ ἔχει δὲ
ρίζαν ἐν ἑαυτῷ, ἀλλὰ πρόσκαιρός ἐστι· γενομένης δὲ θλίψε-
ως ἢ διωγμοῦ διὰ τὸν λόγον, εὐθέως ἐσκανδαλίσθη». «Παν-
τός», φησὶν, «ἀκούοντος τὸν λόγον τῆς ἀληθείας καὶ μὴ
15 συνιέντος, ἔρχεται ὁ πονηρὸς καὶ ἀρπάζει τὸ ἐσπαρμένον
ἐκ τῆς καρδίας αὐτοῦ. Οὗτός ἐστιν ὁ παρὰ τὴν ὁδὸν σπα-
ρεῖς». Οὐκ ἔστι δὲ ἴσον, μηδενὸς ἐπηρεάζοντος, μηδὲ ἀνα-
μοχλεύοντος, τὴν διδασκαλίαν μαρανθῆναι, καὶ πειρασμῶν
ἐπικειμένων. Οἱ δὲ ταῖς ἀκάνθαις προσεοικότιες, πολλῶ τού-
20 των ἀσυγγνωσιότεροι.

4. Ἴν' οὖν μὴ τι τούτων πάθωμεν, ἐπικαλύψωμεν τῇ προθυμίᾳ τὰ λεγόμενα καὶ τῇ διηνεκεῖ μνήμῃ. Εἰ γὰρ καὶ ἀρπάζει ὁ διάβολος, ἀλλ' ἡμεῖς κύριοι τοῦ μὴ ἀρπαγῆναι· εἰ καὶ ξηραίνεται τὰ σπέρματα, οὐ παρὰ τὸν καύσωνα τοῦτο
25 γίνεται (οὐ γὰρ εἶπεν, ὅτι διὰ τὸν καύσωνα ἐξηράνθη, ἀλλὰ
διὰ τὸ μὴ ἔχειν ρίζαν)· εἰ καὶ ἀποπνίγεται τὰ λεγόμενα,

13. Ματθ. 13, 20-21.

14. Ματθ. 13, 19.

δὲν θὰ ἔσπερνεν ὁ Κύριος. Ἐὰν δὲ δὲν ἔγινεν ἡ μεταβολὴ εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, τοῦτο δὲν ὀφείλεται εἰς τὸν σπορέα, ἀλλὰ εἰς ἐκείνους πού δὲν ἠθέλησαν νὰ μεταβληθοῦν. Διότι αὐτὸς ὅ,τι ἔπρεπεν ἀπὸ μέρους του νὰ κάνη τὸ ἔκανεν· ἐὰν ὅμως ἐκεῖνοι ἀπέρριψαν τὴν προσφορὰν του, εἶναι ἀνεύθυνος ὁ ἴδιος πού τόσην φιλανθρωπίαν ἐπέδειξεν.

Ἄλλὰ σύ, σὲ παρακαλῶ, πρόσεξε τὸ ἐξῆς· ὅτι δηλαδὴ δὲν εἶναι μία ἡ ὁδὸς τῆς ἀπωλείας, ἀλλ' εἶναι διάφοροι καὶ ἀντίθετοι μεταξὺ των. Διότι ἐκεῖνοι μὲν πού παρομοιάζονται μὲ ὁδὸν εἶναι οἱ βάνουσοι, οἱ ράθυμοι καὶ οἱ ἀδιάφοροι, ἐνῶ ἐκεῖνοι πού παρομοιάζονται μὲ πέτραν εἶναι αὐτοὶ μόνον πού εἶναι ἀσθενέστεροι εἰς τὴν πίστιν. Διότι, λέγει, «Ὁ σπόρος πού ἔπεσεν εἰς τὸ πετρῶδες ἔδαφος, αὐτὸς εἶναι ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος πού ἀκούει τὸν λόγον τῆς ἀληθείας καὶ ἀμέσως τὸν δέχεται μετὰ χαρᾶς. Δὲν ριζώνει ὅμως μέσα του, ἀλλ' εἶναι πρόσκαιρος ὁ ἐνθουσιασμός πού ἔδειξε· μόλις ὅμως συμβῆ θλίψις ἢ διωγμὸς ἐξ αἰτίας τοῦ λόγου πού ἐδέχθη, ἀμέσως σκανδαλίζεται»¹³. «Ἀπὸ τὸν καθένα», λέγει, «πού ἀκούει τὸν λόγον τῆς ἀληθείας καὶ δὲν τὸν συνειδητοποιεῖ, ἔρχεται ὁ πονηρὸς καὶ ἀρπάζει ἀπὸ τὴν καρδίαν του αὐτὸ πού ἐσπάρη. Αὐτὸς εἶναι ὁ σπόρος πού ἔπεσεν ἐπάνω εἰς τὴν ὁδόν»¹⁴. Δὲν εἶναι δηλαδὴ τὸ ἴδιο νὰ μαραθῆ ἢ διδασκαλία χωρὶς κανεὶς νὰ τὴν ἐνοχλῆ καὶ χωρὶς νὰ τὴν ἀνατρέπη, καὶ νὰ βάλλεται ἀπὸ πολλοὺς πειρασμούς. Ἐκεῖνοι δὲ πού παρομοιάζονται μὲ τὰς ἀκάνθας, εἶναι πολὺ περισσότερον ἀσυγχώρητοι ἀπὸ τοὺς προηγούμενους.

4. Διὰ νὰ μὴ πάθωμεν λοιπὸν κάτι ἀπὸ ὅλα αὐτά, ἄς τὰ προστατεύσωμεν τὰ λεχθέντα μὲ τὴν προθυμίαν μας καὶ μὲ τὸ νὰ τὰ φέρωμεν διαρκῶς εἰς τὴν μνήμην μας. Διότι καὶ ἂν τὰ ἀρπάζῃ ὁ διάβολος, παρὰ ταῦτα ἡμεῖς ἔχομεν τὴν δύναμιν νὰ μὴ τὸν ἀφήσωμεν νὰ τὰ ἀρπάζῃ. Καὶ ἂν τὰ σπέρματα ξηραίνωνται, δὲν συμβαίνει αὐτὸ ἐξ αἰτίας τοῦ καύσωνος· (διότι δὲν εἶπεν, ὅτι ἐξηράνθη ἐξ αἰτίας τοῦ καύσωνος, ἀλλὰ ἐπειδὴ δὲν εἶχε ρίζαν). Ἄλλὰ καὶ ἂν ἀποπνί-

οὐ παρὰ τὰς ἀκάνθας, ἀλλὰ παρὰ τοὺς συγχωροῦντας ἀνα-
 θῆναι ταύτας. Ἔνεσι γάρ, ἐάν θέλῃς, κωλύσαι τὴν πονηρὰν
 ταύτην θλάσιν καὶ τῷ πλούτῳ εἰς δέον χρήσασθαι. Διὰ
 τοῦτο οὐκ εἶπεν, ὁ αἰὼν, ἀλλ' «ἡ μέριμνα τοῦ αἰῶνος»: οὐδέ,
 5 ὁ πλοῦτος, ἀλλ' «ἡ ἀπάτη τοῦ πλούτου».

Μὴ τοίνυν τὰ πράγματα αἰτιώμεθα, ἀλλὰ τὴν γνώμην
 τὴν διεφθαρμένην. Ἔστι γὰρ καὶ πλουτεῖν καὶ μὴ ἀπαιτᾶ-
 σθαι καὶ ἐν τῷ αἰῶνι εἶναι τούτῳ καὶ μὴ ἀποπνίγεσθαι ταῖς
 φροντίσι. Καὶ γὰρ δύο ἐλαττώματα ὁ πλοῦτος ἔχει ἐναντία:
 10 τὸ μὲν, καταιεῖνον καὶ ἐπισκοτιοῦν, τὴν μέριμναν, τὸ δέ,
 μαλακωτέρους ποιοῦν, τὴν τρυφήν. Καὶ καλῶς εἶπεν, «Ἡ ἀ-
 πάτη τοῦ πλούτου». Πάντα γὰρ τὰ τοῦ πλούτου ἀπάτη· ὀνό-
 ματα γὰρ μόνον εἰσὶν, οὐκ ἐπὶ πραγμάτων κείμενα. Καὶ γὰρ
 ἡ ἡδονὴ καὶ ἡ δόξα καὶ ὁ καλλωπισμὸς καὶ πάντα ταῦτα,
 15 φαντασία τίς ἐστιν, οὐ πραγμάτων ἀλήθεια.

Εἰπὼν τοίνυν τοὺς τρόπους τῆς ἀπωλείας, ὕστερον τι-
 θησι τὴν καλὴν γῆν, οὐκ ἀφιεῖς ἀπογνῶναι, ἀλλὰ διδοὺς ἐλ-
 πίδα μετανοίας καὶ δεικνύς, ὅτι δυνατὸν ἐκ τῶν εἰρημένων
 εἰς ταύτην μεταβαλεῖν. Καίτοι εἰ καὶ ἡ γῆ καὶ ὁ σπορεὺς
 20 εἰς καὶ τὰ σπέρματα τὰ αὐτά, διατί ὁ μὲν ἑκατόν, ὁ δὲ ἐξή-
 κοντα, ὁ δὲ τριάκοντα ἤνεγκεν; Ἐνταῦθα πάλιν παρὰ τὴν
 φύσιν τῆς γῆς ἡ διαφορὰ· καὶ γὰρ ἔνθα ἂν καλὴ ἡ γῆ πολ-
 λὴ ἐν αὐτῇ καὶ ἡ διαφορὰ. Ὅρας οὐχὶ τὸν γεωργὸν αἴτιον
 ὄντα, οὐδὲ τὰ σπέρματα, ἀλλὰ τὴν δεχομένην γῆν; οὐ παρὰ
 25 τὴν φύσιν, ἀλλὰ παρὰ τὴν γνώμην. Καὶ ἐνταῦθα δὲ πολλὴ ἡ

γωνται τὰ λεγόμενα, δὲν συμβαίνει αὐτὸ ἐξ αἰτίας τῶν ἀκανθῶν, ἀλλ' ἐξ αἰτίας ἐκείνων ποὺ ἐπιτρέπουν τὴν αὔξησιν τῶν ἀκανθῶν. Διότι εἶναι δυνατόν, ἐὰν θέλῃς, νὰ ἐμποδίσῃς τὴν βλαβερὰν αὐτὴν βλάστησιν καὶ νὰ χρησιμοποίησῃς τὸν πλοῦτον σου καταλλήλως. Καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο δὲν εἶπεν, 'ὁ αἰὼν', ἀλλὰ «ἡ μέριμνα τοῦ αἰῶνος»· οὔτε εἶπεν, 'ὁ πλοῦτος', ἀλλὰ «ἡ ἀπάτη τοῦ πλούτου»¹⁵.

Ἐπομένως ἄς μὴ κατηγοροῦμεν τὰ πράγματα, ἀλλὰ τὴν διεφθαρμένην διάθεσιν. Διότι εἶναι δυνατόν νὰ ἔχωμεν πλοῦτον, χωρὶς ὅμως ν' ἀπατώμεθα, καὶ νὰ ζῶμεν εἰς τὸν παρόντα αἰῶνα καὶ νὰ μὴ καταπνιγώμεθα ἀπὸ τὰς φροντίδας. Διότι ὁ πλοῦτος ἔχει δύο ἀντίθετα μεταξύ των ἐλαττώματα. Τὸ μὲν ἓνα εἶναι ἡ μέριμνα, ποὺ δημιουργεῖ ἔντασιν καὶ ἐπιφέρει συσκότισιν, τὸ δὲ ἄλλο εἶναι ἡ τρυφή, ποὺ μᾶς κάνει περισσότερο μαλθακοῦς. Καὶ ὀρθῶς εἶπεν, «ἡ ἀπάτη τοῦ πλούτου». Διότι ὅλα τὰ πράγματα τοῦ πλούτου εἶναι ἀπατηλά. Εἶναι δηλαδὴ μόνον ὀνόματα, εὐρισκόμενα ἐκτὸς πραγματικότητος. Καθόσον καὶ ἡ ἡδονὴ καὶ ἡ δόξα καὶ ὁ καλλωπισμὸς καὶ ὅλα τὰ παρόμοια εἶναι ἀπλῶς μία φαντασία καὶ ὄχι ἡ ἀλήθεια τῶν πραγμάτων.

Ἄφοῦ λοιπὸν περιέγραψε τοὺς τρόπους τῆς ἀπωλείας, ἀκολουθῶς ἀναφέρει τὴν εὐφορον γῆν, ὥστε νὰ μὴ μᾶς ἀφήσῃ νὰ περιέλθωμεν εἰς ἀπόγνωσιν, ἀλλὰ νὰ μᾶς δώσῃ ἐλπίδα διὰ μετάνοιαν, καὶ νὰ δείξῃ, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὄσων μᾶς εἶπεν, ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ φθάσωμεν εἰς αὐτήν. Ἄλλ' ὅμως μολονότι ἡ γῆ εἶναι εὐφορος καὶ ὁ σπορευὺς ἓνας καὶ τὰ σπέρματα τὰ ἴδια, διατί ἄλλα μὲν ἀπέδωσαν ἑκατονταπλασίονα, ἄλλα ἑξηκονταπλασίονα καὶ ἄλλα τριακονταπλασίονα; Καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν πάλιν ἡ διαφορὰ ὀφείλεται εἰς τὴν φύσιν τῆς γῆς. Καθόσον ὅπου ἡ γῆ εἶναι καλὴ, ἐκεῖ ὑπάρχει καὶ μεγαλυτέρα ἀπόδοσις. Βλέπεις ὅτι δὲν εἶναι αἴτιος ὁ γεωργός, οὔτε τὰ σπέρματα, ἀλλ' ἡ γῆ ποὺ τὰ δέχεται; Δὲν συμβαίνει δηλαδὴ αὐτὸ ἐξ αἰτίας τῆς φύσεώς των, ἀλλ' ἐξ αἰτίας τῆς διαθέσεως. Καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν

φιλανθρωπία, ὅτι οὐχ ἔν ἀπαιεῖ μέτρον ἀρετῆς, ἀλλὰ καὶ τοὺς πρῶτους ἀποδέχεται, καὶ τοὺς δευτέρους οὐκ ἐκβάλλει, καὶ τοῖς τρίτοις δίδωσι χώραν. Ταῦτα δὲ λέγει, ἵνα μὴ νομίσωσιν οἱ ἀκολουθοῦντες αὐτῷ, ὅτι ἀρκεῖ ἡ ἀκρόασις
 5 εἰς σωτηρίαν.

Καὶ τίνος ἔνεκεν, φησὶν, οὐχὶ καὶ τὰς ἄλλας ἔθηκε πονηρίας, οἷον, ἐπιθυμίαν σωμάτων, κενοδοξίαν; Εἰπὼν τὴν μέριμναν τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ τὴν ἀπάτην τοῦ πλούτου, ἅπαντα τέθεικε. Καὶ γὰρ καὶ κενοδοξία καὶ τὰ ἄλλα ἅπαντα,
 10 τοῦ αἰῶνος τούτου καὶ τῆς τοῦ πλούτου ἀπάτης ἐστὶν οἷον, ἡδονὴ καὶ γαστριμαργία καὶ βασκανία καὶ κενοδοξία καὶ ὅσα τοιαῦτα. Προσέθηκε δὲ καὶ τὴν ὁδὸν καὶ τὴν πέτραν, δεικνὺς ὅτι οὐκ ἀρκεῖ χρημάτων ἀπηλλάχθαι μόνον, ἀλλὰ δὴ καὶ τὴν ἄλλην ἀρετὴν ἀσκεῖν. Τί γάρ, ἂν χρημάτων μὲν
 15 ἐλεύθερος ᾖς, ἄνθρωπος δὲ καὶ μαλακός; τί δέ, ἂν ἄνθρωπος μὲν μὴ ᾖς, ῥᾶθυμος δὲ καὶ ὀλίγωρος περὶ τὴν ἀκρόασις; Οὐδὲ γὰρ ἀρκεῖ μέρος ἔν πρὸς σωτηρίαν ἡμῖν, ἀλλὰ δεῖ πρῶτον μὲν ἀκροάσεως ἀκριβοῦς καὶ μνήμης διηνεκοῦς, ἔπειτα ἀνδρείας, εἶτα χρημάτων ὑπεροφίας καὶ τῆς τῶν
 20 βιωτικῶν ἀπάντων ἀπαλλαγῆς. Διὰ γάρ τοι τοῦτο πρῶτον τίθησιν ἐκείνου τοῦτο, ἐπειδὴ τούτου πρῶτου χρεία· («Πῶς γὰρ πιστεύσουσιν, εἰ μὴ ἀκούσωσι;»· καθάπερ οὖν καὶ ἡμεῖς εἰ μὴ προσέχωμεν τοῖς λεγομένοις, οὐδὲ μαθεῖν δυνασόμεθα ἢ χρὴ ποιεῖν)· ἔπειτα τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν τῶν
 25 παρόντων ὑπεροφίαν.

Ταῦτ' οὖν ἀκούοντες, πάντοθεν ἑαυτοὺς τειχίζωμεν, προσέχοντες τοῖς λεγομένοις, καὶ κατὰ θάθους ἀφιέντες τὰς ρίζας, καὶ πάντων ἑαυτοὺς ἐκκαθαίροντες τῶν βιωτικῶν.

αὐτὴν ἀποδεικνύεται μεγάλη ἢ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου, διότι δὲν ζητεῖ μόνον ἓνα μέτρον ἀρετῆς, ἀλλὰ καὶ τοὺς πρώτους δέχεται καὶ δὲν ἀπορρίπτει τοὺς δευτέρους, ἀλλὰ καὶ δίδει τόπον καὶ εἰς τοὺς τρίτους. Αὐτὰ δὲ τὰ λέγει, ὥστε νὰ μὴ νομίσουν ὅσοι τὸν ἀκολουθοῦν ὅτι ἀρκεῖ διὰ τὴν σωτηρίαν ἡ ἀκρόασις καὶ μόνον τῶν λόγων.

Καὶ διατί, θὰ εἰπῆ κάποιος, δὲν ἀνέφερε καὶ τὰς ἄλλας πονηρίας, ὅπως λόγῳ χάριν τὴν σαρκικὴν ἐπιθυμίαν καὶ τὴν κενοδοξίαν; Διότι, ὅταν ὠμίλησε διὰ τὴν μέριμναν τῆς παρούσης ζωῆς καὶ διὰ τὴν ἀπάτην τοῦ πλούτου, συμπεριέλαβε καὶ αὐτὰ ἐκεῖ. Καθόσον καὶ ἡ κενοδοξία καὶ ὅλα τὰ ἄλλα γενικῶς εἶναι πράγματι τοῦ αἰῶνος τούτου καὶ τῆς ἀπάτης τοῦ πλούτου, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι ἡ ἡδονή, ἡ γαστριμαργία, ὁ φθόνος, ἡ κενοδοξία καὶ ὅλα τὰ παρόμοια. Προσέθεσε δὲ καὶ τὴν ὁδὸν καὶ τὴν πέτραν, μὲ σκοπὸν νὰ δείξῃ ὅτι δὲν ἀρκεῖ μόνον νὰ ἀπαλλαγῇ κανεὶς ἀπὸ τὰ χρήματα, ἀλλὰ πρέπει ν' ἀσκῇ καὶ τὴν ἄλλην ἀρετὴν. Διότι τί ὠφελεῖ ἂν εἶσαι ἐλεύθερος ἀπὸ χρήματα, ἀλλ' εἶσαι ἄνανδρος καὶ μαλθακός; τί δέ, ἐὰν δὲν εἶσαι μὲν ἄνανδρος, ἀλλ' εἶσαι ράθυμος καὶ ἀδιάφορος διὰ τὴν ἀκρόασιν λόγων; Διότι δὲν ἀρκεῖ ἓνα μόνον μέρος τῆς ἀρετῆς διὰ τὴν σωτηρίαν μας, ἀλλ' ἀπαιτεῖται κατ' ἀρχὴν μὲν προσεκτικὴ ἀκρόασις καὶ συνεχῆς ἐπαναφορὰ εἰς τὴν μνήμην, ἔπειτα ἀνδρεία καὶ ἀκολούθως περιφρόνησις τῶν χρημάτων καὶ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ ὅλας τὰς βιωτικὰς φροντίδας. Καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο βέβαια θέτει πρῶτον τὸ κήρυγμα ἀπὸ ἐκεῖνο, ἐπειδὴ αὐτὸ χρειάζεται κατ' ἀρχὴν· («διότι πῶς θὰ πιστεύσουν, ἐὰν δὲν ἀκούσουν;»¹⁶· ἔτσι λοιπὸν καὶ ἡμεῖς ἐὰν δὲν προσέχωμεν εἰς τὰ λεγόμενα ἐδῶ, δὲν θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ μάθωμεν τί πρέπει νὰ πράττωμεν). Ἐπειτα θέτει τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν περιφρόνησιν τῶν πάντων.

Ἀκούοντες λοιπὸν αὐτά, ἃς προφυλάσσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀπὸ παντοῦ, προσέχοντες εἰς τὰ λεγόμενα, καὶ ἀφήνοντες αὐτὰ νὰ ριζώνουν βαθειὰ καὶ καθαρίζοντες τοὺς

Ἐάν δὲ τὰ μὲν ποιῶμεν, τῶν δὲ ἀμελῶμεν, οὐδὲν ἡμῖν ἔσται
 πλεονᾶν γὰρ μὴ οὕτως, ἀλλ' ἐκείνως ἀπολλύμεθα. Τί γὰρ
 διαφέρει, ἂν μὴ διὰ πλούτου, ἀλλὰ διὰ ραθυμίας· ἂν μὴ
 διὰ ραθυμίας, ἀλλὰ δι' ἀνανδρίας διαφθαρεύμεν; Ἐπεὶ καὶ
 5 ὁ γεωργός, ἂν τε οὕτως, ἂν τε ἐκείνως ἀπολέσῃ τὸν σπό-
 ρον, ὁμοίως πενθεῖ. Μὴ τοίνυν ἐπειδὴ μὴ πᾶσιν ἀπολλύμε-
 θα τοῖς τρόποις, παραμυθίαν ἔχωμεν, ἀλλὰ ἀλγῶμεν οἷα
 ἂν ἀπολώμεθα τρόπῳ. Καὶ κατακαίωμεν τὰς ἀκάνθας· καὶ
 γὰρ ἀποπνίγει τὸν λόγον. Καὶ ἴσασι τοῦτο οἱ πλουτιῶντες,
 10 οἱ μὴ πρὸς ταῦτα μόνον, ἀλλὰ μηδὲ πρὸς ἕτερα ὄντες χρή-
 σιμοι. Δουλοὶ γὰρ καὶ αἰχμάλωτοι γενόμενοι τῶν ἡδονῶν
 καὶ πρὸς τὰ πολιτικά εἰσιν ἄχρηστοι πράγματα· εἰ δὲ πρὸς
 ἐκεῖνα, πολλῶ μᾶλλον πρὸς τὰ τῶν οὐρανῶν. Καὶ γὰρ διπλῆ
 τοῖς λογισμοῖς ἐντεῦθεν ἡ λύμη γίνεται, ἀπὸ τε τῆς τρυφῆς,
 15 ἀπὸ τε τῆς φροντίδος. Τούτων γὰρ καθ' ἑαυτὸ μὲν ἕκαστον
 ἰκανὸν καταπορεύσει τὸ σκάφος· ὅταν δὲ καὶ ἀμφότερα συν-
 δράμῃ, ἐννόησον ἡλίκον τὸ κλυδώνιον γίνεται.

5. Καὶ μὴ θαυμάσης, εἰ τὴν τρυφήν ἀκάνθας ἐκάλεσε.
 Σὺ μὲν γὰρ ἀγνοεῖς, μεθύων τῷ πάθει· οἱ δὲ ὑγιαίνοντες
 20 ἴσασι δι' ἀκάνθης μᾶλλον κεντεῖ καὶ τρυφή πλεονᾶν ἢ μέρι-
 μνα δαπανᾶ τὴν ψυχὴν καὶ χαλεπωτέρας παρέχει τὰς ὀδύ-
 ρας καὶ τῷ σώματι καὶ τῇ ψυχῇ. Οὐδὲ γὰρ οὕτως ὑπὸ φρον-
 τίδος τις πλήττεται, ὥς ὑπὸ πλησμονῆς. Ὅταν γὰρ ἀγρυ-
 πνίαι καὶ κροτιάφων διατάσεις καὶ καρηθαρῖαι καὶ σπλάγ-
 25 χων ὀδύνη περιέχωσι τὸν τοιοῦτον, ἐννόησον πόσων ἀκαν-
 θῶν ταῦτα χαλεπώτερα. Καὶ καθάπερ αἱ ἀκάνθαι, ὅθεν

ἑαυτοὺς μας ἀπὸ ὅλας τὰς βιωτικὰς φροντίδας. Ἐὰν δὲ πράττωμεν τὰ μὲν καὶ ἀδιαφοροῦμεν διὰ τὰ δέ, δὲν θὰ ἔχωμεν κανένα ἐπὶ πλεον ὄφελος. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη δὲν καθοῦμεν ἐξ αἰτίας τοῦ ἑνός, ὅπως ὅποτε ὅμως θὰ καθοῦμεν ἐξ αἰτίας τοῦ ἄλλου. Διότι τί διαφέρει, ἂν δὲν καθοῦμεν ἐξ αἰτίας τοῦ πλούτου, ἀλλὰ ἐξ αἰτίας τῆς ραθυμίας, ἢ ἂν ὄχι ἐξ αἰτίας τῆς ραθυμίας, ἀλλ' ἐξ αἰτίας τῆς ἀνανδρίας; Διότι καὶ ὁ γεωργός, εἴτε οὕτως χάσει τὸν σπόρον, εἴτε ἄλλως, πενθεῖ ὁμοίως. Ἐπομένως ἄς μὴ μᾶς παρηγορῇ τὸ γεγονός ὅτι δὲν χανόμεθα μὲ ὅλους τοὺς τρόπους, ἀλλὰ νὰ πονοῦμεν μὲ ὅποιονδήποτε τρόπον καὶ ἂν χανώμεθα. Καὶ ἄς κατακαίωμεν τὰς ἀκάνθας, διότι καταπνίγουν τὸν λόγον. Καὶ αὐτὸ τὸ γνωρίζουν οἱ πλοῦσιοι, οἱ ὅποιοι ὄχι μόνον δὲν εἶναι χρήσιμοι δι' αὐτά, ἀλλὰ οὔτε καὶ διὰ ἄλλα. Διότι μὲ τὸ νὰ γίνωνται αἰχμάλωτοι τῶν ἡδονῶν, καθίστανται ἄχρηστοι καὶ διὰ τὰ πολιτικὰ πράγματα. Ἐὰν δὲ εἶναι ἄχρηστοι δι' αὐτὰ θὰ εἶναι πολὺ περισσότερον ἄχρηστοι καὶ διὰ τὰ οὐράνια πράγματα. Καθόσον εἶναι διπλῆ ἢ καταστροφή τῆς διανοίας ἢ προερχομένη ἀπὸ τὸν πλοῦτον, καὶ ἀπὸ τὴν τρυφήν καὶ ἀπὸ τὰς φροντίδας. Διότι τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ τὰ πάθη εἶναι ἰκανὸν νὰ καταποντίσῃ τὸ σκάφος. Ὅταν ὅμως καὶ τὰ δύο ἐνεργήσουν ἀπὸ κοινοῦ, ἀναλογίσου πόσον μέγαλον θ' ἀποβῇ τὸ ναυάγιον.

5. Καὶ δὲν πρέπει ν' ἀπορήσῃς, ἐὰν ἀπεκάλεσε τὴν τρυφήν ἀκάνθας. Διότι σὺ δὲν τὸ ἀντιλαμβάνεσαι αὐτό, ἐπειδὴ σὲ μεθ' αὐτὸ τὸ πάθος· οἱ ὑγιεῖς ὅμως γνωρίζουν ὅτι πληγώνει περισσότερον ἀπὸ τὴν ἀκάνθον, καὶ ὅτι ἡ τρυφή βλάπτει τὴν ψυχὴν περισσότερον ἀπὸ τὴν μέριμναν καὶ προξενεῖ βαρυτέρους πόνους καὶ εἰς τὸ σῶμα καὶ εἰς τὴν ψυχὴν. Διότι δὲν βλάπτεται κανεὶς τόσον ἀπὸ τὴν φροντίδα, ὅσον ἀπὸ τὴν ἀφθονίαν. Διότι ὅταν ἕνας τέτοιος ἄνθρωπος βασανίζεται ἀπὸ ἀγρυπνίας, ἀπὸ πόνους εἰς τοὺς κροτάφους, ἀπὸ κεφαλῶν πόνους καὶ ψυχικοὺς πόνους, σκέψου ἀπὸ πόσας ἀκάνθας εἶναι χειρότερα αὐτά. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς τὰς ἀκάνθας ἀπὸ

ἂν κατασχεθῶσιν, αἱμάτιουσι τὰς κατεχούσας αὐτὰς χεῖρας·
 οὕτω δὴ καὶ ἡ τρυφή καὶ πόδας καὶ χεῖρας καὶ κεφαλὴν,
 καὶ ὀφθαλμοὺς καὶ πάντα ἀπλῶς λυμαίνεται τὰ μέλη· καὶ
 ξηρὰ δὲ καὶ ἄκαρπός ἐστιν, ὥσπερ ἡ ἄκανθα, καὶ πολλῶ
 5 μειζόνως ἐκείνης λυπεῖ καὶ ἐν τοῖς καιρίοις. Καὶ γὰρ
 γῆρας ἄκαιρον ἐπεισάγει καὶ ἀμβλύνει τὰς αἰσθήσεις καὶ
 σκοποῖ τὸν λογισμὸν καὶ πηροῖ τὸν νοῦν ὄξυν βλέποντα, καὶ
 πλαδαρὸν τὸ σῶμα ποιεῖ, δαφιλεσιτέραν τῆς κόπρου τὴν ἀπο-
 θήκην ἐργαζομένη, καὶ πολλὴν τὴν σωρείαν τῶν κακῶν
 10 συνάγουσα καὶ μείζον τὸ φορτίον καὶ ὑπέρογκον ποιεῖται τὸν
 γόμον· ὅθεν καὶ πολλὰ καὶ συνεχῆ τὰ πτώματα καὶ πυκνὰ
 τὰ ναύαγια.

Τί γὰρ λιπαίνεις, εἶπέ μοι, τὸ σῶμα; Μὴ γὰρ κατα-
 θῆσαι σε ἔχομεν; μὴ γὰρ παραθεῖναι τραπέζῃ; Τὰς ὄρνεις
 15 καλῶς πιαίνεις· μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἐκείνας καλῶς· ὅταν γὰρ
 πιασθῶσιν, ἄχρηστοι πρὸς ὑγιεινὴν εἰσι δίαιταν. Τοσοῦτον
 κακὸν ἡ τρυφή, ὡς καὶ ἐν ἀλόγοις τὴν λύμην ἐπιδείκνυ-
 σθαι. Καὶ γὰρ ἐκείνας τρυφώσας καὶ ἑαυταῖς καὶ ἡμῖν ἀ-
 χρήστους ποιοῦμεν. Καὶ γὰρ τὰ περιπτώματα ἀκατέργαστα
 20 καὶ ἡ ὑγροτέρα σῆψις ἀπὸ τῆς πιμελῆς ἐκείνης γίνεται.
 Τὰ δὲ οὐχ οὕτω τρεφόμενα, ἀλλ', ὡς ἂν εἴποι τις, ἐν νη-
 στείᾳ διάγοντα, καὶ συμμέτρῳ διαίτῃ, καὶ πονοῦντα καὶ τα-
 λαιπωρούμενα, ταῦτα καὶ ἑαυτοῖς καὶ ἄλλοις χρησιμώτατα
 καὶ πρὸς τροφήν καὶ πρὸς τὰ ἄλλα ἅπαντα. Οἱ γοῦν ἐκεῖνα
 25 σιτούμενοι μᾶλλον ὑγιαίνουν· οἱ δὲ τούτοις τρεφόμενοι,
 αἰτοῖς εἰκόσιν, ρωθροὶ καὶ ἐπίνοσοι γινόμενοι, καὶ τὸν δε-
 σμὸν χαλεπώτερον ἐργαζόμενοι. Οὐδὲν γὰρ οὕτω σῶματι
 πολέμιον καὶ βλαβερόν, ὡς ἡ τρυφή· οὐδὲν οὕτω διαρρη-
 γνυσι καὶ καταχώννυσιν αὐτὸ καὶ διαφθείρει, ὡς ἀσωτία.

ὅπου καὶ ἂν τὰς πιάσῃ κανεῖς πληγώνουν τὰ χέρια πού τὰς κρατοῦν, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἡ τρυφή φθείρει τὰ πόδια καὶ τὰ χέρια καὶ τὴν κεφαλὴν καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ γενικῶς ὅλα τὰ μέλη τοῦ σώματος, καὶ εἶναι ξηρὰ καὶ ἄκαρπος, ὅπως ἡ ἄκανθος, καὶ πληγώνει πολὺ περισσότερον καὶ μάλιστα εἰς τὰ καίρια μέρη τοῦ σώματος. Καθόσον προξενεῖ πρόωρον γῆρας, καὶ ἐξασθενεῖ τὰς αἰσθήσεις, σκοτίζει τὸν λογισμὸν καὶ καταστρέφει τὸν ὀξὺν νοῦν, ἀτονίζει τὸ σῶμα, κάνει εὐρυτέραν τὴν ἀποθήκην τῆς κοπριάς, συγκεντρώνει ἄφθονα κακά, αὐξάνει τὸ φορτίον καὶ κάμνει ὑπέρογκον τὸ βάρος. Διὰ τοῦτο εἶναι πολλαὶ καὶ συνεχεῖς αἱ καταπτώσεις καὶ πυκνὰ τὰ ναυάγια.

Εἶπέ μου ὅμως, σὲ παρακαλῶ, διατί φορτώνεις τὸ σῶμα σου μὲ λίπος; Μήπως σὲ ἔχομεν διὰ νὰ σὲ θυσιάσωμεν; μήπως θὰ σὲ παραθέσωμεν εἰς κάποιαν τράπεζαν; Καλὰ κάνεις καὶ τρέφεις τὰς ὄρνιθας διὰ νὰ παχύνουν· μᾶλλον δὲ οὔτε καὶ ἐκεῖ κάνεις καλά· διότι ὅταν παραπαχύνουν καθίστανται ἀκατάλληλοι πρὸς ὑγιεινὴν δίαιταν. Τόσον μεγάλο κακὸν εἶναι ἡ τρυφή, ὥστε καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ζῶα δρᾶ καταστρεπτικά. Καθόσον μὲ τὸ νὰ τὰς παρατρέφωμεν τὰς ὄρνιθας τὰς καθιστῶμεν ἀχρήστους καὶ δι' αὐτὰς τὰς ἰδίας καὶ δι' ἡμᾶς. Καθόσον τὰ περιπτώματα μένουν ἀκατέργαστα καὶ τὸ σάπισμα προέρχεται ἀκριβῶς ἀπὸ τὸ πάχος αὐτό. Τὰ ζῶα ὅμως πού δὲν τρέφονται κατὰ παρόμοιον τρόπον, ἀλλὰ πού ζοῦν, θὰ ἔλεγε κανεῖς, μὲ νηστείαν καὶ τρώγουν μέτρια καὶ κοπιάζουν καὶ ταλαιπωροῦνται, αὐτὰ εἶναι πάρα πολὺ χρησιμα καὶ διὰ τὸν ἑαυτὸν των καὶ διὰ τοὺς ἄλλους, καὶ ὡς τροφή καὶ ὡς πρὸς ὅλα τὰ ἄλλα. Διότι ὅσοι ἄνθρωποι διατρέφονται μὲ αὐτὰ εἶναι περισσότερον ὑγιεῖς, ἐνῶ ὅσοι διατρέφονται μὲ τὰ προαναφερθέντα ὁμοιάζουν μὲ αὐτά, γίνονται νωθροὶ καὶ φιλάσθενοι καὶ περιβάλλονται μὲ βαρύτερον δεσμόν. Διότι τίποτε δὲν εἶναι διὰ τὸ σῶμα τόσον ἐχθρικὸν καὶ βλαβερόν, ὅσον ἡ τρυφή. Τίποτε δὲν συντελεῖ τόσον εἰς τὴν διάρρηξιν, τὸν ἀφανισμόν καὶ τὴν διαφθοράν

Διὸ μάλιστα ἂν τις κἀντεῦθεν ἐκπλαγείη τῆς ἀνοίας αὐτοῦς,
 οἷτι οὐδὲ ὄσσην ἐπὶ τῶν ἀσκῶν ἔχουσιν ἕτεροι τὴν φειδώ, το-
 σαύτην ἐφ' ἑαυτῶν θέλουσιν ἐπιδείκνυσθαι οὗτοι. Ἐκείνους
 μὲν γὰρ οἱ τῶν οἴνων προῖται οὐκ ἔῶσι πλέον τοῦ δέοντος
 5 λαβεῖν, ὥστε μὴ διαρραγῆναι· τὴν δὲ ἀθλίαν οὗτοι γαστέρα
 οὐδὲ ταύτης ἀξιοῦσι τῆς προνοίας· ἀλλ' ἐπειδὴν αὐτὴν ἐμ-
 πλήσωσι καὶ διαρρήξωσι, μέχρι τῶν ὠτων, μέχρι τῶν ρι-
 νῶν, μέχρι τῆς φάρυγγος αὐτῆς πληροῦσιν ἅπαντα, διπλῆν
 ἐντεῦθεν τῷ πνεύματι καὶ τῇ τὸ ζῶον οἰκονομούσῃ δυνάμει
 10 κατασκευάζοντες τὴν στενοχωρίαν. Μὴ γὰρ διὰ τοῦτο σοι
 γέγονε φάρυγξ, ἵνα μέχρι τοῦ στόματος ἄνω σεσηπότιος οἴνου
 καὶ τῆς ἄλλης ἀποπληρώσης αὐτὸν διαφθορᾶς; Οὐ διὰ τοῦτο,
 ἄνθρωπε, ἀλλ' ἵνα προηγουμένως ἄδῃς τῷ Θεῷ καὶ τὰς ἱε-
 ρὰς ἀναπέμπῃς εὐχὰς καὶ τοὺς θείους ἀναγινώσκῃς νόμους
 15 καὶ τοῖς πλησίον τὰ συμφέροντα συμβουλεύῃς. Σὺ δὲ ὥσπερ
 διὰ τοῦτο αὐτὴν λαβῶν, ἐκείνη μὲν οὐδὲ μικρὸν ἕως καιρὸν
 σχολάζειν τῇ λειτουργίᾳ, πάντα δὲ τὸν βίον τῇ ποιηρᾷ ταύτῃ
 αὐτὴν ὑποτάτεις δουλείᾳ. Καὶ ὥσπερ εἴ τις κιθάραν λαβῶν,
 χρυσᾶς νευρᾶς ἔχουσαν καὶ ἠρμωσμένην καλῶς, ἀντὶ τοῦ τὴν
 20 παραρμόνιον μελωδίαν εἰς αὐτὴν ἀνακρούεσθαι, κόπρῳ πολ-
 λῇ καταχώσειε καὶ πηλῷ, οὕτω καὶ οὗτοι ποιοῦσι. Κόπρον
 δὲ οὐ τὴν τροφήν ἐκάλεσα, ἀλλὰ τὴν τρυφήν καὶ τὴν πολλὴν
 ἐκείνην ἀσέλγειαν. Τὸ γὰρ πλέον τοῦ δέοντος οὐκ ἔστι τρο-
 φή, ἀλλὰ λύμη μόνον. Καὶ γὰρ ἡ γαστήρ μόνη διὰ τὴν τῶν
 25 σιτίων μόνον γέγονεν ὑποδοχὴν, σίμα δὲ καὶ φάρυγξ καὶ
 γλῶττα καὶ δι' ἕτερα ἀναγκαιότερα τούτων πολλῶ· μᾶλλον
 δὲ οὐδὲ ἡ γαστήρ διὰ σιτίων ὑποδοχὴν ἀπλῶς, ἀλλὰ διὰ

αὐτοῦ, ὅσον ἢ ἄσωτία. Διὰ τοῦτο μάλιστα θὰ ἤμποροῦσε κανεὶς ἐξ αἰτίας αὐτοῦ νὰ μείνη κατάπληκτος διὰ τὴν ἀνοησίαν των αὐτῆν, διότι δὲν θέλουν νὰ ἐπιδείξουν διὰ τὸν ἑαυτὸν των οὔτε τόσῃν φροντίδα, ὅσῃν ἐπιδεικνύουν οἱ ἄλλοι διὰ τοὺς ἀσκούς των. Διότι οἱ ἔμποροι τοῦ οἴνου δὲν βάζουν ἐντὸς αὐτῶν περισσότερο οἶνον ἀπὸ ὅσον πρέπει, διὰ νὰ μὴ διαρραγοῦν, ἐνῶ αὐτοὶ διὰ τὴν ἀθλίαν των κοιλίαν δὲν ἐπιδεικνύουν οὔτε κἂν μίαν παρομοίαν φροντίδα, ἀλλ' ἀφοῦ τὴν γεμίσουν καὶ τὴν κάνουν νὰ σκάσῃ ἀπὸ τὴν πολυφαγίαν, γεμίζουν τὰ πάντα μέχρι τὰ αὐτιά, μέχρι τὴν μῦτην, μέχρι τὸν φάρυγγα, καὶ ἔτσι προξενοῦν διπλῆν στενοχώριαν καὶ εἰς τὸ πνεῦμα των καὶ εἰς τὴν δύναμιν ποῦ ἐξουσιάζει τὸ ζῶον. Ἀλλὰ μήπως διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἐδόθη ὁ φάρυγξ, διὰ νὰ τὸν γεμίζῃς μέχρι ἐπάνω εἰς τὸ στόμα μὲ σάπιον οἶνον καὶ μὲ ὅλην τὴν ἄλλην διαφθοράν; Δὲν σοῦ ἐδόθη διὰ τοῦτο, ἄνθρωπέ μου, ἀλλὰ πρὶν ἀπὸ ὅλα διὰ νὰ ὑμνῆς τὸν Θεὸν καὶ νὰ ἀναπέμῃς τὰς ἱεράς εὐχὰς καὶ νὰ ἀναγινώσκῃς τοὺς θείους νόμους καὶ νὰ συμβουλεύῃς τὰ ὅσα συμφέρουν εἰς τὸν πλησίον σου. Σὺ ὅμως ὡσὰν νὰ τὸν ἔλαβες διὰ τὸν παραπάνω σκοπὸν, ἐκείνην μὲν δὲν τὴν ἀφήνεις οὔτε μίαν στιγμὴν ν' ἀσχοληθῇ μὲ αὐτὸ τὸ ἔργον της, ἀλλ' εἰς ὀλόκληρον τὴν ζωὴν σου τὴν ὑποτάσσεις εἰς τὴν πονηρὰν αὐτῆν δουλείαν. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς, ἐὰν κάποιος, ὁ ὁποῖος ἔλαβε κιθάραν μὲ χρυσὰς χορδὰς καὶ καλοκουρδισμένην, ἀντὶ νὰ παίξῃ μὲ αὐτὴν μίαν ἀρμονικωτάτην μελωδίαν, ἤθελε καταχώσει αὐτὴν ἐντὸς μεγάλης σωροῦ κοπριάς καὶ λάσπης, τὸ ἴδιο ἀκριβῶς κάνουν καὶ αὐτοί. Κόπρον δὲ δὲν ὠνόμασα τὴν τροφήν, ἀλλὰ τὴν τρυφήν καὶ τὴν ὑπερμετρον ἐκείνην ἀσέλγειαν. Διότι τὸ ἐπὶ πλέον τοῦ δέοντος δὲν εἶναι τροφή, ἀλλὰ καταστροφή καὶ μόνον. Καθόσον μόνον ἢ κοιλία ἔγινε διὰ νὰ δέχεται μόνον τὰς τροφάς, ἐνῶ τὸ στόμα, ὁ φάρυγξ καὶ ἡ γλῶσσα ἔγιναν καὶ δι' ἄλλα περισσότερο ἀναγκαῖα ἀπὸ αὐτά. Μᾶλλον δὲ οὔτε ἢ κοιλία ἔγινε διὰ νὰ δέχεται μόνον τροφάς, ἀλλὰ τὴν κανονικὴν ποσό-

σιίων ὑποδοχὴν συμμέτρων. Καὶ τοῦτο δηλοῖ, καταβοῶσα ἡμῶν μυρία, ὅταν ἐπηρεάσωμεν αὐτὴν διὰ τῆς πλεονεξίας ταύτης· οὐ καταβοᾷ δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀμυνομένη τῆς ἀδικίας τὴν ἐσχάτην ἡμᾶς ἀπαιτεῖ δίκην.

5 Καὶ πρῶτον τοὺς πόδας τιμωρεῖται, τοὺς βασιάζοντας καὶ ὑπάγοντας ἡμᾶς ἐπὶ τὰ πονηρὰ ἐκεῖνα συμπόσια, ἔπειτα τὰς χεῖρας τὰς διακονουμένας αὐτῇ συνδέουσα, ἀνθ' ὧν τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα προσῆγον ἐδέσματα· πολλοὶ δὲ καὶ αὐτὸ τὸ στόμα διέστρεψαν καὶ ὀφθαλμοὺς καὶ κεφαλὴν. Καὶ κα-
 10 θάπερ οἰκέτης, διὰν ἐπιταγῇ τι τὴν δύναμιν ὑπερβαῖνον, ἀπονοηθεὶς ὑβρίζει εἰς τὸν ἐπιτάξαντα πολλάκις, οὕτω καὶ αὕτη μετὰ τῶν μελῶν τούτων καὶ τὸν ἐγκέφαλον πολλάκις αὐτὸν βιασθεῖσα ἀπόλλυσι καὶ διαφθείρει. Καὶ τοῦτο ὁ Θεὸς ὠκονόμησε καλῶς, ἐκ τῆς ἀμετρίας τοσαύτην γίνεσθαι βλά-
 15 θην, ἵν' ὅταν ἐκῶν μὴ φιλοσοφῆς, κἂν ἄκων διὰ τὸν φόβον τῆς τοσαύτης διαφθορᾶς μειριάξῃ μάθης.

Ταῦτ' οὖν εἰδότες, φεύγωμεν τρυφήν, ἐπιμελώμεθα συμμετρίας, ἵνα καὶ τῆς τοῦ σώματος ὑγείας ἀπολαύσωμεν καὶ τὴν ψυχὴν πάσης ἀπαλλάξαντες ἀρρωστίας, τῶν μελ-
 20 λόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

τητα τῶν τροφῶν. Καὶ αὐτὸ καθίσταται φανερόν ἀπὸ τὴν ἰδίαν ποῦ διαμαρτύρεται ἔντονα ὅταν τὴν παρενοχλοῦμεν μὲ τὴν πλεονεξίαν. Καὶ δὲν διαμαρτύρεται μόνον, ἀλλὰ καὶ προβάλλουσα ἄμυναν ἀπαιτεῖ τὴν πλέον σκληρὰν τιμωρίαν διὰ τὴν εἰς βάρος της ἀδικίαν.

Καὶ κατὰ πρῶτον τιμωρεῖ τοὺς πόδας ποῦ μᾶς βαστάζουν καὶ μᾶς ὀδηγοῦν εἰς τὰ πονηρὰ ἐκεῖνα συμπόσια, ἔπειτα παραλύει τὰ χέρια ποῦ τὴν ὑπηρετοῦσαν ἔναντι τῶν τόσοσιν πολλῶν καὶ ποικίλων φαγητῶν ποῦ τῆς προσέφεραν. Πολλοὶ δὲ καὶ αὐτὸ τὸ στόμα κατέστρεψαν καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὴν κεφαλὴν. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἕνας δοῦλος, ὅταν λάβῃ μίαν ἐντολὴν ποῦ ὑπερβαίνει τὰς δυνάμεις του, χάνει τὰ λογικά του καὶ ὑβρίζει πολλὰς φορὰς ἐκεῖνον ποῦ τοῦ ἔδωκε τὴν ἐντολήν, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ἡ κοιλία μαζὶ μὲ τὰς ζημίας εἰς τὰ μέλη αὐτά, ὅταν παραβιασθῇ, πολλὰς φορὰς βλάπτει καὶ διαφθείρει καὶ τὸν ἴδιον τὸν ἐγκέφαλον. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ὁ Θεὸς τὸ ἐρρύθμισε σωστά. Ἀπὸ τὴν κατάχρησιν προκαλεῖται τόσοσιν μεγάλη βλάβη, ὥστε ὅταν δὲν φιλοσοφῆς μὲ τὴν θέλησίν σου, νὰ μάθῃς νὰ ζῆς μὲ μέτρον, ἔστω καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλῃς, φοβούμενος τὴν τόσοσιν μεγάλην καταστροφὴν.

Ἔχοντες λοιπὸν αὐτὰ ὑπ' ὄψιν, ἃς ἀποφεύγωμεν τὴν τρυφήν καὶ ἃς φροντίζωμεν διὰ τὴν ἐν μέτρῳ ζωὴν μας, ὥστε καὶ τὴν ὑγείαν τοῦ σώματός μας ν' ἀπολαύσωμεν καὶ τὴν ψυχὴν μας ἀφοῦ ἀπαλλάξωμεν ἀπὸ κάθε ἀσθένειαν, ν' ἀποκτήσωμεν τὰ ἀγαθὰ τῆς μελλούσης ζωῆς, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΜΕ΄

Ματθ. 13, 10 - 23

«Καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ εἶπον αὐτῷ· Διατί ἐν παραβολαῖς λαλεῖς αὐτοῖς; Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς·
5 Ὅτι ὑμῖν δέδοται γινῶναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἐκείνοις δὲ οὐ δέδοται».

1. «Ἄξιον θαυμάσαι τοὺς μαθητάς, πῶς καὶ ἐπιθυμοῦντες μαθεῖν, ἴσασι πότε ἐρωτῆσαι ἐχορῆν. Οὐ γὰρ ἐπὶ πάντων τοῦτο ποιοῦσι καὶ τοῦτο ἐδήλωσεν ὁ Ματθαῖος εἰ-
10 πῶν, «Καὶ προσελθόντες». Καὶ ὅτι οὐ σιοχασμὸς τὸ εἰρημέ-
ρον, ὁ Μάρκος αὐτὸ σαφέστερον παρέστησεν, εἰπὼν ὅτι κατ' ἰδίαν προσῆλθον αὐτῷ. Τοῦτο δὴ καὶ τοὺς ἀδελφούς καὶ τὴν μητέρα ποιῆσαι ἐχορῆν, καὶ οὐχὶ καλέσαι ἔξω καὶ ἐπιδείξασθαι. Σκόπει δὲ αὐτῶν καὶ τὴν φιλοσοργίαν, πῶς πολὺν ὑ-
15 πὲρ τῶν ἄλλων ποιοῦνται λόγον, καὶ πρότερον τὰ ἐκείνων ζητοῦσι καὶ τότε τὰ ἑαυτῶν. «Διατί γάρ», φησί, «ἐν παραβολαῖς λαλεῖς αὐτοῖς;». Οὐκ εἶπον, διατί ἐν παραβολαῖς λαλεῖς ἡμῖν; Καὶ γὰρ καὶ ἀλλαχοῦ πολλαχῶς φαίνονται φιλοσιόργως πρὸς ἅπαντας διακείμενοι, ὡς ὅταν λέγωσιν,
20 «Ἀπόλυσον τοὺς ὄχλους», καὶ ὅτι «Οἶδας ὅτι ἐσκορδαλίσθησαν;». Τί οὖν ὁ Χριστός; «Ὅτι ὑμῖν δέδοται», φησί, «γινῶναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἐκείνοις δὲ οὐ δέδοται». Τοῦτο δὲ εἶπεν, οὐκ ἀνάγκην εἰσάγων, οὐδὲ ἀποκλήρωσιν τινα ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε γινομένην, ἀλλὰ δει-
25 κνὺς αὐτοὺς ἀπάντων αἰτίους ὄντας τῶν κακῶν καὶ παρασιῆσαι θέλων, ὅτι δωρεὰ τὸ πρᾶγμα ἐστὶ καὶ χάρις ἄνωθεν

1. Λουκᾶ 9, 12.

2. Ματθ. 15, 12.

«Καὶ ἀφοῦ προσῆλθαν οἱ μαθηταὶ τὸν ἠρώτησαν· Διατί ὁμιλεῖς ἐν παραβολαῖς πρὸς αὐτούς; Αὐτὸς δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν εἰς αὐτούς· Διότι εἰς ἐσαῶς ἐδόθη τὸ προνόμιον νὰ γνωρίσετε τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, εἰς ἐκείνους δὲ δὲν ἔχει δοθῆ».

1. Ἀξίζει νὰ θαυμάσωμεν τοὺς μαθητάς, πῶς, ἐπιθυμοῦντες νὰ μάθουν, ἐγνώριζαν ποτε ἔπρεπε νὰ ἐρωτήσουν. Δὲν ἔκαναν δηλαδὴ παρουσίᾳ ὄλων τὴν ἐρώτησιν, πράγμα πού τὸ ἐδήλωσεν ὁ Ματθαῖος, λέγων· «Καὶ ἀφοῦ προσῆλθαν». Καὶ τὸ ὅτι οἱ λόγοι αὐτοὶ δὲν εἶναι φανταστικοί, τὸ ἐδήλωσε σαφέστερα ὁ Μάρκος, λέγων ὅτι κατ' ἰδίαν προσῆλθαν εἰς αὐτόν. Αὐτὸ λοιπὸν ἔπρεπε νὰ κάνουν καὶ οἱ ἀδελφοὶ καὶ ἡ μητέρα του, καὶ ὅχι νὰ τὸν καλέσουν ἔξω καὶ νὰ ἐπιδειχθοῦν κατ' αὐτόν τὸν τρόπον. Ἀλλὰ πρόσεξε καὶ τὴν φιλοσοργίαν αὐτῶν· πῶς δηλαδὴ συζητοῦν μὲ τὸν διδάσκαλόν των χάριν τῶν ἄλλων καὶ κατ' ἀρχὴν ἐνδιαφέρονται δι' ἐκείνους καὶ μετὰ διὰ τοὺς ἑαυτούς των. Διότι λέγουν· «Διατί τοὺς ὁμιλεῖς ἐν παραβολαῖς;». Δὲν εἶπαν, Διατί ὁμιλεῖς πρὸς ἡμᾶς ἐν παραβολαῖς; Ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλας περιπτώσεις φαίνονται μὲ πολλοὺς τρόπους νὰ ἐκδηλώνουν τὴν φιλοσοργίαν των πρὸς ὄλους, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι ὅταν λέγουν· «Ἐφῆσεν τὸ πλῆθος νὰ φύγη»¹, καὶ ἐπίσης· «Γνωρίζεις ὅτι ἐσκανδαλίσθησαν;»². Καὶ ποίαν ἀπάντησιν λοιπὸν δίδει ὁ Χριστός; «Εἰς ἐσαῶς ἔχει δοθῆ τὸ προνόμιον», λέγει, «νὰ γνωρίσετε τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, εἰς ἐκείνους δὲ δὲν ἐδόθη αὐτὸ τὸ προνόμιον». Αὐτὸ δὲ τὸ εἶπεν ὅχι διὰ νὰ δηλώσῃ ὅτι αὐτὸ συνέβη κατ' ἀνάγκην, οὔτε ὅτι ἔγινεν ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε κάποια προτίμησις πρὸς αὐτούς, ἀλλὰ διὰ νὰ δείξῃ ὅτι αὐτοὶ εἶναι αἴτιοι ὄλων τῶν συμφορῶν, καὶ ἐπειδὴ ἴσως θέλει νὰ καταστήσῃ γνωστὸν ὅτι αὐτὸ τὸ γνώρισμα εἶναι δωρεὰ καὶ χάρις πού δίδεται ἀπὸ ἄνω-

δεδομένη. Οὐ μὴν ἐπειδὴ δωρεά, διὰ τοῦτο τὸ αὐτεξούσιον ἀνήρηται καὶ τοῦτο ἐκ τῶν ἐξῆς δῆλον.

“Ὅρα γοῦν πῶς, ἵνα μήτε ἐκεῖνοι ἀπογνῶσι, μήτε οὔτιοι ραθυμῆσωσιν, ἀκούσαντες ὅτι δέδοται, δείκνυσι παρ’ ἡμῖν
 5 τὴν ἀρχὴν οὔσαν. «Ὅστις γὰρ ἔχει, δοθήσεται αὐτῷ καὶ περισσευθήσεται, ὅστις δὲ οὐκ ἔχει, καὶ ὃ δοκεῖ ἔχειν ἀρθήσεται ἀπ’ αὐτοῦ». Καὶ πολλῆς μὲν ἀσαφείας γέμει τὸ εἰρημένον, ἄφατον δὲ δικαιοσύνην ἐνδείκνυται. “Ὁ γὰρ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· ὅταν τις προθυμίαν ἔχη καὶ σπουδὴν, δοθήσεται
 10 αὐτῷ καὶ τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἅπαντα, ὅταν δὲ τούτων κενὸς ᾖ καὶ τὰ παρ’ ἐναντιοῦ μὴ εἰσφέρῃ, οὐδὲ τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ δίδονται. Καὶ γὰρ «Ὁ δοκεῖ ἔχειν», φησί, «ἀρθήσεται ἀπ’ αὐτοῦ»· οὐ τοῦ Θεοῦ αἵροντος, ἀλλὰ μὴ καταξιούντος αὐτὸν τῶν αὐτοῦ. Τοῦτο καὶ ἡμεῖς ποιούμεν· ὅταν ἴδωμέν
 15 τίνα ραθυμῶς, καὶ πολλὰ παρακαλοῦντες προσέχειν μὴ πείθωμεν, σιγῶμεν λοιπόν. Εἰ γὰρ μέλλομεν ἐπιμένειν, ἐπιτείνεται αὐτῷ τὰ τῆς ραθυμίας. Τὸν δὲ σπουδάζοντα μαθεῖν ἐπισπώμεθα καὶ πολλὰ ἐγγέομεν. Καὶ καλῶς εἶπε, «Καὶ ὃ δοκεῖ ἔχειν». Οὐδὲ γὰρ αὐτὸ τοῦτο ἔχει.

20 Εἶτα καὶ σαφέστερον ὅπερ εἶπε ἐποίησε, δεικνὺς τί ἐστι τό, «Τῷ ἔχοντι δοθήσεται, ἀπὸ δὲ τοῦ μὴ ἔχοντος, καὶ ὃ δοκεῖ ἔχειν ἀρθήσεται ἀπ’ αὐτοῦ». «Διὰ τοῦτο», φησί, «ἐν παραβολαῖς λαλῶ αὐτοῖς, ὅτι βλέποντες οὐ βλέπουσιν». Οὐκ

θεν. Ἐπειδὴ ὅμως εἶναι δωρεὰ δὲν σημαίνει ὅτι ἔχει καταργηθῆ τὸ δικαίωμα νὰ ἐνεργήσουν ἐλευθέρως. Καὶ αὐτὸ καθίσταται φανερὸν ἀπὸ τὰ ὅσα ἐλέχθησαν ἐν συνεχείᾳ.

Πρόσεξε λοιπὸν πῶς φανερώνει ὅτι ἐντὸς ἡμῶν εὐρίσκεται ἡ αἰτία τῆς ἐλευθέρως ἐκλογῆς, ὥστε οὔτε ἐκεῖνοι νὰ ἀπογοητευθοῦν, ἀλλὰ οὔτε καὶ αὐτοὶ ν' ἀδιαφορήσουν ὅταν θὰ ἀκούσουν ὅτι τοὺς ἐδόθη τὸ προνόμιον αὐτό. «Διότι ἐκεῖνος ποὺ ἔχει καλὴν διάθεσιν, θὰ τοῦ δοθῆ καὶ μάλιστα μὲ ἀφθονίαν τὸ χάρισμα τῆς γνώσεως, ἐκεῖνος ὅμως ποὺ δὲν ἔχει αὐτὴν τὴν διάθεσιν θὰ τοῦ ἀφαιρεθῆ καὶ αὐτὸ ποὺ νομίζει ὅτι ἔχει. Καὶ εἶναι μὲν γεμᾶτα ἀπὸ ἀσάφειαν τὰ λεχθέντα, παρὰ ταῦτα ὅμως φανερώνουν ἀνεκδιήγητον δικαιοσύνην. Τὸ νόημα δὲ τῶν λόγων του εἶναι τὸ ἐξῆς. Ὅταν κανεὶς δεικνύη προθυμίαν καὶ ἐνδιαφέρον, θὰ δοθοῦν εἰς αὐτὸν ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ ὅλα τὰ ἄλλα, ὅταν ὅμως εἶναι ἄδειος ἀπὸ αὐτὰ καὶ δὲν προσπαθῆ ὅσον ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν ἴδιον, τότε δὲν τοῦ δίδονται οὔτε καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ. Καθόσον, λέγει, «αὐτὸ ποὺ νομίζει ὅτι ἔχει θὰ τοῦ ἀφαιρεθῆ»· ὄχι ὅτι τοῦ τὸ ἀφαιρεῖ ὁ Θεός, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ ἴδιος δὲν ἀξιοποιεῖ αὐτὰ ποὺ εἶχε. Τὸ ἴδιο δὲ κάνομεν καὶ ἡμεῖς· ὅταν δηλαδὴ ἰδοῦμεν κάποιον ν' ἀκούη μὲ ραθυμίαν καὶ δὲν ἡμποροῦμεν παρ' ὅλας τὰς παρακλήσεις μας νὰ τὸν πείσωμεν νὰ προσέχη παύομεν εἰς τὴν συνέχειαν νὰ ἐπιμένωμεν. Διότι ἐὰν συνεχίσωμεν νὰ ἐπιμένωμεν, τότε μεγαλώνει ἡ ἀδιαφορία του. Ἐκεῖνον ὅμως ποὺ ἐνδιαφέρεται διὰ νὰ μάθῃ τὸν προσελκύομεν καὶ τοῦ διδάσκομεν πάρα πολλά. Καὶ πολὺ ὀρθὰ εἶπε, «καὶ αὐτὸ ποὺ νομίζει ὅτι ἔχει». Διότι οὔτε καὶ αὐτὸ ποὺ νομίζει ὅτι ἔχει τὸ ἔχει.

Ἀκολούθως κατέστησε περισσότερον σαφὲς αὐτὸ ποὺ εἶπεν, ἐξηγήσας τὴν σημασίαν τῶν λόγων του, «εἰς αὐτὸν ποὺ ἔχει θὰ δοθῆ, ἐνῶ ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ δὲν ἔχει, καὶ αὐτὸ ποὺ νομίζει ὅτι ἔχει θὰ τοῦ ἀφαιρεθῆ». «Διὰ τοῦτο», λέγει, «ὀμιλῶ μὲ παραβολὰς πρὸς αὐτούς, διότι ἂν καὶ ἔχουν μάτια, ἐν τούτοις δὲν βλέπουν». Ἐπρεπε λοιπὸν, θὰ εἶπῃ κάποιος,

οὖν ἀνοῖξαι ἔδει, φησί, τοὺς ἰφθαλμούς, εἰ μὴ βλέπουσιν. Ἄλλ' εἰ μὲν φύσεως ἢ πῆρωσις ἦν, ἀνοῖξαι ἔδει· ἐπειδὴ δὲ ἔκουσία καὶ αὐθαίρετος ἢ πῆρωσις, διὰ τοῦτο οὐκ εἶπεν ἀπλῶς, οὐ βλέπουσιν, ἀλλὰ, «Βλέποντες οὐ βλέπουσιν»· ὥστε
 5 τῆς αὐτῶν πονηρίας ἢ πῆρωσις. Εἶδον γὰρ καὶ δαίμονας ἐξεληθόντας, καὶ ἔλεγον· «Ἐν τῷ Βεελζεβούλ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια». Ἦκουσαν τῷ Θεῷ προσάγοντος αὐτοὺς καὶ πολλὴν πρὸς αὐτὸν ἐπιδεικνυμένου τὴν ὁμόνοιαν καὶ λέγουσιν, ὅτι «Οὐκ ἔστιν οὗτος ἀπὸ τοῦ Θεοῦ».
 10 Ἐπεὶ οὖν τὰναντία καὶ ὧν ἔβλεπον καὶ ὧν ἤκουον ἀπεφαινοντο, διὰ τοῦτο, φησί, καὶ τὸ ἀκούειν ἀπ' αὐτῶν ἀφαιροῶ. Οὐδὲν γὰρ αὐτοῖς ἐντεῦθεν πλεον γίνεται, ἀλλὰ καὶ κρίμα πλεον. Οὐ γὰρ μόνον ἠπίσιτον, ἀλλὰ καὶ ἐπειτίμων καὶ κατηγοροῦν καὶ ἐπεβούλευον. Ἄλλ' οὐ λέγει τοῦτο· οὐ γὰρ βού-
 15 λεται εἶναι φορτικὸς κατηγορῶν. Οὐκοῦν ἐξ ἀρχῆς οὐχ οὕτως αὐτοῖς διελέχθη, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς σαφηνείας· ἐπειδὴ δὲ διέστρεφον ἑαυτούς, ἐν παραβολαῖς λοιπὸν φθέγγεται.

Εἶτα ἵνα μὴ νομίση τις κατηγορίαν εἶναι ψιλὴν τὰ
 20 εἰρημένα, μηδὲ λέγωσιν, ὅτι ἐχθρὸς ἡμῶν ὧν ταῦτα αἰτιᾶται καὶ διαβάλλει, καὶ τὸν προφήτην εἰσάγει τὰ αὐτὰ αὐτῷ ψηφίζόμενον. «Πληροῦνται γὰρ αὐτοῖς», φησί, «ἢ πορφητεία Ἡσαΐου ἢ λέγουσα· ἀκοῆ ἀκούσετε καὶ οὐ μὴ συνῆτε καὶ βλέποντες βλέπετε καὶ οὐ μὴ ἴδητε». Εἶδες καὶ τὸν
 25 προφήτην μετὰ ταύτης τῆς ἀκριθείας κατηγοροῦντα; Οὐδὲ

3. Ματθ. 12, 24.

4. Ἰω. 9, 16.

5. Ματθ. 13, 4. Ἠσ. 6, 9.

ν' ἀνοίξουν τὰ μάτια των, ἐφ' ὅσον τὰ ἔχουν κλειστά. Ἄλλ' ἐὰν μὲν ἡ τύφλωσίς των αὐτῇ ἦτο ἐκ φύσεως, ἔπρεπε ν' ἀνοίξουν τὰ μάτια των, ἐπειδὴ ὅμως ἡ τύφλωσίς των ὀφείλεται εἰς τοὺς ἰδίους καὶ εἶναι αὐθαίρετος διὰ τοῦτο δὲν εἶπεν ἀπλῶς «δὲν βλέπουν», ἀλλὰ «μολονότι ἔχουν μάτια δὲν βλέπουν». Ἐπομένως ἡ τύφλωσίς των ὀφείλεται εἰς τὴν πονηρίαν των. Διότι εἶδαν καὶ δαίμονας νὰ ἐκβάλλωνται ἀπὸ τοὺς δαιμονισμένους καὶ ἔλεγαν· «Μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Βεελζεβούλ, τοῦ ἄρχοντος τῶν δαιμόνων, ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια»³. Τὸν ἤκουσαν νὰ τοὺς ὀδηγῇ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ νὰ συμφωνῇ ἀπολύτως πρὸς αὐτὸν καὶ ὅμως λέγουν, ὅτι «δὲν πρόερχεται ἀπὸ τὸν Θεόν»⁴. Ἐπειδὴ λοιπὸν διεκήρυσσαν τὰ ἀντίθετα καὶ ἀπὸ ὅσα ἔβλεπαν καὶ ἀπὸ ὅσα ἤκουαν, διὰ τοῦτο λέγει τοὺς ἀφαιρῶ καὶ τὴν δυνατότητα νὰ ἀκούουν. Διότι δὲν ἔχουν νὰ ὠφεληθοῦν τίποτε ἐπὶ πλέον ἐξ αὐτοῦ, ἀντιθέτως μάλιστα αὐξάνουν καὶ ἐπὶ πλέον τὴν καταδίκην των. Διότι ὄχι μόνον δὲν ἐπίστευαν, ἀλλὰ καὶ τὸν κατέκριναν, τὸν κατηγοροῦσαν καὶ τὸν ἐπεβουλεύοντο. Ἄλλ' ὅμως δὲν τὸ λέγει αὐτό· διότι δὲν θέλει νὰ εἶναι σκληρὸς κατήγορός των κατὰ παρόμοιον τρόπον, ἀλλ' αὐτὸ συνέβη μὲ πάρα πολλὴν σαφήνειαν. Ἐπειδὴ ὅμως ἦσαν ἀλλοίθωροι καὶ δὲν τὰ ἔβλεπαν ὅλα αὐτά, διὰ τοῦτο εἰς τὸ ἐξῆς τοὺς ὀμιλεῖ μὲ παραβολάς.

Ἐπειτα διὰ νὰ μὴ νομίση κανεὶς ὅτι τὰ ὅσα ἐλέχθησαν εἶναι ἀπλῶς καὶ μόνον κατηγορίαι καὶ οὔτε νὰ λέγουν, ὅτι, ἐπειδὴ εἶναι ἐχθρὸς μας, μᾶς κατηγορεῖ δι' ὅλα αὐτὰ καὶ μᾶς διαβάλλει, ἐπικαλεῖται καὶ τοὺς λόγους τοῦ προφήτου πρὸς συμφωνοῦν μὲ τοὺς ἰδικούς του. Διότι, λέγει, «Εἰς αὐτοὺς εὐρίσκει πλήρη ἐφαρμογὴν ἡ προφητεία τοῦ Ἡσαΐου πρὸς λέγει· Θὰ ἀκούσετε μὲ τὰ αὐτιά σας καὶ δὲν θὰ καταλαβαίνετε καὶ θὰ βλέπετε μὲ τὰ μάτια σας καὶ δὲν θὰ κατανοῆτε»⁵. Εἶδες ὅτι εἶναι ἀκριβῶς ἰδία καὶ ἡ κατηγορία τοῦ προφήτου; Διότι οὔτε καὶ αὐτὸς εἶπεν, Ὅτι δὲν βλέπετε, ἀλλὰ «Θὰ βλέπετε καὶ δὲν θὰ κατανοῆτε»· οὔτε εἶπεν, Ὅτι δὲν

γὰρ αὐτὸς εἶπεν, ὅτι οὐ βλέπετε, ἀλλὰ, «Βλέπετε καὶ οὐ μὴ ἴδητε»· οὐδ' ὅτι οὐκ ἀκούσεσθε, ἀλλ' ὅτι «Ἀκούσετε καὶ οὐ μὴ συνῆτε». Ὡστε αὐτοὶ ἑαυτοὺς ἀφείλοντο πρῶτον, τὰ ὦτα θύσαντες, τοὺς ὀφθαλμοὺς μύσαντες, τὴν καρδίαν παχύναν-
 5 τες. Οὐ γὰρ μόνον οὐκ ἤκουον, ἀλλὰ καὶ «Βαρέως ἤκουον». ἐποίησαν δὲ τοῦτο, φησί, «Μήποτε ἐπιστρέψωσι καὶ ἰάσωμαι αὐτούς»· τὴν ἐπιτεταμένην αὐτῶν λέγων πονηρίαν καὶ τὴν μετὰ σπουδῆς ἀποσιροφίην.

2. Καὶ τοῦτο λέγει, ἐφελκόμενος αὐτοὺς καὶ ἐρεθίζων,
 10 καὶ δεικνὺς ὅτι, ἐὰν ἐπιστρέψωσιν, ἰάσεται αὐτούς· ὥσπερ ἂν εἴ τις λέγοι· ὀὐκ ἐβουλήθη με ἰδεῖν καὶ χάριν ἔχω· εἰ γὰρ ἠξιώθην, εὐθέως ἐνδιδόναι ἔμελλον. Τοῦτο δὲ λέγει, δεικνὺς πῶς ἂν καταλλαγεῖη. Οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθά φησι· «Μήποτε ἐπιστρέψωσι καὶ ἰάσωμαι αὐτούς», δεικνὺς ὅτι καὶ
 15 τὸ ἐπιστραφεῖναι δυνατὸν καὶ μετανόησαντας ἔνι σωθῆναι· καὶ ὅτι οὐκ εἰς τὴν αὐτοῦ δόξαν, ἀλλ' εἰς τὴν αὐτῶν σωτηρίαν ἅπαντα ἐποίει. Εἰ γὰρ μὴ ἐβούλειτο αὐτοὺς ἀκοῦσαι καὶ σωθῆναι, οἰγήσασθαι ἔδει, οὐχὶ ἐν παραβολαῖς λέγειν· νῦν δὲ αὐτῷ τούτῳ κινεῖ αὐτούς, τῷ συνεσκιασμένα λέγειν. «Ὁ γὰρ
 20 Θεὸς οὐ θούλει τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν». Ὅτι γὰρ οὐ φύσεως τὸ ἁμάρτημα, οὐδὲ ἀνάγκης καὶ βίας, ἀκουσον τί φησι πρὸς τοὺς ἀποσιόλους· «Υμῶν δὲ μακάριοι οἱ ὀφθαλμοί, ὅτι βλέπουσι, καὶ τὰ ὦτα ὑμῶν, ὅτι ἀκούουσιν»· οὐ ταύτην λέγων τὴν ὄψιν, οὐδὲ
 25 τὴν ἀκοήν, ἀλλὰ τὴν ἀπὸ διανοίας. Καὶ γὰρ καὶ οὗτοι Ἰουδαῖοι ἦσαν καὶ ἐν τοῖς αὐτοῖς τεθραμμένοι· ἀλλ' ὅμως οὐδὲν παρεβλάβησαν ἀπὸ τῆς προφητείας, ἐπειδὴ τὴν ρίζαν τῶν

θα ἀκούετε, ἀλλὰ «Θὰ ἀκούσετε καὶ δὲν θὰ καταλαβαίνετε». Ὡστε λοιπὸν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἀπεμάκρυναν τοὺς ἑαυτοὺς τῶν ἀπὸ τὴν δυνατὸτητα νὰ σωθοῦν, ἀφοῦ ἐβούλωσαν τὰ αὐτιά των, ἔκλεισαν τὰ μάτια των καὶ ἐσκλήρυναν τὴν καρδίαν των. Διότι ὄχι μόνον δὲν ἐπρόσεχαν τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ «τὰς ἤκουαν μὲ δυσφορίαν». Αὐτὸ δὲ τὸ ἔκαναν, λέγει, «μήπως ἐπιστρέψουν καὶ τοὺς θεραπεύσω», ἐννοῶν μὲ αὐτὰ τὴν μεγάλην πονηρίαν των καὶ τὴν κατὰ τρόπον πολὺ πεισματώδη ἀποστροφὴν των.

2. Καὶ αὐτὸ τὸ λέγει μὲ σκοπὸν νὰ τοὺς προσελκύσῃ καὶ νὰ διεγείρῃ τὴν προσοχὴν των, καὶ νὰ τοὺς δείξῃ, ὅτι θὰ τοὺς θεραπεύσῃ ἐὰν ἐπιστρέψουν. Εἶναι ὡσὰν νὰ ἔλεγε κάποιος· 'Δὲν ἠθέλησε νὰ μὲ ἰδῆ καὶ τὸν εὐγνωμονῶ· διότι ἐὰν ἠξιωνόμουν νὰ τὸν ἰδῶ, ἐπρόκειτο ἀμέσως νὰ ὑποχωρήσω'. Αὐτὸ δὲ τὸ λέγει διὰ νὰ δείξῃ μὲ ποῖον τρόπον θὰ ἦτο δυνατόν νὰ συμφιλιωθῆ. Τὸ ἴδιο βέβαια λέγει καὶ ἐδῶ· «μήπως κάποτε ἐπιστρέψουν καὶ τοὺς θεραπεύσω», δεικνύων ὅτι καὶ ἡ ἐπιστροφή εἶναι δυνατὴ, καὶ ὅτι, ἐφ' ὅσον μετανοήσουν, εἶναι δυνατόν νὰ σωθοῦν· καὶ ὅτι ὅλα τὰ ἔκαμνεν ὄχι διὰ τὴν δόξαν του, ἀλλὰ χάριν τῆς σωτηρίας των. Διότι ἐὰν δὲν ἤθελε νὰ ἀκούσουν καὶ νὰ σωθοῦν, ἔπρεπε νὰ σιγίσῃ καὶ νὰ μὴ τοὺς ὠμιλοῦσε μὲ παραβολάς. Τώρα ὅμως ἀκριβῶς διὰ τοῦτο τὸ πρᾶγμα τοὺς προτρέπει, μὲ τὸ νὰ τοὺς ὀμιλῆ κατὰ τρόπον ἀλληγορικόν. «Διότι ὁ Θεὸς δὲν θέλει τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ἀλλ' ἐπιμένει διὰ νὰ ἐπιστρέψῃ καὶ νὰ ζήσῃ καὶ αὐτός»*. Τὸ ὅτι βέβαια ἡ ἁμαρτία δὲν ὀφείλεται εἰς τὴν φύσιν, οὔτε εἶναι ἀποτέλεσμα ἀνάγκης καὶ βίας, ἄκουσε τί λέγει πρὸς τοὺς ἀποστόλους. «Ἀξιομακάριστα εἶναι τὰ μάτια σας, διότι βλέπουν, καὶ τὰ αὐτιά σας, διότι ἀκούουν». Δὲν ἐννοῶ δὲ τὴν δρασιν οὔτε τὴν ἀκοὴν τοῦ σώματος, ἀλλὰ τῆς διανοίας. Καθόσον καὶ οἱ ἀπόστολοι ἦσαν Ἰουδαῖοι καὶ εἶχαν τὴν αὐτὴν ἀνατροφὴν μὲ αὐτούς, ἀλλ' ὅμως δὲν ὑπέστησαν καμμίαν βλάβην ἀπὸ τὴν προφη-

ἀγαθῶν εἶχον εὖ διακειμένην, τὴν προαίρεσιν λέγω καὶ τὴν γνώμην.

Ὅρας οὖν τό, «Ὑμῖν δέδοται», οὐκ ἀνάγκης ἦν; Οὐδὲ γὰρ ἂν ἐμακαρίσθησαν, εἰ μὴ αὐτῶν ἦν τὸ καιρόθωμα. Μὴ
 5 γὰρ μοι τοῦτο εἴπης, οὐκ ἀσαφῶς ἐλέγεις· ἡδύναντο γὰρ καὶ προσελθεῖν καὶ ἐρωτῆσαι, καθάπερ οἱ μαθηταί· ἀλλ' οὐκ ἠθέλησαν, ῥάθυμοι ὄντες καὶ ἀναπεπιωκότες. Τί λέγω, οὐκ ἠθέλησαν; Καὶ τὰ ἐναντία μὲν οὖν ἐποιοῦν. Οὐ γὰρ μόνον ἠπίστουν, οὐδὲ μόνον οὐκ ἤκουον, ἀλλὰ καὶ ἐπολέμουν καὶ
 10 σφοδρὰ ἀηδῶς εἶχον πρὸς τὰ λεγόμενα· ὅπερ τὸν προφήτην εἰσάγει κατηγοροῦντα τῷ λέγειν, «Βαρῆως ἤκουσαν».

Ἄλλ' οὐ κακῆνοι τοιοῦτοι διὸ καὶ ἐμακάριζεν αὐτούς. Καὶ ἐτέρωθεν δὲ αὐτούς θεβαιοῖ πάλιν, λέγων· «Ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, πολλοὶ προφῆται καὶ δίκαιοι ἐπεθύμησαν ἰδεῖν ἃ
 15 βλέπετε καὶ οὐκ εἶδον, καὶ ἀκοῦσαι ἃ ἀκούετε καὶ οὐκ ἤκουσαν»· τὴν παρουσίαν τὴν ἐμὴν, φησί, τὰ θαύματα αὐτά, τὴν φωνήν, τὴν διδασκαλίαν. Ἐνταῦθα γὰρ οὐχὶ τῶν διεφθαρμένων τούτων, ἀλλὰ καὶ τῶν καιρωθωκῶτων αὐτούς προτίθησι· καὶ γὰρ καὶ ἐκείνων μακαριωτέρους αὐτούς εἶναι
 20 φησι. Τί δήποτε; Ὅτι οὐ μόνον ἅπερ οἱ Ἰουδαῖοι οὐκ εἶδον, βλέπουσιν οὗτοι, ἀλλὰ καὶ ἅπερ ἐκεῖνοι ἐπεθύμησαν ἰδεῖν. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ τῇ πίστει μόνον ἐθεάσαντο, οὗτοι δὲ καὶ τῇ ὄψει, καὶ πολλῶ σαφέστερον. Εἶδες πῶς πάλιν τὴν παλαιὰν συνάπτει τῇ καινῇ, δεικνὺς οὐ μόνον εἰδότηας ἐκείνους

τείαν, ἐπειδὴ εἶχαν εὐμενῶς διακειμένην τὴν προαίρεσιν καὶ τὴν διάθεσιν, ποῦ ἀποτελεῖ τὴν ρίζαν τῶν ἀγαθῶν.

Βλέπεις ὅτι τὸ «ἐδόθη εἰς ἐσᾶς» δὲν ἦτο ἀποτέλεσμα ἀνάγκης; Διότι δὲν θὰ ἐμακαρίζοντο, ἐὰν τὸ κατόρθωμα δὲν ἦτο προσωπικόν. Ἄλλὰ, σὲ παρακαλῶ, μὴ μοῦ εἰπῆς, ὅτι δὲν ἦσαν σαφῆ αὐτὰ πού τοὺς ἔλεγε· διότι ἤμποροῦσαν νὰ τὸν πλησιάσουν καὶ νὰ τὸν ἐρωτήσουν, ὅπως ἀκριβῶς ἔκαναν καὶ οἱ μαθηταί του. Ἄλλὰ δὲν ἠθέλησαν, ἐπειδὴ ἦσαν ράθυμοι καὶ ἀναίσθητοι. Ἄλλὰ διατί λέγω δὲν ἠθέλησαν; Διότι ἔκαμναν τὰ τελείως ἀντίθετα. Ὅχι δηλαδὴ μόνον δὲν ἐπίστευαν, οὔτε μόνον δὲν ἤκουαν, ἀλλὰ καὶ τὸν κατεπολεμοῦσαν καὶ περιφρονοῦσαν τελείως τοὺς λόγους του· καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο παρουσιάζει τὸν προφήτην νὰ τοὺς κατηγορῇ, λέγων «μὲ δυσφορίαν ἤκουσαν».

Ἄλλ' ὅμως δὲν ἦσαν τέτοιοι καὶ οἱ μαθηταί του, διὰ τοῦτο δὲ καὶ τοὺς ἐμακάριζε. Καὶ εἰς ἄλλην εὐκαιρίαν τοὺς παρέχει τὴν ἰδίαν διαβεβαίωσιν πάλιν, λέγων· «Ἀληθῶς σᾶς λέγω, πολλοὶ προφῆται καὶ δίκαιοι ἐπεθύμησαν νὰ ἰδοῦν αὐτὰ πού βλέπετε σεῖς καὶ δὲν τὰ εἶδαν, καὶ νὰ ἀκούσουν αὐτὰ πού ἀκούετε σεῖς καὶ δὲν τὰ ἤκουσαν»· καὶ λέγων αὐτὰ ἐννοῶ τὴν ἔλευσίν μου εἰς τὸν κόσμον, αὐτὰ τὰ θαύματα, τὴν φωνήν, τὴν διδασκαλίαν μου. Εἰς τὴν προκειμένην δηλαδὴ περίπτωσιν τοὺς παρουσιάζει ὡς καλυτέρους ὅχι μόνον ἀπὸ τοὺς διεφθαρμένους, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἐκείνους πού εἶχαν προκόψει εἰς τὴν ἀρετὴν, καθόσον λέγει, ὅτι εἶναι περυσότερον ἀξιομακάριστοι αὐτοὶ ἀπὸ ἐκείνους. Καὶ τί σημαίνουν οἱ λόγοι αὐτοί; Σημαίνουν ὅτι αὐτοὶ βλέπουν ὅχι μόνον ὅσα δὲν εἶδαν οἱ Ἰουδαῖοι, ἀλλὰ καὶ ὅσα ἐπεθύμησαν ἐκεῖνοι νὰ ἰδοῦν. Διότι ἐκεῖνοι μὲν τὸν εἶδαν μόνον διὰ τῆς πίστεως, ἐνῶ αὐτοὶ τὸν βλέπουν καὶ μὲ τὰ μάτια των καὶ πολὺ πιὸ καθαρώτερα. Βλέπεις πῶς πάλιν συνδέει τὴν Παλαιὰν Διαθήκην μὲ τὴν Καινὴν, παρουσιάζων ὅχι μόνον ἐκείνους νὰ γνωρίζουν τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ νὰ τὰ ἐπιθυμοῦν πάρα πολὺ; Δὲν θὰ ἦτο δὲ δυνατόν

τὰ μέλλοντα, ἀλλὰ καὶ σφόδρα ἐπιθυμοῦντας; Οὐκ ἂν δέ, εἰ ἄλλοιρίου τινὸς καὶ ἐναντίου Θεοῦ ἦσαν, ἐπεθύμησαν ἄν.

«Ὑμεῖς οὖν ἀκούσατε τὴν παραβολὴν τοῦ σπείροντος», φησί· καὶ λέγει τὰ ἔμπροσθεν ἡμῖν εἰρημένα, τὰ περὶ ραθυμίας καὶ σπουδῆς, τὰ περὶ δειλίας καὶ ἀνδρείας, τὰ περὶ 5 χρημάτων καὶ ἀκτημοσύνης· δεικνὺς τὴν ἐκεῖθεν βλάβην καὶ τὴν ἐντεῦθεν ὠφέλειαν. Εἶτα καὶ τῆς ἀρετῆς εἰσάγει διαφόρους τρόπους. Φιλάνθρωπος γὰρ ὢν, οὐ μίαν ἔτεμεν ὁδόν, οὐδὲ εἶπεν, εἰ μὴ τις ἑκατὸν ποιήσῃ, ἐξέπεσεν· ἀλλὰ 10 καὶ ὁ τὰ ἐξήκοντα ποιῶν σώζεται· καὶ οὐχ οὗτος μόνος, ἀλλὰ καὶ ὁ τὰ τριάκοντα. Τοῦτο δὲ ἐποίησεν, εὐκόλον κατασκευάζων τὴν σωτηρίαν.

Καὶ σὺ τοίνυν οὐ δύνασαι παρθενίαν ἀσκῆσαι. Γάμησον σωφρόνως. Οὐ δύνασαι γενέσθαι ἀκτῆμων; Δὸς ἐκ τῶν 15 ὄντων. Οὐ φέρεις ἐκεῖνο τὸ φορτίον; Μέρισαι μετὰ τοῦ Χριστοῦ τὰ ὑπάρχοντα. Οὐ βούλει αὐτῷ παραχωρῆσαι ἀπάντων; Κἂν τὴν ἡμίσειαν, κἂν τὴν τρίτην ἐπίδος μοῖραν. Ἀδελφός σου ἐστὶ καὶ συγκληρονόμος· ποιήσον αὐτὸν καὶ ἐνταῦθα συγκληρονόμον. Ὅσα ἂν ἐκείνῳ δῶς, σαιτῷ δώσεις. 20 Οὐκ ἀκούεις τί φησιν ὁ προφήτης; «Τοὺς οἰκείους τοῦ σπέρματός σου οὐχ ὑπερόψει». Εἰ δὲ συγγενεῖς ὑπερορᾷν οὐ χροῖ, πολλῷ μᾶλλον τὸν Δεσπότην, μετὰ τῆς δεσποτείας καὶ τὸ τῆς συγγενείας δικαίωμα πρὸς σὲ ἔχοντα, καὶ πολλῷ πλείονα ἕτερα. Καὶ γὰρ καὶ μεριστήν σε ἐποίησε τῶν αὐτοῦ, οὐδὲν 25 παρὰ σοῦ λαβῶν, ἀλλὰ καὶ κατάρξας τῆς ἀφάτου ταύτης εὐεργεσίας. Πῶς οὖν οὐκ ἐσχάτης ἀνοίας τὸ μηδὲ τῇ δωρεᾷ ταύτῃ γενέσθαι φιλάνθρωπον, μηδὲ ἀμοιβὴν ἀντὶ χάριτος

νὰ τὰ ἐπιθυμήσουν, ἐὰν ἦσαν ὀπαδοὶ κάποιου ξένου καὶ ἀντιθέτου Θεοῦ.

«Σεῖς λοιπόν», λέγει, «ἤκούσατε τὴν παραβολὴν τοῦ σπορέως»· καὶ ἀναφέρει ὅλα ὅσα προηγουμένως ἐλέχθησαν, δηλαδὴ τὰ περὶ ραθυμίας καὶ προσπαθείας, τὰ περὶ δειλίας καὶ ἀνδρείας, τὰ περὶ χρημάτων καὶ ἀκτημοσύνης, δεικνύων ἔτσι τὴν βλάβην ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος καὶ τὴν ὠφέλειαν ἀπὸ τὸ ἄλλο. Εἰς τὴν συνέχειαν δὲ παρουσιάζει καὶ τοὺς διαφόρους τρόπους τῆς ἀρετῆς. Διότι ὡσὰν φιλάνθρωπος ποὺ εἶναι δὲν ὤρισε μίαν μόνον ὁδόν, οὔτε εἶπεν, ἐὰν κανεῖς δὲν αὐξήσῃ εἰς ἑκατὸν αὐτὰ ποὺ ἔλαβε θὰ καθῆ· ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ποὺ τὰ αὐξάνει εἰς ἐξήντα, σώζεται· καὶ ὄχι μόνον αὐτός, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ποὺ τὰ αὐξάνει εἰς τριάντα. Αὐτὸ δὲ τὸ ἔκανε, διὰ νὰ κἀνῃ εὐκόλον τὴν σωτηρίαν.

Καὶ σὺ λοιπόν δὲν ἠμπορεῖς ν' ἀσκήσης παρθενίαν; Σύναψε γάμον μὲ σωφροσύνην. Δὲν ἠμπορεῖς ν' ἀσκήσης τὴν ἀκτημοσύνην; Δῶσε κάτι ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἔχεις. Δὲν ἠμπορεῖς νὰ σηκῶνης ἐκεῖνο τὸ φορτίον; Μοίρασε τὰ ὑπάρχοντά σου μὲ τὸν Χριστόν. Δὲν θέλεις νὰ τοῦ τὰ παραχωρήσης ὅλα; Δῶσέ του ἔστω καὶ τὰ μισὰ ἢ καὶ τὸ ἓνα τρίτον μόνον. Ἀδελφός σου εἶναι καὶ συγκληρονόμος· κάνε του καὶ εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν συγκληρονόμον. Ὅσα ἤθελες δώσει εἰς ἐκεῖνον, τὰ δίδεις εἰς τὸν ἑαυτόν σου. Δὲν ἀκούεις τί λέγει ὁ προφήτης; «Τοὺς ἰδικούς σου συγγενεῖς δὲν θὰ τοὺς περιφρονήσῃς»'. Ἐὰν λοιπόν δὲν πρέπει νὰ περιφρονοῦμεν τοὺς συγγενεῖς, πολὺ περισσότερο δὲν πρέπει νὰ περιφρονοῦμεν τὸν Δεσπότην, ποὺ σοῦ ἔδωσεν ὄχι μόνον τὸ δικαίωμα τῆς δεσποτείας ἀλλὰ καὶ τῆς συγγενείας καὶ ἄλλα ἀκόμη πολὺ περισσότερα. Καθόσον καὶ μέτοχον τῶν ἀγαθῶν του σὲ κατέστησε, χωρὶς μάλιστα νὰ πάρῃ τίποτε ἀπὸ σένα, ἀλλὰ καὶ πρῶτος ἔκαμεν ἀρχὴν τῆς ἀνεκφράστου αὐτῆς εὐεργεσίας. Ἐπομένως πῶς δὲν εἶναι ἐσχάτη ἀνοησία τὸ νὰ μὴ γίνῃ κανεῖς φιλάνθρωπος οὔτε χάριν αὐτῆς τῆς δωρεᾶς, οὔτε νὰ δώσῃ ἀμοιβὴν ἔναντι τῆς χάριτος, καὶ νὰ

δοῦναι, καὶ ἐλάτινα ἀντὶ μεϊζόνων; Αὐτὸς μὲν γάρ σε
 τῶν οὐρανῶν κληρονόμον ἐποίησε, σὺ δὲ αὐτῷ οὐδὲ τῶν ἐν
 τῇ γῆ μεταδίδως; Αὐτὸς σε οὐδὲν κατωρθώκοιτα, ἀλλὰ καὶ
 ἐχθρὸν ὄντα κατήλλαξε, σὺ δὲ οὐδὲ φίλον ὄντα καὶ εὐεργέ-
 5 τιν ἀμείβῃ; καίτοιγε καὶ πρὸ τῆς βασιλείας καὶ πρὸ τῶν
 ἄλλων ἀπάντων καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦ δοῦναι χάριν δίκαιον
 ἔχειν αὐτῷ; Καὶ γὰρ καὶ οἰκέται, δεσπότις ἐπ' ἄριστον κα-
 λοῦντες, οὐ παρέχειν, ἀλλὰ λαμβάνειν νομίζουσιν· ἐνιαυθὰ
 δὲ τοῦναντίον γέγονεν. Οὐ γὰρ ὁ οἰκέτης τὸν δεσπότην, ἀλλὰ
 10 ὁ δεσπότης τὸν οἰκέτην πρῶτος ἐκάλεσεν ἐπὶ τὴν αὐτοῦ
 τράπεζαν· σὺ δὲ οὐδὲ μετὰ τοῦτο καλεῖς; Πρῶτός σε εἰς
 τὴν αὐτοῦ σιέγην εἰσήγαγε· σὺ δὲ οὐδὲ δεύτερος; Γυμνὸν
 ὄντα σε περιέβαλε· σὺ δὲ οὐδὲ μετὰ ταῦτα ξένον ὄντα συνά-
 γεις; Πρῶτος σε ἐπότισε τὸ ἐαυτοῦ ποτήριον· σὺ δὲ οὐδὲ
 15 ψυχροῦ μεταδίδως ὕδατος; Ἐπότισέ σε Πνεῦμα ἅγιον·
 σὺ δὲ οὐδὲ τὴν σωματικὴν παραμυθῆ δίψαν; Ἐπότισέ σε
 Πνεῦμα, ἄξιον ὄντα κολάσεως· σὺ δὲ καὶ διψῶντα περιο-
 ρᾶς, καὶ ταῦτα ἐκ τῶν αὐτοῦ μέλλων ἅπαντα ταῦτα ποιεῖν;

3. Οὐ γὰρ μέγα ἠγάπη τὸ ποτήριον κατασχεῖν, ἐξ οὗ πί-
 20 νειν ὁ Χριστὸς μέλλει, καὶ προσάγειν τῷ σιόματι; Οὐχ ὁ-
 ρᾶς, ὅτι τῷ ἱερεῖ μόνῳ θέμις τὸ τοῦ αἵματος ἐπιδιδόναι πο-
 τήριον; Ἐγὼ δὲ οὐδὲν ὑπὲρ τούτων ἀκριβολογοῦμαι, φησὶν,
 ἀλλὰ κἂν αὐτὸς ἐπιδῶς, δέχομαι· κἂν λαϊκὸς ᾦς, οὐ παραι-
 τοῦμαι. Καὶ οὐκ ἀπαιτῶ σίον ἔδωκα· οὐ γὰρ αἷμα ζητῶ,
 25 ἀλλ' ὕδωρ ψυχρὸν. Ἐννόησον τίνα ποτίζεις, καὶ φρίξον.

προσφέρῃ ἐλάχιστα, ἔναντι τόσον πολλῶν καὶ σπουδαίων πού ἔλαβε; Διότι αὐτὸς μὲν σὲ ἔκανε κληρονόμον τῶν οὐρανῶν, ἐνῶ σὺ δὲν τοῦ δίδεις οὔτε τὰ γήινα πράγματά σου; Αὐτός, χωρὶς καμμίαν ἰδικήν σου προκοπήν, ἀλλὰ καὶ μολονότι ἦσουν ἐχθρὸς του, σὲ συνεφιλίωσε μὲ τὸν ἑαυτὸν του, σὺ δὲ δὲν δίδεις οὔτε εἰς αὐτὸν πού εἶναι φίλος καὶ εὐεργέτης σου; ᾤσθη γὰρ δὲν θὰ ἦτο δίκαιον πρὶν ἀπὸ τὴν βασιλείαν καὶ πρὶν ἀπὸ ὄλας τὰς δωρεὰς νὰ εὐγνωμονῇ κανεῖς αὐτὸν καὶ διὰ τὸν λόγον ὅτι τοῦ χαρίζει ὄλας αὐτάς; Καθόσον καὶ οἱ δοῦλοι, ὅταν προσκαλοῦν τοὺς κυρίους των διὰ νὰ τοὺς προσφέρουν γεῦμα, πιστεύουν ὅτι δὲν προσφέρουν, ἀλλὰ λαμβάνουν. Ἐδῶ ὅμως συνέβη τὸ ἀντίθετον. Διότι δὲν προσεκάλεσεν ὁ δοῦλος τὸν κύριόν του, ἀλλ' ὁ Κύριος πρῶτος προσεκάλεσε τὸν δοῦλον του εἰς τὴν τράπεζάν του. Σὺ ὅμως οὔτε καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὸ τὸν προσκαλεῖς; Πρῶτος σὲ ἔβαλε μέσα εἰς τὴν οἰκίαν του, σὺ ὅμως δὲν κάνεις τὸ ἴδιο οὔτε καὶ δεύτερος; Αὐτὸς ὅταν σὺ ἦσουν γυμνὸς σὲ ἐνέδυσσε, σὺ ὅμως δὲν τὸν βάζεις εἰς τὴν οἰκίαν σου, τώρα πού εἶναι ξένος, οὔτε καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτά; Πρῶτος σὲ ἐπότισεν ἀπὸ τὸ ποτήριόν του, ἀλλὰ σὺ δὲν τοῦ δίδεις οὔτε κρῦο νερό; Σὲ ἐπότισε μὲ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, σὺ δὲ δὲν ἱκανοποιεῖς οὔτε τὴν σωματικὴν του δίψαν; Αὐτός, ἂν καὶ εἶσαι ἄξιος κολάσεως, σὲ ἐπότισε μὲ Πνεῦμα, σὺ δὲ ἂν καὶ διψῇ τὸν περιφρονεῖς, ἂν καὶ πρόκειται ὄλα αὐτὰ νὰ τὰ κάνης ἀπὸ τὰς ἰδικὰς του δωρεὰς;

3. Δὲν θεωρεῖς δηλαδὴ σπουδαῖον πράγμα τὸ νὰ κρατήσης εἰς τὰ χέρια σου τὸ ποτήριον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον πρόκειται νὰ πῆ ὁ Χριστός, καὶ νὰ τὸ φέρης εἰς τὸ στόμα σου; Δὲν βλέπεις ὅτι μόνον εἰς τὸν ἱερέα ἐπιτρέπεται νὰ προσφέρῃ τὸ ποτήριον τοῦ αἵματος; Ἐγὼ ὅμως, λέγει, δὲν ἔχω ἀκριβῆ ἀπαίτησιν δι' ὄλα αὐτά, ἀλλὰ δέχομαι καὶ ἂν ἀκόμη ὁ ἴδιος τὸ προσφέρῃ· καὶ ἂν ἀκόμη εἶσαι λαϊκὸς δὲν σὲ ἀποφεύγω. Καὶ δὲν ζητῶ νὰ μοῦ δώσης αὐτὸ πού σου ἔδωσα· διότι δὲν σου ζητῶ αἷμα, ἀλλὰ κρῦο νερό. Ἀναλογίσου ποῖον ποτίζεις

Ἐννόησον ὅτι ἱερεὺς τοῦ Χριστοῦ γίνῃ σύ, ἰδίᾳ χειρὶ δι-
 δούς, οὐ σάρκα, ἀλλ' ἄρτον, οὐχ αἷμα, ἀλλὰ ψυχροῦ ὕδατος
 ποιήριον. Ἐνέδυσέ σε ἱμάτιον σωτηρίου καὶ ἐνέδυσέ σε δι'
 ἑαυτοῦ· σὺ κἂν διὰ τοῦ παιδὸς ἔνδυσον. Ἐποίησέ σε ἔνδο-
 5 ξον ἐν οὐρανῶν· σὺ τῆς φρίκης ἀπάλλαξον καὶ τῆς γυμνό-
 τητος καὶ τῆς ἀσχημοσύνης. Ἐποίησέ σε ἀγγέλων πολίτην·
 σὺ κἂν σιέγης μειάδος μόνον, κἂν ὡς τῷ οἰκέτῃ τῷ σῶ δὸς
 οἰκίαν· οὐκ ἀποστρέφομαι τουτὶ τὸ καταγώγιον, καὶ ταῦτά
 σοι τὸν οὐρανὸν ἀνοίξας ἅπαντα. Ἀπήλλαξά σε φυλακῆς
 10 χαλεπωτάτης· ἐγὼ τοῦτο οὐκ ἀπαιῶ, οὐδὲ λέγω, ἀπάλλα-
 ξόν με ἀλλ' ἂν ἴδῃς με μόνον δεδεμένον, ἀρκεῖ τοῦτο εἰς
 παραμυθίαν ἑμοί. Νεκρὸν ὄντι ἀνέστησα· ἐγὼ τοῦτο παρὰ
 σοῦ οὐκ ἀπαιῶ, ἀλλὰ λέγω, ἐπίσκεψαί με μόνον ἀρρω-
 σιούντι.

15 “Οταν οὖν οὕτως ἦ μεγάλη τὰ δεδομένα καὶ πολὺ κοῦ-
 φα τὰ ἀπαιτούμενα καὶ μηδὲ ταῦτα παρέχωμεν, πόσης οὐκ
 ἂν εἶημεν ἄξιοι γεέννης; Εἰκότως εἰς τὸ πῦρ ἄπιμεν τὸ
 ἠτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ, πέτρας
 ὄντες ἀναισθητότεροι. Πόσης γὰρ ἀναισθησίας, εἶπέ μοι,
 20 ἰσαῦτα λαβόντας, ἰσαῦτα ληφρομένους, χρημάτων εἶναι δού-
 λους, ὧν μικρὸν ὑστερον ἀποσιησόμεθα καὶ ἄκοντες; Καὶ
 ἕτεροι μὲν καὶ τὴν ψυχὴν ἐπέδωκαν καὶ τὸ αἷμα ἐξέχεαν·
 σὺ δὲ οὐδὲ τὰ περιττὰ προΐεσαι ὑπὲρ τῶν οὐρανῶν, ὑπὲρ
 τῶν ἰσοσύτων σιεφάνων; Καὶ ποίας ἂν εἶης ἄξιος συγγνώ-
 25 μης, τίνος ἀπολογίας, ἐν μὲν τῷ σπόρῳ τῆς γῆς πάντα ἠ-
 δέως προϊέμενος, καὶ ἐν τῷ δανείζειν ἀνθρώποις οὐδενὸς

καὶ φρίξε. Σκέψου, ὅτι σὺ γίνεσαι ἱερεὺς τοῦ Χριστοῦ, δίδων μὲ τὸ ἴδιο τὸ χέρι σου, ὄχι σάρκα, ἀλλὰ ἄρτον, ὄχι αἷμα, ἀλλὰ ποτήριον ψυχροῦ ὕδατος. Σὲ ἐνέδυσε μὲ τὸ ἔνδυμα τῆς σωτηρίας, σὲ ἐνέδυσε μὲ τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτὸν του· σὺ ἐνδυσέ τον ἔστω καὶ μὲ τὸ ἔνδυμα δούλου. Σὲ ἔκανεν ἔνδοξον εἰς τοὺς οὐρανοὺς· σὺ τουλάχιστον ἀπάλλαξέ τον ἀπὸ τὴν φρίκην καὶ τὴν γυμνότητα καὶ τὴν ἀσχημοσύνην. Σὲ ἔκανε συμπολίτην τῶν ἀγγέλων· σὺ δῶσέ του ἔστω καὶ στέγην μόνον, δέξου τον εἰς τὴν οἰκίαν σου ἔστω καὶ ὅπως θὰ ἐδέχεσο τὸν ὑπηρέτην σου· δὲν περιφρονῶ αὐτὸ ἐδῶ τὸ καταφύγιον, καὶ ἂν ἀκόμη πρὸς χάριν σου ἤνοιξα ὀλόκληρον τὸν οὐρανόν. Σὲ ἀπήλλαξα ἀπὸ πάρα πολὺ φοβερὰν φυλακὴν· ἐγὼ δὲν ζητῶ αὐτό, οὔτε λέγω, ἀπάλλαξέ με καὶ σύ· ἀλλὰ καὶ μόνον νὰ μὲ ἰδῆς μὲ συμπάθειαν, ὅταν θὰ εἶμαι δεμένος, ἀρκεῖ αὐτὸ διὰ νὰ μὲ παρηγορήσῃ. Ἐγὼ ἐνῶ ἦσουν νεκρός, σὲ ἀνέστησα· ὅμως δὲν ζητῶ τὸ ἴδιο καὶ ἀπὸ σένα, ἀλλὰ ἀπλῶς λέγω νὰ μὲ ἐπισκεφθῆς ὅταν θὰ εἶμαι ἄρρωστος.

“Ὅταν λοιπὸν εἶναι τόσον μεγάλα αὐτὰ ποὺ μᾶς ἔχει δώσει καὶ τόσον ἀσήμαντα αὐτὰ ποὺ ζητεῖ ἀπὸ ἡμᾶς, καὶ δὲν τοῦ παρέχομεν οὔτε αὐτά, πόσης τιμωρίας ἄρα γε δὲν θὰ εἶμεθα ἄξιοι; Δικαιολογημένα θὰ ὀδηγηθῶμεν εἰς τὸ πῦρ, τὸ ἠτοιμασμένον διὰ τὸν διάβολον καὶ τοὺς ἀγγέλους του, ἐφ’ ὅσον εἶμεθα ἀναισθητότεροι καὶ ἀπὸ τὴν πέτραν. Διότι, εἶπέ μου, πόσον μεγάλη εἶναι ἡ ἀναισθησία μας, πού, ἂν καὶ ἐλάβαμεν τόσα πολλὰ καὶ πρόκειται νὰ λάβωμεν ἀκόμη περισσότερα, παραμένομεν δοῦλοι τῶν χρημάτων, τὰ ὁποῖα μετὰ ἀπὸ ὀλίγον θ’ ἀποχωρισθῶμεν καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλωμεν; Καὶ ἄλλοι μὲν καὶ τὴν ψυχὴν των ἔδωσαν καὶ ἔχυσαν καὶ τὸ αἷμά των· σὺ ὅμως οὔτε τὰ περιττὰ ἀπορρίπτεις χάριν τῶν οὐρανῶν καὶ χάριν τῶν τόσων στεφάνων; Καὶ ποίας συγγνώμης θὰ ἤμποροῦσες ν’ ἀξιωθῆς καὶ ποίας ἀπολογίας, καθ’ ἣν στιγμὴν εὐχαρίστως μὲν κάμνεις τὰ πάντα διὰ τὸν σπόρον τῆς γῆς καὶ δανεῖζεις εἰς τοὺς ἀνθρώ-

φειδόμενος, ἐν δὲ τῷ τρέφειν σου τὸν δεσπότην διὰ τῶν δεομένων ὤμους καὶ ἀπάνθρωπος ὢν;

Ταῦτ' οὖν ἅπαντα ἐννοήσαντες, καὶ λογισάμενοι ἅπερ εἰλήφασμεν, ἅπερ λαμβάνειν μέλλομεν, ἅπερ αἰτούμεθα, τὴν
 5 σπουδὴν ἅπασαν ἐν τοῖς πνευματικοῖς ἐπιδειξώμεθα. Γενώμεθά ποτε ἡμεροὶ καὶ φιλάνθρωποι, ἵνα μὴ τὴν ἀφόρητον δίκην ἐφ' ἑαυτοὺς ἐλκύσωμεν. Τί γὰρ ἡμᾶς οὐ ἰκανὸν κατακρίναι; τὸ ἰσοούτων καὶ τηλικούτων ἀπολαῦσαι, τὸ μηδὲν μέγα αἰτεῖσθαι, τὸ τοιαῦτα αἰτεῖσθαι ἃ καὶ ἄκοντες ἐνταῦθα
 10 ἀπολείψομεν, τὸ πολλὴν ἐν τοῖς βιωτικοῖς φιλοτιμίαν ἐπιδείκνυσθαι; Τούτων γὰρ ἕκαστον καὶ καθ' ἑαυτὸ ἰκανὸν ἡμᾶς καταδικάσαι ὅταν δὲ ὁμοῦ τὰ πάντα συνέλθῃ, τίς ἔσται σωτηρίας ἐλπίς;

Ἴν' οὖν ἅπασαν ταύτην τὴν κατάκρισιν διαφύγωμεν,
 15 ἐπιδειξώμεθά τινα δαψίλειαν περὶ τοὺς δεομένους. Οὕτω γὰρ καὶ τῶν ἐνταῦθα καὶ τῶν ἐκεῖ ἀπάντων ἀπολαύσομεν ἀγαθῶν ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλάνθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

πους χωρίαν καμμίαν φειδώ, ὅμως ὅταν πρόκειται νὰ φιλοξενίσης τὸν Κύριόν σου, διὰ μέσου αὐτῶν ποὺ ἔχουν ἀνάγκην, γίνεσαι τόσον ὤμος καὶ ἀπάνθρωπος;

“Ὅλα αὐτὰ λοιπὸν ἀφοῦ τὰ χαράζωμεν βαθειὰ εἰς τὸν νοῦν μας καὶ ἀναλογισθοῦμεν αὐτὰ ποὺ ἔχομεν λάβει, αὐτὰ ποὺ πρόκειται νὰ λάβωμεν καὶ αὐτὰ ποὺ ζητοῦμεν ἀπὸ τὸν Θεόν, ἅς συγκεντρώσωμεν ὅλον τὸ ἐνδιαφέρον μας εἰς τὰ πνευματικὰ πράγματα. Ἄς γίνωμεν ἐπὶ τέλους ἥπιοι καὶ φιλόανθρωποι, διὰ νὰ μὴ ἐπισύρωμεν κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ μας τὴν ἀνυπόφορον καταδίκην. Διότι τί δὲν θὰ εἶναι ἰκανὸν νὰ μᾶς καταδικάσῃ; Αἱ τόσον πολλαὶ καὶ τόσον σπουδαῖαι δωρεαὶ τοῦ Θεοῦ; τὸ ὅτι δὲν ἐπιδιώξαμεν τίποτε τὸ ἀξιόλογον; τὸ ὅτι ἐνδιαφέρθημεν διὰ τέτοια πράγματα, τὰ ὁποῖα θὰ ἀφήσωμεν ἐδῶ καὶ ἂν ἀκόμη δὲν τὸ θέλωμεν; τὸ ὅτι συνεκεντρώσαμεν ὅλον τὸ ἐνδιαφέρον μας καὶ τὴν ἀγάπην μας εἰς τὰ βιωτικὰ πράγματα; Διότι τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι ἰκανὸν καὶ μόνον του νὰ μᾶς καταδικάσῃ· ποῖα ὅμως θὰ εἶναι ἡ ἐλπίς διὰ τὴν σωτηρίαν μας ὅταν συγκεντρωθοῦν ὅλα μαζί;

“Ὡστε λοιπὸν διὰ νὰ ἀποφύγωμεν ὅλην αὐτὴν τὴν καταδίκην πρέπει νὰ ἐπιδείξωμεν κάποιαν γενναιοδωρίαν πρὸς τοὺς πτωχοὺς. Διότι ἔτσι θὰ ἀπολαύσωμεν ὅλα τὰ ἀγαθὰ· καὶ τὰ ἐδῶ καὶ τὰ ἐκεῖ, τὰ ὁποῖα μακάρι νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι μας, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ἐκείνη τὴν παραβολὴν παρέθηκεν αὐτοῖς, λέγων· Ὁμοιω-
 5 θη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ σπείροντι καλὸν σπέρ-
 μα ἐν τῷ ἀγρῷ αὐτοῦ. Ἐν δὲ τῷ καθεύδειν τοὺς ἀνθρώπους,
 ἦλθεν αὐτοῦ ὁ ἐχθρὸς καὶ ἔσπειρε ζιζάνια ἀναμέσον τοῦ σί-
 του καὶ ἀπῆλθεν. Ὅτε δὲ ἐβλάστησεν ὁ χόρτος καὶ καρπὸν
 ἐποίησε, τότε ἐφάνη τὰ ζιζάνια. Προσελθόντες δὲ οἱ δοῦλοι
 τοῦ οἰκοδεσπότου, εἶπον αὐτῷ· Κύριε, οὐχὶ καλὸν σπέρμα
 10 ἔσπειρας ἐν τῷ ἀγρῷ σου; πόθεν οὖν ἔχει ζιζάνια; Ὁ δὲ
 ἔφη αὐτοῖς· Ἐχθρὸς ἀνθρώπου τοῦτο ἐποίησεν. Οἱ δὲ δοῦ-
 λοι εἶπον αὐτῷ· Θέλεις οὖν ἀπελθόντες συλλέξομεν αὐτά;
 Ὁ δὲ ἔφη· οὐ· μήποτε συλλέγοντες τὰ ζιζάνια, ἐκριζώσητε
 ἅμα αὐτοῖς τὸν σῖτον. Ἀφειτε οὖν συναυξάνεσθαι ἀμφοτέρω
 15 ἄχρι τοῦ θερισμοῦ».

1. Τί τὸ μέσον ταύτης καὶ τῆς πρὸ ταύτης παραβολῆς;
 Ἐκεῖ τοὺς μηδὲ ὅλως προσεσχηκότας αὐτῷ φησιν, ἀλλ' ἀπο-
 πηδήσαντας καὶ τὸν σπόρον προεμένους· ἐνταῦθα δέ, τῶν
 αἰρετικῶν λέγει τὰ συστήματα. Ἴνα γὰρ μηδὲ τοῦτο τοὺς
 20 μαθητὰς θορυβῆ, καὶ τοῦτο προλέγει, μετὰ τὸ διδάξαι αὐ-
 τοὺς διατί ἐν παραβολαῖς λαλεῖ. Ἐκείνη μὲν οὖν ἡ παρα-
 βολὴ φησιν, ὅτι οὐκ ἐδέξαντο, αὕτη δέ, ὅτι καὶ φθορέας
 ἐδέξαντο. Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο τῆς τοῦ διαβόλου μεθοδείας,
 τῆ ἀληθείᾳ ἀεὶ παρεισάγειν τὴν πλάνην, πολλὰ ἐπιχρω-
 25 νύντα αὐτῇ τὰ ὁμοιώματα, ὥστε εὐκόλως κλέψαι τοὺς εὐεξα-
 παιήτους. Διὰ τοῦτο οὐκ ἄλλο τι σπέρμα, ἀλλὰ ζιζάνια καλεῖ,
 ὃ κατὰ τὴν ὄψιν ἔοικέ πως τῷ σίτῳ.

«Ἄλλην παραβολὴν τοὺς ἀνέφερε, λέγων· Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ὁμοιάζει μὲ ἄνθρωπον, ποὺ ἔσπειρεν εἰς τὸ χωράφι του καλὸν σπόρον. Ἄλλὰ ἐνῶ ἐκοιμῶντο οἱ ἄνθρωποι του, ἦλθεν ὁ ἐχθρὸς του καὶ ἔσπειρε ζιζάνια ἀνάμεσα εἰς τὸν σῖτον καὶ ἔφυγεν. Ὅταν δὲ ἐβλάστησεν ὁ σῖτος καὶ ἔκαμε καρπὸν, τότε ἐφάνησαν καὶ τὰ ζιζάνια. Ἀφοῦ δὲ ἦλθαν οἱ δούλοι τοῦ οἰκοδεσπότη, τοῦ εἶπαν· Κύριε, μήπως δὲν ἔσπειρες καλὸν σπόρον εἰς τὸ χωράφι σου; Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν ἐφύτρωσαν τὰ ζιζάνια; Αὐτὸς δὲ τοὺς ἀπήντησε· Κάποιος ἄνθρωπος ἐχθρὸς μου τὸ ἔκανεν αὐτό. Οἱ δὲ δούλοι τοῦ εἶπαν· Θέλεις λοιπὸν νὰ ὑπάγωμεν καὶ νὰ τὰ μαζεύσωμεν; Αὐτὸς δὲ εἶπεν· Ὅχι· μήπως συμβῆ, καθὼς θὰ μαζεύετε τὰ ζιζάνια, νὰ ξεριζώσετε μαζὶ μὲ αὐτὰ καὶ τὸν σῖτον, Ἀφῆσατέ τα νὰ μεγαλώσουν μαζὶ καὶ τὰ δύο μέχρι τὴν ὥραν τοῦ θερισμοῦ»,

1. Ποία διαφορὰ ὑπάρχει μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς προηγουμένης παραβολῆς; Ἐκεῖ ὁμιλεῖ δι' ἐκείνους ποὺ δὲν ἐπρόσεξαν καθόλου εἰς αὐτόν, ἀλλ' ἀπεμακρύνθησαν καὶ ἀπέρριψαν τὸν σπόρον· ἐδῶ ὅμως ἀναφέρεται εἰς τὰ συστήματα τῶν αἰρετικῶν. Διότι διὰ νὰ μὴ ἀνησυχῆσῃ αὐτὸ τοὺς μαθητὰς του, τὸ προλέγει καὶ αὐτό, ἀφοῦ πρῶτα τοὺς ἀπέκάλυψε διὰ τῆς διδασκαλίας του, διατί τοὺς ὁμιλεῖ μὲ παραβολάς. Τὸ νόημα ἐκείνης τῆς παραβολῆς εἶναι ὅτι δὲν ἐδέχθησαν τὴν διδασκαλίαν του, ἐνῶ αὐτῆς ὅτι τὴν ἐδέχθησαν καὶ διαφθορεῖς. Καθόσον καὶ αὐτὸ εἶναι μέθοδος τοῦ διαβόλου· τὸ νὰ εἰσάγῃ δηλαδὴ πάντοτε κατὰ τρόπον ἀπατηλὸν τὴν πλάνην μαζὶ μὲ τὴν ἀλήθειαν καὶ νὰ τὴν ἐπικαλύπτῃ μὲ τὰ ὁμοιώματα τῆς ἀληθείας, ὥστε νὰ προσελκύῃ εὐκόλα αὐτοὺς ποὺ ἐξαπατῶνται εὐκόλα. Διὰ τοῦτο καὶ δὲν τὰ ἀποκαλεῖ κάποιο ἄλλο σπέρμα, ἀλλὰ ζιζάνια, ποὺ ἐξωτερικῶς ὁμοιάζουν κάπως μὲ τὸν σῖτον.

Εἶτα λέγει καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐπιβουλῆς. «Ἐν γὰρ τῷ
 καθεύδειν τοὺς ἀνθρώπους», φησὶν. Οὐ μικρὸν τοῖς ἄρχου-
 σιν ἐντεῦθεν ἐπικρεμνᾶ τὸν κίνδυνον, τοῖς μάλιστα τῆς ἀ-
 ρούρας τὴν φυλακὴν ἐμπεπιστευμένοις· οὐ τοῖς ἄρχουσι δὲ
 5 μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀρχομένοις. Δείκνυσι δὲ καὶ τὴν πλά-
 νην μετὰ τὴν ἀλήθειαν οὔσαν· ὅπερ καὶ ἡ τῶν πραγμάτων
 ἕκθασις μαρτυρεῖ. Καὶ γὰρ μετὰ τοὺς προφήτας, οἱ ψευδο-
 προφηταί, καὶ μετὰ τοὺς ἀποστόλους, οἱ ψευδαπόστολοι, καὶ
 μετὰ τὸν Χριστόν, ὁ ἀντίχριστος. Ἐὰν γὰρ μὴ ἴδῃ τί μιμή-
 10 σθῆται ὁ διάβολος ἢ τίσιν ἐπιβουλεύσῃ, οὔτε ἐπιχειρεῖ, οὔτε
 οἶδε. Καὶ νῦν τοίνυν, ἐπειδὴ εἶδεν, ὅτι ὁ μὲν ἐποίησεν ἐ-
 κατόν, ὁ δὲ ἐξήκοντα, ὁ δὲ τριάκοντα, ἄλλην ἔρχεται λοιπὸν
 ὁδόν. Ἐπεὶ γὰρ ἀρπάσαι οὐκ ἠδυνήθη τὸ ριζωθέν, οὐδὲ ἀπο-
 πνῖξαι, οὐδὲ κατακαῦσαι, δι' ἑτέρας ἀπάτης ἐπιβουλεύει,
 15 παρεμβάλλων τὰ παρ' ἑαυτοῦ.

Καὶ τί διαφέρουσιν οἱ καθεύδοντες, φησὶ, τῶν τὴν
 ὁδὸν μιμουμένων; Ὅτι ἐκεῖ εὐθέως ἤρπασεν· οὐδὲ γὰρ
 ριζωθῆναι ἀφῆκεν· ἐνταῦθα δὲ πλείονος ἐδεήθη τῆς μηχαν-
 20 ῆς. Ταῦτα δὲ λέγει ὁ Χριστός, παιδεύων ἡμᾶς διαπαντὸς
 ἐγρηγορέναι. Κἂν γὰρ ἐκείνας διαφύγῃς τὰς θλάθας, φησὶν,
 ἔσθι καὶ ἑτέρα θλάβη. Ὡσπερ γὰρ ἐκεῖ διὰ τῆς ὁδοῦ καὶ
 τῆς πέτρας καὶ τῶν ἀκανθῶν, οὕτω καὶ ἐνταῦθα διὰ τοῦ
 ὕπνου ἢ ἀπώλεια γίνεται ὥστε διηνεκοῦς φυλακῆς δεῖ. Διὸ
 καὶ ἔλεγεν· «Ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος, σωθήσεται».

25 Τοιοῦτόν τι γέγονε καὶ παρὰ τὴν ἀρχήν. Πολλοὶ γοῦν τῶν

Ἀκολουθῶς ἀναφέρει καὶ τὸν τρόπον τῆς προμελετημένης ἐνεργείας των. Διότι, λέγει, «Καθ' ὃν χρόνον ἐκοιμῶντο οἱ ἄνθρωποι». Δὲν εἶναι μικρὸς ὁ κίνδυνος μὲ τὸν ὁποῖον ἀπειλεῖ, δι' ὅλων αὐτῶν ποὺ λέγει, τοὺς ἄρχοντας, εἰς τοὺς ὁποίους κατ' ἐξοχὴν ἔχει ἐμπιστευθῆ τὴν διαφύλαξιν τοῦ χωραφιοῦ. Ὅχι δὲ μόνον τοὺς ἄρχοντας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀρχομένους. Ἀποκαλύπτει δὲ ὅτι καὶ ἡ πλάνη ἀκολουθεῖ τὴν ἀλήθειαν, πρᾶγμα ποὺ ἐπιβεβαιώνεται καὶ ἀπὸ τὴν ἔκβασιν τῶν πραγμάτων. Καθόσον μετὰ ἀπὸ τοὺς προφήτας ἐνεφανίσθησαν οἱ ψευδοπροφήται, καὶ μετὰ ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους οἱ ψευδαπόστολοι, καὶ μετὰ ἀπὸ τὸν Χριστὸν ὁ ἀντίχριστος. Διότι ἐὰν ὁ διάβολος δὲν ἐξακριβώσῃ τί θὰ ἀπομιμηθῆ ἢ ποίους θὰ ἐπιβουλευθῆ, οὔτε τὸ ἐπιχειρεῖ οὔτε τὸ γνωρίζει. Τώρα ὅμως ἐπειδὴ εἶδεν, ὅτι ὁ μὲν ἕνας παρήγαγε καρπὸν ἑκατονταπλάσιον, ὁ δὲ ἑξηκονταπλάσιον καὶ ὁ ἄλλος τριακονταπλάσιον, ἀκολουθεῖ εἰς τὴν συνέχειαν ἄλλην ὁδόν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν ἠμπόρεσε ν' ἀρπάξῃ αὐτὸ ποὺ ἐρρίζωσε βαθειά, οὔτε νὰ τὸ ἀποπνίξῃ, οὔτε καὶ νὰ τὸ κατακαύσῃ, μελετᾷ νὰ ἐπιτύχῃ τὸν σκοπὸν του μὲ ἄλλον ἀπατηλὸν τρόπον, παρεμβάλλων δηλαδὴ τὰς ὑπόλους μεθόδους του.

Καὶ ποία ἡ διαφορὰ, θὰ εἰπῆ κάποιος, αὐτῶν ποὺ κοιμῶνται ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ὁμοιάζουν μὲ τὴν ὁδόν; Ἡ διαφορὰ εἶναι ὅτι εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ὁδῶν ἀμέσως ἤρπασε τὸν σπόρον· δὲν τὸν ἄφησεν οὔτε κἂν νὰ ριζώσῃ· ἐνῶ εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν ἐχρειάσθη περισσοτέρας μηχανορραφίας. Αὐτὰ δὲ τὰ λέγει ὁ Χριστὸς διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ ὅτι πρέπει πάντοτε νὰ ἐπαγρυπνοῦμεν. Διότι, λέγει, καὶ ἂν ἀκόμη ἀποφύγῃς ἐκεῖνας τὰς βλάβας, ὑπάρχει καὶ ἄλλη βλάβη. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ ἐκεῖ ἡ καταστροφὴ γίνεται μὲ τὴν ὁδόν, τὴν πέτραν καὶ τὰς ἀκάνθας, ἔτσι καὶ ἐδῶ ἡ ζημία ἐπέρχεται διὰ τοῦ ὕπνου· ἐπομένως ἀπαιτεῖται διαρκῆς ἐπαγρύπνησις. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγεν· «Ἐκεῖνος ποὺ θὰ ὑπομείνῃ μέχρι τέλος, αὐτὸς θὰ σωθῆ»¹. Κάτι παρόμοιον δὲ συνέβη καὶ εἰς τὴν ἀρχήν. Πολλοὶ δηλαδὴ ἀπὸ τοὺς προε-

προσειώτων πονηροὺς εἰσάγοντες ἄνδρας ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, αἵρεσιάρχας κρυπιομένους, πολλὴν εὐκολίαν τῇ τοιαύτῃ παρέσχον ἐπιβουλῇ. Οὐδὲ γὰρ πόνων δεῖ τῷ διαβόλῳ λοιπόν, ὅταν ἐκείνους εἰς μέσον φυτεύσῃ.

- 5 Καὶ πῶς δυνατὸν μὴ καθεύδειν; φησί. Τὸν μὲν οὖν φυσικὸν ὕπνον, οὐ δυνατὸν, τὸν δὲ τῆς προαιρέσεως, δυνατὸν. Διὸ καὶ Παῦλος ἔλεγε· «Γρηγορεῖτε, σιήκετε ἐν τῇ πίστει». Εἶτα δείκνυσι καὶ περιτιτὸν τὸ πρᾶγμα, οὐχὶ βλαβερὸν μόνον. Μετὰ γὰρ τὸ γεωργηθῆναι τὴν ἄρουραν καὶ μὴ χρεῖαν εἶναι
 10 μηδενός, τότε ἐπισπείρει οὗτος· καθάπερ καὶ οἱ αἵρετικοὶ ποι-
 οῦσιν, οἳ δι' οὐδὲν ἕτερον ἢ διὰ κενοδοξίαν ἐμβάλλουσι τὸν ἑαυτῶν ἰόν. Οὐκ ἐντεῦθεν δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν μετὰ ταῦτα μετὰ ἀκριθείας αὐτῶν ὑπογράφει τὴν σκηνὴν ἅπασαν. «Ὅτε γὰρ ἐβλάστησε», φησί, «ὁ χόρτος καὶ καρπὸν ἐποίη-
 15 σε, τότε ἐφάνη καὶ τὰ ζιζάνια»· ὅπερ καὶ οὗτοι ποιοῦσι. Πα-
 ρὰ μὲν γὰρ τὴν ἀρχὴν συσκοιάζουσιν ἑαυτούς, ἐπειδὴν δὲ πολ-
 λὴν λάβωσι τὴν παρηγοσίαν καὶ λόγου τις αὐτοῖς μεταδῶ, τότε τὸν ἰὸν ἐκχέουσι.

- Τίνος δὲ ἔνεκεν εἰσάγει τοὺς δούλους λέγοντας τὸ γε-
 20 γενημένον; Ἴνα εἶπῃ ὅτι οὐ δεῖ ἀναιρεῖν αὐτούς. Ἐχθρὸν δὲ ἄνθρωπον αὐτὸν καλεῖ, διὰ τὴν εἰς ἀνθρώπους βλάβην. Ἡ μὲν γὰρ ἐπήρεια καθ' ἡμῶν, ἡ δὲ ἀρχὴ τῆς ἐπηρείας οὐκ ἀπὸ τῆς εἰς ἡμᾶς, ἀλλ' ἀπὸ τῆς εἰς Θεὸν ἔχθρας ἐγένε-
 25 το. Ὅθεν δῆλον, ὅτι μᾶλλον ὁ Θεὸς ἡμᾶς φιλεῖ ἢ ἡμεῖς ἐ-
 αὐτούς. Ὅρα δὲ καὶ ἐτέρωθεν τοῦ διαβόλου τὴν κακουργί-
 αν. Οὐ γὰρ πρὸ τούτου ἔσπειρεν, ἐπειδὴ μὴδὲν εἶχεν ἀπο-

σιῶτας, εἰσάγοντες ἐντὸς τῶν ἐκκλησιῶν πονηροὺς ἄνδρας, ποὺ ἦσαν κρυπτοαιρετικοί, παρεῖχαν μεγάλην εὐκολίαν εἰς τὰ ἐπίβουλα σχέδιά του. Διότι δὲν ἀπαιτεῖται πλέον κόπος διὰ τὸν διάβολον, ὅταν φυτεύσῃ αὐτοὺς μεταξὺ τῶν πιστῶν.

Καὶ πῶς εἶναι δυνατόν, θὰ εἰπῆ κάποιος, νὰ μὴ κοιμᾶται κανεὶς; Διὰ μὲν τὸν φυσικὸν ὕπνον βεβαίως αὐτὸ εἶναι ἀδύνατον, διὰ τὸν ὕπνον ὅμως τῆς προαιρέσεως εἶναι δυνατόν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «Ἐπαγρυπνεῖτε καὶ παραμένετε ἀμετακίνητοι εἰς τὴν πίστιν»². Εἰς τὴν συνέχειαν ἀποδεικνύει ὅτι τοῦτο εἶναι ὄχι μόνον βλαβερὸν ἀλλὰ καὶ περιττόν. Διότι μετὰ τὴν καλλιέργειαν τοῦ χωραφιοῦ καὶ ὅταν πλέον δὲν ὑπάρχῃ καμμία ἀνάγκη, τότε ἔρχεται ὁ διάβολος καὶ σπέρνει τὸν ἰδικόν του σπόρον· καὶ ἀκριβῶς αὐτὸ κάνουν καὶ οἱ αἵρετικοί, οἱ ὁποῖοι μόνον ἀπὸ κενοδοξίαν καὶ ὄχι διὰ τίποτε ἄλλο, ρίπτουν τὸ δηλητήριόν των. Καὶ ὄχι μόνον μὲ ὅσα μᾶς λέγει ἐδῶ, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ ὅσα λέγει εἰς τὴν συνέχειαν περιγράφει μὲ ἀκρίβειαν ὀλόκληρον τὴν ὑποκρισίαν του. Διότι, λέγει, «Ὅταν ἐβλάστησεν ὁ σῖτος καὶ ἔκανε καρπὸν, τότε ἐφάνησαν καὶ τὰ ζιζάνια», πρᾶγμα ποὺ κάνουν καὶ αὐτοί. Εἰς τὴν ἀρχὴν δηλαδὴ ἀποκρύπτουν τοὺς πραγματικοὺς ἑαυτοὺς των, ὅμως ὅταν ἀποκτήσουν περισσότερον θάρρος καὶ τοὺς παραχωρήσῃ κανεὶς τὸν λόγον, τότε χύνουν τὸ δηλητήριόν των.

Καὶ ποῖος ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον παρουσιάζει ὁ Κύριος τοὺς δούλους ν' ἀναφέρουν αὐτὸ ποὺ συνέβη; Διὰ νὰ εἰπῆ, ὅτι δὲν πρέπει νὰ τοὺς φονεύσουν. Παρουσιάζει δὲ τὸν ἴδιον τὸν ἄνθρωπον ὡς ἐχθρόν, ἐξ αἰτίας τῆς βλάβης ποὺ προξενεῖ εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Τὸ μὲν λοιπὸν ἀποτέλεσμα τῆς ἀλαζονείας καὶ τῆς βλαβεραῆς ἐνεργείας τοῦ διαβόλου στρέφεται ἐναντίον μας, ἢ ἀρχὴ ὅμως τῆς ἀλαζονείας του αὐτῆς ὀφείλεται ὄχι εἰς τὴν ἐναντίον μας ἐχθραν του, ἀλλὰ εἰς τὴν ἐχθραν του πρὸς τὸν Θεόν. Ἐπομένως καθίσταται φανερόν, ὅτι ὁ Θεὸς μᾶς ἀγαπᾷ περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι ἡμεῖς τὸν ἑαυτόν μας. Ἄλλ' ὅμως πρόσεξε καὶ ἀπὸ ἄλλην σκοπιὰν τὴν κακουργίαν τοῦ διαβόλου. Διότι δὲν ἔσπειρε πρὶν ἀπὸ

λέσαι, ἀλλ' ὅτε ἦν ἅπαντα πεπληρωμένα, ἵνα τῇ σπουδῇ λυ-
 μήνηται τοῦ γεωργοῦ· οὕτω πρὸς ἐκεῖνον ἐχθροδῶς ἔχων
 πάντα ἐποίει. Σκόπει δὲ καὶ τῶν οἰκειῶν τὴν φιλοστοργί-
 αν. Καὶ γὰρ ἐπείγονται ἤδη τὰ ζιζάνια ἀνασπάσαι, εἰ καὶ
 5 μὴ διεσκευασμένως ποιῶσιν· ὅπερ δείκνυσι τὴν ὑπὲρ τοῦ
 σπόρου μέριμναν αὐτῶν καὶ πρὸς ἓν μόνον βλέποντας, οὐχ
 ὅπως ἐκεῖνος δῶ δίκην, ἀλλ' ὥστε τὰ καταβληθέντα μὴ
 ἀπολέσθαι· οὐ γὰρ δὴ τοῦτό ἐστι τὸ καιτεπεῖγον. Διόπερ ὅ-
 πως τὸ νόσημα τέως ἐξέλωσι, σκοποῦσι. Καὶ οὐδὲ τοῦτο
 10 ἀπλῶς ζητοῦσιν· οὐ γὰρ ἑαυτοῖς ἐπιτρέπουσιν, ἀλλὰ τοῦ
 δεσπότου τὴν γνώμην ἀναμένουσι λέγοντες· «Θέλεις;». Τί
 οὖν ὁ δεσπότης; Κωλύει λέγων· «Μήποτε ἐκριζώσητε ἅμα
 αὐτοῖς τὸν σῖτον». Τοῦτο δὲ ἔλεγε, κωλύων πολέμους γίνε-
 σθαι καὶ αἵματα καὶ σφαγὰς. (Οὐ γὰρ δεῖ ἀναιρεῖν αἰρετι-
 15 κόν)· ἐπεὶ πόλεμος ἄσπονδος ἔμελλεν εἰς τὴν οἰκουμένην
 εἰσάγεσθαι.

2. Δύο τοίνυν τούτοις αὐτοὺς κατέχει τοῖς λογισμοῖς·
 ἐνὶ μὲν, τῷ μὴ τὸν σῖτον βλαθῆναι, ἐτέρῳ δέ, τῷ καταλή-
 ψεσθαι τὴν κόλασιν πάντως αὐτοὺς ἀνιάτως νοσοῦντας.
 20 Ὡστε εἰ θούλει κολασθῆναι αὐτοὺς καὶ χωρὶς τῆς τοῦ σίτου
 βλάβης, ἀνάμεινον τὸν προσήκοντα καιρόν.

Τί δὲ ἐστι, «Μὴ ἐκριζώσητε ἅμα αὐτοῖς τὸν σῖτον»; Ἡ
 τοῦτό φησιν, εἰ μέλλοιτε κινεῖν ὄπλα καὶ κατασφάττειν τοὺς αἰ-
 ρετικούς, ἀνάγκη πολλοὺς καὶ τῶν ἁγίων συγκαταβάλλεσθαι ἢ,
 25 ὅτι ἀπ' αὐτῶν τῶν ζιζανίων πολλοὺς εἰκὸς μεταβαλέσθαι καὶ
 γενέσθαι σῖτον. Ἄν τοίνυν προλαβόντες αὐτοὺς ἐκριζώσητε,
 λυμαίνεσθε τῷ μέλλοντι γίνεσθαι σίτῳ, οὗς ἐγχωρεῖ μετα-

αὐτόν, ἐπειδὴ δὲν θὰ εἶχε τίποτε νὰ καταστρέψῃ, ἀλλ' ὄταν πλέον εἶχεν ὀλοκληρωθῆ ἡ ὅλη ἐργασία τῆς σπορᾶς διὰ νὰ καταστρέψῃ τοὺς κόπους καὶ τὰς φροντίδας τοῦ γεωργοῦ· καὶ ἔτσι ἐπειδὴ διέκειτο ἐχθρικῶς πρὸς ἐκεῖνον, προέβαινεν εἰς ὅλας αὐτὰς τὰς ἐνεργείας. Ἄλλὰ σκέψου καὶ τὴν φιλοστοργίαν τῶν ὑπηρετῶν. Καθόσον βιάζονται νὰ ἐκκριώσουν ἀμέσως τὰ ζιζάνια, ἂν καὶ ἡ ἐνέργειά των δὲν εἶναι ἡ ἐνδεδειγμένη, πρᾶγμα βέβαια πού δείχνει τὸ ἐνδιαφέρον των διὰ τὸν σπόρον καὶ ὅτι ἀπέβλεπαν εἰς ἕνα καὶ μόνον· ὄχι πῶς θὰ τιμωρηθῆ ἐκεῖνος, ἀλλὰ νὰ μὴ χαθοῦν οἱ σπαρέντες σπόροι· διότι δὲν ἦτο αὐτὴ ἡ κατεπείγουσα ἀνάγκη. Καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο σκέπτονται πῶς ν' ἀπομακρύνουν τὸ ταχύτερον τὴν ἀσθένειαν. Καὶ δὲν ζητοῦν ἀπλῶς καὶ μόνον αὐτό· διότι δὲν ἀποφασίζουν μόνοι των, ἀλλὰ περιμένουν τί θὰ τοὺς εἰπῆ ὁ κύριός των, λέγοντές του· «Θέλεις;». Τί κάνει λοιπὸν ὁ κύριός των; Τοὺς ἐμποδίζει, λέγων· «Μὴ τυχὸν μαζὶ μὲ τὰ ζιζάνια ξεριζώσετε καὶ τὸν σῖτον». Αὐτὸ δὲ τὸ ἔλεγε διὰ νὰ ἐμποδίῃ νὰ γίνωνται πόλεμοι, αἱματοχυσίαι καὶ σφαγαὶ (Διότι δὲν πρέπει νὰ φονεύῃ κανεὶς τοὺς αἰρετικούς)· ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ κηρυχθῆ φοβερός πόλεμος εἰς τὴν οἰκουμένην.

2. Μὲ αὐτοὺς τοὺς δύο λοιπὸν συλλογισμοὺς τοὺς συγκρατεῖ· ἀφ' ἑνὸς μὲν μὲ τὸ νὰ μὴ καταστρέψουν τὸν σῖτον, ἀφ' ἑτέρου δὲ μὲ τὸ ὅτι θὰ τιμωρηθοῦν αὐτοὶ ὅπωςδήποτε, ἐφ' ὅσον εἶναι ἀθεράπευτα ἀσθενεῖς. Ἄρα λοιπὸν ἐὰν θέλῃς καὶ αὐτοὶ νὰ τιμωρηθοῦν καὶ ὁ σῖτος νὰ μὴ ὑποστῆ βλάβην, περίμενε τὴν κατάλληλον ὥραν.

Τί σημαίνει ὅμως, «μὴ τυχὸν ξεριζώσετε μαζὶ μὲ αὐτὰ καὶ τὸν σῖτον»; Ἡ ἐννοεῖ αὐτό, ὅτι δηλαδὴ ἐφ' ὅσον συμβῆ νὰ πάρετε τὰ ὄπλα καὶ νὰ κατασφάζετε τοὺς αἰρετικούς, ἀναγκαστικὰ μαζὶ μὲ αὐτοὺς θὰ φονεύωνται καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀγίους· ἢ ὅτι ἐνδέχεται πολλοὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ ζιζάνια νὰ μεταβληθοῦν καὶ νὰ γίνουν σῖτος. Ἄν λοιπὸν βιασθῆτε καὶ τοὺς ξεριζώσετε θὰ καταστρέψετε αὐτὸ πού πρόκειται νὰ γίνῃ σῖτος, καὶ οἱ ὅποιοι ἐνδεχομένως νὰ με-

βαλέσθαι καὶ γενέσθαι βελτίους μὴ ἀναιροῦντες. Οὐ τοίνυν κατέχειν αἰρετικούς καὶ ἐπισιομίζειν καὶ ἐκκόπτειν αὐτῶν τὴν παρρησίαν καὶ τὰς συνόδους καὶ τὰς σπονδὰς διαλύειν κωλύει, ἀλλ' ἀναιρεῖν καὶ κατασφάττειν. Σὺ δὲ αὐτοῦ σκό-
 5 πει τὴν ἡμερότητα, πῶς οὐκ ἀποφαίνεται μόνον, οὐδὲ κωλύει, ἀλλὰ λογιζομένους τίθησι.

Τί οὖν, ἂν μέχρι τέλους μένη τὰ ζιζάνια; «Τότε ἐρῶ τοῖς θερισταῖς· συλλέξατε πρῶτον τὰ ζιζάνια καὶ δήσατε αὐτὰ δεομάς πρὸς τὸ κατακαῦσαι αὐτά». Πάλιν ἀναμιμνήσκει
 10 αὐτοὺς τῶν Ἰωάννου ρημάτων, τῶν κριτῆν αὐτὸν εἰσαγόντων, καὶ φησιν, ὅτι ἕως μὲν ἐσιτήκασιν ἐγγὺς τοῦ οἴτου, φείδεσθαι χρή· ἐγγωρεῖ γὰρ αὐτοὺς καὶ σῖτον γενέσθαι ὅ-
 ταν δὲ μηδὲν κερδάναντες ἀπέλθωσι, τότε αὐτοὺς ἀναγκαίως ἢ ἀπαραίτητος διαδέξεται δίκη. «Ἐρῶ γὰρ τοῖς θερι-
 15 σταῖς», φησί, «συλλέξατε πρῶτον τὰ ζιζάνια». Διατί πρῶτον; Ἴνα μὴ φοβηθῶσιν οὗτοι, ὡς συνεπαγομένου ἅμα αὐτοῖς τοῦ οἴτου. «Καὶ δήσατε αὐτὰ δεομάς, ὥστε κατακαῦσαι αὐτά· τὸν δὲ σῖτον συναγάγετε εἰς τὴν ἀποθήκην».

«Ἄλλην παραβολὴν παρέθηκεν αὐτοῖς λέγων ὁμοία
 20 ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν κόκκῳ σινάπεως». Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν, ὅτι ἀπὸ τοῦ σπόρου τρία μέρη ἀπόλλυται καὶ σώ-
 ζεται ἓν, καὶ ἐν αὐτῷ πάλιν τῷ σωζομένῳ τοσαύτη γίνεται βλάβη, ἵνα μὴ λέγωσι, καὶ τίνες καὶ πόσοι ἔσονται οἱ πι-
 25 σιοί; καὶ τοῦτον ἐξαιρεῖ τὸν φόβον, διὰ τῆς παραβολῆς τοῦ σινάπεως ἐνάγων εἰς πίστιν αὐτούς, καὶ δεικνὺς ὅτι πάντως ἐκταθήσεται τὸ κήρυγμα. Διὰ τοῦτο τοῦ λαχάνου τὴν εἰκόνα εἰς μέσον ἤγαγε σφόδρα ἐοικυῖαν τῇ ὑποθέσει. «Ὁ μικρότερον μὲν», φησὶν, «ἐστὶ πάντων τῶν σπερμάτων· διὰ δὲ

3. Ματθ. 3, 12 «οὗ τὸ πτύον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ καὶ διακαθαριεῖ τὴν ἄλωναν αὐτοῦ καὶ συναΐξει τὸν σῖτον αὐτοῦ εἰς τὴν ἀποθήκην, τὸ δὲ ἄχυρον κατακαίσει πυρὶ ἀσβέστῳ».

ταβληθοῦν καὶ νὰ γίνουν καλύτεροι, ἂν δὲν τοὺς φονεύσει. Ἐπομένως ὁ Κύριος δὲν ἀπαγορεύει νὰ παρεμποδίζονται οἱ αἵρετικοί, νὰ ἀποστομώνωνται, νὰ ἀποκόπτεται ἡ θρασύτης των καὶ νὰ διαλύωνται τὰ συνέδριά των καὶ αἱ συγκεντρώσεις των, ἀλλ' ἀπαγορεύει νὰ φονεύωνται καὶ νὰ κατασφάζωνται. Ἄλλὰ σὺ πρόσεξε τὴν ἡπιότητά του· πῶς δηλαδὴ δὲν ὀμιλεῖ μόνον, οὔτε ἀπαγορεύει, ἀλλὰ ἐμβάλλει συλλογισμοὺς εἰς τοὺς ἀκροατάς του.

Τί θὰ συμβῆ λοιπὸν ἂν μείνουν μέχρι τέλους τὰ ζιζάνια; «Τότε θὰ εἰπῶ εἰς τοὺς θεριστάς· συλλέξατε πρῶτα τὰ ζιζάνια καὶ δέσατέ τα κατὰ δέματα διὰ νὰ τὰ κατακαύσετε». Τοὺς ὑπενθυμίζει πάλιν τοὺς λόγους τοῦ Ἰωάννου³, πού παρουσιάζουν αὐτὸν ὡς κριτὴν, καὶ λέγει ὅτι ὅσον καιρὸν παραμένουν πλησίον τοῦ σίτου πρέπει νὰ τὰ ἀφήνουν ἀπεύρακτα, διότι εἶναι δυνατὸν αὐτοὶ νὰ γίνουν σῖτος· ὅταν ὅμως φύγουν ἀπὸ τὸν κόσμον αὐτὸν χωρὶς κανένα κέρδος, τότε κατ' ἀνάγκην θὰ ὑποστοῦν τὴν ἐπιβεβλημένην δίκην. Διότι, λέγει, «Θὰ εἰπῶ εἰς τοὺς θεριστάς· συλλέξατε πρῶτα τὰ ζιζάνια». Διατί πρῶτα; Διὰ νὰ μὴ φοβηθοῦν οἱ θερισταί, ὅτι μαζὶ μὲ αὐτὰ θ' ἀποκόψουν καὶ τὸν σῖτον. «Καὶ δέσατέ τα κατὰ δέματα, διὰ νὰ τὰ κατακαύσετε· τὸν δὲ σῖτον νὰ τὸν συγκεντρώσετε εἰς τὴν ἀποθήκην».

«Ἄλλην παραβολὴν τοὺς ἀνέφερε, λέγων· Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ὁμοιάζει μὲ κόκκον σινάπεως». Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶπεν, ὅτι ἀπὸ τὸν σπαρέντα σπῶρον τὰ τρία μέρη χάνονται καὶ σώζεται μόνον τὸ ἓνα, καὶ ὅτι καὶ εἰς αὐτὸ πού σώζεται πάλιν εἶναι πολὺ μεγάλη ἢ ζημία, διὰ νὰ μὴ λέγουν οἱ μαθηταί του, Ποῖοι καὶ πόσοι θὰ εἶναι οἱ πιστοί; τοὺς ἀπαλλάσσει καὶ ἀπὸ αὐτὸν τὸν φόβον, καὶ μὲ τὴν παραβολὴν τοῦ σινάπεως ἐνισχύει τὴν πίστιν των καὶ δεικνύει ὅτι ὅπωςδήποτε θὰ ἐξαπλωθῇ τὸ κήρυγμα. Διὰ τοῦτο ἀνέφερε τὴν εἰκόνα τοῦ λαχάνου, ἡ ὁποία πάρα πολὺ ταιριάζει εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν. Καὶ λέγει· «Ὁ σπῶρος αὐτὸς εἶναι ὁ μικρότερος ἀπὸ ὅλους τοὺς σπῶρους· ὅταν ὅμως αὐξηθῇ γίνεται τὸ μεγαλύτερον ἀπὸ ὅλα τὰ λά-

αύξηθῆ, μεῖζον τῶν λαχάνων ἐστί, καὶ γίνεται δένδρον, ὥστε ἐλθεῖν τὰ πειτεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ κατασκηνοῦν ἐν τοῖς κλάδοις αὐτοῦ». Τοῦ γὰρ μεγέθους τὸ τεκμήριον ἐνδείξασθαι ἠθουλήθη. Οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ κηρύγματος ἔσται, φησί.

5 Καὶ γὰρ ἀπάντων ἀσθενέστεροι ἦσαν οἱ μαθηταὶ καὶ πάντων ἐλάτιους· ἀλλ' ὅμως, ἐπειδὴ μεγάλη ἦν ἡ ἐν αὐτοῖς δύναμις, ἐξηπλώθη πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης.

Εἶτα καὶ τὴν ζύμην ταύτη προστίθησι τῇ εἰκόνι, λέγων· «Ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ζύμη, ἣν λαβοῦσα
 10 γυνὴ ἔκρουεν εἰς ἄλευρου σάτα τρία, ἕως οὗ ἐζυμώθη ὅλον». Καθάπερ γὰρ αὕτη τὸ πολὺ ἄλευρον μεθίστησιν εἰς τὴν ἑαυτῆς ἰσχύν, οὕτω καὶ ὑμεῖς τὸν πάντα κόσμον μεταστήσετε. Καὶ ὄρα σύνεσιν. Τὰ γὰρ τῆς φύσεως παράγει, δεικνὺς
 15 ὅτι ὡσπερ ἐκεῖνα ἀνεγχώρητον μὴ γενέσθαι, οὕτω καὶ ταῦτα. Μὴ γὰρ μοι τοῦτο λέγε· τί δυνασόμεθα δώδεκα ἄνθρωποι
 εἰς πλῆθος ἐμπεσόντες τοσοῦτον; Καὶ γὰρ τοῦτο αὐτὸ μάλιστα ὑμῶν ποιεῖ τὴν ἰσχὺν ἐκλάμπαι, τὸ ἀναμιγῆναι τῷ πλήθει καὶ μὴ φυγεῖν. Ὡσπερ οὖν καὶ ἡ ζύμη τότε τὸ φύραμα
 ζυμοῖ, διὰν ἐγγὺς γένηται τοῦ ἀλεύρου, καὶ οὐχ ἀπλῶς ἐγ-
 20 γύς, ἀλλ' οὕτως ὥστε καὶ μιγῆναι (οὐ γὰρ εἶπεν, ἔθηκεν, ἀπλῶς, ἀλλ', ἔκρουεν), οὕτω καὶ ὑμεῖς, διὰν κολληθῆτε καὶ ἐνωθῆτε τοῖς πολεμοῦσιν ὑμῖν, τότε αὐτῶν περιέσεσθε. Καὶ καθάπερ ἐκεῖνη καταχώννυται μὲν, οὐκ ἀφανίζεται δέ, ἀλλὰ κατὰ μικρὸν πρὸς τὴν ἑαυτῆς ἕξιν ἅπαντα μεταποιεῖ
 25 τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἐπὶ τοῦ κηρύγματος τοῦτο συμβήσεται. Μὴ τοίνυν, ἐπειδὴ πολλὰς εἶπον εἶναι τὰς ἐπηρείας, φοβη-

χανα, καὶ γίνεται δένδρον, ὥστε νὰ ἔλθουν τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ νὰ κάνουν τὰς φωλεάς των εἰς τοὺς κλάδους του». Μὲ αὐτὴν τὴν παραβολὴν δηλαδὴ ἠθέλησεν ὁ Κύριος νὰ παρουσιάσῃ τὰ ἀποδεικτικὰ στοιχεῖα τοῦ μεγέθους. Τὸ ἴδιο βέβαια, λέγει, θὰ συμβῆ καὶ μὲ τὸ κήρυγμα, καθόσον οἱ μαθηταὶ ἦσαν ἀπὸ ὄλους πιὸ ἀδύνατοι καὶ οἱ πιὸ ἀσημαντοὶ ἀπὸ ὄλους· ἐπειδὴ ὅμως ὑπῆρχε μέσα των μεγάλη δύναμις, ἐξηπλώθη τὸ κήρυγμά των εἰς ὄλην τὴν οἰκουμένην.

Εἰς τὴν συνέχειαν προσθέτει εἰς αὐτὴν τὴν εἰκόνα καὶ τὴν παραβολὴν τῆς ζύμης, λέγων· «Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ὁμοιάζει μὲ ζύμην, τὴν ὁποίαν ἔλαβε κάποια γυναῖκα καὶ τὴν ἀνέμιξε μὲ πολλὴν ποσότητα ἀλεύρου καὶ ἔτσι ἐζυμώθη ὄλη ἡ ποσότης αὐτοῦ». Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ ἡ ζύμη μεταβάλλει ὄλην τὴν ποσότητα τοῦ ἀλεύρου ὥστε ν' ἀποκτήσῃ τὴν δύναμιν αὐτῆς, ἔτσι καὶ σεῖς θὰ μεταβάλετε ὄλον τὸν κόσμον. Καὶ πρόσεξε τί σύνεσις. Διότι παρουσιάζει τὰ φαινόμενα τῆς φύσεως διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνα εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ συμβοῦν, ἔτσι καὶ αὐτά. Μὴ μοῦ εἰπῆς, σὲ παρακαλῶ, αὐτό· Τί θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ κάνωμεν δώδεκα ἄνθρωποι ἀνάμεσα εἰς τόσον μεγάλον πλῆθος; Μὰ ἀκριβῶς αὐτὸ κατ' ἐξοχὴν εἶναι ἐκεῖνο ποὺ κάνει νὰ λάμψη ἡ δύναμίς σας, τὸ νὰ ἀναμιχθῆτε μὲ τὸ πλῆθος καὶ νὰ μὴ φύγετε ἀπ' αὐτό. Διότι ὅπως ἡ ζύμη τότε ζυμώνει τὸ φύραμα⁴, ὅταν εὐρεθῆ κοντὰ εἰς τὸ ἀλεύρι, καὶ ὄχι ἀπλῶς κοντά, ἀλλὰ ἔτσι ποὺ νὰ ἀναμιχθῆ μὲ αὐτὸ (διότι δὲν εἶπεν ἀπλῶς, τὸ ἐτοποθέτησεν, ἀλλὰ τὸ ἀνέμιξεν), ἔτσι καὶ σεῖς, ὅταν θὰ ἔλθετε εἰς ἐπαφὴν καὶ ἐνωθῆτε μὲ αὐτοὺς ποὺ σᾶς πολεμοῦν, τότε θὰ ὑπερισχύσετε. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἡ ζύμη σκεπάζεται μὲν ἀπὸ τὸ ἀλεύρι, ὅμως δὲν ἐξαφανίζεται, ἀλλὰ ὀλίγον κατ' ὀλίγον μεταβάλλει ὄλο τὸ ἀλεύρι ὥστε ν' ἀποκτήσῃ τὰς ἰδικὰς τῆς ιδιότητας, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον θὰ συμβῆ αὐτὸ καὶ εἰς τὸ κήρυγμα. Ἐπομένως μὴ φοβηθῆτε ἐπειδὴ σᾶς εἶπα ὅτι εἶναι πολλοὶ οἱ πειρασμοί· καθόσον ἔτσι καὶ θὰ λάμψετε καὶ

θῆτε· καὶ γὰρ οὕτως ἐκλάμπειτε καὶ ἀπάντων περιέσεσθε. Τρία δὲ σάια ἐνιαῦθα τὰ πολλὰ εἴρηκεν· οἶδε γὰρ τὸν ἀριθμὸν τοῦτον ἐπὶ πλήθους λαμβάνειν.

Μὴ θαυμάσης δέ, εἰ περὶ βασιλείας διαλεγόμενος κόκκου καὶ ζύμης ἐμνήσθη· ἀνθρώποις γὰρ διελέγειο ἀπείροις καὶ ἰδιώταις, καὶ δεομένοις ἀπὸ τούτων ἐνάγεσθαι. Οὕτω γὰρ ἦσαν ἀφελεῖς, ὥς καὶ μετὰ ταῦτα πάντα δεηθῆναι ἐρμηνείας πολλῆς. Ποῦ τοίνυν Ἑλλήνων παῖδές εἰσι; Μανθανέτωσαν τοῦ Χριστοῦ τὴν δύναμιν, ὁρῶντες τῶν πραγμάτων τὴν ἀλήθειαν· καὶ ἐκατέρωθεν αὐτὸν προσκυνεῖτωσαν, ὅτι καὶ προεῖπε προᾶγμα τοσοῦτον καὶ ἐπλήρωσε. Καὶ γὰρ αὐτὸς ἐστὶν ὁ τὴν δύναμιν ἐνθεις τῇ ζύμῃ. Διὰ τοῦτο καὶ ἀνέμιξε τῷ πλήθει τοὺς αὐτῷ πιστεύοντας, ἵνα μεταδώμεν τοῖς ἄλλοις τῆς ἡμετέρας συνέσεως. Μηδεὶς τοίνυν ὀλιγόγητα αἰτιάσθω. Πολλὴ γὰρ τοῦ κηρύγματος ἡ δύναμις· καὶ τὸ ζυμωθὲν ἅπαξ, ζύμη γίνεται τῷ λοιπῷ πάλιν. Καὶ καθάπερ ὁ σπινθὴρ ὅταν ἐπιλάβηται ξύλων, τὰ ἤδη κατακαυθέντα ποιήσας τῆς φλογὸς προσθήκη, οὕτω τοῖς ἄλλοις ἔπεισιν· οὕτω δὴ καὶ τὸ κήρυγμα. Ἄλλ' οὐκ εἶπε πῦρ, ἀλλὰ ζύμην· τί δήποιε; Ὅτι οὐ τοῦ πυρός ἐστὶν ἐκεῖ τὸ ὅλον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀναπιεμένων ξύλων· ἐνιαῦθα δὲ τὸ ὅλον ἢ ζύμη ἐργάζεται δι' ἑαυτῆς.

Εἰ δὲ ἄνθρωποι δώδεκα τὴν οἰκουμένην ἅπασαν ἐζύμωσαν, ἐννόησον ὅση ἡμῶν ἢ κακία, ὅταν τοσοῦτοι ὄντες τοὺς ὑπολειπομένους μὴ δυνηθῶμεν διορθοῦν, οἷς μυρίοις κόσμοις ἀρκεῖν ἐχρῆν καὶ γενέσθαι ζύμην.

3. Ἄλλ' ἐκεῖνοι, φησὶν, ἀπόστολοι ἦσαν. Καὶ τί τοῦτο;

5. Μέτρον μετρήσεως.

6. Δηλαδή οἱ εἰδωλολάτραι.

θὰ ὑπερισχύσετε ὅλων γενικῶς. Λέγων δὲ ἐδῶ τρία σάτα, ἐννοεῖ τοὺς πολλοὺς διότι ἐγνώριζεν ὅτι τὸν ἀριθμὸν αὐτὸν τὸν ἐχρησιμοποιοῦν πρὸς δήλωσιν τοῦ πλήθους.

Καὶ μὴ ἀπορῆς ἐὰν ἐνεθυμήθη τὸν σπόρον τοῦ συνάπεως καὶ τὴν ζύμην, συζητῶν περὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν· συνέβη αὐτὸ ἐπειδὴ ὠμίλει πρὸς ἀνθρώπους ἀγραμμάτους καὶ ἀπλοϊκοὺς, ποὺ εἶχαν ἀνάγκην ἀπὸ αὐτὰ διὰ νὰ κατανοήσουν τὰ λεγόμενά του. Ἦσαν δηλαδὴ τόσον ἀπλοϊκοί, ὥστε νὰ χρειάζωνται καὶ μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ πολλὴν ἐρμηνείαν. Ποῦ εἶναι λοιπὸν τὰ παιδιὰ τῶν Ἑλλήνων; Ἄς πληροφορηθοῦν τὴν δύναμιν τοῦ Χριστοῦ, βλέποντες τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων, καὶ ἄς τὸν προσκυνήσουν διὰ δύο λόγους· καὶ ἐπειδὴ προεῖπε κάτι τὸ πάρα πολὺ σπουδαῖον, καὶ ἐπειδὴ τὸ ἐξεπλήρωσε. Καθόσον αὐτὸς ὁ ἴδιος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἔθεσε τὴν δύναμιν ἐντὸς τῆς ζύμης. Διὰ τοῦτο καὶ ἀνέμιξεν αὐτούς, ποὺ πιστεύουν εἰς αὐτόν, μὲ τὸ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων, διὰ νὰ μεταδώσωμεν εἰς τοὺς ἄλλους τὴν γνῶσιν μας αὐτήν. Ἐπομένως ἄς μὴ προβάλλῃ κανεὶς ὡς ἐπιχείρημα τὴν ὀλιγότητα. Διότι εἶναι μεγάλη ἡ δύναμις τοῦ κηρύγματος, καὶ αὐτὸ ποὺ ἐζυμώθη μίαν μόνον φοράν, γίνεται ἐν συνεχείᾳ ζύμη διὰ τὸ ὑπόλοιπον. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἡ σπῖθα, ὅταν ἐπιπέσῃ εἰς ξύλα μεταδίδεται καὶ εἰς ἄλλα, ἀφοῦ πρῶτα κατακαύσῃ αὐτὰ καὶ αὐξήσῃ μὲ αὐτὰ τὴν φλόγα της, τὸ ἴδιο λοιπὸν συμβαίνει καὶ μὲ τὸ κήρυγμα. Δὲν εἶπεν ὅμως πῦρ, ἀλλὰ ζύμην· διατί λοιπόν; Διότι εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ πυρὸς δὲν ἐξαρτᾶται τὸ πᾶν ἀπὸ τὴν φωτιάν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ ξύλα ποὺ καίονται· ἐνῶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ζύμης ὅλο τὸ ἀποτέλεσμα κατορθώνεται μὲ μόνην τὴν ζύμην.

Ἐὰν ὅμως δώδεκα ἄνθρωποι ἐζύμωσαν ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην, σκέψου πόση εἶναι ἡ ἰδική μας κακία, ὅταν, μολονότι εἴμεθα ἴσοι πολλοί, δὲν ἠμποροῦμεν νὰ μεταβάλλωμεν τοὺς ὑπολοίπους ἀνθρώπους, ποὺ θὰ ἔπρεπε, γενόμενοι προζύμη, νὰ ἐπαρκέσουν δι' ἀπείρους κόσμους.

3. Ἄλλ' ἐκεῖνοι, θὰ εἰπῆ κάποιος, ἦσαν ἀπόστολοι. Καὶ

Οὐχὶ τῶν αὐτῶν σοι μετέσχον; οὐκ ἐν πόλεσιν ἐτράφησαν; οὐ τῶν αὐτῶν ἀπέλαυσαν; οὐχὶ τέχνας μετεχειρίσαντο; μὴ γὰρ ἄγγελοι ἦσαν; μὴ γὰρ ἐξ οὐρανοῦ κατέβησαν;

Ἄλλὰ τὰ σημεῖα, φησὶν, εἶχον. Οὐ τὰ σημεῖα θαυμα-
 5 σιτοὺς αὐτοὺς ἐποίησε. Μέχρι πότε προκαλύμμασι κεκροήμεθα
 τῆς ἡμετέρας ραθυμίας τοῖς θαύμασιν ἐκείνοις; Ἴδε τὸν
 χορὸν τῶν ἁγίων οὐ τοῖς θαύμασιν ἐκείνοις λάμπαντα. Πολ-
 λοὶ γὰρ καὶ δαίμονας ἐκβαλόντες, ἐπειδὴ τὴν ἀνομίαν εἰρ-
 γάσαντο, οὐκ ἐγένοντο θαυμαστοί, ἀλλὰ καὶ ἐκολάσθησαν.
 10 Καὶ τί ποτ' οὖν ἐστὶ, φησὶν, ὁ μεγάλους αὐτοὺς ἔδειξε;
 Τὸ χρημάτων καταφρονεῖν, τὸ δόξης ὑπερορᾶν, τὸ πραγμά-
 των ἀπηλλάχθαι βιωτικῶν. Ὡς εἶγε μὴ ταῦτα εἶχον, ἀλλὰ
 δοῦλοι τῶν παθῶν ἦσαν, εἰ καὶ μυρίους νεκροὺς ἤγειραν, οὐ
 μόνον οὐδὲν ἂν ὠφέλησαν, ἀλλὰ καὶ ἀπατεῶνες ἂν ἐνομίσθη-
 15 σαν εἶναι. Οὕτως ὁ θίος ἐστὶν ὁ πανταχοῦ λάμπων, ὁ καὶ
 τοῦ Πνεύματος τὴν χάριν ἐπισπώμενος. Ποῖον σημεῖον Ἰω-
 ἄννης ἐποίησεν, ὅτι πόλεις ἰσαύτας ἀνηριτήσατο; Ὅτι γὰρ
 οὐδὲν ἐθανυματούργησεν, ἄκουσον τοῦ εὐαγγελιστοῦ λέγοντος·
 «Ὅτι Ἰωάννης μὲν ἐποίησε σημεῖον οὐδέν». Πόθεν δὲ
 20 θαυμασιὸς Ἡλίας ἐγένετο; Οὐκ ἀπὸ τῆς παρησιίας τῆς πρὸς
 τὸν βασιλέα; οὐκ ἀπὸ τοῦ ζήλου τοῦ πρὸς τὸν Θεόν; οὐκ ἀπὸ
 τῆς ἀκτιμοσύνης; οὐκ ἀπὸ τῆς μηλωτῆς καὶ τοῦ σπηλαιίου
 καὶ τῶν ὄρῶν; Τὰ γὰρ σημεῖα μετὰ ταῦτα ἅπαντα ἐποίησε.
 Τὸν δὲ Ἰὼβ ποῖον σημεῖον ὄρῶν ποιοῦντα ἐξεπλάγη ὁ διά-
 25 βολος; Σημεῖον μὲν οὐδέν, θίον δὲ λάμποντα καὶ ὑπομονὴν
 ἀδάμαντος σιερροτιέραν ἐπιδεικνύμενον. Ποῖον σημεῖον ὁ
 Δαυὶδ ἐποίησεν, ἔτι νέος ὢν, ὡς εἰπεῖν τὸν Θεόν· «Εὗρον

τί σημασία ἔχει αὐτό; Μήπως δὲν μετεῖχαν εἰς ὅσα μετέχεις καὶ σύ; δὲν ἀνετράφησαν μέσα εἰς πόλεις; δὲν ἀπῆλυσαν τὰ ἴδια; Μήπως δὲν ἐξήσκησαν τέχναις; μήπως νομίζεις ὅτι ἦσαν ἄγγελοι; ἢ μήπως νομίζεις ὅτι κατέβησαν ἀπὸ τὸν οὐρανόν;

Ἄλλά, θὰ εἰπῆ κάποιος, αὐτοὶ ἔκαμναν θαύματα. Δὲν τοὺς ἔκαναν θαυμαστοὺς τὰ θαύματα. Μέχρι πότε θὰ χρησιμοποιοῦμεν ἐκεῖνα τὰ θαύματα διὰ νὰ δικαιολογοῦμεν τὴν ἰδικὴν μας ραθυμίαν; Πρόσεξε τὸν χορὸν τῶν ἀγίων, ὁ ὁποῖος δὲν διέλαμψε μὲ ἐκεῖνα τὰ θαύματα. Διότι πολλοὶ μολονότι ἐξέβαλαν καὶ δαιμόνια, ὄχι μόνον δὲν ἔγινεν ἀξιοθαύμαστοι, ἀλλὰ καὶ ἐκολάσθησαν, ἐπειδὴ διέπραξαν τὴν ἀνομίαν. Καὶ τί τέλος πάντων εἶναι ἐκεῖνο, θὰ εἰπῆ κάποιος, πού τοὺς ἀνέδειξε σπουδαίους; Τὸ ὅτι περιεφρόνουν τὰ χρήματα, τὸ ὅτι ἀπέφευγαν τὴν δόξαν, τὸ ὅτι εἶχαν ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὰς βιωτικὰς φροντίδας. Διότι ἐὰν δὲν εἶχαν αὐτά, ἀλλ' ἦσαν δοῦλοι τῶν παθῶν, καὶ ἂν ἀκόμη ἀνιστοῦσαν ἀπείρους νεκρούς, ὄχι μόνον δὲν θὰ ὠφελοῦσαν εἰς τίποτε, ἀλλὰ θὰ ἦτο δυνατόν νὰ θεωρηθοῦν καὶ ἀπατεῶνες. Ἐπομένως μόνον ὁ βίος εἶναι αὐτὸς πού λάμπει παντοῦ καὶ ὁ ὁποῖος προσελκύει καὶ τὴν χάριν τοῦ ἀγίου Πνεύματος. Ποῖον θαῦμα ἔκανε ὁ Ἰωάννης, αὐτὸς πού τόσας πόλεις ἔκανε νὰ ὀδηγηθοῦν πλησίον του; Τὸ ὅτι βέβαια δὲν ἔκανε κανένα θαῦμα, ἄκουσε τὸν εὐαγγελιστὴν πού λέγει· «Ὅτι ὁ Ἰωάννης δὲν ἔκανε κανένα θαῦμα»⁷. Ἀπὸ ποῦ δὲ ὁ Ἡλίας ἔγινε θαυμαστός; Δὲν ἔγινεν ἀπὸ τὸ θάρρος του πρὸς τὸν βασιλέα; δὲν ἔγινεν ἀπὸ τὸν ζῆλον του πρὸς τὸν Θεόν; δὲν ἔγινεν ἀπὸ τὴν ἀκτημοσύνην; δὲν ἔγινεν ἀπὸ τὴν προβειάν, τὸ σπήλαιον καὶ τὰ ὄρη; Διότι τὰ θαύματα τὰ ἔκανε μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτά. Ἐπίσης ποῖον θαῦμα τοῦ Ἰὼβ εἶδεν ὁ διάβολος καὶ ἐξεπλάγη; Θαῦμα μὲν κανένα, εἶδεν ὅμως βίον πού ἔλαμπε καὶ νὰ ἐπιδεικνύη ὑπομονὴν ἰσχυροτέραν καὶ ἀπὸ τὸ διαμάντι. Ποῖον θαῦμα ἔκανε ὁ Δαυὶδ, ὅταν ἀκόμη ἦτο νέος, ὥστε νὰ εἰπῆ ὁ Θεός· «Εὗρον τὸν Δαυὶδ, τὸν υἱὸν τοῦ Ἰεσ-

Δαυὶδ τὸν τοῦ Ἰεσσαὶ ἄνδρα κατὰ τὴν καρδίαν μου»; Ὁ δὲ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ ποῖον νεκρὸν ἤγειραν; ποῖον δὲ λεπρὸν ἐκάθηραν; Οὐκ οἶδα ὅτι τὰ σημεῖα, ἐὰν μὴ νήφωμεν, καὶ βλάπτει πολλάκις; Οὕτω πολλοὶ τῶν Κο-
 5 ρινθίων ἀπεσχίσθησαν ἀπ' ἀλλήλων· οὕτω πολλοὶ τῶν Ρω-
 μαίων ἀπενοήθησαν· οὕτω Σίμων ἐξεβλήθη· οὕτως ὁ τῷ
 Χριστῷ τότε ἐπιθυμήσας ἀκολουθῆσαι ἀπεδοκιμάζετο, ἀκού-
 σας ὅτι «Αἱ ἀλώπεκες φωλεοὺς ἔχουσι καὶ τὰ πειρινὰ τοῦ
 οὐρανοῦ κατασκοπῶσι». Τούτων γὰρ ἕκαστος, ὁ μὲν χρη-
 10 μάτων, ὁ δὲ δόξης ἐφιέμενος τῆς ἀπὸ τῶν σημείων, ἐξέπι-
 πιον καὶ ἀπώλλυντο.

Βίου δὲ ἐπιμέλεια καὶ ἀρετῆς ἕρως οὐ μόνον οὐ τί-
 κτει τοιαύτην ἐπιθυμίαν, ἀλλὰ καὶ οὖσαν ἀναιρεῖ. Καὶ αὐ-
 τὸς δὲ ὅτε ἐνομοθέτει τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς, τί ἔλεγε; ποιή-
 15 σαιε σημεῖα, ἵνα ἴδωσιν οἱ ἄνθρωποι; Οὐδαμῶς· ἀλλὰ τί;
 «Δαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως
 ἴδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑ-
 μῶν τῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Καὶ τῷ Πέτρῳ δὲ οὐκ εἶπεν,
 εἰ φιλεῖς με, ποίει σημεῖα ἀλλά, «ποιίμηνε τὰ πρόβατά μου».
 20 Καὶ πανταχοῦ δὲ αὐτὸν προσιμῶν τῶν ἄλλων μετὰ Ἰακώ-
 βου καὶ Ἰωάννου, πόθεν, εἶπέ μοι, προετίμα; ἀπὸ τῶν ση-
 μείων; Καὶ μὴν πάντες ὁμοίως ἐκάθηρον τοὺς λεπροὺς καὶ
 τοὺς νεκροὺς ἤγειρον· καὶ πᾶσιν ὁμοίως τὴν ἐξουσίαν ἔδωκε.
 Πόθεν οὖν εἶχον τὸ πλεόν οὗτοι; Ἀπὸ τῆς κατὰ ψυχὴν ἀ-
 25 ρειῆς. Ὅρας ὅτι πανταχοῦ βίου χρεία καὶ τῆς διὰ τῶν
 ἔργων ἐπιδείξεως; «Ἀπὸ τῶν καρπῶν γὰρ αὐτῶν», φησί,
 «ἐπιγνώσεσθε αὐτούς».

8. Πράξ. 13, 22.

9. Ματθ. 8, 20.

10. Ματθ. 5, 16.

11. Ἰω. 21, 16.

12. Ματθ. 7, 16.

σαί, ἄνδρα ὅπως ἀκριβῶς τὸν ἤθελεν ἡ καρδία μου»⁸; Ὁ Ἀβραὰμ πάλιν καὶ ὁ Ἰσαὰκ καὶ ὁ Ἰακώβ ποῖον νεκρὸν ἀνέστησαν; ποῖον λεπρὸν ἐκαθάρισαν; Δὲν γνωρίζεις ὅτι τὰ θαύματα, ἂν δὲν προσέχωμεν, ὅτι πολλὰς φορὰς ἀκόμη καὶ βλάπτουν; Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν πολλοὶ ἀπὸ τοὺς Κορινθίους ἀπεκόπησαν ἀπὸ τοὺς ἄλλους πιστοὺς τῆς Ἐκκλησίας των· ἐξ αἰτίας αὐτοῦ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους ἔχασαν τὴν ἐλπίδα των· ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ὁ Σίμων ἐξεδιώχθη ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν· ἐξ αἰτίας αὐτοῦ αὐτὸς πού τότε ἐπεθύμησε ν' ἀκολουθήσῃ τὸν Χριστὸν κατεκρίθη καὶ ἤκουσεν ὅτι, «αἱ ἀλεποῦδες ἔχουν φωλεὰς καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ τόπους διὰ νὰ διανυκτερεύουν»⁹. Διότι καθένας ἀπὸ αὐτούς, ἄλλος μὲν ἐξ αἰτίας τῶν χρημάτων, ἄλλος δὲ ἀποβλέπων εἰς τὴν δόξαν πού προέρχεται ἀπὸ τὰ θαύματα, ἀπεβάλλοντο ἀπὸ τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐχάνοντο.

Ἡ φροντίς ὅμως διὰ ὀρθὸν βίον καὶ ὁ πόθος διὰ τὴν ἀρετὴν ὄχι μόνον δὲν γεννᾷ παρομοίαν ἐπιθυμίαν, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη ὑπάρχη, τὴν ἀπομακρύνει. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος, ὅταν ἔδιδε τὰ παραγγέλματά του εἰς τοὺς μαθητάς του, τί ἔλεγε; Μήπως ἔλεγε, κάνετε θαύματα διὰ νὰ ἰδοῦν οἱ ἄνθρωποι; Ἀσφαλῶς ὄχι· ἀλλὰ τί; «Ἄς λάμπῃ τὸ φῶς σας ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων διὰ νὰ ἰδοῦν τὰ καλὰ ἔργα σας καὶ νὰ δοξάσουν τὸν Πατέρα σας τὸν οὐράνιον»¹⁰. Ἀκόμη καὶ εἰς τὸν Πέτρον δὲν εἶπεν, ἂν μὲ ἀγαπᾷς, κάνε θαύματα, ἀλλὰ εἶπε, «βόσκει τὰ πρόβατά μου»¹¹. Καὶ εἰς κάθε περίπτωσιν προτιμῶν ἀπὸ τοὺς ἄλλους τὸν Πέτρον μαζὶ μὲ τὸν Ἰάκωβον καὶ τὸν Ἰωάννην, εἶπέ μου, ἀπὸ ποῦ τοὺς ἐπροτιμοῦσε; μήπως ἀπὸ τὰ θαύματα; Καὶ ὅμως ὅλοι καθ' ὅμοιον τρόπον ἐκαθάριζαν τοὺς λεπρούς, καὶ ἤγειραν τοὺς νεκρούς, καὶ εἰς ὅλους ἐξ Ἰσου ἔδωσε τὴν ἐξουσίαν. Ἀπὸ ποῦ ἐπομένως εἶχαν τὴν ἐπὶ πλέον προτίμησιν; Ἀσφαλῶς ἀπὸ τὴν ἀρετὴν τῆς ψυχῆς. Βλέπετε ὅτι παντοῦ χρειάζεται ἐνάρετη ζωὴ καὶ ἐπίδειξις ἀγαθῶν ἔργων; Διότι, λέγει, «Ἀπὸ τοὺς καρπούς των θὰ τοὺς γνωρίσετε»¹².

4. Τί δὲ τὴν ζωὴν συνίστησι τὴν ἡμετέραν; Ἐπειὶ ἄρα σημείων ἐπίδειξις ἢ πολιτείας ἀρίστης ἀκρίβεια; Εὐδὴλον ὅτι τὸ δεύτερον· τὰ δὲ σημεῖα καὶ τὰς ἀφορμὰς ἐντεῦθεν ἔχει καὶ εἰς τοῦτο καταλήγει. Ὁ τε γὰρ βίον ἀριστον ἐπιδεικνύμε-
 5 νος, ἐπισπᾶται ταύτην τὴν χάριν· ὁ τε λαμβάνων τὴν χάριν, διὰ τοῦτο λαμβάνει, ἵνα τῶν ἐτέρων διορθώσῃται βίον. Ἐπεὶ καὶ ὁ Χριστὸς διὰ τοῦτο τὰ θαύματα ἐκεῖνα ἐποίησεν, ἵνα ἀξιόπιστος φανεῖς ἐντεῦθεν, καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἐλκύσας, ἀρειτὴν εἰς τὸν βίον εἰσαγάγῃ. Διὸ καὶ τὴν πλείονα ὑπὲρ
 10 τούτου ποιεῖται σπουδὴν. Οὐδὲ γὰρ τοῖς σημείοις ἀρκεῖται μόνον, ἀλλὰ καὶ γέενναν ἀπειλεῖ καὶ βασιλείαν ἐπαγγέλλεται καὶ τοὺς παραδόξους ἐκείνους τίθησι νόμους καὶ πάντα ὑπὲρ τούτου πραγματεύεται, ἵνα ἰσαγγέλους ἐργάσῃται. Καὶ τί λέγω, ὅτι ὁ Χριστὸς πάντα τούτου ἕνεκεν ποιεῖ; Σοὶ γὰρ
 15 εἴ τις ἔδωκεν, εἶπέ μοι, αἴρεσιν, νεκροὺς ἀνασιῆσαι ἐν τῷ ὄνοματι αὐτοῦ ἢ διὰ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἀποθανεῖν, τί ἂν ἐδέξω μᾶλλον; Οὐκ εὐδὴλον ὅτι τὸ δεύτερον; Καὶ μὴν τὸ μὲν σημειῶν ἐσσι, τὸ δὲ ἔργον. Τί δέ, εἴ τις σοι προὔθηκε ποιῆσαι χόρτον χρυσὸν ἢ δυνηθῆναι πάντων τῶν χρημάτων ὡς χόρ-
 20 τον καταφρονῆσαι, οὐκ ἂν τοῦτο ἐδέξω μᾶλλον; Καὶ μάλα εἰκότως. Καὶ γὰρ τοὺς ἀνθρώπους τοῦτο ἂν μάλιστα ἐπεσπάσαιτο. Εἰ μὲν γὰρ εἶδον τὸν χόρτον γινόμενον, κἂν ἐπεθύμησαν καὶ αὐτοὶ λαβεῖν τὴν δύναμιν, ὡσπερ ὁ Σίμων, καὶ ἠὺξήθη ἂν αὐτοῖς ὁ τῶν χρημάτων ἔρως· εἰ δὲ εἶδον

4. Ἄλλὰ τί εἶναι αὐτὸ ποῦ συνθέτει τὴν ζωὴν μας; Εἶναι ἄρα γε ἡ ἐπίδειξις θαυμάτων, ἢ ἀπολύτως ἄριστος τρόπος ζωῆς; Εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι τὸ δεύτερον· ἀκόμη δὲ καὶ τὰ θαύματα ἀπὸ αὐτὸ λαμβάνουν τὴν ἀρχὴν των καὶ εἰς αὐτὸ καταλήγουν. Διότι καὶ αὐτὸς ποῦ ἔχει νὰ ἐπιδείξη ἄριστον βίον, προσελκύει αὐτὸ τὸ χάρισμα νὰ κάνῃ θαύματα, καὶ αὐτὸς δὲ ποῦ λαμβάνει αὐτὸ τὸ χάρισμα, διὰ τοῦτο τὸ λαμβάνει, διὰ νὰ διορθώσῃ τὴν ζωὴν τῶν ἄλλων. Διότι καὶ ὁ Χριστὸς διὰ τοῦτο ἔκανε ἐκεῖνα τὰ θαύματα, διὰ νὰ φανῇ ἀπὸ αὐτὰ ἀξιόπιστος, καὶ προσελκύων πλησίον του τοὺς ἀνθρώπους νὰ εἰσάγῃ τὴν ἀρετὴν εἰς τὴν ζωὴν των. Διὰ τοῦτο καὶ τὴν περισσοτέραν φροντίδα του τὴν ἀφιερώνει διὰ τὸν σκοπὸν αὐτόν. Διότι δὲν ἀρκεῖται μόνον εἰς τὰ θαύματα, ἀλλὰ τοὺς ἀπειλεῖ καὶ μὲ τὴν γέενναν, ὑπόσχεται βασιλείαν, καὶ θεσπίζει τοὺς παραδόξους ἐκείνους νόμους, καὶ ὅλα τὰ πράττει πρὸς ἐπιτυχίαν αὐτοῦ τοῦ σκοποῦ, διὰ νὰ τοὺς καταστήσῃ δηλαδὴ ἀγγέλους. Διατί ὅμως λέγω ὅτι ὁ Χριστὸς τὰ κάνει ὅλα πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτόν; Διότι, εἶπέ μου, ἂν κάποιος σοῦ ἔδιδε τὴν δυνατότητα νὰ ἐκλέξῃς ἓνα ἀπὸ τὰ δύο, τὸ ν' ἀναστήσῃς δηλαδὴ νεκροὺς ἐπ' ὀνόματί του, ἢ ν' ἀποθάνῃς διὰ τὸ ὄνομά του, ποῖο θὰ ἤθελες προτιμήσῃς περισσότερο; Δὲν εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι θὰ ἐπροτιμοῦσες τὸ δεύτερον; Καὶ ὅμως τὸ μὲν ἓνα εἶναι θαῦμα, τὸ δὲ ἄλλο ἔργον. Ἐπίσης τί θὰ ἐπροτιμοῦσες ἂν κάποιος σοῦ ἐπρότεινε νὰ κάνῃς τὸ χόρτον χρυσὸν ἢ νὰ κατορθώσῃς καὶ νὰ περιφρονήσῃς ὅλα τὰ χρήματα ὡσὰν νὰ ἦσαν χόρτον, δὲν θὰ ἐπροτιμοῦσες πολὺ περισσότερο τὸ δεύτερον; Καὶ βέβαια κατὰ πολὺν φυσικὸν λόγον, καθόσον αὐτὸ θὰ προσήλκυε περισσότερο τὴν προσοκὴν τῶν ἀνθρώπων. Διότι ἔαν ἔβλεπαν τὸ χόρτον νὰ μεταβάλλεται εἰς χρυσόν, θὰ ἐπιθυμοῦσαν καὶ αὐτοὶ νὰ ἀποκτήσουν αὐτὴν τὴν δύναμιν, ὅπως ἀκριβῶς ὁ Σίμων¹⁸, καὶ θὰ ἠύξανε ὁ πόθος των διὰ τὰ χρήματα· ἔαν ὅμως ἔβλεπαν ὅλους νὰ περιφρονοῦν τὸν χρυσὸν ὡσὰν χόρτον καὶ νὰ μὴ τὸν προσέ-

ὡς χόρου τοῦ χρυσοῦ πάντας καταφρονοῦντας καὶ ὑπερορῶν-
τας, πάλαι ἂν τῆς νόσου ταύτης ἀπηλλάγησαν.

Ὅραξ ὅτι ὁ βίος μᾶλλον ὠφελεῖν δύναται; Βίον
δὲ λέγω νῦν, οὐχὶ ἂν νησιεύσης, οὐδὲ ἂν σάκκον καὶ σποδὸν
5 ὑποσιρώσης, ἀλλ' ἐὰν χρημάτων ὑπερίδης, ὡς ὑπεριδεῖν
χρή, ἐὰν φιλοσοργήσης, ἐὰν δῶς πεινῶντι τὸν ἄριον σου,
ἐὰν θυμοῦ κρατήσης, ἂν κενοδοξίαν ἐκβάλῃς, ἂν βασκανίαν
ἀνέλῃς. Οὕτω καὶ αὐτὸς ἐπαίδευε· «Μάθετε γάρ», φησὶν,
«ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι προᾶός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ». Οὐκ
10 εἶπεν, ὅτι ἐνήσιευσσα, καίτοιγε εἶχεν εἰπεῖν τὰς τεσσαράκον-
τα ἡμέρας, ἀλλ' οὐ λέγει τοῦτο, ἀλλ' «Ὅτι προᾶός εἰμι καὶ
ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ». Καὶ πάλιν πέμπων αὐτούς, οὐκ εἶπεν,
ὅτι νησιεύετε, ἀλλὰ «Πᾶν τὸ παρατιθέμενον ὑμῖν ἐσθίετε».
Χρημάτων μέντοι ἔνεκεν πολλὴν ἀκρίθειαν ἀπήτησε λέγων
15 «Μὴ κτήσηθε χρυσὸν ἢ ἄργυρον, μηδὲ χαλκὸν εἰς τὰς ζώ-
νας ὑμῶν».

Ταῦτα δὲ λέγω, οὐχὶ νησιείαν κακίζων· μὴ γένοιτο
ἀλλὰ καὶ σοφόδρα ἐπαινῶν· ἀλγῶ δέ, ὅταν τῶν ἄλλων ἡμε-
λημένων ταύτην νομίζητε ἀρκεῖν εἰς σωτηρίαν ὑμῖν, τὸ ἔσχα-
20 τον τοῦ χοροῦ τῆς ἀρετῆς ἔχουσαν μέρος. Τὸ γὰρ μέγιστον,
ἀγάπη καὶ ἐπιείκεια καὶ ἐλεημοσύνη, ἣ καὶ παρθενίαν ὑπερη-
κόντισεν. Ὡστε εἰ θούλει ἀποσιόλων γενέσθαι ἴσως, οὐδὲν
τὸ κωλύον. Ἄρκεϊ γὰρ ταύτην τὴν ἀρετὴν ἐπελθόντα μόνον
μηδὲν ἔλαττον ἐκείνων ἔχειν.

25 Μηδεὶς τοίνυν εἰς σημεῖα ἀναβαλλέσθω. Ἄλγεϊ μὲν
γὰρ ὅταν ἐξελαθῇ σώματος δαίμων· πολλῶ δὲ μᾶλλον, ὅταν
ἀμαρτίας ἀπαλλακτιομένην ἴδῃ ψυχὴν. Καὶ γὰρ αὕτη ἐστὶν

14. Ματθ. 11, 29.

15. Ματθ. 4, 2.

16. Λουκᾶ 10, 8 καὶ Α' Κορ. 10, 27.

17. Ματθ. 10, 9.

χουν, θὰ εἶχαν ἀπαλλαγῆ πρὸ πολλοῦ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀσθένειαν.

Βλέπεις ὅτι ἡ ἐνάρετη ζωὴ εἶναι ἐκείνη πού ὠφελεῖ περισσότερο; Καὶ ἐννοῶ βίον εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν, ὄχι ἐὰν ἤθελες νηστεύει, οὔτε ἐὰν ἤθελες κοιμηθῆ ἐπάνω εἰς σάκκον καὶ στάκτην, ἀλλὰ ἐὰν ἤθελες περιφρονῆσει τὰ χρήματα, καὶ πρέπει νὰ τὰ περιφρονῆσης, ἐὰν γίνης φιλόστοργος, ἐὰν δίδης τὸν ἄρτον σου εἰς αὐτὸν πού πεινᾷ, ἐὰν συγκρατήσης τὸν θυμόν σου, ἐὰν ἀποβάλῃς τὴν κενοδοξίαν, ἐὰν ἐκριζώσης τὸν φθόνον. Καὶ ἀκριβῶς τὸ ἴδιο ἐδίδασκε καὶ ὁ Χριστός. Διότι ἔλεγε· «Μάθετε ἀπὸ ἐμέ, ὅτι εἶμαι πρᾶος καὶ ταπεινὸς εἰς τὴν καρδίαν»¹⁴. Δὲν εἶπεν, «Ὅτι ἐνήστευσα, μολονότι θὰ ἤμποροῦσε βέβαια νὰ τὸ εἰπῆ, ἀφοῦ ἐνήστευσεν ἐπὶ σαράντα ἡμέρας¹⁵, ἀλλ' ὅμως δὲν τὸ λέγει αὐτό, ἀλλὰ «ὅτι εἶμαι πρᾶος καὶ ταπεινὸς εἰς τὴν καρδίαν». Ἄλλὰ καὶ ὅταν πάλιν τοὺς ἀποστέλλῃ εἰς τὸ κήρυγμα, δὲν εἶπε, Νὰ νηστεύετε, ἀλλὰ «Νὰ τρώγετε ὅλα ὅσα σᾶς προσφέρουν»¹⁶. Ὅμως διὰ τὰ χρήματα ἀπήτησε πολλὴν ἀκρίβειαν, λέγων· «Μὴ ἀποκτήσετε χρυσὸν ἢ ἄργυρον, οὔτε νὰ φυλάσσετε χαλκὸν εἰς τὰς ζώνας σας»¹⁷.

Αὐτὰ δὲ τὰ λέγω ὄχι διὰ νὰ κατηγορήσω τὴν νηστείαν· μὴ γένοιτο· ἀλλ' ἀντιθέτως διὰ νὰ τὴν ἐπαινέσω· πονῶ ὅμως ὅταν, ἐνῶ παραμελεῖτε τὰ ἄλλα, νομίζετε, ὅτι αὐτὴ πού κατέχει τὸ τελευταῖον μέρος εἰς τὸν χῶρον τῆς ἀρετῆς, ἀρκεῖ διὰ τὴν σωτηρίαν σας. Διότι τὸ σπουδαιότερον μέρος τὸ κατέχουν ἡ ἀγάπη, ἡ ἐπιείκεια καὶ ἡ ἐλεημοσύνη, ἡ ὁποία ὑπερέχει καὶ ἀπὸ αὐτὴν ἀκόμη τὴν παρθενίαν. Ἐπομένως ἐὰν θέλῃς νὰ γίνης ἴσος μὲ τοὺς ἀποστόλους, δὲν ὑπάρχει τίποτε πού νὰ σὲ ἐμποδίζῃ. Ἄρκεῖ καὶ μόνον νὰ πλησιάσῃ κανεὶς αὐτὴν τὴν ἀρετὴν, καὶ δὲν θὰ ὑστερῇ εἰς τίποτε ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους.

Κανεὶς λοιπὸν ἄς μὴ ἐπιρρίπτῃ τὴν εὐθύνην εἰς τὰ θαύματα. Διότι ὁ δαίμων ὑποφέρει ὅταν ἐκδιωχθῆ ἀπὸ τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀκόμη περισσότερο, ὅταν ἰδῇ ψυχὴν ν' ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν. Καθόσον αὐτὴ εἶ-

ἢ δύναμις ἐκείνου ἢ μεγάλη. Διὰ ταύτην ἀπέθανεν ὁ Χριστός, ἵνα ταύτην καταλύσῃ. Καὶ γὰρ αὕτη τὸν θάνατον εἰσήγαγε· διὰ ταύτην τὰ ἄνω κάτω γέγονεν. Ἐάν τοίνυν ταύτην ἀνέλῃς, ἐξέκοψας τοῦ διαβόλου τὰ νεῦρα, συνέτριψας αὐτοῦ
 5 τὴν κεφαλὴν, κατέλυσας αὐτοῦ τὴν ἰσχὺν ἅπασαν, διέσπασας τὸ στρατόπεδον, ἀπάντων σημείων ἐπεδείξω σημεῖον μεῖζον. Οὐκ ἐμὸς οὗτος ὁ λόγος, ἀλλὰ τοῦ μακαρίου Παύλου. Εἰπὼν γάρ, «Ζηλοῦτε τὰ χαρίσματα τὰ κρείττονα. Καὶ ἔτι καθ' ὑπερβολὴν ὁδὸν ὑμῖν δείκνυμι», οὐκ ἐπήγαγε σημεῖον, ἀλλὰ
 10 ἀγάπην τὴν πάντων ρίζαν τῶν ἀγαθῶν. Ἐάν τοίνυν ταύτην ἀσκῶμεν καὶ τὴν ἐκ ταύτης φιλοσοφίαν ἅπασαν, οὐδὲν δεηθησόμεθα σημείων ὥσπερ οὖν ἐάν μὴ ἀσκῶμεν, οὐδὲν κερδανοῦμεν ἀπὸ τῶν σημείων.

Ταῦτι' οὖν ἅπαντα ἐννοοῦντες, ἀφ' ὧν ἐγένοντο οἱ ἀ-
 15 πόστολοι μεγάλοι, ταῦτα ζηλώσωμεν. Πόθεν οὖν ἐγένοντο ἐκεῖνοι μεγάλοι; Ἐκούσον λέγοντος Πέτρου· «Ἴδου ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα καὶ ἠκολουθήσαμεν σοι τί ἄρα ἔσται ἡμῖν;». Ἐκούσον καὶ τοῦ Χριστοῦ λέγοντος αὐτοῖς, ὅτι «Ἐπὶ δώδεκα θρόνους καθίσεσθε», καὶ ὅτι «Πᾶς ὅστις ἀφήκεν οἰ-
 20 κίας ἢ ἀδελφούς ἢ πατέρα ἢ μητέρα, ἑκατονταπλασίονα λήψεται ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ καὶ ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσει».

Ἀπάντων τοίνυν ἑαυτοὺς ἀποσιήσαντες τῶν βιωτικῶν, ἀναθώμεθα ἑαυτοὺς τῷ Χριστῷ, ἵνα καὶ τῶν ἀποσιόλων γενώμεθα ἴσοι κατὰ τὴν ἀπόφασιν τὴν αὐτοῦ, καὶ τῆς αἰω-
 25 νίου ζωῆς ἀπολαύσωμεν, ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

18. Α' Κορ. 12, 31.

19. Ματθ. 19, 27.

20. Ματθ. 19, 28-29.

ναι ἡ μεγάλη δύναμίς του. Δι' αὐτὴν ἀπέθανε καὶ ὁ Χριστός, διὰ νὰ καταργήσῃ αὐτήν. Καθότι αὐτὴ ἔφερε τὸν θάνατον· ἐξ αἰτίας αὐτῆς τὰ ἄνω ἦλθαν κάτω. Ἐὰν λοιπὸν τὴν ἀποβάλης αὐτήν, ἀπέκοψες τὰ νεῦρα τοῦ διαβόλου, τοῦ ἔσπασες τὴν κεφαλὴν του, συνέτριψες ἐξ ὀλοκλήρου ὅλην τὴν δύναμίν του, διέσπασες τὸ στρατόπεδόν του καὶ ἐπέδειξες θαῦμα μεγαλύτερον ἀπὸ ὅλα τὰ θαύματα. Οἱ λόγοι αὐτοὶ δὲν εἶναι ἰδικοί μου, ἀλλὰ τοῦ μακαρίου Παύλου. Διότι εἰπὼν· «Νὰ ἐπιθυμῆτε μὲ ζῆλον τὰ ἀνώτερα χαρίσματα. Καὶ τώρα θὰ σᾶς δείξω μίαν πάρα πολὺ σπουδαίαν ὁδόν»¹⁸, δὲν προσέθεσε, θαῦμα, ἀλλὰ τὴν ἀγάπην, ἡ ὁποία εἶναι ἡ ρίζα ὅλων τῶν ἀγαθῶν. Ἐὰν λοιπὸν ἀσκοῦμεν αὐτὴν καθὼς καὶ ὅλην τὴν εὐσέβειαν ποὺ πηγάζει ἀπὸ αὐτήν, δὲν θὰ ἔχωμεν ἀνάγκην ἀπὸ κανένα θαῦμα· ὅπως πάλιν βέβαια ἐὰν δὲν τὴν ἀσκοῦμεν, εἰς τίποτε δὲν θὰ ὠφεληθοῦμεν ἀπὸ τὰ θαύματα,

Ἐχοντες λοιπὸν ὑπ' ὄψιν ὅλα αὐτά, ἐξ αἰτίας τῶν ὁποίων οἱ ἀπόστολοι ἔγιναν μεγάλοι, ἃς ἐπιδείξωμεν δι' αὐτὰ μέγαλον ζῆλον. Ἐκ ποῦ λοιπὸν ἔγιναν ἐκεῖνοι μεγάλοι; Ἄκουσε τὸν Πέτρον λέγοντα· «Νά, ἡμεῖς τὰ ἀφήσαμεν ὅλα καὶ σὲ ἠκολουθήσαμεν· τί εἶναι λοιπὸν αὐτὸ ποὺ θὰ ἀπολαύσωμεν;»¹⁹. Ἄκουσε ὅμως καὶ τὴν ἀπάντησιν τοῦ Χριστοῦ πρὸς αὐτούς· «Θὰ καθίσετε ἐπάνω εἰς δώδεκα θρόνους», καὶ ὅτι «ὁ καθένας ποὺ ἄφησε τὴν οἰκίαν του, τοὺς ἀδελφούς του, τὸν πατέρα του καὶ τὴν μητέρα του θὰ λάβῃ ἑκατονταπλάσια εἰς αὐτὴν τὴν ζωὴν καὶ θὰ κληρονομήσῃ καὶ τὴν αἰώνιον ζωὴν»²⁰.

Ἐποῦ λοιπὸν ἀπομακρύνωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀπὸ ὅλας τὰς βιωτικὰς φροντίδας, ἃς ἀφιερωθοῦμεν εἰς τὸν Χριστόν, ὥστε καὶ νὰ γίνωμεν ἴσοι μὲ τοὺς ἀποστόλους, συμφῶνως πρὸς τὴν ἀπόφασίν του, καὶ ν' ἀπολαύσωμεν τὴν αἰώνιον ζωὴν, τὴν ὁποίαν εὐχομαι ὅλοι μας νὰ κληρονομήσωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

«Ταῦτα πάντα ἐλάλησεν ὁ Ἰησοῦς ἐν παραβολαῖς τοῖς ὄχλοις καὶ χωρὶς παραβολῆς οὐδὲν ἐλάλει αὐτοῖς· ὅπως
 5 πληρωθῆ τὸ ρηθὲν διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος· ἀνοίξω ἐν παραβολαῖς τὸ στόμα μου, ἐρεύξομαι κεκρυμμένα ἀπὸ καταβολῆς κόσμου».

1. Ὁ δὲ Μάρκος φησὶν, ὅτι «Καθὼς ἠδύναντο ἀκούειν, ἐλάλει αὐτοῖς τὸν λόγον ἐν παραβολαῖς». Εἶτα δεικνὺς οὐδὲν
 10 αὐτὸν καινοιομοῦντα, εἰσάγει τὸν προφήτην καὶ τοῦτον προαναφωνοῦντα τῆς διδασκαλίας τὸν τρόπον. Καὶ διδάσκων ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ τὴν γνώμην, ὅτι οὐχ ἵνα ἀγνοῶσιν, ἀλλ' ἵνα αὐτοὺς εἰς ἐρώτησιν ἄγῃ, οὕτω διελέγειτο, ἐπήγαγε·
 «Καὶ χωρὶς παραβολῆς οὐδὲν ἐλάλει αὐτοῖς»· καίτοιγε πολ-
 15 λὰ χωρὶς παραβολῆς εἶπεν· ἀλλὰ τότε οὐδέν. Καὶ ὅμως οὐδεὶς αὐτὸν ἠρώτησε· καίτοιγε τοὺς προφήτας πολλάκις ἠρώτων, ὡς τὸν Ἰεζεχιήλ, ὡς ἐτέρους πολλούς· οὗτοι δὲ οὐδὲν τοιοῦτον ἐποίουν. Καίτοιγε ἱκανὰ τὰ εἰρημένα ἦν εἰς ἀγωνίαν αὐτοὺς ἐμβαλεῖν καὶ διεγείρειν πρὸς τὴν ἐρώτησιν·
 20 καὶ γὰρ κόλασιν μεγίστην ἠπείλουν αἱ παραβολαί· ἀλλ' ὅμως οὐδὲ οὕτως ἐκινήθησαν. Διὸ καὶ ἀφείς αὐτούς, ἀπῆλθε. «Τότε» γάρ, φησὶν, «ἀφείς τοὺς ὄχλους, ἀπῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ὁ Ἰησοῦς»· καὶ οὐδεὶς ἔπεται τῶν γραμματέων· ὁθεν δῆλον, ὅτι δι' οὐδὲν ἕτερον εἶποντο ἢ ὥστε ἐπιλαβέ-
 25 σθαι. Ἐπειδὴ δὲ οὐ συνῆκαν τὰ λεγόμενα, εἴασεν αὐτοὺς λοιπόν.

«Καὶ προσέρχονται οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐρωτῶντες περὶ

1. Ματθ. 13, 34-35. Ψαλμ. 77, 2.

2. Μάρκ. 4, 33.

«Ὅλα αὐτὰ τὰ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὰ πλήθη τοῦ λαοῦ μὲ παραβολάς, καὶ τίποτε δὲν τοὺς ἔλεγε χωρὶς παραβολήν, ὥστε νὰ ἐκπληρωθῇ αὐτὸ ποῦ εἶπεν ὁ προφήτης: Ἔρχί-σω τὸν λόγον μου μὲ παραβολὰς καὶ θὰ διακηρύξω ὅσα ἦ-σαν κρυμμένα ἀπὸ τότε ποῦ ἐδημιουργήθη ὁ κόσμος»¹.

1. Ὁ Μάρκος ὅμως λέγει ὅτι «τοὺς ὠμίλει μὲ παραβο-λὰς ἀναλόγως μὲ τὴν ἰκανότητά των ν' ἀκούσουν»². Ἀκο-λούθως διὰ νὰ δείξῃ ὅτι αὐτὸς δὲν κηρύσσει κανένα νεωτε-ρισμόν, παρεμβάλλει τὸν προφήτην, ὁ ὁποῖος προλέγει τὸν τρόπον τῆς διδασκαλίας του. Καὶ θέλων νὰ μᾶς διδάξῃ τὸν βαθύτερον σκοπὸν τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ, ὅτι δηλαδὴ ὠμίλει κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὅχι διὰ νὰ μὴ κατανοοῦν τὰ λεγόμενά του, ἀλλὰ διὰ νὰ τοὺς παρακινῇ νὰ τὸν ἐρωτοῦν, προσέθεσε «καὶ τίποτε δὲν τοὺς ἔλεγε χωρὶς παραβολήν». Ἄν καὶ βέβαια μέχρι τότε πολλὰ τοὺς εἶπε χωρὶς παραβο-λήν, ἀλλὰ τότε δὲν τοὺς εἶπε τίποτε. Καὶ ὅμως κανεῖς δὲν τὸν ἠρώτησεν, ἐνῶ τοὺς προφήτας πολλάκις τοὺς ἠρώτουν, ὅπως τὸν Ἰεζεκιήλ καὶ πολλοὺς ἄλλους. Αὐτοὶ ὅμως τίπο-τε τὸ παρόμοιον δὲν ἔκαναν. Μολονότι βέβαια ὅσα εἶχαν λεχθῆ ἦσαν ἀρκετὰ νὰ τοὺς ἐμβάλουν εἰς ἀγωνίαν καὶ νὰ παρακινήσουν τὴν περιέργειάν των νὰ ἐρωτήσουν, καθόσον αἱ παραβολαὶ ἠπεύλουν καὶ μὲ πολλήν φοβερὰν κόλασιν, ἀλλ' ὅμως οὔτε καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον παρεκινήθησαν. Διὰ τοῦτο τοὺς ἄφησε καὶ ἀνεχώρησε. Διότι, λέγει, «Ἄ-φησεν ὁ Ἰησοῦς τότε τὰ πλήθη τοῦ λαοῦ καὶ ἦλθεν εἰς τὴν οἰκίαν του». Καὶ κανεῖς δὲν τὸν ἠκολούθησεν ἀπὸ τοὺς γραμματεῖς. Ἐξ αὐτοῦ καθίσταται φανερόν, ὅτι διὰ τίποτε ἄλλο δὲν τὸν ἠκολούθουν, παρὰ μόνον διὰ νὰ εὔρουν ἀ-φορμὴν νὰ τὸν κατηγορήσουν. Ἐπειδὴ δὲ δὲν κατενόησαν τὰ λεγόμενά του, τοὺς ἀφήνει πλέον.

«Καὶ τότε τὸν ἐπλησίασαν οἱ μαθηταὶ του καὶ τὸν ἠρώ-

τῆς παραβολῆς τῶν ζιζανίων»· καίτοιγε ἔστιν ὅπου βουλό-
 5 5 μενοι μαθεῖν καὶ δεδοικότες ἐρωτῆσαι. Πόθεν οὖν ἐνταῦθα
 γέγονεν αὐτοῖς ἡ παρηγοία; Ἦκουσαν, ὅτι «Ὑμῖν δέδοται
 γινῶναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν», καὶ ἐθάρ-
 5 5 ρησαν. Διὸ καὶ ἰδίᾳ ἐρωτῶσιν, οὐ τῷ πλήθει βασκαίνοντες,
 ἀλλὰ τὸν τοῦ δεσπότου τηροῦντες νόμον. «Τούτοις» γάρ,
 φησί, «οὐκ ἐδόθη».

Καὶ τί δήποτε τὴν τῆς ζύμης καὶ τοῦ σινάπεως ἀφέν-
 10 10 τες παραβολήν, περὶ ταύτης πυνθάνονται; Ὡς σαφειέρας
 ἐκεῖνας ἀφῆκαν ταύτην δέ, ὡς ἔχουσαν συγγένειαν πρὸς
 τὴν προειρημένην καὶ πλέον τι ἐνδεικνυμένην ἐκείνης, μα-
 θεῖν ἠβουλήθησαν. Οὐδὲ γὰρ ἂν ἐκ δευτέρου τὴν αὐτὴν εἶπεν
 μὴ ἐπιθυμοῦσι μαθεῖν· καὶ γὰρ ἐώρων πολλὴν ἐξ αὐτῆς ἐμ-
 φαινομένην τὴν ἀπειλήν. Διὸ οὐδὲ ἐγκαλεῖ αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ
 15 15 ἀναπληροῖ τὰ εἰρημένα. Καὶ ὅπερ ἔλεγον ἀεὶ, ὅτι τὰς παρα-
 βολὰς οὐ κατὰ τὴν ρῆσιν ἐπεξιέναι δεῖ, ἐπεὶ πολλὰ τὰ ἄτοπα
 ἔφεται τοῦτο καὶ αὐτὸς ἐνταῦθα παιδεύων ἡμᾶς, οὕτως ἐξη-
 γεῖται τὴν παραβολήν. Οὐδὲ γὰρ λέγει, τίνες εἰσὶν οἱ
 δοῦλοι οἱ προσελθόντες· ἀλλὰ δεικνύς ὅτι ἀκολουθίας τινὸς
 20 20 ἔνεκεν αὐτοὺς παρείληφε, καὶ τοῦ διαπλάσαι τὴν εἰκόνα,
 ἐκεῖνο ἀφείς τὸ μέρος, τὰ κατεπεύγοντα ἐρμηνεύει καὶ συνέ-
 χοντα μάλιστα, καὶ δι' ἃ ἡ παραβολὴ εἴρηται, δεικνύς ἑαυ-
 τὸν ὄντα κριτὴν καὶ Κύριον τοῦ παντός.

«Καὶ ἀποκριθεὶς, φησί, εἶπεν αὐτοῖς· ὁ σπείρων τὸ
 25 25 καλὸν σπέρμα, ἔστιν ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου· ὁ δὲ ἀγρός, ἔστιν
 ὁ κόσμος· τὸ δὲ καλὸν σπέρμα, οὗτοί εἰσιν οἱ υἱοὶ τῆς βασι-

3. Ματθ. 13, 11.

4. Ματθ. 13, 11.

5. Ἐπροτιμήσαμεν τὴν γραφὴν «μὴ ἐπιθυμοῦσι» πού ὑπάρχει εἰς ἄλλον κώδικα πρὸς καλυτέραν ἀπόδοσιν τοῦ νοήματος.

6. Ὀνομασία δοθεῖσα ὑπὸ τῶν προφητῶν εἰς τὸν Κύριον. Ματθ. 13, 37-43.

τησαν ποῖον ἦτο τὸ νόημα τῆς παραβολῆς τῶν ζιζανίων· καὶ συνέβαινε πράγματι μαζὶ μὲ τὴν ἐπιθυμίαν των νὰ μάθουν νὰ φοβοῦνται συγχρόνως καὶ νὰ τὸν ἐρωτήσουν. Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν εὔρον τὸ θάρρος; Ἦκουσαν ὅτι «Εἰς σᾶς ἔχει δοθῆ τὸ χάρισμα νὰ γνωρίσετε τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν»³, καὶ ἔλαβαν θάρρος. Διὰ τοῦτο καὶ ἰδιαίτερος τὸν ἐρωτοῦν, ὅχι ἐπειδὴ φθονοῦν τὸ πλῆθος, ἀλλ' ἐφαρμόζοντες τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου. Διότι, λέγει, «εἰς αὐτοὺς δὲν ἐδόθη»⁴.

Καὶ διατί λοιπὸν παραβλέπουν τὴν παραβολὴν τῆς ζύμης καὶ τοῦ σινάπεως καὶ ζητοῦν ἐξήγησιν διὰ τὴν παραβολὴν τῶν ζιζανίων; Ἐκείνας ἐπειδὴ ἦσαν σαφέστεραι τὰς παρέλειψαν, ἐνῶ αὐτήν, ἐπειδὴ παρουσιάζει συγγένειαν μὲ τὴν προηγουμένην καὶ διδάσκει κάτι περισσότερο ἀπὸ ἐκείνην, ἠθέλησαν νὰ ζητήσουν ἐξηγήσεις. Διότι οὔτε θὰ ἦτο δυνατόν νὰ εἰπῆ τὴν ἰδίαν παραβολὴν διὰ δευτέραν φοράν πρὸς ἀνθρώπους ποὺ δὲν ἐπιθυμοῦσαν⁵ νὰ μάθουν· καθόσον ἔβλεπαν νὰ προβάλλῃ μεγάλη ἀπειλὴ ἀπὸ αὐτὴν τὴν παραβολὴν. Διὰ τοῦτο καὶ δὲν τοὺς κατηγορεῖ, ἀλλὰ συμπληρώνει καὶ ἐξηγεῖ τὰ ὅσα τοὺς εἶχεν εἰπεῖ. Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς ποῦ ἔλεγα πάντοτε, ὅτι δηλαδὴ τὰς παραβολὰς δὲν πρέπει νὰ τὰς ἐκλαμβάνῃ κανεὶς κατὰ γράμμα, διότι θὰ ὀδηγηθῆ εἰς πολλὰ παράλογα συμπεράσματα, τὸ ἴδιο θέλων καὶ ὁ Κύριος νὰ μᾶς διδάξῃ ἐδῶ, προβαίνει εἰς τὴν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐξήγησιν τῆς παραβολῆς. Διότι δὲν λέγει ποῖοι εἶναι οἱ δοῦλοι ποὺ ἦλθαν πλησίον του, ἀλλὰ δεικνύων εἰς αὐτοὺς ὅτι τοὺς ἐχρησιμοποίησε διὰ κάποιον σκοπὸν καὶ διὰ νὰ συνθέσῃ τὴν εἰκόνα, ἀφήνει τὸ μέρος ἐκεῖνο καὶ ἐρμηνεύει τὰ πιὸ ἀπαραίτητα καὶ τὰ πλέον σπουδαιότερα, ἐξ αἰτίας τῶν ὁποίων ἐλέχθη ἡ παραβολή, καὶ τοὺς διδάσκει ὅτι αὐτὸς εἶναι Κριτὴς καὶ Κύριος τοῦ παντός.

«Καὶ ἀποκριθεὶς», λέγει, «εἶπε πρὸς αὐτούς· αὐτὸς ποὺ σπέρνει τὸν καλὸν σπόρον εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου⁶, ὁ ἀγρὸς εἶναι ὁ κόσμος, ὁ καλὸς σπόρος εἶναι οἱ υἱοὶ τῆς

λείας· τὰ δὲ ζιζάνια, οἱ υἱοὶ τοῦ πονηροῦ· ὁ δὲ ἐχθρὸς ὁ
 σπείρων αὐτά, ἔστιν ὁ διάβολος· ὁ δὲ θερισμὸς, ἔστιν ἡ συν-
 τέλεια τοῦ αἰῶνος· οἱ δὲ θερισταί, ἄγγελοί εἰσιν. Ὡσπερ
 οὖν συλλέγεται τὰ ζιζάνια, καὶ πυρὶ καίεται, οὕτως ἔσται
 5 ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος τούτου. Ἀποστελεῖ ὁ υἱὸς τοῦ
 ἀνθρώπου τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ καὶ συλλέξουσιν ἐκ τῆς βα-
 σιλείας αὐτοῦ πάντα τὰ σκάνδαλα καὶ τοὺς ποιοῦντας τὴν
 ἀνομίαν καὶ βαλοῦσιν αὐτοὺς εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρός·
 ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ θρυγμὸς τῶν ὀδόντων. Τότε
 10 οἱ δίκαιοι ἐκλάμπουσιν ὡς ὁ ἥλιος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Πα-
 τρός αὐτῶν». Ὅταν γὰρ αὐτὸς ἦ ὁ σπείρων καὶ τὸν ἀγρὸν
 τὸν ἑαυτοῦ καὶ ἐκ τῆς βασιλείας τῆς ἑαυτοῦ συνάγη, εὐδη-
 λον ὅτι καὶ ὁ παρὼν κόσμος αὐτοῦ ἐστι.

Σκόπει δὲ αὐτοῦ φιλανθρωπίαν ἄφαιτον καὶ τὸ πρὸς
 15 εὐεργεσίαν ἐπιρροεπὲς καὶ τὸ πρὸς κόλασιν ἠλλοτριωμένον.
 Ὅταν μὲν γὰρ σπείρῃ, δι' ἑαυτοῦ σπείρει, ὅταν δὲ κολάζῃ,
 δι' ἐτέρων, τουτέστι, τῶν ἀγγέλων. «Τότε οἱ δίκαιοι ἐκ-
 λάμπουσιν ὡς ὁ ἥλιος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Πατρὸς αὐτῶν».
 Οὐκ ἐπειδὴ οὕτω μόνον, ἀλλ' ἐπειδὴ τούτου τοῦ ἄστρου φα-
 20 νότιον οὐκ ἴσμεν ἕτερον, τοῖς γνωρίμοις ἡμῖν κέχρηται
 παραδείγμασι. Καίτοιγε ἀλλαχοῦ φησι τὸν θερισμὸν ἤδη πα-
 ρεῖναι, ὡς ὅταν λέγῃ περὶ τῶν Σαμαρειτῶν· «Ἐπάρατε τοὺς
 ὀφθαλμοὺς ὑμῶν καὶ θεάσασθε τὰς χώρας, ὅτι λευκαί εἰσι
 πρὸς θερισμὸν ἤδη»· καὶ πάλιν, «Ὁ μὲν θερισμὸς πολὺς.
 25 οἱ δὲ ἐργάται ὀλίγοι».

Πῶς οὖν ἐκεῖ μὲν ἤδη τὸν θερισμὸν παρεῖναι φησιν,
 ἐνταῦθα δὲ μέλλειν τὸν θερισμὸν εἶπε; Καὶ ἄλλο σημαινόμενον.
 Καὶ πῶς ἀλλαχοῦ εἰπών; «Ἄλλος ἐστὶν ὁ σπείρων

7. Ἰω. 4, 35.

8. Λοικᾶ 10, 2.

βασιλείας, τὰ ζιζάνια εἶναι οἱ υἱοὶ τοῦ πονηροῦ· ὁ ἐχθρὸς ποὺ σπέρνει αὐτὰ εἶναι ὁ διάβολος, ὁ θερισμὸς εἶναι ἡ συντέλεια τοῦ αἰῶνος, οἱ δὲ θεριστὰὶ εἶναι οἱ ἄγγελοι. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν μαζεύονται τὰ ζιζάνια ἀπὸ τοὺς θεριστὰς καὶ καίγονται εἰς τὴν φωτιάν, τὸ ἴδιο θὰ συμβῆ καὶ κατὰ τὴν συντέλειαν τοῦ αἰῶνος αὐτοῦ. Θ' ἀποστείλῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου τοὺς ἀγγέλους του καὶ θὰ συλλέξουν ἀπὸ τὴν βασιλείαν του ὄλους ἐκείνους ποὺ σκανδαλίζουν καὶ διαπράττουν τὴν ἀνομίαν καὶ θὰ τοὺς ρίψουν εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρός· ἐκεῖ θὰ εἶναι ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ τριγμὸς τῶν ὀδόντων. Τότε οἱ δίκαιοι θὰ λάμπουν ὅπως ὁ ἥλιος εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Πατρὸς των». Διότι ὅταν αὐτὸς ὁ ἴδιος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ σπέρνει καὶ ἰδικὸς του ὁ ἀγρός, καὶ συγκεντρώνει ἀπὸ τὴν ἰδικήν του βασιλείαν, εἶναι ὀλοφάνερον τότε, ὅτι καὶ ὁ παρῶν κόσμος εἶναι ἰδικὸς του.

Πρόσεξε δὲ καὶ τὴν ἀπερίγραπτον φιλανθρωπίαν του καὶ τὴν τάσιν του νὰ εὐεργετῆ, καὶ ὅτι ἡ κόλασις εἶναι κάτι ποὺ εἶναι ξένον πρὸς τὴν φύσιν του. Διότι ἡ μὲν σπορὰ γίνεται ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἴδιον, ἐνῶ ὅταν τιμωρῆ τοὺς ἀμαρτωλοὺς, τὸ κάνει μὲ ἄλλους, δηλαδὴ μὲ τοὺς ἀγγέλους. «Τότε οἱ δίκαιοι θὰ ἐκλάμπουν, ὅπως ὁ ἥλιος, εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Πατρὸς των». Ὅχι μόνον τόσον, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν γνωρίζομεν ἄλλο ἄστρον φωτεινότερον ἀπὸ αὐτόν, διὰ τοῦτο χρησιμοποιοεῖ γνωστὰ εἰς ἡμᾶς παραδείγματα. Μολονότι βέβαια καὶ εἰς ἄλλην περίπτωσιν λέγει ὅτι ὁ θερισμὸς πλέον εἶναι ἔτοιμος, ὅπως ὅταν λέγῃ διὰ τοὺς Σαμαρείτας· «Σηκώσατε τοὺς ὀφθαλμοὺς σας καὶ κοιτάξτετε τὰς χώρας, διότι εἶναι ἔτοιμοι πλέον πρὸς θερισμόν»⁷. Καὶ εἰς ἄλλην δὲ περίπτωσιν λέγει· «Ὁ μὲν θερισμὸς εἶναι πολὺς, οἱ ἔργαται ὅμως εἶναι ὀλίγοι»⁸.

Πῶς λοιπὸν ἐκεῖ μὲν λέγει ὅτι ἤδη ἔφθασεν ὁ θερισμὸς, ἐνῶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν εἶπεν, ὅτι πρόκειται νὰ ἔλθῃ ὁ θερισμὸς; Ἀπλῶς τὸ παρουσιάζει μὲ ἄλλας λέξεις τὸ ἴδιο πρᾶγμα. Καὶ πῶς εἰς ἄλλην περίπτωσιν εἶπεν·

καὶ ἄλλος ὁ θερίζων», ἐνταῦθα ἐαυτὸν φησιν εἶναι τὸν σπειροῦντα; Ὅτι καὶ οὐχ ἐαυτῷ, ἀλλὰ προφήταις ἀποστόλους ἀντιδιασιέλλων ἔλεγε, καὶ ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων καὶ Σαμαρειτῶν. Καὶ γὰρ καὶ διὰ τῶν προφητῶν αὐτὸς ἔσπειρεν. Ἔστι δὲ ὅπου καὶ θερισμὸν καὶ σπόρον αὐτὸ τοῦτο καλεῖ, πρὸς ἄλλο καὶ ἄλλο αὐτὸ ὀνομάζων.

2. Ὅταν μὲν γὰρ τὴν πειθῶν καὶ τὴν ὑπακοὴν τῶν ὑπακουσάντων λέγη, θερισμὸν τὸ πρῶτον καλεῖ, ὡς τὸ πᾶν ἀπαρτίσας· ὅταν δὲ τὸν καρπὸν ἐπιζητῇ τῆς ἀκροάσεως, σπόρον καὶ θερισμὸν τὴν συντέλειαν λέγει.

Καὶ πῶς ἀλλαχοῦ φησιν, ὅτι πρῶτοι οἱ δίκαιοι ἀρπάζονται; Ἀρπάζονται μὲν γὰρ πρῶτοι, παραγενομένου δὲ τοῦ Χριστοῦ παραδίδονται οὗτοι κολάσει, καὶ τότε εἰς βασιλείαν οὐρανῶν ἀπέρχονται ἐκεῖνοι. Ἐπειδὴ γὰρ ἐν οὐρανῷ δεῖ αὐτοὺς εἶναι, ἐνταῦθα δὲ αὐτὸς ἤξει καὶ κρινεῖ πάντας ἀνθρώπους, δοὺς τὴν ἀπόφασιν τούτοις, καθάπερ τις βασιλεὺς ἀνίσταται μετὰ τῶν φίλων αὐτοῦ, πρὸς τὴν μακαρίαν ἐκείνην λῆξιν αὐτοὺς ἄγων. Εἶδες διπλὴν τὴν κόλασιν οὖσαν, τῷ τε κατακαίεσθαι, τῷ τε τῆς δόξης ἐκπίπτειν ἐκείνης;

Ἀλλὰ τίνας ἔνεκεν λοιπὸν, ἀναχωρησάντων ἐκείνων, καὶ αὐτοῖς ἐν παραβολαῖς λαλεῖ; Σοφώτεροι ἐκ τῶν εἰρημένων ἐγένοντο, ὡς καὶ συνιέναι. Ἀμέλει γοῦν λέγει αὐτοῖς μετὰ ταῦτα «Συνήκατε ταῦτα πάντα; Λέγουσιν αὐτῷ»

9. Ἰω. 4, 37.

10. Α' Θεσ. 4, 16.

«ἄλλος εἶναι αὐτὸς ποὺ σπέρνει καὶ ἄλλος αὐτὸς ποὺ θερίζει»⁹, ἐνῶ εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν λέγει ὅτι ὁ ἴδιος εἶναι ὁ σπορεύς; Διότι ἐκεῖ ὠμιλοῦσεν ὄχι διὰ τὸν ἑαυτόν του, ἀλλὰ ἐξεχώριζε τοὺς ἀποστόλους ἀπὸ τοὺς προφήτας καὶ τοὺς Ἰουδαίους ἀπὸ τοὺς Σαμαρείτας. Καθόσον ὁ ἴδιος ἔσπειρε καὶ διὰ μέσου τῶν προφητῶν. Συχνὰ βέβαια χρησιμοποιῶν τὰς λέξεις 'θερισμὸς' καὶ 'σπόρος', ἐννοεῖ τὸ ἴδιο πρᾶγμα καὶ τὸ χρησιμοποιεῖ ἀναλόγως πρὸς τὴν κάθε περίπτωσιν.

2. Διότι ὅταν μὲν ὀμιλῇ διὰ τὴν εὐπείθειαν καὶ τὴν ὑπακοὴν τῶν πιστευσάντων εἰς αὐτὸν ὀνομάζει τὸ γεγονός αὐτὸ θερισμὸν, διότι ἔφερον εἰς πέρας τὸ ἔργον ποὺ ἔλαβεν· ὅταν δὲ ὀμιλῇ καὶ ἐπιζητῇ τὸν καρπὸν τῆς ἀκροάσεως τοῦ κηρύγματος, ὀνομάζει τὸ γεγονός σπόρον· ἀκόμη δὲ καὶ θερισμὸν ἀποκαλεῖ τὸ τέλος τοῦ κόσμου.

Καὶ πῶς εἰς ἄλλην περίπτωσιν λέγει, ὅτι πρῶτοι οἱ δίκαιοι ἀρπάζονται¹⁰; Ἀρπάζονται βέβαια πρῶτοι ἀλλὰ ἀφοῦ πρῶτα παρουσιασθῆ ὁ Χριστὸς καὶ παραδοθῶν οἱ ἄλλοι εἰς τὴν κόλασιν, ἐν συνεχείᾳ ἀπέρχονται καὶ ἐκεῖνοι εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ αὐτοὶ πρέπει νὰ εἶναι εἰς τὸν οὐρανόν, θὰ ἔλθῃ ὁ Κύριος ἐδῶ καὶ θὰ κρίνῃ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ἀφοῦ ἐκδώσῃ τὴν ἀπόφασίν του δι' αὐτοὺς ποὺ πρέπει νὰ τιμωρηθῶν θὰ σηκωθῆ ὅπως ἀκριβῶς ὁ βασιλεὺς μὲ τοὺς φίλους του καὶ θὰ τοὺς ὀδηγήσῃ εἰς ἐκεῖνον τὸ εὐλογημένον τέλος. Βλέπεις ὅτι ἡ κόλασις εἶναι διπλῆ; ὅτι δηλαδὴ καὶ θὰ κατακαίωνται καὶ θὰ ἀποκλείωνται ἀπὸ ἐκείνην τὴν δόξαν;

Ἄλλὰ διατί εἰς τὴν συνέχειαν, ὅταν τὸ πλῆθος ἀνεχώρησεν, ἐξηκολούθησε νὰ τοὺς διδάσκῃ μὲ παραβολὰς τοὺς μαθητάς του; Διότι ἔγιναν, ἀπὸ ὅσα εἶχαν ἀκούσει, σοφώτεροι, ὥστε ἠμποροῦσαν νὰ ἀντιλαμβάνωνται τὸ βαθύτερον νόημα αὐτῶν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν μετὰ ἀπὸ αὐτὰ τοὺς ἐρωτᾷ· «Τὰ κατενοήσατε ὅλα αὐτά; καὶ ἐκεῖνοι λέγουν εἰς αὐτὸν· ναὶ Κύριε». Ἔτσι μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα ἡ παραβολὴ κατῶρ-

ναί, Κύριε». Οὕτω μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τοῦτο κατώρθωσεν ἢ παραβολή, τὸ διορατικωτέρους αὐτοὺς ποιῆσαι.

Τί οὖν φησι πάλιν; «Ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν θησαυρῷ κεκρυμμένῳ ἐν ἀγρῷ, ὃν εὐρὼν ἄνθρωπος
5 ἔκρυψε, καὶ ἀπὸ τῆς χαρᾶς αὐτοῦ πωλεῖ πάντα ὅσα ἔχει, καὶ ἀγοράζει τὸν ἀγρὸν ἐκεῖνον.

»Πάλιν ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐμπόρῳ ζητοῦντι καλοὺς μαργαρίτας· ὃς εὐρὼν ἕνα πολύτιμον μαργαρίτην, ἀπελθὼν πέπρακεν ὅσα εἶχε, καὶ ἠγόρασεν αὐτόν».

10 «Ὡσπερ ἐκεῖ ὁ κόκκος τοῦ σινάπεως καὶ ἡ ζύμη μικρὰν τινα ἔχουσι πρὸς ἀλλήλας διαφορὰν, οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα αἱ δύο παραβολαὶ αὗται, ἣ τε τοῦ θησαυροῦ καὶ ἡ τοῦ μαργαρίτου. Καὶ γὰρ τοῦτο δι' ἀμφοτέρων αἰνίττειται, ὅτι δεῖ τὸ κήρυγμα πάντων προτιμᾶν. Κακείνη μὲν ἡ τῆς
15 ζύμης καὶ τοῦ σινάπεως πρὸς τὴν δύναμιν εἴρηται τοῦ κηρύγματος, καὶ ὅτι περιέσται τῆς οἰκουμένης πάντως, αὗται δὲ τὸ τίμιον καὶ πολυτελὲς ἐμφαίνουσιν. Ἐκτείνεται μὲν γὰρ ὡς σίνηπι καὶ περιγίνεται ὡς ζύμη, πολυτελής δέ ἐστιν ὡς μαργαρίτης καὶ μυρίαν παρέχει τὴν εὐπορίαν ὡς θησαυρός.

20 Οὐ δὴ τοῦτο μόνον ἐστὶ μαθεῖν, ὅτι πάντα δεῖ τὰ ἄλλα ἀποδυσασμένους τοῦ κηρύγματος ἔχεσθαι, ἀλλ' ὅτι καὶ μετὰ χαρᾶς τοῦτο δεῖ ποιεῖν· καὶ ἀποκτώμενον τὰ ὄντα δεῖ εἰδέναί, ὅτι τὸ πρᾶγμα ἐμπορία ἐστίν, οὐχὶ ζημία. Ὅρας πῶς κέκρυπται καὶ ἐν τῷ κόσμῳ τὸ κήρυγμα καὶ ἐν τῷ κηρύγματι τὰ ἀ-
25 γαθὰ; Καὶν μὴ πωλήσης πάντα, οὐκ ἀγοράξεις· καὶν μὴ ψυ-

θωσε καὶ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα· τὸ ὅτι τοὺς ἔκανε δηλαδὴ ἱκανοὺς ν' ἀντιλαμβάνωνται σαφέστερα τὰ μυστήρια τοῦ Θεοῦ.

Τί λέγει λοιπὸν εἰς τὴν συνέχειαν; «Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ὁμοιάζει μὲ θησαυρόν, πού ἔχει κρυφθῆ εἰς κάποιον ἀγρόν, τὸν ὁποῖον ἀφοῦ τὸν ἤϊρε κάποιος ἄνθρωπος τὸν ἔκρυψε καὶ πάλιν ἀπὸ τὴν χαρὰν του, πωλεῖ εἰς τὴν συνέχειαν ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του καὶ ἀγοράζει ἐκεῖνον τὸν ἀγρόν.

»Ἐπίσης ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ὁμοιάζει μὲ ἔμπορον πού ἀναζητεῖ νὰ εὔρη πολυτίμους μαργαρίτας· καὶ ἀφοῦ ἤϊρεν ἓνα πολύτιμον μαργαρίτην ἔφυγεν ἀμέσως καὶ ἐπῆγε καὶ ἐπώλησεν ὅσα εἶχε καὶ ἠγόρασεν αὐτόν».

Ὅπως εἰς τὰς προηγουμένας παραβολὰς ὁ κόκκος σινάπεως καὶ ἡ ζύμη ἔχουν μικρὰν διαφορὰν μεταξύ των, ἔτσι καὶ ἐδῶ αἱ δύο αὐταὶ παραβολαί, τοῦ θησαυροῦ δηλαδὴ καὶ τοῦ μαργαρίτου. Καθόσον τὸ ἴδιο πρᾶγμα ὑπονοεῖται καὶ μὲ τὰς δύο αὐτὰς παραβολὰς, ὅτι πρέπει δηλαδὴ, νὰ προτιμοῦμεν τὸ κήρυγμα ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα. Καὶ ἐκείνη μὲν ἡ παραβολὴ τῆς ζύμης καὶ τοῦ σινάπεως ἐλέχθησαν διὰ νὰ δηλώσουν τὴν δύναμιν τοῦ κηρύγματος καὶ ὅτι ὅπωςδήποτε αὐτὸ θὰ διαδοθῆ εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην, ἐνῶ αὐταὶ φανερώνουν τὴν ἀξίαν καὶ τὸν ἀνυπολόγιστον πλοῦτον τοῦ κηρύγματος. Διότι ἀπλώνει ὅπως τὸ σινάπι, ὑπερισχύει ὅπως ἡ ζύμη, εἶναι πολύτιμον ὅπως ὁ μαργαρίτης καὶ παρέχει μεγάλην ἀφθονίαν ὅπως ὁ θησαυρός. Καὶ δὲν εἶναι βέβαια μόνον αὐτό, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ἐννοήσουν, ὅτι δηλαδὴ πρέπει νὰ ἀφοσιωθοῦν εἰς τὸ κήρυγμα, ἀποφεύγοντες ὅλα τὰ ἄλλα, ἀλλὰ καὶ ὅτι πρέπει αὐτὸ νὰ τὸ κάνουν μὲ χαρὰν· καὶ ὅταν κανεὶς τὸ ἀποκτᾷ, πωλῶν τὰ ὑπάρχοντά του, πρέπει νὰ γνωρίζῃ ὅτι ἡ πρᾶξις του αὐτῆ δὲν εἶναι ζημία, ἀλλ' ἐπικερδῆς ἐπιχείρησις. Βλέπεις πῶς ἔχει κρυβῆ τὸ κήρυγμα καὶ εἰς τὸν κόσμον καὶ τὰ ἀγαθὰ ἐντὸς τοῦ κηρύγματος; Καὶ ἂν δὲν πωλήσης ὅλα τὰ ὑπάρχοντά σου δὲν ἠμπορεῖς νὰ τὸ ἀγοράσης· καὶ ἂν δὲν ἔχῃς τέτοιαν

χήν τοιαύτην ἔχης, μεμεριμνημένην καὶ ζητοῦσαν, οὐχ εὐ-
ρίσκεις. Δύο τοίνυν δεῖ προσεῖναι, καὶ τὸ τῶν βιωτικῶν
ἀπέχεσθαι, καὶ τὸ ἐγρηγορία εἶναι. «Ζητοῦντι» γάρ, φησί,
«καλοὺς μαργαρίτας· ὅς εὐρὼν ἓνα πολύτιμον, πέπρακε πάν-
5 τα καὶ ἠγόρασεν αὐτόν».

Μία γάρ ἐστιν ἡ ἀλήθεια, καὶ οὐ πολυσχιδής. Καὶ κα-
θάπερ ὁ τὸν μαργαρίτην ἔχων, αὐτὸς μὲν οἶδεν ὅτι πλουτεῖ,
τοῖς δὲ λοιποῖς οὐκ ἔστι γνῶριμος πολλάκις τῇ χειρὶ κατέ-
χων· οὐ γάρ ἐστιν ὄγκος σώματος· οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ κη-
10 ρύγματος· οἱ μὲν αὐτὸ κατέχοντες ἴσασιν, ὅτι πλουτοῦσιν,
οἱ δὲ ἄπιστοι τὸν θησαυρὸν οὐκ εἰδότες τοῦτον, καὶ τὸν πλοῦ-
τον ἡμῶν ἀγνοοῦσιν. Εἴτα ἵνα μὴ θαρρῶμεν τῷ κηρύγματι
μόνον, μηδὲ ἀρκεῖν τὴν πίστιν μόνην νομίζωμεν εἰς σωτη-
ρίαν ἡμῖν, λέγει καὶ ἑτέραν φοβεράν παραβολήν. Ποίαν δὴ
15 ταύτην; Τὴν τῆς σαγήνης.

«Ὁμοία γάρ ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν σαγήνη
βληθείση εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐκ παντὸς γένους συναγα-
γούση ἦν, ὅτε ἐπληρώθη, ἀνενέγκαντες εἰς τὸν αἰγιαλόν,
καὶ καθίσαντες συνέλεξαν τὰ καλὰ εἰς ἀγγεῖα, τὰ δὲ σα-
20 πρὸ ἔξω ἔβαλον».

Καὶ τί διέσπηκεν αὕτη τῆς τῶν ζιζανίων παραβολῆς;
Καὶ γὰρ ἐκεῖ οἱ μὲν σώζονται, οἱ δὲ ἀπόλλυνται· ἀλλ' ἐκεῖ
διὰ πονηρῶν δογμάτων αἵρεσιν· καὶ οἱ πρὸ τούτου δέ, διὰ
τὸ μὴ προσέχειν τοῖς λεγομένοις· οὗτοι δέ, διὰ θίου πονη-

ψυχὴν γεμάτην ἀπὸ πνευματικὴν φροντίδα καὶ ν' ἀναζητῆ τὰ πνευματικὰ ἀγαθὰ, δὲν εὐρίσκεις αὐτὸν τὸν θησαυρόν. Δύο πράγματα λοιπὸν πρέπει νὰ προσέχη κανεῖς· καὶ νὰ ἀπέχη ἀπὸ τὰς βιωτικὸς φροντίδας καὶ νὰ ἐπαγρυπνῆ. Διότι, λέγει, (ὁμοιάζει ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν μὲ ἔμπορον) «ποὺ ἀναζητεῖ πολυτίμους μαργαρίτας, ὁ ὁποῖος ἀφοῦ εὔρεν ἓνα πολύτιμον μαργαρίτην ἐπώλησεν ὅλα ὅσα ἔχει καὶ ἠγόρασεν αὐτόν».

Διότι μία εἶναι ἡ ἀλήθεια καὶ δὲν εἶναι πολυμερής. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς αὐτὸς ποὺ ἔχει τὸν μαργαρίτην, ὁ ἴδιος μὲν γνωρίζει ὅτι εἶναι πλούσιος, ἀλλ' ὅμως πολλάκις δὲν εἶναι γνωστὸν εἰς τοὺς ὑπολοίπους, ὅτι εὐρίσκεται ὑπὸ τὴν κατοχὴν ὁ πλοῦτος αὐτός, διότι δὲν καταλαμβάνει μέγαν ὄγκον σώματος, τὸ ἴδιο συμβαίνει λοιπὸν καὶ μὲ τὸ κήρυγμα. Αὐτοὶ ποὺ τὸ ἔκρυσαν εἰς τὴν ψυχὴν των, γνωρίζουν ὅτι εἶναι πλούσιοι, ἐνῶ οἱ ἄπιστοι, ἐπειδὴ δὲν τὸν γνωρίζουν αὐτὸν τὸν θησαυρόν, δὲν γνωρίζουν καὶ τὸν πλοῦτον μας. Ἐπειτα, διὰ νὰ μὴ στηριζώμεθα μόνον εἰς τὸ κήρυγμα καὶ νὰ μὴ νομίζωμεν ὅτι μόνη ἡ πίστις ἀρκεῖ διὰ τὴν σωτηρίαν μας, λέγει καὶ μίαν ἄλλην φοβερὰν παραβολὴν. Καὶ ποία λοιπὸν εἶναι αὕτη; Εἶναι ἡ παραβολὴ τῆς σαγήνης.

«Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ὁμοιάζει μὲ δίκτυον, τὸ ὁποῖον ἐρρίφθη εἰς τὴν θάλασσαν καὶ συνέλεξε παντὸς εἶδους ψάρια· ὅταν ἐγένετο τὸ ἀνέσυσσαν εἰς τὴν ἀκρογιαλιὰν καὶ καθίσαντες ἐξεχώρισαν καὶ ἐτοποθέτησαν τὰ μὲν καλὰ ψάρια εἰς δοχεῖα, τὰ δὲ ἄχρηστα τὰ ἔρριψαν ἔξω».

Καὶ ποία ἡ διαφορὰ αὐτῆς τῆς παραβολῆς ἀπὸ τὴν παραβολὴν τῶν ζιζανίων; Καθόσον καὶ ἐκεῖ ἄλλοι μὲν σώζονται, ἄλλοι δὲ χάνονται. Ναί, ἀλλ' ἐκεῖ συμβαίνει αὐτὸ ἐξ αἰτίας τῆς αἰρέσεως πονηρῶν δογμάτων, καὶ οἱ προηγούμενοι πάλιν ἐπειδὴ δὲν ἐπρόσεξαν τὰ λεγόμενα. Ἐνῶ αὐτοὶ ἐδῶ διὰ τὸν πονηρόν των βίον, καὶ εἶναι οἱ ἀθλιώτεροι ἀπὸ ὅλους· διότι μολονότι κατώρθωσαν νὰ γνωρίσουν τὴν

ρίαν· οἱ πάντων εἰσὶν ἀθλιώτεροι, τῆς μὲν γνώσεως ἐπιτυ-
χόντες καὶ ἀλιευθέντες, οὐ δυνηθέντες δὲ οὐδὲ οὕτω σω-
θῆναι.

Καίτοιγε ἀλλαχοῦ φησιν, ὅτι αὐτὸς ἀφορίζει ὁ ποιμὴν,
5 ἐνιαῦθα δὲ τοὺς ἀγγέλους τοῦτο ποιεῖν φησιν, καὶ ἐπὶ τῶν
ζιζανίων. Τί οὖν ἐστί; Ποιὲ μὲν αὐτοῖς παχύτερον διαλέ-
γεται, ποιὲ δὲ ὑψηλότερον. Καὶ ταύτην οὐδὲ ἐρωτηθεὶς τὴν
παραβολὴν ἐρμηνεύει, ἀλλ' αὐτομάτως ἀπὸ τοῦ μέρους αὐ-
τὴν ἐγνώρισε καὶ τὸν φόβον ἠΰξησεν. Ἴνα γὰρ μὴ ἀκούσας,
10 ὅτι τὰ σαπρὰ ἔβαλον ἔξω, ἀκίνδυνον εἶναι νομίσης τὴν ἀπώ-
λειαν, διὰ τῆς ἐρμηνείας ἔδειξε τὴν κόλασιν, εἰπὼν, ὅτι
«Εἰς κάμινον βαλοῦσιν» καὶ τὸν θρυγμὸν τῶν ὀδόντων καὶ
τὴν ὀδύνην ἄρρητον οὔσαν ἐνέφηγεν.

Εἶδες πόσαι τῆς ἀπωλείας αἱ ὁδοί; Ἡ διὰ τῆς πέτρας,
15 ἢ διὰ τῶν ἀκανθῶν, ἢ διὰ τῆς ὁδοῦ, ἢ διὰ τῶν ζιζανίων,
ἢ διὰ τῆς σαγήνης. Οὐκ ἄρα ἀπεικίτως ἔλεγεν, ὅτι «Εὐρεῖᾶ
ἐστὶν ἡ ὁδὸς ἢ ἀπάγουσα εἰς τὴν ἀπώλειαν καὶ πολλοὶ εἰσὶν
οἱ εἰσερχόμενοι δι' αὐτῆς».

Ταῦτα τοίνυν εἰπὼν καὶ εἰς τὸ φοβερόν κατακλείσας
20 τὸν λόγον καὶ πλείονα ταῦτα δείξας, (μᾶλλον γὰρ αὐτοῖς
ἐνδιέτριψε), φησί· «Συνήκατε ταῦτα πάντα; Λέγουσιν αὐ-
τῶ· ναί, Κύριε». Εἶτα ἐπειδὴ συνῆκαν, πάλιν αὐτοὺς ἐπαι-
νεῖ λέγων· «Διὰ τοῦτο πᾶς γραμματεὺς μαθητευθεὶς ἐν τῇ
βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, ὅμοιός ἐστιν ἀνθρώπῳ οἰκοδεσπότῃ,
25 ὅστις ἐκβάλλει ἐκ τοῦ θησαυροῦ αὐτοῦ καινὰ καὶ παλαιά».
Διὸ καὶ ἀλλαχοῦ φησιν· «Ἀποστελῶ ὑμῖν σοφοὺς καὶ γραμ-
ματέας».

3. Εἶδες πῶς οὐκ ἐκκλείει τὴν παλαιάν, ἀλλὰ καὶ ἐγ-
κωμιάζει καὶ δημηγορεῖ, θησαυρὸν αὐτὴν καλῶν; Ὡστε ὅ-

11. Πίστις ἄνευ ἔργων νεκρά ἐστὶ. Πρβλ. Ἰακ. 2, 17.

12. Ματθ. 25, 32.

13. Ματθ. 7, 13.

14. Ματθ. 23, 34.

ἀλήθειαν καὶ ν' ἀλιευθοῦν ἀπὸ τὰ δίκτυά της, δὲν κατώρθωσαν οὔτε ἔτσι νὰ σωθοῦν¹¹.

Καὶ εἰς ἄλλην μὲν περίπτωσιν βέβαια λέγει, ὅτι ὁ ἴδιος ὁ ποιμὴν ξεχωρίζει τοὺς δικαίους ἀπὸ τοὺς ἀδίκους¹², ἐδῶ ὅμως λέγει ὅτι οἱ ἄγγελοι τὸ κάνουν αὐτό, ὅπως καὶ εἰς τὴν παραβολὴν τῶν ζιζανίων. Τί σημαίνει αὐτό; Ὅτι ἄλλοτε μὲν ὁμιλεῖ πρὸς αὐτοὺς πρὸ ὑλικά, ἄλλοτε δὲ πνευματικώτερα. Καὶ τὴν παραβολὴν αὐτὴν τὴν ἐρμηνεύει χωρὶς νὰ ἐρωτηθῆ, ἀλλὰ μόνος του τὴν ἔκανε γνωστὴν καὶ ἠύξησεν ἔτσι τὸν φόβον των. Διὰ νὰ μὴ νομίσης δέ, ὅταν ἀκούσης ὅτι ἔρριψε τὰ ἄχρηστα ἔξω, ὅτι αὐτὴ ἡ ἀπώλεια εἶναι ἀκίνδυνος, ἐφάνέρωσε, μὲ τὴν ἐρμηνείαν ποὺ ἔδωσε, τὴν κόλασιν, λέγων ὅτι «θὰ τὰ ρίψουν εἰς τὴν κάμινον». Προσέτι ἐφάνέρωσε τὸν τριγμὸν τῶν ὀδόντων καὶ ὅτι ἡ ὀδύνη θὰ εἶναι ἀπερίγραπτος.

Βλέπεις πόσοι εἶναι αἱ ὁδοὶ τῆς ἀπωλείας; Αὐταὶ ποὺ συμβολίζονται διὰ τῆς πέτρας, διὰ τῶν ἀκανθῶν, διὰ τῆς ὁδοῦ τῶν ζιζανίων, διὰ τῆς σαγήνης, Ἐπομένως πολὺ ὀρθῶς ἔλεγεν ὁ Κύριος, ὅτι «Εἶναι πλατεῖα ἡ ὁδὸς ποὺ ὀδηγεῖ εἰς τὴν ἀπώλειαν, καὶ πολλοὶ εἶναι αὐτοὶ ποὺ εἰσέρχονται δι' αὐτῆς»¹³.

Ἄφοῦ λοιπὸν εἶπεν αὐτὰ καὶ ἐτελείωσε τὴν ὁμιλίαν του μὲ αὐτὸ τὸ φοβερὸν τέλος καὶ τοὺς ἔδειξεν ὅτι αὐτὰ θὰ εἶναι πολὺ φοβερώτερα (ἐπέδειξε δὲ μεγαλύτερον ἐνδιαφέρον δι' αὐτά), τοὺς λέγει «Τὰ ἐννοήσατε ὅλα αὐτά; Αὐτοὶ ἀπαντοῦν· Ναί, Κύριε». Ἐν συνεχείᾳ ἐπειδὴ τὰ κατενόησαν, τοὺς ἐπαινεῖ πάλιν, λέγων· «Διὰ τοῦτο κάθε γραμματεὺς ποὺ ἐδιδάχθη τὰ περὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ὁμοιάζει μὲ ἄνθρωπον οἰκοδεσπότην, ὁ ὁποῖος βγάζει ἀπὸ τὸ θησαυροφυλάκιόν του καινούργια καὶ παλαιά». Διὰ τοῦτο καὶ εἰς ἄλλο σημεῖον λέγει· «Θὰ ἀποστείλω πρὸς χάριν σας σοφοὺς καὶ διδασκάλους»¹⁴.

3. Βλέπεις ὅτι δὲν ἀποκλείει τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, ἀλλ' ἀντιθέτως τὴν ἐγκωμιάζει καὶ τὴν προβάλλει εἰς τοὺς

σοι τῶν θείων εἰσὶν ἄπεροι Γραφῶν, οὐκ ἂν εἶεν οἰκοδε-
 σπόται, ὅσοι μήτε αὐτοὶ ἔχουσι, μήτε παρ' ἐτέρων λαμβάνου-
 σιν, ἀλλὰ περιορῶσιν ἑαυτοὺς λιμῶ φθειρομένους. Οὐχ οὗτοι
 δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ αἰρετικοὶ ἐκτὸς εἰσι τοῦ μακαρισμοῦ
 5 τούτου. Οὐ γὰρ ἐκβάλλουσι καινὰ καὶ παλαιά. Οὐδὲ γὰρ
 ἔχουσι τὰ παλαιά, διὸ οὐδὲ καινά· ὥσπερ οὖν οἱ καινὰ οὐκ
 ἔχοντες, οὐδὲ παλαιὰ ἔχουσιν, ἀλλ' ἐκατέρων ἐστέρηνται·
 ταῦτα γὰρ ἀλλήλοις συνδέεται καὶ συμπλέκεται.

Ἀκούσωμεν τοίνυν ὅσοι τῆς τῶν Γραφῶν ἀμελοῦμεν
 10 ἀναγνώσεως, ὅσῃν ὑπομένομεν θλάβην, ὅσῃν πενίαν. Πότε
 γὰρ τῆς διὰ τῶν ἔργων ἐπιληψόμεθα πολιτείας, οἱ μὴδὲ αὐ-
 τοὺς τοὺς νόμους εἰδότες καθ' οὓς πολιτεύεσθαι χρή; Ἄλλ'
 οἱ μὲν πλουτοῦντες, οἱ περὶ χρήματα μεμηνότες, συνεχῶς
 τινάσσουσιν αὐτῶν τὰ ἱμάτια, ὥστε μὴ σητόβρωτα γενέσθαι
 15 οὐδὲ σητὸς χαλεπώτερον ὄρων τὴν λήθην λυμαιομένην σου
 τὴν ψυχὴν, οὐκ ἐντυγχάνεις βιβλίους, οὐ διακρούῃ τὴν λύ-
 μην, οὐ καλλωπίζεις σου τὴν ψυχὴν, οὐκ ἐπισκοπεῖς συνε-
 χῶς τὴν εἰκόνα τῆς ἀρετῆς, καὶ τὰ μέλη αὐτῆς καταμανθάν-
 νεις καὶ τὴν κεφαλὴν; Καὶ γὰρ καὶ κεφαλὴν ἔχει καὶ μέλη
 20 παντὸς σώματος εὐειδοῦς καὶ καλοῦ εὐπροπέστερα.

Τίς οὖν ἡ κεφαλὴ, φησί, τῆς ἀρετῆς; Ἡ ταπεινοφρο-
 σύνη. Διὸ καὶ ἀπ' αὐτῆς ἄρχεται ὁ Χριστὸς λέγων «Μα-
 κάριοι οἱ πτωχοί». Αὕτη ἡ κεφαλὴ οὐ κόμας ἔχει καὶ βοσιρύ-
 χους, ἀλλὰ κάλλος τοιοῦτον, οἷον τὸν Θεὸν ἐπισπάσασθαι.
 25 «Ἐπὶ τίνα γὰρ ἐπιβλέψω», φησὶν, «ἀλλ' ἢ ἐπὶ τὸν προῶν

ἀνθρώπους, ἀποκαλῶν αὐτὴν θησαυρόν; Ὡστε λοιπὸν ὅσοι δὲν ἔχουν ἀσχοληθῆ μετὰ τὰς ἀγίας Γραφάς, δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ὀνομασθοῦν οἰκοδεσπόται, ὅσοι δηλαδὴ οὔτε οἱ ἴδιοι ἔχουν θεῖους θησαυρούς, οὔτε ἀπὸ τοὺς ἄλλους λαμβάνουν, ἀλλ' ἀφήνουν ἀπὸ ἀδιαφορίαν τοὺς ἑαυτοὺς τῶν νὰ φθειρῶνται ἀπὸ τὴν πείναν. Ὅχι δὲ μόνον αὐτοί, ἀλλὰ καὶ οἱ αἰρετικοί, ἀποκλείονται ἀπὸ αὐτὸν τὸν μακαρισμόν. Καθόσον δὲν βγάζουν καινούργια καὶ παλαιά. Διότι δὲν ἔχουν τὰ παλαιά, καὶ ἐπομένως δὲν ἔχουν οὔτε καὶ τὰ καινούργια. Ὅπως ἀκριβῶς πάλιν καὶ αὐτοὶ ποὺ δὲν ἔχουν τὰ καινούργια, οὔτε τὰ παλαιά ἔχουν, ἀλλ' ἔχουν στερηθῆ καὶ τὰ δύο· διότι αὐτὰ εἶναι στενὰ συνδεδεμένα καὶ συνυφασμένα κατὰ τρόπον ἀχώριστον μεταξὺ τῶν.

Ἄς σκεφθοῦμεν λοιπὸν ὅσοι παραμελοῦμεν τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἀγίων Γραφῶν, πόσον μεγάλη εἶναι ἡ ζημία καὶ ἡ πείνα ποὺ ὑφιστάμεθα. Διότι πότε θὰ φροντίσωμεν διὰ μίαν ζωὴν, ποὺ νὰ συνοδεύεται ἀπὸ ἐνάρετα ἔργα, ἡμεῖς ποὺ δὲν γνωρίζομεν οὔτε τοὺς νόμους, σύμφωνα μετὰ τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ ζῶμεν; Καὶ αὐτοὶ μὲν ποὺ πλουτίζουν καὶ καταλαμβάνονται ἀπὸ τὴν μανίαν τῶν χρημάτων, τινάσσουν συνεχῶς τὰ ἐνδύματά τῶν διὰ νὰ μὴ καταστραφοῦν ἀπὸ τὸν σκῶρον, σὺ ὅμως μολονότι βλέπεις τὴν λήθην νὰ καταστρέφῃ τὴν ψυχὴν σου, δὲν προσέχεις συνεχῶς τὴν εἰκόνα τῆς ἀρετῆς, καὶ δὲν φροντίζεις νὰ γνωρίσῃς πλήρως τὰ μέλη καὶ τὴν κεφαλὴν αὐτῆς; Καθόσον αὐτὴ καὶ κεφαλὴν ἔχει καὶ μέλη ὁμορφότερα ἀπὸ ὁποιοδήποτε ὠραῖον καὶ ἀρμονικὸν σῶμα.

Ποία λοιπὸν, θὰ εἶπῃ κάποιος, εἶναι ἡ κεφαλὴ τῆς ἀρετῆς; Εἶναι ἡ ταπεινοφροσύνη. Διὰ τοῦτο καὶ ἀπὸ αὐτὴν ἀρχίζει ὁ Χριστὸς λέγων· «Μακάριοι οἱ πτωχοί»¹⁶. Ἡ κεφαλὴ αὐτὴ δὲν ἔχει μαλλιά περιποιημένα καὶ βοστρύχους, ἀλλ' ἔχει τέτοιου εἴδους ὁμορφιὰν ποὺ εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐλκύσῃ τὸν Θεόν. Διότι, λέγει· «Εἰς ποῖον θὰ ρίψω τὸ βλέμμα μου, παρὰ μόνον εἰς τὸν πρῶτον καὶ τὸν ταπεινὸν καὶ

καὶ ταπεινὸν καὶ τρέμοντά μου τοὺς λόγους;» καὶ «Οἱ ὀφθαλμοί μου ἐπὶ τοὺς πραεῖς τῆς γῆς», καὶ «Ἐγγὺς Κύριος τοῖς συντριμμéνοις τὴν καρδίαν». Αὕτη ἡ κεφαλή, ἀντὶ τριχῶν καὶ κόμης, θύματα φέρει τῷ Θεῷ κεχαρισμένα.
 5 Βωμός ἐστι χρυσοῦς καὶ θυσιαστήριον πνευματικόν· «Θυσία γὰρ τῷ Θεῷ, πνεῦμα συντριμμéνον». Αὕτη ἐστὶν ἡ τῆς σοφίας μήτηρ. Ἄν ταύτην ἔχη τις καὶ τὰ λοιπὰ ἔξει.

Εἶδες κεφαλήν, οἷαν οὐδέποτε εἶδες; Βούλει καὶ τὸ πρόσωπον ἰδεῖν, μᾶλλον δὲ μαθεῖν; Οὐκοῦν μάθε τέως αὐ-
 10 τοῦ τὸ χρῶμα τὸ ἐρυθρὸν καὶ εὐανθές καὶ πολλὴν ἔχον τὴν χάριν, καὶ μάθε πόθεν συνίσταται. Πόθεν οὖν συνίσταται; Ἄπο τοῦ αἰσχύνεσθαι καὶ ἐρυθριᾶν. Διὸ καὶ τις φησί· «Πρὸ αἰσχυντηροῦ προελεύσεται χάρις». Τοῦτο καὶ τῶν ἄλλων μελῶν πολὺ καταχεῖ τὸ κάλλος. Κἂν μυρία μίξης χρώματα,
 15 οὐκ ἐργάσῃ τοιαύτην ὥραν.

Εἰ δὲ καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἰδεῖν βούλει, ὄρα κοσμιότητι καὶ σωφροσύνῃ μετὰ ἀκριθείας ὑπογεγραμμένους. Διὸ καὶ οὔτω καλοὶ καὶ ὀξυδερεκεῖς γίνονται, ὡς καὶ αὐτὸν τὸν Κύριον ὄρα. «Μακάριον» γὰρ, φησί, «οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ,
 20 ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται».

Στόμα δὲ αὐτῆς, σοφία καὶ σύνεσις καὶ τὸ πνευματικὸς ὕμνους εἰδέναί. Καρδία δέ, Γραφῶν ἐμπειρία καὶ δογματῶν ἀκριβῶν διατηρήσεις καὶ φιλανθρωπία καὶ χρησι-
 25 νης χωρὶς σωθῆναι ἔνι ποτέ. Καὶ γὰρ ἐκεῖθεν πάντα τίκτεται τὰ καλά. Εἰσὶν αὐτῇ καὶ πόδες καὶ χεῖρες, τῶν ἀγαθῶν ἔργων αἱ ἐπιδείξεις· ἔστιν αὐτῇ καὶ ψυχὴ, ἡ εὐσέβεια· ἔ-

16. Ἦσ. 66, 2.

17. Ψαλμ. 75, 10.

18. Ψαλμ. 33, 19.

19. Ψαλμ. 50, 19.

20. Σοφ. Σειρ. 32, 10.

21. Ματθ. 5, 8.

αὐτὸν ποὺ φοβεῖται τοὺς λόγους;»¹⁶. Καί· «Οἱ ὀφθαλμοί μου βλέπουν ἐπάνω εἰς τοὺς πράους τῆς γῆς»¹⁷, καί· «Ὁ Κύριος εὐρίσκεται πλησίον ἐκείνων ποὺ ἔχουν συντετριμμένην καρδίαν»¹⁸. Ἡ κεφαλὴ αὐτὴ ἀντὶ τριχῶν καὶ καλοπεριποιημένων μαλλιῶν, φέρει θυσίας ἀφιερωμένας εἰς τὸν Θεόν. Εἶναι βωμὸς χρυσοῦ καὶ θυσιαστήριον πνευματικόν. Διότι «θυσία εὐπρόσδεκτος ἀπὸ τὸν Θεὸν εἶναι τὸ συντετριμμένον πνεῦμα»¹⁹. Αὐτὴ εἶναι ἡ μητέρα τῆς σοφίας. Ἐάν τις κάποιος ἔχη αὐτὴν θὰ ἔχη καὶ τὰ ὑπόλοιπα.

Εἶδες κεφαλὴν, ὁμοίαν τῆς ὁποίας οὐδέποτε ξαναεἶδες; Θέλεις νὰ ἰδῆς καὶ τὸ πρόσωπον ἢ μᾶλλον νὰ τὸ σπουδάσῃς; Κατ' ἀρχὴν λοιπὸν μάθε τὸ χρῶμα τοῦ προσώπου τὸ κόκκινον καὶ λαμπερόν, ποὺ ἔχει τόσην πολλὴν χάριν, καὶ προσπάθησε νὰ μάθῃς ἀπὸ τί συνίσταται. Ἐκ τίνος λοιπὸν συνίσταται. Ἐκ τῆς ἐντροπῆς καὶ τὸ κοκκίνισμα. Διὰ τοῦτο καὶ κάποιος λέγει· «πρὸ τοῦ ἐντροπαλοῦ προβάλλει ἡ χάρις»²⁰. Αὐτὸ χαρίζει πολλὴν ὁμορφίαν καὶ εἰς τὰ ἄλλα μέλη. Καὶ ἂν ἀκόμη ἀναμείξῃς ἄπειρα χρώματα, δὲν θὰ ἐπιτύχῃς τέτοιου εἴδους ὠραιότητα.

Ἐάν τις πάλιν θέλῃς νὰ ἰδῆς καὶ τοὺς ὀφθαλμούς, πρόσσεξε μὲ πόσην κοσμιότητα καὶ σωφροσύνην καὶ ἀκρίβειαν εἶναι σχεδιασμένοι. Διὰ τοῦτο καὶ καθίστανται τόσον ὠραῖοι καὶ βλέπουν τόσον μακρὰ, ὥστε νὰ βλέπουν καὶ αὐτὸν τὸν Κύριον ἀκόμη. Διότι λέγει· «Εἶναι μακάριοι αὐτοὶ ποὺ ἔχουν καθαρὰν καρδίαν, διότι αὐτοὶ θὰ ἰδοῦν τὸν Θεόν»²¹.

Στόμα δὲ αὐτῆς εἶναι ἡ σοφία καὶ ἡ φρόνισις καὶ τὸ ὅτι γνωρίζει νὰ ψάλλῃ ὕμνους πνευματικούς. Καρδία δὲ αὐτῆς εἶναι ἡ γνῶσις τῶν Γραφῶν, ἡ διατήρησις τῶν ὀρθῶν δογμάτων, ἡ φιλανθρωπία καὶ ἡ χρηστότης. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς δὲν ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ ζήσῃ χωρὶς τὴν καρδίαν, ἔτσι καὶ χωρὶς αὐτὴν δὲν ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ σωθῇ. Καθόσον ἀπὸ αὐτὴν προέρχονται ὅλα τὰ καλά. Ἐκ τῆς ὑπάρχουσιν εἰς αὐτὴν καὶ πόδια καὶ χέρια, ποὺ εἶναι αἱ ἀποδείξεις τῶν ἀγαθῶν ἔργων. Ἐκ τῆς ὑπάρχει δὲ εἰς αὐτὴν καὶ ψυχὴ,

σιν αὐτῆ καὶ σιῆθος χροσοῦν καὶ ἀδάμαντος σιερορότερον, ἢ ἀνδρεία· καὶ πάντα ἀλῶναι εὐκολον, ἢ τοῦτο διαρραγῆναι τὸ σιῆθος. Τὸ δὲ πνεῦμα τὸ ἐν ἐγκεφάλῳ καὶ καρδίᾳ, ἢ ἀγάπη ἐστί.

5 4. Βούλει καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν ἔργων δείξω σοι τὴν εἰκόνα; Ἐννόησόν μοι τοῦτον αὐτὸν τὸν εὐαγγελιστὴν· καίτοι οὐ πάντα αὐτοῦ τὸν θίον ἀνάγραπτον ἔχομεν, ἀλλ' ὅμως καὶ ἐξ ὀλίγων ἔνεστιν αὐτοῦ τὴν εἰκόνα ἰδεῖν διαλάμπουσαν. "Οτι μὲν ταπεινὸς καὶ συντριμμένος ἦν, ἄκουσαν μετὰ τὸ
10 εὐαγγέλιον τελώνην ἑαυτὸν καλοῦντα· ὅτι δὲ καὶ ἐλεήμων, ὄρα πάντα ἀποδυσάμενον καὶ ἀκολουθήσαντα τῷ Ἰησοῦ· ὅτι δὲ καὶ εὐσεβής, δῆλον ἀπὸ τῶν δογματίων. Καὶ τὴν σύνεσιν δὲ αὐτοῦ ἀφ' οὗ συνέθηκεν εὐαγγελίου ρᾶδιόν ἐστιν ἰδεῖν, καὶ τὴν ἀγάπην· τῆς γὰρ οἰκουμένης ἐπιμελήσατο. Καὶ
15 τὴν τῶν ἔργων τῶν ἀγαθῶν ἐπίδειξιν ἀπὸ τοῦ θρόνου ἐφ' οὗ μέλλει καθεδεῖσθαι καὶ τὴν ἀνδρείαν δέ, ἐξ ὧν χαίρων ὑπέστρεψεν ἀπὸ προσώπου τοῦ συνεδρίου.

Ζηλώσωμεν τοίνυν τὴν ἀρετὴν ταύτην καὶ μάλιστα πάντων τὴν ταπεινοφροσύνην καὶ ἐλεημοσύνην, ὧν ἄνευ σωθῆναι
20 οὐκ ἔστι. Καὶ δηλοῦσιν αἱ πέντε παρθένοι, καὶ μετ' ἐκείνων ὁ Φαρισαῖος. Χωρὶς μὲν γὰρ παρθενίας δυνατὸν βασιλείαν ἰδεῖν· χωρὶς δὲ ἐλεημοσύνης ἀμήχανον· τῶν γὰρ ἀναγκαίων τοῦτό ἐστι καὶ συνεχόντων τὸ πᾶν. Οὐκ ἄρα ἀπεικότως καρδίαν αὐτὸ κεκλήκαμεν ἀρετῆς. Ἄλλ' ἡ καρδία αὕτη, εἴαν μὴ
25 πᾶσι χορηγῆ πνεῦμα, ταχέως σβέννυται. "Ωσπερ οὖν καὶ ἡ πηγὴ, εἴαν συνέχη τὰ νᾶματα παρ' ἑαυτῆ, σήπεται, οὕτω καὶ οἱ

22. Ματθ. 10, 3.

23. Βλ. Ματθ. 19, 28.

24. Πρβλ. Πράξ. 5, 41.

πὸ εἶναι ἡ εὐσέβεια. Ἀκόμη ἔχει καὶ χρυσὸν στήθος, ἰσχυρότερον καὶ ἀπὸ τὸν ἀδάμαντα, πὸ εἶναι ἡ ἀνδρεία· καὶ εἶναι εὐκολώτερον νὰ κυριευθοῦν ὅλα, παρὰ νὰ διαρραγῇ αὐτὸ τὸ στήθος. Τὸ δὲ πνεῦμα πὸ ἔχει ἔδραν τὸν ἐγκέφαλον καὶ τὴν καρδίαν, εἶναι ἡ ἀγάπη.

4. Θέλεις νὰ σοῦ δείξω καὶ τὴν εἰκόνα τῶν ἐναρέτων πράξεων; Σκέψου αὐτὸν τὸν ἴδιον τὸν Εὐαγγελιστὴν Ματθαῖον· μολονότι δὲν ἔχομεν γραμμένον ὅλον τὸν βίον του, ὅμως καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ ὀλίγα ἠμποροῦμεν νὰ ἰδοῦμεν διαλάμπουσαν τὴν εἰκόνα αὐτοῦ. Τὸ ὅτι ἦτο ταπεινὸς καὶ μὲ συντετριμμένην καρδίαν, πρόσεξε πὸ ὀνομάζει τὸν ἑαυτὸν του, μετὰ τὸ Εὐαγγέλιον, τελώνην²². τὸ ὅτι δὲ ἦτο καὶ ἐλεήμων πρόσεξε τὸ ὅτι ὅλα τὰ ἀπέβαλε καὶ ἠκολούθησε τὸν Ἰησοῦν. Τὸ ὅτι δὲ ἦτο καὶ εὐσεβὴς καθίσταται φανερόν ἀπὸ τὰς ἀληθείας τοῦ Εὐαγγελίου του. Ἀκόμη καὶ τὴν σύνεσίν του εἶναι εὐκόλον νὰ ἰδῆς ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιον· πὸ ἔγραψε, καθὼς καὶ τὴν ἀγάπην του· διότι ἐνδιαφέρθη διὰ τὴν οἰκουμένην. Τὰ δὲ καλὰ ἔργα πὸ ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἠμποροῦμεν νὰ τὸ διαπιστώσωμεν ἀπὸ τὸν θρόνον εἰς τὸν ὁποῖον πρόκειται νὰ καθίσῃ²³, τὴν δὲ ἀνδρείαν του τὴν διαπιστώνομεν ἀπὸ τὴν χαράν, μὲ τὴν ὁποίαν ἐπέστρεψεν ἀπὸ τὸ συνέδριον²⁴.

Ἄς μιμηθοῦμεν λοιπὸν αὐτὴν τὴν ἀρετὴν καὶ πρὸ πάντων τὴν ταπεινοφροσύνην καὶ τὴν ἐλεημοσύνην, χωρὶς τὰς ὁποίας δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ σωθοῦμεν. Καὶ αὐτὸ καθίσταται φανερόν ἀπὸ τὰς πέντε παρθένους καὶ μαζὶ μὲ ἐκείνας καὶ ἀπὸ τὸν Φαρισαῖον. Διότι χωρὶς παρθενίαν εἶναι δυνατὸν νὰ ἰδῆ κανεὶς βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ὅμως χωρὶς ἐλεημοσύνην, εἶναι ἀδύνατον· διότι αὐτὴ εἶναι ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα καὶ πὸ περιέχουν τὸ πᾶν. Ἐπομένως δικαίως τὴν ἐχαρακτήρισamen ὡς τὴν καρδίαν τῆς ἀρετῆς. Ὅμως ἡ καρδία αὐτὴ ἂν δὲν χορηγηθῇ εἰς ὅλα τὰ μέλη τὸ πνεῦμα τῆς ζωῆς, γρήγορα σβήνει. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ἡ πηγὴ, ἐὰν συγκρατῆ ἐντὸς τῆς τὰ νερά, σαπίζει, ἔτσι καὶ οἱ πλού-

πλουτοῦντες, ὅταν παρ' ἑαυτοῖς τὰ ὄντα κατέχωσι. Διὰ
 τοῦτο καὶ ἐν τῇ κοινῇ συνηθείᾳ λέγομεν, πολλὴ ἡ σῆψις
 τοῦ πλούτου παρὰ τῷ δεῖνι καὶ οὐ λέγομεν, πολλὴ ἡ ἀφθο-
 ρία, πολὺς ὁ θησαυρός. Καὶ γὰρ σῆψις ἐστὶν οὐχὶ τῶν κε-
 5 κτημένων, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ πλούτου. Καὶ γὰρ τὰ ἱμάτια
 κείμενα φθείρεται, καὶ τὸ χρυσοῖον ἰοῦται, καὶ ὁ σῖτος διαβι-
 βρώσκειται καὶ ἡ ψυχὴ δὲ τοῦ ταῦτα ἔχοντος τούτων ἀπάν-
 των μᾶλλον ταῖς φροντίσι καὶ ἰοῦται καὶ σήπεται. Καὶ ἐθέ-
 λης φιλαργύρου ψυχὴν εἰς τὸ μέσον ἐξενεγκεῖν, καθάπερ
 10 ἱμάτιον ὑπὸ μυριῶν βρωθὲν σκολήκων, καὶ οὐκ ἔχον οὐδὲν
 ὑγιές, οὕτως εὐρήσεις διατειρυπημένην πέντοθεν αὐτὴν ὑπὸ
 φροντίδων, ὑπὸ τῶν ἀμαρτημάτων σεσηπυῖαν, ἰωμένην. Ἄλλ'
 οὐχὶ τοῦ πένητος τοιαύτη, τοῦ πένητος τοῦ ἐκόνητος· ἀλλ' ἀπο-
 σίλβει μὲν ὡς χρυσοῖον, λάμπει δὲ ὡς περ μαργαρίτης, ἀνθεῖ
 15 δὲ ὡς περ ῥόδον. Οὐ γὰρ ἐστὶν ἐκεῖ σῆς, οὐκ ἔστιν ἐκεῖ κλέ-
 πτης, οὐκ ἔστι φροντὶς βιωτικῆ· ἀλλ' ὡς ἄγγελοι οὕτω πολι-
 τεύονται.

Βούλει τῆς ψυχῆς ταύτης τὸ κάλλος ἰδεῖν; βούλει τῆς
 πενίας τὸν πλοῦτον καταμαθεῖν; Οὐκ ἐπιπάττει ἀνδράσιν,
 20 ἀλλὰ δαίμοσιν ἐπιπάττει· οὐ παρίσταιται βασιλεῖ, ἀλλὰ παρέ-
 στήκε Θεῷ· οὐ στρατεύεται μετὰ ἀνθρώπων, ἀλλὰ στρατεύε-
 ται μετὰ ἀγγέλων· οὐκ ἔχει κιβώτια δύο καὶ τρία καὶ εἴκο-
 σιν, ἀλλὰ τοιαύτην εὐπορίαν, ὡς τὸν κόσμον ἅπαντα μηδὲν
 εἶναι νομίζειν. Οὐκ ἔχει θησαυρόν, ἀλλὰ τὸν οὐρανόν· οὐ
 25 δεῖται δούλων, μᾶλλον δὲ ἔχει δούλους τὰ πάντα, ἔχει δού-
 λους τοὺς βασιλέων κρατοῦντας λογισμούς· Ὁ γὰρ ἐπιπάτ-
 των τῷ τὴν ἀλουργίδα περικειμένῳ, οὗτος αὐτὸν κατέπιπτε·
 ὁ λογισμός, καὶ ἀντιβλέπει οὐ τολμᾷ. Βασιλείαν δὲ καὶ χρυ-

σιοι, ὅταν κρατοῦν διὰ τὸν ἑαυτὸν των τὰ ὑπάρχοντά των. Διὰ τοῦτο καὶ συνηθίζομεν νὰ λέγωμεν ὅτι εἶναι μεγάλη ἡ σαπίλα εἰς τὸν τάδε καὶ δὲν λέγομεν, πολλή, ἢ ἀφθονία, πολὺς ὁ θησαυρός. Καθόσον ὑπάρχει σαπίλα ὅχι μόνον εἰς αὐτὰ πού ἔχουν, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου τοῦ πλούτου. Διότι καὶ τὰ ἐνδύματα ὅταν δὲν χρησιμοποιοῦνται καταστρέφονται, καὶ ὁ χρυσὸς σκουριάζει, καὶ ὁ σῖτος καταφθείρεται. Καὶ ἡ ψυχὴ δὲ αὐτοῦ, πού ἔχει ὅλα αὐτά, σκουριάζει καὶ σαπίζει περισσότερο μὲ αὐτὰς τὰς φροντίδας. Καὶ ἂν θελήσης νὰ ἀφαιρέσης τὸ κάλυμμα τῆς ψυχῆς τοῦ φιλαργύρου, ὅπως ἀκριβῶς ἓνα ἔνδυμα πού εἶναι φαγωμένον ἀπὸ ἄπειρα σκουλήκια καὶ δὲν ἔχει τίποτε τὸ ὑγιές, ἔτσι θὰ τὴν εὗρης καὶ αὐτὴν κατατρυπημένην παντοῦ ἀπὸ φροντίδας, σαπισμένην ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματα καὶ σκουριασμένην. Ὅμως ἡ ψυχὴ τοῦ πτωχοῦ δὲν ὁμοιάζει μὲ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, τοῦ πτωχοῦ πού μὲ τὴν θέλησίν του εἶναι πτωχός, καὶ τοῦ ὁποίου ἡ ψυχὴ ἀκτινοβολεῖ ὡσὰν χρυσός, λάμπει ὡσὰν μαργαρίτης καὶ ἀνθεῖ ὅπως ἀκριβῶς τὸ τριαντάφυλλον. Διότι δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σκῶρος, δὲν ὑπάρχει κλέπτῃς, δὲν ὑπάρχει κοσμικὴ φροντίς· οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ζοῦν καθ' ὅμοιον τρόπον μὲ τοὺς ἀγγέλους.

Θέλεις νὰ ἰδῆς τὸ κάλλος αὐτῆς τῆς ψυχῆς; θέλεις νὰ γνωρίσης καλὰ τὸν πλοῦτον τῆς πτωχείας; Δὲν δίδει ἐντολὰς εἰς ἄνδρας, ἀλλὰ προστάζει δαίμονας· δὲν στέκεται πλησίον τοῦ βασιλέως, ἀλλ' ἐστάθη πλησίον τοῦ Θεοῦ· δὲν στρατεύεται μαζὶ μὲ ἀνθρώπους, ἀλλὰ στρατεύεται μαζὶ μὲ ἀγγέλους· δὲν ἔχει μόνον δύο, τρία ἢ εἴκοσι κιβώτια, ἀλλὰ τόσην ἀφθονίαν, ὥστε νὰ θεωρῆ ὀλόκληρον τὸν κόσμον ὡσὰν μηδέν. Δὲν ἔχει ὑλικὸν θησαυρόν, ἀλλὰ τὸν οὐρανόν· δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ δούλους, ἢ καλύτερα ἔχει ὡς δούλους τὰ πάθη, ἔχει ὡς δούλους τοὺς λογισμοὺς πού καταδυναστεύουν τοὺς βασιλεῖς. Διότι ὁ λογισμὸς πού διατάσσει αὐτὸν πού φορᾷ τὴν ἀλουργίδα τὸν φοβᾷται αὐτὸν καὶ δὲν τολμᾷ νὰ τὸν ἰδῆ κατὰ πρόσωπον. Βασιλείαν δὲ καὶ χρυσὸν

σὸν καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα, καθάπερ παίδων ἀθύρματα γελᾷ.
καὶ καθάπερ τροχοὺς καὶ ἀστραγάλους καὶ κεφαλὰς καὶ
σφαίρας, οὕτω ταῦτα πάντα ἡγεῖται εἶναι εὐκαταφρόνητα.

Ἔχει γὰρ κόσμον, ὃν οὐδὲ ἰδεῖν οἱ ἐν τούτοις παίζοντες δύ-
5 νανται. Τί τοίνυν τοῦ πένητος τούτου θέλιον γένοιτ' ἄν;
Ἔδαφος γοῦν ἔχει τὸν οὐρανόν. Εἰ δὲ τὸ ἔδαφος τοιοῦτον,
ἐννόησον τὸν ὄροφον. Ἄλλ' οὐκ ἔχει ἵππους καὶ ὄχηματα;
Τί γὰρ αὐτῷ τούτων χρεία, τῷ μέλλοντι ἐπὶ τῶν νεφελῶν
ὀχεῖσθαι, καὶ μετὰ τοῦ Χριστοῦ εἶναι;

10 Ταῦτ' οὖν ἐννοήσαντες, καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ἐκεῖ-
νον ζητῶμεν τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ἀνάλωτον εὐπορίαν, ἵνα
καὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἐπιτύχωμεν, χάριτι καὶ φι-
λανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ
τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

25. Διάφορα παιχνίδια πού ἐπαίζοντο κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους.

καὶ ὅλα τὰ παρόμοια τὰ περιγελᾶ ὡσάν παιδικὰ παιχνίδια καὶ τὰ περιφρονεῖ ὅλα αὐτὰ ὡσάν τροχοὺς καὶ ἀστραγάλους καὶ κεφαλὰς καὶ σφαίρας²⁵. Διότι ἔχει κόσμον ποὺ δὲν ἠμποροῦν νὰ τὸν ἴδοῦν αὐτοὶ ποὺ παίζουν μὲ αὐτά. Τί καλύτερον λοιπὸν θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ ἀπὸ αὐτὸν τὸν πτωχόν; Διότι ὡς ἔδαφος ἔχει τὸν οὐρανόν. Ἐὰν δὲ τὸ ἔδαφος εἶναι τέτοιο, σκέψου τὸν ὄροφον. Θὰ μοῦ εἰπῆς ὅτι δὲν ἔχει ἄλογα καὶ ὀχήματα; Μὰ τί τὰ χρειάζεται αὐτὸς ποὺ πρόκειται νὰ βαδίζῃ ἐπάνω εἰς τὰ σύννεφα καὶ νὰ εἶναι μαζὶ μὲ τὸν Χριστόν;

Ὅλα λοιπὸν αὐτὰ ἀφοῦ τὰ χαράξωμεν καλὰ εἰς τὸν νοῦν μας, καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ἅς ἐπιδιώκωμεν ἐκεῖνον τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ἀνεξάντλητον ἀφθονίαν, ὥστε νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ματθ. 13, 53 - 14, 12

«Καὶ ἐγένετο, ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς τὰς παραβολὰς ταύτας, μετήρην ἐκεῖθεν».

5 1. Τίνος ἕνεκεν εἶπε ταύτας;
Ἐπειδὴ καὶ ἄλλας ἔμελλεν ἐρεῖν.

Τίνος δὲ ἕνεκεν καὶ μεταβαίνει;
Πανταχοῦ τὸν λόγον σπεῖραι βουλόμενος.

«Καὶ ἐλθὼν εἰς τὴν πατριδα αὐτοῦ, ἐδίδασκεν αὐτοὺς
10 ἐν τῇ συναγωγῇ αὐτῶν».

Καὶ ποίαν πατριδα αὐτοῦ καλεῖ νῦν;

Ἐμοὶ δοκεῖ, τὴν Ναζαρέτι. «Οὐ γὰρ ἐποίησεν ἐκεῖ δυνάμεις πολλάς», φησὶν· ἐν δὲ Καπερναοῦμ ἐποίησε σημεῖα· διὸ καὶ ἔλεγε· «Καὶ οὐ Καπερναοῦμ, ἢ ἕως τοῦ οὐρανοῦ ὑ-
15 φωθεῖσα, ἕως ἄδου καταβιβασθήσῃ· ὅτι εἰ ἐν Σοδόμοις ἐγένοντο αἱ δυνάμεις αἱ γινόμεναι ἐν σοί, ἔμειναν ἂν μέχρι τῆς σήμερον». Ἐλθὼν δὲ ἐκεῖ, τῶν μὲν σημείων καθυφίησιν, ὥστε μὴ εἰς πλείονα αὐτοὺς φθόνον ἐκκαῦσαι μηδὲ κατακρῖ-
20 ναι μειζρόνως, τῆς ἀπιστίας ἐπιτεινομένης· διδασκαλίαν δὲ προτείνεται τῶν σημείων οὐκ ἔλαττον θαῦμα ἔχουσαν. Οἱ γὰρ πάντα ἀνόητοι, δέον θαυμάσαι καὶ ἐκπλαγῆναι τῶν λεγομένων τὴν δύναμιν, οὗτοι δὲ τὸνναντίον ἐξευτελίζουσιν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ δοκοῦντος εἶναι πατρός· καίτοιγε πολλὰ τούτων παραδείγματα ἔχοντες ἐν ταῖς ἔμπροσθεν χρόνοις καὶ
25 πατέρων ἀσῆμων γενναίους ἑωρακότιες παῖδας. Καὶ γὰρ ὁ Δαυὶδ εὐτελοῦς τινος ἦν γεωργοῦ τοῦ Ἰεσσαί· καὶ ὁ Ἀμὼς αἰπόλον παῖς καὶ αὐτὸς αἰπόλος· καὶ ὁ Μωϋσῆς δὲ ὁ νομοθέτης σφόδρα αὐτοῦ ἀποδέοντα ἔσχε πατέρα. Δέον οὖν διὰ τοῦτο μάλιστα προσκυνεῖν καὶ ἐκπλήττεσθαι, ὅτι τοιούτων

«Καὶ συνέβη, ὥστε, ἀφοῦ ἐτελείωσεν ὁ Ἰησοῦς τὰς παραβολὰς αὐτάς, νὰ ἀναχωρήσῃ ἀπὸ ἐκεῖ».

1. — Διατί εἶπεν ὁ Κύριος τὰς παραβολὰς αὐτάς;

— Ἐπειδὴ ἐπρόκειτο καὶ ἄλλας νὰ εἰπῇ.

— Καὶ διὰ ποῖον λόγον μεταβαίνει ἐκεῖ;

— Ἐπειδὴ ἤθελε νὰ σπεύρῃ παντοῦ τὸν λόγον.

«Καὶ ἀφοῦ ἦλθεν εἰς τὴν πατρίδα του τοὺς ἐδίδασκεν εἰς τὴν συναγωγὴν των».

Καὶ ποίαν πόλιν ὀνομάζει τώρα πατρίδα του;

Ἐγὼ νομίζω τὴν Ναζαρέτ. «Διότι», λέγει, «δὲν ἔκανεν ἐκεῖ πολλὰ θαύματα· ἐνῶ εἰς τὴν Καπερναοῦμ ἔκανε θαύματα. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγε· «Καὶ σὺ Καπερναοῦμ, πού ὑψώθης μέχρι τὸν οὐρανόν, θὰ καταβιβασθῆς μέχρι τὸν Ἄδην· διότι ἐὰν τὰ θαύματα πού ἔγιναν εἰς ἐσέ, ἐγίνοντο εἰς τὰ Σόδομα, θὰ ἦτο δυνατόν νὰ παραμείνουν μέχρι σήμερα»¹. Ὄταν δὲ ἦλθεν ἐκεῖ τὰ μὲν θαύματα τὰ ἄφησε, διὰ νὰ μὴ ἀνάψῃ περισσότερο τὸν φθόνον των, οὔτε νὰ εἶναι μεγαλύτερα ἢ καταδίκη των, καθόσον θὰ ἠύξανεν ἢ ἀπιστία των· ἀντιθέτως προτιμᾷ τὴν διδασκαλίαν πού δὲν περιέχει μικρότερον θαῦμα ἔναντι τῶν θαυμάτων. Διότι καὶ οἱ πλέον ἀνόητοι ἔπρεπε νὰ θαυμάσουν καὶ νὰ ἐκπλαγούν ἀπὸ τὴν δύναμιν τῶν λόγων του, αὐτοὶ ὅμως ὅλως ἀντιθέτως τὸν ταπεινώνουν ἀπὸ τὸν νομιζόμενον ὡς πατέρα του Ἰωσήφ· μολονότι βέβαια εἶχαν πολλὰ παρόμοια παραδείγματα ἀπὸ τὴν παλαιὰν ἐποχὴν καὶ εἶχαν ἰδεῖ γενναῖα παιδιὰ ἀπὸ ἀσήμους πατέρας. Καθόσον καὶ ὁ Δαυῖδ ἦτο υἱὸς κάποιου ἀσήμου γεωργοῦ τοῦ Ἰεσσαί· καὶ ὁ Ἀμμὼς ἦτο υἱὸς αἰγοβοσκοῦ καὶ ὁ ἴδιος δὲ ἦτο αἰγοβοσκός· ἀλλὰ καὶ ὁ Μωϋσῆς ὁ νομοθέτης εἶχε πατέρα, πού ἀπεῖχε πάρα πολὺ ἀπὸ αὐτόν. Καὶ ἀκριβῶς διὰ τὸν λόγον αὐτόν ἔπρεπε κατ' ἐξοχὴν νὰ προσκυνοῦν καὶ νὰ καταλαμβάνωνται ἀπὸ

ὧν τοιαῦτα ἐφθέγγετο· εὐδὴλον γάρ, ὅτι οὐκ ἐξ ἀνθρωπίνης ἐπιμελείας ἦν, ἀλλὰ θείας χάριτος· οἱ δὲ ἀφ' ὧν ἔδει θαυμάζειν, ἀπὸ τούτων καταφρονοῦσι. Συνεχῶς δὲ ταῖς συναγωγαῖς ἐπιχωριάζει, ἵνα μὴ διαπαντὸς ἐπὶ τῆς ἐρήμου δια-
 5 τριβόντος αὐτοῦ μᾶλλον κατηγορήσωσιν, ὡς ἀποσχίζοντος καὶ τῇ πολιτείᾳ μαχομένου.

Ἐκπλητιόμενοι τοίνυν καὶ ἐν ἀπορίᾳ ὄντες ἔλεγον· «Πόθεν αὕτη ἡ σοφία τούτω καὶ αἱ δυνάμεις;»· ἦτοι τὰ σημεῖα δυνάμεις καλοῦντες ἢ καὶ αὐτὴν τὴν σοφίαν. «Οὐχ
 10 οὐτός ἐστιν ὁ τοῦ τέκτονος υἱός;». Οὐκοῦν μεῖζον τὸ θαῦμα, καὶ πλείων ἢ ἔκπληξις. «Οὐχὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ λέγεται Μαρία; καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ Ἰάκωβος καὶ Ἰωσῆς καὶ Σίμων καὶ Ἰούδας; καὶ αἱ ἀδελφαὶ αὐτοῦ οὐχὶ πᾶσαι παρ' ἡμῖν εἰσι; Πόθεν τούτω ταῦτα; Καὶ ἐσκανδαλίζοντο ἐν αὐτῷ».
 15 Ὁρᾷς ὅτι ἐν τῇ Ναζαρετὶ διελέγετο; Οὐχὶ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, φησὶν, ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνά εἰσι; Καὶ τί τοῦτο; Ἐντεῦθεν γὰρ ὑμᾶς μάλιστα εἰς πίστιν ἐνάγεσθαι ἔδει. Ἀλλὰ γὰρ πονηρὸν ὁ φθόνος καὶ ἐναντιῷ περιλίπει πολλάκις. Ἄ γὰρ ἦν παρὰδοξα καὶ θαυμασιὰ καὶ ἱκανὰ αὐτοὺς ἐφελκύσασθαι,
 20 ταῦτα ἐκείνους ἐσκανδάλιζε. Τί οὖν ὁ Χριστὸς πρὸς αὐτούς; «Οὐκ ἔστι προφήτης», φησὶν, «ἄτιμος, εἰ μὴ ἐν τῇ παιρίδι αὐτοῦ καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ. Κοὶ οὐκ ἐποίησε», φησὶ, «δυνάμεις πολλὰς διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν». Ὁ δὲ Λουκᾶς φησὶ· «Καὶ οὐκ ἐποίησεν ἐκεῖ σημεῖα πολλά». Καίτοι ποιῆσαι εἰκὸς
 25 ἦν. Εἰ γὰρ τὸ θαυμάζεσθαι αὐτῷ προεχώρει, (καὶ γὰρ καὶ τότε ἐθαυμάζετο), τίνος ἔνεκεν οὐκ ἐποίησεν; Ὅτι οὐ πρὸς

θαυμασμόν, ἐπειδὴ μολονότι προήρχετο ἀπὸ ταπεινοῦς γονεῖς, τοὺς ἐδίδασκε τοσον ὑψηλὰ νοήματα· διότι ἦτο ὀλοφάνερον ὅτι αὐτὰ δὲν προήρχοντο ἀπὸ ἀνθρωπίνην φροντίδα, ἀλλ' ἦσαν ἀποτέλεσμα τῆς θείας χάριτος. Αὐτοὶ ὅμως ἀπὸ αὐτὰ πού ἔπρεπε νὰ τὸν θαυμάζουν, ἀπὸ αὐτὰ ὀρμώμενοι τὸν περιφρονοῦν. Συνεχῶς δὲ συχνάζει εἰς τὰς συναγωγὰς διὰ νὰ μὴ τὸν κατηγορήσουν ἀκόμη περισσότερο, ὅτι, δαπανῶν τὸν χρόνον του εἰς τὴν ἔρημον, δημιουργεῖ σχίσμα καὶ κάνει πόλεμον κατὰ τῆς πολιτείας.

Γεμᾶτοι λοιπὸν ἀπὸ ἔκπληξιν καὶ ἀπορίαν ἔλεγαν· «Ἀπὸ ποῦ αὐτὸς ἔλαβεν αὐτὴν τὴν σοφίαν καὶ αὐτὰς τὰς θαυματουργικὰς δυνάμεις;», ὀνομάζοντες τὰ θαύματα δυνάμεις ἢ καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν σοφίαν. «Δὲν εἶναι αὐτὸς ὁ υἱὸς τοῦ ξυλουργοῦ;». Τώρα λοιπὸν τὸ θαῦμα ἦτο μεγαλύτερον καὶ ἀκόμη μεγαλυτέρα ἢ ἔκπληξις. «Ἡ μητέρα του δὲν ὀνομάζεται Μαρία; καὶ δὲν εἶναι ἀδελφοὶ αὐτοῦ ὁ Ἰάκωβος, ὁ Ἰωσῆς, ὁ Σίμων καὶ ὁ Ἰούδας; καὶ ὅλαι αἱ ἀδελφαὶ του δὲν ζοῦν ἀνάμεσά μας; Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν τὰ ἔλαβεν ὅλα αὐτά; Καὶ ἐδυσπιστοῦσαν πρὸς αὐτόν.

Βλέπεις ὅτι ἐδίδασκεν εἰς τὴν Ναζαρέτ; Δὲν εἶναι, λέγει, ἀδελφοί του ὁ τάδε καὶ ὁ τάδε; Καὶ τί σημασία ἔχει αὐτό; Διότι αὐτὸ ἔπρεπε νὰ σᾶς κἀνῆ νὰ πιστεύσετε ἀκόμη περισσότερο. Ὁ φθόνος ὅμως εἶναι πάρα πολὺ κακὸν πρᾶγμα καὶ πολλάκις βάλλει καὶ ἐναντίον αὐτοῦ πού τὸν ἔχει. Διότι αὐτὰ πού ἦσαν παράδοξα καὶ ἄξια θαυμασμοῦ καὶ ἱκανὰ διὰ νὰ προσελκύσουν τὴν πίστιν των, αὐτὰ τοὺς ἔκαναν νὰ δυσπιστοῦν. Καὶ τί τοὺς εἶπε λοιπὸν ὁ Χριστός; «Δὲν ὑπάρχει», τοὺς λέγει, «προφήτης πού νὰ περιφρονῆται, παρὰ μόνον εἰς τὴν πατρίδα του καὶ εἰς τὴν οἰκίαν του. Καὶ ἐξ αἰτίας τῆς ἀπιστίας των», λέγει, «δὲν ἔκανεν ἐκεῖ πολλὰ θαύματα». Ὁ Λουκᾶς πάλιν λέγει· «Καὶ δὲν ἔκανεν ἐκεῖ πολλὰ θαύματα». Ἄν καὶ φυσικὸν ἦτο νὰ κἀνῆ. Διότι ἐὰν ὀλίγον κατ' ὀλίγον ηὔξανεν ὁ θαυμασμός των πρὸς αὐτόν (καὶ πράγματι καὶ τότε ἐθαυμάζετο), διὰ ποῖον

ἐπίδειξιν ἔβλεπε τὴν ἑαυτοῦ, ἀλλὰ πρὸς τὸ ἐκείνοις συμφέρον. Τούτου τοίνυν μὴ προχωροῦντος, παρεΐδε τὸ ἑαυτοῦ, ὥστε μὴ τὴν κόλασιν αὐτοῖς αὐξῆσαι. Καίτοι ὄρα μετὰ πόσον πρὸς αὐτοὺς ἦλθε χρόνον καὶ πόσῃν σημείων ἐπίδειξιν· ἀλλ' 5 οὐδὲ οὕτως ἀνήνεγκαν, ἀλλὰ πάλιν ἐξεκαίοντο τῷ φθόνῳ.

Τίνος οὖν ἔνεκεν καὶ ὀλίγα ἐποίησε σημεῖα; Ἴνα μὴ λέγωσιν «Ἱατρὲ, θεράπευσον σεαυτόν»· ἵνα μὴ λέγωσι, πολέμιος ἡμῖν ἐστὶ καὶ ἐχθρὸς καὶ τοὺς οἰκείους ὑπερορᾷ· ἵνα μὴ λέγωσιν, ὅτι εἰ ἐγεγόνει σημεῖα καὶ ἡμεῖς ἐπιστεύσαμεν 10 ἄν. Διὰ τοῦτο καὶ ἐποίησε καὶ ἐπέσχε· τὸ μὲν, ἵνα τὸ αὐτοῦ πληρώσῃ, τὸ δέ, ἵνα μὴ ἐκείνους μειζόνως κατακρίνῃ. Ἐννόησον δὲ τῶν λεγομένων τὴν δύναμιν, ὅπου γε καὶ ὑπὸ φθόνου κατεχόμενοι ὅμως ἐθαύμαζον. Ἀλλ' ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἔργων οὐ τὸ γινόμενον μέμφονται, ἀλλ' αἰτίας πλάττουσιν οὐκ 15 οὔσας, λέγοντες· «Ἐν Βεελζεβούλ ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια», οὕτω καὶ ἐνιαῦθα, οὐ τὴν διδασκαλίαν αἰτιῶνται, ἀλλ' ἐπὶ τὴν εὐτέλειαν καταφεύγουσι τοῦ γένους.

Σὺ δέ μοι σκόπει τὴν ἐπιείκειαν τοῦ διδασκάλου, πῶς αὐτοὺς οὐχ ὑβρίζει, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς ἡμερότητός φη- 20 σιν «Οὐκ ἔστι προφήτης ἄτιμος, εἰ μὴ ἐν τῇ παιρίδι αὐτοῦ». Καὶ οὐδὲ ἐνιαῦθα ἔσθη, ἀλλὰ προσέθηκε, «Καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ»· ἐμοὶ δοκεῖ καὶ τοὺς ἀδελφούς αἰνιτιόμενος τοὺς ἑαυτοῦ τοῦτο προσειθεικέναι.

2. Ἐν δὲ τῷ Λουκᾶ καὶ παραδείγματα τούτου τίθησι 25 λέγων, ὅτι οὐδὲ Ἡλίας ἦλθε πρὸς τοὺς οἰκείους, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἀλλόφυλον χήραν· οὐδὲ παρ' Ἐλισσαίου ἄλλος τις ἔθε-

2. Λουκᾶ 4, 23.

3. Λουκᾶ 11, 15 καὶ Δ' Βασ. 1, 2. 16 ὅπου ἀπαντᾷ ἡ λέξις Βεελζεβούλ (=θεὸς μυῖα), ἦτο δὲ φοινικικὴ ἢ φιλισταιικὴ θεότης. Εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην, ὅπου ἀναφέρεται, σημαίνει τὸν ἄρχοντα τῶν δαιμονίων, τὸν Σατανᾶν.

4. Τὰ τέκνα τοῦ Ἰωσήφ ἐκ προηγουμένου γάμου.

λόγον δὲν ἔκανε θαύματα; Διότι δὲν ἀπέβλεπε νὰ κάνη ἐπίδειξιν τῆς δυνάμεώς του, ἀλλὰ πρὸς τὸ συμφέρον ἐκείνων. Ἐπειδὴ λοιπὸν αὐτὸ δὲν παρουσίαζε πρόοδον, διὰ τοῦτο παρέβλεψε τὸ ἰδικόν του, ὥστε νὰ μὴ γίνῃ αἰτία καὶ αὐξηθῆ ἡ τιμωρία των. Καὶ πρόσεξε βέβαια μετὰ ἀπὸ πόσον χρόνον ἦλθε πρὸς αὐτοὺς καὶ μετὰ ἀπὸ πόσα θαύματα, καὶ παρὰ ταῦτα ὅμως δὲν συνῆλθαν οὔτε καὶ ἔτσι, ἀλλ' ἐξηκολούθει ὁ φθόνος των νὰ τοὺς κατακαίῃ.

Διατί λοιπὸν ἐδῶ ἔκανε ὀλίγα μόνον θαύματα; Διὰ νὰ μὴ λέγουν· «Ἰατρὲ θεράπευσε τὸν ἑαυτὸν σου»²· διὰ νὰ μὴ λέγουν, μᾶς πολεμᾶ, εἶναι ἐχθρός μας καὶ περιφρονεῖ τοὺς ἰδικούς του· διὰ νὰ μὴ λέγουν, ὅτι ἐὰν εἶχαν γίνῃ θαύματα, θὰ ἦτο δυνατὸν καὶ ἡμεῖς νὰ πιστεύσωμεν. Διὰ τοῦτο καὶ ἔκανε θαύματα ἀλλὰ καὶ κατὰ τρόπον συγκρατημένον. Καὶ τοῦτο, ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ νὰ ἐκπληρώσῃ τὸ χρέος του, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ νὰ μὴ εἶναι πάρα πολὺ μεγάλη ἡ κατάδικη των. Σκέψου δὲ τὴν δύναμιν τῶν λόγων του, διότι μολονότι βέβαια κατείχοντο ἀπὸ φθόνον, παρὰ ταῦτα τὸν ἐθαύμαζον. Ἄλλ' ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἔργων του δὲν κατηγοροῦν αὐτὸ πού συνέβαινε, ἀλλ' ἐπινοοῦν ἀνυπάρκτους αἰτίας, λέγοντες· «Ἐν ὀνόματι τοῦ Βεελζεβούλ³ ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια», ἔτσι καὶ τώρα δὲν κατηγοροῦν τὴν διδασκαλίαν του, ἀλλὰ καταφεύγουν εἰς τὴν ταπεινὴν καταγωγὴν του.

Σὺ ὅμως, σὲ παρακαλῶ, πρόσεξε τὴν ἐπιείκειαν τοῦ διδασκάλου, πῶς δηλαδὴ δὲν τοὺς ὑβρίζει, ἀλλὰ καὶ μὲ πολλὴν ἠπιότητα τοὺς λέγει· «Δὲν ὑπάρχει πορφήτης πού νὰ περιφρονῆται, παρὰ μόνον εἰς τὴν πατρίδα του». Καὶ δὲν ἠρκέσθη εἰς αὐτὸ καὶ μόνον, ἀλλὰ προσέθεσε, «καὶ εἰς τὴν οἰκίαν του». Ἔχω τὴν γνώμην ὅτι αὐτὸ τὸ προσέθεσεν ὑπονοῶν τοὺς ἀδελφούς του⁴.

2. Κατὰ τὸν Λουκᾶν ὅμως ἀναφέρει καὶ παραδείγματα πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτόν, λέγων, ὅτι οὔτε ὁ Ἥλιος μετέβη πρὸς τοὺς ἰδικούς του, ἀλλὰ μετέβη πρὸς τὴν χώραν πού προήρχετο ἀπὸ ἄλλην φυλὴν. Οὔτε καὶ ἀπὸ τὸν Ἐλισσαῖον

ραπεύθη λεπρός, ἀλλ' ἢ ὁ ἀλλόφυλος Νεεμάν· Ἰσραηλίται δὲ οὔτε εὖ ἔπαθον, οὔτε εὖ ἐποίησαν, ἀλλ' οἱ ξένοι. Ταῦτα δὲ λέγει, πανταχοῦ δεικνὺς τὴν πονηρὰν αὐτῶν συνήθειαν, καὶ ὅτι οὐδὲν ἐπ' αὐτοῦ γίνεται καινόν.

5 «Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἤκουσεν Ἡρώδης ὁ τετραρχῆς τὴν ἀκοὴν Ἰησοῦ». Ὁ γὰρ βασιλεὺς Ἡρώδης ὁ τούτου πατὴρ τετελευτηκῶς ἦν, ὁ τὰ παιδιά ἀνελών. Οὐχ ἀπλῶς δὲ τὸν καιρὸν ἐπισημαίνεται ὁ εὐαγγελιστής, ἀλλ' ἵνα μάθῃς τὸν τύφον τοῦ τυράννου καὶ τὴν ὀλιγωρίαν. Οὐδὲ γὰρ ἐν
10 προσιμίῳις ἔμαθε τὰ κατ' αὐτόν, ἀλλὰ μετὰ χρόνον ἀπειρον. Τοιοῦτοι γὰρ οἱ ἐν δυναστείαις καὶ πολὺν τὸν ὄγκον περιβεβλημένοι· ὁπρὲ ταῦτα μανθάνουσι, διὰ τὸ μὴ πολὺν αὐτῶν ποιεῖσθαι λόγον. Σὺ δέ μοι σκόπει ἡλίκον ἢ ἀρετὴ· ὅτι καὶ τετελευτηκότα αὐτὸν δέδοικε καὶ ὑπὸ τοῦ φόβου
15 καὶ περὶ ἀνασιάσεως φιλοσοφεῖ. «Ἐῖπε» γὰρ, φησί, «τοῖς παισὶν αὐτοῦ· οὗτός ἐστιν Ἰωάννης, ὃν ἐγὼ ἀπέκτεινα· οὗτος ἀνέστη ἐκ νεκρῶν· καὶ διὰ τοῦτο αἱ δυνάμεις ἐνεργοῦσιν ἐν αὐτῷ».

Εἶδες τὸν φόβον ἐπιτεταμένον; Οὐδὲ γὰρ τότε ἐξείπειν
20 ἐτόλμησεν ἔξω, ἀλλὰ καὶ τότε τοῖς οἰκέταις λέγει τοῖς ἑαυτοῦ. Ἄλλ' ὅμως καὶ αὕτη ἡ δόξα στρατιωτικὴ καὶ παράλογος. Καὶ γὰρ καὶ πολλοὶ ἀνέστησαν ἀπὸ νεκρῶν καὶ οὐδεὶς οὐδὲν τοιοῦτον εἰργάσατο. Δοκεῖ δέ μοι καὶ φιλοτιμίας εἶναι καὶ φόβου τὰ ρήματα. Τοιοῦτον γὰρ αἱ ἄλογοι ψυχαί· ἐναντί-
25 ων μίξιν δέχονται παθῶν πολλάκις. Ὁ δὲ Λουκᾶς φησιν, ὅτι οἱ ὄχλοι ἔλεγον· «Οὗτός ἐστιν Ἡλίας ἢ Ἰερεμίας ἢ τῶν

ἐθεραπεύθη κανεὶς ἄλλος λεπρὸς παρὰ μόνον ὁ Νεεμᾶν πού κατήγετο ἀπὸ ἄλλην φυλῆν. Οἱ Ἰσραηλίται ὅμως οὔτε εὐηργετήθησαν, οὔτε εὐηργέτησαν, ἀλλ' οἱ ξένοι⁵. Αὐτὰ δὲ τὰ λέγει διὰ νὰ φανερώσῃ εἰς κάθε περίπτωσιν τὴν πονηρὰν συνήθειάν των καὶ ὅτι τίποτε τὸ καινούργιον δὲν συμβαίνει τώρα μὲ αὐτόν.

«Κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ὁ Ἡρώδης ὁ Τετράρχης ἐπληροφορήθη τὰ ὅσα διεδίδοντο περὶ τοῦ Ἰησοῦ». Διότι ὁ βασιλεὺς Ἡρώδης, ὁ πατέρας του, πού εἶχε φονεύσει τὰ παιδιά, εἶχεν ἀποθάνει. Ὁ εὐαγγελιστὴς δὲν σημειώνει ἀπλῶς καὶ χωρὶς αἰτίαν τὸν καιρὸν, ἀλλὰ διὰ νὰ πληροφορηθῆς τὴν ἀλαζονείαν καὶ τὴν ἀδιαφορίαν τοῦ τυράννου. Διότι δὲν ἐπληροφορήθη ἀπὸ ἐνωρὶς τὰ σχετικὰ μ' αὐτόν, ἀλλὰ μετὰ ἀπὸ πολὺν χρόνον. Τέτοιοι δηλαδὴ εἶναι αὐτοὶ πού κυβερνοῦν καὶ περιβάλλονται ἀπὸ πολὺ μεγάλην ὑλικὴν δύναμιν. Τὰ πληροφοροῦνται αὐτὰ πολὺ ἀργά, ἐπειδὴ δὲν ἀσχολοῦνται καὶ πολὺ μὲ αὐτά. Σὺ ὅμως, σὲ παρακαλῶ, πρόσεξε πόσον σπουδαῖον πρᾶγμα εἶναι ἡ ἀρετὴ· διότι μολονότι εἶχε πλεόν ἀποθάνει ὁ ἐνάρετος, τὸν φοβᾶται, καὶ ἀπὸ τὸν φόβον φιλοσοφεῖ καὶ διὰ τὴν ἀνάστασιν. Διότι, λέγει, «Εἶπεν ὁ Ἡρώδης εἰς τοὺς δούλους του· αὐτὸς εἶναι ὁ Ἰωάννης, τὸν ὁποῖον ἐφόνευσα ἐγώ· αὐτὸς ἀνεστήθη ἀπὸ τοὺς νεκροὺς, καὶ διὰ τοῦτο, μέσω αὐτοῦ, ἐνεργοῦν θαυματουργικαὶ δυνάμεις».

Εἶδες τὴν ἔκτασιν πού ἔλαβεν ὁ φόβος; Διότι οὔτε καὶ τότε ἐτόλμησε νὰ εἰπῆ κάτι εἰς τὸν ἔξω κόσμον, ἀλλὰ καὶ τότε τὸ λέγει μόνον εἰς τοὺς αὐλικούς του. Καὶ αὕτη ὅμως ἡ σκέψις του εἶναι στρατιωτικὴ καὶ παράλογος. Καθόσον καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἀνεστήθησαν ἀπὸ τοὺς νεκροὺς καὶ κανεὶς δὲν ἔκανε τίποτε τὸ παρόμοιον. Ἐγὼ νομίζω ὅτι τὰ λόγια αὐτὰ περιέχουν καὶ φιλοτιμίαν καὶ φόβον. Διότι παρόμοιον πρᾶγμα παθαίνουν οἱ παράλογοι ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι δέχονται πολλὰς φορὰς μέσα των ἀντίθετα πάθη. Ὁ Λουκᾶς ὅμως λέγει ὅτι τὸ πλῆθος ἔλεγεν· «Αὐτὸς εἶναι ὁ Ἡλίας ἢ ὁ Ἱερεμίας ἢ κάποιος ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους προφή-

προφητῶν εἰς τῶν ἀρχαίων»· οὗτος δέ, ὡς δὴ τι τῶν ἄλλων σοφώτερον λέγων, τοῦτο εἶρηκεν. Εἰκὸς δὲ αὐτὸν πρότερον μὲν πρὸς τοὺς λέγοντας αὐτὸν εἶναι τὸν Ἰωάννην (πολλοὶ γὰρ καὶ τοῦτο ἔλεγον) ἀρνεῖσθαι καὶ λέγειν, ὅτι ἐγὼ
 5 αὐτὸν ἀπέκτεινα, φιλοτιμούμενον καὶ ἐναθρυνόμενον. Τοῦτο γὰρ καὶ ὁ Μάρκος καὶ ὁ Λουκᾶς φησιν, ὅτι ἔλεγεν, ὅτι «Ἐγὼ Ἰωάννην ἀπεκεφάλισα». Τῆς δὲ φήμης ἀρθείσης, λοιπὸν καὶ αὐτὸς τὰ αὐτὰ λέγει τοῖς πολλοῖς. Εἶτα καὶ τὴν ἱστορίαν ἡμῖν ὁ εὐαγγελιστῆς διηγεῖται.

10 Καὶ τί δήποτε οὐ προηγουμένως αὐτὴν εἰσήγαγεν; Ὅτι καὶ ἡ πᾶσα πραγματεία αὐτοῖς, τὰ περὶ τοῦ Χριστοῦ εἰπεῖν· καὶ οὐδὲν ἐποιοῦντο τούτου πάρεργον ἕτερον, πλὴν εἰ μὴ πάλιν εἰς τὸ αὐτὸ συντελεῖν ἔμελλεν. Οὐκοῦν οὐδ' ἂν νῦν ἐμνημόνευσαν τῆς ἱστορίας, εἰ μὴ διὰ τὸν Χριστὸν καὶ διὰ
 15 τὸ λέγειν Ἡρώδη, ὅτι ἀνέστη ἐκεῖνος. Ὁ δὲ Μάρκος φησίν, ὅτι σφόδρα ἐτίμα τὸν ἄνδρα ὁ Ἡρώδης, καὶ ταῦτα ἐλεγχόμενος. Τοσοῦτόν ἐσιν ἡ ἀρετὴ.

Εἶτα διηγούμενος οὕτω φησίν. «Ὁ γὰρ Ἡρώδης κρατήσας τὸν Ἰωάννην, ἔδησεν αὐτὸν καὶ ἔθηκε ἐν φυλακῇ, διὰ
 20 Ἡρωδιάδα τὴν γυναῖκα Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ. Ἐλεγε γὰρ αὐτῷ ὁ Ἰωάννης· οὐκ ἔξεσί σοι ἔχειν αὐτήν. Καὶ θέλων αὐτὸν ἀποκτεῖναι, ἐφοβήθη τὸν ὄχλον, ὅτι ὡς προφήτην αὐτὸν εἶχον». Καὶ τίνος ἕνεκεν οὐδὲν ἐκείνη διαλέγεται, ἀλλὰ τῷ ἀνδρὶ; Ὅτι κυριώτερος οὗτος ἦν. Ὅρα δὲ
 25 πῶς ἀνεπαχθῆ ποιεῖται τὴν κατηγορίαν, ὡς ἱστορίαν διηγούμενος μᾶλλον ἢ κατηγορίαν εἰσάγων. «Γενεσίῳ δὲ ἀγομένων τοῦ Ἡρώδου», φησίν, «ᾠρχήσατο ἡ θυγάτηρ τῆς Ἡ-

6. Λουκᾶ 9, 8.

7. Μάρκ. 6, 16. Λουκᾶ 9, 9.

8. Μάρκ. 6, 20.

τας»⁶. Ὁ Ἡρώδης ὅμως ὡσάν νὰ ἔλεγε κάτι πιὸ σοφὸν ἀπὸ τοὺς ἄλλους εἶπεν αὐτό. Κατ' ἀρχὴν λοιπὸν αὐτὸς κατὰ πολὺ φυσικὸν λόγον, ὅταν οἱ ἄλλοι ἔλεγαν ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶναι ὁ Ἰωάννης (διότι πολλοὶ τὸ ἰσχυρίζοντο καὶ αὐτό), τὸ ἠρνεῖτο καὶ ἔλεγε μὲ ὑπερηφάνειαν καὶ ἀλαζονείαν, ὅτι ἐγὼ τὸν ἐφόνευσά τὸν Ἰωάννην. Αὐτὸ τὸ διαβεβαιώνει καὶ ὁ Μάρκος καὶ ὁ Λουκᾶς, ὅτι δηλαδὴ ἔλεγεν «Ἐγὼ τὸν ἀπεκεφάλισα τὸν Ἰωάννην»⁷. Ὅταν ὅμως ἡ φήμη αὐτὴ ἔπαυσε, τότε πλέον καὶ αὐτὸς εἰς τὸ ἐξῆς λέγει τὰ ἴδια μὲ τὸν πολὺν κόσμον. Ἀκολουθῶς ὁ εὐαγγελιστὴς μᾶς διηγεῖται καὶ τὴν ἱστορίαν.

Καὶ διατί λοιπὸν δὲν τὴν ἀνέφερε προηγουμένως; Ἐπειδὴ ἡ ὅλη συγγραφικὴ δρᾶσις τῶν ἀπέβλεπεν εἰς τὸ νὰ ἐκθέσῃ τὴν ἱστορίαν τοῦ Χριστοῦ· καὶ δὲν ἔκαμναν τίποτε ἄλλο πού ἦτο ἄσχετον μὲ αὐτό, ἐκτὸς βέβαια ἐὰν καὶ αὐτὸ ἐπρόκειτο νὰ συμβάλλῃ εἰς τὸν σκοπὸν τῶν αὐτόν. Συνεπῶς οὔτε τώρα θὰ ἐμνημόνευαν τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἰωάννου, ἐὰν δὲν ἐπρόκειτο διὰ τὸν Χριστόν, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ ἔλεγεν ὁ Ἡρώδης ὅτι ἀνεστήθη ὁ Ἰωάννης. Ὁ Μάρκος πάλιν λέγει, ὅτι ὁ Ἡρώδης ἐτιμοῦσε πάρα πολὺ τὸν ἄνδρα, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἠλέγχετο ἀπὸ αὐτόν⁸. Τόσον μεγάλον πράγμα εἶναι ἡ ἀρετὴ.

Εἰς τὴν συνέχειαν προχωρῶν εἰς τὴν διήγησιν λέγει τὰ ἐξῆς· «Διότι ὁ Ἡρώδης ἀφοῦ τὸν συνέλαβε τὸν Ἰωάννην τὸν ἔδεσε καὶ τὸν ἔβαλεν εἰς τὴν φυλακὴν, ἐξ αἰτίας τῆς Ἡρωδιάδος τῆς γυναίκος τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Φιλίππου. Διότι ὁ Ἰωάννης τοῦ ἔλεγε· Ἐν σοῦ ἐπιτρέπεται νὰ τὴν ἔχῃς». Καὶ ἤθελε βέβαια νὰ τὸν φονεύσῃ, ἀλλ' ὅμως ἐφοβήθη τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ, διότι τὸν ἐθεωροῦσεν ὡς προφήτην». Καὶ διατί δὲν λέγει τίποτε εἰς τὴν Ἡρωδιάδα, ἀλλ' ἀπευθύνεται εἰς τὸν ἄνδρα; Ἐπειδὴ αὐτὸς ἦτο πιὸ κατάλληλος. Καὶ πρόσεξε πόσον προσεκτικὰ ἐκθέτει τὴν κατηγορίαν, ὡσάν νὰ διηγῆται ἱστορίαν μᾶλλον, παρὰ νὰ περιγράψῃ κατηγορίαν. «Ἐνῶ δὲ ἐώρταζεν ὁ Ἡρώδης τὰ γενέθλια του», λέγει, «ἐχόρευσεν ἡ κόρη τῆς Ἡρωδιάδος πα-

ρωδιάδος ἐν τῷ μέσῳ καὶ ἤρесе τῷ Ἑρωδῆι». Ὡ συμπόσιον διαβολικόν· ὡ θέατρον σατανικόν· ὡ παράνομος ὄρχησις καὶ μισθὸς ὄρχήσεως παρανομώτερος. Φόνος γὰρ ὁ πάντων φόνων ἐναγέστερος ἐτολμᾶτο καὶ ὁ σιφρανοῦσθαι καὶ
 5 ἀνακηρύττεσθαι ἄξιος, ἐν τῷ μέσῳ κατεσφάττειτο· καὶ τὸ τῶν δαιμόνων τρόπαιον ἐπὶ τῆς τραπέζης ἴσταιτο. Καὶ ὁ τρόπος δὲ τῆς νίκης τῶν γενομένων ἄξιος. «Ὁρχήσατο» γάρ, φησὶν, «ἡ θυγάτηρ τῆς Ἑρωδιάδος ἐν τῷ μέσῳ καὶ ἤρесе τῷ Ἑρωδῆι. Ὅθεν μεθ' ὄρκου ὤμοσεν αὐτῇ δοῦναι ὃ ἂν αἰτήσῃται. Ἡ δὲ προβιβασθεῖσα ὑπὸ τῆς μητρὸς, δός μοι, φησὶν, ὧδε ἐπὶ πίνακι τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ».

Διπλοῦν τὸ ἔγκλημα, καὶ ὅτι ὠρχήσατο καὶ ὅτι ἤρесе, καὶ οὕτως ἤρесе ὡς καὶ φόνον λαβεῖν τὸν μισθόν. Εἶδες πῶς ὤμος; πῶς ἀναίδητος; πῶς ἀνόητος; Ἐαυτὸν μὲν γὰρ
 15 ὄρκῳ ὑπεύθυνον ποιεῖ, ἐκείνην δὲ κυρίαν τῆς αἰτήσεως καθίστησιν. Ἐπειδὴ δὲ εἶδε τὸ κακὸν ὅτι ἐξέβη, ἐλυπήθη, φησὶ· καίτοιγε ἐξ ἀρχῆς ἔδησεν αὐτόν. Τίνος οὖν ἔνεκεν λυπεῖται; Τοιοῦτον ἢ ἀρειή· καὶ παρὰ τοῖς κακοῖς θαύματος καὶ ἐπαίνων ἀξία. Ἀλλ' ὡ τῆς μαινομένης· δέον καὶ αὐτὴν θαν-
 20 μάζειν, δέον προσκυνεῖν, ὅτι ἤμυνε ὑβριζομένη, ἡ δὲ καὶ συγκατασκευάζει τὸ δράμα καὶ παγίδα τίθησι καὶ αἰτεῖ χάριν σατανικήν. «Ὁ δὲ ἔδεισε διὰ τοὺς ὄρκους», φησὶ, «καὶ τοὺς συνανακειμένους». Καὶ πῶς τὸ χαλεπώτερον οὐκ ἔδεισας; Εἰ γὰρ τὸ μάρτυρας ἔχειν ἐπιπορκίας ἐδεδοίσεις, πολλῶν
 25 μᾶλλον φοβηθῆναι ἐχοῆν σφαγῆς οὕτω παρανόμου μάρτυρας ἔχειν τοσοῦτους.

3. Ἐπειδὴ δὲ πολλοὺς ἠγοῦμαι καὶ τοῦ ἐγκλήματος, ὅ-

ρουσία τῶν προσκεκλημένων, πράγμα πού ηὐχαρίστησε τὸν Ἡρώδη». Ὡ διαβολικὸν συμπόσιον· ὡ θέατρον σατανικόν· ὡ παράνομος χορὸς καὶ ἀκόμη πρὸ παράνομη ἢ ἀμοιβὴ τοῦ χοροῦ. Διότι ἐπεχειρεῖτο ὁ πρὸ βδελυρὸς φόνος ἐξ ὅλων τῶν φόνων, καὶ αὐτὸς πού ἦτο ἄξιος νὰ στεφανωθῆ καὶ νὰ ἀνακηρυχθῆ ἢ ἀρετὴ του κατεσφάζετο παρουσία ὅλων, τὸ δὲ τρόπαιον τῶν δαιμόνων ἦτο τοποθετημένον ἐπάνω εἰς τὴν τράπεζαν. Ἄξιος δὲ ἦτο καὶ ὁ τρόπος τῆς νίκης αὐτῶν πού συνέβησαν. Διότι, λέγει, «Ἐχόρευσε ἡ θυγατέρα τῆς Ἡρωδιάδος παρουσία τῶν προσκεκλημένων, πράγμα πού ηὐχαρίστησε τὸν Ἡρώδη. Διὰ τοῦτο τῆς ὑπεσχέθη μὲ ὄρκον νὰ τῆς δώσῃ ὅ,τι ἤθελε τοῦ ζητήσῃ. Αὐτὴ δὲ καθοδηγηθεῖσα ἀπὸ τὴν μητέρα της εἶπε· Δῶσε μου ἐπάνω εἰς πιάτον τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἰωάννου Βαπτιστοῦ».

Τὸ ἔγκλημα εἶναι διπλόν· καὶ ἐπειδὴ ἐχόρευσε καὶ ἐπειδὴ ἤρεσε καὶ μάλιστα ἤρεσε τόσον πολὺ ὥστε νὰ λάβῃ ὡς μισθὸν φόνον. Εἶδες πόσον ὠμὸς ἦτο; πόσον ἀναίσθητος; πόσον ἀνόητος; Καθόσον τὸν μὲν ἑαυτὸν του τὸν καθιστᾷ ὑπεύθυνον νὰ κρατήσῃ τὸν ὄρκον του, ἐνῶ εἰς ἐκείνην παρέχει τὸ δικαίωμα νὰ ζητήσῃ ὅ,τι θέλει. Ἐπειδὴ δὲ εἶδεν, ὅτι διεπράχθη τὸ κακόν, ἐλυπήθη, λέγει· μολονότι βέβαια ἀπὸ τὴν πρώτην στιγμὴν τὸν ἐφυλάκισε. Διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν λυπεῖται; Τέτοια εἶναι ἡ ἀρετὴ· θαυμάζεται καὶ ἐπαινεῖται καὶ ἀπὸ τοὺς κακοὺς ἀκόμη. Ἄλλ' ὡ τὴν μανιακὴν! Ἐνῶ ἔπρεπε καὶ αὐτὴ νὰ τὸν θαυμάζῃ, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ τὸν προσκυνῆ, ἐπειδὴ τὴν ὑπερασπίζετο πού τὴν ἠτίμαζεν ὁ Ἡρώδης, αὐτὴ ὅμως ἀντιθέτως καὶ βοηθεῖ εἰς τὸ δράμα καὶ τοποθετεῖ παγίδα καὶ ζητεῖ χάριν σατανικὴν. «Αὐτὸς ὅμως ἐφοβήθη ἐξ αἰτίας τῶν ὄρκων», λέγει, «καὶ τῶν προσκεκλημένων». Καὶ πῶς δὲν ἐφοβήθη τὸ φοβερώτερον; Διότι ἐὰν ἐφοβήθης ἐπειδὴ θὰ εἶχες μάρτυρας τῆς ἐπιπορκίας σου, ἔπρεπε πολὺ περισσότερον νὰ φοβηθῆς πού θὰ εἶχες τόσους μάρτυρας διὰ μίαν τόσον παράνομον σφαγὴν.

3. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἔχω τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι πολλοὶ δὲν

θεν ὁ φόρος ἐτέχθη, τὴν ὑπόθεσιν ἀγροεῖν, ἀναγκαῖον καὶ
 τοῦτο ἐξαιρεῖν, ἵνα μάθητε τοῦ νομοθέτου τὴν σύνεσιν. Τίς
 οὖν ἦν ὁ παλαιὸς νόμος, ὃν κατεπάτησε μὲν ὁ Ἡρώδης,
 ἐξεδίκησε δὲ ὁ Ἰωάννης; Τοῦ τελευτήσαντος ἄπαιδος τὴν
 5 γυναῖκα τῷ ἀδελφῷ δίδουσαι ἔδει. Ἐπειδὴ γὰρ ἀπαραμύθη-
 τον κακὸν ὁ θάνατος ἦν καὶ πάντα ὑπὲρ ζωῆς ἐπραγμα-
 τεύετο, νομοθετεῖ γαμεῖν τὸν ζῶντα ἀδελφὸν καὶ ἐπ' ὀνό-
 ματι τοῦ τελευτηκότου τὸ τιμιόμενον καλεῖν παιδίον, ὥστε
 μὴ διαπεσεῖν τὴν οἰκίαν τὴν ἐκείνου. Εἰ γὰρ μηδὲ παῖδας
 10 ἔμελλε καταλιμπάνειν ὁ τελευτηκῶς, ὅπερ μεγίστη τοῦ θά-
 νάτου ἐστὶ παραμυθία, ἀνήκεστον ἔμελλεν εἶναι τὸ πένθος.
 Διὰ δὴ τοῦτο ἐπενόησε τὴν παραψυχὴν ταύτην ὁ νομοθέτης
 τοῖς ἐκ φύσεως παίδων ἀπεισιεργημένοις καὶ τὸ τιμιόμενον
 ἐκέλευσεν ἐκείνῳ λογίζεσθαι. Ὅντις δὲ παιδός, οὐκέτι
 15 ἐφείτο οὗτος ὁ γάμος. Καὶ τίος ἔνεκεν; φησὶν· εἰ γὰρ ἐ-
 τέρω ἐξῆν, πολλῶ μᾶλλον τῷ ἀδελφῷ. Οὐδαμῶς. Βούλεται
 γὰρ ἐκτείνεσθαι τὴν συγγένειαν καὶ πολλὰς εἶναι τὰς ἀφορ-
 μὰς τῆς πρὸς ἀλλήλους οἰκειώσεως.

Διὰ τί οὖν καὶ ἄπαιδος τελευτήσαντος, οὐκ ἄλλος ἐ-
 20 γάμει; Ὅτι οὐκ ἂν οὕτως ἐνομίσθη τοῦ ἀπελθόντος εἶναι
 τὸ παιδίον· νυνὶ δὲ τοῦ ἀδελφοῦ σπειρόντος, πιθανὸν τὸ σό-
 φισμα ἐγίνετο. Ἄλλως τε οὐδὲ ἀνάγκην εἶχεν ἕτερος τὴν
 οἰκίαν σιῆσαι τοῦ τελευτηκότου· οὗτος δὲ τὸ ἀπὸ τῆς συγ-
 γενείας ἐκέκτητο δικαίωμα. Ἐπεὶ οὖν ὁ Ἡρώδης παιδίον
 25 ἔχουσαν τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ ἔγημε, διὰ τοῦτο ἐγκα-

γνωρίζουν τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ἐγκλήματος, ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας διεπράχθη ὁ φόνος, διὰ τὸν λόγον αὐτὸν πρέπει νὰ τὴν ἀναφέρωμεν καὶ αὐτὴν διὰ νὰ κατανοήσετε τὴν σύνεσιν τοῦ νομοθέτου. Ποῖος λοιπὸν ἦτο ὁ παλαιὸς νόμος, τὸν ὁποῖον ὁ μὲν Ἡρώδης τὸν κατεπάτησεν, ὁ δὲ Ἰωάννης τὸν ὑπερησπίσθη; Ἐπρεπεν ἡ γυναῖκα αὐτοῦ πὺ ἐπέθαινε χωρὶς παιδιὰ νὰ δοθῆ εἰς τὸν ἀδελφόν του*. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ θάνατος ἦτο κακὸν ἀπαρηγόρητον καὶ ἐπεδεικνύετο πολὺ μεγάλη φροντίδα διὰ τὴν ζωὴν, ἐθέσπισεν ὁ νομοθέτης νόμον ὁ ἐν ζωῇ ἀδελφὸς νὰ τὴν παίρνῃ ὡς γυναῖκα τοῦ τὴν σύζυγον τοῦ ἀποθανόντος καὶ νὰ δίδῃ ὄνομα εἰς τὸ παιδί πὺ θὰ ἐγεννᾶτο τὸ ὄνομα τοῦ ἀποθανόντος, ὥστε νὰ μὴ διαλυθῆ ἡ οἰκία ἐκείνου. Διότι ἐὰν ὁ ἀποθανὼν δὲν ἄφηνε παιδιὰ, πρᾶγμα πὺ εἶναι ἡ μεγίστη παρηγορία διὰ τὸν θάνατον, θὰ καθίστατο τὸ πένθος ἀθεράπευτον. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ὁ νομοθέτης ἐπενόησεν αὐτὴν τὴν παρηγορίαν δι’ ἐκείνους πὺ ἡ φύσις τοὺς ἐστέρησε τῶν τέκνων, καὶ ἔδωσεν ἐντολὴν τὸ νεογέννητον νὰ θεωρῆται τέκνον τοῦ ἀποθανόντος. Ἐφ’ ὅσον ὅμως ὑπῆρχε παιδί δὲν ἐπετρέπετο αὐτὸς ὁ γάμος. Καὶ διὰ ποῖον λόγον; θὰ ἐρωτήσῃ κάποιος. Διότι ἐὰν μὲ ἄλλον ἐπετρέπετο νὰ συνάψῃ γάμον, πολὺ περισσότερον ἐπετρέπετο μὲ τὸν ἀδελφόν του. Κάθε ἄλλο. Διότι ὁ νομοθέτης ἐπιθυμεῖ νὰ συνεχισθῆ ἡ συγγένεια καὶ νὰ ὑπάρχουν πολλαὶ ἀφορμαὶ εἰς τὰς μεταξὺ των σχέσεις.

Διατί λοιπὸν καὶ ὅταν κανεὶς ἐπέθαινε χωρὶς παιδί, δὲν ἔπαιρνε ἄλλος τὴν χήραν ὡς γυναῖκα του; Ἐπειδὴ ἔτσι δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ θεωρηθῆ τὸ παιδί ὅτι ἦτο τοῦ ἀποθανόντος. Ἐνῶ τώρα πὺ τὸ ἔσπερνε ὁ ἀδελφός, ἐγίνετο πειστικὸν τὸ σόφισμα. Ἐξ ἄλλου δὲν ἦτο ὑποχρεωμένος κανεὶς ἄλλος νὰ ἀναστήσῃ τὴν οἰκογένειαν τοῦ ἀποθανόντος· ἐνῶ αὐτὸς ἀπέκτα τὸ δικαίωμα αὐτὸ λόγῳ τῆς μετ’ αὐτοῦ συγγενείας του. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Ἡρώδης ἔλαβεν ὡς γυναῖκα τοῦ τὴν γυναῖκα τοῦ ἀποθανόντος ἀδελφοῦ του, μολονότι αὐτὴ εἶχε παιδί, διὰ τοῦτο ὁ Ἰωάννης

λεῖ ὁ Ἰωάννης, καὶ ἐγκαλεῖ συμμέτρως, μετὰ τῆς παρορησίας καὶ τὴν ἐπιείκειαν ἐπιδεικνύμενος

Σὺ δέ μοι σκόπει, ὅπως τὸ θέατρον ὅλον σατανικόν. Πρῶτον μὲν γὰρ ἀπὸ μέθης καὶ τρυφῆς συνεισιτῆκει, ὅθεν
 5 οὐδὲν ἂν γένοιτο ὑγιές. Δεύτερον, τοὺς θεατὰς διεφθαρμένους εἶχε καὶ τὸν ἐσιτίατορα πάντων παρανομώτερον. Τρίτον, ἡ τέρψις ἢ παράλογος. Τέταρτον, ἡ κόρη, δι' ἣν παράνομος ἦν ὁ γάμος, ἦν καὶ κρύπτεσθαι ἔδει, ὡς ὑβριζομένης αὐτῆς τῆς μητρός, ἐπεισέρχεται ἐμπομπεύουσα καὶ πόρνις
 10 ἀπάσας ἀποκρύπτουσα ἢ παρθένος. Καὶ ὁ καιρὸς δὲ οὐ μικρὸν εἰς κατηγορίαν συντελεῖ τῆς παρανομίας ταύτης. "Οτι γὰρ αὐτὸν εὐχαριστεῖν ἐχορῆν τῷ Θεῷ, ὅτι κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἰς φῶς αὐτὸν ἤγαγε, τότε τὰ παράνομα ἐκεῖνα τολμᾷ· ὅτι λῦσαι ἐχορῆν δεδεμένον, τότε σφαγὴν τοῖς δεσμοῖς
 15 προστίθῃσιν.

Ἀκούσατε τῶν παρθένων, μᾶλλον δὲ καὶ τῶν γεγαμημένων, ὅσαι ἐκ τοῖς ἐτέρων γάμοις τοιαῦτα ἀσχημονεῖν καταδέχεσθε, ἀλλόμεναι καὶ πηδῶσαι καὶ τὴν κοινὴν κατασχύνουσαι φύσιν. Ἀκούσατε καὶ ἄνδρες ὅσοι τὰ πολυτελεῖ
 20 συμπόσια καὶ μέθης γέμοντα διώκετε καὶ δεῖσατε τοῦ διαβόλου τὸ βάραθρον. Καὶ γὰρ οὕτω κατὰ κράτος εἶλε τὸν ἄθλιον ἐκεῖνον τότε, ὡς ὀμόσαι καὶ τὰ ἡμίση δοῦναι τῆς βασιλείας. Τοῦτο γὰρ ὁ Μάρκος φησὶν, ὅτι «ῥώμοσε» αὐτῆ, ὅτι ὁ εἰάν με αἰτήσης, δώσω σοι, ἕως ἡμίσεως τῆς βασιλείας
 25 μου». Τοσοῦτον τὴν ἀρχὴν ἐτιμῶτο τὴν ἑαυτοῦ, οὕτω καθάπαξ αἰχμάλωτος ὑπὸ τοῦ πάνθους ἐγένετο, ὡς δι' ὄρχησιν αὐτῆς παραχωρῆσαι.

τὸν κατηγορεῖ, ἡ κατηγορία του ὅμως γίνεται κατὰ πολὺ ἥπιον τρόπον, δεικνύων μαζὶ μὲ τὴν αὐστηρότητά του καὶ τὴν ἐπιείκειάν του.

Σὺ ὅμως, σὲ παρακαλῶ, πρόσεξε ὅτι ἦτο ἡ ὅλη σκηνοθεσία σατανική. Διότι κατὰ πρῶτον τὴν σύστασίν της τὴν ὀφείλει εἰς τὴν μέθην καὶ τὴν ἀπόλαυσιν, ἀπὸ ὅπου δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ προέλθῃ κανὲν καλόν. Δεύτερον, οἱ θεαταὶ ἦσαν διεφθαρμένοι καὶ ὁ προσκαλέσας αὐτοὺς πρὸς συνεστίασιν ἦτο ὁ παρανομώτερος ὄλων. Τρίτον, ἡ παράλογος εὐχαρίστησις. Τέταρτον, ἡ κόρη, διὰ τὴν ὁποίαν ἦτο παράνομος ὁ γάμος καὶ ἡ ὁποία ἔπρεπε νὰ κρύπτεται ἐπειδὴ διεσύρετο ἡ τιμὴ τῆς μητέρας της, εἰσέρχεται μὲ πολλὴν ἀδιαντροπιὰν εἰς τὸν χῶρον τῆς διασκεδάσεως, καὶ ξεπερνᾷ, μολοντί ἦτο παρθένος, ὅλας τὰς πόρνas. Καὶ ὁ καιρὸς δὲ συντελεῖ τὰ μέγιστα πρὸς κατηγορίαν αὐτῆς τῆς παρανομίας. Διότι καθ' ὃν χρόνον ὁ Ἡρώδης ἔπρεπε νὰ εὐχαριστῇ τὸν Θεόν, ἐπειδὴ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὸ ἔφερεν εἰς φῶς, ἀκριβῶς τότε ἐπιχειρεῖ ἐκεῖνα τὰ παράνομα. Τότε πού ἔπρεπε νὰ τὸν βγάλῃ ἀπὸ τὴν φυλακὴν, τότε προσθέτει εἰς τὰ δεσμὰ καὶ τὴν σφαγὴν.

Ἀκούσατε ὅσαι ἀπὸ τὰς παρθένας, πολὺ περισσότερο δὲ καὶ ἀπὸ τὰς ὑπανδρευμένας γυναῖκας, ὅσαι καταδέχεσθε νὰ διαπράττετε παρομοίας ἀσχημίας εἰς τοὺς γάμους ἄλλων, πὺ μὲ τοὺς χοροὺς καὶ τὰ σκιρτήματα κατεντροπιάζετε τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Ἀκούσατε καὶ οἱ ἄνδρες, ὅσοι ἐπιδιώκετε τὰ πολυτελῆ συμπόσια πὺ εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ μέθην, καὶ φοβηθῆτε τὸ βᾶραθρον τοῦ διαβόλου. Καθόσον κατὰ τέτοιον τρόπον τότε κατενίκησε τὸν ἄθλιον ἐκεῖνον, ὥστε νὰ ὀρκισθῇ ὅτι θὰ ἔδιδε καὶ τὰ μισὰ τῆς βασιλείας του. Διότι αὐτὸ τὸ ἐπιβεβαιώνει ὁ Μᾶρκος, λέγων· «Ὁρκίσθη εἰς αὐτήν, ὅτι ὅ,τι καὶ ἂν μοῦ ζητήσης θὰ σοῦ τὸ δώσω· μέχρι καὶ τὸ ἥμισυ ἀπὸ τὸ βασίλειόν μου»¹⁰. Τόσον πολὺ ἠγάπα τὴν ἐξουσίαν του, ὥστε νὰ τὴν παραχωρήσῃ, αἰχμαλωτισθεὶς ἀπὸ τὸ πάθος του, δι' ἓνα καὶ μόνον χορόν της.

Καὶ τί θαυμάζεις, εἰ τότε ταῦτα ἐγίνετο, ὅπου γε καὶ
 νῦν, μετὰ τσαύτην φιλοσοφίαν, ὀρχήσεως ἕνεκεν τῶν μαλα-
 κιζομένων τούτων νέων πολλοὶ καὶ τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἐπι-
 διδῶσιν, οὐδὲ ἀνάγκην ἔχοντες ὄρκου; Ὑπὸ γὰρ τῆς ἡδυ-
 5 νῆς αἰχμάλωτοι γινόμενοι, καθάπερ βοσκήματα ἄγονται, ἥ-
 περ ἂν ὁ λύκος οὖρη. Ὁ δὲ καὶ τότε ἔπασχεν ὁ παραπλήξ
 ἐκεῖνος, δύο τὰ ἔσχατα παραφρονήσας, τό τε ἐκείνην κυ-
 ρίαν ποιῆσαι οὕτω μαινομένην καὶ μεθύουσαν τῷ πάθει,
 καὶ οὐδὲν παραιτουμένην· τό τε ἀνάγκη ὄρκου καταδῆσαι
 10 τὸ πρᾶγμα. Ἄλλ' οὕτως ὄντιος ἐκείνου παρανόμου, παρανο-
 μώτερον ἀπάντων τὸ γύναιον ἦν, καὶ τῆς κόρης καὶ τοῦ
 τυράννου. Καὶ γὰρ ἡ τῶν κακῶν ἀπάντων ἀρχιτέκτων καὶ
 τὸ πᾶν ὑφάνασα δρᾶμα αὕτη ἦν, ἦν μάλιστα χάριν εἰδέναί
 ἐχοῖν τῷ προφήτῃ. Καὶ γὰρ ἡ θυγάτηρ αὐτῆς πεισθεῖσα καὶ
 15 ἠσχημόνησε καὶ ὠρχήσατο καὶ τὸν φόνον ἤτησε· καὶ ὁ Ἡρώ-
 δης ὑπ' αὐτῆς ἐσαγηνεύθη.

Ὅρᾳς πῶς δικαίως ἔλεγεν ὁ Χριστός· «Ὁ φιλῶν πα-
 τέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμέ, οὐκ ἔστι μου ἄξιος»; Εἰ γὰρ αὕτη
 τὸν νόμον τοῦτον εἰτήρησεν, οὐκ ἂν τοσοῦτους παρέβη νόμους,
 20 οὐκ ἂν τὴν μαιφονίαν ταύτην εἰργάσατο. Τί γὰρ τῆς θηριω-
 δίας ταύτης χειρόν γένοιτ' ἂν; φόνον ἐκ χάριτος αἰτεῖν
 μέρει, φόνον παράνομον, φόνον μεταξὺ δείπνου, φόνον δη-
 μοσίᾳ καὶ ἀναισχύντως; Οὐ γὰρ ἰδίᾳ προσελθοῦσα διελέχθη
 περὶ τούτων, ἀλλὰ δημοσίᾳ, καὶ τὸ προσωπεῖον ῥίψασα, γυ-
 25 μνῆ τῇ κεφαλῇ καὶ τὸν διάβολον λαβοῦσα συνήγορον, οὕτω
 φησὶν ὁ φησι. Καὶ γὰρ ἐκεῖνος αὐτὴν καὶ εὐδοκιμῆσαι ἐ-

Καὶ διατί θαυμάζεις, ἂν τότε συνέβαιναν αὐτά, καθ' ἣν στιγμήν καὶ τώρα ἀκόμη, μετὰ ἀπὸ τόσον ἀνωτέραν διδασκαλίαν, πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἀποχαυνωμένους νέους καὶ τὰς ψυχὰς των προσφέρουν χάριν τοῦ χοροῦ, μὴ ἔχοντες οὔτε κὰν ἀνάγκην ἀπὸ ὄρκου; Διότι καθιστάμενοι αἰχμάλωτοι τῆς ἡδονῆς ὀδηγοῦνται ὅπου ἤθελε τοὺς σύρει ὁ λύκος. Καὶ ἀκριβῶς αὐτὸ ἔπαθε τότε καὶ ἐκεῖνος ὁ παράφρων, ὁ ὁποῖος ἐπέδειξε παραφροσύνην διὰ δύο περιπτώσεις ἀπὸ τὰς πλέον χειροτέρας· καὶ μὲ τὸ ὅτι ἔδωσεν ἐξουσίαν εἰς ἐκείνην, πού εἶχε κυριευθῆ ἀπὸ τόσῃν τρέλλαν καὶ μέθην ἔξ αἰτίας τοῦ πάθους της καὶ δὲν ἔκανε καμμίαν ὑποχώρησιν, καὶ μὲ τὸ νὰ κατοχυρώσῃ τὴν ὑπόσχεσιν πού ἔδωσεν ἔξαναγκασθεὶς ἀπὸ τὸν ὄρκον του. Ἄν ὅμως ἐκεῖνος πράγματι ὑπῆρξε τόσον παράνομος, παρανομώτερον ὅλων ὑπῆρξε τὸ γύναιον ἐκεῖνο καὶ ἀπὸ τὴν κόρην καὶ ἀπὸ τὸν τύραννον. Καθόσον αὐτὴ ἦτο ἡ ἀρχιτέκτων ὄλων τῶν κακῶν καὶ αὐτὴ ἐξύφανεν ὀλόκληρον τὸ δράμα, ἡ ὁποία μάλιστα ἔπρεπε νὰ χρεωστῶ χάριν εἰς τὸν προφήτην. Διότι πράγματι ἡ θυγατέρα της ἀπὸ αὐτὴν ἐπέισθη καὶ διέπραξεν αὐτὰς τὰς ἀσχημίας καὶ ἐχόρευσε καὶ ἐζήτησε τὸν φόνον, ἀλλὰ καὶ ὁ Ἡρώδης ἀπὸ αὐτὴν ἐσαγηνεύθη.

Βλέπεις ὅτι ὁ Χριστὸς εἶχε δίκαιον ὅταν ἔλεγεν· «Αὐτὸς πού ἀγαπᾷ τὸν πατέρα ἢ τὴν μητέρα του περισσότερο ἀπὸ ἐμένα, δὲν μοῦ εἶναι ἄξιος»¹¹; Διότι ἂν αὐτὴ ἐτηροῦσεν αὐτὸν τὸν νόμον δὲν θὰ παρέβαινε τόσους ἄλλους νόμους, δὲν θὰ διέπραττεν αὐτὸν τὸν μαρὸν φόνον. Διότι πράγματι τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ χειρότερον ἀπὸ αὐτὴν τὴν θηριωδίαν; φόνον πού τὸν ζητεῖ εἰς τὴν θέσιν τῆς χάριτος, φόνον παράνομον, φόνον ἐν ὥρᾳ δείπνου, φόνον πού διαπράττεται δημοσίᾳ καὶ κατὰ τρόπον πολὺ ἀναίσχυτον. Διότι δὲν ἐπῆγεν εἰς τὸν Ἡρώδη διὰ νὰ συζητήσῃ δι' αὐτὰ μαζί του ἰδιαιτέρως, ἀλλὰ παρουσίᾳ ὄλων, καὶ ἡφοῦ ἀπέβαλε τὸ προσωπεῖον καὶ ἔμεινε μὲ γυμνήν τὴν κεφαλὴν, λαβοῦσα ὡς συνήγορον τὸν διάβολον, λέγει κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον αὐτὰ πού λέγει. Καθόσον ὁ διάβολος εἰ-

ποίησεν ὄρχουμένην, καὶ τὸν Ἡρώδην τότε ἐλεῖν. Ἐνθα γὰρ ὄρχησις, ἐκεῖ διάβολος. Οὐδὲ γὰρ εἰς τοῦτο ἔδωκεν ἡμῖν πόδας ὁ Θεός, ἀλλ' ἵνα εὐτακτα βαδίζωμεν· οὐχ ἵνα ἀσχημονῶμεν, οὐχ ἵνα κατὰ τὰς καμήλους πηδῶμεν, (καὶ γὰρ καὶ
 5 ἐκεῖναι ἀηδεῖς ὄρχούμεναι, μήτιγε δὴ γυναῖκες), ἀλλ' ἵνα σὺν ἀγγέλοις χορεύωμεν. Εἰ γὰρ τὸ σῶμα αἰσχρὸν τοιαῦτα ἀσχημονοῦν, πολλῶ μᾶλλον ἢ ψυχὴ. Τοιαῦτα ὄρχοῦνται οἱ δαίμονες· τοιαῦτα ἐπιτωθάζουσι οἱ τῶν δαιμόνων διάκονοι.

4. Σκόπει δὲ καὶ αὐτὴν τὴν αἴτησιν. «Δός μοι ὧδε
 10 ἐπὶ πίνακι τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ. Εἶδες τὴν ἀπηρυσθριασμένην, τὴν ὅλην τοῦ διαδόλου γεγενημένην; Καὶ τοῦ ἀξιώματος μέμνηται καὶ οὐδὲ οὕτως ἐγκαλύπτεται, ἀλλ' ὡς περὶ τινος ἐδέσματος διαλεγομένη, οὕτω τὴν ἱερὰν ἐκείνην καὶ μακαρίαν αἰτεῖ κεφαλὴν ἐπὶ πίνακος εἰσενεχθῆ-
 15 ναι. Καὶ οὐδὲ αἰτίαν τίθησιν· οὐδὲ γὰρ εἶχεν εἰπεῖν· ἀλλ' ἀπλῶς τιμηθῆναι ταῖς ἐτέρων ἀξιοῖ συμφοραῖς. Καὶ οὐκ εἶπεν, εἰσάγαγε αὐτὸν ἐνταῦθα, καὶ κατὰσφαξον· οὐδὲ γὰρ μέλλοντος τελευτᾶν τὴν παρορησίαν ἤνεγκεν ἄν. Καὶ γὰρ ἐ-
 20 οὐδὲ γὰρ ἀποτιέμεσθαι μέλλων ἐσίγησεν ἄν. Διὰ τοῦτό φησι «Δός μοι ὧδε ἐπὶ πίνακι»· ἰδεῖν γὰρ ἐπιθυμῶ τὴν γλῶτταν ἐκείνην σιγῶσαν Οὐδὲ γὰρ ἀπαλλαγῆναι τῶν ἐλέγχων ἔσπευδε μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπιθῆναι καὶ ἐπιτωθᾶσαι κειμένῳ. Ὁ δὲ Θεὸς ἠνέσχετο καὶ οὔτε κεραυνὸν ἀφῆκεν ἄνωθεν καὶ

ναι ἐκεῖνος πού καὶ αὐτὴν ἔκανε νὰ ἐπιτύχη εἰς τὸν χορὸν καὶ τὸν Ἡρώδη νὰ τὸν αἰχμαλωτίσῃ τότε. Διότι ὅπου ὑπάρχει χορός, ἐκεῖ εἶναι καὶ ὁ διάβολος. Οὔτε βέβαια ὁ Θεὸς μᾶς ἔδωσε τὰ πόδια διὰ τὸν σκοπὸν αὐτόν, ἀλλὰ διὰ νὰ βαδίζωμεν ὅπως καὶ ὅπου πρέπει· ὄχι διὰ νὰ διαπράττωμεν ἀσχημίας, ὄχι διὰ νὰ πηδῶμεν ὡσὰν τὰς καμήλους (καθόσον καὶ ἐκεῖναι ὅταν χορεύουν προκαλοῦν ἀηδίαν, χωρὶς βέβαια νὰ εἶναι γυναῖκες), ἀλλὰ διὰ νὰ χορεύωμεν μαζὶ μὲ τοὺς ἀγγέλους. Ἐὰν λοιπὸν τὸ σῶμα εἶναι αἰσχρὸν ὅταν διαπράττῃ παρομοίας ἀσχημίας, πολὺ περισσότερον εἶναι ἢ ψυχὴ. Τέτοιους χοροὺς κάνουν οἱ δαίμονες, παρομοίας ἀσχημοσύνας διαπράττουν οἱ ὑπηρέται τῶν δαιμόνων.

4. Πρόσεξε δὲ καὶ τὴν αἴτησίν της. «Δῶσε μου ἐδῶ ἐπάνω εἰς τὸ πιάτον τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ». Εἶδες τὴν ἀδιάντροπην πού δὲν κοκκινίζει ἀπὸ ἐντροπήν, πού ἐδόθη ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τὸν διάβολον; Καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ Ἰωάννου ἐνθυμεῖται, ἀλλὰ καὶ οὔτε ἔτσι ἐντρέπεται, ἀλλὰ, ὡσὰν νὰ ὀμιλῇ διὰ κάποιο φαγητόν, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ζητεῖ νὰ τῆς φέρουν ἐπάνω εἰς πιάτον τὴν ἱερὰν ἐκείνην καὶ μακαρίαν κεφαλὴν. Καὶ δὲν ἐξηγεῖ τὴν αἰτίαν τῆς ἐπιθυμίας οὔτε βέβαια εἶχε καὶ τίποτε νὰ εἰπῇ· ἀλλὰ ἀπλῶς καὶ μόνον ἐπιθυμεῖ νὰ τιμηθῇ μὲ τὰς συμφορὰς τῶν ἄλλων. Καὶ δὲν εἶπε, φέρε τον αὐτόν ἐδῶ καὶ κατάσφαξέ τον· διότι δὲν εἶχε τὴν δύναμιν ν' ἀντικρύσῃ τὴν παρρησίαν του οὔτε καὶ ὅταν ἀκόμη ἐπρόκειτο ν' ἀποθάνῃ. Καθόσον ἐφοβεῖτο ὅτι θὰ ἤκουε τὴν φωνὴν του καὶ τὴν στιγμὴν ἀκόμη ἐκείνην πού θὰ κατεσφάζετο· διότι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ σιωπήσῃ οὔτε καὶ ὅταν ἀκόμη ἐπρόκειτο νὰ ἀποκεφαλίσθῃ. Διὰ τοῦτο λέγει· «Δῶσε μου τὴν κεφαλὴν του ἐδῶ ἐπάνω εἰς τὸ πιάτον»· διότι ἐπιθυμῶ νὰ ἰδῶ ἐκείνην τὴν γλῶσσαν νὰ σιωπᾷ. Καὶ δὲν ἐνδιαφέρετο βέβαια ἀπλῶς καὶ μόνον ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τοὺς ἐλέγχους, ἀλλ' ἀκόμη καὶ νὰ τὸν ποδοπατήσῃ καὶ νὰ τὸν περιπαίξῃ νεκρόν. Ὁ Θεὸς ὅμως ἐπεδείκνυε μακροθυμίαν καὶ δὲν ἔρριψε κεραυνὸν ἀπὸ τὸν οὐρανὸν καὶ οὔτε κατέκαυσε τὸ ἀναίσχυντον πρόσωπόν της,

τὴν ἀναίσχυντον κατέφλεξεν ὄψιν· οὔτε τῇ γῆ διασιῆναι ἐκέλευσε καὶ τὸ πονηρὸν ἐκεῖνο συμπόσιον δέξασθαι· ὁμοῦ καὶ τὸν δίκαιον μείζονως στεφανῶν καὶ τοῖς μετὰ ταῦτα ἀδίκως τι πάσχουσι πολλὴν καταλιμπάνων παραμυθίαν.

5 Ἀκούσωμεν τοίνυν ὅσοι δεινὰ πάσχομεν ἐν ἀρετῇ ζῶντες παρὰ πονηρῶν ἀνθρώπων. Καὶ γὰρ καὶ τότε ὁ Θεὸς ἠνείχετο τὸν ἐν ἐρήμῳ, τὸν ἐν τῇ ζώνῃ τῇ δερματίνῃ, τὸν ἐν τριχίνῳ ἱματίῳ, τὸν προφήτην, τὸν τῶν προφητῶν μείζονα, τὸν μηδένα μείζονα ἔχοντα ἐν γεννητοῖς γυναικῶν, καὶ
10 κατασφαγῆναι καὶ ὑπὸ κόρης ἀκολάστου καὶ διεφθαρμένης πόρνῃς καὶ ταῦτα νόμοις ἀμύνοντα θείοις.

Ταῦτα τοίνυν λογιζόμενοι, φέρωμεν πάντα γενναίως ὅσα ἂν πάσχωμεν. Καὶ γὰρ καὶ τότε ἡ μαιοφόνος καὶ παράνομος αὕτη, ὅσον ἀμύνασθαι ἐπεθύμησε τὸν λελυπότα, τοῦ
15 σοῦτον ἴσχυσε καὶ τὸν θυμὸν ἅπαντα ἐνέπλησε καὶ ὁ Θεὸς συνεχώρει. Καίτοιγε πρὸς αὐτὴν οὐδὲν εἶπεν, οὐδὲ κατηγόρησεν, ἀλλὰ τῷ ἀνδρὶ μόνῳ ἐνεκάλει. Ἀλλὰ τὸ συνειδὸς πικρὸς κατήγορος ἦν. Διὸ καὶ εἰς μείζονα ἐξεβακχεύετο κακά, ἀλγοῦσα καὶ δακνομένη, καὶ κατήσχυνεν ὁμοῦ πάντας, ἐαν-
20 τὴν, τὴν θυγατέρα, τὸν ἀπελθόντα ἄνδρα, τὸν ζῶντα μοιχὸν καὶ τοῖς προτέροις ἐπηγωνίζετο. Εἰ γὰρ ἀλγεῖς, φησὶν, ὅτι μοιχεύει, ἐγὼ αὐτὸν ἐργάζομαι καὶ ἀνδροφόνον, καὶ ποιῶ σφαγέα τοῦ ἐγκαλοῦντος.

Ἀκούσατε ὅσοι πρὸς γυναῖκας ἐστε ἐπισημένοι παρὰ
25 τὸ δέον. Ἀκούσατε ὅσοι ἐπ' ἀδήλοις ὅρκους προτείνετε καὶ ἑτέρους κυρίους ποιεῖτε τῆς ὑμετέρας ἀπωλείας καὶ θάρσυνον ἑαυτοῖς καιορύτιε. Καὶ γὰρ καὶ οὖτος οὕτως ἀπώ-

ἀλλὰ καὶ οὔτε ἐπρόσταξε τὴν γῆν ν' ἀνοίξῃ καὶ νὰ καταπιῇ ἐκεῖνο τὸ ἁμαρτωλὸν συμπόσιον· καὶ ἔτσι καὶ τὸν δίκαιον στεφανώνει μὲ τὸν μεγαλύτερον στέφανον καὶ παραλλήλως ἄφησε μεγάλην παρηγορίαν δι' ὅλους ἐκείνους ποὺ μελλοντικῶς θὰ πάσχουν κάτι ἀδίκως.

Ἄς τὰ ἀκούσωμεν λοιπὸν ὅλοι ὅσοι ζῶμεν ἐναρέτως καὶ ὑφιστάμεθα κακὰ ἀπὸ πονηροὺς ἀνθρώπους. Καθόσον καὶ τότε ὁ Θεὸς ἐδείκνυε μακροθυμίαν δι' αὐτὸν ποὺ ἔζη εἰς τὴν ἔρημον, ποὺ ἐφοροῦσε ζώνην δερματίνην, ποὺ ἐφοροῦσε τὸ τρίχινον ἔνδυμα, ποὺ ἦτο προφήτης, ποὺ ἦτο μεγαλύτερος ἀπὸ ὅλους τοὺς προφήτας, ποὺ μεγαλύτερός του δὲν ὑπῆρξε κανεὶς μεταξὺ αὐτῶν ποὺ ἐγεννήθησαν ἀπὸ γυναῖκας, καὶ νὰ κατασφαγῇ καὶ μάλιστα ἀπὸ ἀκόλαστον κόρην καὶ διεφθαρμένην πόρνην, καὶ ὅλα αὐτὰ καθ' ἣν στιγμὴν ὑπερημύνετο τοὺς θείους νόμους.

Ἐναλογιζόμενοι λοιπὸν ὅλα αὐτά, ἅς ὑποφέρωμεν μὲ γενναιότητα ὅλα ὅσα ὑφιστάμεθα. Καθόσον καὶ τότε ἡ μαιφόνος αὐτῆ καὶ παράνομος, ὅσον περισσότερο ἐπεθύμησε ν' ἀμυνθῇ ἔναντι αὐτοῦ ποὺ τὴν εἶχε λυπήσει, τόσον περισσότερο ὑπερίσχυσε καὶ ἱκανοποίησεν ὅλον τὸν θυμόν της, καὶ παρὰ ταῦτα ὅμως ὁ Θεὸς ἐδείκνυε μακροθυμίαν. Μολονότι βέβαια ὁ Ἰωάννης πρὸς αὐτὴν δὲν εἶπε τίποτε, οὔτε τὴν κατηγόρησεν, ἀλλ' ἐκατηγόρει μόνον τὸν ἄνδρα της. Ἡ συνείδησίς της ὅμως τῆς ἔγινε πικρὸς κατήγορος. Διὰ τοῦτο καὶ ὠδηγήθη μὲ μέγαν παραλογισμόν εἰς μεγαλύτερα κακὰ, ὑποφέρουσα καὶ καταδαγκωμένη ὑπὸ τῆς μανίας της, καὶ κατεντρόπαζεν ὅλους μαζί, τὸν ἑαυτὸν της, τὴν θυγατέρα της, τὸν ἀποθανόντα ἄνδρα της, τὸν μοιχὸν ποὺ ἦτο ἐν ζωῇ, καὶ κατέβαλε προσπάθειαν νὰ ξεπεράσῃ τοὺς προηγούμενους.

Ἀκούσατε ὅσοι ἐπιδεικνύετε ἀδυναμίαν πρὸς τὰς γυναῖκας μεγαλυτέραν ἀπὸ ὅσον πρέπει. Ἀκούσατε ὅσοι βιάζεσθε νὰ ὀρκισθῆτε διὰ μὴ φανερά πράγματα καὶ κάνετε ἄλλους κυρίους τῆς ἀπωλείας σας καὶ σκάπτετε βάραθρον διὰ τὸν ἑαυτὸν σας. Διότι καὶ ὁ Ἡρώδης κατ' αὐτὸν τὸν

λειο. Καὶ γὰρ προσεδόκησεν ἀξίαν τινὰ τῶν δείπνων αὐτὴν αἰτεῖν αἴτησιν, καὶ κόρην οὖσαν καὶ ἐν ἐοριῇ καὶ συμποσίῳ καὶ πανηγύρει χάριν αἰτοῦσαν φαιδρᾶν τινα καὶ ἐπίχαριν, οὐ μὴν κεφαλὴν αἰτεῖν· καὶ ἠπατήθη. Ἄλλ' ὅμως οὐδὲν τοῦ-
 5 των αὐτοῦ προσιήσεται. Εἰ γὰρ καὶ ἐκείνη θηριομάχων ἀνδρῶν ψυχὴν ἐκίησαι, ἀλλ' αὐτὸν παραλογισθῆναι οὐκ ἔδει, οὐδὲ τυραννικοῖς οὕτω διακονήσασθαι ἐπιτάγμασι.

Πρῶτον μὲν γὰρ τίς οὐκ ἂν ἔφριξε τὴν ἱερὰν ἐκείνην κεφαλὴν αἷμα σιάζουσαν ὄρῶν ἐπὶ τοῦ δείπνου προκειμένην;
 10 Ἄλλ' οὐχ ὁ παράνομος Ἡρώδης, οὐδὲ ἡ ἐναγεσιτέρα τούτου γυνή. Τοιαῦται γὰρ αἱ πορνευόμεναι γυναῖκες· ἀπάντως εἰσοὶν ἱαμῶτεραι καὶ ὤμότεραι. Εἰ γὰρ ἡμεῖς ἀκούοντες ταῦτα φρίττομεν, τί εἰκὸς ἦν ἐκείνην τὴν ὄψιν τότε ἐργάσασθαι; τί παθεῖν τοὺς συνανακειμένους νεοσφαγοῦς κεφαλῆς
 15 αἷμα σιάζον ὄρῶντας ἐν μέσῳ τῷ συμποσίῳ; Ἄλλ' οὐχ ἡ αἰμοδόρος ἐκείνη καὶ ἐρινύων ἀγριωτέρα ἔπαθέ τι πρὸς τὴν θεωρίαν ταύτην, ἀλλὰ καὶ ἐνηθρύνειτο· καίτοιγε εἰ καὶ μηδαμόθεν ἄλλοθεν, ἀπὸ τῆς ὄψεως μόνης εἰκὸς ἦν ναρκῆσαι λοιπόν. Ἄλλ' οὐδὲν τοιοῦτον ἔπαθεν ἡ μαιφόνος καὶ αἰ-
 20 μάτων διψῶσα προφητικῶν.

Τοιοῦτον γὰρ ἡ πορνεία· οὐκ ἀσελγεῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ μαιφόνους ποιεῖ. Αἱ γοῦν μοιχευθῆναι ἐπιθυμοῦσαι καὶ πρὸς σφαγὴν εἰσι παρεσκευασμένοι τῶν ἀδικουμένων ἀνδρῶν· καὶ οὐχ ἓνα μόνον, οὐδὲ δύο, ἀλλὰ καὶ μυρίους
 25 τολμῆσαι φόνους. Καὶ τούτων πολλοὶ μάρτυρές εἰσι τῶν δραμάτων. Ὁ δὲ καὶ ἐκείνη τότε ἐποίησε, προσδοκῶσα λή-

τρόπον ἐχάθη. Καθόσον δηλαδὴ ἐπερίμενεν ὅτι αὐτὴ θὰ ἐζητοῦσε κάτι πού εἶχε σχέσιν μὲ τὸ δεῖπνον, καὶ ἐπειδὴ ἦτο κόρη καὶ εὐρίσκετο εἰς ἐορτὴν καὶ συμπόσιον καὶ πανήγυριν θὰ ἐζητοῦσε κάποιαν χάριν χαρούμενην καὶ εὐχάριστον, καὶ ὄχι ὅτι θὰ ἐζητοῦσε τὴν κεφαλὴν του· καὶ ὅμως ἐξηπατήθη. Παρὰ ταῦτα ὅμως τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν θὰ τὸν δικαιολογήσῃ. Διότι ἐὰν ἐκείνη εἶχεν ἀποκτήσει ψυχὴν θηριομάχων ἀνδρῶν, ὅμως αὐτὸς δὲν ἔπρεπε νὰ παραλογισθῇ, οὔτε νὰ γίνῃ ἔτσι ἐκτελεστὴς παρομοίων τυραννικῶν διαταγῶν.

Καὶ πρῶτα - πρῶτα, ποῖος θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ φρίξῃ βλέπων τὴν ἱερὰν ἐκείνην κεφαλὴν, πού ἔσταζεν ἀπὸ αἷμα, νὰ εἶναι τοποθετημένη εἰς τὸ δεῖπνον; Δὲν συνέβη ὅμως κάτι παρόμοιον μὲ τὸν παράνομον Ἡρώδη, οὔτε μὲ τὴν πιδὸ ἀμαρτωλὴν ἀπὸ αὐτὸν γυναῖκα. Διότι τοιαῦται εἶναι αἱ γυναῖκες πού ἀσκοῦν τὴν πορνείαν· εἶναι αἱ ἀναισχυντότεραι καὶ σκληρότεραι ἀπὸ ὅλους. Διότι ἐὰν ἡμεῖς φρίττωμεν ἀκούοντες αὐτά, τί ἔπρεπε, κατὰ φυσικὴν ἀναλογίαν, νὰ νοιώσῃ ἐκεῖνος τότε πού τὰ ἔβλεπεν αὐτά; τί ἔπρεπε νὰ νοιώσουν οἱ συνδαιτημόνες ἐκεῖνοι βλέποντες εἰς τὸ μέσον τοῦ συμποσίου μίαν νεοσφαγεῖσαν κεφαλὴν πού ἔσταζεν αἷμα; Δὲν ἔπαθεν ὅμως τίποτε ἀπὸ αὐτὸ τὸ θέαμα ἢ αἰμοδόρος ἐκείνη γυναῖκα πού ἦτο ἀγριωτέρα καὶ ἀπὸ τὰς Ἐρινύας¹², ἀλλ' ἀντιθέτως καὶ ὑπερηφανεύετο· μολονότι βέβαια θὰ ἔπρεπε καὶ ἂν ἀπὸ τίποτε ἄλλο, τουλάχιστον ἀπὸ τὸ θέαμα καὶ μόνον νὰ παραλύσῃ. Τίποτε ὅμως παρόμοιον δὲν ἔπαθεν ἢ μαιφόνος, πού ἐδιψοῦσεν ἀπὸ τὸ προφητικὰ αἵματα.

Διότι τέτοια εἶναι ἡ πορνεία· δὲν καθιστᾷ τοὺς ἀνθρώπους μόνον ἀσελγεῖς, ἀλλὰ καὶ φονιάδες. Βέβαια αὐταὶ πού ἐπιθυμοῦν νὰ διαπράξουν τὴν μοιχείαν εἶναι προετοιμασμένοι νὰ σφάζουν ἀκόμη καὶ τοὺς ἀδικημένους συζύγους των· καὶ εἶναι ἔτοιμοι ὄχι μόνον ἓνα, οὔτε δύο, ἀλλὰ ἀπείρους φόνους νὰ διαπράξουν. Καὶ ὑπάρχουν πολλοὶ μάρτυρες αὐτῶν τῶν δραμάτων. Πρᾶγμα πού καὶ ἐκείνη

σεσθαι λοιπὸν καὶ ἀποκρύψειν τὸ τόλμημα. Οὗ τούναντίον ἅπαν ἐξέβαινε· καὶ γὰρ μειζόνως μετὰ ταῦτα ἐβόησεν ὁ Ἰωάννης.

5 Ἐν ἑκείνῳ χρόνῳ ἦ κακία μόνον ὄρα, καθάπερ οἱ πωρέτιοντες, ὅταν ψυχρὸν ἀκαίρως αἰτῶσι. Καὶ γὰρ εἰ μὴ ἔσφαξε τὸν κατήγορον, οὐκ ἂν οὕτως ἐξεκαλύφθη τὸ τόλμημα. Οἱ γοῦν μαθηταί, ὅτε αὐτὸν εἰς τὸ δεσμοτήριον ἐνέβαλεν, οὐδὲν τοιοῦτον εἶπον· ὅτε δὲ ἀπέκτεινε, τότε ἠναγκάσθησαν καὶ τὴν αἰτίαν εἰπεῖν. Τὴν γὰρ μοιχαλίδα κρύπτειν ἐ-
10 βούλοντο καὶ οὐκ ἤθελον ἐκπομπεύειν τὰς τῶν πλησίων συμφορὰς· ἐπειδὴ δὲ εἰς ἀνάγκην ἐνέπεσον τῆς ἰστορίας, τότε λέγουσι τὸ τόλμημα ἅπαν. Ἴνα γὰρ μὴ πονηρὰν τις ὑποπιεύσῃ τῆς σφαγῆς τὴν αἰτίαν, καθάπερ ἐπὶ Θεοδᾶ καὶ Ἰούδα, ἀναγκάζονται καὶ τὴν πρόφασιν εἰπεῖν τοῦ φόνου.
15 Ὡστε ὅσω ἂν βουληθῆς ἁμαρτίαν συσκιᾶσαι τῷ τρόπῳ τούτῳ, τοσοῦτω μᾶλλον αὐτὴν ἐκπομπεύεις. Ἐπειδὴ γὰρ οὐχ ἁμαρτίας προσθήκη κρύπτεται, ἀλλὰ μετανοία καὶ ἐξομολογήσει.

Θέα δὲ τὸν εὐαγγελιστὴν, πῶς ἀνεπαχθῶς πάντα διη-
20 γεῖται καὶ ὡς οἶόν τέ ἐστιν αὐτῷ καὶ ἀπολογία συντίθησιν. Ὑπὲρ μὲν γὰρ τοῦ Ἡρώδου φησί· «Διὰ τοὺς ὅρκους καὶ τοὺς συνανακειμένους», καὶ ὅτι ἐλυπήθη· περὶ δὲ τῆς κόρης, ὅτι «Προβιθασθεῖσα ὑπὸ τῆς μητρὸς», καὶ ὅτι «Ἦνεγκε τῇ μητρὶ τὴν κεφαλὴν»· ὡσανεὶ ἔλεγε, ἐκείνης τὸ πρόσταγμα
25 ἐπλήρου. Οὐ γὰρ ὑπὲρ τῶν κακῶς πασχόντων, ἀλλ' ὑπὲρ τῶν ποιούντων ἀλγοῦσιν οἱ δίκαιοι πάντες, ἐπειδὴ καὶ οὗτοι μάλιστα οἱ πάσχοντές εἰσι κακῶς. Οὐδὲ γὰρ Ἰωάννης ἠδίκητο, ἀλλ' οὗτοι οἱ ταῦτα κατασκευάσαντες οὕτω.

Τούτους καὶ ἡμεῖς μιμώμεθα καὶ μὴ ἐπεμβαίνωμεν
30 ταῖς τῶν πλησίων ἁμαρτίαις, ἀλλ' ὅσον ἂν δέη, συσκιάζωμεν.

τότε τὸ ἔκανε, μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ λησμονηθῇ εἰς τὴν συνέχειαν τὸ τόλμημά της καὶ νὰ τὸ ἀποκρύψῃ. Ἄλλ' ὅμως συνέβη τελείως τὸ ἀντίθετον, καθόσον ὁ Ἰωάννης ἐφώναξε μετὰ ἀπὸ αὐτὰ πολὺ πρὸ ἰσχυρότερα.

5. Ἄλλ' ἡ κακία βλέπει μόνον πρὸς τὸ παρόν, ὅπως ἀκριβῶς αὐτοὶ ποὺ ἔχουν πυρετόν, ὅταν ζητοῦν εἰς χρόνον ἀκατάλληλον κάτι τὸ ψυχρόν. Καθότι ἂν δὲν ἔσφαζε τὸν κατήγορον, δὲν θὰ ἀπεκαλύπτετο κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ τόλμημά της. Καὶ πράγματι οἱ μαθηταὶ του δὲν εἶπαν τίποτε σχετικόν, ὅταν τὸν ἔβαλεν εἰς τὴν φυλακὴν, ὅταν ὅμως τὸν ἐφόνευσε τότε ἠναγκάσθησαν νὰ φανερώσουν καὶ τὴν αἰτίαν. Διότι ἤθελαν ν' ἀποκρύψουν τὴν μοιχαλίδα καὶ δὲν ἤθελαν νὰ διαπομπεύουν τὰς συμφορὰς τῶν πλησίον των· ὅταν ὅμως ἐξηναγκάσθησαν ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ γεγονότα, τότε ἀποκαλύπτουν ὀλόκληρον τὸ τόλμημα. Διότι διὰ νὰ μὴ ἐκλάβῃ κανεὶς ὡς πονηρὰν τὴν αἰτίαν τῆς σφαγῆς, ὅπως ἀκριβῶς συνέβη ἐπὶ Θεοῦδᾶ καὶ Ἰούδα¹⁸, ἀναγκάζονται νὰ εἰποῦν καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ φόνου. Ὡστε καὶ ἂν θελήσης νὰ καλύψῃς μίαν ἀμαρτίαν μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον, τόσον περισσότερον τὴν διαπομπεύεις. Διότι ἡ ἀμαρτία δὲν κρύπτεται μὲ τὴν διάπραξιν ἄλλης ἀμαρτίας, ἀλλὰ μὲ τὴν μετάνοιαν καὶ τὴν ἐξομολόγησιν.

Πρόσεξε δὲ τὸν εὐαγγελιστὴν, πῶς ὅλα τὰ διηγεῖται κατὰ τρόπον μὴ ἐνοχλητικόν καὶ κάμνει ὅσον τοῦ εἶναι δυνατὸν καὶ ἀπολογίαν. Διότι ὑπὲρ τοῦ Ἡρώδη λέγει «ἐξ αἰτίας τῶν ὄρκων καὶ τῶν προσκεκλημένων», καὶ ὅτι ἐλυπήθη· διὰ τὴν κόρην δὲ ὅτι «καθωδηγήθη ἀπὸ τὴν μητέρα της», καὶ ὅτι «ἔφερε τὴν κεφαλὴν εἰς τὴν μητέρα της», ὡσὰν δηλαδὴ νὰ ἔλεγεν, ὅτι ἐξεπλήρωνε τὸ πρόσταγμα ἐκείνης. Διότι ὅλοι οἱ δίκαιοι δὲν λυποῦνται δι' αὐτοὺς ποὺ ὑφίστανται κακά, ἀλλὰ δι' αὐτοὺς ποὺ διαπράττουν κακά. Διότι οὔτε καὶ ὁ Ἰωάννης εἶχεν ἀδικηθῇ, ἀλλ' αὐτοὶ ποὺ διέπραξαν αὐτὰ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον.

Ἄς μιμοῦμεθα λοιπὸν καὶ ἡμεῖς αὐτοὺς καὶ ἄς μὴ ἐπεμβαίνωμεν εἰς τὰς ἀμαρτίας τῶν πλησίον μας, ἀλλ' ἄ-

Ἀναλάβωμεν φιλόσοφον ψυχὴν. Καὶ γὰρ καὶ ὁ εὐαγγελιστῆς ὑπὲρ πόρνῃς καὶ μαιφόνου γυναικὸς διαλεγόμενος ἀνεπαχθῆς ἐγένετο, ὡς οἶόν τε ἦν. Οὐδὲ γὰρ εἶπεν, ὑπὸ τῆς μαιφόνου καὶ ἐναγοῦς, ἀλλὰ, «Προβιβασθεῖσα ὑπὸ τῆς μη-
 5 τρός», ἀπὸ τῶν εὐφημοτέρων καλῶν ὀνομάτων. Σὺ δὲ καὶ ὑβρίζεις καὶ κακηγορεῖς τὸν πλησίον, καὶ οὐκ ἂν ἀνάσχοιό ποτε λελυπηκότος οὕτως ἀδελφοῦ μνησθῆναι, ὡς ἐκεῖνος τῆς πόρνῃς, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς θηριωδίας καὶ τῶν ὄνειδῶν, τὸν πονηρόν, τὸν κακοῦργον, τὸν ὑπουλον, τὸν ἀνόητον, καὶ
 10 πολλὰ ἕτερα χαλεπώτερα τούτων καλῶν. Καὶ γὰρ ἐκθηριούμεθα μᾶλλον καὶ ὡς περὶ ἀλλογενοῦς ἀνθρώπου διαλεγόμεθα, κακίζοντες, λοιδορούμενοι, ὑβρίζοντες. Ἄλλ' οὐχ οἱ ἅγιοι οὕτως ἀλλὰ θρηνοῦσι μᾶλλον τοὺς ἁμαρτάνοντας, ἢ καταρῶνται.

15 Τοῦτο δὴ καὶ ἡμεῖς ποιῶμεν καὶ δακρῶμεν τὴν Ἡρωδιάδα καὶ τοὺς ἐκείνην ζηλοῦντας. Πολλὰ γὰρ καὶ νῦν τοιαῦτα συμπόσια γίνεται κἂν μὴ Ἰωάννης ἀναιροῖται, ἀλλὰ τοῦ Χριστοῦ τὰ μέλη καὶ πολλῶ χαλεπώτερον. Οὐ γὰρ κεφαλὴν αἰτοῦσιν ἐπὶ πίνακι οἱ νῦν ὀρχούμενοι, ἀλλὰ τὰς ψυ-
 20 χὰς τῶν ἀνακειμένων. Ὅταν γὰρ δούλους αὐτοὺς ποιῶσι καὶ εἰς παρανόμους ἔρωτας ἄγωσι καὶ πόρνῃς ἐπιτειχίζωσιν, οὐχὶ τὴν κεφαλὴν ἀναιροῦσιν, ἀλλὰ τὴν ψυχὴν σφάτιουσι, μοιχοὺς ἐργαζόμενοι καὶ θηλυδρίας καὶ πόρνους. Οὐ γὰρ δὴ μοι ἐρεῖς, ὡς οἰνωμένος καὶ μεθύων καὶ γυναῖκα
 25 ὀρχουμένην καὶ αἰοχρολογοῦσαν ὄρῶν, οὐ πάσχεις τι πρὸς αὐτήν, οὐδὲ ἐκφέρῃ πρὸς ἀσωτίαν ὑπὸ τῆς ἡδονῆς ἠτιώ-

σον μᾶς εἶναι δυνατόν, νὰ τὰς καλύπτωμεν. Ἐὰς ἀποκτήσωμεν εὐσεβῆ ψυχὴν. Καθόσον καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς ὁμιλῶν διὰ πόρνην καὶ φόνισσαν γυναῖκα, ὠμίλησεν ὅσον τοῦ ἦτο δυνατόν ἠπιώτερα. Διότι δὲν εἶπεν, ἀπὸ τὴν μαιφόνον καὶ μισαρὰν γυναῖκα, ἀλλὰ «καθοδηγηθεῖσα ἀπὸ τὴν μητέρα της», ὀνομάζων αὐτὰς μὲ τὰς πλέον εὐφήμους εἰς τὴν ἀκοὴν λέξεις. Ἐνῶ σὺ καὶ ὑβρίζεις καὶ κακολογεῖς τὸν συνάνθρωπόν σου, καὶ δὲν θὰ σοῦ ἦτο δυνατόν νὰ ἀνεχθῆς ποτὲ καὶ νὰ ἐνθυμηθῆς κάποιον ἀδελφόν σου πού σε ἐλύπησε, κατὰ τὸν τρόπον αὐτὸν πού ὁ εὐαγγελιστὴς ὠμίλησε διὰ τὴν πόρνην, ἀλλὰ θὰ τὸ ἔκανες αὐτὸ μὲ πολλὴν θηριωδίαν καὶ χλευασμούς, καὶ θὰ τὸν ἀποκαλοῦσες πονηρόν, κακοῦργον, ὑπουλον, ἀνόητον καὶ μὲ πολλὰ ἄλλα χειρότερα ἀπὸ αὐτά. Καθόσον πράγματι γινόμεθα θηρία καὶ ὁμιλοῦμεν ὡσὰν νὰ εἶναι κάποιος ἄνθρωπος διαφορετικοῦ φύλου, τὸν κατηγοροῦμεν, τὸν κακολογοῦμεν καὶ τὸν ὑβρίζομεν. Δὲν εἶναι ὅμως παρομοία ἢ συμπεριφορὰ τῶν ἁγίων, ἀλλὰ αὐτοὶ μᾶλλον θρηνοῦν διὰ τοὺς ἁμαρτάνοντας παρὰ τοὺς καταρῶνται.

Αὐτὸ λοιπὸν ἃς πράττωμεν καὶ ἡμεῖς καὶ ἃς θρηνοῦμεν διὰ τὴν Ἡρωδιάδα καὶ δι’ ὅλους ἐκείνους πού τὴν μιμοῦνται. Καθόσον πολλὰ παρόμοια συμπόσια γίνονται καὶ σήμερα, καὶ ἂν δὲν εἶναι ὁ Ἰωάννης αὐτὸς πού κατασφάζεται, εἶναι ὅμως τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ, καὶ μάλιστα κατὰ πολὺ χειρότερον τρόπον. Καθόσον αὐτοὶ πού χορεύουν σήμερα δὲν ζητοῦν κεφαλὴν ἐπάνω εἰς πιάτον, ἀλλὰ τὰς ψυχὰς τῶν συνδαιτημόνων των. Διότι ὅταν τοὺς μεταβάλουν εἰς δούλους καὶ τοὺς ὀδηγοῦν εἰς παρανόμους ἔρωτας καὶ ὑπερασπίζονται πόρναις, δὲν ἀποκόπτουν τὴν κεφαλὴν, ἀλλὰ κατασφάζουν τὴν ψυχὴν, κάμνοντες μοιχοὺς καὶ θηλυπρεπεῖς καὶ πόρνους. Διότι βέβαια μὴ μοῦ εἰπῆς, ὅτι πίνων καὶ μεθύων καὶ βλέπων γυναῖκα νὰ χορεύῃ καὶ νὰ αἰσχρολογῇ, ὅτι δὲν καταλαμβάνεσαι ἀπὸ κάποιαν αἰσχρὰν ἐπιθυμίαν δι’ αὐτήν, οὔτε ὅτι δὲν παρασύρεται πρὸς

μενος. Καὶ πάσχεις ἐκεῖνο τὸ φοβερόν, τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ
 μέλη πόρνης ποιῶν. Εἰ γὰρ καὶ μὴ ἡ θυγάτηρ Ἑρωδιάδος
 πάρεστιν, ἀλλ' ὁ δι' ἐκείνης ὀρχησάμενος τότε διάβολος καὶ
 διὰ τούτων χορεύει νῦν καὶ τὰς ψυχὰς τῶν ἀνακειμένων
 5 αἰχμαλώτους λαβὼν ἄπεισιν. Εἰ δὲ ὑμεῖς δύνασθε μέθης μέ-
 νειν ἐπιός, ἀλλ' ἐτέρας κοινωνεῖτε ἁμαρτίας χαλεπωτάτης·
 καὶ γὰρ πολλῶν ἄρπαγῶν τὰ τοιαῦτα γέμει συμπόσια. Μὴ
 γὰρ μοι τὰ παρακείμενα κρέα ἴδης, μηδὲ τοὺς πλακοῦντας·
 ἀλλὰ πόθεν συνείλκεται ἐννόει, καὶ ὕψει ὅτι ἐξ ἐπηρείας
 10 καὶ πλεονεξίας καὶ βίας καὶ ἄρπαγῆς. Ἄλλ' οὐκ ἔστιν ἐκ
 τούτων ταῦτα, φησί. Μὴ γένοιτο· οὐδὲ γὰρ ἐγὼ θούλωμαι.
 Πλὴν εἰ καὶ τούτων καθαρεύοι, οὐδὲ οὕτως ἐγκλημάτων τὰ
 πολυτελεῆ δεῖπνα ἀπήλλακται. Ἄκουσον γοῦν καὶ χωρὶς τού-
 των πῶς ἐγκαλεῖ ὁ προφήτης, οὕτω λέγων· «Οὐαὶ οἱ πίνον-
 15 τες τὸν διῶλισμένον οἶνον, καὶ τὰ πρῶτα μύρα χοιόμενοι».
 Ὁρᾷς πῶς καὶ τρυφῆς κατηγορεῖ; Οὐδὲ γὰρ πλεονεξίαν
 ἐνταῦθα αἰτιᾶται, ἀλλ' ἄσωτίαν μόνον.

6. Καὶ σὺ μὲ εἰς ἀμειρίαν ἐσθίεις, ὁ δὲ Χριστὸς οὐδὲ
 εἰς χρεῖαν· σὺ μὲν πλακοῦντας διαφόρους, ἐκεῖνος δὲ οὐδὲ
 20 ἄριον ξηρόν· σὺ Θάσιον οἶνον, ἐκείνω δὲ οὐδὲ ψυχρόν ἐπέ-
 δωκας ποιήριον διψῶντι· σὺ μὲν ἐπὶ σιρωμνῆς ἀπαλῆς καὶ
 πεποικιλμένης, ὁ δὲ ὑπὸ τοῦ κρουμοῦ διαφθείρεται. Διὸ κἂν
 πλεονεξίας καθαρὰ ἦ τὰ δεῖπνα, καὶ οὕτως ἐστὶν ἐναγῆ,
 ὅτι σὺ μὲν ὑπὲρ τὴν χρεῖαν πάντα ποιεῖς, ἐκείνω δὲ οὐδὲ

14. Α' Κορ. 6, 15.

15. Ἀμώς 6, 6.

τὴν ἄσωτίαν νικώμενος ἀπὸ ἡδονῆν. Καὶ παθαίνεις ἐκεῖνο τὸ φρικτόν· μεταβάλλεις τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ εἰς μέλη πόρνῆς¹⁴. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη δὲν εἶναι παροῦσα ἡ κόρη τῆς Ἑρωδιάδος, παρευρίσκεται ὅμως ὁ διάβολος, ὁ ὁποῖος τότε ἐχόρευσε διὰ μέσου ἐκείνης, καὶ χορεύει τώρα μέσῳ αὐτῶν καὶ ἀναχωρεῖ ἀφοῦ αἰχμαλωτίσῃ τὰς ψυχὰς τῶν συνδαιτημόνων. Ἄλλὰ καὶ ἂν σεῖς ἠμπορεῖτε ν’ ἀποφύγετε τὴν μέθην, ἀλλ’ ὅμως γίνεσθε κοινωνοὶ ἄλλης πολὺ πῶς φοβερωτέρας ἁμαρτίας· καθόσον τὰ συμπόσια αὐτὰ εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ πολλὰς ἀρπαγὰς. Διότι, σὲ παρακαλῶ, μὴ βλέπῃς μόνον τὰ εὐρισκόμενα ἔμπροσθέν σου κρέατα, οὔτε καὶ τὰ γλυκίσματα, ἀλλὰ ἀναλογίσου ἀπὸ ποῦ ἔχουν συγκεντρωθῆ, καὶ τότε θὰ διαπιστώσῃς ὅτι προέρχονται ἀπὸ αἰσχρὰς πράξεις, ἀπὸ πλεονεξίαν, βίαν καὶ ἀρπαγὴν. Μὰ θὰ εἰπῇ κάποιος· Αὐτὰ τὰ συμπόσια δὲν προέρχονται ἀπὸ παρομοίας ἐνεργείας. Μὴ γένοιτο· διότι οὔτε καὶ ἐγὼ τὸ ἐπιθυμῶ. Πλὴν ὅμως καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι καθαρὰ ἀπὸ αὐτά, οὔτε καὶ ἔτσι εἶναι ἀπηλλαγμένα, τὰ πολυτελεῖα δεῖπνα, ἀπὸ ἐγκλήματα. Ἄκουσε λοιπὸν τὰς κατηγορίας τοῦ προφήτου διὰ τὰ συμπόσια αὐτὰ ποῦ εἶναι ἀπηλλαγμένα ἀπὸ ὅλα αὐτά· «Ἄλλοίμονον σεῖς ποῦ πίνετε τὸν καθαρὸν οἶνον καὶ λούζεσθε μὲ τὰ πλέον πολῦτιμα μύρα»¹⁵. Βλέπεις πῶς κατηγορεῖ καὶ τὴν τρυφηλὴν ζωὴν; Διότι βέβαια εἰς τὴν περίπτωση αὐτὴν δὲν κατακρίνει τὴν πλεονεξίαν, ἀλλὰ τὴν ἄσωτίαν μόνον.

6. Καὶ σὺ μὲν τρώγεις χωρὶς μέτρον, ὁ Χριστὸς ὅμως δὲν ἔτρωγεν οὔτε τὸ πρὸς τὸ ζῆν· σὺ μὲν τρώγεις γλυκίσματα διάφορα, ἐνῶ ἐκεῖνος οὔτε ξηρὸν ἄρτον· σὺ πίνεις θάσιον αἶνον, εἰς ἐκεῖνον ὅμως ποῦ διψᾷ δὲν ἔδωσες οὔτε ἓνα ποτήρι κρῦο νερό· σὺ μὲν κοιμᾷσαι εἰς ἀπαλὸν καὶ ποικλόχρωμον στρῶμα, ἐνῶ ἐκεῖνος πεθαίνει ἀπὸ τὸ ψῦχος. Διὰ τοῦτο καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι καθαρὰ τὰ δεῖπνα ἀπὸ πλεονεξίαν, παρὰ ταῦτα εἶναι καὶ πάλι ἁμαρτωλά, καθόσον σὺ μὲν τὰ κάνεις ὅλα χωρὶς νὰ τὰ ἔχῃς ἀνάγκην, εἰς ἐκεῖνον

τὴν χρεῖαν δίδως, καὶ ταῦτα ἐντροφῶν τοῖς αὐτοῦ. Ἄλλ' εἰ
 παιδὸς μὲν ἐπειρόπευες, καὶ λαβὼν τὰ αὐτοῦ, περιέωρας
 αὐτὸν ἐν τοῖς ἐσχάτοις ὄντια, μυρίους ἂν ἔσγες κατηγόρους,
 καὶ τὴν ἀπὸ τῶν νόμων ἔδωκας ἂν δίκην· τὰ δὲ τοῦ Χριστοῦ
 5 λαβὼν, καὶ οὕτω μάτην ἀναλίσκων, οὐχ ἡγῆ δώσειν εὐθύ-
 νας; Καὶ ταῦτα οὐ περὶ τῶν τὰς πόρνας ταῖς τραπέζαις
 αὐτῶν ἐπεισαγόντων λέγω (πρὸς γὰρ ἐκείνους οὐδεὶς μοι
 λόγος, ὥσπερ οὐδὲ πρὸς τοὺς κύνας)· οὐδὲ περὶ τῶν πλεο-
 νεκτιούντων καὶ ἐτέρους γαστριζόντων (οὐδὲ γὰρ πρὸς αὐ-
 10 τοὺς ἐστὶ τί μοι κοινόν, ὥσπερ οὐδὲ πρὸς τοὺς χοίρους καὶ
 τοὺς λύκους)· ἀλλὰ περὶ τῶν ἀπολαυόντων μὲν τῆς ἰδίας
 οὐσίας, οὐ μεταδιδόντων δὲ ἐτέροις, περὶ τῶν τὰ παιρῶνα
 καταναλισκόντων ἀπλῶς. Οὐδὲ γὰρ οὗτοι κατηγορίας ἐκτός.

Πῶς γάρ, εἰπέ μοι, διαφεύξῃ κατηγορίαν καὶ ἐγκλή-
 15 ματα, ὅταν ὁ μὲν παράσιός σου γαστριζῆται καὶ ὁ κύων
 παρεσιώς, ὁ δὲ Χριστὸς μηδὲ τούτων ἄξιός σοι φαίνεται;
 ὅταν ὁ μὲν ὑπὲρ γέλωτος τοσαῦτα λαμβάνῃ, ὁ δὲ ὑπὲρ βα-
 σιλείας οὐρανῶν οὐδὲ τὸ πολλοσιδὸν τούτων; καὶ ὁ μὲν ἵνα τι
 εἴπη ἀσιτεῖον ἐμπλησθεὶς ἀπῆλθεν, οὗτος δὲ διδάξας ἡμᾶς,
 20 ἂ μὴ μαθόντες οὐδὲν ἂν τῶν κυνῶν διεφέρομεν, οὐδὲ τῶν
 αὐτῶν ἀξιοῦνται ἐκείνω; Φρίττεις ἀκούων; Οὐκοῦν φρῖξον
 ἐπὶ τῶν ἔργων. Ἐκβαλε τοὺς παρασίτους καὶ ποίησον συγ-

ὅμως δὲν δίδεις οὔτε τὰ ἀναγκαῖα, καὶ ὅλα αὐτὰ καθ' ἣν στιγμὴν ἀπολαμβάνεις τὰς δωρεὰς του. Ἄλλ' ὅμως, ἂν ἦσουν ἐπίτροπος ἀνηλίκου παιδιοῦ καὶ ἀφοῦ ἔπαιρνες ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του, τὸ ἄφηνες νὰ δυστυχῇ, θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἔχης ἀπείρους κατηγοροῦς καὶ θὰ ἐτιμωρεῖσο, συμφώνως πρὸς τοὺς νόμους, ἐνῶ τώρα πού ἔλαβες τὰς δωρεὰς τοῦ Χριστοῦ καὶ τὰς ἐξοδεύεις ἔτσι χωρὶς κανένα σκοπόν, δὲν νομίζεις ὅτι θὰ ἀποδώσης λόγον; Καὶ αὐτὰ δὲν τὰ λέγω δι' αὐτοὺς πού προσκαλοῦν πόρνas εἰς τὰ τραπέζια (διότι εἰς αὐτοὺς ὁ λόγος μου δὲν ἔχει καμμίαν θέσιν, ὅπως ἀκριβῶς καὶ εἰς τοὺς σκύλους)· οὔτε τὰ λέγω διὰ τοὺς ἄρπαγας πού κατατρώγουν τοὺς ἄλλους μὲ ἀπληστίαν (διότι οὔτε καὶ μὲ αὐτοὺς ἔχω τίποτε τὸ κοινόν, ὅπως ἀκριβῶς δὲν ἔχω μὲ τοὺς χοίρους καὶ τοὺς λύκους), ἀλλὰ τὰ λέγω δι' ἐκείνους πού ἀπολαμβάνουν μὲν τὴν παρουσίαν των, ἀλλ' ὅμως δὲν δίδουν εἰς τοὺς ἄλλους, δηλαδὴ τὰ λέγω ἀπλῶς καὶ μόνον δι' αὐτοὺς πού κατασπαταλοῦν τὴν πατρικὴν των περιουσίαν. Διότι οὔτε καὶ αὐτοὶ ἀπαλλάσσονται τῆς κατηγορίας.

Διότι, εἶπέ μου, πῶς θὰ διαφύγης τὴν κατηγορίαν καὶ τὰς ἀφορμὰς διὰ κατηγορίαν ὅταν ὁ μὲν ὁμοτράπεζός σου τρώγει μὲ ὑπὲρ ἀφθονίαν καθὼς καὶ ὁ εὕρισκόμενος δίπλα σου σκύλος, ἐνῶ ὁ Χριστὸς δὲν σοῦ φαίνεται ἄξιος ἀκόμη καὶ δι' αὐτά; ὅταν ὁ μὲν γελωτοποιὸς λαμβάνῃ τόσον μεγάλην ἀμοιβὴν διὰ τὰ γέλια του, ὁ δὲ Χριστὸς πού σοῦ καρίζει τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν δὲν λαμβάνει οὔτε τὸ πολλοστημόριον ἀπὸ αὐτά; καὶ ὁ μὲν γελωτοποιὸς ἐπειδὴ μᾶς εἶπε κάτι τὸ ἀστεῖον ἔφυγε χορτᾶτος, ὁ Χριστὸς ὅμως, πού μᾶς ἐδίδαξεν αὐτά, πού ἂν δὲν τὰ ἐμαθαίναμεν δὲν θὰ διεφέραμεν ὡς πρὸς τίποτε ἀπὸ τοὺς σκύλους, δὲν ἀξίζει νὰ λάβῃ οὔτε ἐκεῖνα πού λαμβάνει αὐτός; Φρίττεις πού τὰ ἀκοῦς αὐτά; Φρίξε λοιπὸν καὶ διὰ τὰς πράξεις σου. Ἐκδίωξε αὐτοὺς πού κάθονται εἰς τὴν τράπεζάν σου ὡς παράσιτα καὶ προσπάθησε νὰ ἔχης ὁμοτράπεζόν σου τὸν Χριστόν.

κατακλίνεσθαι σοι τὸν Χριστόν. Ἄν ἁλῶν κοινωνήσῃ καὶ τραπέζης, ἡμερος ἔσται σοι δικάζων· οἶδεν αἰδεῖσθαι τραπέζαν. Εἰ γὰρ λησται ἴσασι, πολλῶ μᾶλλον Δεσπότης.

Ἐννόησον γοῦν τὴν πόρνην ἐκείνην πῶς ἀπὸ τραπέζης
 5 ἐδικαίωσε καὶ Σίμωνι ὄνειδίζει λέγων «Φίλημά μοι οὐκ ἔδωκας». Εἰ γὰρ μὴ ποιῶντά σε ταῦτα τρέφει, πολλῶ μᾶλλον ποιῶντα ἀμείψεται. Μὴ πρὸς τὸν πένητα ἴδῃς, δι-
 ρυπῶν προσέρχεται καὶ αὐχμῶν, ἀλλ' ἐννόησον, ὅτι ὁ Χρι-
 στός δι' ἐκείνου ἐπιθαίνει τῆς σῆς οἰκίας, καὶ παῦσαι τῆς
 10 ὠμότητος καὶ τῶν ἀπηνῶν ρημάτων, οἷς ἀεὶ πλύνεις τοὺς
 προσιόντας, ἐπιθέτας, ἀργούς, καὶ ἕτερα χαλεπώτερα τού-
 των καλῶν. Καὶ λογίζου, ὅταν ταῦτα λέγῃς, οἱ παράσιτοι
 ποῖα ἔργα κατασκευάζουσι; τί τὴν οἰκίαν ὠφελοῦσι τὴν σὴν;
 Ἦδὲ πάντως σοι ποιῶσι τὸ ἄριστον; Καὶ πῶς ἠδύ, ραπιζό-
 15 μενοι καὶ αἰσχροὶ λέγοντες; Καὶ τί τούτου ἀηδέστερον, ὅ-
 ταν τὸν κατ' εἰκόνα Θεοῦ γενόμενον τύπησ καὶ ἐκ τῆς εἰς
 ἐκεῖνον ὕβρεως τέρπιν ἐαυτῶ συνάγῃς, θέαιρον ποιῶν τὴν
 οἰκίαν καὶ μίμων πληρῶν τὸ συμπόσιον καὶ τοὺς ἐπὶ τῆς
 σκηνῆς ἐξυρημένους μιμούμενος ὁ εὐγενῆς καὶ ἐλεύθερος;
 20 Καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖ γέλωσ καὶ ραπίσματα. Ταῦτα οὖν ἠδο-
 νὴν καλεῖς, εἰπέ μοι, ἃ πολλῶν ἄξια δακρύων ἐστίν, ἃ πολ-
 λῶν θρήνων καὶ οἰμωγῶν; καὶ δέον εἰς βίον αὐτοὺς ἐμβα-
 λεῖν σπουδαῖον, δέον παραινέσαι τὰ δέοντα, σὺ δὲ εἰς ἐπι-
 ορκίας καὶ ρήματα ἅπακτα ἐνάγεις, καὶ τέρπιν τὸ πρᾶγμα

Ἐὰν τὸν καταστήσης κοινωνὸν εἰς τὰ γεύματά σου καὶ εἰς τὴν τράπεζάν σου, θὰ εἶναι ἐπεικῆς ὅταν θὰ σὲ δικάζη· γνωρίζει νὰ σέβεται τὴν φιλοξενίαν. Διότι ἐὰν αὐτὸ τὸ γνωρίζουν οἱ λησταί, πολὺ περισσότερον τὸ γνωρίζει ὁ Κύριος.

Ἀναλογίσου λοιπὸν τὴν πόρνην ἐκείνην, πῶς τὴν ἐδικαίωσεν ὅταν προσεκλήθη εἰς τράπεζαν, καὶ πῶς κατηγορεῖ τὸν Σίμωνα λέγων· «δὲν μοῦ ἔδωσες οὔτε ἓνα φίλημα»¹⁶. Διότι ἐὰν σὲ τρέφῃ χωρὶς νὰ τὰ κάνῃς αὐτά, πολὺ μεγαλυτέρα θὰ εἶναι ἢ ἀμοιβή σου ὅταν τὰ κάνῃς. Μὴ βλέπῃς τὸν πτωχὸν ποὺ σὲ πλησιάζει λερωμένος καὶ ἀπεριποίητος, ἀλλὰ σκέψου, ὅτι ὁ Χριστὸς διὰ μέσου ἐκείνου εἰσέρχεται εἰς τὴν οἰκίαν σου καὶ παῦσε νὰ εἶσαι ἀπάνθρωπος καὶ νὰ λέγῃς σκληρὰ λόγια, μὲ τὰ ὁποῖα συνήθως περιλούζεις αὐτοὺς ποὺ ζητοῦν τὴν βοήθειάν σου, ἀποκαλῶν αὐτοὺς ἀπατεῶνας, ὀκνηροὺς καὶ μὲ ἄλλα λόγια φεβρώτερα ἀπ' αὐτά. Καὶ νὰ σκέπτεσαι ὅταν λέγῃς αὐτά, ποῖα εἶναι τὰ ἔργα αὐτῶν ποὺ ζοῦν κοντά σου ὡσὰν παράσιτα; εἰς τί ὠφελοῦν τὴν οἰκίαν σου; Κάνουν κατὰ κάποιον τρόπον εὐχάριστον τὸ φαγητόν σου; Μὰ πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι εὐχάριστον, καθ' ἣν στιγμὴν ἀλληλοκτηπῶνται καὶ αἰσχρολογοῦν; Καὶ τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ πιὸ δυσάρεστον ἀπὸ αὐτό, ὅταν κτυπᾶς αὐτὸν ποὺ ἐδημιουργήθη κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ καὶ νοιώθῃς εὐχαρίστησιν ἀπὸ τὰς ὕβρεις σου πρὸς αὐτόν, μεταβάλλων τὴν οἰκίαν σου εἰς θέατρον, γεμίζων τὸ συμπόσιον μὲ θεατρίνους καὶ μιμούμενος αὐτοὺς ποὺ παρουσιάζονται ἐπάνω εἰς τὴν σκηνὴν ξυρισμένοι, σὺ ὁ εὐγενὴς καὶ ἐλεύθερος; Καθόσον καὶ εἰς τὴν σκηνὴν ὑπάρχουν γέλια καὶ κτυπήματα. Εἶπέ μου λοιπόν, αὐτὰ ὀνομάζεις ἡδονήν, αὐτὰ ποὺ εἶναι ἄξια πολλῶν δακρῶν, αὐτὰ ποὺ εἶναι ἄξια πολλῶν θρήνων καὶ ὀδυρμῶν; Καὶ ἐνῶ πρέπει νὰ τοὺς ἐμπνεύσῃς μίαν σπουδαίαν ζωὴν, ἐνῶ πρέπει νὰ τοὺς προτρέψῃς διὰ μίαν καθόλα πρέπουσαν ζωὴν, σὺ ἀντιθέτως τοὺς ὀδηγεῖς εἰς ἐπιπορκίας καὶ εἰς λόγια ἀπρεπῆ, καὶ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα τὸ ὀνομάζεις εὐχαρί-

καλεῖς, καὶ τὸ γεέννης πρόξενον, ἡδονῆς εἶναι ὑπόθεσιν νομίζεις; Καὶ γὰρ ὅταν ἀπορήσωσιν ἀστείων ρημάτων, ὄρκους καὶ ἐπιορκίαις τὸ πᾶν διαλύονται. Ταῦτα οὖν γέλωτος ἄξια, ἀλλ' οὐκ ὀδυροῶν καὶ δακρῶν; Καὶ τίς ἂν ταῦτα εἰ-
 5 ποι νοῦν ἔχων;

7. Καὶ ταῦτα λέγω, οὐ κωλύων τρέφεσθαι αὐτούς, ἀλλὰ μὴ ἐπὶ τοιαύτῃ αἰτίᾳ. Φιλανθρωπίας γὰρ ἡ τροφή τὴν ὑπόθεσιν ἔχεται, μὴ ὠμότητος ἔλεον, μὴ ὕβριν. "Οτι πένης ἐστί, θρέψον, ὅτι Χριστὸς τρέφεται, θρέψον μὴ ἐπειδὴ σα-
 10 τανικὰ εἰσάγει ρήματα καὶ τὴν ἑαυτοῦ καταισχύνει ζωὴν. Μὴ ἴδῃς αὐτὸν ἔξωθεν γελῶντα, ἀλλὰ τὸ συνειδὸς ἐξέτασον, καὶ τότε ὄψει μυριάκις αὐτὸν ἑαυτῷ καταρῶμενον καὶ στένοντα καὶ ὀδυρόμενον. Εἰ δὲ οὐκ ἐπιδείκνυται, καὶ τοῦτο διὰ σέ.

15 "Ἔσιωσαν τοίνυν ἄνθρωποι πένητες καὶ ἐλεύθεροι οἱ σύσσιτοί σου, μὴ ἐπίορκοι, μηδὲ μῖμοι. Εἰ δὲ θούλει καὶ τῆς τροφῆς αὐτούς ἀμοιβὴν ἀπαιτῆσαι, κέλευσον, ἂν ἴδωσί τι τῶν ἀτόπων γινόμενον, ἐπιπλῆξαι, περαινέσαι, συναντιλαβέσθαι τῆς κατὰ τὴν οἰκίαν ἐπιμελείας, τῆς τῶν οἰκειῶν
 20 προσιασίας. Παῖδας ἔχεις; Κοινοὶ πατέρες ἔσιωσαν ἐκείνων, μετὰ σοῦ τὴν προσιασίαν διανεμέσθωσαν, κέρδη σοι φερέτωσαν τὰ τῷ Θεῷ φίλα. Εἰς ἐμπορίαν αὐτούς ἔμβαλε πνευματικὴν. Κἂν ἴδῃς δεόμενον προσιασίας, ἐπίταξον βοηθῆσαι, κέλευσον διακονήσασθαι. Διὰ τούτων θήρουν τοὺς
 25 ξένους, διὰ τούτων ἔνδυνε τοὺς γυμνοὺς, διὰ τούτων εἰς δεσμοπήριον πέμπε, τὰς ἀνάγκας λύε τὰς ἀλλοτριὰς. Ταύτην

στησιν, καὶ αὐτὸ πού εἶναι πρόξενος τῆς γεέννης, αὐτὸ σὺ τὸ θεωρεῖς ὑπόθεσιν ἡδονῆς; Καθόσον ὅταν τελειώσουν οἱ ἀστεῖσμοί των, διαλύονται μὲ ὄρκους καὶ ἐπιπορκίας. Αὐτὰ λοιπὸν εἶναι ἄξια γέλωτος καὶ δὲν εἶναι ἄξια ὀδυρμῶν καὶ δακρῦων; Καὶ ποῖος λογικὸς ἄνθρωπος θὰ ἠμποροῦσε νὰ τὰ εἰπῇ ὅλα αὐτά;

7. Καὶ αὐτὰ τὰ λέγω ὄχι διὰ νὰ ἐμποδίσω νὰ τρέφονται καὶ αὐτοί, ἀλλὰ νὰ μὴ τρέφονται διὰ παρομοίαν αἰτίαν. Ἐὰν ἔχη δηλαδὴ ἡ διατροφή ὡς αἰτίαν τῆς τὴν φιλανθρωπίας καὶ ὄχι τὴν σκληρότητα· τὴν ἀγάπην καὶ ὄχι τὴν ὑβριν. Θρέψε τον ἐπειδὴ εἶναι πτωχός, θρέψε τον ἐπειδὴ μέσω αὐτοῦ τρέφεται ὁ Χριστός, καὶ ὄχι ἐπειδὴ παρουσιάζει σατανικὰ λόγια καὶ καταντροπιάζει τὴν ζωὴν του. Μὴ βλέπῃς ἐξωτερικὰ πού φαίνεται γελαστός, ἀλλ' ἐξέτασε τὴν συνείδησίν του καὶ τότε θὰ τὸν ἰδῆς νὰ καταρᾶται ἀμετρήτους φοράς τὸν ἑαυτὸν του καὶ ν' ἀναστενάξῃ καὶ νὰ ὀδύρεται. Ἐὰν ὅμως δὲν τὸ φανερώνη καὶ αὐτὸ γίνεται ἐξ αἰτίας σου.

Ἐὰν εἶναι λοιπὸν αὐτοὶ πού τρώγουν μὲ σένα ἄνθρωποι πτωχοὶ καὶ ἐλεύθεροι, ὄχι ὅμως ἐπίπορκοι καὶ γελωτοποιοί. Ἐὰν δὲ θέλῃς νὰ ζητήσης ἀμοιβὴν ἀπὸ αὐτοὺς διὰ τὴν τροφήν πού τοὺς παρέχεις, δῶσε ἐντολήν, ἐὰν ἰδοῦν νὰ συμβαίνη τίποτε τὸ ἄτοπον, νὰ ἐπιπλήξουν, νὰ συμβουλεύσουν, νὰ βοηθήσουν εἰς τὴν φροντίδα τῆς οἰκίας, εἰς τὴν προστασίαν τῶν ὑπηρετῶν. Ἐχεις παιδιά; Ἐὰν γίνουν μαζὶ μὲ ἐσένα πατέρες των, ἄς μοιρασθοῦν μαζὶ μὲ ἐσένα τὴν προστασίαν των, καὶ ἄς σοῦ φέρουν κέρδη πού εἶναι ἀγαπητὰ εἰς τὸν Θεόν. Κάνε τους ν' ἀσχοληθοῦν μὲ πνευματικὸν ἐμπόριον. Καὶ ἂν ἰδῆς κάποιον πού ἔχει ἀνάγκην προστασίας, δῶσε ἐντολήν νὰ τὸν βοηθήσουν, διάταξε νὰ τὸν ἐξυπηρετήσουν. Μέσω αὐτῶν νὰ ψάχνῃς καὶ νὰ εὐρίσκῃς τοὺς ξένους, μὲ αὐτοὺς νὰ ἐνδύῃς τοὺς γυμνοὺς, μὲ αὐτοὺς νὰ στέλλῃς ἀγαθὰ εἰς τὰς φυλακάς, καὶ νὰ δίδῃς λύσιν εἰς τὰς ξένας ἀνάγκας. Αὐτὴν τὴν ἀμοιβὴν ἄς σοῦ

σοι διδόνωσαν τῆς τροφῆς τὴν ἀμοιβήν, τὴν καὶ σὲ καὶ ἐκείνους ὠφελοῦσαν, καὶ οὐδεμίαν κατάγνωσιν ἔχουσαν. Διὰ τούτων καὶ ἡ φιλία σφίγγεται μᾶλλον.

Νῦν μὲν γὰρ κἂν δοκῶσι φιλεῖσθαι, ἀλλ' ὅμως αἰσχύνονται, ὡς εἰκῆ ζῶντες παρὰ σοί· ἂν δὲ ταῦτα ἀνύωσι, καὶ αὐτοὶ ῥάδιον διακείσονται καὶ σὺ ἡδίων θρέψεις, ἅτε οὐ μάτην δαπανῶν, κἀκεῖνοι μετὰ παρηγοίας σοι συνέσονται καὶ τῆς προσηκούσης ἐλευθερίας, καὶ ἡ οἰκία σου ἀντὶ θεάτρον ἐκκλησία σοι γενήσεται καὶ ὁ διάβολος δραπτεῖται καὶ ὁ Χριστὸς εἰσελεύσεται καὶ ὁ τῶν ἀγγέλων χορὸς. "Ὅπου γὰρ ὁ Χριστός, ἐκεῖ καὶ οἱ ἄγγελοι· ὅπου δὲ ὁ Χριστός καὶ οἱ ἄγγελοι, ἐκεῖ ὁ οὐρανός, ἐκεῖ φῶς τοῦ ἡλιακοῦ τούτου φαιδρότερον. Εἰ δὲ καὶ ἑτέραν βούλει δι' αὐτῶν καρποῦσθαι παράκλησιν, κέλευσον, σχολὴν ἄγων, βιβλία λαβοῦσας τὸν θεῖον νόμον ἀναγινώσκειν. "Ἡδίων σοι ταῦτα ὑψηρευθήσονται ἢ ἐκεῖνα. Ταῦτα μὲν γὰρ καὶ σὲ κἀκείνους ποιῆσει σεμνοτέρους· ἐκεῖνα δὲ ἅπαντας ὁμοῦ καταισχύνει· σὲ μὲν ὡς ὑβριστὴν καὶ πάροινον, ἐκείνους δὲ ὡς ἀθλίους καὶ γαστριμάργους. "Ἄν μὲν γὰρ ἐφ' ὑβρεὶ τρέφῃς, χαλεπώτερον ἢ εἰ ἀνεῖλες· ἂν δὲ ἐπ' ὠφελείᾳ καὶ κέρδει, χρησιμώτερον πάλιν, ἢ εἰ ἀπαγομένους τὴν ἐπὶ θανάτῳ ἐπανήγαγες. Καὶ νῦν μὲν τῶν οἰκειῶν μᾶλλον αὐτοὺς καταισχύνεις, καὶ οἱ οἰκέται πλείονα τούτων ἔχουσι παρηγοίαν καὶ ἐλεύθερον συνειδός· τίτιε δὲ τῶν ἀγγέλων ἐργάση ἴσους.

Καὶ τούτους τοίνυν καὶ σαυτὸν ἀπάλλαξον, καὶ ἐξελῶν τὸ τῶν παρασίτων ὄνομα, συσσίτους κάλει, καὶ ἐκβαλὼν τὴν

δίδουν ἔναντι τῆς τροφῆς των, πού καὶ ἐσένα ὠφελεῖ καὶ δὲν ἔχει καμμίαν κατηγορίαν. Μὲ ὅλας αὐτὰς τὰς πράξεις σφίγγεται περισσότερο καὶ ἡ φιλία,

Διότι τώρα καὶ ἂν ἀκόμη νομίζουν ὅτι ἀγαπῶνται, ἀλλ' ὅμως ἐντρέπονται, ἐπειδὴ εὐρίσκονται πλησίον σου χωρὶς σκοπόν· ἂν ὅμως ἐκτελοῦν ὅλα αὐτὰ καὶ οἱ ἴδιοι θὰ μένουν κοντά σου μὲ μεγαλυτέραν ἄνεσιν καὶ σὺ θὰ τοὺς διατρέψῃς μὲ μεγαλυτέραν εὐχαρίστησιν, ἐπειδὴ δὲν θὰ δαπανᾷς ἄσκοπα, καὶ ἐκεῖνοι θὰ διαμένουν κοντά σου μὲ τὸ θάρρος καὶ τὴν πρέπουσαν ἐλευθερίαν, καὶ ἡ οἰκία σου θὰ καταστῆ, ἀντὶ θεάτρου, ἐκκλησία, καὶ ὁ διάβολος θὰ δραπετεύσῃ καὶ ὁ Χριστὸς θὰ εἰσέλθῃ καὶ μαζί μὲ αὐτὸν καὶ ὁ χορὸς τῶν ἀγγέλων. Διότι ὅπου εὐρίσκεται ὁ Χριστὸς, ἐκεῖ εὐρίσκονται καὶ οἱ ἄγγελοι· ὅπου δὲ εὐρίσκονται ὁ Χριστὸς καὶ οἱ ἄγγελοι, ἐκεῖ ὑπάρχει ὁ οὐρανός, ἐκεῖ φῶς πού εἶναι λαμπρότερον καὶ ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου. Ἐὰν δὲ θέλῃς νὰ ἔχῃς καὶ ἄλλην βοήθειαν ἐκ μέρους των, δῶσε ἐντολήν, ὅταν ξεκουράζεσαι, νὰ πάρουν βιβλία καὶ νὰ διαβάζουν τὸν θεῖον νόμον. Μὲ μεγαλυτέραν εὐχαρίστησιν θὰ κάνουν αὐτὰ παρὰ ἐκεῖνα. Διότι αὐτὰ καθιστοῦν καὶ ἐσένα καὶ ἐκείνους σεμνοτέρους, ἐνῶ ἐκεῖνα σᾶς κατεντροπιάζουν ὅλους μαζί· σένα μὲν ὡς ὑβριστὴν καὶ μέθυσον, ἐνῶ ἐκείνους ὡς ἀθλίους καὶ γαστριμάργους. Διότι ἐὰν τοὺς τρέφῃς διὰ νὰ τοὺς ὑβρίζῃς, εἶναι φοβερώτερον ἀπὸ τὸ ἐὰν τοὺς ἐσκότῳνες· ἐὰν ὅμως δι' ὠφέλειαν καὶ κέρδος, τότε ἡ προσφορά σου εἶναι περισσότερο χρήσιμος, παρὰ ἐὰν τοὺς ἐπέστρεφῃς ἐνῶ ὠδηγοῦντο πρὸς τὸν θάνατον. Καὶ τώρα μὲν τοὺς καταντροπιάζεις περισσότερο καὶ ἀπὸ τοὺς ὑπηρέτας, καθόσον οἱ ὑπηρέται σου ἔχουν περισσότερο θάρρος καὶ πιὸ ἐλευθέραν συνείδησιν ἀπὸ αὐτούς, ἐνῶ τότε θὰ τοὺς κάνῃς ἴσους μὲ τοὺς ἀγγέλους.

Ἀπάλλαξε λοιπὸν καὶ αὐτούς καὶ τὸν ἑαυτὸν σου, καὶ ἀφοῦ τοὺς ἀπαλλάξῃς ἀπὸ τὸ ὄνομα τῶν παρασίτων, ὀνόμαζέ τους ὁμοτραπέζους, καὶ ἀφοῦ ἀπορρίψῃς τὴν ὀνομα-

τῶν κολάκων, τὴν τῶν φίλων ἐπιτίθει προσηγορίαν. Διὰ τοῦτο καὶ τὰς φιλίας ἐποίησεν ὁ Θεός, οὐκ ἐπὶ κακῶ τῶν φιλουμένων καὶ τῶν φιλοῦντων, ἀλλ' ἐπ' ἀγαθῶ καὶ χρησίμῳ. Αἴτιαι δὲ αἱ φιλίαι πάσης ἔχθρας εἰσὶ χαλεπώτεραι.

5 Παρὰ μὲν γὰρ τῶν ἐχθρῶν, ἂν ἐθέλωμεν, καὶ κερδαίνομεν· παρὰ δὲ τούτων ἀνάγκη καὶ βλάβιπτεσθαι πάντως.

Μὴ δὴ κάτεχε φίλους, βλάβης διδασκάλους· μὴ κάτεχε φίλους τραπέζης μᾶλλον ἢ φιλίας ἐρασιᾶς ὄντας. Οἱ γὰρ τοιοῦτοι πάντες, ἂν τὴν τρυφήν καταλύσης, καταλύουσι καὶ τὴν φιλίαν· οἱ δὲ δι' ἀρετὴν σοι συνόντες, μένουσι διηνεκῶς, 10 πᾶσαν φέροντες ἀνωμαλίαν. Τὸ δὲ τῶν παρασίτων γένος, καὶ ἀμύνονται σε πολλάκις καὶ πονηρὰν περιτιθέασι δόξαν. Ἐπιτεῦθεν γοῦν πολλοὺς τῶν ἐλυεθέρων οἶδα πονηρὰς ὑπλήψεις λαβόντας· καὶ οἱ μὲν ἐπὶ γοητείαις, οἱ δὲ ἐπὶ μοιχείαις καὶ παίδων διαφθοραῖς διεβλήθησαν. "Οἴαν γὰρ 15 μηδὲν ἔργον ἔχουσιν, ἀλλ' εἰκῆ τὸν ἑαυτῶν ζῶσι βίον, ὡς ταῦτὰ διακονούμενοι τοῖς παισὶ παρὰ πολλοῖς ὑποπιεύονται.

Καὶ δόξης τοίνυν ἑαυτοὺς ἀπαλλάττοντες πονηρᾶς, καὶ πρὸ πάντων τῆς μελλούσης γενένης, καὶ τὰ τῷ Θεῷ δοκοῦντα 20 ποιοῦντες, τὴν διαβολικὴν ταύτην καταλύσωμεν συνήθειαν, ἵνα καὶ ἐσθίοντες καὶ πίνοντες πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιῶμεν, καὶ τῆς παρ' αὐτοῦ δόξης ἀπολαύσωμεν ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, νῦν 25 καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

σίαν τῶν κολάκων νὰ τοὺς ἀποκαλῆς φίλους σου. Δι' αὐτὸν τὸν σκοπὸν καὶ ὁ Θεὸς ἔκαμε τὰς φιλίας, ὄχι διὰ τὸ κακὸν τῶν ἀγαπωμένων καὶ τῶν ἀγαπώντων, ἀλλὰ μὲ σκοπὸν τὸ καλὸν καὶ τὸ χρήσιμον. Παρόμοιαι ὅμως φιλίαι εἶναι φοβερώτεραι ἀπὸ κάθε ἄλλην ἔχθραν. Διότι ἀπὸ μὲν τοὺς ἐχθρούς, ἂν θέλωμεν, ἠμποροῦμεν νὰ ἔχωμεν καὶ κέρδος, ἀπὸ αὐτοὺς ὅμως ὅπωςδήποτε ἡμεθα ἀναγκασμένοι νὰ ζημιωνώμεθα.

Ἐπομένως μὴ κρατᾶς πλησίον σου φίλους ποὺ σοῦ εἶναι διδάσκαλοι βλάβης· μὴ κρατᾶς φίλους ποὺ εἶναι περισσότερο ἐρασταὶ τῆς τραπέζης παρὰ τῆς φιλίας, Διότι ὅλοι οἱ παρόμοιοι φίλοι, ἂν θέσης τέρμα εἰς τὰς ἀπολαύσεις, θὰ διαλύσουν καὶ τὴν φιλίαν· ἀντιθέτως ὅμως ἐκεῖνοι ποὺ σὲ συναναστρέφονται ἐξ αἰτίας τῆς ἀρετῆς σου, μένουν πλησίον σου συνεχῶς, ὑπομένοντες κάθε δυστυχίαν σου. Ὅμως τὸ γένος τῶν παρασίτων πολλὰς φορές καὶ σὲ καταπολεμοῦν καὶ σοῦ προσάπτουν φήμην πονηράν. Ἐξ αἰτίας αὐτοῦ γνωρίζω πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἐλευθέρους ποὺ ἀπέκτησαν κακὴν φήμην, καὶ ἄλλοι μὲν ἐσυκοφαντήθησαν διὰ μαγείας, ἄλλοι δὲ διὰ μοιχείας καὶ διαφθορὰν παιδιῶν. Διότι ὅταν δὲν ἀσχολοῦνται μὲ τίποτε καὶ ζοῦν χωρὶς κανένα σκοπὸν εἰς τὴν ζωὴν του, δημιουργοῦν εἰς πάρα πολλοὺς ὑποψίας, δεχόμενοι τὰς περιποιήσεις ὡσὰν νὰ εἶναι παιδιά.

Ἀπαλλάσσοντες λοιπὸν τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀπὸ κακὴν φήμην καὶ πρὸ πάντων ἀπὸ τὴν μέλλουσαν γέενναν, καὶ πράττοντες αὐτὰ ποὺ εἶναι ἀρεστὰ εἰς τὸν Θεόν, ἃς θέσωμεν τέρμα εἰς τὴν διαβολικὴν αὐτὴν συνήθειαν, ὥστε ὅλα νὰ τὰ κάνωμεν πρὸς δόξαν τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ τρώγωμεν καὶ νὰ πίνωμεν, διὰ ν' ἀπολαύσωμεν καὶ τὴν παρ' αὐτοῦ δόξαν, τὴν ὁποίαν εὐχομαι ὅλοι νὰ ἐπιτύχωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις τώρα καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ε Υ Ρ Ε Τ Η Ρ Ι Α

Διὰ τὰ χωρία καὶ τὰ ὀνόματα τοῦ κειμένου οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν εἰς σελίδας, ἐνῶ διὰ τὰ χωρία καὶ τὰ ὀνόματα τῶν σχολίων οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν εἰς σελίδας εὐρίσκονται δὲ ἐντὸς παρενθέσεων.

1. Εὐρετήριοι χωρίων τῆς Γραφῆς

Γένεσις					
3	7	646	13		640
	13	714	14		640
	16	354		38	640
	19	46. 354	15	32-36	634
	22	314	16		660
5-10		732	16-17		660
18	1 ἐ.	492. 732	22	1 ἐ.	124
	7	524		5 ἐ.	124
	17	172		21-35	124
	23 ἐ.	172	23	1 ἐ.	124
	27	166	25	1 ἐ.	496
19	1 ἐ.	172	26		660
25	8	258	31	20	124
28	20	22	Δευτερονόμιον		
31	1 ἐ.	492	6	4	544
41	1 ἐ.	124	25	5-10	866
			33	9	500
Ἐξοδος					
2	24	210	Ἰησοῦς Ναυῆ		
4	2-4	248	6	1 ἐ.	630
12	16	636	13	22	124
32	9	518	Α' Βασιλειῶν		
	27	496. 518	2	30	294
	32	518	6	1 ἐ.	48
Λευιτικὸν			16	7	286
14	1 ἐ.	152. 154	17-18		708
25	4	312	21		52
Ἀριθμοὶ				1 ἐ.	626
11	12	520		2	628
			22	26-28	630

	B' Βασιλειῶν		4	5	716
			6	6	544
11		710	7	10	286
	1 ἐ.	710	18	2	34
11-12		202		5	158
	Γ' Βασιλειῶν		21	7	166
				17	542
1-2		212		19	542
2		710	33	19	846
16	29 ἐ.	136	37	5	616
18	21	140	44	3	224
19	18	24		12	332
20	1 ἐ.	492	50	6	578
	19	140		19	846
			68	22	542
	Δ' Βασιλειῶν		75	10	846
			76	14	568
1	2	858	77	2	830
	26	858	79	9	770
5	1 ἐ.	150	85	8	568
	11	336	106	16	544
				25	252
	B' Παραλειπομένων		113	11	186
6	30	286	114	7	354
			144	16	22
	Ἰὼ 6		146	9	22
			148	9	34
1	5	716			
3	25	450			
7	16	452	24	17-18	662
11	6	452	28	1	142
30	25	450			
31	1	450			
	24-25	448			
40	3	458	7	2-4	670
42	5-6	458			
	Ψαλμοὶ				
			1	3	738
2	1-2	542	5	1	770
3	22	314		4	574. 770

32	10	846		33	190
	Ματθαῖος		7		66
				6	604. 822
				13	842
1	22	158		14	612
2	28 ε.	282		18	700
3	7-9	762		21-23	122
	9	192.196		22	686
	10	102		22-23	412
	11	540. 566		28-29	174
	12	378. 814		29	282
	14	530	8	1	190. 224
	16	530		2	194
	17	530		3	282
4	2	826		4	186. 288
	4	20		5	178
	15	190		5-13	178
	18	190.382		8	184. 216. 282
	18-20	302		10-13	370
	18-22	382		11	356
	21-22	302		12	658
	23-24	146		13	186
5	3	612. 844		15	288
	8	846		18	244
	15	754		20	48. 822
	16	822		26	282. 370
	21	36		28	254
	22	36. 144		32	288
	28	144	9	2	344. 370
	32	144		4	558
	34-35	36		6	284
	44	144		9	382. 384
	45	36		9-10	216
	46-47	38		9-11	298
6	4	46		13	310
	11	392		14	534
	12-15	68		15	730
	13 6	36		19	224
	17	316		23-24	346
	24	268	10	3	848
	26	392		9	826

	9-10		48		47	228
	10	416.	440. 462		48	228
	11		416	13	4	792
	12		492		11	832
	12-13		416		19	774
	14-15		416		20-21	774
	15		432		22	776
	16-23		388		30	292
	19	392.	462		34-35	830
	22	462.	808		37-43	832
	25		456		55	566
	27		76		55-56	760
	30		262	14	2	140
	37		870	15	12	788
	39		614		16	250
11	2		228		22	366
	4		228		26	56
	7		228		27	58
	7-8		230		28	178
	10		562	16	9	312
	12	94.	600		19	64
	16-19		600	17	1	382
	19	306.	566		9	218
	23		854	18	15-17	64
	23-24		602		32	72
	29		826	19	10	80
	30		90		25	80
12	1-2		644		27	828
	2		308		28	196. 848
	3		648		30	196
	3-4	626.	676	20	30-31	366
	5	648.	676	21	9-15	366
	7		676	22	16	316
	10-13		626		36	226
	14		626		43-44	212
	16		222	23	4	66
	23	366.	628		14	72
	24	672.	792		23	66
	28-29		828		24	66
	41-42		582		34	842
	42		566	24	14	156

	21	740		23	868
25	12	104	7	25-30	172
	32	942	9	2	382
	35	104	12	13	316
	40	510			
	41	106. 108.		Λ ο υ κ ᾱ ς	
	42-46	106			
	45	510	1	41	530
26	39	358	2	14	160. 492
27	63	728	3	7	140
				10	140
	Μ ᾱ ρ ο ς			12-14	26
				14	140
1	16-19	382		16	530
	29	216	4	23	858
	30	216		27	860
	40	148		38	216
2	1-2	184		41	222
	1-12	170	5	19	280
	4	280		27	298
	7	282		33	314
	14	298		36	322
	26	628	6	1	624
	27	634. 676		9	644
3	4	644. 648		10	648
	5	648		15	384
	6	316. 650		16	384
4	13	768		25	670
	33	830		30	520
	36	244		36	520. 636
	38	246	7	1-10	178
	5	254		2	170. 182. 194
	10	254		3	178. 180
5	19	376		4	184
	36	338		5	178. 180. 182
	37	338		6	182
6	3	760		7	184
	6	862		10	186
	10	394		18-19	528
	18	140		21	636
	20	862		22	228

	24		228		27		614
	28		540		33		614
	29		580	16	19-31		258
	45		886		27-31		260
8	2		244	17	18		152
	22		244	18	2 ξ.		54
	29		254		18		228
	31		254		19		228
	43		340		22		318
	45		344	19	5		308
	46		344		8		308
	47		346		9		308
	48		346	21	9		96
	49	336.	342		15		432
	50		342	23	40		74
	51	338.	352				
	51-54		352				
	55		350				
	55-56		370	1	3		36
9	8		862		29	222. 290. 530.	540
	9	140.	862		33		530
	12		788		44	228.	302
	28		382		45	304.	384
	50		686		46		384
	55		292		48		228
	62		234	2	3 ξ.		766
10	2		834		29		730
	7		394	3	25		534
	8		826		26		534
	17		604		29		318
	20	120. 412.	606		30		530
	21		604	4	9		386
11	3		44		35		834
	5 ξ.		54		37		836
	15		858		38		376
	27		762		46-47		182
	28		762		49		184
12	20		258	5	1 ξ.		646
	47		202		6		278
	49		498		5 ξ.		278
14	26	500.	614		17	312. 624.	648

Ἰωάννης

7	4	228.	758	2	29	628
	5		758		41	22
	6		228	3	1 έ.	148
	23		648		12	148
	39		380	4	4	22
8	13		538		13	384
	39		762		16	136
9	1 έ.		646		19	426
	6-14		624		20	138. 426
	14		646		32	402
	16	292.	792		41	614
10	33		284	5	28	138. 426
	37-38		284		36-37	878.
	41	576.	820		41	848
11	11		348	6	15	224
	16		384	8	9-24	824
	22		176		26-39	196
	25		176	9	4	292
	34		350	10	1-48	754
	40		176	12	2	382
	44		350		59	258
13	23		382	13	22	822
	35		414	16	14	754
14	5		384		27-34	754
	6		610	17	6	444
	12		468		7	444
	27		400	23	6-7	492
15	14-15		464	25	13-26	438
	22		546		32	438
16	5-6		418			
	12		324			
	33		354			
17	23		414	1	18	548
19	26		382		28	606
20	26-29		384	2	8-9	548
21	2	228.	384		10	548
	16		822		12	546. 548
					17-18	118
				3	23	314
				5	10	640
1	13		228	6	7	236

Ρωμαίους

Πράξεις

B' Θεσσαλονικεῖς			Φιλήμονα		
3	10	514		1-25	754
	13	514			
	15	514		Ἐβραίους	
4	16	836			
			3	3	566
A' Τιμόθεον			Ἰακώβου		
2	8	86			
5	5	364	2	17	842
	20	64			
B' Τιμόθεον			A' Πέτρου		
			2	15	124
2	25	292			
3	5	78		B' Πέτρου	
4	2	64			
	15	78	3	15	442
	17	438			
Τίτον			Ἰούδα		
				11	124
2	8	294		Ἀποκάλυψις	
3	10	78	2	14	124

2. Εὐρετήριον ὀνομάτων καὶ πραγμάτων

A

- Ἄαράων 660. (660).
 Ἄβειρών 660. (660).
 Ἄβελ 662.
 Ἄβιάθαρ 628.
 Ἄβραάμ 164. 172. 186. 192.
 196. 210. 356. 702. 732. 762.
 822.
 ἀγαθότης 86. 374. 704.
 ἀγάπη 58. 122. 224. 404. 406.
 408. 412. 414. 476. 498. 500.
 504. 604. 614. 642. 682. 826.
 828. 848.
 ἄγγελος, -οι 28. 80. 112. 334.
 480. 492. 562. 564. 568. 570.
 594. 664. 752. 802. 820. 834.
 842. 850. 872. 890.
 Ἄγρίππας 438. (438).
 Ἄδὰμ 414.
 Ἄδης 188. 854.
 ἀθανασία 354. 356. 486.
 Ἄθηναῖος, -οι 436.
 Αἰγύπτιος, -οι 548. 638.
 Αἴγυπτος 384. 638. 662. 740.
 746. 770.
 αἰρετικός, -οὶ 96. 230. 806. 810.
 814. 844.
 ἀκτημοσύνη 26. 404. 618. 820.
 Ἄκύλας 754.
 ἀλαζονεία 166. 630.
 ἀλήθεια 34. 96. 120. 144. 232.
 304. 436. 466. 538. 568. 636.
 728. 758. 774. 776. 806. 818.
 840.
 Ἄλφαῖος (298). 382. 384.
 ἀμάρτημα 52. 68. 70. 74. 106.
 208. 210. 280. 288. 290. 304.
 522. 544. 552. 660. 692. 742.
 748. 768. 794. 850.
 ἄμαρτία 74. 210. 212. 220. 222.
 282. 284. 286. 288. 290. 302.
 370. 518. 526. 530. 540. 546.
 582. 588. 602. 610. 614. 620.
 640. 656. 658. 686. 690. 706.
 712. 826. 878. 882.
 Ἄμως 854.
 ἀναισθησία 238. 268. 802.
 ἀναισχυντία 264. 590.
 ἀνάστασις 320. 342. 350. 352.
 354. 460. 540. 548. 726. 728.
 730. 860.
 Ἄνδρέας 382. (580).
 ἀνεξικακία 132. 622.
 Ἄντιοχος 740.
 ἀντίχριστος 808.
 ἀπάθεια 114.
 ἀπιστία 692. 854. 856.
 ἀπόγνωσις (208). 772.
 ἀποκάλυψις (383). 606.
 ἀπόστολος, -οι 130. 136. 138.
 166. 382. 386. 388. 456. 568.
 584. 678. 692. 752. 794. 808.
 818. 826. 828. 836.
 ἀπώλεια 54. 90. 262. 450. 596.
 774. 776. 808. 842. 874.
 ἄρετή 60. 66. 90. 96. 112. 114.
 120. 126. 128. 130. 134. 136.
 138. 142. 164. 166. 198. 212.
 276. 294. 402. 412. 424. 466.
 484. 612. 620. 664. 684. 720.
 732. 752. 754. 756. 762. 764.
 778. 798. 822. 824. 826. 848.
 860. 862. 864. 892.
 Ἄριστιππος 436. (436).
 ἀσέβεια 548.
 ἀσέλγεια 136. 590. 740.
 ἀσχημοσύνη 332. 802.
 ἄσωπία 236. 782. 880. 882.
 αὐτεξούσιον 790.
 ἄφεις 68.
 Ἄχαάβ 136.

Ἄφρική (384).

B

Βαβυλῶν 732. 740.

Βαβυλώνιος, -οι 548.

Βαιῶρ (124).

Βαλαάμ 124. (124).

βάπτισμα 640. 728.

Βαρθολομαῖος (228). 384.

Βασιλείδης (204).

βασκανία 160. 180. 316. 656.

660. 662. 664. 752. 778.

Βεελζεβούλ 456. 464. 656. 672.

678. 792. 858.

Βεελφεγῶρ 496.

Βελίαρ 352.

Βηθλεέμ 278.

Βηθσαϊδὰ 580.

βλασφημία 148. 284. 292. 686.

688.

Γ

Γαλάται 300.

Γαλιλαία 190 (580).

γαστρομαργία 320. 778.

γέεννα 102. 104. 196. 198. 328.

470. 480. 548. 554. 662. 694.

696. 748. 750. 824. 888. 892.

γνώσις 122. 546. 600. 610. 842.

Γολιάδ 202. 210.

Γομόρρα 396. 432. 544. 552.

Δ

Δαθάν 660. (660).

δαιμόνιον, -α 120. 122. 574. 580.

656. 672. 678. 684. 738. 792.

858.

δαίμων, -ες 130. 198. 258. 262.

264. 268. 270. 274. 372. 374.

410. 412. 420. 430. 484. 486.

530. 590. 604. 606. 656. 658.

672. 676. 680. 682. 684. 690.

698. 708. 724. 730. 738. 740.

742. 820. 826. 850. 864. 872.

Δανιήλ 124. 754.

Δαυίδ 22. 34. 100. 164. 200. 202.

212. 366. 368. 542. 626. 628.

630. 648. 656. 670. 676. 708.

710. 820. 822. 854.

Δευτερονόμιον 500.

διάβολος, -οι 18. 54. 61. 96. 106.

130. 206. 240. 262. 416. 436.

452. 590. 594. 638. 640. 658.

660. 664. 682. 684. 686. 702.

714. 730. 746. 774. 802. 806.

808. 810. 820. 828. 834. 868.

870. 872. 890.

Διαθήκη Καινή (104). 292. 796.

Διαθήκη Παλαιά (204). 314.

322. (544). 688. 796.

δικαιοσύνη 616. 654. 692. 708.

790.

Διονύσιος, τύραννος Συρακουσῶν (434).

Δίων 436. (436).

δόγμα, -τα 72. 118. 148. 174.

256. 324. 444. 534. 546. 848.

E

Ἑβραῖος, -οι 638. 748.

εἴμαρμένη (200).

εἰρήνη 346. 396. 400. 404. 430.

444. 492. 494. 508. 548.

ἐλεημοσύνη 26. 46. 116. 238.

414. 512. 520. 638. 696. 826.

848.

ἐλευθερία 210. 412. 468. 726.

890.

Ἑλιὰβ (660).

Ἑλιασσίος 150. 858.

Ἑλλάς 436.

Ἑλλήν, -ες 26. 28. 332. 352. 360.
410. 428. (544). 548. 586.
740. 752. 818.

ἐλπὶς 38. 50. 62. 76. 86. 92. 208.
360. 442. 476. 642. 748. 776.
804.

ἐξομολόγησις 878.

ἐξουσία 64. 128. 144. 146. 148.
172. 174. 188. 286. 288. 290.
380. 420. 422. 664. 666. 678.
684. 758. 822.

ἐπιείκεια 286. 292. 294. 318. 564.
654. 764. 826. 858. 868.

ἐπιθυμία 44. 454. 590. 624. 638.
684. 764. 778. 822.

ἐπιτομία 864. 886. 888.

Ἐρινύς, -ύες 658. (658).

Ἐρυθρὰ (θάλασσα) 638. 640.

εὐαγγέλιον 146. 374. 376. 848.

εὐεργεσία 60. 108. 162. 184. 248.
286. 374. 446. 644. 650. 656.
726. 730. 798. 834.

εὐσέβεια 158. 436. 480. 494.
(678). 752. 768. 846.

εὐσπλαχνία 644.

Z

Ζακχαῖος 308.

Ζαχαρίας 616.

Ζεβεδαιῶς 382. 384.

ζῆλος 176. 298. 370.

ζηλοτυπία 334. 528. 534.

Ζήνων ὁ Κητιεύς (434).

ζωή 90. 176. 208. 214. 234.
354. 364. 374. 482. 486. 620.
622. 640. 720. 752. 824. 828.
866.

H

ἰδονή 308. 346. 488. 596. 598.

618. 656. 664. 670. 706. 750.
776. 778. 780. 870. 880. 886.
888.

Ἡλίας 20. 24. 136. 140. 570.
572. 820. 858. 860.

Ἡρώδης 138. (383). 562. 860.
862. 864. 866. 872. 876. 878.
880.

Ἡρωδιάς 862. 864. 882.

Ἡρωδιανοὶ 316. 650.

Ἡσαΐας 220. 224. 320. 540. 652.
792.

Ἡσαῦ 660. 662.

Θ

Θαδδαῖος 384. (384).

Θάλασσα Ἐρυθρὰ 744.

θάνατος 98. 106. 114. 128. 186.
234. 246. 264. 348. 352. 354.
360. 430. 432. 470. 472. 476.
480. 482. 488. 502. 544. 546.
550. 552. 616. 620. 640. 714.
728. 732. 734. 752. 794. 828.
866. 890.

θαῦμα 122. 152. 158. 226. 244.
246. 248. 250. 252. 262. 284.
298. 340. 366. 368. 412. 530.
536. 574. 576. 638. 742. 796.
820. 824. 854. 856. 864.

θέλημα 118. 128. 494. 604. 762.
764.

Θεμιστοκλῆς 436.

θεογνωσία 262.

θεότης 224. 252. 672. 702.

Θευδαῖς 878.

θλίψις 92. 548. 614. 740. 774.

θυμὸς 136. 426. 448. 548. 654.
666. 716. 744. 826. 874.

θυσία 160. 310. 312. 314. 332.
450. 634. 676. 716. 846.

I

Ἰακώβ 22. 178. 660. 662. 710.
822.

Ἰάκωβος ἀδελφός 856.

Ἰάκωβος ὁ τοῦ Ἀλφαίου 384.

Ἰάκωβος ὁ τοῦ Ζεβεδαίου 302.
352. 356. 382. (383). 386.
(580). 822.

Ἰεζεκιήλ 578. 582. 536. 724.
732. 744. 830.

Ἰερεμίας 286. 322. 504. 732. 860.

Ἰεριχὼ 630.

Ἰεροσόλυμα 732. 758.

Ἰερουσαλήμ 36. 582. 744.

Ἰεσσαὶ 540. 822. 854.

Ἰεφονῆς 640.

Ἰησοῦς 144. 170. 176. 178. 184.
200. 216. 222. 230. 232. 238.
240. 252. 278. 286. 298. 308.
316. 366. 370. 380. 528. 534.
536. 556. 576. 580. 600. 624.
626. 640. 650. 672. 730. 766
830. 848. 854. 860.

Ἰησοῦς Χριστὸς 28. 62. 116.
142. 168. 214. 242. 276. 296.
334. 364. 414. 444. 458. 490.
526. 554. 598. 622. 642. 670.
696. 720. 730. 754. 786. 804.
828. 852. 892.

Ἰορδάνης 150. 534. 558.

Ἰουδαῖος, -οι 56. 60. 66. 80.
102. 118. 136. 154. 162. 164.
178. 180. 182. 184. 186. 190.
196. 212. 230. 278. 366. 378.
386. (386). 426. 428. 470.
496. 498. 518. 520. 534. 538.
546. 548. 558. 562. 564. 566.
576. 614. 624. 638. 652. 686.
730. 750. 760. 794. 796. 836.

Ἰουδαϊσμός 300.

Ἰούδας (44).

Ἰούδας (Ἰουδαῖος) 878.

Ἰούδας Ἰσαριώτης 122. 382.
384. (385).

Ἰούδας ὁ Ἰακώβου 196. 382.

Ἰούδας ὁ τοῦ Ἀλφαίου 382.

Ἰούδας, υἱὸς Ἰωσήφ, 856.

Ἰουλιανὸς 740.

Ἰσαάκ 178. 196. 356. 822.

Ἰσσάαφ (660).

Ἰσραήλ 176. 178. 182. 186. 284.
372. 378. 386. 460. 462. 638.

Ἰσραηλίτης, -αι 182. 860.

Ἰωάννης (Βαπτιστής) 20. 26.
102. 138. 140. 192. 196. 222.
228. 230. 290. 314. 316. 318.
320. 324. 378. 528. 530. 532.
534. 536. 538. 540. 556. 558.
560. 564. 566. 568. 570. 574.
576. 578. 580. 584. 600. 814.
820. 860. 862. 864. 866. 868.
872. 878. 880.

Ἰωάννης Εὐαγγελιστῆς 182. 204.
278. 298. 302. 352. 376. 382.
(383). (580). 758. 822.

Ἰὼβ 130. 262. 448. 452. 682.
716. 820.

Ἰωνᾶς 722. 726. 728. 730. 732.
734.

Ἰωσήφ 856.

Ἰωσήφ 454. 662. 754.

K

Κάιν 660. 662.

Καίσαρ 444.

κακία 46. 48. 74. 134. 136. 138.
142. 146. 238. 360. 582. 586.
616. 636. 720. 818. 878.

κάλλος 34. 332. 334. 488. 490.
744. 844. 846. 850.

Κανᾶ 182. (228).
 Καπερναούμ 170. (182. 298).
 278. 580. 854.
 κατάνυξις 696.
 καρδία 98. 284. 286. 294. 402.
 418. 602. 612. 622. 646. 696.
 702. 716. 726. 728. 774. 794.
 826. 846. 848.
 κενοδοξία 414. 664. 694. 766.
 778. 810. 826.
 κήρυγμα 814. 816. 818. 838.
 840.
 κίνδυνος, -οι 380. 442. 460. 470.
 472. 614. 620. 666. 706. 808.
 Κορίνθιος, -οι 68. 410. 688. 692.
 822.
 Κιριώθ (385).
 κολακεία 722. 724.
 Κορνήλιος 754.
 Κορὲ 660. (660).
 κρίσις 120. 126. 432. 542. 562.
 580. 654. 704. 712. 734.
 736.
 Κυρήνη (436).

Λ

Λάβαν 660. 710.
 Λάζαρος 238. 240. 342. 348. 350.
 Λεβθαῖος 384. (384).
 Λεία 330.
 Λευῖς (298).
 Λουκᾶς 170. 178. 180. 182. 244.
 246. 254. 314. 322. 336. 338.
 344. 384. 500. 528. 580. 604.
 624. 680. 856. 858. 860. 862.
 Λῶτ 172. 732.

Μ

Μακκαβαῖος, -οι 544. (544).
 μακροθυμία 672. 744.
 Μανασσῆς 52.

Μάνης 198 (496).
 μαμωνᾶς 696.
 Μανιχαῖος, -οι (198). 204.
 Μάρθα 176.
 Μαρία (ἀδελφὴ Λαζάρου) 238.
 Μαρία (ἀδελφὴ Μωϋσέως) 212.
 Μαρία (Θεοτόκος) 856.
 Μαρκίων 204. (204). 610. 730.
 Μᾶρκος 216. 244. 254. 338. 382.
 628. 634. 788. 830. 862.
 Ματθαῖος 180. 182. 216. 246.
 254. 298. 338. 382. 384. 680.
 766. 788.
 Μαυριτανία (384).
 Μεσοποταμία (124).
 μετάνοια 52. 212. 294. 314. 360.
 692. 696. 776. 878.
 μῖσος 134. 420.
 μοιχαλῖς 878.
 μοιχεία 590. 660. 694. 892.
 μοναχός, -οὶ 24.
 Μονογενῆς 712. 760.
 μυστήριον, -α 78. 128. 552. 688.
 728. 788. 832.
 Μωϋσῆς 144. 152. 154. 186.
 212. 224. 248. 250. 312. 320.
 348. 386. 504. 518. 548. 566.
 638. (660. 661). 854.

Ν

Ναβουθὲ 492.
 Ναβουχοδονόσορ 124. (124).
 Ναζαρέτ 278. 854. 856.
 Ναθαναήλ 228. 384. (384).
 Νεεμάν 150. (150). 336. 860.
 Νέρων (382). 438.
 νηστεία 520. 574. 576. 826.
 Νινευίτης, -αι 582. 730. 732.
 736. 738. 742.
 νόμος 66. 70. 74. 98. 118. 150.
 (152). 154. 310. 322. 356.

418. 444. 522. 546. 548. 570.
582. 612. 624. 630. 632. 634.
646. 652. 666. 784. 824. 832.
844. 866. 870. 874. 884. 890.

Ξ

Ξέροξης 436.

Ο

όμόνοια 402. 492. 652. 792.
'Ονήσιμος 754.
Οὔεσπασιανός 740.
Οὐρίας 710.

Π

Παλαιστίνη 376. 380. 428. 460.
468. (544).
Παράδεισος 446.
παραμυθία 26. 422. 430. 456.
462. 466. 748. 780. 802. 866.
874.
παρανομία 124. 590. 592. 868.
παρθενία 48. 798. 826. 848.
Παρθία (298).
παρουσία ἔνσαρκος 548.
παρρησία 72. 304. 476. 478. 564.
566. 626. 664. 810. 814. 820.
832. 868. 872. 890.
Πατήρ 36. 38. 40. 46. 58. 86.
118. 128. 168. 252. 284. 288.
312. 368. 372. 406. 410. 432.
438. 472. 476. 506. 508. 520.
528. 578. 600. 604. 606. 608.
610. 624. 626. 636. 648. 652.
654. 724. 754. 762. 764. 822.
834.
Πάτμος (383).
Πάτριαι (382).
Παῦλος 18. 48. 60. 64. 68. 76.
78. 80. 88. 92. 98. 102. 118.

122. 136. 158. 160. 162. 246.
258. 292. 294. 298. 300. 308.
310. 352. 364. 398. 406. 412.
422. 448. 444. 480. 492. 500.
508. 514. 518. 520. 540. 546.
566. 584. 588. 602. 604. 606.
610. 614. 620. 638. 654. 692.
716. 810. 828.

πειρασμός, -οὶ 244. 248. 774.

Περικλῆς 436.

περιτομή 646.

περιφάνεια 424. 702.

Περσία (198. 384).

Πέτρος 64. 80. 216. 298. 302.
344. 352. 382. (385). 444.
(580). 626. 822. 828.

Πιλᾶτος 728.

πίστις 54. 124. 146. 170. 176.
178. 180. 188. 194. (200).
218. 280. 340. 342. 344. 346.
366. 368. 370. 372. 402. 424.
476. 570. 600. 690. 796. 814.
840. 856.

πλάνη 754. 806. 808.

Πλάτων 434. (434). 436.

πλεονεξία 46. 110. 238. 473.
638. 694. 752. 786. 882.

πλημμέλημα 62. 66. 70. 74.

Πνεῦμα 76. 168. 202. 212. 322.
380. 432. 438. 440. 456. 476.
528. 530. 540. 640. 652. 678.
680. 688. 690. 700. 740. 800.
Πνεῦμα ἅγιον 530. 540. 692.
754. 800.

πονηρία 46. 60. 100. 226. 294.
318. 372. 496. 558. 636. 644.
650. 658. 660. 702. 706. 722.
778. 792. 794. 840.

Πόντος (204).

πορνεία 660. 876.

πραότης 292. 426. 440. 652.

προαίρεσις 20. 54. 92. 294. 546.
796. 810.
πρόγνωσις 398.
προθυμία 774. 790.
πρόνοια 20. 36. 634. 784.
πρόνοια τοῦ Θεοῦ 18. 24. 36. 42.
158. (200). 260. 472. 740.
προφητεία 194. 562. 792. 744.
προφήτης 40. 492. 498. 506. 510.
540. 556. 562. 570. 574. 600.
626. 628. 650. 652. 654. 680.
692. 716. 722. 730. 732. 736.
738. 744. 768. 770. 792. 796.
798. 808. 830. 836. 856. 858.
862. 870. 874. 882.
Πυθαγόρας 434. (434).

P

παθυμία 94. 170. 232. 404. 720.
746. 780. 790. 798. 820.
Ρεβέκκα 330.
Ρηχαβὶν 738.
Ρωμαῖος, -οι 520. 596.
Ρώμη 382.

Σ

Σάββατον 66. 278. 308. 624.
626. 628. 630. 632. 634. 636.
638. 644. 646. 648. 676.
Σαμαρείτης, -αι 386. (386). 834.
836.
Σαοὺλ 210. 708.
σάρξ 18. 98. 136. 290. 332. 344.
584. 626. 714. 734. 762. 768.
Σάρρα 330.
Σατανᾶς 672. 676. 682.
Σαῦλος 292.
Σιδῶν 580.
Σινοπεὺς 436.
Σινώπη (Πόντου) (204. 436).

Σίμων ὁ Κανανίτης 382. 384.
(384).
Σίμων (Πέτρος) 382. 822. 824.
886.
Σίμων, υἱὸς Ἰωσήφ, 856.
Σόδομα 172. 396. 432. 508. 544.
552. 582. 690. 732. 738. 854.
Σολομῶν 30. 32. 84. 210. 566.
670. 734.
σοφία 34. 410. 430. 578. 580.
602. 680. 846. 856.
σταυρὸς 74. 224. 500. 502. 542.
726. 728. 730. 760.
Στέφανος 224. 258.
Στωϊκοὶ 434. (434).
συγγνώμη 68. 446. 630. 632.
634. 802.
συκοφαντία 466. 694.
Συρακοῦσαι 434.
Συροφονίκισσα 56. 58. 178.
Σωκράτης 436.
σωτηρία 54. 110. 134. 190. 294.
308. 430. 450. 574. 600. 610.
626. 638. 656. 680. 696. 778.
794. 798. 804. 826. 840.
σωφροσύνη 436. 450. 596. 846.

T

ταπεινοφροσύνη 168. 184. 302.
696. 844. 848.
Τιβεριᾶς (580).
Τιμόθεος 78. 754.
τιμωρία 52. 102. 110. 112. 254.
478. 480. 548. 550. 678. 694.
742.
Τίτος 742.
τρυφή 670. 716. 750. 776. 780.
782. 786. 868. 892.
Τύριος, -οι 552. 582. 738.
Τύρος 580.

Υ

ὑβρις 70. 212. 510. 404. 586.
724. 886. 888.
Υἱὸς 88. 118. 506. 608. 610.
638. Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου
284. 288. 460. 462. 574. 688.
690. 832. 834. Υἱὸς τοῦ Θε-
οῦ 252. 292. 358. 680. 760.
ὑπακοή 388. 408. 498. 654. 770.
836.
ὑπεροψία 664. 778.
ὑπομονή 364.

Φ

Φαθουρά (124).
Φαραὼ (124). 638. 744.
Φαρισαῖος, -οι 36. 72. 146. 308.
314. 316. 318. 372. 522. 534.
602. 626. 644. 648. 668. 712.
722. 848.
φθόνος 650. 668. 672. 678. 694.
708. 854. 856. 858.
φιλαδελφία 318.
φιλανθρωπία 28. 62. 72. 86. 116.
142. 168. 184. 214. 242. 276.
296. 310. 334. 364. 368. 378.
414. 458. 490. 526. 554. 598.
622. 636. 642. 670. 696. 720.
754. 774. 786. 804. 828. 834.
846. 852. 888. 892.
φιλαυτία 552.
φιλία 56. 408. 890. 892.
Φίλιππος 228. 302. 304. 382.
(384).
Φίλιππος (βασ. Ἰουδαίων) 140.
862.
φιλονεικία 644.
φιλοσοφία 26. 28. 72. 150. 154.
164. 168. 232. 276. 298. 398.
436. 448. 452. 454. 548. 596.

612. 618. 666. 732. 828. 870.
φιλοστοργία 48. 68. 86. 104.
172. 408. 788. 812.
φιλοτιμία 34. 46. 394. 756. 758.
804. 860.
φόβος 68. 134. 140. 196. 212.
246. 248. 264. 266. 270. 272.
442. 450. 472. 474. 476. 522.
550. 582. 614. 620. 622. 704.
736. 740. 786. 814. 842. 860.
Φοινίκισσα 172.
φόνος 204. 550. 630. 658. 864.
866. 870.
φροντῖς 22. 24. 40. 42. 46. 48.
50. 362. 390. 392. 416. 462.
470. 618. 666. 716. 720. 776.
780. 850.
φύσις 20. 28. 40. 58. 90. 92.
112. 150. 162. 194. 200. 236.
320. 324. 356. 426. 474. 496.
504. 564. 580. 590. 614. 624.
628. 634. 658. 684. 702. 756.
762. 776. 792. 794. 816. 866.
φύσις ἀνθρωπίνη 86.

Χ

Χάλεθ 640.
χάρις 28. 52. 54. 62. 116. 122.
124. 142. 162. 168. 184. 214.
222. 242. 276. 296. 304. 334.
364. 414. 422. 456. 458. 476.
490. 526. 554. 582. 598. 604.
622. 640. 642. 670. 696. 708.
720. 740. 754. 786. 788. 794.
798. 800. 804. 824. 828. 846.
852. 870. 876. 892. χάρις
θεία 856. χάρις σατανική
864.
χάρισμα 122. 412. 828.
Χερουβιμ 594.
Χοραζίν 580. (580).

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Σελίς	17,	στίχ.	30	ἀντί	ἔχη	γράφε	ἔχει
»	21	»	21	»	Μωυσῆν	»	Μωϋσῆν
»	40	»	19	»	ἀναγκαῖα ἐστὶ	»	ἀναγκαῖά ἐστι.
»	79	»	33	»	ἀδιαντροπία	»	ἀδικαντροπιάν
»	80	»	6	»	ἐκάστω	»	ἐκάστω
»	247	»	2	»	παιλιὸν	»	παλαιὸν
»	279	»	19	»	ἐγκαταλελειμμένος	»	ἐγκαταλελειμμένος
»	304	»	20	»	συνανάκεται	»	συνανάκειται
»	328	»	18	»	δύτερον	»	δεύτερον
»	344	»	17	»	γὰρ πόρρωθεν εἶποντο,	»	ἀλλὰ συνεῖχον αὐτόν
πάντοθεν)·	γράφει	γὰρ	ἔγνω	δύναμιν	ἐξ	ἐμοῦ	ἐξεληθοῦσαν πρὸς τὴν
ὑπόνοι-							
»	339	»	27	»	ἰδοὶ	»	ἰδοὺ
»	347	»	18	»	καὶ (προτελευταῖον)	»	ποὺ
»	352	»	13	»	διαβαλέτω	»	διαβαλλέτω
»	365	»	10	»	καταβάλης	»	καταβάλλης
»	384	ὑποσ.	25	»	ἄλλα	»	ἄλλα
»	386	στίχ.	21	»	πανταχθὲν	»	πανταχόθεν
»	408	»	4	»	ἄξιοι	»	ἄξιοι
»	414	»	9	»	αὐτὰ	»	αὐτὰ
»	417	»	31	»	ὑποπτεύετο	»	ὑποπτεύετο
»	434	»	17	»	ὄρμαθς	»	ὄρμαθός
»	443	»	26	»	ὠμιλήσωμεν	»	ὀμιλήσωμεν
»	480	»	20	»	ἀνακήρυξιν	»	ἀνακήρυξιν
»	509	»	9	»	πτώχια	»	πτώχεια
»	520	ὑποσ.	27	»	Ἄριθ.	»	Ἄριθμ.
»	553	στίχ.	34	»	Γομόρων	»	Γομόρων
»	589	»	12	»	τροχάδεν	»	τροχάδην
»	602	ὑποσ.	3	»	Προβλ.	»	Προβλ. Ματθ.
»	603	στίχ.	30	»	αὐτὸ	»	αὐτὸ
»	620	»	21	»	φροντίδες	»	φροντίδες
»	631	»	21	»	συνέχεια	»	συνέχεια
»	635	»	27	»	δ	»	δ
»	645	»	22	»	Οἱ	»	Οἱ
»	656	»	19	»	δαίμωνων	»	δαμονίων